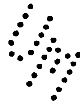

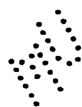
ANTONII MATTHÆI

VETERIS ÆVI

ANALECTA.

TOMUS SECUNDUS.

VETERIS ÆVI ANALECTA

SEU

VETERA MONUMENTA

HACTENUS NONDUM VISA.

QUIBUS CONTINENTUR SCRIPTORES VARII

QUI PRÆCIPUE

Historiam Universalem, Expeditiones in Terram Sanctam, Res Germaniæ, Gelriæ, Hollandiæ, Ultrajecti, Frisiæ, tam Occidentalis, quam Orientalis, & Groningæ; ut & Gesta Equestris Ordinis Teutonici, Dominorum de Brederode, de Culenburch, & de Arckel,

MEMORIÆ PRODIDERUNT:

PRÆTEREA

Itineraria, Testamenta Vetera, & Doctorum Virorum Epistolæ.

Primus in lucem edidit adjectis Observationibus suis

ANTONIUS MATTHÆUS

Quondam Juris in Illustri Academia Lugduno-Batava Antecessor.

EDITIO SECUNDA.

Cui accedunt Editoris Notæ, ejusdemque Indices accurati & locupletes.

TOMUS SECUNDUS.

HAGÆ-COMITUM,

Apud GERARDUM BLOCK.

M. DCC. XXXVIII.

CATALOGUS AUCTORUM

qui hoc Tomo Secundo continentur.

Hic incipit Tomus Tertius Analectorum prioris editionis in 8.

HIC

HIC INCIPIT

ANTONII MATTHÆI

ANALECTORUM

TOMUS TERTIUS

PRIORIS EDITIONIS.

NOBILISSIMO, AMPLISSIMO,
& CONSULTISSIMO VIRO,

D. D. PETRO VAN DAM, JCto

IN

INDIÆ ORIENTALIS

Societatem potentiſſimam,

Cui eſt à conſiliis, jam olim meritis

PERILLUSTRI,

Valetudinem, decus, honorem, ſplendoriſque, incrementum aſſiduum, famam in terris, & ſummum bonum in cœlis.

Nobiliſſime, Ampliſſime, & Conſultiſſime Vir,

LIBRUM tertium Analectorum non alii, quam tibi, cui ob ſingularem & inſignem in me affectum, ob ſumma in me merita, & incredibilem benevolentiam, quam toties ſum expertus, tantum fateor me debere, quantum homo poteſt homini, conſecrandum exiſtimavi. Munus eſt, vir Ampliſſime, de quo dubito, ut verum fatear, ſi cum illo affectu, quo complecteris me, comparetur, an ſatis dignum, quod offeratur. Sed ſi cum animo offerentis, qui quamvis impar ſit ſolvendo, aliquo tamen modo animi gra-

titudinem; & quanti faciat Amplitudinem tuam, conatur significare, velut dignum fortassis, præsertim quia literarium est, & in pretio tibi literæ, qui & ipse es literatus, literisque & disciplinis innutritus, accipies. Certe Auctores, quibus constat, viros olim honoratos, hactenus autem nondum visos, etsi visu, & non visu tantum, sed & lectu dignissimos, ut qui habent non pauca, nec nota, nec passim obvia, & quæ alibi quæras frustra, non aspernaberis, ni fallor. Non augebo rem verbis. Dicam tantum, quod res est, & paucis quidem, quinam sint: Floruerunt in Frisia jam ante annos quingentos viri apud suos præcipui & illustres, gloria doctrinarum, studiisque humanitatis & pietate clarissimi Emo & Menco, Abbates in Werum. Werum, seu Wittowerum, cœnobium olim non è minimis, quod inter Groningam & Dammonam in Omlandia, ut scribit Ubbo Emmius 12. *hist.* Cœnobium dico cum Emmio, nam & vulgo sic dicitur, sed ut clarius rem eloquar, non tam claustrum, seu cœnobium, quam locus potius, in quo claustrum, aut duo claustra, ut ita dicam, alterum viris destinatum, quod *Floridus Hortus*, alterum vero fœminis, quod *Campus Rosarum*, ut in agro Trajectensi vicina itidem duo, virorum alterum *Oostbroeck*, alterum *Vrouwen clooster* monialium, ne si viri fœminæque eodem tecto conclusi, ut alibi nonnunquam contigit, auderent nefas infandum. Nequis autem de eo dubitet, locuples adest testis, Menco nimirum ipse ad Ann. 1242. *Paulus*, inquit, *secundus Ab-*

bas

bas Floridi Orti anno ab obitu Domini Emonis & suæ successionis VI. *acutissima febre correptus de claustro sororum ad Abbatiam est deductus.* Et idem iterum de Emone ad Ann. 1237. *Coram positis fratribus & sororibus in novo claustro, cui ipse tanquam rigator nomen Campus rosarum imposuit, de laboribus & ærumnis ereptus dormivit cum patribus suis.* & mox: *Corpus itaque ejus sacerdotalibus indumentis, ut decuit, &c. involutum & in Ecclesiam processionaliter delatum*, (sic enim legendum ** *p.* 190.) *sororibus extra portas cum cantu exequiali prosequentibus, fratribus qui aderant comitantibus, in navi est collocatum, & ad Abbatiam deductum.* Werum autem, quod non claustrum, sed quod locus, in quo claustrum, idem indicat ad dict. Ann. ** p. 169. *Cæteros autem labores, quos pro Ecclesia sustinuit, longum est describere, & maxime labores & sollicitudines, quas habuit pro Ecclesia in Werum, quando ibidem claustrum fundavit &c.* Emo primum sacerdos fuit, seu plebanus in Husdinge, qui vicus apud Omlandos est, ut patet ** p. 6. & seqq. & p. 11. Fundato autem claustro, ejus primum Præpositus, & ex Præposito tandem Abbas, ut diserte etiam ait ipse ** p. 119. *Eodem die Emo Præpositus Floridi Horti per manus impositionem præfati venerabilis Antistitis ex miseratione divina astantibus fratribus suis nomen & officium Abbatis suscepit.* Atque ita & Ubbo Emmius ad Ann. 1225. *Anno*, inquit, 1225. *venit Theodoricus Episcopus Monasteriensis, & Antistitem Werumanum*

** Nobis p. 130.

** Nobis p. 116.

** Nobis p. 5. & 8.

** Nobis p. 81.

Emonem &c. ex Præposito Abbatem declarat ad IX. *Kal. Mart. cæteraque controversa cum eo componit.* Nec aliud nomen quam Emo, Germanis, Frisiis, aliisque, usitato olim more, quibus unicum tantum nomen. Ea iis modestia. Novum quiddam & insolens, sicui forsan duplex. Unde & mentio facta, si contigisset. Gesta Treverorum apud Leibnitium *cap.* 68. *Presbyterorum unus Fredericus, alter duobus nominibus vocabatur Dominicus Guilhelmus.* Quæ verba etiam extant apud d'Achery in Historia Treverensi *to.* 12. *Spicil. p.* 243. Mox apud Leibnitium: *Inquisitus est & alter ille, videlicet, qui ob hujus nequitiæ infamiam obumbrandam duobus vocabatur nominibus &c.* Exempla habes affatim & apud Freherum in antiquis monumentis ad *Origin. Palatin.* & in eo, quod nuper prodiit, Chronico Huxoriensi p. 26. & seqq. Idem legitur de Longobardis (nam & ipsi Germani) etiam postquam jam diu in Italia fixissent sedes, ut ostendit subscriptio, quæ fœderi est subjuncta, quod Radelchisus Princeps Beneventi cum Siconulfo Salerni Principe percussit Ann. DCCCLI. Habet id integrum Camillus Peregrinius in *histor. Longobard.* ubi hi sunt, qui subscribunt. *Majelpoto. Rofrit. Bernardus. Toto. Joannes. Tassilo. Guala. Dauferi. Majenulfus. Poto. Petrus. Caide. Laitu. Gualati. Ermengardus. Adelchisi. Tassilo. Rodelsci. Joannes. Archisi. Adelchisi. Aduim. Epo. Adelpertus. Guaiferi Comes. Radoalt. Radelgari. Radelfrit. Azzo. Adelricus. Adelverto &c.* Et quot quæso ex Comitibus, qui præfuerunt Hollandiæ, quot ex Regibus

Fran-

Franciæ ante Hugonem Capetum, quibus duplex fuit nomen? nisi forsan quod desumptum, aut quod ab aliis vulgo additum, aut à corporis aut ab animi vel virtute vel vitio. Recentioris est seculi, qui ex nominibus increvit fastus. Emonis vitam latissime scripsit MENCO Abbas tertius, ubi desiit Emo orsus, & rerum seriem persecutus usque ad Ann. 1273. Quo & obiit, ut puto. Nam & meminit mox ad eum annum, modo numeri non corrupti, & sic se habeant, ut expressi, Oudgeri Abbatis, qui Menconi successit, ejusdem continuator, cujus nomen incertum. Corrupti autem nec ne, vix est ut possim dicere. Nam & hæsi jam cum exscripsi, utrum esset legendum CIↃ. CC. LXXIII. an CIↃ. CC. LXVIII. obscuris numeris contortisque. Alioquin & id patet, quod ordo temporum vix servatus ab eo, qui continuavit. Nec ratio est in promtu, nisi dicas, quod plures, qui hic aliquid addiderunt. Si unus, cœptum tantum opus, aut affectum haud dubie, conjectis in chartam subinde ab eo, qui cœpit, his aut illis pro re nata, & prout quicquam succurrit, memoriæ tantum causa. Quicunque autem tandem sit, domestica tantum narrat. Ad externa non accedit, ut *Emo* & *Menco*, qui & exactam habent temporis rationem, & inter cetera etiam toti in enarrandis Christianorum expeditionibus in terram sanctam, & rebus contra Saracenos in Syria olim gestis. Unde & Emo inseruit Frisii cujusdam literas, quibus solide enarratur, cujus hactenus

nemo meminit, navigatio, seu expeditio, & iter Comitis Hollandiæ, cujus nomen non adjectum, sed ratio temporis si ineatur,** Florentii IV. haud dubie, quod is magno cum apparatu fecit Ann. CIↃ. CC. XVII. Præfectus classis in Syriam. Iter maxime est memorabile. E Belgio Angliam prætervecti Ulixbonam cum venissent, Episcopus civitatis adversus Mauros & Saracenos, quotquot partes Lusitaniæ adhuc armis occupabant, amplis admodum promissis, spe & terrenorum & cœlestium præmiorum, & prædæ ingentis, incitavit. Sed cum multis, præsertim Frisiis, religio esset exercitum adversus Saracenos, qui in Syria, contractum in Hispania conterere, dissensio Duces disjunxit, & universam mox classem in duas partes distraxit. Pars, in qua & Scriptor, expugnatis aliquot in Lusitania Maurorum castris urbibusque, cum jam annus vertisset se, nec ulla amplius oportunitas navigandi in Syriam, Massiliam se primo, & ea mox relicta in Italiam se contulit, & Corneti hyemavit. Ver cum rediisset, assumptis secum Italis, quotquot cruce signati, & gratiis iis actis, à quibus totam hyemem tam humaniter procurati, rursum naves ingressi post magnas difficultates tandem Acon pervenerunt, quæ & olim Ptolemais, validissimum Christianorum propugnaculum in Syria, & quod nisi numerosissimo Saracenorum exercitu, centum hominum millibus per aliquot septimanas, ut Anonymus habet Auctor, quem ineditum adhuc servo, per vices summa vi, & quotidie id oppugnantibus, ex-

** Idem repetit Cl. Matthæus infra pag. 26. in Not. Num. 2. Sed infra p. 423. errorem suum emendat, idque Florentii IV. patri Wilhelmo I. adscribendum docet.

expugnari non potuit. Comes autem Hollandiæ quod Dux classis, ut dixi, diserte id habet Auctor ** p. 37. *omnibus quoque ad salutem animarum & pacem pertinentibus rite dispositis, Comes de Wetha Prædux totius classis est electus, posteriore custodia Comiti Hollandiæ deputata, quem Ducem & Dominum jam totus sibi delegerat exercitus &c.* Narratio est prorsus nova, nec alibi unquam lecta. ** Obiit autem Emo Ann. CIↃ. CC. XXXVII. historiam suam orsus ab Ann. CIↃ. CC. III. Usus magno cum fructu ejusmodi monumentis, & speciatim his Chronicis, cum historiam olim conderet, doctissimus Ubbo Emmius, ut non semel fatetur ipse. De Emone ad Ann. 1227. *lib. 9. hist. Emo*, inquit, *primus cœnobii Werumani antistes, cui plurimum tribuo, homo illorum temporum æqualis &c.* De Mencone ad Ann. 1262. *lib. 11. Mencone antistite tertio cœnobium regente, cui multa in Annalibus annotata debemus.* Habui, quibus usus sum, duos Codices, chartaceum, & membranaceum. Chartacei usum concessit Ordinum Frisiæ Historiographus, vir admodum Reverendus, Clarissimus Theologiæ in Illustri Academia Franequerana Professor, JOANNES van der WAEYEN. Membranaceus Groninganus & vetustissimus fuit, sed fugientibus passim literis, siglis, & characteribus tam continenter refertus, ut cum esset propemodum ad singula subsistendum, de libro abjiciendo, ut qui lectu esset tam difficilis, consilium non semel ceperim. Sed cum rursum animadverterem mo-

men-

** Nobis p. 26.

** Sic & infra p. 129. sed infra p. 115. CIↃ. CC. XXXII. omnino male.

mentum rei, & historiæ alibi vix occurentis, non obscuris etiam indiciis cognoscerem lectum Ubboni Emmio, ut qui ultimam paginam, omnium pessime se habentem, ad oram libri descripserat, & descripserat sua manu, resumpsi animum aliquoties, & quamvis magno cum labore, oculis etiam non semel fessis, descripsi universum. Utendum dederat vir Amplissimus, & cui uni hoc nomine multum debent bonæ literæ, multum debet Respublica, multum Groninga, multum ego, & omnes, quibus placet eruditio, quibus virtus in pretio, vir & mea prædicatione & omni laude major MENSO ALTING, Consul Groninganus. Hic autem etsi altera, & plus quam altera parte auctior, præter Soliloquia, & iter illud in Palæstinam, quæ solus hic côntinebat, Menconis tamen Continuatio in Frisico tantum fuit. Ex utroque autem ad marginem variantes addidi lectiones, quotquot se obtulerunt.

Multa habet non contemnenda, qui Anonymum sequitur, JOANNES de CASTRO, nec ex iis, quæ vidit, dum superiori ævo Ann. 1540. iter facit per mare rubrum, dum Sinum Arabicum navigans attenta mente contemplatur universum, quicquam omittit sciens, insulas, portus, ripas, & quicquid toto illo tractu ad oram Abissynam, ad Æthiopiam, notatu dignum, Nili fontes & incrementa, & quæ proprie eorum causa, mores item Æthiopum, eorum dissidia, & propter dissidia eorum clades à Zeylanis, vicina ipsis gente, auxilianti-

bus

bus Turcis, acceptas iterum iterumque, & acceptas per id tempus, quo non procul ab eo loco, in quo Rex tum Abyssinus, classis appulit Lusitana, in qua & Auctor, cujus scriptum hoc, & satis appulit oportune, missis Regi subsidio, cum identidem id urgeret, Lusitanis quingentis Duci strenuo commissis. Accedunt excerpta ex aliorum itinerariis, ex SULEIMANNI etiam Bassæ Ann. 1578. Adjeci insuper, ut & alias jam feci, vetera aliquot testamenta notis, ubi opus, à me aucta & illustrata. Adjeci velut bellaria avi mei PONTANI & PET. SCRIVERII virorum Clarissimorum Epistolas aliquot eruditas, ex quibus credidi lectorem, quod in rem suam verteret, hausturum aliquid non inutile.

Tibi autem, Nobilissime & Amplissime vir, pro tuo in me insigni, quem tot didici experimentis, affectu & voluntate, transscribo id universum. Eodem animo, quæso, accipe, quo ego id ipsum offero, prolixo libentique. Majus tuum est in me meritum. Fateor id non invitus. Verum aliud non succurrit jam, quo gratum possim testari animum. Dabit forsan Deus & otium & tempus, quo quid dignius, quod à te, vir Amplissime admittatur, qui, quemadmodum jam dixi, & literis es innutritus, & insignis earum cultor omnes amas, qui eas amant, quique iis se exercent, eorum æquus existimator omnes habes in pretio. Deus Opt. Max. benedictionibus & te & universam tuam familiam affatim

repleat, prosequatur, honorumque & vitæ saturum serum tandem in cœlum evehat. Vale Nobilissime & Amplissime Vir. Felicem diu te Deus servet. Vovent id boni omnes. Vovet

Nobilit. & Amplit. tuæ

Devotissimus

Dab. è Musæo Lugd. in Batav. Kal. Novembr. CIↃ. IↃC. XCIX.

ANTON. MATTHÆUS.

ANTON. MORNACIUS

ad l. un. ff. de offic. Quæst.

CItari ſolet hic textus, ut dicamus aſſumi poſſe ex hiſtoriis, Annalibus, & Chronicis idoneam ad lites terminandas probationem, quod intellige in factis antiquis. *cap.* 13. *cum cauſam. junct. Gloſſ. de probat.* & dummodo auctoris, qui profertur, recepta ſit fides, ut docet non modo Baldus *h.* ſed & ipſe Ariſtot. *lib.* 1. *Rhet. cap.* 15. Denique cum in publicis cauſarum actionibus utendum ſit aliquando ejuſmodi teſtibus, vidi probatum ſemper hunc morem Senatui. Flodoardi enim hiſtoria Rhemenſis accepta eſt in cauſa, quæ ſe obtulit in Veromanduorum catalogo Ann. 1599. Poſſuntque plures repetere memoria, quanta hiſtoricorum invecta mole Lud. Buiſſonius, qui nihil unquam inepte in palæſtra forenſi molitus eſt, cancellos fori impleverit in cauſa illa celebri, quæ ab eo & Clariſſ. Dureto, imperioſæ facundiæ patrono, per duas ſeſſiones acta eſt inter Duces Luxemburgium & Eſpernonium, uter alterum anteiret in jure Pariatus Franciæ. Hoc iterum vidimus in cauſa, quæ triduum exemit inter Illuſtriſſ. Principem Condæum & Ducem Guiſium in quæſtione cuſtodiæ Normanniæ & juris viduitatis, perorantibus Ant. Arnaldo & Pet. Martellerio Advocatis fortiſſimis. In ambabus enim illis actionibus permulti hinc inde auctores hiſtorici laudati ſunt librique allati, & lecti. Scio magnis viris excidiſſe, ut publice dicerent nihil hæc in cauſis facere ad deciſionem, ſed ad ornatum duntaxat, quos tamen de ſua illa ſententia deceſſuros fuiſſe opinor &c.

JOANN. FABER

ad §. item pretium. Inst. de empt. vend.

ET hæc faciunt contra multos ſimplices legiſtas, qui nil ſciunt de libris Poëtarum & Philoſophorum, nec de moralibus, quod eſt pejus & damnabilius pro ſalute.

HERM. CONRINGIUS

in liter. ad Henr. Meibom. rer. Germ. tom. præfix.

PAtriæ antiquitatis ignorantia, ejus certe cognoſcendæ negligentia, arguit profecto pueriliis animi anguſtias, ſaltem in iis, qui doctrinæ laudem æmulantur. Quis ſane ingenio ad maſculam vim erecto non deſideret, præter ea, quæ rerum noſtrarum quaſi oculis expoſita ſunt, vetuſta etiam quæque majorum ſcire, ſive proſpera, ſive adverſa fuerint? Delectat utique permultum etiam horum cognitio: atque adeo vel ſola illa, quæ hinc capitur, ſuavis voluptas, idonea eſt, quemvis ad hanc operam allicere. Agere vero hoc ipſum & pietas quædam jubet &c.

EMO.

EMONIS (†) CHRONICON

ABBATIS primi in WERUM apud OMLANDOS,

Ab Ann. CIↃ. CC. IV. *usque ad Ann.* CIↃ. CC. XXXVII.

Uit vir quidam moribus integerrimis, pie vivere volentium dignus recordatione. Vir iste secundum carnis considerationem nobilitate, & alia quoque dote corporis admodum beatus extitit, statura quidem brevis, facie formosus, corpore validus, velocitate & valetudine viguit. In rebus domesticis fuit providus, in moribus circumspectus & cautus. Ab adolescentia sua puritatem innocentiæ & deinceps diligebat, subjectus parentibus, à quibus quasi unicus plurimum amabatur, quorum providentia postquam geminæ ejus sorores nupsissent, actitatum est, ut cujusdam nobilis filia ei desponsaretur, quæ postmodum est eidem copulata. Defuncto itaque patre, matre superstite, & ...... commorante adhæsit uxori, quam, sicut nuptiæ postulant, maritali diligebat affectu. Ipsa tamen fortassis occulto Dei judicio infecunda permansit. Cumque aliquot annis onus matrimonii strenue perferret, tactus intrinsecus molestia, quia prole, quæ præmium solet expectari nuptiarum, caruit, accensus est igne divini, ut creditur, caloris, & cœpit meditari remotioris vitæ conversationem, & certiorem fratrum & filiorum fœcunditatem. Aggressus igitur nuptam suam verbis dulcibus hujus-

(†) Congruum, puto, præfixi titulum. Codex Frisicus habebat hunc: *Annales cœnobii Wittewerumani ordinis Præmonstratensis in Frisia inter Amasum & Laubacum.* Groninganus hujusmodi: *Incipiunt Cronica, & primo de fundatione & fundatore novi claustri, quod dicitur Floridus Hortus.*

hujuscemodi inspirationis, uti ipsa (1) assensum præberet; sed minime consensit, & restitit ei more carnalium, una quidem caro facta, sed non eadem inspiratio erat in ea. Quid ergo faceret ille tantum accensus? Non acquievit carni & sanguini. Cœpit vigilare, genua flectere, crebras orationes fundere, sed occulte in medio domus suæ. Fugiebat thorum nuptæ, ut vel hoc modo ad commutationem ipsam provocaret. Cumque fatigatus esset in duro domus suæ pavimento, breves & dulces carpebat somnos, & mane servus vel ancilla impingebant in illum ignari. Adfuit sacrum quadragesimæ tempus, quo se præparat ad militiam universitas fidelium, & ipse aliquid cæteris altius meditabatur, quatenus licitis ex consilio spiritus, quo affectus erat, quippiam supererogaret. Postulavit igitur partem panni linei & crudi, & fecit membris aptari, & strictissime assui, & sic quasi lorica indutus vestes superinduit communes, & contra carnem & sanguinem vigiliis & orationibus, jejunio panis & aquæ, bis tantum in hebdomada refectionem capiens, fortiter dimicavit. Sed & hanc consuetudinem aliquot sequentes quadragesimas observare consuevit exceptis aliis observantiis feriarum, quas sibi jugiter imponebat juxta Apostolum dicentem: *Castigo corpus meum & in servitutem redigo.*

Cœpit igitur dicere sororibus suis & nuptæ, quod facturus esset claustrum de patrimonio suo, & multorum filiorum & filiarum heres futurus, quod subsannare consueverunt illæ, quia sperabant & in bona succedere, illaque non quod spirituale sed quod carnale cogitabat. In illa autem tempestate transmissa est

à

(1) Solvitur matrimonium ingresso conjuge in monasterium. Necesse est autem ut id fiat utriusque consensu. *cap.* 4. *cap. uxoratus. cap. significavit. extr. de convers. conjug.* Qui postquam intercessit, contracta dicitur fraternitas. Fit frater tum qui maritus, soror autem quæ olim uxor. Apud Reginon. 2. *Chronic.* Nicolaus Papa I. *Quos Deus conjuxit, homo non separat; Deus tamen & non homo separat, quando divini amoris intuitu, ex consensu utriusque conjugis matrimonia dissolvuntur.* Idatii Chronicon. *Paulinus nobilissimus & eloquentissimus &c. cui Therasia de conjuge facta soror.* Nomocanon apud Coteler. 1. *monum. eccles. Græc. c.* 492. *ut qua continentiam servare voluerit, faciat id cum mariti consensu*; & *c.* 512. Εἴ τις μετὰ τῆς γυναικὸς ἀδελφοσύνην ποιήσας. *Siquis cum muliere fraternitatem contraxerit &c.* Vide Rosweyd. *Onomastic. ad Vit. Patr. verb. Continentia.*

à summo Pontifice crucis prædicatio, ut jam secundo incitarentur fideles ad succursum terræ sanctæ. At ille sicut cervus fontem sitiens gratias egit altissimo in corde suo, qui talem sibi devotam ostendit occasionem, & id ipsum nuptæ suæ innotuit, quod jam dudum voluit ire post Christum, & tunc instabat hora abnegandi sese & tollendi crucem. Porro illa videns insuperabile propositum habito consilio, recollectisque bonis suis & donatione ante nuptias, cum dolore se ab illo dissociavit, & in domum patris regressa deinceps sub custodia matris & fratrum suorum more turturis vitam castam ducebat, & fine bono quievit.

Denique zelo sanctæ conversationis & promotionis ejusdem in loco avito totus ardebat, & transtulit se ad Claricampenses, ut locus & religio promotionem caperet, & incrementum. Sed illi aliud meditantes, quatenus venditis prædiis ad eos rediret, amarius insidiis sororum ipsius & ab earum propinquis arctabantur, & idcirco ab eo recesserunt. Monachi quoque in vicinia positi metuentes à Cisterciensibus opprimi propter locorum vicinitatem ipsum alliciebant. Et vocatis clam sororibus semel & iterum convenerunt cum eis, ut tandem datis ducentis marcis ingrederetur ad eos, illi vero residuis bonis libere potirentur. Sed non sedit divinæ dispensationi tale cupiditatis commentum carnale. Et ideo ille sedit solitarius, quia levarat se super se, donec sua sponte se & sua obtulit domino *Reyndoni* Abbati, qui tunc extitit Abbas præfatorum in vicinia monachorum ea conditione, ut asserere solebat, ut in loco suo transponeret conventum, & ipse cum illis ibidem faceret residentiam perpetuam. Cui gratanter concurrentes omnes * promiserunt, & de communi consensu oratorium construxerunt. Quo constructo adfuit piæ recordationis Dominus *Otto* (1) Monasteriensis Episcopus, & instantia Abbatis Conventus

* id ipsum. *Cod. Gron.*

(1) Ei in spiritualibus parebant etiam Omlandi, ut diserte aiunt ipsi apud Reydanum *lib.* 11. *hist. ad Ann.* 1524. Transactio Ann. 1530. *Soo twist en scheelinge der Geestlicken jurisdictien halven tusschen den Officiael onses Gen. Heeren van Munster, ende den Ondersaten der Stadt ende Ommelanden van Groningen een tyt herwaerts geweest sint &c.* Et mox: *In den eersten so sel myn Genadige Heere van Munster van den confirmatien ende benedictien der Abten hebben enen redelyken ende tydelyken penninck.* Vid. *infr.* p. 5. 7. & 10.

[illegible] venit ad locum, & præparavit ſe ad dedicandum oratorium in loco conſtructum. Cui aſtantes & reſiſtentes ſorores Emonis jam dicti fundatoris dedicationi reclamaverunt. At ille nihilominus dedicavit, dicens qui in cauſa triumpharet, oratorium ut cum aliis rebus poſſideret. Dedicatum eſt Oratorium primum anno domini M. CC. IV.

Circa idem tempus cœpit cœnobium Sancti Joannis Evangeliſtæ in Merna & cœnobium ſororum in parochia Skeldenſi à quodam *Henrico* Canonico Coppenburgenſi Præpoſito in Merna. Verum clauſtrum in gratiam S. Mariæ convaluit cooperante matronâ converſa, longæva, amita fratris Herdrici poſtmodum Præpoſiti ibidem. † Surrexit etiam cœnobium in porta S. Mariæ per quendam bonæ memoriæ, qui tunc præfuit familiæ in Benethe, olim Abbatem in Doccum. Igitur poſt hæc omnia præfatus Abbas ſe illuc tranſtulit, ſed ſubito poſt unius noctis moram rediit nunquam illuc rediturus. Ille igitur propter promiſſam conditionem liber eſſe voluit, & prædium ſuum promovere, ſed de conſilio tranſpoſita eſt illic familia XII. ſororum cum Priore. Qui cum lautius ſe procurare voluiſſet, orta eſt animorum ſciſſura inter Fundatorem & Priorem, & receſſit Prior. Proinde iterato inſtitutus eſt alius Prior cum paucioribus, qui cum non attenderet nec acquieſceret animo fundatoris, ſed licite ad velle ſuum rebus uteretur, offenſus eſt fundator, & jam tertio ſeparatus ſolus remanſit. Duo quidem notabilia ſimplicibus in eo apparuerunt, qui ultra modum literaturam amplectebatur, ſed vena ingenii, ut apparuit, arida fuit, & non eſt ſubſecuta fœcunditas. Sed tamen ante noviſſima admodum legere edoctus ordinem Diaconatus ſuſcepit. Alterum erat, quod Præfectis in loco competenter obtemperare non poterat. Plurimas tamen & varias ſuſtinuit anguſtias & labores in initio caloris pii propoſiti quærens fideles cooperatores & non inveniens per annos circiter octo. Et tunc non erat invitatus quiſpiam niſi ſecularis ſacerdos, qui divina celebraret retentis paucis in habitu regulari.

In tempore illo fuit clericus adoleſcens præfati fundatoris amitæ filius & nomine æquivocus, qui à primis pueritiæ ſuæ annis * liberalibus fuit ſtudiis imbutus. Is cum fuiſſet in limine adoleſcentiæ ſuæ, & ipſe † parvulus parvulos imbueret apud quoſdam B. *Benedicti* religioſos mediante abyſſo judiciorum Dei

† *Friſ.* Qui rexit.

* *Cod. Gron.* literalibus.

† parvus.

Dei cœpit gustare, sed tenuissime, quia suavis est dominus, & displicuit ei mundus præ dulcedine religionis. Ad quam quo pacto pertingere posset, nondum cogitabat. Vallaverat eum verecundia, quæ radicem traxit ex simplicitate, & pudicitia, & stupore quodam animi sui, qui jugiter ab annis pueritiæ premebat linguam suam à turpiloquio, & animam à motu concupiscentiæ, & cogitationum trahentium ad opus inhonestum, ne quasi passer instabilis rueret. Qui cum mare versus Angliam anno ætatis suæ quasi xx. transisset communis causa studii literarum, quod fuit Oxoniæ, æstuabat uberius liberalibus artibus se implicare, in quarum foribus stans à fratre suo carnali secum commorante revocatus, & ut zelo innocentiæ protegendæ disciplinæ juris intenderet persuasus. Deinde in patriam remeans fervorem juventutis verecundia erudiente temperavit, quæ sic per Dei gratiam ipsum ad ordinem clericalis militiæ præparavit. Tandem de media abisso secularis vitæ nesciens eligitur, & invitatur ad titulum cujusdam ecclesiæ. Quamobrem ad sacros ordines properavit, & à venerabili Mindens. Pontifice domino *Thidmaro* primitias quinque ordinum suscepit simul, & deinceps per legitima † interstitia ad ordinem sacerdotii est provectus. Functus ergo sacerdotio plebem pro viribus custodivit sine delectu personarum omnibus omnia factus, & sic de manu Archidiaconi de more Monasteriensis ecclesiæ recepit curam animarum. Porro jugiter eum, qui est Deus virtutum, cujus est totum, quod est optimum, precibus & desideriis perquisivit, ut quæ bona essent nutrirentur, & nutrita custodirentur. Vulneraverat cor ejus amor & timor, & adhæsit anima ejus post eos usque ad fores justificationis. Sed nondum adhuc caminum doloris & laboris ingredi conabatur, in quo, sicut postmodum experiebatur, examinantur, qui per portam justificationis introducuntur. Parturiebat animus ejus fœtum vitæ remotioris, sed non peperit propter seculares, quibus adhuc serviebat satis ignarus futuræ novitatis post conflictus vetustatis. Interim diligebatur ab omnibus in simplicitate sua, sed ipse altius meditabatur, eo quod Apostolus proloquitur: *Si adhuc hominibus placerem Christi servus non essem.* Inter prospera præsentis vitæ & dulcia dulcedine patriæ cœlestis afficiebatur tanquam in aure cordis diceretur ei; *Transi in locum tabernaculi admirabilis, ubi est vere sonus epula-*

† Gradatim ordinum sit collatio, non per saltum, ut dixi jam *lib. 1. manud. ad jus Canon. cap.* 8.

epulationis in voce exultationis & confessionis. Nunquam fruitione temporalium incertorum animæ refriguit suspiratio, sed adhuc morabatur, quasi in Ihericho, sicut ille qui statura pusillus erat, qui vix potest subsistere, fragilitate carnis infirmus, aut compede consuetudinis ligatus, cui displicent mala, nec resistit, quia caro concupiscit adversus spiritum. Peccat tamen magis sub Deo, quam contra Deum, semper de veritate cogitans, & de misericordia confidens. Meditatur de venia, quia terretur à culpa, ratione repugnans, sed sensualitate succumbens. Intus voce dicitur, *Concupivit anima mea justitias tuas*, quia nondum perficere desiderat. Quemadmodum quidam dolent, quod dolere non possunt, sed dolent, ut doleant, & dolor inefficax inferat dolorem efficacem. Postpositis itaque secularibus litteris mel & lac Evangelicæ lectionis esuriit, & potum de Psalmorum nectare quæsivit. Vacabat officio sibi injuncto cum officio scribendi & legendi, redarguens se ferula pii desiderii, quo detrimenta ante actæ ætatis redimebat, quia spiritus adjuvat infirmitatem nostram. Mater enim sua carnalis onus rerum familiarium administrabat, fœmina provida, & Deum timens, sollicite satagens, & orans, ut fide & opere proficeret coram Deo & hominibus, quia scriptum est; *Cani sunt sensus hominis, & ætas senectutis via immaculata.*

Quodam igitur tempore dum solennia dedicationis ex more peraguntur, aderat quidam sibi valde familiaris, qui specialis fuerat cultor decoris Dei in construendis ecclesiis & ornandis: & in hoc studio ab adolescentia & deinceps flagrabat. Qui etiam post horam prandii in sobrietate consumptam, cum simul per viam cum hospite deambularet, cœperunt sese mutuo invitare ad melioris vitæ conversationem, & vilescebat mundus utrique cum delectationibus suis. Ille quidem, uti postmodum deprehensum est, calore novi operis, iste simplicitate novæ vitæ trahebatur. O altitudo sapientiæ & scientiæ Dei, qui regna transfert & constituit. Placuit igitur illis, ut locum illum visitaturi convenirent. Et accesserunt & invenerunt illum solum, qui se & locum quasi elapsus de manibus multorum solitarium conservabat. Et gavisus est in conventu eorum, & accensa sunt corda eorum, ita ut concordarent ad invicem super altari ad locum illum promovendum rebus & religione.

In-

Interea præfatus sacerdos trifariam religionem corde tenus 1 ponderavit, & unam illarum propter vicinitatem decrevit vitare, alteram quoque, licet eam diligeret, non elegit. Præmonstratensem ergo ordinem acceptavit fiducia 2 incorporandi animo concepta. Egit ergo medio tempore mediante viro illustri piæ opinionis *Popekone* in 3 *Tjamersverna* plebano, ut omnis scintilla discordiæ orta aliquando inter monachos vicinos & fundatorem loci extingueretur, constitutis ab Episcopo Monasteriensi delegatis, qui anno gratiæ M. CC. octavo citatis partibus, cum Abbas *Reyndo* nollet comparere, compositionem super rebus, sumptu & expensis in loco novello, vallatam attestatione virorum proborum confirmarunt VI. Kalendas Martii. Testes compositionis prius celebratæ fuerunt *Olbrandus* de *Incawerth*, *Eve* de *Romeswerve*, *Eggardus* de *Nothensum*.

† Unde ubi tempus visum fuit opportunum memorato sacerdoti, cœpit parochianis suis propositum propalare, & dispositis rebus suis valedixit omnibus † profectus cum amico memorato & cum fundatore loci jam semel dicti. Pervenerunt igitur ad Hortum B. virginis trans Lavicam, & exposita intentione eorum coram Venerabili Abbate loci Domino *Ricardo* dictus Abbas revoluto libro institutionum voto ipsorum Deo fortassis disponente satisfacere minime consensit. Quamobrem turbati sunt & tertius rediit ad propria. Sacerdos ergo memoratus & loci novelli Fundator habenas propositi minime laxarunt, & se ad invicem considerabant, quoniam ille adhuc cucullam gestabat, quam conditionaliter & electus, ut dixit, accepit in ordine, quem professus erat ante tempus regularis institutionis, & ideo ne dispar habitus concordem utriusque voluntatem impediret, sua sponte nigra veste deposita candidam † cappam sibi aptavit & induit, & profecti sunt per Groningam in ebdomada pœnosa post Dominicam Palmarum & in Sabbato Sancto Monasterium venerunt. Ibi remorati per diem resurrectionis die sequenti acceptis literis bonæ memoriæ *Ludgeri* Canonici, quoniam in civitate tunc non erat Episcopus, ex ejus consilio accesserunt ad Abbatem Varlarensem, qui vocatis senioribus & astantibus in Capitulo vestem dedit benedictam, & remittens ad titulum novi claustri curam loci fideliter commendavit, asserens se non posse more Paternitatis tam remotum

1 ponderabat.
2 incorporationis.
3 Thjamersvoerde.
† Inde.
† & profectus est.
† Qua utuntur Præmonstratenses, ad quorum exemplum vitam jam componebat ipsorum ordini inserendus, ut Menco infra in ejus vita. *Cappam*, id est, togam.

motum locum visitare. Sicque reversi sunt anno gratiæ M. CC. IX. Conversionis eorum primo.

* Deest in Groning. usque ad Post reditum.

* *Omnipotentis Dei gratia Monasteriensis ecclesiæ Episcopus tam præsentibus quam futuris hoc scriptum inspecturis salutem in vero salutari. Accessit ad nos Magister* Emo *quondam in* Husdinge *plebanus, & sua nobis insinuatione monstravit, quod laicus quidam* Emo *de* Romerswert *religiose vivere cupiens in possessione sua Capellulam fundavit, ac habitum religionis à B. Benedicti in* Fildwerth *Abbate recepit nulla facta professione, & postea reversus in possessione sua libere est versatus. Postmodum vero idem Magister* Emo *in eodem loco conversus secundum regulam B. Augustini & Ordinem* (1) *Præmonstratensem ibidem vivere & Deo servire cœpit, cui & fundator illius loci* Emo *tanquam majori cessit, & in eadem regula quasi majori & liberiori similiter versari consensit. Nos autem factum utrorumque commendantes eidem Magistro* Emoni *in eodem loco secundum ordinem prædictum Deo serviendi, fratres insuper & sorores colligendi præsente fundatore consentiente plenam concessimus auctoritatem. Et ne res gesta posteris in dubium venire queat, scripto & sigillo nostro confirmavimus. Acta sunt hæc anno Dominicæ incarnationis* M. CC. IX. *pridie Kalendas Aprilis feria Pascalis ebdomadæ, indictione* XII. *epactæ* XII. *Concurrente* III.

Post

(1) Fundavit hunc Norbertus, quem alii ajunt Coloniensem, alii Lotharingum, Clivensem rursum alii, Xantho natum in Menapiis, nobili genere, ut nonnulli, ignobili. Martin. Polonus ad Ann. 1119. *Ann.* 1119 *cœpit Præmonstratensis ordo in Laudiensi diœcesi, sub patre Norberto, qui fuit Coloniensis, sicut & Bruno, qui ordinem Carthusiensium incepit. Unde versus:*

Anno milleno centeno bis quoque deno
Sub patre Norberto Præmonstrati viget ordo.

Robert. de Monte *append. ad Sigebert. Hoc tempore Norbertus loci & ordinis hujus fundator, de partibus Lotharingiæ oriundus, genere, divitiis, atque facundia ipsis summis Principibus familiaris atque notissimus, divino fervore succensus; postposita seculi pompa, repente ad votum suum Diaconus & Presbyter simul ordinatus, paupertatis Christi tunica induitur, & verbo prædicationis ferventissime instans, bajulansque sibi crucem nudus nudum Christum sequitur.* Add. Hospinian. *de orig. Monachat. lib.* 4. *cap.* 12. Chr. Fr. Paulin. *Chron. Otbergens.* §. 42.

Post reditum vero eorum fundator loci memoratus cœpit ventilari spiritu contractionis versus in arcum pravum, sive ut loci regimen, cui ipse adhuc idoneus non erat, Rector sibi in futurum servaret, sive quia simulabatur à quodam falso fratre, Waldrico sacerdote, qui subintraverat valde astute, qui utique conabatur per eum in loco dominari, sed postmodum exigente malitia sua non sine adminiculo proborum virorum more Basilii eliminatus est. Alter vero convocatis pluribus, qui loci & religionis ibidem incrementum optabant, monitis & minis eo usque perductus est, quod tandem volens fixis in terram genibus sub attestatione stolæ obedientiam promitteret. Nam propter inconstantiam suam Sacerdos memoratus eundem & locum deserere meditabatur.

Ecce persecutio duplex & utraque domestica, quam consequenter lenire dignatus est Altissimus. Irascitur enim & miseretur, conturbat terram, & sanat contritiones ejus. Sane accesserunt ad eum duo adolescentes Deo inspirante, qui seminarium dici possent messis in Christo postea colligendæ. In ipso initio caloris cordis fluctuabat anima sua pro desiderio futuræ, quam desiderabat, societatis. Trahebatur nempe amore contubernii clericorum ex occulto ut creditur instinctu spiritus. Nam quid oremus sicut oportet nescimus, sed ipse Spiritus pro nobis orat gemitibus inenarrabilibus. Qui autem scrutatur corda scit quid desiderat spiritus. Ipse desiderio piæ conversationis vigilias & jejunia attemptabat, & orationi vacabat. Lectioni quoque & meditationi psalmorum præcipue intentus erat, & inquirebat in eis non verba tantum scientiæ, sed compunctionis. Nocte quadam cum devotioni hujuscemodi propositi vacaret ferventer, & sopori se dedisset, audivit sibi dici per nocturnam revelationem, *Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem terminos terræ*, & evigilans exhilaratus est, & eventum hujus oraculi spe lætus expectabat. Die itaque sequenti juvenis quidam acer, moribus, & actibus, ut fama fuit, dissolutus, cum quadam nepte sua, ut seculo renunciaret, accessit. Qui in conventu, ut erat flagrans spiritu quodam vehementis indignationis, votum fecit, & obedientiam, & stabilitatem spopondit, sed quia spiritu pietatis accensus non erat, perseverare non potuit. Qui autem perseveraverit usque in finem salvus erit. Verum ante discessum

suum laboribus & opibus suis conventu jam congregato fideliter providebat, ideo ante obitum suum corde ut speratur contrito, ut saltem defunctus reduci mereretur, postulavit, & meruit. Anima ejus requiescat in pace. Puella vero de ipsius detrimento dolebat, & dolore erudita moribus & bona conversatione proficiebat. Reliquam partem oraculi credebat partim impletam, & partim orabat semper impleri, † utpote sicut Ysachar inter terminos portionem cupiebat, ita ipse in rememoratione finis vitæ suæ & mundi hujus ad æternæ patriæ pertingeret hereditatem, ille autem qui fecit omnes terminos terræ, qui inquam per dona sancti spiritus concessit omnibus suis de terrenis triumphare, ipse eodem spiritu doceret terrena despicere, & amare cœlestia. Porro impletum esse quodammodo opinabile est in dispositione domorum, quæ constitutæ sunt ad subsidium conventus Deo disponente in terminis terræ per plagas cœli. Quarum prima versus Austrum quanto est beatior cultu divino & contubernio fratrum tanto majori labore & sudoris diei & æstus fundata est.

† ut.

Anno Conversionis suæ tertio, anno vero gratiæ M. CC. XI. primo collata est ecclesia in Werum, novo claustro, † paucis adhuc ibi fratribus collectis, vigilia Johannis Baptistæ à majori & saniori parte Canonicorum, Pastore ejusdem ecclesiæ in religionem B. Benedicti cedente. Ernestus autem quidam præpotens importunitate paucorum, qui residui non consenserunt, partem sibi vindicavit, pro cujus instantia Otto Monasteriensis Episcopus donationem jam dictam Canonicorum impedivit per sententiam latam contra Canonicos, à qua appellatum est per Præpositum novi claustri die sexta post sententiam IX. Kalend. Octobris in villa Reydensi. Quarto igitur Idus Novembris collectis expensis iter Romam arripuit adhærente sibi Henrico illo antiquo sodali, qui in initio religionis * defecit. Sed tunc posthabita omni cura rei familiaris propriæ comitem se indivisum ultro exhibuit.

† paucis adhuc fratribus ibidem collectis.

* defecerat.

Transeuntes autem per *Covordiam* & villas reliquas Hrenum tandem apud Diezburch traducti sunt. Deinde per *Trajectum*, per *Tungriam*, per *Hesdinum*, per *Villarium*, per *Bonam spem*, per *Altum montem*, per *Claros fontes*, per *Cluniacum*, per *Renolium*, per *Laudunum*, Præmonstratum venerunt. Ubi summa caritate retenti per piæ recordationis Abbatem Gervasium

sium per dies aliquot requieverunt. Præpositus igitur negotium domino *Gervasio* plane intimavit, qui corroborans ipsum literas ad Summum Pontificem pro ipso sub tali dedit tenore.

Reverendissimo Patri, & piissimo Domino Dei providentia sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ summo Pontifici humillimus ejus servus Gervasius, fratrum Præmonstratensium minister humilis cum omni instantia devotam obedientiæ voluntatem: Lator præsentium Canonicus novi claustri, quod est ordinis nostri, de Frisia oriundus, in qua rari inveniuntur Præmonstratenses, vel alterius ordinis Professores, ad me nuper accessit, credens quod humilitatis meæ preces apud Sanctitatem vestram pro eo debeant gratiam invenire. Licet igitur supplicare nequaquam sufficiam pro me ipso, quod sicut sapientibus & insipientibus ita divitibus sitis & pauperibus debitores, vestræ humiliter supplico pietati, quatenus ipsum in recitationibus suis, in quantum permittit honestas, vestra dignanter exaudiat celsitudo. Allegant autem pro ipso & personæ petentis simplicitas, & religionis in patria memorata raritas, quæ si in partibus diffusius propagaretur, videretur opus esse caritatis & sapere caritatem. Valeat in Domino Sanctitas vestra, quam Dominus ecclesiæ suæ conservet incolumem.

His acceptis literis & vale dicto viam incognitam est ingressus. Via autem hæc est, qua ivit perveniens Romam, habens civitates & castella signata vice quasi commonitorii in perpetuum laboris ipsius; *Sessun*, castellum *Theoderici*, *Sechana*, *Mer. sur. seine. Troes. sur. seine. Bar. sur. seine. Lugdunum super Rodanum.* Demum *vallem Morianam* ingressus est usque *Thrinte*, qui est terminus vallis. Post vallem sequuntur civitates Longobardiæ, *Susia*, deinde post alias *Pompeja* super *Padum*, *Placentia* super *Padum*, deinde *Pons tremulus*, *Luke*, Castellum, quod dicitur *sanctus Quiricus*, *Radecopb*, *Viterbium*, *Sutrium*, Castellum *beati Petri*. Kalend. igitur Februar. XIV. die Mariæ & Marthæ Romam venit, præsidente *Innocentio* Papa, tertio anno Pontificatus ejus. Mansit autem per dies quinquaginta, in quibus devotionem Domini Papæ in missarum celebratione, in verbi Dei prædicatione per (1) stationes consideravit, licet iisdem diebus

(1) Stationes sunt cœtus & conventus fidelium. Loca etiam destinata fundendis ad Deum precibus. Jo. Diacon. *de vita S. Gregor. lib. 3. cap. 18. Stationes per basilicas vel beatorum martyrum cœmiteria secun-*

diebus pro causa plurimum laboraverit, sub Auditore Domini Papæ, subdiacono, domino *Andrea*, Notario maximo. Per dies illos quadragesimales divina officia in principalibus ecclesiis, videlicet beati Johannis Baptistææ & Sancti Salvatoris audire consuevit.

Quinto igitur Idus Martii Romam reliquit, & Papiam venit, ibique in vigilia Paschæ apud monachos *Vallis umbrosæ* mansit † extra muros. Deinde relicta Papia Bononiam profectus est. Literas enim suas *Romæ* mercatoribus Bononiam tendentibus commiserat, & pignus tradiderat pecunia ab eis accepta. Custodes † namque in præsidiis, quos posuerat * Otto jam excommunicatus à Domino Papa, spoliaverunt clericos literas de Curia deferentes. Cumque Bononiam venisset, VI. dies, videlicet Papia relicta, expectavit ibidem mercatores præfatos. Post multos ergo dies tandem quidam ex eis venerunt, & gavisus ut reddant quantocius literas postulavit. Illi deinde post longas inducias confessi se perdidisse literas apud quoddam præsidium. Plenus ergo anxietate propter labores & tædia correptus est febri per aliquot dies. Cumque labor habitus in Curia totus esset cassus, nisi etiam reverteretur, confisus Dei misericordia plus quam in viribus propriis, pecunia jam exhausta, placuit domum redire & querelas ad pedes B. Petri deponere (1). Sed ille sodalis ejus magis animam illius quam propriam salvare

† extra civitatem.

† autem.

* Otto IV. Imp.

secundum quod hactenus plebs Romana quasi eo vivente certatim discurrit, sollicite ordinavit &c. Ziegler. *lib.* 3. *de episc. cap.* 14. *n.* 8. Processio etiam *Statio*, ad mitigandam Dei iram, ad impetrandam ejus gratiam, de ecclesia in ecclesiam solenni ritu instituta. Dixi ad Anonymum, quem edidi Ann. 1690. Et *Statio* hæc non inepte. Nam & statur dum convenitur, & statur rursum, dum proceditur, dum hostiam, quam circumferunt, perinde ac si fessam certis locis deponunt, & statur etiam in templo, ad quod processio instituta. Gabr. d'Emiliane *de monach. præstig. lib.* 2. *p.* 136. Et hinc *Statio* etiam infra, ubi aut judicandi aut visitandi causa consistit quis, infra ad Ann. conversionis Abbatis Emonis XVI. *Deinde feria sexta Bedum stationem habuit &c. Pertransiit autem Fivelgoniam in tribus stationibus &c.* item; *reversus est Hunsegoniam, & habita ibidem statione declaravit* IV. *Judices cruce signatorum.*

(1) Ex Codice Groning. In Frisic. *post illud ad pedes B. Petri deponere;* nihil aliud sequebatur, quam. *Et auditis literis adversitatis ipsius jussit Papa literas rescribi & reddi, & cooperante Domino licet fatigatus optato fine potitus est.*

falvare cupiens sese ultro exhibuit, † sed ne cum eo rediret periculum febrium prohibuit; sicque solus Deo duce redux, & à Cancellario coram Papa introductus, & auditis literis adversitatis ipsius jussit Papa rescribi litteras & reddi, & cooperante Deo licet fatigatus optato fine potitus est. Multum interim pro salute sodalis sui sollicitus Bononiam reversus est, & eum salvum invenit. Ipse interim scribebat, & missarum solemniis vacabat, & orationibus apud Capellam beatæ Teclæ virginis, socius domini Egidii piæ memoriæ ejusdem Capellæ rectoris. Frequenter etiam intravit & exivit inter monachos beati Stephani, ubi requiescunt pretiosi martyres Christiani Vitalis & Agricolaus. Postremo vale facto omnibus familiaribus iter arripuit cum comite suo, & per aliam viam reversus est, videlicet Mediolanum & Cumas, & sic Alpibus transmissis venit Basileam super Hrenum & Argentinam, ubi navi conducta, Spira, Wormatia, Maguntia, & quamplurimis castris relictis Coloniam venit. Post hæc * pedester itinere reversus est Deo disponente & cooperante circa octavas Apostolorum.

† &

* pedestri.

Anno autem conversionis suæ IV. facta est amicabilis compositio cum filio Ernesti præstitis sibi expensis pro redimenda pace super collato jure à patronis majoris & sanioris partis, quod licet dictus filius Ernesti voluisset usurpare post iniquam sententiam interposita appellatione nunquam fratres perdiderunt, & ideo secundum Augustinum projecta pecunia pacem sibi comparavit.

Anno autem sequenti quantum pro ordine, personis, & rebus laboraverit, facilius mente quam litera potest ponderari. Pro ordine inquam, quia perpendit quod diversæ essent consuetudines in ecclesiis unius & ejusdem ordinis contra institutionem primævam, & ventilabatur eadem varietate nolens, & cœpit mendicare libros & transscribere. Aderat pro hoc mutabilitatis medicina carus amicus, & hujuscemodi sollicitudinis medicus scolasticus, frater *Fretbericus*, qui junctus fuit ei corde in primo introitu in Ortum, cum ab aliis, ut supra dictum est, pateretur repulsam. Ipse ore & manu verbis & stilo instillabat auribus ejus, ut libros ordinis suis laboribus de ipso gremio matris ecclesiæ transferret, & novam plantam novo potu rigaret. Et exclusa varietate cœpit textum librorum musicorum conscribere, quem apud fontem facile posset corrigere, &

notis quasi scaturigine prima aspergere. Quæ ipsemet operâ simplicitatis mirari se sæpe asseruit hac ratione, quia quasi oblitus fuit virtutem Dei disponentis & operantis, & ponderabat imperfectionem sui supra se aliquid præsumentis. Igitur profectus est assumpto secum fratre *Thitardo* in multa simplicitate, & invenerunt gratiam coram optimæ recordationis domino *Gervasio* Abbate, & in tempore competenti votis suis satisfecerunt & redierunt. Denique reportavit literas confirmatorias laboris sui in monasterium, quod de novo *Floridus* (1) *Ortus* nomen accepit, in Werum in hæc verba.

Gervasius *Dei patientia Præmonstratensis dictus Abbas Venerabilibus in Christo fratribus ordinis Præmonstratensis Abbatibus universis has literas inspecturis Salutem & sinceram in Domino caritatem. Non facile debet convelli, quod cum labore conficitur, nec à filiis immutandum, cui patrum auctoritas suffragatur, quin potius in sua debet semper integritate persistere, quod constat esse & multa diligentià comparatum, & provida patrum sanctione statutum, sed & propria insuper honestate subnixum. Sane dilectus in Christo* Emo *Floridi Orti provisor nuper veniens Præmonstratum multo satagit studio, multà curavit instantia, ut in ecclesia sua, quæ adhuc nova est, libri ecclesiastici haberentur secundum usum omnino & ordinem, quo ipsa ecclesia Præmonstratensis utitur, tam in littera, quam in cantu. Ordinarium quoque ad exemplum nostri, & institutiones conscripsit, & quas in scriptis non invenit expressas. Quoniam ergo omne totum pulchrius elucescit, si partes à se ipsis non discrepant, & membra eo rectius disponuntur, quo suo capiti cohærentia conformantur, nos ipsum* Emonem, *qui ad hoc sollicitius laboravit, ut ecclesia sua suo toti, hoc est, ordini conveniret, & suo capiti, videlicet ecclesiæ, per identitatem consuetudinum cohæreret, attentius in domino commendamus, præcipientes districtius in virtute Spiritus Sancti, & sub pœna excommunicationis, quatenus usus legendi pariter & cantandi, quem ad uniformitatem ordinis conservandam secum tulit à nobis in ecclesia Floridi,*

(1) *Ortus* pro *Hortus* abjecta aspiratione. Quod plerumque usitatum tum. Martin. Rango ad *diplom. Pomeran.* 5. Diploma VII. Pomeranic, editum ab eodem: *Volentes ut de ortulanis, cum Colberg fuerimus, ad coquinam nostram nobis caules & olera ministrentur, nullo valente ab ipsis ortulanis caules vel olera, cum Colberg non fuerimus, extorquere.*

Floridi Orti perpetuo modis omnibus habeatur, nec Priori, Abbati, nec alicui nostri Ordinis Professori, aliquatenus liceat omnium eorum, quæ notavit, aut scripsit, jota vel unum, vel unum apicem immutare, Sciturus qui hoc fecerit se ex ea hora sententiam excommunicationis incurrisse, qua aliquid prædictorum omnium immutare præsumpserit, nisi mutationem illam in Præmonstratensi ecclesia factam esse noverit & receptam. Datum Præmonstrati VI. *Id. Junii Anno gratiæ* CIↃ. CC. *quarto decimo.*

Postmodum pro consummatione cœpti illius congratulatus est fratribus, qui eodem afficiebantur desiderio, subscribens in hunc modum. *Credo fratres observantiam institutionum Præmonstratensis ecclesiæ vere Apostolicæ esse quasi civitatem super montem sitam. Cujus cives Apostolos & eorum successores patres nostros Dominus commendans dixit:* Qui vos recipit, me recipit. *E contra de perversis dixit:* Quicunque non receperit vos, neque audierit sermones meorum &c. tolerabilius erit terræ Sodomorum &c. *Sed hoc quidem Apostolis. Nunc autem per successores eorum in lumine vobis quoque professis ordinem Præmonstratensem audire, & recipere, & servare sub prædicta spe vel pœna prædicuntur. Denique ex inspiratione, ut spero, Spiritus Sancti institutiones sacras hujus sanctæ civitatis complexus præcipue Deo disponente pro viribus, uniformitatem eorum, quæ ad cultum Dei pertinent, deesse dolui. Quæ quidem suo loco in Capitulo missale, textus, commendantur. Porro aliquamdiu circumferebar vento variæ consuetudinis, donec dante Deo attraxi spiritum pietatis, & primo ad immolandum hostias jubilationis Deo uniformiter usum cantus de gremio Præmonstratensis ecclesiæ, non sine labore, sed cum solatio fratris Thitardi transtuli. Sane hunc laborem satis dulcem persuasit mihi caritas fratrum, quos non minus quam me dilexi, quos eadem Spiritus Sancti inspiratio id ipsum mecum petere & expectare fortiter perdocuit. Persuasit etiam obedientiæ donum, genitrix virtutum. Monuit concordiæ uniformitas. Sed credo fratres non deerunt, qui dicent curiosum esse pro his quasi minimis acquirendis, sicut Dominus arguit scribas & Pharisæos, qui decimabant mentam & anethum, & reliquorum, quæ graviora sunt legis. Sed subjunctum est, hæc oportuit fieri, & illa non omittere. Plane Deo disponente pro viribus domum sibi more converso fieri desidero. Romani nempe, ut legitur, postquam civitas erat munita muris, volebant eam munire legibus. Religiosus vero prius spiritualibus ditare se studeat quam temporalibus. Puto adhuc esse, qui quasi dedignando*

dignando

dignando dicent me uti posse consuetudine vicinarum ecclesiarum. Sed legant mecum & intelligant, Nolite cantare, nisi quod constat esse cantandum. *Quid explicatius his verbis vel simplicius? His jam dimissis, filii dulcissimi, quorum palatum sanum est, vobis inquam laborem meum pro uniformitate ordinis durum satis, sed dulcem, commendo, vos inquam cognoscite, quanta sit hilaritas conscientiæ etiam in hac vita sine hæretica contradictione uniformiter Deo psallere secundum instituta ecclesiæ Præmonstratensis, quæ mater est omnium ecclesiarum suæ professionis. Porro pro imperfecto meo, quod à nobis facile deprehenditur, super audacia tanti cœpti veniam peto. Sed ignorare nolo vos duo esse imperfectionis materiam, videlicet animum ad ulteriora pronum, qui nihil credit actum, dum quid superest agendum, & usum pristinum, qui etiam virtutem cognitam cogit negligere. Modum tamen in notandis libris servavit excepta * clune cornuta, pro qua ipsi utuntur flexa rotunda, & torculum frequenter habent, & podatum præpunctatum, & puncto percantato fortiori voce, quasi cum quadam subdistinctione resumunt podatum. Hæc ideo de notis vel figuris dixerim, quia certus usus earum dulcem modum cantandi reddit, qui haberi non potest de exemplaribus confuse & superbe notantium. Semitonium quoque † clune circumflexa cantant. Postremo fratres dulcissimi gratias ago Deo in exultatione, qua me non meis meritis sed vestris orationibus cumulavit, quod opus sanctum, opus dignum benedictione, à multis desideratum pro uniformitate ordinis per me & fratrem in Christo tranferri in pace concessit.*

* cline.

† cline.

Anno eodem, anno inquam gratiæ CIƆ. CC. XIV. Magister Oliverus scholasticus Coloniensis verbi Crucis legatus ingressus est Frisiam, ad cujus exhortationem multitudo hominum utriusque sexus (1) cruce signata est per singulas Frisiæ maritimas, &

(1) Cœpit crucis assumptio pro recuperanda terra sancta sub Urbano Papa III. Crucem aut pallio aut togæ assuebant, conspicuam aut in pectore, aut in scapulis, aut dextro humero, exemplo tesseræ militaris, quam dextro olim brachio, ut Justinus scribit *lib. 5. hist.* deligabant Spartani. Varii autem coloris cruces pro nationum diversitate, ut dignosci invicem sic possent. Andr. Sylvius Marcianensis ad Ann. CIƆ. XCVI. *Affigunt igitur cruces è purpureo panno confectas in palliis suis ad scapulam dextram pro tessera militari.* Idem ad Ann. 1188. *Signo se crucis insigniunt &c. Et Rex Franciæ cum suis rubeas cruces, Rex*

& trunci in ecclesiis erecti causa pecuniæ ad subsidium terræ sanctæ. Anno namque Domini CIↃ. C. LXXXVII. Apostolico Urbano VI. imperante in Alemannia Fretherico, Constantinopoli Ysacio, in Francia Philippo, in Anglia Heinrico, in Sicilia Willelmo, in Hungaria Bela, capta est Iherusalem à Saladino Ægypti & Syriæ rege. Hanc urbem Latini XCVI. annis tenuerant, ex quo ipsam cum Antiochia Christianorum recepit victoria, cum eam gentiles prius per annos XL. possedissent. Commendationem vero Innocentii Papæ, qui pro liberatione terræ sanctæ prædicationes direxit sic posuit Magister Oliverus dicens: *Innocentius qui successit Cælestino favorem suum impendit* (1) *Ottoni*, *& eum Romæ coronavit in Imperatorem. Qui nimis ingratus benefactori suo patrimonium S. Petri statim post acceptam coronam invasit, nec pepercit puero Frederico, sed Apuliam hostiliter ingressus Deum & homines contra se provocavit. Ideoque summus Pontifex multis præmissis admonitionibus eum excommunicavit. Deinde ejus* (2) *Barones ab ejus fidelitate absolvit, & sic imperio perdito mortuus est in Saxonia cum signo maximæ contritionis.* (3)

Innocentius Papa ingenio, facundia, memoria præcellens fuit, in jure ex lege Domini eruditus, valde magnanimus plurimum, qui contumaciam Regum & aliorum Principum compressit, Regem Francorum (4) *Philippum* uxorem suam, sororem

Rex Angliæ cum suis albas, Comes Flandrensis cum suis virides suscipiunt. Add. quæ dixi ad *Vett. aliquot Testam.* XIII. p. 498. ** Edidit hæc Testamenta Cl. Mattheus una cum Alciati Epistola contra vitam Monasticam, aliorumque Epistolis, Lugduni Bat. 1695. in 8.

(1) Chron. Augustens. ad Ann. 1210. *Otto à Domino Papa excommunicatur.* Idem ad Ann. 1211. *Otto intravit Apuliam, ibidem Fridericum Regem Siciliæ expugnare voluit; & totam Apuliam sibi subjugavit. Otto Rex à multis Episcopis Alemanniæ excommunicatus à Papa denuntiatur.*

(2) Imperii proceres. Vid. *lib.* 4. *de Nobilit. cap.* 7.

(3) Ex Cod. Gron. In Frisico post illud *cum signo maxima contritionis*, sequebatur hoc tantum: *Anno*, ut supra, *gens Livonum, Hestonum, Prussorum, variis erroribus delusa, ignorans Dei filium, & incarnati verbi mysterium, numina gentilium colebat, Dryades, Amadryades, Orcades, Napeas, Hinnides, Satyros, & Faunos*; & mox: *Completis igitur &c.*

(4) Guilielm. Armoricus *de gestis Philippi Regis apud du Chesne to.* 5. *hist. ad Ann.* 1199. *Petrus Capuanus Apostolicæ Sedis Legatus convocato*

rem Regis Daciæ, quam abjecerat, per interdictum Franciæ recipere coëgit, *Joannem* Regem Angliæ, qui admittere recusavit ad sedem Cantuariensem Cardinalem sanctæ Romanæ ecclesiæ Dominum *Stephanum*, vita & scientia fulgentem per sententiam excommunicationis & interdictum Angliæ in tantum humiliavit, ut ipse & successores sui à (1) Sede Apostolica regnum Angliæ recipiant.

Temporibus ejusdem Pontificis populus Aquilonaris, qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam fidei Catholicæ. Nam gens Livonum, Hestonum, Prussorum, variis erroribus delusa, ignorans Dei filium, & incarnati verbi mysterium, numina gentilium colebat, Dryades, Amadryades, Orcades, Napeas, Hinnides, Satyros & Faunos. Separabat enim sibi lucos, quos nulla securis præsumpsit violare, fontes & arbores, montes & colles, rupes & valles venerabantur, quasi aliquid virtutis & auspicii reperiri posset in eis. Nunc autem sanam doctrinam secuta & adepta, ac in Pastorem animarum suarum conversa Jesum Christum, Pontificibus suis obediens, ecclesias ædificat ac frequentat, legibus Christianis pro magna parte subjecta.

Præterea Constantinopolitana civitas scismatica in diebus suis expugnata, in Latinorum transivit dominium & potestatem. Insuper Tolosanum Comitem, receptatorem hæreticorum, & defen-

cato concilio apud Divionem oppidum Allobrogum totum Regnum Franciæ interdixit, pro eo quod Rex uxorem suam non exhibebat, & superinductam tenebat. Et hoc factum fuit in festo S. Nicolai, sed executio sententiæ dilata fuit usque post Natalem, & non multo post Philippus Rex misit solemnes Nuncios ad Dominum Papam. Secuta mox transactio inter Papam & Regem, Rege conjugem recipiente, Papa liberos legitimante ex subintroducta susceptos. Idem ad Ann. 1201. *Philippus puer & Maria soror ejus, quos Philippus Rex ex superinducta genuerat, à Papa Innocentio legitimantur.* Nomen conjugis Ingeburgis. Subintroductæ Maria Bohemiæ Ducis soror, quam *contra Deum* Philippus Rex, ut ait Auctor Gestorum ejus apud eund. du Chesne, *quinque annos tenuit, & post quinque annos hac dimissa primam scilicet Ingeburgem in gratiam recepit nuptialem.*

(1) Chronic. Altissiodorens è: *Facta sunt igitur duæ insulæ Anglia scilicet & Hibernia de feudo S. Petri.* Diploma Regis & juramentum vid. apud d'Achery *to.* 5. *Spicil. p.* 574.

defenforem humiliavit, & Albienses hæreticos per largas remissiones Catholicis indultas ad nichilum deduxit, quos primo loco per Prædicatores humiles ac literatos ad orthodoxam fidem reducere studuit, deinde quasi contra ethnicos & publicanos (1) peregrinos armatos transmisit.

Aminiramolinus Rex Carthaginensis in tantum surrexit elationem, ut missis litteris blasphemia plenis generaliter omnes Christi cultores ad conflictum invitaret. Unde propter indulgentias à Domino Innocentio Papa factas de duobus Regnis Franciæ & Angliæ multitudo maxima congregata apud Toletum, sed qui vitiis pleni erant non fuerunt digni diem conflictus expectare, nec placere domino videbatur, ut disposita cœlitus Christianis victoria multitudini bellatorum ascriberetur, & licet Rex Castellæ liberalissimus, & miles secundum vires ætatis suæ strenuus larga manu * dispendia distribueret, reversi sunt tamen ad propria, remanentibus paucis. Dux (2) Austriæ propter viarum intervalla maxima tarde venit, nec assequi diem belli valebat. Rex autem Castellæ, & Arragoniæ, & Navarræ in fide Trinitatis, & cum signis Unitatis transeuntes portum, & obviantes Principi perfidiæ, qui licet eminentiorem locum occupasset, & numero equitum ac peditum Christianos multipliciter vinceret, virtute tamen divina superatus, in bello fugatus evasit, cæsis militibus multis Sarracenorum, & amissis civitatibus ac castellis plurimis. Factum est anno Domini CIↃ. CC. XII. XVI. die Julii.

* Stipendia.

Post

(1) Peregrini qui jam *Pelgrims*. Non ad bellum conducti, sed prædicatione crucis ultro ac si contra ethnicos suo ad id sumptu incitati ac prompti. Historiam Albigensium & belli contra eos gesti Petrus scripsit monachus cœnobii vallium Cernaii apud de Chesne *to. 5. hist.*

(2) Lutpoldus aut Leopoldus. Godefrid. Monachus ad Ann. CIↃ. CC. XII. *Quidam cum Duce Austriæ Lutpoldo ad Hispanias contra ethnicos pugnaturi progrediuntur. Ibi enim infinita multitudo Sarracenorum, & cæterorum gentilium, à Masamitho Rege Marroci missa, navigio mare transierat, ut illi totam Hispaniam subjiceret, & omnes Christianos ex ea eliminaret. Commisso itaque belló à Rege Hispaniæ, & cæteris Christianis cum eo, Domino Deo populo suo victoriam conferente innumerabilis multitudo eorum prosternitur: cæteri autem ad naves fugientes in mare demerguntur.*

Post hanc gloriosam victoriam idem Apostolicus Orientali ecclesiæ compassus Prædicatores crucis (1) per regna misit Occidentis, cor apponens ad liberationem terræ sanctæ, orationes generales instituit, Concilium indixit, quod celebravit in Lateranensi basilica anno CIↃ. CC. XIII. mense Novembri. Et interfuerunt CCCC. & XIII. Episcopi, Abbatum & aliorum Prælatorum ecclesiæ turba conventusque numerari facile non poterat, ubi principaliter ordinatum est de his, quæ ad subsidium terræ sanctæ pertinebant. Terminus etiam generalis expeditionis præfixus erat, infra quem idem summus Pontifex obdormivit in Domino.

Anno quoque VII. conversionis suæ Concilium Romæ celebratur III. Idus Novembr. Sic namque scripsit Dominus Papa: *Taliter vos præparetis, quod à præsenti incarnationis* CIↃ. CC. XIII. *anno usque ad duos annos & dimidium præfixis vobis pro termino Idib. Novembr. &c.* Quæ Synodus congregata est in Basilica Lateranensi, quæ Constatinopolitana dicitur, CCCC. XIII. Episcoporum, tam Latinorum quam Græcorum, & Abbatum DCCC. & aliorum ecclesiæ Prælatorum, Præpositorum, Decanorum, anno Pontificatus Domini Innocentii XVIII.

Completis igitur piis laboribus * ut supra dictum est, fratribus collocatis in *Florido horto*, & sororibus in *Campo* primitivo reductis, in *Campo*, inquam, *rosarum*, multiplicata est familia, Dei gratia, hereditate admodum festinata. Fundator autem persecutionem movebat singulariter volens in communi conversatione jejunare, & singulariter prandere, & occasione literaturæ modo versus † Austrum, modo versus Occasum, modo versus Orientem pergebat, assumpto sibi jumento & rebus, quas quoquo modo conquirere valebat. Dicebat aliquando * ad quosdam, quod in conscientia communiter torqueretur pro mutatione habitus, & apud tales, qui vermem conscientiæ non medicabant, & ideo donec licentia nec consilio accepto Romam adiit, & reversus ultra à conquestione cessavit. Porro cum esset

* de quibus supra *Cod. Gron.*

† Hrenum.

* apud quosdam.

(1) Godefrid. Monach. refert id ad Ann. 1214. Quod autem sequitur de Concilio ad Ann. 1215. Qui & ultimus Innocentii. Christi enim CIↃ. CC. XVII. Honorii est secundus, qui Innocentio successit, ut Auctor paulo infra.

esset apud Hyldersem causa studii literalis, † ut discebat in habitu regulam, cœpit ægrotare usque ad mortem. Et venit quidam religiosus causa visitationis & consolationis, & interrogavit eum de professione & moribus ejus. Et comperto quod quadam singularitate ductus illuc transierat, injunxit ei sub spe salutis, ut postea innotuit, quatenus ad locum suæ conversionis, & ad stabilitatem, & ad obedientiam rediret. Et convaluit, & rediit, & resedit in melius commutatus, & mansit aliquo tempore gratia Dei visitante & in loco stabilis & quietus. Et appropinquante termino, qui præteriri non potest, quia inperscrutabiles sunt dies hominis, ne innotesceret ei finis suus, ille inquam finis, qui est sine fine, dissolutionem sui corporis persensit, & dixit, quod pedes & nervi obsequium subvectionis ei denegarent. Et procedente tempore præ habundantia humorum, ut putabat, vertigine, & totius corporis quasi mole, premebatur; & tali pressus stupore fecit sibi fieri sanguinis diminutionem, & exinde in lecto decubuit. † ubi.

Cumque decubuisset, & certa sui custodia non fuisset † cito vocavit conversum, qui in eadem domo dormire consuevit. Ac ille occurrens vidit eum agonizare, & continuo vocavit sacerdotem, qui assistens post verba consolationis & exhortationis cœpit psallere, & officium more canonico agonizanti exhibere. Quo peracto reclinavit caput & paululum obdormivit, & evigilans dixit, quod per visionem vidisset omnes charas in Christo sorores exeuntes de oratorio, & gratanter ei occurrentes, & astantibus commendavit, ut oratio fieret pro eo ab eis. Et * dormivit in pace. Nocte igitur dormitionis suæ, ut dicebatur, cuidam sanctimoniali B. Benedicti per revelationem ostensum est vidisse virum albis vestibus & usque in cœlum penetrare. Et mane comperto obitu illius gratulata est anima ejus cum cæteris charis & amicis ejus. Obiit autem anno gratiæ M. CC. XV. Octavo Idus Octobris.

† subito.

* obdormivit.

Denique post mortem præfati fundatoris domus Dei & beatæ Virginis in campo prænominato, sicut ante mortem ejusdem, dictus Præpositus Floridi Orti sollicitudinem utriusque familiæ fratrum & sororum gerebat. Qui sæpe ut dicebat de difficultate sollicitudinis obstupuit, quam misericorditer Deus mitigabat; diversis modis, quos inspirabat, quibus invigilabat correctioni suorum, necessariis quoque rebus ad susten-

sustentationem competentem, donis quoque Spiritus Sancti, quibus personas fratrum & sororum accendit, ut patientiæ, humilitati, caritati, & obedientiæ invigilarent, ex quibus in uno corpore collegii fratrum diversam spargebat utilitatem, sicut dicit Apostolus: *Unicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem*; per timorem, per pietatem, quæ est cultus Dei, scilicet Deum cognoscere, cognitum diligere, dilectum adorare: per scientiam quoque, per quam fratribus suis clericis & laicis concessit res terrenas & negotia seculi rite dispensare, & se suosque fratres contra adversitatem & pusillanimitatem munire, ut recte & secure viverent in medio nationis pravæ, & cæteris bonis, de quibus scriptum est: *In bonis justorum exaltabitur civitas.* In rebus autem gerendis & administrandis se simplicem æstimavit & insufficientem. Et cum plerumque in stuporem traheretur propter temporis malitiam & fratrum conquestionem sub pondere suspirantium injunctæ sollicitudinis, & illi innitendum humanæ solertiæ audacter dicerent, ille meditabatur de Deo confidendum, & de eo præsumendum, & ab eo solo petendum, ut vias hominis dirigat. Sicut ille, qui oppressus à gigantibus, & contradictoribus, à proditoribus, ab iniquitate, & dolore, usura, & dolo, pro se & omnibus clamavit: *Jacta cogitatum in domino.* Quod etiam expertum se dicebat multis casibus minus subtiliter examinatis, de quorum eventu timebat turbari, sed de eisdem in melius mutatis meruit lætificari. Unde illud Apostoli: *Scimus quod diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.*

Anno conversionis ejus nono soluta est compositio, quæ inita fuit cum filio Ernesti decimo sexto Kalendas Martii, cujus pater decimo quarto Kalendas Novembris collecta multitudine bellatorum venit † Loppersum ejicere * Eghardum de domo dotali ecclesiæ asserentem se jus habere in ecclesia fratris sui † Alberti jam defuncti. Cujus dimidia pars ab Episcopo concessa fuit filio suo, sed tum stimulante invidia quorundam in illa seditione quidam igni opposito domum, pro qua litigabant, accendit, de cujus incendio exusta est eclesia * S. Petri vicina, pro cujus restauratione compulsus est à parochia exponere mille marcas, & pro ipsis solvendis hypothecaria † satisfecit cautione. Ernestus vero Idib. Decembris nocte B. Luciæ martyris mortuus est, & nutu Dei reddita est pax fratribus, quemadmodum

† Loppeshem.
* Eggehardum.
† Aldberti.
* beati.
† satisdedit.

modum beatissima,* martyr & virgo astantibus Christianis promiserat. Et uni ex fratribus eadem nocte venerabilis virginis per somnium revelatum est, quod fumo domus ecclesiæ repleretur, & cista, in qua erant indumenta sacra adhuc communia, Conventui & præfato *Ernesti* filio de loco sursum tolleretur. Qui mane intellexit jam dictum Ernestum moriturum. Quod & factum est.

* virgo & martyr astantibus olim.

Eodem quoque anno facta est donatio ecclesiæ in Werum ab universitate patronorum decimo quinto Kalendas Aprilis præsente *Menkone* Decano in † Lopperfum, & aliis plurimis, constitutis jam fratribus sub ordine Præmonstratensi. (1) Ipse vero conscriptis exemplaribus ecclesiasticorum librorum cum fratre præcordialissimo memorato de Orto beatæ virginis primo ad capitulum proficiscitur, & triduo Capitulo terminato, remansit usque in diem omnium Sanctorum. In quo Capitulo se & locum novellum imbutum suavi sapore Præmonstratensium consuetudinum in usu vivendi & religione Deo serviendi optulit, petens paternitatem, & percipiens, & literas reportans in hunc modum: *Ego Gervasius Dei patientia dictus Abbas Præmonstratensis omnibus in perpetuum. Notum esse volumus tam præsentibus quam futuris, quod cum ecclesia Floridi Horti in Frisia per Dei gratiam dilatari cœpisset, ita quod surgens de paupere fundamento jam haberet incrementum, quoniam vir religiosus Emo ejusdem loci Præpositus, qui fuit unus de duobus primis inhabitatoribus & fundatoribus dicti loci, idem Præpositus tandem veniens ad generale Capitulum Præmonstrati se obtulit, & locum suum ecclesiæ & ordini Præmonstratensi, quem elegit, & professus fuerat à primis ecclesiæ sibi commissæ fundamentis, ipsamque Præmonstratensem ecclesiam immediate matrem elegit, ut ecclesia Floridi Horti tanquam specialis Filia Præmonstrati per Præmonstratensem Abbatem tanquam per Patrem regatur secundum quod Ordinis exigunt instituta. Nos autem devotionem ipsius & suorum in Domino commendantes, sicut erat merito commendanda, recipimus eum in filium, & ecclesiam suam in filiam spiritualem. Ne igitur*

† Loppersem.

(1) Sic in Groning. In Frisico abrupta hæc & ita ut sequitur: *Sic primo Præmonstratum proficiscitur, mores, statuta obedientiam amplexurus in Capitulo generali, cujus obedientiæ testimonium eidem Emoni Abbas Præmonstratensis impertit in hunc modum; Ego Gervasius &c.*

igitur futuris temporibus super hoc possit aliquis scrupulus suboriri præsentes literas in testimonium rei gestæ conceptas sigilli nostri appensione duximus roborandas. Actum anno gratiæ CIↃ. CC. XVII.

Formam Capituli, quod per triduum celebratum, in scriptum redegit hoc modo: Primo die postquam ingressi sunt Capitulum Abbates Præmonstratensis ordinis procurantur litteræ variæ & pro causis quibuscunque tam per patres Ordinis quam per Nuncios potentum, & pro excusatione absentium, & conceditur fraternitas supervenientibus per librum solito more, item pro absolutione defunctorum, quibus olim vel per certum Nuncium, vel pro se petentibus per literas data fuit fraternitas. Quorum literæ recitantur. Quibus lectis subjungit Abbas, *Anima ejus & animæ omnium fratrum defunctorum &c.* Pro fraternitate quoque danda multi tam viri quam fœminæ religiosæ, pauperes & divites, introducuntur.

Die secunda ante ortum lucis pulsatur unum de maximis signis, & statim omnes surgunt Abbates & Capellani, dicentes apud se primam, & pulsatis omnibus signis omnes chorum ingrediuntur, & mox Abbas ille, cui pridie injunctum fuerit, imponit solemniter, *Dum sanctificatus* &c. cum sequentia, *Veni Sancte Spiritus.* Missa itaque percantata, vel usque Agnus Dei, pulsatur nola, quæ suspensa pendet ante ostium Capituli, vel (1) Caminatæ Abbatum, ter interciso sono. Finita missa omnes intrant Capitulum, & omnibus decenter stantibus imponit Abbas Præmonstratensis, *Alleluja*, *Veni Sancte spiritus.* Quo percantato dicit, *Benedicite*, & mox Abbas aliquis humilians se ante dictum Præmonstratensem accepta benedictione facit sermonem. Postea sicut prius fraternitas à supervenientibus postulatur & conceditur, & Abbates pro familiaribus suis postulant. His ita peractis prior Capituli, Abbas aliquis, publice pronuntiat, ut exeant Capellani, & continuo surgunt circatores secundum ordinem cum scedulis duo, in quibus continetur, quomodo se habeat domus illa, quam visitarunt in spiritualibus

(1) *Caminata* cœnaculum, conclave, in quo caminus. Chronic. Fontanell. *cap.* 15. *Caminatam fratrum à fundamentis ædificavit.* Ignem *in silva caminare*, id est, accendere in *legib. Longob. lib.* 1. *tit.* 16. *cap. ult.* Sic legit Reinesius *epist. ad Daumium* 98. Vossium reprehendens legentem *comminare lib.* 5. *de vit. serm. cap.*

ritualibus & temporalibus. Quibus recitatis porrigunt cartulas Priori Capituli, & coram Præmonstratensi se prosternunt dicentes, *Siquid minus fecimus, quam debuimus, veniam petimus*, & Abbas subjungit, *Indulgentiam &c.* Post hæc omnia dicit Dominus Præmonstratensis his, qui diffinitores dicuntur, ut facto prandio conveniant, & super singulis, quæ recitata sunt, tractent & disponant.

Die tertia, ut prædictum est, ante ortum lucis pulsatur prima, & ingressis omnibus chorum, imponitur solemniter, *In medio ecclesiæ.* Abbates interim, qui volunt, missas celebrant. Missa vero percantata pulsatur nola Capituli, ut dictum est, & omnibus in templo constitutis, imponit Dominus Præmonstratensis, *Veni creator.* Postea dicit, *Benedicite*, & rursum fit exhortatio. Diffinitores autem, si adhuc habent indiscussa, iterum conveniunt seorsum, & alii quo libet exeunt. Fit tamen interim exhortatio in Capitulo claustri; cui multi intersunt. Reversis vero diffinitoribus in Capitulum pulsatur nola, & conveniunt singuli Abbates, & surgens Prior Capituli dicit, *Exeant Capellani, & Nuncii Abbatum remaneant*, & ex tunc de tabula pronunciat, quæcunque diffinita sunt, & scripta, videlicet de Abbatibus deponendis, quibus dicitur, *Abbates illi præ insufficientia sua cedant*; & statim surgunt, & reddunt sigilla, & dat eis prostratis indulgentiam. Quibus rite de Abbatibus peractis surgunt, & Capitulum claustri intrant, & siquæ sunt de culpis subditorum ordinata pronunciantur in audientia omnium. Postremo Dominus Præmonstratensis more præfationum in parasceve orat pro omnibus gradibus ecclesiæ. Tandem accensis candelis, & allatis stolis & baculo pastorali excommunicantur proprietarii, & alii secundum ordinem, & dicit: *Omnis proprietarius &c. auctoritate Domini nostri Jesu Christi &c.* subjungens, *Fiat*, *Fiat*, & projicit ad terram candelam, quam tenuit, & alii Abbates similiter. Postea subjungit *Confiteor*, *Misereatur*, *Indulgentiam.* Sequitur Benedictio, *Sit nomen Domini benedictum*, *Adjutorium*, *Benedicat.*

Eodem anno applicuit exercitus Christianorum [illegible]n contra Saracenos, Anno gratiæ CIↃ. CC. XVII. Hoc in l[illegible]libuit interponere pro favore peregrinorum topographiam, & eventus quos pertulerunt viriliter pro Christo peregrini navigantes per mare versus terram Sanctam, quos quidam familiaris suus in

via peregrinationis suæ conscripsit, & ei transmisit in hunc modum:

ANNO dominicæ incarnationis CIↃ. CC. XVII. Pontificatus *Honorii* Papæ secundo, ultimo die mensis Maji, natales fines & arva dulcia linquentes primitias peregrinationis nostræ libavimus ei, qui peregre proficiscens suis bona sua quandoque cum usuris repetenda distribuit. Per hostium itaque Lavicæ fluminis in altum emissi, ventis usi pro voto secundis die tertio Angliam vidimus. Quam præ oculis & à dextris habentes, insulam, quæ dicitur (1) Wich, vidimus, quæ mari excedente divisa ab Anglia per se facit insulam, sed debitam Angliæ servat obedientiam. Sequenti autem die Sabbathi *Deutenmutha* pervenimus, ubi portus inter duos montes altos sinuoso nos collegit amplexu, ubi Hollandiæ (2) Comitem, & Comitem de Wetha cum multis viris nobilibus & in XII. navibus advectos invenimus, ubi consilio prudentiore promulgatis legibus in exercitu servandis, omnibus quoque ad salutem animarum & pacem pertinentibus rite dispositis, Comes de (3) Wetha Prædux totius classis est electus, posteriore custodia Comiti Hollandiæ deputata, quem Ducem & Dominum jam totus sibi delegerat exercitus. Die igitur Dominico aliquantum aëre perturbato propter dies interlunares semper navigantibus suspectos Comes de *Wetha*, ventis suadentibus se mari commisit

(1) Vectis seu Vecta, quam accurate in Britannia sua descripsit Cambdenus.

(2) Florentius hic haud dubie ** Wilhelmi primi filius. Wilhelmus enim ipse, cui anno demum ejus seculi XXIV. Florentius filius successit, Hollandia non excessit tum.

(3) In diœcesi Coloniensi Comitatus de Weda. Unde & Hermannus, Archiepiscopus Coloniensis, qui religioni reformatæ, quam promovebat, addictior, & hinc clero invisus, Archiepiscopatu tandem cessit invitus Ann. 1547. Sleidan. *lib.* 10. *lib.* 18. & *lib.* 24. *hist.*

** Vide [illegible] Tom. II. pag. 423. ubi Cl. Matthæus errorem suum emendat, & pro[illegible] ex Godefrido Monacho hoc iter ipsi Wilhelmo patri adscribendum. Godefridum Monachum Auctorem sane probatissimum sæpiusque à Matthæo nostro laudatum edidit Freherus inter Germanicarum Rerum Scriptores Tom. I. pag. 239. & seqq.

sit cum multis navibus, quibus vento opposito nebulis & imbre disjectis una in scopulos incidit Brittannia, quæ salvis hominibus cum multa rerum jactura deperiit. Nos igitur cum Comite Hollandiæ Britanniam dimittentes quarta feria portum (1) S. Mathei attigimus, ubi secundo perlectis constitutionibus totus eisdem legibus servandis se astrinxit exercitus. Sequenti vero die Dominico mutatis custodiis Comiti Hollandiæ præducatus & Marscallo Coloniensi postducatus committitur. Portum Sancti Mathei linquentes Aquiloni vela laxavimus, qui Ulixbonam tendentibus & omnibus fuis collateralibus est utilis. Ventis itaque prosperis sed nimis lenibus usi sexta † feria proxima *Phare* pervenimus, quod est opidum Galiciæ, dives admodum, portum habens flexuosum, turre sublimi præsignatum à Julio Cæsare constructa. Sequenti die versus Compostellam iter arreptum per diem & noctem continue laborantes vix confecimus. Unde post oblata Deo & beato Apostolo sacrificia reversi per IX. dies ventis oppositis *Phare* sumus detenti. Hortatu igitur Comitis Hollandiæ, qui ab incolis didicerat, quod ab illo portu ventis *Ulixbonam* ferentibus exire non possemus, versus Britanniam ad unius milliaris æstimationem reversi, portum optimum, inter duos montes, ut dictum, aëreos situm intravimus. A quo in festo Apostolorum progressi ventis instabilibus per tres dies & noctes jactati fluctibus quarto die Portugaliam pervenimus. Hic portus faucibus arcis & objectis scopulis est præclusus, ubi quædam de navibus nostris non sine magno periculo, ceteræ vero extra portum in conspectu scopulorum anchoris missis in angustia spiritus noctem exegerunt. Mane autem facto ventis frandentibus iterum iter attemptantes, sed voto fraudati portum *Silvre* intravimus, ubi in grangia portui proxima ad Abbatem de *Alcubar* ordinis Cistercienfis intravimus. A quo de situ terræ & portuum difficultate multa audivimus. Qui etiam inter cetera nobis retulit, qualiter Magister Regis de Maroch ad fidem nostram conversus palam coram Rege prædicavit, Regnum ipsius finem habiturum in proximo. Quo ad jussum Regis interfecto, filius ipsius in lege doctissimus, fidem Christianam publice professus contra legem Regis prudentissime disputavit, & de fine Regni

† Singuli dies septimanæ etiam *feria* olim dictæ. Et cur *feria* jam dixi ad Annal. Egmund. *cap.* 76.

(1) Portus S. Matthei in Arragonia.

Regii ipsius ex dictis Prophetarum probabilem collegit sententiam, qui secunda die mille lanceis consossus interiit. Cujus Rex corpus cum immundo loco projici juberet, Deo volente, nulla poterat arte moveri. Quo miraculo Rex confusus, Christiani roborati, in tantum, ut ab illo die publice missas celebrarent, & ecclesias construerent in civitate Maroch. His igitur & plurimis ab eo auditis portum *Silere* tertia feria post festum Alexandri martyris linquentes sexta feria proxima Ulixbonam pervenimus. De cujus situ quædam propter utilitatem, quædam propter delectationem annectimus. Est igitur *Ulixibona* civitas Hispaniæ terminus gentium & ecclesiæ, ritu veteri sita in monte ab Ulixe & Achille condita, quod probant antiqua ædificia *turres veteres* appellata, & pagus vicinus *Achele* vocatus ab Achille. Caput autem civitatis ipsius circulum implens muro & turribus altis verticem civitatis pulchre coronat, ubi est domus episcopalis & sedes. Corpus vero civitatis per devexum montis usque ad aquam fluminis descendens ad Austrum muro cingitur & turribus, ubi miro schemate constructam in honore beatæ virginis ostendit ecclesiam, in qua corpus beati Vincentii martyris in sarcophago requiescit argenteo. Ad Orientem vero extra civitatem quoddam est venerabile cœnobium, ubi palma de sepulchro martyris Christi *Popteri Ulvinga* pulchre consurgens in aëre demonstratur, qui mutato nomine *Heinricus*, Princeps militiæ Christianæ, ante LXX. annos ibidem cum suo armigero vitam finivit in Christo, qui nunc divina revelatione canonizatus gloria temporali lætatur & æterna. Tagus autem flumen ad Austrum descendens largo sinu innumeris navibus stationem præbet tutissimam. Notandum vero, quod naves portum intrare volentes sinistri littoris latere decurrunt, usque dum in faucibus ipsius fluminis receptæ oppositi littoris montem ascendant, donec scopulum transeant quinquaginta cubitorum, in sinistro latere sub aquis latentem. Collectis igitur in hoc portu multis navibus, adunato totius exercitus consilio, & populo civitatis, Episcopus loci illius sermonem faciens ad populum, persuadere nitebatur, ut in Hispania remanere, & inimicos ecclesiæ Dei in urbe *Alcor* dicta expugnaret, utile hoc fore & honestum multis rationibus asseverans, suum, & suorum, & Regum terræ promittens auxilia,

lia, lucra promittens, & moram sine lucris etiam utilem probans, cum propter rerum copiam ibidem venalem, tum propter moram Regum & Principum, qui eo anno non transirent, cætera quæ rationi videbantur consentanea, annectens. Sed his omnibus magna pars exercitus, sed præcipue Frisones reclamabant, multa in contrarium allegantes, illud præcipue, quod Dominus *Innocentius* negaverat cuiquam licere peregrinos in Hispania detinere, vindictam ecclesiæ docens inchoandam à capite. Diviso igitur exercitu quinta feria post beati Jacobi festum simul à portu exivimus, media parte navium versus terram sanctam tendente, & ceteris ad expugnandam urbem *Alcor* properantibus. Nos autem urbe à sinistris relicta caput Sancti Vincentii, & *Caput* de *Sacis*. *Alvor* quoque & *Silvis* urbes captas quondam à nostris, *Almadra* quoque & *Albufere* castra fortia pertranseuntes ad lævam ante portam civitatis, quæ quondam *Sancta Maria*, nunc *Hairin* dicitur, ventis fallentibus anchoras projecimus de navibus XXV. ibique noctem agentes mane socios nocte dispulsos à nobis veniente læti suscepimus, simulque cum ipsis vela levantes, dum procedere temptaremus subito voto & vento fraudati rursus uncos harenæ mandare cogebamur. Nec mora minoribus ad terram navigiis advecti de obsidenda civitate consilia ventilavimus. Diversis itaque diversa sentientibus, divino spiritu nescio an suo impetu flammati circa vesperam Frisones signa levantes ad cœlum, & beatam virginem in subsidium cum cantico invocantes hostes dispositos in campis & urbem audacter insiliunt, statimque hostibus in fugam conversis dum portis appropiant, Saracenum per murum descendentem conspiciunt. Quo statim interfecto quidam Friso sagittam injecit, & eodem fune transcendens murum vexillum in turri sublime deposuit, portisque apertis socios recepit. Qui tota nocte spoliis intendentes, mane succendentes civitatem, multam navibus prædam invexerunt. Licet autem nox illa nubibus atris texisset cœlum, multi tamen imaginem beatæ Virginis se vidisse testabantur in aëre, tanquam suæ vindictæ congratulantis. Erat autem hæc civitas fortissima, cujus duæ partes aqua cingebantur, tota muro turrito vallata, spisso in tantum, ut in ejus vertice duo possent equites concurrere. Hæc vastatio omnem in tantum terruit viciniam, ut nullus in suis prædiis speraret salutem.

 His

His itaque peractis in die S. Petri ad vincula procedentes civitates & oppida terrarum illarum, *Odiamam*, *Harmund*, *Katsalam*, saltus quoque & *Arenam S. Eulaliæ* cum *Hispali* magna transeuntes ad lævam sequenti die *Rodete* pervenimus. Jactis anchoris terram propere conscendimus, conversis in fugam civibus nostri castrum invadunt, spoliis vastant & ignibus, totaque illa nocte in oppido permanserunt. Mane facto plurimis ad naves cum præda reversis, quibusdam spe lucri per vineas incaute dispersis, Saraceni multitudine magna per noctem collecta nostros invaserunt. Paucis itaque cæsis utrinque, missis de navibus auxiliis, tota die pauci de nostris cum multis Sarracenis commiserunt, ita ut pauci de nostris, Mauri plurimi arcubus morerentur & balistis. Sole vero ad occasum vergente Sarraceni fortius conglobati, diu ventilatis consiliis, clangore horrido intonantes velut parati omnia fortunæ committere, cum impetu nostros insiliunt, sed statim in fugam conversi turpia post tergum vulnera susceperunt. Nostri ergo tunc demum navibus se suscipientes balistariis ultimam mandavere custodiam. Qui repulso barbarorum impetu post omnes navibus invecti & ultimam meruerunt victoriam. Tunc vero victores mutuis se laudibus efferentes, dum se humiliant in laudibus, in gloria plus crevit timidissimis quibusque audacia loquendi. Mane facto feria sexta stationem solventes contra insulam *Cadiz* proras direximus, portaque recepti in magnanimitate spiritus, qui semper nascitur ex prosperis, terram conscendimus, civitatem ejusdem nominis turribus multis munitam obsedimus. Civibus in insulam ulteriorem elapsis, civitas desolata inimicos suos suæ solitudinis accepit solatium. Cujus ædificia materia & arte fulgentia, vineas, & pomeria &c. nobis vendicantes in labores aliorum intravimus, ortosque & vineas, ficus & oleas, & omne genus arboris promiscue succidimus, Mahumeriamque ipsorum tantis impensis, tanto constructam ingenio, ut referenti nemo crederet, ad referendum nemo sufficeret, solo æquavimus, cujus ligna coloribus & floribus excisis, necessariis usibus deputavimus, & usque ad dies aliquot ibidem permanentes, tandem saturati spoliis reliquias civitatis per ignem judicavimus, velisque levatis usque ad fauces stricti maris, quod *Ostrica* dicitur eodem vento & velo volavimus, ubi Euro se opponente super anchoris noctem exegimus. Mane

vero

vero ventis furentibus ad insulam prædictam redire compulsi damna & pericula & multas pertulimus angustias. Quatuor namque diebus continue ascendendo ad cœlum & descendendo usque ad abissos fluctibus iratis jactati sub insula, ventorum vim sequi, & mari procelloso nos committere, quod plurimum timebamus, judicavimus tutissimum, illud Senecæ ad Lucillium recolentes; *in tempestate navigantibus nil æque timendum quam terram.*

Anchoris itaque prima Sabbathi mane levatis, sed pluribus in fundo relictis LXXXVI. naves statione soluta, ubi erat spiritus ventorum & procellarum impetus, illuc ferebamur fidei & propositi scindentes unitatem necessitatis exigente articulo. Nos vero in portum *Hispalis* magnæ, quæ nunc *Sibilia* dicitur, non sine periculo magno intravimus. Dominus autem qui deducit ad inferos, & reducit, humiliat & sublimat, eodem die mutatis pro voto ventis cæteras naves & socios nostros in viam voluntatis eorum reduxit. Nos vero à portu exire non valentes duas ibi noctes exegimus. Tertio tandem die vela levantes eodem die circa Solis occasum horridas fauces intravimus, ubi Europa & Africa montibus erectis in cœlum facile conspiciuntur à dextris & sinistris. Ibi *Mutemuda* civitas Africæ & Ceteriph oppidum Hispaniæ ex parte montium occidentali sibi contra ponuntur ex directo, ubi commeatui brevissimus est transitus. Ad orientem vero *Cepta* civitas conspicitur in Africa, cui ex directo *Malagam* opponit Hispania. Igitur in alis Zephyri velut carcere emissi die beatæ virginis itinere assumpto non navigare sed volare videbamur, ita ut qui sæpe descenderant in navibus & operationes fecerant in aquis, nunquam se tam immanibus procellis jactatos jurarent. Ventis itaque ingentibus à conspectu Hispaniæ, quæ præ oculis semper habenda est, * *Balbellonam* euntibus, longe delati *Evice* insulam quarto die venimus, & nos deviasse cognoscentes proris ad terram conversis tertio die *Tortosam* civitatem accessimus, ubi *Errora* fluvius limes gentium & terminus fidelium, dulcibus aquis influens amaritudinem temperat, & reddit potabilem. Ibi tandem Sarracenis à tergo relictis libertatem consecuti & aquas potabiles, veteris veritate probata proverbii, quod libertatem æstimat & polum ponto aqua potabili, laudavimus inventorem. Defecerat enim nobis aqua, & multi de nostris,

* Barcellonam.

nostris, sitis, & febrium & dysenteriæ calore ferventes aquas maris amaras haurientes sitim extinguendo incitabant. Alii limum in lagenis inventam, alii quoscunque fructus manibus exprimebant necessitatis suæ indicantes auxilium, alii feces vini vel cervisiæ sugebant. Nonnulli quoque gemino famis & sitis malo confecti in amaritudinem animæ suæ panes amarissimos, aqua maris confectos comedebant. Duobus igitur diebus in convivio dulcium aquarum deductis ventis prosperis navigantes Arragoniam à sinistris & castra plurima linquentes vigilia Sancti Bartholomei *Barcellonam* venimus, ubi secundis ventis gavisi, lassis corporibus, suadentibus ventis tamen provecti, octo miliaribus emensis portam Sancti *Feliciani* martyris in territorio Catalogniæ contigimus, collectisque sociis, qui ibi stationem fecerant, *Marciliam* properavimus, sed duris Boreæ flatibus à terra repulsos portus Sancti Mandriani martyris nos suo collegit in gremio, una dieta distans à Marsilia. Qui inter montes altissimos complicitus Tolonam civitatem habet à dextris. Capella vero Sancti martyris in latere sinistro vili scemate constructa, sed multa sanctitate famosa monstratur. Inde vero xv. die provecti, relictis à læva *Ganda*, & *Gera*, & *Antibure* civitatibus, portum, qui *Oliva* dicitur, in festo Lamberti martyris intravimus, qui monte interjecto ad Occidentem Vaceam habet castrum in monte sublimi constructum. Unde per dies octo progressi relictis ad sinistram civitatibus famosis *Janua* & *Pisa* & castris innumeris, ad dextram vero insulis Sardinia, Corsica, Capricorno Gorgonio, & Ella, & aliis quam plurimis ad oppidum in territorio Pisano, quod *Plumbinum* dicitur, pervenimus. Unde post octo dies *Messinam* tendentes ventis contrariis agentibus portum † civitatis veteris, quæ quondam *Centum collis* dicebatur, in festo beati Dionysii martyris non sine magno intravimus periculo. Unde propter angustum spatium & navium multitudinem, quæ portu stricto collidebantur, egressi cum navibus XVIII. stationem fecimus in portu Cornetano. Est autem *Cornetum* à cornis dictum castrum Domini Papæ, in patrimonio Sancti Petri fundatum, tribus miliaribus distans à mari, & duas dietas à Roma. Igitur à civibus Cornetanis honeste suscepti, de fide & securitate literis ipsorum muniti cuncta, quæ ad hyemis solatium pertinebant, disponere curavimus. Quos Dominus Papa benigne suscepit, de

† Civita Vecchia.

de virtute Frisonum & audacia, & in destructione civitatum Hispaniæ non parum gavisus, qui nostris aures suæ sanctitatis inclinavit in tantum, ut (1) *Veronicam* Domini nobis infra paucos dies bis videndam monstraret. Præterea literis suis transmissis Cornetanis, Biterbiensibus, Tuscanis, Veterallis, & ceteris vicinis civitatibus & castris nos cum multa commendavit diligentia, sub anathematis interminatione præcipiens, ut in commerciis, & contractibus, & ceteris necessariis nos fideliter tractarent. Quod ab omnibus inviolabiliter est observatum. Igitur hyeme peracta in prima veris adolescentia, vigilia Sancti Benedicti, naves in altum à porta deduximus accepta à Cornetanis, ut & à Potestate, à Senatu, & universa Communitate licentia, qui bonum principium meliori fine concludentes honeste susceptos honestius dimiserunt cum multis millibus utriusque sexus, cum apparatu insigni & gloria, cum baneriis & vexillis CLVIII. usque ad mare deduxerunt, ubi collecto cœtu, dispositis in gyro populis *Potestas* Cornetanus, qui prudens & legum doctissimus Frisonum fidem & audaciam multa commendavit facundia, satisfactionem offerens spontaneam, siqua facta fuisset in nos injuria. Signatos quoque Corneti, Biterbii, Tuscanii, Senæ, Veterallæ, Montisalti, Montisflasconii, & ceteros, qui in navibus nostris in terram sanctam properabant, fidei nostræ commendavit, & in omnibus nobis præcepit esse subjectos. Omnibus igitur in hoc consentientibus ipse Senator vexillum insigne in signum potestatis & dominii propria manu porrexit, omnibus Latinis fide adstrictis, ut in omnibus negotiis pacis & belli nobis tanquam patribus obedirent. Nosque respondendi tempore accepto qualescunque gratiarum actiones ipsis retulimus de beneficiis acceptis, & pietate erga nos usque in finem servata, quum æquanimiter nemoris sui incisionem suis vetitam civibus à nobis tolerassent, quam pie nos in suis hospitiis & fideliter in commerciis tractassent, quam humane infirmos nostros visitassent, quicquid

(1) Locus insignis, sententiam confirmans Mabillonii, Papebrochii, Leibnitii, aliorumque, quod *Veronica* non Sancta aliqua, non Diva, ut perperam putant Reiskius, & Sebastianus à S. Paulo, sed vera Christi icon, sudario impressa. Vid. Leibnit. in *præfat. ad Accesf. histor.*

quid vel usus communis vel peritia Physicorum in remedium morborum adinvenerat, secum afferentes & prout cuique opus erat impertientes, quanta pietate infirmos nostros ut filios suos deplorassent, sepulchra eorum ut sanctorum venerantes, & cetera. Pro quibus omnibus nostri laboris participium, & Deum ipsum retributorem constituentes non sine lacrymis abrepti & divisi in die Annuntiationis dominicæ vela levavimus, & per diem & noctem prospere navigantes ventis contrariis in portum veteris civitatis sumus revecti. A quo eodem die feria tertia recedentes velis Aquilone tumentibus, Hostia Tiberina, Tagetam, Bajas, Neapolim, Principatus Apuliam, Calabriam, Siciliam, quo tendebamus, relinquentes ad lævam, sexto tandem die, feria secunda, pluribus defatigati periculis ex imperitia ductoris in insulam, quæ dicitur *Lampeosa* duce Christo devenimus, ubi † cursarios Januenses in galea una feliciter invenimus. Qui deprædata Barbatia & captis Sarracenis tempestate coacti illic in portu recepti socios à se divisos expectabant. A quibus de errore nostro & imminentibus periculis sufficienter instituti, quarta feria Siciliam ccc. miliaribus à tergo relictam proras direximus. Emensis igitur cxx. miliaribus *Malthan* insulam devenimus, qua à dextris relicta, feria III. *Sarrogasam*, quæ *Siracusana* dicitur, feliciter contigimus c. LX. miliaribus à *Maltba* distantem. Est autem *Siracusana* sedes episcopalis ad orientem Siciliæ inter *Mæzaram* & *Cataneam*, ubi diem Palmarum solemniter celebravimus, Canonicis ejusdem ecclesiæ morem Latinorum per omnia sequentibus. Quarta feria proxima inde recedentes per dies & noctes ventis usi prosperis sed nimium validis in die Sancto Paschæ sub Creta insula ad occidentem anchoras projecimus, & ibidem tota nocte jactati fluctibus & procellis præter spem Dei misericordia servati mane insulam, quæ *Sikilon* dicitur, accessimus cum tribus tantum navibus, quarum duæ in portu tenacibus anchoris remanserunt. Nos vero fallente anchora ventis oppositis à portu repulsi circa vesperas sub Creta recepti ad Aquilonem tota nocte ventis usi secundis die secundo ad vesperam *Candiam* civitatem pervenimus, ubi à custodibus insulæ diligenter edocti, quæ sydera, quam cœli plagam sequi deberemus tendentes versus *Acon*, post solis occasum portum linquentes ventis & mari plus quam pro voto blandientibus die VII. sequenti, die post

† *Corsairen*, prædones, Matth. Paris ad Ann. 1234. *Cursarii & piratæ nimis impediunt subsidium terræ sanctæ.*

post Marci Evangelistæ portum Aconensem gaudentes intravimus, gratiarum actiones, non quas debuimus, sed quas potuimus, referentes Deo, qui nobis omnis humanæ societatis solatio destitutis tanto affuit suæ pietatis præsidio, ut post multos labores requie corporis indulta docere videretur expresse, quod sit beatarum post mundi pericula futura requies animarum, & tunc demum quæ passi fuimus periculorum meminisse juvabit. Amen.

SANE corporis sui complexionem eatenus temperatam esse novit, quod nec aspectu nec tactu subito, quibus & appetitur concupiscentia fœminarum, castitas erudiente stupore verecundiæ per Dei gratiam consuevit violari. Quamobrem immittebat & imprimebat suggerendo hostis antiquus illecebrosas cogitationes per absconditam tentationem, quæ est carnis concupiscentia, quæ teste Apostolo concupiscit adversus spiritum & ê converso. Cumque tribularetur aliquotiens oraculo Apostolicæ sententiæ armatus est. Nam cum immineret, lingua palpitante verba * hujusmodi: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus.* Gratia Dei per Jesum Christum spiritus quodam robore convalescebat, juxta quemadmodum quidam sapiens dixit; *Vincit in certamine, qui spiritu ductus gratiam attendit.* Et extunc expertus est utiles esse tentationes. Sicut caro sine fide, sic anima sine temptatione corrumpitur. Et vilescebat ei mundus, sicut ille, qui afflictus dicebat, *Ego dixi in pavore meo*, quo scilicet erudiebatur, *omnis homo mendax* & infirmus. Duo inter utilia utiliora & efficaciora ægitudine urgente probavit antidota, quod quandoque cum non sentiret, Ieronymo dicente, oratione fugarentur pestes animæ, & jejunio pestes corporis. Nam cum corpori auctoritate spiritus indiceret abstinentiam panis & aquæ, prævaluit spiritus, & in corpore, qui obstupefactus languore naturæ suæ, fomes refriguit. Legerat aliquando, quod à temptatione maligni nulla persona excipitur, nullus locus excluditur, ubique dolus, quia temptatio est vita hominis super terram, & multiplices sunt hostes dæmon cum vitiis, homo cum bestiis, mundus cum elementis, caro cum sensibus. Specialiter tamen tres hostes nos affligunt, dæmon, mundus, caro. Ex his tribus duo conjurant tertio ad subversionem nostram. Denique temptationem carnis & illecebras mundi expertus erat aliquando acrius sibi inferri

* Deest, *dixit*, aut simile quid.

ferri post memorabile festum *Laurentii* Levitæ & Martini Episcopi. Acrius inquam præ aliis vicissitudinibus maligni rotam complexionis forsitan Deo permittente ex sua versutia ad subvertendum inflammabant. Quodam igitur tempore cum à Capitulo generali reversus fuisset adeo duobus hostibus illis vexatus est, quod nisi restitisset, ille ternarius amoris, & timoris, & pudoris, tanquam piscis rupta sagena forsitan evasisset. Interim confitebatur, orabat, & per intervalla propter reverentiam corpus & sanguinem dominicum participabat, nec tamen adhuc requievit spiritus ejus, donec salubrius meminit & plenius illorum trium, quæ mensæ divitis, id est, veritatis apparent. Sunt autem ista, utilis sagina, bona terræ, medulla tritici, quæ sunt eucharistia, lectio, oratio. Hæc enim tria apparent contra tria, quæ nos infestant, videlicet carnem, mundum, dæmonem. Eucharistia contra carnis incentiva. Sic enim carnis vitia edomanda sunt, ut ad usum eucharistiæ semper dignus minister sit. Convertit ergo se ad libros scientiæ, ut agnitos excluderet laqueos concupiscentiæ. Redarguit namque ab exordio conversionis vitas Patrum, & libros Cassiani tanquam Ethicam incipientium non lectitasse. Apprehendit igitur volumen beati Augusti *de sermone Domini in monte*, & legebat, & intus garriebat, & elevabat spiritum à terrenis. Quærebat differentias peccatorum & invenit. Quod qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, & hoc fine & animo attendit, ut concupiscat, quod jam non est titillare, sed plene libidini consentire. Quod si anima titillata fuerit, culpa est, non tamen crimen. Visus præcedit proprie motum, qui est ad delectationem corporalem, & interior est concupiscentia, quæ dicitur & est mater adulterii, in quo primis parentibus male aperti oculi leguntur. Cum vero transit in affectum cordis, ubi non deest voluntas, sed occasio, passio dicitur, mors videlicet in domo. Et est passio quædam animi forma vel deliberatio ex consensu, unde dicitur iracundus, vel amator. Alias passio est subitus animi motus sine deliberatione boni vel mali operis, vel subitus animi affectus iræ vel amoris. Sicut autem bona voluntas, cum deest copia agendi, remuneratur, sic deliberatio cum molimine vitiorum damnatur. Tribus modis peccatum confirmatur, suggestione, delectatione, consensu. Suggestio fit per memoriam, vel per corporis sensus, cum quid videmus vel tangimus. Quod

si

si quid delectaverit, illicita delectio refrenanda est. Sed huic non consentimus, si damnantis rationis jure cohibemus. Si consentimus, plenum peccatum erit Deo notum in corde nostro, & si facto innotescat hominibus, & tamen à serpente fit suggestio, & quædam suasio in appetitu carnali, tanquam in Eva delectatio, in ratione tanquam in viro consensus. Delectatio ante consuetudinem vel nulla est, vel tam tenuis, ut prope nulla sit, cui consentire magnum peccatum est, cum est illicita. Tribus gradibus pervenitur ad peccatum, ideo tres sunt differentiæ peccati, in corde, in facto, in consuetudine. Primos motus qui non abjicit, in delectationem incidit, deinde in opus, deinde in consuetudinem. Secundum magistrum Stephanum post primos motus sequitur conceptio, deinde delectatio, post consensus in actum, deinde opus, post consuetudo, deinde obstinatio, quæ dividitur in præsumptionem & desperationem. Secundum *Innocentium* Papam; anima distemperatur cogitatione, infirmatur delectatione, moritur consensu, effertur operatione, sepelitur consuetudine. Si adhuc temptationis ardor non defecit, ardenti studio libros moralium arripiat, in quibus egregius Doctor non minus humiliter quam salubriter, quæ sit vicaria successio vel successiva alternatio hujus temptationis & divinæ contemplationis in eodem homine ostendit. Hic est temptatio, hic est pugna. Hic est militia, hic est conflictus vitiorum & virtutum. In hujus conflictus consideratione ardebat, ardenter legebat, & elevabat spiritum à fecibus carnis & curis hujus mundi. Vere lectio illa novitium instruit, titubantem erigit, hominem sibi ipsi ostendit. In hoc conflictu homo se totum Deo committere debet. Nam teste Job; *Si subverterit omnia, vel in unum coartaverit, quis contradicet Domino?* cum vel virtutes, quas habuit subtrahit, vel has omnino non ordinans vitiorum concuti temptatione permittit. Deus unam eandemque mentem & in contemplando illuminat, & importunitatem temptationis obscurat. Secreta sapientiæ supernæ sunt opera, cum Deus quos creavit deserit, cum eos illuminat, & cum carnis temptationibus coercitos pulsat. Tamen cum fatigant ista, nec superantur, nequaquam propter pollutionem trucidantur. Temptatur justus, ut erudiatur, solidetur, bona sibi non attribuat, ne torpeat, à fortitudine non deficiat, sed sit

in jugi custodia sui perfectus. Nam sæpe mentis nostræ cogitationes ardore libidinis immundi spiritus succendunt, & quasi igne nos concremant, dum castos motus animi luxuriæ temptatione perturbant. Virtutes autem nostræ temptationis tempore, etsi ab incolumitate sui status deficiunt, per intentionis tamen perseverantiam integre in mentis radice subsistunt. Item Job: *Bestiæ terræ pacificæ nobis fient.* Bestiæ, scilicet motus carnis contra nos insurgentes. Sed cum cor sub divina lege deprimitur, & carnis incentiva detumescunt, etsi temptando submurmurant, non tamen ad efficacem operam quasi ad morsus exsurgunt. Qui has bestias terræ plene edomat, certe ille ad tertium cœlum raptus dicat: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ.* Sed aliud est has bestias in campo operis sævire, aliud intra cordis foveam frementes tenere. Ideo illicita cogitatione affligimur, qui in quibusdam terrenæ actionis vel conversationis actibus libenter occupamur. Necesse est, ut immundas cogitationes timoris fletus diluat, & quicquid mens de inexperto certamine vel de conversationis pristina memoria patitur, laceretur. Sæpe immunda animo vertimus, quotiens à precibus vacamus, & in oratione earum rerum imagines patimur. Quid in multis moror? His atque his similibus, animus ejus redundabat, qui Spiritus Sancti apotheca efficiebatur, & reficiebatur dulcedine mirabili, & sic virtute sacræ lectionis & compunctionis nebula temptationis evanuit, & animus ejus ad lucem propositi pristini renovatus requievit, juxta illud: *Et misertus es nobis*, Item: *Commovisti terram & conturbasti eam.* Item: *Ostendisti populo tuo dura.* Perpendit quoque sanctos sine donis Spiritus Sancti nihil agere potuisse meritorie, quia omne optimum ex dono est. Quapropter optabat unice inesse fidem, & caritatem, ceterasque virtutes, ut in beato Martino, & inter alias fugam opportunitatis, sicut alius etiam dixit; *Si vis salvus esse fuge homines.* Intellexit quoque quod virtutes naturali voluntate ad effectum deduci non potuerunt, nisi gratia Dei suam voluntatem perficiendi facultatem non administraret, reprimendo fragilitatem, per quam incipientes & proficientes semper relabuntur, unde & hic trepidabat. Quoniam juxta cujusque fragilitatem, sive ex sensualitate per gulam & luxuriam, sive ex ratione per superbiam, maligni spiritus mala multa proponunt. Unde si damnetur avaritia ex tunc lucrum

cum

cum fraude proponunt. Luxuria quoque, testante beato Gregorio, etsi à carne abscissa est, à corde tamen funditus abscissa non est. Hinc & Jeronymus ad Eustochium virginem: *Si post nuditatem, jejunia, famem, carceres, flagella, supplicia in semetipsum reversus Apostolus exclamat: Infelix ego homo quis me liberabit? quis se putet securum esse debere?* Siquidem offert Deus gratiam bonis & malis, & quibusdam perdendis non solum offert, sed & confert, ut Saul. Et hoc propter præsentem justitiam, cui deserviebant; sed secundum præscientiam Dei erant de medio malorum. Porro præscientia non mutat naturam hominis, qui liber creatus est. Sed Deus ita præscit aliquod futurum, ut & nihilominus præsciat ipsum hominem æque potentem ad dimittendum, si vellet, sicut ad faciendum, quod necessario est futurum. Sicut quidem si Deus providit hominem peccaturum, & non possit esse quin peccet, tamen non vidit ex necessitate peccaturum, sed ex voluntate. Quia providentia Dei etsi falli non possit, neminem tamen cogit, & non de præscientia Deus judicat, sed de justitia. Salvandis vero absque omni merito præcedente, quasi velint nolint, aliquando infertur gratia, ut Paulo. Timeant ergo omnes servi Dei, quoniam nichil deest timentibus Deum. Ipse enim prævenit nolentem, ut bonum velit per gratiam. Sequitur volentem, ut bonum possit per dominum. Adjuvat liberum arbitrium, ut sponte bonum sequatur. Avertit captivitatem, ne sequi abnuat, firmat fragilitatem, ne sequens relabatur, & dat meritum, quod sequens non deficiat, & dabit præmium æternum, videlicet gaudium sempiternum, quoniam gratiam & gloriam dabit Deus. Nam & Spiritus Sanctus ad fideles suos venit per gratiam illuminantem. Virtutes acquirendo anxiatus est spiritus, quoniam in primo ingressu vitæ regularis majorem habuit orandi devotionem, verum aliquanto minor in operatione religio propter inexpertas adhuc vitæ illius observantias. Multiplicatis vero fratribus imminuta apparuit affectus devotio, propter quod valde trepidabat, quoniam hæc duo onera sunt, oratio & misericordia. Unde illud: *Benedictus Dominus, qui non amovit orationem meam, nec misericordiam suam à me.* Sane ex compassione sollicitus fuit circa fratres, quæ aliquando interrupta oratione perurgebat ipsum. Quapropter postulabat sibi reddi lætitiam orationis, & principaliter spiritum ad firmandam perseverantiam pristinæ devotionis. Legerat namque quod oratio est de bonis

bonis impetrandis ex pietate & perseverantia pro se & omnibus Catholicis. Unde cum sollicitudo fratrum in orando perseverantiam turbaret, deprehendit sui ipsius infirmitatem. Itaque necessario inventa est pro malis removendis deprecatio. Delinquit nempe homo vel fragilitate infirmus, vel consuetudine compeditus, & in his improvidus putrescit, donec Deus per inspiratam deprecationem dignam sibi fragilitatis & negligentiæ inspirat detestationem.

Effectum orationis & jejunii expertus est hoc modo. Quædam namque puellula in annis adhuc puerilibus oblata est monasterio. Quæ ut postmodum innotuit ab infantia insidias immundi spiritus cum magna importunitate & in forma cujusquam animalis teterrimi coloris se ingerentis ferebat. Cumque in claustro fuisset quasi subtractione deceptus spiritus illic non comparuit. Porro pater puellæ cum die quadam inquireret, si bene se haberet filia, respondit, *Bene, & eo melius, quia monstrum tale me illic non invenit.* At ille dicta dissimulavit, & valedicens recessit. Verum post dies aliquot, o res horrenda! affuit mane, & vespere, & in crepusculo, & terram solidam per magna & parva fragmenta in scolas spargebat. Sed interim quidam strepitus fiebat, quasi super ligneo interstitio, priusquam caderent super pavimentum. Et hæc illusio multis diebus fiebat. Interea quibusdam maturioribus sororibus mane & vespere permissum est id ipsum experiri, & apparuerunt ad parietem quasi duæ scintillæ ignei ruboris, moventes se sursum & deorsum, antequam fragmenta spargerentur. Ex hac tandem illusione doluit conventus, & assumpto sacerdote & præmissa letania exorcizavit aquam, & invocato nomine Jesu Christi, & excitata fide cordis necessaria contra tumultus phantasticorum, orationes complens aspersit, & recessit, & sic per dies aliquot evanuit, & rursus rediit. Sed jam tum multiplicatis orationibus & jejuniis mire devotæ congregationis nocte quadam cuidam virgini per nocturnam visionem compulsus est fateri, quod fas non erat ei illic ultra commorari.

Effectum quoque confessionis hoc modo expertus est. Cuidam puellæ in monasterio oblatæ, cum esset in annis pueritiæ, O altitudo sapientiæ & scientiæ Dei! permissus est spiritus immundus illudere. Siquidem certis noctibus videlicet quatuor ante novilunium, & VI. per interlunares noctes post dictas matutinas

tutinas quasi de lecto alterius veniebat, & se quasi palpabilem ingerebat: Nam curiositas illius ætatis hanc dedit audaciam, ut apprehenso monstro quadam vice inquireret, quo nomine ipse vocaretur, & respondit intelligibiliter, quod non usuali, sed alio nomine vocaretur. Sed cum adhuc accederet, & illa horreret, invita sopore phantastico premebatur. Cumque evigilaret, monstrum ad stratum alterius quasi repedabat. Quæ cum postmodum illusione decepta desipere inciperet, ad confitendum festinavit. Quam consolari studuit, & revocare ad virtutem fidei Jesu Christi, & compatiens ejus instituto voluit, ut istis præfatis diebus illa & aliquot puellæ singulis diebus confiterentur, & communicarent, injunctis aliquot psalmis, & vigiliis, Verum licet pro ea fideliter precarentur, donec illi infundebatur deprecatio digna contra consuetudinem illius mali, non sunt exauditæ. Crebro ergo confitebatur, sed turbulento animo, tanquam illi compateretur, vel non crederet, recedebat. Denique cum quadam vice affectasset, quatenus ipse sciret condolens horrori suo, confitendi causa accessit ad fenestram. Qui cum exhortaretur eam firmiter credere, invasit eam subito horripilatio, & irruit vehementia horroris cum tremore totius corporis, & excidit quasi à mente per modicum, sicut lumen à cereo flante vento, lingua interim palpitante verba Cantici usque in finem; *Quoniam tu solus sanctus, tu solus dominus, tu solus ab Jhesu Christo &c.* & recedebant ab invicem. Cumque adhuc illa die quidam anxie confiteretur, & auxilium peteret, respondit: *Funde coram Deo orationem tuam, & pete ab eo, ut dignam tibi infundat deprecationem.* Quibus ex verbis toto corde commota, sicut rei exitus declaravit, digne Deum pro peccatis suis deinceps peroravit. Nam quadam nocte per revelationem nocturnam audivit ter percantari antiphonam Evangelici oraculi usque, *Modo non petistis quicquam in nomine meo, petite & accipite.* Sicque per Dei gratiam ab illusione liberata est.

Recogitabat aliquando annos pueritiæ & adolescentiæ suæ, & gratias agebat Altissimo, qui usu temperantiæ, cujus adhuc scientiam nondum habuit, vitam suam præteritam exercitaverat. Qui secularis inter seculares nec tamen gulæ deditus erat, nec ebrietati vacabat, & castigabat eum ignarum temperantia dominio suo, cum esset in aliquantula rerum abundantia, ne corrumperetur importune serviendo gulositati & ebrietati juxta

appetitum concupiscentiæ. Postmodum cum seculo renunciasset, & virtutem abstinentiæ deprehendisset constare in æquanimitate tolerandi inopiam, & in non corrumpendo per abundantiam, miratus est se evasisse, & congratulatus est illi, à quo concessum esset per innocentiam communia vitia declinare, & per intellectum ad regularis vitæ institutionem fore perductum. Meditatus est aliquotiens corde, pensans misericordiam ejus, qui est pater luminum, quod adeo simplicitate sui salubriter delectari concessit eidem, ut nec honoris nec dignitatis ventilaretur ambitione. Postmodum cum diligeretur & honoraretur à plerisque bonis cavebat sibi fieri inflationem aurium honore & nomine falsæ simplicitatis, & quotiens ad consilium vel colloquium vocabatur, semper sollicitudinem in corde quærebat. Denique cum seculo renunciasset, non ad loci dignitatem præmemorati sed ad sollicitudinem se præparabat. Nam neque qui rigat, neque qui plantat est alicujus momenti, sed qui incrementum dat Deus. Et quia discipulus hominis non fuit, ne magister fieret erroris, per magisterium erudiebatur timoris, de quo scriptum est: *Qui timetis Deum, sperate in illum, & illuminabuntur corda vestra.* Censura nostra quoque divini amoris obedientiam docet & reverentiam. Cum autem caritas, quæ manet immobilis, sit radix justorum, & flos ejus spes coelestium, metuebat intus in animo vitium cupiditatis temporalium, quæ est radix malorum, verum cum flos illius radicis est delectatio temporalium, illuminatus est ex opposito, & sperabat & præsumebat de Christo cupiditatem cum flore suo partim aruisse, ex eo quod temporalia nunquam ad delectationem, sed ad usum duntaxat fratrum propter Dei cultum diligebat. Porro cupiditas solet deviare in avaritiam, quæ amatores suos præcipue ad duo exercet, ut de quæsitis rebus opera misericordiæ minime fiant, & sive bene, sive male, semper in augendis rebus firmetur. Sicut scriptum est, *Venatio leonis onager, & pauperes pascua divitum.* Recurrebat ad suam conscientiam, & invenit in ea pro modulo suo largitatem ab eo utique, à quo est omne datum optimum, repositam, ut si posset omnipotenti daret, & super omnem vocem querulantium turbabantur viscera ejus. Non enim comedit aliquando, si vidit vel audivit pauperem, quin compateretur ei, & subveniret, & super omnibus afflictis pia gestabat viscera. Sæpe etiam cum

cum collocasset se in strato suo tempore algoris, ante oculos mentis penuriam pauperum & defectus senum & debilium compatiendo constituit. Sane secundum Evangelicam sententiam multi hodie ad monasteria currunt, & omnes habere cupiunt, quod delectat, pauci brevissimam viam ad delicias videlicet contemptum earum inveniunt. Et utique quidam sunt in ecclesia Prælati sua quærentes non quæ Jesu Christi, Deum non propter Deum quærentes, sed temporalia quærentes, & propter hæc Deo servientes. Quisquis talis est mercenarius, & cum Simone mago mercatore est ejiciendus. Etiam Apostolus quæstum & avaritiam, quæ est idolorum servitus, in eo exhorruit, Sed ne ob augurium nimis fallax obstupesceret, sententiam Sanctorum in hac perplexitate investigavit, & advertit ad principalem intentionem semper fore recurrendum, qui affectus operi nomen imponit, & Reverendus pater Augustinus astruit id ipsum dicens exemplo Johannis; *Videtis non quid faciat homo considerandum, sed quo animo & voluntate faciat.* Item beatus Jeronymus: *De sensibus Deus judicat & voluntate.* Et Poëta: *Ut desint vires tamen est laudanda voluntas.* Igitur ut per hostium interet, qui ad Deum converti desiderat, introduci debet principaliter propter Deum, & secundo propter temporalia, quia hoc sine temporalium subsidio nequit fieri. Sic scribit beatus Gregorius cuidam Episcopo, ut pauperrima regularia monasteria requireret, quæ secundum Deum vivere sciunt, & eisdem sacerdotes lapsos tradat cum rebus eorum. Sic etiam Apostoli pretia pro prædiis à conversis acceperunt ad fovendos egenos. Sicut dominus habebat loculos à fidelibus oblata conservans. Verum quoniam Deus videt veraciter, utrum intentio illius fuerit pronior ad cultum Dei, quam ad cupiditatem, hoc solum superesse æstimabat, ut timeat ne alios lucretur, & se ipsum perdat.

Anno quoque conversionis suæ XI. quo fundata est grangia secus *Emetha*, ut extrinsecis etiam temptationibus excitaret fidem retributionis æternæ, & illuminaret corda ad cognoscendum, quod non sit Christianæ virtutis in temporalibus exultare, fratres pusillanimes pro tenuitate temporalium & amissione eorum placuit in camino probationis examinare. Per exercitium temptationum enim probatur fides. Vigente ergo æstate ignis corripuit quandam officinam, & subito multa consumpsit, quæ erant fratrum

 trum

trum usibus reposita. Porro quam certum sit, quod irascitur & miseretur Deus, hic apparuit experimento, quod dormitorio fratrum, quod propter vicinitatem flagrantis incendii humanis viribus defensari non potuit, pepercit. Hoc in autummo die beati Magni. Sed mitigavit iram non prorsus amovit. Media namque hyeme sequente cum putarent se pœnas sufficienter exsolvisse, & ultra se in probatione deficere, venit diluvium, & operuit subito totam terram, & mansionem virginum & sororum suarum, & submersit oves, & boves, & universa pecora earum, & ventilata sunt per direptionem procellarum necessaria, quæ usibus earum præparata. Quid facerent illæ agniculæ nunquam expertæ talem cladem? Cœperunt quærere tutam stationem, & se connexis manibus tenere gregatim, confiteri ad invicem, & psallere, & ad exitum præparare. Sed in illo articulo periculi non aderat Præpositus. Cumque domus illa, in quam conscenderant, cujus columnæ in terram minime defixæ erant, jam ictibus procellarum dissiparetur, divisæ sunt ab invicem, & pars conscendit oratorium, pars altera domum Australem, & statim domus post fugam earum stare ultra non valuit. Porro ex collisione trabium fractæ domus rumpebantur partes alterius, & tunc præparabant se, & animas suas Deo commendabant, connexæ manus & mentes, & aquæ inundaverunt in altum, & ecce confortatæ sunt subito, & stabant simul, & domus valde debilis pondere earum immobilis reddebatur & firmior. Sane Deus pepercit oratorio misericorditer, quod propter sui eminentiam facile potuit expugnari à ventis, propter semetipsum, & serenissimam virginem matrem suam, & ancillas suas. Et fugit mare. Et cœperunt sese nominatim inquirere & clamare, & tandem convenerunt, & gratias egerunt Deo omnium redemptori. Hanc vastationem nequam spiritus quodam præludio multis ante ebdomadibus prænunciarunt, & constat nimirum, sicut testatur egregius doctor Augustinus, quod aliquando nequam spiritus, quæ ipsi facturi sunt, prædicunt. Accipiunt namque potestatem aerem morbosum reddere. Aliquando non quæ facturi sunt ipsi, sed quæ signis naturalibus futura pernoscunt, prædicunt. Nam cum memoratæ sorores in domo Australi, quam præfatus sum, in qua erat refectorium, quodam vespere ad bibendum consedissent, subito paries tribus ictibus vehementer percussus alto strepi-

ſtrepitu inſonuit, & ſic ſecundo & tertio, dein multis locis, & multotiens. Et confirmatæ ſunt ancillæ in Chriſto, & tandem fide cordis animatæ contra phantaſiam ſurrexerunt, & more ſolito potum cum gratiarum actione terminarunt. Porro fratres per ignem & aquam examinati valde facti ſunt puſillanimes,. & ſi quiſpiam quantumlibet vere teſtificaretur eis, quod poſſent in tanta perturbatione perſeverare, nullatenus crederent, nec affirmarent. Sed fidelis eſt Deus, qui non patitur quenquam temptari ſupra id quod poteſt. Occaſionem hinc tamen oſtendit ſuis conſilii & auxilii ad habendum neceſſaria in dura afflictione ad innovandas domos novas & veteres, ad emendum granum, ad conſtruendas grangias pro ſubſidio fratrum & ſororum Chriſti. Et apud Dominum miſericordia, & copia apud eum rei. Magnanimus igitur erat in colligendis fratribus, ſicut qui paratus erat omni ſi poſſet petenti tribuere, ſed de iiſdem in melius mutatis meruit lætificari, & in grangiis inſtituendis, & domibus conſtruendis. Verumtamen ſibi ſuſpectus erat, ne quod foris recte agebatur, intus profuturum cenodoxiæ, mercede vacuaretur, & intrinſecus quadam moleſtia premebatur propter malitiam temporis, cujus ſimilis non erat comperta ab annis priſtinis, quia univerſa uſibus humanis neceſſaria in ſummo erant pretio, & pretium eorum quaſi nullius pretii reputabatur. Denique in ſimplicitate ſua ſententiam fratrum expectabat; & ſemper extorſit ab eis honeſta & neceſſaria. Proinde cum ſtaret ad laudandum Deum inter pſallentes ſono multitudinis mulcebatur, & erupit aqua de oculis, & lingua palpitavit verba intercisis ſuſpiriis, & exultavit ſpiritus ejus in domino, dicens Deo: *Paſce agnos tuos, non meos, ut quid voluiſti me dici Paſtorem? Timentibus te nihil deeſt.*

† Anno inquam gratiæ CIↃ. CC. XIX. anno diluvii noctu beatæ Julianæ LV. anno III. Honorii Papæ tertii, menſe Januario, die menſis XVI luna ipſius diei XVII. die Paſchæ VII. Idus April. Dominicali litera F. die inquam Januarii XVI. cum aliquot diebus præcedentibus ſpiraſſet Africus, ſed non immoderate, die præfato plus ſolito invaluit à mane uſque ad veſperam, ſed præcipue, ut viſum eſt, ab hora nona diei invaluit, qui ut aſſerunt naſcitur é refluxionibus Oceani vergentibus ex occidente & oriente, & concurſum facientibus in latere Auſtrali.

† Sic in *Cod. Gron.* In Friſico tantum ita: *Anno gratiæ* CIↃ. CC. XIX. *anno inquam diluvii nocte B. Julianæ, cum diebus aliquot &c.*

ſtrali. Frigidus autem & ſiccus erat ſecundum tempus, quod per diem naturalem quadrifarie ſecundum Philoſophos dividitur. A media parte noctis uſque ad mediam diei calidum & humidum. A media diei uſque ad mediam ejuſdem calidum & ſiccum. A tertia diei uſque ad tertiam noctis frigidum & ſiccum. A tertia noctis uſque ad tertiam ejuſdem frigidum & humidum. Verum per intervalla grandinem cum magna acerbitate projecit, quia calor ſolis in alto erat, qui guttas attraxit, ſed frigore conſtrictæ in grandinem ſunt verſæ. Et his jaculis ille cruentus Africus armatus miſeros tam mari quam in terra afflixit crudeliter. Cumque homines pro defendendis domiciliis ſuis plurimum uſque ad ſolis occaſum & ultra laboraſſent, & furorem Oceani minime formidaſſent, jam hora dormitionis ſecuritatem qualemcunque promittente, illico choro cruentiſſimo crudelis ceſſit Africus collaterali Zephyri à ſeptentrione. Et quia mare funditus motum fuit per Africum, choro mente effluxit, & effuſum eſt multis voluminibus, & citatius more bullientis aquæ, & obtinuit præcipue maritimas Friſiæ, & more repentinæ mortis invaluit, & attraxit pauperum domicilia, divitum domos indomite aggrediens, ſicut quidam dixit; *Mors æque tuguria & turres Principum ac divitum pulſat*: Cumque aliquid reſiſteret, eo amplius furor arma nocendi exacuit more humani ingenii aſſiliendo recurrens, relabendo fugiens, donec crebris aſſultibus ipſas domorum columnas effodiendo & frangendo evulſit. Dum igitur hora dormitionis ſecuritatem, ut dictum eſt, promiſiſſet, & ſubito violentia maris amplius invaluiſſet, & quaſi per ſpatium unius horæ noctis aſcendiſſet, cœperunt miſeri mortales fugere, & ſcandere domorum ſolaria, & præterea trabium robora calcare, & feneſtras protecta facientes tutiſſimum ſibi refugium putaverunt non in tectis ſed ſuper tecta commorari. Multi ſiquidem volentes, ſed non valentes tempeſtati reſiſtere, & res perituras defendere, perierunt, quos violentia currentis aquæ in terra ſubſiſtere non permiſit. O dolor & gemitus videre homines tanquam natatilia maris inter fluctus jactari, videre miſeros aliquot fudibus † compreſſis & ſubſtratis ſibi, vel fœno & ſtramentis, quo trahebat vis maris, ſine navi navigare. In quo diluvio milia virorum, mulierum, & parvulorum perierunt, & eccleſiæ deſtructæ ſunt.

† Comprehenſis.

Sane

Sane diluvium diei Mercurii in tertia parte feriæ ascribimus, quia diem à vespera in vesperam computamus, * ut sic Hebræi à mane in vesperam quos dies præcedit & nox sequitur, nam mystice à luce in tenebras † cecidit. Mirum in modum cum secundum Philosophos de XXIV. horis feriæ tertiæ præcedentis feriam quartam luna teneret horas secundam, IX. XVI. XXIII. secundum quas, ut asserunt, mare movetur subito, nec hora diei IX. nec hora noctis XVI. sed quasi confusus, quasi in medio horarum suarum irruit cataclysmus, & legis suæ oblitus est Neptunus, ut eo atrocius Deo permittente contra incautos insaniret. Mane facto cœpit sævire Africus, & miseros mortales submersos cum ceteris animalibus quasi gremio terræ immeritos eventilare, cui accedente vespera restitit aquilo à septentrione. De singulis horis singulis planetis in uno die deputatis sic dicunt. In die Lunæ prima hora de XXIV. horis, qui sunt in die naturali, deputata est Lunæ, sex sequentes aliis planetis. Item VIII. est Lunæ, sex sequentes aliarum planetarum. Item XV. est Lunæ, VI. sequentes aliarum planetarum. Item XXII, Lunæ, XXIII. Saturni, XXIV. Jovis, XXV. Martis, & illa est prima hora sequentis diei. Unde illa dies dicitur Martis. Ordo vero planetarum hic est, Sol, Venus, Mercurius, Luna, Saturnus, Jupiter, Mars. De hujusmodi dixit Poëta:

* non ut.

† desinit.

Felix qui potuit rerum cognoscere causas,
Unde tremor terris, quasi si maria alta tumescant
Obicibus ruptis, rursusque in se ipsa residant.

Augustinus de his: *Non est curandum Christiano, si ignorat de illis rebus, quas Philosophi se invenisse existimant, quia nec ipsi omnia repererunt. Quædam humana conjectura investigantes, quædam historica sapientia scrutantes, plura opinantes potius quam scientes.* Satis est Christiano rerum creatarum sive cœlestium sive terrestrium. . . . . . nec non bonitatem credere creatoris, qui ventis imperat & mari, & misericordiæ non obliviscitur, parcendo & servando incolas terræ, quando in quarto septenario lunaris temporis illam violentiam permittit ebullire. Primo namque die nascentis lunæ primi septenarii Oceanus copiosior esse videtur, quia aer in aquosam substantiam transit, luna nihil caloris habente, & proficiente luna proficit

proficit calor, & minuitur mare, humore nimirum aeri. desiccato per calorem accensionis usque ad VII. diem. Post eundem diem paulatim ebullit & crescit Oceanus, & tantum videtur facere calor, quantum videbatur facere humor. Secundum opinionem Philosophorum diluvium fit ex elevatione & depressione stellarum, ut si omnes planetæ simul eleventur plus solito à terra remotæ minus de humore consumunt, unde humor excrescens per terras se diffundit, & fit diluvium. Quia enim astrorum elevatione crescit, desiccatur aliorum propinquitate, & fit particulare diluvium. Si vero omnes simul deprimantur ex vicinitate terras adurunt. Et propter hanc inæqualitatem contingit terrena modo diluvio modo incendii adustione finiri.

Signa ergo causam esse futurorum crediderunt gentiles, quia, ut dicit beatus Augustinus, superiorem ceteris omnibus causam esse voluntatem Dei videre non potuerunt. Voluntas namque Dei prima & suprema eit causa omnium spirationum & motionum, quæ & proprer raritatem mira videntur. Hæc est sola, unde ortum est, quicquid est. Sed & sidera vel stellæ sunt in signa tempestatis vel serenitatis, sicut de ortu Jubilei dicit Magister in historia ecclesiastica, qui ab hoc instituit annum quinquagesimum, quia Abraham peritus erat in astris, & noverat, quod intemperies aeris, quæ fit ex elevatis vel depressis planetis, semper usque ad L. annos ad temperiem redeat, & quod vidit fieri in astris voluit fieri in terris. Contingit autem diluvium propter scelera hominum, quia scriptum est, quod sub Noë filii Cham abutebantur uxoribus fratrum suorum nimiis fornicationibus, iratusque dominus peccatis hominum dixit, *Pœnitet me fecisse hominem*, *Delebo hominem*, *quem feci. Disperdam eum cum terra*, videlicet, omni fertilitate terræ. Terra enim vigorem suum in fertilitate perdidit per diluvium.

Hæc & his similia in scriptum redegit sibi soli ad contemplandum jugiter magnalia, & mirabilia, & terribilia Dei, quæ fecit, sed & tibi, ô lector, ut admoneantur singuli super petram & in alto cum sapiente domos sibi stabilire, firma faciant domorum suarum laquearia. Et si quando Domino Sabaoth sederit maritimas Frisiæ quasi per servum suum flagellare, & permiserit ventos ruentes, validos, certos nuncios interi-

tus,

tus, Africum & Chorum, sursum cor habeant, & peccata sua ante se statuant, & ex tunc tutiora & altiora loca ascendant neglectis rebus perituris, quæ justo Dei judicio necesse est amittere; sed cum dolore, quo tanquam in fornace vasa figuli torquentur mortales. Ecce talem stragem attulit furens Oceanus, vicem faciens Totilæ & Theoderici, qui persecuti sunt ecclesiam Dei peccatis hominum exigentibus. Sed adhuc iratus erat Altissimus, & residuum maris fame flagellavit & pestilentia juxta comminationes Prophetarum, qui semper populum rebellem ac peccacem, vel ne perirent à facie gladii, famis, & pestilentiæ, terruerunt. Unde ad David:

Ecce trium rerum tibi Rex datur optio: septem
Annis vexabit teque tuosque fames.
Aut tribus instantes patieris mensibus hostes,
Aut tres vexabit pestis ubique dies.

Erant quidam blasphemi, qui in labore hominum non fuerunt in cacuminibus villarum constituti, & sylvarum accolæ, in quorum terminis quasi unius horæ incursus, quia non erat nisi unica maris æstuatio, licet multum aucta incrementis, quibus tot millia stravit ut civili prælio rabies Oceani, & mitigata recessit. Et ideo illi habundantes panem pauperibus & annonam indigentibus sicut olim Idumæi aquam negaverunt Israëlitis. Et illi res alienas ex inundatione rapientes, ut proprias cum gaudio amplexati sunt, & creatis justitiariis pro restitutione earum malitiose absconderunt.

In illa maris inundatione accidit, cum hinc inde aggeres dissipasset, & quasi irrecuperabiliter destruxisset secus Emesam circa terminos fratrum, & multi depauperati decessissent de finibus illis, quorum erat reparare, quod mare crebro ascendit pristinos terminos reposcens, & facta est querela ab incolis sex villarum, quorum * patres immunes erant operis illius, ut fratres Floridi horti ex parte sororum suarum, & alii pauci ad reparationem compellerentur. Et circumvenerunt Consules illius anni, & contra responsum est omnes ad onus teneri, quia quorum erat reparare urgente necessitate recesserant, & ideo agros fratrum & aliorum quorundam non debere immode-

* partes.

rate onerari, vel etiam magis, quam singulos sex villarum, quod esset fraternæ compassionis, & publicæ utilitatis. Unde factum est, ut cum viderent per fratres impediri graviter minati sint, & communitatem eundi & ducendi per vias etiam publicas auferre conati sunt. Cum ergo tanto periculo fratres se exposuissent factum est mirabiliter, quod majores de septem villis mari conterminis statuerunt convenire, & convenientibus eis continue elegerunt Juratos, qui pro utilitate & necessitate instantis periculi justam dictarent sententiam, nam jam Consules anni dissimulabant tale negotium diffinire, & partibus citatis talem dederunt sententiam: Quod omnes agri æquo onere propter necessitatem in reparatione aggerum respondere deberent. Qui volentes efficacem fore sententiam, quoniam pars altera nondum consensit, collecti in unum spoliaverunt rebelles. Qui sequentes spolium vulneraverunt unum letaliter peccatum cumulantes damno. Et sic fratres per gratiam Dei cum triumphantibus triumpharunt.

Pro violenta vero Frisiæ oppressione per subitam maris diruptionem multas secum causas pertractabat, quod licet multis religiosorum conventibus sit insignis, qui pro affectu pro ea indesinenter supplicant, quia tamen numerosa hominum multitudine est elata, & libertate, quæ res est inæstimabilis, & pauperum & divitum ditissima, animalium quoque copia, pascuis, & fructuum fertilitate opulenta, & jucunda, forsitan in oculis Altissimi pro tot & tantis bonis rea arguitur ingratitudinis, & convincitur judicio diluvii, famis, & pestilentiæ, ne innoxia sibi videatur, sed ut reatum suum agnoscat, & abominationes suas, & præcipue illorum, qui deberent esse sal terræ, saporem sapientiæ, & lucem scientiæ in salsuginem convertunt & tenebras. Unde posita est terra in salsuginem à malitia inhabitantium in ea. Ibi ordinantur † presbyteri sine certo titulo contra illud *dist.* 70. Ferri * candentis purgatio non aboletur contra illud 11. *qu.* 5. *abolenda.* Ecclesiæ constructæ hinc inde in Episcoporum potestate. Clerus ecclesias ingreditur & non ædificatur. Dotem ecclesiæ auctoritate propria disponunt vel vendunt laici. Nummi pro chrismate extorquentur, contra illud in extravagantibus primis de Simonia. Ecclesiæ jure hereditario à filiis sacerdotum possidentur contra illud VIII. *qu.* 3. Presbyteri & ceteri

† Vid. *manud. ad jus Canon. lib.* 1. *tit.* 8.

* Vid. *lib. de probat. cap.* 2. *n.* 91.

teri altaris ministri ex oblatis conviviantur, & tabernas intrant contra illud *dist.* 44. Conjugati sacros ordines capiunt, & beneficia ecclesiastica, & conjuges conjunguntur contra decretales *ff. de cleric. conj.* Nec res, quas acquirunt, post ordines ecclesiis, sed liberis suis relinquunt contra illud de *pecul. cler.* Peccata igitur sacerdotum & altaris ministrorum maxima sunt propter dignitatem officii, ut dicit dominus Innocentius Papa, & propter perversitatem exempli, & scitur quod multa sunt venialia laicis, quæ mortalia sunt presbyteris. Eis enim datum est nosse mysterium regni Dei, & claves regni cœlorum, & panem & vinum consecrare in corpus & sanguinem Domini nostri Jesu Christi. Sed heu in diebus nostris sine examinatione & indigne manducant illud, non enim vivificationem, sed judicium manducant, nec advertunt, quæ advertenda sunt in ipso, & ideo sine reverentia quasi ad alium cibum accedunt. Ideo multi sunt infirmi incognitis videlicet febribus, & imbecilles longas & incurabiles infirmitates incidentes, & dormiunt in morte, quia ex his contingit mortalitas, fames, diluvium. Sunt etiam qui consideratione mundi ad corpus & sanguinem Domini accedunt, manentes in criminali, vel impœnitentes in veniali, vel manentes in voluntate peccandi. Ideo rei efficiuntur corporis & sanguinis Christi, nec ipsas negligentias, quas in tractando, sumendo, servando admittunt, emendare maturant, non attendentes & peccatum & periculum totius ecclesiæ esse quod delinquunt.

Laici etiam oblationes, primitias, decimas ad cumulum mutuæ damnationis non persolvunt, quæ danda sunt ministris Dei, non servis dæmoniorum. Olim in populo Judæorum fiebant decimæ frugum Levitis. De his Levitæ summo sacerdoti decimabant, de quo panis propitiationis. Item x. partes decimabant decimarum, ex quibus in anno Iherosolymis se procurabant. Item ad opus peregrinorum decimabant de illis, sibi nihil retinebant. Decimas solvere est de jure divino, unde & ante legem & in lege solvebantur. Quod Adæ in extasi ostensum est, ut ostendatur initium & finem boni esse à Deo. Item decimam damus & novem retinemus, quia omnis imperfectio à nobis est, ut ostendamus nos ex illis esse, ex quibus decimus ordo Angelorum replendus est. Primitias tamen recompensat ecclesia per possessiones & oblationes cotidianas,

 &

& jejunia quatuor temporum. Sacerdotes mortaliter peccant, quod non prædicant minutas etiam decimas esse persolvendas. Sed omnes laici tenentur in generali scire decimas esse persolvendas. Unde beatus Augustinus: *Si tu decimam non dederis, tu ad decimam revocaberis.* Ideo penuriam patimur. *Decimæ sunt,* teste Augustino, *tributa egentium animarum*, & pro eis Deus dat salutem corporis & animæ. Sed & verum est, quod Deus nulla peccata impunita dimittit, nec homo pœnitens non punitur. In medio nationis pravæ impediuntur electi. Qui & si affectum consulem capiunt, non valent, sed & inflammantur contra illos, & fiunt quasi jumentum irrationabiles, terrena quoque immoderate ambientes. Sed utinam sint apud te Deus, quando est à te solo gratia, quam negligunt plurimi.

Hic se ipsum accusabat, & timebat periclitari ex participatione rerum etiam licite acquisitarum, quas afferunt seculo abrenunciantes, quando monasterium ingrediuntur, & examinabat utrobique intentionem sui suscipientis, & alterius offerentis, ne forte vitio Simoniæ corrumperetur. Simon olim sua optulit, spiritualia emere volens, & de emptis gloriam & lucrum habere. Verum sua dare licuit, emere thesaurum et margaritas, quod est virtutes, Deus jubet, sed non secundum intentionem Simonis, qui in iniquitate volens remanere, quæ iustis debentur, appetiit possidere, unde Deum injustum probavit. Pecuniam quoque Spiritui Sancto coæquavit, & Deum cupidum comprobasse arguitur. Porro quia in pravitate voluit perseverare, & pecuniam Spiritui Sancto parificare, respondit Apostolus: *Pecunia tua tecum sit in perditione*, innuens, quod primitus unusquisque se ipsum & deinceps res suas debeat Deo offerre. Quod vero religiosi faciunt, qui projectis veteribus pilis & cornibus currunt ad fontem aquæ salientis in vitam æternam, non ambientes celsitudinem, sed carcerem, deferentes secum debitum bonorum suorum subsidium, gratis accipientes spiritualia, chori introitum, fratrum communionem, orationum participationem, ut ministrent pro suo ordine in psalmodia & ymnis, & divinorum celebratione. Carceres enim ecclesiæ sunt monasteria, vincula pœnalia, & excommunicatio. Nam si etiam quispiam spem habens & promissionem, ut Abbas fieret, ut dicitur 16. *qu.* 5. per laicos, ambitiosa mente & cum munere ingrederetur, pro hujusmodi delicto in mo-

monasterium detrudendus esset, ut habetur I. *qu.* I. *reperiuntur*, sed cum non exprimatur in quod detrudi debeat, in illud quod visum, detrudi potest, & erit ibi, ut in ergastulo, ablatis ei, quæ sunt honoris, & quæ sunt oneris remanentibus.

Disputabat adhuc de peccato illius magi, volentis spiritualia emere & vendendo gloriam & lucrum optinere. Qui dum pro spirituali gloriam voluit usurpare, Deo, cui debetur gloria, se voluit parificare, quia auctoris sui gloriam negare convincitur, quisquis sibi tribuit, quod operatur, & dum propter spiritualia pecuniam intendit accipere, creatoris cultum creaturæ attribuit, in eo idololatriam incurrens, & Deo cultum auferens sacrilegii crimen non effugit. Porro ipse testimonio conscientiæ suæ fixum habuit nichil prorsus horum unquam intendisse. Unde & sperabat & præsumebat de illo inspectore desiderii reatum non habere. Non enim venditur in claustro quicquam à Prælato propter sua vel privata lucra, quod condemnat canon. Unde Magister Simon Tornacensis arguit illum duntaxat Simoniam committere, qui lucrum proprium captat. Et sic ut dicitur XII. *qu.* I. *futuram*. Beatus Hilarius autem parentibus omnia dereliquit, aut vendita erogavit, ipse tamen factus Episcopus Ardatii, quæ illa ecclesia tunc habuit non solum possedit, sed & acceptis nervosis fidelium hereditatibus ampliavit. Licuit ergo religiosis & res & rerum stipendia cum illis, qui ad monasterium veniunt, recipere sufficientia ad corporis procurationem. Similiter habetur XVI. *qu.* I. *de lapsis sacerdotibus*, qui si parentes habeant, res eorum legitime parentibus tradantur, ita tamen ut eorum stipendio, qui in præsentia dati fuerint, sufficienter procurentur. Sed propter temporalia non licet allicere simplices. Qui illecti fuerint, & comam deposuerint, in eo, quod cœperunt perseverent, & res eorum heredibus reddantur propter occasionem mali & præsumptionem. Pro ingressu monasterii, quia est spiritualis, non licet aliquid exigere, compositio tamen consecutive & temporaliter expetitur. Solita erat dari pecunia pro ordinatione Pontificis, id est, quando ordinabatur, sed nihil est extorquendum. Qui vero promisit, solvere tenetur. Quare Ananias optulerat, quicquid habuit? Postquam idem retinuit, & fefellit, quia habuit, mulctatus morte. Ergo si licuit non solventem morte punire, licet promissum solvendum

dum exigere. Magister in verbo abbreviato: Contingit, quod aliquis accedens ad claustrum dicat: *Offero me & mea huic ecclesiæ vel monasterio ad serviendum perpetuo.* Si sine distinctione recipitur, sanus erit ejus ingressus, si non plura quam oblata ab eo exigantur. Si distinguitur inter illum & sua, ut scilicet ille sit causa, quare sua recipiantur, sanus erit ingressus & licitus. Si autem distinguatur inter illum & sua, ut sua scilicet sint causa, quare recipiatur, vitiosus erit ingressus. Si autem monasterium eguerit, ita quod offerentem se illi sine pecunia recipere non possit, vel sustentationem spiritualem & fraternitatem concedat, rem corporalem, vel in exceptionem paupertatis suæ & in sustentationem vitæ illius potest exigere, ut recipiat temporales redditus, quibus sustentetur dum vivit. Quod si perpetuos exegerit, jam manifesta cupiditas vitiosum facit ingressum. Ex his autem liquet non debere construi monasterium sine certo numero agrorum, pecorum, & personarum. Cum enim alioquin augmentum susceperit non nisi difficile laqueos cupiditatis & Simoniæ vitare poterit.

Item peccatum est, si in recipiendo Canonicum vel monachum pecunia intervenit, nisi, ut dicit Magister, forte fuerit oblata. Similiter sub conditione, & permixtu contractus, si quis se & sua reddit domino. Potest tamen non esse pecunia: Quid enim si dicat Prælatus: Bene recipimus te si vis, sed hic non habes, quod comedas, nisi tecum ducas, quia nec nos habemus, quia nec nostra nobis sufficere possunt. Argumentum simile de *Simonia Tua nos.*

Consuetudo etiam in multis est ecclesiis, ubi numerus taxatus est monachorum vel Canonicorum, si superveniat aliquis, qui aliquam portionem sufficientem ad præbendam instituendam offerat, quod admittitur & approbatur institutio talis, quia contigit hoc de facto in ecclesia Parisiensi consentiente toto Capitulo recepto Cantore. Item Magister Bartoldus: *Si paupertas monasterii sit in tantum, ut aucto numero personarum necesse sit augere patrimonium, ibi statum loci introitum petentibus significare non improbamus.* Quidam plus dicunt etiam taxationes & rei pretium imponere licere, in hoc casu habentes, quæ tueantur suam opinionem, cœnobitarum consuetudines.

Unde si constiterit monasterio omnia bona, quæ habet, acquisita per Simoniacum ingressum omnium ibi commorantium, credimus esse distinguendum, quod locus aut est carceris, aut

vo-

voluptatis. Si carceris, non oportet tamen monachos exire, quia arctiorem non invenirent locum vel carcerem. Unde ipsi non emerunt honorem, ut dictum est, sed onus, & ideo doleant, quia extraordinarie introierunt. Bona vero illorum sive mobilia sive immobilia in manus alicujus personæ ecclesiæ resignata per eandem possunt eidem ecclesiæ sicut & aliis conferri. Si vero claustrum voluptatis, sicut regalium monachorum, videlicet urbana claustra, tunc quia non onus sed honor emptus est, omnes statim abscedant. Si vero mixta sint omnia & confusa, tunc, sicut dicitur, in ecclesia assumant ventilabrum, & mundent arcam claustri & conscientiæ, ut dona fornicatoris & raptoris rejiciant, & grana scilicet pura & munda sibi assumant. Sed si non poterunt, quia nesciunt, quæ sint de granis, quæ de paleis, faciant, quod possint æstimare, & nihil, quantum in se est, omittant de contingentibus. Si autem omnino in hoc est aliquis solus, & resistere non potest, sequatur conscientiam.

Sane adhuc meditabatur, si tanta perplexitas in participatione rerum licite acquisitarum, quanto plus vinculi in oblatione & communicatione rerum illicite acquisitarum, cum quibus plerique accedunt, qui titulo usuræ divitias accumulaverunt, sicut prædiximus, quia acquisitio illicita dinoscitur in acquirendo & retinendo, utpote furtis, usuris, & Simoniace acquisitis. De quibus, ut quidam dicit, elemosina vana est, imo nulla est. Porro ex dictis sanctorum intelligebat, quia bona talium, qui in iniquitate pristina præcipue volunt permanere, non congruit religiosis recipere, non quod pecunia sit in perditione, sed quod mala eorum videntur ex tali deceptione sequi, & illi ex his magis confirmantur in iniquitate, & infirmis fratribus scandalum ex hoc generatur, de quibus beatus Augustinus: *Nummi tui convertuntur in bonum, & tu remanes malus.* Recte quidem offertur, sed non recte dividitur. Sic etiam beatus Augustinus XIV. *qu.* 5. videtur reprobare elemosinas omnium avaritiam sectantium, dicens: *Fideli totus mundus divitiarum est, infideli autem nec obolus.* Nonne omnes, qui videntur sibi gaudere acquisitis, eisque uti nesciunt, alienum possidere convincuntur. Omne igitur quod male possidetur alienum est. Male autem possidet, qui male utitur. Ex quo videtur, quod elemosinam non posse hinc fieri dictum sit tantum

tum in odium usurariorum vel avarorum. Usurarius quippe non est dominus fœnebris pecuniæ de æquitate. Peccat in Deum & in proximum contra illud; *In sudore vultus tui vesceris pane tuo.* Primum ex usura, ut dicitur XIV. *qu.* 5. elemosina fieri non potest, sed refundere debet eam ei, à quo accepit, ut dicitur ibidem. Si non sit, dabit heredibus. Si non sint heredes, dabit pauperibus. Et transferetur dominium in pauperes, auctoritate juris, non facto refundentis *tit. de usur. Cum tu.* Et si cœnobitæ aliqui pauperes essent possent possidere titulo ex donatione, quia jus eis donavit. De quibus beatus Augustinus: *Nec prodest dispergere pauperibus, & pauperem fieri, cum anima misera superbior efficitur divitias contemnendo, quam fuerat possidendo.*

Movebatur quoque ex eo, quod pecuniam ecclesiæ dederat cuidam adversario, qui violenter voluit ipsam supplantare ecclesiam, quam veraciter à majori & saniori parte patronorum collatam sibi tenuit, & à diœcesano confirmata fuit, & rite possessa, & legit, quod causarum decisiones etiam in re dubia & pro lite incerta fiunt plerunque in spiritualibus aliquo dato, vel retento, vel promisso, & advertebat disquisitionem hanc utilem esse propter scrupulosos fratres, & propter æmulos eidem oblatrantes. Fit igitur litis decisio vel transactio, aliquo dato; Alias in personis ut. *c. Generalis*, ubi dicitur, *Quisquis serviles personas putaverit non esse restituendas, nisi de voluntate dominorum testimonio subscriptionis absolutas, vel legitima transactione concessas, periculum non se ambigat proprii honoris subiturum.* Item fit in rebus ecclesiasticis, ut habetur XII. *qu.* II. *Quod si necessitas optulit &c. ut aliquid rerum ecclesiæ distrabatur, apud duos Episcopos causa probetur, & sic quæ facta fuerit venditio vel transactio corroboretur.* Item in criminibus maxime injuriarum XXIII. *qu.* IV. *Si illic ubi hæc acta sunt supplicatione suscepta constiterit eum, qui male tractatus est, ignovisse, semel in ablatione remissa punitio recidivo dolore non debet iterari.* Item pro vexatione XXIV. *qu. ult. Tributum.* Item *ext. tit. de Simon. Mattheus*, ubi non præcipit Papa dimittere administrationem, qui quid dederat pro sua vexatione. Item pro impenso beneficio XII. *qu.* 2. *quicunque. Quicunque Episcopi suffragio cujuslibet aliquid ecclesiasticæ utilitatis providerint, & pro eo quodcunque commodum in remunerationem promiserint, promissi solutionem eos exsolvere oportebit.*

Ecce

Ecce in tot casibus solet celebrari transactio. Sed in re spirituali transactio fieri cum temporali non debet. Sed dicam quod in re spirituali intrinseca & extrinseca fieri possit transactio. Si enim veraciter quisquam probaverit vel sciat se juste possidere ecclesiam, licite daret rem aliquam extrinsecam. Quippe licet unicuique jus suum redimere, sicut dicitur 1. *qu*. 3. *Quæsitum*. Quod si credat tantum se juste possidere, potest partem reddituum auctoritate superioris concedere, quia si rem extrinsecam daret, posset esse emptio. Igitur dantur munera pro re spirituali adipiscenda, & male 1. *qu*. 1. *per tot*. pro recuperanda quoque illicite, ut 1. *qu*. 1. *Nullus*. Pro ea retinenda licite ut 1. *qu*. 3. *Quæsitum*. Porro si juste possides, & non potest adversarius cogi per censuram ecclesiasticam, detrahendum est severitati, ut habetur *d*. XXXIV. *fraternitatis*. Is autem potest, qui commode potest. Tunc demum dare pecuniam non erit vitiosum. Sed secundum Augustinum licet projicere pecuniam, & emere tibi pacem.

Anno conversionis ejus XII. bisfexto intrante, luna XXVI. II. septenario lunationis, octava Innocentium, Dominicali litera E. facta est horrenda maris diruptio, & multis metuenda in horrore crepusculi. Sed quamvis in multa profunditate æstuavit, non æquo molimine delevit homines ut antea, quia terminos maris nondum occupare ausi sunt, ut olim. Anno eodem D. Theodoricus Episcopus (1) tertius intravit partes Frisiæ. Qui cum multis veniens multis eguit, & dixit ad se pertinere quæstum (2) Synodalem negotiorum illius anni, cujus ipse tenetur facere visitationem, & sic pertransivit etiam Emesgoviam, qui bello concertaverant diuturno, & suasum est illi, ut pro bono pacis se interponeret, & non audierunt eum. Tellus mater vix pro compensatione laboris & seminis ordeum germinavit, & constabat, quod ira Dei nondum fuit aversa, & non restabat nisi orare, *Ne declines in ira à servis tuis Domine petentibus nobis æterna & temporalia. Scimus Domine iratum te esse, quia tollis*

(1) Monasteriensis, & Comes de Isenburch, à cujus fratre Friderico interfectus Engelbertus Archiepiscopus Coloniensis. Cæsar *in ej. vit.*

(2) Synodaticum uno verbo, quod Episcopo visitanti, & Synodum per provinciam indicenti præstatur. Vid. du Cange.

tollis temporalia, ficut cum faciem tuam avertis à quærentibus æterna.

Anno converſionis ipſius XIII. in IV. ſeptenario lunationis, cum hyems ſecundum naturam piſcium verſus finem ſuum magis humida, aquis videlicet pluviis, & minus frigida fore debuiſſet, ſpes tamen fefellit. Nam die præfata cum aliquot diebus præcedentibus dirupit aggeres Neptunus, & totam terram replevit amaritudine, loca tamen ſtatus ſuperiora deſeruit, ſed in inferioribus expatians ruptis obſtaculis verſus ſylvas moram fecit odioſam. Siccitas magna ſecuta eſt. Collecta eſt meſſis ordei, quod debile fuit tam culmo quam ariſta, & tenue. XIV. Kalendarum Octobris, luna XXIX. effudit ſe Oceanus, & totam terram optinuit, & quæ ſicca fuit paulo ante repleta eſt amaritudine. Eodem tempore Magiſter *Ioannes Xantenſis* verbi crucis prædicator cum diſpoſuiſſet ſtationes per loca prohibitus eſt invidia Oceani.

Anno quoque converſionis ipſius XIV. in medio Ianuarii magna rabies fuit ventorum, & circa anniverſarium diluvii priſtini ſub titulo B. Julianæ, unde rurſus formidabant ſubverſionem. Quid ergo utilius orent niſi verba Prophetæ; *Quouſque iraſceris ſuper orationem ſervi tui? qui non inimicis ſed & factis ſervis tuis iraſceris.* Orarent utique & dicerent, *Cibabis nos pane lachrymarum, & potum dabis amaritudinis. Tranſeat ira à ſervis tuis Domine, ne in æternum damnemur. Scis enim quam diu utilis erit caſtigatio, & tam diu paſcemur & potabimur hujus vitæ doloribus ad ſufficientem eruditionem.* Dicant ergo univerſi ſupplicando, *Quia in nos, o Deus! à te nobis illatæ non tranſierunt iræ afflictionis tuæ; ſed adhuc terrores tui conturbant.* Quia quod accidit & accidere poſſe non imprudenter timetur. Promittit autem & facit Deus miſericorditer tribulationem, nec alimentum ſubtrahit, ſed deſiderium movet, & miſericordia ſuavis eſt patienti, ſicut panis eſurienti. Siccitas areſecit paſcua. Herba ordei & avenæ brevis fuit & rata, ſed Silvæ abundabant ſiligine. Verumtamem ſi tellus irriguum ſuperius ſuo tempore aliquot hebdomadibus habuiſſet, famem frugum ubertate depuliſſet, decurſis jam annis tribus & menſibus ſex. Hic eſt annus VIII. ab incurſu Orientalium Friſonum in Fevelgoniam in die B. Laurentii contra Rhodbernum, & generum ſuum, & cæteros parentes, quorum domus incineratæ ſunt, & Conſulum terræ ex parte. Contremuit tota terra propter Juratos, quos

quos Universitas Fresonum de more vetustissimo creaverat apud (1) Upstallesbome. Item hic ipse annus est, in quo vinculum societatis Fivelgoniæ & Hunesgoniæ secundo Nonarum Augusti pene scissum est occasione injuriæ cuidam illatæ, instigante *Eppone Rhembada* de *Monemawalda*, cujus domus incendio vastata est, & multi de parte Fivelgoniæ cæsi occubuerunt. Pluviæ vero in capite Kalendarum Septembris & deinceps læserunt messem hordei, avenæ, feni. Luna autem XIV. proxima die post festum undecim millium virginum facta est eclipsis Lunæ. In Augusto vero stella multis incognita flammivoma ab Aquilone apparuit multis noctibus. Quam propter ignitos radios, quos sursum spargebat, Cometam fuisse existimabant, quæ, ut dicitur, regni mutationem, aut pestilentiam, sive bellum, vel æstus ventosque portendit. Unde quidam Poëtarum dixit:

Præpes sanguineo delabitur igne Cometes,
Prodigiale rubens, nec illum navita tuto
Nec impune vident populi, sed crine minaci
Nuntiat aut ratibus ventos aut urbibus hostes.

Pluribus autem diebus quam VII. visus est, sed nondum per LXXX. Dicunt quidam, quod non sit stella, sed ignis, juxta voluntatem creatoris ad aliquid designandum. De eo dicunt, quod anno destructionis Iherusalem multotiens visus sit ad modum gladii bis acuti. Est autem attestante Davide dominus in cœlo, qui revelat mysteria, mutat tempora, transfert regna, ut universi cognoscant, quod dominatur excelsus in regno humano, & cui voluerit dabit illud. De eclipsi dicunt, quod cum sol est in inferiori hemisphærio, luna in superiori, terra in medio,

(1) Locus prope Auricam est in Frisia Orientali. Arboribus erat consitus. Ad quas Frisii judicabant, & conventus habebant publicos. Unde & leges Opstalbomicæ, quas edidit olim Siccama. Infra ad Ann. 1231. *Eodem anno ortum est bellum inter Ernerenses & Utbusenses propter insulam, quam Iurati apud Upstallesbome Utbusensibus adjudicaverunt.* Item infra ad Ann. 1223. *Aderant ibi Consules terræ & Iurati de Upstallesbome,* & mox: *Consules terræ & Iurati Orientales.*

dio, tumor terræ interpositus non patitur radios solis ascendere ad lunam, sed non nisi in xv. luna, quia tunc est soli opposita, non tamen in omni xv. sed quando contingit, in ea contingit. Eodem anno summo Pontifici D. Honorio Papæ occurrit illustris Imperator Fridericus apud urbem Campaniæ de Latere, & illic cum episcopis & proceribus Imperii de negotio terræ sanctæ tractaverunt, & in festo S. Martini Veronæ Concilium celebrare statuerunt.

Torquebat se plerumque inquietum curiositas vanitatis inter prospera & adversa. Circa quæ dupliciter movebatur & appetitu & metu. Nam nec appetitum cohibebat, ut Deum gratis diligeret, nec clavo fortitudinis confixit metum, ut oculata fide cum Propheta psalleret: *Quoniam fortitudo mea non in terrenis, & refugium meum es tu, in quo solo est securitas.* Duo utique hi affectus quasi pedes curiosæ mentis. Alter fugiendo quid timet, alter eligendo quid appetit. De quorum ascensu & descensu terribiliter dicitur: *Ascendunt*, Doctores videlicet ecclesiæ, *quum pro temporali habundantia, quum prosperitate religionis eriguntur contra Deum, & descendunt usque ad abyssos gravitate peccatorum, & anima eorum in malis ascendendo & descendendo tabescit.* Contra prospera autem & adversa interpellat ecclesia caput suum martyrum mota fortitudine dicens: *Ex eorum mutatione tribue nobis prospera mundi despicere, & nulla ejus adversitate moveri.* Hoc oraculo sero à somno concupiscentiæ excitatur & convaluit. Expertus est vires vel potentiam animi detestabili sopore curiositatis enervari, sensum quoque imaginandi præsentia, præterita, & futura, intellectum quoque, quæ vis est cernendi & capiendi invisibilia, ipsam rationem, quæ vis est discernendi species & genera imaginum. Denique ipsam mentem concupiscentia aggreditur, ut fallat ambitione honoris ad gloriam, potentiæ ad superbiam, ad habendum & retinendum plus justo temporalia, etsi non in habitu, qualitate suæ mentis difficulter mobili, inflexione tamen favoris vel detractionis, quibus quatitur mens, in despectu videlicet claustralium ceterorum, consummationem in omnibus, non tantum virtutum exercitiis, sed & rebus æquare contendit, oblita Doctoris egregii dicentis: *Ille non est arundo vento agitata, quem à statu sui rectitudine nulla varietas rerum flectit.* Nam ut dicit beatus

beatus Augustinus: *In temporalium provisione regnum Dei cogitetur. In militia regni Dei temporalia non cogitentur.* Hinc est quod orationis suavitatem, quicquid ex caritate non nascitur, multa sollicitudine & occupationibus rerum & negotiorum facit vilescere .... Hæc advertit detrimenta & damna cancerosæ cupiditatis, & alia innumera. Sancti vero scientia pollebant, per quam res terrenas & negotia seculi rite disponebant, qui teste beato Gregorio omnia simpliciter aspexerunt, & in his quæ viderunt rapacitatis studio non trahebantur. Intelligentiam quoque divinorum habuerunt, quæ oculum mentis illuminabat ad contemplationem æternorum, & sapientiam specialis jocunditatis de utroque provenientem, præsertim de arcanis Dei pleni erant.

Sane testimonio conscientiæ gaudebat, & de Dei gratia præsumebat, quia stimulum timoris & amoris Dei in corde suo postmodum sentiebat, sicut dicitur; *Lætetur cor meum, & timeat nomen tuum Domine;* & recolebat jugiter detrimenta inexorabilis fragilitatis humanæ, & caliginem invincibilis ignorantiæ. Natura enim hominis & ad bonum se habet & ad malum ex libero arbitrio, & arbitrium quidem, videlicet habilitas rationabilis voluntatis ad aliquid esse potens dicitur, & ad aliquid infirmum, quia liberum est & ad bonum & ad malum, & mala voluntas ex homine est, & à diabolo, & ad aliquid infirmum, quia opus habet gratia ad eligendum bonum, & bona voluntas à Deo est. Siquidem bonis & malis Deus offert gratiam. Sed per hanc, nisi perseverat, nemo bonum operatur. In bonis perseverant, ubi jam incipiunt bonum & velle & operari. Et hoc in illis ex justitia Dei perseverat, non quod ipsi boni vellent ipsi gratiæ adhærere, quia nec vellent nisi gratia perseverat. Sed quia Deus videt quosdam tales, qui si gratia adjuvans perseveret ipsi gratiæ vellent adhærere, quod velle nunquam in actu posset haberi, nisi gratia perseverante. Ibi itaque conjuncta sunt misericordia, quæ obtulit, & justitia, quæ perseverare facit. Justum quippe est, ut gratia ei non subtrahatur, quæ erat ei, si perseveraret consensus. Malis vero subtrahitur gratia ex justitia, quia videt Deus eos tales esse, quibus etiam si gratiam conservaret, illi tamen arbitrii libertate nollent consentire, & oporteret gratiam, quæ neminem compellit, in illis ad bonum velle compel-

compellentem esse. Itaque simul sunt subtractio gratiæ & hoc malum velle & operari. Sicut in bonis simul sunt gratia perseverans & bonum velle & operari. Præscientia ergo Dei manet; quia gratia aspirans tales facit, quales providit. Gratia ergo secundum justitiam. Justitia autem ejus in filios filiorum, & justitia ejus sunt montes Dei. Ei hi sunt justi, qui per justitiam fiunt montes Dei. Sed ne quærat quis, cur quidam eligantur, quidam reprobentur, præveniens Propheta dicit: *Judicia tua, abyssus multa*, videlicet inscrutabilis profunditas, & quam homo nôn attingit. Unde dicit beatus Augustinus: *Cur Deus quosdam trahat, quosdam non, noli investigare, si non vis errare*, Ecce descensus quasi ad inferos titubantis conscientiæ, sed, o Deus, & si descendero ad infernum, ades.

Adjuvit quoque dictum Apostoli quasi quoddam canticum ascendendi usque ad spem. Spe enim salvi facti sumus, & beatus est, qui habet eum in spe, qui est omne bonum. Ait enim; *Gloriamur in tribulationibus nostris, scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem. Spes autem non confundit, quia caritas diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis.* Unde illud: *Si sumpsero pennas meas diluculo*, videlicet geminam caritatem, *quasi volaturus ad extrema mundi, etiam illuc ad extrema mundi manus tua*, id est, virtus, *deducet me.* Caritas vero pro signo est Spiritus Sancti, qui in mente est, illa, dico, quæ est de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Siquidem ipsius animus movebatur frequenter cogitare severitatem, requirere emendationem vitæ, remedia animæ, diversos quoque articulos temperantiæ in rebus & personis, ut quasi diversis mansionibus more Hebræorum ad terram pertingeret promissionis. Et voluntas, quæ bonorum esse dicitur, nam mali cupiditatem habent, urgebat operari principaliter propter honorem Dei, & utilitatem proximi, in quibus teste Sapiente quodam constat cor purum. Porro conscientia bona dinoscitur esse in pœnitentia & patientia. Denique patientia, omnium scilicet injuriarum remedium, quæ est in caritate, fructuosam facit pœnitentiam, quando usus ejusdem pœnitentiæ vertitur in consuetudinem. Consuetudo quasi innovat naturam; ut possit ille dicere. *Vivo jam non ego, vivit vero in me Christus* ..... ad veterem naturam;

ram, quia similia de similibus dicuntur, pertinent illecebræ sensualitatis, secundum quinque sensus, per quos oblectamenta hujus mundi influunt ad replendum appetitum carnalitatis ...... ut si comedit religiosus, dirigat motum ad hunc finem, ne deficiat in Dei servitio. Si esurit, esuries ejus ad hoc dirigatur, ut caro afflicta redigatur in servitutem. Patientia itaque per pœnitentiam ad serviendum Deo reddit hominem velut insensibilem, quod fit spiritu consilii, qui intercidit flammam ignis, id est, fomitem peccatorum, ut peccatum, quod est in carne, jam non appareat peccatum.

Anno conversionis ejus XV. VII. Kal. Febr. postquam Africus, & cum Zephyro Chorus imbres largos sparsissent, quos interim flatibus suis sursum in aerem trahentes, & in nubes condensantes de eisdem nubibus deorsum projecerunt per nubes collisas; quæ ex aquis per ventos elevatæ & conglobatæ, de quibus venti iidem inclusi, ut asseritur, volentes erumpere magno murmure tonuerunt, & fulgura excussa micuerunt. Verumtamen ille solus sapiens & potens, cujus altum potentia, profundum sapientia, longum & latum veritas & caritas, novit plene causam tanti terroris super terram, mare, & omnia, quæ in eis sunt. Rumor fuit terræ motum fuisse apud Brixiam civitatem Langobardiæ. De terræ motu dicunt, quod venti concavis locis inclusi, qui de spiramine aquarum concipiuntur, qui & spiritus procellarum vocantur, dum erumpere gestiunt, terram tremere faciunt. Hinc fit terræ hiatus in locis fragilibus continuis aquis, quæ facile rumpuntur. Hic autem in terra tremor, quod in nube tonitru. Hic hiatus, quod in cœlo fulmen.

† XV. II. Kal. Maji frustra taurus prodiit, quod agricolæ parum opinati sunt. Quippe gelicidium & pruina terram concludens, insuper pluvia immoderata sinum terræ siccari non permiserunt, nec superficiem, & sic non minus dulcis quam salsa aqua fecit nocumentum. Ecce secundum interpretationem Joseph super somnio Pharaonis, qui vidit boves obesas secus fluvium à macris totidem devorari, superfluitas aquarum adducit famem & multimodam miseriam, & adhuc manus domini non est remissa, qui tamen populum sibi peculiarem non nisi post longam afflictionem, in qua contradixere Ducibus sibi à Deo præordinatis, suspirantes

† Nota: tauris ararunt veteres.

tes & dicentes, fœtere fecistis nos coram Pharaone, liberavit, & liberare distulit. Qui secundum Prophetam adjutor est in oportunitatibus, in tribulatione, sed quando oportunum & salubre est, & quando gratior est liberatio. Spirabunt igitur in te, qui noverunt nomen tuum, quod est, *Ego sum qui sum.* Ex his tua ope æquanimiter ferentes mutabilia orabunt ultra pro pace populi & ecclesiæ, & pro peccatis suis orantes, *Parce Domine, Parce populo tuo & ecclesiæ tuæ.* Utique etiamsi in continenti, quod peterent, acciperent, semper tamen rogandus est Deus, ne quando perdat, & non debet esse fastidium petendi, ut largitas donatoris non habeat defectum. Accessit memorabile festum Assumptionis beatæ virginis, in quo post peracta missarum solennia inundantia pluviarum fossæ & depressa terrarum quasi lacus adimplentur, & campi in stagna aquarum conversi sunt. Et videres lacteas adhuc, cum jam regio alba deberet esse ad messem. Ecce elementa contra peccatores pugnant. Cœli cometam miserunt, aer immoderatam inundantiam. Terra sterilitate, mare subversionis horrore triumphavit. At tu Christiane qui afflictionibus erudiendus es, dicas: *Justus es Domine in disponendo, & justus es in operando. Miserationes tuæ super omnia opera tua, & ira super opera diaboli.* Periit fœni copia ex parte maxima, & messis præcipue vernalis late per multas provincias. Arbores olim fructiferæ poma negabant, & vindemia diu dilata est. Adhæc extendit manum suam Altissimus, ut eo feriret fortius in retribuendo.

Anno conversionis ejus XVI. bissexto intrante v. Id. Mart. vigilia B. Gregorii rusticus tellurem scindere, & fabam serere, debitis se armavit instrumentis. Negotiorum enim diversa sunt genera. Medicina bona est, quorum ordini convenit. Mercatura si tenuis est, sordida est. Agricultura nil melius, nil uberius, nil homine libero dignius. Circiter festum S. Gertrudis erexit se Libisticum & Lilium. Rediit temperies vernalis, & color campis præmortuus in ortu arietis decimo quinto Kalend. Aprilis croceos flores erexit, & salices foliis cœpit vestire. Idus vero Maji Magister *Oliverus* Groningam ingressus est cum magno favore totius populi feria IV. Deinde feria sexta *Bedum* stationem habuit. Proxima vero Dominica Winchium, ubi multos divites signavit. Pertransiit autem Fivelgoniam

niam in tribus stationibus Loppersum ..... Fermesum, una in *Menterm*, & duabus in terra Rheydensi, post quas Sabbato sacro Pentecostes, & die sacro in *Florido Horto* pausavit. Secunda vero feria ingressus est Emesgoniam, & stationem habuit *Huttum*. Dein *Husum* in multa spe reconciliandi gentem illam, sed tunc non profecit. Quapropter reversus est Hunsegoniam, & habita ibidem statione declaravit IV. Iudices cruce signatorum, & rediit Coloniam obviam D. *Conrado* Cardinali Portuensi tunc Legato totius Teutoniæ. Qui postmodum Consilium proposuit cum Episcopis celebrandum, sed propter occursum *Friderici* Imperatoris dilatum est. Judicibus igitur Magister *Oliverus* tale dedit mandatum. *Ad Concilium Domini Portuensis Episcopi sedis Apostolicæ Legati pro negotio crucis principaliter nos oportuit accedere. Ideoque quia fidelitatem vestram & industriam experimento didicimus, negotium crucis, quod nobis à Summo Pontifice commissum est, vobis tam in Groninga quam per totam Frisiam Monasteriensis diœcesis committimus in absentia nostra, sive in terra pacanda, & armis deponendis, sive in causis signatorum.* Formam quoque expressit sacerdotibus ad parochianos suos, ut in exhortando nulli darent crucem, qui non corporaliter nec rebus terram sanctam posset juvare. In qualibet ecclesia poni jussit truncum, ut in priore prædicatione, & processionem fieri in quolibet mense, & singuli sacerdotes darent indulgentias decem dierum iis, qui secundum facultates offerrent, & de his quinque in carinam computarent, & quinque in annalem pœnitentiam. De indulgentia vero quadraginta diedierum quatuordecim dies computarent ad † carinam, reliquos in annuam pœnitentiam. Reconciliandi ecclesiæ ab uno tantum subdelegatorum introduci deberent, si tamen personaliter crucem acceptarent. Nam nulli robusti signari debebant ad redimendum. In absentia vero sua talibus literis salutavit Prælatos Frisiæ.

Honorabilibus viris in Christo, dilectissimis Abbatibus, Præpositis, Decanis, Consulibus & populo Frisiæ Oliverus *servus emptitius Crucis, Coloniensis scholasticus, verbi crucis Minister vitam bonam & exitum felicem. Laudans Dominum laudabo, gaudens in Domino gaudebo, nuncians nunciabo profectum Crucis. Nam postquam à vobis recessit Lantgravius Turingiæ, Regis Hungariæ gener, miles, juvenis & in armis strenuus, dives & potens crucem transmarinam*

† Carina, dierum quadraginta jejunium, quibus aliud non sumebant, nisi panem & aquam. Dixi ad Annal. Egmund. *cap.* 37.

marinam accepit, & cum eo decem Comites, Milites autem plurimi, & popularium turba, quæ dinumerari non potest. Notum præterea vobis esse cupio, quod Dani cum provincia Bremensi & Coloniensi navalem exercitum præparant. Unde vos moneo quatenus perseverantes & constantes esse velitis in apparatu navium secundum formam temporis, quam vobis præscripsi, cum apud vos essem. Illud etiam scitote, quod Dominus Imperator de Saracenis Siciliæ triumphavit.

Reversus est tandem x. Idus Iulii, & stationem habuit Groningæ. Deinde proxima Dominica Frodawaldæ in loco harenoso. Deinde *Sutherbusum*. Deinde *Doccum*. Et recepit illum gens illa honorifice, & commissæ sunt illi dissensiones terræ illius terminandæ, quæ diu convaluerant inter duo castella *Tithardi* videlicet & *Vigeri*, cui favit totus populus propter seditionem & rebellionem præfati *Thitardi*. Transiit deinde ultra Bordenam. Deinde reversus est, & formam compositionis inter præsentes enuntiavit. Et accepta licentia & vale dicto iter eundi Groningæ arripuit volens redire in Emesgoniam ad sopiendam discordiam gentis illius, quæ jam crebro per Nuncios invitaverat ipsum, volens regi consilio ipsius. Cumque in itinere esset eundi Groningæ cum religiosis viris & secularibus honestis, & propter treugam crucis sine armis pergentibus supervenit præfatus Thitardus, & simulans se pacis colloquium habiturum cum Magistro, paulo ipsum à consortio societatis traxit, & corripiens equum † irruit in nobilem & honestum virum Elterum in den Oert, Capitaneum in Middelstein, & caput ejus gladio percussit anno CIↃ. CC. vicesimo tertio sexto Kalendas Augusti, concurrentibus in idem scelus, & ferientibus impiissimis sociis suis brachia & crura illius militis & cruce signati, post frequentes indulgentias peccaminum suorum, qui odivit, ut creditur, ecclesiam malignantium, & cum impiis non sedit. Anima ejus requiescat in pace.

† *Cod. Gron.* irruit in virum honestum *Elretum* de *Midlestum*, & caput ejus gladio percussit VI. Kal. Aug. &c.

Anno eodem, anno inquam Domini CIↃ. CC. XXIII. *Herdricus* Præpositus de *Skelwalda*, dum plena authoritate Episcopi fungeretur, & nimis insolesceret, tum quia Achephalus erat, tum quia divitiæ ei affluebant, in quibus speravit, & præcipue de brachio Episcopi, quia dixit se plane non curare, quid universi religiosi sentirent, dummodo in gratia Episcopi consisteret. Motus est ergo Præpositus & Conventus *Floridi*

ridi Horti contra eum zelo Phinees, qui coeunti cum Madianitide non pepercit. Sed & iste Madianitidem amavit, quia judicia Dei non custodivit. *Madian* namque *declinans judicium* interpretatur. Ille namque excommunicavit & solvit pro pecunia, ecclesias clausit & aperuit clave cupiditatis, præter ebrietates & comessationes suas. Eodem anno dictus Præpositus cum tribus Abbatibus Frisiæ, duobus noviter institutis ivit Præmonstratum, ubi facta mentione prædicti *Herdrici* breviter Dominus *Conradus* Præmonstratensis Abbas dedit literas Capituli Abbatibus de Horto S. Mariæ, de Doccum, & de valle B. virginis, ut eundem sub pœna ascripta in Frisia habere respectum compellerent, quarum tenor hic erat: Conradus *Præmonstratensis Abbas & Abbatum ejusdem ordinis Capitulum generale de horto S. Mariæ, de Doccum, & de valle B. virginis, Abbatibus salutem in Domino. Intelleximus relatione Abbatis de Hamburna, qui auctoritate generalis Capituli curationis officio in Frisia functus erat, duas esse in Frisia Præpositnras, quas tenent frater* Herdricus, *& frater N. quibus Abbas præfatus auctoritate ordinis præceperat, ut infra certum tempus, videlicet quadraginta dierum secundum debitum Ordinis Præmonstratensis, quem professi sunt, ejusdem Paternitatem sibi procurarent. Quod quia facere contempserunt, pœna excommunicationis jure punire possemus eosdem, nisi fœcunditatem ficulneæ sterilis per patientiam expectaremus. Quia igitur libertas secundum Apostolum multis velamen malitiæ fore dignoscitur, vobis in virtute sanctæ obedientiæ stricte præcipimus, ut præfatos Præpositos auctoritate Capituli Præmonstratensis ad præsentiam vestram citetis, & sub pœna suspensionis & interdicti præcipiatis iisdem, ut ante nativitatem Domini secundum debitum ordinis alicujus Abbatis in Frisia paternitatem sibi eligant. Quod si facere contempserint, extunc suspensos & excommunicatos sicut Acephalos auctoritate ordinis & nostra denuncietis.* Et præmissis citationibus postremo anno Domini CIↃ. CC. XXIV. in Conversione S. Pauli pro contumacia excommunicatur. Sed ille extraordinarie Romam appellavit. Cujus excommunicationis denunciatio transmissa est Episcopo, qui consuluit, ut mitteret Præmonstratum, quod & fecit, & obtinuit revocatorias ad Clarholtensem, & Varlarensem, ut ipsi accedentes de statu suo cognoscerent, & cessare a procuratione Episcopi, & respectum habere etiam in Westphalia persuaderent.

rent. Quod si non faceret Præmonstrati citarent: Tales etiam literas misit ei Abbas Præmonstratensis: *Conr. Dei patientia dictus Abbas Præmonstratensis, dilecto in Christo filio* Herdrico *Præposito in Skelwalda salutem & synceram in domino charitatem. Cum didicerimus te regularem vitam elegisse, & gerere habitum in nostro ordine assuetum, propositum tuum plurimum in Domino commendadamus monentes te ob salutem tuam & ob ordinis honestatem, ut eligas aliquem religiosum locum de nostro ordine infra diœcesim Monasteriensem, ad quem habeas respectum ratione Paternitatis, & de quo recipias & visitationes & consuetudines ordinis approbatas. Credimus enim quod hoc ipsum & tuæ honestati expediat pariter & saluti, nec in aliquo erit juri * sui Capituli, quod honorare volumus derogatum. Cum præsumamus, quod augmentare potius velit quam minuere ordinem nostrum Episcopus memoratus. Super eo autem quod dixisti in literis tuis ad nos missis, quod secundum mandatum* (1) *Circatorum accessisti ad Venerabilem fratrem nostrum Præpositum Cappenbergensem obedientiam facturus eidem, non es redarguendus, imo merito commendandus, cum bene placeat nobis, ut recipiaris ab ipso, si gratiam inveneris apud ipsum. Super eo vero quod postulasti in calce litterarum tuarum, ut duabus vel tribus sine suspicione personis præciperemus, quod de omnibus circumstantiis causæ & loci inquirerent veritatem, scias quod in hoc exaudivimus preces tuas, prout videre poteris in nostra Commissione ad* Varlerum & Clarholtum *emanante. Hoc siquidem scire te volumus, quod si dilexeris ordinem, ordo te diliget & honorabit etiam in quantum poterit cum sua honestate.*

* Cod. Gron. *juri tui Episcopi, quem honorare.*

Herdricus itaque cognito quod literæ contra ipsum essent allatæ, plenus † profanitate & ira in superbiam exarsit, credens præfatum Conventum conculcare, quemadmodum *Iulianus* Basilium, & extinguere, ut *Arioch* sapientes Babilonis. Confinxit multa contra præfatum Præpositum & Conventum, & faciens A. Notarium Episcopi scribere singula deputavit. Petit & A. de

† Cod. Gron. *potestate.*

(1) Diœcesin hi circumeunt, in statum ecclesiarum, in mores cleri inquirunt. *Circada*, pensio, procuratio, quæ eo nomine exhibetur *cap. conquerente ext. de offic. ord. cap. cum Apostolus, cap. sopitæ cap. cum venerabilis ext. de censib. cap. ad audientiam ext. de præscr. cap. præterea x. de jur. patr.* Ziegler. *de diac. cap.* 17. *n.* 12. *& seqq.* Strauch. 2. *amœn.* 8. *cap.* 4.

de Loppessum Decanus, ut super illis peremptorie in Purificat. S. Mariæ eundem Præpositum citarent Monasterium, qui ad cumulum depressionis more adulantium, qui semper dicunt Euge, Euge, in cœtu laicorum executionem citationis fecerunt circiter festum S. Luciæ. Igitur Præpositus multis ex causis Romam appellavit, & tunc Monasterium missus est frater P. procurator, qui appellationem illam solenniter innovavit. Cum ergo pendente appellatione nihil innovari debeat, ille Præcursor Antichristi sedens in insidiis, sub cujus lingua labor & dolor, quia nocentior fuit lingua illius labore, quem ingessit, Sabbato proximo Dominicæ Quinquagesimæ de facto congregavit clerum, & per literas Episcopi mandavit præfatum Præpositum & Conventum excommunicatos denunciari, ita ut nullus in terra vel eis quicquam venderet, vel ab eis compararet, contra decreta Romanorum Pontificum. Quod ne fieret frater Paulus procurator Conventus secundo appellavit Coloniam nuncio jam Romam destinato. Interim supplicatum est ecclesiæ Præmonstratensi per literas præfati Conventus & Magistri *Oliveri* in hunc modum.

Reverendo in Christo & Venerabili Domino Conrado *Dei providentia Præmonstratensi Abbati, Emo Dei gratia dictus Abbas Floridi Orti salutem; & tam devotam, quam debitam & cum orationum sinceritate obedientiam. Notum sit Paternitati vestræ, quod claustrum, quod Floridi Orti dicitur, in quo Deo auctore in regimine deservio, Domino Gervasio antecessori vestro suisque successoribus obtuli immeditate sanctæ Præmonstratensi ecclesiæ, circa fratrum meorum & domus curam ejus cupiens vigere sollicitudinem. Affectu itaque meo pensato locum istum in filiam suscepit, & affectum suum spopondit circa eundem indesinenter vigere, & ne rem hanc apud posteros in oblivionem venire contingeret, suis voluit literis confirmare, quarum hic formam duxi breviter inserendam; Ego* Gervasius, *Dei patientia Præmonstratensis Abbas omnibus in perpetuum. Notum esse volumus tam præsentibus quam futuris, quod cum ecclesia Floridi Orti in Frisia per Dei gratiam dilatari cœpisset, ita quod surgens de paupere fundamento jam haberet Conventum, quem vir religiosus Emo ejusdem loci Præpositus gubernabat, qui fuit unus de duobus primis inhabitatoribus & fundatoribus dicti loci, idem Præpositus tandem veniens ad generale Capitulum Præmonstratense optulit, & locum suum ecclesiæ & ordini Præmonstratensi, quem elegerat, & præfectus fuerat à primis commissæ*

filii ecclesiæ fundamentis, ipsamque Præmonstratensem ecclesiam immediatæ matrem elegit, ut ecclesia Floridi Orti tanquam specialis filia Præmonstrati per Præmonstratensem Abbatem tanquam per patrem regatur, secundum quod exigunt ordinis instituta. Nos autem devotionem ipsius & suorum in Domino commendantes, sicut erant merito commendandi, recepimus eum in filium, & ecclesiam suam in filiam specialem. Ne igitur futuris temporibus super his possit aliquis scrupulus suboriri, præsentes literas in testimonium rei gestæ conceptas sigilli nostri appositione duximus roborandas. Actum anno gratiæ CIↃ. CC. XVII. *Harum literarum intuitu supplico, ut filiæ vestræ solitam impendere dignemini pietatem, & contra pravorum violentias consilio & scripto vestra prompta sit defensio. Verum quia tribulatio proxima est, ad vos suspiro sperans, quod injuriæ meæ vobis expositæ vestram movere debeant pietatem. Quidam igitur* Herdricus *dictus Præpositus de Skelwalda* † *inordinate nitens, factus Officialis & exactor Episcopi Monasteriensis, occasione continuæ procurationis Decanatus nimis procurationem, quam foris prætendit, per insolentias plurimas confundit, ut ei cui venando pecuniam probavit, possit placere. Qui inter cetera, quæ ingerit scandala, cum se auctoritate vestra & Capituli generalis ad eligendam Paternitatem sensisset urgeri, me tanquam hujus coactionis cooperatorem ab Episcopo Monasteriensi in vindictam malitiose criminari & gravari persuasit. Cumque super injuria Episcopi legitime Sedem Apostolicam appellassem, dictus Præpositus sive ex mandato Episcopi sive non contra privilegia ordinis & juris me & fratres meos excommunicatos denunciari fecit, humanitatis beneficium & vitæ necessaria ab aliis percipienda prohibendo, quæ etiam, sicut optime novit vestra discretio, in articulo necessitatis juste excommunicatis propter excommunicationem non sunt amputanda. Hanc igitur inauditam coram vobis depono querelam supplicans, ut de Horto S. Mariæ &* † *in Doccum Abbatibus viris religiosis detis in mandatis, quod si ita hæc invenerint plene corrigant, & ipsum ad resarcienda damna fratribus per eum data per pœnam suspensionis & excommunicationis compellant, & nihilominus sententiam excommunicationis, quam contra Ordinis privilegia tulit, nullam esse publice denuntient. Præterea supplico, quatenus super ordinis disciplina adeo vestra invigilet discretio, ut supra dicto Præposito* Herdrico *correcto tantum vobis apud omnes in Frisia accedat honoris incrementum, quantum dissolutio ipsius ordinis ingessit opprobrium. Quo vero efficacius*

† *Cod. Fris.* in ordine tumens.

† de Dockinge.

cacius id promoveatur, fratrem unum latorem praesentium, Canonicum ad vos destinavi, rogans obnixe, ut ipsum tanquam filium recipiatis, & in his quae ad domus nostrae protectionem & saepedicti Praepositi correctionem spectant, secundum scientiam à Deo vobis datam benigne expediatis. Praeterea obnixe flagito, ut auctoritate vestra & ordinis imperiose pro reverentia summi Pontificis Domino Episcopo Monasteriensi scribere velitis, ut me & fratres meos inculpatae famae per Dei gratiam apud omnes optimos viciniae nostrae sine vexatione temerariae excommunicationis Deo servire permittat, quoniam per Dei gratiam in tanta libertate in Frisia constituti sumus, quod nec pullo gallinae violenter per suos nos poterit spoliare.

Item per literas Magistri Oliveri: *Venerabilibus viris, Dominis, Conrado Praemonstratensi Abbati, ceterisque Abbatibus, ac toti Praemonstratensi Capitulo Oliverus servus crucis emptitius, Coloniensis Cancellarius paratum semper cum devotis orationibus obsequium: Cum ex mandato sedis Apostolicae Frisiam, sedis Coloniensis provinciam peragrarem, duos in ea viros Praemonstratensis habitus inveni. Alteri eorum, videlicet Emoni Abbati Floridi Orti, à clero & populo plenum testimonium modestiae ac laudabilis vitae perhibetur. Reliquus* Herdricus *de Skelwalda Praepositus non solum apud populares, verum etiam à bonis & gravibus sufficienter infamatur. Officialis enim gerens officium excommunicat & absolvit, ecclesias claudit & aperit pro pretio, & quod abominabilius est baptismum parvulorum impedire nititur, quibusdam ecclesiis chrisma negando pro unius vel paucorum delicto, ut ita pecunia chrisma redimatur. Haec autem vobis significo, quia gentem Frisonum diligo, quia fide stabilis & in armis strenua iterum se praeparat ad terrae sanctae subsidium, tam in bellatorum numerosa multitudine quam navium utili ac necessario & instanti expeditioni provido apparatu. Sane quoniam ordinem vestrum veneror & amo Excellentiae vestrae religiosius scribendo, quantum audire placet, caritative consulo, quatinus si praenominati fratris vulnus sit medicabile, sicut habitu suo obia . . . . . . incorporetur humo. Alioquin immedicabile vulnus ense spiritualis gladii praecidatur, ne pars syncera trahatur, & scandalum per gentem devotam & ad obsequium Salvatoris mundi promtam latius dilatatum gravius animarum periculum inducat.*

Accepto itaque instrumento de Capitulo Coloniensi in hunc modum; *G. Dei gratia major in Colonia Decanus, & Archidiaconus totumque Capitulum majoris ecclesiae viris Venerabilibus S. de Orto*

to S. Mariæ, D. in Doccum Abbatibus Præmonstratensis ordinis, & magistro I. in Nova ecclesia Plebano Trajectensis diœcesis Salutem in domino. Querelam Magistri E. Præpositi in Florido Orto Præmonstratensis ordinis Monasteriensis diœcesis recepimus continentem, quod cum ipsum Episcopus Monasteriensis Theodoricus super quibusdam causis contra privilegia ordinis Præmonstratensis & formam juris gravare niteretur, idem Præpositus super omni injuria ipsius per se & procuratorem suum Paulum *Canonicum Præmonstratensis ordinis Sedem Apostolicam appellavit, ac postmodum cum se & fratres suos à jam dicto Episcopo per excommunicationem & negandam in omnibus necessariis vitæ communionem nimis injuste gravandum persensisset, per Procuratorem suum P. ne id fieret, nostram legitime audientiam tanquam à suspecto appellavit. Mandamus igitur vobis, quatinus partibus convocatis de appellatione ad nos interposita cognoscatis, & si causam, ex qua gravatum se putat, secundum ea, quæ dicta sunt, legitimam inveneritis, excommunicationem in Præpositum & Conventum ipsius latam nullam publice renuncietis. Testes autem qui nominati fuerint &c:* Eodem instrumento tractus est in causam universus clerus, qui non debuit obedire iniquæ denuntiationi per ecclesias amplius quam quinquaginta, & citatus est fratrum numerus post Dominicam *Misericordia Domini* locis deputatis trans Lavicam Vemenge & Doccum. Cumque comparuissent, & præfatus Præpositus Floridi Orti ex sententia judicum appellationem præcessisse excommunicationem probasset, illi Coloniam appellarunt. Missum est ergo Coloniam in occursum illorum, & intellecto processu causæ Decanus remisit causam in eundem statum, in quo fuit tempore primæ appellationis in hunc modum: G. *Dei gratia major in Colonia Decanus & Archidiaconus totumque Capitulum ecclesiæ beati Petri viris Venerabilibus G. præposito in Fermesbum & G. Priori in Feldwirth salutem in Domino. Constitutis in præsentia A. Domini Episcopi Monasteriensis & L. Præpositi Floridi Orti, &* v. *Plebanorum de Fivelgonia Procuratoribus de consensu ipsorum ita ordinatum est, & terminatum, quod commissio ad S. de Orto S. Mariæ, & H. de Doccum Abbates, & L. Plebanum Trajectensis diœcesis impetrata super excommunicatione à Domino Monasteriensi Episcopo in eundem Præpositum E. & Conventum Floridi Orti factam à nobis penitus est cassata, & quicquid auctoritate ejusdem Commissionis fuit factum, sive in citando, sive*

in

in absolvendo, sive ad interesse condemnando cassatum est, & pronuntiatum est non tenere. Procuratores quoque prædicti appellationi tam ad Capitulum quam ad Dominum Archidiaconum ipsum factæ renunciaverunt. Reliquimus etiam negotium in eo statu, in quo fuit tempore appellationis, quam Magister E. & Præpositus dicit se ad Sedem Apostolicam interposuisse, de qua cognoscere non est nostræ auctoritatis, salvo jure utriusque partis. De eo ergo, quod apud nos de consensu Procuratorum factum est sollemniter, maneat occultum. Mandamus vobis quatinus convocato clero Fivelgoniæ, ea quæ supradicta sunt, & in conventu laicorum publice denuncietis, nullum ex his partibus præjudicium generando.

Interim rediit Nuncius Roma, & tria paria literarum reportavit contra Episcopum, duo super causa, tertium super iniquis exactionibus & injuriis ipsius. Fecerat enim ecclesiam nostram spoliari chrismate: Honorius *Episcopus servus servorum Dei Venerabili fratri Monasteriensi Episcopo Salutem & Apostolicam benedictionem. Dilecti filii Præpositus & Conventus Floridi Orti sua nobis conquestione monstrarunt, quod tu in eos sine causa rationabili, nulla competenti monitione præmissa, contra statuta Consilii generalis auctoritate propria excommunicationis sententiam promulgasti. Ideo fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quod si ita est infra octo dies post datam præsentium sententiam ipsam sine qualibet difficultate relaxes. Alioquin dilectis filiis de Orto S. Mariæ & de Doccum Prioribus, & Magistro I. Scolastico de nova ecclesia Trajectensis diœcesis, nostris dedimus literis in mandatis, ut ipsi ex tunc sufficienti ab eis juxta formam ecclesiæ cautione recepta super his, pro quibus est hujusmodi sententia promulgata, relaxent eandem, & injuncto eis, quod de jure fuerit injungendum, audiant siquid fuerit quæstionis, & appellatione remota debito fine decidant, & faciant, quod decreverit auctoritas nostra, firmiter observari. Datum Laterani.*

Honorius *Episcopus servus servorum Dei dilectis filiis de Orto Sanctæ Mariæ, & de Doccum Prioribus, & Magistro I. de nova ecclesia Plebano, Salutem & Apostolicam benedictionem. Dilecti filii Præpositus & Conventus Floridi Orti sua nobis insinuatione monstrarunt, quod venerabilis frater noster Monasteriensis Episcopus in eos sine causa rationabili, nulla competenti monitione præmissa auctoritate propria excommunicationis sententiam promulgavit contra statuta Concilii generalis. Unde ipsi nostris dedimus literis in mandatis,*

datis, ut si est ita infra octo dies post susceptionem ipsarum sententiam sine qualibet difficultate relaxet. Quocirca discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si dictus Episcopus mandatum nostrum neglexerit, vos ex tunc, sufficienti ab eis juxta formam ecclesiæ cautione recepta, super his, pro quibus est hujusmodi sententia promulgata, relaxetis eandem, & injuncto eis, quod de jure fuerit injungendum, audiatis siquid fuerit quæstionis, & appellatione remota fine debito terminetis, facientes quod decreveritis authoritate nostra firmiter observari. Datum Laterani VI. *Idus April. Pontificatus nostri anno* VIII.

Honorius *Episcopus servus servorum Dei, dilectis Filiis de Orto Sanctæ Mariæ & de Doccum Abbatibus Præmonstratensis ordinis, salutem in domino & Apostolicam benedictionem. Ex parte Præpositi & Conventus monasterii Floridi Orti, Præmonstratensis ordinis nobis est oblata querela, quod Venerabilis frater noster Monasteriensis Episcopus ipsos indebitis exactionibus aggravat & molestat, alias eis plurimum injuriosus existens. Ideoque discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus partibus convocatis audiatis causam, & appellatione remota fine debito terminetis, facientes, quod decreveritis, auctoritate nostra firmiter observari. Testes vero qui nominati &c.*

Citatus itaque est Episcopus denuo & assignata loca trans Lavicam prætaxata, & die cedente propositum est fecisse excommunicationem appellatione pendente, & ecclesiam Conventus chrismate spoliasse. Judices ergo cognita spoliatione chrismatis habita interlocutoria per sententiam adjudicarunt ecclesiæ illi restitutionem chrismatis sub certo articulo diei, videlicet B. virginis. Cumque procurator Episcopi id minime curaret, Præpositus propter contumaciam petivit, ut Episcopus excommunicaretur, quod & factum est. Interim cum Herdricus omnia mala ista procuraret cum A. Notario Episcopi, Deo ordinante accidit, quod † Dominus C. Episcopus Portuensis Cardinalis Coloniam veniret. Ad ipsum præfatus Præpositus misit cum literis Abbatem, ut moneret Episcopum absolvere Herdricum à procuratione negotiorum suorum, & si Episcopus non faceret, daret in mandatis Abbatibus de Horto S. Mariæ, & de Doccum, ut prædictum Herdricum compellerent cessare, quod & factum est in hunc modum:

† *Cod. Gron.* quod Dominus C. Portuensis Cardinalis.

C. Dei gratia Portuensis & Sanctæ Rufinæ Episcopus Apostolicæ sedis

ſedis Legatus Venerabili in Chriſto eadem gratia Monaſterienſi Epiſcopo Salutem in Chriſto Ieſu, Significarunt nobis de Orto S. Mariæ, de Doccum, & alii plures Abbates Præmonſtratenſis ordinis, quod Herdricus *Præpoſitus de Skeldwalda contra conſtituta ſui ordinis vagatur per mundum, & negotiis ſecularibus ſe immiſcet, & alias plurimas inhoneſtates committens in ſalutis ſuæ præjudicium & gravamen & ſcandalum plurimorum. Quocirca vobis mandamus auctoritate legationis, qua fungimur, quatenus dictum* Herdricum, *in ſuo errore nullatenus foveatis, ſed ipſum moneatis, & efficaciter inducatis, & ſi neceſſe fuerit compellatis, ut relictis ſeculi vanitatibus redeat ad obſervantias regulares. Alioquin ſciatis nos dediſſe in mandatis Abbatibus de Orto S. Mariæ, & de Doccum, de valle beatæ virginis Præmonſtratenſis ordinis, ut dictum Herdricum ad id cenſura eccleſiaſtica compellant juſtitia mediante. Miramur enim quod talem Officialem habetis. Datum Tulpeti* XII. *Kal. Iulii.*

C. miſeratione divina Portuenſis & Sanctæ Rufinæ Epiſcopus, Apoſtolicæ ſedis Legatus, dilectis in Chriſto de Orto S. Mariæ, & de Doccum, de valle beatæ Mariæ Abbatibus Præmonſtratenſis ordinis, Trajectenſis diœceſis Salutem in Criſto Ieſu. Veſtras & aliorum multorum Abbatum veſtri ordinis Præmonſtratenſis recepimus continentes, quod Herdricum dictum Præpoſitum in* Skeldwalda *ſæpe à vobis monitum à vexatione ſeculari & aliis actibus inhoneſtis compeſci cenſura eccleſiaſtica faceremus, monendo primitus venerabilem fratrem noſtrum Epiſcopum Monaſterienſem, ut ipſum à familiaritate ſua penitus amoveret, Nos vero ſupradictum Epiſcopum monuimus diligenter, mandantes eidem, ut ipſum ad hoc, ſi fuerit neceſſe, compellat. Quocirca diſcretioni veſtræ legationis, qua fungimur, auctoritate mandamus; quatenus ſi præfatus* Herdricus *monitionem dicti Epiſcopi noluerit exaudire, vel Epiſcopus ſuper his negligens fuerit memoratus, ipſum Herdricum ad obſervantias ſui ordinis monitione diligenti præmiſſa per cenſuram eccleſiaſticam auctoritate noſtra firmiter compellatis. Datum Bunnæ* XI. *Kal. Iulii.*

Cumque dictus Herdricus Abbatibus parere contemneret excommunicatus eſt. Mira Dei providentia cum A. & B. procuratores Epiſcopi poſt nativitatem B. virginis in Friſiæ partes veniſſent, & ferverent adhuc furore dinturno, & peragratis villis Beſclo, Hugemthe, Lidinge, veniſſent Uſquert, ibidem à fratre S. viro conſtante & defendente Ordinem, pro-

K 2 cura-

curatore Abbatum, denunciatur Episcopus excommunicatus, & illi, si procurarent negotia, excommunicati. Et credidit populus & recessit ab eis die primo. Die altero D. *Herdricus* impedivit populum mobilitate sua volens & nolens, vel magis timens Episcopum aliquantulum gravati, tum quia gravis ipsi erat Episcopus, & non processerunt, quia datæ sunt literæ universis pro defensione ipsorum, si Episcopus vel Nuncii sui ante absolutionem suam gravaret. Veniunt itaque * Loppersum, & die prima D. *Herdricus* de Usquert, & obtulit Conventui compositionem, ut omnis controversia inter Episcopum & ipsum quiesceret; & ad Herdricum pax esset, & cautionem daret Præpositus, ne Abbates contra eum scriberent. Ad quod respondit Præpositus nihil se velle spondere pro Abbatibus, quia hoc non esset in sua potestate. Quo audito A. & B. cœperunt præsidere quasi contemnentes reconciliationem. Recessit ergo frater S. Procurator Abbatum interritus, & frater P. & alii fratres volentes excommunicationem denuntiare, sed G. de Fermesum Decanus, P. & A. in † Loppersum Præpositi, & quamplurimi cum ipsis gravissimum fecerunt strepitum currendo, clamando, & conviciando, putantes eos tali insultu à proposito coercere. Factus est concursus & clamor, ut possent dicere fratres contra tales insidias inermes: *Circumdederunt me canes multi, Concilium malorum obsedit me.* Sed dicti fratres indefessi restiterunt. Affuit eis Deo sic ordinante vir nobilis Stitho inflammatus caritate correctionis ecclesiæ non rogatus. Amor enim Christi otiosus esse non potest, & quasi tuba vehemens voce & manu illos furentes dimovit, & ita usque ad crepusculum vis vi repulsa est cum multa tamen læsione.

* Loppeshem.

† Loppeshem.

Die sequenti congregatus est populus quasi vir unus. Aderant ibi Consules terræ & Iurati de Upstallesbome, & audita denunciatione excommunicationis Episcopi à delegatis Summi Pontificis & Herdrici ac Cardinale decreverunt sententiam admittere, & nisi Decani duobus millibus marcarum terram immunem fore, si assisterent Nunciis Episcopi, caverent, non debere eis impendi obedientiam. Quod quia visum est illis intolerabile, dixerunt se nolle hoc facere, & ideo Nuncii Episcopi soli & contempti vacuæ mensæ accedebant videntes vacuos honores & vacuas crumenas se habere, & sic compulsi sunt Dei misericordia disponente formam compositionis Præposito.

posito & Conventui beneplacitam per amicos & familiares præcipuos ipsius Conventus offerre & conscribere, in hunc modum:

In nomine Domini Amen. Ego Theodoricus Dei gratia Monasteriensis Episcopus omnibus, ad quos præsens scriptum pervenerit Salutem in Domino. Notum esse volumus universis, quod discordia, quæ inter nos ex parte una & Præpositum E. Floridi Orti & suum Conventum ex altera parte vertebatur, sopita est in hunc modum: Præpositus E. obedientiam, quam aliquis alius Abbas vel Præpositus Præmonstratensis ordinis, salvo jure privilegiorum & ordinis suo Episcopo facit, vel fecit, Domino suo Episcopo Monasteriensi faciet & exhibebit, & omnes causæ sive crimina super quibuscunque articulis, quæ contra eum vel Conventum suum motæ fuerunt, sopitæ sunt & extinctæ. Omnes quoque sui fautores, clerici sive laici, qui propter causas contra ipsum motas in aliquod devenerunt gravamen, liberi erunt penitus ab illo & exempti. Instrumenta quæcunque ex utraque parte, tam nostra, quam Emonis Præpositi & sui Conventus à quocunque optenta fuerint, nullius erunt penitus momenti, & ipse Præpositus obediens erit nobis modo supradicto, & nos ipsum, quantum potuerimus, promovebimus. Discordia vero, quæ inter Emonem Præpositum & suum Conventum ex una parte, & inter Herdricum de Skeldwalda & suum Conventum ex altera vertebatur super quibuscunque causis, sopita est in hunc modum. Uterque supradictorum Præpositorum, dextra sibi ad invicem data, veram amicitiam inter se promiserunt se fideliter servaturos, adjicientes, quod neuter ipsorum consilio vel facto alium sive in generali Capitulo, sive alio quocunque loco, gravabit, nisi siquis eorum requisitus fuerit in animam suam, liberum ei erit dicere veritatem super re, de qua fuerit requisitus. Instrumenta quoque ex utraque parte, à quocunque etiam optentæ fuerint, sive à Domino Papa, sive à delegato, sive ab ecclesia Coloniensi, sive ab Episcopo Monasteriensi, sive à Capitulo generali in manus Domini Gerconis de Fermesum, & Alfardi de Midlestum resignabunt, nullo unquam tempore valitura. Fautores quidem utriusque partis ab omni gravamine, quod propter eos incurrerant, liberi erunt & soluti simul cum illis, qui propter denunciationem cujuscunque excommunicationis sese à synodo subtraxerunt. Acta sunt hæc apud Loppesbem anno Dominicæ incarnationis CIↃ. CC. XXIV. XIII. *Kal. Octobr. præsentibus testibus G. de Fermessum Decano, P. & A. Decanis de*

Loppesbem, & aliis quam plurimis. Ut autem hæc compositio firma maneat & inconvulsa præsens paginæ nostro sigillo, & E. Præpositi floridi Orti, & H. Præpositi de Skeldwalda sigillis est roborata. Data per manus Magistri A. Notarii Episcopi Monasteriensis.

Cum ergo forma pacis inter Episcopum & Conventum ordinata fuisset, & jam conscribenda, & dextram idem Episcopus dedisset societatis, quia dies eundi ad Capitulum generale instabat, dixit Præpositus *Herdrico:* Si in proposito haberet ire in societate sua, quatenus se præpararet. Ille ad hæc fore adhuc dubium dixit, utrum personaliter iret, an pro se Legatum mitteret. Quod clam procuravit mittens duos, qui literas Episcoporum Coloniensis, Trajectensis, Monasteriensis Capitulo præsentarent. Præfatus vero Præpositus cum fratre Sibrando Abbatum procuratore die B. Matthæi de Groninga profectus est, & Præmonstratum pervenit. In Capitulo itaque Abbates de Cappenberge, de Varler, de Clarholt ipsi restiterunt Consilio, quantum valuerunt, & auxilio quorundam aliorum sibi fore periculosum, si dictus Herdricus à procuratione negotiorum Episcopi prohiberetur, cum monasteria ipsorum possiderent ecclesias, in quibus ipsi Synodalia jura procurarent. Postremo cum causa ipsa tractaretur à diffinitoribus diffinitum est illum penitus debere cessare à procuratione negotiorum Episcopi auctoritate generalis Capituli & auctoritate privilegii cujusdam summi Pontificis collati Ordini Præmonstratensi in hunc modum:

Honorius *Episcopus servus servorum Dei dilectis filiis Abbatibus & fratribus universis ordinis Præmonstratensis salutem & Apostolicam benedictionem. Cum relictis seculi vanitatibus ei soli impendere teneamini famulatum, cui servire regnare est, indecens constat esse, ut cum debeatis orationibus invigilare involvatis vos quæstionibus alienis. Quocirca universitati vestræ auctoritate præsentium inhibemus, ne quisquam vestrum in pertractandis alienis causis præsumat existere procurator. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ inhibitionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare præsumpserit, indignationem (1) omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum*

(1) Verba hæc quid importent, aut quem hæc habeant effectum, quærenti respondebit Iacobus Columbini in glossa ad Ant. Mincuccii *lib.*

rum ejus se noverit incursurum. Datum Laterani x. *Kal. Iulii Pontificatus nostri anno* VI.

Et directæ sunt litteræ per Abbatem Cappenburgensem domino Monasteriensi Episcopo, quod Capitulum Præmonstratense non admitteret, ut sæpe dictus Herdricus esset de cetero Officialis, & aliud par litterarum transmissum est Abbatibus de Orto S. Mariæ, & de Doccum, ut citarent illum, & ad sententiam Capituli servandam compellerent in hanc formam: Quod efficacissime per ipsum Abbatem Præmonstratensem in consistorio Abbatum proximo & postea in Capitulo claustri pronunciatum est:

G. Dei patientia dictus Abbas Præmonstratensis & Abbatum ejusdem ordinis Capitulum generale Venerabilibus in Christo fratribus S. de Orto S. Mariæ & in Doccum Abbatibus Salutem. Cum expositum sit nobis in Capitulo generali, quanta dissolutione & insolentia frater Herdricus Præpositus in Skelwada sit respersus, quanta etiam scandala ex eo, quod Synodalia procurata, cum sit insufficiens & minus idoneus, sint exorta, discretioni vestræ auctoritate nostra fratrumque mandamus, quatenus dicto H. ex parte nostra & ordinis firmiter injungatis, competenti tamen monitione præmissa, ut infra instantem quadragesimam apud Hamburna vel Varlare sibi Paternitatem assumere non omittat, ut patrem super se habeat, à quo & ecclesia ejus formam sibi religionis assumat, & à quo etiam visitetur secundum consuetudines ordinis approbatas. Cæterum cum idem H. citatus fuerit ad Capitulum generale, nec Capitulum curaverit visitare, sub præfata vobis auctoritate mandamus, quatinus ex parte nostra firmiter injungatis eidem, ut infra instantem solemnitatem Pentecostes veniat personaliter Præmonstratum satisfacturus ordini super eo, quod ad mandatum nostrum visitare Capitulum non curavit. Verum quia ex procuratione Synodalium, quibus vacat, multa scandala provenerunt, tum quia insufficiens & minus idoneus, tum quia exhibet se dissolutum, volumus, ut ex decreto generalis Capituli ab eorum procuratione desistat, & ex parte nostra ei præcipiatis hoc ipsum.

Ille

lib. 4. *de feud. tit.* 16. *Dic*, inquit, *quod in Papalibus important privationem beneficii, vel officii &c. In Imperialibus privationem feudi seu aliorum bonorum &c.* Nec est, quod quis dubitet. Videatur constitutio Friderici Barbarossæ, quæ de *pace tenenda* est, apud eund. *lib.* 6. *de feud. in fin.*

Ille inquam frater *Herdricus* plenus blasphemia ordinis sui & habitus cum tenuisset mediam partem ecclesiæ vicinæ sibi, tam per preces, quam per potentiam in corde semper ambiens, & rapere volens, oculos habens, & non considerans persuadet sacerdoti, qui tenuit residuam partem ecclesiæ, ingredi monasterium, cogitans per illius introitum ecclesiam de qua exiit intrare. Verum continuo versus est populus in conspirationem seditionis, & ejecit omnia quæ in domo dotali collocarat, cum damno & dedecore. Postmodum nullo religiosorum usus consilio aciem collegit armatam amicorum & cognatorum suorum. Et illi de parte adversa robore multorum sese munierunt, & convenerunt Consules terræ & Iurati Orientales pro reformanda pace inter eos. Ille vero violenter voluit vindicare domum manu armata, & cœperat applicare exercitum, sed prohibitus est à Consulibus præfatis. Populus autem de parte altera, sicut semper solet esse inquietus † & malignus perversis spiritibus applicuit se ad fossatum claustri, & cœperunt se altrinsecus congregati spiculis provocare & vulnerare. Et mortuus est quidam nobilis de Mentera silva, cuspide transmissa in caput ejus. Quo comperto cœpit multitudo cingere obsidione fossatum per diem & noctem, & tunc non immerito frater *Herdricus* timore magno timuit & fuga se servare constituit. Unde dimoto paululum populo valde metuens vitæ equum paucis conscendit, & porta aperta erupit. Et secuti sunt eum quidam. Equus autem ipsius præ rapido cursu, ut * dicitur, fefellit eum, sed tamen tunc non fallax ad salutem ejus, cecidit tamen & continuo à socio suo alii impositus est jumento, & non periit fuga ab eo, sed evasit, & animam suam pro equo & cappa perdita redemit. Consequenter propinqui illius defuncti more suo cœperunt exurere domos proximorum suorum in ultionem. Quare illle reversus ad se præcepit illis offerri mille marcas pro compositione vitæ ipsius, & in redemptionem monasterii, ut parcerent. Interea illi sepelientes mortuum suum & multitudinem magnam congregantes denuo venerunt, & non pepercit oculus eorum cuiquam cognatorum suorum. Postremo ingressi claustrum domos magno sumptu constructas, unam, & aliam, & tertiam, & quartam, quæ erat nidus sororum Christi bonæ opinionis & conversationis incinerabant, quæ quasi continua cohæsit oratorio ipsarum, & mira res apparuit

† Al. *malignis perurgentibus spiritibus.*

* creditur.

paruit, ut dicitur, quod ventus pro oratorio pugnavit, & flammam ventilavit, ne læderet domum domino consecratam. Sed illi Assyriis & Chaldæis crudeliores non pepercerunt, sed more Romanorum antiquo sitientes pecuniam lapidem in altari consecratum evulserunt, credentes pecuniam ibi fuisse sepultam. Insuper & sacrosanctum Dominicum corpus cum vase suo detulerunt.

Eodem anno Augustus pluviosus spem fœni & annonæ fraudavit. Nam faba præter solitum inter festum B. Bonifacii effloruit, & circiter idem festum rosa † natalitia habuit. A festo B. Martini gelu forte constrinxit lutum & lacus ad meandum, exceptis paucis & brevibus interstitiis per totam hyemem, & ultra.

† natalitium.

Anno quoque conversionis ejus XVII. sacratissimo die Paschæ, videlicet III. Kalendas Aprilis, Eurus ab Oriente nubibus intumuit, & in octava ejus nive candida & tecta & prata operuit, & sic intravit cano capite Aprilis & frigido, nondum pro voto multorum, qui fœno, & pabulo, & annona caruerunt. Et fuit illis diebus magna caristia omnium rerum. Mortua sunt pecora præ inopia fœni, & agni præ frigore, & debiles erant oves, Tria enim concurrerunt, frigus insolitum, mortalitas animalium, & caristia annonæ metuenda. Vendebatur nempe quarta pars modii pro duabus marcis & dimidia, consternatæ sunt mentes multorum considerantium, quod talia exigunt iniquitates eorum, & omnia opera Domini sunt veritas & judicium. In quo triplex est consolatio misericordiæ suæ & justitiæ. Cum enim graves pœnas solvimus, etsi causam ignoramus, intelligimus tamen esse de justitia Dei. Tertia est à fletu. Unde, *Discedite à me omnes, qui operamini iniquitatem.* Rectus est Deus, quia neminem fallit, fidelis, quia reddit promissa, justus, quia omnia æque discutit. Per misericordiam invitos liberat, quod ubi non facit, veritate vindictæ non immerito damnat. Sapientiæ namque Dei non est numerus, quum hic finitum sit, quod mundus iste complectitur. Octavo † Kalend. Maji intravit D. *Theodoricus* tertius Monasteriensis Episcopus, IX. Kal. Iunii & decimo Kalend. Iunii in ebdomada Penthecostes apud Floridum Hortum sicut amicus honorifice susceptus. Eodem die ecclesiam ipsius dedicavit. Eodem die *Emo* Præpositus Floridi Horti per manus impositionem præfati

† Octavo quoque.

Venerabilis Antistitis ex miseratione divina astantibus fratribus suis nomen & officium Abbatis suscepit. Anno conversionis ejus XVII. indictione XIV. Concurrente XI. Epacta IX. anno præfati Pontificis VII: in ordine Pontificum Monasteriensium vicesimi quinti, qui * rexit anno gratiæ CIↃ. CC. XIX. & sedit annos. VII. Beatus namque *Ludgerus* primus Pontifex fuit Monasteriensis. Successerunt ei Gerfridus, Alfridus, Luibertus, Bartholdus, Wilhelmus, Nithardus, Reynoldus, Hildeboldus, Dodo, Suetherus, Theodoricus primus, Sigefridus, Hermannus primus, Rodbertus, Frithericus primus, Erpo, Burchardus, Theodoricus secundus, Egbertus, Wernerus, Frithericus II. Ludovicus, Hermannus secundus, Otto primus, Theodoricus tertius, Ludolphus. Anno inquam gratiæ CIↃ. CC. XXV. anno Pontificatus D. *Honorii* Papæ V. anno à Concilio Lateranensi XIII. † anno à prima prædicatione Magistri Oliveri XII. anno à fundatione ecclesiæ sororum XXII. anno dedicationis ecclesiæ in *Werum* XV. anno cataclysmi noctu B. Marcelli VII. Sane prædictus Pontifex, qui anno transacto instinctu quorundam nimis persecutus erat Præpositum cum Conventu *Floridi Horti*, cum eodem pacem firmam stabilivit, & fraternitatem poposcit & accepit, & ibidem die illo demoratus est. Et sequenti Sabbato scilicet *Quatuor temporum* ordines clericorum in * Fermesum solemniter celebravit, & post nonam unde exivit reversus est. Nimium siquidem sollicitus fuit, & laboravit ab introitu suo usque ad exitum, super causa *Herdrici*, quæ vertebatur inter ipsum & Sylvanos Skeldenses. Ideoque in primo ingressu invitavit Consules terræ, ut ope illorum compellerentur reddere pecuniam pro incendio claustri ipsius. Unde illi non crediderunt ei, nec comparuerunt. Tandem multoties vocati proposuerunt nullatenus obedire vel damnum resarcire, nisi ille in perpetuum ecclesiam præfatæ parochiæ liberam fore hypothecaria cautione sufficienter caveret, & id ipsum contra eum conclamavit totius terræ multitudo. Nondum enim recuperaverat favorem populi propter insolentias & abusiones suas detestabiles, & audire eum dedignabantur, nisi illud fieret. Quod intelligens Episcopus præcepit *Herdrico*, ut id suo consilio committeret & arbitrio. Quod & factum est. Et arbitratus est Episcopus præfatos parochianos debere pro incendio ei restituere mille marcas & sexcentas,

* cœpit.

† primæ prædicationis.

* Fermeshem.

sexcentas, & illum in perpetuum silere super præfata ecclesia, & super hoc cautionem immobilium sufficientem præstare, & altrinsecus jurare, ne postea pacem unquam violarent. Ipse vero pro bannis noningentas marcas percepit. Et ita pridie Iunii reversus est. Julius sicut leo fervidus in initio sui secutus est, sed posteriora ejus pluviosa usque ad VII. Id. Aug. & expectabatur temperies, quia prata densa erant, & sata ad messem propter irriguum Iulii. Sed luna quarta quasi post horam vespertinam turbo cum tempestate subito exortus est, & secuta est continua inundantia pluviæ. Unde Poëta de luna:

Si nigrum obscuro comprenderit aera cornu,
Maximus agricolis pelagoque parabitur imber;
Sin ortu quarto, namque is certissimus auctor,
Pura, neque obtusis per cœlum cornibus ibit
Totus & ille dies, & qui nascentur ab illo,
Exactum ad mensem, pluvia ventisque carebunt.

Augustus totus pluviosus fuit, & terræ cultoribus injuriosus, & collecta est messis cum culmo viridi, & grano lactenti & mentita est spes segetis. Septimo Idus † Decembris anno CIƆ. CC. XXV. Consules terræ confirmarunt fratres Floridi Horti in possessione esse in Emetha. Eodem anno occubuit Engelbertus Præsul Coloniensis occisus à Comite Fritherico Ysenburgense. Eodem anno in vigilia Apostolorum Simonis & Judæ factus est terræ motus horribilis in multis locis, & circa horam sextam diei ipsa quasi superficies pavimenti rupta est, & muri quasi concussi, & laquearia ventilari videbantur. Postea maxima pluviarum inundatio sequuta est, & impleta sunt prata aquis abyssi superioris. Nam inferior abyssus est Oceanus. Abyssus nempe profunditas dicitur aquarum. Nubilosus siquidem aer iste pertinet ad Abyssum inferiorem, quia hinc sunt nubes, venti, tempestates, pluviæ, coruscationes, tonitrua, grando, nix. Eodem anno cum multiplex fieret querela coram Papa *Honorio* tertio contra exactiones Advocatorum, quas extorserunt à religiosis domibus præcipue monialium inverecunde, Abbatissa Asindensis super causa simili incitat Engelbertum Archiepiscopum, & optinuit delegatum contra Fre-

† Septimo Idus Septembr. Consules terræ &c. *Cod. Groning.*

thericum cognatum suum, fratrem Episcoporum Monasteriensis & Osnabrugensis. Præfatus Episcopus tunc temporis summus fuit & fidelissimus in causis ecclesiasticis, qui commonitum patruelem suum habuit Frethericum Comitem Isenburgensem, promittens se velle ipsum de rebus patrimonii sui ditare, ne idem plus justo peteret, sed ille non acquievit. Accidit ergo, quod pro causa Imperii præfatus Pontifex *Sosaciam* pergit, & in via dictum Comitem obviam habuit, qui *Fritbericus* minando, ne eum jure suo scilicet Advocatiæ privaret, torva facie & animo furioso & lingua pulsavit. At ille Episcopus æquanimiter toleravit, & cœptum iter illo dimisso peregit. Iam tunc multi Comites, ut fama fuit, in mortem ejus conspiraverant. Cumque *Sosaciam* venisset, & illic patrueles sui videlicet Episcopi Monasteriensis & Osnaburgensis affuissent, affuit & frater eorum sicut Satan. Sed cum Archiepiscopus milites ad hospitium præmisisset, ut cum paucis commodius rediret, adjuncto sibi Comite de Tremonia, dictus *Fretbericus* dispositis in nemore insidiis cum aliquot servis Episcopi Monasteriensis, ut fama fuit, insecutus est. Cumque dictus Episcopus nemus quoddam perambularet, servi Fretherici ante & post de latebris prosiluerunt, & accurrentes trahebant & tenebant jumentum Episcopi. At Episcopi veniens post tergum clamat Frethericus, ut Episcopus sibi soli servetur, & accurrens percussit reverendum caput tribus ictibus, deinde cætera membra, donec humi cecidit multis de Comitatu suo nescientibus, & aliis fugientibus præter Comitem Tremoniæ, qui se super mortuum sed frustra totum expandit. Accidit, ut dicitur VI. feria, die beati Willebrordi. Postmodum corpus ejus ad Abbatiam montis veteris primo deductum est, deinde Coloniam. (1) Illis diebus dominus Conradus Cardinalis,

(1) Hæc ex Cod. Groningi usque ad *Eodem anno*. In Frisio erat ita: *Hujusmodi interfectionis culpam impingunt Episcopo Monasteriensi & Osnaburgensi fratribus Fritberici Comitis præfati, perinde ac horum suggestu hoc facinus perpetratum fuisset. Horum purgatio Romam devolvitur, ut sese innoxios purgent. Interim lite pendente Episcopus præfatus Monasteriensis vita defungitur, ejusque frater Episcopus Osnaburgensis superstes temporis successu gratiam Domini Papæ Honorii reconciliatam sensit.* Cæterum vitam Engelberti & totam hanc historiam scripsit admodum

nalis, Episcopus Portuensis & S. Rufinæ, cum Teutoniam visitaret, ad instantiam Episcoporum, & omnium Prælatorum ecclesiæ, nec non illustris *Heinrici* filii Fretherici celebrare constituit Concilium in civitate Maguneiæ, in quo Priores ecclesiæ Coloniensis pilleum suum primo ter gladio incisum, & sanguine respersum, deinde camisiam cum wambicio quasi recenter tincto ejulantes & cantantes, *Videtis Jacob vestimenta &c.* inferebant, & ipse Cardinalis flens cum omni multitudine subjunxit, *Fera pessima &c.* Deinde à ministerialibus ecclesiæ Coloniensis accusati sunt principaliter Episcopus Monasteriensis & fratres & Comites multi. Monasteriensis autem quasi moræ impatiens diem & locum petiit ad se de objectis expurgandum. Præfixus est ergo ei dies Purificationis beatæ virginis, & pro loco civitas Leodiensis. Interea collegit expensas, & invitavit Priores ecclesiæ cathedralis, nec non & Priores totius Episcopatus, videlicet Abbates, Præpositos, Priores, & Decanos. Invitavit quoque Episcopos Bremensem, Verdensem, Mindensem, Trajectensem, & occurrit in Comitatum suum Mindensis cum fratre suo Osnabrugensi. Aderant & Abbates Frisiæ, Sancti Bernardi, Floridi Orti, & de Doccum. Et profecta omnis multitudo VI. Kal. Febr. proxima feria post conversionem Sancti Pauli. Et solutum est gelu forte, & tendebant versus Austrum. Euronothus & Africus flatibus & imbribus valde homines & jumenta fatigarunt. Primo igitur die fessi venerunt ad *Lippiam*, secundo *Duzburch*, tertio *Nussiam*, quarto *Ruram*, quinto *Aquasgrani*, VI. videlicet in Purificationis vigilia Leodium. Die igitur Dominico mane facto in equis pompatice ibant ad ecclesiam beati Lamberti cathedralem, & expectantibus Episcopis, & omnibus post horam (1) primæ venit Vicarius quidam, & officium missæ cœpit

modum accurate Cæsarius Heisterbacensis, quem doctissimis Commentariis illustratum publicavit Ægidius Gelenius Canonicus Coloniensis anno hujus seculi XXXIII. De Advocatis ecclesiæ, eorum jure ac potestate, & illicitis exactionibus dixi, quod sufficit, *lib.* 2. *de Nobilit. cap.* 29. *& seq.*

(1) Prima, primum est ex officiis ecclesiasticis diurnis. Horæ enim sunt septem, Matutina, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Completorium. *Matutina* est cantus nocturnus cantus antelucanus. Durand. *Rational. lib.* 5. *cap.* 5. Dixi *manud. ad jus Can.* 2. *cap.* 18.

pit legere sine cantu. Ecclesia namque Coloniensis pro signo mœstitiæ sollemnitatem cantandi prohibuerat, donec ultio fieret condigna pro scelere, & totus clerus quasi in triduo ante Pascha in habitu lugubri & voce submissa horas reddebat. Cardinalis interim misso Episcopo Hildesemense proposuit, si placeret dominis Episcopis differri Capitulum in feriam sequentem, & placuit. Aderant ibi, ut fama fuit Episcopi IX. Comites plurimi, & multitudo infinita. Die sequenti ascenderunt Episcopi cum comitatu suo aulam episcopalem, in medium videlicet cœnaculum, & moram fecit Cardinalis, & fluctuabat plebs avida novitatis, & implebat domum. Episcopi quoque plurimi expectabant. Sed pro signo cunei episcopalis cathedra Pontificalis super capita manu ferebatur. Accessit tandem Cardinalis, & semel & secundo data indulgentia urgebat populum descendere, & descendit paulatim. Tandem placuit excommunicare remanentes, & in negotio illo alienos, & tunc timentes dederunt locum, & facto silentio post prælibationem paucorum verborum domini Cardinalis surrexit Scolasticus domini Osnaburgensis *Olricus*, & pulchre peroravit pro electo ecclesiæ suæ captando benevolentiam, elidendo malam præsumptionem, exhibendo contra inimicorum confictionem justam satisfactionem. Surrexerunt & ministeriales Coloniensis ecclesiæ, & Comes Gelrensis contra Monasteriensem. Contra ministeriales Monasteriensis pro Monasteriensi, & facto tumultu dilata est causa. Die vero proximâ finxit se Cardinalis iturum extra civitatem, & recessit populus de aula & clerus. Sed clam rediens cum Episcopis intravit, & clausa janua dedit audientiam, & adjudicatâ est eis expurgatio per Episcopos. Et subtraxerunt se Episcopi, & territi defecerunt, & subsecuta est ab officio suspensio & beneficio, & appositi sunt pro custodia spiritualium & temporalium diœcesis Monasteriensis Episcopus Patherbonensis & Comes Gelrensis. Septimo igitur Martii profecti sunt Romam, & pridie Kal. Maji. innotuit rumor depositionis eorum, videlicet Monasteriensis Osnaburgensis electi fratris sui. Monasteriensis autem post brevi defunctus est, & frater gratiam Domini Papæ invenit. Eodem anno (1) Ludo-

(1) Ludovicus VIII. post expugnatam Avenionem apud Monpenserium in Arvernia defunctus anno Regni sui tertio. Auctor gestorum ejus

Ludovicus Rex Francorum obiit veneno apud Albigenses. Succedit *Ludovicus*.

Anno Domini CIↃ. CC. XVI. die Dominico quarto Nonas Octobris migravit B. Franciscus institutor ordinis pauperum fratrum. Sequenti vero anno XVII. Kalend. Augusti die Dominico canonizatus est. In autumno pestilentia equorum fuit, quorum linguæ & ungulæ putrescebant, sed sanguine fuso super ungulam convaluerunt.

Anno Domini CIↃ. CC. XXVII. Cruce signati versus terram sanctam portum * Januæ liquerunt † 5. Idus Maji. sed XI. Kal. Maji recesserunt de Bordena. Una navium ipsorum comparata & instructa fuit ad usus pauperum de pecunia divitum virorum & mulierum pene duobus millibus marcarum in terminis duorum Decanatuum per labores Emonis Floridi Horti Abbatis, & E. Prioris de Feldwirth, & P. & G. Decanorum de * Loppessum, & Fermessum. Eodem anno conflagrata est villa Groningensis decimo Kalend. Maij. Anno eodem Episcopus *Ludolfus* Frisiam est ingressus XVII. Kal. Junii, & ante ingressum ejus occisus est *Hecco* subdiaconus, juvenis satis probus. Occisus est etiam *Herbrandus* de *Ripa* XII. Kal. Jun. Occisus *Folcardus* diaconus de *Fene*; & factum est interdictum divinorum per Fivelgoniam propter occisorem *Herbrandi* XVII. Kal. Junii. Circiter Kal. Julii reversus est Episcopus. Anno (1) eodem quinto Kalendas Augusti cæsus est crudeliter *Otto* Episcopus

* patriæ.
† IV. Id.

* Loppeshem & Fermeshem.

ejus apud du Chesne to. 5. *hist. Die autem Jovis ante festum omnium Sanctorum Regem ad propria redeuntem infirmitas mortalis invasit, & die Dominica subsequenti, scilicet in octavis omnium Sanctorum, dum esset apud Montpencier in Arvernia, anno Domini* CIↃ. CC. XXVI. *migravit ad Christum.*

(1) Ad annum refert præcedentem incertus Auctor, quem edidi Anno 1690. *cap.* 24. *in fin.* Sed est error in numeris. Rescribendum ut in notis dixi XXVII. Wilbrandus enim, qui electus post mortem statim Ottonis *ibid. cap.* 26. & qui post annum demum, ex quo electus, ingressus est Episcopatum *ibid. cap.* 27. dicitur eum ingressus Ann. CIↃ. CC. XXVIII. *ibid. cap.* 28. Albert. Abbas Stadensis ad Ann. 1227. *Otto Trajectensis Episcopus versus Trentam ante Colfelde Fresonum insolentiam compressurus in paludoso loco a rusticis die Pantaleonis feria quarta occiditur.*

† In Groning. est, *Abbatis olim de Lippia in Livonia.*

copus Trajectensis, filius *Bernardi* de *Lippia* Abbatis † olim in Livonia, & postea Episcopi ibidem, juxta Coverdiam, & cum eo ingens multitudo Nobilium, qui collecta manu Comitum & Militum voluit cohibere rebellionem *Rodulphi*, qui cum quibusdam seditiosis de Groninga, qui Geliconidæ dicebantur, contra Episcopum præfatum & *Egbertum* præfatæ villæ rectorem conspiraverant. Applicuit igitur contra prædictum Castellum, & ingressus est cum exercitu quandam paludem. Et miserabiliter in eadem à † Trentonibus prostrati & conculcati perierunt. Anno eodem XV. Kalendas Aprilis migravit Honorius Papa tertius. Successit Gregorius nonus. Anno eodem consummatum est fossatum claustri. Eodem anno Boritius de majoribus Principibus Chunorum, quos Teutonici * *Waelwyn* vocant, per fratres de Ordine Prædicatorum ad fidem Christi conversus est, & baptisatus cum multis gentis suæ hominibus à Domino *Roberto* Strigonensi * Episcopo, præsente Bela juniori Rege Ungariæ fratre Regis Andreæ.

† *Drentonibus.*

* *Waelwin.*

* Archiepiscopo.

Anno Domini CIↃ. CC. XXVIII. post constitutionem satisfactionis pecuniariæ, quam priori anno Dominus Episcopus Monasteriensis de consilio Decanorum, & Abbatum, & cleri edidit pro occisione sacerdotis H. videlicet in mille marcis Groningensis monetæ, de consilio arbitrorum in eadem causa tales conscriptæ sunt literæ: *In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Ego Th. de Doccum Dei patientia Abbas, Prior, & monachus Claricampi, subdelegatus Domini H. Abbatis loci ejusdem, & Fretbericus de Frekenborst Domini Ludolfi Episcopi Legatus in Frisia suæ diœcesis, arbitri in causa, quæ vertebatur inter Godescalcum pugilem & Gerconem H. de Ripa Plebani occisorem super occisione ipsius H. à partibus constituti, dilectis suis D. de Loppesbem Decano & H. Upwirthe plebano, & omnibus, ad quos hæ literæ pervenerint salutem: Notum facimus vobis, quod cum dissensio inter Godescalcum & Gerconem super corpore H. occisi verteretur, nec non inter Dominum Ludolfum Monasteriensem Episcopum & ipsum G. super forma bannorum in nos ex consensu partium sollenniter in claustro Seldwirth tam de compositione quam pro bannis est compromissum. Nos vero diligenti super his Loppesbem cum prudentibus habito tractatu in hoc concordatum convenimus, quod sententiam Domini Episcopi, quam Fermesbem super ordinibus tulit, quantum ad nos fore ratam*

ratam decernimus. Verum quia Pœnitentiarius Domini Papæ pro jam dicto G. supplicavit, quatenus cum ipso Dominus Episcopus misericorditer agere dignaretur nos pro reverentia Sanctæ crucis de compositione per Episcopum taxata ccc. *marcas ex misericordia alleviamus, constituentes, ut septingentæ marcæ Groningensis monetæ pro ordinibus dentur secundum consuetudinem terræ memoratæ, &* cc. *libræ pro bannis Domini Episcopi &c. Actum est hoc anno Domini* CIↃ. CC. XXVIII. *Loppeshem* III. *Non. Maji, feria* VI. *proxima post Ascensionem Domini.* Eodem anno factæ sunt sedes chori. Eodem anno rediit à Roma *Wilbrandus* quondam Episcopus Patherburnensis, quem elegerat ecclesia Trajectensis, & in ultionem decessoris sui cum multo exercitu per plurima loca, & pridie Idus Octobr. per incendia intravit & optinuit Drentoniam.

Anno Domini CIↃ. CC. XXX. anno vero Conversionis XXII. quidam Canonicus sacerdos in horto S. Mariæ Abbati suo piæ recordationis D. *Sigardo* apud vallem S. Mariæ dormienti nasum cultello sacrilega manu amputare conatus est, quem penitus præscidisset, nisi clamor prædicti Abbatis & tandem advenientium fratrum concursus impedivisset, perpetuam tamen maculam † illi imposuit, quem Circatores illius anni primum Domino Stenveldensi tanquam patri deinde Domino Præmonstratensi mittendum decreverunt, sed Abbas læsus & Conventus * instituerunt, ut primum Romam pro absolutione iret, & sic factum est. Qui cum in itinere esset subiit ordinem pauperum fratrum, & postea Romam profectus est & post modicum * tempus mortuus. Eodem autem anno, quo vulneratus est Dominus Sigardus Idib. Novembris, postquam convaluit, defunctus est. Anno eodem Annus erat transitus B. Ludgeri primi Monasteriensis Episcopi XXI. Annus Pontificatus *Gregorii* Papæ IX. quartus, Annus consecrationis *Fretherici* illustris & semper Augusti Romanorum X. Annus conversionis beati *Augustini* DCCC. XXI. Eodem tempore viguerunt Ambrosius, Marrinus, Jeronymus, Prudentius, Claudianus. Annus conversionis beati Benedicti DCC. IV. Annus quando cœpit Papa *Gregorius* Doctor egregius DC. X. Annus passionis beati Bonifacii IↃ. V. Annus ex quo capta est Jherusalem à Saladino XL. Ex quo Magi Coloniam translati sunt LXVI. Annus ex quo cœpit ordo Carthusiensium C. XL. Ordo Cisterciensis C. XXXII.

† Abbati.

* instituerunt.

* temporis.

Ordo Præmonstratensium c. x. Ex quo plantatus est hortus S. Mariæ LXVI. Floridus Hortus XVII. Annus primæ peregrinationis contra Saladinum XLII. mediæ XXXIV. tertiæ prædicante magistro *Olivero* XIII. primi adventus magistri *Oliveri* XVI. quartæ peregrinationis IV. concertationis inter Menternenses & Sylvanos XXIX. Annus XVIII. à Concilio præsidente *Innocentio* Papa III. Donationis ecclesiæ in Werum Annus XV. introitus fratrum in Floridum Ortum XVII. Annus diluvii noctu beatæ Iulianæ DXVII. A cataclysmo noctu beati Marcelli Papæ XII. prioris pestilentiæ animalium XXXVII. posterioris XXIV. Annus *Engelberti* Coloniensis Archiepiscopi occisi VI. Domini *Ottonis* Trajectensis Episcopi apud Covordiam occisi III. Annus conflagrationis ecclesiæ in *Loppershem* XIII. Idem incendii monasterii Sancti Bernardi. Triumphatæ Threntoniæ victore exercitu Domini *Wilbrandi* Trajectensis II. pridie Id. Octobr. Sed (1) anno Domini CIↃ. CC. XXIX. III. Kal. Septemb. *Rodulfus* semel ejectus usurpavit sibi Covordiam occisis quibusdam & captis custodibus præfati castelli.

Anno gratiæ CIↃ. CC. XXXI. XII. Kal. Junii facta est donatio ecclesiæ in Skirame dominica sanctæ Trinitatis à potentioribus, sed V. Id. Iul. cassata est fratribus absentibus, instantia quorundam, videlicet Decanorum & aliorum, sed IV. Kal. Aug. innovata est, præsentibus jam dictis Decanis. Eodem die confœderati sunt Trentonibus Fivelgones datis juramentis, & disposuerunt præliari contra Groningenses. Eodem namque anno ortum est bellum inter Ernerenses & Uthusenses propter insulam, quam Jurati apud *Upstallesbome* Uthusensibus adjudicaverunt. Sed quia jam dicti Ernerenses parere recusaverant decimo quarto Kalendas Augusti Juratos secuta est Universitas Fivelgoniæ pro cohertione ipsorum, & congressæ sunt partes in pugnam. * Groningenses itaque quos causa non urgebat, sed magis elatio instigabat, & aliquantula societas *Egberti* Rectoris jam dictæ villæ cum qui-

* Groninenses.

(1) Godefrid. Monach. ad Ann. 1228. *Eodem anno Episcopus Trajectensis castrum Kuvorde iterum impugnat: sed defensoribus sibi diffidentibus castrum in deditionem recipit, & nefarium Rodolfum dominum castri ejicit, & exulare præcipit. Qui exilium simulans occulte revertitur, & castrum dolo captum possidet, ejectis illis ** quot Episcopus ibi posuerat.*

** quos.

quibusdam fautoribus Ernerensium, qui sibi astiterant in seditione civium suorum, Groningenses inquam cum denso globo virorum gerentium arma Fivelgonibus inusitata * sociati Ernerensibus in pugna Fivelgones in fugam verterunt, & lassos in fuga nudaverunt, occiderunt, & prostratus *Ecellus* vir potens linguæ, & universitati terræ, quia justus dicebatur, acceptus. Qui mortuus est die B. Mariæ Magdalenæ. Ex tunc valde timuerunt Ernerenses, & vetus fossatum antiquissimæ discordiæ inter Ernerenses & Hunesgonenses foderunt usque ad mare. Interim confœderati sunt Vivelgonibus Fredasilvani & Trentasilvani contra Ernerenses ad pugnandum. Verum Fredosilvani, parochiani cis amnem, commisso prælio visi sunt inferiores in pugna. Sed imposita eis ad placitum pecuniæ summa quieverunt, & tunc cum Trentonibus Groningam applicuerunt XIV. Kalendas Septembris, & deinceps. Threntones tamen VII. Idus Augusti applicuerunt, VII. quoque Idus Augusti Fivelgonenses collecto exercitu fossata per loca repleverunt, & congressi sunt ad præliandum. Et quia illo die Groningensibus propter metum Trentonum nemo adfuit, post aliquantum bellum Ernerenses fugam inierunt, etiam relictis villis post tergum, & in fuga illis fessis & lassis & fœminis nihil nocuerunt, quos redeuntes à fuga Ernerenses occiderunt, & diem illum læti in triumpho terminaverunt. Die sequenti vigilia S. Laurentii, die luctus & miseriæ, denuo ad fossatum applicuerunt, & res aliquantulum prospere gesta audaces fecerat debiles, & inermes sacerdotes quoque, qui adfuerunt. Et ecce soluta obsidione Trentonibus, qui dolo quorundam, ut postea compertum est, reversi fuerant, adfuit cuneus † Groningensium ut nubes densa præeuntibus sagittariis, & impetu facto transierunt fossatum, & tanta multitudo Fivelgonum nec unam miserunt cuspidem, sed impleta stupore in fugam se dederunt, & statim qui lassi, qui debiles fuerant vulnerati, nudati turpiter, & occisi passim per prata jacuerunt. Nobiles quoque hinc inde nudati ignominiose, & capti sunt, tam à Groningensibus quam ab Ernerensibus, & ditiores Groningæ incarcerati, & nihil restabat, nisi per dies & noctes, nudos, captos, & occisos quærere & deplangere.

* associati.

† Groniensium.

His ita gestis XIV. Kalendas Septembris repetiit fossatum universitas Fivelgonum pugnatura. Sed septimo Idus Septembris excu-

excusarunt se non posse venire propter metum belli, quod IV. Idus Septembris Episcopus * ipsorum indixit facturum, sed pro fide servanda obsides dederunt. Quarto vero Idus Septembris † Ernerenses adductis plurimis trans Lavicam bellatoribus & aliis quamplurimis hinc inde facto impetu vastarunt villas adversariorum, quot voluerunt, sed nec ecclesiis Dei pepercerunt, nec fœminis reverentiam exhibuerunt. Incenderunt etiam ecclesiam in *Husquert*, & juxta illam inclusum bonæ famæ, & tunc in illa ecclesia consumptum est igni dominicum sacramentum. Ecce ad tantum nefas attraxit eos feritas rebellandi, cum pro fide violata impeterentur. Confœderati fuerunt illis de Hugemercke, de *Midag*, de *Merna*, de *Groninge* cuncti bellatores, instigante quosdam sola superbia, quosdam quidem timore patriæ spoliandæ. Inter cæteros de Hunesgonia (1) capitales erant *Oppo*, *Eyzo*, & *Egbertus* Rector Groningæ, oblitus totius consilii & auxilii, quod impenderunt ei Fivelgones, quando ejectus fuerat à præfata villa per * Geliconides, & hoc in recenti. Propter hujusmodi detestabile sacrilegium procurante honesto viro D. *Herbrando* Decano ecclesiæ illius excommuninicati sunt ab Episcopo *Ludolpho*. Et eadem excommunicatio confirmata est à D. *Gregorio* Papa IX. Ernerenses igitur inconsulto D. Papa pecuniam ad reparationem ecclesiæ exposuerunt, & per pecuniam præfatam Episcopo reconciliari studuerunt. Eodem tempore defunctus est præfatus Decanus possessor ecclesiæ in *Husquert*, tertius heres illius nominis, relicto parvulo ejusdem nominis.

* ipsis.

† Ermerenses.

* Geliconidas.

Cum autem dicat Apostolus, *Pacem habete, & Deus pacis erit vobiscum*, dicunt sapientes, *Militare non est peccatum*. Dicit enim Augustinus: *Quid culpatur in bello? An quod moriuntur alioquin morituri, ut dominentur in pace victuri? Hoc reprehendere timidorum est, non religiosorum.* Nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, implacatus animus, feritas rebellandi, libido dominandi, hæc sunt, quæ in bellis jure culpantur. Unde sciri potest, quod illud sit justum bellum, quo edicto à Principe vel popu-

(1) Capitales sunt proceres, Duces populi, primates. Sic infra ad Ann. 1250. *ut quarta pars cederet Ernerensibus &c. reliquæ tres Usbusensibus, & omnes occisi hinc inde à capitalibus utriusque partis solverentur.*

populo nec vindicatur illata, nec propulsatur inferenda injuria. Clericis non licet arma movere manu propria, sed moventibus possunt auctoritatem dare. XXIII. *qu. ult.* Omni tempore potest, † si culpa subest. Pugnandum causa necessitatis & utilitatis pro defensione sui & suorum, & ecclesiæ, & fidei, & patriæ regnique. Leo enim propterea populum contra Saracenos congregari præcepit, & cum eis Roma egressus ad littus descendit maritimum. Quia Deum videtur temptare, qui sanctæ religionis detrimenta non præcavet. XXIII. *qu.* 8. *c. igitur &c. Si nulla.* Nam si hodierni temporis ecclesia perfectionem Evangelicam & patientiam imitata memoratis paganis colla submitteret, evacuaretur prædestinatio, & excideret promissio. Et ideo Machabei magis Sabbato rebellare quam pariter omnes interire elegerunt. Sed valde cavendum, ne prædicta verba Augustini nocendi cupiditate conscientiam remordeant.

† nec culpa.

Anno igitur CIↃ. CC. XXXII. Hunesgonenses intraverunt terminos Fivelgoniæ, & succenderunt *Wigbaldeswerff*, & postea XV. Kalendas Octobris post placitum solenne, quod Groningæ habuerunt, cui etiam interfuerunt Translavicenses, post pocula exhausta ascenderunt equos equites, & admixta est multitudo peditum spe prædandi adversarios, & hora vespertina intraverunt superbe villam Emetha horrenda & incerta nebula. Et concrepatione campanarum stupefacti fugerunt, & in fuga in via publica comprehensi miserabiliter sunt occisi & capti pene meliores terræ ad quadringentos. Alii innumeri vulnerati evaserunt. Quidam vero secus viam relicti, & sic nox hos & illos obtexit. Post proximo Sabbato Episcopus *Ludolphus* celebravit ordines clericorum *Bedum*, qui jam tertio Frisiam intraverat. Postmodum Fivelgones habito consilio statuerunt, quod captivi omnes in turribus quarundam ecclesiarum includerentur, donec plenius deliberarent, quid de illis utilius fieret, sed medio tempore ad magnam confusionem omnium furtive de turribus aufugerunt. Et sic præterea illo anno nichil memoratu dignum actum fuit.

Anno CIↃ. CC. XXXIII. effudit abyssus superior horrendam satis pluviarum inundantiam à Calendis Iulii & deinceps, & exspatiata est aqua huc atque illuc per campos & planitiem terrarum, duobus annis retroactis satis aridis, præsertim post

 exal-

† *Cod. Gron.* Tanta fuit imbrium effusio mense Septembrii.

exaltationem S. Crucis. † Tanta fuit inundatio mensis Septembris, ut diluvio maris possit æquari, & ideo fœnum multum periit, & prata relicta sunt cum vellere suo. Residuum fœni magnis navibus ducebatur per campos & vias, quasi per alta maria. Annus ille fuit magnæ afflictionis hominum & animalium, ut homo & deinceps reddat Deo vota laudis suæ, & cogitationibus suis confiteatur ei, & reliquiæ cogitationis & recordationis peccatorum quasi debent esse in memoria, ne superbiant abstinentes ab operibus malis. Verisimile fuit, quod in illa inundatione superioris abyssi, quæ hactenus salsugo in sinu terræ delituit, diluta sit & absorpta. Ex tunc terra cœpit solitos fructus reddere. Unde o vos Christiani dignis flagellationibus castigati orate humida solstitia propter æstum æstatis, & hyemes serenas. Duo quippe dicuntur esse solstitia, videlicet XII. Kal. Ianuar. & XII. Kal. Iul. & duo æquinoctia XII. Kal. April. & XII. Kal. Octobr. Dicitur ergo ille pronosticus: Cum libra fecerit æquinoctium in Octobri, serite ordea campis, si fieri possit, etiam usque ad Januarium, & lini segetem vere cum aliis sationibus cum signum tauri XI. Kal. April. apparuerit. At si triticum & aliud genus farris, quod habet aristas serere volueris, ante abscondantur Plejades, quæ pridie Nonas Aprilis occidunt, debita quam sulcis committas semina. Multi ante occasum earum, videlicet ante Aprilem cœpere, sed illos expectata seges vanis elusit avenis. Signa in sole & luna commendantur agricolis. Nam Deus est, qui fecit luminaria & potestatem dierum & noctium. Sol in ortu maculosus abscondens se signat imbrem, radiosus & pallida aurora grandinem, cœruleus pluviam, igneus euros, maculæ cum igne ventos & imbres in occasu. Luna nova nigra signat imbrem, rubea ventos. Quarta vero certissima signa dat. Si tunc

Laxa, nec obscuris per cœlum cornibus ibit,
Totus & ille dies, & qui nascentur ab illo,
Exactum ad mensem pluvia ventisque carebunt.

Imbrem etiam prænunciat bucula cœlum suspiciens, rana querulans, hirundo lacus circumvolitans, formica ova efferens, corvi facto agmine rauce crepitantes. Signa serenitatis sunt hæc:

hoc: Stellæ per imbrem nec nimis obtusæ, nec nimis scintillantes, nebula ima petens, noctua non clamans, corvi ter vel quater gutture presso clamantes, & ut dicitur:

Nocte rubens cœlum cras indicat esse serenum,
Si de mane rubet signum donat pluviale.

Eodem anno statuta D. Gregorii Papæ IX. transmissa sunt Præmonstratum in Capitulo generali. Obiit Geyco Decanus in Fermessum vir per omnia secularibus artibus idoneus, & bene religiosus, & obsequiosus. Successit ei Sicco quartus à proavo Sigrepo.

Anno gratiæ CIↃ. CC. XXXIV. circa Epiphaniam duo de prædicatoribus Bremensis collegii Fivelgoniam intraverunt ad crucem signandam contra (1) Stethingos. Sed post negotium eorum in ecclesia Damensium declaratum aliquanto tumultu populi vexati sunt, & ideo * Groningam se transtulerunt, & Damenses excommunicatos denunciaverunt in Groninge, & per Hunesgoniam stationes instituerunt, & adulati sunt invicem cum Groniensibus & Hunesgonibus, ac Statingos, Trentones, & Fivelgones pares esse propter inobedientiam dicere non timuerunt. Illi inquam Prædicatores (2) inclusis, quorum fuit ingens multitudo, propter abusiones, quibus simplices alliciebant, valde insultabant, & præcipue uni illorum de Stetheswerth, qui incorrigibilis apparuit, & illusionibus deceptus simplices alliciebat, & contra eum adeo processerunt, ut ejicerent de Clusa, & per manum armatam Groniensium duceretur Groninge. Qui post confessionem multarum blasphemiarum vix quod non combureretur evasit, & in pœnitentiam perpetuam in specu subterraneo peragendam Abbati suo de Rottum redditus est. Nam ibi olim conversus fuit. Isti inquam Prædicatores, ut multis visum est, sine discretione usi sunt aucto- * Groninge.

(1) *Stadingos* dicas an *Stetbingos*, non refert. Etiam de iis dixi ad Annal. Egmund. *cap.* 35.

(2) Monachi, qui amplexi strictioris vitæ genus, aut claustro se concludebant, aut cellis, quæ prope claustrum, ex iis non exituri, *Inclusi* dicti, *Reclusi*. Vid. du Cange. Supra ad Ann. 1231. *Incenderunt etiam ecclesiam in Husquert, & juxta illam inclusum bonæ famæ &c.*

auctoritate ligandi & solvendi, quasi gladio in manu furentis. Pauci igitur cruce signati sunt contra Stathingos. Dammenses itaque post multas comminationes vix optinuerunt reconciliari post castigationem (1) virgæ profusis genibus nudi & prostrati per aliquot signatos emissos contra prætaxatos Stadingos. Denique prædicatorum istorum vexatione quasi divinitus timor & tremor cecidit super Fivelgones propter conjurationem, quam fecerunt, instigante *Excello*, quibusdam aliis contra Episcopum super rescriptis, quæ impetrabat clerus, & contra interdictum ecclesiarum, & contra bannos immoderatos, & contra satisfactionem pecuniariam, quam statuerat Episcopus pro sacerdotibus occisis jam ante annos quasi quinque, conspirantes & conjurantes compositionem sacerdotis occisi non excedere cccc. marcas, & alia quædam conjuratione firmarant, in præjudicium canonicarum sanctionum, contra quod dicit Calixtus Papa XI. *qu.* 1. *Conjurationis astutia non solum inter Christianos abominabilis est, sed & inter ethnicos, etiam ab exteris legibus prohibita.* Ludolfus Episcopus Monasteriensis recto utens ordine à Domino Papa judices optinuit, Sancti Petri, & Sancti Iohannis Decanos, & Custodem Osnaburgensis ecclesiæ, per quos frequenter commoniti, & interdicto ecclesiarum puniti, non resipuerunt, sed justam quandam querelam sibi habere videbantur adversus sacerdotes fornicarios & tabernarios, quos ante

(1) Sic absolutio cum dabatur cum reis vulgo actum. Nec sacra hæc aliter constabant quam damno famæ & facultatum, ut dixi *lib.* 3. *man. ad jus Canonic. cap.* 12. In magnates aliquot Hispanos abhinc aliquot adhuc annos idem plane usurpatum, ut Domina de Aunay ait in memorabilibus aulæ Hispanicæ *p.* 37. Illustre autem est exemplum, quod Annales ecclesiæ Wintoniensis suppeditant *Angl. sacr. part.* 1. ad Ann. 1197. de Rege Walliæ ejusque filiis, excommunicatis ob injuriam sibi factam à Menevensi Episcopo, & nisi post preces, lachrymasque, & suspiria ritu tum usitato in gratiam non receptis. *Episcopus igitur*, verba hæc Annalium, *vapulato Regis defuncti corpore jam fœtido, vapulatis & filiis, cum mortuo vivos eorumque terram absolvit assensu & auctoritate Domini Archiepiscopi Cantuariensis.* Et ejusmod. sunt infinita. Aliud etiam habet Gaufridus de Coldingham hist. Dunelm. *part.* 1. *cap.* 2. *Tandem*, inquit, *obtinente Theodbaldo Archiepiscopo Legato personas apud Beverlacum absolvit; ubi in liminibus ecclesiæ singuli nudi virgis sunt coram omnibus cæsi &c.*

ante humiliationem laicorum corrigere dissimulavit Episcopus. Et non solum non de ordinibus sed nec de rebus ecclesiasticis legitur aliquando laicis attributa disponendi facultas. Verum quæcunque in ordinibus à Principibus decreta inveniuntur, nullius auctoritatis esse monstrantur. Ita continetur *dist.* xcvi. *Bonum quidem.* Casus talis: Symmachus Simplicius Papa infirmabatur, cumque de salute cœpisset desperare, supplicavit Basilio urbis Romæ præfecto. Quod audiens Basilius ægre tulit, & convocatis Episcopis protulit constitutionem. Deinde defunctus est Basilius & convaluit Symmachus, reprobavitque constitutionem à Basilio factam, & hoc ne in posterum laici de rebus Ecclesiasticis disponendis se intromitterent. Anno igitur præfato Kalend. Martii de beneplacito Episcopi soluta est constitutio stulta laicorum renunciantium eidem, præcipiente Episcopo, ut pœnitentiam agerent, & ex gratia de expensis, quas fecerant, liberi essent. Eodem anno prædicatores hac & illac versus Rhenum, Westphaliam, Hollandiam, Flandriam, Brabantiam quasi nubes volabant, & Principes & populos contra *Statingos* concitabant. Quos contra querela Bremensis Archiepiscopi jam pene per quinquennium auribus Domini Papæ illata est, qui causam hujusmodi tribus Episcopis delegavit, sicut multis innotuit: inter cetera reprehensibilia principalior causa fuit inobedientia, quæ scelere idololatriæ non est inferior, dicente Salomone, *Nolle obedire scelus est idololatriæ.* Illi namque licet gens modica fuit secus ripam Wiseræ fluvii propter violentias, quas milites & servientes intrantes ad eos irrogabant, omnes hujusmodi ejecerunt & se defenderunt, & interim redditus Episcopi & ecclesiarum non reddiderunt, propter quod sacramentis ecclesiasticis & sacerdotum ministerio privati sunt. Præfati igitur Episcopi propter inobedientiam eorum causam sibi commissam Prædicatoribus commiserunt, quatenus ad * cohertionem ipsorum crucem darent omnibus peregrinari volentibus in remissionem omnium peccatorum. Non parva ergo multitudo signata est in præfatis partibus. Terminus quoque peregrinationis ad præliandum constitutus est sextus Kalendas Iunii Sabbato ante Ascensionem Domini. Adfuit ergo (r) Comes Hollandiæ cum multa acie pugnatorum in multis navibus

* coertionem.

(r) Florentius iv. Vid. *Chron. Goudan.*

navibus. Aderat & Comes Geldriæ & Cliviæ. Adfuit Dux Brabantiæ cum incredibili multitudine bellatorum. Statingi ergo quid facerent pauci inter multos, inobedientes inter Catholicos, * præmoniti & obstinati, nolentes relinquere glebam patriam? Et in primo congressu Comes de † Oldenburgh laxatis habenis cum equo cadente corruit & occisus est. Fama fuit apud Statingos fuisse XI. millia pugnatorum. Princeps exercitus Christianorum fuit Dux Brabantiæ, qui tandem coacta militia hinc inde illos perditos & lassos jam circumcinxit, & facto impetu in ore gladii consumpsit. Fama fuit multos viros & mulieres exitu præconsiderato in palude & alibi se per fugam servasse. Et hæc est tertia crux data contra inobedientes quasi idololatras. Nam prima fuit contra Saracenos. Secunda contra hæreticos Albigenses. Tertia contra Statingos. Multæ siquidem novitates in diebus D. Gregorii noni * pullularant. Prima est religio Prædicatorum, qui ut nubes volant. Item humiliatorum, seu nodosorum, vel nudipedum. Item quorundam simplicium, qui dicuntur (1) *Beggini*. Item communium collegia fæminarum. Item * asinorum ducentium asinum. Item fratrum de gladio. Item de novitate miraculorum. Item de quodam de Armenia, qui Romæ in turba cum tuba perstrepuit dicens, *Laudate & properate*. Item ordo de redemptione captivorum, qui dicitur S. Trinitatis. Secta XIII. in Langobardia. Item unum quinque decretalium. Anno eodem fuit annus concertationis Nordensium duodecimus, qui conflixerant cum Hundrensibus, Herbingensibus, & Upgentensibus, & Emesgoniis Broekmannis, & multos centenarios hominum hinc inde prostraverunt. Ipsi quoque damno, ut dicitur, quingentorum occisorum puniti sunt. Cunctis * prædictis summam puri auri mille marcarum & quinque millia argenti pro pace obtulerunt. Totidem quoque marcas secundum monetam Emethensium exhibuerunt † Uthensensibus, quas olim acceperant ab eis, ne se eorum inimicis associarent. Annus etiam fuit quartus guerræ Rheydensium cum parochianis de * Esendorp & fautoribus suis. Reidenses quippe postquam offensi fuerant propter injurias ipsis illatas

* præmortui.

† Aldenburch.

* pullularunt.

* Asininorum.

* prædictis terris.

† Utcensibus. Uthusensibus.

* Eskathorp.

(1) Albigenses etiam sic dicti, ut & quivis hæretici. Godefrid. Monach. ad Ann. 1212. *Eodem anno multitudo populi ex omni Saxonia, & Frisia, & diversis partibus cruce signati ad expugnandos Begginos proficiscuntur*. Sed de secta sermo hic singulari. Vid. du Cange.

latas redeuntibus vel etiam euntibus ad nundinas frequenter. indicto bello indocti ad arma & inermes cum † villicis armatis & equis impinguatis congressi sunt in campo trans Emesam, & disposita acie ipsorum in multitudine gravi irruerunt hostes, licet pauci, & versa est multitudo in fugam secus Emesam in obliquum, & pene omnes nobiles vel divites capti sunt, alii alias fugientes naves non apprehenderunt, & amni se crediderunt, & in eo capti sunt, vel submersi. Duces adversæ partis fuerunt *Stephanus*, & *Eustachius*, & milites de Castellulo *Fresenburch* sub Comite de Ravenesburch, qui consilio pacifico usi reddiderunt captivos, & sic aliquantulum quieverunt.

† pilleis pennatis.

Anno secundo post inchoatam guerram à ** Hreidensibus contra incolas Emesæ superiores præfatos ortum est bellum inter Emesgones inferiores & Hreidenses propter quendam Hreidensem submersum, qui voluit prædari venientes de nundinis, quem Emesgones indignum compositione censuerunt jure prædonis. Emesgones ergo collectis navibus & repletis applicuerunt, & scissis aggeribus proximas villas compulerunt ad deditionem. Amnicolæ vero non consenserunt, sed viriliter eos de partibus superioribus repulerunt. Anno ergo domini CIↃ. CC. XXXIV. auxilium veterum hostium & Comitis de Ravenesberch postularunt, sed pauci venerunt. Eodem tempore Hreidenses à Fivelgonibus auxilium petierunt, Fredosilvani similiter. Mota enim gens à quatuor ‡ monetis à Stauria usque Lavicam contra Longawaldenses & Frodawaldenses, quasi in prælio Episcopi *Wilbrandi* adjutores extiterant Threntonum in occisione & spoliatione ipsorum, & similiter contra Fivelgones, quorum quidam prope Emesam piraticam prædam contra mercatores eorum exercuerant. Sed non credidit gens illa sibi, & ideo ab invicem recesserunt, cum hactenus unius fori fuissent.

‡ marcis.

Ecce quid expertus sit ille nobilis concionator in manifesto nobis est, qui dum sufficienter ostendisset humanum statum esse incertum & fluctuantem, subjunxit; *Omnia in mundo sibi contraria & nichil æternum*, dicens, *Tempus & tempus omni rei sub cælo*, & post pauca: *Tempus pacis & tempus belli.* Reversus itaque in se contemplatus est in illa specula generali, quæ est sui

Soliloquis Auctoris.

** Werumenses Præsules litteræ capitali R. aspirationem H. præfigunt, atque *HReidenses*, uti & *HRenum*, & alia multa, ad eundem modum. Alting. in Notit. Germ. Infer. Part. Alt. voc. *Reidensis Terra*. Amplissimus Altingius per *Werumenses Præsules* intelligit Emonem & Menconem.

sui ipsius cognitio, unde Boëtius, *Cognosce te ipsum, & cognosces omnia præsentia, præterita, & futura*, & invenit, quod multiplex est bellum. Inter Deum videlicet & hominem, inter hominem & mundum, inter hominem & carnem, inter virtutes & vitia. Locus belli mundus. Tempus militiæ est præsens vita. Unde est illud: *Domine, quid conteris bella ab initio.* Fuit enim bellum sub Lucifero, sub gigantibus, sub turrim ædificantibus, inter circumcisos & incircumcisos. Sub lege inter Iudæos & Israelitas. In novo Testamento inter Christum & diabolum, inter Christianos & paganos, inter hæreticos Catholicos, inter veros fratres & falsos. Sub Antichristo inter angelos & homines in judicio. Est & jugis pugna virtutum cum vitiis in anima hominis. Nam prima omnium virtutum petiit campum pugnatura Fides. Secuti sunt Apostoli & martyres. Adjutores erant fidei, spes, caritas, & patientia. Occurrit ydololatra cum proceribus hujus mundi, & post VIII. generales persecutiones Dei gratia evanuit ydololatra. Deinde prodiit pudicitia, & occurrit Sodomica libido, quæ gladio verbi per collum fixa prostrata est. Post fidem & castitatem procedit patientia. Occurrit ira tumens, quæ frustra arma consumens, sed dejiciens, cuspide versa se ipsam transfigit. Sequitur superbia in equo impatienti, cui occurrit humilitas juncta sibi spe. Sed post multas blasphemias superbia corruit in foveam & conculcata est. Prodit luxuria videlicet omnium totius terræ superfluitas ebria, cui occurrit sobrietas, & crucem domini intentans fugat hostem, & de curru cadens lacerata est, & dentibus silice contritis vomuit, quas hauserat escas. Instat adhuc avaritia succincta gremium, quæ post multas simulationes etiam virtutum comprehensa est à largitate & strangulata. Adhuc procinctus bellicus non est solvendus tibi o anima, quia oritur invidia †ex discordia ad disturbandum triumphum latens, cui occurrit concordia, stipata legione omnium virtutum, sed fides pilo transfixit linguam illius hærentem palatis. Hæc sunt multiformia bella in anima. Unde ille: *conturbata est anima mea*, & merito, quia adhuc supersunt feculentæ turbationes propter prædictos conflictus etiam in anima sapientis, succedentis sibi vicissim pro causarum varietate, quæ potius dici debent in anima sapientis affectiones, nam affectio est mutabilis mentis impulsio. In insipiente perturbationes sunt. Primus quidem modus perturbationis secundum Poetam est metus. Unde, *Hinc metuunt, cupiunt, gaudentque, dolentque.* Auctoritate

† &

tate vero sacræ scripturæ primus motus est cupiditas, secundus metus, III. dolor, IV. gaudium, quia radix omnium malorum cupiditas. Cupiditatem sequitur tenacia, multiplicatio, inaffectio, voluptas. Metum sequitur sollicitudo, inconstantia, fictio, irrationabilitas. Dolorem sequitur livor, amaritudo, clamor, crudelitas. Gaudium sequitur dissolutio, jactantia, mendacium. Ecce quot & quales perturbationes sequuntur quaterniones prædictas. Hi etiam dicuntur Nuncii importuni in malum, quibus in anima sapientis respondent Cardinales virtutes, videlicet timori prudentia, dolori fortitudo, spei justitia, gaudio temperantia. His etiam ratio domum suam, id est, carnem & animam disponit in bonum, utens timore pro janitore, dolore pro dapifero, gaudio pro pincerna, spe pro cubiculario. Aliæ etiam gemmæ dicuntur in corona in homine, ut caput animæ coronetur. Timor in fronte, supposita sibi justitia. Spes in capite, supposita sibi prudentia. Dolor à sinistris cum fortitudine. Gaudium à dextris cum temperantia. Quis non meretur tot varietates in bono, & in malo? Sunt etiam gaudium & dolor de præsenti, timor & spes de futuro. Dolor tamen de malo, gaudium & spes de bono. Novit qui inter ista quasi inter diversas molas conteritur, quod sicut non est pax temporis, quamvis instanter oretur, sic nec ista sinunt miserum animum requiescere. In tanta tristitia consuluit Propheta dicens, *Effudi super me vel in me animam meam*, ad dominum videlicet, qui est solus superrationalem animam, cui similis est, quia cæso corpore non decrescit. Sic & Deus inpermutabiliter permanet, quod est, quamvis res, in quibus est anima, varientur. Anima dum super se extenditur videt Deum, in se remanens, nec comprehendit, sed cogitat super se esse illam invisibilem Deitatis essentiam. Visione corporea nullus videt Deum, qui spiritus est. Visione ænigmatica videt per fidem in præsenti. Comprehensive, pure, videtur ab angelis, à sanctis, ab animabus bonis. Videtur tamen in præsenti per inspirationis, contemplationis, orationis, meditationis, prædicationis officium, vel etiam quando redit ad se, dimissis exterioribus & dilatato intellectu Deum intelligit, & quodammodo videt & recognoscit. Si vero inferior vis animæ contristetur, consolatur eam ratio, & revocat ad se exhortando dicens. *Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me. Spera in Deo &c.* Anima hominis proprie dicitur, non pecu-

 dum,

dum, quia illorum anima in sanguine est constituta. Hinc quoniam immortalis est anima recte dicitur amœna, id est, à sanguine longe discreta, quia post mortem corporis perfectam ejus constat esse substantiam, vel dicitur anima, eo quod animet substantiam atque vivificet. Anima dicitur animi, id est, à vento, quod cogitatio ejus adinstar venti motu celeri pervagatur. Fit autem ex appetitu ejus & desiderio. Mens dicitur à *mene*, id est, à luna, modo enim tribulationibus attenuatur, modo lætitia reparatur. Spiritus quoque tripliciter dicitur. Veraciter spiritus nullius indigens, complens universa, totus in toto, immobilis loco, & voluntate æternus, singulariter potens. Spiritus quoque dicitur tenuis substantia, nobisque invisibilis, creatus immortalis. Unde & spiritus per totum corpus emissus atque receptus, per quem vita mortalium flatu necessario continetur, nec otium capiens jugi mobilitate reparatur. Anima igitur nec animus nec mens proprie vocatur. Sed quatenus res istæ in ea excedunt. Dicatur igitur anima dum corpus vivificat, animus dum vult, mens dum scit, memoria dum recolit, ratio dum recte judicat, spiritus dum spirat, sensus dum sentit, voluntas dum consentit. Anima igitur hominis dicitur spiritualis substantia, quare nullatenus sanguinis effusione consumitur.

Anima hominis est à Deo creata, spiritualis propriaque substantia, rationalis, & immortalis, sed in bonum malumque convertibilis. A Deo creata est, quia dicitur, *Omnem flatum ejus feci*. Spiritualis, quia nec longo, nec lato, nec profunditate clauditur. Propriaque substantia, quia nullus spiritus alterius carnem suscepit, ut ejus passionibus condoleat, vel lætetur. Item ineffabili conditione diligit carnem suam. Vita corporis animæ præsentia est. Accepto vulnere in corpore dolet. Alimenta competentia ubique dispergit, nec potest se segregare, nisi secundum jussionem conditoris. Rationem habet, quia divina tractat, qui est animi probabilis motus, quo per nota ad ignota ducitur, cogitationes suas apprehendit, movetur, erigitur, fluctuari cognoscitur. Immortalis est, quoniam corpus vivificat, in semetipsa vivit. Non constat ex partibus, simplex namque est. Ad ymaginem & similitudinem Dei facta est, & ideo ab eo non discrepat. Sed ymago potest habere aliquam similitudinem, nec hic potest implere totum

virtutis

virtutis opus. Passionibus obnoxia est, & mœroribus pervia. Vivit in se. Post hujus seculi amissionem pura, subtilis, cita, æterna, videt, audit, tangit, omnia spiritualiter ex toto cognoscens. Affectionibus hic obnoxia est, modo gaudio levatur, modo mœrore deprimitur. Semper eam naturalis mobilitas exagitat ad cogitationes. Nam sopitis sensibus ymaginatione deludimur. Bonarum rerum amissibilis ac receptibilis est, nec recolit magis quam discit artes usuales, & nova sic audit, quasi nihil ex his didicisset. Nobili semper ardore vegetatur, & calore membra vivificat. Lumen implere dicitur propter ymaginem Dei, quod pro modulo necessarium accipit. Potest quidem ex aliqua parte sentire, sed ydonee non valet explicare. Lumen aliquod spirituale anima habet in cogitatione posita. Et quamvis in se lucida est, clarior tamen fit, cum à Deo bonis actibus intenta non recidit. Anima formam habere nullatenus putanda est. Forma dicitur, quod aliquod spatium linea lineisve concludit. Et anima tamen licet informis formas legitur accipere frequenter. Ipsa quoque quantitatem penitus non habet. Quantitas enim aut de conjunctis constat, ut arbor, homo, aut de disjunctis, ut populus. Nec formam recipit, nec quantitatem, ubicunque est. Creatori tamen circumstantia ejus & quantitas patet, qui omnia sub mensura, numero, & pondere creavit. Justitiam habet contra parva & magna, prudentiam contra confusa & incerta, fortitudinem contra prospera & adversa, temperantiam contra non rectos impetus carnis & delectationes. His quatuor animæ salus custoditur. His quatuor præterita complectitur contemplatione, ratione, memoria. Stultis juvenibus obviat, quod aut in parilitate partium aut humoribus anima inepta nimis habitatione deprimitur. Multis morbis accedentibus acumen solitæ sapientiæ tollitur. Cæterum anima nec crescit cum parvulis, nec fatuis aliæ tribuuntur, sed sicut immortalitatem assumunt, ita & rationabiles esse se generaliter sentiunt. Parvulis ratio crescit longa meditatione, non anima.

Anima rationales habet virtutes. Prima est imaginatio, per quam incorporalia imaginarie sentimus. Secunda imperatoria, quæ facit transferri de loco ad locum, voces edere, manus curvare. Tertia principalis, quæ facit corporalibus sensibus sopitis profundius firmiusque aliquid tractare. Quarta naturalis,

lis, id est, calor animi vitalis, qui nobis propter fervorem suum moderandum auras æthereas hauriendo & reddendo vitam tribuit. Quinta delectatio, appetitus boni malique, quam sub jucunditate animus concupiscit. Prima est attractiva capiens de utili, quod sibi necessarium sentit. Secunda detentoria, donec decoctum procuretur. Tertia translativa. Quarta expulsiva, quæ contraria expellit.

Legitur mox ubi corpus de limo est effectum, statim Deum insufflasse, factumque esse Adam in animam viventem. Insufflatio Dei mandatum est, & jussio. Secundum hoc dixerunt, mox ubi semen humanum coactum fuerit in vitalem substantiam illico creatas animas corporibus dari discretas atque perfectas. Physici XL. die humanum corpus ac mortale animam dicunt accipere. Fixe credendum est & Deum animas creare, & occulta quadam ratione justissime illis imputare, quod primi hominis peccato tenentur obnoxiæ. Dominus autem Jesus Christus absque peccato sine dubio venit, qui erat omnium peccata soluturus.

Quidam animæ sedem, quamvis sit in toto corpore diffusa, in corde esse volunt dicentes, quod ibi purissimus sanguis & vitalis spiritus continetur, ut inde & cogitationes sive bonas sive malas exire confirment, quod animæ virtutem operari posse non dubium est. Plurimi autem animam in capite insidere manifestant ad similitudinem aliquam divinitatis, quæ licet omnia ineffabili substantia sua repleat, scriptura tamen eam cælos insidere confirmat. Fuit in primo homine beatitudo naturalis, arbitrii liberi potens, & inviolata scientia, sed in transgressione perdidit, quod posteris traditurus acceperat. Ad nos transmittere non potuit, quod amisit. Inde nutrita defectio, inde ignorantia, inde curæ, inde pœnitenda consilia, obscurata cognitio, turpe desiderium, justitiæ neglectus, plura nobis cum pecoribus communia, multum divinitas à nobis discreta. Prænunciat enim nobis, proh dolor! solis discussio serenitatis adventum, venturam seculis libertatem temporum ratione colligimus, lætitiam nobis interdum ignari animi præsagio promittimus. Sed quid tale ignorare potuisset anima, si ejus fuisset dignitas custodita? Depressa est jure ad ignorantiam, quæ scire voluit contumaciter vetita. Modo signis aut conjecturis sapit aliquando, quæ sine labore nosse potuit universa.

Anima

Anima est res spiritualis vicina substantiæ Dei, quæ corpus movet, regit, sensificat, capit quasi infinitatum ymaginem, & revocat se ab exterioribus, secundum quod dicitur mens rationalis. Est autem à Deo, non de Deo, nec de aliqua præjacenti materia, sed de nichilo creata, nichil habens simile in aliqua creatura. Quicquid intelligit, tota scit, & si non totum scit, scit se viventem & intelligentem, vel aliquid volentem. Cum ergo se intelligentem scit, se utique scit. Vis animæ ingenium, & vis scilicet ad aliquid percipiendum. A quo est sensus applicatione exteriorum per visum. De sensu surgit opinio rerum. Opinio, scilicet fluctuans, & incertum vel falsum de rebus animæ judicium. Ratio verum & certum videlicet de re corporea. Intelligentia certum est judicium de re incorporea, quæ est solius Dei. Efficientia animæ in vi vegetandi, sentiendi, ratiocinandi. Ratio in præsentium notitia, quid sit, in absentium intelligentia, quale sit, in cognitorum inquisitione, cur sit, & extenditur ad cognitionem naturæ, & morum disciplinam.

In anima sunt ratio, memoria, voluntas, triplex dignitas. Unde; diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde, ex tota mente, & ex tota anima tua. Hæc trinitas corruit per suggestionem, delectationem, consensum, item imprudentiam, infirmitatem, immundiciam. Ratio recipit malum pro bono, pro vero falsum, incommodum pro commodo, & sic perdit *Ethicam*, *Logicam*, & *Practicam*. Memoria scissa est in cogitationes affectuosas, onerosas. Voluntas in concupiscentiam carnis & oculorum, & superbiam vitæ. Sed per virtutes catholicas reparatur, fide, spe, caritate. Item cordis proprium est Deum credere, & quæ Dei sunt. Mentis est recordari, diligere Deum, sapere. Item anima habet tres dignitates, intellectum, voluntatem, memoriam. Intellectus in corde, ex intellectu generatur voluntas, de ambobus procedit memoria.

Sunt autem tres vires animæ, rationabilitas, irascibilitas, concupiscibilitas, quibus assistunt fides, spes, caritas. Sunt etiam quatuor virtutes cardinales datæ animæ in adjutorium operationibus suis. Prudentia assistit rationi, ne erret in agendo, vel omittendo. Temperantia concupiscibilitati, irascibilitati adest fortitudo. Iustitia assistit libero arbitrio, ex quo procedunt opera meritoria vel demeritoria

toria. Hæ vires etiam dicuntur affectiones naturales, quæ facile corrumpuntur. Ratio convertitur in superbiam, & concupiscibilitas in invidiam. Sunt etiam duæ naturæ animæ propter semetipsam & corporis conjunctionem. Superior ratio, inferior sensualitas, vel carnalitas. Per rationem affectat cœlestia, per sensualitatem terrestria. Ratio autem & sensualitas inter se rixantur. Sensualitas habet quinque sensus, per quos oblectamenta hujus mundi influunt, ad replendum appetitum carnalitatis.

Anima habet quatuor status, primum creationis, quo ab unitate profluit ad ternarium, quia anima suscipit unitatem substantiæ, & ternarium potentiarum, nimirum irascibile, concupiscibile, rationabile. Secundum, quo à ternario ascendit ad novenarium, quoniam in statu vegetationis suscipit officium regendi corpus, quod secundum naturam influit & defluit per IX. foramina per oculos, aures, nares, os, & per duos inferiores meatus. Tertium operationis, quo anima visibiles & invisibiles exercet actiones. Quartum resolutionis, quo anima post varietatem vitæ præsentis redit ad puritatem naturæ. Item de eadem: Tres sunt animæ potentiales virtutes. Ratio quæ circa caduca vertitur, & ad res transitorias pertinet, & ad historiam. Intellectus circa mores hominum & proprietates. Intelligentia superior potentia animæ divina considerans secundum Magistrum Alanum. Item; Sensus est vis animæ, qua præterita, præsentia, & futura imaginamur. Ratio, qua imaginum genera & species discernimus. Intellectus, quo incorporea intelligimus. Sensus tenet primam regionem ascendendi, imaginatio secundam, ratio tertiam. Intellectus fidem transcendit, per quem sancti vident cœli secreta. Fides autem secundum Alexandrum eminentior est ratione. Memoria intellectum & fidem comprehendere non potest, nec per se inquisitio rationis, vel acumen intellectus, sed dicitur inesse secundum vim rationabilem, & ideo excedit rationem. Sed fides catholica virtus inest secundum quandam vim animæ, quæ synæresis dicitur, & est secundum vim rationabilem, secundum supremam partem ipsius, quæ quidem superior est ratione, imo & intellectu, quia fides penetrat, quo usque non attingit intellectus. Superior igitur ratione ac scientia. Et certior, firmior, & verior est fides, in quantum virtus est, simplicis ve-

tulæ,

tulæ, quæ credit Christum esse passum, quam scientia Mathematica, quæ scit omnem triangulum habere tres angulos æquales. Fides etiam virtus superior est & certior scientia ænigmatica. Sed scientia comprehensiva certior est fide. Hæc vero non est fides, sed loco ejus scientia comprehensiva. Fides appellatur id quod creditur, scilicet quod subest fidei; ut passio Christi, vel Christum esse passum. Appellatur etiam fides Christum credere. Unde Augustinus? *Quid est fides nisi quod non vides credere;* Quandoque vocatur usus fidei. Vocatur etiam sacramentum fidei. Unde quod dicitur, *Cornelius pervenit per opera ad fidem;* id est, fidei sacramentum vel augmentum. Dicitur etiam habitus mentis, & talium habituum, alius virtus, alius non virtus. De fide virtute dicit Apostolus; *fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium.* Substantia dicitur res per se existens, & secundum Theologos quandoque pro creatura, quandoque pro essentia Dei, quandoque pro hypostasi sive persona, & tunc proprie pro subsistentia. Similiter etiam dicitur divinum gratuitum, virtus scilicet, per quam subsistit vita gratiæ. Item dicitur vita æterna. Item dicitur fundamentum. Unde fides est substantia, vel fides est id, per quod subsistit quid, in quantum inquam est res speranda. Stola enim animæ & corporis, licet nondum assit nobis, tamen quantum est in certitudine fidei subsistit in nobis. Etiam virtus est fides. Argumentum, id est, arguta probatio rerum æternarum. Fides autem catholica hæc est, unum Deum in Trinitate & Trinitatem in Unitate venerari. Honor qui exhibetur uni personæ exhibetur cuilibet trium. Unitas trium personarum consideratur in unitate essentiæ, in æqualitate, in æternitate. Unde Patris, & Filii, & Spiritus Sancti una est divinitas &c. Unitas vero essentiæ in tribus, alternitate, proprietate, assignatione. Unde alia est proprietas patris, alia filii, alia Spiritus Sancti. Alia prædicatio patris, alia filii, alia Spiritus Sancti. Spiritus Sanctus est amor patris & filii ab utroque procedens, sed non posterior, non minor utroque, tanquam consubstantialis & coæternus utrique, quia sicut in Christo tres substantiæ in una persona, sic sunt in Deo tres personæ in una substantia. In tribus autem personis est alius sed non aliud, quia tres unum sunt, quod est æternum & simplex, quod nec principium habet, nec finem, sed principium est sine principio,

cipio, & finis est sine fine. Persona est rationalis substantia, & individuæ naturæ. Persona filii incarnata est, animam & corpus suscepit. Augustinus; *Deus verbum non accepit personam hominis, sed naturam.* In Christo sunt duæ naturæ divina & humana, & tres substantiæ, caro, anima, & verbum, sed non duæ personæ. Alia natura Deus, alia natura ille homo, sed non alia persona Deus, & alia ille homo. Aliud Dei filius, aliud filius hominis, sed non alius. Anima & corpus simul conjuncta, hinc una persona. Sed antequam anima assumeretur à verbo non erat simul juncta. Illam enim assumendo univit, & uniendo suscepit. Indubitanter tenendum est, quod non assumpsit personam, nec est alia persona homo assumptus à verbo, sed una persona cum verbo. Unde legitur, homo assumptus est in unione personæ non naturæ, quia non est natura una cum verbo, sed una persona. Sicut enim anima & caro unum est, unus homo est Christus, quamvis multo major unio sit inter Deum & hominem, quam inter carnem & animam. Dicitur itaque Deus est homo, homo est Deus, quia ille idem, qui est homo, est Deus, ille idem, qui est Deus, est homo.

Anima non videtur, quum egreditur. Quid mirum? quia manens in corpore non videtur, natura quippe ejus invisibilis. Sed potest invisibiliter vivere, quam oportet invisibiliter in obsequio conditoris manere. Nulla visibilia nisi per invisibilia videntur, quia oculus nichil videret corporeum, nisi illam res incorporea ad videndum acueret, & ita sensus vivificat carnalia corpora quæ videntur. Si vitam animæ in corpore manentis deprehendis ex motu membrorum, cur non perpendis vitam animæ post corpus & per ossa mortua in virtute miraculorum? Multi mentis oculum pura fide & uberiori ratione mundantes egredientes corpore animas frequenter vident. Apparent in columbæ specie, ut ostendatur, quam simplici corde servierint. Justi in morte sua sanctorum visiones conspiciunt, ne mortem pertimescant. Animabus exeuntibus laus cœlestis erumpit, & fragrantia cœlestis odoris, ut non trepident. Magna vis est, quæ egredientem suscipit, cujus egressum sæpe nullus mortalium ferre potest. Meritum animæ non semper in suo egressu ostenditur, sed post mortem, quia qui Deo hic servire studuit, post mortem verius vivet. Justus quacunque morte præoccupatus

cupatus fuerit justitia ejus non auferetur ab eo, & ideo non obest, si dure moriatur. Exemplum de Propheta, quem leo occidit, sed de cadavere ejus non comedit.

Ante resurrectionem animas recipi in cœlum neque de omnibus fateri, neque de omnibus negare possumus. Nam sunt quædam, quæ à cœlesti regno adhuc quibusdam mansionibus differuntur, quia perfectam justitiam non habuerunt. In judicio non tremescunt, quæ in cœlo sunt, quod corporum beatitudine perfruantur. Ipsa alioquin animarum vis subtilitate sua aliquid prævidet. Aliquando per revelationem, aliquando dum jam sunt recessuræ afflatæ divinitus in secreta cœlestia mente immittuntur. Quis occulta Dei judicia cognovit? Iniquorum animas in inferno esse credendum est: nam sicut electos beatitudo lætificat, sic à die exitus ignis reprobos excruciat. Si viventis hominis spiritus in corpore tenetur in corpore, cur non post mortem, cum incorporeus sit spiritus, etiam corporeo igne teneatur? Teneri autem per ignem dicimus spiritum, ut in tormento ignis sit † videndo & sentiendo. Quis sane sapiens esse spiritus corporeos dixerit? Ignem gehennæ corporeum esse non ambigo, quo certum est corpora cruciari. Si autem diabolus & angeli ejus, cum sint incorporei, corporeo sint igne cruciandi, quid mirum si animæ & antequam recipiant corpora, possint corporea sentire tormenta? Quod item nonnulli extrahuntur à corpore, & redeunt, & se aliquid audisse vel vidisse dicunt, hoc ideo fit, ut tormenta inferni, quæ audita non crediderunt, saltem visa pertimescant. Sed humano cordi gravis valde duricia est, ut ipsam etiam pœnarum ostensionem, quæ omnibus utilis est, contemnat. Ipsa siquidem inferni supplicia, cum demonstrantur, aliis in adjutorium sunt, aliis ad testimonium, ut illi videant mala, quæ caveant, illi vero eo amplius puniantur, quo inferni supplicia etiam cognita vitare noluerunt. Quædam animæ in suis corporibus adhuc positæ pœnale aliquid vident, quod quibusdam ad ædificationem suam, quibusdam ad ædificationem audientium.

† vivendo.

Purgatorius ignis credendus de quibusdam levibus culpis, pro eo, quod veritas dicit: *Siquis in Spiritum Sanctum blasphemiam dixerit, neque in hoc seculo remittetur ei, neque in futuro.* Sed illic saltem de minimis nichil quisquam purgationis obti-

nebit, nisi bonis hoc actibus in hac vita adhuc positus promereatur.

Anima mortalis & immortalis esse dicitur. Mortalis quae beate vivere facultatem amittit. Immortalis, quæ nunquam essentialiter vivere desinit, & naturæ suæ vitam perdere non valet. Augustinus: *Si non præcessisset peccatum, mors subsecuta non esset.* Mors animæ præcessit deserendo Deum, mors corporis secuta est, deserente anima. Sæpe de culpis minimis pavor egredientes animas purgat, sicut dicitur de quodam sancto viro, qui ad mortem veniens vehementer tremuit, sed post mortem discipulis in stola candida apparuit. Quorundam etiam mentes trepidantium prius revelationibus roborat, ut mortem non pertimescant. Sex modis tangunt animum imagines somniorum, ventris plenitudine vel inanitate, aliquando illusione, aliquando cogitatione simul & illusione. Aliquando revelatione. Aliquando cogitatione simul & revelatione. Sancti autem viri inter illusiones atque revelationes ipsas visionum voces, aut ymagines quodam intimo sapore discreverunt. Nam si mens cauta non fuerit per discretionem spirituum multis vanitatibus se immergit.

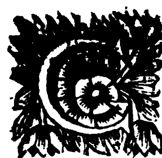
Expliciunt Cronica & Soliloquia Magistri Emonis.

I N-

INCIPIT
CHRONICON MENCONIS

Abbatis tertii in Werum apud Omlandos.

Ronica ista cum moralibus opusculis, quæ ad ingenium exercendum, vitam, ac mores informandos inseruntur, usque ad locum istum conscripsit Magister *Emo* primus Abbas & fundator Floridi Orti, vir venerandæ memoriæ, ac spiritu Dei plenus diligenter inserens omnia memorabilia, quæ non solum suis, sed & vicinis temporibus contigerunt, secundum annos Dominicæ incarnationis singula diligenter explanans, de diluviis, de bellis, peregrinationibus, incendiis, & aliis omnibus emergentibus, nichil intactum relinquens. In quo etiam opere spiritu Dei actus de se tanquam de alio sæpe loquitur, exemplo Moysis, qui dicit: *Erat Moyses vir mitissimus super omnes habitatores in terra*; & Iob. *Vir erat in terra Hus nomine Iob, simplex & rectus.* Quod dicit beatus Gregorius ipsos de se per Spiritum Sanctum tanquam de aliis dixisse, non ut se ipsos extollerent, sed ut aliis exemplo prodessent, & Johannes etiam dicit, *Discipulus quem diligebat Ihesus, qui & recubuit in cœna super pectus Ihesu, & dixit; Domine, quis est qui tradet te*, Apostolus: *Scio hominem in Christo ante annos* XIV. *&c.* & multa similia.

Ex solo hæc Groningano, usque ad illud infra *Anno Domini* CIↃ. CC. XLV. In Frisico nec hæc, nec Soliloquia, quæ supra.

Circa finem vitæ suæ ad aliquot annos nichil memorabile contigit. Anno vero Domini CIↃ. CC. XXXVII. præcessit hyems calida & humida, & in hoc distemperata, & ideo secutæ fuerunt infirmitates. Quoniam secundum proprietatem temporum hyems debet esse frigida & humida. Quatuor enim sunt elementa, quatuor humores, quatuor tempora anni, quatuor ætates, quatuor principales venti. Ut sit sanguis calidus, & humidus sicut aer, adolescentia, auster, ver, dies naturalis ab hora diei tertia usque ad nonam. Melancholia frigida, & sicca, sicut terra, senium, ventus borealis, autumnus, dies naturalis ab hora diei IX. usque ad tertiam noctis. Phlegma

frigidum & humidum, ficut aqua, senectus, venti occidentales, & dies naturalis ab hora noctis tertia usque ad nonam. Colera calida & sicca, ficut ignis, juventus, subsolanus, æstas, dies naturalis ab hora diei tertia usque ad nonam. Cum ergo qualitates aeris & temporis secundum suas proprietates se habent, homines in sanitate conservantur. Si vero aer & anni tempora distemperantur, ex tali aeris epidemia, id est, distemperantia variæ infirmitates secundum varietatem temporum & complexionum oriuntur. Cum ergo ficut prædiximus lenis præcessisset hyems, quæ deberet esse potius frigida & humida, æstas vero fuerit horribiliter humida & frigida usque ad Kal. Aug. postea successit calor & siccitas satis immoderate & sic fere annus totus fuit distemperatus & naturæ contrarius. Unde aer corruptus spirando vel edendo perceptus diversas in hominibus generabat infirmitates. Secundum Physicos enim malus odor plus nocet quam mala diæta. Et sic varia febris vexabat ubique homines, & maxime religiosos invasit quartana febris. Quotiens enim febris crebrescit, in religiosis maxime dominatur, forte propter diætæ frigiditatem, vel potius quod filios quos diligit Deus punit, & flagellat omnem filium, quem recipit. Lues etiam in linguis & ungulis equorum exorta est. Sed per sanguinis minutionem sub lingua & super ungulis convaluerunt. Omnia fere semina degenerarunt, fœnum habundavit propter irriguum. Autumpno itaque prolabente cum varia febris vexaret religiosos, in tantum, ut per totam Frisiam vix sufficerent sani ministrare infirmis, nec etiam infirmitoria caperent infirmos, eodem tempore Reverendus pater *Emo* piæ recordationis & clarissimæ opinionis apud omnes religiosos & seculares sane sapientes typo febrium correptus circa festum omnium Sanctorum paulatim cœpit languescere, & ex abstinentia ciborum, quæ firmum est, ut dicit Hippocrates, contra febrium discrasiam remedium, deficere, & colorem vultus, quem naturaliter habebat rubicundum, mutare, ac toto corpore attenuari. Attamen quamvis febre exardescente, & vires dissipante jam deficeret, vigorem tamen animi & constantiam mentis felix contemplatio cœlestium, & provida sollicitudo temporalium, & vigilans cura animarum confortabat, in tantum, ut raro etiam his diebus, quibus ipsum febrilis calor exurebat, post præambuli frigoris incom-

commoda lecto decumberet, sed nunc infirmos visitans, nunc in claustro constitutos verbo & exemplo confortans & animans sicut verus Pastor deambulabat. Sed antequam exitus vitæ suæ describatur, volumus de ejus vita & villicatione quædam perstringere.

Reverendus siquidem pater à primis infantiæ rudimentis studiis litteralibus implicitus, adeo inter scolares fuit in scripturis divinis studiosus, ut aliis conscolaribus ludentibus & discurrentibus nunquam otiosus inveniretur, nisi aut studeret, vel scriberet, vel illuminaret. Unde contigit, ut omnes auctores, videlicet Ethicos, Ovidianos, Virgilianos, Satyricos, & alia opera Poetarum, & metrica opera Theologiæ, ut Aratorem, Sedulium, Theopistam, & similia, Priscianum majorem & minorem, & Petrum Heliam, ac alios libros, & summas artis Grammaticæ, nec non & summas Dialecticæ cum fratre suo bonæ memoriæ, domino Addone, plene conscriberet. Quos omnes ipsi ambo Parisius, Aurelianis, & Oxoniæ audierant, & ex ore Magistrorum glossaverant, & etiam glossas diversas & bursarios retulerant. Oxoniæ etiam decreta, decretales, librum pauperum, nec non & alios libros Canonici juris & legalis vigilias dividendo scripserunt, audierunt, & glossaverunt, nichil se habere credentes, quamdiu ipsis aliquis liber defuit ex utilioribus, secundum illud Lucani de Iulio:

Nil credens actum dum quid superesset agendum.

Cum vero de studiis mitterentur prædictis, dominus Addo beneficium in Emetha optinuit, ubi Magister Emo ad aliquod tempus multis præfuit scolaribus, & post modicum honesta & communi electione in Husdengum electus est in plebanum, & sic suscepto ordine sacerdotii plebem sibi commissam multa cum diligentia gubernavit, sine delectu personarum, omnibus omnia factus, ut omnes lucrifaceret. Et cum esset artium liberalium, & maxime juris Canonici ac legalis super omnes clericos Frisiæ sui temporis peritus, ac lingua Latina præcipua facundia præditus, ita se sacris conformavit, & in bona simplicitate quantum decuit virum tam sapientem ambulavit, ut à clericis & laicis amaretur & honoraretur. Vir forma decorus, statura gracilis, & aliquantum longus, aspectu hilaris, in vultu serenus, in genis rubicundus, sermone admodum jucundus, conversatione mansuetus, societate affabilis, eloquio cultus, vita

& moribus præclarus, vir totius prudentiæ, in sermone verax, in consilio providus, in judicio justus, in commisso fidelis, in interventu strenuus, in bonitate conspicuus, in universa morum honestate præclarus, & necesse fuit, ut quem Deus tanta gratia perfuderat ab omnibus amaretur. Cœlibatum autem vitæ ac continentiam carnis adhuc secularis in tantum amplectebatur, ut † nec occursus fœminarum subterfugeret, tanquam si semper diceret, *Tolle, tolle paleam, ne ignis amoris & libidinis semper exardescat.* Iob. XXXI. *Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem de virgine.* Eccles. XIX. *Vinum & mulieres apostatare faciunt etiam sapientes, & propter speciem mulieris multi perierunt.* Prov. v. *Favos distillant labia meretricis, & nitidius oleo guttur ejus. Novissima autem illius amara, quasi absinthium, & acuta quasi gladius biceps. Longe fac ab ea viam tuam, & ne appropinques foribus domus ejus.* Multos vulneratos dejecit, & fortissimi quique interfecti sunt ab ea. Semper illam præcedunt ardor & petulantia, semper comitantur fœtor & immunditia, semper sequuntur dolor & pœnitentia. Numquid abscondere potest homo ignem in sinu suo, ut vestimenta illius non ardescant? aut ambulare super prunas, ut non comburantur plantæ ejus? Et in *Eccles.* dicitur *cap.* XXV. *Commorari leoni & draconi placebit magis quam habitare cum muliere nequam.* Familiaris enim est inimicus habitans non procul sed prope. Iob. XL. *Virtus ejus in lumbis ejus, & fortitudo illius in umbilico ventris ejus.* Nunquam fugatur, nisi cum fugitur. Nunquam mactatur, nisi cum maceratur caro.

† ut &

Cum autem placuit ei, qui ipsum segregavit ex utero matris suæ, vocare eum per gratiam suam ad excellentioris vitæ initium, cœpit habitum religionis concupiscere. Et ut gratia Dei, quæ secundum Gregorium aspirando prævenit, ut velimus, adjuvando persequitur ut possimus, in eo vacua non esset, ne panem otiosus comederet, non elegit in labores aliorum introire, & ad claustra ditiora se transferre, sed occulta Dei inspiratione, ut ipsius gratia in eo habundantius esse dinosceretur, ad novum claustrum se transtulit prope villam *Rheomerswerff*, quod à quodam cognato suo & æquivoco fundatum, in temporalibus & spiritualibus multis de causis fuit adeo desperatum, quod nisi sua solertia supervenisset convalescere vix potuisset, maxime propter litem, quam dictus fundator cum vicinis mona-

chis

chis Sancti Benedicti in *Feldwerth* habebat. Prædictus autem sacerdos ad præfatum claustrum accedens facta compositione cum domino Reindone Abbate vicini monasterii ad ordinem Præmonstratensem se transtulit, & habitum candidum, in quo angeli apparere consueverunt, præelegit.

Cumque die noctuque de ampliando Dei cultu sollicitus cogitaret, & Dei clementiam, à quo omne datum optimum imploraret, ut ei socios, & maxime clericos, quorum contubernio maxime in officio divino, & in lectione, nec non in exercitio & sanctæ meditationis studio plurimum delectabatur, per gratiam suam assignaret, contigit, ut quadam nocte cum hujusmodi desiderio ferveret, & sopori se dedisset, audivit sibi dici per nocturnam revelationem. *Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam &c.* & evigilans exhilaratus est, eventum hujus oraculi spe læta expectans, & statim in processu temporis domino disponente accesserunt ad eum duo adolescentes, qui seminarium dici poterant messis in Christo colligendæ, videlicet dominus Sifridus, qui multis annis fuit Prior Floridi Orti, & qui magister totius disciplinæ, quoniam domino Abbate pro ecclesiæ necessitate exeunte ipse in choro & in omni disciplina serius fuit domus observator, nec ad aliqua negotia exteriora per se agenda animum inflexit. Imo circa scolares laboravit officium vestiarii peragens, Omnia etiam officia, quomodo se singuli in disciplina ac rerum utilitate haberent veloci transitu circumspiciens, nunquam tamen à choro & communi opere conventus se absentavit. Et ideo animam ejus cum Deo esse certissime speratur. Obiit anno Domini CIↃ. CC XXXII. cum fuisset Prior Floridi Orti annis XIX. Accessit & alius videlicet frater Thitardus Canonicus, qui ordinis zelator fuit indefessus, & artificio manuali, quo præminebat, novellam plantationem plurimum emendavit, chorum tamen nunquam occasione laboris negligens potius se vigiliis afficiebat. Angebatur etiam in aliis de die in diem curis clericorum & scolarium, quos magister Emo cum Priore præfato spiritu caritatis summo studio in literatura promovit, scientiam sibi divinitus collatam non sub modio, sed super candelabrum ponens, neque thesaurum concessum in terra abscondens, sed omnibus studere volentibus benigne participans. Unde cum Apostolo posset dicere; *Innocens ego sum à sanguine omnium vestrum, qui non subterfugi,*

 quo

quo minus annunciarem vobis. Cæteros autem labores, quos pro ecclesia sustinuit, longum est describere, & maxime labores & sollicitudines quas habuit pro ecclesia in Werum, quando ibidem claustrum fundavit, quod Floridum Ortum nominavit, & hodie per Dei gratiam ac ipsius providentiam in spiritualibus ac temporalibus rebus ac personis & virtutibus floret.

Quantas etiam sustinuit tribulationes dum Romam pro confirmatione dictæ ecclesiæ & privilegiis optinendis pedes ivisset, non facile declaratur. Quæ tamen omnia parvi pendit, cum ad felicem exitum Domino gratiam suam apponente perduxit. Convenerunt autem ad ipsum laici non pauci. Ex quibus quidam fuerunt bonæ opinionis homines, & nobiles, quos ipse libenti animo in conversos recepit, & cum omni diligentia, & disciplina, & honestate claustrali informavit, fovebat, ac diligebat, & omnes sollicitudines de temporalibus eis commisit, quia ipse cum clericis in quantum potuit ordini ac lectioni, nec non & sanctæ meditationi studuit insistere, & divinum officium plene ac perfecte in libris ordinis & pausæ in psalmodia in ecclesia novella ordinare. Ac egit sic multo labore in principio, ut conformitatem librorum ordinis secundum usum Præmonstratensis ecclesiæ in sua plene haberet etiam ecclesia, bene observans quod Dominus præcepit, *Primum quærite regnum Dei, & hæc omnia*, scilicet temporalia, *adjicientur vobis.* Unde cum hujus desiderii perfectionem non posset habere, nisi in ipso capite, scilicet Præmonstratensi ecclesia, quia *dulcius ex ipso fonte bibuntur aquæ*, præsertim cum tunc temporis in tota Alemannia liber ordinis non inveniretur, labori ac periculo se voluntarie subjiciens cum solo comite videlicet prædicto fratre Thitardo Præmonstratum pedes transivit, & ibi libros ordinis, scilicet *Ordinarium*, *Capitulare*, *Collectaneum*, per se ipsum conscripsit, *Graduale*, *Antiphonarium*, *Ymnarium*, notavit, & plene correxit. Evangelia, epistolas, & lectiones matutinales, quæ omnia propter sui prolixitatem & temporis brevitatem, quia ad filiolos, quos adhuc in Christo parturivit, quibus absentia sua propter novitatem fuit non modicum periculosa, redire festinabat, ad plenum scribere non valuit, & ideo magna & mirabili quantum ad novitatem suam in ordine usus sagacitate principia & fines notavit. Modum pronuntiandi Capitula, collectas, versiculos, epistolas, evangelia, & similia, notavit

tavit diligenter, etiam libello, quem signaculum appellavit, singula assignans. Quæ omnia postmodum conscribi, ac plene corrigi in Præmonstrato per Magistrum *Fretbericum* de Orto S. Mariæ specialem amicum suum, & in his cohortatorem ac adjutorem maxime in his, quæ spectabant ad uniformitatem ordinis, corrigi de verbo ad verbum procuravit. Cumque in his & aliis, quæ ad instructionem novellæ domus pertinebant, sollicitus & indefessus die noctuque invigilaret, humani generis adversarius, qui quieti contemplationis semper invidet, exteriores sibi suscitavit non paucas adversitates, ac principaliter litem cum Præposito de Skeldwalda, qui per seculares tam clericos quam laicos, & præcipue per Dominum *Theodericum* Monasteriensem Episcopum, qui dicto Præposito favorem suum in tantum impendit, quod ei omnes arduas causas, quæ ipsum specialiter contingebant, commisit. Unde cum idem Præpositus in his Synodalibus multas committeret enormitates Magister *Emo* zelo ordinis sicut Phinees accensus in faciem ei restitit, primum pacifice suadens ac monens, ut his inordinatis actionibus ac evagationibus prætermissis ecclesiæ suæ sicut decet religiosum provideret. Sed ille videns alios nobiles colla sua inclinare, & suis levitatibus applaudere, intolerabili ira sicut olim Aman contra Mardochæum adversus eum exarsit, & per prædictum Episcopum, cujus omni tempore membranas quot voluit habebat, Venerabilem patrem Magistrum Emonem, & Conventum suum fecit denunciari excommunicatos, per totam viciniam interdicens firmissime, nequisquam ipsis in emptionibus vel venditionibus communicaret, & per seculares gestus & mores, nec non & liberalitatem suam, maxime in ebrietatibus, attraxit sibi Decanos & alios nobiles terræ quam plurimos, & sic non modicum angustiabatur ecclesia Floridi Orti, cum eodem tempore propter inundationem salsi maris, quæ ante paucos annos in festo Marcelli præcesserat, & quasi quatuor annis fuit continuata, maxima fuerit annonæ caristia. Et licet talis angustia etiam viro constanti posset dolorem non modicum incutere, Dominus *Emo* tamen in Domino jactans cogitatum suum, qui eum & Conventum in Domino collectum enutriret, largiores in tali caristia præcepit eleemosynas erogari, nolens esse de numero illorum, qui ad tempus credunt, & in tempore temptationis recedunt,

ſemper ſibi & fratribus ſuis de exemplis patientiæ ſanctorum dulcem quærens conſolationem. Verum Deus fidelis, qui non patitur juſtum temptari ſupra id quod poteſt ſuſtinere, qui ſperantibus in ſe dat in perturbatione & tribulatione auxilium, in perſecutione ſolatium, & in omni temptatione virtutem, ipſe famulo ſuo in ſe ſperanti, & in ſuo miſericordia confidenti, hujus litis tam glorioſum dedit exitum, ut prædicto Epiſcopo à judicibus Papalibus excommunicato Legati ejus in Friſia ad Synodalia nequaquam admitterentur, antequam tota cauſa eſſet terminata ad arbitrium & voluntatem ſæpe dicti patris, formam compoſitionis eo dictante, ac ipſis ſigillantibus. Sic demum Domino Epiſcopo præfato, cujus nomine miſſi fuerant ſynodare, ab excommunicatione abſoluto, ad menſam à Decanis & ad Synodalia à ſubditis ſunt admiſſi. Et ita plene impletum eſt, quod in eccleſia dicitur: *Cum placuerunt Domino viæ hominis, inimicos ejus convertet ad pacem.* Acta ſunt hæc anno Domini CIↃ. CC. XXIII.

Has & multas alias tribulationes vir Dei ab extraneis patienter ſuſtinuit, maxime ſuper beneficiis in Emetha & in Skiramme, ſuper quibus non modicas ſuſtinuit offenſas, & malignorum inſultus, cum tamen non pretio nec prece vel etiam obſequiis intervenientibus eas ſuſcepiſſet, ſed à majori & ſaniori parte verorum patronorum pia liberalitate offerentium. Et cum quidam ex eis poſtmodum inſtinctu maligni hoſtis, qui omnibus bonis operibus invidet, allecti ab aliis, vel etiam potius alios allicientes manu miſſa ad aratrum retro vellent aſpicere, & donationem rite factam revocare, ipſe pro jure eccleſiæ & conceſſione facta periculi ſe objiciens viriliter dimicavit, quoniam etſi inconceſſa non licet appetere, oblata tamen licet accipere, ac recepta retinere. Qui enim aliquid domino vel eccleſiæ offert vel promittit, ſolvere tenetur, quoniam & Ananias, qui ſua obtulit, ſed fideliter non ſolvit, morte punitus eſt. Ergo quum licuit Petro non ſolventem morte punire, multo magis licet oblatum ſolvendum exigere. Nec obſtat quod eccleſiæ illæ non vacabant de facto, nihilominus enim de jure vacabant, quia illa eccleſia dicitur de jure vacare, quæ legitimum non habet Paſtorem, ſed illæ ambæ legitimos non habebant Paſtores, quia ambo uxorati erant, & ſic irregulares & excommunicati, *ext. de cleric. conjug. per tot. ext.*

de

de fil. presbyt. cap. ut filii &c. ad præsentiam &c. Præterea ille de Emetha fuit filius sacerdotis, & paternæ incontinentiæ amator viduam duxerat, & sic per omnia irregularis. Nec obstat, si non fuit ab omnibus facta electio, quia in omni electione majori & saniori parti cedendum est, *ext. de elect. dudum &c.* Notandum etiam est, quod Professores Præmonstratensis ordinis licite possunt ecclesias possidere, & curam animarum recipere, quoniam nec in ordine nec in jure prohibetur, & quod non prohibetur permittitur, *ext. de transl. episc. vel elect. c. inter corporalia.* Contra, videtur prohibitum, quod non invenitur concessum. *Solutio*: Edicta quædam sunt stricti juris, quædam bonæ fidei. Stricti juris, de quibus dictum est; *Nichil venit in judicium, nisi de quo actum est, ut veniat.* Et sic sunt edicta prohibitoria, ut si appellatio est interdicta in literis Domini Papæ, tunc non licet appellare, nisi causa subsit legitima. Edictum etiam prohibitorium est, *Non occides.* Bonæ fidei sunt, de quibus dicitur: *Non solum id venit in judicium, de quo non est actum, ut veniat,* sed & id, de quo non est actum, ut veniat, ut sunt edicta affirmativa, sicut omnibus licet judicare, advocare, testari, qui à jure non prohibentur, Quicquid canon non exprimit, nos exprimere non debemus. Ubi constitutio promulgatur affirmative, intelligitur concessum, nisi reperiatur prohibitum ut *c.* XXXI. *qu.* I. *Des. &. seq. Quod si.* Si vero negative promulgatur, specialiter intelligitur prohibitum, maxime ubi fuit eadem ratio, nisi inveniatur concessum ut *c.* XXII. *qu.* V. *Si vero.* Nam cuncta licerent, nisi jura vetarent. Dicitur etiam XVI. *qu.* I. doctos ac perbonos monachos posse prædicare, baptizare, pœnitentias dare, decimis, & primitiis perfrui. Idem dicitur proximis duobus capitulis, quod ligandi & solvendi habeant potestatem, & hi non ex ordine prohibeantur. Sanctus autem Augustinus, & venerabilis pater Norbertus Episcopi fuerant, & curam gesserunt ecclesiarum pariter ac monasteriorum, & subditis gerendam commiserunt. Unde de approbata consuetudine est, quod à latere Domini Papæ ubique terrarum professoribus hujus ordinis cura animarum conceditur. Venerabilis etiam pater dominus *Emo* ecclesias istas nec ambitione avaritiæ concupivit, cum ipse parsimoniam, quæ decet religiosos, specialiter & quasi naturaliter amavit penitus omnem abhorrens superfluitatem, sed pro fratrum suorum imo pauperum Christianorum alimo-

alimonia, quibus in illa novitate multiplicatis animo plus quam divitiis, in illa famosa frugum penuria, post diluvium Sancti Marcelli, necessaria non sufficiebant, quia omnia necessaria humanis usibus in summo erant pretio, & pretium eorum quasi nullius pretii reputabatur. Quid ergo pauperibus Christi faceret? Ecclesias istas legitime receperat. Licite poterant à Conventu possideri. Et nuncii Sathanæ possessionem impediebant. Attendit, quod dixit Augustinus de Maximiano Episcopo Vagiensi XXIII. *q.* 3. Si defensionem rerum ecclesiæ oblatam prætermisisset, *non ejus fuisset laudata patientia, sed negligentia merito culpanda.* Neque Apostolus Paulus vitæ suæ transitoriæ, sed ecclesiæ Dei consuluit, quod contra illos, qui eum occidere conspiraverunt, adolescens ut tribuno traderetur effecit. Unde factum est, ut ad locum, quo fuerat deducendus, eum miles armatus deduceret, ne illorum pateret insidiis. Dicitur etiam XII. *qu.* I. quod Hilarius Episcopus omnia sua aut parentibus reliquit, aut pauperibus erogavit. Hic tamen factus Arelatensis Episcopus, quod tunc illa ecclesia habuit, non solum possedit, sed & acceptis nervosis fidelium hereditatibus ampliavit. Itaque divinarum scripturarum doctissimi, si scirent res ecclesiæ oblatas non debere defendi, nunquam eas deberent suscipere, qui & sua propter Deum reliquerant. In his tamen & aliis negotiis fora & Conventus secularium, quantum poterat, subterfugit, quorum ebrietates & insolentias epulantium non solum in habitu religionis, sed etiam in seculari habitu adhuc positus, toto corde detestabatur, quia sicut dicitur *Prov.* 20. *Luxuriosa res est vinum, & tumultuosa ebrietas.* Item in *Eccles.* 31. *Vinum multum potatum irritationem & iram, & ruinas multas facit.* Prov. 31. *Noli Regibus dare vinum, quia nullum secretum, ubi regnat ebrietas.* Multa enim mala facit ebrietas. Depauperat, Eccles. XIX. *Vinum & mulieres apostatare faciunt etiam sapientes.* Aufert cor, id est, discretionem cordis. *Osee* IV. *Vinum & ebrietas auferunt cor.* Turpitudinem denudat. *Genes.* IX. *Bibens Noe vinum inebriatus est, & nudatus in tabernaculo.* Secreta revelat. *Prov.* 31. *Nullum secretum ubi regnat ebrietas.* Cor venenat. *Prov.* 23. *Ingreditur blande, sed in novissimo mordebit ut coluber, & sicut Regulus venena diffundet.* Amaritudinem cordis facit. *Eccles.* 21. *Amaritudo animæ vinum multum potatum.* Mentem enervat. *Eccles.* 35.

Ebrieta-

Ebrietatis animositas imprudentis ostensio, minorans virtutem, & faciens vulnera. Rixas facit, pœnam æternam parat, oculos excutit. *Prov.* 23. *Cui væ? cujus patri væ? cui rixæ? cui foveæ? Cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? Nonne his, qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis?* Ebrietas enim non voluptas sed pæna est. Tullius: *Si videres istos epulones sicut boves opimos stridere & sudare, tunc intelligeres eos, qui maxime voluptatem sequuntur, minime assequi.* Jeronymus: *Nihil adeo obruit intelligentiam, sicut comestio & ebrietas.* Seneca; *Ciborum copia subtilitas sensus impeditur.* Jeronymus: *Venter pinguis non gignit tenuem sensum.* Seneca: *Nichil aliud est ebrietas, quam voluntaria insania.* Tullius: *Mente uti recte non possunt multo cibo & potu repleti.* Salvian. *Ebriosus est servus omnium peccatorum.* Jerem. v. *Saturavi eos & mœchati sunt.* Paulus Apost. *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* Jeronym. *Quicquid seminarium est voluptatis, venenum puta.* Seneca: *Quis hostis unquam tam contumeliosus fuit, quantum in quosdam voluptates suæ sunt?* Eccles. XXII. *In multis escis invenitur infirmitas, & propter crapulam multi perierunt.* Seneca: *Potest nostra prudentia huic corpusculo longiorem prolongare moram, si voluptates, quibus major pars perit, possumus regere & coërcere.* Idem: *Fastidientis stomachi est multa degustare, quæ ubi varia sunt & diversa, inquinant, non alunt.* Idem: *Si vis esse in perpetuis deliciis non voluptatibus est adjiciendum, sed cupiditatibus detrahendum.* Ieronym. *Voluptas famem non satietatem parit.* Osee IV. *Comedent & non saturabuntur.* Psal. *Famem patientur ut canes.* Luc. XV. de filio prodigo: *Ego autem hic fame pereo.* Seneca: *Multis serviet, qui servit corpori.* Eccles. VI. *Omnis labor hominis in ore ejus.* Ieronym. *Tauri paucorum jugerum pascuis aluntur, unica sylva pluribus elephantis sufficit, homo vero terra, & mari, ac aere pascitur.* Gregorius: *Non licet intueri, quod licet concupisci. Non enim est securum intueri delectabilia.* Isai. v. *Væ qui consurgitis mane, ad sectandum ebrietatem, & ad potandum usque ad vesperam. Væ qui potentes estis ad bibendum.* Gregorius: *Ebrietas est blandus dæmon, dulce venenum, suave peccatum, quam qui habet, se non habet, quam qui facit, non facit peccatum, sed ipse totus est peccatum.* Augustinus: *Ebrietas aufert memoriam, dissipat sensum, confundit intellectum, concitat libidinem, involvit linguam, cor-*

rumpit sanguinem, omnia membra debilitat, vitam diminuit, & omnem salutem exterminat.

Propter has causas, & continentiam, quam quasi naturaliter amplectebatur, omnem penitus abominans superfluitatem, consortia potatorum fugiebat. Si quando judex delegatus erat, personarum omnino acceptor non fuit. *Levit.* XVIII. *Non facies quod iniquum est, nec injuste judicabis. Non consideres vultum potentis.* Iacob. II. *Fratres mei nolite in personarum acceptione habere fidem.* Actor XI. *In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus.* Prov. XVII. *Qui justificat impium, & qui condempnat justum, uterque abominabilis est apud Deum.* Isai. VI. *Væ qui dicunt bonum malum, & malum bonum.* Unde in Exodo, *Elige tibi viros potentes, Deum timentes, amantes veritatem, detestantes avaritiam.* Summopere cavebat, ne amor, vel timor, à recto tramite ipsum seducerent, & alia quæ ponuntur III. *qu.* 5. Propinquitatis ac familiaritatis affectio veritatem impedire solet. Amor etiam carnalis, & timor, atque avaritia plerumque sensus hebetant humanos, & pervertunt opinionem, ut quæstum pietatem putent, & pecuniam quasi mercedem prudentiæ. XI. *qu.* 3. Quatuor modis humanum judicium pervertitur. Timore, cum metu alicujus potestatis veritatem loqui pertimescimus, cupiditate, odio, amore. Supra *eodem cap. Pauper dum non habet, quod offerat, non solum audiri contempnitur, sed & contra veritatem opprimitur.* Quare cito violatur justitia.

Hæc omnia considerans vir Dei & spiritu sapientiæ repletus, quantum poterat judicia subterfugit. Quando vero subterfugere non poterat, penitus non fuit acceptor personarum, sed via regia procedere sategit. Vir etiam tribulatis valde compatiens, pœnitentibus post illatas sibi injurias indulgens, vindictam in calumpniantes ac injuriantes etiam cum posset non inferens, summum genus vindictæ reputans misericorditer indulgere, cum possis vindicare. Quia hæc est summa victoria de maligno hoste, qui est omnium malorum incentor & nunquam plenius vincitur quam per patientiam & humilitatem. Unde quantum rigor disciplinæ permittebat, plus appetebat à subditis amari quam timeri, & quasi unum ex illis omnibus gestibus & moribus se exhibuit, secundum Eccles. XXXII. *Rectorem te posuerunt, noli extolli, esto in illis, quasi unus ex illis.* Dicitur etiam

etiam in libro *Sapientiæ* VI. *Quoniam à Domino data est potestas, & virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera singulorum.* Et infra, *Judicium durissimum fili in his, qui præsunt: Exiguo enim conceditur misericordia, potentes autem potenter tormenta patientur.* Non enim subtrahet personam cujusquam Deus, nec reverebitur magnitudinem ejus, quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter illi cura est de omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio. Unde summopere vitavit typum superbiæ, contra humiles, parvos, & pauperes se præbens affabilem, attendens quod dicitur in Ecclesiastico: *Initium omnis peccati superbia, & qui tenuerit illam abominabilis erit apud Deum.* Sedes enim superborum destruxit Deus, & sedere fecit mites pro eis, cum dicat beatus Gregorius: *Superbia natione cœlestes appetit meatus.*

Superbos autem & rebelles sine personarum acceptione corrigebat, arguendo, obsecrando, increpando, bene observans id quod alibi: *Parce humili, facilis oranti, frange superbum*, & quod in Æneid. Virgil. *Parcere subjectis & debellare superbos.* Quoniam sicut dicit Augustinus XXIII. *qu.* I. *Cui licentia iniquitatis adimitur, utiliter vincitur; quoniam nihil est infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas, velut hostis interior roboratur.* Et idem *qu.* 2. *In Prælatis circa correctionem subditorum non est laudanda patientia, sed negligentia merito culpanda.* Augustin. *Seculi nequitia est impunita nequitia.* Unde contigit, ut mali spiritus, qui secundum Job, cum justum comedant, non dormiunt, ipsum etiam temptarent periculis & falsis fratribus. Nam in diebus suis multi labores in jejuniis, & vigiliis, ac silentio, nec non in parsimonia cibi & potus, quæ omnia decent religiosos, non ferentes, ipsum multipharie perturbabant, & etiam plurimi apostatabant, quæ omnia ipse patienter sustinuit, sciens quoniam necesse est, ut veniant scandala, sed væ illi, per quem veniunt, & ex cujus culpa. Super quo & alio loco dicit Dominus; *Ut non scandalizemus eos vade ad mare, & mitte hamum, &c.* usque ad *dabis pro me & te.* Ubi dicit Gregorius; *In quantum possumus, vitare scandalum proximorum debemus. Si autem de veritate scandalum sumitur, utilius permititur nasci scandalum, quam veritas relinquatur.* Unde versus:

Scandala pro vita, doctrina, justitiaque,
Non fugias.

Beati enim qui persecutionem patiuntur propter justitiam. Et Apostolus: *Tribulationem patimur, sed non angustiamur. Aporiamus, sed non destruimur. Persecutionem patimur, sed non derelinquimur.*

Providebat intus & foris disciplinæ ac honestati, temperantiæ, ac sobrietati, fratrum discrete providens necessitati, raro aut nunquam superfluitati, in omni gestu compositus, facie pro tempore jocundus, in verbis circumspectus, nec profusus, sed brevitati studens, omnibus donis naturalibus & gratuitis adornatus, præterquam in facundia seculari, & lingua Teutonica, quam propter studium & amorem vitæ spiritualis & lectionis nec dilexit, nec exercuit. Qui & licet esset in lingua Latina expeditissimus, & juris legalis ac Canonici peritus, tamen ubique locorum maluit audire, quam audiri, cum tamen multi propter gratiam sibi insitam eum reverenter desiderarent audire. Adulari majoribus nec scivit, nec voluit, plausum vel favorem secularium nec in dictis nec in factis quæsivit. Vanam gloriam ambientes in secreto mentis detestabatur. Humiles ac simplices in via mandatorum Dei gradientes venerabatur. Multiloquia omnino abhorruit, quoniam secundum quod dicitur; *In multiloquio non deest peccatum.* Et in Evangelio, *De omni verbo otioso reddent homines rationem.* Iacobus in epistola Canonica. I. *Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum.* Et idem: *Siquis putat se religiosum esse, & non refrenat linguam suam, hujus vana est religio.* Prov. XII. *Propter verba labiorum proximat ruina malorum.* Ps. *Vir linguosus non diu erit in terra.* Imo multo minus in cœlo. Prov. XIII. *Qui custodit os suum, custodit animam.* Eccles. XIV. *Beatus vir, qui non est lapsus in verbo ex ore suo.* Iacobus III. *Siquis in verbo non offendit, hic perfectus est vir.* Item: *Lingua modicum membrum est, & totum corpus mittit in gehennam, & totum corpus maculat, & inflammat rotam nativitatis, inflammata à gehenna. Est enim inquietum malum, plena veneno mortifero. Omnis enim natura bestiarum, & volucrum, & serpentium domatur ab humana natura, linguam autem nemo domare potest.* Eccles. XIX. *Quis est, qui*

non deliquerit in lingua sua? Quis admirative, vel ideo dicit *quis*, quia difficile habetur, nisi detur à Domino. Eccles. x. *Quis dabit ori meo custodiam, & super labia mea signaculum certum, ut non cadam ex ipsis, & lingua mea non prodat me?* Et in vitis Patrum quidam legitur orasse omni tempore, *Domine libera me à lingua mea.* Seneca: *Tardiloquum te esse jubeo, & prope erit tibi Deus.* Cato:

Proximus ille Deo est, qui scit ratione tacere.

Ovid.

Eximia est virtus præstare silentia rebus.

Idem:

Quis minor est unquam quam tacuisse labor.

Amos VIII. *In omni loco erit silentium.* Isai. XXXII. *Cultus justitiæ silentium. A Deo factum est silentium.* Ysai. *In silentio & spe erit fortitudo nostra.* Eccles. XXIII. *Verbis tuis facito stateram, & frenos ori tuo.* Habebat etiam specialem gratiam consolandi pusillanimes per auctoritates sacræ paginæ, quam semper gerebat in pectore, & in ore, nec non & in opere, legendo, scribendo, & utiliora notando, quia fuit mirabiliter studiosus in lectione sacræ paginæ, creber & devotus in oratione, pervigil in matutinis observandis, & fere usque ad annos senectutis suæ matutinis cum conventu viriliter observatis postea modicum vel nichil dormivit, quia illam partem noctis post matutinas potius vigilabat, propter consuetudinem observatam Parisius & Oxoniæ tempore studii, quando fratre suo Addone priorem partem noctis vigilante ac scribente ipse partem posteriorem pervigilabat. Quæ divisio noctis in libris eorum potest perpendi & maxime in decretis & in libro pauperum. Ex illa ergo consuetudine post matutinas hyemali tempore vigilabat scribendo, utpote qui ferme omnes primitivos libros chori, & missales familiarium missarum in utroque claustro, nec non & multos alios scripsit, notavit, & illuminavit. Conscriptis autem & correctis omnibus libris, qui ad divinum pertinent officium, attendens in vita contemplativa post orationes proximam esse lectionem, deinde meditationem, multo fategit studio, ut ar-

marium librorum in Capitulo libris ſacræ ſcripturæ impleret, hoc operis non ſolum ſic in clericis, quos ad ſcribendum fervide incitabat, & per ſe ipſum inſtruebat, verum etiam ſedulitatem in fœmineo ſexu obſervans, ſorores ad hoc habiles ſollicite in ſcribendo informabat, primo quidem textum veteris ac novi teſtamenti & Scolaſticam hiſtoriam, expoſitiones Sanctorum Patrum, videlicet Auguſtini ſuper Iohannem, & beati Gregorii ac aliorum, nec non & Magiſtrorum præterea faciens diligenter conſcribi, tanquam

Nil credens actum ſiquid ſupereſſet agendum.

Quaſi enim ſpiritu prophetico ſæpe dicebat, quod poſt tempora ſua, dum inchoarentur opera lapidea, tepeſceret ſtudium librorum conſcribendorum. Ipſe vero interea legendo, corrigendo, & utiliora notando, feré in omnibus libris armarii veſtigia manus ſuæ reliquit, nunquam otioſus exiſtens, tanquam ſibi cum Ieronymo diceret, *Semper aliquid operare, ne te diabolus otioſum inveniat.* Et ideo Jacobus: *Otioſitas inimica eſt animæ & in deſideriis eſt omnis otioſus.* Prov. XIII. *Anima operantium impinguabitur.* Et poſt à contrario: *Anima otioſa & mœrens marceſcet & extenuabitur.* Dicit etiam Poeta:

Otia ſi tollas periere Cupidinis arcus,
& ſimiliter;
Quæritur Ægiſtbus quare ſit factus adulter,
In promtu cauſa eſt; deſidioſus erat.

Unde contingit, ut propter ſtudium divinæ paginæ paratas haberet auctoritates, modo de Dei præceptis, modo de Sanctorum exemplis, dulcedinem ſibi & aliis faciens conſolationem, & ut eſſet in ore ſuo ſacra pagina ſicut turris David, quæ erat ædificata cum propugnaculis. *Mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.* In ſcriptura enim divina ſunt clypei, id eſt, præcepta Dei, ut *Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & Diliges proximum tuum ſicut te ipſum. Non concupiſces. Non quæres ultionem &c.* Ibi etiam eſt armatura fortis, ſcilicet exempla Sanctorum,

rum; sicut exemplum innocentiæ Abel, Abraham obedientiæ, Isaac simplicitatis, Iacob fortitudinis in labore, Ioseph castitatis, Moyses mansuetudinis, qui inter millia fuit mitissimus, Phinees zeli & fortitudinis, Samuel benignitatis, qui de Principatus culmine dejectus dixit: *Absit ut cessem orare pro vobis.* David non reddendi malum pro malo, qui & Saul pepercit. Quapropter vir Dei collegit opuscula, manualia & brevia, sicut *arborem vitiorum & virtutum*, quam prius editam ipse correxit, & multis locis supplevit. Similiter *de differentia criminum, de differentia virtutum Politicarum & Theologicarum*, & Tractatum *de anima*. Vitas Patrum etiam in ordinem congruum secundum virtutes & vitia collegit, incipiens ab oratione, lectione, meditatione, quæ sunt membra præcipua vitæ contemplativæ, & sic de aliis, quæ ipse in sua senectute plano stylo composuit, plus prospiciens utilitati legentium, quam ornatui illorum intendens. Seneca: *Plus me occupat medulla sensuum, quam spuma verborum.* Cronica etiam de omnibus mirabilibus, quæ non solum suis imo & vicinis temporibus contigerunt, cum multa diligentia conscripsit, secundum annos Dominicæ incarnationis singula luculenter explanans, de diluviis, de bellis, peregrinationibus, incendiis, & aliis omnibus emergentibus, nihil intactum relinquens. Unde spiritu Dei actus de se tanquam de alio sæpe loquitur, exemplo Moysis, qui dicit. *Et erat Moyses vir mitissimus super omnes habitatores in terra*, & Job, *Vir erat in terra Hus, nomine Iob, simplex & rectus*, quod dicit beatus Gregorius ipsos de se per Spiritum Sanctum tanquam de aliis dixisse, non ut se extollerent, sed ut aliis exemplo prodessent. Et Iohannes Evangelista dicit: *Discipulus ille quem diligebat Ihesus, qui & recubuit super pectus Ihesu*, & Apostolus: *Scio hominem in Christo &c.* & alia multa exempla.

Ratione igitur prævia & spiritus intellectus mores fratrum examinabat, & singulis in suis obsequiis contra vitia insidiantia consulebat, conscribens antidota multimoda. Generalia ordinis instituta toto sinu complectens commendabat assidue, caput totius religionis in communi statuens subditorum obedientia, & dilectione mutua, cum mediocritate cibi & potus, & castitate, & humilitate. Fratribus etiam in secularibus eccle-

siis

ſiis & (1) converſis in grangiis formam vivendi mirabili ſagacitate in ſcriptis contradidit, præcipue exhortans, ut ubicunque duo fratres ſimul eſſent in eccleſia, ſtuderent ad mutuam caritatem, ad parilitatem in prædicatione, ſecundum datam ſibi à domino ſapientiam, in ebdomadarum partitione & confeſſione, priorem inter eos parochianis tantum ad inquiſita reſpondere, negotia declinare, quantum fieri poſſet, minorem domi ſubſiſtere, ambos in eccleſia ante omnes & poſt omnes eſſe, diſciplinæ clauſtri meminiſſe, in parochia vel alibi nunquam inebriari, propter infirmos domos ſimul intrare, non intereſſe conventibus ſecularium, poſt competentes dies in Abbatia ſe præſentare, viciſſim in clauſtro poſt orationem Conventui conjungi, rumores non deferre, ſed per licentiam loqui, labores ſecundum formam clauſtri ſervare, clauſo cœnaculo comedere, breviter & diſcrete loqui in confeſſione, ſine licentia Abbatis litteras non exequi, nec judicia exercere, in omni negotio teſtem habere, oblationes fideliter colligere, à minori quantitatem conſcribi & præſentari, hoſpitium religioſis tantum laicis miniſtrare, libellos conventus ſervare, & non facile ſine memoriali ac licentia præſtare, alienos libros ſuper unum non multiplicare, cognatos ſine neceſſitate non frequentare, mores familiæ emendare, libenter quicquid poſſunt operari, apud ſeculares judices non intercedere, pecuniam alienam non recipere, nec deferre, lectioni & ſtudio operam intendere

(1) Qui vita ſeculari relicta aſceticam amplectuntur dicuntur *Converſi*. Vulgo etiam *converſi*, qui partim pietatis, partim victus quærendi cauſa, illata aliqua bonorum parte, monaſterium ingreſſi monachorum obſequiis velut famuli famulæque offerunt ſe & addicunt. Unde & fratres oblati, laici, *Lekenmonniken* &c. de quibus pridem jam dixi *lib.* 2. *de Nobilitat. cap.* 2. Gilbert. Criſpin. *in vit.* S. Herluin. quæ poſt Chronicon Beccenſe apud Luc. d'Achery. *Simili ſe inibi propter Deum ſervituti nobilis mater ejus addixit, & conceſſis Deo prædiis, quæ habebat, ancillæ fungebatur officio, ſervientium Deo pannos abluens, & quicquid injungebatur extremi operis accuratiſſime agens.* Clemens Papa V. apud d'Achery *to.* 7. *Spicil. p.* 23. *Et quia non habebas, unde poſſes ſecundum priorem ſtatum tuum vivere, decreviſti, quod velut converſus in monaſterio Ciſtercienſi Cabilonenſis diœceſis habitares. Sed Abbas dicti monaſterii, qui tunc erat, recipere te noluit, niſi promitteres, quod in Ciſtercienſi ordine perpetuo remaneres &c.*

tendere, vestes suas subdolis non præstare, nec pecuniam, ne conversi cum hospitibus bibant inhibere, semetipsos non amare, se non habere plenam potestatem profiteri. Non solum autem Canonicis & secularibus ecclesiis, sed & omnibus tam in claustris quam in grangiis certam formam vivendi limitabat, videlicet qualiter infirmi, quomodo minuentes sanguinem, quomodo custodes, quomodo in claustro sororum manentes se gerere deberent, ordinavit & conscripsit, nihil de ordine mutans, sed dubia declarans, & minus expressa, sicut fidelis & bonus dispensator, supplens secundum quod in ordine dicitur, quod singuli Officiales se debent gerere secundum Abbatis ordinationem.

Anno igitur Domini CIↃ. CC. XXXVII. à diluvio beatæ Julianæ XXIV. Nicolai XLII. Marcelli XIX. ab aquæductu stabilito XLV. à captivitate Iherusalem XLVIII. primæ peregrinationis XLVII. secundæ XL. ab adventu magistri Oliveri XXIV. tertiæ peregrinationis eo prædicante XX. quartæ peregrinationis prædicante magistro Arnoldo & Johanne Zantense X. à conversione beati Augustini DCCC. XXVIII. à conversione beati Benedicti DCC. XI. Claruit Boetius. Passionis Sancti Bonifacii D. XI. transitus Sancti Ludgeri CCCC. XXVIII. ex quo claruit Papa Gregorius DC. XLVII. translationis Magorum Coloniam LXXIII. Ordinis Carthusiensium C. XLVII. Ordinis Cisterciensium C. XXXIX. Præmonstratensium C. XVII. plantationis Orti Sanctæ Mariæ LXXII. Floridi Orti in Werum XXIV. transitus S. Francisci XI. translationis ejus VII. translationis Sanctæ Elisabeth II. translationis Emonis fundatoris novi claustri, quod dicitur Campus rosarum XVI. Egburgis (1) donatæ in novo claustro sepultæ XXIV. Anno imperii Frederici II. Romanorum Imperatoris XVII. Regni Iherusalem XIII. Siciliæ XLI. Indictione X. Pontificatus Domini Gregorii Papæ noni XI. Episcopatus Domini Ludolfi Monasteriensis Episcopi XII. reverendus Pater Emo & piæ recordationis apud Deum & homines

(1) Qui & se & sua omnia monasterio offerebant, *Donati* etiam dicti. Charta apud d'Achery *to.* VII. *Spicil. p.* 272. *Concedentes vobis &c. liberam & plenariam potestatem recipiendi moniales tam conversas quam clericas, & fratres & donatos & donatas, tam clericos quam laicos &c.*

mines in nocte beatæ Luciæ virginis, quam semper specialiter dilexit, ac ei servivit, vigiliam ejus jejunando, & omnes, quos potuit, ad honorem ejus exhortando, accedente festo ejus supplicavit eidem virgini morbo invalescente, ut si eo anno secundum Dei ordinationem esset moriturus, ea nocte ipsius precibus ad requiem transiret. Eadem igitur dictis matutinis coram positis fratribus & sororibus in novo claustro, cui ipse tanquam rigator nomen *Campus rosarum* imposuit, de laboribus & ærumpnis carnis ereptus dormivit cum patribus suis, omnibus qui adstabant fratribus non modicum flentibus, & patrem se tantum amisisse lamentabiliter conquerentibus, nec non & sororibus, quas ipse tanquam oviculas debiles & infirmas, quo fragilior erat sexus, eo sollicitius nunc blanditiis demulcendo, nunc etiam minis & terroribus deterrendo uni viro desponderat virgines castas exhibere Christo. Corpus itaque ejus sacerdotalibus indumentis, ut decuit, & mos est de Prælatis, involutum, & in ecclesiam processionaliter delatum, post lecta psalteria & missas celebratas, sororibus extra portas cum cantu exequiali prosequentibus, & fratribus qui aderant comitantibus, in navi est collocatum, & ad Abbatiam deductum, ubi completis psalteriis post nocturnas vigilias & officio divino & missis in Capitulo claustri, ubi ipse sibi sepulturam elegerat, est sepultus. Capitulum quippe dum viveret diligens propter studium confessionum, correptionum, lectionis & sanctæ meditationis, adstrinxit sacerdotes, qui in obitu suo præsentes erant, ut corpus suum in Capitulo humarent, & si quando novum Capitulum fieret, in illud transferrent, ut sicut vivus locum illum dilexit, sic & ad illum intraret defunctus, ubi Deus omnipotens sua ineffabili gratia per Confessoris sui merita multa infirmis confert beneficia sanitatum. Homo siquidem iste spiritu Prophetiæ in quantum ab hominibus sciri voluit, à Deo fuit ditatus. Nam in anno obitus sui cuidam laico nobili in parochia *Werum*, qui fuit cruce signatus, quærenti consilium, si adhuc præparare deberet pecuniam ad passagium terræ sanctæ, dixit præcise: Neque in diebus meis neque tuis erit generalis peregrinatio in terram sanctam, quoniam post mortem meam te adhuc forte vivente erit tanta dissensio in ecclesia Dei, quod propter bella intestina non poterunt Christiani contra paganos unanimiter dimicare.

re. Dixit etiam quibusdam civibus super emptione prædiorum litigantibus, quod forte visuri essent diem, quando etiamsi pecunia abundarent vix eam auderent in prædia convertere propter caristiam intolerabilem, maxime cum essent multo plures venditores quam emptores, quod anno XII. post mortem suam per inundationem salsi in diversas plagas manifesto accidit. Cuidam etiam familiari suo ante horam mortis quærenti, quem vellet sibi succedere, dixit fratrem Paulum esse bonum, sed brevi tempore victurum, & Domini Pauli successorem nominatim expressit. Quæ omnia rei exitus vera esse probavit. Post mortem quoque suam probabilia signa Deus dignatus est per eum operari. Nam etiam *Dammæ* cœcam illuminavit, mutam loqui fecit, & quandam per triennium contractam & decumbentem libere fecit ambulare. Cui etiam Deum & Sanctum Nicolaum ac alios Sanctos, cum esset paupercula, & necessaria deficerent, invocanti responsum est cœlitus, ut venerabilem partem *Emonem* invocaret, quia ipsi collatio sanitatis suæ divinitus esset reservata. Et sic eo invocato sanitatem recepit. Post decessum tam Reverendi patris & solliciti Pastoris, devota illorum fratrum congregatio, quam idem pater venerabilis in Christo plantavit, & intenta oratione munivit, Domini *Sibrandi* Abbatis de Orto Sanctæ Mariæ, vices patris Abbatis, videlicet Domini Præmonstratensis gerentis, pacifice ac humiliter expectavit adventum. Qui anno Domini CIↃ. CC. XXXVIII. vere inchoante veniens, assumpto secum Abbate de Doccum, in octava Epiphaniæ Capitulo præsedit, ac exhortatione præmissa fratres de concordia monuit, & triplicem formam electionis secundum ordinem eis proposuit. Qui sine votorum examinatione ac familiari scrutinio electionem in ipsum Abbatem Dominum Sibrandum, eo quod esset vir honorabilis & discretus, & locum eundem semper dilexerat, compromiserunt, adjunctis ei tribus ecclesiæ Canonicis, qui forma electionis approbata in constitutionibus Domini *Innocentii* Papæ . . . . . . Memorati autem electores fratribus in Capitulo residentibus ecclesiam intrantes Spiritus Sancti gratia invocata, & collatione invicem habita, unanimiter in personam Domini *Pauli* ejusdem ecclesiæ Suppriroris consenserunt. Quem cum in Capitulum reversi ad onus suscipiendum nominassent, sine contradictione ab omnibus est acceptatus. Fuit enim vir nobilis

bilis & valde literatus, juris peritus, facundia & dulcedine linguæ præditus, & ab adolescentia claustrali disciplina imbutus. Imponente igitur Cantore *Te Deum laudamus*, & campanis concrepantibus in chorum est deductus, & dicta debita oratione in stallo Abbatis collocatus. Deinde in Capitulum reductus professiones fratrum sine contradictione alicujus recepit, ac eodem anno in ecclesia *Floridi Orti* in die beati Magni martyris præsentibus fratribus à Domino *Ludolfo* Monasteriensi Episcopo manus imponente Abbatis benedictionem accepit. Eodem anno proxima die post Bavonis conflagrata est ecclesia Sancti Andreæ in Emetha. Die Calixti data est sententia à Consulibus de solutione per duo millia marcarum exponenda in die beati Martini. Subdiderunt se fidejussores de quantitate, videlicet de CIↃ. CC. marcis, quia reliquum fuit ex gratia indultum. Et termini solutionis sunt assignati.

Eodem anno videlicet anno Domini CIↃ. CC. XXXVIII. anno ab inchoatione lateritii operis tertio, prædictus Abbas veniens in Ortum Sanctæ Mariæ de consilio Domini *Sibrandi* Abbatis ibidem conduxit magistrum *Everardum* lapicidariæ artis peritum natione Coloniensem ad novam ecclesiam in *Floride Orto* faciendam, mercede ipsius taxata tam hyeme quam æstate, videlicet ut reciperet præter victum æstivo tempore ad diem VII. Daventrienses, hyemali vero tempore à festo Martini ad Purificationem tres, & hoc tempore sederet ad secandos lateres, sed satis dampnose propter diei brevitatem & aëris obscuritatem. Quæ tamen forma conventionis postmodum propter suam & filiorum intolerabilem gulositatem mutata est, ut ad annum reciperet XXIV. libras, & ad diem perciperet duas uncias Groniensium. Idem autem magister in vigilia Assumptionis fundum in atrio ecclesiæ pertemptavit, & statim postea initiatum est fundamentum cum gravissimis laboribus & expensis, quia subito vacillat operis ædificium, cui debile subjacet fundamentum. Apposito igitur lineari perpendiculo magister est metitus, quam profunde fodiendum esset fundamentum, ita ut ligna in fundo posita omni tempore haberent aquam, quæ ipsa solet à putredine conservare. Hic autem perpendit per aquam, quæ erat in fossato atrii, ita ut illa æqualitas posset derivari per cuniculos terræ super tignorum superficiem ad duos pedes, cum tamen in illo autumpno fuisset

sic-

ficcitas maxima, & sic necesse fuit totum fundamentum fodere ad profunditatem XX. vel XVIII. pedum. Præterea ad occidentem, ubi est major pars ædificii olim decurrebat amnis, cui nomen erat *Fivele*, ita ut esset ibi portus navium. Qui cum in *Emetha* esset obstructus & desiccatus paulatim fimo sterquilinii & straminibus fuit repletus, & ideo necesse fuit in profundum fodere, ut ad solidum fundum posset perveniri. Effosso igitur fundamento vicissim de cavea ad caveam posita sunt inferius ligna abiegna adhuc recentia & succorosa propter securiorem conservationem operis, prima in longum operis videlicet ad orientem & occidentem, & desuper alia in transversum. Quibus cum multa diligentia collocatis superjecta est terra primo pinguis & fimosa pro majori attractione humoris & conservatione lignorum, postmodum ficca, quæ condensata est truncis, accedentibus ad singulos quatuor viris fortibus, quibus lassatis alii quatuor succedebant, & sic oportebat omni tempore hujusmodi fundationis interesse LXXX. viros, cum essent X. trunci, & vicissitudinalibus commutationibus carere non possent. Quibus pleno robore laborantibus tota villa contremuit, ita ut in vicinis domibus ollæ lacticiniorum effunderentur, & ova aucarum ex tremore terræ commixta fœtus perferre non possent. Cooperabantur autem fideliter cum parochianis ejusdem ecclesiæ cives de Wakersum, ita ut ipsi fere medietatem operis explerent. Et dabatur cotidie laborantibus medietas rotundi panis, & buccella casei ad meridiem, & tres vel ad minus duæ magnæ fitulæ ad bibendum. Et sic in magna hilaritate operabantur, & auctoritate Domini Episcopi singulis operantibus quinque dies de injuncta pœnitentia indulgebantur. Canonici autem & conversi fideliter & viriliter cooperabantur. Principales in promotione operis fuerunt, *Andreas* Prior, vir prudens in dulcedine jocunditatis, & vultus arrisione, homines ad operandum optime alliciens, & frater *Menko* tunc Vestiarius & Cellerarius interior, nec non & parvorum Magister, postmodum vero ejusdem ecclesiæ Abbas effectus, & frater *Itatus* Canonicus, & *Sigrepus* conversus. Hi, quia efficaciores in duabus parochiis poterant habere petitiones, homines ad laborandum convocabant, & sæpe post diurnum laborem & sollicitudinem circa operis ordinationem & promotionem, aliis in vespere tendentibus ad

 quietem,

quietem, etiam post occasum solis hostiatim circuibant, petendo, & ad crastinum laborem invitando, sibi & partitionibus parochiarum, prout qualitas operis exigeret, vices distribuendo. Positio autem fundamenti intra quinquennium fuit consummata, Deo gratiam suam apponente, ut essent optima tempora, & frumentum ubique habundaret. Nam ab inceptione fundamenti usque ad tertium annum ecclesia Floridi Orti in singulis (1) grangiis partitiones duas vel tres de clibanis frumenti poterat intrituratas relinquere anno futuro. Sed statim fundamento posito tempora cœperunt in incremento annonæ vilescere, nam eo anno, cum fuisset siccitas magna ante festum Johannis Baptistæ, postea successit pluvia maxima, quæ fundamentum ecclesiæ in fine occidentali non modicum impedivit, quia sæpe terra de die effossa propter ponderositatem & labilitatem ex pluvia relabebatur, & sic non poterat illa cavea, cum haberet in latitudine quantum ad statum ecclesiæ plus quam LX. pedes, & in longum XL. satis in fundo effodi & complanari, nec ligna satis ad placitum collocari. Tamen per totam illam caveam ligna fuerunt in fundo collocata, & ad parietem finis ecclesiæ duplicata. Fundus vero ad Aquilonem fuit debilior in eadem parte Occidentis, quam ad Austrum, & minus solidus, quia virgam Geometricam poterant levi labore ad finem imprimere. Unde si forte ibi periculum eveniat, ex hoc sciatis evenisse. Non solum autem ex his causis finis occidentalis plus descendit, sed etiam quia orientalis jam prius fuerat ad XX. pedes exaltatus, & sic suum fundamentum fuit jam stabilitum, antequam aliud inchoaretur. Præterea quoniam difficile est superædificare, nisi sciatur intentio primi fundatoris, cum quilibet artifex discretus primo in mente disponat materiam sui operis, & diversos diversa juvant, ideo primam ordinationem operis hoc loco duximus describendam, ut si posteris placuerit superædificare ex hoc habeant materiam proficiendi. Primum enim erat propositum, ut inter duo brachia ecclesiæ

(1) Grangia, prædium, villa rustica, annonæ, segetis conditorium. Gesta Abbat. Autissiod. apud Labb. *to.* 1. *nov. Biblioth. p.* 591. *Ædificavit ibi grangiam lapideam miræ magnitudinis, & latitudinis, in qua jacent animalia, fœnaque & segetes reconduntur.*

ecclesiæ fieret ciborium in modum turris, cujus laquearia super tectum ecclesiæ in hujusmodi operibus solent extolli, ut fenestræ super tectum prominentes chorum illuminent, ubi tamen volebant campanas conventus suspendi. A latere vero ciborii super duas capellas, quæ firmissimum habent fundamentum, propositum erat fieri duas turres minores, & in fine occidentali turrem magnam ad campanas parochiæ. Quæ omnia licet satis essent ad ornatum, tamen propter multos labores & expensas, quibus tam Prælati quam universitas fratrum quasi in fornace tribulationis fuerunt excocti, hoc ad præsens prætermiserunt, & posteris, qui labores eorum quasi gratis, & utinam non ingrati, erant intraturi, si facultates suppeterent hæc perficienda reliquerunt. Perficientibus autem cum inexplicabili difficultate, nam opus sicut evidentia declarat, erat magnum, parietes diversi, Magister & operarii omnes summo pretio conducendi, anni durissimi supervenerunt, & multi, etiam qui prædiis habundabant, coacti sunt terram exire, & alimoniam undecunque poterant requirere. Nec hoc prætermittendum, quod Dominus Sibrandus Abbas de Orto S. Mariæ instigabat, ut in sanctuario fierent duo altaria, sicut in Præmonstrato. Et ideo dilatata fuit ecclesia ad Orientem, ut largus esset ministrorum circuitus, maxime propter pressuram offerentium & communicantium.

Anno Domini CIↃ. CC. XL. mortuus est Dominus *Sibrandus* Abbas Orti S. Mariæ, vir in omni populo valde honorabilis, corpore pinguissimus, statura procerus & robustus, ac bene dispositus, satis literatus, facundus in lingua, & Latina, & naturali, ingenio subtilissimus, qui ecclesiam suam cum bona magnanimitate à perversis defendit strenue, quia intus & foris magna suæ personæ habebatur reverentia. Ipse autem ecclesiam Floridi Orti specialiter dilexit, & in omnibus suis necessitatibus & antequam esset Abbas, efficaciter promovit. Successit ei Dominus *Iarichus* fere octogenarius, qui à prima infantia in prima fundatione religioni mancipatus, & satis literatus, ac bonus prædicator, fuerat ecclesiæ satis utilis. Sed post electionem statim cœpit corpore ac sensu deficere, & vix duobus annis in officio perstitit Abbatis, & renunciavit.

Anno Domini CIↃ. CC. XLI. die Dominica in ecclesia Michaelis luna XXVII. circa horam nonam facta est eclipsis Solis,

lis, quæ secundum rationes Philosophorum poterat esse naturalis per objectum terræ inter nos & Solem. Cum enim sol est in medio zodiaci, & ecliptica linea, & luna accedit ad ipsum, ut reaccendatur, ipsis in eadem linea directe convenientibus, sole supra & luna infra, & terra sic utrique in eadem linea directe supposita, necesse est lunari objectu nobis solarem subtrahi aspectum. Zodiacus enim circulus continet in latitudine XII. lineas, quarum mediam, quæ vocatur ecliptica, sol tunc perambulat, luna autem per totam ejus latitudinem vagatur. Unde licet omni mense luna ad solem accedens reaccendatur, non tamen uno semper loco & eadem linea directe in ecliptica linea ei supponitur, & ideo non omni mense vel anno fit eclipsis. Sol autem in sua eclipsi nihilominus lucet, licet nos ejus aspectu fraudemur. Cum vero luna eclipsim patitur, lumine privatur, quia lumen à se non habet, sed à sole. Cum enim sol est sub terra, & luna supra terram vel econtra, uterque tamen in ecliptica linea, terra in eadem linea interposita privat lunam lumine, quod à sole contrahit. Et hoc semper circa plenilunium XIV. vel XV. vel XVI. Sed si luna per aliam quamlibet præter eclipticam ab opposita parte feratur, terra ob sui exiguitatem solare non potest ei lumen adimere, & ideo luna non omni mense patitur eclipsim. Poterit etiam eadem eclipsis esse prodigialis, quia circa idem tempus decessit Dominus *Gregorius* Papa IX. qui fuit homo valde literatus, & ecclesiæ sibi creditæ strenuus defensor, qui quinque † volumina decretalium ob librorum diversitatem & prolixitatem in compendium voluminis unius per Magistrum *Remundum* ordinavit contrahi. Hic *Fretbericum* Imperatorem Deo & ecclesiæ inobedientem, & multa signa incredulitatis habentem sæpius monitum excommunicavit, ac postmodum anathemati subjecit. Post ipsum electus est quidam *Cœlestinus*, qui post electionem tantum XVI. dies supervixit, & sic sedes Apostolica ferme per annum vacavit, *Fretberico* Imperatore electionem tam occulte quam manifeste impediente, & maxime per quosdam Cardinales, quos in captivitate detinuit, sine quibus electio non poterat celebrari. Et accidit illud Prophetæ, *Vidi Israel sicut oves sine Pastore.* Utrum autem illa eclipsis fuerit naturalis vel prodigialis ei relinquimus, qui dicit, *Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate.* Et Apostolus: *Observatis*

† Vid. man. ad jus Canon. ** Lib. I. Tit. I. pag. 7.

servatis tempora, & menses, & annos, timeo, ne frustra laboraverim in vobis. Paraditus:

De lunæ gyris & solis sæpe requiris,
Sed de stellarum scis ratione parum.

Anno Domini CIↃ. CC. XLI. occisus est *Rodulfus* primogenitus *Egberti*, qui fuit Præfectus villæ Groniensis, & hoc per *Thizonem* militem & *Rodulfum* filium .... cognatum ejusdem occisi, & per Gelekonidas & Popelingos confœderatos in destructionem prædicti Egberti & fratrum suorum. Sed aliter quam æstimatum fuit evenit. Nam *Egbertus* juvenis cum fratre *Godescalco* effugiens, vocatis ad se *Rodulfo* de *Nurech*, & *Menzone* ad *Amnem* fratruelibus suis, auxilio militum de Pedese, & aliorum, domum suam viris & armis munivit. Prædicti autem occisores domum *Menzonis*, ecclesiam Sanctæ Walburgis, & alias duas domos occuparunt, & sic aliquamdiu pugnantes plurimos hinc inde occiderunt. Sed plures & meliores ceciderunt de parte *Thizonis* & *Rodulfi*, & tandem eis deficientibus cœperunt cedere, & captæ sunt domus eorum, & quædam funditus destructæ, & fere tota villa igni tradita, quando *Rothgerus* Scultetus & sui fratres fuerunt *Thizonis* & *Rodulfi* principales coadjutores. Econtra pet *Thizonem*, & suos destructum est castrum in Gronenburch, quod fuit seminarium totius discordiæ, & domus militum de Pedese, videlicet *Adulfi* & *Rodulfi* fratrum, & similiter patruelium suorum, ubi & in optimis pomeriis & pretiosa supellectile multa bona sunt igne consumpta, vel etiam destructa.

Eodem anno circa ad vincula Sancti Petri electus est ad apicem Apostolicæ dignitatis Dominus Syneboldus presbyter Cardinalis, & quia aliis diversa sapientibus ipse dilexit vivere pacifice ac innocenter dictus est *Innocentius*, quartus in illa sede hujus nominis heres. Qui statim post electionem suam confirmavit sententiam latam à Domino *Gregorio* Papa contra *Fretheričum* Imperatorem, propter quod insidias multas & injurias perpessus tandem Roma secedens secundum illud, *Si vos persecuti fuerint in una civitate fugite in aliam*, primo se Ianuam, unde fuit oriundus, transtulit, ac postmodum Lugdunum super Rodanum in Burgundia secessit, & sic omnia jura Papalia Lugdu-

num sunt translata. Eodem anno Dominus Papa concessit Maguntino Primati & Coloniensi Archiepiscopo, ut ab omni clero suorum Suffraganeorum perciperent * quintam omnium proventuum ecclesiarum, eo quod ipsi viderentur se periculo pro ecclesia contra prædictum Imperatorem viriliter opponere. Super quo mota est quæstio & dissensio non modica, quia nec Archiepiscopus Bremensis, nec Trajectensis, nec Monasteriensis, nec aliqui Episcopi totius Alemanniæ, præter Leodiensem & Osnabrugensem voluerunt in suis diœcesibus hanc exactionem admittere. Sed pro relaxatione miserunt ad Dominum Papam supplicationes, qui nec voluit ad plenum revocare, nec etiam sententias à prædictis Archiepiscopis latas confirmare, sapienter expectans, ut medio tempore fierent amicabiles compositiones, quod & factum est. Nam & prædicti Archiepiscopi videntes se non posse ad plenum prosperari, actionem suam mitigaverunt, & quod eis singuli Episcopi ex gratia apposuerunt, gratanter acceptarunt.

* Cod. Fris. *quintam partem proventuum omnium ecclesiarum.*

Anno Domini CIↃ. CC. XLII. mense Augusto in inventione S. Stephani Dominus *Paulus* secundus Abbas Floridi Orti, anno ab obitu Domini *Emonis* & suæ successionis XI. acutissima febre correptus de claustro sororum ad Abbatiam est deductus. Sexta die infirmitatis recepto officio communionis & inunctionis cum summa devotione & multiplicatis correptionibus, quas singillatim à singulis sacerdotibus expetivit, sciens sibi horam mortis imminere ad exemplum Domini Emonis de lecto se erigens, accepta stola & baculo, absolvit ab excommunicatione omnes, quos ipse auctoritate ordinaria seu delegata excommunicavit, quoniam omnis † excommunicatus à suo excommunicatore est absolvendus, nisi per appellationem ad audientiam superioris fuerit causa devoluta. Quo facto se in lectum recipiens circa horam nonam in festo Cyriaci coram positis fratribus, & de morte tanti patris dolentibus & gementibus, omnibus quæ ad suam salutem aut ecclesiæ utilitatem pertinebant sapienter pertractatis, dormivit cum patribus suis, ac peractis illa die ac nocte secundum consuetudinem psalmis, sequenti die per venerabilem virum Dominum *Hayonem* Abbatem de Merna à dextro latere Domini *Emonis* Abbatis, sicut ipse petivit, in Capitulo est sepultus. Qui mortis suæ quasi præscius sæpius eo anno desideravit sibi complanari ac poliri operimentum

† Vid. 3. *manud. ad jus Canon.* 12.

sarco-

sarcophagi & denigrati, ac à latere prædecessoris sui collocari. Erat autem hic pater venerabilis, in parentela nobilis, scientia cultus, juris ac Theologiæ peritus, & in Deo justus ac fervidus, in sermone jocundus, in omnibus fratribus suis habilis & compositus, in morum honestate præclarus, facundia præcipuus, ita ut etiam dulcedinem linguæ suæ mirarentur audientes. Quem etiam Dominus tanquam aurum in fornace probatum multis tribulationibus fatigari permisit, tam ab extraneis quam periculis cum falsis fratribus, in quibus viriliter contra hostes visibiles & invisibiles decertavit. Etiam ubi necessaria erat patientia quasi naturaliter erat patientissimus juxta illud Salomonis; *Melior est patiens viro forti.* Contra infestantes ecclesiam fuit strenuissimus defensor, secundum illud: *Ne des alienis honorem tuum.* Cum enim quadam vice Dominus *Ludolfus* Episcopus Monasteriensis, vir naturali ingenio pollens, instinctu quorundam æmulorum ecclesiam *Floridi Orti* gravare voluisset, & publice mandasset fidejussoribus super solutione ecclesiæ in Emetha datis, ne Conventui quicquam exponerent, nisi prius ex parte defuncti sibi satisfieret, idem Abbas constanter allegabat ipsum ante obitum absolutionem petivisse, & cautionem de parendo mandatis ecclesiæ præstitisse, & sic à suo Confessore absolutum in forma ecclesiæ, & ideo à sacramentis ecclesiæ & sepultura non fuisse excludendum, cum etiam sacrilegis & aliis, qui ad Sedem Apostolicam essent mittendi, in extremis possit & à simplici sacerdote, & maxime suo Confessore beneficium absolutionis impendi, accepta, ut dictum est, cautione, ut pareat mandatis ecclesiæ, si supervixerit, & sic heredes teneantur ad interesse, nec moriens sic absolutus sacramentorum & ecclesiasticæ sepulturæ habebit aliquem defectum, *ext. de sepultur. parochiano.* His & aliis allegationibus coegit Episcopum factum suum revocare, & ecclesiam *Floridi Orti* ab illa impetitione liberam denunciare, & nichilominus prædictis fidejussoribus sub pœna excommunicationis mandare, ut solutionem ecclesiæ terminis statutis exponerent. Etiam hic præcise dixit Episcopo, quod nisi ecclesiam in suo jure paterne defenderet, ei nullam procurationem impenderet. Et sic Dominus Episcopus, cum esset vir sapiens, & juri ecclesiastico satis deferens omnia, quæ contra ipsum Abbatem vel

ecclesiam suam fuerunt attemptata, publice in Synodo Loppershem revocavit.

Defuncto igitur hoc venerabili patre cum Dominus *Elgerus* Abbas Orti Sanctæ Mariæ vices patris Abbatis, videlicet Domini Præmonstratensis, gerens ivisset in Daniam pro visitatione facienda, Prior & Conventus Pastore orbati vocaverunt Priorem Orti Sanctæ Mariæ cum Domino Johanne Abbate de insula Sanctæ Mariæ, qui eo anno missus fuit ad visitationem circariæ Frisiæ. Quibus venientibus primo ordinatum fuit quoddam arbitrium, sed accedentibus dictis Prælatis ad Capitulum omnes fratres unanimiter concordaverunt in personam fratris *Menconis*, qui tunc erat Prior ejusdem loci. Qui post *Te Deum* cum aliis consuetis solennitatibus percantatum in Capitulum reductus professiones omnium fratrum concorditer accedentium recepit. Eadem nocte mortuus est Dominus *Rothuuardus* Abbas Sancti Bonifacii in Dockum morte subitanea in Florido Orto, cum eadem die missam devote celebrasset, & ideo nullatenus de salute talium est dubitandum, cum dicatur in libro Sapientiæ, *Justus si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit*, maxime quia idem Abbas tam in spiritualibus quam in temporalibus ecclesiam suam in bono statu conservavit, & in multis emendavit, & in locum illum in optima venit voluntate pro cooperatione pacis & concordiæ in electione. Recepit autem prædictus Abbas electus administrationem ecclesiæ *Floridi Orti* anno sexto transitus Domini *Emonis* fundatoris, & primi Abbatis in festo Magni martyris, anno fundationis ejusdem monasterii XXX. anno ætatis suæ similiter XXX. Professionis XIII. Subdiaconatus XI. Diaconatus IX. Sacerdotii VII.

Anno Domini M. CC. XLV. præsidente Domino Innocentio Papa IV. Pontificatus ejus anno III. mense Julio, prima die mensis, in octava Joannis Baptistæ celebratum est Concilium apud Lugdunum Galliæ, quod est super Rhodanum in ecclesia S. Joannis in pede montis, præsentibus Archiepiscopis & Episcopis ferme trecentis, tribus Patriarchis, Abbatum vero aliorumque Prælatorum ecclesiæ magna multitudine. Ubi cum citatus fuisset *Fridericus* Imperator super objectis jam dudum sibi criminibus responsurus, cum non veniret, nec responsum mitteret,

teret, protelatum est Concilium ad decem, deinde ad octo dies. Tandem venerunt Magister *Thadeus* de *Soessa*, & Magister *Petrus de Vinea*, Judices palatii sui. Et surgens Magister *Thadeus* homo statu corporis & pulchritudine, scientia & facundia præditissimus, verbis conabatur dealbatis ipsum excusare, cum tamen nullam ex parte ipsius cautionem * sufficientem offerret. Causæ autem contra eum fuerunt principaliter quatuor. Primo arguebatur de rupta pace inter ipsum & ecclesiam. Secundo de perjurio septemplici, quia fidelitatem, quam † juraverat D. *Innocentio* III. in receptione Regni Siciliæ, & D. *Honorio* in coronatione Imperii, & *Gregorio* multoties non servavit. Tertio de hæresi, utpote clavium ecclesiæ contemptor, Sarracenorum amator & cohabitator. Quarto de sacrilegio, quia Cardinales capi fecit & vinculari. ‡ Qualiter de Apulia & Sicilia fere omnes Archiepiscopos & Episcopos depulit, & claustra destruxit, redditus ecclesiarum & claustrorum suæ ⸸ deputavit militiæ & avaritiæ, imo Saracenorum, qui secum erant, procurationi. Unde assentiente universali synodo, quomodo ipse se omni honore & dignitate per iniquitates suas reddidit indignum, sententialiter ab Imperio est depositus. Et omnes qui ei juramento fidelitatis fuerunt adstricti sunt absoluti. Et mandatum est eis, ad quos pertinet electio, ut libere idoneum eligant successorem. Factum est hoc anno Imperii sui XXV. Regni Jerusalem XXI. Siciliæ XLIX. Ex quo submersus est avus *Fredericus* LV. Anno enim Domini M. C. LXXII. *Fridericus* Imperator compunctus est de persecutione facta in Alexandrum Papam. *Alexander* enim *Tertius* in Concilio habito apud Turoniam *Fredericum* avum ipsius excommunicavit. Qui apud *Hizingonem* eundem Apostolicum tenebrosis insidiis cum Rege Franciæ capere voluit, sed non perfecit. Anno vero M. C. LXXVII. quidam de Cardinalibus sacramentum de satisfactione ab Imperatore receperunt. Quo facto Imperator Venetias venit, & ibi renuntiavit causæ *Octaviani* Antipapæ, & secundum canones ab excommunicationis sententia, qua tenebatur, est absolutus coram multis ante ecclesiam B. Marci Evangelistæ. § Præfatus Imperator venit ad pedes prædicti Alexandri, & omnem reverentiam, quam Imperator Apostolicis impendere consuevit, §§ impendit. Anno vero M. C. LXXVIII. Fredericus crucem accepit, & post-

* *cum tamen nullam ex parte ipsius exhiberet cautionem sufficientem.* Cod. Gron.

† juravit.

‡ Et aliæ multæ causæ, quoniam de Apulia. *Cod. Gron.*

⸸ *deputans.*

§ Prænominatus. *Cod. Gron.*

§§ exhibuit.

pit, ita & quosdam ex istis omnibus renuntiantes & quasi nudos non veretur temptare. Sed quid mirum! non fuit domus ab initio, in qua Cain imitatores suos non habuit. In domo Noe Cham patrem irrisit. In domo Abrahæ Ismahel Isaac illusit. In domo Isaac Iacob Esau persequebatur. In domo Jacob fuerunt Simeon & Levi vasa iniquitatis, & Ruben, qui cubile patris ascendit. Samuel sanctus filios genuit perversos, sicut & Heli. In domo David Amon corrupit Thamar, Absalon surrexit contra patrem. Josias etiam bonus & justus filios habuit nequissimos. Imo Iesus Christus in consolationem nostræ fragilitatis in suo collegio voluit Iudam avarum & ambitiosum, imo furem sustinere.

Eodem anno frater *Wilbrandus* ivit ad Curiam Domini Papæ, & quia multam pecuniam secum detulit nomine redemptionis crucis acceptam, & multa & magna in Curia ex parte Frisonum promisit in rebus & personis subsidia, multam ibi invenit gratiam. Quo existente in Curia Rex Franciæ, qui jam cœperat se accingere ad peregrinationem in terram sanctam, quæ à paganis miserabiliter polluebatur, supplicavit Domino Papæ, ut dirigeret Prædicatores in Frisiam, qui animarent Frisones ad eundum cum ipso. Et sic negotium illud fratri Wilbrando est commissum. Principaliter tamen domino Alberto Archiepiscopo Livoniæ, Estoniæ, & Prussiæ fuit commissum, ut ipse in transitu suo per Frisiam prædicationem fratris *Wilbrandi* roboraret, & eum defenderet. Venerunt autem post *Exaltationem sanctæ Crucis* Groninge, muniti multis literis & auctoritatibus dispensationum, nec non & privilegiis super libertatibus Frisonum. Convocatis ergo ibi Abbatibus ac aliis Prælatis Frisiæ & juratis, ac nobilibus laicis, & maxime cruce signatis, ostensis literis suis & auctoritate indixerunt tempus passagii transmarini in Majo proximo anno futuro, mandantes ut omnes cruce signati se ad illud tempus præpararent. Sed reclamatum est ab omnibus, quod propter brevitatem temporis, penuriam argenti, & navium incertitudinem nullo modo possent tam cito præparari, & sic dilatum est usque ad Majum sequentis anni. Sed & tunc propter obsidionem Aquensis civitatis, ad quam plurimi Frisones iverunt, iter transmarinum est dilatum & vota auctoritate Domini Papæ commutata.

Eodem anno mortuus est *Ludolfus*, Episcopus Monasteriensis, vir per omnia pollens ingenio naturali, qui superbiam Offi-

Officialium ecclesiæ Sancti Pauli potenter ac sapienter repressit, & bona ecclesiæ viriliter de manibus eorum liberavit, in omnibus actibus suis fortunatus existens. Religiosos ac humiles satis dilexit, ac efficaciter defendit. Obiit autem episcopatus sui anno XXII. transitus Sancti Ludgeri Monasteriensis Episcopi CCCC. XXXIII. Fuit in ordine Pontificum à beato *Ludgero* XXVI. Successit ei *Otto* secundus filius *Hermanni* de *Lippiæ* fratris Domini Gerardi Archiepiscopi Bremensis, & Domini *Ottonis* quondam Trajectensis Episcopi apud Covordiam à Rodulfo & Threntonibus occisi.

Eodem anno mortuo D. *Henrico* Lantgravio Thuringiæ, qui fuit electus ad Imperium, & illud strenue cœpit administrare, missus est à Domino Papa *Petrus S. Georgii ad velum aureum* Diaconus Cardinalis Apostolicæ sedis Legatus. Qui veniens Coloniam convocavit omnes Episcopos ac Principes totius Alemanniæ in festo Michaelis. Qui omnes unanimiter convenerunt, nec deerat aliquis, quin vel per se venisset, vel per certum Nuntium vel per literas se excusasset, & ratihabitionem misisset, ubi communiter omnibus assentientibus electus est ad apicem Imperii *Wilhelmus* Comes Hollandiæ filius sororis Ducis Brabantiæ, * consobrinus Ducis Gelriæ. Erant autem principales in electione sua cum Legato Domini Papæ Maguntinus, Treverensis, Coloniensis Archiepiscopi, & Episcopi quamplurimi, cum aliis Principibus, ad quos pertinet electio, sicut dictum est, vel præsentibus vel se per literam excusantibus.

* Rectius Cod. Gron. *Comitis Gelrensis.* Nam nondum Duces tum Gelriæ.

Eodem anno concremata est ecclesia in ** Hrwcrahusum, de qua datæ sunt Episcopo centum marcæ novorum Monasteriensium, sive sterlingorum. Oblatæ sunt ecclesiæ in Halwirth & in Berum de pugna Raperti & Albertidarum, & habuit Dominus Episcopus ab utrisque LX. marcas Monasteriensis monetæ.

Anno Domini CIƆ. CC. XLVIII. Pontificatus Innocentii Papæ quarti quinto, electionis D. *Wilhelmi* Comitis Hollandiæ ad Romanum Imperium **, obsessa est civitas Aquensis ab eodem Rege, præbentibus sibi auxilium D. *Petro* Cardinali Apostolicæ sedis Legato, Archiepiscopo Coloniensi, Episcopo Leodiensi,

** Debet addi *primo.*

** *Hujus Ecclesia, sic Fana vocarunt, concremata est anno* CIƆ. CC. XLVII. *non fortuito, sed ab hostili manu, ob id sceleris Episcopo condemnata in centum marcas sterlingiorum.* Alting. in Notit. German. Infer. Part. Alt. Voc. Houwerahusum.

dienſi, Comite Gelrenſi, *Iohanne* (1) de *Avennes* Comite Hannoniæ, & aliis nobilibus quampluribus de Brabantia, Hollan-

(1) Balduinus Flandriæ Comes & expugnata Conſtantinopoli Imperator Conſtantinopolitanus duas reliquit filias Ioannam & Margaretam. Philippi patrui tutela ubi Ioanna exiit nupſit Ferdinando Sanctii filio Luſitaniæ Regis. Meyer. *ad Ann.* 1211. *& ſeq.* Margareta viro nobili Bochardo de Aveſnis, cui à Balduino mox in Aſiam tranſituro & liberorum & Regni tutela data & procuratio. Ex hoc duos ſuſcepit filios Ioannem & Balduinum. Et mox Bochardus deceſſit, anno ut Meyerus vult 1218. Cognomen ei de Avennis à terræ tractu in Hannonia, cujus erat Toparcha. Fato is poſtquam functus rurſum nupſit Margareta Guillelmo de Dampetra, nobili quidem Burgundo, ſed non admodum locupleti, ut Meyer. *ad dict. Ann.* Comiti interim in Burgundia Dominici S. Petri, unde & illud Dampetra, ſublatis tribus ex eo filiis Guilielmo, Guidone, & Ioanne, ex quibus Guido Margaretæ, prædefuncto jam Guillelmo in principatu ſucceſſit; Ioanne & Balduino, prioris liberis matrimonii, quod crederetur id illegitimum, & Papa injuſtum id pronunciaſſet, ut contractum cum eo, qui ſacro ordini jam adſcriptus, & factus jam ſubdiaconus, ab eo prorſus rejectis. Meyer. *ad Ann.* 1215. Verum graves hinc inter fratres ut & inter filios & matrem contentiones, & inimicitiæ capitales, quæ & bello dederunt anſam, Guidone à matre jam diu ante deſtinato ad Principatum. Contentio autem tam pertinax, ut cum eſſent non pauci, quibus cognita Bochardi virtus, quod is multum repugnans & invitus ſacris initiatus, mox autem ** cum occaſio vir bellicæ laudis avidus, fortis & manu promtus militatum ſe contuliſſet, ob ſingularem fortitudinem Principibus paſſim acceptiſſimus, difficulter admodum Margareta, quod deſtinarat, obtinuit, nec aliter quam Hannonia, quæ pars tum Principatus, & quæ Flandriæ tum annexa, aſſignata Ioanni. Nec tamen Ioannes, ut qui primogenitus, acquievit ſibi datis, præſertim poſtquam duxiſſet, quo vires firmaret fortius, ſororem Cæſaris Wilhelmi, Aleydim ſeu Adelheydim. Cujus etiam intuitu Wilhelmus eum vocat *ſororium* ſuum in charta Ann. 1252. v. Id. Iul. qua Namurcum ei in feudum dat, & ablatam Margaretæ Flandriæ eam partem, quæ Imperii olim erat, *terram*, inquit, *de Namurco cum ſuis appendicibus*, *terram juxta Scaldem*, *terram Aloſtenſem*, *terram de Waſia*, *terram quatuor Officiorum cum omnibus appendiciis ſororio noſtro nobili viro Ioanni Avennio*, *ut eadem Comitiſſa in feodum tenuit*, *conceſſimus à nobis & Imperio perpetuo poſſidendas &c.* Vid. Meyer. *ad Ann.* 1246. & 1254. Etiam matri Ioannes bellum tum intulit magno quidem animo, ſed infelici eventu. Meyer. *ad d. Ann.* Pulſus enim

** Hæc non cohærent.

landia, Zelandia, & Frisia. Cumque fere tota æstate fuissent obsessi, circa autumnum supervenerunt Frisones occupantes planiciem campi versus Aquilonem, & chorum ante introitum civitatis, quem nemo Principum audebat prius occupare. Aqua etiam ab oriente obstructa fuit aggere fortissimo bene quadraginta pedum in altitudine, & sic aquæ præclusæ occuparunt ad minus tertiam partem civitatis. Unde dicti cives videntes se ex omni parte coarctatos elegerunt inire

enim Hannonia, cum accepisset & Wilhelmum confossum à Frisiis, fortunam novercantem æquo animo non satis ferens decessit gemens haud diu post, Ann. ut Meyerus ait CIƆ. CC. LVII. relicto filio Ioanne, qui missus mortua Margareta Ann. 1279. in possessionem Hannoniæ. Meyer. *ad eum Ann.* Et hic est Ioannes, qui Florentii filio Ioanni mortuo successit Comes Hollandiæ, fratres habens Episcopos Guidonem Trajectensem, Ioannem Cameracensem, Bossardum Mediomatricum, & Florentium Principem Morienæ. Ita præter Meyerum, cum alibi passim, tum *ad Ann.* 1203. *in fin.* quem ineditum adhuc habeo, Anonymus quidam Flander, qui vixit Ann. 1450. Verum monachus Egmondanus, qui itidem nondum visus attigit extrema tempora Iohannis Hannonii, & sub Wilhelmo filio ejus floruit, Wilhelmus Procutator **, Aleydim, quæ soror Cæsaris, non Ioanni, sed Balduino nupsisse ait, eique patrem subdiaconum Ioannem dat de Avennis: *Dictus itaque Balduinus*, inquit, *post dissensiones varias Hannoniam, Flandriæ videlicet partem, consequitur, cui soror Wilhelmi Regis videlicet supradicti in conjugem procuratur.* Sed haud dubie, quicquid sit, Wilhelmum Procuratorem fefellit memoria. Non Balduinus, sed Ioannes Aleydis conjux, ut testis ipsa est, in charta Ann. 1283. qua defunctus jam Iohannes: *Aleydis uxor quondam Domini Ioannis de Avennis notum facimus universis.* In charta Ann. 1260. Florentium patrem suum vocat, Mathildam matrem, se uxorem quondam Domini Iohannis de Avennis, *Ego Aleydis quondam uxor Iohannis de Avesnis, Tutrix Hollandiæ, Zelandiæ, universis Christi fidelibus &c.* Unde & patet quod diu vidua. Patet, quod Iohanni Florentii v. filio, non successit Iohannes, cui Aleydis nupta, sed ejus filius Ioannes, ut & in quadam sententia est à Carolo v. in causa Ordinum Hollandiæ & Brabantiæ pronuntiata Ann. 1543. apud Bort *Tractatu van Arresten cap.* 4. Wilhelmus Procurator: *Anno* CIƆ. CC. XCIX. *Iohannes Comes Hannoniæ filius amitæ Florentii patris Iohannis proxime defuncti à nobilibus nec non à Communitate in Dominum & in Hollandiæ Comitem suscipitur.*

** Ad ann. 1240. ubi vide notas Matthæi nostri vero Tom. 4. Analect. prioris Edit. nostræ vero Tom. 2.

re pacem & concordiam cum Rege & tradere in manus ejus civitatem. In festo B. Lucæ Evangelistæ ordinata est compositio & juramento Advocati civitatis Aquensis & duodecim nobilium ejusdem civitatis confirmata. Qui omnes juraverunt servare obedientiam Domino Papæ nec non & ecclesiæ ac Regi fidelitatem, quam aliis Imperatoribus servaverunt. Rex autem voce propria affirmavit in verbo Dei, nec non & in verbo Imperiali, quod formam compositionis ordinatam fideliter servaret, & eos in libertatibus consuetis conservaret, ac roboraret, dummodo ei fidelitatem & obedientiam servarent. Acta sunt hæc die Dominico in festo Lucæ Evangelistæ. Licet autem quidam laboraverint primo bursas Frisonum emungere, antequam daretur eis licentia revertendi, tamen consilio & auxilio Abbatis Floridi Orti, qui de Capitulo Præmonstratensi rediens amore compatriotarum in castra diverterat, & nobilis viri ac fortis & facundi Thitardi Dodinga optentum est à Rege & Cardinali, quod cum multa honestate ac gratiarum sunt actione remissi, quoniam ex eo quod campum, ubi incumbebat totum periculum belli, occupaverunt, & Aquenses cives tribus vicibus irrumpentes de civitate viriliter represserunt, præ omnibus aliis nationibus specialem consecuti sunt gloriam, ac ideo cum gloria sunt remissi. Rex vero in festo omnium Sanctorum coronam Regni Alemanniæ recepit, & eodem die in throno *Karoli* Imperatoris est inthronizatus, præsentibus duobus Cardinalibus, videlicet Domino *Hugone* Sabinense, & prædicto *Petro ad velum aureum*, Archiepiscopo Coloniensi, & fere omnibus Episcopis Alemanniæ.

Eodem anno *Fredaricus* quondam Romanorum Imperator apud Parmam civitatem Longobardiæ per Potestatem ejusdem civitatis, auxilio *Octaviani* Cardinalis & civium Mediolanensium in fugam est conversus, plurimis occisis vel captis de suo exercitu, castris suis spoliatis ac incensis, & custodes castrorum ducti sunt in captivitatem. Occisus est ibi Magister *Tadeus* de *Soessa* judex palatii Imperatoris, vir magnæ prudentiæ, facundiæ, ac pulchritudinis. Eodem anno *Conradus* filius prædicti Frederici superatus est ab Abbate Sancti Galli, & Episcopo Argentinensi.

Eodem anno *Ludovicus* Rex Franciæ arripuit iter in terram Sanctam, & apud Marsiliam præcepit sibi parari centum naves, sed *Frederico* impediente non habuit nisi medietatem. Quarum

rum quælibet poterat capere mille viros, & sic cum L. millibus in Cyprum navigavit, & ibi hyemavit, præcipiens fratri suo *Roberto* Comiti Atrebatensi, ut sequeretur in vere cum aliis quinquaginta navibus, & sic simul in terram sanctam transfretaverunt. Eodem anno *Thizo* miles de Groninge circa festum omnium Sanctorum occisus est à *Rodulfo* de Pedese & suis complicibus.

Eodem anno feria VI. post octavam Sancti Martini surgente rabie ventorum satis immoderata, primum ab Affrico demum à Zephyro, postmodum à Choro & Circio, facta est elevatio maris, & rupti sunt aggeres Oceani, & operuerunt aquæ superficiem terræ, ita ut in campo Rosarum aggerem plurimis locis supergrediens totam Curiam impleret, & sic dolores & gemitus non modicos suscitavit. In ipsa maris æstuatione ventus Boream à Circio transiliens ad Aquilonem se transtulit, & sic in aggeribus versis contra Aquilonem & Vulturnum præter consuetudinem maximum dampnum evenit. In ordeo etiam hyemali & tritico, quæ abundantius seminata fuerunt, propter siccitatem æstatis & autumni damnum accidit gravissimum. Sed cito rupto aggere mediterraneo juxta fossatum effluxionis aquarum, quod dicitur *Delf*, aquæ hinc inde sunt diffusæ, maxime ad sylvas Australes, & maxima pars siliginis periit. Et sic modicum imo nihil profuit agger mediterraneus tanquam ex invidia factus, quia nichil est sapientia, nichil est consilium contra Deum. Sylvæ Occidentales, cum non flaret ventus ab oriente, aggere suo conservato, ea vice evaserunt.

Anno Domini CIↃ. CC. XLIX. jam inchoante, anno à diluvio Sanctæ Julianæ XXXXVI. Sancti Nicolai LX. Marcelli XXXI. Lucæ Euangelistæ VI. Lunæ XIX. in festo Johannis Euangelistæ Zephyrus contra proprietatem suæ lenitatis borealiter intonans post vesperas horribiliter increvit, & in tantum circa conticinium invaluit, quod à diebus multis non est tantus fragor ventorum auditus, & ideo domus quam plurimæ tecto sunt nudatæ. Quædam etiam novæ & fortes corruerunt. Et nihil audiebatur ubique nisi dolor & mœstitia. Circa medium autem noctis visus est splendor in aere quoadammodo scintillans, quem quidam putabant esse fulgur, sed tonitruum non est subsecutum. Quidam autumabant esse draconem. De quo dicit Isidorus

dorus Etymol. quod igneæ sit naturæ, & in tempestatibus soleat elevari. Sed cum in calidissimis Æthiopiæ partibus soleat nasci ac habitare, de hoc splendore maluimus humiliter dubitare, quam temere diffinire. Illud tamen intelleximus, quod ubicunque visus fuit per totam Frisiam, cuilibet videbatur, quod quasi ad jactum balistæ à se distaret, & in terram descenderet. In primo galli cantu Zephyro successit Circius, qui est collateralis Boreæ ad Occidentem, & sic æstuatio maris irrupit aggeres, & inundatio operuit terram, & erat ubique dolor & gemitus, eo quod Dominus flagella sic multiplicaret. Sed tamen pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui irascitur & miseretur, iram suam inter ipsa flagella mitigavit, nam si Circius Zephyro paulo ante in plena maris effusione successisset, & in tanta vehementia perstitisset, Frisia vix substitisset. Sed Dominus, qui & ventis imperat & mari, & obediunt ei, qui ambulat super pennis ventorum, ipse ventum in occidente retinuit, donec jam instaret tempus, ut Charybdis aquas suas reciperet. Unde poterant dicere mortales; *Nisi quod Dominus adjuvit me, paulo minus periissem.* Jeremias etiam: *Sunt misericordiæ Domini, quod non sumus consumpti.* Et in Psalmo: *Non secundum peccata nostra fecit nobis.* In omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta. Nam sicut dicit beatus Greg. *Non cessant flagella divinæ justitiæ, quamdiu non cessant actiones culpæ.* Adhuc enim quidam evaserant, qui aliis jam punitis insultarent, sicut fecerunt vicinæ gentes in vastatione Judææ per Nabogdonosor, donec & ipsæ vastabantur. In crastino ergo Blasii, vigilia Agathæ virginis, feria v. increvit ventus horribiliter primum à Zephyro, postmodum à Circio, iterum elevatum est mare, & supergressum aggeres terram implevit, & sic instante Circio jugiter per triduum singulis diebus naturaliter effudit se Oceanus. Nec tam immaniter elevabatur, quin domus in maritimis possent subsistere, & ideo non sunt tanti submersi, sicut olim in diluvio Sancti Marcelli, quin una effluxione nimis intemperata se quasi totum effudit, & multos in maritimis oppressit. Modo autem ut Dominus ubique plagam quasi æqua lance communicaret, statim ut prior effluxio maris per diversa terrarum spatia fuit divisa, alia secunda Oceani naturam ac principaliter Dei ordinationem subsequens, & aggeres confractos faciliter transiens non solum

per

per loca maritima exspatiabatur, sed etiam interiora spatia terrarum penetravit, & tunc agger occidentalis, qui dicitur *novus*, fuit interruptus, quia IX. influxiones continuatæ fuerunt. Et quia plaga circa extremam partem hyemis accidit, aquæ totiens augmentatæ tarde defluxerunt, & in humilioribus locis vix circa festum Sancti Liudgeri terra fuit arabilis, & tunc ex quadam vi salsuginis & matutino gelu terram constringente fuit terra valde solubilis, & videbatur pinguis, delectabanturque agricolæ in facilitate laboris ex tali solubilitate terræ, & fere ubique locorum plus solito seminatum est. O cœcitas & ignorantia humani generis! quia de sua præsumens scientia & subtilitate incidit in laqueum quem tetendit. Si enim minus aratum & seminatum esset, ipsum semen ad sustentationem hominum non modicam utilitatem conservasset, & jumenta laboribus fatigata modicum pretium solverent. Quibus si in vere parcitum esset, ex ipsorum pretio & seminibus perditis ad sustentationem hominum non modicum profuisset. Cœpit autem semen terræ commissum prima folia pulchre ostendere, sed natura aruit, quia non habebat humorem vegetantem, sed potius sua salsugine arefacientem, quia quo magis sol incalescebat, eo magis salsugo ad superficiem terræ trahebatur, & sic homines ad augmentum flagellationis suæ semen & laborem perdiderunt. Quidam etiam propter defectum graminum pecora in Threntiam & quocunque poterant pro alimonia miserunt, ex quibus ad augmentum flagellationis plurima mortua sunt, & non fuit locus, quo quisquam flagellum Dei evaderet, secundum illud, *Si ascendero in cœlum, tu ibi es. Si descendero ad infernum, ades &c.* In Sylvis autem & aliis locis, ubi propter locorum eminentiam siligo per salsam aquam non poterat attingi, aliud accessit flagellum. In agris enim, eorum pascuis salsugine infectis, quasi nulla fuerunt gramina, nec fœnum in pratis, & sic misera pecora terram corruptam cum radicibus evulserunt, & fere in illis locis omnia mortua sunt. Et sic nulla pars Frisiæ tum à flagellis libera.

Anno Domini CIↃ. CC. L. similiter prior pars æstatis fuit nimis sicca, & pestilentia animalium increvit, & fere omnia pecora *Silvanorum*, quæ fuerunt priori anno residua, vel ex novo aliis jam mortuis empta, moriebantur, & in calore æsti-

vo corpora mortuorum animalium computrescebant, & fuit ibi fœtor intolerabilis, de quo etiam homines corrumpebantur, quia ut dicit *Galenus* plus inficit aer corruptus, quam etiam cibi corrupti. Alia etiam pestis in *Sylvis* in homines consurrexit, quod quædam gutta venenosa oriebatur inter carnem & cutem primo ad quantitatem glandis quercini, & credebant homines esse punctionem alicujus venenosi volatilis. Sed qui diligentius examinabant dixerunt, quod aliquot diebus, antequam erumperet, poterant sentire distemperantiam, quæ quasi deambulabat per corpus quærens sibi exitum, & sæpius circa collum super scapulas erupit. Cui autem cito abscindebatur primo die, & locus ferro adurebatur, poterat convalescere. Alioquin infra VII. dies moriebatur, vix paucis inde convalescentibus sine chirurgia. Forte ex corrupto aere, vel aliqua venenosa materia. In his, qui habebant humores corruptioni habiles, in calore ad exteriora trahebatur, quia calor est attractivus, & maxime sibi similia attrahit, quod est naturale omni creaturæ. Eccles. XIII. *Omnis homo sibi simili associabitur*. Eccles. XXVII. *Volatilia ad sui similia conveniunt*. Dicit autem Galenus, quod aer corruptus plus nocet quam cibi corrupti. Utrum autem hæc pestis fuerit ex aere corrupto de cadaveribus pecorum in *Sylvis* putrescentibus ad solem, vel cibis corruptis, vel quod credibilius est ex divino flagello, Deo relinquimus, cujus judicium est summa causa omnium causarum. De tali pestilentia animalium dicit *Virgilius* in Georgicis **, quod olim in Venetia & Illyrico ex corrupto aere piscium & serpentium, qui in quadam inundatione super terram manentes ex calore solis corrupti aerem corruperunt, orta est pestilentia pecorum. De Illyrico dicit:

** Lib. 3. in fine.

Hic quondam morbo cœli miseranda coorta est
Tempestas, totoque autumni incanduit æstu:
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum,
Corrupitque lacu, infecit pabula tabo.
Nec via mortis erat simplex, sed ubi ignea venis
Omnibus acta sitis, miseros adduxerat artus,

Rursus

Rursus abundabat fluidus liquor, omniaque in se
Ossa minutatim morbo collapsa trahebat.
. . . .
Jam maris immensi prolem & genus omne natantum
Littore in extremo ceu naufraga corpora fluctus
Proluit: insolitæ fugiunt in flumina phocæ.
Interit & curvis frustra defensa latebris
Vipera, & attoniti squamis astantibus hydri.
Ipsis est aer avibus non æquus, & illæ
Præcipites alta vitam sub nube relinquunt.
Præterea nec jam mutari pabula refert,
Quæsitæque nocent artes, cessere magistri.
. . . .
Balatu pecorum, & crebris mugitibus † aer,
Arentesque sonant ripæ, collesque supini.
In stabulis turpi dilapsa cadavera tabo:
Donec humo tegere ac foveis abscondere discunt.
Nam neque erat coriis usus, nec viscera quisquam
Aut undis abolere potest, aut vincere flamma,
Nec tondere quidam morbo illuvieque peresa
Vellera, nec telas possunt attingere putres.
Verum etiam invisos siquis tentarat amictus,
Ardentes papulæ atque immundus olentia sudor
Membra sequebatur, nec longo deinde moranti
Tempore contactos artus sacer ignis edebat.

† Editiones jam habent *amnes*.

Hæc autem ideo interposuimus, ut si, quod absit, unquam in futuris temporibus talis pestilentia ingruerit, maxime tempore æstivo corpora talia profundo terræ infodiantur, ne aerem corrumpant, & hominibus ac pecoribus pestem inferant.

Eodem anno Dominus Innocentius Papa Lugduno Romam reversus est. Eodem anno cum Frisones tam graviter essent flagellati, Gronienses eis quasi insultabant, & pretium annonæ, quam de aliis terris navigiis advehebant, sine misericordia aggravabant. Sed ecce aliud væ ipsis accidit. Nam cum *Conradus* de *Groninge*, & *Rodulfus* milites de *Pedese*, & eorum

 com-

complices, ac major pars Gronienſium vicinis Friſonibus multas inferrent injurias, & nundinas equorum in pace conſuetas non ſervarent, imo meliores equos pro placito ſuo ſibi tollerent, ac etiam nobiles de Fivelgonia captivaſſent, & Huneſgonibus multa inferrent dampna & incommoda, tandem Fivelgones & Huneſgones cum pro inſula Uthuſenſium XXII. annis diſcordaſſent, pacem ultro inter ſe ordinaverunt, quaſi Deo deſtructionem Gronienſium procurante. Et hæc facta ſunt mediante domino Siccone Decano de Fermeſum, viro facundo, & ſecularibus negotiis idoneo, cum aliis viris diſcretis, religioſis, ac ſecularibus, ut tamdiu pertractata & ſanguine multorum aggravata terminaretur hoc modo, ut quarta pars cederet Ernerenſibus, qui primo medietatem ſibi uſurpare volebant, reliquæ tres Uthuſenſibus, & omnes occiſi hinc inde à capitalibus utriuſque partis ſolverentur. Fuerunt autem à parte Fivelgonum occiſi fere centum viri. Ab altera parte totidem præter octodecim. Redemptiones captivitatum reſtitutæ, & hæ à capitalibus hinc inde non ab illis qui receperunt. Pro ſpoliis manifeſtis & incendiis Ernerenſes dederunt Fivelgonibus, & eorum capitalibus, ſcil. Uthuſenſibus, XXIV. millia marcarum monetæ Fivelgonenſis, Uthuſenſes Huneſgonibus nongentas marcas. Spolia veſtium, armorum, & omnia vulnera præter mutilationem ſex membrorum propter Deum & bonum pacis dimiſſa ſunt. Pace igitur inter eos ordinata, iſtis tamen nondum finaliter terminatis concurrerunt omnes quaſi populus unus, ut invaderent Groningenſes, & poſt audacter invadentes caſtrum Gronenburch deſtruxerunt, quod erat contra illos de Trentawalda principaliter ædificatum in littore Huneſe, ipſa Huneſa in quodam circulo ipſum caſtrum fere totum cingente, & putabatur multis & maxime vicinis non modicum nociturum. Poſtmodum Groningam obſederunt, ſed propter humiditatem autumni & aeris intemperiem hoc anno non * perfecerunt.

* profecerunt.

Anno Domini CIↃ. CC. LI. poſt Paſcha *Fivelgones* & *Huneſgones* fœdera ſua datis obſidibus innovantes adjunctis ſibi *Menternenſibus* Groningam obſederunt. Et quidam vallum tranſeuntes per ſcalas cœperunt aſcendere, & eos viriliter impugnare, qui tamen ſaxis & baliſtis ſe diu defenderunt, ſperantes Friſones ſecundum conſuetudinem ſuam cito ad propria reverſu-

versuros, sed ipsis in obsidione fere ad quatuor hebdomadas perseverantibus Groningenses timentes, ne si bello caperetur civitas, nimia fieret strages, se in manibus hostium tradiderunt, ex pacto, ut destruerentur muri, & domus lapideæ humiliarentur usque ad cellaria, mercatores ibi cum omnibus rebus suis libere manerent, milites salvis corporibus & rebus exirent, nunquam ibi stabilem mansionem habituri. Et sic muri pro majori parte fuerunt destructi, & domus humiliatæ. Et milites ad illum annum ultra Coverdiam, ubi poterant, habitabant. Munitio etiam in Pedese destructa est.

Eodem anno mortuus est *Fredericus* quondam Romanorum Imperator anno depositionis suæ ab Imperio VI. Et quantum in se fuit Conrado filio suo Imperium commisit, cujus mater filia *Ioannis* Regis Acaron, & sic jure hereditario debuit succedere in rebus maritimis transmarinis in Asia. Qui statim exemplo patris violenter occupat Siciliam, Apuliam, Calabriam, & loca vicina. Fautores D. Papæ etiam in Tuscia infestabat, sed tamen Romam non pervenit. Eodem anno strangulatus est in domo sua miserabiliter Magister *Gerbrandus de Ingaldum*, homo multæ subtilitatis, literaturæ, & summæ facundiæ per Esculsum & suos complices.

Anno Domini CIↃ. CC. LII. milites de Groninga in autumno in prima aurora quibusdam consilium addentibus in villam Groningæ prorumpentes *Hermannum Buchel* occiderunt confidentem in pace * sibi mediante Episcopo Trajectensi juramento firmata, & Geleconidas multis spoliis & injuriis affecerunt, quia totam causam destructionis civitatis eis imposuerunt, dicentes eos vicinas terras commovisse, & tempore obsidionis non, sicut poterant, restitisse. Unde interim conturbati Fivelgones & Hunesgones collecto exercitu eos invadere voluerunt. Sed ipsi considerantes se non sufficere ad resistendum gratiæ se commiserunt. Et Conradus in Hunesgoniam, Egbertus in Fivelgoniam se obsides tradiderunt, eo pacto quod absque conditione parerent ipsorum ordinationi. Eodem anno mortuus est dominus *Rapertus* Decanus de *Loppersbem* recepto habitu religionis ab Abbate *Floridi Orti*, & restitutis omnibus, quæ injuste acceperat. Mortuus est etiam *Menko* Abbas de *Rip* juris peritus, & honestæ scientiæ, morte subitanea.

* soli.

Anno Domini CIↃ. CC. LIII. milites de Groninga falsis pro-

promissionibus de locis, ubi obsides erant, evadentes, & collectis viribus Groningam venientes in claustrum Minorum fratrum se receperunt, & tam claustrum quam domos vicinas lapideas munientes Geleconidas in ecclesia S. Martini, Walburgis, Nicolai impugnabant. Tunc Fivelgones commonentes Hunesgones de fide data in auxilium eos vocabant. Sed ipsi inter se dissentientes non venerunt, & sic soli Fivelgones prædictos milites & eorum coadjutores quam plurimos viriliter invaserunt, & die ac nocte impugnantes ad deditionem compulerunt, quibusdam tamen hinc inde prius occisis, & sic recepti sunt obsides *Adulphus* de *Pedese*, *Egbertus* de *Groninge* milites, cum tribus aliis, ac in Fivelgoniam deducti. *Conradus* autem subtiliter se prius de bello subtraxerat, sciens sanguinem suum plus quam aliorum desiderari. Cum ergo prædicti obsides ad aliquot dies in libera custodia mansissent, heredes occisorum & vulnerati conclamabant, ut arctiori custodiæ manciparentur, donec omnibus læsis satisfacerent. Et sic ingravescente tumultu populi *Appengadomme* juxta turrim in superiori domate in trunco sunt reclusi, & ibi ad sex hebdomadas manserunt, donec præstarent sufficientes cautiones, quod omnibus læsis satisfacerent, & sic ad propria sunt reversi.

Anno CIↃ. CC. LIV. migravit Dominus *Innocentius* Papa IV. cum pro defensione ecclesiæ à *Frederico*, & filio suo *Conrado*, ac fautoribus eorum, multas sustinuisset tribulationes. Successit *Octavianus* Cardinalis Diaconus sanctæ Mariæ in via lata, & dictus est *Alexander* IV. Eodem anno obiit *Conradus* filius *Frederici* quondam Imperatoris, & intromisit se de Regno Siciliæ, Apuliæ, Calabriæ, *Meinfridus* filius *Frederici* naturalis, quem genuit de filia cujusdam Comitis non legitimata. Iste plus patre & fratre studuit desævire in ecclesiam & fautores Domini Papæ, & copulatis sibi Sarracenis quasdam civitates in prædictis regionibus funditus evertit. Eodem anno Emesgones versi sunt in seditionem, Federgones contra Husenses, qui dicuntur Henesetan, & cum eis fere omnes Frisones Orientales. Nam Federgones sibi confœderaverunt parochiam de Hinte cum suis adjacentibus, & de Sibetatesumbechte & Evesumbechte. Insuper attraxerunt sibi Nordenses à parte altera, & Reydenses ab altera, ut Husenses & Brokmannos penitus destruerent. Sed illi Harlingos contra Nordenses sibi attrahentes & superiores

riores Emesgones contra Reidenses se viriliter defenderunt. Et tunc effossa fuit obstructio aquæ Gent, quæ dicta fuit Caldameresdom. Contra Brokmanni per immissionem aquarum multa damna sunt perpessi.

Anno Domini CIↃ CC LV. *Conradus* & nepos suus cum quibusdam strenuis sociis noctu de *Padapale* venientes, audacia inaudita se periculo subjicientes, per scalas ecclesiam S. Martini superius ascendentes, diluculo per coclear descendentes, ac strictis gladiis super incautos irruentes novem viros occiderunt, & interim reliqui per fenestras & ubicunque poterant desilierunt. Et sic omnes res & jumenta, quæ fuerant in ecclesia, & multa vasa vini ex novo ablata militibus ad usus suos cesserunt, & exinde largas habuerunt expensas. Tandem advenientibus militibus de *Binechum* videlicet *Stephano*, & fratre suo, & aliis duobus ad pacem sunt redacti in tali forma, quod super homicidiis, spoliis, & aliis damnis nulla hinc inde fieret exactio. Insuper communes cives bonum pacis affectantes omnia damna partibus indulserunt.

Anno Domini CIↃ. CC. LVI. Dominus *Wilhelmus* Rex Romanorum à quibusdam militibus suis irritatus surrexit contra Frisones extremos versus occidentem, qui dicuntur Westlingi, & æstivo tempore novem parochias obtinuit, & ibi castrum ædificavit in locis arenosis & equitibus adibilibus. Sed cum reliquam partem terræ propter aquositatem & fossata non posset obtinere, hyemali tempore cum essent aquæ congelatæ & meabiles, agmine confisus equestri interiora terræ illius super glacies confidenter adivit, & cum Frisones pedestri agmine occurrerent, militibus Regis glaciei minime credentibus, & ideo fugientibus, sub pedibus equi Regis glacie confracta, ipse comprehensus est, & agnitione ac proditione cujusdam militis sui fugitivi à Frisonibus est occisus, & corpus ejus ab occisoribus delatum in domo cujusdam occulte terræ infossum est. Electus fuit ad Imperium Dominus *Richardus* Comes & frater Regis Angliæ, qui cum pecuniam copiose D. *Conrado* Archiepiscopo Coloniæ & aliis Principibus Alemanniæ distribuisset, nihil proficiens ad propria est reversus.

Anno Domini CIↃ. CC. LVII. initiatus fuit novus agger in *Soude*, & satis fuit firmatus, sed cum non satis esset exaltatus, increscente nimis Oceano, denuo ante festum Gereonis Fivela fuit

fuit irrupta, quæ anno eodem videlicet in æstate instanti fuit reparata. Sed illa irruptio quæ fuit in aggere *Thitardi Iuldelenga* non potuit stabiliri.

Anno Domini CIↃ. CC. LIX. mortuus est *Otto* Monasteriensis Episcopus, natione Lippensis. Successit Dominus *Wilhelmus* nepos Domini *Ludolfi* Episcopi. Eodem anno consecrata est ecclesia *Floridi Orti* à Domino *Christiano* Lecowiensi Episcopo vigilia nativitatis beatæ virginis, præsente Domino *Willelmo* electo Monasteriensis ecclesiæ cum summo altari, & Sancti Viti, quod est in medio ecclesiæ. Sequenti die in festo beatæ virginis consecrata sunt alia quinque altaria. Eodem anno ipsa ecclesia cum altaribus & suis ornatibus, quatuor novis calicibus, fenestris, testudinibus, & ceteris necessariis, non sine maximis laboribus & expensis † temporibus Dn. *Pauli* Abbatis fundata, anno vero XVI. officii Dn. *Menconis* Abbatis per suam fervidam & laboriosam promotionem perfecta, & decorata, ac dedicata, cum, ut præostensum est, essent tempora durissima propter frequentes inundationes salsi maris, & omnia necessaria essent in summo pretio. Dedicata est autem ecclesia anno à prima fundatione claustri, & transitus fratrum in *Floridum Ortum* XLVI. Eodem anno manifesto flagello Dei per terræ motum ac fulmina, & tonitruum, civitates quædam Italiæ in majori parte sunt destructæ, cum essent prius admonitæ per quendam Episcopum, ut de peccatis suis pœnitentiam agerent, & vitam suam emendarent. Sed illi non sicut Ninivitæ pœnitentiam egerunt, quinimo sicut Sodomitæ in peccatis suis perstiterunt. Et ideo apud *Trapanam* civitatem mons, in cujus pede civitas posita erat, terræ motu scissus fuit, & pars ejus super ædificia ejus corruit, ita ut peregrinis nostris non invenirentur domus ad hospitandum in civitate, sed in tentoriis manserint. *Messana* est nobilissima civitas Siciliæ, quæ vulgo dicitur *Messin.* Fulmine succensa fuit superius, & inferius à terræ motu consumpta. Tertia vero civitas post *Trapanam* & *Messanam* fuit *Anekon*, similiter terræ motu destructa. Quarta *Menkalion*, quinta ad *Sanctum Antonium*, sexta *Mons marinus*, VII. *Castellum paganorum*, VIII. *Millefloret*, IX. *Quilian*, X. *Mariget*.

† Vid. infra ad Ann. 1266.

Eodem anno Dominus *Henricus* Episcopus Trajectensis propter exactionem pecuniæ ultra consuetudinem cum Threntonibus

nibus quatuor parochias de Threntawalda armata manu permovit invadi. Sed cum obtento introitu sylvæ quasi victores exultarent, & jam quatuor domos igni tradidissent, accurrentibus vicinis Frisonibus & ipsis civibus Threntones in fugam versi sunt, & viginti occisi, centum secundum Latinam computationem fugientes in Hunesa sunt submersi, & plurimi vulnerati, & turpiter dearmati, vel etiam nudati, & quidam captivati.

Anno Domini CIↃ. CC. LX. talis litera fuit à partibus transmarinis transmissa: *Illustribus Regibus, Principibus Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, & aliis ecclesiarum Prælatis, ac Nobilibus viris, Baronibus, militibus universis præsentes literas inspecturis, frater* Thomas *de ordine Prædicatorum miseratione divina Bethlehemitanus Episcopus, in partibus transmarinis Apostolicæ sedis Legatus, Salutem in filio virginis gloriosæ, qui in Bethlehem nasci dignatus est. Tribulationes civitatum partium Orientalium, quas passæ sunt, non solum ex longinquo, sed ex vicino quasi post parietem audientes* ** *defacimus. Timor & hebetudo mentis cecidit super nos, & super filios nostros. Quis enim, ó viri Catholici, non videt non solum illam, sed illas, civitates quam plurimas & munitissimas ex terræ finibus ad se usque ab Aquilone succensas, videns manum Domini durissimam & inflexibilem tam sollicite, tam attente, tamque continue in totius fere orbis excidium vigilantem; Veremur enim ne Ieremiæ verbum ad istarum partium incolas extendatur dicentis: Ecce populus venit de terra Aquilonis, gens magna, consurgens de finibus terræ, sagittam & scutum arripiens, crudelis est, & non miserebitur. Audivimus famam ejus, dissolutæ sunt manus nostræ. Nec mirum, quia ex tribus unum nobis formidamus instare, ut vel terram sanctam desertam & solitariam relinquamus, vel tradamur in manus non solum sanguinem sitientium, sed etiam in hoc delicias suas ponentium, ut vel eorum gladio consumamur, vel exponamur servituti perpetuæ infidelium, & non miserentium dominorum, qui nec die nec nocte dant requiem servis suis. Nam Tartari, potius nominandi Tartarei, gens effera, gens immitis, fere totam Orientalem plagam indefessa falce metentes, postquam* Baldach *civitatem famosam, locum regium, & caput præcipuum paganorum suo dominio subjugarunt, expositis in ore gladii cum Calipha eorum omnibus fere habitantibus in eadem, è vestigio omnes consequenter civitates & regna usque* Halapiam *conterrentes demum* Halapiam *infra quindenam per suam violentiam occuparunt, divitiis & honoribus habundantem, &*

** Forte *dejecimus.*

eam per fraudem non per vim obtinuerunt, per inhabitantes callide sibi traditam, & apertam, occisis cunctis viventibus in ea. Tandem castrum ipsi civitati annexum, quod fuit firmissimum, similiter pro quasdam inhabitantium discordias subintraverunt, in quo thesauros repererunt quamplurimos cum lapidibus pretiosis. Quibus sublatis castrum subverterunt, & civitatem per circuitum diruerunt. Quod videntes ceteri regni illius nobiliores, scilicet Soldanus de Ruispia, Suldanos de Camolla, dominus de Hambac, & dominus de Amon, & alii quamplures venerunt ad eum, & pedibus provoluti facti sunt ei obedientes. Soldanus vero Damasci trium regnorum dominus ab eorum facie fugiens terram dimisit, & major pars populi sui ab eo recessit, & ad auxilium Babiloniorum conf[illegible]. Sed omnes civitates Sarracenorum Regi Tartarorum claves cum Nunciis miserunt ejus dominio se submittentes, ut sic ferocitatem suam placarent. Nonnulli vero Sarracenorum, quos fides Catholica Christicolis inimicos constituit capitales, cum uxoribus, & filiis, & suppellectilibus ad maritima confugiunt, & Christianorum manibus velut aves, quas insequitur accipiter, se committunt. Plures vero fugam ad Babilonios ineuntes, quod incredibile est auditui, se confractis viribus velut attoniti per prærupta montium & per spatia camporum dispergebant, sic quod parentes filiorum obliti, frater sororis, maritus uxoris, dimissis spoliis aut per viam projectis, solam vitam salvare, conculcatis in itinere debilibus & infirmis, satagebant. Videte ergo si Tartarorum nomen convenit his, qui id agunt, vel quia ad tartara pertrahuntur, vel quia tartareis satellitibus in omnibus concordant, vel à * tartarisin, quod in Græco sonat tremere vel horrere. Procul dubio enim sunt horribiles & tremendi. Inebriant enim terram sanguine, & humum adipe pinguescunt, quia dies ultionis Domini & annus retributionis venit. Et si non sufficiunt ista ad doloris cumulum & terroris, Antiochena civitas prius de victoria desperans quam perveniret ad bellum, cum toto Principatu suo eorum obedit voluntati. Princeps autem Antiochenus cum terra Tripolitana incredibili tremore confractus Antiochenorum vestigia est secutus. Itaque aliis universis jugo se Tartarorum subjicientibus, aliis attonitis & quasi stupidis ad terrorem fulminis ex Dei judicio fulgurantis, sola civitas Aconensis & Tyrus cum castris domorum templi, & hospitalis, & Teutonicorum, quæ fratres prædictarum domorum pro viribus muniverunt, ad tantum & tantorum conflictum se præparant sustinendum, die noctuque fossatis, machinis, & aliis instrumentis bellicis præparandis conti-

* ταρταρίζειν.

continue insistunt. Sed cum jam existente periculo non in incerto timeamus, licet cum lachrymis & suspiriis paucæ reliquiæ fidelium provinciæ cismarinæ de die in tantorum hostium impetum præstolantur, non tamen omnino dejicimur in Dei auxilio confidentes, & post Deum in vestro festinato subsidio totam ponentes fiduciam spei nostræ velut in singulari refugio, & consueto præsidio populi cismarini. Et etiam idem Rex Tartarorum nobis literas blasphemiæ plenas in Deum viventem inauditæ superbiæ destinavit, ut vere dicere possimus, Dies hic est tribulationis & angustiæ; & ideo eas expandimus coram Deo vivo, dicentes unanimiter & orantes: Domine Deus noster, tu fecisti cœlum & terram, inclina aurem tuam, & audi omnia verba Regis Tartarorum, qui misit, ut exprobraret nobis Deum viventem, dicens tuum posse esse in cœlis, † Mangokan vero in terris. Nunc ergo Domine Deus, salvos nos fac de manu ipsius, ut sciant omnia regna terræ, quod tu es Dominus Deus solus. Nichilominus etiam expandimus coram vobis, qui estis pugnatores præcipui Dei vivi, ut tantis auditis blasphemiis vos zelus Dei ad vindictam accendat, & ad terræ sanctæ defensionem inflammet, & ad succursum provocet sanguinis populi Christiani. Non putetis o viri Christianissimi, quod ut animam vestram tantum liberetis vos Dominus viros præcellentes ordinavit & Principes, sed ut tali tempore in clipeum & defensionem vos Dominus præpararet. Propterea ad vestræ pietatis gremium fusis lacrimis post Deum præcipue in tantæ necessitatis articulo recurrentes, quantum possumus, supplicamus, ut ad defensionem terræ sanctæ, ubi Dominus noster Iesus Christus nasci ac mori dignatus est pro nobis, ubi nostram operatus fuit salutem, pro qua tanto laboravit tempore universitas populi Christiani, cum studio omnique sollicitudine intendatis, nec patiamini, sicut infideles intendunt, nomen Domini Iesu in partibus Orientis deleri, & oblivioni mandari, sed potius exsurgat velut gens inclita, apprehendat arma & scutum, & exsurgat in adjutorium terræ sanctæ cum robore & vigore, ita quod in æstate præsenti sui succursus remedio valeat recreari, donec tandem cum Regibus & Principibus de subsidio terræ sanctæ altius disponat, & ad tot tantorumque hostium resistentiam invincibiliter animetur. Valeat universitas vestra in Domino. Datum Acon Kal. Martii. Pontificatus Domini Alexandri Papæ IV. *anno.* VI. *Indictione* III.

† Constatum id haud dubie ex *Mango Chan.*

Item alia epistola: *Frater* Thomas *de ordine Prædicatorum dominici præsepii & virginalis puerperii custos indignus, Apostolicæ*

Sedis legatus, discretis viris universis Præpositis, & aliarum ecclesiarum Rectoribus Frisiæ in Christo karissimis salutem in filio virginis gloriosæ, qui in Bethleem nasci dignatus est. Licet locorum intervalla & personarum distantia nimia nos disjungat, tamen in quantum possumus, & divina gratia subministrat, libenter provinciæ vestræ habitatoribus providemus, & ipsorum animarum periculis obviamus. Attendentes siquidem ex accessu mulierum Frisiæ ad has partes præ devotione vel subsidio terræ sanctæ, pro locorum nimia distantia, & permultis aliis casibus, qui offerunt se in via, multa pericula provenire, cum contingat frequentius instante humani generis inimico, quod cum aliquibus earum, prout fertur, adulteria & fornicationes à peregrinis gravia, dum iter faciunt, committantur, universitati vestræ consulimus attentius, vos monentes, quatenus omnes & singulas mulieres vestræ provinciæ, quæ causa devotionis vel quacunque alia de causa assumpserunt olim, vel assument de cetero, signum crucis, universi & singuli in suis parochiis moneatis attentius, & inducere procuretis, ut pro causis prædictis partes non visitent cismarinas, sed quod in via debebant expendere vobis assignent, vel alicui fideli à vobis super hoc constituto, per fidelem Nuntium ad partes istas mittendum pro subsidio terræ sanctæ, vel aliquem vel aliquos bonos viros dictæ mulieres de dicta conducant pecunia, loco earum mittendos pro subsidio memorata. Illos autem, quos vobis constiterit à x. annis & supra crucis signaculum recepisse, attente monere ac inducere procuretis, ut exequantur votum crucis, vel redimant se à laboribus ex causis legitimis excusantibus. Quibus omnibus prædictis mulieribus & aliis prædicto modo excusandis, ex nunc auctoritate nobis ab Apostolica sede tributa illam indulgemus suorum veniam peccatorum, quam optinerent, si terram sanctam personaliter visitassent. Datum Acon &c.

Emissis autem præscriptis literis *Hullebum* frater summi Regis Tartarorum per quosdam Nuncios didicit fratrem suum Mangocan, qui super omnes Tartaros regnaverat, universæ carnis debitum persolvisse, sperans se Dominium suscepturum, ulterius non processit. Verumtamen magnam reliquit partem exercitus ad custodiendas terras, quas expugnaverat, & præcepit omnes destruere munitiones. Postea venit idem exercitus in terram sanctam, & castra juxta Iordanem fluvium est metatus, & tum temporis tradita est eis Damascus cum omnibus munitionibus, sicut *Masbele*, & *Belmas*, & *Aschilon*, & *Psaltus*,

Psaltus, & cetera castra Sarracenorum. Et non solum Sarracenis, verum etiam Christianis fecerunt multa incommoda & partialitias fraudulentas. Civitatem quoque *Sydoniæ* destruxerunt, in qua Christianos plurimos occiderunt. Quibus auditis Soldanus Babiloniæ anno Domini CIↃ. CC. LX. mense Augusto imminente cum omni exercitu de partibus Ægypti egrediens cum eis congressus est in terra Canaan, eosque vicit viriliter & potenter. In quo conflictu ibidem de Tartaris LX. millia ceciderunt, ceteri fugerunt. Dein cum Soldanus Babiloniam redire deberet, à quibusdam suis Ammiralibus est occisus, & alium Soldanum prout intelleximus, elegerunt, virum ignobilem, virtutibus vacuum, ceterisque maleficiis criminosum. Quod patet ex eo, quod non multo post suam electionem nobiliores, ut dicitur, occidit Ammirales. Insuper bajulos suos Regno superposuit Damasceno, Iherusalem quoque ac sepulchrum Domini in suam redegit potestatem expulsis Surianis & aliis habitatoribus.

Hic libet paulisper intueri, quomodo est Dominus in paganis, quos curare non videtur, imo projecit à se, quia ipsi ab eo recesserunt. Ezech. *Non affligam te ultra, quoniam projeci te.* Tamen in eis etiam complet quod dicitur *Genes.* XX. *Ego sum Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitates parentum in filios usque in tertiam & quartam generationem eorum, qui me oderunt.* Duo autem fuerunt fratres Saladinus & Saphatinus, qui Dominum suum Regem Ægypti occiderunt, & Regnum Ægypti possederunt, & postmodum Dominum de *Baldach*, quæ est civitas maxima, habens Dominium super omnes Sarracenos, sicut *Roma* super omnes Christianos, occiderunt. Unde & ejus Dominium, sicut totam Asiam, usque ad Indiam optinuerunt. Iste *Saladinus* cepit Iherusalem anno Domini CIↃ. CC. XC. captis & expulsis Christianis, & muros destruxit, præter templum & turrim David, & multas crudelitates exercuit contra Christianos. Idcirco sua crudelitas non fuit à Domino tolerata, nam eo mortuo frater suus *Saphatinus* XV. filios suos occidit præter unum, qui regnum *Halapiæ* obtinuit, & sic *Saphatinus* adhuc vivens filiis suis VII. Regna Asiæ divisit, qui nunc in quarta generatione sicut patres eorum Dominis suis fecerant, à suis servis receperunt, quia & Rex Ægypti & Rex Damasci uterque à suis Officialibus sunt occisi, & servus Regis Ægypti

 &

& Babilonis Regnum ipsum possedit, & Regnum Damasci (1) bajulo contradidit. Sicut olim Baltasar fuit quartus à Nabugodonosor, qui à Dario & Cyro fuit occisus, sicut prædixerat Ysa. x. *Væ Assur virga furoris mei.* Item xiii. *Ecce Babylon illa gloriosa, in regnis inclyta, sicut subvertit Dominus Sodomam & Gomorram, sic non habitabitur in perpetuum, sed requiescent ibi bestiæ, & replebuntur domus draconibus, habitabunt ibi struthiones, & pilosi saltabunt ibi.* Similiter Nero fuit quartus post Augustum, qui imperium perdidit, & se ipsum cultello occidit. Et postea transivit imperium ad Vespasianum, qui erat de alia generatione, & successit filius suus Titus, & post eum Domitianus frater Titi, qui propter suam nequitiam in tertia generatione regnum perdidit. Quanto magis timere debent Christiani, quod res male acquisitæ non stabilientur. Psal. xii. *Non roborabitur hoc quod ex impietate.*

Anno Domini CIƆ. CC. LXI. mortuus est Dominus *Conradus* Archiepiscopus Coloniensis, qui erat in omnibus agendis vir magnanimus, & ecclesiæ suæ defensor strenuus, qui duces Brabantiæ & de Limburch, & Comites de Iuliaco & de Cleve, & de Monte potenter humiliavit, & ecclesiam Coloniensem exaltavit, & ditavit. Successit Dominus. . . . . de Falkenberch frater Comitis. Eodem anno consummatum fuit fundamentum ecclesiæ in campo *Rosarum*, & ipsa ecclesia infra triennium in muris ædificata. Eodem anno Dominus Carolus frater Regis Franciæ à Romanis in (2) Senatorem est electus.

(1) Anno

(1) Præfecto, seu Præsidi, Innocentius III. *lib.* 1. *epist.* 170. *suum Balivum & Procuratorem facias generalem.* Idem *lib.* 3. *epist.* 112. *& regno, cujus balium testamento nobis reliquit.* Auctor etiam paulo ante: *Insuper bajulos suos regno superposuit.* Raymundus Comes Tolosæ apud du Chesne *to.* 5. *hist.* *Captum necesse habeat sine mora Episcopo, Officiali, vel Bajulo ipsius Episcopi præsentare*, & mox: *emunt bayliviаs à Domino, ut in balliis eorum Bayliviorum heretici libere valeant egredi vel ingredi.* Et hinc nostrum *Balju.*

(2) Cum veteribus Senatoribus commune huic nihil. Præfectus fuit à Papa urbi. Olim ita se res habebat. Cum nondum urbem absolute haberet Papa in potestate, creabat populus qui præesset, & una cum Senatoribus obtineret rerum summam, Papa etiam invito, quem nuncupabat Patricium. Patricii vox homonyma.

ma. Et eorum progenies, quos Romulus habuit à consiliis, & quos Princeps habuit Constantinopoli, quod velut patres Imperatorem juvarent consiliis, Patricii appellati, §. 4. *Inst. Qu. mod. patr. pot.* Liv. *lib.* 1. *hist.* Ex his autem, quos Princeps assumebat in consilium, cum plerumque etiam mitterentur, qui præessent provinciis, præses etiam Provinciæ, & qui præerat rerum summæ, vulgo dictus Patricius. Anastas. Biblioth. *Theophylactus cubicularius. Patricius & exarchus Italiæ.* Idem in *Joanne* VI. *Scholasticus cubicularius, Patricius & exarchus Italiæ.* Paul. Diacon. *Romanus Patricius & exarchus Ravennæ.* Chronic. S. Benigni Divionens. apud d'Achery *to.* 1. *Spicil. p.* 372. *Leudiscus à Guntranno Patricius partibus Provinciæ ordinatur.* Alemann. *de pariet. Lateranens. cap.* 1. Unde & Carolus Magnus à Papa dictus *Patricius*, cum opem ejus implorasset adversus Longobardos. Patricius passim Romanorum. Idem *Patricius* qui post urbis *Senator*. Idem qui Potestas, ut supra apud Emonem *pag.* 33. *Potestas Cornetanus.* Romæ autem Patricius, seu Senator., ut dein dictus, Papa etiam invito, submoto eo à regimine, obtinebat rerum summam, ut author Otho Frisingensis est *lib.* 7. *hist. & lib.* 1. *de gest. Frid. Imp.* Verum temporis progressu moles hinc irarum, & inter Papam & populum integros annos quinquaginta simultas tam vehemens, ut præ animi dolore nimio dicantur defecisse Innocentius II. & Cœlestinus, Pontifices, Lucius autem II. interfectus propemodum, Eugenius III. Alexander III. & Lucius III. urbe pulsi, ejecti. Nec concuti cessavit status, donec populus cum populari suo Clemente Papa III. transegit æquis conditionibus, permissa urbe Pontifici, qui amoto Patricio, & Senatoria potestate multum fracta & accisa, Senatorem præfecit subjectum ipsi & obstrictum, ac obstrictum quotannis, nam imperium ipsi annuum, nisi Papa id prorogaret, ad reddendas rationes. Vid. Platin. *in vita Martin.* IV. Officium ejus quodnam, & quæ porro ad eum attinent, ut lector clarius cognoscat, verba veteris Statuti ut adscribam necesse est: *In alma urbe, & ad ejus regimen sit, & esse debeat unus Senator, juris Doctor, exterus, & ex loco, qui distet ab urbe saltem per milliaria quadraginta, cujus quidem Senatoris officium duret per annum, quod tempus prorogari non debeat, nec ad dictum officium idem denuo eligi, aut assumi ante lapsum integri biennii, à fine sui officii computandi. Nullus autem eligi debeat ad prædictum Senatoris officium, qui alicui de magnatibus urbis, aut civibus, etiam ex privilegio in ipsa urbe domicilium habentibus, usque ad tertium gradum consanguinitatis, vel adfinitatis, secundum jus Canonicum inclusive computandum, quoquo modo attineat. Habeat autem pro salario à Camera urbis annis singulis tria millia florenorum, qui constituunt nostri temporis scuta duo millia ducenta, cujus salarii prima sexta pars sibi in principio dicti sui officii solvatur, secunda in principio tertii mensis, tertia in principio sexti mensis, quarta in*

(1) Anno Domini cIↃ. cc. LXII. inundatione magna invalescente & vento impellente vehementissimo multæ domus cor-

principio noni mensis, & duæ postremæ partes in Camera retineantur, nec sibi solvantur, donec per Syndicos de administratis & gestis per eum in dicto suo officio fuerit realiter & cum effectu absolutus. Et mox: *Neque unquam in publicum redire debeat, nec ad tribunal sedere, nisi indutus paludamento ex serico auro intexto, quod Broccatum auri appellant, vel ex serico villoso purpurei coloris, quod etiam vulgo Vellutum cremesinum dicunt, nisi malit æstivo tempore serico Ermesino ejusdem coloris uti. Dumque ita paludatus ad tribunal sedet, aut per urbem incedet, sceptrum eburneum in manibus tenere, & ante se puerum pannis infra dicendorum colorum indutum, portantem ensem, & pileum, & insuper quatuor famulos ad minus, indutos colore rubro, cum fasciis fulvi seu aurei coloris, juxta insignia Po. Rom. habere debeat. Qui cum bastis, seu baculis, eodem colore depictis, quas Mazzas appellant, ipsum Senatorem, cum per urbem & loca publica incedit, antecedant, præcedente puero prædicto equestri, deferente ensem, & pileum, si Senator equitabit, alioqui pedestri, & duobus familiaribus ad minus ultra judices præfatos subsequentibus, & non aliter nec alio modo per urbem incedat, aut in publicum prodeat, alioquin pœnam XXV. scutorum, vice qualibet de suo salario retinendam, incurrat, & Conservatores pro tempore, semel saltem in mense, prædicta inquirere, & diligenter animadvertere, & adnotari facere debeant: alioquin de suo proprio tantundem refundere teneantur, & ulterius curare, ut in reparationem Palatii suæ residentiæ de Conservatorum consensu scuta sexaginta unoquoque anno de suo salario juxta solitum impendat.* De Carolo Senatore versus Romæ adhuc extant in aula ædium Præfecti urbi.

Ille ego præclari tuleram qui sceptra Senatus,
Rex Siculis Carolus jura dedi populis,
Obrutus heu jacui saxis, fumoque, dederunt
Hunc tua conspicuum tempora Sixte locum,
Hac me Matthæus posuit Tuscanus in aula,
Et patriæ, & gentis gloria magna suæ,
Is dedit & populo post me bona jura Senator,
Insignis titulis, dotibus atque animi.

Vid. Fenzon. *ad Statut. urb. Rom. lib.* 1. *cap.* 3.

(1) Cod. Gron. *Anno Domini* cIↃ. cc. LXII. *in octava Agnetis subito circa horam tertiam irruente choro collaterali zephyri, & subsequente Circio nimis immoderate, multæ domus corruerunt, & campanile in Werum cum omni suo pondere de loco motum est &c.*

corruerunt, & campanile in Werum cum omni suo instrumento loco motum est. Conventus occidentalis totus corruit, & pars tignorum in *campo Rosarum* de lignea ecclesia corruit, & erat terræ motus, ita ut altaria parieti inhærentia visibiliter moverentur, & Oceanus vehementer commotus aggeres infregerit, & aquæ salsæ superficiem terræ operuerunt, & aquæductus in Fiscmare irruptus supernatavit, ut * aqua per diem & noctem irrumperet, donec ferventissimo labore omnium fratrum *Floridi Horti*, & totius parochiæ, & civium de *Waltersum* spatium aquæductus lignis infixis & straminibus cum terra interjectis fuit obstructum, & in vigilia Purificationis exaltatum & firmatum. Quia vero terra fuit dulci aqua satiata, salsugo eam infecit, sed fruges sequentis æstatis competenter fuerunt prosperatæ.

* Cod. Gron. *ut aquæ per noctem & fere per diem irrumperent.*

Anno Domini CIↃ. CC. LXIII. transivit Dominus Alexander Papa IV. in illo nomine. Successit Dominus Urbanus, qui fuit Patriarcha Jerosolymitanus, cum tamen vacasset sedes fere ad duos menses propter dissensionem Cardinalium.

Anno Domini CIↃ. CC. LXV. transivit Dominus *Urbanus* Papa, ut creditur dolo Principis *Meinfredi* veneno infectus. Successit Clemens IV.

Anno Domini CIↃ. CC. LXVI. feria sexta post Mathiæ collectis hinc inde exercitibus quam plurimis occisus est *Meinfredus Frederici* Imperatoris filius naturalis à Domino *Karolo* fratre (1) Regis Franciæ Senatore Romanorum, & Comite Andegavensi, quem Dominus Papa jam declaravit Regem Siciliæ, Ducem Apuliæ, ac Principem Calabriæ, nec non & Campaniæ, habito congressu belli juxta Beneventum, quam plurimis Sarracenis, Teutonicis, & aliis diversarum nationum populis cum eo interemptis. Et sic Dominus *Karolus* Siciliam & prædictas terras potenter intravit, & ab indigenis satis honeste fuit receptus, quia tyrannidem *Meinfredi* & Sarracenorum, quibus terras illas repleverat, exemplo patris, exosam habuerunt. Sicque prædictus *Karolus* thesauros auri & argenti, quos *Fredericus* & *Conradus* in munitissimis locis deposuerant, omnes optinuit. Eodem anno feria secunda post

(1) Ludovici IX. quem inter Divos Papa retulit ritu solenni. Canonizationis bullam habet Fr. du Chesne *to.* 5. *hist.*

post Ascensionem Domini Abbas & conventus *Floridi Orti* cum Soudensibus & aliis consortibus novum aggerem viriliter aggressi eadem æstate in multa firmitate ac altitudine compleverunt. Eodem anno Dominus *Geraldus* Episcopus Monasteriensis castrum *Fretheburch* ædificavit contra cives de Eskethorpe & eorum complices. Eodem anno destructum est castrum in *Elethe*, quod filii *Rodgeri* Sculteti Threntiæ & fratrueles eorum cœperant ædificare, & propter hoc paulo post occisi fuerunt filii *Adulfi* de *Pedese*, eo quod ipsi cum *Gerardo Clinke* adjutorio Domini *Henrici* Trajectensis Episcopi principaliter destruxerunt castrum prædictum. Eodem anno in festo duorum Ewaldorum pridie ante festum Francisci nova ecclesia in *campo Rosarum* est aspersa in testudinibus, fenestris, choro sororum & omnibus ornatibus perfecta, anno inquam à sui fundatione v. à prima fundatione ipsius claustri LXII. quod fundatum fuit claustrum anno Domini CIↃ. CC. IV. anno vero ab inchoatione *Floridi Orti* LIII. quod inchoatum fuit anno Domini CIↃ. CC. XIII. A fundatione vero novæ ecclesiæ in *Florido Orto* XXVIII. A consummatione & dedicatione ejusdem ecclesiæ, nec non & ecclesiæ in *Emetha* VII. Consummata vero fuit dicta ecclesia *Floridi Orti* in tecto, testudinibus, fenestris, & omni suo ornatu, & cum novis calicibus decorata. Fundata quidem tempore Domini *Pauli* secundi Abbatis, sed fere abundantius cum omni ornatu suo consummata tempore Domini *Menkonis* tertii Abbatis ecclesiæ supradictæ.

Anno Domini CIↃ. CC. LXVII. anno à diluvio Sancti Marcelli inchoante, cum ventus per aliquot dies per Nothum & Africum mare concitasset, subito inter crepusculum & conticinium Africo successit crudelis Circius vehementi afflatu, & per plurimas Frisiæ partes Oceanus aggeres infringens diluvium induxit. Sola vero Fivelgonia ab hac plaga fuit libera, forte quia suos aggeres plus aliis Frisonibus exaltavit, vel potius quia pauperes de diversis terris illuc confluentes, eleemosynis & hospitiis benignius pertractabat, & potissimum quia jam ad XII. annos vel ultra per judices eorum & alios potentes bonam servabat justitiam, & æquum fecit judicium divitibus & potentibus ac pauperibus, plurimum ad hoc studentibus & efficaciter cooperantibus honestis * laicis *Suelgero* de *Skiramme*, *Ripporto* de

* Fris. civibus.

de Northensum, Tammone pugile de Aldesum, consilium principaliter addente Abbate *Floridi Orti*, cujus consilio dicti laici & alii nobiles terræ satis acquievere. Inundatio autem ista facta fuit, ut dictum est, anno L. inchoante à famosa plaga diluvii, quæ fuit in nocte Sancti Marcelli, eadem hora noctis Sancti Marcelli, & eadem feria scilicet quarta, & fere eadem lunatione, quia tunc erat luna XXVII, nunc vero XXVIII. & fere eodem die Paschæ, quia tunc erat dies Paschæ VII. Idus Aprilis. Nec te moveat, si forte aliqui scriptores Cronicorum posuerunt famosum diluvium Marcelli fuisse anno Domini CIↃ. CC. XVIII. alii XIX. quia isti inceperunt annum à nativitate Domini, quo in carne apparuit, alii ab annuntiatione, quo scilicet in utero virginis carnem assumpsit, & is erat annus XVIII. cito finiendus. A senioribus autem probatum fuit in libro experientiæ, quod natura Oceani est, ut anno L. plus solito elevetur. Unde cum olim à diluvio Julianæ usque ad diluvium Marcelli fuissent anni LX. eo amplius & crudelius sæviebat. Hæc autem consideratio laicorum seniorum aliquo modo concordat rationi Physicorum, qui dicunt quinquagesimo anno proprietatem planetarum aliquam habere mutationem. Et secundum hoc dicitur, quod *Abraham* peritus in Astronomia quinquagesimum annum Jubileum constituit, & annum Jubileum Dominus in lege Moysi confirmavit. Credibile autem est, quod quia Frisia inter omnes nationes Christianorum decimas & primitias non solvit, plagam Oceani tolerare, quoniam Deo denegatur, secundum quod in Psalmo dicitur: *Posuit terræ fructum, & salvus manet habitans in ea.* Qui autem decimas dant, quadruplo remunerantur, scilicet habundantia fructuum, sanitate corporis, indulgentiá peccatorum, & regno cœlorum. August. *Si decimam dederis, non solum habundantia perfrueris, sed sanitatem corporis consequeris.* Item: *Qui præmium cœleste comparare, atque indulgentiam peccatorum suorum vult promereri, reddat decimam, & de IX. partibus studeat unam dare.* Unde Dominus per Malachiam III. *Vos configitis me in decimis & primitiis.* Augustin. *Hæc est justissima Dei consuetudo, ut si decimam Deo non dederis, tu ad decimam, quando corrupta est, deducaris.* Item: *Dabis impio militi, quod non vis dare sacerdoti. Deus enim qui dignatur totum dare, decimam vult à vobis recipere, non sibi, sed vobis profuturam.* Augustin. *Decimæ*

mæ requiruntur ex debito, & sæpe tollit fiscus, quod non accipit Christus. (1) Et sic contigit sæpe in Frisia, quod non datur Christo, tollit Oceanus.

Anno CIↃ. CC. LXVIII. captus fuit Archiepiscopus Coloniensis à Comite Iuliacensi, & *Simon* Episcopus Padburnensis à Domino *Gerardo* Episcopo Monasteriensi, qui collecto exercitu invaserunt terram prædicti Comitis cum Comite de *Falckenburch*, qui fuit frater carnalis Domini Archiepiscopi Coloniensis, & aliis multis Principibus ac nobilibus, quorum plurimi cum eis capti fuerunt, congregatis contra eos Episcopis Leodiensi, Monasteriensi, & Electo Trajectensi, Comite Gelrensi, & multis aliis nobilibus præbentibus Comiti de Iuliaco auxilium, qui tamen deberet esse Officialis ecclesiæ Coloniensis, sed semper fuit inimicus. Et ideo D. Coloniensis Archiepiscopus tunc terram suam incendiis vastavit. Eodem anno dedicata fuit ecclesia in *Campo Rosarum* per Venerabilem virum D. *Emundum* Episcopum Turonensem, qui fuit de ordine militum Teutonicorum, quia Dominus Episcopus Monasteriensis, licet esset in Frisia, tamen propter captivitatem prædicti Episcopi Patburnensis officio suo non fungebatur, non quod sententia Judicis in eum fuerit prolata, sed quia omnis sacrilegium in ecclesiasticas personas committens ipso jure est excommunicatus, & maxime in Episcopos & sacerdotes. Consecrata est autem ecclesia in crastino nativitatis beatæ Virginis ad honorem ejusdem sanctæ virginis.

Eodem

(1) Ad locum hunc in assuta membranula in Codice Groningano eadem manu adjectum: *Nota quod dicitur in summa Remundi, quod si aliqua terra ex antiquo optinuit, quod ibi decimæ non dantur, ibi non debet publice prædicari, quod dentur, & sic non peccant decimas non dando. Non enim traditio legis divinæ, sed consuetudo terrarum in decimis dandis est observanda. ext. de decim. in aliquibus. Nam sicut ibi dicitur, quædam sunt gentes Christianæ professionis, quæ nullam solvunt decimam, & infra: Illæ quippe decimæ sunt solvendæ, quæ debentur ex lege divina, vel loci consuetudine approbata. Item Magister Willelmus dicit super sententias, quod præceptum de decimis est morale, quia secundum consuetudinem terræ sunt solvendæ, si talis consuetudo optenta est auctoritate Episcopi & ecclesiæ, cujus interest, vel etiam à tempore, cujus non extat memoria. Consilium tamen sanum esset, ut solverentur, vel erogarentur simul vel per cotidianas ecclesias in usus pauperum auctoritate Episcopi vel ecclesiarum, quibus essent persolvendæ.*

Eodem † anno captus est *Fridericus*, dictus *Conradinus* à *Conrado* patre, per Carolum Regem Apuliæ ac Siciliæ. Iste *Fredericus* genitus fuit à *Frederico* primo de *Stoph*, qui cum esset Dux Sueviæ primus de parentela illa ad imperium fuit sublimatus. Cui in quodam (1) rivulo submerso in Syria successit filius suus *Henricus*, qui octavo anno imperii mortuus est, & quia *Fredericus* filius suus puer erat, electus fuit ad imperium *Otto* frater Ducis de Brunefwick, cui avunculus suus Rex Angliæ dedit Ducatum Pictaviæ. Quo mortuo octavo anno imperii sui traditum fuit imperium prædicto juveni *Frederico*. Qui propter timorem Ottonis viventis missus fuit ad Saracenos transmarinos, & ne præsumeretur nobilis esse diversas artes mechanicas addidicit, velut sutoriam & fabricatoriam in auro & omni genere metallorum. Mortuo autem *Ottone* revocatus, ut dictum est, imperium obtinuit. Et heu mores gentilium, quos apud eos didicit! ac idololatriam & consortia eorum nimis diligens ecclesiam in tantum persequebatur, quod à Domino Gregorio IX. sæpius excommunicatus, tandem ab Innocentio IV. apud Lugdunum fuit finaliter depositus. Quo mortuo *Conradus*, quem de filia *Iohannis* Regis Hierosolymitani genuerat, Regnum Siciliæ & Ducatum Apuliæ violenter sibi usurpavit, & Dominum Papam ac ecclesiam multipliciter inquietavit. Unde & eum Dominus de medio sustulit. Cujus filius fuit iste *Fredericus*, qui similiter sicut pater & avus per inobedientiam, quod est scelus idololatriæ, claves ecclesiæ contempsit, ac Siciliam & prædictas terras violenter occupavit, cum à temporibus Constantini Imperatoris, qui primus inter Imperatores pet Sylvestrum Papam baptizatus verus fuit Christianus, & prædictas terras Domino Papæ ac Cardinalibus & eorum Officialibus libere (2) donavit, ut essent quasi speciale

† Deerant hæc in Cod. Frif. usque ad verba, *Eodem anno apud Coloniam &c.*

(1) Cydno flumine. Rivulum autem vocat, quod non admodum erat altus, sed, ut ait Godefrid. Monachus ad Ann. 1190. *vado transiri potuisset.*

(2) Commentitia hæc donatio, nec in rerum natura unquam. Divisit orbem Romanum inter filios Constantinus. Aurel. Victor: *Ita ad tres orbis Romani dominatio redacta est, Constantinum, & Constantium, ac Constantem filios Constantini. Hi singuli has partes regendas habuerunt: Constantinus junior cuncta trans Alpes: Constantius à freto*

ſpeciale patrimonium Sancti Petri, & de Regno vel aliquo Dominio ſe nemo ibi intromitteret, ſed de manu Domini Papæ reciperet cum conſenſu Cardinalium in feodum, & fidelitatem eccleſiæ Romanæ juraret. Quod quia Imperatores de parentela non ſervaverunt ſupradicta, imo omnes terras iſtas violenter occupaverunt, videlicet Regnum Siciliæ, ac Ducatum Apuliæ, & Principatum Capuæ, ac Calabriæ, & Beneventi, ideo in tertia generatione medius Fredericus fuit ab imperio depoſitus, & poſt quartam in iſto juvene *Frederico*, qui fuit quintus, nomen illius parentelæ quaſi penitus abolitum, quia in linea ab avo deſcendente nullus heres eſt inventus, ut etiam in eis fatis ſit impletum, quod dixit Dominus Gen. xx. *Ego Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, viſitans iniquitates parentum in filios, uſque in tertiam & quartam generationem eorum, qui me oderunt.*

Eodem anno apud Coloniam occiſus fuit Comes de Falckenburch frater Domini Archiepiſcopi Colonienſis, quia civitatem occulte intraverat, ut faceret vindictam contra quoſdam nobiles Burgenſes, qui dicebantur fovere partes Comitis Iuliacenſis in Archiepiſcopi captivitate ac detentione. Eodem anno Ludovicus Rex Franciæ recipit crucem in terram Sanctam anno à priori ſua peregrinatione xx. Item D. Papa *Clemens* per literas ſuas omnes Chriſtianos in auxilium peregrinationis dicti Regis invitavit, & ipſe Rex per literas ſuas ſpecialiter Friſones in conſortium ſuum invitavit, ac ſic per Friſiam ubique crux prædicabatur, ſed præcipue per fratrem Herardum, qui clauſtrum majorum (1) fratrum ſeu Iacobitarum in Nor-

freto Propontidis, Aſiam atque Orientem, Conſtans Illyricum, Italiamque, & Africam &c. Vid. Freher. *comment. ad donat. Conſtant.*

(1) Sic infra ad Ann. 1276. *Fratres majores in Winſum, alias Iacobitæ, aut Prædicatores, in caſa locum habitationis cœperunt ſibi præparare.* Monachi vulgo *fratres*, ut dixi ad jus *Canon.* 1. *man. tit.* 19. Majores alii, alii minores. Minores Franciſcani ſunt, Majores Dominicani, qui & Prædicatores, ſeu, ut hic, Iacobitæ. Prædicatores, quod paſſim juſſu Superiorum ad concionandum dimiſſi. Iacobitæ, quod eis primitus ædes S. Iacobi Pariſiis data ad manſionem. Magn. Chron. Belg. ad Ann. 1207. *Similiter Pariſiis datum eſt eis quoddam hoſpitium S. Iacobi, à quo denominantur Iacobitæ, ubi fecerunt eccleſiam & clauſtrum.* Vid. *Tom. I. Analect. p.* 459. ***. noſtræ Edit. pag. 235.

Norden fundavit. Ponebantur etiam trunci in singulis ecclesiis, quos potius Gazophylacia dicere possumus, ad quæ singulis Dominicis festisque diebus fiebant oblationes, & indulgebantur offerentibus quinque dies panis & aquæ, & plurimi nobiles, & divites, ac pauperes signum crucis receperunt. Significavit etiam supradictus Rex per prudentem virum Dominum Gerbrandum Abbatem de Doccum sequenti anno post illum se in Majo exiturum, & ante festum B. Iohannis Baptistæ ad aquas mortuas de portu eodem in terram Sanctam Domino annuente navigaturum cum Regibus & Principibus & Episcopis sibi adhærentibus.

Anno Domini CIↃ. CC. LXIX. navibus & peregrinis per totam Frisiam paratis, ne penuria victualium & pecuniæ tantum negotium valeret impedire, primum in Fivelgonia, & postmodum per alias Frisiæ partes fuit ordinatum, ut potius pauciores proficiscerentur omnibus necessariis expediti, quam multitudo nimia & indigens, quæ cito reverti cogeretur propter defectum necessariorum, vel terram Sanctam potius aggravare, quam in bellis adjuvare. Idcirco sic fuit ordinatum, quod singuli peregrini ad minus haberent VII. marcas sterlingorum, & vestes, & arma necessaria, sex cados butyri, unam pernam de carnibus porcinis, & unum latus bovis & dimidium, modium seu duos quadrantes farinæ. Omnibus ergo paratis feria quinta in hebdomada Paschæ naves solenniter per missam & alias orationes benedictas intraverunt peregrini cum multa devotione, & multæ offensæ de homicidiis mediante cruce fuerunt indultæ. Cumque prospero vento usque *Borkna* Emesgonum venissent, vento contrario impediente, fere ad viginti dies ibi sunt retardati. Exierunt de Frisia. L. Coggones, de Fivelgonia specialiter quatuor. Omnes hæ quinquaginta naves circa Ascensionem Domini in portu Flandriæ, qui dicitur (1) *Stein*, fuerunt congregatæ, & ibi à Comitissa Flan-

(1) *Syrm.* Locus corruptus. Nec restituit Ubbo Emmius *lib.* II. *hist. Post omnes*, inquit, *conjunctæ, quas armarant Frisii, coggones L. præter navigia minora, simul ventis vela dantes circiter Ascensionis Domini festum in portum Flandriæ delatæ, hospitaliterque habitæ aliquamdiu à Margaretha Principe &c. Coggones*, hic naves magnæ. Nam minoribus opponuntur. Historia Archiepiscoporum Bremensium: *Po-*

fuerunt

Flandriæ & suis Officialibus honorifice suscepti per aliquod tempus demorati sunt, instrumenta nautica & alia necessaria innovantes ac supplentes. Deinde procedentes, licet quandoque per tempestatem navibus divisis, tandem Marsiliam venerunt, quæ vicina est (1) portui ad aquas mortuas. Sed Regem Franciæ cum suo Comitatu non comprehenderunt, quia ipse per literas suas promiserat usque ad festum S. Ioannis Baptistæ se adventum Frisonum expectaturum, & tunc iis non venientibus itinere suo ad terram Sanctam properabat. Sed medio tempore recepit literas à Domino *Carolo* Rege fratre suo, quod Soldanus Babyloniæ misisset exercitum suum in Africam versus Tunisium, qui cum Aphricanis eum in itinere impugnaret, & quod illo exercitu apud Tunnisium expugnato faciliter Ægyptum intraret, & Babiloniæ Regem expugnaret, quod etiam equestri agmine de Africa possit intra quatuor dies in Ægyptum pervenire. Præterea per quosdam Prædicatores recepit literas, quod Rex Tunisii jam Catholicam fidem recepisset, & paratus esset hoc publice confiteri & baptismum recipere, si posset à Christianis contra proprios subditos defendi. Iis causis inductus Rex Franciæ in Africam transivit cum (2) tribus Regibus & aliis multis Principibus, qui eum comitabantur, & circa littora *Tunisii*, ubi fuit antiqua Carthago, castra posuit. Est autem nunc *Tunisium* metropolis totius Africæ loco Carthaginis magnæ, sed longius à littore maris ædificatum.

fuerunt magnam navim, vulgariter dictam Kogge, cum armatis viris. Coccones vocat Godefrid. Monach. ad Ann. 1218. Vid. Pontan. 1. *rer. Francic. cap.* 9.

(1) Gesta S. Ludovici IX. apud du Chesne *to.* 5. *hist. Rex Christianissimus Ludovicus toti Regno Franciæ valedicto anno Domini* CIↃ. CC. LXIX. *à recto tramite non divertens usque Cligniaci Abbatiam fines Burgundiæ penetravit, indeque Lugdunum super Rhodanum, Belliquadum, & Viennam pertransiens ad optatum portum Aquarum mortuarum pervenit: ubi debuerat ex indicto cruce signatorum exercitus congregari. Et quamvis pauci in adventu Regis &c.*

(2) Gobelin. Person. Cosmodrom. *ætat.* 6. *cap.* 6. *Anno* CIↃ. CC. LXX. *Ludovicus Rex Franciæ non territus præteritis laboribus & expensis, quas fecerat, ultra mare iterato cum duobus filiis suis, adjuncto sibi Rege Navarræ, & quam pluribus aliis, pro recuperatione terræ Sanctæ iter assumsit.*

catum. Quia inter *Tunisium* & littus maris apparent adhuc quædam vestigia murorum antiquæ Carthaginis olim à Scipione Africano destructæ, qui ab eventu nomen accepit, quia Aphricanos vicit, & Carthaginem, quam olim Dido de Tyro veniens ædificavit, destruxit. * Ibi præfatus Rex cum Principibus, & universo exercitu, ut prædictum est, littus ascendens statim cum paganis bellum commisit. Rex autem Babilonis, qui est Dominus totius Asiæ præter Indiam & Armeniam, ut prædictum est, miserat exercitum suum in auxilium Africanorum, malens ibi cum Africanis progressum peregrinorum impedire, quam in terra sua cum eis dimicare. Inito ergo bello Dominus inopinabiliter contra innumerabilem populum paganorum Regi Franciæ & suis conperegrinis dedit victoriam, & ceciderunt de exercitu paganorum fere quinque millia, reliquis in fugam conversis, & in civitatem se recipientibus, paucissimis de exercitu Christianorum occisis. Postea Christiani obsederunt † civitatem, quæ dicitur Carthago parva, non longe à Tunisio in littore maris positam, & eam obtinuerunt, quibusdam civibus inde ‡ fugientibus, aliis vero occisis. Invenerunt autem Christiani non modicum fermenti in puteis absconditum, & etiam terræ infossum. Relictis vero ibi militibus, qui civitatem contra paganos defenderent, Rex Franciæ cum exercitu iterum planiciem campi inter Tunisium & littus maris occupavit, & ibi posuit castra. Sed aqua salsa & arenosa multos ibidem corrupit, & ad mortem perduxit. Tanta enim ibi est salsedo maris, quod accedente calore, qui est ibi maximus, aquæ in salem ‖ coalescunt, & vicinus fundus inde salescit. Præterea de cadaveribus non solum equorum, sed & hominum occisorum & submersorum, ex multo calore putrescentium aer corrumpebatur, & multi peregrinorum moriebantur, quia secundum Galenum aer corruptus quandoque plus nocet, quam cibi corrupti, in qua corruptione Dominus Ludovicus Rex Franciæ author totius peregrinationis, & unus filiorum suorum defunctus est. § Huic autem Regi Lodowico ab omnibus perhibebatur testimonium, quod in hac malitia temporum solus inter Principes seculi inventus fuerit justus, & crucis Christi æmulator, & inimicorum crucis persecutor, quippe qui non solum modo sed & ante XX. annos in magno exercitu & gravissimis expensis ad terram Sanctam

* Ex Cod. Gron. usque ad *Postea Christiani.*

† civitatem alium *Cod. Gron.*

‡ *inde clam* Cod. Gron.

‖ *concalescunt* Cod.

§ Ex Cod. Gron. usque ad Ann. Domini CIↃ. CC. LXX. &c.

tam profectus Damiatam forti manu obtinuit, expugnato prius in littore maris exercitu Regis Babiloniæ, & plurimis paganorum occisis, sed postea fratre suo *Roberto* Comite Artebatense occiso à Rege Babiloniæ, dum ipse sine consilio fratris montes ad pugnandum transisset, & ipse in auxilium fratris, quem adhuc vivere putabat, properaret, in descensu montis fuit captus, & sic pro sua liberatione *Damiatam* restituit, addito non modico pondere auri & argenti. Sed Rex Babilonis *Damiatam* sic receptam funditus destruxit, ne iterum à Christianis caperetur, & esset eis in refugium, & obsidionem Regni sui. Rex autem Franciæ *Acon* civitatem novis muris munivit, & in multis roboravit, & tandem expensis exhaustus, & fratre cum multis militibus occiso, ad patriam revertens ibi judicem suum reliquit cum expensis pro defensione civitatis & ecclesiæ transmarinæ, promittens se Deo auxiliante reversurum cum majori apparatu exercitus & largioribus expensis. Quod & fecisset, si non fuisset apud Tunnisium morte præventus. Unde merito cum Apostolo possumus cum admiratione clamare, sicut dicitur Rom. XI. *O altitudo sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt opera Dei, & investigabiles viæ ejus! Quis enim novit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit?* Verum ecclesia non fuit tali Principe digna, sicut olim in diebus Ieremiæ Iosias Rex justissimus, qui excelsa abstulit, & cultum Dei renovavit, & tamen pro defensione pacis terræ Sanctæ fuit occisus, quia populus jam idololatriæ assuetus, cum in publico propter timorem Regis non audebat, in occulto tamen ydola coluit, & ideo *Iosia* Rege occiso Iherusalem fuit capta, & populus in captivitatem ductus. Et sic potest hic timeri, quod forte tota ecclesia, ut ille exercitus, non fuerit digna talem habere Principem. Vel forte transmarini non fuerunt digni talem habere coadjutorem & defensorem propter suas civiles discordias, quia non solum Ianuenses, qui de † *Ianua* civitate venientes * *Akon* civitatem inhabitabant, & *Pisani* de *Pisa* civitate invicem discordaverunt, sed etiam illi, qui dicuntur milites Dei, videlicet de hospitali Sancti Iohannis & de domo Teutonica, nec non & Templarii debitam caritatem, secundum exigentiam religionis & nominis, quod dicuntur milites Dei, non observant sed invicem sibi inimicantur. Unde statim eodem anno disturbato exercitu Christianorum propter mor-

† Vulgo *Genua.*

* Olim *Ptolemaïs.*

mortem prædicti Regis, & initis treugis inter Dominum Karolum Regem ac Principem *Tunnisii* Rex Babilonis castra militum de domo Sancti Iohannis, & de domo Teutonica obsedit, & optinuit castrum in * monte forti, quod credebatur inexpugnabile, & habitatores salva vita, non & argento, & rebus omnibus, quas secum deportare poterant, præter arma libere dimissi sunt, & ad civitatem *Akon* pacifice reducti. Optinuit & hæc castra *Crak*, *Duplicar*, *Merogad*, *Blonka castel*. Civitates vero *Cæsarea*, *Ioppe*, *Antiochia* prius à paganis captæ fuerunt. Similiter *Carphas*. Potest etiam esse, quod Dominus iratus fuit Regi Franciæ, quod aliquibus literis vel relationi credidit, ut à via incepta in terram Sanctam diverteret, & contra Tunisium tenderet in Africa, cum non nisi contra detentores terræ Sanctæ & civitatis Iherusalem, ac sepulchri Domini crucem accepisset, & votum peregrinationis emisisset, & peregrinos de Frisia & aliis diversis terris invitasset, ut terram Sanctam secum visitarent, & in contemptores sepulchri Domini & civitatis Sanctæ in Asia pugnarent. Sed prædictis literis mutatus, in Africam tendens, propositum iter sibi & omnibus peregrinis impedivit, sicut legitur III. *Reg.* XIII. quod Propheta de Iuda missus à Domino in Bethel ad Ieroboam, arguens eum, quod relicto Domino immolaverat vitulis aureis, cum contra præceptum Domini per Pseudoprophetam senem panem & aquam cum eo comedisset, à leone in via est occisus, sed tamen leo nec carnes ejus nec asini sui devoravit, ut sic justitia & sanctitas ostenderetur. Sic forte Dominus prædictum Regem in omnibus aliis actibus justum corporaliter in vita punivit, ut animam ejus in cœlo plenius remuneraret. Sed quia secundum Augustinum inquisitio divinæ voluntatis insipida est, causam mortis suæ illi relinquimus, cujus judicia sunt abyssus multa. Merito enim in talibus cessare debet humani sensus ebetudo, cum dicat Apostolus *Rom.* 12. *Non plus sapere, quam oportet sapere &c* & I. Cor. II. *Nihil judicavi me scire &c.* & XIV. *Ex parte cognoscimus &c.* & iterum: *Videmus nunc per speculum.* Philipp. 3. *Ego non arbitror me cognovisse.* Ecclef. 3. *Altiora te ne quæsieris.* Prov. 30. *Sicut qui mel comedit multum non est ei bonum, sic qui scrutator est majestatis opprimetur à gloria.* Ecclef. VIII. *Amice, quod voluerit Dominus, faciet, nec potest ei quisquam dicere, Cur ita facis?* Potest tamen colligi ex scripturis,

* manu.

 quod

quod triplici ex causa justi sæpe tolluntur de medio, qui hic videntur utiles. Primo propter suam dignitatem quia meruerunt educi de carcere hujus mundi, & ad gloriam Dei intrare. Apocal. *Ambulabunt mecum, quoniam digni sunt.* Secundo propter mundi vel subditorum indignitatem, quia non sunt digni talibus habitatoribus propter suam malitiam. Ysai. LVII. *Colliguntur viri misericordiæ, quia non est justus.* Hebr. XI. *Quibus dignus non erat mundus.* Tertio, propter sui securitatem. Sapient. IV. *Raptus est de medio, ne malitia mutaret intellectum ejus.* Quæcunque harum causarum fuerit, quod tam justum Regem voluerit de medio tolli, Deo relinquimus, qui novit, quæ ventura sunt, & antequam fiant.

Interim autem peregrini Frisiæ venerunt Sardiniam, quæ est insula magna & potens, & cum intenderent secundum votum suum transire in terram Sanctam, Prædicatores cum magna instantia hortabantur eos transire in Africam ad Regem Franciæ, qui adhuc vivere putabatur, ut cum eo & cum aliis Regibus & Principibus Tunnisium obsiderent, quatinus habito ut sperabatur, triumpho, directe cum toto exercitu Regum ac Principum contra Soldanum Babiloniæ aciem dirigerent. Et sic primo turbatio fuit in populo, quibusdam volentibus transire in terram Sanctam, aliis malentibus sequi majorem exercitum in Africam, tum ut Prædicatoribus suis obedirent, tum quod consideraverunt, quod ipsi tanquam pauci in terra Sancta modicum possent prodesse, antequam major exercitus illuc adveniret. Et sic consilio habito tandem elegerunt transire versus Tunnisium. Quo pervenientes statim littus ascenderunt, cumque Regem Franciæ defunctum intellexissent, de consilio Karoli Regis elegerunt sibi in ducem belli Dominum *Henricum* Comitem de Lucelengburch, virum magnum, & fortem, ac bellicosum. Cum tamen Comes Flandriæ multum desideraret eos in Comitatu suo habere, & cum more Frisonum impatientes moræ Frisones accelerarent ad bellum contra paganos, qui multitudine innumerabili occupaverant planiciem campi inter *Tunnisium* & castra Christianorum, Comes prædictus vix tardavit eos, donec suum ordinasset exercitum, & custodia ac defensio contra exercitum sibi competeret. Itaque instaurato exercitu suo veniens ad Frisones, & fovens eos tanquam gallina pullos hortabatur, ne aliqua teme-

temeritate equites suos præcederent, sed ipsum sequentes cum multa discretione simul in hostes irruerent cum equitibus, & sic facto impetu contra paganos eos in fugam verterent. Et cæsa magna multitudine plurimi ex eis ad vicinam aquam, quæ de magno mari *Tunnisium* influebat, confugerunt, & ibi tanti submergebantur, quot in gladio ceciderunt. Et sic Frisones ibi victoriam habuerunt satis gloriosam. Sed quia *Karolus* Rex vidit exercitum paganorum quotidie multiplicari, non solum de Africa, sed & de Asia, imo de Sicilia, tam paganos quam etiam malos Christianos, qui primum *Frederico* Imperatori, postmodum filio suo *Conrado*, deinde *Meinfredo* Principi adhæserant, & à facie *Karoli* aufugerant, & civitas Tunnisii munitissima fuit, dissimulavit adversum eos ire in bellum. Ac sic Frisones moræ impatientes ad naves redierunt, & iter suum ad terram Sanctam direxerunt. Sed in via illa quam plurimi moriebantur, & in mare missi sunt, quia ut videbatur de corrupto aere apud Africam ex cadaveribus mortuorum, & aqua salsa & pessima, de qua supra dictum est, non modicum fuerunt distemperati. Reliqui versus *Akon* applicuerunt. Sed ibi non modicum defectum experti sunt, quia Patriarcha Ierosolymitanus mortuus erat, verum tamen Vicarius Patriarchæ ac Archiepiscopus Tirensis, nec non & milites Sancti Iohannis & de Domo Teutonica ipsos honorifice receperunt cum communitate totius civitatis. Archiepiscopus autem Tirensis prædicans & innovans crucem ac indulgentiam multos secum versus *Tirum* abduxit, quia de paganis ibi majus imminebat periculum quam apud Akon. Et sic quamdiu Frisones in terra illa manserunt, civitates & castra Christianorum in bona pace manserunt. Interea Rex Karolus cum Principibus sibi adhærentibus accepta, ut dicebatur, pecunia non modica à Rege & civibus Tunisii pacem cum eis ordinavit. Insuper tributum, quod Rex Tunnisii cum populo suo antiquitus solebat dare Regi Siciliæ innovavit.

Anno Domini CIƆ. CC. LXX. peregrini Frisonum videntes quod propter mortem Regis Franciæ, & filii sui cum corpore patris in Franciam reversionem, ut etiam de Regno suo disponeret, & quod nullus Rex vel Princeps in terram Sanctam comitaretur, vel sequeretur, quia ipsi etiam tanquam pauci & inermes non valerent contra Regem Babilonis, imo contra multa Regna

vel gentes Ægypti, Damasci, Halapiæ, & de Baldach, ubi est thronus Papæ paganorum, quem Calipham dicunt, pugnare, cum consilio Archiepiscopi prædicti, & Vicarii, quem Patriarcha reliquerat, & magistrorum ac militum domo Sancti Iohannis, & Domus Teutonicorum, iter suum in patriam reflexerunt, oblata ibi pro defensione terræ satis larga pecunia, licet tamen quidam prius sine communi consilio & licentia se nequiter subtraxissent. Et quia navibus * in diversos portus Europæ deducti sunt, non simul redierunt, & multi defuncti in via, & quidam in Græcia spoliati. Postmodum in vigilia Ioannis Baptistæ cum Rex Babilonis festinaret obsidere Tripolim cum innumerabili exercitu, Princeps Tripolitanus fortis & potens in armis, sed numero exercitus valde impar, constanti animo misit ei legationem, quod eum non oporteret properare ad obsidionem civitatis, eo quod ipse vellet cogitatum suum jactare in Domino, cujus auxilio unus persequebatur mille, & duo fugaverant x. millia, qui fecit mirabilia in Ægypto, & Pharaonem cum populo suo demersit in profundum maris, & ideo si nollet cum eo habere Soldanus pacem, ipse cum fiducia & adjutorio Dei vellet cum populo suo contra eum usque ad mortem pugnare. Soldanus vero considerans audaciam suam & constantiam, nec non & fiduciam in Domino, noluit se periculo committere, sed sapienter dissimulavit dicens, quod pro tanta virtute eum in gratiam suam vellet recipere, & ipsum eum civitate sua & omnibus, quæ ad civitatem pertinebant, liberum dimisit. Insuper tria castella † custodiæ suæ commisit, quæ prius ipse Soldanus de manu Christianorum jure belli acquisierat, ita ut ipse de illis ipsi competens pro recognitione tributum solveret, & sic à partibus illis Soldanus cum exercitu recessit.

‡ Anno Domini CIƆ. CC. LXXI. circa Dominicam Passionis Domini versus Acon Soldanus cum exercitu maximo applicuit, & sic cives cum magistris trium domorum & consiliariis eorum, qui dicuntur milites Dei, non valentes, nec audentes impetum ejus sustinere, & timentes, ne si bello caperet civitatem, penitus eos omnes deleret, ac sic in partibus illis Christianitas deperiret, & peregrini nullum invenirent portum securum, neque refugium, pacem cum ipso inierunt, firmantes treugas usque ad XI. annos, hoc interposito, si aliquis Rex potens de ecclesia terram illam intraret, & per eum bellum fieret,

* Cod. Gron. *Et quia navibus, in quibus venerant fere dissolutis & ibi oblatis, in diversis navibus ad diversos.*

† Cod. Gron. *videlicet Meregard Duplicar, & Crak, sua custodia.*

‡ Ex Cod. Gron. usque ad Ann. Domini CIƆ. CC. LXXI.

fieret, ipsi essent excusati. Et sic Soldanus legatos eorum honorifice fecit ad se adduci, & sic ipsa die Parasceves treugas istas ordinaverunt, scilicet quod Aconenses cum omnibus civibus ac religiosis ibidem commorantibus absque tributo & omnibus exactionibus omnia sua possiderent, absquè civitatibus, & castris, & suis attinentiis, quæ Soldanus jure belli acquisierat. His treugis ordinandis assensit & interfuit Rex Cypri. Sed Dominus *Eduardus* Rex Angliæ, qui adhuc ibi morabatur, graviter tulit, quia utpote vir bellicosus, ex quo illuc venerat, semper fuit paratus contra Soldanum in campo pugnare, si milites de tribus domibus & cives hoc vellent admittere, & eidem, Regi Cypri cum suis exercitibus assistere, & ideo statim ordinatis treugis non sine indignatione Rex Angliæ recessit. Soldanus vero firmatis treugis legatos Akonensium cum honore fecit reduci, & liberam dedit omnibus Christianis licentiam adeundi omnes terminos Regnorum suorum, & loca Sancta visitandi, & sic multi ex indigenis ac peregrinis Bethlehem ac Nazareth, & alia loca Sanctorum visitaverunt, sed sepulchrum Domini pauci visitabant, quia hoc sub pœna excommunicationis fuit prohibitum, ne per oblationes, quas Christiani ibi faciebant, & diversa telonea, inimici crucis Christi ditarentur, & fideles detrimentum paterentur.

Eodem anno Dominus, qui per suam misericordiam innovat signa, & immutat mirabilia, duo gloriosa miracula operatus est in medio nostri, & digna memoriæ posterorum commendari. In *Florido Orto* quædam Beggina satis devota nomine *Paruthwa*, quæ ad dimidium annum usum loquelæ amiserat, penitus muta effecta, dum ad Sepulchrum Domini *Emonis* Abbatis cum gemitu & lacrimis oraret, infra elevationem hostiæ meritis & intercessione prædicti patris, & suæ fidei constantia, juxta ejus sepulchrum usum loquelæ recuperavit, ac Dominum voce publica benedixit, & suo benefactori libera voce gratias egit. Eodem etiam anno dum corpora Reverendorum virorum, videlicet *Emonis* fundatoris campi Rosarum, & Domini *Emonis*, qui multo tempore fuerat Prior ibidem, de loco ligneæ Capellæ in novam ecclesiam transferrentur, fuit ibidem puella sanctimonialis, virgo, quæ duos annos & dimidium fuerat muta, dum per VII. dies à translatione ipsorum cotidie cum lacrimis & gemitibus eos ambos imploraret, &

omnes forores cum ipsa supplicarent, octavo die, dum infra vesperas & cœnam conventus ad ostium ecclesiæ cum fletu & planctu sola oraret, usum loquelæ plane recepit, & currens ad conventum sororum, quæ fuerant in cœna, libera voce clamavit: *Agite gratias Deo & patribus nostris, in ecclesia sepultis, quia solutum est vinculum linguæ meæ, & ecce loquor libera voce.* Sorores autem omnes de mensa exilientes cantando, *Te Deum laudamus*, in chorum ascenderunt. Quædam vero præ gaudio flentes Dominum benedixerunt, qui facit mirabilia, qui per se vel suos mirabilium suorum signa etiam nostris temporibus dignatus est demonstrare. Eodem etiam anno in Orto Sanctæ Mariæ quædam fœmina paupercula toto contracta corpore ad sepulchrum Domini Siardi ejusdem loci tertii Abbatis est sanitati omnium membrorum restituta, cum prius per revelationem signis manifestis ei hoc fuisset ostensum, quod ad sepulchrum hujus patris esset sananda. Hic siquidem pater triginta & tribus annis ecclesiam Orti Sanctæ Mariæ gloriose rexit, & eam in spiritualibus ac temporalibus mirabiliter ampliavit, se nichilominus in jejuniis, vigiliis, & laboribus non modicum affligendo. Unde sancta conversatione sua non solum suam familiam, sed & multos in vicinis locis ad Dei servitium provocavit. Et inde non solum hoc miraculum sed & alia diversa ad ejus sepulchrum contigerunt. Hæc autem miracula Deus in nostris temporibus & multa alia per hos Reverendos patres ac alios Deo servientes, & se ac familiam sibi creditam sollicite custodientes, & sollicitudinem præterea sui & totius ecclesiæ cum instantia cotidiana fideliter gerentes, vitaque & exemplo multos erudientes operatus est secundum illud David: *Qui docti fuerint, quasi splendor firmamenti erunt, & qui erudiunt multos quasi stellæ in perpetuas æternitates.* Verum Dominus per tam Reverendos patres impleat, quod ipse dixit: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi*, quum sic gloriam sibi servientium in hoc ipso manifestet, & alios ad imitandum invitet.

Anno Domini CIↃ. CC. LXXI. electus fuit ad sedem Apostolicam Romanæ ecclesiæ Gregorius X. cum essent in terra Sancta peregrini in comitatu Domini *Eduardi* Regis Angliæ, cum vacasset sedes per tres annos & duos menses. Eodem enim anno prædictus juvenis Rex Angliæ patre adhuc vivente post dis-

discessum Frisonum cum honesto comitatu terram Sanctam adivit, Rege Cypri sibi in itinere associato. Hi parati erant contra Regem Babilonis pugnare, sed fratres de tribus domibus dissuaserunt asserentes, quod impetum magnitudinis exercitus sui non possent sustinere.

Eodem anno Archiepiscopus Coloniensis fuit de captivitate Comitis Iuliacensis liberatus. Eodem anno Orientales Frisones de Emesgonia ac terra Hreidensi cum illis de Aldaombechte confœderati domos Decanorum suorum destruxerunt & combusserunt. Principium hujus seditionis fuit inter *Wilbertum Eppenga* & *Hrodbernum*, qui parvo suo adhuc puerulo obtinebat ecclesiam in *Fermesum* cum Decanatu adhærente post mortem Domini Sicconis & filii sui Gerkonis ac nepotuli. *Wilbertus* enim primo suscitavit universitatem in *Aldaombechte* in Episcopum & Decanos super exactione bannorum, quibus universitas gravabatur, & sic attraxit sibi *Herewardum Luscum*. Quo mediante omnes Hreidenses & tandem Emesgones simul conspiraverunt, quod quidam eorum Decani satis immoderate homines in bannis affligebant, & ideo domos eorum destruxerunt, & eos de terra depulerunt, licet ipsi filios suos eis dedissent obsides, quod prudentium virorum de ipsis terris parerent ordinationi. Deinde homines de prædictis tribus terris concurrentes domum Hrodberni obsederunt. Sed illa cum propugnaculis ita fuit vallata, quod eam capere non potuerunt, imo per strenuos viros, qui eam defenderunt, XVI. viris ex eis occisis vacui sine honore recesserunt. Et tunc confusi & erubescentes, quod ipse solus cum sua parentela tribus terris resisteret, causam illam in universitatem Fivelgoniæ conjecerunt. Sed cum Snelgerus de Skirame & alii nobiles cum Consulibus requirerent à Hrodberno & suis cognatis, si vellent universitati cavere de indempnitate, si bellum ingravesceret, & universitas Fivelgonum defensionem terræ sic assumeret, si hostes irruerent, ipse sano usus consilio noluit sibi tantum periculum assumere, & se ac parentelam suam depauperare, imo potius domum suam lapideam eis reliquit destruendam, & sic delatis omnibus armis & supellectilibus per ipsum Hrodbernum ad loca secura domus est destructa. Dominus autem Gerardus Episcopus Monasteriensis, videns jurisdictionem suam & suorum Officialium annichilari, pro evidentia patrati sceleris interdictum generale promulgavit, quod sacer-

sacerdotes eorum plurimi satis stricte observaverunt, præter quam in Aldaombechte. Wilbertus & sui complices non solum sub obtentu beneficiorum, sed & sub pœna proscriptionis coëgerunt plebanos eorum celebrare, assumentes sibi in argumentum excusationis, quod plurimi (1) Decani contra jura patribus

(1) Prognati clericis spurii. Arcentur ipsi à nuptiis. Ipsorum filii à beneficiis, *cap. 6. & seq. ext. de fil. presb.* nisi Papa dispenset, *can, nasci. can. Apostolica. dist. 56. cap. ex tua. ext. de fil. Presb.* Dixi 1. *man. ad jus Can. cap. 6. & 8. & 3. man. 13. in fin.* Decani homines de clero, ad causas ecclesiasticas decidendas missi in provincias, in suas quique Præfecturas, qui dicti tum Decanatus, ad colligendam pecuniam, ad census exigendos, ad pensiones, ad decimas, ad bannos seu mulctas in delinquentes statutas. Dixi ad Anonymum, quem edidi Ann. 1690. *cap.* 32. Sed Decani, de quibus hic & supra toties fuit sermo, etsi proprie sacerdotes, contractis tamen nuptiis vivebant, ac si essent laici, ac si homines seculares, & connivente ad id Episcopo, qui non aliter iis usus, quam avaritiæ instrumentis, in spurios, quos habebant, ac si essent legitimi, transmittebant dignitatem. Non possum, quin adscribam hic, quo res magis sit in aperto, & de toto hoc negotio lectori clarius satisfiat, locum Ubbonis Emmii *lib. 11. hist. Erat*, inquit, *in his locis ad Amasum sacerdotium, quod Decanatum, & eo præditos Decanos dicebant, institutum, quantum mihi perscrutanti vetusta perspicere licuit, non admodum vetus, & sextam tum successionem vix superans. Hi à Præsule Monasteriensi primum inducti auctoritate sacerdotes cæteros antecedebant, imo in eos auctoritatem ac jus aliquod habebant, universamque Frisiam diœceseos istius, velut in provincias quasdam descriptam & divisam cum quadam potestatis sacræ specie obtinebant, singuli octonis, denis, duodenis, quindenis, vicenis, nonnulli tricenis parochiis præfecti nomine Episcopi, sacerdotum provinciæ suæ, & rerum sacrarum ἔφοροι, quæ vel à sacro ordine, vel in sacrum ordinem, aut in res quascumque sacras committebantur, de his cognoscebant, judicium ferebant, mulctas capiebant; præcipue cognitionem causarum matrimonialium, & similium tenebant perpetuum, errataque, si qua inciderent, corrigebant, ac pœnam irrogabant: jus reddebant statis temporibus, assidentibus è sacro ordine suæ provinciæ aliis doctrina & pietate præcipuis, interdum etiam antistitum nonnullis. Jus hoc suum*, dat Schendriucht, *judicium aut tribunal* die Schendstoel *dicebant. Omnia hæc pro Episcopo faciebant absente, ejusque vices gerebant, qui ipse in Frisiam veniret officii exercendi causa (veniebat autem illo seculo persæpe) operam ante omnia dabant, ut ei & ministris ejus præstaretur securitas, eum assectabantur, ei erant à consiliis, ejus auctoritatem fulciebant, adhæc templorum, locorum, vasorum, redituum sacrorum curam atque inspectionem supremam habebant, æditSuosque in parochiis singulis ad-*

bus successissent absque dispensatione sedis Apostolicæ, & maxime quod essent paternæ incontinentiæ imitatores. Insuper quod pueris nondum doli capacibus beneficia & Decanatus ab Episcopo conferrentur, & alia diversa de immoderatis bannis. Quorum quædam suo loco proposita rationem viderentur habere, quia talia sedis Apostolicæ auctoritate & ordine judiciario sunt proponenda & dirimenda, non per violentiam laicorum corrigenda. Sed ipsi minime attenderunt, quod sæpe utile vitiatur per inutile, cum omnem vocem in judicio sibi per prædictam violentiam præclusissent, cum spoliatus ante omnia sit restituendus, & invasores rerum ecclesiasticarum ipso jure sint

ad rationes reddendas, quoties libebat, adigere poterant, cessantes in officio corripere ac punire jus habebant, denique velut minores quidam erant Episcopi &c. Et hactenus quidem Ubbo. Qui verbo utinam addidisset, cur jus illud dictum *Schendriucht*, cur tribunal *die Schendstoel. Riucht* Frisiis est *recht.* Certum id & de eo constat. Sed quid quæso illud *schend*? *Schenden* est violare. An jus & dictum & violatum? Quid si scribamus *Sehndriucht*, id est, Synodaticum jus, cujus etiam exactio ad Decanos tum pertinebat. *Zehnd* idem quod *synodus. Synodus* conventus publicus. Ad quem qui veniebant, Episcopo pendebant censum, qui & alibi *synodus*, alibi *synodaticum.* Concilium Tolosanum sub Victore Papa II. *Paratam vel synodum solito more persolvant Episcopis vel clericis.* Ivo *epist.* 286. *Dedimus & ecclesiam B. Stephani, & omnia ad eam pertinentia, altare scilicet de Morentiaco, cum parte synodi ad altare pertinentis, nec non & ecclesiam de Mundonis villa liberam à synodo & circada.* Strauch. 2. *amœn. jur. Can.* 7. *cap.* 4. Cetera, quæ habet Ubbo, variis locis & passim in his Chronicis confirmantur. De sacerdotum libidine, ad quam queritur Episcopum perpetuum connivisse, & nefas tamen putat eam reprimi à magistratu, Emo supra ad Ann. 1234. *justam quandam querelam*, ait, *sibi habere videbantur adversus sacerdotes fornicarios & tabernarios, quos ante humiliationem laicorum corrigere dissimulavit Episcopus. Et non solum de ordinibus, sed nec de rebus ecclesiasticis legitur aliquando laicis attributa disponendi facultas, verum quæcunque in ordinibus à Principibus decreta inveniuntur, nullius auctoritatis esse monstrantur &c.* Refert idem id inter scelera iram Dei provocantia, *Ecclesiæ*, inquit, *jure hereditario à filiis sacerdotum possideantur*, *contra illud* VIII. *qu.* 3. Et eo spectat, quod ad Ann. 1231. de Decano Herbrando: *Eodem tempore defunctus est præfatus Decanus possessor ecclesiæ in Husquert tertius heres illius nominis relicto parvulo ejusdem nominis.* Item illud quod ad Ann. 1233. *in fin.* ** *Obiit Gayco Decanus in Fermessum, vir per omnia secularibus artibus idoneus, & homo religiosus & obsequiosus. Successit ei Sicco quartus à proavo Sigrepo.*

** Pag. 95. ubi Legitur Geyco.

ſint excommunicati, nec eis pateat aditus judicii, niſi præſtita cautione, quod læſis competenter ſatisfaciant. Præterea ad augmentum præſumptionis quædam ſunt ſtatuta contra eccleſiaſticam libertatem, cum dicatur x. *de ſentent. excomm. Noverit, quod ſtatuta & ſcriptores ſtatutorum, nec non & Poteſtates, & Conſules, Rectores, & conſiliarii hujuſmodi ſtatuta vel conſuetudines edentes vel ſervantes contra eccleſiaſticam libertatem ipſo jure ſunt excommunicati.* Exitus autem hujus cauſæ ſuo loco deſcribetur. Eodem anno cœpit accreſcere fames & ovium peſtilentia propter jugem pluviam trium annorum.

Anno Domini CIↃ. CC. LXXII. obiit Dominus *Gerardus* Epiſcopus Monaſterienſis bonæ memoriæ, & ſui Epiſcopatus ſtrenuus defenſor, qui caſtrum in *Luidenghuſum* deſtruxit propter eorum rapinas, caſtrum etiam in *Horſtmere* Sancto Paulo & eccleſiæ Monaſterienſi optinuit. Eodem anno deſtructum fuit caſtrum novum juxta *Eskathorp* poſt mortem prædicti Pontificis. Eodem anno ſtabilitus fuit aquæ ductus in * *Sonde* in novalibus. Eodem anno fuit maxima fames in Friſia, & per totam Weſtphaliam, & mortalitas ovium. Multa enim Friſonibus & maxime Orientalibus à Fivelgonia uſque ad Orientem eo anno ad augmentum famis acceſſerunt incommoda. Primo quia per peregrinos terra fuit evacuata argento. Secundo, quia propter nimiam pluviam per quatuor annos nimis modicum creverat frumentum, & maxime in Silvis, ubi aliis temporibus ſolebat abundare, aut etiam in Threntia, nec ſecus Emeſam, nec alicubi, ad emendum inveniebatur, niſi in Dacia & Slavia, ubi Dominus, qui iraſcitur, & miſeratur, magnam dedit copiam frumenti, ut ſaltem alicubi inveniretur, unde creatura Dei ſuſtentaretur, quia & ipſe dat corvis eſcam ipſorum, & pullis carnes invocantibus eum. Tertio, quia in odium Emeſgonum & Rheydenſium propter ſuam inobedientiam Dominus Epiſcopus nundinas ſecus Emeſam interdixerat, & ita Friſones non poterant pecora vendere, nec neceſſaria comparare cum butyro, caſeis, & equis, cum pecuniam non haberent, nec cum † aliis rebus poſſent habere. Et illi de Dacia & Slavia pecora eorum & ſimilia non curabant, ſed ſolam pecuniam ſitiebant. Inſuper judices eorum in quibuſlibet civitatibus interdixerunt, ne frumenta de terris illis deportarentur. Et ſic mercatores tardaverunt, donec ab ipſis Judicibus mediante pecunia quaſi ſecundo emerentur. Unde Dominus juſtus

* *Sonde.*

† aliquibus. *Cod. Gron.*

justus judex, quia ipsi servis suis non compatiebantur, eodem anno cœpit eis retribuere retributiones, quia cum in terris suis æstivales fructus tarde soleant seminare, post festum Sancti Bonifacii circa tempus illud tanta increvit siccitas, quod fere omnes fructus æstivales perierunt, & sic impletum est, quod dicitur: *Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis*; Quia statim anno sequenti tanta facta est penuria, quanta prius habundantia. Sicut enim beatus Gregorius, quia Dominus, cujus sapientiæ non est numerus, de consilio prudentiæ, ut nulla terra omnibus necessariis habundet, ordinavit, ut sic mutuam pacem inter se observent, sed quandoque una terra, quandoque altera, pane habundat, ut sic sibi invicem subserviant, quia statim sequenti anno mercatores cœperunt fabam de Frisia in Daciam transvehere, quia illa eo anno in Frisia fuit prospera: In Grippeswalda enim, ubi multis annis frumenta superhabundaverant, eo anno summa fuit egestas, sicut contigit in diebus Iacob & Iosep, ut terra Chanaan, quæ præ omnibus terris solebat frumento, & vino, & oleo habundare, egeret, & Ægyptii per prudentiam & merita Iosep habundarent. Quarto, etiam aucta est penuria, quod jam septem annis de loco ad locum serpserat pestilentia pecorum, & plurima moriebantur. Istis vero duobus annis fere ubique moriebantur oves, & ideo non poterant homines lacticiniis famem sublevare, sicut quandoque solebant, & sic tantum fuit fames aggravata, quod modius magnus ad tempus circa Penthecostem vendebatur (1) pro XVIII. solidis sterlingorum paratorum denariorum ad manum, in Menterawalda unus modius pro IV. marcis sterlingorum ad inducias anni. Ipsi enim immoderatas accipiunt usuras, ita ut pro una * marca ad manum accipiant quatuor post annum, & ideo verum videtur esse, quod ideo laboraverint evertere jurisdictionem spiritualem, ut usuras suas libere possent

* uno modio. *Cod. Gron.*

(1) Meminit Ubbo Emmius lib. II. hist. *Lego*, inquit, *in annalibus, quos Menco Werumanus antistes tertius confecit circiter Pentecosten anno* CIↃ. CC. LXXII. *quo hæc fames potissimum sæviit, modium majorem frumenti venisse* XVIII. *solidis monetæ Sterlingensis cum conditione solutionis præsentis: & rursus eundem modium emptum marcis quatuor ejusdem monetæ cum lege solvendi post exactum annum: argumentum & annonæ caritatis summæ, & nummorum inopiæ etiam multo majoris, quippe cum usura hujus modus pene triplex fuerit ad pretii totius summam, &c.*

ſent exercere. Prædia autem eo tempore quaſi nullius erant pretii, maxime in locis humilibus, ut in Walterſum, & eorum confiniis propter ſubverſionem avenæ, nec inveniebantur emptores propter defectum pecuniæ. Ideo tantum invaluit fames, quod multi moriebantur fame. Et plurimi erant morituri, ſi clauſtrales eis non ſubveniſſent. Multi enim religioſi, ſane ſapientes, & in Domino cogitatum jactantes, juverunt etiam non paucos, ſcientes illud Auguſtini, *Si videris fame morientem, & non juviſti, occidiſti.* Et quia id ſic fecerunt, Deus eis melius in ſuis neceſſariis providit. *Qui enim*, ut ait Auguſtinus, *decimas ad eleemoſynas dant propter Deum, quadruplo remunerantur, habundantia fructuum, ſanitate corporis, indulgentia peccatorum, & regno cœlorum.* In hac cariſtia † plurimum anguſtiati fuerunt Silvani, & maxime in ‡ *Aſtawalda*, & in *Broke* propter humiditatem agrorum, & ideo non pauci confugerunt ad villas, quidam mendicando, quidam & quaſi pro ſolo victu ſerviendo, qui prius habebant proprios agros * colendos, quia cum Silvanis non proſperatur ſiligo, nec ad pecora, nec ad lacticinia habent refugium. Multi etiam tam de Friſia quam de Threntia patriam exierant, ſperantes ſe alicubi meliorem invenire ſuſtentationem. Nonnulli & de urtica, & tribulis, & lolio miſeram vitam utcunque ſuſtentabant, maxime de lanceola & ſude, quia Dominus, qui in ira ſua non ſolet nimis obliviſci, ſæpius in caris annis permittit lanceolam in pratis, piſces in mari, & præcipue conchylia Menarum plus ſolito habundare. Sed in illa æſtate paulo melius proſperata fuit annona, licet everteret pluvia plurimum agriculturam, quia eo anno ad cathedram Petri cœperunt homines arare, & ſeminare, & ideo competenter fuit proſperatum. Poſtmodum circa Gregorii cum tutiſſima eſt agricultura, increvit pluvia, & fere per ſeptem hebdomadas. Et tunc quicquid projectum fuit in lutoſos agros, modicum fructum attulit ſeminanti, & ſic primæ ſationis fructus melius fuerunt proſperati. Eodem anno in autumno cœpit oriri hominum mortalitas, & quidam etiam ſubitanea morte moriebantur.

† plurimi *Cod. Friſ.*

‡ Aſtamralda.

* ad colendum.

Finit Codex Groninganus hic verbis his adjectis: *Expliciunt Cronica magiſtri Menconis Abbatis tertii.* E Friſico ſunt, quæ ſequuntur. Et ſunt verba

A N O N Y M I.

Anno

Anno Domini CIↃ. CC. LXXVI. *Rodulfus* (1) Rex Alemanniæ pro inobedientia Regis Boëmiæ ipsum bello aggreditur, in quo

(1) Richardo mortuo, de quo supra, electus est Imperator Rudolphus Comes de Habspurch à Principibus Germaniæ Ann. 1273. pridie Kal. Octobr. ut Albertus Argentinensis ait. Godefrid. Monach. ad d. Ann. *Mortuo Richardo Romanorum Rege Principes Imperii circa octavam S. Michaelis ad eligendum alium Regem in Frankenfurt convenerunt, & dum omnes, qui vocundi erant, interessent, præter Henricum Ducem Bavariæ, qui & solennes miserat nuncios & per ratihabitionem suam electioni præbuit consensum, electus est Rudolphus Comes de Habspurch in Romanorum Regem &c. Principes*, inquit, *Imperii.* Unde & verbo notandum hic, quod nondum tum Septemviri, & quod sub judice adhuc lis sit, quando primum hi instituti. Perperam certe, si attendas, eorum institutio deberi dicitur Ottoni III. Nam si veteres evolvamus & historicos eorum temporum, contrarium satis constat. Chron. Magn. Belgic. *Apud Francfordiam curia celebris habita est quinquaginta Principum, à quibus omnibus, Philippo Rege occiso, Rex Otto hujus nominis quartus, votiva concordia, & unanimi inspiratione in Regem est declaratus.* Auctor incertus apud Urstisium: *Principes vero Alemanniæ, scilicet Archiepiscopus Moguntinus, & Coloniensis, & Trevirensis, cum cæteris Episcopis, Argentinensi, Metensi, Spirensi, & aliis, elegerunt apud Herbipolim Henricum Lantgravium Turingiæ in Regem.* Extat quidem constitutio, quæ vulgo creditur Ottonis III. sed viris doctis suspecta est. Fabulam vocat Schurzfleisch *de vitric. eccles. lit. C. in not.* Et quamvis sint non pauci, qui in aliacunt omnia, ne id quidem meretur fidem, quod Theodericus de Niem habet, qui seculo XV. vixit, cum in vivis Imperator Rupertus, *lib. 4. de Schismat. tr. 6. cap.* 33. quod *post obitum Henrici Sancti Principes Germaniæ ordinarunt, quod de cætero Romanus Princeps eligeretur, videlicet per ecclesiasticos Prælatos, & tres laicos nationis Alemanniæ tantum, & in casu quo illi in unum concordare non possent, Dux proinde, sed postea Rex Bohemiæ pro tempore esset quasi additus parti minus potenti.* Nam si ita se habet res, cur ergo quinquaginta, cum eligeretur Otto IV? Cur *Principum robur, ex tam immensa Transalpini Regni latitudine, non sine quibusdam ex Italia Baronibus*, ut ait Otto Frisingensis 2. *de gest. Frider.* 1. *Imp.* cum Fridericus Barbarossa? Cur plures rursum quam septem, cum Wilhelmus Comes Hollandiæ? cum Henricus Lantgravius? Mathæus Parisiensis loquens de electionibus, quæ suo tempore contigerunt, Richardi scilicet Angli, & Alphonsi Hispani, *Hi sunt maximi*, inquit, *in Alemannia, ad quorum nutum pendet electio ipsius Regis*, *quod*

quo Rex Boëmiæ victus occidit. Regnum suum heredibus confertur. Folkringones & Gardringones de Menterna pugnantes centum viros exceptis quinque occiderunt. Fratres majores in Winsum, alias *Jacobitæ* aut *Prædicatores*, in casa locum habitationis cœperunt sibi præparare.

Dominus Abbas *Menko* prædictus ad mandatum Domini Præmonstratensis & diffinitorum studium puerorum transtulit ad parochialem ecclesiam Emetha.

Collatio beneficii in *Utbusum* ante mortem dicti Patris facta fuit ecclesiæ *Floridi Horti* cum omnibus attinentiis per dispositionem Domini *Ivardi* Sacerdotis, qui tunc temporis verus Pastor fuit ecclesiæ prædictæ, homo nobilis, & in omni conversatione vitæ suæ devotus & honestus, & quia frugem melioris vitæ desideravit, & dilexit, solus noluit venire, sed gregem sibi commissum secum adduxit, & in ecclesia prænominata vixit.

Anno

quod est quasi ara Imperii Romanorum, Archiepiscopus Coloniæ, cui titulus est Sacri Imperii Procancellarius, Archiepiscopus Treverensis, Rex Bohemiæ, Comes Palatinus de Rheno, Dux Austriæ, Dux Sueviæ, qui & Comes Bavariæ, Dux Poloniæ, Marchisius de Miche (forte de Moravia) *Marchisius de Brandeborg, Dux de Meran, Dux Brabantiæ, qui & Lovaniæ, Landgravius Thuringiæ, Marchio Misniæ. Inter omnes hos magnates supereminens est Archiepiscopus Coloniensis, qui coronare tenetur Regem Alemanniæ &c.* Frustra autem cum Schiltero ad jus *feud. Alemann. cap.* 8. §. 4. *& seq.* inter jus nominandi & eligendi distinguas, quasi ceteri quidem Principes & ante tempora Ottonis IV. jus habuerint nominandi, solis autem Septemviris ex nominatis quem eligendi. Contra enim ostendit Menco, nec quisquam aliter rem refert, supra ad Ann. 1247. ubi de Wilhelmi Comitis electione, *Erant autem principales*, inquit, *in electione sua cum Legato Domini Papæ Moguntinus, Treverensis, Coloniensis Archiepiscopi, & Episcopi quamplurimi, cum aliis Principibus, ad quos pertinet electio, sicut dictum est, vel præsentibus, vel per literam se excusantibus.* Aliud ergo non superest, quam ut dicas simpliciter, tempus id, quo Septemviri instituti, incertum. Vero tamen non absimile est, usu hac in re & longa sensim consuetudine receptum quid firmatumque. Et certe eo provocat Carolus IV. ipse in Aurea sua Bulla *cap.* 8. *Et quia*, inquit, *de antiqua, adprobata, & laudabili consuetudine inconvulse, quod subscribitur, semper extitit hactenus observatum &c.* Disenb. *de mort. Henr.* VII. *sect.* 2. §. 2.

Anno Domini CIↃ. CC. LXXXIII. D. *Everardus* Monasteriensis Episcopus venit ad partes Frisiæ causa visitandi & ad corrigendos subditos suæ diœcesis secundum consuetudinem antiquam & approbatam. Cumque *Usquert* devenisset, accessit ad eum D. *Oudgerus* Abbas *Floridi Horti* petens humiliter confirmationem & investituram in ecclesia *Uthusum*, quæ sibi & Conventui suo à veris patronis ejusdem ecclesiæ absque prece & pretio ante introitum Venerandi patris in Frisiam canonice fuerat collata. Sed timens quidam juris peritus, *Menolphus* nomine, tali petitione audita, ex instinctu quorundam surrexit, & accepta licentia loquendi hujusmodi collationem rationibus, quibus potuit, allegavit à Domino Episcopo minime admittendam, vel potius irritandam, tum quia patroni non concordarent, tum quia Regula B. Augustini non permitteret Canonicos suæ professionis secularia beneficia possidere. Affirmavit etiam nulla privilegia eis ad hoc à Romanis Pontificibus indulta de jure communi, & rationes apposuit pro libitu suæ voluntatis ad confusionem petitionis Abbatis, licet minus rationabiliter & juste, tamen petitionem Abbatis sine effectu protraxit. Cumque in dictum locum venissent Episcopus & sui, adfuit & Magister *Menolphus* allegans in Synodo ecclesiam Uthusensem vacare, & ex protractu temporis jus electionis ecclesiæ ad Dominum Episcopum devolutum, quia patroni ecclesiæ suo tempore non elegerunt, cum collatio fratribus in *Werum* facta propter rationes prædictas de jure subsistere non posset. Hujusmodi rationibus finitis surrexit Magister *Wiardus*, qui tempore illo super omnes clericos & Magistros terræ Frisiæ scientiæ & facundiæ donis imbutus quam plurimum pollebat, & allegata prænominati Magistris multis juribus, audientibus omnibus, potenter evacuavit, docens præclare ordinem Præmonstratensem super omnes ordines ecclesiastica beneficia posse recipere. Habuit & rationes de privilegiis Ordini concessis, proponens articulum de privilegio *Urbani* quarti, qui talis est: *Canonici viri ex nostra indulgentia speciali possunt ecclesias parochiales, habentes curam animarum, impetrare, & impetratas per nostram licentiam officiare.* Et sic cavillationes prædicti Oratoris in tantum enervavit, quod de prædictis paulatim loqui cessaret. Advocatus Domini Abbatis humiliter nomine Abbatis & Conventus petiit à Domino Episcopo, quod fuerat petendum. Sed Dominus

Dominus Episcopus non ita benevole justam petitionem exaudivit, sicut allegata patienter audivit. Et ideo protelationis causa partes usque Fermesum protraxit. Ibidem vero cum Advocatus Abbatis petitionem Abbatis nomine emissam per jura & argumenta declararet esse admittendam, & *Meynco* & *Godescalcus*, & *Ayboldus* fratres, viri nobiles & discreti, tam de se ipsis quam de aliis veris patronis dicerent constanter donationem beneficii per ipsos factam Abbati & Conventui prædicto nulla de causa immutandam, dummodo ipsis vita & res ad defendendum hujusmodi violentiam remanerent. Dicebant enim in facie Episcopi, quod non consulerent alicui presbytero, quantæcunque authoritatis esset, qui mitteret ipsum, ut veniret ad ecclesiam eorum tali voluntate, ut eam officiaret tanquam suam. Et ista propterea dicebant, quia secreto intellexerant, quod in recessu proposuerat ad officiandam ecclesiam eorum alicui ex clero committere in confusionem Abbatis & sui Conventus, ac simul eorum (1) *Warandorum*, & de isto articulo fuit valida præsumptio, & suspicio, quod ob vindictam dilationem quæreret. Quia Prælati Frisiæ & diœcesis audito quod ipse adventaret dextras ad invicem dederunt in signum fœderis, quod nullus eorum sine communi notitia & consensu alterius dictum Patrem colligere deberet, & hoc propter immoderatas expensas, quas minus rationabiliter per suos fieri procurabat in domibus religiosorum. Religiosi etiam in Hunesgonia per coërtionem brachii secularis prohibitionem fieri sub quadam pœna contra in hujusmodi facto delinquentes statuerunt. Sed verba antiquorum proinde rarissime falluntur, de quibus unus legitur sic dixisse. *Quære fidem, & non invenies, fraus regnat:* Nam monachi de *Adwert*, qui super alios religiosos in Frisia divitiis gaudent, pactum fidei infregerunt, mittentes

(1) Mox rursum: *ut ad præfatam ecclesiam accederent, & voluntatem singulorum Warandorum intelligerent. Warandus*, vindex, patronus, qui tenetur alteri ad evictionem, & qui in veteri instrumento, quod legere est apud Sande *de effestuc. cap.* 2. dicitur *warandizare. Fundum* dixit Cicero *Orat. pro Balb. sed negas ex fœderato populo quenquam potuisse, nisi is populus fundus factus fuisset, in hanc civitatem venire*, & mox: *quam cum disertus homo L. Antistius accusaret, Spoletinus dixit fundum populum Spoletinum non esse factum, videbat enim populos de suo jure non de nostro fundos fieri solere.*

mittentes qui Dominum Episcopum cum suis de villa *Baslot* ad claustrum invitarent. Quo facto reliqui socii & Prælati licet confusi aut ipsum receperunt, vel in parata pecunia ratione procurationis ei competenter satisfecerunt. Nec ex hoc beneplacitum ipsius & suorum plenarie sunt consecuti. Quia sæpissime altius ascendunt injuriæ, & remanent ad vindictam in corde aliquorum, quam remuneratio boni operis, quod ex bona voluntate, & conscientia procedit. Sed constantia horum fratrum & eorum complicium audita Monasterienses propositum sive intentionem callide palliabant, & Dominus Episcopus commisit hujusmodi causam suo Officiali magistro *Henrico* in recessu terminandam. Dissensiones hinc ibi subortas quantum in se fuit ipse subtraxit, sicut in parochiis *Waltersum*, *Gernbusen*, & *Sutbebroke* rei eventus demonstravit. Ubi beneficia clerici discordantes in maleficia propriæ salutis converterunt. De beneficio *Utbusum*, quia tam cito nihil lucri adfuit, in post-Synodo *Loppersum* Abbatibus D. *Folcardo* de *Rottbum*, & D. *Menardo* de *Thiasinga-closter* una cum Decano *Alberto* in *Loppersum* per literam suam commisit, ut ad prænominatam ecclesiam accederent, & voluntatem singulorum Warandorum intelligerent, & prout verius ac melius possent Monasterii post ipsum mitterent in scriptis sigillis suis appensis. Qua commissione sic facta turbatio litigii prædicti modicum cessavit. Sed *Henricus* ad suam voluntatem Officialis non solum Curiæ Coloniensis verum & Monasteriensis effectus sequenti anno in infirmitatem incidit, in qua fortior solito factus, & sui minime compos mortuus est, nec fuit qui adjuvaret, sed tum Dominus *Floridi Horti* propter alia impedimenta ecclesiæ suæ non ita fervide causam commissam modo prædicto, ut decuit, & litera Commissionis habuit, finaliter studuit terminare.

Anno Domini CIↃ. CC. * LXXX. frater *Folcardus* novus Abbas electus misit Nuntios ad Abbatem de *Rottbum* & *Thiasingacloster* & ad Decanum ** *Albertum* petens instanter, ut mandatum Officialis eis adscriptum adimplere vellet. At illi annuerunt. Et sic die statuto festo B. Nicolai Episcopi, una cum D. *Alberto* Decano,

* LXXXIV. haud dubie. Nam præcessit LXXXIII. ** Imo mox sequitur LXXX. LXXXV. LXXXVII. & rursus LXXXIV. & sic porro, ordine temporum multis locis inverso; cujus rationem non habuisse Anonymum ipse testatur Matthæus noster in Dedicatione.

Decano, qui fuit vir magnæ discretionis & competentis literaturæ, in negotiis ecclesiasticis & secularibus valde tritus, duobus monachis ex parte Abbatis adjunctis *Uthusen* pervenit. Ibi quia voluntate singulorum *Warandetum* perscrutata omnes concorditer absque omni prece & pretio in Dominum Abbatem & Conventum *Floridi Horti* consenserunt, uno tantum *Bolone Frouuekegna* excepto, qui quantum potuit reclamavit, propter metum Decanorum in Usquert. Aliqui mediocres tacebant, quibus ipsi damnum pro hujusmodi electione affuturum dicebant. Fuit tamen voluntas eorum cum pluribus permanere. Cumque plura obstacula prædictæ donationi non occurrerent, conscriptis literis, quibus fuerat necesse, & sigillatis sigillis prædictorum duorum, detulit secum Monasterium. Benedictione itaque festo Conversionis Apostoli in ecclesia S. Martini per manus impositionem D. *Everardi* Episcopi benevole & devote accepta omnia instrumenta super collatione Uthusensis ecclesiæ ad mandatum Domini Episcopi ad manus D. *Henrici* Cantoris ad D. Paulum & *Gerardi* Officialis Frisiæ, & Bullarii Domini Episcopi dimisit examinanda, & sic licentia Domini accepta sine omni perturbatione satellitum, qui novos Prælatos spe lucri sæpissime conturbant, Curia Domini Episcopi exivit, & feliciter est reversus. Post mensem vero Dominus Episcopus misit duo paria literarum per manum *Hermanni Buzel* Domino Abbati & Conventui Floridi Horti, unum de jure patronatus, aliud de investitura.

Anno eodem fuit hyems humida, & cataractibus apertis recens aqua superabundavit, & superexspatiata est plana terræ in tantum, quod homines prudentes assererent infra quinquaginta annos nunquam sic aquam pluvialem increvisse. Pestilentia autem eodem anno sacerdotum maxima, nam infra XV. septimanas quadraginta duo moriebantur. *Lubeck* eo tempore incendiis devastatur. Isto tempore conflagratum est *Hamburch* in tantum, quod domus lapideæ deciderunt ignis ardorem non sufferentes. Perierunt & tunc in solario cujusdam domus centum personæ utriusque sexus. Naves in aquis ardebant, & pontes comburebantur, nec fuit qui posset adjuvare. Motiva autem causa incendii fuit braxatio cujusdem pauperis.

Anno CIƆ. CC. LXXX. jam incepto scrupulosa quæstio in terra Fivelgoniæ oritur de Consulatu, quam dignitatem quilibet habere voluit

voluit cuicunque nihil juris in ea in illo anno habere dignoscebatur, inter quos omnis principalis fuit *Elbo* & sui. Nam carnali fratri suo Rodmaro, cui competebat hujusmodi potestas, auferre conatus est eam, sed non prævaluit, & inter cives forenses contradictionem sibi procuravit contra *Adulphum* de *Tiabbawerth* per quendam *Tadeconem Rembrechta*, qui minime hæc attentasset sine instinctu prædicti laici *Elbonis*, sed nec habuit effectum, sed fomitem controversiæ inter nobiles generavit, quod ad infelicem exitum deductum est die Dominico, qui vocatur vulgo *Sbrenaskamadery*, quia civile jus per novos jurantes consuetum est ab antiquo novari in terra Fivelgoniæ, sed tunc omnino dissipatum est. Nam die prænotato non in foro sed in Hechissel convenerunt, ibique hinc inde aciebus directis, cum quinque religiosi & probi seculares ad concordiam inducere non possent potentes utriusque, auditus est clamor talis: *Pugnemus & defendamus nos*, & statim rapido impetu commissum est prælium, & fugatus est Elbo, & sui in ore gladii, nec est inventus dignus honore die illa, quia sicut *Elbo* fuit causa motiva totius mali, sic etiam primus fugit inter fugientes. Unde omnis multitudo per eum in fugam convertitur. Quidam *Werthum*, quidam *Emum*, alii etiam *Emetha* timore perterriti currebant, & dispersi sunt, vulnerati sunt, & infinitis vestibus spoliati. Multi etiam nobiles de societate *Elbonis* laici in pauperrimis domibus circa aggerem latitabant cupientes effugere manus pugilis *Roberti* & *Adulphi*, & sociorum suorum. Qui quasi leones ferocissimi singulos & universos partis adversæ insequebantur. Et tunc in cœmiterio Thiadmevit occisus est quidam nobilis de *Fermenb* nomine *Ferco* per manum *Odulphi*. Occisi sunt & alii quinque in modica hora diei. Et sic extunc multiplicata sunt mala in terra.

Anno Domini CIↃ. CC. LXXX. Hunesgones arma receperunt. Isti Hunesgones antea ad duos annos arma deposuerunt in tanta voluntate, quod nihil in manibus nisi virgas portabant. Debuit autem pax ista durare ad quatuor annos, secundum quod omnes masculini sexus, dummodo duodennes fuissent, conjurarant. Sed contentio, quæ fuit de Consulatu inter *Duerdeconem* de (1) *Faldabera* & juvenem *Gyso-*

(1) Coldebera. Ubbo Emmius *lib.* 12.

(1) *Gysonem* de *Terbranda* eos fecit perjuros, & subsecutum est bellum amarum, in quo occisi sunt primo Duerdeco, postea Gyso, per quos primo discordia mota fuit, & alii nobiles quam plures, ut *Eppo Hoyckna*, *Pen Popta*, *Rembo Nama*, *Bebelte* de *Werfbusen*, * *Sido*, & *Hayo*, & eorum complices. Grangiam conventus de Merna in eadem parochia manu armata invaserunt, auferentes frumenta & alia comestibilia de domo lapidea, quam & corruere fecerunt muro subfosso, & conversis vulneratis, ac quibusdam fugatis, nec aliquam rationem pro se habuerunt, nisi quod timerent, ne inimici eorum monachis nescientibus domum possiderent in eorum confusionem. *Gotescalcus* & *Aylbodus* fratris in *Utbusum* grangiam de Rothum, quæ grangia fuit in agro, invaserunt, & omni frumento ac aliis utensilibus spoliaverunt, pro eo quod monachi dicti duas præbendas denegarent eis, nolentes fateri, quod pater dictorum fratrum Conventui illas contulisset.

* Sicco.

Anno Domini CIↃ. CC. LXXXV. pluvialis aqua valde terram implevit circa festum Martini hyemalis trans Lavicam. Mare intumuit, & aggeribus confractis bis Occidentalem Frisiam spatio interposito superexspatiata est. Postea die nativitatis Christi cum frigore intolerabili congelatio aquarum subsecuta est cum nive & grandine intermixta. Contigit & tunc temporis homines propter intolerabile frigus inter silvas & villas in pascuis mori. Fuerunt & tunc aquæ congelatæ in tantum, quod solidum iter itinerantibus trans Laycam præberent intrantes per paludes & nemora. Ubi prius ad centum annos nullus viam quæsivit indubitanter cum curribus pertransibant. Trans Emesam prope *Otertbum*, *Longere*, & *Knocka* cum equis homines in glacie solidum iter carpebant. Nec mirum, quia ad festum Petri cathedræ gelavit, & pluvialis aqua est subsecuta usque ad festum Gregorii. Et sic quicquid in autumno tritici aut hordei seminatum fuerat deperiit omnino. Gregorii Papæ festo cum agricultura deberet esse potissima, per gelu, quod de mane fortiter terram corripuit, tardati sunt agricultores, & pabnlum jumentorum etiam in villis, etiam ad greges pas-

(1) Eizonem Gerbrandæum vocat Ubbo *ibid.* & quod hic dicitur de *Consulatu* exponit Ubbo de *Judicatu*. Sed, ut mox dicam, dubito, & nescio an satis recte.

pascendos, non poterat inveniri propter æstatis præcedentis siccitatem, & hyemis frigiditatem subsequentis. Fuit enim fœnum tanti pretii, ut modius frumentalis bene repletus ad quatuor vel sex denarios vix emi posset. In Daventria plaustrum fœni pro decem solidis Daventriensibus vendebatur. Cum gramina nulla in pascuis crescerent, quamplures ruscas confregerunt, & stramina rapientes de lectis suis, de domibus, pecudi apposuerunt, ne inedia deperirent. Pretium vaccæ unius fuerunt sex solidi Sterlingenses vel octo ad majus propter defectum pabuli.

Anno CIↃ. CC. LXXXVII. decima quarta die Decembris factum est diluvium in partibus Frisiæ periculosum in homines, jumenta, & res, & propter hoc famosum in tempus futurum. Aquæ autem sic coadunatæ & commotæ inter conticinium noctis & gallicinium libere aggeres transeunt, & omne genus hominum, quod in locis humilibus mansionem habuerat, cum tumentibus domibus frumento fenoque gurges aquarum miserabiliter funditus evertens ad silvas deportabat. Domus lapideæ quam plures corruerunt. In silvis etiam agri ab imo evulsi aquis ferebantur in locis humilibus. Sine obstaculo impetus aquarum paludes transivit. Nec fuit mirum, quia à tempore, cujus non extat memoria, in partibus, tam magna salsi maris ebullitio ad mensuram quinque pedum non est visa. Et propter hoc infinita populi multitudo periit submersa. In occidente, ut sacerdotes & Decani conjecerant, à *Stauria* usque ad *Laycam* triginta millia hominum submersa. A *Layca* usque ad *Emesam* viginti millia perierunt. Orientales, ut sunt Rustingi, Astingi, & Herlingi à plaga prædicta immunes fuerunt. Agri etiam eorum sationales & pascuales fructum dederunt competentem, sed in locis humilibus, ut est in *Sunedeswolda* & *Sconamera*, agri quam plurimum fuerunt destructi. Res mira. Vir unus, lupus unus, & canis, & lepus in baculo ad silvas venerunt vivi. Multi etiam qui rabiem aquarum miserabiliter evaserunt. Et plerique pauperes recedente aqua paludes ascenderunt, construentes ibidem casas, in quibus frumentum, quod ibi ab aquis fuerat projectum, triturabant. Circa Martini hyemalis vacca pro tribus solidis aut quatuor vendebatur, & hoc nulla de causa, nisi quod paucissimi paucos fructus collegerant. Sequenti anno circa Assumptionem Mariæ, etiam circa

circa exaltationem S. Crucis, Oceanus turbine ventorum commovetur ita, ut pene omnes naves, quæ se alto pelago commiserant periclitarent, & submersi sunt centum gubernatores in reliqua populi multitudine, & divitiis & præcipue frumento non minor plaga fuit navibus annumeratis, quam illa quam hyeme sævierat per inundationem salsi maris. Eodem anno periculosum bellum inter Ducem Brabantiæ & Comitem Gelrensem oritur, in quo plus quam duo millia hominum in spatio diei naturalis hinc inde vulnerati diem clauserunt extremum. Comes Gelrensis capitur, & Dominus Archiepiscopus Coloniensis, qui dicto Comiti in adjutorium venerat cum suis ad expugnandum Principem Brabantinum. Anno gratiæ ut supra VII. Kalendas Novembris circa festum Simonis & Judæ in Oriente prope Ooerdum, & in Occidente prope *Usquert*, in *Merna*, & in *Suterdicke* propter destructionem aggerum, qui minime in dictis locis fuerant reparati, salsum mare ebullivit, & superexspatiata est aqua planiciem terrarum, venitque ad locum humiliorem, ut est *Germorwolt*, *Waltersum*, *Astewalt*, ubique fluitando.

Anno Domini CIↃ. CC. LXXXIV. inter (1) pugilem *Robertum* de *Fermessum* & *Adolphum* de *Tuckawerth* & *Limponem Haggинga* ex parte una, *Elbenem Menalda*, *Dodonem* de *Hek*, & illos de *Stedum* ex parte altera lis oritur, & propter hoc, proh dolor! jus civile Fivelgonum, quod multo tempore floruerat, dissipatur. Sed ne à legentibus nobis imponatur illud Horatii; *brevis esse laboro, Obscurus fio &c.* Anno gratiæ CIↃ. CC. LXXXII. filius juvenis *Elbonis Menalda* de *Helium*, decoratus æquivoco nomine patris, duxit in uxorem quandam juvenculam nomine *Ydam* de *Menteramalda*. Cumque ad annum commansissent, sponsa sponsum reliquit, & lares paternos revisit. Et cum culparetur de hujusmodi dissidio dicebat affirmative, quod nec in eum, cui tradita fuerat, consensisset.

Medio

(1) Pugil idem hic, qui nobilis, qui armiger. Sic supra ad Ann. 1267. *Cooperantibus laicis, Snelgero de Skiramme, Ripperto de Northensum, Tammone pugile de Aldesum, &* mox infra: *Sed cum hæc ita confuse agerentur, & pugil Robertus Consulatum haberet, & simul esset Edictor, & alii quamplures nobiles cum eo &c.* Vid. Ubb. Emm. lib. 12. ad Ann. 1282.

Medio tempore *Geycko* de *Imackna* de *Middelwalda*, quod *Yda* fuit neptis uxoris suæ, callide disposuit, ut quidam civis suus *Folbertus* nomine, filius *Theoderici Folpatra* fugitivam juvenculam duceret in uxorem. Quo facto *Elbonides* scandalum tale ægre ferentes habito consilio ductu *Walbartinerum* de *Sonjoda* in noctis silentio ex improviso patrem cum filio & juvencula capiunt in domo lapidea, & cum victorioso gaudio Hellum omnes captivos deduxerunt. Sed *Thidricus* in brevi cum quadraginta marcis pari argenti datis *Elboni* se ipsum post paucos dies redemit. Deinde pro pecunia & filio satagit ut emendaret, & quia æmuli sui sibi nocte dieque præcavebant, fecit quod potuit, & viduam nomine *Trötwam* de *Skelwalda* relictam *Bricich* temere & minus juste cum filia parvula nocturno tempore captivam abduxit, & sic seminata est zizania, unde amarissimæ segetes pullulabant. Et hoc totum à juvencula originem sumpsit. Quare prævia ratione nomen habuit *Yda*, quia (1) *ydos* Græce divisio interpretatur. Unde *Yda* i. e. divisa & separata ab omni honore & discretione, & sapientia qua minime utebatur, cum à legitimo viro, cui primo nupserat, voluit absque congrua ratione separari. Sed cum hæc ita confuse agerentur, & pugil *Robertus* Consulatum haberet, & simul esset Edictor, & alii quamplures nobiles cum eo, ut *Aylwaldus*, *Snelgerus*, ordinatum est proinde consilio inter Consules, quod Folbertus, qui detinebatur captivus ab *Elbone* in securum locum deberet mitti, & deinde cum deliberatione absolvi, ita ut vidua & filia prius de captivitate redirent, & sic pax inter terras firmaretur. Sed tali consilio promulgato, quia non placuit *Elbonibus*, mandatum Consulum proterve contempserunt. Quare Consules irati præceperunt, ut bene convenirent ad superbiam *Elbonis* & suorum comprimendam, & sic Anno CIↃ. CC. LXXXIII. feria Apostolorum Petri & Pauli (2) Consules me-

(1) Εἶδος species est proprie. Sed considerato, quod generis est in species divisio, ut hominis v. gr. in marem & feminam, in servum & liberum, an *συνεκδοχικῶς* dicitur *εἶδος* hic divisio, quia est pars divisionis?

(2) Primores populi, proceres, qui cum summa potestate præfecti certæ terrarum parti. Non absimiles, ni fallor, his, qui jam vulgo Grietmanni. In eo tantum dissimiles, quod munus eorum annuum.

meliores, fortiores, & agiliores terræ Fivelgoniæ convenerunt *Hellum*, quasi vir unus, ut domum prædicti comburerent, & captivum potenti manu auferrent. Quo viso cum dictus *Elbo* & cognatio ejus tota, ac amici complures, qui ipsum defendere venerant, Consulibus ac toti terræ resistere non possent, nec auderent, Principibus placatis, & consilio habito, probis & honestis viris mediantibus, fecit coactus, quod prius voluntarie facere nolebat, deditque captivum in manibus *Oudgeri* Abbatis *Floridi Horti*. Consules vero benedicebant Communitati, & recesserunt illa die cum gaudio & honore, dimittentes domum Elbonis in eo statu, quo invenerunt. Sed Dominus Abbas *Floridi Horti*, sicut minus provide fecit captivum ab *Elbone* recipiendo, sic etiam minus caute fecit ipsum custodiri in claustro, quia brevi intervallo temporis postea nullo sciente tractus in ambitum claustri per fenestram manu illorum de *Middewalda* deportatus evasit. Medio tempore D. Episcopus *Everardus* misit literas suas, ut juvenculam mitteret in locum securum pro ipsius voluntate examinanda, sed quia dictus laicus de constantia juvenculæ diffidebat, mandatum Episcopi contempsit, & Curiam Domini Papæ appellavit, & Dominum *Thitardum* Abbatem *Claricampi* in judicem obtinuit, qui authoritate Apostolica sententias contrarias sententiis

nuum. Emo ad Ann. 1219. *& circumvenerunt Consules illius anni, & contra responsum est omnes ad onus teneri.* Quotannis lecti, nec sine ambitu, ut satis patet mox infra ad Ann. 1295. *Iis ita fieri incipientibus Esscbellus Merechia in Skelwalda incepit contendere pro Consulatu cum Menaldama, & quia timuit &c.* Iuratos non dixerim. Nam expresse ab his distinguuntur. Emo *ibid. Majores de septem villis mari conterminis statuerunt convenire, & convenientibus eis continue elegerunt Iuratos, qui pro utilitate & necessitate instantis periculi justam dictarent sententiam, nam jam Consules illius anni dissimulabant tale negotium diffinire.* Iurati judices, Scabini, quod ad recte judicandum juramento obstricti. Emo ad Ann. 1223. *Aderant ibi Consules terræ & Iurati de Upstallesbome.* Item *p.* 83.** *Contremuit tota terra propter Iuratos, quos Universitas Fresonum de more vetustissimo creaverat apud Upstallesbome.* Nec est, quod miretur quis, quod id Consul significet. Consul etiam Dux, Comes, ut dixi *lib.* 1. *de Nobilit. cap.* 16. Chronic. S. Petri Vivi apud d'Achery *to.* 2. *Spicil. ad Ann.* 1109. *Ludovicus Rex juvenis cum multis suis Consulibus vel proceribus bello vel amicitia pacem fecit.*

** Nostræ Edit. pag. 58. in fine. & pag. 59. init. Ubi vide Not. Matthæi.

tentiis Domini Episcopi promulgavit. Et sic multiplicatæ sunt sententiæ. Tandem per sententiam utriusque partis facta est arbitraria commissio in Decanum in Lopessum virum constantem, & *Hesselum* Decanum in *Fermessum*, qui *Hesselus*, quia adhuc juvenis, habuit in loco suo magistrum *Elbonem*, qui fuit jurisperitus, & in omni consilio suo providens. Arbitraria compromissione sic facta, ex mandato illorum, in quos arbitrati fuerunt, pars utraque pro se dedit aurum ad valorem XL. marcarum, & hoc sub tali conditione, ut si aliquis eorum à sententia arbitraria recedere vellet, si in sententiam concordarent, quod aurum amitteret, & pars consentiens illud recipere posset. Et sic istud aurum recepit Dominus *Floridi Horti*. Habuit captivum, habuit aurum quod recepit. Et ista duo bono zelo fecit, & magis pro *Elbone* quam pro parte altera, licet in exitu idem *Elbo* mala fuisset comminatus, quia captivo elapso constanter de Abbate ipsum requisivit, & dixit, quod aut satisfacere ei deberet, aut captivum restituere. Prædicti arbitri quia non poterant concordare in sententiam, cum pluries ad hoc convenissent, ab invicem discesserunt. Et sic omnia ad malum exitum tendebant. Sed Dominus *Oudgerus* Abbas piæ memoriæ hunc exitum non vidit. *Albertus* vero Decanus callide per nuncium ante horam mortis petiit ab eo aurum Elbonis & obtinuit pro majori parte. Novo Abbate creato statim affuit *Elbo* & sui requirentes captivum & totum aurum tam illorum de *Middewalda*, quam etiam quod suum fuerat. Cui favit *Albertus* Decanus perhibens testimonium, quod aurum illorum de *Middewalda* jure cedere deberet laico prædicto. Iis auditis *Robertus* venit, & sui tantummodo aurum quod dederant in pignus requirentes prævia ratione, tum quia arbitri non concordabant, tum quia aurum alterius partis fuerat pro majori parte D. *Alberto* restitutum. Dominus Episcopus misit etiam literas Domino F. electo, ut aurum partibus restitueret sub obtentu amicitiæ suæ. Præcepit etiam arbitris, ut amplius de causa matrimoniali nullatenus se intromitterent, dicens sententiam diffinitivam prædictæ causæ ad ipsius spectare diffinitionem. Tandem habito consilio cum paucis inter duo mala minus elegit, & quod justius videbantur fecit, deditque pugili *Roberto* aurum illorum de *Middewalda*, & quod residuum fuit de

 auro

suo prænominati *Elbonis* laici etiam remisit, nec per hoc gratiam est consecutus. Quia Dominus Albertus in suo officio in omnibus quibus potuit malefacturum se Abbati & ecclesiæ promisit. Et *Elbo* quasi leo rugiens ad prædam cum suis pessimo usus consilio disposuit auferre boves & aratra ecclesiæ prædictæ. Conversis mutilatis & verberatis Abbati non minus facere proposuit. Sed suscitavit Dominus probos viros, qualis fuit *Dodo* de *Hecte* vir discretus, *Haicko* de *Heppenga* de *Emetha*, & *Eppo Bolesmoma* de *Stedum*, prædicto Domino in omni virtute consimiles, & *Eppo Stitbenga* de *Germerwalda*, qui sæpedicto laico *Elboni*, si Abbatem & Conventum suum in aliquo læderet, quod in momento eorum adjutorio carere deberet, denuntiarunt. Et sic per prædictos nobiles monitus facto non voluntate quievit. Quia per mala consilia & per malas diversas vexationes Prælatos ad hoc excitavit. Quod & similiter fecit *Albertus* Decanus.

Anno Domini CIↃ. CC. LXXXV. Nordenses arma receperunt propter homicidia, quæ in dolo eis sæpissime contigerant, cum pacem servarent. Inceperunt enim tunc temporis proprium construere castrum, quod prius non fecerant. Quia pax quæ est mater dilectionis & sanitatis plebis viguit inter illos tredecim annis laudabiliter servata. Eodem anno Comes Hollandiæ maximam exactionem lapidum sub obtentu amicitiæ suæ per nuntios & literas exegit à claustris Translaicanis ad construenda castra in *Westfreslande* Dominio suo subjugato. Comes (1) Gelrensis à captivitate Ducis Brabantiæ absolvitur omni materia dissensionis terminata.

Anno Domini CIↃ. CC. nonagesimo frequens pluvia autumnalis segetes cum feno destruxit in agris & pratis propter nimiam abundantiam aquæ pluvialis prope *Arnem* & *Daventriam*. Rhenus & Issa effluxerunt & destructa est *Batua* prope Issam. Domus multæ devastatæ sunt hominibus submersis. Item crastino Benedicti Abbatis rabies aquarum ventis agitata Frisiam replet, & in ista congregatione aquarum antiquum Selsteth fun-

(1) Alii ajunt id factum Ann. CIↃ. CC. XC. ope & intercessione Philippi Pulchri Francorum Regis, delata ex partium voluntate re ad ejus arbitrium. Comes fuit Reinaldus I. Bello dederat occasionem Ducatus Limburgensis, ut ait Pontanus *lib.* 6. *hist.*

funditus est evulsum in *Otterdum*, & aquæ transierunt terminos suos, repleveruntque omnia prata, & nisi præter amnem Waltersum per vim. . . . . . .

Anno CIↃ CC. nonagesimo. Interea dum ecclesia in transmarinis partibus gemeret à paganis conculcata, & D. Papa Nicolaus debita carnis solvisset, bella atrocissima per omnes fines Chistianorum oriuntur. Nam Romæ Cardinales certabant pro Papatu, Rex Franciæ & Angliæ pro potentia & libidine dominandi.

Anno CIↃ. CC. XCI. est dissensio magna inter Alrichum & *Elbonem* Decanos in *Lopperssum*, pro parte altera in tres parochias, *Schelwolde*, *Slothra*, *Hemmenis*, quæ concordes fuerunt contra Decanos, & sic invaluit dissensio, quod Decani non admitterentur ad Synodalia in Silvis. Cum autem hinc inde sententiæ excommunicationis & interdicti fulminarentur, nec tamen esset finis, facto arbitrio convenerunt partes in Abbatem *Floridi Horti*, & in *Skelwalda*, & *Asterloo* monasteriorum Præpositos, qui statim ut convenerunt concordabant, Abbati in *Werum* committentes, ut secundum quod condixerat literas dictaret.

Anno Domini CIↃ. CC. LXXXVII. facta est visio mirabilis in claustro grisei ordinis in civitate Tripolitana. Monachus quidam dixit missam coram Abbate suo uno præsente ministro. Inter oblationem & communionem manus quædam missa apparuit scibens super (1) corporale literis aureis, in quo dictus Monachus corpus Domini confecerat. *Cedrus alta Libani succidetur, & Tripolis in brevi capietur, destruetur, Acharo capietur, destruetur, Acharon capietur, & Mars Saturnum superabit, & Saturnus insidiabitur Iovi, & vespertilio subjugabit Dominum Apostolicum. Infra quindecim annos erit unus Deus & una fides, & alter Deus evanescet, & filii Jerusalem à captivitate liberabuntur. Gens quædam veniet sine capite, & tunc væ clero & tibi Christianitas. Navicula Petri jactabitur variis fluctibus, sed evadet, & dominabitur in fine. In mundo erunt multa prælia, strages magnæ, & fames valida, hominum mortalitas, & Regnorum mutationes.* *Terra*

(1) Domini corporis velamentum. Rupert. *de divin. off. cap.* 23. *Sacrosanctum Domini corpus lineo corporali superpositum obtegitur.*

Terra Barbarorum convertetur. Ordines mendicorum & alia secta quamplurimæ annichilabuntur. Bestia occidentalis & leo orientalis totum mundum subjugabunt, & tunc pax erit in toto orbe terrarum, & copia fructuum per quindecim annos erit, & tunc erit commune passagium ab omnibus finibus ultra aquas congregatum ad terram Sanctam, & vincent, & civitas Jerusalem gloriabitur, & sepulchrum Domini honorabitur in tanta tranquillitate. Audietur de Antichristo. Et alia miracula. Ergo vigilate.

Anno Domini CIↃ. CC. XCVI. nova ecclesia in *Skeramera* fundata est, cujus ædificatio funditus super arenam totaliter incepta in tanta sumptuositate, quod tota illa ecclesia lapidea, quæ prius ibi fuerat constructa in palude à proavis, qui eam suis temporibus ædificaverunt. Una riga mortuorum in palude inferius fuit inventa quoniam fodiebatur fundamentum. Alia desuper. Tertia fuit tunc temporis, quo fossum est fundamentum & illa complanata est per totum cimiterium, in quo non aperuerunt sepulchra antequam è novo fiebant.

Anno Domini CIↃ. CC. XCV. orta est dissensio magna & quæstio contra Menaldamum & Hellum. Primo *Allius Tadema* de *Astawalda* pro morte nepotis sui, quem juvenis *Elbo* occidit, cui adhæsit semifrater suus *Uffo*, & omnis cognatio simul coorta contra Menaldamum pro facienda vindicta. Secundo quæstio fuit ab heredibus *Lucii Rodmari*, qui occisus fuit prope aquam sive mare scil. *Skeld:* Inter istos heredes principalis fuit *Albero Aldinga* & *Luippo Rondage*, & omnis cognatio eorum, dicentes, quod *Menaldama* & ejus adhærentes dictum *Rhondagem* occidissent, & propter hoc potenter castrum occisi *Rodmari* munierunt, facientes conspirationem cum dicto *Luippo* & suis, qui etiam munivit suam domunculam lapideam simul contra *Menaldamum* in tanta constantia, quod *Elbo* senior, qui fuit homo magni consilii & mirabilis ingenii, cum suis sibi faventibus non potuit nec scivit invenire concordiam & bonum pacis. Medio tempore, cum prædicta mala sic essent in foribus, pugnatum est inter nepotes *Menaldama* & *Elbonem Haigienga* de *Slothra* prope *Lunscroeth*. De qua pugna cum satisfacere vellent Menaldamani prædicto *Elboni* sine contradictione *Aylwardi Snelgra*, qui fuit filius materteræ Elbonis, noluit acceptare sive recipere, sed proterve animo elato erexit se contra *Menaldamum*, & cum eo omnis cognatio sua, ut fuerunt

Al-

Aylwardus & *Eyso* fratris filii *Snelgeri* de *Skiramera*, & eorum filii & nepotes, Brinckmarus & Wiardus fratris filii *Elbonis* & eorum adjutores. Iis ita fieri incipientibus *Esschellus Merechja* in *Skelwalda* incepit contendere pro Consulatu cum *Menaldamo*, & quia timuit nec potuit resistere eis fecit conspirationem cum *Elbone* & *Snelgera*, & simul cum eo omnis cognatio ipsius, & sic in fortitudine juravit Escellus, quia confœderatæ fuerunt in unum cum eo duæ sectæ de orientali parte Silvæ, & de occidentali *Snelgani* & *Elbo*, & multi de *Trentawalda* divites & nobiles eis astabant, & quamplures milites de villis diversis & etiam silvis in secreto quantum potuerunt prædictas (1) flintas ad confusionem *Menaldingorum* provocabant. *Elbo* vero, & filii sui nepotes & consanguinei in quantum valebant per majores & meliores, qui non fuerunt pro parte sive secta, petebat ab eis simpliciter pacem, & illam eis offerebat dicens, quod omne crimen sive malum, quod eis sive suis imponerent, & omnem materiam dissensionis inter eos exortam, qualiscunque esset, & undecunque originem haberet, quod lubenti animo ad verbum Domini Abbatis de *Werum*, & *Wretheronis Folricha*, *Ailwardi Snelgra*, & *Ailwardi Walberta* finaliliter componere vellet, & emendare secundum terræ justitiam simul & consuetudinem, sed quamvis sic rogaret, & prædicti nobiles cum eo, nichil est eis responsum, quod bonum pacis aperiret. Dicebant etiam interdum: *Istæ quatuor flintæ aratra sunt instaurata.* Quod verbum unus principalium eorum, qui etiam fuit principalis inter compositores, attinens ad quatuor sectas, quas vocabat aratra sæpissime, revocabat cum fiducia ponens spem in multitudine populi, & non in Deo. Et cum ista tamen debuisset considerasse, quia fuit competentis literaturæ & magnæ discretionis homo, quoad sensum naturæ & ideo suam spem in Domino posuisse, & ab eo victoriam quæsivisse debuisset, quod non fecit, & ideo defecit. Cum dies prælii advenisset, congregati sunt in unum contra *Menaldamum*. Et sicut isti parati venerunt ad pugnam, sic & *Linbraddus* &

(1) *Flinta* & terræ tractus & ejus habitatores. Mox: *Dicebant enim interdum: Istæ quatuor flintæ aratra sunt instaurata.* Item, *vocaverunt in adjutorium Flintam Walbertinorum.* Mox rursum: *Nam quatuor Flintæ sine retardatione voluerunt destruere Menaldamenses.*

& *Uffo* fratres cum omnibus consanguineis & amicis, quos habere potuerunt de orientali Broke, & de villis, & silvis *Astawalda*, *Luidibrundkircka*, & *Sierdakircka*, & cum eis *Abero Aldinga*, & *Luippo Vodega*, cum omnibus consanguineis suis & amicis, quos habere prece & precibus potuerunt, de silvis & villis convenerunt in unum contra *Menaldingos* ab oriente, habentes propositum firmum destruere munitiones eorum, & ipsos omnes interficere vel de terra fugare. *Menaldingi* vero cum non haberent magnum adjutorium de civibus & silvis vicinis, nec surgeret eis confidentia, vocaverunt in adjutorium *Flintam Walbertinorum*. Cum *Menaldamingi* ex utraque parte vallati fuissent ab inimicis, nec aliquis esset, qui posset tardare inimicos, quin vellent irruere super eos, & cum libenter de omnibus causis, in quibus fuerunt, & essent nocentes, secundum consuetudinem terræ & justitiam libenter vellent commutare in melius, & cum omnibus bonum pacis servare, quid plura? *Snelgerani* & eorum aratra inceperunt campanas trahere in turri *Skelwalda*, ut manifestum fieret orientali societati, quod ipsi ab occidente convenissent, & statim concito cursu cum clangore tubarum & strepitu multitudinis processerunt, voluntatem opere volentem adimplere. Quod audientes *Menaldamingi* & videntes, intrepidi tanquam novi Machabei circa domum lapideam *Dodonis Feddicna* eis occurrerunt animo defendendi se & sua. Cumque sic convenissent, & fortiter dimicarent, conversi sunt in fugam tandem *Snelgerani*, & eorum turba magna, & insecuti sunt eos *Menaldamingi*, sicut viri fortes. Aliquos denudabant, nonnullos vulnerabant, & multos mutilabant. In ista fuga occisus fuisset *Aylwardus Snelgera*, nisi *Eppo Stythinga* defendisset eum. Eyso & frater suus, hic idem passus fuisset, si equum velocem non habuisset. Occubuit tamen unus ex societate eorum qui fuit nationis de *Skiramera*. Istis sic fugatis congregati sunt *Menaldamingi*, ut pugnarent de novo contra duo aratra, quæ fuerunt instaurata ab oriente. Cumque etiam advenissent, fugati sunt orientales & captus est Uffo frater *Biulbonis*, & alius quidam cum eo, & sic reversi sunt in die illa *Menaldamenses* ad castrum suum cum omni societate eorum, cum gloria & victoria magna. Fuit tamen unus nobilis de societate eorum occisus, qui fuit nationis de *Middewaldæ*. Cumque sic *Menaldamenses* uno die quatuor

tuor cornua insultantium devicissent in fortuna bona, postmodum non sunt ista aratra in tali multitudine instaurata contra eos, sed secreto in latibulis die noctuque ipsorum interitum moliebantur. Unde accidit quod *Elthatus Frethia* nepos *Elbonis* senioris, & cum eo *Elbo* juvenis, qui fuerunt ambo viri viriles, & in eis aliqui armigeri, post crepusculum iverunt *Slotbra*, & violenter in manu forti de quadam domo extraxerunt *Abbonem Hagienga*, qui fuit unus ex maximis inimicis eorum, & cum eo Renvardum filium *Luidmari* divitis de *Herna*, qui habuit in uxorem neptem *Aylwardi* & *Eysonis Snelgera*, & eos sine vulneribus captivos traxerunt per silvas *Hellum*. Et quamvis isti sæpius machinati essent mortem in *Menaldamenses*, tamen eis pepercerunt, & eos vivos in vinculis detinebant. Sed nec sic pacem habere potuerunt, nam consilio habito de nocte * incastellaverunt domum lapideam *Dodonis Ieldinga* in *Skeldewalda* istæ quatuor sectæ contra *Menaldamum*, & combusserunt domos ligneas. Quod audientes *Menaldamenses* cum paucis quos habebant ad manum, invaserunt eos, & omnes, qui fuerunt extra castrum, fugaverunt, & tunc *Hesselus* Consul occisus est ab *Eppone* fratre *Elbonis*, & *Wiardus Trouwama* vulneratus ad mortem & captus. Tunc etiam miserunt in Orientali Broke *Menaldamenses* pro adjutorio. Qui statim venerunt, & pugnantes ad castrum miserunt in illud ignes per fenestras. Aliqui etiam fodiebant parietem subtus. Quibus sic dispositis defecerunt vires pugnantium superius in castro propter acerbitatem fumi & ardorem ignis, præcipue, quia non viderunt defensores aliquos, qui eos defenderent, advenire. Unde dederunt se & sua in manus Menaldamensium ea conditione, ut eos non occiderent. Quo facto mitigatum est etiam cor Menaldamensium, & receperunt eos vivos, concedentes eis vitam, qui eorum quærebant mortem. Contigit ergo sic bonitate *Menaldamensium*, quod habuerunt in castro *Elbonis* quod fuerat unicum effugium eorum, viginti captivos, quos omnes potuissent occidisse, & si fecissent, digna pro meritis dona eis reddidissent. *Abero Aldinga* ad castrum *Rodmari Lusci* proximi consanguinei sui, pro cujus morte iniit guerram, ductus est in sola camisia cathenatus duabus cathenis, ut ibi occideretur. Sed mediante Abbate *Floridi Horti* & aliis sacerdotibus bonis, qui cum eo fuerunt, ordinatum est, quod *Luippo Rondage*, & alii

* *Incastellare*, in modum arcis firmare.

alii, qui fuerunt cum eo in castro, sine timore & offensa cum omnibus, quæ habebant, iverunt de castro promittentes quod amplius non obsiderent. Et ut nulla falsitas interveniret per se etiam castrum inutile reddiderunt. *Elbo* vero medietatem castri & hereditatis emit ab heredibus *Rodmari* post paucos dies, & illam dimidietatem dedit ad structuram ecclesiæ in *Hellum*. Fuerunt enim aliqui heredes, qui nolebant post *Rhodenge* pugnare. *Snelgerani* cum hoc factum audivissent, *Aylwardus* & *Eyso*, miserunt pro Abbate *Floridi Horti*, qui tum temporis fuit in novo claustro, rogantes intime, ut sine mora quantocyus posset iret *Hellum*, in subsidium eorum, qui in castro capti fuerant, & faceret quantum pro eorum adjutorio posset, ne occiderentur, vel alias destruerentur. Cumque Abbas venisset, divertit se *Hellum*, sed quia vidit multitudinem prope castrum *Dodonis Ieldeckna*, divertit faciem suam ad domum illam, & vidit superius *Wuttonem Abencma* expectantem exitum rei. Nam *Ubelo* & *Herdricus* fratres dicti *Mommanga*, & *Butto Buttesmona*, qui duxit sororem eorum, cum omnibus consanguineis & amicis volebant occidere *Wuttonem*, qui fuit superius in castro, in vindictam, quia prius filium *Buttonis Buttesmona* occidit. Quo audito Abbas procuravit cum *Eltato Menalda* & *Elbone*, & cum melioribus, qui venerunt ab Orientali Broke, qui fuerunt consanguinei sui..... Iis itaque peractis monuit Abbas *Menaldamenses*, ut captivos omnes præcipue vulneratos in bona custodia haberent. Quod ipsi sicut probi viri fecerunt. Sequenti vero die Abbas occurrit *Snelgregonibus* in *Slothra*, dixitque eis, quod omnes viventes in castro sine timore essent tuti de vita, quanquam aliqui ex eis essent vulnerati. Tunc fratres *Aylwardus* & *Eyso* cœperunt tractare cum Abbate de bono pacis, intime rogantes, ut Abbas quantum posset pro concordia laboraret. Qui statim in bona voluntate annuit. Tempore intermedio cum Snelgera & ejus adhærentes de quatuor *Flintis* emendare non possent per bellum, neque Iudices & Consules terræ, ut captivos* *Ameldamenses* liberos de damno reciperent, nec surgeret eis spes aliquo modo emendandi, compulsi sunt necessitate magna petitionibus adire Abbatem ex novo, ut ipsorum impotentiam & defectum per suam discretionem sublevaret. Quod & fecit Abbas. Sicut enim prius & postea sic & tunc pro eis fideliter laboravit. Elbo vero qui pater & patruus

* Menaldamenses.

truus Menaldamanorum fuit dicebat: *Sicut ante conflictum volebam confidere Domino Abbati & Aylwardo Snelgra & aliis personis*** *seperius suriptis, sic nunc volo esse principalis vobiscum & cum aliis probis hominibus in compositione ordinanda. Et quia cum bonis suis dederunt se ipsos in manus meas* & *meorum, ut parceremus eis in vita, est necesse, quia dedimus eis vitam, ut conferamus eis res temporales.* Ista cum Abbas nunciasset * *Snellegra* & suis, valde fuerunt confusi, sed quia aliud juvamen habere non potuerunt, placuit eis potius res amittere quam personas. Et sic totum negotium belli in contrarium venit. Nam quatuor *Flintæ* sine retardatione voluerunt destruere Menaldamenses, & bona eorum dissipare. Quod totum in eos retortum est. Modus compositionis patet in literis ab Abbate super hoc confectis, de quibus ipse tres retinuit, & *Menaldamenses* tres, & unaquæque *Flinta* tres. Formam compositionis per se edixit præhabito sermone, sicut semper consuevit facere.

** Forte *superius scriptis.*

* *Snelgero.*

Anno Domini CIↃ. CC. LXXX. *Hesselus* Decanus de *Fermessum* exiit solum paternum, & venit Parrisius pro remedio & adjutorio alterius oculi sui, & etiam pro studio cum famulo & duobus sociis. Hic cum esset Parrisius audivit, quod duo Magistri adinvicem disputaverunt de *Conceptione virginis Mariæ*, utrum esset digna celebratione vel non. Cum non possent convenire in unum, quid esset faciendum, quia alius dicebat, & rationibus firmis affirmabat, quod esset celebranda, alius in contrarium, quod non esset, docebat, factum est in die *Conceptionis*, quod Magister, qui non volebat honorare *Conceptionem* virginis Mariæ, & cœpit suis scolaribus legere, ut suam disputationem defenderent, obmutuit in præsentia omnium, qui aderant. Cumque modum loquendi non haberet, rediit ad cor & contritionem, & pœnituit de sua disputatione perversa, quam fecerat contra conceptionem virginis gloriosæ, promittens, si mater misericordiæ usum loquendi ei donaret, quod omnibus diebus vitæ suæ festum in *Conceptione* virginis Mariæ faceret, & omnibus, quibus posset, prædicaret esse festum *Conceptionis* solemniter celebrandum. Quid multis moror? Mater omnis gratiæ, quia sinum misericordiæ omnibus invocantibus eam de toto corde benigne aperit, non vindictam longiorem pro contemptu fecit, sed in momento, sicut obmutuit, ita usum loquelæ recepit, & palam

quid sibi acciderat prædicavit. De quo signo festum *Conceptionis* tunc in majori reverentia cœpit haberi, donec hic Decanus cum talia & consimilia Parisiis audivisset, & etiam ibidem totum *Officium* de *Conceptione* invenisset, in reditu suo secum attulit, prout ibi invenit, & in Decanatu suo per licentiam Officialis Domini Episcopi per villas fecit primo annuatim celebrari.

De Capella in Frewerth, & qualiter sit constituta.

Fuit quædam vidua *Tyadeka* in *Frewerth* nobilis, & dives simul & discreta, unicum habens filium nomine *Menconem*, qui cum in pueritia sua infirmari cœpisset ad mortem, vovit pro filio, si Dominus daret ei vitam, & mater misericordiæ Maria, quod construeret Capellam in propriis bonis, & in tantum eam dotaret de proprio fundo, quod sufficeret uni sacerdoti. Quo voto sic emisso filius revixit. Quod considerans dicta Domina præ gaudio & dilectione seculi aliquantulum retraxit animum à proposito, & cœpit tractare, quomodo nobilissimam & ditissimam juvenculam terræ Fivelgoniæ filio suo assumeret in uxorem. Fuit enim tunc temporis etiam in *Lopperssum* nobilis vidua, dives, & discreta, relicta Domini *Gayconis*, quondam Decani ibidem, viri prudentissimi & insignis nobilitatis, unicam ex eo habens filiam nomine *Tetam*, providentem, & in literali scientia supra omnes mulieres pollentem. Iste etiam Decanus promisit in quadam infirmitate cum consensu mulieris suæ *Thialdis*, quod construeret capellam & filiam offerret religioni, sed quod vovit, non ita cito & perfecte, ut decuit, adimplevit. Et hoc potuit esse propter juventutem filiæ & spem longioris vitæ. Et ideo morte præventus est, & obiit in Domino in confessione pura, & sepultus in *Florido Horto* inter Canonicos dicti loci. Relicta vero ipsius non immemor voti Capellam construxit, & Canonicum in *Florido Hortò*, qui ibidem quotidie divina officia celebrabat, accepit, filiam etiam unicam jam duodennem de claustro abstraxit. Medio tempore conceperunt amicitiam juvenis prædictus, & juvencula prædicta, & sic evenit, quod accedente consensu matris merito duxit Tetam in uxorem, & facta est inter eos lætitia magna propter abundantiam divitiarum & floridam vitam. Post anni

cir-

circulum, cum dicta *Teta* parere festinaret, vir ejus correptus infirmitate mortuus est. Quod audiens uxor præ nimio dolore abortivit, & ipsum nomine patris *Menconem* vocabat, & defunctus est puer & sepultus apud patrem in *Campo Rosarum*. Et *Tyadeka* . . . . pro filio decem . . . . . in hereditatem . . . . concessit ei plenam fraternitatem, ... fuerunt in ecclesia *Floridi Horti*. *Teta* juvencula viro & filio sic privata, quando prius potuit, rediit *Lopperssum* in Domum patris, ubi etiam postea correpta infirmitate vocavit Abbatem *Floridi Horti*, & surgens de lecto tonsuram & habitum cum summa devotione accepit, bona paterna afferens secum in præsentia sacerdotum & matris, quæ ad hoc consentiebat, ecclesiæ *Floridi Horti*. Quo facto defuncta est. Medio tempore ante mortem prænominatæ *Tetæ* mater ejus *Tialdis* insurrexit contra Dominam *Tyadecam* dicens, quod omnia bona ipsius jure hereditario mediante filia essent ad eam devoluta. Alia scil. *Tyadeca* in contrarium loquebatur. Nobiles, cognati, & amici viduarum sequebantur eas, alii in voluntate aliquid afferendi, alii in voluntate retinendi. Et sic evenit, quod illi, qui prius fuerant amici, facti sunt inimici, & pro eis dividendis certarent, qui multa bona comportaverant. Iis taliter finitis rediit *Tyadeca* ad cor, revocans de voto, quod vovit, & non implevit, & de amissione heredis cœpit cogitare, quomodo adimpleret votum. Cumque *Fermessum* quæreret adjutorium, quasi omnes parochiani & sacerdotes de *Halwirth* cum Decano & consilio Decani exclamabant, dicentes, quod deberet ædificari ecclesia in *Frewerth*, ne scisma fieret in parochia propter duas villas *Frewerth* & *Arnewerth*, quæ ei adhærere volebant ratione novi ædificii, si ad hoc licentiam possent obtinere. Quibus rationibus auditis cum proficere non posset, nisi cum muneribus & petitionibus magnis, divertit se ad Abbatem *Floridi Horti*, & ipsius invocat consilium cum auxilio. Abbas autem audiens ejus intentionem esse firmam & habere voluntatem bonam ædificandi ecclesiam, quia fuit ipsius pater spiritualis, respondit ei iis verbis: *Verba ista sunt prius sæpe ab ore vestro prolata sine effectu. Nunc autem si vultis adimplere, prout votum urget, & ratione voti tenemini, sciatis quod Capella ista, si ædificabitur, non erit* ** *verliis ecclesiæ nostræ, tamen ut divinus cultus augmentetur promittite Deo & michi, quod* ad

** Ita legitur mendose.

ad honorem Dei genitricis Mariæ in proprio fundo constituetis ecclesiam cum omnibus attinentiis ad divinum officium. Pro posse meo juvabo vos. Ad hæc verba Tjiadeca vidua respondit tanquam voti compos: *Omnia quæ dixistis volo cum effectu in maxima voluntate adimplere, & hoc Deo & vobis, Pater charissime, promitto.* Adjecit etiam & dixit; *Quia multa bona venerunt ecclesiæ vestræ de domo nostra Frewerth, ut nunc & deinceps non habeatis damnum, dummodo vos & ego vixerimus, donec omnia plenarie fuerint consummata, quæ pertinent ad novam structuram, habeo voluntatem vobis & Conventui vestro ecclesiam cum suis pertinentiis offerre.* Respondit Abbas: *In nomine Iesu vivas & facias.* Medio tempore ordinat Abbas negotium cum amicis & notis suis ad Dominum Episcopum pro voluntate viduæ prænominatæ. Et quamvis quibusdam non placeret, tamen suam obtinuit voluntatem.

JOAN.

JOANNIS de CASTRO

SINUS ARABICI

SEU

MARIS RUBRI

ITINERARIUM.

JOANNIS de CASTRO
SINUS ARABICI,
SEU
MARIS † RUBRI,

Quod navigavit, ejusdem insularum, ejusdem littorum, portuum, rupium, vadorum, brevium, locorumque confinium, quotquot vidit & perlustravit, ad fines usque Æthiopiæ, accurata descriptio.

ANNO CIↃ. IↃ. XL. ultimo Decemb. summo mane, aura ab Oriente flante, solvimus è portu *Goæ*; & littus legentes, sub horam decimam anchoras fiximus in ostio fluminis *Chaporaa*.

Ano CIↃ. IↃ. XLI. XIII. Januar. summo diluculo multum algæ marinæ, & anguem, atque paulo post insulam *Socatoram* conspeximus versus austrum: multum præter expectationem omnium naucle-rorum, quorum rationes adhuc sexaginta quinque leucas, qui minimum, aut supra centum, qui plurimum, ab ipsa aberant; cujus erroris haud alia causa ab omnibus adferri potuit, quam insulam longe paucioribus leucis à *Goæ* continente abesse, quam vulgo in hydrographicis tabulis constituatur, & haud supra trecentas leucas à continente Indiæ distare.

SOCATORA insula patet in longitudine quidem leucas XX. in latitudinem IX. ad altitudinem duodecim graduum, & quadraginta scrupulorum ab Æquatore versus Arctum: frons illius Septentrioni objacens inter ortum & occasum expanditur, non-nihil declinans ad Corum atque Eurum: littus nullis brevibus

aut

† MSS. simpliciter titulum habebat hunc: *Itinerarium maris Rubri*, seu *Sinus Arabici*, *auctore D. Joanne de Castro*.

aut ſcopulis eſt inquinatum, aliove diſcrimine navigantibus metuendum: fundus in ipſa ſtatione arenoſus, nonnullibi & ſaxoſus, ſed ita ut funes non corrodat: Aquilo autem ad hanc plagam tanto impetu in littus incumbit, ut arenas ſublatas ſupra montium ſumma juga efferat. Neque ullus alius eſt locus toto inſulæ ambitu, ubi navis ulla hibernare commode poſſit, ora undiquaque prærupta & altiſſimis montibus cincta, quorum juga in præcipites & pyramidales rupes emergunt. Hic fluxuum atque refluxuum ratio ab Indico mari plane diverſa eſt, nam luna aſcendente ſupra horizontem jam fluctus implevit, & æſtus reciprocare incipit, donec luna ad Inſulæ meridianum aſcenderit, à quo ubi rurſus deſcendere incipit, fluctus impletur, donec luna rurſus horizontem ſubeat. Quod aliquot diebus à me ſedulo obſervatum conſtans & perpetuum opinor. Hæc inſula (niſi fallor) olim *Dioſcoridis* dicta fuit, cum oppido ejuſdem nominis, ut apparet in *Ptolomæi* tabula VI. Aſiæ, licet in ſitu aberravit. Indigenæ religionem Chriſtianam profitentur, quam ſe ab Apoſtolo *Thoma* accepiſſe jactant: nulla ipſis ſimulacra, crucem ſolummodo dominicam ſummopere venerantur, ita ut vix ullum inter ipſos videas, qui non collo appenſam geſtet. In Liturgia ſua illos Chaldæorum idiomate uti accepimus: neque tamen accurate principiis religionis Chriſtianæ imbuti ſunt, ſed melius doceri appetunt, præſertim dogmata & ritus eccleſiæ Romanæ, quam unice probare dicuntur, & pro catholica & vera agnoſcere. Nominibus utuntur uti & nos, mares quidem *Joannis*, *Petri*, *Andreæ* &c. fæminæ autem ut plurimum *Mariæ*. Cæterum neque Regem habent neque quenquam, cui peculiariter pareant, ſed brutorum in modum ſine ullo politico regimine aut juſtitiæ adminiſtratione degunt. Nulla in tota inſula civitas, aut modicum oppidum, magna pars in cavernis aut tuguriis hac illac ſparſis vitam pene ſilveſtrem & barbaram degunt. Cibus illorum carnes & ſilveſtres dactyli; potus lac, aquam rariſſime deguſtant. Procero ſunt corpore atque gracili, vultu decoro, colore fuſco; fæminæ candidiore, facie ſatis honeſta. Mares nudi incedunt, & tantum pudenda tecti panniculo quodam, quem ipſi magna copia texunt, & *Camboli* appellant. Armorum vix quicquam ipſis, præter perpaucos gladios perbreves & obtuſos. Nihil magni momenti fert regio præter aloen præſtantiſſimam

tissimam & sanguinem draconis. Solum in juga assurgit & magnam copiam omnis generis animalium nutrit: nullum (1) frumentum aut aliud genus farris producit; non tam vitio ut opinor soli, quam industriæ indigenarum; nam solum in interiori parte insulæ fæcundum; multæ ibi valles, & patentes campi, culturæ peridonei. Cæterum populus navigandi & piscandi plane ignarus est, licet piscosum admodum in ambitu insulæ sit mare: paucissimas arbores fructiferas habent, præter palmas, quas diligenter colunt utpote potissimum vitæ tolerandæ subsidium: denique tellus varias herbas sponte producit, non modo edules sed & medicas: montes quoque plurimas suaveolentes, & inprimis basilicam.

XXVII. Januar. montem *Adenis* eminus conspeximus: pulcherrimus hic est mons atque editissimus, undique præceps & abruptus, variisque acuminatis conis conspicuus: à radicibus illius vastum sed angustum cornu in mare prominet, quod valide à fluctibus pulsatur, & subito se flectens duos recessus sive sinus admittit, ad quorum orientaliorem munitissima urbs *Aden* sita est. Hic mons olim à navigantibus *Cabubarra* dicebatur, urbs autem *Madoca*. Hæc anno demum CIϽ. IϽ. XXXVII. in Turcarum potestatem venit, fraude *Suleymanni* Bassæ, qui Regem illius summa perfidia in hunc pene modum intercepit. Turcarum Imperator Regis *Cambayæ* rogatu magnam classem in mari rubro paraverat Indiam petituram, cui Suleymannum Eunuchum, qui Cayro urbi præerat, cum imperio præfecit. Is quum magno numero navium & triremium portum *Adenis* esset ingressus, Rex & opidani Turcarum perfidiam veriti, aditu quidem oppidi illos arcebant, annonam tamen cæteraque necessaria abunde subministrabant: *Suleymannus* interim *Adenorum* hospitalitatem laudare se simulans, neque indignari, quod in oppidum non esset admissus, Regem securum (2) & incautum eousque pellexit, ut ultro cum suo comitatu Turcæ triremem ingrederetur, quo commodius de susceptæ expeditionis ordine & progressu inter se conferrent: verum miser statim vinc-

(1) Arrian. *peripl. mar. Erythr. Dioscoridis insula, Siagro aliquanto propior, nullas fert neque vites, neque frumentum.*

(2) Rem paulo aliter narrat Maffæus *lib.* XI. itemque frater Ludovicus de Marmol. Carvajal. *lib.* X. de superiore Æthiopia.

vinctus & urbe ex improviso capta, ante portam à Turcis suspensus fuit. Suleymannus autem re ex animi sententia gesta & oppido idoneo Turcarum præsidio firmato, *Dium*, uti intenderat, petiit.

Æquor omne, quod inter duo nobilissima Africæ atque Asiæ promontoria interjacet, & circiter quinquaginta octo leucas in latitudinem patet, hodie sinus Arabicus appellatur, veteribus mare *Erythreum* dicebatur. Promontorium Africæ olim (1) *Aromata*, hodie *Guardafu*, appellatur. Asiæ autem olim quidem (2) Syagros, nunc autem Fartaque. Utrimque ab hisce promontoriis ora ad Occidentem se convertens pari fere à se invicem intervallo progreditur ad duo oppida fere è regione opposita, *Adenem* quidem in Arabia, *Zeylan* vero in Æthiopia sive Abyssinorum regione: & ab his porro ad intimum hujus freti sinum, & oppidum *Soez* vel *Suez*. Ab *Adene* autem & *Zeylan* oræ maxima parte desertæ, & raris cornibus & recessibus lancinatæ, sensim sese adducunt, & fretum magis magisque arctatur, donec angustas fauces attingant, quæ à duobus promontoriis utrimque veluti concluduntur: quorum dextrum ad Arabiæ continentem *Possidium* jam olim fuit appellatum: sinistri vero ad Abyssinorum oram nec vetus nec hodiernum nomen hactenus potui indagare. Inter duo hæc promontoria angustiæ hujus freti continentur; quæ ab Arabibus, & qui Indiam incolunt, *Albabo* dicuntur, id est, ostia sive portæ. Atque loco terræ utrimque ita accedunt, ut invitæ divortium nobilissimarum orbis partium ab eluctantis freti violentia pati videantur; nam vix sex leucarum intervallo hic dirimuntur, in quo tot insulæ, tot scopuli sparsi, ut eminus intuentes olim hic mare conclusum fuisse hodieque esse suspicari possint. Oceanus autem magno impetu per varios alveos magnoque æstu perrumpit, introque admissus tot recessus, tot sinus, tot portus facit, tot tantasque insulas, tam varia & diversa fretorum facie

(1) Arrian. peripl. mar. Erytht. Ἀρωμάτων ἐμπόριον καὶ ἀκρωτήριον τελευταῖον τῆς βαρβαρικῆς ἠπείρου &c. *Aromatum emporium & extremum promontorium Barbaricæ continentis.*

(2) Meminit Marcian. Heracleotes, & τὸ ὄρος appellat, p. 12. *edit. Oxon.*

facie, ambit dividitque, tam vastos interdum fluctus tollit, ut navigantes non fretum inter duas terras utrimque conclusum, sed vastum & patentem oceanum sibi secare videantur. Promontorium porro *Possidium*, ut Ptolomæo vocatur, longo collo in altum procurrit, & pone se sinum concludit, ita ut ex alto appellentibus insula eminus videatur modico intervallo à continente divisa. Extimó illius angulo, exigua insula vel potius rupes adiacet, vix lapidis jactu ab illo divisa, quam *Robonum* insulam vocant, à naucleris (id enim vox *Roboam* Arabibus sonat) qui hic incolunt, & naves ex Oceano appellentes non modo intra angustias ducunt, sed & rectum cursum ad loca & portus, quod petunt, certam mercedem pacti commonstrant. Insula hæc orbicularis est & valde humilis, vix sextam leucæ partem ambiens, & vado ubi fluctus recessit ad continentem transitur. Illi autem leucæ circiter intervallo versus Oceanum & oram Africæ adjacet sesquileucam longa, quæ illa parte, qua Abyssinen respicit, magnum aperit portum, & adversus incerta ventorum egregie munitum, ita ut hic satis magna triremium aut navium classis sine discrimine in anchoris possit consistere: qua vero Arabiam aspicit, nullum non modo portum aut stationem habet, sed ne locum quidem cymbis appellendis idoneum. Hic alveus, inter Corum atque Eurum se pandens, & qua patet fere II. orgyas altus, sine discrimine transiri potest, sive medium teneas, sive alterutram oram propius accedas, nam nullis scopulis aut vadorum brevibus inquinatus est, aut alio discrimine metuendus: fundum occupat saxi quoddam genus, molle, coralloides vocant nautæ, nulla pene arena, licet diligenter scruteris, permixtum. Ubi vero fretum jam ingressus fueris, dum portum investigas, qui te ab orientalibus ventis, qui plerumque hic valide perflant, tueatur, altitudo freti nonnihil minuitur, non tamen supra IX. orgyas. Præter hunc alveum, qui ob viciniam *Arabicus* vulgo dicitur, plures alii non minus opportuni hic reperiuntur, nam ab insula *Albabo*, plures aliæ insulæ hisce angustiis prætenduntur; quæ variis & profundis dissectæ, non minus quam prior ille, aditum in ipsum fretum patefaciunt; unus autem maxime celebratur, quem ob vicinitatem *Abyssinum* vocant. XXIX. Januar. altitudinem solis in navi dimensus sum ipsâ meridie, & deprehendi illum supra horizontem ascendisse LXII. grad. & XLV.

 scru-

ſcrupul. declinaverat autem ab Æquatore grad. xv. Idem & à nauclero noſtro in terra obſervatum, ita ut minime dubium ſit ſinus Arabici oſtium & promontorium *Poſſidium* xii. grad. & xv. ſcrup. ab Æquatore divergere verſus Septentriones. Noctu duabus horis poſt mediam noctem ſublatis anchoris ab oſtio freti proceſſimus.

xxx. Januar. oram utrimque conſpeximus, Abyſſinorum tamen terris longe propiores, quam Arabum. Ventus ab Euro flabat, nos autem curſum verſus Corum agebamus per canalem, qui inter Africæ continentem & objectas inſulas ingreditur, iter Luſitanis hactenus intentatum & novum. Sole autem jam exorto, plurimas inſulas longo ordine continenti objectas cernere erat, quæ non minus quam ipſa ora ab Euro in Corum producuntur; ordo hic inſularum ad ſedecim circiter leucas porrigitur: in ipſo etiam canali inſulæ exiguæ utrimque ſparſæ. Iis, qui canalem hunc, quem Abyſſinum vocavimus, enavigare inſtituunt, cavendum eſt, ne noctu illum ingrediantur, aut aura reluctante, nam ultro citroque curſum velificando flectere, impoſſibile, difficillimum autem in anchoris conſiſtere, niſi poſtquam inſulas prætervectus fueris, & novem exiguas inſulas ad dextram habeas, hinc enim jam mare ad dextram patet & inſularum ordo deſinit, quarum nonnullæ duabus leuc. à continente abſunt, maxima autem pars exiguo tantum intervallo. Canalis qui inter Africæ oram & tres priores inſulas concluditur, octo circiter leuc. itinere enavigatur. Denique ut diſcrimen vitetur, continenti propius navigandum quam inſulis, & nauclero, qui horum locorum peritus ſit, viam commonſtrante utendum. xxxi. Ianuar. interdiu brevia nobis occurrerunt, ubi fretum haud ſupra vi. ogyas altum erat, quibus ad dextram adjacent inſulæ ſeptem, quas vocant *Germanas*, & petroſus ſcopulus navigantibus inſidioſus, ita ut omnino neceſſarium ſit inſulas haſce vitare, & quam proxime oram continentis radere. Sub veſperam portum Sarbo ſubivimus, ibique anchoras jecimus: hactenus quoque plurimæ exiguæ inſulæ continenti objacent.

Primo Februar. in terram egreſſi, altitudinem accurate exploravimus, & deprehendimus inſulam hanc & portum illius xv. grad. & vii. ſcrup. ab Æquatore declinare verſus Arctum. Viginti quatuor circiter leucis à *Mazua* verſus Auſtrum, &

& quatuor ab Africæ ora, magnus insularum numerus Archipelagi in modum sparsus est, quarum quædam humiles sunt, & pelago pene æquales, aliæ contra ita editæ, ut nubes contingere videantur; inter eas tot sunt alvei, tot sinus, totque portus, ut naves hic consistere possint ab omni ventorum violentia tutæ; omnes autem dulcium aquarum inopes sunt, præter unam valde convexam, quam Lusitani *Balænæ* insulam vocant, à formæ similitudine, ubi & aquatio commoda est, & magna animalium copia, & portus peropportunus. Harum à continente maxime remota Arabibus *Sarbo* vel *Sorbo* dicitur, leucam unam longa, dimidiam lata, humili solo, arbustis quibusdam aut levi gramine vestita; multa quidem vestigia tam hominum quam ferarum à nobis observata, sed unus tantum camelus visus, à quo nomen insulæ dedimus. Aquam nullam licet studiose investigantes offendimus; præter unum puteum è saxo excisum, qui pluviis aquis excipiendis factus videbatur.

IV. Februar. post Solis ortum vela explicavimus, & VII. ejusdem incidimus in plurimas insulas, maximam partem humiles, & tres quatuorve leucas à continente disjunctas, quas ad sinistram reliquimus.

VIII. Feb. rursus solvimus, & cursu versus Corum instituto, sub occasum illius, pene perveneramus ad canalem, qui inter cornu *Dallaquæ*, quod continenti obvertitur, & in insulam *Xameam* se insinuat; sed vespera incumbente cum plurimæ naves nondum advenissent, & difficile esset alveum per tenebras ingredi, auraque jam remitteret, consultius visum magnam partem velorum dimittere, & lenta velificatione proras ad Eurum convertere; tandem anchoras jecimus. Tota hac die multas insulas sub continente conspeximus humiles & fluctibus pene æquales. Ora continentis hic ad Corum vergit usque ad humile terræ cornu, quod insulam *Dallaquæ* respicit; pone quod mare se insinuat intra continentem X. aut XII. leuc. *Dallaqua* insula admodum humilis est, & pelago pene æqualis, sine montibus aut collibus, ullave convexitate; in longitudinem (secundum communem opinionem) patet leuc. XXV. in latitudinem XII. latus illius, quod Eurum adspicit, inter Eurum atque Corum porrigitur, plurimasque minores insulas objectas habet, humiles itidem, ut ipsa est. Hoc solummodo

latus legimus, & licet sæpe bolide jacta fundum exploraverimus, nunquam tamen ullum deprehendimus. Principale oppidum ejusdem cum Insula nominis ad caput illius situm est, quod ad occidentem Abyssinorum terris objicitur: Nomen habet à decem *Lequis*, quas tributi aut portorii nomine quotannis pendere Regi consueverat. *Lequa* autem Arabum valet x. mill. *Seraphinorum*, singuli porro *Seraphini* Arabum duas *Tangas larinas*; ita ut x. *lequæ* valeant quadraginta millia nostrorum Crusatorum. Occidentale insulæ cornu distat à continente sex septemve leucis; quo intervallo quinque minores insulæ sparguntur, valde humili solo: harum prima leucam tantum à cornu distans, *Xamoa* vocatur, duas pene leucas ambiens, aliquot fontibus rigua: inter quam & dictum cornu principalis alveus ingreditur, per quem expeditissima ad portum *Mazuæ* patet via, LXX. orgyas altus; solum insulæ rubicundum est, paucissimas quidem arbores, herbam vero abunde nutriens. Rex cum subditis suis Mahumetanus est, & maximam anni partem Mazuæ agit, commerciorum causa, quæ cum Abyssinis exercet. Insula hæc hodie non magni est momenti, nam postquam *Suaquen*, *Mazua*, *Aden*, atque *Judda* florere cœperunt, commercia hic cessarunt, & cum commerciis insulæ fama evanuit.

XII. Februar cum classe *Mazuæ* portum intravimus. Mazua exigua est insula, & valde devexa; in hac olim *Ptolemaïs* (1) *ferarum* condita fuit: in longitudinem vix quintam leucæ partem patet, in latitudinem longe minus: jacet autem in amplo & tortuoso sinu, prope cornu continentis, quod pertinet ad Corum; à continenti angusto freto, & ut plurimum octo aut novem orgyas alto divisa, quod portum efficit percommodum, neque ventorum tempestatibus inquietum, neque æstu marino sævum, sed fundo cænoso. Patet autem in portum aditus

(1) Πρὸς τῇ θήρᾳ τῶν ἐλεφάντων, *ad venationem elephantum*, conditam tradunt Strabo ** & Plinius ***, à Ptolemæo Philadelpho. Unde & Πτολεμαΐς ἐπὶ θήρας, & Πτολεμαΐς θηρῶν. Arrian. peripl. mar. Erythr. pr. Πτολεμαΐς ἡ τῶν θηρῶν λεγομένη. ἀφ' ἧς οἱ ἐπὶ Πτολεμαίῳ τῷ βασιλεῖ θηρευθέντες ἐνέβησαν, *Ptolemaïs Therôn hoc est venationum appellatur, ex quo Ptolemæi Regis venatores ad venandum solebant excurrere.*

** Lib. 16: pag. 1115. edit. Amst. in Folio.

*** Hist. Nat. Lib. 2. Cap. 73. & Lib. 6. Cap. 34.

tus ab aquilone per medium alveum, nam utrimque tam ab insulæ cornu, quàm à continentis angulo vada in altum descendunt, quæ navigantibus caute vitanda, alveumque angustiorem reddunt. Haud longe ab insula *Mazua* versus Austrum & Africum duæ aliæ insulæ jacent, quarum quæ continenti proxima est, major censetur altera, quæ longius à continente versus Africum deflectit. Hæ tres insulæ veluti in triangulo jacent, humiles & infæcundæ & dulcium scaturiginum expertes; nam *Mazua* tantum cisternas aliquot habet in usum incolarum. Inter has multa vada & brevia sparsa, per medium tamen illorum alveus quidam exit, quem triremes aliaque navigia, quæ remulco trahuntur, cum fluctus implevit, transire possunt. *Mazua* olim quidem Abyssinum dominum agnovit, sicuti & omnis ora à promontorio *Guardafu* ad oppidum *Suaquen*: Sed jam ab aliquot annis Rex *Dallaquæ* illam usurpavit, & magnam anni partem hic habitat, commerciorum gratia cum Abyssinis, à quibus multum auri & eboris mercatur. Aer hic valde insalubris est Majo & Iunio mensibus ob malacias & intolerabilem æstum, ita ut Rex & reliqui incolæ hisce mensibus illam deserant, & *Dallaquam* concedant. Continens sinum hunc ambiens, in qua *Mazuam* jacere diximus ad oram, in altissimos montes assurgit, usque ad *Arquitum*, ubi ora paulatim se dimittit, & sub montibus planiciem & campos aperit. A *Mazua* ad *Arquitum* unius leucæ iter est versus Austrum. In montibus autem illis & campestribus locis magna omnis generis ferarum copia est; elephanti, tygres, lupi, ursi, cervi, alces, aliæque Europæis ignotæ; unde non immerito *Ptolemaidi ferarum* nomen hæsit. *Mazuam* autem eandem esse cum *Ptolemaide ferarum*, distantia ab Æquatore, quam huic tribuit Ptolemæus, evincit, quæ est XVI. grad. XXX. scrup.

Presbyter *Joannes*, qui alio nomine Rex Abyssinorum dicitur, Æthiopiæ omni sub Ægypto imperat, quæ una est è maximis provinciis totius universi: initium enim sumit à promontorio *Guardafuio*, & secundum oram maris Erythræi pertendit ad opulentissimam urbem (1) *Suaquen*: ad Austrum Nubiensium *Digressio de Regno Abyssinorum.*

(1) Plura de hac habet, æstuque ejus incredibili, rerum Æthiopicarum indagator felicissimus Iobus Ludolfus *hist. Æthiop. lib.* 1. *cap.* 5.

sium terris clauditur, qui bellicosissimus populus inter *Æthiopiam* hanc & *Thebaida* Ægypti medius est, & immensis terrarum spatiis per *Lybiam* interiorem ad Occidentem se extendens, Regnum Congo aliqua parte attingit. Hinc secundum Nili fluenta & fontes, lacusque, per vastas solitudines & cultas regiones ad mare barbaricum desinit versus Austrum; quod mare veteribus ignotum hodie à nostris secundum *Melinde* oram præternavigatur.

Voss. *de Nil. cap.* 15. Nilus fluvius hodieque antiquum nomen obtinet, nam & Abyssinis, Ægyptiis, Arabibus, atque Indis *Nil* appellatur; ejus fontes & lacus, è quibus exit, in finibus Abyssinorum jacent, qui hisce dividuntur à *Cafris*, qui Africæ oram à *Mozambico* ad *Melinden* usque accolunt; quod Abyssinis gnarum, à quibus hoc accepimus, satis arguit fontes hujus fluvii antiquis fuisse incognitos; neque magis vero consentaneum, quod veteres tradunt, flumen hoc per intervalla absorberi rursusque emergere, quum ab ipsa origine semper conspicuum vasto & alto alveo ad exitum usque pertendat. Incrementorum autem illius & inundationis, de quibus veteres Philosophi acriter inter se contenderunt, hanc causam ab Abyssinis nullo negotio didici: Hyems illorum initium sumit ab exitu Maji, & Junio, Julioque, & parte Augusti durat, quibus mensibus tam continuo tamque valide hic pluit (præsertim Junio & Julio, nam Augusto nonnunquam serenare incipit) ut solem videre ea tempestate pro miraculo habeatur, & campi atque adeo omnis planicies ita ab aquis pluviis rigatur, & operitur, ut iter agere pene impossibili sit; porro hæc aquarum diluvies nullum locum quo se colligat habet, præter lacus Nili & ejusdem alveum (nam ad Orientem & maris Erythrei oram regio altis montibus cingitur) qui tantarum undarum confluxu in immensum auctus ripis coerceri non potest, sed ubicunque humiliores & planiores campos offenderit, eisdem superfunditur, idque quo humilius est solum eo copiosius, ut in Ægypto manifestum est. Quum igitur Nilus in Ægypto solstitio æstivo augeri incipiat, id est, mense Junio, cum Sol Cancri signum ingreditur, magis autem atque magis intumescat mense Julio, & demum mense Augusto eisdem momentis decrescat, quibus auctus fuit, donec in pristinum alveum regrediatur, eisdemque mensibus in Abyssine hybernum & pluvium tempus & inchoetur & desinat, non diffi-

difficile est colligere Nilum hinc oriri, & hinc incrementi atque decrementi sui causas accipere. De pluviis autem hisce nihil est dubitandum, nam & ipse *Mazuæ* mense Junio & Julio, ingentes nimbos, tonitrua & fulgura sum expertus; intra continentem vero obscurissimas nebulas & nubila atque horrendas tempestates è longinquo erat cernere, quæ tamen adhuc longe gravius in mediterraneis accidere Abyssini testabantur. Porro flumen hoc multas insulas ambit, & præsertim unam grandiorem, in qua maximam & opulentissimam urbem conditam ferebant (quam ego *Meroen* antiquorum esse suspicor) & tam in insulis hisce quam ipso flumine, fera & hominibus admodum infesta animalia reperiri, quibus crocodilos notari credo. Eorum porro, quæ veteres narrant de Nili cataractis, & accolis, qui præ ingenti aquarum strepitu surdi nascantur, hoc saltem verissimum comperi, Nilum certo loco, quem ipsi designabant nominabantque, ab altissima rupe in profundam abyssum, præcipitem cum ingenti undarum murmure ruere, cætera ipsis ignota erant. Multa hic de Abyssinorum moribus atque institutis adferre poteram, nisi metuerem nimis longa digressione institutum Itinerarii ordinem interrumpere; itaque tantum res quasdam memorabiles breviter hic perstringam, & maxime de magni hujus Imperii decremento, & pene occasu, qui in nostra tempora incidit.

Presbyter *Joannes*, *Alini Tingil*, & postea *David* appellatus, qui anno CIↃIↃXXX. latissime in Æthiopia imperavit, in tantum efferatus fuit, & tam immanem sævitiam in suos exercuit, ut omnium Abyssinorum odium merito incurreret. *Gradametus* illis temporibus *Zeylæ* regnabat, qui tempus sibi peropportunum nactus, bellum Abyssinorum Monarchæ indixit, non tam viribus suis fretus, quam Abyssinorum dissidiis & in Principem suum odiis; à quibus & forte clanculum fuit permotus & in Regnum vocatus. Hic itaque fines Davidis ingressus statim aliquot oppida ex improviso cepit, & spoliis liberaliter inter milites suos distributis (inter quos trecenti sclopetarii Turcæ erant, potissimum exercitus illius robur,) oppidanos omnes in libertatem restituit, & gravia vectigalium onera, quæ *David* imposuerat, benigne remisit: qua humanitate & munificentia, non modo plebis, sed & procerum & nobilitatis Abyssinæ favorem, mirum in modum, sibi conciliavit.

David hisce damnis à Rege *Zeylæ* acceptis mature obviam eundum ratus, duces suos cum valido exercitu illi objecit, qui manu conserta, à sclopetariis Turcis, insolito armorum conspectu, & destinatis ictibus, (quibus multi passim cadebant) territi, statim fugerunt: *Zeylanus* tanta & tam insperata victoria ferox, & magnis Abyssinorum, qui ad illum defecerant, copiis auctus, illam Æthiopiæ partem, quæ *Magadoxa* & *Melinde* ab Austro concluditur, pervastare aggreditur, quo sibi celerius & facilius aditum aperiret, ad montem quendam, quo non modo hujus sed & superiorum Regum thesaurum abscondi constans fama erat. Abyssinus vero cum animadverteret suos quotidie ad hostem deficere, quantocius cum illo prælio decernere in animum induxit: itaque omnibus suis copiis in unum collectis, ad hostem magnis itineribus contendit, & pugnæ copia facta, cum milites illius sclopetariorum impetum & aspectum ferre non possent, ingentem cladem accepit, & omnibus pene copiis exutus, præpropera fuga se in montana recepit, ubi ex animi mœrore decessit anno CIↃ. IↃ. XXXIX. *Zeylanus* victoria utendum ratus, magnis itineribus ad montem contendit, eumque, licet aditu difficillimus & pene inaccessus esset, & fortiter desuper à præsidiariis defenderetur, tandem superavit, & tam immensi thesauri se compotem fecit, qualem vix ullo seculo uno loco congestum fuisse veteres annales produnt. Post obitum vero *Davidis*, proceres, qui in fide & obsequio illius perstiterant, filium illius admodum juvenem surrogarunt. Verum infideles jam maxima Regni parte potiebantur, & ne quid adversæ illius fortunæ deesset, frater ipsius proceribus aliquot corruptis, alia parte Regnum invadere tentavit: quæ discordia Abyssinorum imperium porro inclinavit. Æthiopiæ rebus in hunc modum turbatis, & juvene Rege cum domesticis hisce malis confligtante *Zeylanus* cum valido exercitu supervenit, cui quum omnibus modis impar esset, ad montana Judæorum se recipere coactus fuit. Notandum autem in medio Æthiopiæ vastissimum & editissimum montem consurgere, unico aditu, eoque perdifficili pene inaccessum, in vertice autem planum, & fontibus quam plurimis riguum, frugum & animalium copia divitem: hic populi quidam degunt, qui leges Mosaicas observant, quum in reliqua Æthiopia nulli penitus Judæi reperiantur. Quomodo & quando hic sedes

sedes fixerint in obscuro latet, neque indagare potui, cur nunquam ab hoc monte descendant, & cum ceteris Abyssinis conversentur. Judæi hi Regem Abyssinum fugitivum & benigne susceperunt, & fortiter adversus Mahumetanos sunt tutati, ita ut Zeylanus de victoria desperans retrocesserit. Dum hæc geruntur *Mazuam* cum classe applicuimus, quæ res Mahumetanorum animos multum dejecit & Abyssinorum non parum erexit, ita ut Rex è monte descendere ausus, cum suis ad montes mari & *Mazua* vicinos accederet, & crebro querulas literas ad nos daret, quibus omnibus nomen Domini nostri Jesu Christi crucifixi præpositum erat: quibus respondentes, quum certam spem auxiliorum fecissemus, iter versus *Soez* promovimus, & *Mazuam* postea reversi quingentos milites & impigrum Tribunum ipsi subsidio misimus. Et hisce actis recta versus Indiam remeavimus, nec quid postea in Abyssine gestum fuerit hactenus comperi.

Abyssini naturâ cæremoniis sunt addictiores & honorum appetentes: arma illorum sunt sagittæ, in quibus & lanceam, qua Christi latus perforatum est, & crucem exprimunt; pauci brevibus gladiolis utuntur: equites sunt dextri: sed vestium pene inopes: moribus pravis, vani, mendaces, & latrociniis atque rapinis deditissimi. Licet aurum magni faciant, tamen non æstimantur inter eos locupletes, qui multum illius possident, sed qui armentorum & camelorum habent copiam: in patria abjecti sunt & timidi, in aliena fortes & industrii, adeo ut in proverbium abierit per totam pene Indiam, optimum Lascarinum (id est militem) Abyssinum esse oportere, tantique in *Cambaia*, *Ballagate*, & *Bengala* æstimantur, ut plerumque in exercitibus primos ordines ducant. Amictus illorum vilis, indusia è lineo panno; nobiliores interdum *Preden* gestant (amiculi id genus est) tenuiores fere nudi incedunt, aut vili panniculo amicti. Cibus illorum carnes, quas fere crudas aut leviter tostas dilacerant. Nullæ ipsis urbes, sed in tentoriis degunt more Arabum vagorum. De Regina *Sabæ* plurimum gloriantur, quam *Mazuæ* aut, ut alii volunt, *Suaquæ* navem conscendisse narrant, & magni pretii gemmas Regi Solomoni largitam esse, & ab illo imprægnatam in Regnum suum rediisse. Sed ad propositum revertamur.

XIX. Februar. sole oriente, è sinu qui dimidiam leucam abest

est à *Mazua*, solvimus: erat autem dies nubilus & pluviosus: hic navium numerum iniens, deprehendi LXVI. quæ remis impellebantur.

XX. Feb. sub vesperam caput insularum, quæ hic ordine quodam continenti obversantur, pene attigeramus, quatuordecim circiter leucas à Mazua provecti; omnis autem ora hactenus vergit versus Corum: quatuor autem leucis à continente aliæ insulæ sparguntur, humili solo, & in ambitu scopulis & brevibus incinctæ; in tribus illarum *Harate*, *Dobul*, & *Damanill* scaturigines dulcium aquarum reperiuntur, armenta quoque & pecudes, atque paucæ inopes casæ. Noctu prima vigilia, cum ventus ab ortu vela impleret, versus Corum processimus, secunda autem vigilia ex improviso incidimus in candidas maculas, quæ veluti ebullientes flammulas quasdam instar fulgurum ejaculabant, itaque rei novitate attoniti quam primum vela dimisimus, & vada subesse rati bolidem jecimus, sed viginti sex orgyarum altitudinem deprehendentes, simulque observantes barbaros naucleros hac re nequaquam commoveri, rursus vela explicuimus.

XXI. Summo mane ad dextram conspeximus humilem insulam, quæ naucleros nostros Mahumetanos sollicitos habuit.

XXII. Sub auroram vela explicuimus, nauclerus autem meridie altitudinem dimensus, nos XVIII. grad. & XXX. scrupulis ab Æquatore abesse observavit. Jamque ad oblongum & arenosum terræ cornu perventum erat, quod continens hic vaste in altum emittit; hoc superato æquor placidum offendimus & proris ad Corum versis, prima post meridiem hora *Maratæ* portum ingressi sumus. Omnis ora, quam hac die vidimus, inter Corum atque Eurum jacet, humilis admodum & collium expers, verum interiora sese in montes, qui nubes tangere videntur, erigunt.

Marate est insula humilis, solo infœcundo & inculto, aquarumque inope; abest à *Mazua* leuc. LXV. sesquileucam ambitu capit, formæ pene orbicularis, & à continente trium leucarum intervallo divisa; ad latus illius, quod Africum spectat, percommodus est portus, ab omnibus ventis tutus, præsertim iis, qui flant ab Oriente, nam insula hic duos angulos vaste in altum projicit, & magnum aperit sinum, cujus ori humilis & oblonga insula objicitur, & arenarum aliquot pulvilli, qui majores

jores fluctus sinu prohibent: duo habet ostia, unum ad Orientem, alterum ad Occidentem, utrumque pone angulos illos prominentes, qui portum faciunt, se aperit. Illud denique, quod est ad Orientem, inter Arctum atque Austrum panditur, tres orgyas, ubi minimum, altum; ipse portus altior est, fundo cænoso. Hic noctu stetimus.

XXIII. Sole jam exorto è portu *Maratæ* solvimus, altitudinemque fluctuum periclitati septem orgyas deprehendimus, fundum arenosum. Hora undecima matutina duas exiguas insulas conspeximus longe à continente, quarum una *Daratata*, altera *Dolcofallor* dicitur, à qua ad Suaquen unius diei iter est. Post meridiem cursum instituimus versus Corum, paulum versus Favonium declinantes, & sub vesperam jam canalem ingressi, qui *Suaquen* ducit, recta versus Corum, vix leucam unam provecti, vada obvia habuimus, & ut illa declinaremus, cursum fleximus magis ad Occidentem trium leucarum spacio, ubi magna insula nobis occurrit; qua conspecta, velificando ad continentem vertimus, & sub vesperam anchoras jecimus inter petrosa vada, ubi portus se aperit, quem vocant *Xabaquen*, quod nomen lingua Arabica rete denotat. Nauclerus meridie altitudinem dimensus, paulo minus novendecim grad. ab Æquatore nos abesse deprehenderat. *Suaquen* tam multa sunt & ita inter se confusa, ut ea designare aut depingere perdifficile sit, saltem ut intelligantur, nedum ut idonee declinentur: plurimæ enim hic insulæ, scopuli, vada, arenarum pulvilli, & alvei eisdem permixti. In ipso horum vadorum ingressu, ad dexteram primo occurrit vadum, super quod fluctus valide franguntur, & mare supra modum æstuat; ad sinistram vero parva insula inter Aquilonem & Africum à vado divisa paulo minus leuca; simulatque ingressus fueris, canalis se late pandit, & quo magis provectus fueris, eo plures & pene infiniti scopuli, insulæ, vada ad dextram & versus altum se ostentant; ad sinistram longe pauciores, licet æquor hoc longe inquinatissimum sit. Potissima cautio est, magis ad dextram, quam ad sinistram declinare. Latitudo autem alvei, qui inter utraque ducitur, quibusdam locis dimidiam leucam, aliis quartam partem leucæ, paucis vix minoris colubrinæ jactum patet. Canalis in ipso aditu sex orgyas altus est, & ad portum usque Xabaque nusquam pauciores, neque plures quam duodecim.

Ab ingressu ad portum *Xabaque* quinque numerantur leucæ, ad exitum autem octo aut novem, ubi alius canalis initium sumit, tutior & majoribus navibus opportunior. Licet & omnibus insulis & vadis procul ad dextram relictis proxime continentis littus vela facere, atque hæc tutissima & amœnissima est via.

XXIV. Feb. Sole oriente è portu *Xabaque* solvimus, & tam angustum canalem enavigavimus, ut tantum unius navis simul capax esset, ab ora autem continentis majoris tormenti jactum, ubi maximum, ubi minimum, balistæ tantum divisi. Multi scopuli & vada utrimque jacent, sed quæ facile dignosci & vitari possunt: nam fluctus, qui superfundunt, aut virides aut rubicundi apparent, ubi autem hi colores absunt, & aqua fusca apparet, hic alveum altissimum & minime impeditum esse constat: cæterum per hunc canalem non sine discrimine vecti, post undecimam matutinam anchoras jecimus pone humilem & orbicularem insulam novendecim ab æquatore gradib. versus Arctum. Ptolomæus ad hanc altitudinem montem Satyrorum collocat, cujus apud naucleros Mahumetanos nulla memoria est; sed in terram egressus dimidiam pene leucam innumera vestigia variorum animalium offendi, quæ omnia ad littus ducebant, itemque picarum incredibilem pene multitudinem: credo hinc fabulam de Satyris qui hos montes inhabitarint originem sumpsisse. Notandum porro est, canalem hunc quatuor leucarum itinere à *Xabaque*, nimirum ad hanc insulam, non plus quam XI. aut minus quam duas orgyas & semissem altum deprehendi, & fluctus ad insulam non supra dimidiam ulnam augeri: æstus autem hic accedere incipit, ubi sol supra horizontem ascendit, eodem prorsus modo, quo ad insulam *Socatorum*.

XXVI. Febr. Summo mane ab insula decessimus, remigio utentes, secundum petrosum vadum, quod hic littori æquali pene ubique intervallo prætenditur, à quo reliqua quoque continentis ora crebris scopulis & vadis inquinata est: ad dextram vero & versus altum expedita sunt omnia. Sub nonam rursus anchoras jecimus ad exiguam insulam multis scopulis & vadis cinctam, inter quæ tamen satis opportunus portus se aperit: distat autem à superiori illa sesquileucam, à *Suaquen* autem quinque leucas versus Austrum.

XXVII. promovimus à secunda hac insula sesquileucam, & anchoras jecimus in XXV. orgyis. XXVIII.

XXVIII. die illucescente vela explicuimus, & sub horam nonam in anchoris constitimus, duabus circiter leucis à continenti, fundo cænoso & levi arena permixto, XXIII. org. alto. Hinc quoque vadorum brevia prætervecti sumus, sed quæ fluctuum colore ut supra se produnt. Hora dein secunda post meridiem anchoras refiximus, & sub vesperam rursus dimisimus haud longe ab insula, quæ distat sesqui-leucam à portu *Suaquen* versus austrum: Continentis ora ab Euro in Corum se producit, & scopulis passim inquinata est, qui ad dimidiam leucam in altum descendunt: cæterum quoad soli faciem nihil discrepat.

I. Martii superatis vadis ad continentem vertimus, & per certum alveum *Suaquæ* portum sumus ingressi.

Suaque superioribus seculis *Aspi* portus dicebatur, uti videre est apud Ptolomæum in tertia Africæ tabula. Una ex opulentissimis urbibus totius Orientis, sita ad Æthiopiæ sub Ægypto continentem, quæ hodie *Abyssina* appellatur. Quatuor autem rebus cum celeberrimis locis contendit: I. opportunitate portus: II. facilitate onera è navibus exponendi, & rursus in eas imponendi: III. commerciis cum plurimis & longe dissitis nationibus; IV. situ oppidi à natura & opere permunito. Portus quippe à natura ita comparatus est ut nulla tempestas, nullus maris fervor illum quaquam ingredi possit; intus autem tam placidum stat mare, & tam lente movetur, ut vix ullum maris æstum sentias: fundus cænosus & passim quinque aut sex orgyas altus; portus denique, ducentarum navium & longe plurium triremium capax est. Naves autem in ambitu urbis, ponticulo sublicio in ipsas mercium apothecas exporrecto; triremes multo adhuc facilius ipsis ædium postibus alligatæ, prora in plateas inclinata, onera sua nullo negotio accipiunt aut exponunt. Commerciorum autem ratione, quæ hic cum longe dissitis nationibus exercentur, nescio an ullum emporium ipsi comparari possit, nisi forte *Ulisippo* in Lusitania: commercia enim exercet *Suaque* cum India intra & extra Gangem, id est, cum *Cambaya*, *Tanazarin*, *Pegu*, *Malaccà*; in ipso Arabico sinu; ex omni denique Æthiopia & Abyssinorum terris magnam auri atque eboris vim colligit. Difficile autem est explicatu, quam sit situs urbis. . . . .

. . . .

. . . .

Ii

si jactum; dehinc oræ utrimque se in circum agunt, & intus pulcherrimum efficiunt portum, ab omni discrimine tutum, circiter leucam unam longum & dimidiam latum, in medio altum, ad ora utrimque vadosum: nulla hic aquandi opportunitas. Hic visum majorem partem classis *Mazuam* remittere, & tantum cum sedecim liburnicis procedere.

XXX. Martii: *Arequea* solvimus, & quatuor leucas provecti, in portu *Salaquæ* anchoras jecimus: idem pene oræ ductus: continens littori incumbens in colles & tumulos assurgit, pone quos vasti montes se attollunt; cum hactenus omnis ora humilis fuerit.

XXXI. E *Salaqua* profecti, sub vesperam substitimus ad latus vadi, quod abest à continenti circiter leuc. Hoc die pene XVII. leucas promovimus, ita ut jam suaque abessemus XLIII. leuc. ora autem inde à *Salaqua* multum incurvatur, & quidem à *Raseldoar* unius leucæ spatio ad Boream tendit, & cornu quoddam projicit arenosum, supra quod tredecim tumuli sive eminentia saxa visuntur, quæ nauclerus Mahumetanus monumenta esse testabatur, & ab hoc cornu (*Calmes* dicto) duarum leucarum intervallo, ora se flectit versus Corum usque ad prædictum vadum. Cornu autem hoc celeberrimum & notissimum est totius oræ, quum omnes qui à *Mazua* aut *Suaque* navigant versus *Juddan*, *Alcozer*, aut *Toro*, hoc necessario adire cogantur. Mare autem toto hoc XVII. leucarum itinere tot brevibus & arenarum pulvillis scopulisque inquinatum est, ut summa cura atque industria hic sit navigandum. Inter *Salaquam* & *Raseldoar* tres insulæ continenti objacent, in triangulum digestæ, propius tamen *Raseldoari* quam *Salaquæ*; maxima illarum appellatur *Magarzaon*, circiter duas leucas longa, editissimo solo & aquarum indigo; abest à *Raseldoare* III. leuc. inter Arctum & Austrum: secunda, quæ *Elmante* dicitur, longius abest à continente, ejusdem conditionis: tertia æquori pene æqualis est, & arenosa, cujus nomen ignoro, abest à *Salaqua* leuc. IV. versus *Raseldoar*.

II. April. à vado solvimus, & remigio secus oram provecti circiter IV. leu. fluvium *Faraten* attigimus: à quo rursus vela explicantes post unius leucæ iter pulcherrimum portum sumus ingressi, qui *Quilfit* appellatur: toto hoc die versus altum quidem vada quædam, ad continentem autem nullas rupes observavimus. *Farate* magnus & pulcherrimus amnis, distat ab Æquatore versus Arctum XXI. grad. & XL. scrupul. Alveum illius pene-

tor-

tormenti jactum latum concludunt utrimque duo humilia terræ cornua, à quibus utrimque vada descendunt, ita ut alveus medius recta versus occasum continentem invadat; utraque ripa humilis est, arboribus nuda, & vix quicquam herbidi sortita: amnis ostium XXX. orgyas altum paulatim ad XVIII. ascendit.

Quilfit portus non modo pulcher, sed & tutus, valdeque opportunus, quum semel ingressis nullæ tempestates aut alia discrimina metuenda sint; à duobus humilibus promontoriolis aditus illius utrimque veluti clauditur, quæ quartam leucæ partem à se invicem distant; intus portus pene tres leucas in ambitu patet, nusquam non fidam stationem navibus præbens, & pene ubique XII. orgyas altus, præterquam prope littus, ubi aliquot scopuli sparsi. Distat à flum. *Farate* leucam unam, intermedio spatio montes oram obsident, quorum unus præ cæteris vaste se attollit.

III. April. è *Quilfit* summo mane profecti, & remigio oram radentes, sub vesperam portum intravimus, qui Arabibus dicitur *Igidid*, id est, novum caput; confectis illo die XI. leucis, & toto illo spatio longe paucioribus vadis quam ante deprehensis. Duabus à Quilfit leucis Moamaa perpulcher portus jacet, à cujus cornu ad alterum oblongum & arenosum II. leuc. intervallo ora inter Austrum atque Arctum patet. Porro *Igidid* portus quidem est exiguus sed peramænus, distatque à *Suaquen* leuc. LV. intus ita orbicularis, ut torno factus videatur; utrimque autem ori illius duo cornua incumbunt; solis orientalibus ventis expositus, à ceteris satis tutus est, & fundo nullis vadis aut scopulis infecto: in ipso aditu XVIII. orgyas altus, intus XIII. continet, in ambitu mediam leucam. Omnino notandum est, non modo hunc portum sed & reliquos portus atque amnes, quos toto hoc tractu adivimus, non modo in ipso aditu sive vero ostio nulla habere brevia, verum etiam altissimos esse. Hic in continenti offendi arbores quasdam, quarum truncus & rami suberi persimiles erant, quippe haud dissimili cortice vestiti, cætera multum ab illo diversæ, nam folia grandia sunt & lata, & admodum crassa, viridiaque, & tumentibus venis; florebant autem tum, & flos adhuc clausus malvæ flori itidem clauso plane congruebat, nisi quod candidissimus esset; apertus vero candido nigellæ flori simillimus erat: tumuli denique & folia fracta

lacteum quendam succum large effundunt. Secundum oram hanc universam vix aliud arborum genus vidimus praeterquam in nemore quodam prope Mazuam.

IV. April. à Solis ortu ad horam undecimam saeva tempestas ingruit à Coro; & ab illa hora tonare coepit & grandinem fundere; quo factum est ut ventus fere ad omnes plagas se converteret. Hic exscensione facta & mathematicis instrumentis rite dispositis, aliquoties latitudinem accuratissime dimensus sum, & deprehendi hunc portum viginti duobus gradibus ab Æquatore abesse versus Arctum. Licet autem hoc cum summa cura à nobis fuerit observatum, tamen error subesse potest, quia radii solares ita aestuabant, ut instrumenta prae nimio calore dehiscerent.

VI. E portu *Igidid* solventes illo die vix tres leucas & dimidiam profecimus. VII. vento adverso, remigio circiter tres leu. promovimus, & sub horam octavam antemeridianam liburnicas saxis alligavimus, quae cornui oblonge objacent, quod mox *Startam* appellabo: sub meridiem vela explicuimus, non sine metu, ob incredibilem pene utrinque adjacentium vadorum & pulvillorum copiam: ita ut vela tandem submittere cogeremur & remis incumbere: sub occasum solis percommodum portum intravimus, qui *Comol* appellatur.

A cornu terrae, quod II. leu. praeter portum *Igidid* jacet, ad alterum oblongum & finctui pene aequale circiter quatuor numerantur leucae inter Eurum & Corum: intermedio autem intervallo magnus & famosus recessus est, & in parte illius, quae versus dexterum promontorium vergit, portus ita ob omni parte conclusus, ut nullae ventorum tempestates navibus hic incommodare possint, & valde profundus. Promontorium vero exiguo freto à continente dividitur ita ut latitudinis & situs ratione inita sine dubio videatur insula illa esse, quam Ptolomaeus vocat *Startam*. Ab hac ad magnum cornu, quod continens supra portum *Comol* in altum projicit, V. sunt leuc. inter quae duo cornua alius recessus est. Ora autem omnis ab Igidid usque ad portum *Comol* pene in parvos tumulos & valde contiguos sese attollit: supra quos fere leucae intervallo tellus in altos & vastos montes assurgit, & plures fastigiatos conos exserit, peramaeno aspectu; qui quo propius ad *Comol* accedunt, eo magis ipsi littori incumbunt, & altiores sunt, donec dimidia à Comol leuca veluti subsidant.

Comol

Comol abest à portu *Igidid* XI. leuc. & à *Suaque* LXVIII. viginti duobus gradib. & XXX. scrup. ab Æquatore versus Arctum. Portus hic situs est ad caput secundi hujus recessus sub ipso pene cornu, quod terra, quæ versus Corum jacet, exserit, & licet haud ita amplus sit, tamen valde tutus est & peridoneus: nam versus altum certa vada objacent, quæ fluctuum impetum frangunt; ora omnis in ambitu peramæna est, plana, populoque frequens è *Badoum* gente. Ipsum autem cornu vaste in altum prominet planum & æquori pene æquale. Promontorium hoc, si ea quæ à Ptolomæo in tertia Africæ tabula designantur, recte perpendantur, fuerit illud, quod ab illo *Prionotou* appellatur, quia altissima montium juga, quæ secus oram hanc producuntur, hic desinunt. Tribus horis post mediam noctem solventes, remigio liburnicas impulimus secundum oram, & mox omnia vela expandimus; verum ante solis ortum, quum liburnicæ aliquot vadis impingerent, rursus dimisimus & remigio usi sumus. VIII. April. summo mane pulchrum & amplum sinum intravimus, cujus nullum finem versus Arctum & Corum videre erat; altum itaque tenuimus, sed vada & brevia tot tantaque utrimque apparebant, ut mirum videretur, quomodo inter illa, nunc ad dextram nunc ad sinistram declinando, eluctaremur. Sub vesperam proras saxis, quæ magno vado incumbebant, alligavimus.

IX. Rursus solvimus, & portum inter magnum vadum subivimus, qui *Xaabeliden* appellatur. Huic in alto objacet insula *Zomorgete*. A cornu terræ ad alterum cornu, ora trium leuc. & dimidiæ spatio, inter Aquilonem & Africum jacet; statimque ab hoc cornu ora magni sinus flectitur versus Occidentem, atque iterum reflectitur, & variis flexibus atque reflexibus magnum ambitum absolvit, & demum revertens versus Ortum, vastum cornu in altum ejicit, quod Arabes *Raselnaxel*, id est, Siccum cornu vocant; Ptolomæus promontorium *Pentadatilon*, uti in tertia Africæ tabula videre est. Insula *Zomorgete* ab hoc versus Ortum distat circiter VIII. leuc. Atque hinc porro, ut Arabes naucleri monebant, ora utrimque conspicitur; Arabiæ tamen continens longius ab insula abest: hæc insula edito & sterili est solo, & à Ptolomæo dicitur *Agathon*; adjacet altera longe minor, cujus ille meminit. Porro vadum *Xaabeliden* penitus extat è fluctibus, & sese aperit ad brachiorum humanorum

rum modum, unde & nomen apud Arabes invenit; *Xaabeliden* enim ſonat vadum manuum: portus autem verſus continentem jacet, incurvis hiſce brachiis fluctuum violentiam frangentibus: hoc vadum abeſt à *Raſelnaxef* circiter leucas IV.

X. April. velis expanſis verſus Boream promovimus, aura valide flante, & hora nona inſulam *Cornaquam* offendentes inter illam & continentem enavigavimus. Hæc inſula exigua eſt & ſterilis, diſtat à continenti ſeſquileucam; forma repræſentat ingentem lacertum, anterioribus cruribus divaricatis, unde à navigantibus ut plurimum obſervatur; abeſt à *Zomorgete* via VI. leuc. Hinc adnavigavimus magnum terræ cornu, quod vaſte in altum prominet, & *Raſelente* Arabibus dicitur, id eſt, promontorium naſi. Promontorium hoc nullos habet colles, ſed vaſta planicie circumdatur, nullis arboribus veſtita, ac ne herbidi quidem quicquam ſortita, in ipſo autem cornu peramplum templum jacet ſine ullis aliis ædificiis. Percelebre eſt hoc promontorium, quia hoc ſuperato navigantes ſe jam omnibus periculis defunctos opinantur. Hoc circiter III. leuc. prætervecti altitudinem dimenſi ſumus XXIV. grad. & X. ſcrupul. ab Æquatore verſus Arctum. E quo manifeſtum eſt promontorium hoc abeſſe ab Æquatore grad. XXIV. atque hic olim ſitam fuiſſe urbem *Berenicen*; nam Ptolomæus conſtituit illam ſub ipſo Cancri tropico, veteres autem maximam ſolis ab Æquatore declinationem faciebant XXXIII. grad. & L. ſcrupul. Et Plinius *lib.* VI. de *Berenice* agens ſcribit ibidem ipſo die ſolſtitii ſexta hora umbras in totum abſumi. Paulo ante veſperam inſulam *Xuarit* attigimus, quam prætervecti certa vada & rupes offendimus, & in portu ſatis commodo anchoras fiximus, qui Arabibus dicitur *Cial.* Circa hæc vada tantam multitudinem volucrum conſpeximus, quantam hactenus in hoc freto non videramus, abeſt autem *Cial* à *Suaquen* leuc. III. A *Raſelnaxef* ad inſulam *Xuarit* XVI. aut XVII. numerantur leucæ; toto autem intervallo à promontorio ad *Cial* uſque mare tantum tribus locis vadis & ſcopulis contaminatum eſt, primo ad orientale inſulæ *Cornaquæ* latus, ubi ingens vadum extat, & variis ſaxis diſtinguitur, ſecundo ad inſulam *Xuarit*, à qua dextra lævaque tot vada deſcendunt, ut mare inter inſulam & continentem occludere videantur: tertio juxta *Cial*, ubi tanta eſt vadorum copia, ut nulla pars maris iis vacare videatur. *Xuarit* eſt in-

ſula

L.

ſula exigua & æquori pene æqualis, mediam lucus occupat amœne vernans, diſtatque à continenti circiter dimidiam leuc. Omnis ora à *Suaque* ad *Raſelnenſe* habitatur à gentibus, quæ *Badoes* appellantur, & Mahumetem colunt. A *Raſelenſe* ad oppidum *Socz* & gremium hujus freti regio omnis ad Ægyptum pertinet, & incolæ illius à Ptolomæo *Arabes Ægyptiaci* appellantur; Mela appellat ſimpliciter *Arabes*; hi quoque hodie dicuntur Badoes, de quibus ante diximus.

XI. remigio promovimus, & ſub horam nonam magnum ſinum ſumus ingreſſi, qui *Gadenaubi* dicitur, diſtatque à *Cial.* IV. leuc. ora jacet inter Eurum & Corum, & tam vaſtis & continuis jugis erigitur, ut mirum videatur: hic portus diſtat ab Æquatore XXIV. grad. & XL. ſcrup. Poſt mediam noctem hinc ſolventes, & inter vadum à promontorio deſcendens, quod ſinum claudit à Coro, & inſulam *Babuto* enavigantes, præter expectationem vado impegimus, ita ut de nobis actum putaremus, ſed ſine ullo damno nos abſolvimus, & alveum nacti remigio proceſſimus verſus Corum.

XII. ſecundum oram aliquantum remigio provecti, anchoras jecimus in portu, qui Arabibus *Xarmeelquinan* dicitur, id eſt, *apertura montium*. Diſtat à *Gadenaubi* ſeſqui leucam. Hic portus ambitu quidem exiguus, ſed opportunitate nobilis eſt, & portui *Igidid* perſimilis; diſtat à *Suaque* CVIII. leuc. Hinc profectis Eurus vela implevit, qui ſub meridiem tam valide perflavit, ut arenas littoris in ſublime inſtar nebulæ ageret: verum ſub veſperam, quum jam omnes liburnicæ convenirent, mirum dictu, ventus nonnullas ita deſeruit, ut prorſus immobiles viderentur, aliarum vero vela ita implevit, ut rapido curſu ferrentur, atque ita nunc has nunc illas aut deſerens aut impellens, intra ſaxi jactum, omnes admiratione implevit: præterea aura quædam ab orientali & boreali plagis nos afflavit ita fervida, ut flammæ ſimilis videretur: arenæ quoque è littore ſublatæ nunc hac nunc illac ferebantur, & non raro reciprocabantur, antequam ſubſiderent; ut plurimum autem in æquor præcipites ruebant. Accidit id nobis, quum ex adverſo portus *Xaonæ* navigaremus: in hunc itaque modum nunc velis expanſis, nunc demiſſis, nunc rei admiratione attoniti, nunc non levi metu perfuſi curſum tenuimus uſque ad veſperam, qua portum intravimus, qui Arabibus *Gualibo* dicitur, id eſt, *portus*

turbarum; hac die & parte noctis XIII. leuc. promovimus. A *Guadenaubi* ad portum *Xacaram* inter Eurum & Corum circiciter X. sunt leucæ, & à *Xacara* ad aliud cornu, quod pene leucam distat à *Gualibo*, VI. leuc. Toto hoc intervallo mare vadis & scopulis caret, præterquam supra *Xacaram* circiter I. leuc. ubi continenti vadum objacet.

Hoc XVI. leucarum spatio plures portus sunt quam credi possit; inter quos unus est satis amplus, qui *Xaona* dicitur, juxta quem Mauri quondam celebre gentilium oppidum fuisse memorant, quod, si Ptolomæi III. tabula Africæ bene consideretur, *Nochesia* dicebatur. Secundum oram discurrunt vasti montes continuis pene jugis, supra quæ intra continentem adhuc altiores montes apparent. Inter montes autem hos duo longe altissimi visuntur, qui non modo vicinis, sed omnibus hujus oræ montibus præcellunt, quorum unus nigricat, alter subflavus apparet, intermedio autem spatio arenosi tumuli jacent: à nigro monte intra continentem sese campus aperit, arboribus ingentibus & patulis consitus, atque hæ arbores primæ mihi visæ toto hoc terrarum tractu, quæ telluri congruant, nam cæteræ quas circa *Mazuam*, *Xarmeelquinam* & *Igidid* observavimus, magis palustres & rupestres visæ, tristes aspectu, sine fructibus, & quæ licet frondes habeant, tamen nudæ & squalidæ videntur.

Gualibo obest à *Suaque* centum & viginti leuc. hic portus valde similis est portui *Xarmeelquinam*, in hoc tamen differunt, quod ille pluribus vastis montibus cingatur, hic vero plana & vasta regione. Aditus ad hunc patet per vada & rupes alveo interim satis alto & lato. XIII. post solis ortum è *Gualibo* solvimus, & vento ab Coro reflante & ingentes fluctus tollente, secundum oram remis classem impulimus, subque horam decimam semileucam progressi portum *Tunam* subiimus, exiguum & vadis contaminatum, XXV. grad. & XXX. scrup. ab Æquatore versus Arctum: ostium vadis & scopulis impeditum, nec interius eisdem vacat: pone cornu tamen, quod ad Arctum jacet, statio satis fida est adversus Cori vehementiam: solum in ambitu sterile & meræ arenæ: supra ipsum cornu eminent tres petrosi tumuli, industria, ut nobis videbatur, facti ad portum indicandum. Paulo ante solis occasum, proras alligavimus vado cuidam, quod supra Tunam jacet circiter unam leuc.

XIV. April.

XIV. April. Quum mari valde fluctuante cum summo labore secus oram provecti essemus, post meridiem perpulchrum sinum intravimus, in cujus intimo recessu portus est, in quo anchoras fiximus; hac die & nocte circiter V. leuc. promovimus: ora hæc inter Eurum & Corum jacet, partim humilis, partim in montes assurgens.

XV. paulo post Solis ortum, portum *Alcocer* attigimus, circiter VII. leuc. noctu provecti. *Alcocer* si † Plinius lib. VI. & * Ptolomeus in tertia Africæ tabula recte inspiciantur, olim *Philoteras* dicebatur, & regio omnis inter *Alcocer* & *Arsinoen*, caputque hujus maris, uno nomine *Eneo* appellabatur: hic locus abest à flumine Nilo itinere XV. aut XVI. dierum, si recta ad Occasum tendas. Hic portus accipit omnes fruges, quas hæc Egypti pars producit, quam *Riffam* hodie vocant; atque hinc fere cæteri hujus maris portus illas solent petere. Oppidum *Alcocer* sive *Philoteras* olim duab. leuc. supra hunc locum conditum erat, cujus hodieque rudera visuntur, & antiqui *Alcocer* nomen servant, sed quia locus ille tot navibus accipiendis & commerciis minus opportunus erat, oppidani huc fuerunt traducti. Novum autem oppidum (ut bis à me rite observatum) situm est XXVI. grad. & XV. scrup. ab Æquatore versus *Arctum*, à *Suaquem* CXXXVI. leuc. Portum facit amplus sinus, orientalibus ventis, qui hic non raro valide flant, & magnos fluctus tollunt, expositus; oppido tamen objacent vada, quæ fluctus frangunt, pone quæ naves in anchoris stare consueverunt. Oppidum exiguum est & ignobile; ædificia non multum à stabulis armentorum & pecorum abludunt, licet parietes è saxo aut limo sint, partim intecta, partim storeis leviter clausa, quæ incolentes à solis tantum radiis defendunt, nam rarissime hic pluit. In ambitu oppidi circumquaque, neque oræ, neque colles quicquam herbidi sortiuntur, tantum hac illac nigricantes & adusti tumuli tristem aspectum præbent, planiciem sterilis arena occupat, minutis lapillis mixta: portus hic facile pessimus omnium quos hic viderim, nam quum mare hoc pluribus piscibus foetum sit, sinus hic plane eorundem expers

* Ptol. *Philoteras portus* XXVI. XLV.

† Plin. *mox oppidum parvum est Ænum, pro quo alii Philoteram scribunt.*

expers eſt: nulla hic armenta aut pecora, haud longe ab oppido tres putei ſunt, è quibus oppidani aquam petunt, ſed à marina non multum diverſam. Mauri harum regionum periti narrabant mihi *Ægypti* nomen hic ignotum eſſe, ſed regionem omnem ab hoc loco *Alexandriam* uſque & ultra appellari *Riffam:* Quæ regio, ſiqua toto orbe, omni genere annonæ, armentis, camelis, jumentis ſupra fidem abundat, & vix veſtigium inutilis ſoli continet. Indigenæ eiſdem omnino inſtitutis degunt quibus Arabes, & eodem idiomate utuntur: ſolum maxima ſui parte planum eſt, quod quum rariſſime hic pluat, à Nilo, quum ripas ſuas excedit, egregie fœcundatur. Nilum denique referebant ab *Abyſſinorum* uſque regiones navigabilem eſſe, ſed crebris inſulis & ſcopulis ita impeditum, ut peritiſſimis naucleris opus ſit. *Alcocer* autem locum tam ignobilem ob id ſolum habitari, quod Nilo propinquior eſſet, quam cæteri portus: oppidum ita munitum adverſus *Badoes*, gentem efferam & pravam, quæ oppidanos non raro non opinantes opprimat & ſpoliet.

XVIII. April. quum IV. ab *Alcocer* leucis paulum pone vadum ſubſtitiſſemus, vela expandimus.

XIX. improviſus ab Coro turbo nos ſub inſula *Suffange-Elbabar* anchoras jacere coegit: nomen inſulæ Arabibus ſonat *Spongiam marinam*; diſtat hæc inſula ab *Alcocer* XIII. leuc. & XXVII. grad. ab Æquatore verſus Arctum, tota arenoſa, nuda & aquarum inops, II. leuc. longa, & vix dimidiam lata; portum habet adverſus incerta ventorum tutum; in ipſo ore ſunt quidem vada quædam, ſed ita conſpicua, ut facile vitari poſſint.

XX. ſub occaſum ſolis circiter VI. leuc. ab inſula provecti eramus: ora autem continentis hoc ordine jacet, ab inſula ad arenoſum continentis cornu ſeſquileucæ ſpacio inter *Euronothum* & *Traſciam*, à quo ora reflectens ingentem ſinum facit, in quo plures jacent inſulæ, ſinus, portuſque.

N.N.W. S.S.O.

XXI. inſulam *Xeduam* attigimus, & latus illius raſimus quod *Arabiam* reſpicit: alta eſt inſula & prærupta & mera rupes III. leuc. longa & duas lata, aquarum inops & arboribus nuda, diſtat ab *Alcocer*. XX. leuc. & utrimque à continenti pari pene V. leuc. intervallo; ab hac verſus Corum tres aliæ inſulæ jacent longe minores & æquori pene æquales. Poſt ſolis ortum Arctoum

Arctoum insulæ promontorium superantes, ad oram *Arabiæ* trajecimus, & vento obsecundante, sub horam undecimam *Arabiæ Petreæ* continentem adnavigavimus; & secundum oram provecti ante vesperam ad oppidum *Toro* anchoras jecimus, quod distat ab insula *Zeduan* duodecim leuc. inter Euronothum & Trasciam, paulo magis versus Arctum.

Oppidum quod hodie *Toro* dicitur, olim fuisse dictum *Elanam*, (1) ex Ptolemæo **, Strabone, & aliis colligo, licet distantia ab Æquatore & situs multum videantur discrepare: nam veteres prodiderunt *Elanam* sitam esse in intimo sinus *Elanitici* recessu XXIX. grad. & XV. scrup. ab Æquatore; *Toro* autem hodie situm est ad oram longam & rectam XXVIII. grad. & X. scrup. ab Æquatore. Verum si hic locus idem fuerit cum *Elana*, Authores illos deceptos fuisse apparet ab illis, à quibus sua acceperunt. Esse autem eundem ex eo conjicio, quod Ptolemæus *Elanam* ad oram *Arabiæ Petreæ* collocet, haud longe à monte *Sinai*, & inter *Elanam* & * *Heroum* civitatem, quæ hodie *Soez*, nullius præterea oppidi meminerit: inter *Toro* autem & *Soez* hodie nulla vestigia cujusquam oppidi comparent, quinimo regionis asperitas & infœcunditas arguit nullam hominum habitationem toto illo intervallo unquam esse potuisse. Hoc oppidum *Toro* videtur idem esse cum eo, quod S. Scriptura vocat *Ailan*, ubi Schelomo Rex Judæ naves struendas curavit, quæ è *Tarsis* & *Ophir* aurum peterent & argentum ad structuram templi. Neque verisimile est alium locum fuisse, nam cum materies omnis è monte *Libano* & *Antilibano* devecta fuerit, non est credibile Judæos Idumeæ dominos & illius *Arabiæ Petreæ* partis, quæ inter *Toro* & *Soez* interest, non nisi ad proximum locum deduxisse. † Strabo Cappadox credit *Ailan* & *Elanam* eandem esse urbem, & alibi de hac urbe ita loquitur: *Post ea est Gazeorum portus, & paulo supra ad septem stadia urbs, quæ olim illustris fuit, ab Alexandro autem diruta; ex hoc loco dicitur esse* CIↃ. CC. LX. *stadiorum transcensus ad urbem Elana*

* Semel iterumque ejus meminit Strabo *lib.* 16.

† lib. XVI.

(1) Strabo lib. 16. Ἐςι δ' ἡ Ἐλάνα πόλις ἐν θατέρῳ μυχῷ τοῦ Ἀραβίου κόλπου &c. *Est autem Elana urbs in altero recessu Arabici sinus, qui apud Gazam est nomine Elaniticus.* Ptol. *Elana juxta secessum sinus illi cognominis grad.* XXIX. XV.

** Auctor hujus Itinerarii scribit *Ptolemæus* & *Ptolomæus* promiscue. Sed hoc nomen recte scribitur *Ptolemæus* ex Nummis, quos vide apud Vaillant. in *Historiâ Ptolemæorum*. Adde Montfaucon in *Palæographia Græca*. pag. 79. 92. & 144.

Elana situm in Arabici sinus intimo secessu. Duplex hic est, alter Arabiam & Gazam versus, quem Elaniticum appellant ab urbe, quæ in eo est; alter Ægyptum versus ad Heroum urbem, in quem compendiosius iter est à Pelusio. Atque hæc quidem sunt, quæ è veteribus observavi. Porro oppidum *Toro* situm est ad oram maris, secus longum & pulchrum littus, quod priusquam ad oppidum accedas XII. perpulchris palmis vestitur, à quibus campestris planities pertinet ad radices montium, qui à Sinu Persico secundum littus maris procurrunt, & hinc flectentes ad Aquilonem Arabiam Petream dividunt à Felice. In summis autem montium illorum jugis habitant etiamnum Christiani quidam, qui ibidem sanctam vitam colunt. Supra *Toro* autem ad littus maris sensim assurgit mons, qui vaste intra fretum prominet, ita ut ad oppidum *Toro* & portum illius mare desinere videatur, tres editos montes à se invicem divisos ostentans. Oppidum hoc exiguum est & peramœno situ, à Christianis qui Arabice loquuntur inhabitatum: ibidem & monasterium est monachorum . . . . .

. . . .

. . . . . vadum, IV. leuc. infra *Furaten*. hic capacissimus est portus.

XXII. Maji. *Mazuam* redivimus ad reliquam classem, ubi substitimus ad IV. mensis Julii, gravissimos interea ventorum turbines, nimbos, tonitrua & fulmina, cum summo discrimine & gravi damno perpessi. IX. Julii è portu *Mazua* discessimus, & XI. summo mane III. circiter leuc. à cornu *Dallaca* in insulas aliquot incidimus, numerosas, & æquori pene æquales, quibus superatis, oram insulæ Dallacæ stringentes, paulo ante solis occasum offendimus insulam arenosam & humilem, quam vocant *Dorat Melcuna*, à qua multa vada descendunt: & post Solis occasum non multum aberamus ab insula *Xamea*: inter quam & oram continentis alveus egreditur, qui potissimum ab iis, qui *Mazuam* petunt, navigatur. Ora omnis *Dallacæ* inter Corum & Eurum producta admodum humilis est. XVIII. demum angustias hujus freti feliciter eluctati IX. Augusti *Angedivam* portum intravimus, à quo denique *Goam* feliciter sumus reversi.

Sinus hic Arabicus Arabibus hodie non alio nomine vocatur, quam *Fretum Meccæ*: Antiquis dictum fuit mare Erythreum: caussa quæritur; Plin. *lib.* VI. *cap.* XXIII. *Irrumpit*

deinde

deinde sic in hac parte geminum mare terras, quod Rubrum dixere nostri, Græci Erythræum à Rege Erythra, aut (ut alii) à Solis repercussu talem reddi colorem existimantes: alii ab arena terraque, alii à tali aqua ipsius natura. Lusitani, qui primum hoc fretum navigarunt, referunt undas illius ab arenis rubicundis, quæ utramque oram occupent, & à turbinibus, qui hic frequentes, sublatæ è vicino littore in altum præcipitantur, non raro rubro colore imbui: verum toto navigationis tempore, licet crebros & gravissimos ejusmodi turbines perpessi, nunquam undas alio colore tingi observavimus, quam quo passim visitur omnis pene unda marina: falsumque adeo est, arenas littoris utrinsque rubras esse, nisi forte paucissimis locis: contra collium & montium, qui utrimque littori incumbunt, solum potius nigrum sive adustum apparet; littoresque arenæ uniformem colorem candidum servant. Nec tamen inficior undas hujus freti pluribus in locis rubicundiores videri eminus intuentibus; cujus hæc causa est; à *Suaquen* usque ad *Alcoçer* cxxxv. leuc. spatio, æquor plurimis vadis & pulvillis arenarum scatet, quorum fundo adnascuntur arbusta coralina in varios ramos sparsa; quædam candido, sed longe plura rubro colore; alia viridi, alia subrufa alga tecta: quamque aqua hujus freti limpidissima sit & clarissima, subjectarum plantarum colores mirifice in superficie exhibet; unde fit, ut aqua longe plurimis locis rubicunda, paucioribus candida aut viridis appareat. Quod ab aliis non bene observatum haud dubie occasionem præbuit mare hoc rubrum appellandi, cum unda per se non alio quam marino colore tincta sit.

Joannis de Barros Lusitaniæ R. Consiliarii & Ludovici de Marmol Carvajal Descriptio Maris Rubri.

FOrmam hujus Freti comparant hodie corpori lacerti, cujus collum sint angustiæ Freti, caput mare, quod extra illas jacet, inter promontoria *Guardafu* & *Fartaque*; corpus reliquum fretum ab angustiis ad intimum sinus recessum & oppidum *Sues*; quo intervallo cccc. leuc. in longitudinem continentur. Arabes qui mare hoc navigant, dividunt latitudinem illius in duodecim Jomos, ut vocant, ita ut paulum supra xxxvi. leuc. con-

 tineat:

tineat, ubi latissime patet. Hæc mensura apud ipsos est octava pars XXIV. horarum, attribuendo unicuique horæ iter unius *Farsangæ*, ita ut tres *Farsangæ* unum *Iomon* comprehendant. Est autem antiqua hæc Persarum mensura, quam Græci *Parasangam* vocat. Iidem latitudinem hanc duodecim Iomorum dividunt in tres partes, quarum media, quæ veluti dorsum est lacerti, ipsis dicitur *mare largum*, quia noctu juxta atque interdiu navigari potest, & ab ipsis angustiis ad intimum recessum nusquam deprehendatur altius L. orgyis, aut minus XXV. quum reliquæ partes, quæ oras utrimque radunt, quarum Africana illis *Ayam* sive *Axam* & interdum *Habaxa* dicitur, plenæ ut plurimum sint insulis & vadorum brevibus, & cum summo discrimine hic navigetur per canales tortuosos, idque interdiu tantum. Juxta angustias autem habitant naucleri, qui *Rebones* ipsis appellantur, & naves ingredientes *Juddam* aut alio conducere solent mercede XXV. aut XXX. ducatorum. In hoc freto ut plurimum spirant venti ab Oriente aut Occidente, raro alii. Toto illius spatio non ingreditur in illud flumen alicujus nominis, quia omnis ora Arabiæ sterilis est atque arida; unicum tantum habens amnem, qui è duobus torrentibus altero candido, altero rufo coalescit, & Arabibus *Bardilloi* vocatur; qui IV. leuc. supra Bahaor & X. à *Judda* egreditur, adeo tenuis, ut antequam littus attigerit, falsus evadat. Ad oram vero Africæ, fluvii qui è montibus descendunt, qui oræ incumbunt, grandiores fere mediterranea petunt, & in alios amnes se condunt, præcipue in flumen *Tagazii*, quod se conjungit cum fluvio *Abauby*, & utraque conjuncta confluunt in *Nilum*: alii autem fluvioli & torrentes, qui versus mare descendunt, adeo tenues sunt, & solum ita siticulosum, ut æstate fere absorbeantur, antequam littus attingant, hyeme vero non incommodam aquationem præbent. Arabes hoc mare appellant *Bahar Calzum*, sive *Corzum*, quod sonat clausum, licet id nomen magis proprie conveniat mari Caspio: ut plurimum autem vocant *Mare Meccæ*, quia hæc urbs haud ita longe à littore illius jacet: Latini vocant *Rubrum*. Causam tradit *Joannes* à *Castro*, quam veram opinor. In hoc freto uniones sive margaritæ reperiuntur, juxta insulam *Dalacam*, quæ oræ Abyssinæ objacet. Solent autem ostrea margaritifera traducere ad Insulam *Muam*, ut solis ardore dehiscant: reperiuntur & juxta aliam insulam, quæ Arabiæ vicinior est, & *Arfax* appellatur. Mare hoc non admodum

dum

dum est pisculentum, quia tam pauci amnes in illud descendunt. Angustias sive aditum hujus freti vocant Arabes *Babel munde*, sitæ autem sunt ad altitudinem XII. grad. & XV. scrupul. licet Ptolemæus ad X. gradum collocet. Ab Arabiæ cornu, quod Ptolemæus *Possidium* vocat, ad oppositam Africæ oram, ubi oppidum *Dire* constituit, circiter sex sunt leucæ; quod intervallum occupant septem insulæ, quæ fretum videntur claudere, præsertim sex illæ, quæ Africæ propiores sunt; ita ut navigantes cum eminus è longinquo prospectant, nullum hic transitum suspicentur, quum propius accedentes pulcherrimum & satis latum canalem offendant. Principalis insula est, quæ Arabiæ adjacet, quam vulgo insulam *Portæ* vocant, licet proprio nomine *Mehun* vel *Menhun* dicatur; patet in longitudinem secundum alveum, qui naves intra fretum admittit, sesqui leucam: Ab orientali plaga in summam assurgit altitudinem, sed deteritur à ventis, qui valido impetu per has fauces perflant. Versus Africam adversus ventorum vim munita est, & stationem quantævis classi præbet: inter ipsam autem & Arabiæ oram unius leucæ intervallum est, per quod præcipuus canalis se evolvit; sub ipsa vero ora rupes edita jacet, quæ è longinquo arx videtur esse, & ubi fluctus implevit, tota ab æquore cingitur: hic degunt naucleri illi, de quibus supra. Intra & extra fretum plures sunt stationes, quas recessus maris faciunt, ubi naves in anchoris consistunt à ventis tutæ. Ab angustiis hujus freti secus Arabiæ oram ad Insulam Camaran, XLIV. leuc. spatio, regio omnis paret Regi Adenis, nullaque toto illo tractu ad oram visitur oppidum alicujus nominis, præter portum * Mecæ & paucos ignobiliores. A *Camaran* (insula hæc continenti objacet) ad *Gezam* urbem nobilem, quæ *Xerifo* cuidam paret, LX. sunt leucæ, quo spatio habentur portus *Celibu*, *Zubith*, *Holbedia*, *Mocaham*, *Zula*, *Halbor*, & *Hontara*. A *Gezam* ad oppidum *Imbo*, spatio CXXX. leuc. regio omnis paret *Xerifo Baracat* domino *Mecæ*; XLII. leuc. à *Gezam* jacet *Ziden* celebris locus, & intermedio spatio *Malambo* portus, *Babalcarme*, *Boca*, *Gudisi* & *Magaxa*. XXXVI. à *Ziden* jacet *Judda* celebre emporium ob plurimas naves, quæ ex India hic appellunt, & oppidum Arabiæ principale, à quo ad *Mecam* in mediterraneis sitam XV. numerantur leucæ. Inter *Ziden* & *Juddam* jacent portus *Badea* & *Corom*. A *Judda* ad *Imbum* sunt L. leucæ & intermedio spatio portus *Babaor*, *Saba*, & *Hercar*,

* Hodie Moha dicitur.

Hercar, Ab Imbo ad *Tor* sive ut Lusitani vocant *Toro* sunt LXXVIII. leucæ; regio omnis sterilis & sine certo domino. Arabes pervagantur hanc & spoliant peregrinos, qui *Almedinam* & *Mecam* petunt: toto hoc tractu unicus est portus *Mohi*. A *Torro ad Suez* sunt XL. leuc. & illo spatio *Corodolo* (distans secundum J. de Barros à Toro XV. leuc.) & puteus Mosis. A *Suez* ad *Alcozer* (oram Africæ jam legimus) sunt XLV. leuc. ab *Alcozer* ad *Suaquen* CXXX. & intermedio spatio hi portus, *Tune*, *Goalibo*, *Xoana*, *Zacari*, *Xam el quiman*, *Comol*, *Igidid*, *Ferate*, *Calacal*, *Fuxa*, *Drodante*, & alii, ubi non sunt oppida. Urbs *Zuaquen* præcipua est totius freti, à qua ad *Mazuam* sunt LX. leuc. & intermedio spatio *Xabaque* & alii portus. A *Mazua* (quæ est insula continenti adjacens è regione *Arquico*) ad angustias freti, unde cœpimus, sunt LXXXV. leuc. Hæc ora præter insulam *Dallacam* nullos habet portus aut stationes, quia tota vadis, & rupibus inquinata est: continens toto illo tractu in vastos montes attollitur. Gentes quæ hanc oram habitant (nobiliora oppida excipio) admodum barbaræ sunt & feræ, latrociniis ut plurimum vitam tolerantes. Regio autem; quæ pone montes jacet, ad superiorem Æthiopiam pertinet ad *Suaquen* usque.

Ex eodem LUDOVICO de MARMOL.

Judda sita ad oram Arabiæ Felicis, XXI. grad. & XXX. scrup. ab Æquatore versus Arctum, solo tam sterili atque arido, ut vix quicquam herbidi ferat, commerciorum opportunitate tantum nobilis. Oppidani narrant hic antiquitus aliam urbem fuisse celeberrimam, (quam quidam suspicantur à Ptolemæo *Badeo Regiam* appellari) extra hanc vero fabulantur Adamum & Evam esse sepultos; verum Lusitani, qui secus hanc oram navigarunt, credunt *Badeo* infra *Juddam* fuisse ad altitudinem XX. grad. (hanc enim illi tribuit Ptolemæus) & hodie appellari *Xeresen*, hic etiamnum visuntur duæ turres antiqui operis, quæ satis indicant hic quondam oppidum fuisse magni nominis: paulo ultra alia quoque urbs visitur, *Confusa* dicta, in cujus ædificiis literæ comparent, quas nemo hodie legerit; magni nominis est, quia desertum hic originem capit. Portus Juddæ incommodus est & difficilis ingressu, ob vada & brevia, quæ objacent & alvei anfractus: oppidum enim conditum est in humiliori cornu, quod ab altero multis vadis dirimitur.

Ex

Ex Joanne de Barros.

Camaran insula sita est ad altitudinem xv. grad. versus Arctum: ab Arabiæ continenti unam leucam: Solo est humili & alicubi palustri, unde hic lætissime proveniunt manguæ arbores, materie durissima: reliqua pars insulæ arboribus nuda est, herbida tamen: inter se & continentem portum satis commodum concludit, & aquationi opportunum, ob quam plurimum frequentatur: fuisse hic quondam oppidum satis magnum è ruinis, quæ supersunt, apparet; hodie à paucis & miseris habitatur.

Itinerarium SULERMANNI Bassæ à Suez in Indiam: descriptum à nauclero Veneto anno 1538.

A *Suez* ad promontorium *Pharaonis* sunt milliar. Italica IV.

A *Suez* ad *Corendolo*, ubi *Pharaon* submersum volunt, sunt mill. LX.

A *Corendolo* ad *Tor* sunt milliar. c. Hic multi Christiani habitant; abest autem à monte *Sinai*, ubi monasterium est *S. Catharinæ*, itinere sesqui diei.

A *Tor* ad *Charas* sunt milliar. XL. A *Charas* ad insulam *Soridan*, quæ abest à continente milliar. XL. sunt milliar. c.

Ab insula *Soridan* ad montem *Marzoan* sunt milliar. c.

A monte *Marzoan* ad *Cor* sunt milliar. cccc.

A *Cor* ad *Ziden* sunt milliar. XXX. Hic naves Indicæ appellunt; abest à *Mecha* itinere sesqui diei. Nulli hic fontes, sed tantum cisternæ aquæ pluviæ: extra oppidum Moschea est, in qua Evam sepultam fabulantur. Incolæ fere nudi incedunt, colore fusco.

A *Ziden* ad insulam *Arfax* sunt milliar. ccccLX. Insula deserta est, circa quam ostreæ margaritiferæ capiuntur.

Ab *Arfax* ad insulam *Camaran* sunt milliar. XL. distat hæc à continente milliar. XXVIII. circa illam corallum candidum reperitur; castellum hic cernitur dirutum; incolæ pauci sunt, brevi statura, & fere nudi incedunt, præterquam circa partes verecundas; navigia habent, sine ullis ferramentis, & tantum funibus quibusdam & palmarum foliis contortis consuta.

A *Camaran* ad insulam Tuicæ sunt milliar. c. à qua ad angustias freti sunt milliar. x.

In

In reditu.

Ab angustiis freti ad castellum *Meccam* sunt milliar. L. *Zibith* abest hinc iter trium dierum.

A *Mecca* ad insulam *Camaran* milliar. CL. ab hac ad *Cubit zarif* in continente sunt milliar. XX. Hic *Suleiman* descendit in terram cum suis copiis, & itinere terrestri petiit *Zibith*, & dominum illius, postquam ultro se dedidisset, capite plexit. *Zibith* perpulchrum est oppidum, multos habens fontes, & hortos optimorum fructuum feraces, abundatque omni genere commeatus

A *Cubit Sarif* ad *Cor* sunt milliar. C. distans à continente milliar. V.

A *Cor* ad *Zeizer* sunt milliar. LXX.

A *Zeizer* ad *Adiudi* sunt milliar. L.

Ab *Adjudi* ad *Mugoram* sunt mill. L. bonus est portus & aquationi atque lignationi peropportunus

A *Mugora* ad *Darbonin* sunt mill. L. à quo ad *Iasuf* sunt totidem.

A *Jasuf* ad *Chofodan* sunt mill. LX. Ad *Saltam* mill. L. Ad *Ariadan*, cujus portus appellatur *Mazabrain*, mill. XXX. Ad *Jusuman* mill. XXX. Ad *Mucare* vadorum brevibus inquinatum mill. XXX.

Ad vada *Babir* mill. XXXV. Ad *Muchi*, XLV. Hinc *Ziden* ventum etc.

Ad *Contror* mill. XXXV. Ad *Almomuschi* milliar. LXX. Ad *Robon* mil. XXX. Ad *Farci* mil. XVI. Ad *Sathan*. mil XXV. ad *Zormam* mil. XXX. Ad *Jambut* mill. XX. magna hic est annonæ copia, sed aquarum inopia. *Medina Talnabi* abest hinc iter unius diei.

A *Jambut* ad *Sichabo* sunt milliar. LXXXVIII. Ad *Bubuctor* mil. C.

Ad insulam *Genamani* milliar. XXX. Ad *Chisase* mill. XX. Ad *Tor* mill. CLXXV.

A *Suez* ad angustias freti sunt milliar. CIↃCCCC. mare hoc latum est mill. CC. & quibusdam locis plura: ad oram autem tot sunt vada & rupes, ut non nisi interdiu navigetur; & difficulter ob varios mæandros itinerum ratio iniri potest ab iis, qui secus oram navigant.

XX. & I.

VETERA TESTAMENTA

Seculo xv. & ſequenti conſcripta.

X X. & I.

VETERA TESTAMENTA

Seculo xv. & sequenti conscripta.

I.

(1) *Mutuum conjugum testamentum, Gisberti Domini de Noordelose & Meynæ van Heemskerck. Ann.* CIↃ. CCCC. XXXII.

Y *Gysbrecht* van *Vianen*, Heer tot *Noordelose*, tot *Nuwecoep*, ende tot *Oistbuysen*, ende *Meyne* van *Heemskerke* Ioncfrou van *Vianen*, ende Vrouwe der landen voernoemt, doen cond allen luyden, dat wy om gonste ende liefde, die wy tot malcanderen hebben, by Heren *Jan* van *Vianen* onsen broeder, ende der Vrouwen van *Heemskerke* onse moeder, een gunstelike overdrachte ende makinge van goede, wie leeft of sterft van ons beyde, mit malkanderen overdragen ende gemaict hebben, behoudelic altoes die hilixvorwaerde tusschen ons beiden gemaict van waerden te bliven, in der manieren als hier nae gescreven staet. Eerst so hebbe ic *Gysbrecht* van *Vianen Meynen* mynen wyve gemaict, wairt dat ic storve voir hoir, dat si an landen hebben, houden, ende besitten sal in rechter duwarye ende lyftocht, die geheel Heerlicheyt tot Noordeloys, in hogen ende in lagen, in natten ende in drogen, mit thienden grof ende smal, mitter Hofstede tot *Noerdelose*, ende met viere ende vystich morgen lants, die daer an leggen mitter Rosmeulen, mitter swaendrift, mitter manscippen, ende der gifte van der kerke daer toe

(1) An dicas mutuum hoc testamentum, an mortis causa ** donatio, si mavis, mutua, nihil refert. Notarius in testamento, ut adsit, non necesse est, *l. pen.* §. *ult. ff. de leg.* 2. Ne numerus quidem testium, cum datur Principi approbandum. *l.* 19. *C. de testam.*

** Leg. donationem mutuam.

toe behorende, ende mit allen finen toebehoren, niet daer of uytgesceyden, alfo Heer *Jan* van *Vyanen* myn vader voir ende ic nu nae die beseten ende gebruyct hebbe, ende voert alle sulcke pachthoeve ende wes thynse als ic hebbe op *Slingelant*, in manieren, wairt dat Meyne myn wyf na myne doot hilicte, ende enen anderen man name, dat dan dese vorwairde ende makinge doot ende te niete wesen soude, mer so soude *Meyne* myn wyf dan bliven up hoer hilixvoerwarde tusschen ons beyden gemaict, ende behouden sulcke lyftochte, als ic haer daer by voor dese tyt met myns Genadichs Heren hant van Bourgongnen gemaict hebbe. Hier tegens hebbe ic *Meyne* van *Heemskerc* Ioncfrou van *Vianen* voernoemt weder gemaict ende make mit desen brieve *Gysbrecht* van *Vianen* mynen man, wairt dat ic storve voor hem, dat hy dan aenvairden, houden, hebben, ende besitten sal syn leven langh myn Huys ende Hofstede van *Heemskerck*, mitter swaendrift, ende mitter muelen daer toe behorende, ende voirt myn duynen tot *Heemskerc* mit allen hoeren toebehoren, alse myn ouders voir ende ic die na beseten hebben, ende ic van der Graeflicheyt van Hollant te leen houde, uytgesceyden die thienden tot *Heemskerck*, mit voirwaerde, wairt dat *Gysbrecht* myn man na mynre doot hilicte, ende een ander wyf name, dat dan dese voirwaerden ende makinge doot ende te niet wesen sal. Ende om dat wy willen, dat alle dese makinge ende vorwairde van waerde gehouden sullen wesen, so hebben wy gebeden onsen Genadigen Heere van Bourgongen als Leenheere van alle den goede hier voir benoemt, dat hy dese vorwairde believen ende confirmeren wille. In kennisse der waerheyt so hebben wy *Gysbrecht* van *Vianen* ende *Meyne* van *Heemskerck* desen brief mit onsen segelen hier angehangen. Ende wy *Jan* van *Vianen* Ridder, ende *Margriete* van *Cralingen* Vrouwe van *Heemskerc*, om dat wy over ende aen dese vorwairde ende makinge geweest hebben, ende wy elc also alst ons aengaen mach, daer inne geconsenteert hebben, so hebben wy desen brief samentlic gesegelt mit onsen segelen hier aen gehangen. Gegheven opten 27. dach in Iulio, int jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. XXXII. Ende deser brieve syn twee, daer van wy Gysbrecht ende Meyne elc een of hebben.

II.

II.

Testamentum Dni. Johannis Wit Decani ecclesiæ S. Mariæ Trajectens. Ann. CIↃ. CCCC. XXXIII.

In nomine Dni Amen. Per hoc præsens publicum instrumentum cunctis pateat evidenter, quod anno à nativitate ejusdem millesimo quadringentesimo tricesimo tertio, indictione undecima, ipso die beatorum Simonis & Judæ Apostolorum, vicesima octava mensis Octobris, hora vesperarum vel quasi, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri Dn. *Eugenii* divina providentia Papæ quarti, anno tertio, in mei Notarii publici testiumque infra scriptorum ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum præsentia personaliter propter hoc constitutus Venerabilis & circumspectus vir Dns. *Johannes Wit de Delf*, Decanus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis, sanus per gratiam Iesu Christi corpore, compos mentis, rationis, & intellectus, consideransque nichil certius morte, ejusque hora nil incertius, cupiensque hujusmodi mortis horam tam incertam quam inevitabilem rerum ac bonorum suorum mobilium & immobilium, præsentium & futurorum, ac omnium jurium suorum undecunque provenientium, dispositione testamentaria prævenire, omnes suos executores inantea per ipsum Dnm. testatorem quomodolibet constitutos, omniaque testamenta per eundem ante datam præsentium, sive præsentis testamenti, facta penitus & omnino cassavit, annullavit, & revocavit, ac pro cassatis, annullatis, evocatis habere voluit, & de novo ob salutem animæ suæ, parentum, & omnium benefactorum suorum, hoc præsens testamentum sive ultimam voluntatem suam fecit, condidit, & ordinavit, ac disposuit per modum & formam infra scriptos. Inprimis animam suam Deo omnipotenti, & gloriosissimæ virgini Mariæ ejus genitrici, ac omnibus Sanctis humiliter recommendavit, eligens sepulturam suam juxta altare beatæ virginis Mariæ & omnium Apostolorum in prædicta ecclesia beatæ Mariæ Trajectensis situm; & per ipsum Dnm testatorem fundatum & dotatum, (1) vel in monasterio

(1) Fuit Sanctimonialium, & extra portam, ut puto, quæ vulgo *de Weertpoort*. Argumento sunt literæ Ann. 1499. quibus Priorissa

rio dicto Iherusalem extra muros Trajectenses. Item voluit & mandavit præfatus Dns testator executoribus suis infra scriptis, quod primo & ante omnia debita sua, de quibus legitime per literas sigillo sigillatas, aut manu sua scriptas, seu alias rite constiterit, effectualiter persolvantur. Insuper voluit dictus testator & mandavit, ut executores sui inferius nominandi exequias suas funerales procurent fieri secundum modum & formam antiquos, & quod detur vinum modo antiquo consueto: vel secundum modum per quinque ecclesias Trajectenses noviter ordinatum, prout eisdem executoribus devotius & honestius videbitur expedire, & cuilibet presbytero in die obitus sui, ubi ipsum decedere contingat, tunc missam celebranti, voluit ministrari menglam boni vini vel ejus valorem. Et præsertim desideravit, voluit, & mandavit dictus Dns testator statim ipso defuncto triginta missas continuas per presbyterum ad

rissa *en de gemeen Iufferen des Convents van Iherusalem binnen Utrecht* locum dant implantandum, & aream circum ecclesiam, quod nondum hæc restituta, à civibus Trajectensibus, ut credebatur, exusta Ann. 1483. ipso die Sanctorum Petri & Pauli. Verba instrumenti inter alia etiam hæc sunt; *als dat sy voor haer ende haer naecomelingen syn overcomen met Cornelis Peterssen ende Evertgen syn wyf, als dat sy bepoten sellen met appelen tour die kerk metten ouden Reventer, ende alle alsulck lant, als sy daar onbepoot ende onverbuyrt leggende hebben op hare oude Hofstadt in de nieuwe Weert, uytgesondert dat Kerckhof, ende die vruchten, die daer jaerlycks of vallen, sullen sy half hebben, ende sy Iuffrouwen die ander helfte, die sy onder de boomen in sacken ofte in tonnen ontfangen sullen &c.* Et factum id permissu Frederici van Blanckenheim datis de eo codicillis Ann. 1419. *Fredericus Episcopus Trajectensis dilectis nobis in Christo Margaretæ de Groenevelt &c.* Permissu postea magistratus, ne globis prædatoriis esset semper expositum, reductum in urbem Ann. 1513. in domum scilicet seu prædium, *de Herberge van Nieuwenrode.* Locus est è regione Papalis domus seu aulæ. Olim prope plateam, quæ vulgo *de Gaerbeecx stegbe.* Vidi literas aliquando Frederici Egmundani, Domini de Yselsteyn, de Bueren, & de Cranendonck, quibus sibi satisfactum à monialibus fatebatur *van de alinge buysinge, die Gysbert van Nieuwenrode ende Iuffrou Alienora van Borsselen syn gerechte gesellinne wel neer te behooren plach met boeren poort-wech uytgaende in Winsen-stegbe, ende daer toe van de Huysinge ende Hofstede staende in den Regenboocb voersz opten Westboeck van ende in Gaesbeecx-stegbe, naest de voersz herberge van Nieuwenrode.* Charta est Ann. 1593.

ad hoc specialiter deputandum celebrari, & in suo speciali memento haberi per eundem. Item dedit & legavit Majoris, Sancti Salvatoris, & Beatæ Mariæ Trajectensis ecclesiis fructus annorum gratiæ suæ (1) ex præbendis suis dicto Dno testatori in qualibet earundem competentes & cedentes, de quibus fructibus voluit prædictarum ecclesiarum Capitulis (2) pro vestibus aureis *bandekini* nuncupatis, in quibus obligatur, satisfieri, & cuilibet ecclesiæ & Capitulo persolvi de eisdem, & de residuis pecuniis eorundem annorum gratiæ prædictarum ecclesiarum ultra prædicta provenientibus voluit annuos redditus secundum consuetudinem cujuslibet dictarum ecclesiarum pro memoria sua peragenda emi per executores suos subscriptos & comparari. Insuper dedit & legavit idem Dns testator (3) Investito seu Rectori personatus ecclesiæ seu Capellæ de *Ryxbergen* Leodiensis diœcesis medietatem unius coronæ aureæ Regis Franciæ emptæ erga Johannem de Jonge, reliquam vero medietatem fabricæ ecclesiæ seu Capellæ memoratæ annuatim & perpetuis temporibus distribuendam, de qua tamen corona Custos ipsius ecclesiæ seu Capellæ jam dictæ singulis annis unam quartam boni vini ejusve valorem habebit, ita tamen quod omni anniversario ipsius Dni testatoris Investitus sive Rector aut Vicecuratus præfatus de vespere vigilias mortuorum leget, & altera die immediate sequente missam animarum pro memoria perpetua ipsius Dni testatoris habenda annuatim solenniter celebrabit, Custosque ibidem prædictus modo consueto com-

(1) Uni juxta canones unum tantum beneficium, una tantum ecclesia, una item præbenda. *can. monachum*, 20. *qu.* 4. *c. unum c. qui plures* 21. *qu.* 1. *cap.* 3. *ext. de cler. non resid. cap. ult. ext. de relig. dom.* Alteserr. 2. *ascet.* 14. & *ad cap. cum ecclesiasticæ. ext. de concess. præb.* Verum temporis progressu spreti canones & abjecti, ut pridem jam ostendi 2. *man. ad jus Canon. cap.* 10.

(2) An vestes cum institis, cum limbis, cum fasciis? *Band*, *Bandekyn* fascia est. Du Cange de eo nihil.

(3) Persona Rector ecclesiæ est. Rector etiam est Pastor, Curatus, Presbyter, Plebanus. Sacerdos idem qui Rector. Sic infra: *Rectori altaris seu perpetuæ Vicariæ &c. in præscripta ecclesia &c.* Nec obstat, quo minus idem & Persona & Curatus sit, quamvis vulgo distincti. Unde & quod tam varie, *Investitus, sive Rector, aut Vicecuratus præfatus &c.* & mox: *Et sic investitus, Rector, Vicecuratus, aut Custos prædictus &c.*

compulsabit. Et si Investitus, Rector, Vicecuratus, aut Custos prædictus negligens in præmissis fuerit, seu alter eorum negligens fuerit, extunc tota corona seu quota concernens negligentiam ea duntaxat vice, qua negligentia hujusmodi commissa fuerit, cedet fabricæ ecclesiæ seu Capellæ jam dictæ. Item legavit & dedit dictus Dns testator eidem ecclesiæ sive Capellæ de *Rysbergen* prædictæ pro reparatione seu reformatione (1) navis ecclesiæ seu Capellæ ejusdem fructus anni gratiæ suæ sibi de personatu ipsius ecclesiæ competentes & cedentes, Committens nichilominus & mandans executoribus suis infra nominandis, quatenus statim post decessum dicti Dni testatoris omnes & singulos fructus, redditus, & proventus anni gratiæ ecclesiæ seu Capellæ prædictæ ipsi Dno testatori cedentes & competentes ad usus præscriptos levent, recipiant, manuteneant, apprehendant, & disponant fideliter de eisdem. Insuper idem Dns testator dedit, donavit, & legavit Capitulo ecclesiæ Sanctæ *Waldetrudis Montium Hannoniæ* fructus anni gratiæ suæ eidem ex præbenda sua, quam obtinet pro præsenti in eadem post mortem suam, cedentes & competentes, volens & mandans, quatenus de pecuniis inde provenientibus per executores suos infra scriptos perpetui & annui redditus pro sua perpetua memoria anniversali celebranda, & secundum ipsius ecclesiæ usum & consuetudinem peragenda, distribuendi fideliter emantur & comparentur. De quibus quidem annuis fructibus Capitulum Venerabilium Domicellarum præfatæ ecclesiæ Sanctæ Waldetrudis pro tempore existens in anniversario ipsius Dni testatoris missam celebrans, & Campanarius ejusdem ecclesiæ pro labore suo & compulsatione singulis annis perpetuis temporibus recipient & habebunt quilibet unam (2) quartam boni

(1) Navis media pars templi. *Capsum* etiam, *mediana*. Gregor. Turonens. *lib.* 2. *hist. cap.* 14. *Ostia octo: tria in altario, quinque in capso.* Idem *lib.* 2. *de mirac. mart. cap.* 43. *Procedens autem psallendo, cum ad medianam pervenisset.* Vid. *lib.* 2. *de Nobilit. cap.* 28.

(2) Quarta species mensuræ est. Jo. Hoesemius apud Chapeavill. *de gest. Pontif. Leodiens. cap.* 22. *Hoc anno bladi caristia, & quarta vini* XXVII. *Turonensibus vendebatur, quod nunquam antea fuerat visum.* Hemina tertia pars quartæ erat, ut tradit Mabillon. *in præfat. ad Secul.* IV. *SS. ord. S. Bened. cap.* 160. Atque ita Petrus Masius

boni vini vel valorem ejusdem. Item voluit prælibatus Dns testator, quod domus sua claustralis sita infra emunitatem ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis prædictæ exponatur publicæ venditioni per executores suos infra scriptos secundum consuetudinem ejusdem ecclesiæ, deturque plus offerenti, & quartam partem pecuniarum de eadem domo provenientium dedit, legavit, & assignavit pro annuis reditibus per infra nominandos suos executores pro memoria sua mensurnali in dicta ecclesia beatæ Mariæ secundum consuetudinem ejusdem facienda, & ministrandam in vigilia & missa præsentibus, nec non aliam quartam partem pecuniarum de præfata domo provenientium perpetuis Vicariis beneficiatis ejusdem ecclesiæ & in eadem missam celebrantibus dividendam & expendendam, petens humiliter ipsum in eorum *Memento* haberi, & sepulchrum ipsius testatoris missa celebrata visitari, & reliquam mediam partem dictarum pecuniarum de eadem domo provenientium dedit & legavit *Wilhelmæ*, *Lisebettæ*, & *Diewardi*, sororibus suis & heredibus, æqualiter inter ipsas & amicabiliter dividendam. Insuper dedit & legavit idem Dns testator dictis suis sororibus omnia utensilia domus suæ, ollas, patellas, cortinas, lectos, & cetera alia utensilia, vasis & clenodiis argenteis, aureis, & deauratis, nec non pecuniis omnino exceptis, de quibus noluit, ut aliquo modo se intromittant, sed de illis vasis & clenodiis argenteis, aureis, deauratis, & pecuniis per executores suos inferius nominandos, prout eisdem videbitur, disponatur. Item dedit & legavit, ac in veram dotem pro augmentatione cultus divini assignavit octo jugera terræ magis vel minus empta erga *Giselbertum* de *Galecoep*, prout sita sunt in inferiori parte parochiæ de *Iutfaes*, Rectori pro tempore Altaris seu perpetuæ Vicariæ per ipsum Dnm testatorem in præscripta ecclesia beatæ Mariæ Trajectensis in honore beatæ Mariæ & omnium Apostolorum fundatæ & dotatæ, quam possidet de præsenti Dns *Iohannes Kaluwairt*. Quæ quidem octo jugera terræ pro nunc colit Wilhelmus Auwe. Item dedit & legavit eidem

Masius Abbas Casalis Benedicti, cujus verba hæc adducit: *Hemina, sicut à quibusdam expositoribus Regulæ accepimus, est quædam mensura continens unam libram cum quarta parte alicujus liquoris: & est quasi tertia pars quartæ vini Parisiensis.*

dem Rectori perpetuæ Vicariæ prædictæ pro augmentatione reddituum trecentas coronas Franciæ pro annuis redditibus per suos executores inferius nominandos emendis & comparandis tutiori modi, situ & loco tutiori, ubi ipsis videbitur expedire, super quibus specialiter conscientias ipsorum voluit onerari. Item dedit & legavit Choralibus quinque ecclesiarum Trajectensium pro qualibet ecclesia duos florenos currentes semel duntaxat solvendos. Insuper dedit & legavit idem Dns testator executoribus suis infrascriptis, & qui præsens testamenti onus in se susceperint, cuilibet eorundem unam tasseam argenteam, rogans humiliter eosdem, quatenus divinæ remunerationis intuitu onus executionis hujusmodi in se suscipiant & assumant, ac juxta tenorem & formam præsentis testamenti & ultimæ suæ voluntatis, vel prout & quemadmodum in quadam cedula manu sua aut alterius fidelis de suo mandato scripta & manu sua propria subscripta, aut sigillo suo proprio sigillata, dispositum & ordinatum fuerit, fideliter exequantur. Cujus quidem cedulæ tenorem & contenta in eadem ejusdem voluit esse roboris & efficaciæ, ac si in præsenti publico instrumento seu testamento & ultima voluntate inserta essent & conscripta. Quæ quidem cedula si non fuerit reperta, extunc faciant iidem inferius nominandi executores, prout ipsis magis videbitur expedire. Hujus autem testamenti & ultimæ voluntatis fideicommissarios, executores, & dispositores antedictus Dns testator elegit, constituit, fecit, creavit, & solenniter ordinavit Venerabiles & discretos viros, Dnos & Magistros *Andream* de *Schoerle* Præpositum Westfrisiæ, Majoris, *Iohannem* de Beloys alias *Tralonge* Sancti Salvatoris, *Petrum* Franconis Sancti Petri, *Lambertum Vliger*, & *Wilhelmum Voirn* beatæ Mariæ Trajectensium ecclesiarum Canonicos, nec non *Wilhelmum Hagen* Decanum Consilii * Bekensis Leodiensis diœcesis, & *Wilhelmum Gerardi* de *Leyden* presbyterum *Capituli* Venerabilium Domicellarum ecclesiæ Sanctæ *Waldetrudis* prædictæ, volens & mandans idem Dns testator, quod quilibet prædictorum executorum in ecclesia sua, in qua beneficiatus existit, videlicet Dns *Iohannes Beloys* in Sancti Salvatoris, Dns *Lambertus Vliger* in beatæ Mariæ Trajectensis ecclesiis prædictis, nec non *Wilhelmus Hagen* in ecclesia sive quarta Capella de Rysbergen, & Dns *Wilhelmus Gerardi* de *Leyden* in ecclesia Sanctæ Walde-

* al. *Bunnensis.*

trudis

trudis prædictæ una cum Dnis *Andrea* de Schoerle, *Petro Franconis*, & *Wilhelmo Voirn* executoribus suis præmissa ipsorum ecclesiis legata & easdem concernentia duntaxat & non ultra neque alias fideliter exequantur. Quibus quidem dispositis & exequiis funeralibus expeditis, nec non redditibus memoratarum cujuslibet ecclesiarum prædictarum secundum consuetudinem earundem modo præscripto ordinatis & comparatis, prædicti Dni *Joannes* de *Beloys*, *Lambertus Vliger*, *Wilhelmus Hagen*, & *Wilhelmus Gerardi* de *Leyden* ab omni ulteriori onere executionis sint relevati, & se de ceteris bonis in parte vel in toto nullatenus intromittant, sed prænominati Dni *Andreas* de *Schoerle*, *Petrus* Franconis, & *Wilhelmus Voirn* de omnibus & singulis bonis, vasis, clenodiis, & pecuniis, tam in auro quam in argento, ut præmittitur, per eundem Dnm testatorem relinquendis, ceterisque vestibus foderatis & non foderatis, absque contradictione Coexecutorum prædictorum, seu ipsius Dni testatoris heredum, & sine etiam omni inventarii vel computi redditione plenam & liberam disponendi & ordinandi habeant potestatem. Præterea voluit prælibatus Dns testator, quod si aliquem ex dictis suis executoribus ante præsentis sui & testamenti & ultimæ voluntatis executionem ac plenam dispositionem mori contingat, vel abesse, aut commode interesse non posse, aut forte interesse non velle, extunc superstes vel superstites ex eisdem, & qui interesse possint & velint, omnia & singula exequendi, disponendi, & ordinandi modo & forma præmissis plenam, & liberam habeant potestatem, dans & concedens eisdem executoribus suis mandatum speciale de omnibus & singulis suis bonis modo & forma præordinatis ordinandi & disponendi, & transferens in eosdem omnia bona sua mobilia aut immobilia, præsentia & futura, omnesque actiones reales & personales, utiles, contrarias, & directas, dicto Dno testatori contra quascunque personas ecclesiasticas seu seculares, collegia seu universitates, quacunque occasione seu causa competentes seu competituras, ac omnia sua jura præsentia & futura, & constituens præfatos executores suos in rem suam procuratores, ac ponens eosdem in locum & jus suum; ita quod ipsi nomine quo supra post mortem dicti Dni testatoris coram quibuscunque judicibus competentibus pro hujusmodi actionibus utilibus & directis adversus easdem & quascunque perso-

personas, collegia, seu universitates agere & experiri poterunt, ac omnia & singula facere & exercere, quæ in præmissis & circa præsens testamentum sive ultimam voluntatem dicti Dni testatoris necessaria fuerint seu quomodolibet oportuna, etiamsi mandatum exigant magis speciale. Et hanc idem Dns testator suam ultimam voluntatem esse asserens, quam valere voluit jure testamenti, quod si jure testamenti non valeat, seu valere non possit, saltem valeat jure codicillorum, seu alias prout melius valere poterit jure cujuslibet ultimæ voluntatis. Super quibus omnibus & singulis præfatus Dns testator sibi à me Notario publico infra scripto unum vel plura publicum seu publica fieri petiit in meliori forma instrumentum aut instrumenta. Acta fuerunt hæc Trajecti in domo habitationis prælibati Dni testatoris sita infra emunitatem dictæ ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis, sub anno, indictione, mense, die, hora, & Pontificatu quibus supra, præsentibus ibidem honorabilibus & discretis viris Dnis & Magistris *Nicolao* de *Maersen*, *Michaele Christiani* Canonicis, nec non *Kaluwairt* perpetuo Vicario ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis prædictæ, & *Theodrico Ghyssel*, cive Trajectensi laico, testibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis.

III.

Testamentum Frederici uten Hamme Domini de Baersel
Ann. CIƆ. CCCC. XXXVIII.

In nomine Domini Amen. Anno nativitatis ejusdem CIƆ. CCCC. XXXVIII. indictione prima, mensis Octobris die decima nona, hora primarum vel quasi, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri, Dn. *Eugenii* divina providentia Papæ quarti anno octavo, in mei Notarii publici testiumque infra scriptorum ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum præsentia personaliter constitutus honorabilis Dn. *Fredericus* uten *Hamme*, senior dictus, Dominus de *Baersel*, miles Trajectensis diœceseos, compos per gratiam Jesu Christi suorum mentis, rationis, & intellectus, licet corpore aliquantulum languidus & infirmus, attendens, quod nihil est morte certius, nihil vero incertius ejus hora, cupiensque diem suæ peregrinationis extremum dispositione bo-

bonorum suorum & ordinatione testamentaria prævenire, & saluti animæ suæ de bonis sibi à Deo collatis in quantum potuit salubriter providere, ne inter heredes proximosque suos consanguineos & amicos, & quoscunque alios dissensio, lis, seu quæstio de & super bonis suis post mortem suam relinquendis oriatur aliqua lis, testamentum suum vel ultimam voluntatem fecit, condidit, & in hunc modum subsequentem ordinavit. Primo siquidem animam suam Altissimo, Creatori suo, beatissimæque virgini Mariæ ejus matri, totique exercitui cœlesti recommendavit, sepulturam quoque corporis sui elegit in Capella Sancti Thomæ ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis. Deinde voluit idem testator, quod omnia & singula sua debita, de quibus est vel erit obligatus, quibuscunque personis ecclesiasticis vel secularibus, de quibus ad præsens constat, vel legitime constare poterit quomodolibet in futurum, de suis bonis promtioribus integre persolvantur, voluitque exequias suas fieri, prout animæ suæ salubrius visum fuerit expedire. Deinde dedit idem Dn. testator & legavit Dnæ *Hasæ* filiæ quondam Dn. Joannis de Zulen de Natewisch conjugi suæ omnia & singula bona sua mobilia in quibuscunque rebus aut clenodiis in auro vel argento, seu in quacunque alia specie, seu quibuscunque aliis speciebus in domo sua, quam inhabitat, existentia, post mortem ipsius Domini testatoris relinquenda, legatis infrascriptis duntaxat exceptis & exclusis. Insuper dedit & legavit idem Dn. testator Dominæ *Hasæ* (1) uxori suæ prædictæ omnes

(1) Nondum ergo tum Ultrajecti, quod post placuit, receptum, nequis conjugi relinquat quicquam præter mutuum usumfructum. *Costuymen van Utrecht tit. van Houwelycksche voorwaerden* §. *ult.* ** Hodie in diœcesi Ultrajectinâ conjux conjugi rerum suarum proprietatem relinquere potest. *Ordonnantie van de Ed. Mo. Heeren Staten s' Lands van Utrecht, rakende de Gratificatie tusschen Echte Lieden, gearresteert den* 5. *Aug.* 1721. Vol. 1. Placitor. Ultraj. pag. 474. Operæ pretium est hîc verba Edicti proferre: *Dat Man of Vrouw, geen kind, kinderen, of andere descendenten in eenig wettig huwelyk geboren nalatende, malkanderen by testament, ofte andere uiterste wille, zullen mogen maken den eigendom van zyne, ofte hare na te latene goederen, en dat zoodanige makinge niet alleen zal mogen geschieden reciproquelyk, of gezamenderhand, maar ook separaat by een alleen ende yder apart; dog wanneer zulks gezamenderhand is geschiedt, zal dezelve*

 makinge

omnes pecuniarum summas (1) de quodam bono, nuncupato de Haghe provenientium, pro quibus pecuniis ipsum bonum de Hage sibi oppignoratum existit, & omnes & singulas pecunias, quas *Folpardus de Zulen* Antwerpiensis oppidi Cameracensis diœceseos ex parte dicti Domini testatoris sub se habet, nec non omnes alias & singulas pecuniarum summas in quibuscunque locis existentes & ad ipsum testatorem pertinentes. Cum quibus quidem pecuniis idem Dns testator voluit emi redditus perpetuos, in quibus præfata Domina *Hasa* usumfructum suum ad vitam suam habebit. Qua defuncta eosdem red-

makinge niet als met wederzyds consent, voor zoo veel de onderlinge gratificatie aangaat, konnen worden verbroken.

(1) Linguæ Belgicæ est imitatio. Belgæ dicerent *van soker goet.* *Bonum* idem quod prædium. Vid. *praev. observ. ad Henric. ab Erp.* 1. *Analect.*** Et alibi etiam imitatio hæc, ut cum prædium, verbi gratia, dicitur *hereditas*, quod id Belgis *een erf.* Vita S. Liudgeri, *cap.* 1. *n.* 2. *alios extra terminos effugabat, & nihilominus ipsorum sibi hereditates vendicabat.* Charta Ann. DCCXCV. *Tradidi ad reliquias S. Salvatoris &c. & in manus Liudgeri presbyteri &c. particulam hereditatis & proprii laboris.* Charta ejusdem anni apud Henschenium *to.* 3. *SS. Mart. ad Vit. S. Liudger. Ego Theganbaldus filius quondam Arcbaldi tradidi partem hereditatis meæ Liudgero Abbati in villa, qua dicitur Frilacu, id est, Hovam illam integram &c.* Bona etiam pro prædiis in charta Ann. 1314. apud Leibnitium Chron. *mont. Franc. Goslar. p.* 61. *Nihilominus dantes ipsi & ecclesiæ ipsius liberam facultatem à prædictis bonis evellendi & exstirpandi ligna, truncos, & arbores quascunque.* Pro quibusvis facultatibus apud Canuzat. *antiq. Tricass. in chart. Ann.* 1104. *Præterea tres servientes, qui custodiant commune bonum Canonicorum, videlicet Cellarius, Grenetarius, atque Major &c.* Unde & *ein gut* Germanis non tantum feudum, sed & pretium feudi, ut in veteri feudali jure, quo usi olim Alemanni, *cap.* 33. *Unde libet ein Herre ein gut einem man zu leben, das er von eime andern hett, und fert der selbe Herre zu, und underwindet sich des guts, der Herre sol den man versprechen an dem gute. Verluret aber der under Herre das gut, er sol dem man sin gut erstatten.* Vetus versio Latina, quam primus in usum publicum evulgavit Schilterus: *Si Dominus vasallum investit de feudo, quod ipse ab alio tenet, & hic possessionem illius feudi occupat, iste Dominus* (inferior) *tenetur vasallum defendere de illo feudo. Si vero Dominus inferior feudo cadit, tenetur vasallo de evictione.*

** Pag. 91. Nostræ Edit.

redditus & obventiones voluit ad *Ætsardum* filium & *Johannam* filiam suos naturales, legatis infra scriptis duntaxat exceptis & exclusis. Item idem Dn. testator dedit & legavit *Ætsardo* filio suo naturali prædicto omnia & singula arma ad ipsum Dominum testatorem spectantia. Item dedit & legavit idem Dn. testator Domicellæ *Christianæ* pedissequæ uxoris suæ omnia vestimenta sua & x. scuta Burgundica semel solvenda. Item dedit & legavit idem Dns testator providis & discretis viris Dn. *Jacobo Boel*, & *Arnoldo Veckingh*, & *Johanni* de *Waelden* presbyteris animarum, ac *Walravio* de *Palatio* Confessori suo perpetuis beneficiatis ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis prædictæ, cuilibet eorum unum scutum Burgundicum semel dandum. Item dedit & legavit idem Dns testator Dominæ *Hasæ* uxori suæ præfatæ omnia credita sua, in quibus quantumque debitores dicto Domino testatori obligantur, nec non omnem avenam ad ipsum testatorem in diœcesi Trajectensi spectantem & pertinentem pro exequiis ipsius Domini testatoris faciendis. Item dedit & legavit idem Dominus testator, ac in puram elemosynam assignavit ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis præscriptæ domum, quam ad præsens infra emunitatem ecclesiæ prædictæ inhabitat, nec non omnes & singulas pecunias de domo præfata post mortem Dominæ *Hasæ* uxoris suæ vendenda provenientes, pro memoria ipsorum Domini testatoris ac Dnæ *Hasæ* in dicta ecclesia singulis annis secundum consuetudinem ecclesiæ ejusdem faciendis, sic quod ipsa ecclesia eidem Dnæ *Hasæ* faciet usumfructum de domo prædicta. Item idem Dns testator legavit & assignavit Dn. *Walravio* de *Palatio* prædicto quinque ulnas lanei panni per ipsum Dn. *Walravium* disponendas, prout idem Dn. testator hoc fieri voluit & commisit Dn. *Walravio* prædicto. Ad hujusmodi autem sui testamenti vel ultimæ voluntatis executionem manufidelem, & fideicommissariam, ac dispositricem unicam, solam & in solidum elegit, constituit, fecit, & ordinavit Dnam *Hasam* ** dominam suam prædictam, dans & concedens eidem plenam & liberam potestatem ac mandatum speciale de omnibus & singulis bonis præscriptis intromittendi, & disponendi, eaque petendi, exigendi, recipiendi, & levandi, de receptisque & levatis quitantiam dandi. & pro præmissis omnibus & singulis in quibuscunque Curiis coram quibuscunque judicibus ecclesiasticis vel secu-

** Leg. uxorem.

fecularibus quacunque auctoritate fungentibus agendi & defendendi, ac alias faciendi, prout onus hujusmodi testamenti exigit & requirit. Et præmissa omnia & singula asseruit & dixit firmiter ac esse voluit suam ultimam voluntatem, quam valere voluit jure testamenti, aut jure codicillorum, aut alias omnibus melioribus modo & forma, quibus melius & efficacius valere poterit de jure vel consuetudine cujuslibet ultimæ voluntatis. Super quibus omnibus & singulis præfatus Dns testator petiit sibi fieri à me Notario publico infra scripto unum vel plura instrumentum vel instrumenta. Acta fuerunt hæc Trajecti in domo habitationis dicti Domini testatoris sita infra emunitatem ecclesiæ beatæ Mariæ prædictæ, sub anno, indictione, mense, die, hora, & Pontificatu, quibus supra, Præsentibus ibidem honorabilibus & discretis viris Dnis *Giselberto Wael* Canonico, *Walravio* de *Palatio* Vicario ecclesiæ prænarratæ, *Johanne* filio *Mathiæ*, *Alberto* de *Heemstede*, & *Johanne Nicolai* laycis, civibus Trajectensibus testibus, ac quam pluribus aliis personis fide dignis astantibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis. Et ego Henricus Warneri clericus &c.

I V.

Testamentum Joannæ Dominæ de Schagen *Ann.* CIƆ. IƆ. XLIII.

In s'Heeren name Amen. By dit tegenwoordighe publycq instrument sy enen ygelicken condich ende openbaer, dat int jaer ons Heeren 1543. d'eerste indictie, opten 15. dach in Junio ontrent 10. uren voor middach, s'Pausdoms onses Alreheylichsten Vader in Gode, ende Heere, Heere *Paulus* de III. van dien name syn IX. jaer, ende regnerende die Alderdoorluchtichste Heere *Carolus* Roomsche Keyser altyt Vermeerder des Rycks die V. van dien name, int XIII. jaer syner coronatie, in myn, Notaris publycq, Leenmannen, ende getuygen nae beschreven daer toe geroepen ende gebeden presentie persoonlyck geconstitueert die Edele Vrouwe *Johanna* van *Schagen*, haer verstant ende sinnen machtich ende gebruyckende, verclaerde haer uyterste wille ende begeerte te wesen, dat sy adderende ende supplerende, alsó haer voorgaende testament

inhout

inhout, t'selve te mogen altereren, vermeerderen, ende verminderen, alsoo dick ende menichwerf, alse dat haer goetduncken sal, suppleert aent voornoemde testament gemaeckt by Mr. *Lambert Jacobssen* Notaris in den jare een ende veertich den XVI. Decembr. daer sy inne gereserveert hadde die dispositys van de helfte van haer eygen ende allodiael goederen, soo ist, dat sy nu haer neven Frans van Nyenrode ende Ernst van Nyenrode institueert erfgenamen van alle haer allodiael ende eygen goederen, roerende ende onroerende, gout, silver, gemunt, ende ongemunt, niet daer van uytgesondert, Welverstaende dat sy haer nichten van *Schoten* ende *Steenbock* maeckt ende legateert de somme van twe duysent gulden, die *Frans* ende *Ernst* van *Nyenrode* hare neven haer uyt reycken sullen binnen s'jaers na hare doot, ende welverstaende dat die voernoemde hare neven nae hare doot een eerlyck uytvaert na haren staet tot haren costen sullen doen. Heeft voorts d'voorsz Vrouwe supplerende ende adderende als voren verclaert, dat sy legateert ende maeckt na hare doot, (1) alsso sy op huyden te buyten gegaen ende gerenuncieert heeft t'proces van hare actie, dat sy voor den Hove van Hollant hangende heeft, beroerende de revocatie, die sy voor leenmannen der Graeflicheyt van Hollant gedaen hadde, daer voor die weduwe van *Johan* van *Schagen*, die Leenvolger, ende erfgenamen, d'voornoemde Vrouwe van *Schagen* by hoeren Reversbrief belooft hebben te betalen vier hondert Carolus gulden, losrenthen s'jaers den penningh XX. ende daer toe noch eens de somme van een duysent gulden, soo ist dat de voorsz Vrouwe legateert ende maeckt d'we-

(1) Nec agit quisquam invitus, nec actionem jam institutam invitus quisquam persequitur, *l. un. C. ut nem. inv. ag. vel acc. cog. l. ult. C. de usur. pupill. l.* 20. *C. de pign. & hyp. nov.* 112. *cap.* 3. *pr. & in fin.* Desistere ei adhuc licet, sed sic ut sumptus jam factos petente id adversario omnes in se suscipiat. *Ordonnant. op 't stuck van de justitie binnen de Steden ende ten platten lande van Hollant. art.* 2. *Instructie van den Hove van Hollant. art.* 111. Merul. *pract. civ. lib.* 2. *tit.* 2. *cap.* 1. *& lib.* 4. *tit.* 37. *cap.* 6. *n.* 4. Wassen. *pract. jud. cap.* 2. *n.* 37. Christin. *2. decis.* 104. Groenew. *ad* §. 35. *Inst. de rer. div.* Quod si fiat transactio, postquam mota jam controversia, ut in casu proposito, facile etiam quod ad sumptus potest transigi inter partes. Et servanda transactio hæc, *l.* 1. *l.* 7. §. 14. *ff. de pact. l. sub prætextu* 19. *C. de transact.*

d'weduwe van *Schooten* van de voorsz 400. gul. s'jaers losrenten, 200. der selver gulden s'jaers, so verre sy hoeren doot beleeft, ende indien die Ioncfrouw van *Schooten* voornoemt voor haer aflyvich worde, so sullen de voorsz 200. gulden s'jaers comen op Iuffrouw van *Steenbock* haer Suster, so verre sy haer niet en opposeren tegen het transport, dat d'Vrouwe van *Schagen* voernoemt van den Huyse ende Heerlicheyt van *Schagen* t'anderen tyden gedaen heeft voor Leenmannen der Graefslicheyt van Hollant, noch tegens dat transport dat sy gemaeckt hadde, noch tegens het proces dat sy geintenteert hadde voor den Hove van Hollant, dair sy op huyden van gerenuncieert heeft. Ende waert datse ter contrarie die weduwe van *Joan* van *Schagen* eenige molestatie ofte moeyenisse daden, so verclaert sy haer uyterste wille te wesen, dat de voorsz 200. gulden s'jaers erven sullen op *Frans* ende *Ernst* van *Nyenrode* hare neven, die sy oock maeckt die andere 200. gulden s'jaers, metgaders die duysent gulden eens, die de weduwe van *Johan* van *Schagen* ende syne Leenvolgeren in recompensie van de renuntiatie vant proces voornoemt haer beloost hebben, houdende voorts het testament in date den XVI. Decemb. 1541. gemaeckt in allen synen andere articulen in volre weerden, Van alle welcke articulen de voorsz Vrouwe *Iohanna* van *Schagen* begeert heeft van my Notaris een oft meer publycq instrument oft instrumenten. Aldus gedaen te Haerlem ten huyse van de voorsz Vrouwe &c. in presentie van *Albrecht* van *Tres-longh* Heer van Veenhuysen ende *Willem Gael Cornelissen* Leenmannen, *Ian Simonsson* van *Kalckenburch* &c. getuygen &c.

V.

Testamentum Arnoldi Domini de Sevenbergen *Ann.* CIↃ. CCCC. XLIII.

In nomine Domini Amen. Per hoc præsens publicum instrumentum cunctis pateat evidenter. Quod anno ejusdem CIↃ. CCCC. XLIII. indictione VI. mensis Novembris die quinta, hora vero ejusdem diei quasi decima ante meridiem, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri Dn. *Eugenii* divina providentia Papæ quarti anno suo decimo tertio, in mei Notarii publici testiumque infra scriptorum ad hoc specialiter voca-

vocatorum & rogatorum præsentia personaliter constitutus nobilis vir domicellus *Arnoldus de Septem montibus* Cameracensis diœcesis, considerans & sagaciter animadvertens, quod incerta & dubia mortis hora debeat prudenti semper suspecta esse, & quod nihil morte certius, nichilque cujus hora incertius existit. Igitur Domicellus prædictus auctoritate propria, & intellectu per Dei gratiam sanus existens, corpore licet æger, nolens omnino intestatus decedere, sed divina largiente gratia suæ animæ cupiens providere saluti de bonis terrenis & transitoriis sibi ab omnipotenti Deo super terram collatis & concessis, nomine & causa suæ ultimæ voluntatis, matura super his deliberatione præhabita juxta verbum Propheticum dicens; *Dispone domui tuæ, quia cras morieris & non vives*, suum Testamentum, seu ejus ultimæ voluntatis ordinationem facere, condere, & disponere in modum & formam inferius annotatos procuravit, protestans tamen ante omnia, si præsens ejus ordinatio non valeat ut Testamentum solemne, valeat saltem jure codicillorum, aut omni eo juris beneficio, quo ultima decedentis voluntatis ordinatio secundum pias & canonicas sanctiones valere debeat, & habere robur. Inprimis quidem dictus testator animam suam, dum eam de hac luce migrare contigerit, omnipotenti Deo beatæque Mariæ virgini, ac toti turbæ cœlesti commendans legavit. Deinde voluit & ordinavit regulam juris dictantem, quod creditores legatariis debeant anteferri, & quod debita sua singula per manus *Arnoldi* filii sui legitimi senioris, de quibus post mortem & decessum ejus rite liquere poterit, de bonis suis promptioribus ante omnia persolvantur, nec non singula per *Arnoldum* ejus filium prædictum leventur atque recipiantur, quodque præcipue servis suis & ancillis in Curia sua servientibus, quibus quomodolibet esse poterit obligatus; de condigno ipsorum laboris præmio fideliter provideatur. Amplius præfatus testator dedit & legavit fabricæ ecclesiæ beatæ Mariæ Cameracensis pro minus juste acquisitis & sibi incognitis unum pretium semel. Insuper (1) dedit, contulit, & legavit *Arnoldo* filio suo legitimo seniori præscripto omnia &

(1) Eundem hic, cui legat, etiam simul instituit. Nec obstat, quod paulo post is legatarius tantum dicitur. Et legatarius & heres est. Nec cum dicitur legatarius, qui & simul est institutus, at-

& singula sua Dominia locorum videlicet & villarum de *septem Montibus*, de *Heesbeen*, & de *Ranst*, ac cetera alia ubicunque nomine ipsius testatoris sita fuerint & reperta cum omnibus suis pertinentiis, videlicet Curiis, domibus, pratis, pascuis, terris arabilibus, & censibus, ceterisque aliis bonis suis, tam mobilibus quam immobilibus, (1) statim & indilate post obitum testatoris, & post ipsius decessum; habenda, tenenda, & here-

attendendum tam ad verba quam ad mentem loquentis, *l. pen. ff. ad exhib.* Ut sit heres necesse est, qui est juris successor, *l.* 24. *ff. de verb. sign.* §. 11. *Inst. de testam. ord. l.* 9. §. 1. *ff. de edend.* qui agnoscit æs alienum, quod legatarius non agnoscit, *l.* 32. *ff. mand.* Atqui qui hic dicitur legatarius id agnoscit. Ipse id saltem solvit, etsi executores, unde id solvat, subministrent, *verb. & debita sua singula per manus Arnoldi filii sui legitimi senioris &c.* item infra: *In quorum & potestate obligavit omnia bona sua mobilia & immobilia, dans & concedens eis speciale mandatum prædicta bona post ejus excessum adeundi & apprehendendi ad solutionem præmissorum &c.* Ut heres insuper legatis & fideicommissis obstrictus est. Nec ullus dubito, quin & his, quos heredes vocat testator infra, *Voluit denique, siquis heredum hoc præsens suum testamentum infringere vel annullare in parte vel in toto tentaverit &c.* & ipse inprimis contineatur, quamvis nec dubitem, quod voce *heredum* abutatur, successores intelligens, & quosvis indistincte, quibus aliquid relictum. Etiam legatarios. Nam & hi successores sunt, nimirum singulares. Omnis heres successor est, sed non omnis successor heres, *l.* 4. *ff. de off. assess. l.* 4. §. 31. *ff. de dol. mal. & met. exc. l.* 14. §. 1. *ff. de div. temp. præsc.* Vinn. & Dd. *comm. ad* §. 8. *Inst. de usucap.* Atque ita intelligendum, quod est apud Martial. 9. *epigr.* 48.

Sic quasi Pythagoræ loqueris successor & heres.

(1) Ipso jure jam hereditas, etiamsi non adita, in heredes transmittitur. Burgund. *ad cons. Fland. tr.* 13. *n.* 32. Non in liberos tantum, ut olim, sed in quosvis, quibus ab intestato defertur successio. Luc. 8. *placit.* 10. §. 5. Choppin. *ad jus And. part.* 2. *pr.* Tiraquel. *de consuet. Le mort saisit le vif. per tot.* Someren *de repræs. cap.* 3. §. 5. Resp. Holl. 3. *cons.* 10. *n.* 5. Bugnyon. *tr.* 6. *de leg. abr. cap.* 105. Nec rerum tantum Dominium, verum etiam possessio etsi non apprehensa. *Costuymen van Roermund en t'Overquartier van Gelderlant lib.* 3. *tit.* 7. §. 6. *art.* 3. & 4. *van Brugge tit.* 4. §. 1. Fenzon. *ad Statut. urb. Rom. lib.* 1. *cap.* 147. Unde & statim retinendæ & recuperandæ posses-

hereditarie possidenda sub omnibus modo & forma, quibus sæpe dictus testator pro nunc, videlicet tempore confectionis præ-

possessionis interdictis jam locus. Bugnyon. 1. *de legib. abr.* 82. & 271. Bonorum possessio seu hereditas prætoria jam ab usu recessit. Christin. 4. *decis.* 1. Zyp. *notit. jur. Belg. tit. unde liberi. vers. jure Romano*, & *vers. successio.* Gudelin. *de jur. noviss. lib.* 2. *cap.* 18. *vers. quæ diversa.* Perez. C. *de edict. div. Hadr. toll.* Bugnyon. 1. *de leg. abr.* 205. Etiam substitutio & vulgaris & pupillaris. Adita hereditate evanescit vulgaris, *pr. Inst. de vulg. subst. l.* 3. *C. de hered. inst. l.* 5. *C. de impub.* & *al. subst.* pubertate autem pupillaris. Verum nititur pupillaris vi patriæ potestatis, quæ nulla ejusmodi apud nos, qualis apud Romanos. Grot. 1. *man.* 6. *n.* 8. & 2. *man.* 19. *in fin. Vinn. ad* §. *ult. Inst. de pupill subst. n* 2. Groenew. *ad pr. Inst. eod.* Et quantum ad aditionem & aditio jam nulla. Ipsum jam testamentum modus est, quo hereditas statim transit in institutum, postquam testator obiit, citra ullam aditionem, casu tantum excepto, siquis heres esse nolit. Quo locus adhuc substituto. Cancer. 3. *var. resol. cap.* 21. *n.* 32. Bugnyon. 2. *de leg. abr. cap.* 74. Vinn. *ad* §. *ult. Inst. de vulg. subst.* Unde & quantum ad creditores transiisse hæc non censetur, nisi probent, quod, qui heres, gessit se pro herede, & se bonis immiscuit. Moller. 4. *semest.* 39. Christ. *ad leg. Mecbl. tit.* 6. §. 9. Gudelin. 2. *de jur. noviss.* 18. *n.* 15. Et sic vulgo distinguitur: Aut heres in jus vocat debitores hereditarios & sic gerit se pro herede, *arg.* §. *ult. Inst. de her. qual.* & *diff.* Aut creditores hereditarii agunt adversus ipsum, & tum necesse est, ut probent, quod ut heres se gessit. Argentr. *ad consf. Brit. art.* 509. Menoch. 4. *præsumpt.* 99 *n.* 4. *Gail.* 1. *obs.* 128. Ant. Fab. *Cod. lib.* 6. *tit.* 12. *def.* 2. & 3. Christyn. *ad Bugnyon. de leg. abr.* 4. *cap.* 75. Alioquin nec necesse est, ut cui per fideicommissum relicta est hereditas eam petat ab instituto, Nec necesse, ut institutus eam ipsi restituat. Ipso jure in eum transit. Et si pure hæc relicta transit statim. Sin minus: ubi dies extitit aut conditio. Sic ut statim possit tum experiri, quamvis non sit actu possessionem ingressus, possessoriis remediis, propter illud vulgatum: *Le mort saisit le vif. Guil. Bened. ad cap. Rainutius. vers. si absque de fid. subst. n.* 50. *in fin.* & *n.* 58. *item in vers. mortuo. n.* 74. *ext. de testam.* Autumn. *ad rubr. ff. ad Sct. Trebell.* Rebuff. *proœm. ad const. Reg. gloss.* 5. *n.* 79. Christyn. *ad Bugnyon de leg. abr. lib.* 2. *cap.* 157. Etiam transit hinc Trebellianica, etiamsi solemni actu gravatus hanc non agnoscat. *l. quanquam. C. ad l. Falc.* Guil. Bened. ad *d. c. Raynutius. vers. mortuo. n.* 111. Guid. Pap. *quæst.* 52. Resp. Holl. 1. *consf.* 54.

 Et

præsentis Testamenti, hæc tenet & possidet, conditione tamen taliter adjecta, videlicet quod *Arnoldus* filius suus prædictus dabit,

Et quod dixi quod hereditas statim transit jam apud nos procedit etiam in feudis. Ponamus: feudum est rectum. Defunctus duos reliquit filios. Sine liberis major natu paulo post patris mortem decedit nondum adhuc investitus, feudum utrum ad fratrem, an vero ut caducum ad Dominum feudi devolvetur? Ad Dominum feudi, ni fallor. A fratre enim, cui jus jam quæsitum statim post mortem patris, in fratrem rectum non transit. Schrader. *de feud. part.* 7. *cap.* 5. *n.* 57. *& seq. & cap.* 6. *n.* 20. Bort. *de feud. part.* 8. *cap.* 3. *maxim.* 3. *n.* 6. Nec qui ultimi vasalli descendentes non sunt ad id possunt admitti. Bort *d. loc.* idem tamen Bort in feudis negat, quod mireris, locum apud nos regulæ, *le mort saisit le vif d. part.* 5. *cap.* 10. *qu.* 3. *& tr. van Complainct. tit.* 5. *n.* 13. Dominum feudi non negat, quod transit statim ipso jure, sed negat, quod possessio. Ita diserte *d. loc. qu.* 5. *n.* 8. *& seq.* Verum perperam, ut puto. Nec admitti potest, quod ait, nisi certo respectu creditorum, aut ejus, à quo mota heredi quæstio de possessione. Tum enim necesse est, ut declarando possessorem se apprehendat possessionem, & colonis interdicendo, ne cui solvant, nisi sibi; & publice effodiendo glebam unam aut alteram in conspectu aut Prætoris, aut Notarii & testium, quod vulgo vocant *aert en grasroeringhe. Resp. Holl.* 1. *cons.* 23. Verbo autem id tantum addam, quod quemadmodum *saisire* est collocare in possessionem, sic adimere eam *dissaisire* est. Annales ecclesiæ Wintoniensis *Angliæ sacr. to.* 1. *ad Ann.* 1198. *Episcopus Sarum imperio Domini Regis de omnibus possessionibus suis dissaisiatus transfretavit mense Februarii.* Annales ecclesiæ Wigorniensis *d. to. ad. Ann.* 1207. *Galfridus Archiepiscopus Ebor, quia noluit dare Regi tertiam decimam de Archiepiscopatu suo &c. disseisiatus est, & in exilium pulsus.* Usitata etiam verba hæc; & quæ idem significant, non in feudis tantum, sed & alibi, *devestire & investire. Charta* An. 1341. apud Camuzat. *antiq.*** *Trecens. p.* 303. *In quorum executorum meorum manibus ex tunc pono omnia & singula bona mea*, &c. *& me de eisdem devestio, & eosdem investio per præsentes.* Cæterum quod jam dixi de non adita hereditate, de delata intelligendum, & cum scriptus est heres pure, non cum scriptus sub conditione, aut in diem incertum. In diem incertum, veluti post mortem Titii scriptus, heres non fit, & ne transmittit quidem quicquam, si vivo Titio moriatur *l. un.* §. 2. *& seq. &* §. *sic autem.* 7. *C. de cad. toll. l. quoniam.* 7. *C. de jur. delib. l.* 4. *pr. l.* 5. §. 2. *ff. Qu. dies lig. ced. l.* 75. *ff. de cond. & dem.* Guid. Pap. *decis.* 19. *& decis.* 181. Resp. Holl. 1. *cons.* 69. & 80. Contra de eo non dubitatur, quin si heres institutus relicto alii usufructu post testa-

** Leg. *Tricassens.*

bit, deliberabit, & assignabit fratribus & sororibus suis legitimis, duntaxat tamen illis, quibus per dictum testatorem ipsorum patrem, dum adhuc vixerit, de parte bonorum sive hereditate aliqua minime provisum extitit, tantam & talem partem bonorum rationabilem, quantam & qualem nobiles viri Domicellus de *Gaesbeeck*, nec non de *Rotselaer* miles, & Domicellus *Henricus* de *Rotselaer* de omnibus & singulis Dominiis ceterisque bonis prædictis definierint, ordinaverint, atque dictaverint rationabiliter dividendam & competendam. Ceteros quoque fratres ipsius legitimos ac etiam sorores suas legitimas, qui & quæ à sæpe dicto testatore ipsorum patre tempore præterito (1) suas partes bonorum receperunt satis competentes & laudabiles, satis exinde provisi & provisæ, voluit idem testator & præcepit stare ac omnino permanere contentos & contentas sine aliqua ulteriori prædictorum Dominiorum ceterorumque bonorum alicujus partis sive portionis participatione. Præcepit tamen testator prænominatus, & summopere affectavit & mandavit, quod memoratus *Arnoldus* ejus filius dabit ac deliberabit duabus suis sororibus legitimis *Mariæ* & *Elsæ*, Mariæ videlicet sexagina denarios aureos dictos *Petros* monetæ currentis; & *Elsæ* quidem Canonicæ in *Nyvella* quinquaginta *Petros* monetæ ejusdem, aut valorem eorundem vitalis redditus singulis annis, quamdiu præfatæ *Maria* & *Elsa* vixerint in humanis, & non ultra, singulis annis levandos, habendos, & percipiendos. Cum quibus quidem sexaginta & quinquaginta *Petris* præscriptis prænominatæ *Maria* & *Elsa* stabunt ac omnimode

testatorem moriatur, quamvis vivo adhuc fructuario, jus jam acquisitum in heredem transmittat. Resp. Holl. 1. *consf.* 75.

(1) Et æquantes legitimam, quæ necesse est, ut sit salva, §. *ult. Inst. de inoff. test. l. si totas.* 5. *C. de inoff. don. l.* 7. *pr. ff. de bon. dam. l.* 30. §. 2. *C. de inoff. test. nov.* 115. *cap.* 3. *nov.* 18. *cap.* 1. Gail. 2. *obs.* 112. *n.* 13. *& seq.* Fachin. 4. *controv.* 2. Christ. *ad ll. Mecbl. tit.* 16. §. 2. Grot. *de jur. bell. & pac. cap.* 7. *n.* 4. Resp. Holl. 3. *consf.* 5. Quicquid autem à patre, dum vivit, liberis erogatur in legitimam imputatur, *l.* 56. §. *ult. ff. ad l. Falc.* Donatio etiam simplex. *l. pen. C. de collat. l.* 25. *C. de don. int. vir. & ux.* præsertim facta ea lege. *l.* 8. §. *siquis mortis. l. si non mortis.* 25. *ff. de inoff. test.* Choppin. 2. *de morib. Paris.* 3. *num.* 15. Resp. Holl. 6. *consf.* 120. Quæ & mens testatoris hic.

mode manebunt contentæ, ita quod de omnibus & singulis bonis prædictis aliud quicquam non partificabunt. Insuper desideravit testator præfatus, si *Arnoldum* ejus filium seniorem sæpe prænominatum absque prole legitima suscitata ab eo mori & decedere contingat, quod omnia & singula Dominia ceteraque bona cum suis pertinentiis supradictis cedant & devolvantur semper ad filium suum legitimum superstitem seniorem, si tamen talis filius superstes sine legitima prole ab eo suscitata decesserit, & alias non. Præterea voluit & affectavit testator antedictus, quod post ejus obitum Domicellus *Henricus* de *Rotselair* prædictus habebit & possidebit Curiam suam in *Lyra* sitam cum duabus mansionibus earumque pertinentiis singulis extra *Lyram* sitis cum omnibus bonis mobilibus ac utensilibus ad Curiam mansionesque prædictas pertinentibus, quamdiu Domicella *Maria* de *Rotselair* uxor testatoris sæpedicti vixerit in humanis, & non ultra. Cum autem prænominata domicella per voluntatem Altissimi humanæ naturæ debitum persolverit, statuit extunc idem testator, quod hujusmodi Curiæ & mansiones prædictæ cum suis attinentiis singulis ad seniorem filium suum legitimum protunc viventem pertineant & revertantur. Item legavit eidem Domicello *Henrico* centum *Coronas* aureas monetæ currentis, aut valorem earundem, singulis annis post ejus obitum levandas & percipiendas, quamdiu domicellam *Mariam Rotselair* prædictam vivere contingat & non ultra. Item legavit eidem Domicello *Henrico* duo potta argentea, duo (1) *Crusibilia* meliora desuper contecta, mediam duodenam testarum argentearum, mediam duodenam *Cyphorum* dictorum ***Golbelette*, duodenam coclearium argenteorum. Item legavit eidem duodecim plaustra cespitum singulis annis, quoad vixerit, & non ultra, habenda & levanda, *Conditione* tali apposita, quod si & in quantum Domicella *Maria* de *Rotselair* prænominata alteri nupserit viro, voluit ex tunc dictus testator, & ordinavit ac præcepit, quod idem Domicellus prædictus à dicto legato, videlicet centum *Coronarum* prædictarum, duobus pottis argenteis, duobus Crusibilibus, media duodena testarum, duo-

** Leg. *Gobelette*. Vide Menag. Origine de la Langue Françoise voce *Gobelet*.

(1) Vasa erant potoria. *Cruselina* Cæsarius vocat *lib.* 12. *mirac. cap.* 41. *Portabat enim vas parvum & fictile, quod vulgo Cruselinum dicitur, in manu, in quali in tabernis potare solebat.*

duodena coclearium, & duodecim plaustris cespitum prædictis statim & indilate careat atque privetur. Salvo tamen hoc, quod idem Domicellus prædictus ex tunc habebit, tenebit, & possidebit Curiam & mansiones prædictas cum ceteris pertinentiis, ut præmissum est, quamdiu Domicella *Maria* vixerit in humanis, & non ultra. Deinde voluit & desideravit testator sæpedictus, quod statim post ejus decessum emantur & comparentur certi & hereditarii redditus pro summa C. *Coronarum* semel ad & super certum pignus singulis annis perpetuo levandi & percipiendi pro anniversario Dominæ de septem montibus matris suæ piæ memoriæ annuatim decenter & honorifice in ecclesia parochiali Sancti *Pancratii* de *Ranst* celebrando. Cetera vero ceremonialia & ecclesiastica jura salutem animæ suæ respicientia dispositioni, discretioni, ac suorum executorum ordinationi fideli plenarie commisit. Hujusmodi autem Testamenti seu ultimæ voluntatis dictus testator elegit & constituit suos executores nobiles viros ac Dominos, Domicellum videlicet de *Gaesbeeck*, Dominum de *Rotselaar* milites prædictos, & Domicellum *Gerardum* de septem montibus absentem tanquam præsentem. In quorum manibus & potestate obligavit omnia bona sua mobilia & immobilia dans & concedens eis speciale mandatum prædicta bona post ejus excessum adeundi & apprehendendi ad solutionem præmissorum faciendam, & etiamsi omnes in executione præsentes non fuerint, quod duo eam tamen perficere possint. Voluit denique siquis heredum hoc præsens suum Testamentum infringere vel annullare in parte vel in toto intentaret vel præsumeret, quod talis incurrat pœnam ducentarum marcharum argenti, mediatim Reverendo in Christo patri Cameracensi Episcopo, & mediatim Illustrissimo Principi Brabantiæ applicandarum, ut ipsi præsens Testamentum ob hoc defendere & tueri dignentur. Super quibus omnibus sæpedictus testator à me Notario publico subscripto unum vel plura sibi fieri petiit instrumentum vel instrumenta tot quot sibi fuerint oportuna & necessaria. Acta fuerunt hæc in *Ranst* in Curia testatoris sæpedicti, sub anno, indictione, mense, die, quibus supra, Præsentibus ibidem providis viris & discretis Dn. *Johanne Rempri* presbytero, *Nicolao Roberti*, & *Theodrico* dicto *Venbosch*, Cameracensis, Trajectensis, & Leodiensis diœcesis, testibus ad præmissa testificanda vocatis specialiter & rogatis

gatis. Et ego Iohannes Nicolai presbyter Cameracensis dioecesis, &c.

VI.

Vicariæ seu Capellaniæ SS. Martini & Antonii fundatio continens simul Testamentum Walteri Grauwert, ecclesiæ S. Salvatoris Trajectens. Decani Ann. CIↃ. CCCC. LV.

Universis & singulis præsentia visuris & audituris pateat & sit notum, quod ego *Walterus Grauwert* Decanus ecclesiæ S. Salvatoris Trajectensis, pio devotionis ductus affectu, cupiens terrena in cœlestia & transitoria in æterna felici commercio commutare, optans quod diu in voto gessi opitulante Domino effectui mancipare desiderato, (1) quandam Vicariam seu Capellaniam perpetuam in & super altari in honore omnipotentis Dei beatæ Mariæ virginis & Sanctorum Martini Episcopi & Anthonii Confessoris consecrato, & in ecclesia prædicta consistente, ubi monumentum meum fieri feci, & in quo me de-

(1) Vicaria & *altare*, seu *altare* & *Capellania* confunduntur interdum, ut in charta Ann. 1360. *quod executores dicti testamenti seu ultimæ voluntatis suæ erigere, conservare, & dotare deberent unum altare seu Vicariam in ecclesia beatæ Mariæ &c. & quod præsentatio seu collatio dicti altaris seu Vicariæ &c.* In alia Ann. 1343. *quæ quidem area & domus in augmentum dotis altarium sive Capellaniarum sitarum in ecclesia S. Jacobi Trajectensis &c.* Interdum & separantur, quemadmodum hic, & in charta Ann. 1466. *Fundavit & dotavit quandam perpetuam Capellaniam sive Vicariam in ecclesia de Heemskerc &c. ad altare sacrum Katherinæ & Barbaræ &c. in capella ad eandem ecclesiam de Heemskerc &c. fabricata & constructa &c.* Potest unum altare esse, & Vicariæ in eo plures, ut & plures, qui ibi faciant, sed non uno tempore eodemque, rem divinam Vicarii. Nec semper singulis olim aris, sed singulis etiam Vicariis, in eadem fundatis ara, sacerdos proprius constitutus. Steph. Tornacensis *epist.* 193. *edit. Ann.* 1611. *Est quidam socius meus &c. cui Capitulum nostrum Vicariam unam in majori altari contulerunt, assignato ei beneficio a quodam Burgense, unde sufficienti mediocritate vivere posset.* Et sic Vicaria est officium, quo in missis faciendis, & concipiendis ad Deum precibus pro defunctis vivisque, certo altari affixus sacerdos fungitur.

defunctum sepeliri desidero, per proprium Vicarium deserviendam in divini cultus augmentum pro meæ, matris meæ, & *Aleydis* de *Velde* neptis meæ, & aliorum parentum benefactorum meorum animarum salute de bonis meis propriis mihi à Deo collatis, Capituli mei prædicti ad id accedente consensu, fundavi & dotavi, fundo vel doto per præsentes, ac pro dote dictæ Vicariæ & sustentatione Rectoris ejusdem, omnes & singulas terras & possessiones, nec non omnia & singula bona tam mobilia quam immobilia in testamento meo, cujus tenor infra sequitur, designatas & descriptas, designata & descripta, reservato michi in hujusmodi bonis usufructu, assignavi & donavi, assigno & dono per præsentes, salvo quod de fructibus & proventibus dictarum terrarum & possessionum, quamdiu vixero, singulis diebus unam missam pro matris, sororum, & Aleydis prædictarum animarum salute celebrari faciam, & pro memoria matris & sororum mearum, prout in libro præsentiarum continetur, quamdiu vixero, personaliter solvam. Volo enim Vicarium pro tempore seu Rectorem dictæ perpetuæ Vicariæ post obitum meum ad omnia & singula onera in dicto testamento meo, cujus tenor inferius describitur, descripta perpetuis temporibus fuisse & esse obligatum & oneratum, & ad hujusmodi onera dictum Vicarium seu Rectorem dictæ Vicariæ seu perpetuæ Capellaniæ perpetuis temporibus post obitum meum onero & obligo. Volo etiam & ordino, quod dictam Vicariam seu perpetuam Capellaniam primaria vice *Walterus Grauwert* clericus Trajectensis filius Johannis *Grauwert* fratris mei habeat, & eundem ad dictam Vicariam Venerabilibus Dominis de Capitulo dictæ ecclesiæ S. Salvatoris præsento, rogans ut eum ad dictam Vicariam de novo fundatam admittere velint, salvo quod quandocunque ipsa Vicaria per cessum, resignationem, aut obitum dicti *Walteri* vacaverit, quod extunc præsentandus sit actu sacerdos, (1) aut in tali ætate constitutus, quod personaliter residere;

(1) Sacerdos olim nemo, nisi annos natus xxxv. *nov.* 123. *cap.* 1. §. 1. & *cap.* 13. Codex *can. eccles. Afric. cap.* 16. Phot. & ib. Balsam. *Nomocan. tit.* 1. *cap.* 26. Fabrot. *ad Balsam. tit. de episc. & cler.* Sed seculi vitio parum stricte id observatum. Etiam infantes ad episcopatum promoti, ut exemplum habet Thuanus *lib.* 39. *hist. ad Ann.* 1566.

resideat, Alioquin si sacerdos non fuerit, aut in tali ætate constitutus, quod infra annum ad sacerdotium promoveri non poterit, & infra annum promotus non fuerit ad sacerdotium, & residentiam in dicta ecclesia S. Salvatoris & in dicta Vicaria non fecerit personalem, extunc (1) patroni seu collatores dictæ Vicariæ pro tempore alteri personæ, sicut præmittitur, qualificatæ conferent absque aliqua declaratione, dispensatione etiam quacunque non obstante, quod tamen in dicto *Waltero Grauwert* primo Rectore ejusdem locum habere non volo. Etiam ordino & volo, quod Vicarius seu Rector dictæ Vicariæ post obitum meum singulis diebus per se vel alium missam in dicto altari celebret primo pulsu hora septima, & missa in dicto altari celebrata, quod pro tunc ad monumentum meum cum aspersorio transeat, & pro meæ & parentum meorum & *Aleydis* prædictorum & aliorum meorum benefactorum salute *Miserere*, & *de profundis*, cum collecta pro defunctis devote legat. Quod si non fecerit, quod extunc Decanus & Capitulum pro tempore dictam missam & hujusmodi Psalmos cum collecta legi per alium faciant, & de fructibus dictæ Vicariæ pro qualibet missa neglecta duos stuferos albos vel eorum verum valorem legenti tradant & assignent. Deinceps volo & ordino, quod executores testamenti mei infra nominati post obitum meum dictam Vicariam, quamdiu ipsi, aut alter eorundem, supervixerint aut supervixerit, personæ ydoneæ, ut superius, qualificatæ conferant, seu personam idoneam ad eandem præsentent, & si discordes fuerint in conferendo vel præsentando, quod tunc collatio seu præsentatio Decani præferatur, & locum sibi vindicet, & quod ille, quem Decanus præsentat Capitulo, seu cui ipse eandem conferet, dummodo fuerit ut præmittitur qualificatus per Dominos de Capitulo admittatur, sitque Vicarius & Rector

(1) Patronus proprie non confert, sed collatori præsentat. *cap. ult. ext. de jur. patr.* Proprie dico. Nam improprie quidni etiam collator, quatenus scilicet præsentatum, cui fit præsentatio, ad ejus nutum confirmat? Sic infra: *Item voluit finaliter dictus dominus testator, quod præfati sui executores, quoad vixerint, aut unus eorum vixerit, collatores erunt & patroni conferendi suam Vicariam prædictam.* Hodie jus id confusum. Vid. *man. ad jus Can. tit. 12. in fin.* Idem qui patronus & præsentat & confert. Præsentat scilicet synedrio, ut synedrium interdum ipsi.

Rector dictæ Vicariæ pro tempore sub correctione Decani & Capituli ecclesiæ prædictæ, & libertatibus, immunitatibus, & privilegiis, quibus ceteri Vicarii ejusdem ecclesiæ fulciuntur, perpetuo gavisurus. Unde ego *Walterus Grauwert* ut præmissa omnia & singula per me superius ordinata de jure sortiri poterint effectum supplico Venerabilibus Dominis de Capitulo dictæ ecclesiæ meæ, ut in signum præstiti consensus fundationis & dotationis prædictarum huic fundationi sigillum dictæ ecclesiæ appendere velint, & etiam supplico venerabili Dno Vicario à quinque ecclesiis Trajectensibus Sede vacante deputato, quatenus Dei & pietatis intuitu hujusmodi fundationem, dotationem, ordinationem, & voluntatem meam quoad omnia & singula præmissa ordinaria auctoritate confirmare velit & decernere ea robur firmitatis obtinere debere, prædictaque bona infra in meo testamento designata, & hujusmodi Vicariæ assignata, fore & esse spiritualia & ecclesiastica, & ipsi Vicario in beneficium ecclesiasticum perpetuum incorporare, & assignare, & decernere ecclesiastica libertate gaudere debere. In quorum omnium & singulorum præmissorum fidem & testimonium sigillum meum huic fundationi & dotationi, ac aliis præmissis duxi appendendum. Et nos Capitulum dictæ ecclesiæ S. Salvatoris Trajectensis in signum præstiti consensus omnium & singulorum præmissorum & ob rogatum dicti Domini Decani sigillum ecclesiæ huic literæ fundationis appendimus. Datum & actum anno à nativitate Domini CIↃ. CCCC. quinquagesimo quinto die XIX. mensis Octobris. Tenor vero testamenti, de quo supra fit mentio, & in quo omnia & singula bona pro (1) dote dictæ Vicariæ assignata describuntur & designantur, una cum oneribus quibus Vicarius dictæ Vicariæ pro tempore post obitum meum perpetuis temporibus obligatus erit, sequitur & est talis: In nomine Domini Amen. Anno à nativitate ejusdem CIↃ. CCCC. quinquagesimo quinto, indictione tertia, die vero Sabbathi quarta mensis Octobris, hora tertiarum vel quasi, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris, & Dni nostri Dni Calisti divina providentia Papæ tertii anno primo, in mei Notarii

(1) Dos idem hic, quod salarium, quod pecunia constituta, qua ad muneris functionem invitatur sacerdos.

tarii publici testiumque infra scriptorum (1) ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum præsentia personaliter constitutus Venerabilis & circumspectus vir Dns & M. *Wouterus Grauwert* Decanus ecclesiæ S. Salvatoris Trajectensis per Dei gratiam mentis, rationis, & intellectus suorum bene compos, animadvertens humanæ naturæ fragilitatem, & inconstantiam, dierum brevitatem, & vitæ corruptibilitatem, nihilque morte certius & incertius ejus hora existere in humanis, Cupiens igitur horam mortis hujusmodi tam incertam quam inevitabilem bonorum & rerum suarum testamentaria dispositione prævenire, ne videatur decedere intestatus, testamentum suum seu ultimam suam voluntatem condidit, disposuit, & ordinavit in modum, qui sequitur. Inprimis animam suam ab ergastulo carnis exituram Deo omnipotenti suo Creatori ac Salvatori, ejusque genitrici, gloriosæ virgini Mariæ, ac toti cœlesti Curiæ, in æterna requie collocandam commendavit, eligendo sepulturam suam in sepulchro suo novo, jam sarcophago suo adornato ante altare per ipsum in nova Capella dotandum. Voluitque exequias suas fieri secundum modum nunc consuetum. Item voluit dictus Dn. testator & summopere desideravit, quod ante omnia satisfiat suis creditoribus, siqui tunc reperti fuerint, ac debita per ipsum contracta, de quibus legitime constiterit, de suis bonis promptioribus persolvantur. Insuper dictus Dn. testator legavit ecclesiæ S. Salvatoris prædictæ ad usum unius Vicariæ in eadem ecclesia, & in Capella de novo inibi constructa, per ipsum testatorem seu ipsius executores fundandæ & dotandæ terras possessiones ac bona infrascriptas & infrascripta, videlicet sex jugera terræ sita in superiori parte parochiæ

(1) Juxta *l. heredes* 21. §. 2. *ff. Qui test. fac. poss.* Quæ tamen tam stricte jam non amplius observatur. Quod non adsint inviti, sufficit. Nec officit omissa clausula. *gebeden ende geroepen.* Alex. *cons.* 33. *n.* 15. *vol.* & 3. *ad l. sciendum. n.* 39. *ff. de verb. obl.* Mantic. *lib.* 2. *de conject. ult. vol. cap.* 11. *n.* 4. Resp. Holl. 2. *cons.* 12. & *cons.* 133. ** Imo juxta *d. L.* 21. §. 2. *ff. qui testam. fac. poss.* & *quemadm. testam. fiant.* non opus fuit, ut testes specialiter convocarentur. Nam licet ad aliam rem essent rogati, vel collecti, si tamen ante testimonium certiorarentur ad testamentum se adhibitos, recte poterant testimonium suum perhibere.

rochiæ de Jutfaes, quæ pronunc colit *Godefridus Dedel* civis Trajectensis, & valent annuatim sex scuta antiqua monetæ Regis Franciæ. Item legavit eidem ecclesiæ ad usum prædictum undecim *Dagmaet* terrarum parum plus aut minus jacentium op *Zelsert* valentia communibus annis duodecim florenos aureos Rhenenses. Item legat eidem ecclesiæ ad usum supradictum sex jugera terræ, quorum quatuor comparavit erga *Petrum Grauwert* fratrem suum carnalem, & reliqua duo comparavit erga *Joannem Grauwert*, filium *Hugonis* nepotem suum, jacentia *op Lopick*, quorum sex jugerum prædictorum quodlibet jugerum valet communibus annis duo scuta Bourgundiæ. Item legat eidem ecclesiæ ad usum prædictum adhuc duo jugera terræ jacentia *op Lopick*, quæ dictus testator comparavit erga *Johannem Renninck* nepotem suum, quorum quodlibet valet annuatim duo scuta Burgundica communibus annis. Item legat adhuc ecclesiæ prædictæ ad usum prædictum duodecim jugera terræ sita in *Vuylcoop* empta per eundem erga *Petrum Grauwert*, fratrem suum prædictum, quæ communibus annis valent sexdecim scuta antiqua & duodecim capones, & de omnibus præmissis habet jam proprietatem ecclesia S. Salvatoris prædicta ad usum Vicariæ prædictæ. Item adhuc legat ecclesiæ prædictæ ad usum prædictum, & vult ut habeat octo jugera terræ sita *op Bilevelt* empta per eum erga *Johannem Grawert* nepotem suum prædictum, & valent jam annuatim decem scuta Hollandiæ Wilhelmi, quorum octo jugerum prædictorum literas proprietatis habet *Johannes Grawert* frater carnalis dicti domini testatoris, & vult ex vinculo fraternæ charitatis, quam sæpe dicto suo fratri exhibuit, ut quandocunque aut ab ipso Dno testatore aut suæ ultimæ voluntatis dispositoribus & executoribus requisitus vel admonitus fuerit, quod tunc sine dilatione & fraude quacunque semota libere resignet literas proprietatis dictorum octo jugerum ad usus Vicariæ prædictæ, sicut sæpe dicto domino testatori facere promisit. Item adhuc sæpedictus dominus testator legat ecclesiæ prædictæ ad usum prædictum annum gratiæ suæ, (1) nec non meliorationem domus suæ claustralis, quam inhabitat, ita quod post mortem suam, ut moris est, exponi debet venditioni & plus offerenti assigna-

(1) Vid. ad *Vett. Testam. secul.* XIII. & *init. seq. scripta*, p. 513.

assignari. Similiter legat ecclesiæ prædictæ ad usum prædictum omnia clenodia, utensilia, & bona sua mobilia per eum relinquenda, quocunque etiam nomine referantur, quæ per suos executores infrascriptos vendi debent. Quibus omnibus venditis & debitis suis persolutis, & exequiis decenter peractis, tunc de pecuniis remanentibus tam de domo sua & anno gratiæ suæ prædictæ, quam etiam clenodiis, utensilibus, & bonis suis mobilibus præscriptis comparari debent certi reditus perpetui, quam primum id fieri poterit, & prout executoribus suis visum fuerit expedire. Quos redditus, sicut & omnes & singulos redditus de terris, possessionibus, & bonis suprascriptis provenientibus, dat & assignat ecclesiæ prædictæ ad usum prænominatæ Vicariæ, & pro competentia & sustentatione Rectoris ejusdem, & etiam pro oneribus infrascriptis, quibus Vicarius pro tempore dictæ Vicariæ erit oneratus. Item vult & voluit idem Dn. Testator, ac amore crucifixi nostri Salvatoris dictos executores suos subscriptos humilibus precibus amplectitur, ut de omnibus bonis prænominatis dotare & erigere velint unam Vicariam ad altare fundatum in honorem omnipotentis Dei, beatæ Mariæ virginis, ac Sanctorum Confessorum Martini Episcopi & Anthonii Abbatis, situm in Capella prædicta, & hoc juxta modum & formam fundationis per dictum Dn. testatorem conceptæ, aut per ipsos executores suos concipiendæ, exorans fraternaliter Venerabiles viros Dnos & Confratres suos Canonicos Capitulares ecclesiæ prædictæ, ut dictam fundationem ratificare velint & confirmare. Item si ultra præmissa aliqua dispositा fuerint & ordinata per ipsum dominum testatorem in vita sua, de eisdem dispositis liberat & exonerat executores suos infrascriptos. Item legat Mag. *Theodorico Vuysttinck*, Confratri ac nepoti suo, (1) breviarium suum magnum in duobus voluminibus conscriptum. Item voluit dictus Dn. Testator, ut Vicarius vicariæ suæ prædictæ sit & perpetuo obligatus manebit solvere ex eadem annuatim tres libras pro Antiphona in adventu Domini ad *Magnificat* decantandum scilicet *O clavis*. Item adhuc novem libras videlicet pro memoria patris sui, tres pro memoria matris suæ, & tres pro memoria Domicellæ *Aleydis van de Velde* neptis

(1) Vid. *ad dict. Testam. p.* 508.

neptis suæ, & semper domini recipient duplum, (1) socii vero tertiam partem. Item adhuc pro memoria suæ sororis unam libram, ut in Ordinario ecclesiæ scriptum inveniet. Item adhuc solvet pro memoria dicti Dni testatoris tres libras quolibet anno in die illius mensis quo decesserit, & in reliquis undecim mensibus quolibet mense triginta solidos dividendos modo quo supra. Item in qualibet memoriarum prædictarum ministrabit choralibus duos solidos, & de omnibus memoriis prædictis dictus Dn. Testator nihil unquam defalcari voluit per Vicarium prædictum, sed ad plenum satisfaciet de bonis Vicariæ suæ prædictæ. Item dedit & legavit cuilibet executorum suorum infra scriptorum unam tasseam argenteam, qui onus testamenti sui acceptaverint. Ad hæc autem omnia & singula executioni debitæ demandanda & fideliter adimplenda præfatus Dn. Testator elegit, constituit, & ordinavit Venerabiles & discretos viros Dnos M. *Gerardum Kyllesteyn* S. Johannis, & *Theodoricum Vuystinck* S. Salvatoris ecclesiarum Trajectensium canonicos præsentis sui testamenti seu ultimæ voluntatis executores, dispositores, manufideles, & fideicommissarios absentes tanquam præsentes, ita quod post mortem suam in prædictis bonis & rebus per præfatum Dominum testatorem prout dispositum & ordinatum superius invenerint, & supra dictum est, ejus extremam voluntatem fideliter exequantur. In quorum quidem manibus reposuit & dedit omnia & singula bona supradicta, cedens eisdem & transferens in ipsos omnes & singulas actiones reales & personales, rei persecutorias utiles & directas, ac jura contra quemcunque hominem, quodcunque collegium sive universitatem, quocunque jure vel causa sibi competentia, & eorum quemlibet in rem suam constituendo procuratores, ita quod post mortem suam ipsius testatoris bona prædicta propria poterunt auctoritate apprehendere, tenere, expendere, & pro his nomine suo agere, defendere, & experiri, & præmissa omnia & singula exequi jubere, contradictione qualibet non obstante, (2) eosque in præmissis omnibus & singulis ab onere satisdandi ac conficiendi bo-

(1) Socii, sunt chori socii, Chorales, ut statim sequitur. Vid. *ad d. Testam. p.* 491.

(2) Sic & in testamento Stephani van Beest Ann. 1496. *sine omni inventarii confectione & heredum sive successorum quorumcunque contradic-*

bonorum suorum inventarium, & post executionem hujusmodi interceptam de reddendo computum & rationem relevavit penitus & expresse. Voluit etiam testator antedictus, quod si unum ex dictis executoribus mori aut alias legitime impediri contingat ante plenam ipsius testamenti executionem, quod tunc superstes ex ipsis omnia & singula exequendi plenam & liberam habeat potestatem. Item voluit finaliter dictus dominus testator, quod præfati sui executores, quoad vixerint, aut unus eorum vixerit, collatores erunt & patroni conferendi suam Vicariam prædictam. Post quorum mortem Decanus ecclesiæ præfatæ ac Scultetus civitatis Trajectensis pro tempore collatores erunt Vicariæ prædictæ, & eam conferre debent personæ idoneæ qualificatæ juxta tenorem fundationis ejusdem. Si autem prædicti Decanus & Scultetus in conferendo fuerint discordes; tunc illa vice solus Decanus ecclesiæ prædictæ conferet & disponet de eadem, ut præmissum est. Item saepedictus Dn. testator revocavit & revocat expresse omnia & singula testamenta, quæ olim fortassis fecisse experiatur. Sed hanc suam ultimam voluntatem esse asseruit, eamque valere voluit melioribus jure, causa, & forma, quibus valere poterit, jure testamenti, codicillorum, seu cujuslibet ultimæ voluntatis de consuetudine vel de jure. Super quibus omnibus & singulis præmissis præfatus D. testator petiit sibi a me Notario publico infrascripto unum vel plura publicum vel publica fieri & confici instrumentum aut instrumenta. Acta fuerunt hæc Trajecti in dicta domo habitationis sæpe dicti Dni testatoris, sub anno, indictione, mense, die, hora, & Pontificatu, quibus supra, præsentibus ibidem honorabilibus viris Dnis Jacobo Goes & M. Jacobo de Gouda presbyteris perpetuis Vicariis in eadem eccle-

sia

tradictione non obstante &c. Remitti potest satisdatio, *L. 6. C. ut in poss. legat.* Remitti etiam inventarium, *l. ult. C. arb. tut.* Jul. Clar. §. *testamentum. qu. 66.* Resp. Holl. 2. *cons.* 176. Nisi ponas, quod remissum in alterius præjudicium, ut si in creditorum, in filii præjudicium, cujus legitima necesse est ut sit salva, *arg.* §. 2. *Inst. de h. qui sui vel al. jur. l.* 8. §. 15. *ff. de inoff. testam. l.* 74. *ff. de reg. jur.* Resp. Holl. 1. *cons.* 132. Et si data instituto in casu necessitatis alienandi potestas. Nam nisi ex inventario, utrum ursit sic necessitas, cognosci non potest. Resp. Holl. 2. *cons.* 287.

sia S. Salvatoris, testibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis. Et ego Johannes de Gheyn clericus Trajectensis diœcesis, publicus Imperiali auctoritate Notarius, quia dicti testamenti ordinationi, ultimæ voluntatis dispositioni, executorum electioni & ratificationi, omnibusque aliis & singulis superius descriptis, dum sic ut præmittitur per ipsum dominum testatorem fierent & agerentur, una cum prænominatis testibus præsens interfui, eaque sic fieri vidi & audivi, idcirco hoc præsens publicum instrumentum per alium me legitime præpedito bene scriptum confeci, subscripsi, & in hanc publicam formam redegi, signoque & nomine meis solitis signavi in fidem veritatis & testimonium omnium & singulorum præmissorum rogatus & requisitus. Et sigillatæ erant hæ literæ in pergameno descriptæ duobus sigillis de cera viridi subimpendentibus, quorum primum erat testatoris, & secundum ecclesiæ S. Salvatoris. Per præfatas literas adhuc transfixa erat litera ratificationis de dicta fundatione in forma subscripta. *Walterus de Gouda* Præpositus & Archidiaconus ecclesiæ S. Petri Trajectensis, atque ex parte quinque ecclesiarum Trajectensium Sede Episcopali Trajectensi vacante Vicarius generalis, universis & singulis Christi fidelibus tam præsentibus quam futuris salutem in eo qui est vera omnium salus. Cultum divinum semper augeri cupientes ad devotam & humilem supplicationem Venerabilis viri Dn. Mag. *Walteri Grawert* Decani ecclesiæ S. Salvatoris Trajectensis, fundatoris perpetuæ Vicariæ, de qua in literis, quibus hæ nostræ literæ transfiguntur, fit mentio, fundationem ac dotationem ejusdem perpetuæ Vicariæ, nec non ultimam voluntatem seu ordinationem testamentariam ejusdem Dn. & Mag. *Walteri* fundatoris, prout in eisdem literis describuntur, omniaque alia & singula in ipsis literis narrata atque conscripta, prout rite & legitime ordinata sunt, atque facta, auctoritate ordinaria, qua ad præsens fungimur, tenore præsentium ratificamus, approbamus, rata & firma habemus & haberi volumus, atque in Dei nomine confirmamus, ipsamque perpetuam Vicariam in titulum perpetui beneficii ecclesiastici erigimus, & bona ad illam in dictis literis assignata & in posterum assignanda (1) de cetero fore & esse ecclesiastica decernimus, ac sub ecclesiastica liber-

(1) Imperio seculari & tributis exempta. Vulgo *amortisatio* hæc, ut & *mortificatio* in charta Ann. 1473. Chronic. Beccense ad Ann. 1466.

libertate tuenda nostrarum testimonio literarum. Datum nostri Vicariatus sub sigillo præsentibus appenso anno à nativitate Domini CIↃ. CCCC. quinquagesimo quinto, mensis Octobris die vicesima tertia. Subscriptum, *Jo. Pontiani*, & sigillatum sigillo de cera rubea subimpendente.

VII.

Duorum conjugum Testamentum in judicio Leydensi factum Ann. CIↃ. CCCC. LXV.

(1) Wy Geryt Ryswyc ende Ian vander Does Scepene in Leyden, Ian Heynric Paedzen soon, Florys Pieters soon, Geryt

1466. apud d'Achery *append. ad Lanfranc. Feodum de Calvomonte &c. Beccensi ecclesiæ tanquam manui mortuæ incorporavit, magnis & largis suis sumptibus amortisari fecit.* & mox. *Nota, quod amortisatio nihil aliud est quam terram Domini tributalem immunem reddere ab illo.*

(1) Quod ad mores hodiernos vel coram Notario & duobus testibus testamentum fit, vel coram magistratu, aut coram judiceé in judicio, *l.* 19. *C. de test.* Costuymen *van Utrecht. rubr. van overgiften ende maken.* §. 1. Keuren *van Leyden art.* 115. Grot. 2. *man.* 17. §. *op twee wysen.* Gudelin. 2. *de jur. nov.* 5. Groenew, *ad* §. 3. *Inst. de test. ord.* Rodenb. *de jur. qu. or. è statut. div. tit.* 2. *cap.* 4. *pr. n. & seqq.* Judices autem cur Consulibus præferantur hic, siquis quærat, ratio, ut puto, non est alia, quam quod Judicum seu Scabinorum institutio vetustior, ut ex actis & instrumentis probat vir Amplissimus Orlers Consul Leydensis. Quatuor primum *Raetsmannen* instituti Ann. 1351. Latine hi *Consules* à consulendo. Passim autem cum *Consules* Belgis dicti *Burgemeesters*, & hi temporis progressu assumpsere idem nomen, & primum forsan circa Ann. 1434. Scabinis tamen, ut olim, cum *Raetsmannen* adhuc dicti, sub initia postpositi. Vid. Orlers *descript. urb. Leydens. part.* 3. *p.* 608. *& seqq.* De Notario autem quod dixi plane est extra controversiam. Sed sunt tamen, qui putant, quod & eo non adhibito, modó quatuor intersint testes, quod Notarius, ut putant, duorum fungatur vicem, *c. quoniam ext. de prob.* testamentum subsistat. Everh. Præs. *loc. ab ult. vol. ad legat.* Alteserr. *ad c. cum. Joannes ext. de fid. instrum.* Dec. *cons.* 254. *n.* 4. Clar. *recept. sent. lib.* 3. §. *testamentum. qu.* 57. *n.* 3. Moller. 3. *semest.* 43. *n.* 5. Resp. Holl. 2. *cons.* 133. Alii in alia eunt omnia. Nam quid si duo Notarii, coram qui-

Geryt Heerman, ende Ian Dirc Geryt Montfoerden soen, Burgermeysteren in Leyden doen condt allen luyden, dat voor den gerechte quamen Willem vander Graft ende Margriete Willem Louweryssens dochter syn wyf, ende maecten malkander mit goede voirsien ende mit vrien moetwille, dat so wie van hem beyden voirsz langste leeft, dat die van hoir beyden goeden voir uyt nemen, behouden, besitten, ende gebruycken sel ter lester doot toe alle alsulc imboel, huysraet, silverwerck, ende facelmenten, als sy hebben, als die eerste van hem beyden afflivich wort. Ende daer toe sel die langste levende van hem beyden voorsz noch voor uyt hoere beyder andere gemeene ende gereedste goeden nemen, so waer die gelegen syn, die sy t'samen hebben, als die eerste van hem beyden voersz offlivich wort, hondert goude Rynsche gulden of payment hoire waerde t'sjaers lystocht renten, (1) duerende so langhe, als die langste levende van hem beyden voersz in levenden live is, ende niet langer. Ende die voersz lystocht renten sullen verschynen alle jaer opten dach van dat die eerste van Willem of Margriete voersz offlivich geworden sal wesen. Ende

quibus testatus quis, valebitne testamentum? Neg. Choppin. 2. *de morib. Paris.* 2. *tit.* 4. *n.* 3. Anselm. *consult.* 9. Forma certe testamenti, ac solennitas, quæ præscripta est, servanda est ad unguem, *l.* 29. *in fin. C. de testam. l. non est dubium.* 5. *C. de legib.* Nec si fictio admittatur statuto hactenus satisfit, arg. *l.* 29. *& seq. ff. eod.* Nam si loquamur de testamentis, non instar duorum, sed instar quinque est Notarius, in quorum locum successit. Jus civile enim requirit septem. §. 2. & 3. *Inst. de testam. ord.* Coram quot si testetur quis, Notario non adhibito, testatus creditur non inutiliter. Jus civile enim non sublatum, sed præter jus civile forma tantum testandi introducta est facilior. Qua omissa si quis malit Jus Romanum amplecti, & testari solennius, nihil, puto, impedimento est. Bald. 5. *respons.* 355. Grot. 2. *man.* 17. §. *Byons is niet verboden.* Rodenb. *de jur. qu. or. è stat. divers. tit.* 2. *cap.* 3. *n.* 3. Loquimur dixi de testamentis. In aliis an Notarius duorum fungatur vicem, alia est rursum quæstio.

(1) Exemplum legati annui, quod & cedit ab eo die, ex quo obiit testator, *l.* 5. §. 1. *ff. qu. di. leg. vel. fideic. ced. l.* 5. *C. eod.* & quod mortuo legatario rursum deberi desinit. *l.* 4. *l.* 12. *ff. de ann. leg.* sed sic ut anni, quem ingressus est, quamvis fato mox concedat, debeatur universum. *l.* 8. *ff. eod.* Advysb. 1. *cons.* 110.

Ende na hoere beyder voirsz doot so sal alle alsulk ynboel, huysraet, silverwerck, en facelmenten als voirsz is, mitten anderen lyftocht goeden, die de langste levenden van hem beyden voersz genomen sal hebben, gelyc voirsz staet, weder comen ende erven op hoere beyder voirsz. rechte erfnamen. Dit is behoudelic, dat alle witachtige sculden eerst betaelt sullen wesen. Ende deser brieve syn twee, dair Willem ende Margriete voirsz elck een of hebben. In kennisse der waarheyt soe hebben wy Scepene voirsz desen brieve besegelt mit onsen segelen. Ende wy Burgemeesteren voirnoemt hebben om der meerre sekerheden desen brieve mede besegelt mit der Stede segele van Leyden, die wy dagelix gebruycken hier an gehangen int jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. vyf ende t'sestich opten negen en twintichsten dach in Octobri.

VIII.

Testamentum Adriani de Borsselen, Domini de Brugdamme & Duvelant, Ann. CIↃ. CCCC. LXVI.

In nomine Domini Amen. Anno nativitatis ejusdem CIↃ. CCCC. sexagesimo sexto, die decima quarta mensis Iulii, hora vesperarum vel quasi, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri, Dn. Pauli divina providentia Papæ ejus nominis secundi anno . . . in mei Notarii publici testiumque infra scriptorum præsentia, nobilis Dominus *Adrianus* de *Borssalia*, Dominus de *Brugdamme* & *Duvelant*, miles, sanus mente, composque rationis nullis viribus destitutus, animo bene deliberato, considerans quod nil certius morte, & nil incertius hora mortis, in honorem omnipotentis Dei, gloriosæque virginis Mariæ, pro salute animæ suæ & in remissionem omnium peccatorum suorum, Testamentum suum secundum modum & stylum vulgarem, eo quod Latinum non intelligit, neque comprehendit, ordinavit & disposuit, ut sequitur: Ick *Adriaen* van *Borsselen* Ridder, Heer van Brugdamme, van Duivelant &c. machtich mynre redene, ende wel bedacht mynre vyf sinnen, hebbe gemaeckt ende geordonneert myn Testament ende myn uyterste wille in die eere Godts, synre gebenedyde moeder *Maryen*, ende alle Gods heyligen, in verlatenisse van alle myne sonden, ende hem aller, daer ick 't voor begeere, ende in kennisse

kennisse van desen bevele ick in den eersten myne siele; als sy uyt den lichame sceyden sal, Godt van Hemelrycke, synre gebenedyde moeder, ende alle Gods heyligen, begeerende myn doode lichaem begraven te hebben in mynre moeder der heyliger kerken van Westerzoubburch voor den hoogen altaer. Item geve ick mynre moeder der heyliger kerken van *Westerzoubburch* voersz mit mynen dooden lichaem tot haer timmeragie . . . . ponden grooten Vlaems payements eens voor al. Item geve ick mynre moeder der heylige kercken noch (1) x. schell. grooten s'jaers erflycke renten om die straten daer mede te doen houden van den huse van *Westerzoubburg* tot *Middelburg* toe. Ende dese renten van x. schell. grooten voernoemt bewyse ick den Kerckmeesters t'ontfangen op myn uytgots by Ooster *Duvelant*. Item sette ick eenen dertichsten, ende daer toe geve ick den Priester xvi. schell. grooten. Item sette ick enen veertichste, daer ick den Priester toe geve

(1) Varia solidi æstimatio. xii. denariis eum Franci æstimabant. Lex Longobard. *apud Goldastum tom.* 1. *const. imp. part.* 3. *tit.* 22. *De omnibus debitis solvendis, sicut antiquitus fuit consuetudo, per* xii. *denarios solidi solvantur*. Carolomanni Capitulare apud eund. *n.* 11. *Nempe duodecim denarii, quem solidum vocamus, contribuantur nibi, quo militibus nostris præmia condigna laboribus solvantur.* Hollandicus constabat obolo, & interdum sex chalcis. Et id ex veteri more adhuc Ordines & Quæstores eorum retinent, ut passim in instrumentis, cautionibus, apochis, cum loquuntur de obolis, utantur voce *schellingen*. Differunt autem *schellingen* & *schellingen grooten*. *Grooten* grossi sunt, & grossi, cum simpliciter vox ponitur, grossi sunt Turonenses. Charta Ann. 1328. *Twee duysent marck Engelsche, die marck voor veertich grooten bereeckent.* Alia ejusdem anni: *twee dusent marc Engelsche, die marc over* xl. *grooten tornoysen gerekent*. Ejusmodi autem grossi sedecim obolis æstimati, ut in charta Ann. 1323. *seven hondert ponden tornoysen &c. enen groten tornoys voir sestien penninghen gereeckent.* In charta Ann: 1327. *sestien hondert pont tornoysen, den grooten over sestien penningen gerekent.* Cujusmodi autem hi oboli, & an stuferum semper æquent, res paulo est obscurior, quamvis interim non mirum, quod aliud sit *een schellingh*, aliud *een schelling grooten*. Nam & aliud est *een pont*, aliud *een pont groot*. *Een pont* est florenus grossis constans quadraginta, quorum singuli quatuor chalcis. *Een pont groot* sunt sex floreni.

geve een pont grooten. Item stelle ick myne beganckenisse op *Anna* van *Bourgoengen* myne huysvrouwe mit een sticke silvers wegende xx. marck. Ende sette ick tot mynder uytvaert te deelen den armen in broode twee seven broots. Item tot mynen sevendaghe oock mede te deelen den armen in broode twe seven. Item sette ik myn jaergetyde euwelyck duerende te *Westersoubburch* in der kercken vierwerf des jaers te doene, te wetene myn rechte jaergetyde van mynen sterfdach, ende elck vierendeel jaars dair ane volgende ook myn jaergetyde, op een nobel gelyk onderlinge te deylen. Dies begeere ick dat sy sullen singen tot elck van den voorsz jaergetyden des avonts vigilie mit negen lessen en ten grafte gaen, ende lesen aldair, *Miserere mei Deus*, *cum consuetis*, ende des anderen dages een singende misse van *requiem*, ende na der misse *commendationes animarum* lesen. Ende dese voergenoemde nobelen vierwerf des jaers sullen sy ontfangen by den H. Geestmeesters der voersz kercke. Item voort geve ick t'elcken mynen voorgenoemden jaergetyden den H. Geestmeesters in der voorsz kercken enen nobel of VIII. schell. groot dair voor, omme den armen in broode te deylen over myn siele. Item noch geve ick den H. Geestmeesters XIII. nobelen, ende acht schell. grooten voor den nobel s'jaers, om dair mede te cledene XIII. arme personen, elck mit enen nieuwen tabbert, gevoedert mit niuw laken, ende dat opten dach als men myn eerste jaergetyde doen sal. Item op dat die voorsz heylige Geestmeesters geen verlies en souden hebben ende te naerstelycker dese voersz punten van mynen jaergetyden vervolgen souden, so geve ick den voersz Heyligen Geestmeesters vier nobelen jaerlycks, dies sullen sy tot elcken van mynen voorgenoemden jaergetyden besorgen alsulcken waslicht, alsmen gemeenlyck besorcht tot den jaergetyden van *Florens* van *Borsselen* in der kerken voorgenoemt. Ende dat daer over blyft van den voorsz vier nobelen geve ick den Heyl. Geest in der Kercken voersz. Ende dese voernoemde penningen ter somme van XXV. nobelen, ofte VIII. schell. grooten voor den nobel, bewyse ick den voersz Heyligen Geestmeesters te ontfangen op een uytgors leggende by de Oosterschelde in Zelant genaemt *Mallant*. Item soo sette ick myn eeuwige jaersanck in der voersz kercken van Westerzoubburch gegaen te worden by den

Pa-

Parochie Pape van der voersz kerken, als costumelyck is, tot mynen grafstede te gaen ende lesen *Miserere mei Deus, cum consuetis.* Ende daer toe geve ick den voergenoemden Prochie pape twe gemeten lants liggende binnen der Parochie van *Westerzoubburch*, die welcke hem bewysen sullen myn Testamentoirs binnen den jare na mynre doot. Item besette ick myn eerste jaer getyde gedaen te worden binnen Middelburch in elck van den vier Parochi. Kercken, ende voort meer in alle kerken, die in mynen Ambachten gestaen syn, te weten *Sinte Laurens*, *Brugdamme*, *Oostzoubburch*, *Oudvlissinge*, *Westcappele*, *Domburch*, *Coudekercke*, *Nieuwekercke*, *Cleeverskercke*, *Zoutelande*, *Werendich*, *Biggenkercke*, *Scripkercke*, *Melisterkercke*, *Sinte Marienkercke*, *Buttinge*, ende in *Duvelant*, ter *Ouderkercke*, ter *Nywerkercke*, in *Oostlant*, in *St. Jans Lant*, ende ter *Capellen*, ende een ygelick van den voorsz kerken twe schell. grooten, ende dat betaelt te worden by mynen Testamenteurs. Item geve ick tot onser Vrouwen love in der kercken van *Westerzoubburch*, om dat dagelycks te doen ewelick geduyrende twe gemeten lants op die Kerckmeesters der Kercken voorsz, ende des sullen s'jaerlijcxs geven ende uytreycken enen nobel, ofte acht schellingen groten dair voir. Welcke twee gemeten lants op die Kerkmeesters der kercken voorsz ic bewyse in de parochie van *Westerzoubburch*, ende die te bewysen by mynen Testamentoers, ende dat binnen den jare. Item wes lande dat ic in dit myn Testament niet en bewyse, waer sy gelegen syn, die sette ick in handen van myn Testamentoeren, die te bewysen binnen s'jaers nae myn sterfdach. Item geve ick Sinte Martens altaer in der kercke van *Westerzouburch* XII. gulden. Item Sinte Niclays omme den armen daer mede te styven XII. gul. Item geve ic elcken altaer in der voorgenoemder kercke IV. gulden. Item geve ick *Heer Bussengier* mynen Parochy-Pape te *Westerzouburch* enen nobel. Item geve ick Heer *Henrick Jans soen* mynen Capellane in der kercken residerende XX. gulden. Item geve ick elcken Priester in der Kercken voorsz die misse celebreert opten dach mynre uytvaert VI. gulden. Item geve ick elcken gilde in der kercken voornoemt omme myn uytvaert te doene elck byson der, ende te offeren als costumelyck is, boven syn recht enen nobel. Item geve ick Mr. *Willem* myn Vrou moeders Cape-

len een pont groot Vlaems. Item geve ic onser Vrouwen gilde in *Westmonster* boven syn recht enen nobel. Item geve ick alle gilden, daer men bevinden sal dat ick in bin, boven syn recht enen nobel. Item geve ick dat *Heylich Cruys gilde* boven syn recht enen nobel. Item begere ick dat elck van desen voersz gilden sal doen myn uytvaert. Item geve ic den Duytschen huyse in *Middelburch* een Bourgoensch schildt. Item geve ick den minnebroederen in *Middelburch* tot hare timmeragie een pont groot. Item geve ick Broeder *Adriaen* van *Vlake* mynen Biechtvader twe pont grooten. Item geve ick der selver ordene in *Zierickzee* tot hare timmeragie enen nobel. Item geve ick den Augustynen in *Middelburch* tot hare timmeragie enen nobel. Item geve ick onser Vrouwen broeders in *Nieu-Vlissinge* tot hare timmeragie een pont groot. Item geve ick de Jacopynen in Zierickzee tot hare timmeragie enen nobel. Item geve ick den Susteren int bagyn hoff tot Middelburch XII. gulden. Item geve ick om bedinge te doen dat bagyn hoff acht pont wassche. Item geve ick den Susteren van *St. Aechten* in *Middelburch* XII. gulden. Item geve ick elcken (1) *Cluserscbe* in *Middelburch* ses gulden. Item geve ick (2) den boogaerden in *Middelburch* een Bourgoensche schilt.

Item

(1) Cœlestis vitæ desiderio velut hominem exeuntes, & ab omni prorsus consortio alieni prorsus & abstracti, velut viva cadavera inclusi cellæ & mancipati, ex ea rursum non exituri, dicebantur *Reclusi*, *Inclusi*, ἔγκλειστοι, *Kluysenaers* Belgice, ut & *Cluserscbe*. Inviti non inclusi. Nec quivis, qui ultro id petebant admissi; sed qui vitæ ejusmodi pares crediti, virtutum datis & abstinentiæ præclaris jam argumentis. Concilium habitum Francfordiæ Ann. DCCXCIV. *can.* 12. *Ut reclusi non fiant, nisi quos ante Episcopus Provinciæ, atque Abbas comprobaverint, & hi secundum eorum dispositionem in loco reclusionis ingrediantur.* Cella ipsorum *Inclusorium*, *Reclusorium*, *Clusorium*. Auctor vitæ S. Rayneri: *Cum multa devotione & reverentia clausus est in clusorio juxta ostium majoris ecclesiæ.* Notabile est, quod de quodam Hospitio Gregorius Turonensis *lib.* 5. *hist. cap.* 6. *Fuit autem apud urbem Nicensem eo tempore Hospitius reclausus magnæ abstinentiæ, qui constrictus catenis ad purum corpus ferreis, induto desuper cilicio, nihil aliud quam purum panem cum paucis dactylis comedebat.*

(2) Loca intelligit, quæ frequentantibus ob patratas olim virtutes ibi, ut vulgo credulis tum persuasum, sacra fecerat superstitio.

Item geve ick den gasthuys in *Middelburgh* XX. gulden. Item geve ick den armen gevangen in *Middelburgh* XII. gulden. Item geve ick den siecken buyten der *Noortpoort* van *Middelburch* XII. gulden. Item geve ick den armen huyssitteren in *Middelburch* enen halven nobel. Item geve ick der kercken van Sinte Laurens buyten *Middelburch* tot harer timmeragie drie pont groot. Item geve ick myn Prochipaep inder selver kercke enen nobel. Item geve ick elcken Capellaen in der kercken aldaer mit eender missen van *requiem* aldaer gedaen 24. gulden. Item geve ick elcken altaer in der kercken voersz vier gulden. Item geve ick onser Vrouwen gilde boven XX. Ryns gulden. Item geve ick onser Vrouwen in *Oesterzouburch* twintich nobelen eens voor al omme te houden bernende een lampe ten euwigen dagen voor onser Vrouwen beelt opten thoren. Item geve ick onser Vrouwen tot *Aerdenburch* oock twintich nobelen eens voor al om daer te barnen een euwige lampe. Item geve ick onser Vrouwen te *Halle* oock XX. nobelen eens voor al omme daer te barnen een euwige lampe. Item geve ick tot onser Vrouwen love in *Duvelant*, te weten ter *Ouderkercke*, ter *Nywerkerke*, ende in dat *Oostlant* elck IV. schellingen grooten s'jaers, ende des sullen sy lesen an onser Vrouwen hoff over myn siele, *Miserere mei Deus*, *cum consuetis*. Ende dese voorsz IV. schellingen grooten s'jaers bewyse ick elcker kercken besonder op een gemeet landts binnen haarder parochie, t'welck gemeet lants elck van den Kerckmeesters kiesen sal binnen haerder parochie binnen den jare. Item geve ick ter Capelleri te *Vianen* in *Duvelant* tot haerder timmeragie ende die ornamenten een pont grooten Vlaems. Item geve ick dat *Cathuyser* Klooster buyten *Utrecht*, geheten dat *Nieuwe-Licht*, ende dat *Cathuyser* Clooster buyten *Brugge*, item dat *Cathuyser* klooster buyten *Zierickzee* genaemt *Sion*, elck vier pont grooten s'jaers Vlaems payements, euwelick geduyrende tot eender pitantien wyns. Ende des sullen sy alle drie voornoemde cloosteren, en elck bysonder, alle dage lesen *Miserere mei Deus*, ende *De profundis*, *cum consuetis*, naer hare maeltyt, ende elck bysonder doen jaerlycks vier jaergetyden mit vigilien ende negen lessen des avonts, ende des morgens singende misse van *Requiem*, ende deelen als dan den armen over myn siele in brode acht scell. grooten jaerlicx. Ende dese voersz XII. pont

bewyse ick den voorsz drie cloosteren te ontfangen jaerlycks op myn uytgors by Ooster *Duvelant*. Item geve ick Vrouwe *Anna* van *Bourgongen* mynre huysvrouwe, als wy by onsen tyden te samen gebracht ende vercregen hebben, Behoudelyck dat hare hylixvoorwaarde ende alle andere giften, daer sy van my seecker betooch af sal mogen wysen, by desen mynen Testament onvermindert sullen blyven ende ongequetst.

Item geve ick myne Vrou moeder *Anna* van *Bossuyt* Vrouwe van Yselsteyne hondert pont grooten Vlaems payements, ende hondert marck silvers ofte ses croonen voor elck marck uyt mynen aldergereetsten goeden. Item geve ick noch der selver myner voorgenoemder moeder in rechter vrydomme alsulcke renthen, als myn aengecomen syn, ende bestorven, op *Voeresant* by der doot van mynre vader. Ende dit begeere ick verseeckert te worden tot mynre Vrou moeder behoef by mannen ende Schepenen van *Middelburch*, rechte voert op te comen, ende die te besitten als haer vry eygen goet. Item geve ic Heer *Boudyn* van *Bossuyt* mynen Oeme een silveren kanne van x. marck, of vyf croonen voor elck marck. Item geve ick myn moeye Jonckfrou *Beatrix* Canonesse te Bergen in Henegouwen enen silveren kanne van tien marck, ofte ses croonen voor elck marck. Item geve ick myn neve Heer *Peter* van *Bossuyt* myn beste peert. Item geve ick Heer *Vrancke* van *Borsselen* Grave van Oostervant mynen neve een silveren kanne van ses marck, ofte ses goude croonen voor dat marck. Item geve ick Heer *Wolfaert* van *Borsselen* mynen neve Grave van *Bouchain* alle myn loer vogelen. Item geve ick Heer *Henrick* van *Borsselen* Heer van der *Veere* myn beste telle ende peert. Item geve ick Heer *Wouter* van *Borsselen* mynen neve een schale van twee marc ofte XII. croonen dair voor. Item geve ick Heer *Johan* van *Glinnes* Heer van *Bergen* opten *Some* myn neve myn beste peert naest dat beste. Item geve ick Vrouwe *Margriete* Vrouwe van der *Gruythuysen* mynre nichten enen diamant van x. cronen. Item geve ick Heer *Johan* van *Berchem* mynen neve een van myne peerden ofte XX. Croonen dair voor. Item geve ick *Jacop* mynen Bastaert soon enen silveren kanne van IV. marck ofte ses goude croonen voor elck marck. Item geve ick *Daniel* mynen bastaert soon enen silveren kanne van IV. marck, ofte ses goude croonen voor elck marck.

marck. Item geve ick *Joes* mynen bastaert soen een silveren kanne van vier marck, ofte ses goude croonen voor elck marck. Item begeere ick dat met dese giften van Testamente myn drie voergenoemde bastaert sonen niet vermindert en sullen wesen in allen anderen giften, daer sy van myn sekere betoge af sullen mogen hebben. Item geve ick Joncfrou *Anna* van *Borsselen* bastaert dochter van *Floris* van *Borsselen* mynre nichten drie pont grooten s'jaers erflycke renthen te versterven op hoir wettelyck oir en nacomelingh. Ende waert dat sy storve sonder wettelycke oir te laten van haren lyve comende, als dan wil ick dat dese vier pont grooten versterven ende comen sullen op *Jacop*, *Daniel*, ende *Joes* myn voorgenoemde bastaert sonen, ofte op hoerlieder oir wettelyck van hoiren lyve comen wesende, also dat elck van den drie gebroederen voersz oft haerlieder oir deelen sullen dese voergenoemde drie pont grooten s'jaers elck na dat oir, dair hy of comen sal wesen, ende dat elk deel versterven moge van den een op den anderen, also wel van den outsten als van den jongsten, so dat dese voergenoemde drie pont grooten altyt blyven sullen aen de voorsz *Anna*, ofte haer oir, ofte van hem lieden versterven op die drie voorsz bastaerden, ofte enich van hem drie, oft op enich oir van horen lyve wettich gecomen wesende. Ende waert dat van de voorsz Anna oft van de voernoemde drie gebroederen geen wettelick oir en bleve in der tyt, so wil ick dat dese voorsz drie pont groot wederomme comen ende sterven sullen op myne gerechte erfgenamen, die dan in der tyt sullen syn. Ende dese voornoemde drie pont groot erffelycke renten bewyse ic jaerlycks te ontfangen op alsulcke erven ende landen, alse myn aengecomen syn by uytcoope van der erfgenamen mynre huysvrouwe was Joncfrouwe *Maria* van *Cats*. Welcke goeden liggen in *Borsselen*.

Item geve ick Joncfrou *Constantia* van *Bossuyt* mynre nichte enen silveren pot van vier marck ofte XXIV. croonen dair voir. Item geve ick Joncfrou *Isembel* van *Stenburch* een schale van twee marck, ofte XII. gouden croonen dair voir. Item geve ick Joncfrou *Anna* van *Stenburch* mynre huysvrouwen Joncfrou moeder een schale van twee marck of XII. croonen dair voor. Item geve ick den Scoutate van myne huysvrouwen moeder man een schale van een marck ofte ses goude croonen dair voir.

voir. Item geve ick Heer *Arent* van *Swieten* (1) mynen Beigardye met den placcaert, ende myn Heer van *Cats* myn harnasch van Melanen. Item geve ick *Thomas van Abeele* een van myne paerden, ofte XX. croonen daer voor. Item geve ick *Cornelis* van *Stenburch* een schale van twee marck ofte XII. croonen dair voor. Item geve ick Joncfrou *Johanna* mynre huysvrouwen overste Joncfrou een silveren croes ofte III. schellingen groot dair voor. Item geve ick die voetster van mynre dochter was een silveren lepel of III. schell. groot daer voir. Item geve ick *Jan* die bastaert *Florens* soon van *Borsselen* een schale van een marck ofte ses croonen dair voir. Item geve ick *Jacop* die bastaert *Florens* soon van *Borsselen* een schale van een marck ofte ses croonen dair voer. Item geve ick Mr. *Peter* van der *Boede* mynen Rentmeester een schale van een marck ofte ses croonen dair voor. Item geve ick *Jan Oem* myn (2) Pansier dat tot mynen lyve is. Item geve ick *Jacop* t'Heerschip van *Gripskerken* een pont groot. Item geve ick *Poelgeest* een pont groot

(1) Avium hæ species. *Placcaert* est parus major.

(2) Aliud ergo *Pansier* est aliud *een harnasch*. *Harnasch* enim modo datum jam domino de Cats. *Pansier* lorica est, thorax ferreus. Et hic etiam duplex. Vel ex solido ferro, quæ est militum proprie. Camisiam vocant ferream Annales Colmarienses ad Ann. 1298. *Armati reputabantur, qui galeas ferreas in capitibus habebant, & qui Wambasia, id est, tunicam spissam ex lino & stuppa vel veteribus pannis consutam, & desuper camisiam ferream, id est, vestem ex circulis ferreis consertam, per quam nulla sagitta arcus poterat hominem vulnerare.* Vel ferreum indusium, quo passim monachi olim usi, ferreis annulis consertum. Thom. Cantipratan. *apum lib.* 1. *cap.* 23. *Loricam ferream portabat ad carnem, & supra loricam ex setis pilorum cilicium, quo per medium loricæ acrius pungebatur. Harnasch* quodvis est tegi genus, quævis armorum species. Radevic. *de gestis Frid. Barbaross. lib.* 1. *cap.* 26. *Nemo aliquam mulierem habeat in hospitio; qui vero habere præsumpserit, auferetur ei omne suum harnasch*, & mox: *Si servus furtum fecerit, & in furto fuerit deprehensus, si prius fur non erat, non ideo suspendetur, sed tondebitur, verberabitur, & in maxilla comburetur, & ejicietur de exercitu, nisi Dominus redimat eum cum omni suo harnasch.* Gunther. *lib.* 7. *vers.* 256.

Armiger exusta candenti fronte metallo,
Detonsaque coma, post verbera pulsus abibit,
Vel Domini spoliis redimetur & omnibus armis.

groot, ende twee vaten biers. Item geve ick *Boudewyn Hellecop* mynen Rentmeester in Duvelant enen nobel. Item geve ick *Peter Goyaert* mynen Hofmeester te *Westerzouburch* enen nobel. Item geve ick *Arent Marteus* soon Baillu in *Duvelant* een pont groot s'jaers syn leven lanck op myn uytgors by *Oester-Duvelant*. Item geve ick *Wolfaert Bartholomeussen* van *Biggenkercke* een schale van een marck, of ses croonen dair voir. Item geve ick *Engelbert* mynen Schout in *Westerzouburch* enen nobel. Item geve ick *Pauwels* van der *Naert* mynen Secretarius een schale van een marck of ses croonen dair voir. Item geve ick *Floris Jacops soen* mynen klerck enen gouden rinck ofte twee gouden Leuwen dair voor. Item geve ick Meyster *Jan van Bourbonnoys* mynen besten laken tabbaert mitten voyre. Item geve ick hem noch een ziden wambays. Item geve ick *Peter Mambonnont* enen corten zyden tabbaert van fluweel. Item geve ick hem oock mede minen besten corten laken tabbaert. Item geve ick *Jannyn* minen Camerlinck een pont groot s'jaers syn leven lanc op myn uytgors by *Oester Duvelant*. Item geve ick *Henrick* die Camerlinck enen nobel. Item geve ick *Pieter Pieters soen* Baillu tot *Westcappel* een pont groot. Item geve ick *Henrick Jans soen* die Grave van Rekerlane een pont groot. Item geve ick *Goeskyn* syn huysvrou een rinck van een pont groot. Item geve ick *Roel Gillis soen* mynen Cock boven syn huyr een pont groot s'jaers tot synen lyve op myn uytgors by *Oester-Duvelant*. Item geve ick *Lambrecht* den timmerman een Bourgoensche schildt. Item geve ick *Jan Raegen* myn Schout een nobel. Item geve ick *Peter Doens soen* een leuwe. Item geve ick *Hanneken* die *Valckenare* een pont groot. Item geve ick *Adriaen Wouters soen* die valckenare een pont groot. Item geve ick *Catbrynen* dat Camer joncwyf enen Bourgoenschen scildt. Item geve ick *Heyne* die Bouknecht enen Bourgoenschen scildt. Item geve ick *Willem Wouters soen* in de stal een pont groot. Item geve ick *Gearken* myn pagie enen nobel. Item geve ick den jongen *Keyser* enen nobel. Item geve ick *Jan* den Poortier (1) enen *Pieter*.

Ende

(1) Nummus erat imagine Divi Petri insignis. Sic supra in testamento Ann. 1443. *dabit & deliberabit duabus suis sororibus legitimis &c. sexaginta denarios aureos dictos Petros &c. & Elsa quidem Canonica*

Ende so sette ick in dier wysen myn erfgenamen tot deser tyt, alse naer mynen doode, Joncfrou *Beatrix* van *Borsselen* Canonisse te Bergen in Henegouwen myne moeye, Heer *Adriaen* van *Voorboute* Ridder mit alre synder suster kinderen, Heer *Boudewyn* van *Bossuyt* mynen Oem, Heer *Pieter* van *Bossuyt* mynen neve, Heer *Wouter* van *Bossuyt* mynen neve, die Vrouwe van *Treslongue* mit hore Suster, Heer *Segers* wyf *Heerties*, ende late hem naer myne doot die erven ende goederen, die haer van rechts wegen comen mogen. Item voort ist myne uyterste wille, dat niemant anders na mynre doot erfgename wesen en sal, dan dese voorgenoemde personen, die naemelyck vernoemt syn, ende dat om redenen en saken wille, die ick mit goeden deliberatien overlegt ende bedacht hebbe, Ende wairt saecke dat daer ** niemant anders van eenige personen, dan daer voergenoemt syn, sich vermate erfgenaem te wesen, ende mede deelen wilde metten voergenoemden personen, of dat mit recht te vervolgen, het ware mit impugnatie, of mit appellatie, macht ofte cracht, ofte mit enigerhande hulpe van rechte, so make ick dan haer deel machtich, die dat doen ende bewysen conde, ** erfgenaem te wesen den Doorluchtichsten Heer ende Prince Hertoge *Philips* &c. mynen Heer van *Bourgoignen*, ofte synen rechten erfgenaemen dat ane te vaerden ende te onderwynden, ende geve hem dat in vryen eygendomme als syn eygen goet. Item so begeere ick op myne testamentoeren, dat sy voldoen sullen binnen den jare na mynre doot allen den ghenen, die eenige redelycke betoogen sullen mogen bewysen, dair ick inne gehouden ben, ende hem beyden van eenige saecken roerende den testamente van mynder huysvrouwen wylen was Joncfrouwe *Maria* van *Cats*, ende dat naer uyt wysen des testaments van mynder voersz huysvrouwe. Item begeere ick sonderlinge van mynen testamentoren, om myne siele ten vollen te quyten ende te ontlasten, of ymant ware, die by myne segelinge, of signet, ofte hantteycken, oft alsulcken bewyse, als mit rechte hy seker ende vast genoech wesen ofte betoogen mochte, dat ick in eenighe schult

** An *iemant?*

** Vide §. ult. Inst. quib. mod. testam. inf.

nicæ in Nyvella quinquaginta Petros monetæ ejusdem &c. Cusi hi Lovanii à Philippo. Singuli valebant obolos viginti & novem.

schult gehouden mocht wesen ymanden, als dan dat sy dien persone alsо voldoen, dat myn siel daer mede genoech ontlast ende gequyt sal wesen voor Godt, want myne uyterste wille ende hertelycke begeerte is, dat niemant by myn vercort ofte veronrecht en sy, waer by myne siele mochte comen tot eenigen laste Ende overmits dat ick wille ende uyterlyck begeere, dat dit myn tegenwoordige testament ende uyterste wille met al dat daer inne geschreven ende begrepen staet wel, ende volcomelyck gehouden worde, soo heb ick gecoren ende kiese tot mynen testamentoren ende executoren van desen mynen testament ende uytтersten wille den Eerweerdigen Vader in Gode *David* van *Bourgoignen* Heer ende Biscop van Utrecht, Heer van s'Gravesande, Abt van Middelburch, *Anna* van *Bourgoignen* myne witachtige huysvrouwe, *Anna* van *Bossuyt* Vrouwe van Yselsteyne myne Vrouw moeder, Heer *Vranck* van *Borsselen* Grave van Oostervant, Heer *Boudewyn* van *Bossuyt* Heere van Vintune mynen Oom, Heer *Pieter* van *Bossuyt*, Mr. *Gosen Heer* Doctor in de Godheyt mynen Biechtvader, ofte Mr. *Jacop Thomas soen* Canonick Sinte Pieters in Middelburch in die stede van hem, *Adriaen* van *Meuwen*, ende Heer *Claes Simons soen* Prochy-pape tot St. Laurens, ende geve een ygelyck van hem lieden een schale van twee marck ofte XII. croonen daer voor. Ende ick sette in hare handen alle myne goeden roerende ende onroerende, hoedanich dat sy syn, ofte hoe ende waer dat sy gelegen ende gestaen syn, niemant van mynen erfgenamen hant dair ane te slaen, of die te porren of te doen porren by hem luyden ofte by ymant anders voor den tyt, dat dit myn jegenwoordich instrument ende testament, ende al dat daer inne geschreven ende begrepen staet van puncte tot puncte wel ende volcomelyck gehouden, ende betaelt ende voldaen sal wesen. Voort begeere ick, waert dat saecke dat dese myne voernoemde Testamentoers niet wel versamen of te goede comen en mochten om dese myne uyterste wille ende Testamente te volbrengen, dat als dan vier ofte drie ten minsten van hem lieden sullen mogen myn testamente voorsz betalen ende voldoen van myne aldereersten goeden, Behoudelyken dies dat van den drien oft van den vieren mynen huysvrouwe *Anna* van *Bourgongien* Vrouwe van *Brugdamme* een sal wesen, ende

myn Vrouwe moeder boven genoemt die ander, so die men in desen mynen voorsz. testamente niet sluyten oft doen en sal sonder haerlieder consent. Ende waer dat sake, dat myne erfgenamen ofte ymant van hem lieden by hem selven ofte by ymant anders dit myn tegenwoordich testament ende uyterste wille wederriepe oft weder seyde, oft in eeniger manieren daer tegens dede, of quam om dat te beletten, die make ick ondeelachtich ende onterve van alsulcken deele alse hem lieden oft ymant van hem allen van myn gouden mogen besterven, ende gunne alsulcken deel mynen Heer van *Bourgoengen*, ende synen sone den Grave van *Charloys*, ende den Eerwaerdigen Vader in Gode *David* van *Bourgoignen* Heere ende Bisscop van Utrecht elck syn aendeel, ende begeere van hem drien van Godes wegen myn testament ende uyterste wille te volcomen ende te volbrengen sonder ymants wederseggen, Gevende oick mede *Martyn Gelyssen* mynen Bottelier een nobel, *Bert* myn Schout enen nobel, ende *Meus* myn Bouknecht enen Bourgoenschen schilt, Protesterende ende verklarende, dat ick dit myn tegenwoordich testament ende uyterste wille, also lange alse ick leve, mach veranderen, vermeersen, wederroepen, declareren, als nu dat punt roerende van myne erfgenamen ende wie die wesen sullen na mynre doot, als dat niemant deelen en sal van myn dan die voorgesproken personen, namentlyck so is myne wille ende verclaringe, dat oock deelen sullen hare erfgenamen, die van haren lyve gecomen syn, ware dat die voor uytgesproken personen by namen niet waren in der tyt. Ende waert sake dat ick dat niet wederriepe, ofte eenich ander testament, uyterste wille, ofte codicille makede in mynen leven, so sal dit in allen manieren ende poincten, als in dit openbaer instrument geschreven staet, mynen wille wesen ende blyven, Biddende ootmoedelycken den Deurluchtigen Heere ende Prince Hertoge *Philips*, mynen Genadigen Heer, den Hertoge van Bourgoignen, den Eerweerdigen in Gode vader *David* van *Bourgoengen* Heer ende Biscop van Utrecht, dat sy desen tegenwoordigen mynen uytersten wille confirmeren ende approberen, ende alle myne Testamenteurs ende executeurs voergenoemt, dat sy dit over my besegelen ende kennen. Super quibus omnibus & singulis dictus Dn. Adrianus miles me

Nota-

Notarium publicum debita cum instantia requisivit, ut sibi super his unum vel plura conficerem instrumentum seu instrumenta. Acta fuerunt hæc anno, die, Pontificatu, & aliis, quibus supra, ante castrum Westerzouburch dicti nobilis Dni Adriani de Borssalia militis, præsentibus ibidem honorabilibus & discretis viris *Baldewino Baldewini*, *Johanne Petri*, & *Adriano Johannis*, laicis Trajectensis dioeceseos, aliisque pluribus fide dignis testibus, ad præmissa vocatis pariterque rogatis. Et ego Petrus filius *Johannis* de *Roode* clericus Trajectensis dioeceseos publicus sacra Imperiali auctoritate & ordinaria admissione Notarius, quia præmissis omnibus interfui, ea fieri vidi & audivi, idcirco hoc præsens publicum instrumentum manu alterius, me cæteris impedito negotiis, fideliter conscriptum exinde confeci, subscripsi, publicavi, & in hanc publicam formam redegi, signoque & nomine meis solitis & consuetis signavi rogatus, & specialiter in fidem & testimonium omnium & singulorum præmissorum requisitus.

IX.

Testamentum Arnoldi Domini de Stoombergben Ann. CIↃ. CCCC. LXXXIII.

In nomine Domini Amen. Tenore præsentis publici instrumenti cunctis pateat evidenter & sit notum, quod anno à nativitate Domini CIↃ. CCCC. LXXXIII. indictione prima, mensis vero Augusti die XXV. hora IX. ante meridiem vel quasi Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri Dni Sixti divina providentia Papæ quarti anno XIII. in mei Notarii publici subscripti testiumque infra scriptorum vocatorum propter hoc specialiter & rogatorum præsentia personaliter constitutus generosus & nobilis vir Arnoldus Dominus de Severbergen Baro Trajectensis dioecesis, corpore sanus, nec non suarum mentis, discretionis pariter, & rationis compos existens, non immemor verbi Prophetæ dicentis, *Dispone domui tuæ quia morieris tu &c.* animadvertens etiam & attendens omnia hujus mundi momentanea subverti transmutatione, cumque nihil certius sit morte, ejusque hora nihil incertius, studuit conditionis humanæ inevitabile debitum ordinatione testa-

 menta-

mentaria seu alia dispositione quacunque licita, feliciter in Domino prævenire, operando dum dies est, motus doctrina Salvatoris, ne mortis nocte superveniente, in qua nemo operari potest, sua extrema voluntas debito suo fine frustretur, & opus intentum maneat incompletum, deliberationibus prævüs, & bene maturis, super hoc ut asseruit, præhabitis, omnibus melioribus modo, via, jure, causa, & forma, quibus melius & efficacius potuit ac debuit, suum testamentum aut ultimam ejus voluntatem condidit, fecit & ordinavit, pro ut in quadam papiri cedula ibidem exhibita & producta, atque per me Notarium publicum publice lecta in vulgari continebatur & continetur, tenorem qui sequitur continens. In den name Goeds, Vaders, Soens, en Heiligen Geests Amen. Ic Aernt Here tot Sevenberghen, machtich mynre sinnen, myns verstants, ende reden, overdenckende dat ic ende alle menschen van deser eerden sterflike syn, ende niet sekerer dan die doot en is, noch onsekerer dan die uere ende stonde des doots, ende niemant den doot ontgaen en mach, hebbe daerom bi minen vrien moetwille, om sekere redene ende treflike saken, my daer toe porrende, van sulcke myne goeden ende have my van Gode verleent, hier na verclaert ende gespecificeert, myn testament ende uterste wille gemaeckt ende geordineert, make ende ordinere mit desen mynen tegenwoerdigen brieve in der bester forme, wege, ende wyse, dat ic conde ende mochte, geliken hier na geschreven is, op dat ymmer na mynre doot tusschen minen kinderen, of ymant anders om die selve mine goeden ende haven wille gene twist, noch onvrede en come in eniger wys, ende Joncfrouwe *Gysbrecht* van Sevenbergen myn joncste dochter van dese selve goeden na gescreven versien ende besorget om sekere verdiensten aen my verscult ende verdient synde, ende ost God wil noch verdinen sal, ende om sonderlinge gunste ende liefde, die ic tot haer drage, ende oick om haer leven ende staet, ist dat sy my verleest eerbaerlike daer mede te dragen, ende op dat si myn siele te bet gedencken sal mit aelmoesen, bedingen, ende goede wercken, in manieren na geschreven. Te weten, so is myne uterste wille ende begeerte, dat ic in enen gerechten testament of uyterste wille gegeven, besproken, ende gemaect hebbe, geve, bespreke, ende make mit desen, Joncfrou

frou Gysbrecht myn joncste dochter voersz, indien ic voer haer sterve ende oflivich worde, tot enen vrien eygen erflick ende ewich, In den eersten, dat huys van *Luchtenborch* mit syn erve ende toebehoren staende binnen *Sevenberghen*, t'welc ic gecoft ende getimmert hebbe, ende den Hoff ende boemgaert, die daer an die Zuytside an leet, gaende totten graft van den Castele toe, twelc der luden erve plach te wesen...... ende noch Suytwerts op na der creken van Haseldonc toe, ende also Oestwaairt ende Noorwaart op om *Zevenberghen*, gaende totten gemeenen dam, die men heet den *Noortdam*, dat getal van drie hondert mergen lants toe, die welcke ic vercregen hebbe mit grooten costen, die ic dair an geleit hebbe van dicken damme ende andere swaren costen, wanter te voren al water ende slyck is geweest, welcke alle percelen voirsz ic gecoft ende vercregen hebbe als voirsz is, sint ter tyt dat myn huysvrouwe saliger gedachten gestorven is geweest. Item noch alsulcke losrenten, landen, ende erfnisse, als ic leggende hebbe int Steenberchse meer, twelck ic ten deele vercregen hebbe tegen den Grave van Nassouwe, ende noch voirt int oude Sevenberchse lant, al alsulcke losrent, lant, ende erve, als ic oock aldair leggende hebbe mit synen toebehoren. Item noch so make ic ende geve Joncfrou Gysbrecht myne dochter voersz al alsulcke goeden, renten, ende erven, als ic leggende mach hebben binnen geheten dat *Hoff* van *Sevenberghen* mit twee hoeven ende bossgagye, mit lande, erve, ende allen heuren toebehoren, liggende bi den gerichte ende gallege van Liere. Ende oick al alsulcke renten ende erven als ic liggende hebbe binnen der parochien van *Ranst* ende van *Vrunde* mit syn toebehoren. Item noch so make ic ende geve Joncfrou Gysbrecht myn dochter voersz al alsulcke goede, renten, ende erven, als ic liggende mach hebben binnen den lande van *Hoesden* mit der Heerlicheyt van *Heesbeen*. Item noch so make ic, bespreke, ende geve Joncfrou Gysbrecht myn joncstè dochter voersz alle myn imboel ende huysraet, mitgaders alle clederen, harnasch, cleynood, juwelen, gesteente, gout, silver, geslagen ende ongeslagen, gemunt ende ongemunt, gouden ende silveren gelt, silverwerck van scalen, creusen, verdect ende onverdect, coppen, kannen, lepelen, ende andere juwelen,

hoe die genoemt mogen gewesen, (1) mit allen ander cathelen van bedden, bedtsteden, dekenen, slaeplakenen, tafellakenen, dwalen, lynewaet, houtwerck, yserwerck, tinnewerck, ende coperwerck, voert alle andere roerende goede hier ongenoemt, hoe die hieten ende genoemt mogen wesen, die ic nu ter tyt hebbe of namaels vercrigen mach, ende mitter doot ruymen sal, waer ende in wat plaetsen ende onder wien die gevonden sullen worden, niet uytgesondert, ende daer toe al alsulcke inschulden, als men mi in myn overlyden schuldig wesen sal, het si op dagen te betalen, of anders, in wat manieren of van wat sake dattet sy, om haer vrie eygen wille daer mede te doen, ende sonder ymant wie hy sy, ende sonderlinge Vrouwe *Marie* Huysvrouwe ende medegesellinne Heren *Cornelis* van Bergen Ridder myn ouste dochter, of ymant van horen weghen, daer enigerhande seggen in te hebben, int grote of int cleyne, ende sonder dat sy gehouden sal wesen Vrouwe *Maria* myn ouste dochter voersz, oft ymant anders van hairren weghen yet daer of uyt te reycken, mede te deelen, of eenige rekeninghe, bewys, of reliqua, daer dat voersz is, te doen rechtelic, of anders, ende oock sonder wederseggen ende wederroepen van Vrouwe *Maria* myn dochter voersz, of ymant anders van horen weghen, off dat sy of ymant anders van

(1) *Cathelen* sunt supellex, mobilia. Leges Edwardi Angliæ Regis *cap.* 35. *Juxta facultates suas & possessiones, & juxta catalla sua.* ** Ingulfus *hist. Croyland. p* 894. *Cum suis catallis omnibus mobilibus.* Jus *catalli*, quod quis habet in bonis manus mortuæ, seu hominis adscriptitii, jus optimum quodque, quod & *melius catallum*, ex mobilibus defuncti, seu supellectile ejus, eligendi. Charta apud Miræum *diplom. Belg. lib.* 2. *cap:* 67. *Statui ut à nullo milite, qui sit de familia vel advocatione mea melius mobile; quod quidem melius cathelum dicitur, de cetero accipiatur post ejus decessum &c.* A *catulis* seu *catellis* deducit Burgund. ad *cons. Flandr. tr.* 15. quod & pecudes potissimum *catalla* olim dicta. Quarum cum caput præcipua etiam pars, *melius catallum* vulgo etiam *t'beste hooft.* Magna charta Angliæ *tit. de prærog. reg. p.* 3. *Rex habebit omnia catalla felonum, damnatorum, & fugitivorum.*

** Wielant in Prax. Civ. Tit. 10. Cap. 5. num. 2. & 3. *Ende in executie personele d'Executeur procedeert op de goeden van den gecondemneerden by subhastatie ende verkoopinge in dezer manieren. Eerst gaat hy op 't Cathyl, daer na op de erve* (immobilia) *daar na op het Leen &c.*

van hoirent waghen hier tegens sullen mogen doen by weghe van fayte, ofte anders mit enige rechtvorderinge, geestelic oft waerlic, in wat manieren dattet sy, des so sal Joncfrou *Gysbrecht* myn jonxste dochter voorsz alleen gehouden wesen te voldoen, volbrengen, ende bi rade van minen executoren ende testamentoren hier na gescreven te betalen alsulcke testament ende uyterste wille, ende al dat ghene, dat si na doode van mi gemaeckt, geordineert, ende beschreven vinden sal mit minen groten segel ende brieven, ende mit mynre hant geteykent; geestelike ende wairlike personen, ende boven al myn huysgesin, die my trouwelic gedient hebben, ende oick mede sulken testament ende uytersten wille, als ic bi Heer *Gerit* Humans soen *Cureyt* tot *Sevenberghen* gemaect ende geordineert hebbe, ende noch voer myn doet by Notaris off by minen Priester my myn sacrament in myn uyterste gevende, ende ministrerende, ende bi tuyghen of anders behoirlike tot salicheit mynre sielen, ende anders, gemaect ende geordineert sal hebben. Welcke makinge ende brieven so geordineert ende gemaect wesende wil ic van waerden, ende van sulcker cracht ende stercheide te wesen, of die in dit jegenwoordige instrument, dat ic van u Notaris in der bester formen begeere gemaict te hebben, geexpresseert, geinsereert, ende beschreven waren, ende dair toe alleen uytreyken ende betalen alle myn blykende sculden, die na mynre doot bevonden sullen wesen mit myn segele ende brieven, ende mit myn hant geteykent, ende daer boven die costen van der uytvaert, ende van ter aerden te brengen, ende voort alle dootscult eerlyck ende tamelyck, op die verbeurnisse van alle die goeden roerende ende onroerende voorsz. Want waert dat Joncfrou *Gysbrecht* myn dochter voirsz, dat Godt verhoeden moet, al t'gene dat voirsz staet niet geheel en betaelde, noch voldede, ende volbrochte, so is myn uterste wille, dat als dan die een helfte van alle die goeden voirsz comen, erven, ende succederen soude op myn twee neven ende Suster sonen *Arent* ende *Gerit* Brukehuysen gebroederen, ende die ander helfte in rechter aelmissen op twee parochi-kercken, te weten in den *Hage* ende tot *Sevenbergen*, ende op dat Convent van den Prekeren in den *Hage*, ende dat Convent van den Minnebroederen tot *Dordrecht* gelyk, sonder wederseggen van Joncfrou Gysbrecht myn doch-

ter voirnoemt, of ymant anders, behoudelyc dat myn neven voirſz als dan gehouden weſen ſullen die een helfte, ende die Kerckmeeſteren in der tyt weſende van den kercken voerſz mit die twe Conventen voirſz die ander helfte, te doen betalen, ende volbrengen van al 't gene dat voerſz ſtaet. Ende om alle dat voirſz ſtaet ende gemaict is of namaels in der manieren voirſz gemaict mach worden, volcomen worde, ende volcomen effect ſorteren mach; ſo hebbe ic *Arent* Here tot Sevenbergen voerſz mit myn vrien moetwille ende goeden voerſien ende mit rypen rade genomen ende gecoren, neme ende kieſe myn Executoers ende Teſtamentoers te weſen den eerbaren Heren *Gerit Humans* Prieſter (1) Cureyt van Sevenbergen, ende Meeſter *Jan Duyck* van Dordrecht, den ſelven minen Teſtamentoers volcomen macht gevende alle dat voerſz is rechtelic ende bi faite te volcomen, alſo wel dat tegenwoordich geſcreven ende gemaict is, als dat namaels gemaict mach worden, bi codicillen, of anders behoerlic, hoe dattet gebeuren mach in alre manieren, alſt voerſz ſtaet. Item voirt ſo behoude ic an mi machte ende auctoriteyt al dat voerſz is te mogen vermeeren ende verminderen, toe ende af te doen, ende veranderen tot mynre gelieften bi minen leven mit minen brieven, of voer Notaris, of enen Prieſter, off anders in alre manieren alſt voir verclaert ſtaet. Ende want dit myn Uterſte Wille is, ende ic van wairden houden wil, ende van minen erfnamen ende nacomelingen gehouden wil hebben, ſo requireer ic u Notaris voir deſe jegenwoordige tugen, dat gi mi hier off een inſtrument of meer in der beſter formen maken wilt, ende bidde ootmoedelick minen Genadigen Heer den Hertoghe van Oeſtenryck, van Bourgoengen &c. als Grave van Hollant off ſinen Stedehouder in ſinen name, dat hem believen wil deſe mine Uterſte Wille voerſz, iſt dattet van node ſy, mit ſinen brieven in transfixe off anders te approberen ende confirmeren. Hanc autem ordinationem præmiſſam omnibus modo & forma, prout in vulgari, ut præmittitur, habetur & continetur, *Arnoldus* Dominus de Sevenbergen Baro teſtator præfatus

(1) A cura *Curatus*. Idem qui Presbyter, Parochus, Paſtor, Plebanus. Unde & *Prieſter Cureyt* infra. A cura plebis *Plebanus*. A cura parochiæ, ſeu eccleſiæ parochialis, cui præeſt, *Parochus*.

tus fore dicit suam voluntatem extremam, quam valere voluit jure Testamenti, aut codicillorum, donationis causa mortis, aut alias quovis jure cujuscunque ultimæ voluntatis, quo melius & efficacius de jure aut consuetudine valere poterit & debebit. De & super quibus omnibus & singulis præmissis testator supradictus petiit sibi fieri à me Notario publico subscripto unum seu plura publicum seu publica instrumentum aut instrumenta, dictamine cujuscunque sapientis. Acta fuerunt hæc in domo inhabitationis dicti testatoris, sub anno, indictione, die, mense, hora, & Pontificatu, quibus supra, præsentibus ibidem venerabili & honorabilibus viris, fratre Johanne de Breda ordinis Minorum in sacra pagina Licentiato, & Terminario villæ Hagensis Confessore suo presbytero, nec non Frederico filio Jacobi de Bruekel, Johanne Duycker, & Johanne filio Anthonii laycis Trajectensis diœcesis, testibus fide dignis ad præmissa vocatis specialiter & rogatis.

X.

Testamentum D. Iudoci de Winsen Ann. CIↃ. CCCC. XCI.

In nomine Domini Amen. Anno à nativitate ejusdem Domini CIↃ. CCCC. XCI. indictione XVI. die vero Mercurii post Dominicam *Jubilate* XXIV. mensis Aprilis, hora vesperarum vel quasi, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri Dni *Alexandri* divina providentia Papæ sexti anno suo secundo, in mei Notarii publici ac testium infra scriptorum ad hoc specialiter rogatorum & vocatorum præsentia personaliter constitutus honorabilis vir Dn. *Judocus* de *Wynsen* Canonicus ecclesiæ S. Petri Trajectensis compos per gratiam Domini nostri Jesu Christi suorum mentis, corporis, rationis, & intellectus, attendens quod nichil morte certius, nihilque incertius ejus hora, ne inevitabilis ac repentina mortis calamitas eum præcurrat intestatum, cupiens ob hoc hujusmodi mortis suæ horam tam incertam tamque inevitabilem rerum ac bonorum suorum omnium & singulorum, mobilium & immobilium, præsentium & futurorum, undique provenientium, aut in quibuscunque speciebus existentium testamentaria sua dispositione

prævenire, revocando per expressum omnes & singulas testamentarias ordinationes, seu quæcunque Testamenta, illorumque executores, per ipsum ante præsentis Testamenti datam quovis modo factas & facta, & constituta & ordinata, omniaque & singula inde secuta & in eisdem contenta, hoc Testamentum suum sive hanc suam ultimam voluntatem fecit, condidit, & ordinavit in hunc qui sequitur modum. Item inprimis commendavit animam suam Deo omnipotenti ejusque matri virgini Mariæ in æternum benedictæ, beato *Petro* Apostolo Apostolorumque Principi, & *Martino* Confessori, humiliter implorans veniam de delictis. Item sepulturam suam elegit in ecclesia beati *Petri* in loco sibi ordinando per Capitulum. Item voluit, quod omnia debita sua, de quibus legitime constare poterit in futurum, ante omnia debite persolvantur. Item voluit quod exequiæ suæ fiant cum psalterio legendo juxta novam consuetudinem ecclesiarum Trajectensium absque pompa cum omni humilitate. Item dedit & legavit fructus præbendæ suæ anni gratiæ, & pecunias provenientes ex melioratione domus suæ, ecclesiæ beati *Petri*, Salvo quod executores sui exinde emant pallium & duo *loot* argenti redditus perpetui ratione sepulturæ suæ ecclesiæ debita, & psalterium legi faciant. Item cuilibet Canonicorum confratrum suorum existentium in exequiis suis loco prandii unam quartam vini. Item Notario & Scultero cuilibet unum *mingelen wyn*. Item dedit & legavit fraternitati beatæ *Mariæ* in *Buscoducis* triginta stuferos ratione fraternitatis. Item hospitali Sanctæ *Barbaræ* Trajectensi ratione fraternitatis quinquaginta stuferos. Item dedit similiter & legavit *Carthusiensibus* extra eandem civitatem Trajectensem xxx. florenos Renenses currentes, solvendos infra annum in promptis, vel tot redditus, quot pro triginta florenis hujusmodi emi poterunt. Item dedit *Prædicatoribus*, sororibus conversis, & hospitali Sanctæ *Barbaræ* Trajectensi quindecim florenos Renenses æqualiter dividendos, ut Deum pro anima sua exorent. Item dedit pauperibus duo modia tritici pro panibus distribuendis. Item dedit *Hermanno* familiari suo tabbardum suum grisensem, non foderatum, & unum bovem non pinguem. Item dedit & legavit *Agneti* nepti suæ filiæ fratris sui omnia clenodia argentea & deaurata, & qualiacunque fuerint spectantia ad ornatum mulierum sive domicellarum, vulgariter *die een Joncfrouwe*

frouwe boort te dragen, sub ipso testatore & penes eum existentia. Insuper dictus testator Dominum *Jacobum* de *Wynsen* Canonicum dictæ ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis, ac *Gerardum* fratrem dicti Dn. *Jacobi*, filios, & dictam *Agnetem* filiam quondam *Petri* de *Wynsen* fratris sui, heredes omnium bonorum suorum mobilium & immobilium in quibuscunque speciebus existentium instituit, salvo tamen quod Domicella *Johanna* mater earundem prolium propter fidelissima servitia sibi impensa loco meriti habeat, quamdiu fuerit soluta & in humanis, medietatem usufructus omnium bonorum prædictorum, & eorundem habeat curam & regimen, quamdiu soluta, ut præmittitur, & non maritata fuerit, & postquam erit conjugata, eo ipso erit usufructu, cura, & regimine eorundem bonorum privata, & tunc eadem bona devolventur ad prædictos heredes suos, dummodo tamen ipsi fuerint (1) emancipati. Alioquin voluit, quod executores sui desuper provideant medio tempore, donec ad

(1) Qui in suam veniunt tutelam, subducti alterius potestati, dicuntur emancipati. *Syn eygen man worden. Lantr. van d'Oldampten lib.* 2. §. 6. *Syn selfs bedieden, syn selfs bekent syn. Keuren van den Lande van den Vryen* §. 153. & 157. *van Brugge tit.* 18. §. 1. Dicitur etiam emancipari, qui è tutela exit, qui è cura, qui ex hostium potestate. Charta apud Miræum Ann. 1267. *don. Belg. cap.* 117. *Ac idem Henricus ab omni emancipatus tutela &c.* Aimoin. *lib.* 5. *hist. cap.* 50. *Inopinate quosdam intercipit, Regique celeriter remittit, qui cum redimi se multo auro rogarent, imperat eos emancipari.* Quæ potestas sit nihil refert. Chronic. Valciodorense apud d'Achery *to.* 7. *Spicil. per gladium suum B. Eloquio protectionem domus illius, quam post Regem de regia manu desumpserat, & advocatiam omnium rerum ibidem pertinentium tribuit, & se ipsum à supradictis rebus emancipans, iterum cuncta sub potestate B. Forannani & ejus successorum redegit.* E scholis etiam promoti, & dimissi à Rectore, vulgo olim *emancipati*. Scholæ etiam in ecclesiis. Canonicis etiam Ultrajecti. In quibus juvenes eruditi, qui aspirabant ad Canonicatum. Nec desiit earum usus, nisi anno demum 1580. quo eas sustulit magistratus, schola publica constituta, indignantibus multum his, qui Pontificiæ religionis, & Licestrium eo nomine adeuntibus quamvis frustra. Schedas habeo ad manum viri non indocti Adriani van der Burch, Curiæ Provincialis olim Graphiarii, in quibus ea de re ita:

Ann. CIↃ. IↃ. LXXXVI. VII. *Febr. cautum ut schola Hieronymiana ad normam & regulam Calvini reformaretur, & ut Domino Rectori*

ad ætatem debitam pervenerint, Proviso tamen quod dicta Domicella Johanna faciet fieri inventarium de bonis hujusmodi, & quod cautionem præstabit de non alienando vel minuendo bona hujusmodi, & quod medio tempore easdem proles honeste

tori Reynero Sartorio, & reliquis præceptoribus ejusdem scholæ migratio in diem Paschæ præscriberetur. Ceterum id decretum primum significatum est illis XVII. *ejusdem mensis, nimirum circa Dominicam Lætare Jerusalem. Ulterius procedentes ut celebriorem scholam haberent, & numerosius auditorium*, XI. *Aprilis prohibuerunt, ut scholæ ecclesiarum cessarent.*

IV. *Aprilis* 1586. *jubetur à quinque Collegiis Licestrius verba præeunte N. V. Decano Burchio.* IX. *Aprilis scribit idem Decanus: Porrigimus Licestrio libellum supplicem, quo petimus, ut ademptam nobis per magistratum scholam restitui jubeat. Libellum ille magistratui communicari jubet.*

XI. *Aprilis magistratus Trajectensis libello viso cavet decreto publico, nequis privatim doceat, aut scholas instituat. Inde se die crastino novum Rectorem & novos ludi magistros in scholam introducturus testatur.*

XII. *April. Capitanei civitatis prandent cum Licestrio, & potant strenue, neque sine jurgio separantur.*

XII. *Adfui à meridie Secretario Licestrii ante cum eo agens de schola Hieronymiana, & petens Collegiorum nomine, ut libellum quendam supplicem in eam rem à nobis confectum suæ Excellentiæ porrigere vellet. Sed eo lecto is mihi libellum reddidit, sese in alia quacunque re nobis libenter gratificaturum, in hoc vero suam operam præbere, & libellum porrigere non audere, quod religionis negotium ea res tangeret, præsertim cum Excellentiæ suæ innotuisset Rectorem scholæ Jesuitam esse, me id multis verbis negante, & hominem conjugatum esse dicente, verum modestum, pium, & probum. Qui si Jesuitæ censendi sint, multos in hac civitate sic Jesuitas. Ille nihil audiens in sua perstitit opinione & proposito.*

Rector qui iis præerat, docebat, erudiebat, à Scholastico constitutus. Unus is ex Canonicis, qui curam habebat scholæ, unde & vulgo Curator jam. Suffragiis Capituli ad id munus delectus, & per virgam & ferulam, per claves ecclesiæ, ab ea missus in possessionem. Sic in schedis jam dictis cum Ann. 1631. Capitulum S. Mariæ contulisset Scholastriam absenti Henrico Francisco van der Burch, petiit ejus procurator se *nomine dicti sui principalis* (utar verbis, quæ reperi) *mitti in corporalem, realem, & actualem possessionem vel quasi dictæ Scholastriæ, juriumque & pertinentiarum omnium ejusdem poni, admitti, & induci cum solemnitatibus debitis & consuetis, & salvis legibus, & consuetudinibus dictæ ecclesiæ semper salvis. Et idem Dn.* Thibaut *procurator mox ad eorundem Reverendi*

neste de victu & vestitu necessariis de & ex eisdem bonis provideat. Voluit etiam idem testator & mandavit eisdem Dn. *Jacobi* & *Gerardo*, ac *Agneti* nepti ** suis, ne quovis modo eorum matri in bonis & usufructu prædictis impedimentum aliquod faciant,

** Leg. suæ.

verendi & Venerabilium dominorum Decani & Capituli requisitionem de observandis ipsius ecclesiæ statutis & consuetudinibus per Scholasticum præstari solitum corporaliter præstitit sacramentum. Ilicoque præfatus Reverendus Dominus Decanus tam suo quam dicti Capituli nomine eundem Dominum & Magistrum Th. Thibaut, *nomine quo supra procuratorem, ad scholam dictæ ecclesiæ perduxit, tradendo eidem, & ad manus ejusdem consignando claves dictæ scholæ, nec non virgam & ferulam & per hoc eidem regimen dictæ scholæ ac ejusdem scholariam committendo. Et dictus dominus* Thibaut *nomine procuratorio prædicto in continenti substituit, & in locum suum posuit* Basilium *de* Middeldorp *in Rectorem & Magistrum ejusdem scholæ in signum veræ, realis, & actualis possessionis Scholastriæ prædictæ, juriumque, & pertinentiarum omnium ejusdem.* De ejusdem officio in Statutis S. Salvatoris sic ut sequitur invenitur: *Ipse habet scholaribus ecclesiæ nostræ de Rectore, qui eos in Grammatica, Logica, & Musica instruat, providere. Item ipse habet scholaribus de antiphonario & graduali providere in scholis. Item habet scholares novos admittere & refutare, dum tamen non sint in ecclesia nostra beneficiati. Ad ipsum spectat Canonicos nostros scholares examinare, tam in scientia, quam in moribus, & ætate, & cum habiles reperti fuerint, Decano & Capitulo nostro emancipandos præsentare.* Utrumque ex verbis his patet, quod idem scilicet potest & scholaris esse & Canonicus, & quod idem Canonicus, & tamen nondum emancipatus, ut Jacobus de Winsen in eodem hoc testamento. Etiam ei præbenda, sed non plena, sed semiplena. Vox autem, priusquam emancipatus, ei nulla. Emancipatus, si habilis & competenter instructus, si viginti annos natus, aut ut in collegio S. Petri octodecim, excepto prius epulis collegio universo, aut, ut loquebantur tum, dato episcopatu. Sic habet vetus Statutum Ann. 1327. *Ernestus Dei gratia Decanus totumque Capitulum ecclesiæ B. Mariæ Trajectensis ad successorum nostrorum, & omnium, quorum interest, vel interesse contigerit, notitiam deduci volumus per præsentes, quod cum quædam honestæ, laudabiles, & præscriptæ consuetudines ex antiquo in ecclesia nostra prædicta à prædecessoribus & nobis inviolabiliter hactenus sunt observatæ, videlicet, quod quandocunque scholaris in Canonicum eligitur, sub correctione & regimine Magistri esse debeat, quo ad usque* XXI. *annum ætatis suæ compleverit, & antequam emancipatur à scholis episcopatum suum solenniter celebrare, & servire, vel in recompensam Decano & Capitulo triginta libras nigrorum*

ciant, sed eam in pace dimittant, Alioquin eandem eorum matrem, si contra fecerint, sub modo & forma prædictis, videlicet vita ejus durante, & quamdiu conjugata non fuerit, heredem instituit, & alios exheredavit. Voluit etiam & exhortatus fuit dictus Dominus testator executores suos, ut dictæ Domicellæ *Johannæ* relictæ fratris sui ope, opere, & consilio assistant. Item præterea voluit, quod heredes sui atque executores sui nihil dent sive solvant heredibus quondam *Wilhelmi* de *Steenre*, si contigerit eos in futurum forsan conveniri judicialiter, cum dictus testator nunquam adiit vel apprehendit hereditatem sororis suæ, ut ipsi prætendunt, sed ipse desiderat, quatenus executores sui velint informare heredes quondam *Wilhelmi* de *Steenre*, quod quum ipse in magna summa diversis personis remansit obligatus, bene ad summam sexingentorum florenorum Renensium, quod ordinent ipsi heredes dicti *Wilhelmi*, quod debita hujusmodi persolvantur. Cum etiam opida Schoenhoviense in sex annis singulis annis in decem & novem florenis Renensibus aureis, & Rotterdamense in decem florenis Renensibus aureis remanserint sorori suæ obligata, propterea ad usum & effectum prædictum debita prædicta assignavit, protestando tamen, quod propter præmissam assignationem testator non adire intendit hereditatem sororis suæ prædictæ. Insuper voluit idem testator, quod executores sui infra scripti, si contigerit ipsum testamentum suum alias ordinare, minuere, addere, vel corrigere, etiam de omnibus aliis bonis suis, tam de quibus in præsenti Testamento mentionem fecit, quam aliis, de quibus forsan nullam fecerit, quod extunc illud exequantur, ordinent, & disponant, prout in quadam litera sive cedula manu ipsius Domini testatoris scripta aut de mandato suo scribenda, sigillo suo proprio sigillata, sive manu sua propria, aut alia auctentica signata & subscripta repperierint contineri. Quæ quidem litera sive cedula si forte inventa non fuerit, aut totaliter

rum Turonensium solvere, & cum hoc unam carratam boni vini eisdem Decano & Capitulo teneatur propinare &c. De episcopatu siquis dubitet, in eisdem Statutis notatum sic reperi: *Declaratum est per Capitulum Ann.* CIↃ. CCCC. XII. *feria quarta post Iudica, quod episcopatum solemniter celebrare, & servire, est Decano & Capitulo bonum prandium dare.*

liter neglecta, quod tunc de bonis suis per ipsum testatorem quomodolibet relinquendis post mortem suam, ut supra, vel alias prout saluti animæ suæ crediderint magis expedire, disponant, ordinent, & exequantur. Hujusmodi autem sui Testamenti seu ultimæ voluntatis suæ executores, manufideles, fideicommissarios, & dispositores elegit, ordinavit, nominavit, & constituit venerabiles, & spectabiles, ac providos viros, Dominos *Johannem* de *Revesse* majoris, & *Anthonium* de *Wynsen* beati Petri Trajectensis ecclesiarum Canonicos, & *Ernestum* de *Draeckenburch* armigerum Trajectensem, & *Gyselbertum* de *Merlo* Notarium dictæ ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis. Et dedit & legavit eisdem executoribus suis & cuilibet eorum unam tassiam argenteam vulgariter *een silveren schale*, vel octo scudatos aureos Ducis Wilhelmi pro eadem, eisdemque dedit plenam & liberam potestatem & mandatum speciale se de omnibus & singulis ipsius Dn. Testatoris bonis mobilibus & immobilibus, spiritualibus & temporalibus, tam de quibus modo prædicto disposuit, quam de his de quibus nondum disposuit, ac actionibus & juribus quibuscunque post mortem suam relinquendis, ut præmittitur, se intromittendi, eaque petendi, levandi, recipiendi, ingrediendi, vendendi, alienandi, transigendi, & de ipsis libere disponendi, & ordinandi, prout saluti animæ dicti testatoris salubrius crediderint expedire, ac in eosdem transtulit omnia & singula bona sua mobilia & immobilia, præsentia & futura, nec non omnes actiones reales & personales, utiles & directas, ac rei persecutorias, de præsenti & in futuro contra quascunque personas ecclesiasticas vel seculares, collegia, seu universitates, quomodolibet competentes, constituens eosdem in rem suam procuratores, ponens eos in locum & jus suum, ita quod dicti sui executores post mortem ipsius domini testatoris coram quibuscunque judicibus competentibus, quacunque auctoritate fungentibus, pro præmissis omnibus & singulis, & ipsorum quolibet agere, defendere, & experiri poterint, omniaque alia & singula facere & exercere, quæ hujusmodi ultimæ voluntatis executioni, & eam concernentibus, dependentibus, seu emergentibus ex eadem, necessaria fuerint, seu quomodolibet opportuna, etiam si mandatum exigant magis speciale, quam præsentibus est expressum. Insuper voluit supradictus testator, quod si

si dictos suos executores, seu aliquos, vel aliquem ex ipsis mori, peregrinari, aut si dictum dominum testatorem ipsos executores supradictos omnes, seu aliquos, vel aliquem ex eis revocare contigerit, quod salvum sit & maneat sibi etiam in extremis jus alios seu alium peregrinantium, destitutorum, seu defunctorum loco viva voce ordinare, constituere, & ponere, præsenti nihilominus testamento suo ultimo seu ejus ultima voluntate in omnibus & singulis suis clausulis in suis robore & firmitate perpetuo duraturis. Et si, quod absit, executores prædicti in his exequendis non fuerint reperti concordes, quod extunc major pars eorundem omnia & singula præmissa sic ut præmittitur exequatur in modum supradictum. Hanc quoque prædictus testator dixit & existere voluit suam ultimam voluntatem, volens eam valere jure testamenti, codicillorum, & cujuslibet ultimæ voluntatis, seu alias omni modo, stylo, & forma, quibus melius & efficacius valere poterit de jure seu de consuetudine cujuslibet ultimæ voluntatis. Quibus super omnibus præmissis & singulis supradictis Dn. *Iudocus* de *Wynsen* testator petiit à me Notario publico infra scripto confici in meliori forma unum vel plura publicum instrumentum seu instrumenta. Acta sunt hæc Trajecti in domo dicti Dn. *Jacobi* de *Wynsen*, quam dictus Dn. testator inhabitat, sita infra emunitatem dictæ ecclesiæ S. Petri Trajectensis, sub anno, indictione, mense, die, hora, & Pontificatu, quibus supra, præsentibus ibidem honorabili ac providis viris Dominis, Dno *Johanne* Maes in eadem ecclesia beati Petri perpetuo Vicario & *Wilbelmo Braem* cive Trajectensi, testibus ad præmissa vocatis pariter & rogatis. Et ego *Adrianus Buer* filius *Adam* clericus Trajectensis diœcesis publicus sacris Apostolica & Imperiali auctoritatibus Notarius, ac venerabilis Curiæ Trajectensis causarum Scriba juratus, quia præmissis omnibus & singulis &c.

X I.

Mutuum conjugum testamentum, Joannis Domini de Montfoort, & Wilbelminæ de Naaldwyck
Ann. CIↃ. CCCC. XLVI.

In nomine Dni Amen. Hujus præsentis serie publici instrumenti cunctis evidenter pateat & sit notum, quod anno à nativitate

vitate ejusdem Dni millesimo quadringentesimo nonagesimo sexto, indictione quarta decima, die vero Lunæ vicesima prima mensis Novembris, hora tertiarum vel quasi, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri, Dni *Alexandri* divina providentia Papæ sexti anno quinto, in mei Notarii publici & testium infra scriptorum ad hoc vocatorum specialiter & rogatorum præsentia personaliter constituti Nobilis & generosus vir D. *Joannes* miles & Baro Dns de *Montfoerde*, de *Purmereynde*, de *Naeldwyc* &c. ex una, & nobilis ac generosa D. *Wilhelmina* de *Naeldwyc* uxor legitima dicti Dni. *Joannis* militis & Baronis partibus ex altera, iidem conjuges compotes de gratia Dei suorum corporum, mentium, rationum, & intellectuum, non immemores beneficiorum sibi mutuo impensorum, & in futurum impendendorum, ingrati fore non intendentes, non vi, metu, vel timore coacti, neque dolo, fraude, vel quavis alia sinistra machinatione, ut apparuit, circumventi, sed sponte & libere & suis spontaneis ac liberis voluntatibus, animisque desuper bene deliberatis, omnibus modo, via, jure, causa, & forma melioribus, quibus efficacius potuerunt & debuerunt, ac possunt & debent, potuitque & debuit, ac potest & debet, quilibet eorundem, sibi mutuo dederunt, donarunt, & assignarunt, (1) ac quilibet eorum alteri dedit, donavit, & assignavit pure & simpliciter donatione causa mortis & testamentaria omnia & singula sua bona mobilia, utensilia, clenodia, jocalia aurea & argentea,

(1) Nondum ergo Montfurti tum obtinuit, quod jam obtinet, ut & passim** in diœcesi, quod relinqui conjugi non potest quicquam præter mutuum usumfructum. *Costuymen van Utrecht. rubr. van Houwelyckse voorwaerden.* §. *ult. van Montfoort. rubr.* 6. §. 4. Montfurtum in diœcesi inter Ysulstadium & Aquas veteres ad Ysalam. Castrum primum non urbs, contra Comitem Hollandiæ extructum ab Episcopo Godfrido de Rhenen. Jo. de Beka, & Hed. in *ej. vit.* Præfectus ei ut ceteris. Rector ejus & Gubernator. Media ei jurisdictio. Alta serius demum data, & quæ mansit, postquam data, semper dubia & controversa. Ab eo enim data, qui regiminis parum frugi, quantum posset, distraxerat, dissipaverat diœcesin. Dixi de *jur glad. cap.* 11. De media nunquam quæstio. Mediæ autem vi, qui eam habet, & statuendi, & leges & edicta proponendi habet jus. Bort. *tr. van Hoge en Ambachtsheerlicheyt cap.* 4. *n.* 40.

** Vide quæ supra notavimus, pag. 261.

tea, lapides pretiosos, pecuniarum summas sive quantitates, pecora & blada, omnesque res alias sive in auro aut in argento, monetato vel non monetato, aut alias in quibuscunque consistentes, ad ipsos conjuges conjunctim vel divisim spectantes & pertinentes, & post mortem primi decedentis ex eis ubique relinquenda, nec non omnes & singulos redditus, census, & credita ipsis ubique locorum post mortem primi morientis debitos & cessos, ita videlicet, quod superstes ex eisdem conjugibus post mortem primi morientis dictos redditus, census, & credita exigere, monere, apprehendere & levare, nec non omnia & singula bona, clenodia aurea & argentea, lapides pretiosos, omnesque res alias prædictas vendere & alienare, pecuniasque exinde provenientes in usum proprium convertere, eisque ac omnibus aliis bonis uti libere ac gaudere, ac de illis ad libitum suæ voluntaris ordinare & disponere possit & valeat. Transtulerunt insuper dicti conjuges in se mutuo, & quilibet eorum in alterum videlicet superstitem transtulit, omnia & singula bona prædicta, omniaque jura, nec non omnes & singulas actiones, reales, & personales, utiles, contrarias & directas, quæ & quas dicti conjuges conjunctim vel divisim quomodolibet habere potuerant, seu potuerat, contra quoscunque illorum seu illarum forsan occupatores seu debitores, nihil juris aut proprietatis sibi aut heredibus suis in eisdem retinendo, constitueruntque se mutuo, & quilibet alium, videlicet superstitem ex eis constituit, in rem suam post ipsius ut puta primi decedentis mortem procuratorem sive procuratricem, ac ponens ipsum superstitem in locum & jus suum, ita videlicet quod superstes prædictus omnia & singula bona antedicta habere & retinere, ac de illis ad nutum proprium, ut præmittitur, disponere & ordinare, illaque à quibuscunque illorum detentoribus exigere, apprehendere, & levare, ac pro ipsis tanquam pro re propria coram quibuscunque judicibus ecclesiasticis vel secularibus agere, defendere, & experiri possit, & valeat, postquam alter conjugum eorundem ab hoc seculo migraverit, contra defuncti heredes aut alios quoscunque sua communiter vel divisim interesse putantes, nihil juris, dominii, vel proprietatis sibi præmorienti aut suis heredibus vel successoribus post ipsius obitum in eisdem retinendo. Promiseruntque dicti conjuges conjunctim vel divisim pro se

& suis heredibus & successoribus michi Notario publico infra scripto, ut & tanquam publicæ & auctenticæ personæ rite & legitime stipulanti, & recipienti vice & nomine omnium & singulorum, quorum interest, intererit, aut interesse poterit quomodolibet in futurum, se omnia & singula supradicta rata, & firma habere & tenere, & perpetuo habituros, & non revocare, aut contra facere vel venire per se vel alium seu alios publice vel occulte, directe vel indirecte, quocunque quæsito ingenio vel colore sub ypotheca & obligatione omnium & singulorum bonorum suorum præsentium & futurorum, ac qualibet alia juris & facti renunciatione ad hoc necessaria pariter & cauthela. Super quibus omnibus & singulis præmissis dicti conjuges, & eorum quilibet, petiit sibi à me Notario publico infrascripto unum vel plura publicum seu publica instrumentum & instrumenta. Acta fuerunt hæc Trajecti in domo nobilis & generosæ Domicellæ *Margaretæ* de *Croy* relictæ quondam nobilis & potentis Domicelli *Henrici* Vicecomitis & Dni de *Montfoerd* Trajectensis diœcesis, sita infra immunitatem ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis, sub anno, indictione, mense, die, hora, & Pontificatu, quibus supra, præsentibus ibidem Venerabilibus & Circumspectis viris & Magistris *Florentio Vliger* beatæ Mariæ prædictæ, *Ioanne* de *Catwyck* Sancti Adriani in Naaldwyc Trajectensis diœcesis ecclesiarum Canonicis, & *Simone Iacobi* de *Alemberch*, medicinarum Doctore, testibus fide dignis ad præmissa vocatis specialiter & rogatis. Et ego *Robertus Theodrici* clericus Trajectensis diœcesis publicus Imperiali auctoritate Notarius, quia prædictis donationi, translationi, constitutioni, promissioni, renunciationi, aliisque omnibus & singulis præmissis, dum sic ut præmittitur agerentur & fierent, una cum prænominatis testibus præsens interfui, eaque sic fieri vidi & audivi, ac in notam sumpsi, idcirco hoc præsens publicum instrumentum &c.

XII.

Testamentum Stephani de Beest civis Trajectensis Ann. CIↃ. CCCC. XCVI.

In nomine Domini Amen. Anno nativitatis ejusdem Domini CIↃ. CCCC. XCVI. indictione quarta decima, die vero vicesima

cesima septima mensis Novembris, hora vesperarum vel quasi, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri, Dni *Alexandri* divina providentia Papæ sexti anno quinto, in mei Notarii publici, & testium infra scriptorum, ad hoc vocatorum specialiter & rogatorum, præsentia personaliter constitutus honestus & providus vir *Stephanus* de *Beest* laicus, civis Trajectensis, sanus mente & corpore, prudenter animadvertens, quod ægritudinis vehementia solet plerumque à rationis tramite in tantum mentem avertere, ut nedum de temporalibus verum etiam de perpetuis & de anima quippiam disponere, ordinare, seu providere non possit, quodque propterea dum in mente tranquillitas & in corpore quies est, melius & salubrius disponitur ultimæ judicium voluntatis, volens itaque incertam certissimæ & inevitabilis mortis horam, quæ in prudentis animo semper debet esse suspecta, ne ab intestato decedere contingat, omnium rerum & bonorum & præsentium & futurorum testamentaria dispositione prævenire, & suæ animæ saluti, ne post obitum suum de bonis per eum relinquendis aliqua valeat discordia exoriri, salubriter providere, revocatis primitus ibidem per dominum testatorem expresse quibuscunque testamentis, seu testamentariis ordinationibus, & ultimis voluntatibus, omnibus melioribus modo, via, jure, causa, forma, & stilo, quibus melius & efficacius potuit ac debuit, fecit, innovavit, edidit, condidit, suum præsens nuncupativum testamentum, & suam ultimam expressit voluntatem, (1) per me ibidem alta & intelligibili voce perfectam & recitatam. Cujus tenor inferius de verbo ad verbum describitur & est

(1) Ut nuncupativum sit testamentum necesse est, ut id fiat viva & clara voce, §. *ult. Inst. de testam. ord. l.* 21. *pr. ff. Qu. test. fac. poss. l.* 21. §. 2. *C. de testam.* In scripto hæc non requiritur. Manet nuncupativum, quod semel factum viva voce, nec quod est esse desinit in scripturam redactum. Non ad actus substantiam, sed probationis tantum causa adhibetur scriptura, *l.* 4. *ff de fid. instr. l.* 4. *ff. de pign. & hyp.* Nec distinguit scriptura inter duo hæc testamenta, sed testatoris voluntas. Unde & hodie quæ fiunt, exceptis, quæ clausa sunt, & quæ, nisi Notarius & duo adsint testes, aperiri non possunt, Brunem. *ad l. pen. in fin. C. de testam.* Advysb. 1. *cons.* 320. maximam partem jam nuncupativa sunt. Herbaj. *rer. quot. cap.* 8. Vigl. *ad* §. *sed quum. Inst. de test. ord. n.* 3.

est talis: *Dit is myn* Steven *van* Beest *testament ende uyterste wille, hier na beschreven. In den eersten so beveel ick myn siel als sy vant eertryck verscheyden sal, Gode van hemelrycke, ende synre lieuer moeder Marien, Sinte Marten den heyligen onsen patroon, ende allen Gods heyligen, begeerende myn sepulture ende grafstede te hebben, gelikerwys ick dat in myn uterste sterfdach, die Godt selich maken wil, begeren ende ordineren sel. Voert so is myn uterste wil, dat myn executoren hier onder benoemt alle myn schulden, daer wittelycke kennisse van wesen sal in den iersten ende voor alle dinck betalen sullen. Voert so is myn uyterste wille ende begeeren, dat alle Priesteren in den Conventen, te Jacopinen, te Minnebroederen, te Carmeliten, te Regulieren binnen, ende te Vredendale buten der stadt van Utrecht, op myn sterfdach misse doende, ende voor myn siel biddende hebben sellen elck een stuver current. Voert geef ick den Pastoren t'Sinte Iacop een Rynsche gulden onder hem beyden, ende den Capellanen elck vyf stuvers. Voert geeff ick myn leste Biechtvader, die my in myn uterste de sacramenten der heyliger kercke ministreren sel, een Ryns gulden current. Item ick geef den Costeren t'Sint Iacob onder hem beyden tien stuvers. Item ick geve den Augustyn ter Buerkerck tien stuyvers. Item in Sinte Bartholomeus gasthuys geef ick elcken armen te ministeren op myn sevendach een pinte wyns, ende een wit broot, des sellen sy voor my bidden. Voert so geeff ick* Henrick *myn natuerlycke soon, ende om vele weldaden, die hy my gedaen heeft, ende noch doet ende doen sel, uyt alle mynen reetsten goede ses hondert gouden Keurvorsten Rynsche gulden. Ende daer toe geeff ick noch den selven* Henrick *myn soon ende executoer voersz alle dat geen van mynen goede over wesen ende over lopen sel, dit testament voldaen ende executiert wesende, t'sy renthen, resten, sommen van penningen, erven, goeden, roerende of onroerende, waer sy oock gelegen, of hoe sy genaemt mogen wesen, niet uytgesondert, Behoudeliken dat* Henrick *voersz synre moeder haer leven lanck uytreyken sal, ende geven alle jaer tien Rynsche gulden, indien sy t'samen niet wonen en wouden, of overdragen en costen, ende dat deselve* Henrick *myn soon voersz., indien Harmen myn soon, die buten lants is, wederom t'huys quame, den selven* Harmen *geven ende uytreycken sal tien Rynsche gulden s'jaers syn leven lanck, off daer voir hondert Rynsche gulden eins. Ende dit is myn* Steven *van* Beest *voersz uterste wille, dewelcke ick begeere voldaen, gehouden, ende geexecuteert te worden na inhout des testaments, dair ick dese cedele in heb laten*

 bescry-

beschryven. Ad quæ præmissa omnia & singula debite exequenda testator suprascriptus omnibus melioribus modo, via, jure, causa, & forma, quibus supra, constituit, fecit, ordinavit, & deputavit suos executores, manufideles, fideicommissarios, & dispositores, videlicet honestos viros, *Henricum* de *Beest* filium suum naturalem, & *Ludolphum* de *Weelden* braxatorem, cives Trajectenses, dans & concedens eisdem executoribus, manufidelibus, fideicommissariis, & dispositoribus suis ex nunc prout ex tunc & extunc prout ex nunc plenam, liberam, & omnimodam potestatem, ac generale & speciale mandatum cum plena, libera, omnimoda, totali, ac generali & speciali administratione, sine omni inventarii confectione, & heredum, sive successorum quorumcunque contradictione non obstante, auctoritate propria de bonis suis omnibus mobilibus & immobilibus, creditis, fructibus, redditibus sibi debitis, pecuniarum summis & rebus aliis præsentibus & futuris in quibuslibet rebus & locis præsentibus & situatis, quibuscunque nominibus censeantur, per ipsum testatorem & post mortem suam relinquendis, intromittendi, ingrediendi, apprehendendi, levandi, recipiendi, ut & vendendi, alienandi, transigendi, resignandi, transportandi, renuntiandi, & de ipsis ad finem & effectum supradictum disponendi & ordinandi, cessantibus contradictionibus quorumcunque. In quorum quidem executorum manibus dedit omnia singula bona sua prædicta, seu alias ad eum quovis modo spectantia, aut sibi debita & debenda, mobilia & immobilia, præsentia & futura, cedens eisdem ex nunc quoad hoc, & transferens in eosdem per tactum ad manus mei Notarii omnia & singula bona prædicta, ac omnes & singulas actiones, reales, personales, & mixtas, rei persecutorias, utiles, contrarias, & directas, ac omnia jura contra quoscunque homines, universitates, collegia, quovis jure seu causa sibi competentes, ipsos in rem suam constituendo procuratores irrevocabiles, ita quod post mortem suam bona prædicta, ut præmissum est, apprehendere, habere, tenere, & de illis disponere, & pro his suo nomine coram quibuscunque judicibus ecclesiasticis, secularibus, quacunque auctoritate fungentibus, & functuris, agere, defendere, & experiri, & generaliter omnia alia & singula facere & exercere valeant, quæ in præmissis & circa ea necessaria fuerint, etiam si illa forent, quæ man-

mandatum exigant magis ſpeciale, quam præſentibus eſt expreſſum &c.

XIII.

Trium hominum Codicilli actis publicis inſinuati Ann. CIↃ. IↃ. II.

In nomine Domini Amen. Per hoc præſens publicum inſtrumentum cunctis pateat evidenter & ſit notum. Quod anno à nativitate ejuſdem Domini CIↃ. IↃ. ſecundo, indictione quinta, menſis vero Septembris die decima nona, hora octava de mane vel quaſi, Pontificatus Sanctiſſimi in Chriſto Patris ac Domini noſtri, Domini Alexandri divina providentia Papæ ſexti anno undecimo, in mei Notarii publici ſubſcripti ac teſtium infra ſcriptorum, ad hoc vocatorum ſpecialiter & rogatorum præſentia perſonaliter conſtitutæ honeſtæ ac diſcretæ perſonæ Engbertus filius Jacobi, Isbrandus filius Jacobi fratres legitimi, ac Clementia præfatorum Engberti & Isbrandi ſoror legitima ex utroque parente, opidani opidi Leydenſis Comitatus Hollandiæ (1) Trajectenſis diœceſis, ſtantes & gradientes, corporum ſuorum, ut apparebat, ſoſpitate fungentes, ſenſuumque ſuorum compotes, & ſuis ratione pariter & intellectu vigentibus & diſcretione, attendentes, quod alias certæ literæ Scabinales factæ fuerunt de hereditate materna eorundem, ac diſpoſitione ejuſdem hereditatis, & hæ literæ jam reperiri non valent, & hæ literæ, prout prædicti conſtituentes narrabant, in ſe continebant, quod per præfatos conſtituentes bona ex parte hereditatis maternæ relinquenda, quatenus ſe extendebant, quod quilibet eorum haberet pro portione ſua trecentos florenos monetæ currentis, caſu quo aliquis eorum ſine liberis moreretur, ex tunc ſuperſtes, ſive ſuperſtites, eſſet heres, ſive eſſent heredes prioris decedentis ſive decedentium. Et hæ literæ, prout dicebant, confectæ erant per ordinationem patris eorundem conſtituentium, Ne igitur videantur velle contrariari voluntati patris eorundem, inter ſe ex eorum

(1) In ſpiritualibus ſcilicet. Nam quod ad hæc extendebat ſe Epiſcopi poteſtas per univerſam Hollandiam. Vid. *lib.* 2. *de Nobilit. cap.* 21.

eorum certa & prævisa scientia, non seducti, ut asseruerunt, non coacti, neque restricti, nec aliquibus vi, metu, fraude, aut alia sinistra machinatione quacunque in eorum animis circumventi, sed ex eorum liberis & spontaneis voluntatibus, deliberationibus providis præcedentibus, ac bene maturis, titulo irrevocabili, & absque spe revocandi super hoc edito codicillo attestantes, omnibus melioribus modo, via, jure, causa, & forma, quibus melius & efficacius conjunctim & divisim potuerant & debuerant, (1) ordinaverunt, statuerunt, legaverunt, & cum ingenti favore in hoc concordarunt, quod postquam aliquem ipsorum viam universæ carnis ingredi contigerit absque liberis, extunc eorum superstes sive superstites habebit, possidebit, obtinebit, tollet, & percipiet, sive habebunt, possidebunt, obtinebunt, tollent, & percipient illos trecentos florenos, qui ipsi prius decedenti evenerunt ex hereditate materna, sic quod ultimus superstes ex tribus præfatis constituentibus habebit omnem hereditatem maternam, quæ se extendebat ad summam nongentorum florenorum currentium. Quibus utetur, sive si duo superstites fuerint, utentur perpetuo & jure hereditario, & juri suo proprio applicabit, sive applicabunt, (2) disponet, sive disponent, sicuti de suis aliis propriis bonis secundum libitum suæ propriæ voluntatis seu propriarum

(1) Ita jam placuit, ut simul plures testari possint, & quod tot tum testamenta, quot personæ testantes. Gail. 2. *obs.* 117. An alter invito altero mutare id possit, quod fecit, quæstio inter Doctores est. Et vix putem, quod possit, si id mutuo consensu factum, si per mortem unius & jus alii jam quæsitum, & superstiti accessit lucrum. Nam non merum id testamentum, sed & species contractus est, à quo altero invito discedi non potest. *l.* 53. *ff. de reg. jur. l.* 5. C. *de obl. & act.* Peck 1. *de testam. conj. cap.* 43. *n.* 14. Everh. *cons.* 12. *n.* 11. Decker 1. *diss.* 1. Christin. 6. *decis.* 58. *n.* 6. Advysb. 1. *cons.* 225. Diss. Resp. Holl. 2. *cons.* 282. Nam quod ad mores hodiernos nemo de eo dubitat, quin & recte in testamento celebretur contractus. Gloss. *ad. l.* 1. *ff. Qu. test. fac. poss. Imb. encb. verb. Donatio inter vivos.* Wassen. *pract. notar. cap. ult.* §. 22. Advysb. 3. *cons.* 207.

(2) Inter vivos nimirum, non in ultima voluntate, *arg. l.* 17. C. *de probat.* Peregrin. *de fideic. art.* 40. *n.* 43. Coren. *decis. supr. Cur.* 11. Verum tertio defuncto quid si duorum alter quicquid nactus absumat

priarum voluntatum ſine reclamatione cujuſlibet aliorum heredum ipſius præmortui ſive præmorientium. Et has quidem nongentorum florenorum ordinationes ſive diſpoſitiones præſcripti fratres & ſoror legitimi omnibus melioribus modo, via, jure, cauſa, & forma, quibus melius & efficacius de jure vel conſuetudine poſſint & debeant, valere voluerunt, atque eas etiam tantæ efficaciæ eſſe voluerunt, ac ſi etiam denuo coram Conſulibus & Scabinis opidi Leydenſis factæ & eorum ſigillis ſigillatæ forent, nec eiſdem ullam in contrarium exceptionem, neque eas caſu aliquo revocare, ſed eas perpetuo, ut par eſt, & irrevocabiliter voluerunt obſervare, renunciantes & quilibet eorum renuncians omni exceptioni, doli mali, in factum, rei ſic non geſtæ & non actæ, omnique aliæ exceptioni tam juris canonici quam civilis, ac defenſioni & auxilio, quibus contra præmiſſa vel ipſorum aliquod verbo vel facto quoquo modo poterint ſe juvare. Super quibus omnibus & ſingulis præfati conſtituentes petierunt à me Notario publico unum vel plura publicum ſeu publica inſtrumentum ſeu inſtrumenta, ſi opus fuerit, in meliori forma. Acta ſunt hæc Leydæ ſuper foſſatum dictum die Hoygraft in domo habitationis Wilhelmi filii Bartholomei ſub anno, indictione, menſe, die, hora, & Pontificatu, quibus ſupra, præſentibus ibidem honeſtis & diſcretis viris Jacobo filio Petri, & Wilhelmo filio Bartholomei laicis, opidanis Leydenſibus Trajectenſis diœceſis teſtibus fide dignis ad præmiſſa vocatis pariter & rogatis. Et ego Jacobus de Lochorſt.

abſumat? Nam & id poteſt fieri, ſi caſum ponas, quem habes hic. Dicendum, ſi id fiat, non habet alter quod dicat, *arg. l.* 21. *C. mand. l.* 6. *ff. de dol. l.* 25. §. 11. *ff. de her. pet.* Sed quia id incivile eſt & in injuriam ſuperſtitis contra *l.* 74. *ff. de reg. jur.* in re obſcura, & ſi non conſtet, utrum de fideicommiſſo abſumpſerit, an de ſuo, credendum haud dubie abſumpſiſſe de ſuo. *l.* 41. §. 1. *ff. eod. l.* 54. *ff. ad Sct. Trebell. junct. l.* 1. §. *denique. ff. de aq. & aq. pluv. arc. act. l.* 24. *ff. de damn. inf.* Alioquin ſatis conſtat, quod fideicommiſſo gravatus, de quo data ei nihilominus pro libitu diſpoſitio, non poſſit ultra dodrantem abſumere ex eo quicquam, *autb. contra cum rogatus. C. ad Sct. Trebell.* Mantic. *de conj. ult. vol. lib.* 10. *tit.* 4. *n.* 21. Peregrin. *de fideic. art.* 40. *n.* 46. & *n.* 50. Gail. 2. *obſ.* 145. *in fin.* Ant. Fab. *C. lib.* 6. *tit.* 27. *def.* 25. Neoſtad. *Cur. Holl. deciſ.* 20.

horst clericus Trajectensis diœcesis publicus Imperiali aucto-ritate & ordinaria admissione Notarius quia præmissis &c.

XIV.

Testamentum Wilhelmæ Dominæ de Montfoort Ann. CIↃ. IↃ. VI.

In nomine Dni Amen. Anno à nativitate ejusdem CIↃ. IↃ. VI. indictione nona, die vero mensis Januarii ultima, hora decimarum vel quasi, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini, Dni Julii divina providentia Papæ secundi anno tertio, in mei Notarii & testium infra scriptorum ad hoc vocatorum specialiter & rogatorum præsentia personaliter constituta nobilis, discreta, & circumspecta Domina *Wilhelma* Domina de *Montfoert*, Domina *de Naeltwyck* & de *Capelle* &c. mente sana de gratia Dei, aliqualiter tamen debilis corpore, compos suorum sensuum, intellectus, ac rationis, ut apparuit, salubri meditatione perpendens, quod nihil morte certius est, ejusque hora nihil incertius reperiatur. Et cupiens idcirco animæ suæ suorumque saluti Deo propitiante providere, de bonis temporalibus sibi à Deo collatis, dum sibi testandi adest habilitas & ratio mentem regit, & ne morte præventa intestata decedat, suum Testamentum ac ultimæ voluntatis ordinationem, quocunque nomine possit vocari, ad laudem, gloriam, & honorem Dei omnipotentis & salutem animæ suæ, suique mariti Dni *Johannis* Dni de *Montfoert*, Dni de *Naeltwyck &c.* (1) astante eo & consentiente condidit, fecit, disposuit, & ordinavit in modum

(1) Mulier apud Romanos in tutela perpetua. Cic. *in Topic. & ibid. Boeth.* Quare & cum Valeria diceretur dixisse doti omnem suam pecuniam, *nihil istorum*, inquit Cicero in *orat. pro Flacco*, *explicari posse, nisi ostenderetur illam in tutela Flacci non fuisse. Si fuit*, inquit, *quæcunque sine hoc authore dicta dos nulla est.* Vid. Guther. *de vet jur. Pontif. lib.* 2. *cap.* 7. Etiam olim apud nos, apud veteres Germanos, ut docet Sibr. Siccama *ad vett. leg. Frisior. tit.* 9. *in fin.* Lex Longobard. *tit.* 83. *Nulli mulieri liberæ sub regni nostri ditione lege Longobardorum viventi liceat in suæ potestatis arbitrium, id est, Selbmundio vivere, & semper sub potestate virorum aut certe Regis debeat permanere.* In cura mariti uxor. Imo & in potestate, cujus

modum & formam in vulgari lingua subsequentes: *In den eersten boeft. die Vrou* Willem *Vrou tot* Montfoerde, *Vrou tot* Naaltwyck *ende tot* Capelle *&c. by toedoen Heeren* Johan *Heer tot* Montfoert, *Heer tot* Naakwyck, *Heer tot* Purmereynde, *ter Capelle*

cujus vi nec testari potuit eo invito. Wichbild seu jus municipale Magdeburgense apud Goldast. *to.* 2. *const. imper. art.* 183. *Nemo masculus, neque ulla fœmina, possunt in lecto ægritudinis de bonis suis quicquam alicui dare, ultra tres solidos, absque heredum consensu. Nec mulier quicquam dare potest sine consensu mariti.* Nec ubique id abiit in desuetudinem. Vid. *Costuymen van Tiel part.* 1. *tit.* 5. §. 16. *Costuymen van Cassele art.* 266. Pancirol 1. *var. lect.* 92. Zypæ. *lib.* 6. *tit. de testam.* §. *Et Tacitus.* Morn. *ad auth. sive à me. C. ad Sct. Vellej.* Argentr. *ad cons. Britan. art.* 223. *gl.* 4. *n.* 3. Chassen. *ad cons. Burg. rubr.* 4. *des droicts & appart.* Habeo publicum instrumentum Ann. 1463. quo maritus uxori ut disponendi inter vivos, sic & libere testandi, & de bonis communibus, & si vellet de suis propriis, plenam dat potestatem. Non indignum si addam hic;

In nomine Domini Amen. Anno à nativitate ejusdem CIↃ. CCCC. LXIII. indictione XI. mensis Februarii die nona, Pontificatus in Christo Patris & Domini nostri, Dni Pii divina providentia hujus nominis Papæ secundi, anno quinto, in mei Notarii publici testiumque infra scriptorum ad hoc vocatorum & rogatorum præsentia propter hoc personaliter constitutis honorabilibus personis, Johanne de Brakel & Domicella *Gerarda* de *Dynter* ejus legitima uxore, jam dictus *Johannes* de *Brakel* sponte & ex certa ejus scientia animoque ut asseruit deliberato dedit expresse & concessit prælibatæ Domicellæ *Gerardæ* ejus uxori præsenti & acceptanti plenariam potestatem, auctoritatem, & licentiam, de omnibus & singulis bonis mobilibus, & immobilibus, rebus, actionibus, nominibus, & creditis quibuscunque ipsorum conjugum præsentibus & futuris, coram quibuscunque judicibus ecclesiasticis vel temporalibus quacunque auctoritate fungentibus agendi, & experiendi, atque etiam defendendi, litesque suscipiendi, nec non Domicellæ *Henricæ* ipsorum conjugum filiæ naturali & legitimæ quascunque donationes puras, inter vivos dictas, aut ex causa mortis, accessiones, transportationes, dationes, traditiones, & concessiones in dotem, sive nomine dotis, in subsidium legitimi matrimonii per eandem Domicellam *Henricam* contrahendi, testamentariasque ordinationes, legationes, sive ultimas voluntates, & alias quascunque dispositiones, prout ipsi conjuges pariter, aut dictus *Johannes* solus per se, facere possent aut possit de eisdem bonis, rebus, juribus, actionibus, nominibus, creditis, prout sibi Domicellæ

Capelle &c. haren gerechten man ende voocht voor haer beyder Testament haer ziele bevolen ende beveelt die Gode ende synre lieven moeder, ende alle Heyligen, ende haer lichaem der aerden, ende kiest haer sepultuer in der kercken van Montfoert, *in de sepultuer van de Heeren van Montfoert, in myns Heeren Choer benevens Sint Anthonis autaer. Item voort so bespreect die selve Vrou van Montfoert den Capittel van* Naeltwyck *twintich pont t'jaers Hollants ewige renten, der*

micellæ *Gerardæ* placuerit, faciendi, Promittens idem *Johannes* per fidem suam ad manus mei Notarii publici subscripti legitime stipulantis, & recipientis vice, loco, & nomine omnium & singulorum, quorum interest, intererit, seu interesse poterit quomodolibet in futurum, ob hoc loco juramenti præstitam corporalis, hujus auctoritatem potestatis & licentiæ dationem & concessionem, ac quod ipsa Domicella *Gerarda* ex potestate, auctoritate, & licentia hujusmodi sibi datis & concessis fecit, perpetuo firmam, ratam, & gratam, firmumque, ratum, & gratum tenere, habere, & observare, nec ex causa ingratitudinis, vel alia quacunque causa vel occasione, revocare vel contravenire per se vel per interpositam personam, directe, vel indirecte, ullo quæsito ingenio vel colore, neque beneficium restitutionis adversus præmissa vel aliquod præmissorum petere vel impetrare. Et si, quod absit, revocationem fecerit, aliove modo quocunque contravenerit vel confecerit, hujusmodi revocationem, quicquid contra factum ex nunc prout extunc & extunc prout exnunc pro infecto, casso, & irrito habet, & haberi vult. Super quibus omnibus & singulis antefata domicella *Gerarda* à me Notario publico infra scripto sibi petivit unam vel plura, publicum seu publica, si opus fuerit, instrumentum vel instrumenta. Acta fuerunt hæc in oppido Tielensi Trajectensis diœceseos in domo habitationis honorabilis viri Dn. *Theodorici Rover* Presbyteri, Decani Christianitatis Betuæ, præsentibus ibidem tunc Dno. *Theoderico* prædicto Trajectensis, & *Gerardo Boelart* clerico seculari memorati Domini *Theodorici* Leodiensis diœcesis testibus ad præmissa vocatis & rogatis. Et ego *Gosuinus* de *Lienden* clericus Trajectensis diœceseos publicus Imperiali auctoritate Notarius, Curiæque Leodiensis juratus, quia præmissis &c.

Quod si forsan uxori agendum quid cum marito, alius ei interim assumendus curator, ut hoc eodem testamento, *noch begeert die selve Vrou van Montfoert, ende gift over mit horen gerechten Voocht, dat die Heere van Montfoert of syn nacomelingen sullen mogen transfereren, oversetten, ende brengen &c.*

des sullen die Heeren van den Capittel gehouden wesen te doen ewige jaer getyden, memorie, ende maentstonden voor myn Heer ende Vrouw voersz., ende voer hair broeder, ouders, ende voert daer sy 't voer begeert hebben in allen manieren, als daer voer myn Heer van Naeltwyck *saliger gedachten binnen die kerck van* Naeltwyck *jaerlicks gedaen wort. Item bespreect ende maect noch die voersz Vrou van Montfoert voir een misse ter weke opten Dinxdach van Sinte Anna op Sinte Annen autaer in die kercke van* Naeltwyck, *ende voir dat* festum *van Sinte Anna op harenodach* (1) *mit een singende misse op dat selve autaer twaelef pont Hollants s'jaers. Item bespreect noch den Capittel van* Naeltwyck *vyf pont Hollants s'jaers ewige renten voir dat* festum *van Ste. Hubert, des so sellen die Heeren van den Capittel gehouden wesen eens s'jaers op die Kermisdach van Sinte Hubert, ende op Sinte Christoffels autaer opten Huyse van Honsel een misse te singen, te weten de twee pont tot dat* festum compositum, *ende die oncosten van wagens ende anders, ende die andere drie pont tot de maeltyt, diemen tot des Dekens huys doen sal in absentie van den patroen. Ende isset sake dattet den ** poerten in der tyt belieft, soe sal hy die voersz maeltyt opten huyse laten doen, ende die Heeren sullen gehouden wesen, na dattet voersz maell gedaen is te gaen in die Capelle van Sinte* Gregorius, *ende dair lesen* Miserere, *ende* de profundis, *cum precibus voer myns Heeren ende Vrouwen zielen, ende de geenre daer zy t' voir begeert hebben. Item noch bespreect die voirsz. Vrouwe van Montfoert voer die derthienste keers, die niet gefundeert en was, ende voer die derthien keersen te bernen op vyf hoechtyden van onser liever Vrouwen, te weten* Purificationis, Annunciationis, Visitationis, Nativitatis, & Conceptionis, *thien pont Hollants ewige renten. Item bespreect ende maect noch die voirsz Vrou van Montfoert den heyligen Geest tot* Naeltwyck *sestien pont Hollants s'jaers ewige renten, wair voir die heylige Geestmeysters in der tyt gehouden sullen wesen te deylen aen scoenbroet viertich schelling Hollants op hoir jaer getyde, ende op elcker vrydach*

** An poerter? Kastelein.

(1) Variæ olim missæ. Carior, quæ cum cantu, ut & carior, quam Prælatus, quam Præsul dicit, aut Abbas. Sleydan. *lib.* 9. *hist*. Nec mirum. Et meretrices sic solent. Quo quæque est ornatior, quo comptior, & eo carius turpitudinem suam vendit. Tanti autem nonnullis missa, ut quod debetur ex hac causa omne creditum præcedat, ut docet Domina d'Aunay *itin. Hisp.* 1. *epist.* 5.

vrydach te Quatertemper *den rechten armen aen scoen, cousen, ende ander cleder vierdalf pont Hollants. Item bespreect noch in rechter aelmissen twintich pont Hollants, s'jaers ewige renten, waer voir men houden sal ten ewigen dagen binnen der kercken van Montfoert twee choralen, die tot allen getyden sullen helpen singen. Item noch bespreect ende maeckt die Vrou van Montfoirt in plaetse van die vyf arme kinder ofte tuyckskens, die opten huyse van Montfoert plagen te eten, ende voir die tyt dat sy daer niet geweest en syn vyftich pont Hollants s'jaers ewige renten tot dat Manhuys, alst volmaeckt sal syn binnen der Stede van Montfoert, also myn Heere van Montfoert met die Testamentoers dat ordineren sal. Item bespreect ende maect die Vrouw van Montfoert voersz den clooster ende Convent van Ierusalem binnen Utrecht acht pont Hollants t'sjaers ewige renten, des so sullen die Susteren gehouden syn jaergetyden te houden op heur sterfdach voer myn Here ende Vrou, ende haer beyder ouders ende kinderen, ende voirt daer sy 't voir begeerende syn, te weten s'avonts singende vigilie van negen lessen, ende des morgens misse van requiem mit vyf eerlicke waskeersen, ende men sal op desen dach elcke suster van den Convent geven een scoen broot van enen halven grooten Hollants, des soe sal elcke Suster naerstelicken voer die zielen bidden. Item bespreect ende geeft noch die selve Vrou voersz in rechter aelmissen die kercke van Montfoert hondert gulden eens, waer voir men boecken coopen of scriven sal, diemen alremeest behoeft. Item noch bespreect ende gift die selve Vrou in rechter aelmissen tot enen clocke der kercken voirsz eens twee hondert Rynsche gulden. Item noch begeert die selve Vrou van Montfoert ende gift over mit haren gerechten Voocht, dat die Heere van Montfoert off syne nacomelingen sullen mogen transfereren, oversetten, ende brengen, dairt hem sal believen, ene van die leste Vicarien, dair* Henrick van Naeltwyck *saliger gedachten Collatoir of plach te wesen, soe waer die in Hollant gelegen is, ende die Heere best gelegen is, behoudelicken datmen den selven dienst sal laten doen, die men ter eerster plecken altyt gedaen heeft. Item bespreect ende gift die voersz Vrou &c. in rechter aelmissen den Capittel van* Naeltwyck *een huys mitten Hofstede ende boemgaert gelegen te* Naeltwyck *achter der kercken, dair die Deken altehant in woont tot behoeff van den Deken van* Naeltwyck *in der tyt, ende voirt alle navolgende Dekens, des sullen die Dekens dit huys onderhouden, maken, ende repareren na goetduncken des Patroens in der tyt, ende des Capittels, also verre als die Deken ende dat Capittel van goeden regiment*

giment syn. Ende wairt sake dat die Deken ende dat Capittel tot eniger tyden van quaet regiment waren, so sal dat huys ende erf voersz vervallen wesen ende comen an den patroen in der tyt, synen wille daer mede te doen. Ende voirt so en sal die Deken of dat Capittel dat voersz huys in geenre wys mogen belasten mit renten off anders op die pene ende verboernis voersz. Item dese voersz renten van dit voorsz Testament hebben myn Heer ende Vrou bewesen, ende bewysen, vestigen, ende versekeren jaerlycks erflyck ende euwelyck op te beuren ende te ontfangen uyt allen heuren goeden, landen, ende renten tot Opstal, *behoudelicken datmen dese voersz renten sal mogen lossen tot alre tyt mit die penninck twintich,* Hanc ordinationem sæpe dicta Domina, Dna de *Montfoert*, de *Naeltwyck*, de *Capelle* &c. testatrix suam dixit ultimam esse voluntatem, volens ut valeat & robur obtineat nomine ac jure Testamenti ac codicillorum, vel quocunque alio jure, vel saltem eo modo, quo quævis ultima voluntas melius & efficatius valere poterit aut subsistere. Et quia parum prodest aliqua per modum Testamentariæ ordinationis condere & disponere, si non sint, qui hujusmodi disposita & ordinata exequantur, & ad debitum finem deducant, & ne propter defectum executorum hujusmodi ultima voluntas & testamentaria ordinatio pereat, seu viribus evacuetur, idcirco memorata Dna omnibus melioribus modo, via, jure, causa, & forma, quibus potuit, hujus Testamenti sui seu ultimæ voluntatis ordinavit, constituit, & elegit executores providos & honorabiles discretosque viros, Dm *Nicolaum* filium *Johannis Vos*, & magistrum *Jacobum* filium *Amelii* Canonicos ecclesiæ parochialis in Naeltwyck, presbyteros Trajectensis diœcesis, & quemlibet eorum in solidum, absentes tanquam præsentes, dans & concedens eis plenam & liberam potestatem omnia & singula faciendi & disponendi de rebus & bonis suis suum præsens Testamentum tangentibus, quemadmodum executoribus ultimarum voluntatum de jure competit. Super quibus omnibus & singulis præfata Dna de Montfoirt &c. testatrix petiit à me Notario publico subscripto unum publicum instrumentum sive plura publica instrumenta in meliori forma. Acta sunt hæc in Montfordia super castrum dicti Dni de Montfoert mariti testatricis sub anno, indictione, mense, die, hora, & Pontificatu, quibus supra, præsentibus ibidem honorabilibus & discretis viris magistro *Jacobo* filio *Amelii* Cano-

Canonico in Naeltwyck presbytero Trajectensis diœcesis, & *Nicolao* filio *Nicolai* Custode ecclesiæ Montfordensis, testibus fide dignis ad præmissa vocatis specialiter & rogatis. Et ego *Henricus Grysboll* presbyter Trajectensis diœcesis, publicus Apostolica auctoritate Notarius, quia præsentis Testamenti sive ultimæ voluntatis ordinationi, & executorum ac manufidelium prædictorum nominationi, electioni, & omnibus aliis & singulis præmissis, dum sic ut præmittitur fierent & agerentur, una cum prænominatis testibus præsens interfui, eaque omnia & singula sic fieri vidi & audivi, idcirco hoc præsens publicum instrumentum manu mea propria conscriptum exinde confeci & publicavi, & in hanc publicam formam redegi, signoque & nomine meis solitis & consuetis hic me subscribendo signavi in fidem & testimonium omnium & singulorum præmissorum rogatus & requisitus.

XV.

EXCERPTVM

ex Testamento Joannis Storck de Arnhem
Ann. CIƆ. IƆ. X.

In Dei nomine Amen. Ann. CIƆ. IƆ. X. 16. Decembr. hora quasi quarta post meridiem, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri, D. Julii divina providentia Papæ II. anno suo octavo, (1) coram venerabili unctionis extremæ sacramento ante tamen administrationem ejusdem, in mei Notarii publici testiumque infra scriptorum, ad hoc specialiter vocatorum præsentia personaliter constitutus honestus vir Joannes Storck de Arnhem familiaris Venerabilis & nobilis Domini Wil-

(1) Septem agnoscunt Pontificii sacramenta. Ex his etiam extrema unctio. Quæ ægrotis administratur, quibus vitæ spes nulla. Vid. *man. ad jus Can. tit.* II. Et sani alioquin unguntur, si id exigat valetudo, & Reges & sacerdotes. Reges in dextro brachio, Sacerdotes & in capite, *propter auctoritatem & dignitatem*, ut ait Innocentius III. *c. cum venisset. extr. de sacr. unct.* & in manibus ob *ministerium & officium*, ut idem ibid. ait. Ciron. *part.* 4.

Wilhelmi de Montfoert Præpositi & Archidiaconi S. Salvatoris Trajectensis, licet debilis corpore, compos tamen per gratiam Domini nostri Jesu Christi suorum rationis & intellectus, recognoscens nil certius morte, nilque incertius ejus hora, cupiens diem peregrinationis suæ extremam ordinatione testamentaria prævenire, non confisus de propriis suis meritis, sed tantum de gratia Salvatoris Domini nostri Jesu Christi suum testamentum seu ejus ultimam voluntatem condidit, disposuit, ordinavit in modum infra scriptum &c.

XVI.

Laudum seu Sententia dicta ab arbitris de controversiis inter Justum Dominum de Montfoert, & Decanum Capitulumque de Oudmunster Traject. quæ continet etiam testamentum Wilhelmi de Montfoert Præpositi S. Salvatoris Traject. Ann. CIↃ. IↃ. XI.

Also sekere twisten ende geschelen lange tyt geweest syn tusschen den Edelen, Welgeboren Heer, Joost *van Montfoerd, Heer tot Linschoten, Abbenbroeck, &c. ende synen saligen Heer Vader ter eenre, ende den Waerdigen Heeren Deken ende Capittel der kercken van Oudemunster t'Utrecht, mitsgaders de executoren van den Edelen, Welgeboren Heere* (1) Willem *van Montfoert in syn leven Proest van Oudemunster t'Utrecht ter andere syden, ende dat ter cause van een seker testament by den voersz Heere* Willem *van* Montfoert *Proest gemaeckt van dato den achtsten Decemb. Ann.* CIↃ. IↃ. *ende elfve, wiens teneur hier naer geinsereert staet, ende is luydende van woerde te woerde aldus.*

In nomine Domini Amen, Anno à nativitate Dni CIↃ. IↃ. XI. indictione quarta decima, ipso die conceptionis gloriosissimæ virginis Mariæ, mensis Decembris octava, hora vesperarum, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini, Dni *Julii* divina providentia Papæ secundi anno suo nono, Venerabilis & nobilis

(1) Ex Anniversario S. Salvatoris *Anno.* M. IↃ. XIV. *obiit venerabilis ac nobilis Dominus Wilhelmus de Montfoert Præpositus hujus ecclesiæ.*

nobilis Dns *Wilhelmus* de *Montfoort* Præpositus & Archidiaconus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis, in mei Notarii publici & testium infra scriptorum ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum præsentia personaliter constitutus, compos per gratiam Domini nostri Jesu Christi mentis, rationis, & intellectus, revocans primitus ex certa sua scientia quodcunque testamentum per eum quomodolibet ante præsentem diem sub quibuscumque verborum formis factum, quoscunque executores talis sui testamenti, etiam omnem potestatem & authoritatem ipsis verbo vel in scriptis datas sive attributas, & propterea attentius considerans, quod dum corpus sanitate viget mens interior in semetipsam collecta pleniori utitur ratione, Cupiens igitur rerum suarum & bonorum suorum sibi à Deo collatorum dispositione testamentaria ad laudem omnipotentis Dei & animæ suæ salutem mortis horam, qua nil incertius, prævenire, testamentum sive ultimam & extremam ejus voluntatem condidit, & fecit, ac disposuit nuncupative ac dispositive, fundavitque, erexit, donavit, legavit, & fieri voluit, atque mandavit, nec non executores & manufideles jure nominavit & constituit, aliaque fecit & se facere dixit, prout & quemadmodum in quadam papyri cedula manu & nomine suis propriis, ut prima facie apparuit, subscripta & signata, quam in suis tenebat manibus, & michi Notario infra scripto inserendam instrumento publico desuper per me conficiendo dabat, latius & expressius dixit contineri. Cujus cedulæ tenor sequitur talis: In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis Amen. Testamentum & ultima voluntas mei *Wilhelmi* de *Montfoerd* Præpositi & Archidiaconi ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis. Inprimis enim commendo animam meam altissimo Creatori & gloriosissimæ virgini Mariæ, totique cœlesti Curiæ supernorum, & omnibus Sanctis Dei, quos deprecor, ut in egressu animæ meæ ipsi assistant, & à morsibus dæmonum animam meam defendentes in paradisum perducant. Item ordino & volo, quod corpus meum, postquam anima mea inde egressa fuerit, decenter sine pompa deputetur ecclesiasticæ sepulturæ in nova Capella contigua Capellæ de *Broncborst* ad nostram ecclesiam per me ordinata & structa. Item volo quod statim postquam corpus meum fuerit traditum sepulturæ, omnia & singula mea debita, de quibus liquido constare poterit, persolvantur. Item erigo & fundo in dicta

nova

nova Capella, in qua corpus meum sepultum fuerit, unam perpetuam & cotidianam missam in altari illic ordinato in honore omnipotentis Dei & gloriosæ virginis Mariæ, & Sanctæ Annæ ejus matris celebrandam. Et volo quod post quamlibet missam Sacerdos, qui eam celebraverit, descendet ad sepulturam meam, illic dicendo psalmos *Miserere mei &c.* & *De profundis &c.* cum *Pater noster*, & collecta pro defunctis. Et pro qualibet missa ministrabuntur celebranti quindecim albi in civitate Trajectensi currentes. Et hujusmodi missam celebrare debent beneficiati, Vicarii, & Officiantes in ecclesia nostra per vices ad instar missæ cotidianæ per quondam D. *Theodoricum Cant* fundatæ. Et celebrabitur infra septimam & octavam horas. Et casu quo ille Sacerdos, cui pro illo die competeret celebrari, negligens fuerit in celebrando per se vel alium missam, ex tunc idem Sacerdos cadet in pœnam duorum stuferorum quondam Ducis *Philippi* ad usum aliorum Sacerdotum, qui negligentes non fuerint, convertendam. Quas negligentias Camerarius sociorum diligenter annotabit, & in fine cujuslibet anni ministrabit & dividet tales negligentias inter alios Sacerdotes, qui illo anno negligentes non fuerint. Item ordino, erigo, & fundo, quod post mortem meam perpetuis futuris temporibus singulis feriis sextis missa de *sancta Cruce* legi solita decantabitur per Vicarium, qui illam legere consuevit, quatenus voluerit, alias per alium Vicarium ecclesiæ nostræ cum Diacono & Subdiacono, & quatuor choralibus in altari consueto, & Vicarii sive Officiantes ecclesiæ nostræ per vices dicent Evangelium & epistolam, & ministrabuntur sacerdoti missam cantanti quindecim albi monetæ Trajectensis currentis, Diacono & Subdiacono simul quindecim albi similis monetæ, & quatuor choralibus simul quindecim albi monetæ prædictæ pro qualibet vice sive die. Item lego pro memoria mea annali pro Dnis nostris viginti libras, pro Vicariis decem libras, item pro Dnis & Vicariis simul celebrantibus tres libras, item Thesaurario ecclesiæ nostræ pro quatuor candelis cereis majoribus à principio (1) vigiliarum usque ad finem, & altera die à principio missæ

(1) Quod vesperi fit officium, si diem festum præcedat, vocatur vigilia. Joan. de Janua. *Vigilia dicitur dies profestus, scilicet dies primus ante festum, quia tunc in sero vigiliæ vocamus.* Officium est precum. Nam missa mane à jejunis fit. Durand. *lib. 5. Ration. cap.*

missæ animarum usque ad finem ardendis quindecim stuferos monetæ Trajectensis annue solvendos, item Sacristæ pro incensione candelarum prædictarum unum stuferum, & Campanario tantundem annue solvendum. Et volo quod memoria mea fiat in debito suo die, etiamsi alia aut major illius diei fuerit memoria. Item pro memoria mensurnali perpetuis temporibus in ecclesia Sancti Salvatoris facienda ordino & lego redditus quindecim florenorum aureorum redimibilium, quos comparavi à Dno *Johanne* de *Liverjan* ex quadam decima in districtu de *Doch* juxta tenorem literarum desuper confectarum. Et si dicti redditus quindecim florenorum aureorum redempti fuerint, volo quod ad statim pro denariis inde venientibus comparentur alii redditus perpetui pro prædicta memoria mea mensurnali facienda. Item ordino & volo, quod Camerarius sociorum pro tempore ministrabit dictum salarium pro missis cotidianis, & in feriis sextis, & Diacono & Subdiacono, Thesaurario, & Choralibus, atque de memoria mensurnali, & pro officio suo habebit idem Camerarius quolibet anno duos florenos Renenses monetæ currentis, & idem Camerarius erit obligatus singulis annis facere computationes de receptis & expositis coram Dnis in Capitulo, postquam alii Camerarii suas fecerint computationes. Et ministrabit Dnis huic computationi interessentibus ac à principio usque ad finem simul participantibus viginti stuferos monetæ Curiæ Trajectensis, & pro prædictis ministrationibus per dictum Camerarium faciendis ordinavi & legavi duos mansos terræ cum suis requisitis, sicuti ab antiquo situati fuerunt in *Bunnick*, dicti vulgariter *t'goet ten Halle*, emptos per me erga *Danielem* Dnm de *Boelre* &c. & nunc colit *Gysbertus* de *Zyl* annue pro triginta sex scudatis aureis ecclesiæ, decem caponibus, & decem pullis, nec non redditus quindecim florenorum aureorum prædictorum, pro memoria mea mensurnali, ut præscribitur, ordinata. Et siquid superfuerit sive remanserit de dictis triginta sex scudatis illud lego & ordino pro memoria mea mensurnali ultra dictos quindecim florenos

cap. 3. n. 6. Romani etiam adhuc, in præcipuis festivitatibus totius anni, in sero dicunt tres Psalmos, & tres Lectiones, quas Vigilias vocant, & nocturnis idem repetunt. Casaub. 16. *exerc.* 31. Vid. *man. ad jus Can. tit.* 4.

nos aureos convertendum. Item ordino & volo, quod postquam anima mea è corpore egressa fuerit, illico sine mora executores mei (1) celebrari facient trecentas missas pro salute animæ meæ. Etiam celebrari facient (2) missas dictas quondam Henrici Imperatoris. Et pro qualibet missa ministrari volo unum stuferum cum dimidio monetæ currentis Trajectensis. Item lego pro Dnis ecclesiæ majoris Trajectensis omnes fructus anni gratiæ præbendæ meæ ibidem cedendos pro memoria mea in eadem ecclesia per executores meos convertendos. Item lego Vicariis in eadem ecclesia ducentos florenos Renenses currentes semel dandos pro memoria mea & missis celebrandis per eosdem Vicarios pro salute animæ meæ, & volo quod executores mei comparabunt redditus cum fructibus anni gratiæ, & ducentos florenos prædictos, & ordinabunt memoriam, & pro celebrantibus juxta morem illius ecclesiæ. Atque ultra præmissa executores mei emere debent pallium novum in eadem ecclesia Trajectensi permanendum. Item heredes mei

(1) Pro opum & pecuniæ destinatæ in id magnitudine eas dicunt Pontificii. Pro uno quindecim interdum millia. Centies mille missas se mortuo dici jussit Philippus IV. Hispaniarum Rex, diserte hoc adjecto, ut si ipsi tot inutiles pro parentibus dicerentur, aut, si hi jam in cœlo, pro his, qui occubuerant bellis Hispanicis, ut scribit Domina d'Aunay *itin. Hisp. part.* 1. *epist.* 5. Siquis numerum miretur, miretur simul numerum eorum, à quibus dictæ. Nam & ingens hic haud dubie, cum ab eodem eodem die bis dici non possit, ut dixi *manud. ad jus Canon. lib.* 2. *tit.* 4. Quo autem id fiat ritu habes apud Sleydan. *lib.* 21. *hist.*

(1) Ab eo & pro eo haud dubie institutas, sed in usum collegii, ad quod rediit potissimum omne emolumentum. Nec est quod miretur quis. Plerisque in collegiis etiam Cæsar Canonicus, præbenda ipsi data, sed cujus stipendium uni cessit aut alteri ex eodem collegio, qui pro salute ipsius & imperii Deum jugiter exoraret. Vid. *lib.* 2. *de Nobilit. cap.* 48. Tributus Regibus passim honor hic. Præbenda data etiam mortuis, sed cujus emolumentum aut uni cessit ex clero, aut uni pauperum Christi. Hugonis Abbatis Cluniacensis statuta pro Rege Hispaniarum Alfonso apud d'Achery *to.* 6. *Spicil. Et super hæc omnia statuimus, ut præbendam quotidianam habeat in refectorio ad majorem mensam, quasi si unus nobilium epulaturus sederet, quæ uni pauperum Christi semper tribuatur pro salute animæ ejus, tam in vita quam in morte.*

mei non debeant se intromittere quoquo modo de bonis meis, nisi de illis bonis, quæ jure successionis hereditariæ ad me fuerint devoluta, quæ ipsis duntaxat relinquo, & heredes in illis eosdem instituo, quia volo quod omnia alia bona mea per me relinquenda erunt dispositioni executorum meorum, quos executores non volo per heredes meos impediri. Quod si impedire eos præsumpserint, extunc ipsis legata lego fabricæ ecclesiæ de Montfoert. Item lego nepti meæ de *Drakevelde* lectum cum cortinis & suis requisitis, atque aliis paramentis viridis Cameræ domus meæ, & adhuc centum florenos Renenses monetæ currentis pro crusibili argenteo per executores meos sibi comparando. Item lego Judoco de Cruyningen consanguineo meo centum florenos Renenses currentes semel dandos pro crusibili sibi comparando per executores meos, & adhuc centum similes pro equo. Item lego pro horarum divinarum decantatione in ecclesia de Montfoert ducentos florenos Renenses currentes semel dandos. Item lego pro elemosyna in ecclesia nostra pro augmentatione præbendarum pauperum ducentos florenos Renenses currentes semel dandos. Item lego pauperibus Christi, vulgariter *die Noot-bulp*, in civitate Trajectensi centum florenos Renenses currentes semel dandos. Item lego Conventui ordinis Carmelitarum in Trajecto in subsidium structuræ & pro memoria mea perpetue facienda ducentos florenos Renenses currentes semel dandos. Item Conventui Sancti Dominici, Conventui ordinis Minorum, Conventui ordinis Regularium in Oudenaerde, cuilibet de dictis Conventibus duodecim florenos Renenses currentes semel dandos. Item lego Conventui Carthusiensium prope Trajectum viginti florenos Renenses currentes semel dandos. Item Conventui ordinis Cruciferorum in *Woudrichem* triginta florenos Renenses currentes semel dandos. Item Conventui ordinis Sancti *Barnardi* in *Heusden* viginti florenos Renenses currentes semel dandos. Item novo Conventui sociorum in *Driel* viginti florenos Renenses currentes semel dandos. Item ultra præmissa lego unicuique Conventui de prædictis (1) pro pitantia habenda sex florenos Renenses currentes semel dandos. Item lego hospitali Sancti Spi-

(1) Quid *pitantia* jam dixi ad Vett. Testam. secul. XII. & init. seq. scripta. Cibi potusque portio est. Andr. Sylvius Marcianensis ad Ann. 1224. *Unum etiam peroptimum vini dolium adhuc vivens ad*

Spiritus in urbe Romana quatuor ducatos aureos semel dandos. Item lego Dno *Wilhelmo Theodrici* Capellano meo, Magistro *Johanni* de *Reno*, *Frederico Hack*, & *Jacobo* van der *Maet*, cuilibet eorum, qui supervixerit tempore obitus mei, quinquaginta florenos Renenses currentes semel dandos, & adhuc unam vestem novam nigri coloris. Item Aleydi matri coquinæ meæ lectum cum requisitis suis, super quem ipsa dormit, & quinquaginta florenos Renenses currentes semel dandos, cum nova veste nigri coloris. Item lego cuilibet de aliis servitoribus meis & subancillæ, qui tempore obitus mei in domo mea fuerint, duodecim florenos Renenses currentes semel dandos, & cuilibet vestem novam nigri coloris. Consimiliter *Brunoni* sartori, olim servitori meo, quindecim florenos Renenses currentes, & novam vestem nigri coloris, semel dandos. Item ordino & volo, quod omnes de familia mea, qui tempore obitus mei in domo mea fuerint, per integrum annum post diem obitus mei immediate sequentem remanebunt in domo mea, & executores mei disponent eis expensas deficientes eis. Item si contigerit in posterum hujusmodi Testamentum in toto vel in parte immutari aliqua addendo vel subtrahendo in alia cedula, sive cedulis, de manu mea, vel alterius manu, de mandato meo conscripta vel conscriptis, manu mea subscripta vel subscriptis, volo quod illi vel illis stetur, & eandem vim habeat vel

ad nos usque carricari facit, *& ad fratrum pitantiam assignavit*. Clero exhibenda ἀδέλφατα Græcis est, ut in novella Comneni, Ἀδέλφατα ..... Balsamo interpretatur *ad can.* 42. *Synod.* 6. *in Trullo*. A *pittacio* deducunt, quod pittacio comprehensum, quæ portio esset singulorum. Pittacium vox vetus. Proprie linteum seu pannus, ut constat ex Celso *lib.* 3. *cap.* 10. *deinde habere duo pittacia, quæ latitudinem frontis longitudinemque æquent.* Sic *cap.* 9. *Josue* ex Hieronymi versione: *Calceamenta quoque perantiqua, quæ ad judicium vetustatis pittaciis consuta erant.* In ejusmodi autem linteis glutine illitis aut bitumine etiam veteres scribebant. Plin. *lib.* 36. *hist.* *cap.* 24. Unde & *libri lintei* apud Livium *lib.* 4. *cap.* 7. *&* 13. Hyginum *lib.* 1. Symmachum 4. *epist.* 34. Unde & illud, quod Constantinus *l.* 1. *C. Th. de aliment. qu. parent. inop.* *Æreis tabulis, vel cerussatis, aut linteis mappis scripta per omnes civitates Italiæ proponatur lex &c.* Ἀπὸ τῆς πίττας pittacium. Πίττα maltha, pix, gluten est. Cirum. 1. obs. cap. 13.

vel habeant, ac si præsenti cedulæ tenores illius fuerint inserti. Ad hæc autem omnia & singula debitæ executioni demandanda & fideliter adimplenda nomino, eligo, constituo, & ordino nobilem & generosum virum Dnm *Johannem* de *Montfoerdt* &c. consanguineum meum, nec non Venerabiles Dominos *Theodoricum* de *Drakenburch*, *Fredericum* de *Coninck* majoris, & Magistrum *Gerardum* de *Suggerode*, utriusque juris Licentiatum, Sancti Salvatoris Trajectensium ecclesiarum Canonicos, hujusmodi mei Testamenti seu ultimæ meæ voluntatis executores, dispositores, & manufideles ac fideicommissarios, ita quod post mortem meam in prædictis, prout superius est expressum, extremam hujusmodi meam ultimam voluntatem fideliter exequantur. In quorum manibus pono & do omnia bona mea post mortem meam relinquenda, nec non quoscunque fructus & proventus quomodolibet mihi debitos & debendos. Cedens eisdem & transferens in eosdem omnes & singulas actiones, personales, utiles, & directas, michi qualitercunque competentes, ac omnia jura mea, constituoque eosdem executores in rem meam procuratores, & pono eos in locum & jus meum, ita quod ipsi executores post mortem meam nomine meo coram quibuscunque judicibus competentibus pro præmissis agere & experiri poterint, ac omnia & singula facere & exercere, quæ in hujusmodi ultimæ voluntatis executione necessaria fuerint vel oportuna, eosdem etiam meos executores in præmissis ab omni onere satisdandi & conficiendi bonorum meorum inventarium, ac eos post executionem hujusmodi de reddendo computum & rationem penitus relevare volo; & si aliquem ex eisdem meis executoribus mori contigerit ante plenam mei Testamenti executionem, aut aliquis se exoneraverit, extunc superstites & interesse volentes præmissa omnia & singula faciendi & exequendi plenam habeant facultatem. Item lego antedictis meis executoribus videlicet Dno *Johanni* consanguineo meo tassiam argenteam ponderis duarum marcharum, Dnis *Theodorico* de *Drakenburch*, *Frederico* de *Coninck*, ac Magistro *Gerardo* ante dictis, cuilibet unam tassiam argenteam unius marchæ, & habenti & portanti onus executionis Testamenti mei adhuc unam tassiam unius ponderis marchæ argenti. Item quatenus vires bonorum per me relinquendorum non suffecerint ad de præmissis omnibus satisfaciendum, extunc moderationem legatorum

torum præmissorum committo meis executoribus, salvo tamen quod cotidiana celebretur missa, & de *Sancta Cruce* decantetur, ac memoria mea fiat, ut præscriptum est, & si aliqua bona excreverint ultra præmissa, illa omnia & singula pauperibus Christi erogavi, & pro aliqua eorundem bonorum parte ecclesiæ nostræ per meos executores supradictos volo distribui & ministrari. Hæc est mea ultima voluntas. Sic signatum; *W. de Montfoert* Præpositus. Qua siquidem cedula michi ut præfertur tradita idem Venerabilis Dns *Wilhelmus* Præpositus testator eandem dixit se habere pro sufficienter sibi lecta, & propterea omnia & singula in eadem cedula contenta, narrata, descripta, & disposita constanter dixit & affirmavit suam ultimam & extremam esse voluntatem, quam habere voluit jure testamenti aut codicillorum, seu alias omni jure, stilo, & forma, quibus melius & efficacius valere poterit de jure vel consuetudine cujuslibet ultimæ voluntatis. De & super quibus omnibus & singulis præmissis idem Venerabilis Dns *Wilhelmus* Præpositus testator petiit sibi à me Notario publica fieri atque confici instrumentum & instrumenta. Acta sunt hæc Trajecti in domo ejusdem Dni *Wilhelmi* Præpositi in Camera hyemali ibi sub anno, indictione, mense, die, hora, & Pontificatu præscriptis, præsentibus ibidem honorabilibus viris, Magistro *Alexandro Nepots* & Dno *Christiano West* Presbyteris, perpetuis Vicariis ejusdem ecclesiæ Sancti Salvatoris, testibus ad præmissa vocatis & rogatis. Et ego Martinus *Kaluwe* clericus Trajectensis diœcesis, publicus Apostolica & Imperiali auctoritatibus Notarius, ac venerabilis Curiæ Trajectensis causarum scriba juratus, quia præinsertæ cedulæ testamenti exhibitioni, testamentariæ dispositioni, fundationi, heredum institutioni & legationi, executorum potestatis dationi, cæterisque præmissis, una cum prænominatis testibus præsens interfui, eaque sic fieri vidi, scivi, & audivi, ac in notam sumpsi, ex qua hoc præsens publicum instrumentum manu alterius fideliter conscriptum confeci, subscripsi, publicavi, & in hanc publicam formam redegi, signoque & nomine meis solitis & consuetis signavi rogatus & requisitus in fidem & testimonium omnium & singulorum præmissorum. Signatum; *Kaluwe*.

Hebben daeromme partyen voersz by tusschen spreken ende goet onderwys van vrunden ten beyden syden, om alle procederen, rechtvorderin-

deringen, ende inconvenienten, die ter cause van den voorsz. testamente souden mogen verrysen, te evitern, voor haer, haren erfgen, ende nacomelingen, niet by fraude, weetheyt, cracht, vrese, ende dwanck beleyt synde, maer met hoeren vryen moetwille ende wel bedachten sinnen, eendrachtelyck geheel ende al van hooghe ende laghe minnelycken ende eendrachtelycken hun gesubmitteert, ende submitteren mits desen van allen haerlieder twisten ende geschillen ter arbitragie ende seggen van vier compromissarisen vrendlycken compositeurs ende arbiters, te weeten van die syde des Edelen Heeren van Montfoort, den Heren Johan Reael *Canoniek ten Dom t'Utrecht als gesubstitueert voermits ouderdom ende cranckte van Heeren* Frederick *de* Caminck *Canoniek ten Dom voersz, executeur van den testamente voirsz, ende den Mr.* Dirck Zas *Dyckgraeff op ten Lekendyck van* Lopicker weert *van wegen myns Heeren van* Montfoort, *ende van de ander syde van Deken ende Capitele van Oudemunster, ende executeuren van den zeligen Proest voirsz den Mr.* Aernt Buyser *Scholaster van Oudemunster gesubstitueert van wegen Meester* Gerrit Suggerode *in syn leven mede executoer des Proests voersz, ende den* Frans van Nyenrode, *belovende partyen voer haer, haren erfgen ende nacomelingen, alle alsulcke uytspraek ende sententie arbitrale als by den arbiters voersz so wel in haer ieder absentie als praesentie in vrientscap sonder eenige forme van rechte daer inne te deuen gebruycken gepronuncieert ende uytgesproken sal werden, vast, gestude, ende van weerden te onderhouden ten eeuwigen dagen, sonder dat sy hun mit eenighe exceptien, privilegien, defensien, appellatien, verbale van voirder processe, ofte behulp van rechten geestelick ofte waerlick te allegeren, te verheffen, sullen mogen behelpen in enniger wys, dies partyen voirsz hier van genslyck hebben vertegen ende vertyen mits desen, mitsgaders den rechten seggende, dat generale vertichte van geenre waerden is, ten sy speciale vertichtenis daer voir gegaen wair, ende dit al by eenre pene van duysent gouden realen, d'een helft tot behoef der Keyserl. Maj. ende d'ander helft tot behoef der willigen partye, die dese uytsprake ofte sententie arbitrale achtervolgen sal, gevende mede den arbiters voirsz macht ende auctoriteyt van verclaringe ende interpretatie op alle twyfelachticheyt ende duysterheyt, die uyt dese uytsprake ende sententie arbitrale in toecomende tyden conde mogen verrysen, ende dat partyen voirsz alsulcke verclaringe gehouden sullen wesen te onderhouden by der peynen voorsz, ende in gevalle dat dese sententie arbitrale*

ofte

ofte uytspraken, dat Godt verboede, by enigh den partyen voersz gebroken worde, so souden sy dese payne voirsz verbeuren, ende souden nochtans dese sententie arbitrale ofte uytsprake in hare volcomen macht ende van waerden blyven in alle synen articulen.

Welcke submissie ende compromisse aldus wettelycken voir Notarin ende getuygen ondergeschreven mit behoerlycke stipulatie gedaen synde, hebben wy arbiters ende vruntlycke compositeurs voersz gehoort, doursien, ende gevisiteert alle t'gene dat partyen voersz believt heeft te seggen, by te brengen, ende over te leggen, ende alle dat ter materie dienende was, en by dese onse sententie arbitrale ende vruntlicke uytsprake verclaert ende verclaren mits desen, dat myn Heeren van Oudemunster ende executoiren voersz die huysinge, daer myn Heer die Proest saliger gedachten inne gestorven is, staende in de Oudelle opte nye graft van voren tot achteren mit allen synen toebehoren wederomme aen sich nemen, ende eygentlick behouden sullen ten euwigen daghen, ende heuren vrien wille daer mede sullen mogen doen, mit alsulck houtwerck ende huysraet, als nu ter tyt daerinne behoert, vermogens een inventaris, die myn E. Heere van Montfoerde Frans van Nyenrode daer af heeft doen leveren, ende van alsulcke pacht, als daer van outs uytgaet. Ende sal myn Heere van Montfoert den Heeren van Oudemunster ende executoiren voersz binnen ses weecken nair dato van deser sententie arbitrale ende uytsprake voersz voer Schout ende Schepenen voirsz in dese voirsz huysinge vestighen opten uytganc voirsz naer rechten ende gewoonte der Schepenen banck van Utrecht, behoudelicken dat die Heere van Montfoort voersz binnen twee jaren, naer dato van deser sententie arbitrale ofte uytsprake, dese huysinge voirsz mit houtwerck ende huysraet daer inne wesende boven verclaert sal mogen lossen mitter sommen van eens twee duysent Carolus gulden, twintich stuyvers voor den gulden gerekent, payements in der tyt der aflossinge binnen Utrecht ganckbaer, des sullen die Heeren van den Capittele van Oudemunster ende executoiren voirsz wederom gehouden wesen by deselve overgifte den Heere van Montfoort ofte syn erfven te leveren segel ende brieven van der lossinge van de huysinge mit syn toebehooren voirsz in der manieren boven verhaelt, ende sal die Heere van Montfoirt voirsz Deken ende Capittele van Oudemunster ende den executoiren voersz vrien ende schadeloos houden van allen alsulcken actien, recht, off toeseggen, als Jonchen Hendrick van Montfoert synen E. broeder aen t'voirsz huys mit allen synen toebehoiren hebben gespecificeert soude enichsins

mogen competeren. Voorts aengaende t'silverwerck by myn Heere de Proest voirsz saliger gedachten achtergelaten wegende 'tsamen een en t'negentich mark, bedragende den once geestimeert op enen Andries gulden ter somme toe van tien hondert ende twee en t'negentich Karolus gulden. verclaren wy arbiters voirsz dat also ons gebleken heeft, dat Heer Johan *van* Montfoert *saliger gedachten in syn leven aen handen van den executoiren opt voirsz testament die somme van vier hondert lichte guldenen eens,* XVI. *stuyvers voor den gulden gereeckent, ende noch twee hondert der selver guldenen tot onderhoudinge van de seven getyden in der kercken van Montfoert betaelt heeft, dat die reste vant voirsz silver bedragende ter somme toe van* DC. *ende* XII. *Caroli gulden gaen sullen tot onderhoudinge van den armen int Manhuys binnen Montfoert gefundeert, welcke* DC. *en* XII. *Caroli guldens die Heere van Montfoirt voirsz van stonden aen aen gerede penningen betalen oft gerichtelike vestigen ende versekeren sal den Regierders van den Armen voersz uyt goet goet, daer dese penningen voirsz vast ende seker aen sullen syn. Welcke vestenisse ende versekerheyt voersz gedaen synde, sal een gerichts brieff dair af gemaeckt ende in handen van den executoers noch in levenden lyve wesende, ofte van den substituten van den dooden executoers van den Proest van* Oudemunster *saliger gedachten, ofte in handen des Capittels van* Oudemunster *voirsz gelevert werden, insgelyck sullen die executoers, haer substituyten, ofte Capittele van Oudemunster voirsz gehouden wesen binnen twee jaren, nae dat dit voersz huys mit syn toebehoorten hem lieden vry gelevert, ofte mit twee duysent guldens afgelost sal syn, als voirsz, den Heere van Montfoirt gerechtelycken te doen blycken, dat die penningen, die van deser huysinge van den saligen Proest von Oudemunster voersz comen sullen, gedistribueert sullen syn naer den tenuur vant testament des Proesten van Oudemunster saliger gedachten. Ende hier mede sullen partyen voersz claerlicken geheel ende al gescheyden syn voer haren erfgenamen ende nacomelingen ten euwighen daghe van allen twiste ende geschele, die sy ter cause van dat testament van saligen Heeren* Willem *van* Montfoert *Proest voersz mitten aencleven van dien tot desen daghe toe onderlinge gehadt mogen hebben by der penen voirsz. Ende want wy* Joost *Heere van Montfoert ter eenre, Deken ende Capittle der kercke van* Oudemunster, *ende die gesubstitueerde van den executoeren van den saligen Proest voersz lien ende bekennen, dat wy ons ten beyden syden gesubmitteert hebben tot arbitraige van den vier arbiters*

biters voirsz, in manieren int'compromis boven verbaelt, ende voir ons onsen erfven ende nacomelingen geaccepteert ende gelaudeert hebben die sententie arbitrale by den vier arbiters boven genomineert gepronuncieert als voirsz, So hebben wy elcx onsen naem opt spatium van desen hier onder geset, ende onse segelen hier aen gehangen. Ende tot meerder vestenisse van t'gene voersz staet, so hebben wy partyen voirsz gebeden Frans *van* Nyenrode *ende* Dirck Zas *als mede arbiters dit compromis ende dese sententie arbitrale voirsz over ons te willen besegelen, ende mit haer gewoonlyck hantteycken t'onderteyckenen, T'welck wy* Frans *van* Nyenrode *ende* Dirck Zas *voirsz ter begeerten van partyen voersz geerne gedaen hebben, ende hebben dese sententie arbitrale ende dit compromis voirsz mit onse segelen besegelt. Ende want ick Joncker* Heinrick *Broeder tot* Momfoert *bekenne, dat my aen t'voersz huys mit syn toebehooren boven verclaert geen recht en competeert int groot of int cleyn, so heb ick mynen naem opt spatium van dese uytsprake gestelt tot enen oirconde. Ende also ick* Frederick *de* Coninck *mede approbere en ratificere dese uytsprake of sententie arbitrale, ende alle t'gene by myn substituyt ende medebroeder Heer* Johan Reael *in deser sake gedaen is, so heb ick als eenich executoer myns Heeren die Proost voirsz noch in levendigen lyve wesende dese sententie arbitrale ofte uytsprake mit myn gewoonlick hantschrift ondertёyckent, ende myn segel daer aen gehangen tot enen oirconde. Gedaen ende uytgesproken t'Utrecht ten huyse van* Montfoert *aen de nye graft den* 1. *Decemb. Ann.* CIↃ. IↃ. XXXIV. *by ons Heer* Johan Reael, Dirck Zas, *Mr.* Aernt Buyser *ende* Frans *van* Nyenrode *als arbiters van beyden den partyen voirsz in tegenwoordicheyt van* Huych Spyel *ende* Lodewich Petersoen *als getuygen sonderlinge daer toe geroepen ende gebeden. Van welcker onser uytsprake sullen wesen drie instrumenten alleens sprekende, wel besegelt ende onderhantteyckent van enen ygelicken boven genomineert synde, ende oick mit des Notaris hant ende teycken hier onder gestelt bevesticht, ende sullen die selve instrumenten berusten d'een onder den Heere van Montfoert: d'ander onder t'Capittel van Oudemunster: ende die derde onder d'executoeren voersz tot ener ewiger memorie ende bevestenisse van alle t'voersz is. Onder stont:* Frederick *de* Coninck *Canonick in den Dom t'Utrecht,* Johan Reael *Canonick t'Utrecht,* Arnoldus Buser *Canonick ende scholaster t'Oudemunster,* Frans *van* Nyenroy, D. Zas *&c.*

XVIII.

Testamentum Doctoris Adriani Ram, Præpositi Leydensis, Ann. CIↃ. IↃ. XVIII.

In nomine Domini Amen. Anno à nativitate ejusdem CIↃ. IↃ. XVIII. indictione sexta, die vero XXII. mensis Junii, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri D. *Leonis* divina providentia Papæ decimi anno sexto, in mei Notarii publici & testium infra scriptorum ad hoc vocatorum specialiter & rogatorum præsentia personaliter constitutus venerabilis vir Dn. Magister *Adrianus Ram*, utriusque juris Doctor, Canonicus Trajectensis, Præpositus Leydensis, corpore debilis, & in lecto suæ ægritudinis decumbens, compos tamen per Dei gratiam suorum mentis, & rationis, & intellectus, asseruit se alias die quinta præsentis mensis Junii coram discreto viro Dn. *Johanne* de *Goch* constituisse executores sui testamenti per eum condendi & ordinandi, quibus potestatem dedit & concessit suum testamentum ac ultimam voluntatem exequendi, prout in codicillis, seu aliis cedulis testamenti aut ultimæ voluntatis suæ, quas desuper conscribi faceret. Quocirca idem Dn. Magister *Adrianus* provide attendens, quod licet incerta mortis hora animo semper debeat esse suspecta, maxime tamen corpus imminuente languore. Itaque codicillum seu cedulam testamenti sui aut ultimæ suæ voluntatis condidit, disposuit, & ordinavit, prout illud seu illam ibidem antea in quadam papiri cedula conscribi fecerat, & michi Notario signandam, & in præsenti instrumento codicilli hujusmodi inserendam tradidit & assignavit in hunc qui sequitur modum. Tenor dicti codicilli seu cedulæ sequitur talis.

In Dei nomine Amen. Hoc est codicillum seu cedula ultimæ voluntatis & extremi elogii mei *Adriani Ram*, Canonici Trajectensis, Præpositi Leydensis, de quo fit mentio in instrumento publico potestatis per me concessæ executoribus meis, videlicet Dno & Magistro *Wilhelmo Hoeda* Præposito Arnhemensi, Canonico & Archidiacono in ecclesia Trajectensi, *Gerardo Beyer* etiam Canonico Trajectensi, ac fratri meo *Michaeli*, per dominum *Johannem* de *Goch* Notarium desuper tradito,

quod

quod quidem testamentum meum hujusmodi volo, quod per eosdem executores meos debitæ executioni demandetur. In primis recommendo animam, cum ab hac luce decessero, omnipotenti Deo creatori meo, beatæ Mariæ semper virgini, ac Sancto Martino patrono nostro glorioso, corpusque meum peto ecclesiasticæ tradi sepulturæ in ecclesia Trajectensi ante altare decem millium martyrum ante chorum, quatenus Capitulum consenserit. Alioquin secundum dispositionem executorum meorum eligo sepulturam meam. Item ante omnia volo, quod solvantur debita mea liquida, & fiant exequiæ meæ honeste, ut in exequiis Canonicorum fieri est consuetum cum psalterio & aliis ceremoniis consuetis, & fiat epitaphium honestum in loco magis apto juxta sepulturam meam, & ponatur sarcophagus super sepulchrum meum secundum dispositionem executorum meorum. Item lego ecclesiæ Trajectensi sex scudata antiqua pro memoria mea perpetua distribuenda secundum dispositionem executorum meorum, vel pro memoria mensurnali. Item lego adhuc pro celebrantibus in die obitus mei unum scudatum antiquum, & adhuc unum scudatum antiquum ministrandum in die obitus mei secundum consuetudinem ecclesiæ nostræ, ita quod socii inde habeant duas præsentias. Ita duo scudata antiqua solvet fabrica ecclesiæ nostræ, à qua illa dudum emi juxta literas à Capitulo nostro concessas. Item lego Vicariis ecclesiæ nostræ unum scudatum antiquum annuum, pro quo solvent executores mei eisdem semel viginti quinque scudatorum. Item adhuc lego (1) sociis ecclesiæ nostræ unum scudatum antiquum annue ad augmentum præsentiarum matutinalium secundum ordinationem executorum meorum ut & omnes fructus & proventus præbendæ meæ in præsentia nondum levatos, & similiter ad eundum usum duos annos gratiæ præbendæ meæ. Et hujusmodi incrementa executores mei deliberabunt ecclesiæ. Item lego hospitalibus *S. Barbaræ*, *S. Bartholomei*, & *S. Crucis* cuilibet quinquaginta florenos Renenses currentes. Item lego Conventui in *Oestbroeck* centum flore-

(1) Socii sunt chori socii, qui Canonicos juvabant in cantu. Supra in testamento Wilhelmæ Dominæ de Montfoort Ann. 1409. *twair voir men houden sal ten euwigen dagen binnen der Kercken van Montfoort twee choralen, die tot allen getyden helpen singen.*

florenos Renenses salvo quod fratres inde habebunt pitantiam honestam cum vino solito more secundum ordinationem executorum meorum. Et sic infra de legatis singulorum monasteriorum & conventuum tam virorum quam virginum, quibus præsertim ut ferventius ædificentur legata donavi. Item lego (1) Conventui *Conversarum* in Trajecto quinquaginta florenos Renenses currentes. Item Conventui in

(1) Qui mutant vitæ genus, è laicis facti clerici, vulgo olim *Conversi*. Chron Besvense apud d'Achery *to.* 1. *Spicil. p.* 534. *Fuerat namque antequam veniret ad conversionem vice Comes Divionensis. Convertens itaque studium seculare in ecclesiasticum ex bonis initiis meliores fines obtinuit. Conversi* etiam, qui vel gratis, illata etiam bonorum parte, vel victus quærendi causa, monachorum obsequiis devoverunt se ultro. Fratres laici etiam vulgo. De quibus quædam jam dixi *lib.* 2. *de Nobilit. cap.* 2. Clementis Papæ v. literæ apud d'Achery. *to.* 7. *Spicil. Ad dictum monasterium S. Benigni rediisti, & ibidem per aliquot annos ut conversus mansisti, nulla tamen inibi per te regulari professione facta.* Charta apud d'Achery ad Guibert. *in not. Noverint fideles per succedentia tempora, quod quidam homo &c. gratis se tradidit S. Petro ad serviendum.* Monachos *ad succurrendum* vocant vetera Necrologia, ut dixi *ibid.* Annales ecclesiæ Wintoniensis *Angl. sacr. to.* 1. *ad Ann.* 1197. *Fecit transferri patrem suum, qui fuerat ejusdem loci monachus ad succurrendum, de cœmiterio monachorum &c. Conversi* etiam, qui è Judæis, Mahometanis, aut Turcis, Christianismum amplexi, quibus alibi etiam domus, in qua victum communiter & alimenta accipiebant. De qua locus hic debet accipi. Meminerunt Matthæus Paris. & Matthæus Westmonasteriensis ad Ann. 1235. & 1244. Sed nec ejusmodi intelliguntur hic. Domus erat Ultrajecti, seu monasterium, cui nomen Mariæ Magdalenæ, seu Mariæ Ægyptiacæ, fœminis destinatum, quæ à quæstu meretricio reversæ ad frugem de peccatis & probrosa illa vita agebant pœnitentiam. Unde & vulgo *pœnitentes, & sorores pœnitentes*, mulieres, quæ, ut passim in Tabulis, *in limo profundi infixæ, videlicet in sordibus peccatorum, ad semitam virtutis reductæ pœnitentiam suorum facinorum facere Deo student, quæ carnalium voluptatum illecebris abdicatis pro æternis deliciis obtinendis se cœlesti sponso dicarunt; quæ mundi vanitatibus abnegatis obtulerunt Domino laudis sacrificium semet ipsas.* Charta Ann. 1229. apud Leibnit. Chron. Goslariens. p. 81. *Cum igitur dilectæ in Christo pauperes sorores pœnitentes S. Mar. Magdal. in Alemannia proprias non habeant facultates* &c.

Meminit etiam Eugenius Papa in charta Ann. 1443. *Eugenius Episcopus servus servorum Dei. Domus ista Mariæ Ægyptiacæ infra limites*

in Jherusalem in Trajecto quinquaginta florenos Renenses currentes. Item (1) fratribus Cellitis viginti quinque florenos Renenses. Item Conventui albarum Dominarum viginti quinque florenos Renenses currentes. Item Conventui Prædicatorum in Trajecto viginti quinque florenos Renenses currentes. Item Conventui Carmelitarum in Trajecto viginti quinque florenos Renenses currentes. Item hospitali Sanctæ Elisabeth viginti quinque florenos Renenses currentes. Item Conventui S. Cæciliæ in Trajecto quinquaginta florenos Renenses currentes. Item Conventui S. Martini in Trajecto viginti quinque florenos Renenses currentes. Item Conventui S. Agnetis in Trajecto viginti quinque florenos Renenses currentes. Item Conventui de Vredendael quinquaginta florenos Renenses currentes. Item Conventui undecim millium virginum in Trajecto quinquaginta florenos Renenses currentes. Item Regularibus in Trajecto triginta florenos Renenses currentes. Item lego Carthusiensibus apud Trajectum viginti quinque florenos Renenses currentes. Item Conventui ten Dael extra Trajectum quinquaginta florenos Renenses currentes. Item Conventui in Bethlehem

mites parochiæ parochialis ecclesiæ S. Nicolai Trajectensis, in qua pristinam suam vitam virtuosis student actibus expiare personæ sexus fœmineæ, quæ carnis sectando illecebras sua consueverunt corpora immunditiis & illicitis exponere quæstibus, Spiritus Sancti gratia ad cor reversæ, seculi relictis vanitatibus, ac de præteritis agendo pœnitentiam, ne videantur recurrere, & in illa, postquam eam ingressæ fuerint, diligenti studio laudabiliter conversari & vivere, nec non obsequiâ grata Altissimo jugiter exhibere &c. Add. chart. Ann. 1252. Wilhelmi Regis apud Leibnit. Chron. Goslariens. p. 23. & aliam Ann. 1214. ibid. Et hic Conventus est *conversarum*, quæ & *sorores conversæ* in testamento, quod supra, Judoci van Winsen Ann. CIↃ. CCCC. XCIV. Pars conversa est, ut videtur, lapsu temporis in hospitale, quod dictum S. Quintini, miserabilibus personis & peste infectis destinatum. Sic ex precibus colligere est oblatis superiore seculo Georgio Egmondano Episcopo Trajectensi. Vidi & legi.

(1) Chronicon Amorfortium incerti Auctoris. *Anno* 1479. *Cellitæ Amsterdamenses emunt locum habitationis in Haga Amorfortia.* Iidem hi, qui Lollardi, *Cellebroeders*, Alexiani, ægrotorum ministri, vespillones, libitinarii, Vid. Annal. *rer. in Holl. & diœc. gest. ad Ann.* 1481. *to.* 2. *Analect. p.* 47.** Sim. a Leuwen *descript. urb. Leyd. p.* 501.

** Tom. 1. pag. 431. Nostræ Edit.

lehem extra Trajectum quinquaginta florenos Renenses currentes. Item Conventui pauperum clericorum S. Willebrordi pauperibus clericis inibi in cibis ministrandos viginti quinque florenos Renenses currentes. Item Conventui in Gheyn viginti quinque florenos Renenses currentes. Item hospitali S. Job extra portam S. Katerinæ sex florenos Renenses currentes. Item ad fabricam ecclesiæ civilis Trajectensis quinquaginta florenos Renenses currentes. Item lego ad fabricam ecclesiæ S. Nicolai Trajectensis viginti quinque florenos Renenses currentes. Item pauperibus domi sedentibus ad ordidationem executorum meorum trecentos florenos Renenses currentes. Item lego duobus fratribus & sororibus meis cuilibet unum Portugalensem valore decem ducatorum, & uxori *Michaelis* fratris mei, & ejus filiæ *Elisabeth*, & *Frederico* de *Rynevelt* cuilibet unum notabilem denarium in auro. Item lego omnibus familiaribus meis ac famulæ meæ vestes lugubres decentes. Similiter ancillis matris meæ, fratris mei, ac sororis meæ, & domicellæ *Katerinæ* pedissequæ ejusdem sororis meæ etiam tabbardum lugubrem. Item lego *Godefrido* meo centum florenos Renenses currentes. Inde dabit *Joanni* fratri suo viginti similiter florenos. Item lego *Joanni* seniori famulari meo quinquaginta florenos Renenses currentes. Item lego ancillæ meæ *Agneti* viginti quinque florenos Renenses currentes. Item quia vendidi dudum nepoti meo *Adriano* filio *Michaelis Ram* Canonico Trajectensi domum meam juxta turrim, ac eandem titulo venditionis in eundem transtuli coram duobus Capitularibus secundum consuetudinem ecclesiæ, cujus venditionis pretium adhuc restat per *Michaelem* patrem dicti *Adriani* fratrem meum mihi exolvendum, sic volo, quod hujusmodi pretium conferatur in solutionem domus, quam inhabito, & dudum ab executoribus quondam D. *Henrici* de *Mondwyck* comparavi. Et quia hujusmodi domum meam dedi & donavi eidem *Adriano* nepoti meo causa mortis coram Notario ecclesiæ nostræ & duobus Capitularibus, sic relinquo dicto nepoti meo optionem, quod vendat alteram domorum præfatarum, quam maluerit, & pretium inde proveniens & excrescens ultra pretium præsentis domus meæ competens executoribus *Mondwyck* lego matri, fratribus, & sororibus meis æqualiter dividendum.

dum. Item lego matri, fratribus, & sororibus meis omnia & singula utensilia mea inter se dividenda, exceptis vestibus meis, vasis argenteis, aureis, clenodiis, jocalibus, lapidibus pretiosis, annulis, ac pecuniis aureis & argenteis. Et vendantur vasa argentea & alia prædicta plus offerenti, & conferatur pretium in solutionem Testamenti mei præsentis. Item interpretationes dubiorum Testamenti mei, si occurrerint, committo executoribus meis, & quod iidem executores mei exequantur cetera fideicommissa, quæ commisi in secreto discretioni Dn. *Gerardi Beyer*. Item volo quod solutis debitis, legatis, & Testamento præscriptis una cum illis, quæ commisi Dn. *Gerardo Beyer*, ut præfertur, expeditis, ac aliunde elemosynis largiter secundum dispositionem executorum meorum, quibus hoc confidenter committo, distributis, quod superexcrescentia bona mobilia dividantur in tres partes secundum ordinationem eorundem executorum, scilicet pro ornamentis ecclesiæ nostræ, pro augmento memoriæ meæ, & pro pauperibus domi sedentibus. Nolo tamen quod executores mei de præmissis alteri rationem reddere cogantur aut teneantur, sed eosdem ab omni onere satisdandi, conficiendique bonorum meorum inventarium, ac de reddendo computum aut rationem Testamenti & executionis hujusmodi relevo & relevatos manere volo & declaro per præsentes. Et hanc ordinationem seu ultimam meam voluntatem volo valere, ac quod valebit jure Testamenti, codicillorum, donationis causa mortis, seu alias quo melius valere poterit & debebit jure cujuslibet ultimæ voluntatis, petens quod dicti executores mei præmissa omnia divinæ remunerationis intuitu debitæ executioni demandare dignentur. Et peto desuper fieri ad abundantem cautelam instrumentum & instrumenta. Qua quidem cedula Testamenti seu codicilli hujusmodi mihi Notario infrascripto per præfatum Dominum Magistrum *Adrianum* assignato & tradito dixit & asseruit inibi contenta esse suam ultimam voluntatem, & petiit eadem per suos inibi descriptos executores executioni demandari. Acta fuerunt hæc Trajecti in Camera majori domus inhabitationis dicti Testatoris sitæ infra emunitatem ecclesiæ Trajectensis, sub anno, indictione, mense, die & Pontificatu, quibus supra, præsentibus ibidem venerabili ac provido viro, Magistro *Christiano* de *Zenden* Canonico ecclesiæ S. Salvatoris Trajectensis,

 ac

ac Magistro *Cornelio* de *Delfs* laico Trajectensis diœcesis, medicinarum Doctoribus, testibus ad præmissa vocatis & rogatis.

XVII.

Testamentum Joannis Domini de Montfoert Ann. CIↃ. IↃ. XXI.

In nomine Dni Amen. Per hoc præsens publicum instrumentum cunctis pateat evidenter & sit notum, quod anno à nativitate ejusdem Dni CIↃ. IↃ. XXI. indictione nona, die vero vicesima tertia mensis Augusti hora vesperarum vel circiter, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri Dni *Leonis* divina providentia Papæ decimi anno suo nono, in mei Notarii publici testiumque infra scriptorum ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum præsentia personaliter constitutus nobilis & generosus vir Dns *Johannes*, miles, & Baro, Dns de *Montfoirdt*, de *Purmereynde*, de *Linschoten*, de *Abbenbroeck* &c. Trajectensis diœcesis, considerans humanæ naturæ fragilitatem & inconstantiam, diesque hominis breves esse super terram, cum nil sit certius morte, & nihil incertius ejus hora, omnia hujus mundi fore transitoria, hominemque utique moriturum, ideo ne casus inopinatus seu calamitas repentina conditionis humanæ irruat, voluit prevenire, ymo cupiens, ut dicebat, de rebus sibi à Deo super terram collatis per modum Testamenti seu ultimæ voluntatis ob animæ suæ remedium disponere & ordinare, ne lis, rumor, seu controversia oriatur inter suos heredes & successores, suum de eisdem bonis fecit, condidit, & ordinavit Testamentum & ultimam voluntatem, prout inferius continetur. Quod quidem Testamentum seu ultimam voluntatem valere voluit jure Testamenti seu codicillorum, aut omnibus illis jure, modo & forma, quibus quælibet ultima voluntas cujuscunque decedentis de jure vel consuetudine melius valere potest secundum juris & canonicas sanctiones, non obstante quod aliqua juris, vel facti solennitas in his oblita fuerit seu prætermissa, salvo quod prædictus testator hoc præsens Testamentum, in quantum se tangit, revocare, augmentare, alterare, seu diminuere in parte vel in toto, quotiescunque sibi placuerit, poterit. Inprimis quidem antedictus testator animam suam,

dum à corpore separata fuerit, omnipotenti Deo, *Mariæ* virgini, beato *Johanni* Evangelistæ, Apostolo & patrono suo, totique Curiæ cœlesti supernorum civium, corpusque terræ commendavit. Sciens insuper quia sine fide juxta dictum Apostoli impossibile est placere Deo, quare se in Catholicæ fidei firmitate cordialiter mori velle asseruit, abrenuntiando Sathanæ pompis, operibus, deceptionibus, ac inlusionibus, quia mille habet nocendi modos, quibus voluit fortiter resistere in fide. Elegit desuper in parochiali ecclesia de Montfoirt sibi corporis sepulturam in sepulchro parentum suorum. Voluitque insuper & mandavit antedictus testator, quod omnia & singula ejus debita, quæ legitima veritate poterunt probari de primis & principalibus bonis ipsius una cum expensis exequiarum persolvantur. Et quia prædictus testator omne suum Testamentum seu ultimam voluntatem in præsenti instrumento quodammodo impossibile fore inserere vel scribere novit, sic voluit & vult per præsens instrumentum, quod omnia & singula, quæ in ejusdem inventario per me Notarium publicum conscripta, tanti roboris, valoris, & auctoritatis esse debeant, tanquam in præsenti instrumento universaliter & singulariter essent inserta, & de verbo ad verbum rite specificata. Ut autem omnia & singula quæ in eodem instrumento seu etiam inventario continentur, executioni demandentur, suumque debitum sortiantur effectum, hujusmodi Testamenti seu ultimæ voluntas antedictus testator Testamentores, executores, & procuratores suos ad prædicta exequenda, videlicet Dnm *Jacobum Appeltoirn* Decanum in summo Trajectensi, Magistrum *Bernardum* de *Duiren* Præceptorem hospitalis beatæ Katharinæ in Trajecto, & Magistrum *Wynandum de Arnem* Doctorem utriusque juris elegit. Quibus & eorum cuilibet in solidum idem testator dedit & dat plenariam & liberam potestatem, licentiam, & auctoritatem, ac plenum posse & mandatum, omnia & singula in præsenti instrumento inventarioque contenta, exigendi, recipiendi, levandi, & extorquendi, ut prædicta omnia & singula juxta ordinationem prædictam distribuant & augmentent, prout eis per se vel per alium seu alios pro salute animæ suæ melius videbitur expedire. Et ut prædicta perfectius exequantur, voluit & vult, quod ipsi executores suam ultimam voluntatem possint & debeant declarare absque recursu alicujus judicis vel cujuscun-

que personæ, ac eis voluit plenariam fidem adhiberi, (1) nec alicui judici vel personæ de prædictis rationem, seu computum reddere.

(1) Rationum reddendarum non potest tutori remitti necessitas. *l.* 5. §. 7. *ff. de adm. & per. tut. l. si servus vetitus: ub. Bart. ff. de legat.* Bugnyon. *lib.* 2. *de legib. abrog. cap.* 173. *& lib.* 4. *cap.* 16. Heredi, executori potest, ut & hic verb. gr. & supra in testamento Adriani Ram Ann. 1518. in fin. Et quin possit nihil obstat. Si enim fideicommissum relinqui possit sub modo, si ita, ut possit heres, quæ fideicommisso subjecta convertere in suum usum, si obligare, aut alienare, & in alium transferre, restituto quod superest, quid ni etiam prohiberi, ne poscatur ab eo ratio? Resp. Holl. 1. *conf.* 141. De eo dubium non est, quin heres eo casu quartam debeat restituere, & de ea restituenda exponere etiam cautionem, *autb. contra cum rogatus. C. ad Sct. Trebell. Gomez. var. resolut.* 1. *cap.* 5. Coren *conf.* 13. *Advysb.* 1. *conf.* 210. *&* 4. *conf.* 244. Quia autem non constat, nec in posterum constabit, nisi fiat inventarium, quantum quarta hæc contineat, necesse est etiam ut id fiat, & necesse est non obstante, quod remissa à defuncto conficiendi necessitas. *d. conf.* 244. Voluntas quidem ejus est lex in testamentis, *l.* 35. §. 3. *ff. de her. inst. nov.* 22. *cap.* 2. sed lex, si juri publico non reperitur contraria, *l. nemo* 55. *ff. de legat.* 1. Pinell. *ad l.* 1. *C. de bon. mat. part.* 2. *n.* 22. Anselm. *consult.* 137. *in fin. consult.* 163. *in fin. &* 157. *per tot.* Neostad. *decis. Cur. Holl.* 20. Resp. Holl. 2. *conf.* 286. Aliud quam quod lex vult testator non potest velle. Nec aut potest aut debet præstare heredi occasionem, aut dissipandi universum, aut quartam illam minuendi, quam fideicommissario servari lex vult illibatam, *d. autb.* Fraus nulli debet prodesse, nec actum id à defuncto, ut prodesset, credendum. Resp. Holl. 1. *conf.* 19. Et quantum ad tutorem: ne id quidem satis constat, an si remissa ei necessitas inventarium conficiendi, remissio semper sit satis efficax. Dat quidem testatori potestatem hanc Imperator in *l. ult.* §. 1. *C. arbitr. tut.* Sed non censendum, quod data hæc in præjudicium tertii. *arg.* §. 2. *Inst. de b. qu. su. vel al. jur.* Quid si tertii intersit, ut rite id tamen fiat? An non poterit, ut id fiat, tutor cogi à judice, causa præsertim cognita, si æquum id deprehendat? Bis certe sic judicatum Hagæ à Curia Provinciali, semel Ann. 1613. 26. Septemb. & iterum Ann. 1677. 5. Febr. Bell. jurid. *cas.* 76. Resp. Holl. 1. *conf.* 30. Etiam illud quæsitum: Duobus pluribusve simul & conjunctim executio est commissa, si ceteris jam mortuis supersit tantum unus, an hic solus debeat aut possit exequi voluntatem defuncti. Et dicendum, quod non. Soli enim non

reddere. Haac siquidem prædictus testator asseruit suam ultimam esse voluntatem & ultimum Testamentum, quam & quod valere voluit & tenere jure Testamenti, & si jure Testamenti non valeret ratione omissionis, præteritionis, vel alterius cujuscunque solemnitatis, sic voluit & vult ipsam suam ultimam voluntatem & ultimum Testamentum valere jure codicillorum, seu donationis causa mortis, aut inter vivos, & tanquam jure ultimæ voluntatis, quo melius valere poterit & tenere. De quibus omnibus & singulis antedictus testator petiit sibi fieri unum vel plura publicum seu publica instrumentum aut instrumenta in meliori forma. Acta fuerunt hæc in opido de Montfoert Trajectensis diœcesis super castrum antedictum testatoris in camera, ubi consuetus est requiescere & dormire, anno, indictione, mense, hora, & Pontificatu, ut supra, præsentibus una mecum Magistro *Hermanno Cnoppert* Licentiato in utroque, *Johanne Voersen* Scholastico in Zutphen, *Wilhelmo* bastardo de Montfoert, Drossato, cum pluribus aliis testibus fide dignis ad hoc vocatis specialiter & rogatis.

X I X.

Testamentum Wilhelmi Draeck civis Antverpiensis Ann. CIↃ. IↃ. XX.

In den name ons Heeren *Amen*. By desen tegenwoordigen openbaren instrumente sy condt ende kennelyck enen ygelicken, dat in den jare desselfs ons Heeren** 1525. in de dertichste indictie opten v. dach in der maent *Decembris* tusschen acht ende negen uren na middach s'Pausdoms onses Alreheylichste Vaders in Gode ende Heeren, Heren *Clementis* by der Godtlycker voorsienicheyt de sevenste Paus van dien name, in synen derden jare, compareerde voor de getuygen ende my Notaris ondergenoemt die Edele ende Eerweerdige Heere, Heere *Willem Draeck*, Riddere, ingesetene der Stadt van Antwerpen, des Bisdoms van Camerick, zieck na den lichame, nochtans

** An 1520?

non commissa. Necesse in locum deficientium ut alii substituantur vel à judice aut magistratu, vel à Curia Provinciali. Castrens. cons. 218. n. 2. fol. 2. Resp. Holl. d. loc.

tans synre vyf sinnen, verstants, ende memorien over al wel machtich wesende, also dat scheen, aenmerckende ende overwegende die broosheyt ende cranckheyt der menschelycker natuere, ende dat niet seeckerder is dan die doot, ende niet onseeckerder dan die ure der selver, also die Evangelie der waerheyt getuycht; *Waeckt, ghy en weet dach noch ure*, heeft daeromme wel bedacht synde, onbedwongen, onverleyt voor ymande, maer met synen eygenen vryen wille, ende goede deliberatie, also hy seyde, van synen tytlicken goeden hem van Godt van Hemelryck op deser aerden verleent, gemaeckt, geordonneert, ende gesloten, maekt, ordonneert, ende sluyt by desen syn testament ende uytersten wille, die hy voor date van desen enichsints voor authentycque private personen gemaeckt ende geordonneert mocht hebben, willende ende begeerende dat dit syn testament ende uyterste wille nae de oflyvicheyt van hem altyt vast, gestendich, ende van waerden gehouden worde, ende blyve in forme van testamente, codicille, uytersten wille, oft donatie *causa mortis*, oft immers in sulcker wys, als ymants testament ende uyterste wille best ende vast stede grypen mach in geestelycken oft weerlycken recht, niet tegenstaende dat alle solemniteyten in den rechten begrepen hier in desen synen testamente niet al noch volcomelicke onderhouden ofte gesciet syn, ook alle andere statuyten, privilegien, costuymen, ende usantien van eenigen plaetsen ofte Steden, daer syne goeden ende sterfhuys gelegen sullen mogen syn desen contrarierende, hy derogeert ende wilt, dat dit synen voortganck hebbe in maten ende formen boven ende hier onder geschreven. In den eersten so beveelt de voorgenoemde Testateur syn siele Gode van hemelryck, Maria synre gebenedyder moeder, ende allen den Hemelschen geselschappe, ende syn doode lichaem der gewyder aerde, begeerende syn sepulture in onser Vrouwen kercke t'Antwerpen in de Capelle van den Weerdigen heyligen Sacramente, int graft van synen vader saliger memorien. Item die voergenoemde Heer *Willem* Testateur geeft der fabrycquen van onser Vrouwen van *Camerick* voor onrechtvaerdich goet, of hy enich wetens hadt, tien stuyvers eens. Item noch geeft ende maeckt hy Testateur den armen huys armen t'Antwerpen xxv. Rynsche gulden eens, den gulden tot xx. stuyvers gereekent. Item elcken

Cloester

Cloester van den drie biddende Ordenen binnen Antwerpen ses Ryns gulden eens. Item der Stadt van Antwerpen eens, of eenichsins daer inne gehouden ware, hondert Ryns gulden. Item die voornoemde testateur geeft ende maeckt syn natuerlycke dochter *Magdaleen* xxv. Ryns gulden erffelyck, ende vyf en twintich Rynsgulden lyftochte tot haren lyve, den gulden tot twintich stuyvers gereeckent, willende ende begeerende uytterlyck den selven testateur, dat syne erfgenamen onder genoemdt d'selve renten haer sullen bewysen op sekere goede panden, daer sy wel mede bewaert syn. Item voort in alle syne andere goederen ruerlick ende onruerlick, haeffelyck ende erffelyck, hoedanich die syn, geen uytgesceyden, overschietende boven syne schulden, legaten, ende kerckelycke rechten, institueerden hy tot erfgenamen syne twee dochteren, te weten Joncfrou *Maria*, ende Joncfrou *Anna*, omme d'selve goeden t'samen minlyck ende vredelyck te parten, te deelen half ende half, om seeckere reden hem daer toe moverende, Behoudelyck nochtans in desen (1) dat alle syn leengoeden, die hy afterlaet, sullen gaen en succederen op die dochter, op welcke die van rechts wegen ende *ab intestato* behoorlyck syn te succederen, dies sal die ander dochter die leengoederen niet hebbende daer tegen gelyck verlyckt worden mit andere goederen, ende declareerden oock, dat hy consent hadde, ofte seker brieven van octroy omme te mogen disponeren van allen synen leengoederen na syne begeerte, Waer af ende van al dat voorsz is die voorgenoemde testateur begeerde van my Notario onder genoemt een ofte meer openbare instrument ende instrumenten. Dits geschiet t'Antwerpen in den woonhuyse van den voorsz testateur, daer mede by ende over waeren eerbare mannen, *Daniel* van der *Cam-*

(1) Quod ad feudi successionem deficientibus masculis major filia ab intestato præfertur natu minori. Neostad. *de feud. success. cap.* 5. *n.* 9. *&* *ib. Boxel in not.* Sed ordo hic successionis inverti potest testamento, & præferri minor majori. Potest utrique etiam præferri extraneus. Nec habet successor ab intestato quod dicat. Ne filius quidem filiave, si salvam habet legitimam, §. *ult. Inst de inoff. test. l.* 8. §. 8. *&* §. 15. *ff. eod.* Bort. *de feud. part.* 5. *tit.* 2. §. *Ten profyte.*

Cammen ende *Cornelis Makenburch* Clerck des Bisdoms van Camerick, getuygen dair toe geroepen ende gebeden.

Item opten sesten dach Decembris Anno als boven comparreerde voor de getuygen ende my Notaris onder genoemt die voergenoemde Heer *Willem Draeck* testateur, synre vyff sinnen, verstants, ende memorien over al wel machtich wesende, approberende ende van weerden houdende eerst voor al zyn testament ende uytersten wille voorsz heeft in der bester manieren ende formen, so hy best conste ende mochte, tot den selven synen testamente by maniere van codicille toegedaen als volgt. Item den voorgenoemden testateur geeft ende maeckt elck van synen boeden, knechts, ende meyssens hier in syn huys ende oock tot Antwerpen woonende boven hare huyre enen swarten tabbaert, ende vier Ryns gulden eens. Item boven t'selve legaet maeckt hy noch *Philippo* synen knecht synen tabbaert met den maters mit een roode scoeve ende mitten voeder daer inne synde. Item maeckt hy den Aelmoessenniers t'Antwerpen boven t' legaet in t' voersz syn testament begrepen, xxv. Ryns gulden eens. Item der fabrycque van onser Vrouwen kercke t'Antwerpen xx. Rynsch gulden eens. Item noch maeckt ende geeft hy testateur elcken van den drie anderen Parochie kercken t'Antwerpen thien Rynsche gulden eens. Item den Claren susteren hier t'Antwerpen x. Rynsche gulden eens, ende den Magdalenen Susteren hier t'Antwerpen x. Rynsche gulden eens. Item noch geeft ende maeckt deselve testateur *Daniel* opter Stadthuys twee silveren zoutvaten t'samen van tien oncen. Item der Juffrouwe op der Stadthuys ende haerder dochter t'samen vier ellen carmosyn satyn, ende elcken knecht ende meyssens op der Stadthuys twee Ryns gulden. Item my Notario onder genoempt enen Angellot, ende elcken onder Parochiaen in onser Vrouwen kercke een Carolus gulden, ende elcken Coster aldaer x. stuvers eens. Welcke codicille die voergenoemde testateur begeert uyterlyck mitten voersz synen testamente van weerden gehouden ende volbracht te worden, Begeerende oock hier off een ofte meer instrument ende instrumenten. Dit gesciede t'Antwerpen int voorsz syn huys, dair mede over waren de voorsz *Daniel* van der *Cammen* ende *Cornelis Makenburch* getuygen daer toe geroepen ende gebeden.

Item

Item opten sevenden dach Decembris Anno als boven compareerde voor de getuygen ende my Notaris onder genoemt de voernoemde Heer Willem Draeck testateur synre vyf sinnen, verstants, ende memorien over al wel machtich wesende, also dat scheen, approberende eerst voor al het voernoemde testament metter codicillen daer na volgende, heeft in der bester manieren ende formen, so hy best conste ende mochte, mit rechte by maniere van Codicille dessels syns testaments genomen ende gecosen executoers eerweerdige ende voorsienige mannen *Adriaen Pot*, ende *Philips* die *Beuckelaer*, ingesetene der Stadt van Antwerpen, ende elcken van hem bysondere, gevende hem ende elcken van hem volcomen macht ende auctoriteyt na syn doot syn goeden te aenveerdene, ende dair mede dit syn testament ende uyterste wille te volvoerene geheelick ende al, ende voorts te doene, gelyck executeurs na recht ende costuyme gewoonlyck ende behoorlyck syn te doen, ende gevende elck voor synen arbeyt een marck silvers, Begeerende oock hier of van myn Notario ondergenoemt een ofte meer instrument oft instrumenten. Dit geschiede t'Antwerpen int voorsz syn huys, daer mede aen ende over waren eerbare mannen *Cornelis Draeck*, ende *Philips Gerolfsoen*, getuygen dair toe geroepen ende gebeden.

X X.

Mutuum conjugum testamentum Joannis van der Does, & Wilhelminæ van Schagen Ann. CIↃ. IↃ. XXXVI.

Wy Koen van *Bosbuysen*, *Gerrit* van der *Laen*, ende *Philips Nachtegael* Leenmannen der Graeflicheyt van Hollant doen condt allen luyden, dat op huyden datum hier onder geschreven voor ons selver in persone gecompareert syn, die vrome ende welgeboren *Jan* van der *Does* Ambachtsheer van *Noortich*, ende Joncfrouw *Wilhelmina* van *Schagen* geechte man ende wyf, ende verclaerden, dat sy t'anderen tyden voor sekeren Notaris ende getuygen gemaeckt hebbende sekere reciproce maecke testamentaire, breder blyckende by seker instrument publycq daer van synde in date den 22. dach in Maerte laestleden, ende dat sy naederhant ter meerder vestenisse vercregen

 gen

gen hebbende van Keyserl. Maj. alse Grave van Hollant &c. onsen Genadigen Heere seker octroy ende consent omme van alle hare goederen, leenen ende eygen, te mogen testeren, ende disponeren, daer 't ende also 't hem believen sal, breder blyckende by des selven brieven daer van synde in date den XXIII. Mey lestleden, verclarende voorts de voorsz Comparante, voor ons leenmannen voorsz, dat sy gesamender hant ende elck bysonder by crachte vant voorsz Octroy approberen ende ratificeren de voorsz haerluyder maecke, ende uyterste wille, mitgaders t'geen daer inne verclaert staet, ende tot meerder vestenisse van dien so hebben sy voor ons als noch weder gemaeckt ende gedisponeert met goeder deliberatie, ende om sonderlinge saecken hem daer toe moverende, so sy seyden, (1) dat die langlivichste van hem beyden vry, euwelick, ende erffelyck, hebben ende behouden sal alle alsulcke goeden, roerende, ende onroerende, hoe die genaemt, ende waer die gelegen, ofte bevonden sullen werden, die sy te samen hebben ende besitten sullen in der tydt, alse die eerste van hun beyden comt te sterven, ende de eerste oflyvige metter doot ruymen sal geen uytgesondert, omme daer

(1) De feudis venia impetrata licet facere testamentum, & agnatis præteritis instituere etiam quemvis, imo conjugem etiam ipsum, ut est evidens hic exemplum. Bort *de feud. part.* 5. *tit.* 2. *cap.* 1. *& seq.* De feudis loquor hereditariis. De rectis nec inter vivos nec testamento disponendi jus. *cap.* 1. *de success. feud. cap.* 1. §. *donare. Qual. feud. al. pot. Costuymen van Audenaerde. tit.* 3. §. 13. *van Wynoxbergen. tit.* 16. §. 2. Clar. *lib.* 4. §. *feudum. qu.* 40. Mozz. *de naturalib. feud. n.* 78. Sand. *ad cons. Gelr. tr.* 2. *tit.* 2. *cap.* 1. *n.* 7. *& seqq.* Grot. 2. *man.* 42. §. *Ten derden.* Coren *cons.* 32. *n.* 21. Bort *de feud. part.* 5. *cap.* 10. *qu.* 6. *n.* 44. De hereditariis quovis modo. Etiam pacto dotali. Testamento si id fiat, testamentum non aliter quam quemadmodum de alodiis coram Notario &, duobus testibus tantum fit. Nec necessarii Pares Curiæ, & feudorum Præfectus. Bort. *d. loc. part.* 5. *tit.* 2. *cap.* 2. §. *Het sy by forme van testament ende uyterste wille.* Si sit venia testandi sufficit. Et quod ad veniam satis certum, quod inter vivos non requiratur hæc, etsi actus, si adhibita, non propterea sit nullus. *arg. l.* 81. *ff. de reg. jur. l.* 32. §. 6. *ff. de aur. & arg. leg.* Pinell. *ad l.* 1. *C. de bon. mat. part.* 3. *n.* 42.

daer mede te mogen doen synen vryen wille ende geliefte sonder becroen van ymant, ende sonder enich inventaris dair van te geven, ofte reeckeninge te doen, hoe, by wien, ofte tot wat eynde t'selve begeert soude mogen werden, behoudelyck dat de langstlevende van hem beyden voorsz gehouden blyft alle testamentaire legaten, dootschulden, ende andere wettelycke lasten &c. behoudelyck oock dat indien de voorsz *Johan* van der *Does* de voorsz Juffrou *Willemyne* van *Schagen* syne huysvrouwe overleeft, dat in dien gevalle desselfs *Jans* van der *Does* erfgenamen in der tyt wesende gehouden worden na syn overlyden den naesten maghen van de voorsz syne huysvrouw dan in der tyt wesende te restitueren, ende te laten volgen seker alsulcke x. gulden s'jaers als sy staende heeft op ten tiende van *Oudecoop*, ende den Rentmeester van Kennemerlant jaerlicx uytreyckt, noch seker alsulcke nobel s'jaers, als sy staende heeft opt huys in de *Croon* aent Zant tot *Haerlem*, noch 12. gulden s'jaers erfrenthen, als sy sprekende heeft op *Peter Janssen* Pottebacker tot *Haerlem*, ende dair toe alsulcke recht ende actie van sekere 18. gulden, ende van twe gulden s'jaers losrenten op wylen *Anthonis* van *Nyvelt* syn weduwe ende erfgenamen, ende daer van te deser tyt processe hangende is voor den Hove van Hollant. Welverstaende indien enich der voorsz renten by levenden live van Joncfrouw *Willemina* ofte *Jan* van der *Does* ofgelost worden, dat in dien gevalle sy gehouden sullen wesen yet daer van te restitueren, welverstaende oock ende met alsulcke voorwaerden ende restrictie, dat indien enich van de vrienden ende erfgenamen van Juffrou *Willemina* van *Schagen* yet deden, spraken, ende poochden te doen, t'waer met recht ofte andersins, tegens dese tegenwoordige maecke ende uyterste wille, mitsdien ende in sulcken gevall *Jan* van der *Does* ende syne erven ongehouden sullen syn ende blyven ten euwigen dagen yet te restitueren. Ende verclaerden de voorsz Comparanten dat al t'gunt dat voorsz staet is ende bliven soude haerlieder uyterste wille, begeerende dat alle t' selve so door cracht vant voorsz Octroy, so andersins als t' selve best subsisteren mach, syn voortganck hebben ende effect sorteren sal in der bester formen ende manieren des mogelyck synde. Des

 t'oer-

t'oerconde hebben wy *Koen* van *Bosbuysen*, *Gerrit* van der *Laen*, ende *Philips Nachtegael* leenmannen voorsz desen brief uythangende besegelt mit elck onsen segele, ter bede ende ter præsentie van *Jan* van der *Does*, ende Juffrou *Willemina* van *Schagen*, geechte man ende wyf voorsz. Ende is gedaen opten 16. dach in Junio int jaer ons Heeren CIↃ. IↃ. en ses en dertich.

** XX.

Aliud conjugum Testamentum, quo mutuum invicem usumfructum relinquunt Ann. CIↃ. IↃ. XLIII.

Allen den genen die desen brief sullen sien ofte hooren lesen doen wy verstaen Gerrit Aryaenssen, Gerrit Janssen, ende Goyert Aelbertssen Scepenen van den Oestveen des Eerweerden Heeren Domproesten t'Utrecht, dat voor ons quam int gerechte Andries Tonissen ende Heynrickjen Hermens dochter bevelende eerst Godt almachtich heure sielen ende lichame, ende lyftochten malcanderen mits desen in alle alsulcke goederen, t'sy lant, sant, huys, Hoff, leen, ofte eygen, renten, huysraet, linnen, tinnen, actien, schulden, crediten, ende voorts jeneraelyck in alles, geen uytgesondert, t'gunt sy nu ter tyt hebben, ofte namaels vercrygen moghen, omme d'selve haeff ende goederen van den langest-levende (1) van hem beyden gebruyct, ende gepossideert, ende genoten te worden ten lyftochts rechten hoer leven lanck geduerende, ende nae doode van hem beyde de naegelaten goederen succederen ende erven opten rechten ende naesten erfgenaem an beyden syden. Al t'welck voersz staet sy Comparanten verclaert hebben te wesen hoer uyterste meninghe ende wille, dien sy begeeren, dat hier effect sorteren sal, t'sy uyt crachte van Testamente, codicille, gifte des doots, ofte oock onder den levende, ofte anders in der alderbeste forme, als naer rechten

** Debet esse XXI. Ita supra Testamentum J. D. Montfoert deberet esse XVIII. non XVII.

(1) Conjux conjugi in diœcesi præter mutuum usumfructum relinquere nihil potest, ut & supra jam dixi. Costuymen *van Utrecht rubr. van Houwelyckse voorwaerden. art. ult.* Rodenb. *de jur. conj. tit.* 2. *cap.* 4. *n.* 3. & *seqq.*

rechten ofte costumen soude mogen subsisteren, (1) niet jegenstaende imands contradictien, statuten, lantrechten, ofte anderen impedimenten ter contrarien, ende oock dat alle solemniteyten na rechten geestelyck ofte weerlick hier inne niet volcomelyck geobserveert ende onderhouden souden mogen syn naer behooren. Ende dit voorsz al behoudelycken dat sy Comparanten aen t'gene voorsz is behouden haerlieder wederroep ende volle macht omme t'selve te mogen vermeerderen, verminderen, ofte anders veranderen nae haerluyder goetduncken. Welverstaende dat geen wederroep van dese lyftochte als nu van geender weerden gehouden sal worden, dan de gene die by heurlieder beyde gesamender hant geschie, gelyck dese gemaeckt is, ende gedaen sal syn, sonder argelist. Des t'oirconde so heb ick Gerrit Adriaenssen Schout voorsz myn segel hier beneden uythangende aen desen brieff gedaen over my selven ende vant Gerechts wegen over myn Schepenen by haerder bee en wille, want wy Schepenen voorsz geen segel en gebruycken. Ende wy Schepens voersz oerconden ende tuygen onder des Schouten segel al t'geen voorsz gerechtelycken voor ons gepasseert te syn, ende tot meerder sekerheyt so

(1) An vi ergo hujus clausulæ, quod lege vetitum, subsistit? an tolli potest, an minui, an gravari legitima? Magna quidem ejus vis, sed non ea, ut permittat, quod lex vult, ne fiat, *l.* 32. *C. de inoff. testam. l.* 27. *l.* 45. *ff. de reg. jur. l.* 38. *ff. de pact.* ut testamenti det factionem, ei, qui ea caret, *l.* 3. *ff. Qu. test. fac. poss.* ut testamentum confirmet, quod vi factum metuque, *l.* 1. *ff. Qu. met. caus. l.* 32. *pr. ff. de her. inst.* Si jus Romanum respiciamus defectum supplet solennitatum, *l.* 29. §. 1. *ff Qu. test. fac. poss. l. ult.* §. 1. *C. de codicil.* Schneidew. *ad* §. 2. *Inst. de codicil.* Wissenb. *ibid. th.* 21. Si hodiernum, quo testamentum vix differt à codicillis, fideicommissi vim habet, & id inprimis efficit, ne vel filio præterito, vel non adita hereditate ab instituto ex testamento, testamentum fit irritum. Non adita hereditate qui succedit ab intestato, intelligitur rogatus, ut quæ relicta sunt, præstet. Gail. 2. *obs.* 134. *n.* 3. Sand. 4. *decis.* 4. *def.* 10. Wassen. *pract. notar. cap. ult.* §. 174. Resp. Holl. 1. *cons.* 36. Filio autem præterito censetur filius rogatus, ut deducta legitima, quæ semissem hoc casu continet, & singulis quæ relicta, & scripto heredi hereditatem restituat. Neostad. *Cur. Holl. decis.* 17. Resp. Holl. 1. *cons.* 90. & 121.

so hebben wy Schepens dit onderteeckent. Gegheven int jaer ons Heeren vyftien hondert drie en t'negentich opten eenentwintichsten Mayus stylo veteri.

** Deberet esse XXII.

** XXI.

Conjugum Testamentum coram judice in judicio factum in diœcesi Ann. CIↃ. IↃ. XCVI.

Allen den genen die desen brieff sullen sien of horen lesen, doen wy verstaen *Jan* van *Muyden* Schout, *Adriaen Willems soon*, ende *Anthonis Cornelissen*, Schepenen in de Weert buyten Utrecht, dat voor ons quamen int gerechte *Cornelis Lambertssen* ende *Marichgen* syn huysvrou, (1) ende aldaer verliet de voorsz *Cornelis Lambertssen Marichgen* syn huysfrou uyt syn voochdye ende momberschap, (2) ende sy koos weder een ander momber om stedicheyt mede te doen. Waer nae gaff ende maecte

(1) Ne auctor fieret in rem suam contra §. *ult. Inst. de auctor. tut. l.* 1. *pr. ff. eod.*

(2) Fœminæ olim erant in tutela perpetua, ut & supra jam dictum. Nec quicquam iis licuit citra authoritatem & consensum mariti, ut dixi *lib.* 2. *obs. tr.* 3. *n.* 121. Hodie inter nuptam & non nuptam distinguitur. Nuptæ tutor maritus. Quo invito aut ignorante nihil plane ipsi licet, nihil certe, quo possit fieri vel ipsius vel mariti conditio deterior. Deterior autem fit, si alienet, si contrahat, si se ipsam aut bona obliget. Grot. 1. *man.* 5. §. *uyt het huwelyck.* & §. *uyt kracht van dese Voogdye.* Sand. 2. *decis.* 4. *def.* 1. Groenew. *ad* §. 19. *Inst de excus. tut.* Cum autem & testamento credatur fieri alienatio, desiderata olim & in eo tutoris auctoritas. Nec ubique id adhuc desiit. *Costuymen van Cassele. art.* 268. *Stadtrecht van Tiel. part.* 1. *tit.* 5. §. 10. Pancirol. 1. *var. lect.* 92. Zypæ *lib.* 6. *tit. de testament.* §. & *Tacitus.* Desiit tandem apud nos & apud alios passim. Costuymen *van Antwerpen. tit.* 41. §. 25. *van Middelburch. p* 50. *van Audenaerden. tit.* 20. §. 5. *van Gent. tit.* 20. §. 18. *van Assenede. tit.* 13. §. 9. *van Deventer. part.* 3. *tit.* 2. §. 11. Christin. *ad leg. Mechl. tit.* 9. §. 1. *in fin.* & §. 4. Moll. 5. *semest.* 21. Grot. 2. *man.* 5. §. *Een gehuwede.* Roseb. *recueil. tit.* 42. §. 17. Rodenb. *de jur. conj. tit.* 2. *cap.* 4. §. 1.

maecte die voernoemde *Cornelis Lambertssen Marichen* syn huysvrou alle syn goederen roerende ende onroerende geen uytgesondert, die hy boven schult ende dootschult metter doot ruymen ende achterlaten sal, deselve te hebben ende te besitten tot haerder rechten lyftocht, ende na lyftochten recht, haer leven lanck geduyrende, ist dat sy langer leeft, dan hy Comparant. (1) Dat gedaen synde gaff ende maecte wederomme *Marichen Cornelis Lambertssen* huysfrou mit haers gecoren

(1) Prorsus convenienter §. *ult. statuti Ultrajectin. de pact. dotalib.* quem & incolæ sequuntur Comitatus Burani. Resp. Holl. 5. *cons.* 149. Et est quòd notetur hic. Non sufficit, si conjux conjugi usumfructum relinquat. Ut relinquatur utrimque, ut sit mutuus, necesse est, ut quantum ad rerum genus marito uxor relinquat tantum, quantum maritus ipsi. Nec statuto satisfit, si maritus uxori relinquat omnium usumfructum, & mobilium & immobilium, uxor contra marito relinquat tantum mobilium. Rodenb. *de jur. conj. tit* 2. *cap.* 4. *n.* 45. Et sic se habet in diœcesi res. Relinquere conjux conjugi nisi mutuum usumfructum in diœcesi non potest, *d.* §. *ult.* Potest contra in Hollandia & proprietatem & usumfructum. Rodenb. *d. loc* §. 5. Quod si Ultrajectinus prædia habeat in Hollandia, Hollandus in diœcesi, prædiorum, quæ in Hollandia, relinqui potest utrumque, & proprietas & ususfructus, eorum quæ in diœcesi ususfructus duntaxat. Nam statutum reale est. *Ordinant. decisoir van de Staten van Utrecht art.* 1. Fructuario autem necesse, ut inventarium conficiat, & postquam confecit, caveat usurum se fruiturum viri arbitratu, & usufructu finito rem se restituturum, quam accepit, in specie, *l.* 1. *pr.* & §. 3. & *t. tit. ff. usufr. quem. cav. l.* 1. *C. de usufr.* Resp. Holl. 1. *cons.* 5. & 2. *cons.* 109. & 276. Necesse autem ut conficiat, nec refert utrum hæc necessitas remissa nec ne. Nam remitti non potest, *d. l.* 55. *ff. de leg.* 1. *l.* 6. *C. ut in possess. legat.* Resp. Holl. 2. *cons.* 178. 276. 297. & *seqq.* Gail. 2. *obs.* 145. *n.* 10. Christ. *ad ll. Mecbl. tit.* 9. *art* 13. *n.* 4. Peck. *de testam. conj. lib.* 5. *cap.* 24. *n.* 3. & *seq.* B. van Zutphen *verb. inventaris.* §. 5. Advysb. 4. *cons.* 324. Cautio autem satisdatio est. *d. l.* 6. *l.* 4. *C. de usufr.* An admitti possit juratoria, quæstio inter Doctores est. Et quod ad mores hodiernos, quibus frequens perjurium, nec vulgo gravius existimatur, quam quodvis aliud mendacium, ne delictum delicto augendi detur ansa, existimarem quod non. Vid. alioquin Fachin. *lib* 8. *controv cap.* 40. Gail. 2. *obs.* 47. Mynf. 6. *obs.* 47. Si quis dicat, quid fiet ergo, si fidejussor idoneus reperiri non possit, ut exitum tamen capiat testatoris voluntas? Respondeo æquum hoc casu sequestro rem com-

ren Voochts hant, daer sy mit recht aen quam, die voornoemde *Corneles Lambertssen* haren man alle hare goederen roerende ende onroerende, die sy mitter doot ruymen ende achterlaten sal, boven schult ende doot schult, geen uytgesondert, te hebben ende te besitten tot synre rechter lyftocht, ende na lyftochten recht syn leven lanck geduyrende, ist dat hy langer leeft dan sy Comparant. Belovende voor haer ende haer erfgenamen vorder den ander lyftocht te doen, int noot sy, tot vermaninge sonder arch. Des t'oirkond hebben wy Schout ende Schepenen voernoemt elck onsen segel van des Gerechts wegen beneden uythangende aen desen brieff gedaen. Gegheven int jaer onses Heeren CIↃ. IↃ. ses ende t'negentich opten twaelfsten dach in Januario stylo veteri.

committi, qui fructus quotannis præstet. *arg. l.* 5. §. 1. *ff. ut leg. seu fideic. serv. c. l.* 7. §. 2. *ff. Qu. satisd. cog.* Guid. Pap. *decis.* 250. Gail. *d. loc. n.* 10.

JOH.

JOH. ISACII PONTANI

ET

PETRI SCRIVERII

VIROR. CLARISSIMORUM

EPISTOLÆ

ALIQUOT.

JOH. ISACII PONTANI

ET

PETRI SCRIVERII

VIROR. CLARISSIMOR.

EPISTOLÆ

ALIQUOT.

EPISTOLA I.

Marco Zuerio Boxhornio V. CL. S. P.

Observationes aliquot ad Satyram Sulpitiæ. Semper continue. Quamvis licet. Γαστέρες ἀργαὶ

PEccasse te scribis, Cognate Ornatissime, longo illo & perpeti silentio tuo. Sed peccatum qui agnoscit, se peccasse haud judicabitur. Tu eorum mihi numero esto, quem ut confitentem reum libenter absolvo. Et eluit jam totum hoc longa hæc & grata epistola tua, & maxime qui illi junctus accedit Commentariolus tuus in Satyram Sulpiciæ & aliorum. Placuit exegesis, præsertim illa historica, qua illam Sulpicianam accurate deducis, temporibus quibus vixit, quæque detestatur, graphice ob oculos sitis. Edictum interea Domitiani illud de exigendis urbe Philosophis, ** neque apud Suetonium, neque apud Dionem seu Abbre-

** Sed vide Sueton. in Domitiano. Cap. 10. & ibi Torrentium. Adde Paganinum Gaudentium in libro de Philosophiæ apud Romanos initio & progressu. Cap. 40. & Cap. 82. Editus est hic liber Pisis anno 1643. in 4.

Abbreviatorem ejus Xiphilinum reperio. Ait quidem hic occisos ab eo nonnullos, quod philosophiæ operam darent, nec tamen ulterius quid reperio. At hoc non tantum Domitiano, sed ejus quoque parenti Vespasiano impingi posset. Ab hoc enim Demetrium Cynicum damnatum legas in Suetonio, quamvis alias, ut idem addit, Philosophorum contumaciam levissime tulerit. Deinde quomodo accipiam, quod de eodem habet prædictio tua? *Sunt versus illi profecti ex animo, qui tam rigido Domitiani de exigendis Philosophis edicto haud leviter erat perturbatus*, & quomodo, inquam, illis convenient, quæ exinde in Appendice à te dicuntur? *Egregie falluntur, qui Satyram hanc potissimum de Philosophis à Domitiano urbe exactis scriptam opinantur. Profecto siquid video nihil minus.* Et dum hic sum, hoc quoque non concoquo, quod versu illo,

Quasque dedit quondam morientibus eripit artes,

velit, quorum Notas addidisti, censorum non unus, quibus alias corrigendi hoc nostrum cacoëthes objici non immerito possit, quod velit, inquam, non corrigere, sed interpretari *morientibus* illud, docens quasi grande sophos, *morientes* hic de universo genere humano accipere Poëtriam. At hoc si sit, cur non potius obviam eo sensu vocem & Poetis usitatam *mortalibus* usurpavit? Imo Romanos præcipue, quod ex tota Satyra constat, non universum genus humanum, cum respiciat hic Sulpicia, cur non legamus verius, *majoribus*, hoc modo, *Quasque dedit quondam majoribus eripit artes*, quomodo Horatius, *Majorum delicta lues Romane.* Hunc enim ut magistrum suum libenter exprimit Sulpicia. Et ut te quoque ad partes vocem, mi Cognate, ne tibi sinas persuaderi, pro *ingluvie albus* rescribendum *ingluvie albi.* Est enim Persii, imo Horatii iterum Satyr. 2.

——— pinguem vitiis, albumque, nec ostrea,
Nec scarus, aut poterit peregrina juvare lagois.

Horatium imitatus est, quem dixi, Persius **, ubi ait:

** Satyr. 3. vers. 98.

Turgidus hic epulis atque albo ventre lavatur.

Et ante hos omnes Epimenides, qui ut docet nos Divus Paulus

Paulus γαστέρες ἀργαὶ dixit, quod nihil aliud est, quam *ventres ingluvie albi*. Vulgo *pigri* interpretantur. At ἀργὸν esse frequenter Græcis *album* notant Lexicographi. Sed propius eum locum excussimus, aut excutiemus in Lectionibus nostris sacris. Et ut claudam optime dicitur in Diris Catonianis, *non flumina parturiunt montes*. Ex montibus enim flumina, & ut vulgo dicitur, *ubi montes, ibi fontes*. Satyra vero ea, quæ est de lite, si eam tanti putas, non adeo rejici velim. Quod ferri tamen posse haud putas illud, *semper continue*, putas perperam. Est enim fuitque veteribus hæc quædam elegantia. Ita Cicero de *Amicitia*; *Quamvis licet excellas*. Lucretius: *Proinde quamvis licet cœlum &c.* Et Plautus sæpe, *etiam quoque*, & Virgilius quoque, *Ergo igitur*, aliaque similia extulere alii. Ostendique *jocose lepide* scripsisse Catullum, ubi vulgo, *joco se lepide*, ad illud Macrobii *vix ægre*. Et adi, si placet, Notas nostras ad *lib.* 1. *Saturn. p.* 640. & in Auctario earum Notarum *p.* 739. Præterea locus Sulpitiæ de *Vespis*, qui est corruptissimus, vide, num ita constitui possit.

Convenit, ut vespis, quarum domus arce Monetæ
Tuta, rigens strictis per lutea corpora telis,
Ast ubi pax secura redit &c.

Sed ohe jam satis est. Tu, mi cognate, feliciter vale una cum fratre, resalutatus quam diligentissime à nostris, & genero præsertim meo, Doctore Ant. Matthæo. Hardervici XIII. Junii 1633.

P. S. Danus ille juvenis, mi Cognate, quem mihi stili tui penicillo depingis, cujusque ignorare te nomen ais, hic Hardervici me salutavit, gratus mihi hospes, oppidoque acceptus. Nomen illi est, ne id nescias, *Ericus Tormius*. Ei vicissim meam vicem cuncta felicia precaberis, & revocabis in mentem perquam desiderare me videre illa mathematica, quorum mentionem præsens injiciebat, & præsertim scriptum Dani illius adversus Delphensem. Hoc iterum iterumque te rogo.

EPIST.

EPIST. II.

IDEM

Erico Olahi Dano S.

De cœli ac terræ motu. De Antagonista Tychonis Brahe.

Vix in manus acceperam Leida ad me transmissum Bartholinum tuum, Ornatissime Erice, cum ecce exemplar mihi ejus transmittit bibliopola meus. Ego ut videbis, quod coram aliquando reddam, exemplar hoc tuum compingi extemplo curavi, avideque perlegi, &, ut verbo dicam, deprehendi non uno modo adversarium istum Tychoni nostro, de Astronomia post *Ptolemæum* adeo bene merito, esse injurium, ut vere de eo usurpare possim, quod refert Madaurensis philosophus *Apulejus*, reperiri scilicet in magna civitate hoc quoque hominum genus, qui meliores obtrectare malint quam imitari & quorum similitudinem desperent, eorum affectent simultatem; nimirum ut qui suo obscuri sunt nomine alieno innotescant. Vere inquam de eo usurpari hoc posse, tota ista, quam consarcinavit, si inspiciatur propius, invectiva ejus monstrabit, collata præsertim cum ista eruditissimi viri, quam modo transmisisti, *Petri Bartholini* pro *Tychone Brahe* Apologia. Et gaudeo sane necdum esse rectis ac cultis ingeniis effœtam Daniam nostram, quæ ejusmodi Frontones ac rupices excipere, eosque cælo ostendere, & allatis ex erudito hoc pulvere in adversum evidentibus demonstrationibus confutare, osque blateronibus comprimere possunt. Maximæ vero hoc nomine debentur gratiæ Bartholino, qui in arenam hanc digressus, osque attollere in adversum ausus modeste, & ex ipsa arte ipsisque fundamentis hanc causam *Tychonis* agit, contemptis aut leviter rejectis, quæ intercurrunt passim, adversarii hujus in eundem loidoriis, Lansbergii vero nimis & ad nauseam propemodum repetitis laudationibus, & ita ut pergat hortor. Monui olim per literas, cum in vivis adhuc esset *Philippus Lansbergius*, communem tam ejus quam meum amicum, assumi à *Lansbergio* ficulneum fundamentum terræ motum ad cœli motus, ut loquuntur Astro-

Aſtronomi, ſalvandos. Quomodo enim terra, quod elementum eſt, terreſtriaque, quæ elementari non cœleſti motu cientur, orbibus & cœlo commiſcebuntur? Duo ſunt motus elementarium corporum, ſed uterque cœlo quam maxime contrarius. Nam cœlum ſeu corpora cœleſtia ſicuti circulariter, ita elementaria recta & per diametrum vel ſurſum vel deorſum feruntur. Quæ ſurſum moventur, ſunt ignis & aer, quæ deorſum, terra & aqua. Illa levia, hæc gravia dicuntur. Unde & omne corpus naturale, quod ex levium natura conflatum eſt, vi elementi ſui vel ignem vel aerem æmulantis ſurſum agitur; quæ autem gravia ſunt, ut aquea omnia & terreſtria, deorſum neceſſario tendunt. Velle igitur terræ orbicularem ac cœleſtem motum tribuere, quid erit, niſi quod dicitur, terræ cœlum miſcere, omniaque turbare, ac rerum univerſique naturam confundere? Veteres terram Veſtæ nomine dixerunt, quod vi ſua ſtaret, inque centro ſuo conſtituta quieſceret, ſecus quam cœleſtia, quorum vis ac indoles eſt, ut in centro etiam ſuo poſita circumagantur. Nec recedunt hinc ſacræ & à Deo inſpiratæ literæ, quæ idem inculcant. Et jure ſub finem *Refutationum* ſuarum ab iis præſidia mutuatus Bartholinus eadem huic giganti quam aptiſſime oppoſuit. In quibus conquieſcam, teque mi Erice, valere quam feliciter jubeam voveamque. Dab. Hardervici Gelrorum x. Cal. Aug. 1633.

Quas tuis adjeceras tua manu deſcriptas magnifici Domini Cancellarii nobiliſſimi filii ad te literas uno veluti ſpiritu lectas percurri, ita me capiebat rerum, quæ iis erant inſperſæ, varietas, tum ipſarum elegantia, Deumque precor, ut illud ingenium adoleſcere, ac bono commodoque eccleſiæ ſuæ ac toti Regno ſuccreſcere ac perennare velit.

EPIST. III.

IDEM.

Marco Zuerio Boxhornio S. P.

Aliquot locis Arnobius emendatur.

Ornatiſſime Cognate, Reſpondi jam nuperrime ad ultimas tuas, ſed eas cum ad te darem, feſtinatio fecit, ut omiſerim, quod omiſſum minus voluerim de Arnobio. Eum enim

prælo jam traditum referebas à viro Clarissimo Claudio Salmasio, nec ambigam, quin illud exasciatum ac numeris suis omnibus absolutum opus futurum sit post tot Argos, qui in eum Authorem jam toties totiesque obtutus suos flexerunt. Ego in meis ad Macrobium jam olim notis, & postea in Analectis, locum unum alterumque, aut plures, integritati suæ restituere conatus fui, & maxime *pag.* 620. 703. 704. & alibi ad Macrobium, qui nuper apud vos recusus prodiit ex officina Mairiana. In Analectis similiter & præcipue *cap.* 7. *lib.* 1. idem annisus ostendi, ac repetii locum eum Arnobii *lib.* 1. ubi vulgo legitur *errores non nosse cœlestia*, repetii inquam, atque ostendi, verissime à nobis restitutum *terrestres non nosse cœlestia*, ut terrestres intelligantur, qui in terris degunt mortales, quomodo & Tibullus *cœlestes* dixit, quod ibi præter cetera ostendi. Et post Tibullum etiam Ovidium ita locutum reperio in epistola Hermionis :

Quæ mea cœlestes injuria fecit iniquos.

Et ut hic Arnobius dixit *terrestres non nosse cœlestia*, sic è contra Latinus Pacatus, *si fas piumque mortalibus æstimare cœlestia*, non absimili modo extulit. In iisdem autem Analectis non prætereundum existimo, quod monui de Diis *nominum dexteritate pollentibus*, ubi perperam & vulgo *lib.* 7. reperias, *hominum* pro *nominum*, & iterum idem mendum apud Arnobium emaculavi in epistolis, quas edi curavi, Justi Lipsii posthumis. Nam iterum apud Arnobium *ibid. lib.* 7. *p. ead.* 220. editionis Canterianæ legendum, *sed adsentiamur, ut vultis, & esse inferos & esse manes, & habitare nescio quos in his Deos nominibus minus faustos*. Ubi iterum iterumque perperam editur *hominibus*, quemadmodum in Annotatione mea, quæ addita octavæ epistolæ Lipsianæ ad Canterum *decad.* 1. *part.* 2. prolixe ostendi ex sententia Pythagoræorum & Platonis, idque verbis Macrobii nostri, quæ sunt *lib.* 2. *cap.* 1. in *Somnium Scipionis*. *Ominum* aut *omnibus*, quod alii hariolati sunt, non est nauci. Deprehendi postremo ad oram mei libri, qui est idem Arnobii septimus *p.* 210. vel 27. Heraldi: *Ergo injurias suas Dii vendunt, atque ut parvuli pusiones, qui animis parcant, abstineantque ploratibus* &c. deprehendi, inquam, emendasse ex tripode nos olim, *quo à nimiis parcant*

absti-

abstinentumque ploratibus. Vellem plura, sed alia alio vocant. Itaque alias. Interea mi cognate, feliciter valebis, ac virum præstantissimum Dn. Salmasium meo nomine quam honorificentissime salutabis, qui & vitam eidem longam ac tranquillam precor, qua diu superesse nobis, ac rem literariam egregiis suis laboribus juvare identidem queat. Dab. Hardervici Gelrorum 10. Cal. Septembr. 1633.

E P I S T. I V.

I D E M

Viro Clariss. Gosuino à Steenler S. P.

Matre mortua an sponte sua vivus infans possit nasci & absque ulla sectione.

Venit ecce ad te, quod petiisti, nomine Domini tui illustris Montani Comitis D. *Alberti* responsum nostrum super partu, quem enixa fuit illustris ejusdem Comitis generosa conjux è vivis sublata. Expedire illud citius haud potui, aliis, quod & ante significavi, occupatissimus. Videbis eo ordine ac methodo rem à nobis explicatam, ut posito ante omnia statu quæstionis, & addito obiter, quod ad eam alii in utramque partem reposuerint, meam sententiam proxime subjecerim, qua & affirmativam sententiam, vivum scilicet eum fœtum fuisse ac esse potuisse, non modo rationibus physicis, sed & simili ex classico authore, quod præcipue requirebatur, allata historia commonstratur. Sed hæc cæteraque ipsum rescriptum nostrum, quod his insertum habes, uberius te propiusque docebit. Tu vir Clarissime quam feliciter vive ac vale. Dab. Hardervici Gelrorum 1633. VII. Octobr.

Nobilissima quædam matrona ultra jam septimum circiter mensem gravida subito animi deliquio corripitur VI. die Januarii anni hujus 1633. moriturque eodem die circa nonam vespertinam, cum suis ante confessa fuisset, se infantis sui, quem utero gestabat, motum eodem die majorem plenioremque persensisse, quam antea unquam. Hujus exinde matronæ corpus lecto eodem relictum contectumque excepta facie, quod ea co-

loribus à pictore esset exprimenda. Die insequenti exoriri animadversæ circa os ac labia bullæ pertenues, & auditus præterea aliis, qui funeri, ut custodes, assidebant, viris fœminisque, intra septimam & octavam uteri strepitus, & notatus quoque attolli uterus, atque inde statim sibilo vicissim concidere, ut solet, cum fœtum fœmina excludit, fœtusque sonum edit, adeo ut exterriti custodes fuerint, qui tamen stragula non retexerunt, cum interim die præcedenti fœminarum nonnullæ abdomen & tergum etiamnum tepere deprehendissent, uti & culcitram, cui incumbebat. Hinc die Januarii octavo intra decimam & undecimam horam, cum lectus sanguine & purgamentis madere animadverteretur detectum corpus. Estque intra defunctæ crura deprehensus filiolus tepide adhuc calens, & vasculum virilitatis suæ exsertum habens, fœtoris omnis expers, at vita destitutus, quique post horas aliquot obriguit.

Jam quæritur, primo, An infantulus idem eum in modum tantoque post excessum matris tempore in lucem prodire potuerit, nisi idem tempore nativitatis suæ vivus fuisset.

Secundo quæritur, An non ex physicis rationibus concludere æquum sit, infantulum eundem hanc in lucem, ut memoratum, vivum quidem editum, sed opertoriis, quibus mater tegebatur, aut alias suffusione materiæ ac lochiorum suffocatum exspirasse.

Qui negativam utrimque urgent ac tuentur, ajunt primum statuuntque eum partum edi tanto post matrem defunctam tempore vi materiæ ac fermentationis in utero matris exæstuantis non potuisse, hinc adjicientes, ac concludentes ex cadavere non nisi cadaver edi &c.

Qui vero affirmativam tuentur, ad prius inter cetera respondent, nequicquam potuisse in lucem prodire eum fœtum, nisi nativitatis suæ tempore vixisset non modo, sed viribus ac vigore peculiari fuisset præditus. Nam inquiunt, si in emittendo, dum adhuc in vivis est mater, quæ & ipsa plurimum ad egerendum fœtum confert, vires ipsius fœtus requirantur, quanto magis vires requirentur eo in fœtu, ubi mater morte sublata suis jam viribus subvenire fœtui nequit.

Ad alterum deinde, quod, ut apparet, bimembrem habet quæstionem, respondent, primo, vivum prodiisse eum fœtum ex eo manifesto liquere, quia & abdomen & tergum deprehensa matri

matri etiamnum post obitum tepere, quod vix fieri potuisset, nisi calore ac vi vitalis fœtus, qui adhuc intra uterum tenebatur, tum quod natus jam fœtus strepitum ediderit, ut habet narratio, ac denique, quod fœtus jam editus aliquamdiu tepere post nativitatem suam sit deprehensus. Secundo respondent, licet fœtus opertorii pondere suffocari potuisset, verius tamen videri, eam suffocationem factam affluentia lochiorum, ac sanguinis materni, & fortassean in vivis, ad tempus saltem aliquod, potuisse eundem, fœtum servari, si continuo, ubi attolli uterus ac concidere, edique sonus ac strepitus est animadversus, debita cura atque inspectio fuisset adhibita.

Asseritur contra priorem, quæ est negativa, sententia affirmativa, eaque exemplis præterea ac rationibus propius comprobatur.

Hujus utriusque sententia posterior, quæ non nisi vivum prodiisse hunc fœtum statuit, physicis rationibus evidenter suffulta, ex ipsis præterea, quæ primo loco posita sunt, rei gestæ narratis satis superque probatur. Quod vero habet atque objicit sententia prior, quæ est negativa, de fermentationis vi, quodque è cadavere non nisi cadaver nascatur, eam rationibus & experientia refelli, nec id perpetuum haberi, hinc constabit, quod in sectione Cæsarea ex matre mortua seu cadavere vivus fœtus eximatur. Cujus rei exempla non una, tam vetustissima, quam infimæ vetustatis, adducit in epistola, quæ præfixa est libello *Francisci Roussetì* de partus Cæsarei sectione, Clarissimus olim in Academia Basileensi Medicus & Anatomicus *Caspar Baubinus*, ut omittam nostro ævo *Christophorum* Sigismundi II. Poloniæ Regis filium ex utero matris Annæ Mariæ Austriacæ exsectum supervixisse adusque baptismi celebrationem, & una exinde cum matre funeratum. Sed inquies quæri hic, an historia & exemplis classicis demonstrari possit, quod non sectione, sed sponte sua, & quomodo relatio superius posita habet, è matre mortua vivus fœtus prodierit. Hic è natura petitæ rationes sectioque Cæsarea è cadavere seu matre mortua id diserte concedant adstruantque, ut est memoratum, etiam factum olim, ac fieri deinceps contingereque posse, ecquis negabit? Et vero factum quoque jam olim ut constet, est in hunc

censum hocque theatrum producenda Gorgiæ Epirotæ nativitas, quæ licet Medicorum obſervationibus, quantum memini, haud aliis inſerta reperiatur, eo tamen magis opidoque memorabilis eſt, utpote proprie huc ſpectans, cum is itidem è matre mortua ſeu cadavere, & quod plus eſt, jam jam tumulando, ſua ſponte & abſque ſectione ulla vivus in lucem advenerit, ut refert fidei probatæ ſcriptor Valerius Maximus, cujus ipſamet verba jure adſcribenda cenſeo. Ità enim habent *lib.* 1. *cap.* 8. *Gorgiæ Epirotæ fortis viri clara fuit origo, qui in funere matris utero elapſus inopinato vagitu ſuo lectum ferentes conſiſtere coëgit, novumque ſpectaculum patriæ præbuit, ex ipſo genitricis rogo lucem & cunas aſſequutus. Eodem enim momento altera jam fato functa parit, alter ante elatus quam natus eſt.* Ubi notandum cadaver lecto impoſitum ac elatum memorari, quomodo olim veteres ac hodie adhuc Itali ſuos vel ad rogum vel ad ſepulturam efferre ſolent, non ut nos arcæ vel ciſtæ incluſos. Quæ cum ſingularis ſit hiſtoria, & rem, de qua agimus, graphice illuſtrat, juvat eandem, quomodo ea annis ſuperioribus à viro Clariſſimo ac Reverendo *Theodoro Beza Vezelio* verſibus eſt reddita, his proxime ſubjicere.

Prægnante infelix amiſſa uxore maritus
Unas dum geminis apparat exequias.
Extinctæ (dictu mirabile) matris ab alvo
Salvus & incolumis prodiit ecce puer.
Salve infans elate prius, quam nate, ſepulchrum
Cui cunas, vitam mors properata dedit.
Mortua tu vero ſuperata morte triumpha,
Poſt tua nimirum funera facta parens.
Denique tu cunctos inter celebrare maritos,
Uni cui vitam mors homicida dedit.

Dab. Hardervici anno, qui ſupra, 1633.

EPIST.

EPIST. V.

IDEM

V. CL. Antonio Thysio S. Theologiæ Professori.

De loco Samuelis 1. cap. 2. verf. 5. Pingues quinam.

Clarissime ac Reverende Vir. Quod præsens facere debui, id tempore exclusus hisce nunc facio. Ago inquam tibi quam possum maximas pro ea, quam præsenti exhibuisti, prolixa humanitate tua gratias. Et vero ignosces, idque serio identidemque rogo, quod iterum iterumque vocatus non adfuerim. Etiam quod dicitur à lasso rixa quæritur, mihi non rixa, sed fatigato quies & somnus quæsitus, ac luce insequenti, cum præstituta ea die, quomodo & coram injeceram, esse Amstelodami cogerer, & ne vento, qui erat adversus, excluderer, prima mihi navi solvendum erat. Alias nihil mihi antiquius aut optatius fuisset, quam tuis eruditis interesse postliminio colloquiis, amabilique frui præsentia. Et inerat adhuc auribus atque animo meo, quod inter prandendum præter cetera injiciebas de phrasi illa Hebraica *pingues* ac *fortes*. Sed locus seu liber veteris Testamenti, quem innuebas, quia excidit, de eo certi quid statuere difficile sit. Interim videndum, num pingues ibi capiendi, qui Latinis *optimates*, *lautioresque*, seu *magnates* dicuntur, cujusmodi Hispani hodie *les Grandes* vocant. Sed vox *lauti* sive *lautiores* quam proxime accedat exprimatque illud pingues. Et ita quoque accipiendum videtur vocabulum idem *pinguia cap.* 21. *verf.* 17. *Proverb. Qui amat vinum & pinguia, non ditabitur.* Et dum hic sum, memini notasse aliquando locum, qui est Samuel. *cap.* 2. *verf.* 5. ubi *Continuimus nos ab heri & nudius tertius à mulieribus, & cum egrederemur, jam erant vasa puerorum sancta &c.* ut habet versio vulgata. Tremellius & Junius ediderunt *instrumenta puerorum*. Belgica translatio habet, *de jongers vaten*. At cum Vatablus vocem ibi Hebræam, quæ est *chel*, non tantum *vas*, sed etiam *vestem* significare doceat, nonne verius sit debere ibi Latine reddi *vestimenta*:

menta, & Belgice *clederen?* Nam & apud gentes, quibus multa à Judæis sunt, mos ille obtinuit, ut sacris non admitterentur, nisi qui vestes haberent puras, quique à fœminis abstinuissent. Unde Tibullus **:

Vos quoque abesse procul jubeo, discedere ab aris,
Queis tulit hesterna gaudia nocte Venus.
Casta placent superis, pura cum veste venite,
Et manibus puris sumite fontis aquam.

Locum præterea Samuelis illustrant ac juvant verba, quæ habentur *Exodi cap.* 19. *vers.* 14. ubi legitur, *sanctificavitque populum, qui laverant vestimenta sua, dixitque ad illos: Este parati in diem tertium, & ne appropinquetis uxoribus vestris*. Et eam quoque interpretationem expressit ibi versio nostra vernacula, sed jam alia alio vocant. Tu mi Thysi vive ac vale feliciter salutatus à nobis quam diligentissime. Dabam Hardervici VIII. Octobr. 1633.

EPIST. VI.

IDEM

Joachimo Wickefortio V. CL. S.

De morte Ducis Holsatiæ filii Regis Daniæ Christiani IV.

Mitto ad te, Ornatissime Wickevorti, versum sive parentale potius appellare carmen libet, in obitum illustrissimi Principis Udalrici, Holsatiæ ac Stormariæ Ducis, filii Regis Danorum Christiani IV. in castris Cæsareanis summa perfidia glande plumbea inopinato trajecti, dum una cum ceteris de induciis, eodem à suis castris evocatus, agit. Cui sane perfidiæ vix in veterum memoriis similis occurrit, nisi ea qua Sergium

** Lib. 2. Eleg. 1. vers. 11. Vide ad hunc locum virum multo eruditissimum Janum Broukhusium.

gium Galbam Romanum ducem notant perstringuntque scriptores ipsi Romani. Is siquidem millia aliquot Lusitanorum, & in his florem juventutis, data similiter fide, in unum convocata vel trucidavit vel vendidit. At hi id egerunt, ut uno per scelus sublato universum exercitum sibi adversantem subruerent, aut, quod nunc fieri videmus, imperata sibi facientem redderent. Metuo enim non modo Silesiæ toti, sed & Pomeraniæ proxime, & signa mox Cæsarea ad littus iterum Balthicum perventura. Utinam vanus ego vates sim, & unum agant Principes, quorum jam res agitur! Tu mi *Wickeforti* quam feliciter vale, & nos subinde tuis compella, edoceque quid spei reliquum, quidve literæ adferant cum ex ista, tum reliqua Germania. Dab. raptim Hardervici 11. Novemb. 1633.

EPIST. VII.

IDEM

Viro Nobiliss. CHRISTIANO FRYS, Toparchæ in Cragerup, Regis Daniæ Cancellario

De eadem.

Superiori Septembri tuæ Magnificentiæ per cognatum meum, quæ tum offerebatur occasio percommoda, affinem Ettersemii civis Hafniensis meas transmisi, quas & recte tuæ Magnificentiæ redditas nullus ambigam. Nec opus magnopere eorum, quæ illis tum inserta fuerunt, repetitionem instituere. Saltem, quod alias memini, nunc reticendum haud puto, tomi nimirum operis nostri historiæ Danicæ primi nunc pleraque exemplaria distracta esse, & ideo fortasse quam minabatur in detrimentum prioris typographus alius editionem typo minori non esse subsequutam, quamvis id etiamnum haud omnino deposuisse eundem intelligo. Sed dabit spero vires & vitam deinceps Deus ad absolvendum quoque quod sequitur volumen alterum. Cui in totum addixi nunc me accinxique. Et hoc dum ago animoque volvo, scævus ad aures meas nuncius accidit de illustriss. Principe *Uldrico* Holsatiæ &c. Duce, filiorum, qui in vivis erant, Serenissimi Regis nostri tertiogenito perfi-

dia & scelere eorum, qui Cæsari militant, ut dicitur, trucidato. Hac occasione & accedente eo observantia, qua Regiam domum prosequor, non potui quin aliquo carmine, & tenui licet vena nostra, tam illustri animæ ac manibus, quod dicitur, parentarem. Cujus epicedii unum alterumque exemplar his adjunxi, rogans, oransque, ut hoc quicquid est officii nostri tua Magnificentia haud aliter interpretetur quam profectum illud ex affectu, qui est in Regiam Majestatem ejusque illustrem sobolem perpetuum devotus. Quæ ut diu floreat perennetque Deum Opt. Max. veneror quæsoque, qui & tuam Magnificentiam incolumem ac florentem quam diutissime servet ac sospitet. Dab. Harderv. IIX. Novemb. 1633.

EPIST. VIII.

IDEM

ARNOLDO BUCHELIO V. CL.

De Heda & Beka, aliisque.

Occasione Poëmatum meorum, quæ ad te modo, Clarissime Bucheli, hoc ipsum pollicitus mitto, revocatæ in mentem mihi sunt postremæ tuæ, quas dederas pridie Non. Julii anni superioris. Ex quibus præter singularem erga me & literas meliores affectum tuum, cognovi præterea studium ac desiderium, quo teneris, juvandi patriam historiam, & Bekam præsertim & Hedam emaculatiores in publicum emittendi. Quod autem addis, utrumque cum codicibus & argumentis, quæ in Archivis sunt vestris, à te collatum, ac Notis utilibus illustratum, ad virum Clarissimum *Janum Gruterum* superioribus annis, cum adhuc in vivis esset, transmissum, sed quo devenerit perturbatis postmodum ibi rebus ignorare te, jacturam interim ex eo non modo te, sed rem vel maxime literariam incurrisse, quis non viderit? cui tam insignis opera impensaque periit; nisi apographum fortasse utrumque fuerit, ac penes te autographa reservaris. Utrique illi authores quantum subsidii nobis attulerint, qualescunque licet, & cujusmodi in manibus habentur, corruptissimi, præter Danica nostra, præcipue quoque

que Gelrica, volente Deo, ostendent. Epistolæ Lipsii, quas eisdem tuis inserueras, oppido placent, & otium si esset, curarem una cum aliis eas, sed meras, & maxime, quæ in centuriis editis non comparent, ea forma, quæ est quarta, & typo, quo opuscula ejus omnia sunt excusa, in publicum edi, quo ita cum illis compingi possent. Essetque id operæ & impensæ pretium. Patris *Schotti* judicium quodnam innuas, Croci Epistolis præfixum, quod & secutum *Suertium* existimas in me meoque Amsterodamo perstringendo, non intelligo. Non enim opuscula illa eaque editio mihi unquam visa. Quicquid sit, si exstent in officinis, ut videam, curæ erit. Quod reliquum est, gratulor vobis vestrisque conatibus, qui apud vos quoque conticescere Musas haud patiamini, dum eas non tantum in minori schola, sed in altioribus item subselliis haberi, & altiora nonnihil sonare magistratui esse curæ videam. Ejusque indicium sit, quod præter cæteros, etiam nuperrime generum meum Doctorem *Antonium Matthæum* ad jus profitendum honorabili salario hinc evocarit. Qui & ipse, ni fallor, has tibi tradet. Optavissem quidem apud nos subsistere potuisset, sed ita volente ac dirigente supremo rerum arbitro, qui hanc ei Spartam non ambienti obtulit, acceptandam honestissimam vocationem putavit. Tu mi optime Bucheli feliciter vive ac vale salutatus à me quam diligentissime. Dab. Hardervici 19. Januar. 1634.

EPIST. IX.

IDEM

Viro Ornatiss. Gulielmo Gillonio S.

An quis Gelriæ Dux unquam vivus in hostium venerit potestatem.

Ornatissime Gilloni, Etiamsi hoc tempore finitis, quæ hyemales fuere, publicis lectionibus nostris, non una distraheret cura, deësse tamen honestissimæ petitioni tuæ, sive ad quæstionem, quam adducis, Gelriæ nostræ historiam ac res spectantem, silere haud quaquam volui. Quod autem conti-

 nuo

nuo, & statim post acceptas tuas non responderim, tribues, si libet, eisdem, quas dixi, occupationibus meis. Duo quæris; prius est, an legerim, vel in archivis Ducatus hujus repererim, Comitem sive Ducem aliquem Gelrorum in prælio quodam ab hoste captum, sed liberatum à duobus fratribus sub eo militantibus, quos idem tanti beneficii ergo libertate donarit, attributo iisdem symbolo, suo perquam simili. Hoc prius; alterum erat, num viderim aliquando antiquum Chronicon Gandavense, in quo narratio ea haberetur. Ad utrumque fateor nihil habere inpræsentiarum me certi, quod respondeam, nisi quod Gulielmus Marchio Juliacensis, qui postmodum Gelriæ Dux fuit, anno Christi 1371. in prælio Basservilensi à Wenceslao Bohemo Brabantiæ Duce captus, ac mirabiliter suppetias accurrente præter ceteros Eduardo Gelriæ Duce, avunculo ejus, qui tamen ipse occubuit, à captivitate liberatus, ipsumque Brabantiæ Ducem Wenceslaum in vincula abduxerit. Et id licet non uno modo memoretur à Chronologis, peculiariter tamen de fratribus duobus, qui id ei officii captivo præstiterint, deque symbolo iisdem tributo nihil reperio. Nam ut innuis Gandavense illud Chronicon vetustum, quo id ut ais contineatur, non memini vidisse me. Certe Brabantiæ Chronicon vernaculum, nec Mejerum aut Frossardum, cujus est in manibus epitome Latina, aliosve, neque schedas etiam meas MSS. id referre memoria teneo. Ad alium Comitem aut Ducem quempiam pertinere, nec id invenio. Quapropter si occurrat, aut nancisci aliquando id Chronicon tibi contingat, hoc me doceas rogo, me inquam, cujus ut habent præterea literæ tuæ, ante decennium auditor ac discipulus fueris. Et vere, quod addis, exciderat mihi tanto intervallo temporis hoc nomen tuum, nisi egregia & eleganti hac Epistola tua id in mentem mihi revocasses, sed eo nunc clarior mihi chariorque, quod etiam memorem ac gratum hoc ipso te discipulum declaras experiarque. Quod reliquum est te etiam atque etiam salvere jubeo ac valere quam feliciter. Dab. Hardervici XIX. Martii 1634.

EPIST.

EPIST. X.

IDEM

Viro Ornatiss. Huberto Berchio S.

Goylandiæ originatio. Olim Comitum Zutphaniensium. Plinius explicatur lib. 4. *cap.* 15.

Goilandiæ Chronicon Belgice concinnari à te, Berchi ornatissime, tuæ, quas ad me superioribus diebus dedisti quam humanissimas, literulæ indicium fecerunt. Ex quibus & illud percipere potui hærere in originatione vocis Goilandiæ te, cum sint, qui Goilandiam corrupte dici, & à Goedela cœnobii Altenatis Abbatissa *Goedelandiam* nuncupandam tradant, & alii vicissim, quos inter & me recenses, à Chaucis, qui Plinio in Rheno agnoscuntur, Goicos & Goilandiam deducant. Quarum sententiarum quæ veritati propior sit, ut appareat, expendenda Plinii verba, quæ ita habent *lib.* 4. *cap.* 15. *natur. hist. In Rheno ipso prope C. millia passuum in longitudinem nobilissima Batavorum insula & Caninefatum, & aliæ Frisiorum, Chaucorum, Frisiabonum, Sturiorum, Marsatiorum sternuntur inter Helium & Flevum. Ita appellantur ostia, in quæ effusus Rhenus à Septentrione, in lacus ab Occidente, in amnem Mosam se spargit.* Qui septem numero populi, intra hunc Rheni complexum Plinio proditi, unde indagari hodie aut ostendi certius poterunt, quam ex vocum earundem, quæ supersunt etiamnum, vestigiis? Batavos, qui locum primum tenent, quis esse neget, qui nunc Bataviæ agrum, *Betuam* vulgo dictum, incolunt, Gelriæ populum, *boven & neder Betouw* vulgo dicimus? Nam quæ Oceanum versus eorundem Batavorum protensa pars fuit, eam mutato nomine Hollandi nunc sibi & Hollandia vindicat, ut alibi ostensum. Et hinc qui proximi sequuntur *Caninefates* vix existimem inficiaturum quempiam in Kennemariis nostratibus exaudiri. Et *Frisios*, qui Tacito *minores*, esse eos, qui à Frisiis ceteris (continentem Germaniæ colentibus Plinio trans Rhenum dictis) per ostium Rheni, Flevum & lacus separari videntur. Jam de ceteris, qui quatuor sunt, Chaucis, Frisiabonibus, Sturiis, & Marsatiis, nonne eodem modo judicium ac

Batavi. *Caninefates.* *Frisii.*

Marsatii. ac conjectura facienda? Et quidem Marsatiorum, ut ab ultimis incipiam, reliquias & monumentum aliquod custodire vicos Ultrajectinæ diœceseos, intra Rheni elicem positos *Marsen* & *Marsberghe* *Sturii.* Sturios, vel ut legisse videtur Haemrodius, Urios, reponere nobis Austrini sinus, quem Rhenus idem fecit, insulam *Uricham* vulgo Urck dictam. Et *Frisiabones* *Frisiabones.* intelligi ex ingenti illa ac herbosa juxta Waterlandos planitie, corrupte *Brisæpe* pro *Frisæpe* nuncupata, quamvis & alias ostensum doctis ex ** etymo *Frisiabonum* esse eos & coluisse Frisiis superioribus quam proximos. *Wonen* enim nobis habitare est. Dani per *B.* efferunt, usurpantque in nonnullis suorum popularium, ut sunt *Falsterbones*, *Funbones*. Quin & promiscue scriptum reperitur *Frisiabones* & *Frisiavones*, sicuti *Chaibones* & *Chaivones*. Nunc reliquos indicari similiter, ac superesse Rhe- *Chauci.* nos *Chaucos* in Apcoudiis, Accojis, & Goicis, quomodo hodie fere nominamus, intra nimirum Rhenum positis, quid multis repetere hic opus, cum alibi sit satis demonstratum id nobis? Sed opponat quispiam, quam esse dixi aliorum sententiam, non *Goicos* aut *Gollandiam*, sed *Godelandiam* dicendam, cum ditio ista ab Othone Imperatore ejus appellationis primo *Goedela* cœnobii Altenatis Antistitæ donata sit, ac nomine ipsius ceu magno auctoramento exornata, ut ita, quæ Goedelandia est, corrupta ac vitiosa loquendi consuetudo Goilandiam nuncupet. Non me latet tradere hoc non modo *Hadrianum Junium*, ubi de *Nardene* agit, sed & alios. At vellem hoc certis tabulis ab authore datis ostenderent. Et magis, cum *Goedela*, quæ *Junio* dicitur Antistita cœnobii *Altenatis*, aliis dicatur Antistita cœnobii *Altenæ*, & aliis vicissim *Altenatensis*. Lambertus Hortensius *Elstense* cœnobium vocat. At certum est primam, quæ *Eltensis* cœnobii, hodie *Elterberch*, inter *Emricam* & *Arnhemum* siti, Antistita fuit, filiam fuisse Comitis Zutphaniæ Vichmanni, Lutgardim nomine. Et ab eodem Vichmanno præter alia, quicquid haberet agri *Nardenatium*, sive *Goylandiæ*, cœnobio eidem donatum, ea lege, ut filia ipsius Lutgardis ejusdem cœnobii Abbatissa esset. Et eam donationem tum temporis, qui fuit annus Christi DCCCC. LXX. Imperatorem *Othonem* ejus nominis primum habuisse ratam, ac denique supervixisse eandem Lutgardim Othoni primo, utpote quæ mortua sit sub Othone tertio. Quæ cum ita sint, quomodo

** Vide Analect. Tom. I. nostræ Edit. pag. 344.

modo jam ista, quæ referuntur de *Goedela* cœnobii *Eltensis*, si Dis placet, sub Othone primo Antistita locum habeant? Ei scilicet ditionem Goylandiæ ea ut dictum lege ab Othone primo esse donatam, Othone inquam primo, cujus ea donatio non erat. Erat enim, ut ipsum habet Othonis primi diploma, Zutphaniæ Comitis Vichmanni, qui eum districtum à majoribus suis Zutphaniæ Comitibus velut per manus traditum tum possidebat. Ut jure statuendum Nardenatium agrum, sive Goylandiam, sui juris dynastiam fuisse ante Hollandiæ Comitum, aut Præsulum Ultrajectinorum tempora: præsertim cum verba, quæ ex archivis urbis Nardensis literæ tuæ vernacula recitant, eodem eant, ista scilicet, *Goilant ofte Nardinxlant is by de Keysers van Romen een particulier Heer gegeven ende verleent geweest, eer eenich Bischop van Utrecht ofte Grave van Hollant was.* Sed hæc taliaque tibi, Ornatissime Berchi, tractanda propius, tuaque Sparta est, quam & te egregie nobis exornatam daturum brevi nullus ambigo. Hardervici Gelrorum x. Maji 1634.

EPIST. XI.

IDEM

EIDEM.

Goylandiæ an nomen à Goedela, seu ut alii Godelenda, Abbatissa Altinensi. Hadriani Junii opinio.

ORnatissime Berchi. Quod Nardinclandiam accepisse Goylandiæ nomen ab ea Abbatissa, cui Godelendæ nomen fuit, quæque claruit tempore Florentii Comitis Hollandiæ Ann. Chr. 1280. & quod excurrit, nullus dubites, id quonam præcipue argumento asseras; non reperio. Nam diploma quod adducis, quo memoratur Comes Florentius à venerabili domina Godelenda Abbatissa ecclesiæ Altinensis terram, quæ vocatur *Nardinclant, cum omnibus pertinentiis suis & cum omnibus juribus suis &c. pro viginti quinque libris Trajectensium legalium denariorum*, ut verba diplomatis habent, recepisse, nihil habet, quod ejus vel tenuem suspicionem injiciat. Lambertus Hortensius hanc Abbatissam Godelevam vocat, nec diserte

diserte etiam id, quod ad nominis immutationem, asserere videtur illo versu

Abbatissa, cui nomen Godeleva perenne,
Elstensis quondam libera jura dedit.
Transtulit Hollandum ad Comitem sua jura &c.

Ex quo jura ditionis profecta primitus à Godeleva non nomen Godelandiæ proprie intelligas. Hadrianus Junius longe alia habet, alioque abit. Vult enim is referendam hanc Antistitam ad tempora Othonis primi, qui floruit Ann. Chr. 970. & tunc enatum simul hoc nominis, ut *Godelanda* ab Antistita diceretur. Ait enim, ubi de Nardeno, in Batavia sua, *Est autem caput ditionis Godelandæ, quam corrupta & vitiosa consuetudo Goylandiam nuncupat, olim ab Othone Imperatore ejus appellationis primo Goedelæ cœnobii Altinensis Antistitæ donatam, atque illius nomine ceu magno auctoramento ornatam, à qua transisse ad Hollandi Principis jus in loco beneficii annotatum legitur.* En quam dissentanea! Fatetur *Junius* tempore Othonis primi hæc facta, cum diploma, quod adfert, trecentis annis posterius sit, & Comitem nomine *Florentium*, qui Othonis primi ævo, quo tandem *Junius* abit, esse nullus potuit. Sed ut videas Juniana isthæc è fabulis assumpta, esseque tanti viri μνημονικὸν sphalma, præsertim cum nusquam cohæreant, seque ipsa evertant, operæ est pretium adscribere ac repetere, quæ idem *Junius* jam ante scripserat *p.* 28. ejusdem suæ Bataviæ, item *p.* 191. ista scilicet: *Dicam tamen quod sentio, si ulli fuere inter Bataviæ populos* Chauci, *ut à* Plinio *commemorantur, eos Goilandiam tenuisse, olimque Couclandos, velut ditionis Caucorum incolas, deinde paulatim senio linguæ Goilandios transnominatos crediderim.* Quibus positis verbum non amplius addo, teque valere ac salvere jubeo. Dab. raptim Hardervici xv. Septembr. 1634.

EPIST. XII.

IDEM

Viro Clariss. Joh. Frederico Gronovio S.

Cyprianus emendatus.

Ornatissime Gronovi, Quod tardius respondeam ad tuas non unam adferre causam possem, sed referre singulas lon-

longius foret. Illud interim certum habe, nullam hic aut negligentiam aut oblivionem tui fuisse, sed omne hoc ad me aut mea tam publica quam privata referendum negotia, & ea excusare merito, siquid hic culpæ sit, nullus ambigam. Cyprianus meus MS. vellem esset in Musæo aut manibus tuis, sed nautis concedere, quamvis de eorum fide non est magnopere quod querar, tamen metuo, & nosti illud, ** *Frangere dum metuo, frango crystallina.* Ipsemet ante brumam venturum Amsterodamum me credo, & fortassis opinione citius. Nota tua, quam misisti, ad eundem Cyprianum, placet. Invenies que *epist.* VII. *lib.* 2. quod eam oppido firmet, illud nimirum: *nec non etiam contra illos, qui illicitis sacrificiis manus suas & ora polluceant, pollutis ante mentibus propriis, unde etiam sunt ipsæ manus atque ora polluta.* Sed & eadem epistola, quod proxime legitur; *& nisi vos severitatis eversa fidei majestate dissolvere*, quid in eo sani est? Scies egregie id olim emaculatum ab erudita quadam virgine Clariss. viri Th. Mori filia legendo, *& nervos severitatis eversa fidei majestate dissolvere.* De qua emendatione an tibi constet, ubi intellexero, fortasse plura. Hoc interim rogatum te habeam, ut me doceas, num ad manus tibi sit, qui nuper Parisiis prodiit, Rigaltii Tertullianus. De eo ubi certior ex te ero, volente Deo, uberius. Interim quam feliciter vale. Hardervici 21. Octobr. 1634.

EPIST. XIII.

IDEM.

Viro Clariss. Claudio Salmasio. S.

De libello quodam Pontani. De voce Gallica Coet.

PRæstantissime Salmasi, Gaudeo superioribus diebus occasionem datam mihi non salutandi modo te, sed & aditum simul patefactum ad contrahendum propiorem inter nos amicitiæ

** Ex Martial. Lib. 14. Apophoret. Epigr. 109.
Frangere dum metuis, franges crystallina: peccant
Secura nimium sollicitaque manus.

citiæ nexum, idque auspiciis inque ædibus viri oppido Clarissimi nobisque amicissimi Vossii nostri. Ego sane eum diem candido signandum lapillo puto, semperque charum habebo. Et hoc ut tester firmemque velim esse hanc chartam manumque meam veluti syngrapham. Cui adjunxi epistolam istam meam typis hic descriptam occasione Præfationis Jesuitastri cujusdam, qui, ut nuper alter ille, in me meamque Amsterodamum plures ante annos evulgatum ex transverso incurrendum sibi putavit. Paucis quidem ille, & ut solet id hominum genus, vellicatim ac desultorie, nunc hoc nunc illud carpendo, plurimumque æstuans, nec quicquam tamen, quod rem spectet, eloquendo, ut sepia se occultat, elabique studet. Nos prehendere tamen hominem amisi sumus, & istis pagellis, quantum pro tempore licuit, responsum illi reddimus. Sed de eo tuum aliorumque judicium esto. Res enim publica est. Dum vero hic sumus, mi Salmasi, plurimum te amo, ut locum indices authoris illius, de quo inter prandendum in mensa Dn. Vossii injiciebas, qui porculum sive porcellum lingua Gallica nominari tradit *Coet*, sive *Coeten*, aut simili modo. Excidit enim, ut & liber & auctor ille inter Latinos medicos, quem nominabas. Rogoque, ne grave sit, hacque egregia observatione amicitiam hanc nostram inities, meque postliminio hoc doceas. Hardervic. IV. Kal. Novembr. 1634.

EPIST. XIV.

PETRUS SCRIVERIUS

Isacio suo

S. P. D.

Judicium de Heda. De Junii Batavia. Divæi Austrasia. Anonymi Amstelodamum.

HEri literas tuas accepi. Per quem eæ traditæ sint ignoro. Hoc die misit ad me *Raphelengius*, num quid ad te vellem. Quamquam occupatus eram, & nihil fere erat, de quo ad te scribe-

ſcriberem, tamen oblatam illam bellam occaſionem præterlabi paſſus ſum. Eam itaque illico arripui, & ſimul calamum, qui hæc ſumma cum feſtinatione. De *Hedæ* loco curatius, quam nuper feci, ad te ſcribere non poſſum. Fugit te, quod alicujus Regis Francici diploma eſſe tibi perſuadeas. Non eſt. Quare annum Chriſti, quo *Commemoratio* iſta inſtituta eſt, aut ſignata, non eſt, quod temere apud Hedam quæras. Nec ſcio, an alibi in Archivis Trajectenſibus exſtet. Quare hoc ſimus Catone contenti. Monui nuper eam inſertam ab Heda elogio Epiſcopi Odilbaldi, cujus annum emortualem adjeci, & quædam alia, quæ ad rem putabam pertinere. Junii Bataviam quando prælo traditurus ſim, adhuc incertum. Raphelengii prela omnia occupata ſunt, neque ego adhuc paratus ſum. Colligam Deo volente hac hyeme, & tua, quæ humaniſſime offers, adjungam, purpuram videlicet panno meo. Hoc age, & communica primo otio, quod obnixe te rogo. Communicabis autem imputaturo amico ſine dolo. Nihil typographo traditurus ſum, priuſquam omnia mea abſolvero. Non enim libenter currente prælo, quod nuper feci, tumultuarie & temere quidpiam chartis illinerem. Auctores, quod te velle video, nullos adjiciam. *Heda* quidem ſcriptor luce digniſſimus, ſed ei in *Batavia Junii* vix locus: & auctor ille peculiarem habet difficultatem: de quo aliquando coram, aut alias per otium: nunc propero. De Animadverſionibus meis & Obſervationibus in *Junium*, etiam coram. *Divæi* Auſtraſiam, & alia multa ejuſdem ſcripta, ſunt, qui promittant, quos & literis monui, ut dicta factis cohoneſtarent. Nihil dum tamen ejus viri prodiit, quod ſciam. Anonymi illud ſcriptum de *Amſterodamo*, quod penes te eſſe conſtat, quid diutius mihi invides? Nequaquam invidebo ais. Atqui quare id non primo ſtatim tempore miſſum fuit? Sane oportuit, vel illud ipſum exemplar Domini *ten Grotenhuyſen*. Utique quum interim oblati ſint homines bene certi, per quos mitteres, bona fide remittendum. Hoc age, niſi me totum in fermento eſſe velis, nunc quidem non modice iratum, ſed & triſtem in funere filioli tui, qui tibi unicus erat, niſi fallor. Vale XII. Novembr. CIƆ. IƆC. IX.

EPIST. XV.

PETRUS SCRIVERIUS

Johanni Isacio suo S.

De Itinerario Pontani. Alia quædam.

HOdie mane allatus est tandem fasciculus iste librorum, qui nunc recta ad te. In eo est Cosmographia *Merulæ*, *Notitia* imperii, Observationes *Schenokii*, & *Plautus Taubmanni*, in cujus Commentario multa tui mentio. Videbis, quid sit, & judicium tuum perscribes. Suevicos scriptores, quam primum Lugdunum venero mittam. *Apulejus Wouwerii* non exspectabis frustra. Necdum enim prodiit, quod sciam, nisi post discessum meum allatus sit. Nam se alios libros exspectare dictitant librarii nostri. Itinerarii tui specimen à te mendis, quibus scatebat, magna ex parte liberatum vidi. Atque obiter etiam post censuram tuam percurri, & non pauca item operarum menda sustuli. Unum quoque Isacii mei inveni. Dicis in descriptione Nemausi:

Quid memorabo aras? quid tot monumenta vetusta
Sculpta notis? queis nunc obscura memoria rerum
Clara per annales antiquaque scripta relucet.

Medius horum versuum aperte peccat in legem Pediam quem quomodo emendari velis prima occasione significabis. Alias ego aliud quid substituam. Quod tamen per te ipsum fieri malim. Ne sincerum vas incrustasse dicar forsitan. Cras, volente Deo, Lugdunum ad Musas meas proficiscar, & mecum Itinerarium tuum, quod in illud tempus servavi ob hoc mendum imprudenter à te commissum scilicet. Alioquin hodie præmisissem. Heinsium nostrum *Crepundiis* suis ad *Silium* in eodem luto hæsisse memini, admonitumque à me correxisse. Idem ut facias te etiam atque etiam rogo, mi Isaci. Salveat iterum optimus doctissimusque Thysius. Scribebam Amstero-

rodami animo & calamo ut vides festinantissimo, xv. Novembr. CIↃ. IↃC. V.

EPIST. XVI.

IDEM

V. CL. Jo. Isacio Pontano S.

De Catalogo librorum Commelinianorum.

ISaci mellitissime, Octiduum est, & quod excurrit, ex quo literæ tuæ per Brinckium allatæ una cum librorum fasciculo mihi traditæ sunt. Nihil dum interea temporis, quod ad te scriberem, aut mitterem, occurrit, nisi forte hunc librorum *Commelinianorum* Catalogum, quem nuper concinnabam, dignum existimes, quem inspicias, enotesque obiter quos emi tibi libros velis. Poteris & si videbitur cum Thysio communicare, eumque meo nomine quam officiosissime salutare. Et si quid ad vos super exercitu nostro novi adferatur, quod nos dum hic sumus (erimus autem sex septem diebus proximis) recreaturum putes, quæso, communica. Vale cum suavissima uxorcula. Mea ut & Pater meus te salutant. Scripsi Amsterodami xv. Septemb. CIↃ. IↃC. V.

Sed heus! Indicem in *Itinerarium* tuum, & siqua alia quando habebimus? Rogat idem me typographus, cui hæc cessatio non est ex animi sententia.

EPIST. XVII.

V. CL. Johanni Isacio Pontano

CONSTANTINUS l'EMPEREUR ab Opwyck S.

Successor quæritur Hardervici in locum Hoeingii.

VIr Celeberrime, Binas à te accepi literas, quibus illud de genero tuo, quod petieram indicabas. In secundis theses, de quibus inter nos egeramus, addebas. Quas remitto,

to, quia easdem aliunde accepi. Nihil rescribendum erat, quandoquidem nondum quicquam certi habebam, sicuti ne nunc quidem. Lente id & caute agendum est. Postea librum tuum de mari libero transmisisti. Me non statim debitas egisse gratias, cum & meæ famæ ibidem studiosus fueris, mirari nolito: quandoquidem amicis Hardervicensis coram salutandis deliberabam. Sed gratiis pro beneficio & dono actis ad tertias accedo literas, quibus evestigio responsum petis. De successore viri præstantissimi *S. Hoeingii* satagitis: & virum & idoneum indicari vultis, qui & authoritate & eruditione prædecessoris desiderium minuere possit. Sunt complures, qui istam provinciam, quam alter dereliquit morte ereptus, libenter susciperent, verum duos præ cæteris novi familiariter, adeo ut de ipsis certius testari possim. Unus est Corrector Alcmariensis, quem in Græcis & Logicis versatum scio, sed vereor ut Alcmarienses eum dimittant. Etenim ob pietatem, humilitatem animi, benignitatem, in docendo dexteritatem singularem, aliasque dotes, illis est gratissimus. Sed quid tentare nocebit? Alter est raræ eruditionis & in Philosophia & Græcis literis inprimis eminet. Sed nomen adhuc supprimo, donec cum eo familiarius egero. Si enim ab eo abhorreret, nomen etiam reticeri vellet. Ego intra paucos dies cum eo negotium communicabo. Interim vobis omnibus permaneo addictissimus *C. L'Empereur ab Opwyck*. Lugd. Bat. 4. Aug. ann: partæ salutis 1635.

EPIST. XVIII.

ISACIUS SCRIVERIO

Suo S. P. D.

Ubi olim Mattiaci. De Goldasti Collectaneis de cultu imaginum.

Acceptissimæ fuerunt, quæ diebus superioribus una cum librorum fasciculo ad nos transmisisti literas. Petitionibus autem tuis, quod in totum minus respondeam, varias adferre caussas possum, sed omnes extra me positas. Nam primo manuscriptum illud Chronicon fancte mihi concreditum, nec nisi ad dominos redditurum promisi. Amplissimus quoque *Sandius*

eadem

eadem lege obſtringitur, quatenus Codex non privati hominis, ſed publicus eſt. Ipſum vero Sandium brevi hic exſpectari intelligo, atque ita præſens præſentem conveniam, tuique voti certiorem reddam. Aquilium aliunde commodatum Brinckius penes ſe nunc non habet, ſed ante menſes aliquot poſſeſſori reddiderat jam alibi commoranti. Spem interea facit per literas ab eodem ſe repetiturum. Nunc ergo Trajectenſem hiſtoriolam ſolam mittimus, ſi forte illa tibi uſui eſſe poſſit, quod omnino confido. Nam ut ille dicebat; nullus liber tam malus, quin aliquid boni contineat. De *Arborichis* Procopii cogitabo. *Mattiacos* quod eſſe partem *Bataviæ* aut vicinam *Bataviæ* exiſtimes, quia Tacitus dixit in eodem cum Batavis obſequio degere, non neceſſario concluditur. Nam in eodem obſequio fuiſſe vult, ſed, ut addit, in ſua ripa. Nihil autem certius, quam ex adverſo Moguntiæ ultra Rhenum egiſſe, quomodo ex Ammiani præclaro loco in *Originibus* noſtris *cap.* 6. oſtendi. Et Mattiacorum coloniam non minus in Zelandiam & vicinam Bataviam ac reliquorum *Cattorum* tranſmiſſam nullus dubito. Feci & Martialis tui ibi mentionem, præſertim quia *Mattiacas* pilas eaſdem facit cum ſpuma illa cauſtica, quæ Theutonicos capillos irrufat. At tu etiam *ſpumam* non *cauſticam* ſed *Batavam* eidem nominatim videris innuere, non addito tamen ** epigrammatis loco, quod optaſſem. Non enim nunc occurrit. *Divæi* libellum de Auſtraſia, quem eſſe penes amicos nuper indicaſti, quæſo te, urge ut lucem aſpiciat, typiſque quam primum deſcribatur. Dignus erit ille poſthumus, cujus Lucina clueas. Thyſius noſter *Goldaſti* de imaginum cultu collectanea avide & uno impetu ſtatim percurrit. Sunt fere eadem illa, quæ ipſemet jam diu parata habuit, qui tamen & alia plura præterea addidiſſet, Synodi Francofurtenſis canones, & reliqua, quæ conqueritur *Goldaſtus* ſe reperire adhuc nequiiſſe. In notis etiam Goldaſti ait eſſe, quæ animadverſione digna ſunt. Nam tenuia nonnulla intercurrunt, nonnulla etiam dubia & falſa, quæ adferri plerumque ſolent adverſus imaginum cultum, cum ejuſmodi amentatis haſtis haud opus ſit, præſertim apud Pontificios, qui calumniandi anſam inde aucupantur, quaſi undequaque nos aurulas omnes captemus ad rei defenſionem,

Ubi hodie thermæ *Weisbadenſes* aliæque etiam *Badenſes* ſunt ſuperius juxta Argentoratum ſitæ. Et aliæ inſuper *Badenſes* in Helvetiis.

** Vide Martial. Lib. 8. Epigr. 33. vers. 20.

nem quæ alias per se perspicua satis est, & argumentis nititur extra omnem controversiam positis. Auctor fui Dno Thysio, ut Appendicem adjiceret *Goldasti Collectaneis* una cum *Notis* & *Animadversionibus* tam in ipsum *Goldastum* quam *Decreta* illa *Imperatoria*. De quo quid censeas intelligere desideramus. Addidit sane schedam ipse Thysius, ut locum istum cum cura inspectum explicatumque per te habere quam citissime possit. *Grutero* nostro ante elapsas nundinas serio scripseram super instituto isto de *Rebus* & *Originibus Francicis*, sed nihil rescripsisse comperio, cum alias in isto genere semper impigrum atque alacrem expertus sim. Tu si forte ad eum, quæso meo nomine aurem illi vellas. *Brinckius* noster, qui Trajectensem hanc, cujus memini, tibi historiolam transmittit, amice interim petit, ut pergas in emaculanda veteri Batavia, & si forte nunc excusa sit, exemplum communices, simulque resalutat una cum Thysio quam diligentissime. Vale Hardervici 20. Decembr.

EPIST. XIX.

V. CL. Petro Scriverio

JO. ISACIUS PONTANUS Sal.

Tuceta. Casnar.

OBlata per Brinckium nostrum occasione cogor iterum de typothetis querelam tibi occinere. Nam ecce quos antea celeritatis nimiæ incusabam, nunc vice versa tarditatis arguendi, quamvis celeritatis illa nupera incusatio, animi magis gratia, quam quod ita serio sentirem, instituta fuerit. Illis enim componentibus pares esse scribendo meditandoque facile possumus, modo tempori commonefiamus. Nec in nobis adhuc desideratum aliquid magnopere conqueri eos posse puto. Quicquid tamen est per te certior fieri quam primum expeto, ut semel & serio universum hoc ad optatam metam deducamus. Indicem & cetera, quantum ex hisce pagellis fieri licuit, concinnare cœpi, ubi suppetent reliqua, brevi omnia absolvam & mittam. Velim etiam de Scaligero nostro quid sit expectandum verbulo subindices. Nam & ego inter Omissa duo etiamnum meminisse possum omnino non omittenda. Alterum est apud veterem

veterem Commentatorem Persii *Tuceta* scilicet. Alterum est *casnar* Labieni apud Quintilianum. Utrumque est obscurius & à re alienum, ut prius mihi visum: nunc succurrit, & capio. Tu siquid aliud insuper habes, communica & juva me. Dab. raptim Hardervici CIƆ. IƆC. VI. XXI. Aug. stil. vet. Aimonium, Francogalliam, Etymologum ecce hic simul remitto. Thysius te quam officiosissime salutat, & gratias habet pro Aimonio, & vicem repromittit. Salutabis etiam nostro nomine Baudium Heinsiumque.

EPIST. XX.

IDEM

Eidem S. P.

Martialis an Cocus.

TErnario numero, Scriveri desideratissime, licet eximia semper à veteribus tributa potentia sit, nihil tamen ternis ad te ordine missis literis tuarum quicquam elicere valui. Quid ergo facturus? Desinerem, si in amicitiam nostram juris vel minimum haberet suspicio: sed cum eam taliaque amoveat atque arceat tua mihi semper perspecta probitas: ecce etiam quarto venio, & Pythagoreorum jurejurando, οὐ μὰ τὴν ἁμετέρᾳ ψυχᾷ παράδοντα τετρακτύν. Et ut illi hunc quasi ad animæ perfectionem vel maxime pertinentem numerum inter arcana venerabantur; ita tu nobis responsum aliquod absolutum signatumque terque quaterque rogatus perfice. Nec effice,

Ista etiam ut referat non felix charta repulsam.

Non jam illud, quod esse desiderii nostri caput non ignoras, de Typographia repetam. Nec etiam de Suevicis cantionem icero. Tantum quid exspectandum mihi de singulis, sicuti & de Cantico illo Canticorum unico verbo depropera, ut apud Commelinum si fortassis adhuc reperiam. Itinerarii nostri quod reliquum est contexui tandem, & sermone quodam verborum limari porro desiderat. Excitabit nunc anni remeans ver, & tu

tu præsertim Phœbeis tuis literis, quas avide exspecto. Et tu interim quid agas, ** musineris, exspecto. Et quo progressus Martialis? Casaubonus quidem ** in nuperis ad Lampridium notis *Cocum* fuisse persuadere nobis vult, adducto, ut putat, forti tibicine Sarisberiensi. Tu si displicet pro ** *Coci* in Codice Lampridiano ** *quoque* substituas, & honorem Poetæ tui vindicaveris. Jam ergo ad singula tuas exspecto, & siquid insuper novi, quo capi nos putes, id quoque exspecto. Vale Hardervici CIↃ. IↃC. V.

E P I S. X X I.

V. CL. Petro Scriverio

JO. ISACIUS PONTANUS Sal.

De Scioppii indole. Schonhovii dissertatio de origine Francorum.

LAudo te, Scriveri, tandem aliquando in viam rediisti. Et nisi fecisses jam ecce tibi dicam scripturiebam, jam emissarios & nauticos circumspiciebam, qui te fugitivum sub signa reducerent. Sed ista sufficiunt & habeo confitentem reum. Operariis istis, seu tu potius mercenarios dici cupis, quod assiduis flagitiis assistas, & velut obtundas, nihil te novi facere intelligo. Nam illud hominum genus pro more suo morosum est, & Arcadicum nescio quid sapit. Illud solum mihi molestum & ægre est te causa mea molestiis & tricis irretiri. Sed bene quod ominari meliora nunc incipis, & in totum de negotio suscepto bene sperare. Forte, ut Apulejanus ille, hominem nunc isti resumunt, & *redeunt in corpora sensus*. Ita auguror & fidem firmant decursa apud vos Saturnalia. Sed omissis jocis quod alteram porro Appendicis nostræ partem jam expetis, fiet. Verum quandoquidem in ea cum veteris tum hujus ævi Politicum statum, & quomodo ad Romanos olim & vicissim

** Plin. Præf. H. N. *Dum ista (ut ait M. Varro) musinamur &c.* Laurenbergius in Antiquario ibi legit *muginamur*; alii *mussitamus*.

** Ad Ælii Lampridii Alexandrum. Cap. 38.

** Illud *Coci* duo Codices Palatini non habent, teste Jano Grutero ad d. Cap. 38.

** Sic etiam legebat Meursius teste Grutero dicto loco.

sim ab illis ad Gallos devolutum sit Galliæ regimen ordine & breviter persequar, valde vidisse atque inspexisse prius gestiam *Hotomanni Franco Galliam*, ne in eadem fortassis incurram nescius. Nam & novam de Francorum Regibus observatiunculam aliaque obiter adjicio, quibus haud dubie commodare etiam posset illa Schoonhovii, ni fallor, de Francorum origine dissertatio, quam asservari apud se manu descriptam commonet ad Jornandem humanissimus clarissimusque vester *Vulcanius*. Quæ nec absone etiam adjici connectique nostris possit, nisi aliud illi consilium. Tu quid fieri possit per occasionem expiscaberis. Interim *Franco-Galliam* vide si habere ac mittere possis, simulque specimen ejus nostri, quodcunque excusum fuerit. Senecam, quem ais à Lipsio editum, nondum vidi, sed valde cupio, sicuti & Historicum illud opus, quod existimem graviora promere, quam promittit leviculus titulus *Lovanium & Academia*. Quod ais *Apulejum* etiam *Wouwerii* extare, & in eum paratam atque excusam Augustæ Vindelicorum *Schoppii* censuram, non satis capio, quomodo adeo ex tempore id factum, quasi ad ipsum solum delatus fuerit præteritis atque insciis nobis. Idque eo magis, quod iste, uti tu facete appellas, *Pisdivius*, in media Italia jam diu neglectus ignotusque latuerit. Nisi forte ut Hunni olim & politi isti Scythæ ad desolandum vastandumque florentissimas regiones ex improviso provolarunt; sic & ille ad insultandum confundendumque nunc optimarum literarum assertores ex insidiis latibulisque non expectatus prosiliat. Nam de Scaligero quod deinceps attexis, indignatus sane sum ineptum istum graculum, & Papalem cuculam tantum sibi juris & supercilii arrogare, ut etiam meritissimam illam maximi viri operam, & absque qua fuisset vix ille vel balbutire valuisset, tam indignis modis prostituat. Sed ita sunt nostri ordinis plerique homines.

Siquid recte feceris. levior pluma est gratia:
Siquid peccatum est plumbeas iras gerunt.

Imo & isti nostri non gerunt modo, aut animo (ut illi Plautini divites) iras condunt, sed ferocissimis conviciis plenisque plaustris stolidissimum animi sui jus atque virus in optimos quosque idque publice profundunt. Unde & mihi sæpius decretum

 parcius

parcius aut omnino hoc studiorum genus non attingere, ne dum omnia fecerim ipsemet quoque majorem laborem quam laudem inveniam. Retrahit nihilominus identidem illa occulti divina potentia fati, tum etiam spes æquiorum judiciorum, qui si non in singulis saltem quia in aliquibus magni hujus rei literariæ ædificii partibus redintegrandis officio non defuerimus juvandi conatum non improbabunt. Quod virtutis esse mihi constat, non eorum, qui illam, & quos illa fugit. Habes Scriveri, quod ad epistolæ tuæ singula lemmata libuit pleniuscule reponere. Tu non desines nos sæpius ejusmodi sermonibus recreare. Hardervici x. Kal. Mart. 1606.

EPIST. XXII.

PETRUS SCRIVERIUS

Joh. Isacio suo S. P. D.

Shonhovii dissertatio de Francorum origine. De eadem dissertatio Hermanni Comitis Nuenarii. Martialis Scriverii.

SI me hic suavissimis doctissimisque tuis literis responsurum putes, aut magnum aliquid fortassis animo volvas, mi Isaci, sane falleris. Scribo enim hæc, ut dicit ille, stans pede in uno. Adsunt consanguinei aliquot & affines, atque utinam adessent tantum! nunc totum me sibi vindicant, ita ut vix otium sit scalpendis, quod ajunt, auribus. Et sane ni *Brinckius*, cui literas meas superioribus diebus promisi, hodie mane me de domuitione sua monuisset, nec nunc etiam has subitas licet & insubidas habuisses. Nam tempus illud quod iis exarandis impendi, id omne quanquam pusillum suffuratum sibi queruntur amici: sed querantur, ego nec futilitatis argui, nec tam bellam occasionem omittere volui. Ad rem itaque ut veniam. Itinerarium tuum, ut Teucris illa apud Ciceronem, lentum profecto negotium est. Iterum cessant Marrucini illi asini, cessabuntque totum adhuc octiduum. Sed post illud diligentem & absque ullis feriis operam mihi pollicitus est ipse *Basson*. Quare Isaci mi noli animum despondere, sed hoc quod restat favente Persica aliquando.

quando perfice. Atque audin cura, ut extremo hoc mense habeam, aut saltem primo Aprili. Ne quum operæ serio pergunt, nos in mora simus. *Franco-Galliam Hotomanni*, quam videre aves, en tibi. Dissertationem eruditissimi *Schoonhovii* de origine Francorum impetrare ab Euclione tenacissimo minime potui. Hesterna adhuc die observato mollissimo fandi tempore perquam delenifice ea de re ipsum compellàbam, totamque Suadam, aliis namque machinis in hoc negotio opus non erat, admovebam. Sed frustra. Dicebat se eam velle cum Amplissimo *Thuano* aut cum Clarissimo *Pithæo* per occasionem communicare. Addebat etiam ea usum esse *Junium* nostrum, in cujus *Batavia* pene eadem de Francis *cap.* IX. Illo igitur Catone contentus age quod agis. Nisi inspicere velis, quod ego omnino è re tuà futurum existimo, quæ de Francis scripsit *Flaccius Illyricus*, & pro eo adversus Bellarminum Franciscus Junius. Sed hæc vidisti forsan, & communicavit, uti arbitror, clarissimus Thysius. Exstat & de origine & sedibus priscorum Francorum *Commentariolus* seu Epistola *Hermanni* Comitis *Neunarii*. Edita aliquoties in Germania, & ante annos plus minus XX. Antverpiæ apud *Christophorum Plantinum* inter Auctores descriptionis utriusque Germaniæ. Quam vidisse te puto. Hæc Epistola quum brevis sit, neque illepida, neque invenusta, non incommode tuis forte adjici connectique possit. Tu vide; ego hic importunitate amicorum cœptum orationis filum cogor abrumpere. Non possum tamen vel invitis iis quin hic paucula attexam. Si illam, de qua modo loquebar, Epistolam non videris, indica & mittam, & si quibus aliis libris tibi opus erit, perlibenter tecum communicabo. Erunt procul dubio alia ejus farinæ scripta, quorum nomina homini curis innumeris occupato, prensationibusque importunis detento nunc non occurrunt. Vellem hic si liberum esset aliquid de *Marcilio* dicere, & Martiale Parisino, sed ut modo dixi vetant amici. De his itaque alias. Nunc finiam, si prius te per Musarum omnia sacra rogavero atque obsecravero, ne cum quoquam mortalium *Martialem* hunc meum, quem *Brinckio* tibi reddendum tradidi, communices. Ostendere quidem potes, sed ostendere tantum. Commodato autem alicui dare, vel etiam in exteras regiones amandare etiam atque etiam veto. Sed quid ego hæc apud te, quasi inter bonos

bene agier oportere nescias ? *Martiali* notas *Gruteri* addidi, ut indidem conjecturas aliquot aurigante ingenio tuo depromeres aut eliceres. Hoc age & siqua felix sub manu tibi conjectura nascatur eam ad marginem libri annotare velis. Jam decretissimum est mihi Auctorem illum emittere, & cis paucos dies aggrediar *Notas* meas describere. In his si *Isacium* aliquoties legi cupis, da operam, Vir Præstantissime, & vale. Scripsi summa cum festinatione XV. Mart. CIↃ. IↃC. V.

Baronium, quod pene oblitus eram scribere, fartum tectum accepi. Adscribo homini clarissimo, Thysio inquam, amicissimam salutem. Idem facit Nassanus, qui vobis nuper Harderwici adfuit, nunc itineri accinctus magnam Britanniam & inde Galliam Allobrogesque suos cogitat. Deus Opt. Max. juvenem ad recta natum servet, atque incolumen ad suos reducat.

EPIST. XXIII.

MARCO ZUERIO BOXHORNIO

S. D.

JOH. ISACIUS PONTANUS.

Tacitus locis aliquot correctus in vita Agricolæ.

SCribis inter cetera, cognate ornatissime, in eo te esse, ut vitam Julii Agricolæ commentariis tuis illustratam publico dones, à me amice petens, ut si quid habeam, quod institutum id tuum juvare possit, candidus impertirer. Facis tu quidem quod soles, id est, magna tibi de me polliceris. Sed ea sunt tempora nunc mea, ut vacare antiquis illis & amatis olim studiis vix detur. Subitaneum & tumultuarium sit, nec dignum fortasse purgatioribus auribus, quod modo possumus. Ne tamen deessem tuo voto, oram mei Taciti, qui ad manus est, obiter inspexi repperique notata excerptaque, ex veteri Codice, quæ emendanda jam pridem clariss. Ursinus subindicaverat; & ea sane, quod miratus sum, ejusmodi, quæ neque Lipsio, neque Pichenæ, licet uterque Fulvio posterior fuerit, vel

vel visa vel animadversa. Nam laborare haud leviter in plerisque hic, & hunc & illum, hærereque deprehendo. Etenim quod legitur sub initium in editione Lipsiana: *Nam classis Othoniana licenter vaga, dum in Templo (Liguriæ pars est) hostiliter populatur*, id vetus Ursini codex non quidem per omnia emendatum depromit, ad veritatem tamen proxime ducit, dum legit: *Temelium (Liguriæ urbs est) hostiliter populatur*. Ubi Temelium est, quod *Tempsam* appellat Plinius *lib*. 3. *cap*. 5. qui Græcis *Temesam* appellari addit; ut facile hinc appareat, unde Tacito corruptum illud *Templo* obrepserit. A *Temesa* autem *æra Temesea* apud authores, & in his Ovidium, *qui* 15. *Metamorph*. *Temesæa metalla* dixit. Vide item Stephanum de *Urbib*. qui more Græcorum *Temesam* agnoscit. *Liguriæ* autem *urbem* lato modo Tacitus dixisse videtur, cum oppidum sit Brutiorum, quamvis & Plinius Apuliæ quoque Ligures tribuat *lib*. 3. *cap*. 11. Hinc illis verbis, *alternis manus centuriones, alternis vim & contumelias miscere*, quid involutius aut corruptius? At codex Ursini modo solvit legitque, immissa voce; *alternis manus centurionum, alterni servos vim & contumelias miscere*. Et quis id esse verum, idque velle authorem neget magnopere? Et statim, *Voädita generis regii fœmina*, est *Boudicea*, de qua iterum & prolixe Tacitus *libro Annal*. 14. De Hibernia ista, *melius aditus portusque per commercia & negotiatores cogniti*, in integrum restituit, monente Fulvio, Danesius legendo, *ejus aditus*. Et mox illa, *Vix monitis coercitum militem adhuc ratus*, ex eodem Ursino rescribo: *vix munimentis coercitum militem accendendum adhuc ratus*. Nec longe inde: *aut mores belli, aut causas debellandi*, lege *rebellandi*, quod ex Veneta quoque sua Pichenas attulit. Et iterum paulo post, *sed in nullum rei post usum*, palmaria est lectio veteris ejusdem Codicis Ursiniani, *sed in nullum reipublicæ usum*; sicuti & ea, quæ proxime subsequitur, *crebrius quam more principis per nuncios visentis*, ubi vulgo etiam Lipsii editiones, *principatus* pro *principis*. Et illud ultimo, quod licet corruptissimum Lipsius agnoscat, melius tamen, quod reponat, habere se negat, illud inquam, *Nos Mauriti Rusticique visus, nos innocenti sanguine Senecio profudit*. Quid enim ibi *visus* vox? Cogitaveram quidem ego ad sensum non incommode, quod libri nostri ora indicat, legendum, *virtus*, pro *visus*. At Codex Ursini egregie rem aperit,

aperit, expeditque, faciendo: *Nos Mauricum Rusticumque diviſimus.* Non enim uterque Mauricus Rusticuſque per Domitianum mori juſſus, ſed Ruſticus tantum: Mauricus, quod indicat Epiſtola quinta *lib.* 1. *Epiſtolarum* Plinius, in exilium actus ſub Nerva rediit. Hæc erant, quæ hoc tempore ſuggerere opis noſtræ fuit. Quibus ſi addas, quæ Rhenanus, quæ Lipſius, Pichenas, Gruterus, aliique, & ipſe etiam conferre poteris, non dubito, quin ea vita Agricolæ ſit futura manſuraque vitalis. Hardervici x. Cal. April. CIↃ IↃC XXXV.

EPIST. XXIV.

Cl. Viro D. ÆGIDIO GELENIO Canonico Colonienſi

JO. ISACIUS PONTANUS.

De S. Irmgarde Comitis Zutphanienſis filia.

Clariſſime Vir,

Literis tuis humaniſſimis mihique oppido (præſertim quia de literis veterique hiſtoria agebant) pergratis reſpondi ſuperioribus ſeptimanis per tabellionem, qui ſtatis diebus Amſterodamo Coloniam commeat. Eaſque recte tibi redditas, quamvis necdum acceperim, ſperare tamen me facit fides eorum brevigerulorum, quæ apud omnes certa habetur. Quod repetendum iſta occaſione tibique ſignificandum putavi, ut ſaltem de noſtro officio conſtaret. Sed illis ſuperioribus meis, cum id præcipue egerim, ut tibi tuæque, quam tum proponebas, quæſtioni ſatisfacerem, nunc ut mihi eandem vicem tribuas, oro. Nam ex literis tuis, cum patere tibi archiva S. Pantaleonis intelligam, gratiſſimum feceris, ſi me docueris, quis ille, & quo nomine, quove patre genitus fuerit, qui S. Pantaleonis Abbas dicitur, ac frater fuiſſe divæ Irmgardis, Comitis Zutphanienſis filiæ, quæ Coloniæ ante annos circiter ſexcentos devote agens Reſæ oppidum eccleſiæ Colonienſi aſſignavit? Etenim de ea ejuſque fratre ita Merſſæus in catalogo Colonienſium

nienfium Archiepifcoporum, anni æra non addita, ubi de Syfrido:

S. Irmgardis Comitis Sutphaniæ filia, omnia terrena ac caduca respuit, ut Christum ejusque regnum lucrifaceret. Defunctis parentibus, ipsa omnium bonorum hæres facta est, quæ ad Dei honorem pauperumque sustentationem expendere cogitavit. Contulit se Coloniam, & ibi propter loci sanctitatem summi templi habitationem elegit, & Christo in magna abstinentia & humilitate devotissime cultum sedulum præstitit. Profecta est tertio Romam & caput S. Silvestri Pontificis transtulit Coloniam. Rees oppidum ecclesiæ Coloniensi assignavit, & Suichtelen cum omnibus suis attinentiis monasterio divi Pantaleonis, eo, quod illius conventus Abbas huic esset frater, donavit. Defuncta est plena bonis operibus, & Coloniæ in summo templo ejus corpus visitur. Non est canonizata.

Hæc Merffæus. Quæ fane ejufmodi funt, five Abbatem videamus, adeo illuftri profapia, five ejus fororem Irmgardem, ea morum non tantum fanctimonia, fed in ecclefiam quoque Colonienfem ipfamque Coloniam ea liberalitate eoque affectu infignem, quæ merito, vos teque vel maxime, præfulum veftratium res exequentem, excitent, ut de utroque clariora omnia, & ea præcipue, quæ dixi, ex archivis illis, quæ apud vos funt, divi Pantaleonis, quam primum nancifcamur. Hocque ut agas, meque proxima occafione certiorem horum reddas iterum te iterumque rogo, vel hiftoriæ noftræ Gelricæ nomine. Quæ, ut fperamus, lucem propediem videbit. His, mi Geleni, quam feliciffime vale falveque ab eo, qui te colit æftimatque. Hardery. Gelrorum III. Cal. Julii 1635.

EPIST. XXV.

IDEM

V. Cl. Stephano Stephanio. Soram.

De Papiæ Lexico. De Otfrido. De Willeramo. Procinctus quid.

EXcitafti poftliminio me literis tuis, mi Stephani, quas attulit non fartor, quem putabas, fed Amftelodamo ad me

 miffas

missas accepi. Ex iis, præter cetera, intelligo tibi post colloquia, de quibus antehac ad te scripsi, novum nunc laborem injunctum concinnandi nomenclatoris, qui verba omnium conjugationum serie Alphabetica, additis construendi variis modis, exhibeat. Laboris quidem Herculei, sed utilissimi id opus fuerit, si nimirum juventus uno quasi intuitu unaque opera non verba modo, sed vim simul ac regimen eorum discat. Papiæ lexicon, quod expetis, bibliotheca mea non habet, nec unquam vidisse memini. Tamen sæpe ejus mentionem apud me fecisse scio Johannem Lydium, ac promisisse novam ejus editionem post eam, quæ prodiit Venetiis anno Christi 1491. Non deero per occasionem tuo nomine, quid hujus sit, propius inquirere vel ex Lydio ipso. Interim dum Papiam desideras, ejus vicem tibi esto index vocum, qui subjicitur editioni Apuleianæ Elmenhorstii. Nam ibi Papias non paginas tantum, sed verba fere singula facit. Quod Otfridum spectat, est quidem apud me ille, sed beneficio magis alterius, quam proprie meus. Ab eo proximus est Walramus Abbas, ætate haud multo inferior, qui Canticum Canticorum versu Latino & lingua Theutonica, qualem tunc loquebantur, nobis dedit. Sed eum, utpote Leidæ typis Raphelengii excusum, tibi ad manum esse non dubito. Dum hæc scribo, in manus meas literæ tuæ venerunt, ante triennium circiter scriptæ. In iis, præter cetera, de quibus me monebas, in historia nostra Danica à te observatis, phrasim notabas, *procinctum movere*, *facere procinctum*, quasi novum nec lectum tibi. At *procinctus*, *us*, ut habent lexica, προβολή est, item παρασκευή, & id denique quicquid paratum est, & ipsa provisio, facta antequam aliquid fiat. Unde recte, ut mihi videtur, *movere procinctum*, *facere procinctum*, &, ut Plinius, *tendere ad procinctum* dicetur is, qui agere aliquid & exsequi constituit, quod animo jam ante conceptum habuit. Nec aliter *habere*, *stare*, *esse in procinctu*, accipiendum, quod itidem reperies. Quomodo & Aul. Gellius *lib.* 1. *cap.* 11. *Halyattes Rex fidicinas in procinctu habuit.* Et idem Gellius ibidem & alibi *lib.* 10. *cap.* 15. *classem procinctam* dicere veritus non est de classe armata & parata ad prælium. Nam de historia nostra Danica, quod ultimo quæris, ita habe: alterum, qui reliquus est tomus, subque incude sudat, constitui cum priori, sed typo minori excusum utrumque junctim dare, ut ita hic novus,

ille

ille innovatus habeatur; si & ita videbitur typographo: nec modum excedat libri moles. De quo proxime, aut alias, volente Deo, uberius, ut & de Gelrica, cujus adhuc nihil lucem vidit. Ceterum quæ addis nova; quæque interseris de regione vestrate borealiori,

—— quam frigore pigrum
Sidus, & æternæ premit inclementia brumæ,

placuere singula, sæpiusque ut talibus nos interpelles, rogo. Quod autem de insperato funere soceri tui deinde subdis, quem modo tu tuaque Thalia lugetis, triste fuit intelligere, & tristius ad aures meas accidisset, nisi senem obiisse, & eam mortalibus legem esse positam constaret, semel moriendi. Illum vitæ ver, hunc æstas; alium autumnus, alium ætatis bruma rapit.

—— ibimus omnes,
Ibimus; immensis urnam quatit Æacus umbris.

Hardervici Gelrorum ipsis Cal. Julii 1635.

E P I S T. X X V I.

V. Cl. Gerardo Joanni Vossio,

JO. ISACIUS PONTANUS.

De loco quodam Catulli Puber, impuber, inuber, exuber.

PRiusquam ad studia mea operasque intermissas me referrem, domum cum Deo jam reversus, Vossi amicissime, id agebam, ut inspecto propius, quo me liberali manu donasti, Opere tuo *de arte Grammatica*, non modo verbis, quod coram factum, sed per literas quoque, quæ mentis nostræ judiciique esse interpretes præsentiores solent, tibi gratias redderem: idque dum ego, & loca illa, mihi præsenti monstrata, quibus me semel iterumque (antique hoc dicam, nec aliter accipi velim)

laudasti, anxius quæro, & iterum iterumque folia verto invertoque, nuspiam tamen, veluti fascinatus, reperire potui. Ad te igitur redeo, rogans mihi librum & pagg. obiter perscribas, in quibus hæc, oculos meos adeo pertinaciter fugientia, deprehendam. Et ne perfunctorie inspecta mihi, Addenda præsertim tua, in quibus exstare memoriæ inhæret, existimes, refero ad te locum, qui habetur in Addendis ad librum de Analogia, istum: *quanquam* de *impuber* res non satis *est aperta. Nuspiam enim me hoc legisse memini, nisi apud Grammaticos: quos Josephus Scaliger secutus* ** *in Galliambico Catulli, pro* mulier *contra omnes libros*, puber *reponit. Sed cum Grammatici nullum laudent authorem, ut aliud non esset, incerta foret Scaligeri conjectura.* At *puber*, *impuber* recto casu dici, licet minus usitate quam *pubes* & *impubes*, ostendunt non tam classicorum testimonia, quam quod reliquis in casibus creberrime utrumque usurpatur. Sic Sallustius **, *puberes omnes interfici jussit*, & Virgilius **, *puberibus caulem foliis.* Interim Scaligeri conjecturam locum ibi non habere recte à te monitum, & erit manifestius, modo integra Catulli verba videamus: *Ego puber*, *ego adolescens*, *ego ephebus*, *ego puer.* Nam *puber* & adolescens quid magnopere differunt? Unde jam olim, vivente adhuc nec contradicente Scaligero, in Notis meis Macrobianis **, ex ea, quam citas, manuscripta lectione, legendum conjeci, vix ulla literula mutante, *inuber.* Est autem *inuber*, infans ablactatus; ut est uberius monstratum nobis in Notis jam dictis, quo etiam sensu *exuberes* infantes accipiendos ostendit ad Festum ipse Scaliger. Agellius ** non absimili tropo *ostreas* dixit *inuberes.* Sed hæc obiter. Idque eum, ut dixi, in finem, ut quod petii, continuo à te impetrem, hoc est, ut, quæ indicavi loca, suis pagellis assignata prima occasione, ne diutius hæream meque torqueam, transmittas. Atque ita feliciter vive ac vale, mi Vossi, charorum charissime. Hardervici Gelrorum ipsis Non. Octobr. 1635.

** Vide Catull. Carm. de Berecynthia & Aty. 64. vers. 63.
** In bello Jugurth. pag. 83. Edit. in usum Delph.
** Æneid. Lib. 12. uers. 43.
** Pag. 662. Edit. Leidens. 1597. in 8. ** Lib. 20. Cap. 8.

EPIST.

EPIST. XXVII.

GER. JO. VOSSIUS Viro Clariss. Jo. Isacio Pontano S.

De eodem rursum Catulli loco. Inuber an ablactatus, an uberibus incubans.

DE Catulliani loci emendatione, optime & doctissime Pontane, ampliandum censeo. Legis apud Poëtam illum hoc pacto:

Ego inuber, ego adolescens, ego ephebus, ego puer.

Sane metrum non refragatur, quod Galliambicum est. Prima enim sede fuerit anapæstus, hinc tribrachys, quod interdum fit, hinc jambus, tum dactyli duo, inde anapæstus. Quæres, quid ergo assensum moretur? Nimirum illud, quod non censeam *inuberem* poni pro ablactato, sed notare macilentum, ut quod veniat ab *uber* adjectivo. Quare *uber* & *macer* pugnantia sunt. *Inuber* igitur idem ac *macer*, sed *inuberis* vox insolens. More suo ideo Gellius interpretationem subjecit, *Cum ostreæ*, inquit, *inuberes macræque essent*. Est hoc ab *uber adjectivo*. Ab *uber* autem substantivo mamma, non videtur *inuber* dici, sed solum sububer, pro ἐπιμασθίῳ, quod apud Isidorum, & fortasse etiam *exuber*, ut hoc Scaligero demus, qui ita putavit, nec Auctorem laudare possit suæ opinionis. Adhuc si ab *uber* substantivo veniret *inuber* non significaret ablactatum, sed sububerem; & quasi uberibus incubantem. Quomodo *inuber* & *exuber* contraria forent, illud ὑπομάζιον signet, hoc ἀπογάλακτον. Denique ut *inuber* aliquis post ἀπογαλακτισμὸν diceretur, fortasse ne sic quidem Catulliano illi loco satis conveniret. Neque enim Atys erat recens ablactatus, sed puer, ephebus, adolescens dici poterat: Imo cum in illis *adolescens*, *ephebus*, *puer*, quæ ordine ponit Catullus, decrescat oratio, elegantia Catulliana ...... Non ausim igitur *mulier* damnare, quod est in antiquis Codd. Etiam in editione, quæ Regii Lepidi anno prodiit CIↃ. CCCC. LXXXI. Sed *mulier* δισυλλάβως efferendum, ne claudicet metrum.

Sententia fuerit, mene nunc mulierem & eviratum esse, qui ante adolescens, & ephebus, & puer fui? Nec hoc scribo, quasi vehementer tuæ sententiæ refrager. Velim enim omnes conjecturas tuas esse certas, quod nulli tamen mortalium evenit. Et facilius veniam dabis paulum dissentienti. Quanquam ne ista quidem scripsi, quasi multum abeam, sed ut videas ad statuminandam opinionem eam firmiori tibicine opus esse. Locus, de quo scripseras, est in primo de *Arte pag.* 7. uti alter *libr. de Constructione pag.* 244. Uterque infra virtutes tuas, quod alibi felicius præstabitur. Salutem multam imperties Consuli Amplissimo Brinckio, collegæ item Theologo Thysio. Amstelodami CIↃ. IↃC. XXXV. VII. Kal. Novemb.

F I N I S.

TESTAMENTORUM & EPISTOLARUM PERIOCHE.

XI. *Ma-*

Finis Tomi III. Analectorum Editionis prioris in 8.

HIC

HIC INCIPIT

ANTONII MATTHÆI

ANALECTORUM

TOMUS QUARTUS

PRIORIS EDITIONIS.

ILLUSTRI

NOBILISSIMO, ET AMPLISSIMO VIRO

D. HUBERTO ROSENBOOM,

TOPARCHÆ IN SGREVELSRECHT, SUPREMÆ BATAVORUM CURIÆ PRÆSIDI, ACADEMIÆ LUGDUNO BATAVÆ CURATORI DIGNISSIMO, CONCILII ECCLESIASTICI AUSTRALIS HOLLANDIÆ MODERATORI GRAVISSIMO,

Fausta omnia & felicia, valetudinem, decus, gloriam, & felicitatem perpetuam.

ILLUSTRIS & NOBILLISSIME VIR.

TUA in Rempublicam, in Academiam, in literas, & in omnes, qui profitentur eas, studium, affectus, & præclara prorsus merita eo me perpulerunt, ut paucis ausus te alloqui, & reverentiam testarer, quam Amplitudini tuæ debeo, & simul specimen ad te mitterem eorum, quæ acta à me superioribus feriis, dum incumbo in id totus, & pro virili contendo, ne eximia eorum opera, qui patriæ antiquitates ejusque historiam illustrarunt, tenebris hactenus adhuc obruta, æternum intercidant. Haud dubie id evenisset Auctori, quem mitto, & cujus admodum dubito an præter hoc ullum aliud exemplar alibi adhuc extet. Chronicon est, cujus auctor Willelmus monachus Egmondanus. Diu desideratum, sed neglectum hactenus ignotumque. Tanti tamen jam olim,

ut nisi mors occupasset ob pondus rei & magnitudinem in lucem fuerit emissurus vir acerrimi judicii *Petrus Scriverius*, ut scribit vir doctissimus, qui & opus minime id pœnitendum ait, Ger. Jo. Vossius *lib.* 2. *de histor. Latin.* Nec est, quod quis dubitet, quin Willelmus ejus Auctor, qui & vulgo, ut vocat Vossius, *Willelmus Procurator*. Prodit nomen, & quis fuerit, verbis expressis ipse: *Ego* inquit ad Annum 1330. *Willelmus Procurator ecclesiæ Egmondensis fatis affui, ea quoque experientia didici*. Frequens olim nomen *Willelmus* æque ac *Joannes*. Nec id quisquam miretur. In Normanniam cum venisset Henricus Junior Rex Angliæ, indictis Comitiis, quæ prima ibi habuit, interfuit frequens nobilitas. Et ex his frequentissimi, quibus nomen *Willelmus*. Centum & decem ex his prandium sumpserunt in eodem conclavi. Nec alius admissus quisquam, quam cui nomen *Willelmus*. Et ejusdem tamen nominis erant alii adhuc plures, qui in aula cum Rege. Testem habeo locupletem, nequis fabulam putet; quod dico, Robertum de Monte ad Ann. 1172. *Et ut appareat*, inquit, *multitudo eorum, qui interfuerunt, cum Willelmus de Sancto Joanne Normanniæ Procurator, & Willelmus filius Hamonis Seneschallus Britanniæ, qui venerat cum Gaufrido duce Britanniæ domino suo, comederent in eadem camera, prohibuerunt, nequis miles comederet in eadem camera, qui non vocaretur Willelmus, exceptis plurimis aliis ejusdem nominis, qui comederunt in aula cum Rege. Procurator* agnomen est, desumptum ab officio, quo functus apud fratres. Ad lites an ad negotia, utrum dicas, non refert. Nam etsi lites non egit, quod factum olim à monachis visum vix vel auditum, procuravit tamen haud dubie, si forsan lite contendendum, & personam, quæ ageret, & necessarios ad id sumptus. Mo-

nasterio, quod notandum; & Procurator & Advocatus. Monachus Procurator. Advocatus vir illustris, in cujus potestate facultates & prædia monasterii universa. Spiritualia curabat Abbas. Temporalia Advocatus. Jurisdictio Advocato, non tantum civilis, verum etiam criminalis. Transmissa etiam in heredes, ut transmissa ab Egmondanis, quos Comites primus fecit Maximilianus Imperator, ut dixi alibi latius. Willelmus rei domesticæ, rei & monasterio & personis necessariæ, & propius ipsum monasterium tangentis procurator. Olim, ut ipse ait ad Ann. 1324. Capellanus in Brederode. *Anno*, inquit, CIƆ. CCC. XXIV. *Egmondensis ut nunc monachus, quondam in Brederode Capellanus, præsentem Cronicam à tumultu Comitis de Lone Christi gratia persecutus, eandem ejusdem ad præsens gratia horribilissima mundo materia* * *persequitur. A tumultu*, inquit, *Comitis de Lone*. Ab anno nimirum CIƆ. CC. VI. Præcedentia enim omnia non ipsius, sed alterius, ut integram haberet lector rerum gestarum seriem, suis tantum attexuit. Res est in aperto. Nec ipse id diffitetur. Nec alia in præcedentibus occurrunt verba, quam Auctoris, quo usus, incerti, sed & probi, & vetustissimi. Quem nec truncatum, nec mutilum, sed integrum præmisit suis, ne recisis quidem verbis, quibus is Chronicon ab Ann. DC. XLVII. ad sua usque tempora, ad Annum scilicet CIƆ. CC. VI. perductum clausit hujusmodi: *Ecce longam gestorum seriem qualicunque stilo exaravimus: alia præter hæc si forte supervenerint, quæ ad præsens negotium spectant, alterius executioni committimus*. Citra ullam controversiam ex Hollandis hic vetustissimus. Nec vetustior quisquam prodiit. Nomen siquis quærat id jam dixi incertum. Membranaceo tamen Codici, qui *Nicolai* olim de *Nova terra* Episcopi Harlemensis, ut notatum ad marginem,

* Videri posset legendum *persequor*; sed Codex habet *persequitur*.

jam autem meus, meo mihi ære non infeliciter comparatus, ad oram reperi sic adscriptum, ad verba scilicet, quæ jam retuli: *Huc usque se extendit Chronicon MS. membranaceum Meerhoutani, indidemque major & melior pars istorum de verbo ad verbum imo syllabatim transcripta.* Ego autem cum scirem verba hæc quæ jam posui, *Ecce*, scilicet, *longam gestorum seriem* &c. à me lecta etiam apud Sweertium, postquam Sweertium inspexi, deprehendi Anonymum, quem Sweertius edidit, & subjunxit inter scriptores Belgas Joanni à Leydis, esse illum ipsum, qui *Meerhoutanus* Nicolao, & quem Willelmus præmisit suis. Non necesse est, ut disputemus hic, aut rem trahamus in controversiam. Adeat Sweertium, si quis dubitet. Evolvat, inspiciat. Prorsus rem deprehendet, quemadmodum jam dixi. Pauca vitio librariorum, dum transcribunt, ut vulgo fit, (nam & aliis id passim accidit) mutata, adjecta, detracta. Cuncta alioquin eadem. Nec ovum ovo similius. Unde & Codici, quem nactus sum, cum deesset principium, impia quadam manu recisis aliquot foliis, & recisis usque ad Ann. 1168. & quæ ad eum occurrunt verba, *de latibulis egressi Frisones vias, quibus erant redituri, occupaverunt &c.* defectum hunc sic supplevi ex eo, qui apud Sweertium, ut desiderari jam nihil possit. Reliqua inter se contuli à verbis illis, *latibulis* &c. usque ad Ann. CIↃ. CC. VI. Nec siquid aliter deprehendi in Sweertii quam in meo id silentio suppressi. Willelmum quod attinet hiatus in eo nullus, nisi ubi de scelere agit, quo periit in Italia Henricus VII. Imperator, ubi verba aliquot reperi aqua forti deleta, sed non multa, & hæc tantum, quæ nomen ordinis continebant, cujus proditor membrum, à quo inter fidei sacrosancta mysteria, porrecto toxico pro Christi sanguine, Imperator confossus. Non de-

desunt, scio, qui totum id, quicquid de eo dicitur, merum aiunt figmentum, in fratrum invidiam, in Praedicatorum ordinis sparsum passim infamiam: non eum properata sed naturali extinctum morte, non insidiis, sed morbo. Sed praeterquam quod confutavit invictis eos argumentis Martinus Difenbach vir Clarissimus singulari de eo edito, de morte scilicet Henrici VII, perquam erudito, & insigni tractatu, qui Francofurti jam dudum prodiit Ann. 1685. confutat etiam apertissime, qui jam prodit Willelmus, aequalis eorum temporum, & qui nec ira nec odio imbutus quicquam habet, cur veritati vim faciat. Unde & fidem meretur summam, & si aliud non esset, vel idcirco, ni fallor, quod quae totum hoc negotium tangunt tractat tam accurate, ne minimis quidem circumstantiis, quae ad rem attinent, praetermissis. Nec puto, si mentitus, toleraturos mendacium, qui una cum ipso in conventu tum fratres. Apertis canit tibiis, nec quicquam dissimulat, ne nomen quidem proditoris, quem fratrem vocat Bernardum, & nec scelus Papae, nec Regis Franciae, aliorumve, qui conscii, silentio transmittit. Parricidam impulsum pecuniae magna vi verbis ait expressis. *Fuit*, inquit †, *tam multiplex, tamque varia per Praedicatorum claustra aureorum ad usum traditaris collectio, & singulorum promittentium per sigilla promissio, quod ille, per quem sub numero ponitur, mendax cunctis auditoribus diceretur.* Modum etiam non omittit, quo proditor tandem captus, quo extorta confessio, quo extinctus interiit. Sed nec Praedicatorum ordini, à quo scelus profectum, parcit. Ea ordinem illustrabant, aut potius proscindebant tum, detestanda propudia, ut extiterint non pauci hinc, qui quod ausi in Henricum ausi rursum immane nefas in successorem Ludovicum. Et hic à portentis his, & non nomi-

† ad Ann. 1323.

nominandis Joannis Papæ mancipiis, appetitus veneno. Rem ab aliis prætermissam, qui æqualis eorum temporum, non omittit Willelmus. *Et nota*, inquit, ad Ann. 1327. *quod Ludovicus iste more quondam Joannis Evangelistæ jam venena suscepisse dicitur, sed omne periculum absque læsione corporis per Christi gratiam evasisse. Qui cum Cumis existeret, adventumque soceri Comitis, videlicet Willelmi, summa diligentia exspectaret, ejus traditio binis facienda fratribus eorum tertio proditur, quibus etiam Mediolanensis Episcopus socius perhibetur &c. Quapropter tam Italiæ quam Germaniæ Principes Ludovicum quasi sub custodia deducentes ejus curam magis hactenus nituntur gerere; & ab illius præsentia non solum Jacobitas, sibi utique conscios, verum quoslibet mendicantium populos, cujuscunque etiam professionis fuerint, amovere.* Nemo loqui me putet durius, quod sceleris arguam etiam Papam, quod traducam ut parricidam, qui vulgo audit Sanctissimus, qui Vicarius Jesu Christi, & ut Deus in terris est, *c. satis evidenter dist.* 96. Et de quo vulgo id usurpatur

Papa stupor mundi, peragit qui maxima rerum,
Nec Deus es, nec homo, sed neuter es inter utrumque.

Nemo male id interpretetur. Non ego sum, qui id ausus. Arguerunt rei ipsi. Nec Willelmus dissimulat. De Bavari confessore, qui veneno injecto ollis conjecerat se in pedes, & jussu Bavari retractus cum confiteri primum nollet, *tandem*, inquit, ad Ann. 1327. *præceptis urgentibus Papalem, ut dicitur, subornationem prodidit, statimque receptis ferculis, propriis videlicet confectionibus, exspiravit.* An clarius quicquam? an evidentius? Affinis sceleri etiam Papa, nec excusat Willelmus. Vesaniam ejus, stultitiam, animi inpotentiam, & religionis

gionis contemptum, ut qui fautor paganorum paganos etiam & barbaros spe illectos promissisque in Christianos concitarit, traducit passim arguitque. *Et nota*, inquit ad Ann. 1329. *quod Joannes Papa Regi Boemiæ hanc infestationem procurasse dicitur, turbas quoque gentilium invitasse. Cujus simile filio Bauri, de Brandenburch videlicet Marcioni, anno preterito idem fecisse traditur, & ut hac via Bauro noceat infidelibus se junxisse.* Difenbach si vidisset hæc, magnum optime se à dictis, addidisset adhuc pondus. Ea autem Willelmi virtus, ut veritatem professus nec cœco quodam impetu sacrificulis aut monachis ut obnoxius se addicat, vel in verba ipsorum juret, nec tanquam fuscus Paparum assecla palpum obtrudat ulli. Liberi oris Willelmus, & quod rarum in monacho, nec monachis satis æquus, ubi vitiis obsessi, nec in Papis dissimulans, si quid perperam ab iis actum. Certe nec vis, nec terror Papalis fulminis, nec quicquam aliud cohibuit, quo minus Johannem Papam, quem vigesimum secundum dicunt, compararet Herodi. Cum paganos & barbaros excitasset Papa in Ludovicum, quod Marchiam Brandeburgensem à se diris devotus tradidisset nihilominus filio suo Ludovico, Willelmus multis id cum enarrasset, *Sic itaque*, tandem inquit, *Joannes Apostolicus Herodi hac parte similis infinitos quasi pueros perdidit, qui tamen Bavari filium sicut nec Herodes Dominum trucidavit.* Invectus etiam in indulgentias, quas in gratiam Roberti Siciliæ Regis proposuerat contra Henricum VII. Quem jam hostem judicatum proscripserat piorum cœtu. *Quas etiam indulgentias*, inquit, *per truncum pauperes consequuntur. Audeo dicere, non Christi, sed Roberti truncus in ecclesia construitur, ut fidelium eleemo-*

 sinis

finis ad Roberti manus de trunco venientibus, & multiplicatis per ipsum stipendio pugnatoribus pars sua Ghelfus videlicet tollatur, & Ghibellinus omni jure melior destruatur. Ecce, inquit, *casum mirabilem omni quasi justitia diffidentem. Quid est enim fidelium elemosinis credentem destruere, & in crucis cultores crucis ignominiam vindicare?* Exclamare etiam mox ausus:

Huic sua dans trunco Sathanæ detur, precor, unco.

Nec abstinuit se, postquam dixit hoc, aut intactum deinceps reliquit ulcus, eadem mox libertate & licentia in eos usus, quorum simili pene fraude, qua perierat Henricus, Ludovicus etiam Bavarus circumventus cecidisset, si non semel iterumque delatis doli architectis adversus vim & injuriam obfirmasset se fortius. Gratia sit Deo, quod hæc salva adhuc habet Codex, nec cancellatum ex iis quicquam. Deleta ordinis tantum, ut dixi, mentio, sed frustra & nequicquam. Plura enim occurrunt loca, quæ abunde eum manifestant. Verum nequid dissimulem, hiatus integræ dein paginæ occurrit adhuc infra ** ad Ann. 1323. p. 208. paulo post verba hæc, *Eodem anno &c. Nota quod à tempore, cujus non extat memoria in partibus Oestfrisiæ gens erat perversissima &c. à qua ut nunc divinæ bonitatis intuitu tanta pietas tantaque pacis tranquillitas concipitur &c.* Ubi utrum Dithmarsos, à quibus multum negotii vicinis factum satis constat, an alios innuat, non scio. Certum tamen quod apud gentem illam alta tum quies, & summa apud eos, ut ait Auctor, tranquillitas. Ad pacem etiam firmandam leges aliquot ab iis latas tum recenset alius, quem habeo, ineditus adhuc scriptor,

** Prope finem Anni 1323.

cujus

cujus verba sunt ad Ann. 1323. *Anno*, inquit, CIƆ. CCC. XXIII. *Frisii Orientales & Occidentales*, *cum pacem colerent per totam Frisiam*, *conventum indixerunt Auricæ apud Upstalbom*, *ubi de rebus & negotiis gravissimis tractarent*, *& constituerent aliquot articulos*, *qui communi Frisiorum reipubl. utiles ac salutares esse possent &c.* Willelmus autem quo respiciat, siquis roget, vix scio & vix est ut divinem. Totum id quod mox scripserat, etsi nec causa nec ratio apparet ulla, aqua forti confossum. Commendat autem Willelmus se, non quod scribat tantum diligenter, sed quod scribat, quæ suo tempore, & quod quæ singulis annis gesta, & non tantum quæ in Hollandia hic, sed quæ toto terrarum orbe. Vixit autem temporibus Joannis Hannonii, & Willelmi ejus filii, protractis Chronicis usque ad Annum CIƆ. CCC. XXXIII. monachus jam Egmondanus Ann. CIƆ. CCC. XXIV. ut ait ipse ad eum Annum: Presbyter priusquam monachus & Capellanus in Brederode. Meminit loci honorifice ad Ann. CIƆ. CCC. XXI. *Et quia sicut beatus Paulus*, inquit, *suum officium*, *sic Capellaniæ meæ locum*, *Brederode videlicet*, *duxi attollere*, *& modis omnibus honorare.* Unde & qua ætate ad scribendum accesserit conjectura haud difficilis. Presbyter enim nemo nisi annos natus triginta. *c. siquis. c. nemo. dist.* 38. *c. episcopus. dist.* 77. *cap.* 7. *ext. de elect. & elect. pot. nov.* 137. *cap.* 2. *Cod. can. eccles. univ. can.* 56. Ipse autem cum jam monachus anno quarto & vicesimo supra millesimum trecentesimum manum demum admovit operi, ut ex eo patet, quod ipse ait ad eum Ann. *Egmondensis ut nunc monachus quondam in Brederode Capellanus*, *præsentem Cronicam &c.* Et iterum ad eund. *Insuper quadam venerabili Parisius studente*, *&*

 præfa-

præfatos Nuncios cum ministris Papalibus intuente nobis transcribitur, quod præsentibus annotatur. Ad Ann. CIↃ. CCC. XXV. *multa*, inquit, *nobilitas, quæ per eosdem adducta fuerat, mortis imperium sentiebat, quorum* XX. *privata loco tumuli fossa excipit, ut nobis casu superveniens, atque dictorum cadavera intuens, explicavit.* Cæsorum sua memoria meminit ad Ann. 1302. *Cadunt tamen nostri memoria Dominus Godefridus frater Ducis Brabantiæ, & Dominus Johannes filius ut nunc Comitis Hollandiæ &c.* Edidisset Scriverius, si diutius vixisset, & edidisset cum Anonymo, quem publicavit jam Sweertius. Unice autem id dolendum, quod inviderunt nobis fata viri summi industriam. Nam quod ad Anonymum, exemplar habuit manuscriptum, & ut fidem facit Vossius libro quem dixi, mendis plurimis repurgatum. Sed quod jam nuspiam, ut opinor. Me autem quod attinet, feci quod potui. Descripsi ex Sweertio usque ad verba illa, *de latibulis egressi.* Ab his porro usque ad verba, *Anno* CIↃ. CC. VI. *postquam Willelmus Florentii &c.* ubi capiunt initium Willelmi verba, quæ alioquin cum verbis Anonymi sine ullo interstitio in meo sic connexa, ut discerni vix possint, secutus Codicis mei ductum exscripsi, quæ reperi, ad oram interim non omissis, quæ in Sweertii aliter quam in meo. Nec mentiar, si dicam non pauca esse apud Sweertium, quæ emendatius in meo, ut exempli tantum causa, quis est, qui diffitebitur, ubi est apud Sweertium, cum de cæsis loquitur à Frisiis, statim post verba illa, *de latibulis egressi* &c. *Corpora vero occisorum diversis confossa vulneribus ad divinam laudem relata &c.* quin in meo legatur rectius, *Egmundam ad tumulandum relata*, & pro *anni spectaculo*, si ad annum

redeas

redeas praecedentem, *agni spectaculo?* De ceteris non dicam. Alia id genus multa, quae cuilibet conferenti passim occurrent ultro. Notis obscuriora illustravi, ut potui, & ut exsolverem tandem promissi fidem, quam dedi tomo secundo, ** Praelectiones parentis mei ad titulos Codicis, qui sequuntur titulum de Pignor. & hypoth. adjeci, à XV. usque ad XXXVI. Et sunt quas habuit post emissum jam tractatum de Auctionibus, quem & passim hic citat. Nec mutavi ex eis quicquam, sed reliqui ut reperi. Adjeci etiam, ut lectorem invitaret varietas, Conclave Ultrajectinum, ex quo disci possunt non pauca, quae vulgo adhuc ignorantur; à quinque olim Collegiis non datum tantum Antistitem, sed & Principem dioecesi, à juratis electum, electum non prius, quam sepultus decessor, diem simulac sepultus electioni praefixum, citatos ad eum omnes, quibus vox in Capitulo, quibus jus eligendi, exclusis excommunicatis, proscriptis, suspensis, praesentes ad domum, Notario ad eos misso, absentes per libellum, & valvis affixum, & candelabro in choro stanti, factam mane electionem, in domo Capitulari majoris ecclesiae, missa prius decantata de Spiritu Sancto, fuisse modos eligendi seu vias tantum tres, scrutinii, compromissi, & Spiritus Sancti, tres item scrutatores, qui sua invicem prius vota, mox aliorum scrutati, scrutinii certum fuisse locum, ubi quisque secreto & seorsim adjuratus nominaret, quem vellet, temporis servato ordine, quo quisque allectus in clerum, votum dictum ab unoquoque, publicatam electionem collectis votis à Deca-

** Nos hasce Praelectiones Matthaei Patris de pignoribus subjunximus ejus prioribus in fine Tomi I. Analect. nostrae Edit.

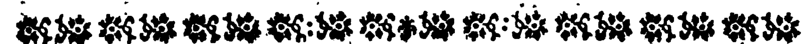
Decano, & primum quidem in Capitulo, in oxali dein, quod ad chorum, coram populo universo, decantato mox hymno, *Te deum laudamus*, missos deinde ad electum, qui instrumento electionis oblato hortarentur, ut honorem susciperet, nec susceptum tamen statim, sed spatio sumpto ad deliberandum an expediret necne, ut & multa dein alia, quæ ex ipso instrumento quivis rectius cognoscet. Te autem Illustris & Nobilissime Vir, qui harum rerum consultissimus summam juris peritiam, quam omnes in te agnoscunt, ingenio, judicio, studiis humanitatis, & prudentia exornasti, & consessus eorum Præses, qui supremum in Hollandia causarum tribunal occupant, tot annos jam, quid probandum, laudandum, rejiciendum didicisti, censorem totius operis & æquissimum optavi arbitrum. Nec quisquam rectius, opinor, statuet, bene utrum an male, & utrum fecerim quid his edendis, quod sit operæ pretium. Tibi quicquid id tandem est totum dedico, consecro, bona spe nixus haud difficulter impetraturum me, ut æqua fronte id accipias. Vale Perillustris & Nobilissime Vir. Deus Opt. Max. tibi perpetim benedicat, te potenti sua dextra assiduus tueatur, validum florentemque Academiæ & bonis literis in multos annos adhuc servet. Faxit utinam ita Deus! Et ita Deum veneror, qui & sum & mansurus sum

Lugd. Batav.
XII. Kal. Decemb.
Ann. M. D. CC.

Nobilit. & Ampl. tuæ
devotissimus

ANTON. MATTHÆUS.

BENE-

BENEVOLO LECTORI SALUTEM.

P*Atere ut verbo compellem te Lector erudite. Sine vitiis nemo nascitur. Nec quisquam tam felix, ut dum in lucem quicquam edit nullum sphalma committat. Id & alias expertus & nuper sum ** tomo tertio, cum quod literis ad Emonem de Hollandiæ dicitur Comite, ejusque itinere in Palæstinam Florentio* IV. *adscripsi, quod patri ejus Wilhelmo adscribendum dein reperi. Et habebam tamen causam de Florentio id opinandi, dum non credidi Wilhelmum eo iterum navigasse, præsertim sub finem vitæ; quem legeram jam olim juvenem & fratre adhuc vivente Theoderico* VII. *eo militatum se contulisse adversus barbaros. Prodierat vix editio, cum in locum mox incidi Godefridi Monachi ad Ann.* 1217. *ubi & succincta est totius rei historia, & nomen Comitis utriusque & Hollandiæ & de Weda verbis extat hujusmodi:* Anno Dominicæ incarnationis CIↃ. CC. XVII. Andreas Rex Ungariæ, Lupoldus Dux Austriæ cum Episcopis & Comitibus, & copiosa multitudine signatorum mare transierunt. Item Wilhelmus Comes Hollandiæ & Georgius Comes de Wede, cum aliis cruce signatis Teutoniæ, ad terram Sanctam navigio proficisci desiderantibus, super unum de nobilioribus terræ fluviis fluvium Mosam congregati sunt apud Vlerdin-

** Vide Tom. 2. pag. 62. nostræ Edit.

Vlerdinge. Quarto igitur Kal. Iunii prædicti peregrini se & sua illi commendantes, cui est in vestimento & femore scriptum, Rex Regum & Dominus dominantium, oppansis velis læti mare conscendunt. Sicque in pulcro comitatu sulcantes æquora IV. Kal. Julii applicant in Anglia apud Dertmudin &c. *Ibidem aliud adhuc mendum quod quemadmodum irrepserit, fateor, non satis scio. Pag.* 158. non minor utroque, tanquam consubalternus & coæternus utrique: *Legendum* consubstantialis. *Præsens opus quod attinet, attendi ad ad id quantum potui, nec quod nullum tamen in eo mendum sponderi plane à me potest. Erit tamen, ni fallor, levius, & quod non magni momenti. Pag.* 52. *pro* Ann. CIↃ. C. XXIV. *scribendum* Ann. CIↃ. C. XCIV. *Pag.* 77. *pro* filiam genuit quam avi nomine decoravit, *legendum* filium genuit, quem avi nomine &c. *Pag.* 80. *pro* conta Fredericum, contra Fredericum. *Pag.* 85. *pro* forti manu possideret, forti manu obsideret. *Aliud non est quod dicam. Tu quisquis es vale.*

** Nos errata, de quibus Matthæus hic monet, singula suis locis emendavimus.

WIL-

WILLELMI CHRONICON MONACHI, ET PROCURATORIS EGMONDANI,

ab Ann. DC. XLVII. usque ad Ann. CIↃ. CCC. XXXIII.

Quo & quæ contigerunt toto terrarum orbe, & sui inprimis temporis historiam persequitur.

NNO (1) Domini DC. XLVII. obiit *Pipinus* filius Carolomanni filii Lotharii Regis relinquens filium nomine Grimoaldum, & duas filias, *Gertrudem* virginem sanctam, & *Beggam*, quam Anchisus Dux egregius, filius S. Arnulphi Metensis Episcopi, duxit in uxorem, ex qua genuit *Pipinum* seniorem & Ducem.

DC. L. Itta relicta Pipini Nivellæ monasterium ædificat.

(1)

(1) Tres olim Pipini, ut dixi *lib.* 1. *de Nobilit. cap.* 28. Pipinus primus, cujus meminit hic, est Pipinus de Landis. *De Landis* à prædio, quod habebat, Landino prope opidum ac monasterium S. Trudonis, in quo & dicitur sepultus, translatis postea reliquiis in monasterium, quod Nivellis, ubi colitur inter Sanctos XII. Kal. Mart. Willibrord. Bosschaerts de *prim. vet. Fris. Apost. cap.* 37. Mabillon. *secul.* 2. *SS. ord. S. Bened.* ad *vit. S. Gertrud. pr.* Major domus sub Clothario II. quem Lotharium vocat Auctor, filio ejus Dagoberto, & Sigeberto Dagoberti filio, Regibus Francorum. Ad dignitatem hanc evectus Ann. DCXV. ut Bosschaerts *ibid.* Vita functus, ut idem Ann. DC. XLII. quamvis non neget extendi vitam

(1) DC. LXIV. Obiit S. Gertrudis.

DC. LXXXV. Anchisus Dux perimitur, (2) *Pipinus* filius ejus successit.

DC. XC. Sanctus *Willebrordus* tunc presbyter fuit, miræque sanctitatis vir Adelbertus. Confessor cum aliis decem de Brittannia

ab aliis, inter quos & Divæus, usque ad Ann. DC. XLVII. De potentissimis Austrasiorum ortum ait Aimoinus *lib.* 7. *hist. cap.* 20. *Erat in Regno ejus Pipinus de potentissimis Austrasiorum, familiaritati ejus inhærens, qui oderat improbos, nec se miscebat flagitiosis.* Idem loquens de Dagoberto *ibid. cap.* 19. *Usque ad id temporis consilio beati Arnulfi Metensis urbis Pontificis, nec non Pipini, in Regno Austrasiorum Majoris domus officium gerentis usus est.* Patrem habuit Carolomannum, quem obiisse ait Jodoc. Coccius *in Dagobert.* Ann. DC. XIV. matrem Ermengardem, uxorem Ittam, sororem S. Modoaldi Archiepiscopi Trevirensis. Divæ. *rer. Brabant lib.* 1. *pr.* Ex Itta religiosissima fœmina suscepit Grimoaldum, Gertrudem, & Beggam, insignes omnes pietate. Ex Begga ducta ab Anchiso, seu ut alii Ansegiso, filio S. † Arnulfi Mediomatricum seu Metensium Episcopi Pipinus prodiit secundus, qui & vulgo *Herstallus.* Herstallus castrum * ad Mosam non procul à Leodio. Rodulphus de Rivo apud Chapeavill. *hist. Leodiens. cap.* 9. *in pago Herstallio, quod vix medio miliari à Leodio distat.* Add. Jo. à Leidis *lib.* 1. *cap.* 20. Ex eo Carolus Martellus. Auctor ad Ann. 714. Ex Carolo Pipinus tertius, primus autem ejus generis Francorum Rex. Ita Stephanus Abbas Moissacensis in vita S. Modoaldi Archiepiscopi Trevirensis & ex eo Baronius ad Ann. DC. XXXI.

(1) Obiisse ait Mabillonius in notis ad ejus vitam anno DC. LVIII. XV. Kal. April.

(2) Hic ‡ Pipinus Herstallus. Annal. Francor. Metens. pr. *Erat ei gloriosa genitrix, cunctis laudibus digna, nomine Begga, filia Pippini præcellentissimi quondam Principis, qui populum inter Carbonariam silvam,*

† Clotharii Regis filia Arnulfum ait ortum Henricus IV. Imperator *apolog. apud Freher. p.* 178. eumque, cum primum esset Major domus, Episcopum dein factum, citato Auctore veteri, quo id probet, cujus verba hæc: *Fuit que eo tempore Major domus in palatio Clotharii Regis Arnulfus, vir (ut postmodum claruit) Deo amabilis, qui post seculi gloriam Christi se servitio subdens mirabilis in Episcopatu extitit.*

* Aliud olim ad Visurgim. Sed de eo non est sermo hic. Vid. Auctor. vitæ Karoli Magni. Chr. Fr. Paullin. ad Chron. Hexoriens. *p.* 24.

‡ Chron. Reichersperg. ad Ann. DCC. III. *Pipinus Ansgisi filius obtinuit Regnum Francorum cum Regibus illi subjectis.*

mnis gente Anglorum in Gallias transeuntes ad Pipinum Francorum ducem pervenerunt.

DC. XCIV. Pipinus Dux Francorum *Ratbodum* Regem Frisonum bellando vicit, & eum sibi subjugavit, & S. Willebrordum à beato *Sergio* Papa Archiepiscopum consecratum illuc ad prædicandum verbum Dei Frisonibus direxit, qui sedem episcopalem in Trajecto inferiori, Christianitate crescente, primus obtinuit.

Sanctus *Adelbertus* in loco qui dicitur Egmonda, usque ad obitum suum apud quendam *Egginem*, usque ad tempus Caroli bellicosi Ducis mansit, & totam regionem ad Christianam fidem ex magna parte perduxit, in eademque villa sepultus est. Super cujus sepulchrum fideles ecclesiam construxerunt, quam à Danis sæpius constat esse destructam. Dei præordinante cum providenti gratia inibi semper aliquis remansit, qui corpus honesti viri honeste servavit, nec mirum, si humanis honorabatur * exsequiis, qui innumeris miraculorum signis coruscabat. * obsequiis.

DC. XCVI. Beda presbyter & monachus claret in Anglia.

DCC. XIV. Apud Francorum gentem *Pipinus* Dux obiit, cui Carolus filius ejus Dux bellicosus successit.

DCC. XVII. S. Bonifacius ex Anglia ortus à B. Gregorio Archiepiscopus consecratur.

DCC. XXVII. Ratbodus Dux Frisonum prædicanti † S. Wulframmo Senonum Archiepiscopo ad hoc pervenit, ut baptizandus unum pedem in sacrum fontem intingeret, sed percunctatus sanctum Antistitem, ubi major esset numerus Regum seu nobilium gentis Frisonum, in cœlesti regno, an in tartarea damnatione, audivit ab eo, quod antecessores sui, qui sine baptismo obierunt, damnationis suscepissent sententiam. Qui statim pedem à fonte retraxit, dicens se non posse carere consortio prædecessorum suorum, & cum parvo numero pauperum sedere in cœlesti regno.

† Videatur Auctor vitæ S. Vulfranni apud Henschenium *to.* 3. *SS. Mart.*

DCC. XXXVI. Obiit S. Willebrordus.

DCC. XLI. Obiit Carolus Dux bellicosus, & duo filii ejus Pipinus & Carolomannus succedunt.

DCC.

silvam, & Mosam fluvium, & usque ad Frisionum fines vastis limitibus habitantem jussis legibus gubernabat, &c. Prædicta autem matrona Begga repleta omni prudentia filium suum Pippinum cotidie salutaribus alloquiis ammonebat. &c. Primi hic ergo nepos, ut fuit tertius secundi.

DCC. L. Pipinus authoritate & præcepto Zachariæ Papæ in Regem Francorum electus est, cum usque ad illud tempus tam ipse, quam nobilissimi progenitores sui, administrationem Regni sine regio nomine habuissent, (1) inunctusque est in Regem à S. Bonifacio Maguntinensi Archiepiscopo, Hilderico Rege deposito, qui ultimus de stirpe * *Maroniigorum*, de quo Franci Reges creari solebant, regnavit. Qui Reges usque ad illud tempus nihil in se clarum præter inane Regis vocabulum referebant, cum opes & potentia Regni penes Palatii præfectos nobilissimos & potentissimos, qui Majores domus dicebantur, imperii † pertinebat, tenerentur: quod officium Pipinus & sui prædecessores usque ad hoc tempus administraverunt.

* Lege *Merovingorum.*

† deest *cura.* Sweert. Forte *ad quos imperii cura.*

DCC. LII. S. Bonifacius substituto sibi in sede Moguntina viro venerabili ‡ *Tullo* nomine in Episcopatu Trajectensi beato *Willebrordo* succedens, ad instandum prædicationibus, à Frisonibus cum multis gladio peremtus coronam martyrii adeptus est.

‡ Lege *Lullo.*

DCC.

(1) † Imo Stephanus Papa unxit. Anastasius Bibliothecarius in ejus vita, *Quia*, inquit, *tempus imminebat hyemale, idem Pipinus Rex eundem Sanctissimum Papam cum suis omnibus Parisius ad venerabile monasterium beati Dionysii ad habitandum pergere rogavit. Quo pervento & in eodem venerabili monasterio cum jam præfato Christi amantissimo Pipino conjungente, Domino annuente, post aliquantos dies idem Christianissimus Pipinus Rex ab eodem Sanctissimo Papa, Christi gratia, cum duobus filiis suis Reges uncti sunt Francorum.* Et quæ probatio adhuc fortior, ipsius Pipini nepos Ludovicus Imperator idem ait quod Anastasius in Epistola ad Hilduinum, quam habet Baronius ad Ann. 754. Nec quicquam tamen falsi hic. Quod fecit Bonifacius à Stephano repetitum. Chronicon Laurishamense: *Pippinus ex sententia Zachariæ Papæ, deposito Hilderico per beatum Bonifacium Moguntinæ sedis Archiepiscopum & martyrem ex Præfecto palatii in regiam dignitatem est unctus, ac postea per Stephanum Papam Apostolica auctoritate confirmatus.* Magnum Chronic. Belgic. *Pipinus fuit de authoritate & mandato ipsius Papæ per beatum Bonifacium Moguntinensem in Regem Francorum unctus, & postea per Stephanum Papam secundum unctionem regalem consecratus.* Casp. Sagittar. *antiquit. gentilism. & Christian. Thuring. lib. 3. cap. 24.* Addam locum insignem ex Chronico Reicherspergensi ad Ann. DCC. LII. Auctor ejus postquam dixerat ad Ann. 750. Pipinum unctum à Bonifacio addit mox ad d. Ann. 752. *Stephanus Papa in Francia manens Christi roboratus virtute inter celebrationem consecrationis & oblationem sacrificii unxit in Regem & confirmavit secundo sancta unctione Regem Pipinum & duos filios ejus &c.*

† Chron. Reicherspers. ad Ann. DCC. L.

DCC. LXVIII. Pipinus Rex Parisiis (1) obiit. Carolus filius ejus, qui cognominatus est (2) Pius, successit.

DCCC. XL. (3) Obiit Ludovicus Imperator.

DCCC. XLII. Lotharius, Ludovicus, & Carolus, qui dictus est Calvus, post dissensiones & bella, pace composita, Regnum patris sui æqua sorte inter se diviserunt. *Lotharius*, qui major natu erat, Regnum Romanorum, & totam Italiam, & partem Frisiæ Orientalis, totamque Franconiam obtinuit. *Ludovicus* Alemanniam, Thuringiam, Saxoniam, & (4) Maurorum, id est, Amnonum Regnum, atque Noritam possedit. *Carolus* vero medietatem Franciæ ab Occidente & totam Neustriam.

DCCC. LV. (5) Lotharius Imperator, filius Ludovici Pii, in

(1) VIII. Kal. Octobr. Annal. Bertinian. ad h. Ann.

(2) *Magnus* vulgo, non *Pius*.

(3) Annal. Bertiniani ad h. Ann. *Imperator vero à persequendo filio rediens correptus morbo in insula Rheni infra Maguntiam ad conspectum Ingelenheim Palatii sita* XII. *Kalendas Julii defunctus est.*

(4) An legendum *Baurorum*? Iidem Bauri qui Bavari. Passim enim Willelmus *Bavarum* vocat *Baurum*. Amnos hactenus quæsivi frustra. An *Amni* eorum pars? Certe occurrit interdum regio, quæ notior olim, quam hodie. Sic *Aman* quæ & ubi? Bajoariæ tamen juncta in Regni divisione, quæ facta est inter fratres & extat apud Pithæum, *Annal. Franc. in fin. Ad Bajuvariam, totam Toringiam, Ribuarias, Atoarias, Saxoniæ, Frisiæ, Ardennæ, Asbaniæ, Bragmenti, Franderes, Mempiscon, Medenenti, Aman &c.* An *Alemannorum*, quod & vero videtur propius, non *Amnorum* legendum?

(5) Mox postquam monachus etiam vita concessit, tribus filiis relictis, Ludovico, Lothario, Karolo. Imperium detulit Ludovico. Unde is passim Imperator. Annal. Metens. ad Ann. 855. *Anno Dominicæ incarnationis* DCCC. LV. *Lotharius convocatis primoribus Regni Imperium filiis suis divisit. Et Ludovico Italiam tradidit, eumque Imperatorem appellari fecit. Æquivoco vero suo, id est, Lothario, Regnum, quod ex suo nomine vocatur, concessit, Karolo autem, qui junior natu erat, Provinciæ Regnum largitus est. Dispositis itaque atque ordinatis Regni negotiis valedicens suis seculum reliquit, atque in Prumia monasterium veniens comam capitis deposuit, habituque sanctæ conversationis suscepto, in religionis professione diem clausit extremum* III. *Kal. Octobr.* Add. eosd. ad Ann. 867. *in fin.* Obiit Carolus Ann. 858. Lotharius Ann. 868. Ludovicus Ann. 874. ut Annal. Metens. Australes, aliique. Ut Fuldenses, aliique, Chron. Reichersperg. & ut sequetur mox Auctor noster Ann. 876.

in Prumia monachus efficitur. Ludovicus filius ejus imperio successit.

DCCC. LXIII. Carolus Rex Francorum, qui dictus est Calvus, filius Ludovici Pii, (1) contulit *Theodorico* primo Comiti Egmondam cum pratis, silvis, & aliis omnibus, quæ inter Suichardes Hagen, & (2) *Fortispat*, & *Kennemer* nunc posteri ejus possident.

DCCC. LXVII. Ludovicus Rex Alemanniæ filius (3) Lotharii Pii largitus est præfato Comiti Theodorico forestum *Walda* cum aliis rebus interveniente (4) *Hetimanna* Regina.

(5) DCCC. LXVI. Obiit Ludovicus Pius Imperator filius * Lotharii Imperatoris, cui successit *Carolus Calvus* ejus filius Rex Francorum, qui † *Friderico* Comiti primo Hollandiæ Egmondam cum pratis, silvis, & aliis omnibus, quæ inter *Sybichardeshage*, & *Fortispat*, & *Kummenum* posteri ejus possident.

* Non *Lotharii* sed *Caroli*.

† Theoderico.

(6) DCCC. LXXVII. Obiit Ludovicus Rex Alemannorum filius Lotharii ‡ Pii.

‡ Scribendum *Ludovici*.

(7) DCCC. LXXVIII. Obiit Imperator: cujus temporibus monasterium Egmondense fundatum est à Theodorico prædicto

(1) Quam vera hæc jam dixi ad *Annal. Egmondan. cap.* 6. & *lib.* 1. *de Nobilit. cap.* 11.

(2) In charta ipsa est, *Fortrapa & Kennem.*

(3) *Ludovici* scribendum, ut & *Wasda* non *Walda*. Sic enim diploma habes, quod est apud Miræum *Cod. piar. don. cap.* 106. *Wasda* Wasia est ut Miræus *ibid.* Diploma est Ann. DCCC. LXVIII.

(4) Diploma habet *Hemma*. Unde & emendandus Jo. à Leidis *lib.* 6. *hist. cap.* 2.

(5) Scribendum DCCC. LXXVI. & delendum illud *Pius*. Nam id avi cognomen.

(6) Videtur hic Ludovicus cum Ludovico confundi. Nam duo tum Ludovici. Lotharii filius Ludovicus Imperator Italiæ obiit anno quem dixi. Ludovicus Ludovici Pii filius Rex Alemannorum Ann. 876. Sic Annal. Fuldens. Bertiniani, Metenses. Sed sunt qui Lotharii filium Ludovicum eodem anno obiisse ajunt. Et hinc ea confusio.

(7) Carolus Calvus nimirum. Annal. Bertinian. obitum ejus ponunt ad Ann. præcedent. Ad quem de eo ita: *Carolus vero febre correptus pulverem bibit, quem sibi nimium dilectus ac credulus medicus suus Judæus nomine Sedechias transmisit, ut ea potione à febre liberaretur, insanabili veneno hausto inter manus portantium transito monte perveniens*

dicto Comite sub præsule Trajectensis sedis Odilbaldo (1) sanctimonialibus ibidem ad serviendum Deo institutis. Iste *Theodericus* frater Walgeri vir erat valde gloriosus, Deoque per omnia carus, qui dignitatem Præfecturæ suscepit à Carolo Francorum Rege, & reliquias corporis beati *Adelberti*, ipso cuidam (2) sanctimoniali se revelante, in locum, ubi nunc à fidelibus venerantur, transtulit, in quo idem Comes cum uxore sua *Gena* nomine ligneam construxit ecclesiam, instituens ibi sanctimonialium vitam, offerensque Deo primitiva dona ad eundem locum, in *Foroula* (3) mansus 8. in *Alcmaer* mansus 2. in (4) *Caligem* medietatem totius possessionis persolventem singulis annis XIV. libras. Hic genuit filium *Theodoricum* nomine, & felici fine defunctus, sepultus cum conjuge in eodem monasterio.

(5) DCCC. LXXXII. Carolus † filius Ludovici in Imperatorem benedicitur.

† Carolus Calvus decessit Ann. 877. Carolus Crassus hic ergo.

(6) DCCC. LXXXIV. Carolus Imperator III. hujus nominis & dignitatis obiit. *Tocroltus* Comes Frisonum ab Arnulpho Rege Francorum quasdam res regiæ potestatis & juris in proprietatem suscepit.

DCCC. LXXXV. Theodoricus secundus Comes filius Theodorici primi Comitis interventu *Egberti* Archiepiscopi Trevirensis

veniens ad locum, qui Brios dicitur, misit pro Richilde, quæ erat apud Moriennam, ut ad eum veniret, sicut & fecit, & undecimo die post venenum haustum in vilissimo tugurio mortuus est II. *Nonas Octobris.*

(1) Ordinis S. Benedicti. Jo. à Leidis *Annal. Egmund. c.* 7.

(2) *Wilfit* seu *Wulfit*. Auctor vitæ S. Adalbert. *cap.* 13. Jo. à Leid. *ad. Annal. c.* 8.

(3) Mansus viro Teutonico dicitur *een Hoeff*. Jo. à Leid. *ibid. c.* 7.

(4) *Callinge* Jo. à Leid. *Ibid.*

(5) Imo anno DCCC. LXXXI. Annal. Metenses. *Anno Dominicæ incarnationis* DCCC. LXXXI. *Carolus de Alemannia egressus Longobardorum fines occupavit, ac in paucis diebus totam Italiam in deditionem accepit. Et Romam perveniens à Præsule Apostolicæ sedis Joanne & Senatu Romanorum favorabiliter exceptus cum magna gloria Imperator creatus est.* Et hic Carolus Crassus est.

(6) Imo Ann. 888. Annales Metenses: *Anno Dominicæ incarnationis* DCCC. LXXXVIII. *Carolus Imperator tertius hujus nominis & dignitatis obiit pridie Idus Januar. sepultusque est in Augea monasterio.*

sis & Theophanæ Imperatricis, matris Othonis Regis suscepit in propriam hereditatem ab eodem Othone, quæcunque antecessores sui habuerunt in beneficio. Idem *Theodoricus* sanctimoniales, quas pater ejus in Egmonda instituerat, removens, monachorum vitam, quæ usque hodie ibidem observatur, instituit.

DCCC. XCIV. (1) Bruno ex Comite Abbas Cluniacum cœnobium construxit.

(2) DCCC. XCV. Guido, qui Italiam regebat, & Imperatoris nomine tenebat, moritur. Lambertus filius ejus Regnum obtinuit, & Romam veniens diadema Imperii à Præsule sedis Apostolicæ sibi imponi fecit.

DCCC. XCVIII. Arnolphus Rex Francorum Romam veniens urbem cepit, & à Formoso Papa Imperator coronatur.

DCCCC. Obiit S. Odilbaldus Episcopus Trajectensis, cui successit (3) Radbodus.

DCCCCI. Obiit Arnulphus Imperator, Ludovicus filius ejus in Regnum successit.

(1)

(1) Scribendum *Benno* non *Bruno*. Vid. ej. vit. *in Biblioth. Cluniacens. pr.* Cœnobium habent Burgundi.

(2) Filius hic Lamberti Ducis Spoletani. Pulso Italia Berengario, qui & ipse Imperium ambiebat, ab Italis dictus Imperator, ut Ann. Metenses, Ann. 888. Obiit non ut Auctor Ann. 895. sed anno qui præcessit, ut iidem Annales. Quo & statim postquam obiit successit filius Lambertus. Lambertum expulit Arnulfus creatus Romæ Imperator Ann. 896. ut Annal. Metens. Contra ut Auctor, quem sequitur Hepidannus monachus S. Galli, Ann. 897. Filius hic Carolomanni, nepos autem Ludovici, fato functus Ann. 899. ut Annal. Metens. ut Auctor Ann. 901. relicto filio Ludovico. Guilielm. de Nangis ad Ann. 887. & Annal. Metens. ad d. Ann. 899. De Ludovico autem Hatto Archiepiscopus Moguntinus in charta, quæ adjecta est Chronico Reicherspergens. *& quia timor magnus aderat, ne solidum Regnum in partes se scinderet, divino, ut credimus, instinctu factum est, ut filius senioris nostri quamvis parvissimus communi consilio Principum & totius populi consensu in Regem elevaretur.*

(3) Radoldum vocat perperam Regino ad Ann. 899. *Ea tempestate Odilbaldus Sanctus vir Trajectensis ecclesiæ Præsul, rebus humanis sublatus, ad cœleste Regnum transivit, in cujus loco subrogatus est Radoldus venerabilis antistes.*

(1) DCCCC. XIV. Walgerus Comes, nepos Imperatoris, his diebus magnus habebatur.

DCCCC. XVI. Obiit Ratbodus Episcopus.

DCCCC. XVII. Obiit Conradus Rex. Henricus Dux Saxonum & Thuringorum successit.

DCCCC. XXXV. Henricus Rex migravit ad Dominum; filius ejus Otho successit.

DCCCC. XXXVII. Obiit Odo primus Abbas Cluniacensium,

DCCCC. LXVI. Corpus S. Pontiani perlatum est Trajectum.

DCCCC. LXVIII. Otho minor (2) à Papa patre evocatus Romam benedictionem imperialem suscepit.

DCCCC. LXXII. Otho Imp. Othoni filio suo (3) *Theophanam* filiam *Theophanii* Regis Græciæ in matrimonium sociavit.

DCCCC. LXXIV. Otho senior Imperator imperat (4) annis X.

DCCCC. LXXVII. Obiit Baldricus Episcopus. Ansfridus successit. His temporibus fuit *Theodericus* Comes Hollandiæ secundus filius, prænominati Theoderici primi Comitis, qui paternæ devotionis erga Deum & Sanctum *Adelbertum* frequentissimus exstitit æmulator. Nam pater ejus ligneam, hic lapideam, in honore ejusdem Sancti magno sumptu ædificavit basilicam, sanctas

(1) Haud dubie latet error hic. Ludovicus filius Arnulfi sine prole decessit. Ann. DCCCC. XI. Regino ad d. Ann. & Annal. Metens. *in fin.* Successit Conradus qui & ipse obiit sine prole. Ann. DCCCC. XVIII. ut Regino *ibid.* ut Sigebert. Gemblacensis Ann. DCCCC. XIX. Fuit scio Waltgarius Comes, Oddonis nepos Regis Galliarum, sed hic Regi rebellis plexus capite & extinctus jam Ann. 892. ut Regino ad eum Ann. & Annal. Metens.

(2) Leg. *à Papa & patre.* Sigebert. Gemblacens. ad h. Ann. *Otho minor à patre evocatus Romam à Joanne Papa in Imperatorem benedicitur.* Regino id refert ad Ann. 96. *Interim Papa Joannes*, inquit, *& Imperator Regi Ottoni literas invitatorias miserunt, & ut cum ipsis ad natalem Domini Romæ celebrandum festinaret, jusserunt.* Add. Lamb. Schafnaburg. ad dict. *Ann.* Idem autem Otho junior Rex dictus jam Aquisgrani Ann. 961. Idem ad d. Ann.

(3) Romani Junioris, ut dixi ad Joan. à Leydis ** *to 2. Analect. p.* 298. *Theophanus* aut *Theophanius* Imperator non fuit. Lambertus Schafnaburgensis simpliciter tantum ita: *Anno.* 972. *Otthoni juniori Imperatori missa est Theophana ab Imperatore de Græcia.* ** Tom. 1. p. 607. nostræ Edit.

(4) Obitum ponit Lamb. Schafnaburg. ad Ann. 973. imperii initium ad Ann. 962.

sanctas reliquias venustissime fabricato sarcophago recondidit, removens ab eodem loco sanctimoniales, quæ ob asperitatem & molestiam diræ gentis Frisonum monasticam non potuerunt religionem ducere, instituensque monachorum vitam, quæ adhuc ibi, Deo protegente, servatur, ad quorum victum obtulit in (1) *Stagnum* 6. mansos, in *Harengam* 11. mansus, & quartam partem mansus, in *Runingen* 8. mansus, juxta claustrum 11. mansus, intra villam *Elibettem Emerke*, quæ nominatur, & *Sutherhem* mansus IV. & dimidium, in *Wimmia* mansum & dimidium, ab eodem manso usque in *Arnem* omnem terram cultam & incultam in agris & in pascuis, ecclesiam in (2) *Helgolo*, in *Saxonem* ecclesiam cum (3) determinatione, in *Walthem* 3. mansus, in *Osoem* mansus 2. & dimidium, in *Limben* mansus 7. & dimidium, in *Sincham* mansus duos, in *Bacben* mansus tres, in *Ordebella* mansus XIII. & dimidium, in eodem loco mansus IX. in *Chose* mansum, in *Obingen* mansum, juxta flumen *Kmestra* mansum, juxta rivulum (4) *Scholingbeke* & *Herestede* mansum 1. una cum piscatione, in (5) *Belsen* mansus VI. & altare ejusdem ecclesiæ à (6) nova usque ad novam in festivitatem S. Agathæ, in *Borchbete* ecclesiam cum decimatione, in *Alcmaer* omne teloneum.

Hujus Theodorici legitima conjux, *Hildegarda* nomine, omni bonitate præfulgens obtulit S. Adelberto inter cætera dona, thuribulum auro gemmisque pretiosissimis mirifice decoratum, textum etiam Euangeliorum auro lapidibusque pretiosis exornatum. Hic *Theodoricus* piæ memoriæ Comes ex eadem *Hildegarda* genuit duos filios, parentes suos dignitate præcellentes, Arnulphum & Egbertum, & unam filiam (7) Egghindam nomine,

(1) Ex Theodorici V. charta, quæ est apud Miræum *Cod. piar. don. cap.* 62. & qua donatio hæc continetur, pro *Stagnum* legendum *Scagen*.
(2) *Heilgelo*. Miræ. *d. loc.*
(3) Fort. *decimatione*, ut mox.
(4) *Schulingbeke* & *Hureslede*. Miræ *d. loc.*
(5) *Velsen*. Miræ *d. loc.*
(6) *A nona usque ad nonam in festivitate*. Miræ *d. loc.*
(7) *Erlindam*. Vita S. Adelberti apud Mabillon. *secul.* 3. *SS. ord. S. Bened. cap.* 20.

mine, quæ diu visum unius oculi amisit, sed tandem meritis Adelberti recepit. *Egbertum* autem in clericatus ordinem conscitum, quodam (1) tempore insequenti, die Palmarum ardor febrium invadens usque ad festivitatem Sancti Confessoris, quæ VII. Kal. Julii celebratur, graviter vexavit, sed eodem die meritis ejusdem ita convaluit, quasi nunquam fuisset hac infirmitate pulsatus, lætusque de tantæ pestis evasione ad missarum solemnia legit epistolam: quem postea gratia divina Treverensi ecclesiæ Archiepiscopum fecit. Hic per omnia imitatus religiosos patres suos honoravit eundem locum Egmondensem, offerens Deo & S. *Adelberto* crucem auream, casulam pretiosam, stolam pulcherrimam, cingulum auro contextum, Dalmaticam, (2) subtile, missale, capitulare, passionalem tripartitum, Psalterium, majorem Donatum, Glossarium, Historiam vetus & novum testamentum continentem, scrinium argenteum plenum reliquiis Sanctorum.

DCCCC. LXXX. Arnulphus filius ejus Theoderici secundi Comitis Hollandiæ (3) *Lutgardam* sororem Theophaniæ Imperatricis, matris Othonis Imperatoris nostri coram Otthone Rege † eandem *Theophanam*, Theophani Regis Græciæ filiam, uxorem habebat, legaliter desponsavit, testamentumque dotale conscribi fecit. † Quæ eandem Sweert.

DCCCC. LXXXIII. Otho II. Imperator (4) Romæ obiit. Otho III. filius successit, & XVIII. annis imperavit.

DCCCC. LXXXV. Theodericus II. Comes pater Arnulphi Comitis, interventu *Egberti*, Archiepiscopi Treverensis ecclesiæ, filii sui, atque *Theophanæ* Imperatricis, matris Othonis Regis, suscepit in propriam hereditatem (5) ab eodem Othone Rege, quæcunque habuerunt antecessores sui in beneficio. Iste Theodericus reliquias S. *Gereonis* martyris ipso revelante, de *Nortga*, ubi ipse monuit, collocavit.

(1) Hæc ex vita S. Adelbert. *cap.* 19.

(2) *Subtile* est vestis Subdiaconi, quæ & alibi *stricta tunica*. Vid. ad *Annal. Egmundan. cap.* 13.

(3) Soror ejus Theodora. Lutgarda ejusmodi olim nulla. Sed non repetam quæ jam dixi ad Joannem à Leidis *d. loc.*

(4) Lambert. Schafnaburgens. *Ann.* 983. *Otho secundus Imperator Romam post male gestas res regressus obiit, ibidemque sepultus est.*

(5) Vid. ipsum diploma *lib.* 1. *de Nobilit. cap.* 13.

(1) DCCCC. LXXXVI. Lotharius Rex Francorum obiit, Ludovicus successit.

DCCCC. LXXXVII. Ludovicus Rex obiit, successit Hugo.

DCCCC. LXXXVIII. Obiit Theodoricus Comes II. Sepultus est cum uxore sua in Egmondensi monasterio. Arnulphus filius ejus successit. Qui, ut prædiximus, secundum suam voluntatem habuit uxorem sibi condignam, *Lutgardam*, sororem Theophanæ Imperatricis, matris Othonis Imperatoris, offerens & ipse ad prædictum locum Egmondensem, in *Thosan* mansus 2. in [1] *Kasterhem* mansus 2. & quartam partem mansus, in [2] *Ulsen* III. mansus, & unum agrum, in [3] *Saxonem* dimidium mansum, in [4] *Vorboloen* III. mansus, in *Nortga* mansus V. in *Lopson* mansus IX. juxta flumen [5] *Merube* mansum, & quartam partem mansus, in villa *Leiden* mansum, & sextam partem mansus, in villa [6] *Berghem* ab occidente Rheni tres mansus, ecclesiam [7] *Flandiga* cum decimatione terræ juxta fluvium *Machlinga*, & rivulum *Thurlada*, qui vocatur [8] *Haga*. Is Arnulphus & Lutgardis genuerunt duos filios, *Theodoricum* & *Sifridum*, qui *Sicco* cognominatus est.

In eodem anno factum est bellum lamentabile inter Arnulphum Comitem egregium, & bestiales Frisones, in quo ipse cum multis suorum occubuit, sepultusque est cum dilecta conjuge in ecclesia Egmondensi, cui successit *Theodoricus* III. hujus nominis, Comes quartus, una cum *Sifrido* fratre suo. (2) Iste est *Theodoricus* Jerosolymita, qui accepit uxorem *Othelhildim* nomine, genuit ex ea duos filios, Theodericum & Florentium

[1] *Kisterchem* apud Mirzum *Cod. plardon. cap.* 62.
[2] *Velsen* ibid.
[3] *Saxnem* ibid.
[4] *Forenbole* ibid.
[5] *Maerne* ibid.
[6] *Bergan* ibid.
[7] *Flardinga* ibid.
[8] *Harga* ibid.

(1) Caroli Simplicis nepos hic, Ludovici filius Transmarini. Guilielm. de Nangis: *Anno* DCCCC. LXXXVI. *Lotharius Rex Franciæ plenus dierum obiit & Remis in ecclesia S. Remigii sepultus est, Hugoni Capet cognato suo commendans filium Ludovicum juvenem, qui post eum regnavit.*

(2) Ita & eum vocat Jo. de Beka in vita *Bernulphi*. Ex voto enim profectus ad sepulchrum Dominicum visendum in Palæstinam. Jo. à Leidis *lib.* 9. *hist. in fin. Anno Domini* CIↃ. XXXIX. *Theodricus magnanimus Comes Hollandiæ, postquam Jerosolymis sepulchrum Domini cum Joanne Domino de Arkel ibidem defuncto, & pluribus aliis nobilibus visitasset, & Hollandiam revenisset obiit* VI. *Kalend. Januar.* Infaustum Adelboldi *satellitem* Ditmarus vocat *lib.* 7. *Chron.* Vid. ad Annal. Egmondan. *cap.* 14.

rentium:. offerens & ipse S. Adelberto in [1] *Kadenberghe* IV. mansus, X. libras singulis annis solventes, in [2] *Kadenberghe Grolle* terram XVI. uncias solventem, in * *Waldinantia* terram XVI. uncias solventem, in *Suetan* terram XIII. uncias solventem, in Comitis † Frugesa terram XVI. uncias solventem. Præterea obtulit duo pallia pretiosa, quæ adhuc pendent in ecclesia summis festivitatibus. *Sifridus* frater ejus, qui Sicco cognominatus est, obtulit ad eundem locum, terram ‡ supra *Gheſt*, nominatam (1) *Noortbope*, *Suiben*, *Aldgeringelant*, *Hildebrandeslant*, *Sirbiedingelant*, V. *fiertelen* (2) *Lantlosemade*, in *Akerslote* 12. libras, in (3) *Banezzen* duas libras. Sepultus est & ipse in eodem monasterio.

[1] *Radenburch* apud Miræum ibid.
[2] *Radenburgerbroecke* ibid.
* *Waldmanna vena.*
† *Fungersa.*
‡ *supra Gheest* ibid.

DCCCC. XCIII. Obiit Egbertus Treverensis Archiepiscopus frater Arnulphi Comitis.

DCCCC. XCVI. Hugo Rex Francorum obiit. Successit Robertus, & regnavit annis XV.

CIↃ. III. Otho Imperator (4) obiit. Henricus (5) filius ejus successit.

(6) CIↃ. VIII. Anfridus Trajectensis Episcopus obiit, cujus conversatio qualis fuit miraculum ad ejus sepulchrum ostensum

(1) *Noortborpe*, *Smitbem*, *at Giringelant*, *Hildebranslant*, *Smirdingelant*, ibid.

(2) Sic & apud Joann. à Leidis Annal. Egmond. *cap.* 14. Apud Miræum est *Lantsomade*.

(3) *Banes* apud Jo. à Leid. Apud Miræum lectio est nullius pretii.

(4) Ad Ann. referunt præced. Sigebert. Gemblacens. & Lamb. Schafnaburg.

(5) Non filius Othonis, sed nepos Henrici, qui fuit frater Othonis I. Sigeb. Gemblac. *ibid.*

(6) Ita & Joann. de Beka, ut & Heda in ejus vita. Jo. à Leidis *lib.* 9. *hist. cap.* 7. Contra Lambert. Schafnaburgens. *Anno* 1010. *Anfridus Trajectensis Episcopus obiit. Cui Adelboldus successit.* Auctor vitæ B. Meinwerci apud Brouwerum *cap.* 20. *Anno Dominicæ incarnationis* CIↃ. X. *indictione* VIII. *Ansfridus venerabilis Trajectensis Episcopus, cujus mira laudum præconia in gestis ejus inveniuntur, ad cœlestem vitam sustollitur, eique Adelboldus surrogatur.* Laudat etiam Sigebertus ad Ann. 997.

ostensum declaravit. Adelboldus vir sapientissimus successit.

CIↃ. X. Normanni (1) multis interfectis Trajectum incenderunt.

CIↃ. XVIII. Theodorico Comite filio Arnulphi (2) debellante Frisones in vindictam patris sui ab eis occisi, Godefridus Dux ab Imperatore ad eum debellandum mittitur, & repente vox, unde emissa, nescitur, Fugite, Fugite, & à paucis Frisonibus multi peremti sunt. Dux vero captus est.

CIↃ. XCIII. (3) *Otona* ecclesia S. Martini ab (4) Adelberto Episcopo constructa dedicata est à XII. Episcopis VI. Kal. Jul.

CIↃ. XXVII. Adelbertus Episcopus obiit, Bernoldus successit.

CIↃ. XXXIX. Obiit (5) Conradus Imperator. Filius ejus successit. Eodem anno obiit Theodericus III. filius Arnulphi, Comes Hollandiæ IV. Sepultus est in Egmonda, cui successit Theodericus IV. filius ejus, Comes V.

CIↃ.

(1) Sigebert. Gemblac. ad h. Ann. *Northmanni Frisiam repetunt, & multis interfectis Ultrajectum opidum incensum est.*

(2) Extat hæc historia etiam alibi passim. Sigeb. Gemblac. ad *h. Ann. In Fresonia Theoderico Comite debellante Frisones in vindictam patris sui occisi Godefridus Dux ad eum debellandum ab Imperatore mittitur, & confecto prælio, repente voce, nescitur unde, emissa, Fugite, fugite, cunctis fugientibus, multi à paucis Fresonibus perimuntur. Dux vero capitur.* Meminit etiam Anselmus *hist. Leodiens. cap.* 63. *Ea*, inquit, *tempestate Deodericus Comes Fresoniæ bellis & seditionibus Regnum exagitabat Galliæ, & ob sui firmitatem loci, vel difficultatem, vel opum potentiam, quietem perturbabat serenitatis Imperatoriæ, cujus audaciam cum publicis detrimentis Regni non est passus Imperator Henricus diutius impune bacchari &c.* Add. Auctor vitæ S. Wolbodonis apud Henschen. *tom.* 2. *SS. April. cap.* 2. Chron. Goud. in *Theoder.* III. Jo. à Leid. *lib.* 9. *hist. cap.* 7. Beka in *Adelbold.*

(3) Legend. *Ultrajectina.* Beka in Adelboldo. Anno Domini 1023. *Trajectensis ecclesia per Adelboldum magnopere superextructa fuit, ad cujus dedicationem Henricus Imperator cum XII. Episcopis Trajectum advenit.*

(4) Leg. ut supra *Adelboldo.*

(5) Sigeb. Gemblacens. ad h. Ann. *Imperator Italia decessit. Pridie Idus Maji eclipsis solis fuit, & pridie Nonas Junii Imperator obiit.*

CIↃ. XLIV. Obiit (1) Othelhildis Comitissa, quæ sepulta est in Saxonia.

CIↃ. XLVIII. Theodericus Comes filius *Theoderici* & *Othelhildis* minus caute se custodiens ab inimicis suis apud Dordrecht occisus est. Hic quia legitimos filios non habebat, Florentius frater ejus primus hujus nominis successit. Hic accepit in uxorem dignæ memoriæ Gertrudem nomine, ex qua genuit duos filios *Theodericum* & *Florentium* puerum, sepultum in choro præfati cœnobii, & duas filias, quarum una Dei præordinante gratia facta est Francorum (2) Regina; obtuleruntque ipsi *B. Adelberto* terram in *Elemondelf* V. libras & unciam solventem, in *Busehusa* mansum XXXII. uncias solventem, juxta *Delf* XVI. mansus, ex altera parte *Delf* IX. mansus.

CIↃ. LIV. Obiit *Bernulphus* Trajectensis Episcopus, & in ecclesia S. Petri Apostoli, quam ipse construxit, & dicavit, honorifice sepultus est.

CIↃ. LVI. Obiit *Henricus* Imperator. Filius ejus *Henricus* IV. successit.

CIↃ. LVII. *Balduinus* Comes Flandrensis ab Imperatore Valentienas & Walachriam in beneficio suscepit.

CIↃ. LVIII. Captis ab Imper. Henrico aliquibus castellis Frisones rebellione frenantur.

CIↃ. LX. Obiit (3) Henricus Rex Francorum. Philippus filius ejus successit.

CIↃ LXI. Florentius Comes VI. filius Theoderici & Othelhildis, vir bellicosus & religiosus, postquam pedibus suis subegit hostes sibi resistentes, nimium confidens in fortitudine sua & suorum, post victoriam minus caute se custodiens suis dispersis, dum quadam die reverteretur ad propria, contigit, ut fessus

(1) *Vitilhildim* eam vocat Jo. à Leidis & obiisse ait Ann. 1040. *lib.* 9. *hist. c. ult.*

(2) Conjux facta Philippi, cujus Auctor mox meminit. Ægid. Aureæ vallis Religios. *hist. Leodiens. cap.* 3. Nomen virgini fuit *Berta*. And. Sylvius Marcianensis ad Ann. 1060. *Rex vero postquam ad juveniles annos pervenit Regnum suum integrum recepit, & defuncto tutore suo Balduino consilio Roberti Frisonis filiam Florentii Ducis Frisonum Bertham in uxorem duxit.* Bertrandam vocat Ordericus Vitalis *lib.* 7. *hist. ad Ann.* 1031.

(3) Sigeb. Gemblac. ad h. Ann.

sus ex itinere sub umbra cujusdam arboris, in loco, qui dicitur * *Kamerthe*, dormiret jam secure. Et ecce ex improviso inimici supervenerunt, & priusquam cum suis equos ascendere potuit & effugere, in eum irruentes cum multis suorum eum occiderunt, delatusque in *Egmondam* ibidem cum fratre suo *Theoderico* sepultus est. *Gertrudis* autem Comitissa pro anima sua & viri sui obtulit S. *Adelberto* duas casulas optimas & unum tapetum.

* *Hammert* est apud Bekam. *Hamert* apud Jo. à Leidis *lib.* II. *hist. cap. ult.* Hemert vocat Scriverius & locum ait inter Mosam & Vahalim.

CIↃ. LXIII. Robertus junior filius Balduini III. (1) Gertrudem Comitissam relictam Florentii Comitis Hollandiæ VI. in matrimonio sociavit, & sic Comitatum etiam Frisiæ acquisivit.

CIↃ. LXX. Godefridus Dux Mosellanorum obiit, & Godefridus Gibbosus successit.

CIↃ. LXXI. *Godefridus* Dux *Gibbosus* cum Wilhelmo Episcopo Trajectensi & regali exercitu Robertum de Hollant expulit, & sibi potenter subjugavit. Quo facto Robertus Comes cum paucis

(1) Hæc Saxonum ducis filia, quem Hermannum vocant Heda, & Beka, & Joan. à Leidis, Bernardum Ægidius Aureæ vallis Religiosus *hist. Leodiens. cap.* 3. Rebellem Imperatori ait Chronographus Saxo apud Leibnitium ad Ann. 1123. *Gertrudis*, inquit, *Comitissa de regione, quæ Hollant vocatur, soror Lotharii Saxonici Ducis Imperatori rebellat.* Atqui fato jam functa hæc Ann. 1113. Meyer. *lib.* II. *Ann.* 1113. *obiit sepeliturque Furnis Gertrudis Vice-Comes Furnensis, Balduini Securis avia, Roberti Frisii vidua.* Sed Gertrudem Chronographus cum Petronella haud dubie, quæ Florentii II. conjux, prosapia etiam Saxo, & Lotharii Ducis soror, dum aliud agit, confundit. Et Gertrudem quod attinet, res ita se habet: Comes Flandriæ Balduinus III. duos reliquit filios Balduinum & Robertum. Balduinus patri successit. Robertus vir ferox, cum Flandria cum non ferret, foris armis inclaruit. Bello Frisiam aggressus virtute tandem pertinaci & terram & Gertrudem, quamvis duobus præliis primum pulsus, obtinuit. Robert. de Monte in *Accessionib. ad Sigebert. ad Ann.* 1074. *Robertus autem accepit conjugem relictam Florentii Comitis Frisiæ, quæ unicam ex prædicto Florentio habebat filiam. Quam Robertus longe facere volens à paterna hereditate dedit eam Philippo Regi Francorum, & ita Comitatus Frisiæ remansit ei cum matre prædictæ puellæ, unde cognominatus est Frisio.* Ægidius Aureæ vallis Religiosus *hist. Leodiens. cap.* 3. *Et hoc facto Robertus secessit in Frisiam ibique accepit filiam Bernardi Ducis Saxonum viduam Comitis Frisonum Florentii, Gertrudem nomine, quæ habebat filiam ex marito

paucis Gandavum venit, & convocatis Principibus Flandriæ, alios pecuniis & promissionibus ad se attraxit, deinde congregato

marito suo Florentio, quam Philippus Rex Francorum accepit uxorem. Genuitque Robertus Friso de prædicta uxore Gertrude duos filios Philippum & Robertum, postea Comitem nobilissimum Flandriæ. Abeunt porro hinc Auctores in diversas sententias. Alii ajunt Balduinum, cum suspectum haberet fratrem, nec tam potentem vicinum ferret, armis eum de provincia conatum depellere, sed victum à Roberto & cæsum prælio occubuisse. Alii contra Balduinum in pace ajunt fato functum, Robertum autem eo mortuo juramenti immemorem, quo spoponderat se nec fratri nec fratris filiis de Flandria moturum unquam controversiam, fratris filium Arnulfum vi Flandria depulisse, Arnulfum ad Cæsarem, qui Leodii tum, profugum ita Cæsarem commovisse, ut ulturum injurias Godfridum Ducem Lotharingiæ cum exercitu mitteret, qui quamvis Flandriam tentarit frustra Robertum tamen Hollandia cum privignis rursum ejecisse. Alii cæsum Arnulfum, Richildim Cæsarem adiisse. Lamb. Schafnaburgens. ad Ann. 1071. *Exacta solennitate Paschali Leodium abiit. Ibi ad eum vidua Balduini Comitis venit, Regiæ majestatis patrocinium expetens contra violentiam improbitatemque Rutbberti fratris Balduini, qui & fratrem prælio victum vita privasset, & Comitatum ejus expulsa uxore & liberis tyrannica crudelitate occupasset.* Et mox postquam dixit Robertum multa tentasse frustra, *Tandem*, inquit, *advertens sic infeliciter sibi cedere, quamcunque viam tentasset amplificandæ gloriæ suæ, deinceps in perpetuum ab oppugnatione exterarum gentium, animum revocavit. Atque in Fresiam quæ confinis Flandriæ, cui Theodericus quondam Comes & Florentius frater ejus imperaverat, irruptionem fecit. Bis ibi commisso prælio victus ac fugatus est. Tandem incolæ loci multis certaminibus exhausti, quum animum ejus vel ad mortem vel ad victoriam obstinatum cernerent, ultro se ei dediderunt. Quod ubi frater Balduwinus comperit, armata multitudine bis eum sedibus proturbare magna vi magno molimine parabat. Cui cum exercitu adventanti Robertus legatos obviam misit obtestans per Deum, ut se fratrem suum reminisceretur, nec jura germanitatis apud Barbaros quoque semper sacrosancta ac inviolata pollueret. Misereretur potius peregrinationis, laborum, & calamitatum, in quibus totam vitam suam detrivisset &c. Nihil ille his verbis motus exercitum haud segniter ad Fresiam admovebat. Tum Robertus necessitate compulsus armata juventute, quam secum lectissimam habebat, obviam ei processit. Commissoque prælio ex parte Balduwini multi occisi, plures vulnerati, omnes in fugam versi sunt. Quos dum ipse loco pulsos sistere, pugnamque restituere summo conamine moliretur, in confertissimos hostium cuneos temere invectus occiditur. Cujus morte comperta*

gato non modico exercitu obviam *Arnoldo* Comiti filio fratris sui *Balduini* apud *Casscle* civitatem processit, confectoque prælio *Arnoldus* ipse perimitur, mater ejus *Ricelda* capitur, Rex Francorum *Philippus* fugatur, post etiam *Robertus* capitur, & tunc laxatis ex ambabus partibus utrisque captivatis idem Robertus Comes in Regnum paternum honorifice suscipitur, & XXIII. annis dominatur.

CIↃ. LXXII. Godefridus Dux Gibbosus secessum petens latrinarum, ut ventrem purget, graviter & turpiter (1) à quodam Gilleberto Theoderici filii Florentii Comitis famulo proprio

perta Robertus illico in Flandriam irruptionem fecit, eamque sibi tanquam ex jure debitæ successionis totam mancipavit &c. Ægid. Aur. vall. Religiosus *d. loc. Sed & idem Robertus frater suus publice juraverat, quod nec ipsi Balduino nec heredibus suis de terra Flandriæ in aliquo noceret.* & mox: *Præfato autem Balduino cognomento Bono diu ea patria gubernari felix non meruit, defunctus siquidem & apud Hannonios sepultus in pace quiescit. Venerabilis autem Comitissa Richildis tanto marito viduata cum filiis suis Arnulpho & Balduino Comitatum tenuit. Robertus vero in Frisia degens cognita morte fratris sui Balduini Boni cum magno exercitu usque ad Gandavum venit. Richildis autem cum filio suo Arnulpho innumerabilem collegit exercitum & Robertum à Flandria exire compulerunt. Post non multum temporis instinctu Bernardi soceri sui iterum Flandrias repetens majorem trahens secum copiam armatorum, exercitu Richildis devicto & filio ejus Arnulpho occiso, ipsa carceri mancipatur.* Ita fere & Auctor mox ad Ann. 1071. excepto tantum quod addat usum etiam Arnulfum Francorum Regis Philippi ope. Quod & ait Sigebertus ad Ann. 1072. *Balduino Juniore Flandrensium Comite defuncto Rotbertus frater ejus consensu Flandrensium contra Arnulfum fratruelem suum Flandriam occupat. Arnulphus cum Philippo Francorum Rege occurrit patruo suo Rotberto, & pugna conserta Arnulfus perimitur, Philippus Rex fuga liberatur, & multis occisis hinc Richildis Arnulfi mater, illinc Rotbertus capitur, & altero pro altero relaxato, bellum inter eos vario eventu protrahitur.*

(1) Coquum eum ait Bertold. Constantiensis ad Ann. 1076. *Godefridus Dux filius Godefridi Ducis turpiter à quodam coquo per posteriora, cum ad necessaria sederet, vulneratus ante medium noctis exspiravit.* Bruno *de bell. Saxon. p.* 131. *Godefridus Dux, qui fuit maximus hostis Saxoniæ, periit in secretiori corporis parte perfossus sævo mucrone, nec purgatus ultima confessione, nec munitus sacra communione.* Factum autem Antverpiæ id testatur Sigebertus ad d. Ann. 1076. *Godefridus Gibbosus Dux Lotharingiæ Antverpiæ à sicario per insidias graviter læsus*

prio vulneratus est, & navi impositus jussu suo Trajectum usque translatus post paululum v. Kal. Maji obiit, (1) cui successit Conradus.

CIↃ. LXXVI. Theodericus filius *Florentii* & *Gertrudis*, adhuc juvenilis ætatis flore pollens, non diutius passus paterno Regno & hereditate privari, congregatis quibuscunque potuit, cum vitrici sui Roberti Comitis præsidio (2) *Selmunde* castrum firmissimum, ubi *Conradum* Episcopum esse sciebat, adiit, illudque favilla tenus concremavit. In quo prælio occisi sunt Lambertus Daventriensis Præpositus, Walmarus presbyter S. Bonifacii, & *Gerlochus* Comes, multique alii, eodemque Episcopo capto iterumque dimisso cum triumpho in provincia sua recipitur, & postmodum VI. annis cum pace vitam duxit. Hic accepit uxorem nomine *Othelhildim*, ex qua genuit filium, quem nomine patris sui *Florentium* nominavit.

CIↃ. LXXXIII. Theodericus Comes V. rogante *Stephano* Abbate Egmondensis monasterii omnes donationes & largitiones antecessorum suorum eidem ecclesiæ concesso * privilegio confirmavit, ut omnia libere postmodum tenerent & possiderent, & à terra Wimmersnech usque ad aream, quæ tota est ejusdem ecclesiæ, nullus mortalium auderet placitum habere, sine Abbatis

* Diploma apud Miræum est *Cod. piar. don. cap.* 62.

læsus moritur. Eodem mortis genere in Anglia olim periit Edmundus Occidentalium Saxonum Rex circa Ann. 1016. Thomas Rudborne *hist. Wintoniens. cap.* 15. *Angl. sacr. tom.* 1. *Tandem Rege apud Oxoniam pernoctante, dum ad domum secretiorem ad exquisita naturæ diverteret, filius dicti Edrici* (Merciorum Ducis) *patris instinctu in fovea delitescens secretaria, in nocte S. Andreæ Apostoli, eundem Regem cultello bis acuto inter celanda percussit, & eo lethaliter vulnerato fugiens ferrum reliquit.*

(1) Sigebert. *d. loc. Heinricus Imp. Conrado filio suo Ducatum Lotharingiæ, Marcham vero Andoverpensem Godefrido, Eustathii Comitis Bononiæ filio, Godefridi Gibbosi ex Ida sorore nepoti, acri adolescenti, tradidit.*

(2) Idem quod *Iselmunde*. Beka in Conrado: *Inimicitias Conradus à Wilhelmo decessore cum Hollandis susceptas satis acriter persecutus.* Idem in Wilhelmo: *Wilhelmus Episcopus contra domicellum Hollandiæ frequenter observans excubias in Iselmonda castrum munitissimum fabricavit.* Conradus olim Camerarius Archiepiscopi Moguntini. Lamb. Schafnaburgens. ad Ann. 1076. Gravissimum & potentissimum hominem vocat Auctor Chronici Abbatiæ S. Thrudonis apud d. Achery *tom.* 7. *Spicil. lib.* 4. *pr.*

batis permissione, vel injuste aliqua inde diripere, homines etiam ipsius ecclesiæ in toto Comitatu sine telonio esse, nullusque eos opprimeret, sed sub Abbatis potestate essent, & cum causidico suo placitum cum eis haberet, & si aliquis illorum, qui ex præsentibus suis juste ad eundem pertineret locum, negare & contradicere vellet, liceret eidem Abbati sive successoribus illum cum Advocato suo tenere, & ad justitiam trahere, in cujuscunque ministerio esset. Similiter faceret de reditibus suis, & quicunque sederet super terram prædictæ ecclesiæ, & quod ei juste deberet, nollet solvere, Advocatus Abbatis intrans domum illius tantum de rebus tolleret, quantum ipse deberet, sine alicujus judicis contradictione. Præterea concessit eidem Abbati *Stephano* suisque successoribus judiciariam potestatem in *Alcmaer*, quod *Ambacht* Teutonice dicitur, interveniente Comitissa *Othelhilde*.

CIↃ. XCI. Obiit *Theodericus* piæ memoriæ Hollandiæ Comes VII. *Florentius* filius ejus successit. Ille Florentius florens virtutibus & præcellens omnes patres suos divitiis & honoribus accepit nobilissimam conjugem, nomine Petronillam filiam Theoderici Ducis, sororem Lotharii Ducis, postea Regis, ex qua genuit tres filios *Theodericum*, *Florentium*, *Simonem*, & unam filiam. Hic pius *Florentius* cum eadem uxore sua auxit præbendam & vestimenta fratrum Egmondensium in omnibus, obtulitque Deo cappas IV. Dalmaticam pretiosissimam, calicem argenteum deauratum ad . . . . . S. Adelberti auri & unum monile. *Petronilla* vero obtulit ad eundem locum unum ex servis cum domo, terra, & tota familia in Scotan.

CIↃ. XCIII. Robertus (1) Comes Flandriæ obiit. Robertus filius ejus successit.

CIↃ. XCIX. *Conradus* Episcopus Trajectensis in propria domo post celebrationem missæ, in quarta feria Paschalis hebdomadæ cultello perimitur, & in ecclesia S. Mariæ, quam ipse magno sumptu exstruxerat, humatur.

CIↃ. C. VI. Obiit *Stephanus* Abbas Egmondensis, Alardus successit.

CIↃ.

(1) Sigebert. ad h. Ann. *Eodem anno* III. *Idus Octobris obiit Robertus, primus hujus nominis Flandriæ Marchisus : succedit filius hujus Rotbertus.*

** CIↃ. VII. Obiit Henricus IV. Imperator apud Leodium. Henricus filius ejus successit. ** Leg. CIↃ. C. VII.

CIↃ. C. IX. Obiit (1) Robertus Comes Flandriæ. Balduinus filius ejus successit. Philippus Rex Francorum obiit. Ludovicus filius ejus successit.

CIↃ. C. XII. Obiit Burchardus Episcopus Trajectensis. Godeboldus successit.

CIↃ. C. XIII. in Egmonda dedicatæ sunt basilicæ duæ, Sanctæ Dei genitricis, quam (2) *Adelbertus* Abbas construxerat, & S. Adelberti, ubi sepultus est, à quodam Episcopo (3) Geraldo nomine.

(4) CIↃ. C. XX. Balduinus Comes Flandriæ, filius Roberti junioris & Clementiæ filius, monachus effectus moritur, (5) cui successit Carolus consobrinus ejus, filius ejus scilicet

(1) Refert Meyerus obitum ad Ann. CIↃ. C. XI. & addit: *Hic Robertus Comes hunc scripsit titulum: Ego Robertus Dei misericordia Flandrensis Marchio, Comitis Roberti agnomine Frisonis filius.* & mox: *Balduinus cognomento Securis, acerrimi ingenii juvenis, in opes successit paternas &c.*

(2) Legend. *Athalardus*. Joann. à Leidis Annal. Egmond. *cap.* 18.

(3) Vicarius hic Trajectensis. Jo. à Leidis *d. loc. Idem Pontifex consecravit basilicam beatæ Mariæ, quæ dicebatur Marienmunster, nec non & basilicam, ubi S. Adelbertus requiescere consuevit* III. *Nonar. Novemb.*

(4) Vestem sumpsit moribundus, cum Francis militans contra Anglos accepisset lethale vulnus in oppugnatione urbium Aquarum Nicasii Andalnique in Normannia, ut scribit Meyerus ad Ann. 1119. Cæterum emendandus hinc Anonymus de vita Caroli, quem Meursius edidit Hafniæ Ann. 1631. Apud Meursium sic legitur *cap.* 2. *magnificati sunt divitiis & potentia in tantum, ut Balduinum Comitem juniorem filium Roberti Comitis senioris & dementiæ dériderent.* Legend. *Roberti Comitis junioris & Clementiæ deriderent.* Nam Clementia ipsius uxor. Meyer. ad dict. Ann. *Cum primum Carolus inauguraretur acerrimam habuit adversariam Clementiam Burgundam Balduini defuncti matrem &c.* & mox ad Ann. CIↃ. C. XX. *Vidua Roberti Comitis Clementia nupsit Godefrido Duci Lovaniensi &c.*

(5) Scriptus à Balduino heres ex asse. Meyer. ad Ann. 1120. *Rosilariæ obiit* XV. *Cal. Julias, postquam Carolum suum amitinum Danorum Regis filium ex asse instituisset heredem.* Nepos uterque erat Roberti senioris, Balduinus filio ejus natus Roberto juniore, Carolus autem sorore ejus Adela seu Ethela. Gualterus Tarvanensis in

scilicet (1) amicæ Athelæ, quam suscepit de Kanuto Rege Daniæ. Eodem anno obiit Alardus Abbas Egmondensis.

CIↃ. C. XXII. Florentius Crassus Comes octavus adhuc in flore juventutis positus migravit ab hac vita: sepultusque est in Egmonda. *Petronilla* uxor ejus obtulit pro salute animæ ejus dorsale unum & casulam, terram etiam duas libras singulis annis persolventem, insuper ad ædificium templi XIII. libras. Hic quia tres pusillos filios adhuc, quos prædiximus, habebat, loco eorum Comitatum Hollandiæ strenue regebat: sed quia muliebris sexus facilis est ad circumveniendum, circumventa à quibusdam potentibus & familiaribus suis est, ut Capellanum suum, *Ascelinum* nomine, à fratribus Egmondensibus monachum recipi impetraret, ut illo statim Abbate constituto, ipsa de substantia ecclesiæ suo commodo & voluntati liberius consuleret. Effectum igitur habuit suggestio perversorum, & homo simplicis naturæ, & ignarus penitus monastici ordinis, nomine tantum est Abbas constitutus. Cæterum res ecclesiæ in potestatem devenerunt manus alienæ, (2) & erat videre miserrimum, filiis penuriam patientibus, extraneis de nostra possessione gloriantibus. Præterea respectu magis avaritiæ, quam

in vita Caroli *cap.* I. *Carolus Comes Flandriæ filius Canuti martyris, Regis quondam Daciæ, & Adelæ Reginæ.* Saxo Grammaticus *lib.* II. *Nuptias circumspiciens* (Canutus) *finitimaque conjugia obscura, ac dignitate sua minora reputans, præfecti Flandriæ Roberti filiam Ethelam in matrimonium advocavit, ex qua filius ei Carolus obvenit.* Adeliam vocat, seu Aleydim Jo. à Leydis *lib.* 12. *cap.* 5. *Gertrudis Comitissa genuit Roberto Frisoni, marito suo, tres filias, quarum prima dicta Adelia, Regina & uxor S. Canuti martyris, Regis Daniæ & Norwegiæ, ex qua idem Canutus genuit beatum Carolum Comitem Flandriæ. Hic S. Canutus est à suis martyrizatus in quadam capella Regni sui. Adelia, seu Aleydis, Regina Daciæ, post martyrium Regis, mariti sui, rediit in Flandriam cum infante suo Carolo.* Vid. & infr. ad Ann. 1125.

(1) Ex superioribus patet legendum *amitæ* non *amicæ*, & *Adela* non *Athelæ*.

(2) Tradit hæc sic similiter, & iisdem fere verbis, Jo. à Leydis *Annal. Egmond. cap.* 19. Verum Petronilla, & inquieti ingenii, & quærendis pecuniis, quibus bellum paret, intenta, ne monasterio quidem parcit. Tangit rem Peucerus in Chronico Carionis in vita Henrici V. *Sed ne ita quidem Henricus placatis uti Saxonibus potuit*

quam timoris Domini suggesserunt Comitissæ, ut destrueretur vetus templum, quasi indecens & nimis angustum. Factum est; & tres constituti sunt laici Prælati ecclesiæ, lupi magis quam pastores, Folpertus albus, Cilgerus, & Stephanus, qui occasionem nacti clandestinæ proditionis, sub specie consulendi prædas de nostro peculio exercebant, domumque Domini paulatim exhaurientes, hominesque ecclesiæ suæ ditioni subjicientes domos suas pecuniis impleverunt, filii eorum & filiæ, agnati & affines per dotem nostræ possessionis nubebant, & nubebantur, & sic plus paulo res magnæ ad magnam exiguitatem devenerunt. Et quia non conveniebant, fecerunt convenientia malitiæ eorum, propterea sunt puniti à Domino pro sua ecclesia dimicante. Qui ait: *qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei.* Omnes siquidem inopinata morte in dimidio dierum suorum, in uno anno, non in domibus vel in villis suis mortui sunt, & posteris terrorum exemplum reliquerunt, quia qui *destruit templum Dei, dissipabitur*, ait Deus. Non enim erat semen electum Domini, quod manus Domini ab initio præparavit ad destruendum, ædificandum, & plantandum in nomine Domini, ut per hoc non solum templi & claustri, & omnium officinarum ejus rumor innovaretur, sed magis morum, ordinis, religionis, & fratrum, & ministrorum magnus defectus, favente Domino, & S. Petro, S. Adelberto consurgeret & melioraretur.

CIↃ. C. XXV. Henricus Imperator in Trajecto † & Lotharius Dux egregius frater Petronillæ Comitissæ Hollandiensis in Regem eligitur, & elevatur, & coronatur. † deest *obiit.* Sweert.

CIↃ. C. XXVI. *Carolus* VII. *Justus*, Comes Flandriæ filius *Canuti* Regis Daciæ martyris & *Acbelæ* sororis *Roberti* Comitis, martyr, & sanctus, (1) & pater ejus, à suis domesticis propter justitias, quas exercuit ut judex justus, in oratione ante al-

tuit. Nam & per se Lotharius novis studuit rebus, & sororem viduam Hollandicam impulit ad res in Belgio novandas, quas cum sedasset Henricus &c. Et eo ni fallor respicit Conradus à Lichtenaw Abbas Urspergensis ad Ann. 1124. *Non multo post*, inquit, *Imperator Henricus movit expeditionem contra eos, qui sibi in regione Hollant contrarii existebant. Hisque licet tarde subactis ad superiores se partes contulit.*

(1) Legend. *ut pater ejus*. Anselmus Gemblacensis ad Ann. 1127. *Quidam Flandrensium proceres Dominum suum Carolum Comitem Morinorum*

altare procumbens trucidatur, cum duobus filiis suis. Cui *Ludovicus* Rex Francorum (1) successorem posuit Wilhelmum filium Roberti Comitis Nortmannorum.

CIↃ. C. XXVI. Godeboldus Episcopus Trajectensis morbo corripitur, & monachus devote factus apud S. Laurentium in *Oestbroeck* moritur, & ibidem sepelitur. Cui * successit Theodoricus filius Theodorici de Elsaten, quem genuit ex Gertrude filia Roberti Comitis Frisonis, relicta Comitissa Henrici Brusolensis.

* Necesse est aliquid hic desit. Successor enim Godebaldi Andreas Cuikensis, Willelmi autem Normanni Theodoricus, cujus mentio hic.

CIↃ. C. XXIX. Cum placuisset gratiæ divinæ visitare locum Egmondensem inspirat Episcopo *Andreæ*, & *Petronillæ* Comitissæ Hollandiæ mittere legatos cum litteris ad Abbatem Gandensem *Arnoldum* pro monacho, qui idoneus esset animas regere, & exteriora disponere, & lapsa promovere. Qui consilio cum suis habito Præpositum curtis eorum, quæ dicitur Lens, Walterum, quem frequenter probum & utilem probaverat, misit. Quem Episcopus Andreas in vigilia nativitatis S. Mariæ Abbatem ordinavit, qui veniens Egmondam, & defectum in omnibus reperiens, quid ageret, aut quo se verteret, nisi ad Deum & S. Adelberti patrocinium ignoravit: sed processu temporis Dei gratia, in qua multum sperabat, prosperum in omnibus successum habuit, & omnia bene & ordinate, & tam exteriora quam interiora componi cœperunt; cujus studium quale fuerit, præter cætera testis est templum, & omnes ejus officinæ,

CIↃ. C. XXXII. Cum esset hyems valida, *Theodericus* Comes & filius Florentii, injuriarum, quas illi Frisones Occidentales fre-

norum Brugis in templo Sancti Donatiani Psalmos canentem jugulant. Vid. Anonymum de ejus vita à Meursio editum Hafniæ Ann. 1631. Galbertum Notarium aliosque Auctores coævos *tom.* 1. *Sanctor. Mart.*

(1) Avia ei paterna soror Roberti Frisii Mathildis, conjux Guillelmi Nothi Normanni, cujus filius Robertus, Roberti filius Willelmus. Meyerus *lib.* 3. *hist. ad Ann.* 1042. *Balduinus vero Comes Guillelmo notho genero suo futuro impense favebat, eumque tandem ope Henrici Francorum Regis in Normanniæ deduxit possessionem.* Add. eund. *lib.* 4. *hist.* Anselm. Gemblac. ad d. Ann. *Comitatus Morinorum à Ludovico Rege Francorum datus Guilielmo filio Rotberti Comitis Northmanniæ, fratris Guilielmi Regis Anglorum.*

frequenter fecerant, memor, congregata multa manu militum, se ulcisci oportunum judicabat. Cum in *Alcmariam* venisset, Frisones impetum ejus exercitus non sustinentes fuerunt in interiore Frisia conglobati, & pro posse restiterunt. Et quia tota Frisia glaciali rigore pervia erat, milites Comitis plures villas incenderunt, armenta, equos, vestes, & cetera mobilia deprædati sunt, & multos Frisones secum captivos apportantes ad Comitem quasi victores reversi sunt. Sed hæc victoria multis & pene toti Hollandiæ in perniciem aut in occisionem reversa est. Habebat enim Comes fratrem, qui *Florentius* Comes dicebatur, qui erat vir naturaliter acris ingenii, secularis gloriæ cupidus, dulcis eloquio, facetus ad omnes, juvenes, senes, clericos, monachos, & vehementer adversans omnibus inimicis suis, quæ omnia invidiam illi non parvam conflaverant, & pravis agentibus consiliariis matris gratiam, quæ toti adhuc imperabat Comitatui, & fratris Theoderici amiserat. Sed quo magis displicebat suis, tanto amplius placere studuit & placuit alienis: nam & nonnulli nobilium jungebantur illi, & vulgus novæ potestatis naturaliter cupidum etiam cum periculo salutis & rerum suarum sequebatur eum. Frisones vero discordiam fratrum audientes gavisi sunt, & legatos Florentio mittentes, illi, si ad partes suas transire vellet, dominatum totius Occidentalis Frisiæ promiserunt. Nec dubius adolescens ad eos successit, & paratos ad omne, quod imperaret, & aggredi vellet, negotium invenit, per annum scilicet ab Augusto in Augustum manens in Frisia, quas poterat patriæ insidias & damna cum Frisonibus machinatus est. Qui memores injuriarum suarum ecclesiam in *Alcmaria* & totum locum incenderunt, & præda non modica ditati sunt. Interea plurimi & maxime de Comitatu rustici, qui se nimis opprimi dolebant, spe libertatis inaniter accensi consilium inierunt, ut *Theodoricum* Comitem desererent, & *Florentio* adhærerent, & cum Frisonibus sub uno duce unus populus fierent. Missis ergo legatis fidelitatem promiserunt, & venientem cum suis devote suscipientes armata manu & valida prosecuti sunt conspiratione, nulloque resistere valente, nec ipso *Theodorico* Comite, licet cum multis occurreret, usque ad Haerlem perduxerunt, & una cum Frisonibus antiquorum Comitum domus, & cuncta circumcirca ædificia, vidente Comite, combusserunt. His per-

tinaciter gestis, quia Frisonum mos est nunquam vel rarissime extra suos terminos pernoctare, festinanter cum duce suo redierunt, & socios conspirationis in magno periculo reliquerunt, nam domibus, & eorum omnibus, quæ habebant, igni traditis vel ablatis, de iis Comes, ut voluit, triumphavit. Dum hæc geruntur, fama discordiæ fraternæ ad aures *Lotharii* Regis avunculi eorum defertur, qui unum Principum suorum ad eos direxit, si ejus amicitiam & gratiam habere vellent. Facta est igitur inter Comitem & fratrem ejus, licet magna cum difficultate, pax integra, omnibus ex utraque parte, qui discordiæ principes fuerant; in eadem pacis pactione inclusis. Sed modico tempore *Florentius* hac pace fruitus est, qui non multo post gladio occisus est. Cujus necis hæc causa: (1) *Godefridus Deiryck* & *Hermannus* de *Aernesbergh*, nobiles viri, & † famuli, neptem ex sorore Aleydi habuerunt, (2) aliam Arnoldi de Rotem, nomine (3) Heilobinam, quam post occisionem patris & obitum matris ejus *Hermannus* avunculus ejus in sua tutela susceperat, ut urbes & ejus possessiones latissimas gubernaret, donec eam viro competenti traderet. Ministeriales juvenculæ Florentii probitatem audientes, hoc consilium inierunt, ut eum Dominum eligerent, & puellam ejus conjugio copularent. Advocatum igitur ad se benigne susceperunt homines ipsius factionis, urbes puellæ, & omnia, quæ poterant, illi assignaverunt. Præterea instanter cum puella ab avunculo Hermanno, ut conjugio ejus sociaretur, requisierunt, quod ipse penitus abnuit, nec ad hoc ulla prece vel munere flecti potuit. *Florentius* autem cum suis omnia illius incendiis & gladio devastavit, multisque eum adjuvantibus, quod erat cognatus Regis, insidiabatur omnibus modis & rebus & vitæ ipsius. Ille non ferens *Godefridi*, & maxime Trajectensis Episcopi potentiam fruitus auxilio militum non parvam multitudinem collegerat. Sed eadem quæ sibi parabat *Florentio* machinari non minus sollicitus erat. Trajectenses autem pro ref-

† *Knapen, Knechten*, ministeriales. Sic nobiles vulgo dicti, cum opponuntur equitibus. Vid. *lib.* 4. *de Nobilit. cap.* 18.

(1) Leg. *Hermannus de Cuyck & Godefridus de Aernesberch.* Jo. à Leidis *lib.* 17. *cap.* 2. Beka in Andrea Episcopo.

(2) Leg. *filiam Arnoldi de Rothem.* Huic enim Aleydis nupta. Jo. à Leydis & Beka *ibid.*

(3) Heilwigim. Jo. à Leydis *lib.* 17. *cap.* 9. Beka *in Andrea Episcopo.*

respectu *Theoderici* Comitis, tum pro timore Regis *Lotharii* *Florentii* partibus favebant, & auxilium pro posse conferentes ingressum civitatis & egressum, domosque ad manendum, quotiescunque vellet, offerebant, qui (1) urbem Episcopi *Leckesmonde* incendio devastavit, & ipsum, ne ingredi posset civitatem, quia sibi contrarius erat, potenter cohibuit. Cum vero die quodam Florentius civitatem cum x. tantum militibus nihil insidiarum vel adversitatis suspicatus exisset, subito visus & circumseptus à duobus prædictis fratribus est, qui cum multa manu militum eo nesciente ad urbem venerant, & dum effugere & redire in urbem conaretur, & posset, pes equi in loco, qui dicitur † *Abbeschade*, lapsus est, & ipse corruit, & ab illis occisus est. Cujus corpus in *Rynsburgh* perlatum est, & confestim legatus, qui hoc Regi *Lothario* denuntiaret, missus est, qui nimis ægre mortem ejus accipiens, *Hermannum* & *Godefridum*, adjuvante Comite Hollandiæ, domo & patria expulit, fugatosque exsules fecit, mortemque nepotis competenter ultus fuisset, si non mors eum ad magnam felicitatem istorum rapuisset. Statim enim ad sua reversi & homines Comitis *Theodorici* in amicitiam & pacem ejus reversi sunt.

CIƆ.C.XXXIV. Sanctimoniales de Saxonia de claustro * Stichterlingeburch ‡ favente Comitissa *Petronilla* Rynsburch adductæ sunt, in quibus religionis gravitas & claustralis officii non parva cognitio fuit, quarum industria hodieque in iis, quæ per earum magisterium † reformatæ sunt, apparet. † reformata.

Eodem anno XVII. Kal. Octobr. dedicata est eadem ecclesia in Rynsburch, quam prædicta Comitissa construxerat in honore S. Mariæ virginis, ab Andrea Episcopo Trajectensi.

* CIƆ,

(1) *Villam* vocant Beka & Jo. à Leydis *d. loc.* Nec mirum, quod urbs hic *Rynsburch* alibi etiam *urbs*. Lamb. Schafnaburg. ad Ann. 1047. *Deinde exercitum navalem per Rhenum duxit in Frisiam contra Gotefridum, ejusque adjutorem Diodericum. Ibique duas urbes munitissimas cepit Rinesburg & Flardingen.*

† Leg. *Abbestede*. Auctor Chronici Rhytmici *Abstade* habet ad Ann. 1137. Beka *Abstede d. loc.* & Jo. à Leydis.

* *Stuterlingeburch*. Jo. à Leydis Annal. Egmond. *c.* 21.

‡ *faciente*. Jo. à Leydis *ibid.*

*Anselm. Gemblacens. ad Ann. 1136. & seqq.

*CIↃ. C. XXXVII. Lotharius Rex Roma secundo reversus obiit, & Conradus filius sororis Henrici Imperatoris successit.

CIↃ. C. XXXVIII. Andreas Episcopus Trajectensis obiit: Heribertus successit eidem. Eodem anno Comes Theodericus Ierosolyma perrexit, & in eodem itinere Romam veniens tam vice sua quam matris suæ Petronillæ monasterium Rynsburgense atque Egmondense B. Petro Apostolorum Principi proprietario jure obtulit, atque tradidit, privilegiumque † exceptionis super hoc confectum Abbati Waltero concessit.

† Extat Jo. à Leydis Annal. Egmond. cap. 24. & lib. 17. hist. cap. 16. *Exceptionis* an *exemptionis* utrum legas nihil refert.

CIↃ. C. XXXIX. Perfectum est templum in Egmonda à Waltero Abbate.

CIↃ. C. XLIV. Nonis Octobr. dedicatum est templum in Egmonda à domino Heriberto Episcopo, præsente *Theodorico* Comite, & uxore sua *Sophia*, & congregato populo infinitæ multitudinis tanta præparatio necessariorum à domino Waltero Abbate provisa, ut viri, qui præsentes fuerunt, nunquam tali dedicationi affuisse se hodieque testentur. Ecce derepente superveniens jocunda serenitas festivitati arrisit, cum per sex hebdomadas, ut dicunt, qui præsentes fuerunt, pluvialis aura fuerit. Hujus eventus, imo miraculi, Heribertus Episcopus in sermone, quem locutus est ad populum, mentionem fecit, & dicebat se mirari, quod tantæ & tot reliquiæ maximorum Sanctorum Apostolorum, martyrum, confessorum, & virginum, continentur in extremo margine mundi. Cum autem reliquiæ Sanctorum reconderentur à domino Episcopo in altaribus, *Fredericus* pius, religiosus monachus in quærendis, videndis, tractandis, dividendis, & exportandis reliquiis studiosissimus fuit. Quem Dominus evestigio completa dedicatione castigans castigavit tam in corpore quam in mente, & cito utramque sanaturus flagellavit. Ascendente enim ad cerebrum infirmitate humana à semetipso in mente alienatus est, ut nec vita ejus nec gestus convenirent consuetudini & personæ ipsius. Post aliquot dies cum frater ipse immensitate infirmitatis, & congregatio tota orando & vigilando super eo laboraret, signatus est cruce, quam † *Elibertus* Treverensis Archiepiscopus Egmondensi contulit ecclesiæ, cujus virtutis effectum monachi plures sunt experti, & narrare solent fratres ejusdem ecclesiæ, & laici quoque plures ad eum pertinentes. Huic igitur cruce signato confestim Dominus reddidit lætitiam salvationis suæ, &

* Vid. Annal. Egmond. cap. 25.

† Leg. *Egbertus*. Elibertus non fuit.

& spiritu integro devotus incolumis eam salutavit, nec multo post ab ægritudine mentis & corporis convaluit. Creditum est à multis hanc eum plagam ex hoc incurrisse, quod tam audacter, & minus caute Sanctorum reliquias tractavit, ut discat homo, putredo & vermis, talibus non se præcipitanter ingerere, sed cum timore & reverentia tractare divina. Prædicta in die dedicationis, idem Episcopus concessit fratribus ejusdem ecclesiæ, quod tam in civitate Trajectensi, quam in omnibus locis ditioni subjectis, in omnibus, qui vel emerent, vel veherent ædificiis monasterii vel suis usibus necessaria, essent à telonaria exactione omnino liberi & immunes. Idem Dominus *Heribertus*, ut veritati testimonium demus, ventilabat hostes ecclesiæ S. Martini fronte durissima, auctoritate liberrima, verbisque & oculis minacibus, & manuum extensione ferebatur in homines, & ut malum compesceret, furorem ostendebat. Connivebant enim Duces & Comites, quos & gladio materiali per suos & spirituali per semetipsum coercebat, cujus utriusque rei exempla breviter perstringemus. Comites Hollandenses Trajectensis civitatis ecclesiæ ab antiquo quasi sudes in oculis, lanceæ in lateribus fuerunt, quorum non infimus fuit *Theodoricus* filius *Florentii Crassi* Comitis, quem post multas hostiles incursiones, & utriusque partis damna & pericula ad hoc Pontificali authoritate per † bannum perduxit, ut discalceatus ad genua ejus procideret, & indulgentiam petens emendationem promitteret. Palatinus item Comes *Otho* de * *Kinecke*, filius Othonis & Gertrudis Comitissæ, frater Comitissæ *Sophiæ* Hollandensis, fines Trajectensis ecclesiæ invadere & devastare solitus erat, nec ei quisquam resistere poterat. Pro quodam tempore pro more insidiis intra silvarum latibula positis Episcopi homines armati suis militibus nec ipsis bene armatis occurrerant; contra quos *Hugo Buterus* fortissimus Teutonicorum militum dimicabat, & impetu facto in hostes alios occiderunt, hos in fugam & latibula in silvis compulerunt; quibus etiam ventus & nix, quæ eo die maxima defluxit, in oculis veniens plurimum nocuit, occisis ibi plurimis nobilibus partium Palatini, *Otho* Comes de Beke cum aliis gladio corruit. Palatinus etiam captus & à suis derelictus. Quidam cum vellent eum occidere, ab ipso defensus & incolumis servatus

† Beka in Herebert. Jo. à Leydis lib. 17. cap. 14.

* Leg. *Rinecke*. *Castellanum* in Bentheim, & *sororium* Comitis Theodorici vocat Beka in Hereberto.

vatus ductusque Trajectum, in captivitate * levissima per tempus detentus liber exivit, cum promisisset ecclesiæ S. Martini se ulterius non nociturum.

* *jucundissima* ait Beka ibid. ubi Buchel.

CIↃ. C. XLIV. *Petronilla* Comitissa uxor Florentii Crassi Comitis defuncta est, & in monasterio Rynsburgensi, quod ipsa construxit, honorifice sepulta est.

** CIↃ. XLVII. Arnoldus Coloniensis Archiepiscopus Egmondensis monasterii omne teloneum suum de rebus suis transferendis in *Andrynacha* † *Nitria* & *Colonia* concesso privilegio liberaliter condonavit.

** Leg. CIↃ. C. XLVII.

† Leg. *Nutia*, seu *Nussia*, ut apud J. à Leidis *Annal. Egmond. cap.* 25.

CIↃ. C. XLVIII. Incendio maximo civitas Trajectensis flagravit, & templum venustissimum S. Martini, ab Adelboldo Episcopo constructum, combustum est cum aliis tribus congregationibus, scilicet S. Pauli, S. Joannis Baptistæ, & S. Petri. Templum autem S. Salvatoris, quod & templum S. Bonifacii, sicut veraciter dicitur, miraculi eventu, gratia Salvatoris conservatum est. Est autem Capella contigua templo eidem in honorem S. Crucis consecrata, quam incendium cum omnibus, quæ intus continebantur, consumpsit, excepta imagine S. Salvatoris, in qua hoc miraculum contigit, quod patibulum consumtum est; & clavi & imago tota sine læsione permansit: quam clerici cum populo magna suscipientes devotionis reverentia ad templum de Capella detulerunt, & ex hoc eam in summa veneratione habuerunt.

CIↃ. C. LV. Heribertus Episcopus Trajectensis obiit, post cujus obitum eligendo Episcopum grandis discordia tam inter clericos quam inter laicos facta est, aliis Fredericum filium Adolphi Comitis de (1) *Honcle*, aliis Hermannum Præpositum S. Gereonis de Colonia eligentibus, Comites siquidem ecclesiæ omnes, Gelrensis Henricus, Hollandensis Theodoricus, Hermannum investire instantissime laboraverunt. Omnes autem ministeriales & cives Trajectensis civitatis, & Daven-

(1) *De Hamel* habet Beka, Heda *de Havel*; Jo. à Leydis *Annal. lib.* 17. *cap.* 19. Chron. Magn. Belgic. *de Heuvel*. Interpres Bekæ Belgicus habet *Frederic mit syn bovel*, id est, *Fredericus Gibbosus*. Otto Frisingensis, qui æqualis eorum temporum, simpliciter vocat Fridericum Adolfi Comitis filium, *lib.* 1. *de gest. Frid. Barbaross. cap.* 62.

ventriæ, & omnes agri cultores, cujusque officii homines Frederico devotissime favebant, adeo ut & rerum suarum dispendium, imo vitæ periculum, pro eo subire non dubitaverunt. Sed pars nobilium, ut solet, alteram depressit, & Comes Hollandiæ bellica manu Hermannum in Episcopatum introduxit. Demum uterque Episcopus cum suis fautoribus Leodium ad Cardinalis judicium pervenit: cujus judicio Fredericus reprobatus & Hermannus investitus est, (1) Conrado etiam Rege parti ipsius consentiente: sub cujus temporibus, quia lenis &

(1) Quantum tamen negotii facesserint Cæsari Trajectenses, quantam item irarum molem, reos censens majestatis, in eos Cæsar effuderit, cum spreto ipso & neglecto persistentes in contumacia Papam hac in re appellassent, non omittit, nec reticet Otto Frisingensis *lib. 1. de gest. Frider. Barbaross. cap. 62.* Locum ipsum exscribam hic, quo res magis sit in aperto: *Trajectenses*, inquit, *Fridericum in civitate non sine fastu habebant, Hermanno ejecto. Itaque conductum primo de personarum incolumitate petentes, cum magna multitudine navium à Rheno per Wal fluvium, qui ab eo scissus ipsius brachium esse noscitur, veniunt. Quos Rex in causa ponens, ad pacemque cum adversariis suis sine litis contestatione revocare volens, cum hoc modo procedere non posset, tandem eis juris districtionem obtulit. Illi viaticum redeundi postulaverunt, dicentes: Se eo quod causa ipsa tanquam ecclesiastica ad ecclesiasticum judicem, id est, ad aures summi Pontificis translata esset, respondere coram cincto judice non posse. Contra quos, utpote adversus Romanum Principem agentes majestatis reos, quia in continenti propter præstitum commeatum ulcisci non valuit, acerba Rex usus conquestione, mox etiam pro hujus temeritatis debita vindicta sumenda, ad civitatem ipsorum processisset, nisi quod propter quorumdam Noricorum Comitum insolentiam in eandem revocabatur provinciam.* Acta hæc Noviomagi, ut idem paulo ante. Cujus fides hic eo fortior, quod disceptationi etiam præsens interfuit: *Igitur*, inquit, *Conradus Rex tam de subrogatione Coloniensis, quam super determinatione illius controversiæ, quæ in Trajectensi ecclesia agitabatur, examen laturus, inferiores Rheni partes adiit, habens secum ex Bajoaria Ottonem Frisingensem, ex Saxonia Albertum Misnensem Episcopos &c.* & mox: *sicque ad Noviomagense palatium Trajectensium causam judicaturus venit.* Vicit tamen Cæsar. Nec inultam reliquit insolentiam illam nimiam successor Fredericus. Idem *d. lib. cap. ult. Inde in Gallias rediens Trajectensium negotium, revocatis omnibus ad subjectionem Hermanni, cum Imperii honore terminavit: ac ne aliquis in posterum ejus facti scrupulus haberetur, à Romana sede ratihabitionem obtinuit.* Idem lib.

& nimium simplicis animi erat, cædes mutuæ, homicidia etiam in præsentia ejus fiebant, nec curavit judicium facere, nec Trajectenses, qui duris nunquam constringi poterant, vel possunt Prælatis, coercere potuit.

ciↃ. c. L. Obiit Theodoricus (1) duodenus filius Theodorici Comitis & Sophiæ.

ciↃ. c. LII. Conradus Rex (2) obiit. Fredericus successit.

ciↃ. c. LIV. Fredericus Rex cum pauca militum manu sed strenua & nobili Romam profectus, ab Adriano Papa, sicut condecens erat, benigne susceptus est, & missa celebrata nescientibus Romanis in Imperatorem consecratus. Quo cognito, Romani obsederunt eum, ** & vicissim eum, ni Germani bellicosi naturaliter gladio sibi viam per medios hostes fecissent, quorum alii gladiis prostrati, alii calcibus equorum contriti, alii in Tiberim submersi sunt. Imperator autem sine grandi vulnere & damno suo viriliter ** invasit.

** Sensus hic non constat.

** An evasit?

ciↃ. c. LV. Frisones (3) de Drecherne fines Comitatus Hollandensis invadentes villas quasdam exusserunt, inde procedentes ad villam, quæ (4) *Schaden* dicitur, pervenerunt. Quibus occurrentes milites de *Haerlem* & villa (5) *Okertborpe* in fugam eos compulerunt, & festinantes ad sua infinitam multitudinem scilicet circiter nongentos homines sine defensore peremerunt.

ciↃ. c. LVI. Dum divina mysteria Trajecti in ecclesia civium, quæ in honorem B. Mariæ virginis consecrata est, celebrarentur

lib. 2. de gest. Freder. Barbaross. cap. 4. Dehinc Trajectensium contumaciam, qua in patruum suum Conradum usi fuerant, ulturus inferiores Rheni partes adiit, ipsisque pecuniaria pœna multatis, ac Herimanno Episcopo confirmato, ad superiora remeando Sanctum Pascha Colonia *Agrippinæ celebravit.*

(1) Plin. *partus duodeni, quibus numerosissimi*

(2) Auctarium Affligemense apud Miræum ad h. Ann. *Conradus Imper. diem ultimum claudit, cui successit Fredericus consobrinus ejus.*

(3) Legend. de *Drechtere*. Beka in Herbert. *At Frisii, quos Drechteros appellant, loca aliquot exurentes rebellarunt.* Regio eorum *Drechterambacht* in charta Ann. 1299.

(4) An *Schagen*?

(5) *Exdorp*. Jo. à Leydis *lib.* 17. *cap.* 21. *Opdorp* Beka in Hermanno. Alii aliter. Vid. Buchel. ad Bek. *ibid.*

tur, & pauperes in offerendo presbyterum nimis inquietarent, custosque pauperes virga depelleret, eadem virga pyxidem, quæ super altare cum corpore dominico pendebat, percussit, & inter populum dispersit. Sequitur è vestigio mors subitanea Episcopi Trajectensis Hermanni, & impletum illud Apostoli: *Inter vos multi sunt infirmi & imbecilles, & dormiunt multi.* Cui successit Godefridus; qui sine discordia aliqua investitus est, quia in Imperatoris Friderici Trajecti † consistentis præsentia guerram fieri non permisit.

cIↃ. c. LVII. Theodoricus Comes Hollandiæ IX. filius Florentii Crassi Comitis & Petronillæ obiit, cui successit Florentius filius ejus.

cIↃ. c. LX. Ministeriales Trajectenses firmissima conjuratione invicem ad servandum jus suum conjuraverunt, & multi ex optimis eorum homines *Henrici* Comitis Gelrensis, ut eis auxilio fieret, facti sunt. Cujus auxilio freti * Episcopum *Godefridum* in terrâ episcopali obsederunt, & cepissent, nisi adjutorio & consilio *Theodorici* de *Clivo* evasisset. Egressus autem adversus omnes cives Trajectenses & ecclesiæ ministeriales in iram exarsit, & turrim suis militibus munivit, ex qua plurimi civium balistis, sagittis, & etiam lapidibus vulnerati & occisi sunt. E contra Comes Gelrensis cum ministerialibus, civibus, & militibus suis instantissime consurrexit, & multis incursionibus eos, qui turrim tuebantur, & parti Episcopali favebant, inquietavit, adeo ut utramque domum Episcopi, scilicet hiemalem & æstivalem combureret, & mangenas ad turris destructionem præpararet. Episcopus vero imploravit auxilium Comitis Hollandiæ *Florentii*, monens eum, ut fidelium & hominum sincerorum adjutor in opportunitatibus existeret, & gloriam ejus vitamque servaret. Comes vero videns eum angustiis circumdatum, & omnibus auxiliis destitutum, collecta militum & manuum multitudine copiosa, & adjuncto maritimo * aggressi, & in Dominico populo plus quam oportuit, auxiliator Episcopo fuit.

* Forte, *aggere.* Sweert.

† Jo. à Leydis *lib.* 17. *cap.* 22. *Post obitum Hermanni Antistitis Fredericus Imperator Romanorum Trajectum descendit, & discordem electionem Capituli intercepit.*

* Beka hac de re nihil. Nec Joan. à Leydis quicquam. Heda paucis rem attigit.

fuit. Castrum enim *Woerden* firmavit, & impositis militibus suis, & sagittariis, & Flandrensibus totam circumcirca regionem incendio vel rapinis depopulatus est. Cum autem tum à Comite tum ab Episcopo civitas Trajectensis plurimum arctaretur, à Comite Gelrensi defensa est. *Theodoricus* de *Batenborch* ibi cum suis electis & audacissimis militibus affuit, & cum eo multi milites & armigeri solidorum pactione convocati, qui multotiens urbem egressi assultus frequentes & incursus adversus milites Episcopi & Comitis *Florentii* habuerunt. Interea Trajectenses auxilio Comitis Gelrensis † mangenas constituentes turri applicuerunt, eamque quotidie lapidibus impetentes destruxerunt, instantissime annuentibus ad hoc * mangenibus, & cujusque officii hominibus. Perduravit autem hæc discordia à festivitate Sancti Mauritii usque ad festivitatem Sancti Joannis Baptistæ, & tunc demum mediante Episcopo Coloniensi *Reynaldo* ex jussu Imperatoris *Frederici* sedata est.

† Frequens medio ævo vox. *Mangena* sunt machinæ. Unde & vox est detorta.

* *Magistratibus*. Sweert.

CIↃ. C. LXI. Dominus *Walterus* Abbas, bonorum memoria dignus, post renovationem ordinis, & status Egmondensis cœnobii, post constructionem & ornatum templi, post claustri & omnium officinarum ædificationem, post fratrum de parvo numero in magnam congregationem, obiit x. Kal. Decemb. cum præsedisset ecclesiæ annis triginta & uno, mensibus duobus, diebus xx. uno, cui successit *Wiboldus* Abbas. Eodem anno Frisones de (1) *Drethem* cum Comite Hollandiæ pactum pacis inierunt post xxx. annorum & amplius discordiam. Homines Frisones sub una pace fuerunt.

CIↃ. C. LXII. *Florentius* Comes Hollandiæ x. sororem Regis Scotorum nomine *Adam* cum magno apparatu advectam duxit in uxorem. Eodem anno idem Comes inspiratione divina compunctus recognovit patrem suum in hoc errasse, quod Capellano suo *Schidboldo* (2) Flondirghen ecclesiam suam violenter abstulerat, quam ei post juste tradiderat, & obtulit eam cum fratre suo *Roberto* ecclesiæ Egmondensi, quam quondam *Arnulphus*

(1) Leg. *Drechtere*.

(2) Leg. *Flardinghe*, ut in charta Theodorici Comitis Ann. 1083. apud Miræum *Cod. piar. don. cap.* 62.

nuptibus Comes cum filiabus suis eidem ecclesiæ Egmondensi contulerat.

CIↃ. C. LXV. Imperator Fridericus Trajectum veniens Episcopum Trajectensem Godefridum, & Florentium Comitem Hollandiæ, post grandes inimicitias reconciliavit.

CIↃ. C. LXVI. Frisones (1) Occidentales, qui habitant trans vadum, transeuntes in multitudine gravi, armati ut solent galeis clavatis, clypeis, mucronibus, & venabulis, in agros oppiduli, quod *Alcmaer* dicitur, conscenderunt, quarum enormi multitudine visa, omnes, qui Alcmariensibus ad auxilium venerant, se subtraxerunt, & solos cives vici illius ab hostibus conclusos in extremo vitæ periculo reliquerunt. Frisones autem omnes domos eorum omni supellectile jam dudum evacuatas combusserunt, nihil ædificii relinquentes, excepta ecclesia, cui ex (2) omni consilio pepercerunt. Ipsi autem Alcmarienses videntes se alieno destitutos auxilio accensi sunt viriliter & constanter pugnare pro patria, & fere (3) octingenti viri electissimi omnes adversa fronte occisi felici, ut speramus, compendio pro morte vitam mercati sunt. Si enim pugnare pro patria virtutis est; pro patria mori (4) felicitatis. Hoc autem extravisivum cædis vel incendii Frisones fecerunt in vindictam injuriæ, quam consortes & concives eorum Frisones de *Schagen* (5) eodem anno post natalem Christi passi sunt à militibus de Haerlem, & sociis eorum, qui domos illorum combusserunt, jumenta abduxerunt, & ipsos homines quasi pecora inermes & improvisos lanceis & gladiis per-

(1) Orientales. Jo. à Leydis *lib.* 18. *cap. ult. cum infinitis præliatoribus vadum transeuntes*, ibid. *vadum Ockenvord transeuntes.* Beka ad h. Ann. Memoriam loci, ut Buchelius ibi putat, servat locus *den Ottendyk*, haud ita longe ab Alcmaria.

(2) Leg. communi.

(3) Octuaginta. Jo. à Leydis *d. loc.* Beka *ibid.*

(4) Felicitas est. Jo. à Leydis *d. loc. felicitatis est.* Beka *ibid.*

(5) Beka ait *pridem*, non autem *eodem anno.* Verba ejus hæc sunt: *solam quidem ecclesiam incombustam de communi beneplacito reliquerunt, ita quod nongenti Frisones sufficienter essent ulti, qui pridem à militibus de Haerlem, ut prædicitur, sunt occisi.* Respicit ergo ad id, quod & ipse & quod Auctor habet supra ad Ann. 1155.

perfoderunt, vel captos minus quam decebat, misericorditer tractaverunt.

CIↃ. C. LXVII. Mulier, quæ cœca de Aquisgrano veniens ad S. Adelberti cœnobium, in itinere meritis ipsius sanata est. Eodem anno in villa Egmonda natus est agnus unum caput habens & duas partes posteriores, sex pedes, & duas caudas, qui visus à multis cunctis intuentibus spectaculo fuit, & cum portentum aliquod soleat portendere vel significare, creditum est quibusdam per duas agni partes significari Comitatum Hollandiæ scilicet & Frisonicum, quia cum uterque ad eumdem pertineat Comitem, dividitur tamen plerumque inter se per hostilem discordiam. Utriusque populi confinium & & quasi divisio est villa Egmondensis, ubi apparuit monstrum discordiæ & divisionis, quæ ipso tempore tanta fuit, ut alter populus alteri vicissim & vitam & omnia sua, si posset, auferre non dubitaret.

CIↃ. C. LXVIII. Florentius X. Hollandiæ Comes brumali tempore cum maxima manu militum & peditum veniens in villam, quæ *Schoerle* dicitur, Frisonibus contiguam deliberavit, & consilium iniit, qualiter eosdem Frisones extantes bello aggrederetur. In ea mora deliberationis quidam electissimi milites, vel privati homines constantes & audacissimi, impetum animi sui non ferentes inermes in aquis Comite dissuadente prosilierunt, & villam Frisonum, quæ *Schagen* dicitur, incenderunt, Frisones autem in insidiis positi domorum suarum jacturam facilem habuerunt, dummodo inimicos suos concluderent, & reditum illorum interciperent. Cumque hostes insidiis pridem intenti ea, quæ retro fuerant, obliviscentes in anteriora conscenderent, & quasi fugientes persequerentur * de latibulis egressi Frisones, vias quibus erant redituri, occupaverunt, & redire parantibus maxima multitudine constipati in faciem restiterunt. Sed quidam militum denso agmine facto animam suam ponentes in manibus suis in confertissimos hostes irruperunt, & illæsi ad Comitem redierunt. Alii omnes exceptis paucissimis captivatis occisi sunt, & facta est (1) magna strages electissimorum

* Locus hic, unde incipit manuscriptum, quo usus sum.

(1) al. *maxima*.

rum virorum. Ex his nobiles & probi corruerunt milites, Simon de Antwerpia juvenis incomparabilis pulchritudinis, Wilhelmus de Verholte, (1) Baldranus de Haerlem, Gerardus Dapifer, Florentius (2) Rust, Alardus de Egmonda, Bruno de Kasterkem, Gerardus (3) juvenis de Monstre, (4) Everardus de Norteke. Corpora vero occisorum diversis confossa vulneribus Egmondam ad tumulandum relata & laicis & monachis maxime Comiti lamentabile præbuerunt spectaculum. Nec elapsus est integer annus ab agni spectaculo ad spectaculum defunctorum. Contigit autem hæc cædes XI. Kal. Febr. die S. Vincentii martyris, quæ erat feria secunda.

Anno CIↃ. C. LXIX. videlicet Alexandri III. Papæ XIII. Fresones occidentales in magna multitudine vadum (5) *Rekere* transeuntes (6) *Alcmare* iterato in die Sancti Ypoliti, quæ solempnis apud ipsos est, combusserunt, sed non talem, qualem prius, suæ voluntatis successum habuerunt. Obviatum eis est fortiter à vulgo circumcirca commoranti, & à paucissimis militibus viriliter illos conterentibus. Duæ præterea naves ex latere de villa, quæ dicitur * Bakle, cum grandi impetu properantes timorem eis & suspicionem magnarum insidiarum incusserunt, & occisis ferme XXX. fortissimis ex eis, omnes à maximo usque ad minimum in fugam inclinatis & dejectis insequi potuissent, major copia fuisset, vel sagittarii Flandrenses, qui ipso die advenerunt, aliquantulum maturius affuissent, dies illa Fresonum procul dubio facta fuisset exterminium, ut posteritas de hoc potuisset narrare filiis filiorum suorum. Eodem

* Al. *Buble*, Al. *Bohle*, prope Alcmare.

(1) In margine erat, *al. Brandanus*. Verbo autem *dapifer* superscriptum erat *Drossart*. Alii *Schenker*.

(2) *Roescher* est apud Bekam. *Ruych* apud Joann. à Leidis. *lib.* 18. *cap.* 7.

(3) de Jonghe.

(4) al. *Evert van Notteke*. *Noortwyck* est apud Jo. à Leydis *d. loc.* *Noortighem* apud Sweertium. *Nortich* apud Bekam.

(5) unde *Rekerlanden* by Alcmare.

(6) Vetustissima urbs. Hæsit nomen ab *Almari* lacu ei vicino, ut quidem putat Brouwerus ad verba hæc vitæ S. Bonifacii, *Cum ipse electus Dei Bonifacius martyr post tredecim annos peractæ in Fresonia prædicationis, quibus in Australi parte laci Almari &c. sessionem suam peregisset &c.*

Eodem anno obiit Cuniza piæ memoriæ Abbatissa prima in Rinsburgh, literarum scientia & facundiæ gratia mirabilis, religione gravis, carnis nobilitate insignis, (1) soror Fretherici Comitis de * *Bichle*, matertera Christiani Archiepiscopi Moguntiacensis. Cui Bonifacia successit. Eodem anno *Philippus* Archiepiscopus Coloniensis ordinatus est.

* al. *Bilke.*

(2) Hujus Papæ Alexandri tempore maximum scisma fuit Romæ, & ejectus est Conventus Sancti Anastasii, & Abbas Sancti Pauli eundem locum sibi usurpat per Regem scismaticum, qui locus per Alexandrum est restitutus. Hic Papa Fredericum Imperatorem ad concordiam revocavit, qui tunc illos scismaticos Papæ contrarios manu tenebat. Hic Papa duo Concilia ordinavit, unum Turonis, & aliud Romæ, quo Fredericum Imperatorem, & Emanuel Constantinopolitanum, & Wilhelmum Ciclum & Lombardos ad concordiam convocavit. Hujus tempore per xv. annos magni terræ motus fuerunt per loca, ita quod civitas Antiochena, Tripolis, & aliæ civitates quamplurimæ sunt eversæ, & plus quam xx. millia hominum suffocavit (3) Hic Papa vicit quatuor scismaticos, qui se falso Apostolicorum nominibus appellabant, quorum tres pres-

(1) Perperam apud Sweertium *Comitis de Weke*, ut & perperam, quod sequitur, *amita carissimi Episcopi*. Longe illud rectius *Christiani* Episcopi. Godefrid. Monach. ad Ann. 1271. *Imperator Christianum Moguntinum Archiepiscopum in Italiam misit*. Meminit Comitis de Bichle Canonici Coloniensis electi contra Henricum Bavarum Episcopum Trajectensem Hortensius *lib. 5. hist*. Meminit etiam Pontanus *hist. Gelr. lib.* 11.

(2) Apud Sweertium hac de re nihil. Nec sequentium etiam quicquam usque ad Ann. 1172. *verb. Eodem anno Dux Saxoniæ Henricus multis comitatus militibus*, *&c.*

(3) Platina in vita ejus in *fin. Romæ moritur sublatis prius è medio quatuor scismaticis Pontificibus: quorum seditionibus ecclesia Romana fere subversa est*. Sed trium apud Platinam nomen tantum invenitur, Octaviani, qui & Victor dein dictus, Guidonis ** Cremensis, & Joannis Sarniensis. Quarti meminit in Chronico Martinus Polonus; *Hic vicit*, ait, *quatuor schismaticos, Octavianum, Guidonem Cremonensem, Joannem Strumensem, & Landonem. Primus fecit se vocari Victorem secundum, Secundus Paschalem tertium, Tertius Calixtum quartum, Quartus Innocentium.*

** Leg. *Cremonensis.*

presbyteri Cardinales (1) morte perierunt. Hic papa Papiensem Episcopum crucis & pallii dignitate privavit, quia Frederico Imperatori in ecclesiæ persecutionibus adhæsisset. Hic Papa cum omne patrimonium beati Petri per Imperium & scismaticos occupatum fuisset, in Franciam transivit, ibique celebrato Turonis solempni Concilio per mare ad urbem rediens, cum Messanæ applicuisset, Rex Cyciliæ Willelmus non solum quia Papa, sed ipsum etiam Dominum, à quo Regnum tenebat, recognoscens eum debito honore prosecutus est.

Imperat hoc tempore *Fredericus* primus. Hic * primo suæ promotionis anno octies jam transacto Romam veniens civitatem Tyburtinam reædificari præcipit. A quo sequenti anno Spoletum destruitur. Cujus tempore sol obscuratus est parum ante nonam, qui diu post horam nonam in eodem statu legitur permansisse. Quo anno fames fuit tam valida, quod rubum grani pro xx. sol. Parmensibus vendebatur. Iste Fredericus largus, & strenuus, facundus & nobilis, in omnibus scribitur gloriosus. (2) Cujus tempore Edissam civitatem Rex Alapiæ cepit, Francosque ibi captos aut morte aut servitute dampnavit. Archiepiscopum quoque civitatis, ducem gregis cum omni clero, quia fidem abnegare noluerunt, in media urbe coram se decollari fecit. Sic ergo *Edissa* civitas Christo dedicata, Thoma Apostolo prædicata, modo est à gentibus novorum martyrum sanguine purpurata. Hujus tempore floruit in Francia magister *Petrus Comestor*, qui utriusque testamenti paginam, historiamque, quæ dicitur Scholastica, compilavit.

* al. *porro.*

Anno

(1) Legendum est *morte pessima*. Omissum est per incuriam illud *pessima* à typotheta. Martin. Polonus *ibid. Eorum tres fuerunt presbyteri Cardinales, qui omnes per Papam excommunicati mala morte perierunt.* Pessimam vocant, & malam mortem eorum, qui exclusi piorum cœtu, qui traditi Sathanæ, indigni ultimo & quovis alio humanitatis officio.

(2) Alapiæ non tantum, (quæ vulgo jam *Aleppo*, Syriæ urbs Comagenæ, ut scribit Cotovicus *itiner. lib.* 3. *cap.* 23. olim Berœa, seu ut alii Hierapolis, ut ibid. Cotovicus, & du Cange ad Nicephor. Bryennium p. 315.) verum etiam Rex Musulæ. Musula olim Ninive, & metropolis Regni Assur, ut scribit Willelmus Tyrius *lib.* 16. *hist.* Edessa olim Rages, civitas trans Euphratem, *ab eodem flumine distans itinere unius diei*, ut idem *ibid.* Nec capta hæc tempore Frederici, sed ut idem Willelmus Tyrius Ann. 1142, quo sceptris potiebatur Imperator Conradus.

Anno CIↃ. C. LXX. æstas ferventissima fuit. Eodem anno circa festum omnium Sanctorum ventus maximus erat, quem inundatio maxima secuta est, adeo ut usque ad muros civitatis Trajectensis fluxerit mare, & refluxerit, & piscis ille tum marinus, quem *Bollek* vocant, circa muros ejusdem civitatis captus sit. In Kenemaria etiam tum inundatio illa ex improviso deseviit, ut submersis jumentis vix mulieres & viri in trabibus domorum suarum vitam suam & parvulorum suorum conservarent, & nisi quidam benigna compassione navibus Dimensibus subvenissent periclitantibus, multi naufragio periissent. (a1) Eodem anno *Thomas* Cantuariensis Archiepiscopus pro Christo martyrizatus est IV. Kal. Januarii, de quo magna & omni admiratione stupenda referuntur miracula, de resuscitatione mortuorum, de cæcorum, surdorum, claudorum, paralyticorum, & leprosorum frequentissima sanatione; ut antiquis Sanctis in nullo videatur dissimilis. Propter cujus necis excusationem Rex Angliæ solemnes nuntios misit ad Alexandrum Papam, qui pro ipso in animam suam jurarent, & sic de prædicto facto Regem excusarent. Sed Alexander in Tusculana civitate receptis nuntiis & auditis duos Cardinales ad * partes Galliæ misit, ut Regis innocentiam comprobarent. Coram quibus Rex juravit, quod nunquam de suo jussu vel consilio fuerit inter-

* al. *Regem Angliæ in Normanniam.* Albertus D. Laurentii, & Theodoricus D. Vitalis presbyteri Cardinales, Amplissimi ordinis Legati.

(a1) Thomas hic, cognomento Becquetus, quod cleri immunitatem edictis Regiis nequaquam territus tueretur vehementius, in odium Regis Angliæ Henrici II. & offensam incurrit, quam cum fastu, audacia, & animi impotentia Regi semper rebellis in immensum auxisset, ab aucupantibus Regis gratiam tandem cæsus occubuit. Nec propterea tamen martyr. Non pro Christo cæsus, sed pro clero, cujus potissimum amplificandæ potentiæ, quantum posset, intentus. Martyrem non facit pœna, sed causa, ut recte Augustin. ad Psal. 34. *Nam si pœna*, inquit, *martyres faceret, omnia metalla martyribus plena essent, omnes catenæ martyres traherent, omnes, qui gladio feriuntur, coronarentur. Ergo discernatur causa &c.* Difenb. *de mort. Henr.* VII. *sect.* I. §. 48. *in not.* Nec aliter censuit Rex Angliæ Henricus VIII. cum thecæ, quæ supra modum auro & gemmis exornata, reliquias ejus jussit eximi, & omnes flammis incendi. Sleydan. *lib.* 12. *hist. ad Ann.* 1538. De miraculis quod adjectum hic, credat qui vult. Exempla habet Godefrid. Monach. ad Ann. 1172.

interfectus. Sed quia occasione turbationis, quam erga eum habuerat, interficitur, Rex pro illo mox obtulit cc. milites ultra mare ibidem per annum moraturos, se ipsum cruce signans, infra triennium transfretaturus.

Anno CIƆ. C. LXXI. nocte natalis Domini crebra fulgura micuerunt.

(1) Anno CIƆ. C. LXXII. hyemps mollissima fuit, in tantum, ut vix duobus continuis diebus glacies aliqua duraret, & omnia ante solitum veris tempus in germen prorumperent, & volucres, ut dicitur, circa purificationem Sanctæ Mariæ ova & pullos in multis locis foverent. Eodem anno Dux Saxoniæ *Henricus* multis comitatus militibus & ministris cum multarum apparatu divitiarum Iherusalem profectus sepulchrum Domini & loca Sanctorum sua munificentia honoravit, & magnifice susceptus à Rege & Patriarcha cum honore rediit ad propria. Eodem anno *Henricus* Comes de Arnesberch generum suum (2) *Ottonem* fratrem Florentii Comitis captum in vinculis & carcere detinuit, nec ulla ratione relaxare voluit, donec vel fide sua promitteret, vel fidejussores daret se non invasurum res suas, nec quicquam ablaturum, exceptis his, quæ in dotem filiæ suæ accepisset. Eodem anno obiit Theodoricus Comes de Cleve, statura & facie venustissimus, divitiis & necessariorum habundantia superaffluens, dulcis alloquio, omnium ad se pertinentium, quod rarum est in divitibus, defensor magis quam oppressor. Eodem anno Episcopus * Ypporiensis Remundus ecclesias multas in Orientali & Occidentali Frisia dedicavit, veniensque Egmundam Capellam Sancti Michaëlis & Sancti Nicholai consecravit.

* Forsan aut *Hipponensis aut Hipporegiensis.* Apud Sweertium est *Hipponensis.*

Anno CIƆ. C. LXXIII. hyemps validissima & pene nivis expers

(1) De his, quæ sequuntur usque ad Ann. 1276. apud Sweertium nihil.

(2) Otto hic secundogenitus Theoderici VI. avunculo suo cæso Ottone Palatino, de cujus genere Buchelius ad Bekam in vita Hereberti, factus Comes de Benthem. Jo. à Leydis *lib.* 17. *hist. cap.* 15. *Otto Palatinus vir nimiæ venustatis âb Hermanno Comite de Staelwyck indigna morte peremtus est. Quo sepulto Otto de Hollandia, filius Sophiæ Comitissæ Hollandiæ secundogenitus Comitatum de Benthem jure hereditario suscipiens, Comes de Benthem effectus est.*

expers fuit. Eodem anno (1) Sophia Comitissa Hollandiæ cum filio suo Ottone & Ysbrando de Haerlem Iherusalem petiit, & eodem anno rediit. Eodem anno dominicum corpus in duabus ecclesiis civitatis Trajectensis furto ablatum est, (2) scilicet in ecclesia vulgi, quæ dicitur Sanctæ Mariæ, & in ecclesia S. Jacobi. Nec ulla ratione, multa & diligenti inquisitione facta, & precibus ad Dominum fusis, quis hoc egerit, potuit reperiri.

Eodem anno repente VI. Idus Maji feria quinta secuta est plaga maxima diluvii cum tanto impetu decurrentis, qualem nunquam Trajectensium aliquis viderit, & omnibus, quæ in agris reperit, depopulatis plurimum civibus horrorem incussit, omnibus contra nitentibus, & frustra aggeres opponentibus, eventumque novi exitii cum stupore & timore exspectantibus.

(1) Theoderici VI. vidua, Florentii III. mater, & Ottonis Comitis de Benthem. Princeps admodum religiosa, ter devotionis causa profecta Hierosolyma, ibi &, ut sequetur mox, tandem mortua & sepulta. Chronic. Hirsaugiense apud Trithemium ad Ann. 1157. *Claruit his temporibus in Hollandia Sophia Theoderici Hollandiæ Comitis uxor, mulier sancta, & in Christi amore devotissima, orationibus, jejuniis, vigiliis, & eleemosynis continue intenta, quæ miraculis tam in vita quam post mortem claruisse perhibetur.* & mox: *Tandem vero post multa opera pietatis, cum jam tertio ad visitandum sanctum Christi sepulchrum Hierosolymam esset profecta, sacris locis devotissime perlustratis 6. Cal. Octobr. feliciter in Domino quievit, & in hospitali Teutonicorum in Hierusalem sepulta est.*

(2) Ecclesiam intelligit, quæ jam vulgo *de Buerkerck*. Olim vulgi, popularis, S. Mariæ, civilis, S. Mariæ minoris, ut habet Beka ad *h. Ann.* S. Jacobi minoris, ut Jo. à Leydis *lib.* 18. *cap.* 8. *Anno*, inquit, 1173. *vivificum corpus Domini nostri Jesu Christi de duabus ecclesiis in Trajecto, videlicet beati Jacobi minoris, & Sancti Jacobi majoris furto sublatum fuerat &c.* Sed rectius S. Mariæ aut Mariæ minoris, ut in charta Ann. 1345. *Universis & singulis præsentes visuris seu audituris Isebrandus filius Sifridi de Texalia presbyter, perpetuus Vicarius, & pro nunc Capellanus, seu Vicegerens in ecclesia Sanctæ Mariæ minoris vulgariter dictæ Buerkerck &c.* *Onser liever Vrouwen kercke te Buerkerck* in charta Ann. 1465. *den Eersamen ende bescheydenen Cureyten, Capellanen, Kerckmeysteren, ende gemeene Parochianen der Parochie van onser liever Vrouwen kercke te Buyrkerck binnen Utrecht &c.* Ecclesiam *civium* vocat supra Willelmus ad Ann. 1156.

tantibus. Quod si tam diutinum quam impetuosum periculum fuisset, civitas Trajectensis procul dubio non substitisset. Post triduum vero misericordia Domini manum suspendente aquæ diminutæ sunt, & paulum * deficientes in alveum suum redierunt. Porro in die Ascensionis Domini, quæ proxime secuta est, Abbas ecclesiæ Sancti Pauli *Hildebrandus* nomine verbum Dei prædicans populo hortatus est, & instanter ammonuit, ut generaliter tota civitas jejuniis, vigiliis, processionibus, elemosynarum largitatibus, & orationum humilitate, misericordiam Domini super negligentia Dominici corporis placaret, prædixitque plagam majorem diluvio, nisi id fieret † certissime affuturam. Nec veritate prophetia ejus fraudata est. Eodem enim die circa vesperam incendium exurgens prædictam ecclesiam Sanctæ Mariæ, & totam plateam ejus acerrime invasit, domosque * electissimas penitus consumpsit.

Sic geminato malo devastationis causa latere non potuit, pluribus clamantibus impletum fuisse, quod Abbas Sancti Pauli in verbo prædicationis ipsa die prædixit. Episcopus etiam *Godefridus* in Synodo generali jejunium generale toti civitati & omnibus parrochiis suæ civitatis indixit, ut omnes humili satisfactione, cum clericis laici, senes cum junioribus, divinam placaret indignationem. Ipse etiam Episcopus feria IV. post Pentecosten nudis incedens pedibus cum omni populo à templo beati Martini usque ad ecclesiam beati Jacobi processit, & Sanctorum † divisa loca, clericis letanias, laicis laudes divinas elata voce cum gemitu succinentibus visitavit, bonum relinquens exemplum pœnitentiæ & satisfactionis, siquid talis negligentiæ uspiam contigerit.

* Eodem anno XI. Kal. Augusti (1) dedicatum est templum Sancti Martini in Trajecto à quatuor Episcopis, scilicet Philippo Colo-

* al. *defluentes.* Beka habet *refluentes.*

† al. *citissima.*

* *partem civitatis maximam.* Beka. Rogo; non potes ipse videri incendisse tuam Pontiliane, domum.

† al. *diversa.*

* Non habet hæc Beka.

(1) Atqui ab Adelboldo & constructum & dedicatum. Supra ad Ann. CIↃ. XXIII. Verum est, sed combustum, Ann. 1148. ut supra Auctor ad eum Ann. Et rursum hinc dedicandum. Unus non dedicabat. Opus pluribus, ut apud ethnicos, §. 8. *Inst. de rer. divis.* Ovid. 1. *Fast.*

Templa sacerdotum rite dicata manu.

Duodecim intererant dedicante Adelboldo. Supra ad Ann. 1025. Sex & triginta Patriacha Aquilejense. Chronographus Saxo apud Leib-

Coloniensi, Godefrido Trajectensi, Remundo Ypporiensi, & à quodum Episcopo nomine Martino. Ab eisdem (1) dedicata est ecclesia Sanctæ Mariæ & Sancti Stephani in *Olthwic* VIII. Kal. Augusti.

* Henricus Henrici filius Rex Angliæ salutatus. Mejer. ad Ann. CIↃ. CLXXIV.

* Eodem anno filius Henrici nomine H. adversus patrem suum consurrexit, multis & fortibus animatus adjutoribus scilicet Franciæ Ludovico, (2) Franciæ Willelmo, Comite Roberto, Comite Flandrensi Philippo, & fratre ejus Comite Bononiæ Matheo,

Leibnitium ad Ann. 1012. *Ecclesia Bavenbergensis à Patriarcha Aquilejensi & XXXVI. Episcoporum ministerio consecrata.* Vix occurrent aut nunquam pauciores quam tres. Ab uno nec ecclesia nec Episcopus consecrandus. Vitio dat Lanfrancus Hiberniæ Regi Terdelvaco quod id fieri pateretur. *Inter multa*, inquit, *epist.* 38. *quæ placent, relata nobis sunt quædam, quæ displicent, videlicet, quod Episcopi ab uno Episcopo consecrentur.* Add. Annal. Fulden. ad Ann. 870. Nec si unius tantum occurrat mentio, ut fateor interdum fit, excludi plures existimandum. Unus sæpe est qui rem agit præsentibus tantum ceteris. Godefrid. Monach. ad Ann. 1168. *A Godefrido Trajectensi Episcopo Coloniæ ordinatur in Archiepiscopum præsentibus octo Episcopis.* Vicini vulgo aderant. Et hi inprimis, & inter ceteros potissimum suffraganei, cum Archiepiscopus consecrandus. Idem ad Ann. 1209. *Theodericus ergo Coloniensis electus sabbato post Pentecosten à Theoderico Trajectensi Episcopo in presbyterum ordinatur, & sequenti Dominica, id est, octava Pentecostes à Goardo Leodicensi Antistite præsentibus suffraganeis suis in Archiepiscopum consecratur.*

(1) Vulgo jam *Outwyck.* Apud Sweertium est, *Aldwyck.* Claustri jacta jam fundamenta Ann. 1131. à Mechtilde Burggravia Trajectensi, Arnoldi conjuge van den Goye. Pontificiis autem non insolens dedicare eandem ædem pluribus simul Sanctis. Ægid. Aur. Vall. monachus *hist. Leodiens. lib.* 1. *cap.* 1. *eandem ecclesiam dedicavit in honorem beatæ Mariæ semper virginis & Domitiani confessoris atque Pontificis.* Gesta Aldrici Episcopi apud Mabillon. *cap.* 2. *Fecit quoque atque sacravit jam dictus Pontifex in superiori & in dextra parte ipsius ecclesiæ aliud altare in honore Sancti Stephani, & S. Vincentii, & Sancti Gervasii, Sanctique Privati, sive Sancti Quirici, atque Sancti Naboris, nec non & Sancti Nazarii martyrum Christi &c.* Contra olim ethnici uni tantum dedicabant. Liv. *lib.* 27. *negabant unam cellam amplius quam uni Deo recte dedicari, quia si de cœlo tacta, aut prodigii aliquid in ea factum esset, difficilis procuratio foret.*

(2) Legendum *Scotiæ Willelmo.* Chronica de Mailros ad Ann. 1173. *Rex etiam Scotorum Willelmus vetera damna novo conflictu resarcire*

theo, qui in congressu bellico obiit. Ad quem vindicandum Comes Philippus cum plurimos armatos trans mare misisset, milites electos (1) .... Anno Domini CIↃ. C. LXXVI. obiit Sophia Comitissa Hollandiæ. Hæc relicta omni frequentia (2) cognatæ nobilitatis pro Christo exulans tertio postquam Iherosolymis est profecta ibidem moritur, & ad hospitale, quod est Teuthonicorum, sepelitur. Hujus nobilissimæ matronæ, qualis apud Deum & homines conversatio fuit, præter illam in Dei laudibus vigiliarum mirabilem instantiam & indeficientem elemosynarum manum, vere pauperum altera Dorcas, quæ faciebat illis tunicas & vestes, testis est templum Rinsburgense, quod à fundamentis jecit, & feliciter consummavit. Nec etiam claustrum Egmondanum beneficiorum ejus immune fuit, quod devote dilexit & honoravit, ne prædecessoribus suis inferior haberetur, Sancti Adelberti. Cujus meritum quale fuit apud Deum vel in hoc miraculo perpendi potest, quia cum in reditu esset viæ Sancti Jacobi incidit in latrones, qui viæ ejus comites seorsim ductos extractis longis cultellis, sicut ejusmodi hominibus consuetudo est, lateri suo appendentibus, cum occidere temptassent, minime potuerunt, licet cultellos vi tota in ipsos

tire sperans bella immania per consilia iniqua contra cognatum & Dominum suum Henricum Regem Angliæ instaurat. Comes Robertus frater fuit Regis Franciæ. J. Brompton ad d. Ann. *Rex Franciæ convocatis Comite Roberto fratre suo, Philippo Comite Flandriæ, Matheo fratre ejusdem, Comite Boloniæ.* Matheus in obsidio castri de Driencurt sagitta ictus occubuit. Idem Brompton ad dict. Ann. *Matheo Comite Boloniæ fratre Comitis Flandriæ prius ibidem ictu sagittæ ad mortem vulnerato, qui postquam castellum redditum fuerat in Flandriam delatus obiit.* Add. Auctar. Aquicinct. apud Miræum ad d. Ann.

(1) Supplet quod hic deest dictum Auctarium ad Ann. 1174. *Ludovicus Rex Francorum, Heinricus & Richardus, filii Regis Angliæ, cum Philippo Comite Flandriæ contra præfatum Regem iterum insurgunt. Pars vero quædam exercitus Flandriæ instinctu Roberti Cameracensis electi, Angliam deprædatura, trans mare mittitur: quorum alii marina tempestate quassati, alii vero ab Anglis militibus viriliter suscepti, & ignominiose repulsi, cum dedecore ad propria sunt reversi.*

(2) Emendandum hinc quod minus recte apud Sweertium *signatæ nobilitatis.*

ipsos impegissent. Unde latrones in admirationem conversi tanti reatus veniam pedibus ejus prostrati rogaverunt, & ipsa rei eventum admirata, quod petebatur, clementer indulsit. Et hoc rumore longius diffuso ab omnibus ammirabilis habebatur. Hoc ex ejus relatione dictum & certificatum sit, qui ejus peregrinationi interfuit, & ideo mortis periculum timuit, postea monachus noster. Eodem anno obiit Dominus *Witoldus* Abbas, & tanta tempestas fuit, ut vix aliquis majorem meminerit.

Anno CIↃ. C. LXXVII. Trajectum ex magna parte incendio periit, & plurimi utriusque sexus, qui spe salutis in Domum (1) Gerardi Sculteti confugerant, miserabili combustione perierunt. Eodem anno Comes Flandriæ *Philippus* cum magno apparatu rerum & militum profectus Iherusalem revertitur. Eodem anno *Alexander* Papa moritur, cujus ordine Lucius III. exaltatur.

(2) Anno CIↃ. C. LXXVIII. obiit *Godefridus* Trajectensis Episcopus. Balduinus successit frater Florentii Comitis Hollan-

(1) Prætoris Ultrajectini vetustissima institutio. Primus quis incertum. Nec constat satis ad vitam an ad tempus quis olim Prætor. Et si ad tempus, quamdiu. *Anfridus* invenitur Ann. 1080. Nec invenitur vetustior. Occurrit *Jalo* seu *Galo* Ann. 1116. ut & Ann. 1118. apud Hedam *hist. Ultraj. p.* 146. & *p.* 152. Idem Ann. 1119. Ann. 1121. *& seq.* in horum annorum chartis. *Alfard* seu *Alfero* Ann. 1125. 1127. 1131. 1132. & 1145. *Wernerus* Ann. 1147. 1155. *Gerardus* Ann. 1165. apud Hedam *hist. Ultraj. p.* 183. & hic Ann. 1176. Item alius *Gerardus*, *Gerardus* scilicet de *Merlo*, in charta Ann. 1230. ex qua & obiter licet discere vetustissimum eum morem, usitatum adhuc Ultrajecti, subscribendi nimirum nomina traditionibus prædiorum in judicio faciendis, Prætoris & judicum, & quod hi decem|tum temporis, ut in charta jam dicta: *Datum anno gratiæ* CIↃ. CC. XXX. *me Gerardo tunc Sculteto, & nobis Petro Saldenbalg, Heinrico Aureo, Hermanno Oude Ridder, Wernero Rufo, Giselberto Borchgrave, Bertholdo Bonsnavel, Hermanno Posch, Cantero, Huberto, Theoderico Capellano, tunc Scabinis.* In chartis tamen mentio & Eliæ Sculteti eodem anno 1176.

(2) Godefrid. Monach. ad h. Ann. *Godefridus Episcopus Trajectensis obiit: cui Baldewinus frater Comitis de Hollant substitutus est.* De cognatione ejus dixi ad Anonymum à me editum Ann. 1690. p. 99. & p. 112.

landiæ. Eodem anno Christiani Iherosolymis infinitam multitudinem paganorum (3) in civitate Sancti Georgii occiderunt. Eodem anno Philippus Coloniensis Archiepiscopus terram Ducis Saxoniæ Henrici scilicet magno exercitu aggressus, rapinis & incendiis plurima loca circa Wiseram diripuit, quem Fredericus Imperator valido exercitu subsecutus Brunswik biennio circumdedit, & captis pene omnium urbium & castellorum fortissimis eundem Ducem ad deditionem coegit, & Ducatu penitus exuit, & Bernardo filio Alberti Marchionis tradidit.

Anno CIↃ. C. LXXV. Lambertus Gandensis monachus in Egmonda Abbas efficitur. Eodem anno Comes Hollandiæ *Florentius* Frisiam infinito exercitu ingressus Nethdorp & Winkel incendit.

Anno Domini CIↃ. C. LXXXI. Rex Franciæ instinctu Regis Angliæ Philippum Comitem Flandriæ bello aggreditur, sed eodem Comite fortiter repugnante minime prævaluit. Comes Gelrensis filiam Comitis Boloniæ Mathei fratris Philippi uxorem duxit, sed eodem anno moritur. Uxor rebus, quas idem Comes Gerardus illi concesserat, violenter ablatis repatriat. Eodem anno Lucius Papa moritur, cui Urbanus III. * subjugatur. Cujus tempore Iherusalem à Sarracenis capitur, quo audito Urbanus Papa moritur præ dolore.

* *Subrogatur.*

Anno CIↃ. C. LXXXII. obiit Lambertus Abbas. Franco succedit. Theodoricus Comes de Cleve filiam Comitis Florentii & Comitissæ Adæ Margaretam nomine uxorem duxit, nuptiis magnifice † *Lis* celebratis. Fresones in villa Akersloet occiduntur, & hyemps mollissima fuit. Hic Gregorius VIII. ad Papam extollitur, qui pro recuperatione terræ Sanctæ laborans, & Pisis Januam reconsilians apud Pisas mortuus sepelitur. Post quem eodem anno Clemens III. procreatur.

† Nota. nuptias Lis celebratas. Infra ad Ann. LXXXVI. nuptiæ celebrantur in villa Losdun.

Anno CIↃ. C. LXXXIII. dedicatum est templum in Rinsburgh VI. Nonas Maji à Domino Balduino Trajectensi Episcopo, quod XIII. consecrationis suæ die cum ipso claustro miserabili incendio consumitur, & maxima pars sanctimonialium ad exteras regiones deducta verum testimonium miseriæ suæ fuit.

(3) An ubi jam fanum est Sancti Georgii, cujus meminit Cotovic. *itiner. lib.* 3. *cap.* 4?

fuit. Eruptio fluminum in plerisque locis fuit, & tanta inundatio pluviæ, ut sata omnia interirent, maxime in Episcopatu Trajectensi & Comitatu Hollandiæ, ut innumera multitudo famis angustia impellere propria colonia relicta alias migraverit.

Anno CIↃ. C. LXXXIV. Comes Hollandiæ Florentius Iherusalem pergit, Frisonibus de Wiring & Texele prius subjugatis, datis ab eisdem Frisonibus quatuor millibus marcarum argenti conditione pacis. Castrum Bruggis cum ecclesia beati Donatiani & quibusdam aliis ecclesiis & domo Comitis totum pene * concrematur, & quod omni tormento acerbius est, multi utriusque sexus flammis circumventi cum rerum suarum perditione in ipsis ignibus vitam ponunt. Duacum similiter cum maximo rerum detrimento violento incendio consumitur.

* Hujus incendii obiter meminit ad hunc Ann. 1184. Mejerus.

Anno CIↃ. C. LXXXV. puella quædam in villa, quæ vocatur Rinsburgh, triennio cœca meritis Dei genitricis illuminatur.

Anno CIↃ. C. LXXXVI. Theodoricus filius Florentii Comitis & Adæ Comitissæ sororem Theodorici junioris Comitis de Cleve nomine Aleydam uxorem duxit. Nuptiæ vero factæ sunt in villa Losdun. *Sophiæ* Abbatissa soror Comitis Florentii Abbatiam in Rinsburgh ultro deposuit. Agnes successit. Eodem anno Clemens III. moritur, cujus loco Cœlestinus III. consecratur, à quo secundo die sui Pontificatus Henricus ad Imperium consecratur.

Anno CIↃ. C. LXXXVII. Saladinus consilio & traditione Comitis Hugonis (1) de Tripla Christianos expugnat, *Iherusalem* capit, ejectis Christianis possidet, crucem Dominicam asportat, & in exteras regiones collocat. Accaron, quæ & ** Tholomaydis à Turcis capitur, & possidetur, Ascalon similiter, & multæ civitates & castella ad Iherusalem pertinentia cæsis Christianis plus quam LX. mill. & multis captivatis, qui violenter optinentur.

Anno

(1) De *Templo* est apud Sweertium. Utrumque autem mendosum. Scribendum *de Tripoli*, ut apud Bekam ad Ann. 1178. Vid. Auctar. Aquicinctin. ad Ann. 1178.

** Intelligit Ptolemaiden. Vide Analect. Tom. 1. Nostræ Edit. pag. 48. & ibi Matth. in Notis Num. 2.

Anno CIƆ. C. LXXXVIII. decreto Romani Pontificis & præcepto Frederici Imperatoris Duces, Comites, Episcopi, Abbates, potentes, nobiles, & maxima multitudo ceterórum fidelium Maguntiam conveniunt, ubi in vindictam Sanctæ civitatis, & injuriam Sanctæ crucis ulciscendam Imperator Fredericus cum filio suo Duce Suevorum, & Comite Hollandiæ *Florentio*, & Comite Gelrensi *Ottone*, & aliis summæ nobilitatis Principibus à Cardinali & Episcopo Henrico * Apostolici legato crucis vexillum signum professionis in Iherusalem suscipit. Et sic multi alii potentes & nobiles viri, militari laude digni, viam insistunt Iherusalem. *Willelmus* etiam Florentii Hollandiæ Comitis junior filius patrem summe prohibentem prædicta via sequitur, qui ad terram Sanctam veniens per Imperatorem vix patri reconsiliatur.

* *Apostolicæ Sedis.* Sweert.

Anno CIƆ. C. LXXXVIII. Fredericus Imperator cum filio suo Duce Suevorum Frederico per Regnum Ungariæ ingressus fines Græciæ negato sibi transitu maris (1) brachii S. Georgii cum innumerabili & valida suorum sequentium manu, Græcis non audentibus repugnare, castella & civitates occupat, & potenter hyemat. Eodem anno innumerabilis multitudo fidelium magno apparatu navium arma & escas subvehentium viam insistit Iherusalem, & prospero itinere (2) *Sur* usque advehitur. *Otto* Comes Gelrensis navali itinere Iherusalem vadit.

Anno

(1) Chronicon Reicherspergense simpliciter vocat *brachium* ad Ann. 1190. XV. *Kal. April. &c. venerunt Callipolim ad transitum brachii.* X. *Kal. April. in Parasceve transivit brachium Dux Sueviæ.* Mare *Proponticum*, *Hellesponticum* Otto Frisingens. lib. I. *de reb. gest. Frid. Barbaross. cap.* 43. *Propontidem* Otto de S. Blasio, *append. ad Otton. Frisingens. cap.* 33.

(2) Perperam apud Sweertium est *huc usque* pro *Sur usque*. *Sur* autem non *Syria* est, ut putat Freherus, qui ubi vox hæc occurrit apud Godefrid. Monachum ad oram adscripsit *Syriam*, & quod mirum ad locum etiam, ex quo constat, quod urbs, ut ad Ann. 1149. *Solam Sur, & Tripolin, & Antiochiam, & castella in montanis posita Christiani obtinent. Marchio Conradus quietus in Sur esse, nec confligere cum paganis statuit: ne si exercitus suus perimeretur, civitas à Christianis perditum iret.* Urbs est non provincia. Et aut *Tyrus* aut *Sidon*. Infra ad Ann. 1192. *Conradus Marchio & defensor civitatis Sur.* Guibert. Abbas *lib.* VII. *de gest. Dei per Franc. cap.* I. *ad*

Anno CIↃ. C. XC. Rex Constantinopolis suorum longa oppressione coactus Frederico Imperatori & cuncto exercitui transitum maris concedit, naves preparat, obsides dat, & tota legio fidelium sic transvehitur. Eodem anno *Fredericus* Imperator obiit. Cui à quodam incluso prædictum fuit, quod aquis suffocatus interiret. Itaque cum ad quendam decursum aquarum cum exercitu peregrino devenisset, delectatus limpiditate ejus, ut sudorem ex labore contractum ablueret, peritia nandi confisus aquis se commisit, qui valido impetu repente abstractus, & lapidi inter aquas latenti allisus, Romani Imperii Augustus, tam præsentis exercitus luctu & confusione, quam totius Christianitatis summo dolore, tam misero mortis genere obiit. Et quia fama nihil velocius ad gentiles obsessos Accaron mors ejus velocius pervolavit, ut hunc fere prius quam Christiani scierint, quorum cotidiana fuit † insultatio mortem tanti Imperatoris confusis plausibus Catholicis improperantium. Corpus ejusdem Imperatoris exenteratum ob longitudinem itineris sale diligenter confricatum & gestatorio impositum luctuoso agmine Antiochiam delatum est, & in basilica beati Petri in introitu chori dignissimo honore tumulatum. (1) *In eadem* Antiochia *Florentius* Comes Hollandiæ non multo post languore cor-

† al. *exultatio.*

civitatem applicant maritimam, quæ appellatur Baruth &c. & dehinc ad aliam, quæ dicitur Sur. Quod *Sidon*, Chronic. Augustens. quod est apud Freherum ad Ann. 1193. *Conradus Marchio Montisferrati, qui Rex Jerusalem fuerat creatus, ut fertur de consilio Regis Angliæ à duobus insidiatoribus occiditur apud Sidonem.* Contra autem quod Tyrus Chronic. Reichersp. ad Ann. CIↃ. C. LXXXVII. *Istæ vero civitates adhuc sunt salvatæ, & bene munitæ, Hierusalem, Tyrus, quæ & Sur, & Ascalona &c.* Cur autem tam varie? Haud dubie urbium propinquitas, nec quicquam aliud in causa est. Robert. de Monte ad Ann. 1124. *Tyrus capitur, quam moderni vocant Sagittam. Sydon vero contermina ejus ab incolis modo Sur vocatur, & est metropolis.*

(1) Jo. de Beka in Balduino II. *Eodem etiam anno Florentius Comes Hollandiæ Kalendis Augusti mensis obiit in Antiochia sepultus ibidem apud tumbam Imperatoris in eadem ecclesia.* Frequens hic in aula Friderici Barbarossæ, frequens in comitatu. Bello interfuit in Longobardia & Comitiis apud Roncalias, variisque, quæ extant, chartis Friderici subscripsit, ut chartæ Ann. 1176. & Ann. 1177. Una deinde cum eo adversus Turcas & Sarracenos profectus in Syriam una cum eo etiam expugnavit Iconium. Godefrid. Monach. ad

correptus obiit, vir in quo totius honestatis & probitatis forma se aptaverat. Cujus filium *Willelmum* Dux Sueviæ in obsequium suum assumpsit, tum propter patris ipsius ad invicem habitam dilectionem, tum propter ejusdem juvenis acceptabilem sibi strenuitatem. Similiter Episcopus Werceburgensis mitæ facundiæ & scientiæ, in quo totius exercitus consilium in comministrandis negotiis dependebat ibidem mortuus Catholicis expensis sepultus est. Aliique multi potentes & nobiles Antiochiæ sunt sepulti. Elogium Florentii Comitis Hollandiæ.

Anno c I 𐆑. c. x c I I. Dux Sueviæ *Fridericus* filius Frederici Imperatoris, qui cum patre Ierosolyma profectus erat & *Philippus* potens Marchio Flandriæ apud Accaron moriuntur, & infinita multitudo fidelium. Accaron à Christianis recuperatur cæsis in ea multis millibus Turcorum. *Philippus* Rex Franciæ hoc anno, quo cum Rege Angliæ *Richardo* profectus erat, repatriat. Eodem anno Celestinus III. de medio tollitur, post quem Innocentius III. Pontificali infula decoratur. Hic quam magnus fuerit, quantus quoque in scientia gloriosus, opera ejus testimonium perhibent veritati. Fecit enim inter cetera hospitale Sancti Spiritus, & Sancti Sixti ecclesiam renovavit, decretales quoque Epistolas composuit & sermones, librum etiam de misera conditione humani generis, & multa alia gloriosa. Iste universis ecclesiis infra urbem calices argenteos non habentibus libram argenti dedit pro calicibus, eo pacto, quod eos vendere non liceret. Hic Ottonem quartum coronavit, & quia fidelitatem non tenuit eum postea degradavit. Hujus tempore Constantinopolis à Venetis & à Francis capitur, & per æquivocationem (1) picti angeli declinatur. Hujus tempore pro subsidio terræ Sanctæ Lateranis Concilium celebratur. In

ad Ann. 1190. *Decrevit Ducem Sueviæ filium videlicet suum, & Comitem Hollandiæ Florentium nomine ad expugnationem civitatis mittere &c.* Add. Goldast. *to.* 3. *const. Imp.* 235.

(1) Tres Græcis fuerunt Angeli Imperatores Orientis. Isacius Angelus, fratris fraude Alexii Angeli circumventus, & de imperio dejectus, & qui patruum dejecit throno Alexius Angelus Isacii filius, ab Alexio rursum Duca ob ignaviam captus, & in carcere eliso gutture ab eodem strangulatus. Quod nec ipsi impune, qui postquam cum Venetis Alexii sociis conflixit,

In quo CIↃ. CCC. XV. Prælatorum numerus recitatur. Hujus anno secundo incepit solempnis ordo fratrum Prædicatorum per beatum Dominicum de Tholosa, ubi verbis & exemplis contra hæreticos prædicabat. Ordinem vero Minorum Sanctus *Franciscus* apud Assisium incepit anno XIV. Domini Innocentii prædicti. Hic Papa (1) Abbatis Joachimi libellum, quem contra Magistrum Petrum Lombardum ediderat, condempnavit. Dampnavit etiam Amelricum Cornotensem cum sua doctrina, sicut habetur in decretali *Dampnamus*. Hic Amelricus asseruit ideas, quæ fiunt in mente divina, & creare & creari, cum nihil nisi æternum & incommutabile sit in mente divina. Dixit etiam, quod ideo finis omnium dicitur Deus, quia omnia reversura sunt in eum, quæ in Deo immutabiliter quies-

flixit, à Venetis fusus, victusque, & intra urbem compulsus brevi urbem, imperium, & effossis dein oculis simul vitam amisit. Vid. Chron. Carion. & Nicet. Choniat. Isacio autem Angelo cum immineret exitium, Græcus quidam Basilacius, vates vulgo habitus, & præscius futurorum, vidente Isacio, sed negligente, ut Nicetas scribit in ejus vita *lib.* 3. *τὴν χεῖρα ἐκτείνας ἀχρειοῖ διὰ τοῦ σκίμπωνος, ὃν ἔφερε ταῖν χεροῖν, τὴν εἰκόνα τοῦ βασιλέως, ἥτις κατὰ τὸ εἰς εὐχὴν αὐτῷ ἀποτετάγμενον οἰκίδιον χρώμασιν ἐπὶ τοίχου ἐστήλωτο, τοὺς ὀφθαλμοὺς διαλωβησάμενος ὥρμηκε δὲ καὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ αὐτοκράτορος πῖλον ἁρπάσαι, καὶ χαμαὶ κατενέγκειν, scipione, quem habebat in manu, imaginis, quæ in ejus oratoriæ cellæ pariete depicta erat, oculis erasis, etiam pileum ejus rapere, & terræ allidere properabat.* Et hoc est haud dubie, quod hic Auctor respexit. Nec immerito suspicetur quis Isacium, qui instar angeli *φλογερὸς ἦν τὴν ὄψιν, flammanti erat facie*, ut Nicetas scribit in ejus vita, instar angeli etiam pictum.

(1) Jac. Philippus Bergomas *supplem. Chron. ad Ann.* 1159. *Joachim magnus Abbas natione Calaber, vir magnæ doctrinæ & excellentissimæ vitæ, ac ingenii prope divini, hac ipsa tempestate apud Guilielmum magnum Regem & Calabros omnes clarus & inclytus habitus est. Qui prophetiæ spiritu, ut ajunt, repletus &c. Hic cum plurimum eruditus esset nonnullos in sacris Codicibus edidit commentarios &c. Alia quoque multa edidit, & maxime contra Judæos, & alios fidei Catholicæ adversarios. Scripsit etiam tractatum contra Petrum Lombardum supradictum Theologum eminentissimum, qui in Concilio generali damnatus est, ut principio decretalium c. damnamus*: Cap. est 2. *ext. de Summ. Trinit.* quo damnatus & Amelricus.

quiescunt, & unum & individuum atque incommutabile in eo manebunt. Dixit & Deum esse essentiam omnium creaturarum, & esse omnium. Dixit etiam quod in caritate constitutis nullum peccatum imputabitur. Unde sub tali specie pietatis sequaces sui omnem turpitudinem libere committebant. Qui Amelricus Perusii cum suis sequacibus est combustus.

Anno CIↃ. C. XCII. (1) Albertus frater Ducis de * Louvon eodem anno, quo Episcopus consecratus erat, occiditur. (2) Conradus Marchio & defensor civitatis Sur, & qui multa pro * al. *Loven.*

(1) Henrici Ducis Lovaniensium. *Louvon* idem quod *Loven*, Erat autem Albertus electus Leodiensis. Cæsus, ut putabatur, Augusto non invito. Alium is malebat, & mox etiam alium in ejus locum substituit. Godefrid. Monach. ad Ann. 1192. *Alberto Leodiense electo ex sententia Episcoporum & Principum amoto, eo quod non canonice intrasset, Lotharium Brunnensem Præpositum substituit, quem ad audientiam Apostolici Albertus statim vocavit.* & mox: *Albertus quoque Leodiensis Episcopus apud Remis obtruncatur: quod voluntate Imperatoris esse actum ferebatur.* Chronic. Aquicinctin. ad d. Ann. *Heinricus Dux Lovaniensis, & Heinricus patruus ejus Dux Ardennensis insurgunt contra Comitem de Ostada & Lotharium fratrem ejus, quem Heinricus Imp. in sedem intruserat Leodicensem, pro interfectione Autberti Episcopi nominatæ urbis.* Duces Brabantiæ à primaria in ea urbe Lovaniensium etiam dicti. Infra Willelmus ad Ann. 1202. *Idem Comes munitionem Ducis de Loven, quæ dicitur Busch, expugnatam capit.* Modo dicitur Dux *Brabantiæ*, modo Dux *de Lovanio* apud Godefrid. Monach. ad Ann. 1203.

(2) Vid. supr. ad Ann. 1188. Godefrid. Monach. ad Ann. 1192. *Marchio Conradus, qui in brachio virtutis suæ terram promissionis jamdiu solus defenderat, consilio Richardi Regis Angliæ dolo interficitur.* Textus hic admodum apud Sweertium est corruptus. Nam & *Albertum* cum *Conrado* confundit, & *Albertum* fratrem vocat Ducis de Lcenrech, & pro *Sur* habet *suæ*. *Albertus*, inquit, *frater Ducis de Leenrech eodem anno defensor civitatis suæ, qui multa pro Christianis strenue egerat, dolose cultello perfossus moritur, & in eadem civitate, & in ecclesia Sanctæ crucis honorifice sepelitur. Hujus tam famosi Principis lamentabilis & dolosa mors Regem Angliæ apud omnes peregrinos graviter adnotavit &c. Richardus Rex post captionem Accaron, Brundisium, quæ nunc Baerlich dicitur, revertitur, & habitu regali dimisso, quia de Conradi Marchionis morte jam ubique fama erat* &c.

 In

pro Christianis strenue ageret, dolose cultello perfossus moritur, & in eadem civitate in ecclesia Sanctæ Crucis honorifice sepelitur. Hujus tam famosi Principis lamentabilis & dolosa mors Regem Angliæ apud omnes peregrinos graviter annotavit, erat enim idem Rex erga Teuthonicos arrogans, & in multis injuriosus. Iste *Richardus* Rex post captionem *Accaron* Brundisium, quæ nunc ** Bareit dicitur, revertitur, & habitu regali mutato, quod de Conradi Marchionis morte jam ubique infamis erat, & privatum quendam se simulans, à quodam Teuthonico milite, quem in obsidione Accaron injuriaverat, proditus, à Duce Austrasiæ captus, *Henrico* Imperatori Augusto traditus est, & in captivitate aliquamdiu detentus tandem pro redemptione sui datis centum & quinquaginta millibus librarum Angliceæ monetæ absolvitur, & de provincia in provinciam transiens Coloniam venit, & à Comitatu Hollandiæ apparatu navium sibi occursantium per mare in sua recipitur.

** Sic edidit Matthæus, sed vitio operarum. Ipse legit *Barlit.* Vide Notas infra.

Anno CIƆ. C. XCIV. (1) Henricus V. sub Cælestino & Domino Innocentio annis VII. imperat. Qui imperii sui anno IV. (2) sibi Regnum Apuliæ subjugavit, plurimos ibi rebelles poenis variis affligendo, Tancretum filium *Tancreti* Regis Cyculorum

In meo est *jam ubique infamis erat*, & pro *Baerlich* est *Barlit.* Haud dubie etiam rectius. Vulgo hodie *Barlette.* Baletum vocat Otto de Blasio ad Ann. 1193. Verum nomina propria non semper eodem modo, alibi aliter enunciantur. Apud ipsos etiam Romanos, ut verbi gratia Brundusium cum dicitur *Brentesium* l. *qui Romæ.* 122. § *Callimachus. ff. de verb. obl.*

(1) Legendum VI. non V. Celestino, cum nondum Papa, nomen erat Hiacynthus. Factus Papa è Cardinali, cum jam admodum senex: Chron. Reicherspergr. ad Ann. 1191.

(2) Apuliæ non tantum sed utriusque Siciliæ. Godefrid. Monach. ad Ann. 1195. *Heinricus Imp. vir expertæ felicitatis tam inopinata quam expectabili victoria potitus, totam Apuliam, Siciliam, & Calabriam sibi subjugavit.* Chronic. Augustens. ad d. Ann. *Heinricus Imperator manens in Apulia secundam expeditionem terrestri & navali fortissimo apparatu fecit: totam Apuliam & Siciliam, cum palatio Panormitano, & thesauris Regum antiquorum infinitis obtinuit.* Add. Otto de S. Blasio *ad Ann.* 1193. & *seqq.*

culorum (1) cum matre sua Margareta & Regem Empyretarum secum versus Alemanniam deducendo. Henrico Imperatore mortuo orta est dissensio inter Principes Alemanniæ, quorum una pars eligit *Ottonem*, alia *Philippum*. Sed *Otto* coronatus est mandato Domini Papæ. Et tandem optinente Philippo sub pace formata inter eos dolose (2) sub altigno Philippus interfectus est, & sic Otto optinuit Regnum. Fuerat autem Dominus Innocentius Philippo contrarius propter Henricum Imperatorem fratrem suum, qui contra Christianam religionem (3) in Cyciliæ Regno Episcopos & Archiepiscopos trucidaverat, & contra Romanam ecclesiam semper tyrannidem exercuerat,

(1) propter

(1) Quærat Regem hunc, cui otium, in Utopia Mori. Non memini uspiam me legisse. Haud dubie textus mendosus est. Nec Tancredi mater Margareta, sed Sibylla, ut eam vocant Pandulphus Collenutius *lib.* 3. *hist.* & Otto de S. Blasio *ad Ann.* 1195. Nec ullus Rex Empyretarum. Legendum est *pyratarum*. Redundat enim illud *em* ex ultimis literis iteratis vocis *regem*, quæ præcessit, quemadmodum in *l. post contractum* 15. *ff. de donat.* ubi pro *nisi condemnatio* legendum *si condemnatio*. Dubium enim nullum, quin adhæserit illud *ni* ex præcedenti voce *Antonini*. Rad. Forner. 2. *rer. quot.* 3. Sed quis Rex hic piratarum? Margarita Archipirata; quem *Margretam* vocat Chronica Augustensis ad Ann. 1195. Otto de S. Blasio ad Ann. 1193. *Margaritam Archipiratam, potentissimum illius terræ Baronem, cum quodam Comite Richardo literis apprime erudito, oculis privavit*, & ad Ann. 1195. *Margaritam vero Archipiratam & Richardum Comitem Imperatricis consanguineum luminibus, ut dictum est, privatos æternis vinculis apud Trivels deputavit.*

(2) Locus rursum mendosus. Legendum haud dubie *ab Ottone Palatino*. Duæ enim hic voces, ut virgula ostendit superducta, quæ, ni fallor, coierunt. Chronica Augustensis ad Ann. 1197. *Promiserat* (Philippus Rex) *ducere matrimonialiter filiam Ottonis Palatini Comitis de Witelinspach, quam postmodum repudiavit. Unde idem Comes commotus accessit in Bamberch ad cameram ipsius Regis, tanquam ei solus pacifice locuturus, & gladio, quem occulte gestabat, ipsum Regem subito interfecit.* Add. Otto de S. Blasio ad Ann. 1298.

(3) De sævitia in subactos plures sunt, qui testantur, De trucidatis Episcopis, Archiepiscopis, nihil legi. Salernitanum Archiepiscopum, quod restitisset diu contumax, perpetuo addixit carceri, fratrum ejus effossis oculis, ut Pandulphus Collenutius ait *lib.* 3. & 4. *hist.* Sed ad cædem id nihil.

(1) propter quam ipsum & omnes fautores suos excommunicavit. (2) Ottoni vero Duci Sueviæ viriliter adhæsit, & Aquisgrani in Regem Alemanniæ coronari fecit. Ut autem causa dissensionis in hac electione sciatur, notandum, quod Henrico Imperatore mortuo, facto conventu Principum Philippo unanimiter adhæserunt, ita ut filius Henrici Imperatoris puer quinquennis patri succederet, pro quo Philippus omnia imperialia disponeret. Et ut hæc firmius haberentur factus est secundus conventus, ubi quia non vocatus *Adolfus* Coloniensis Episcopus defuit, seminarium hoc discordiæ Romano Imperio immiscuit, siquidem ad partes suas illexit Comitem Flandriæ Balduinum, *Theodoricum* Comitem Holiandiæ, & alios Principes quos potuit, & contra fidem & jus (3) Comitem Pictaviæ Ottonem Aquisgrani intronizat, cum prius partibus Ducis Sueviæ favisset, cui multi Principes & nobiles Romani

(1) De Henrico id falsum. Verum de Philippo. Godefrid. Monach. ad Ann. 1201. *Venit etiam Coloniam circa festum Apostolorum Petri & Pauli Guido Cardinalis, Prænestinus Episcopus, à sede missus Apostolica, Philippum & quoslibet ejus fautores excommunicatos pronuntians.* Henricus Papa annuente subjecit sibi Normannis pulsis Siciliam, & quo Regni possessionem firmaret sibi fortius, instinctu ejusdem Papæ uxorem duxit Constantiam Rogerii IV. filiam. Pandulph. Collenut. *d. lib.* 3.

(2) An legendum Saxoniæ? Otto de S. Blasio ad Ann. 1148. *Vocaverunt Ottonem, Henrici quondam Ducis Bavariæ & Saxoniæ filium, quem venientem Regem creaverunt.* An nihil mutandum? Nam & Otto Dux Sueviæ oriundus. Arnoldus Lubecensis de patre ipsius loquens *lib.* 2. *cap.* 23. *Dux autem injuste de se judicatum esse affirmabat, dicens se de Suevia oriundum, & nullum proscriptione damnari posse, non convictum in terra nativitatis suæ.*

(3) Pater ei Dux Saxoniæ Henricus Leo, mater Mechtildis Richardi soror Regis Angliæ. Pater ab contumaciam cum excidisset Dominiis tradito Ducatu alii à Frederico Barbarossa, nec benignius habuisset, qui successit, Henricus VI. Ottonem filium suscepit, & Pictaviæ creavit Comitem, quem avunculum habebat Otto, Richardus Rex Angliæ. Unde & idem dicitur postea *de terra peregrinationis suæ* ad Imperium vocatus in literis electorum, quæ sunt apud Baronium, & ex eo apud Meibomium in apolog. pro Otton. IV. p. 274.

Romani Imperii adhæserunt. Rex vero Anglorum Richardus partes Ottonis, cujus erat avunculus per omnia fovebat. Hoc tempore Tartarorum Dominium, sicut à plerisque traditur, initium habuit. Hi enim sub montibus Indiæ in regione dicta Tartara constituti (1) Dominum suum Regem Indiæ *David*, filium Johannis presbyteri, occidentes ad aliarum terrarum depopulationem processerunt.

Anno CIↃ. C. XCV. Willelmus frater Theoderici Comitis post obitum patris à Iherusalem reversus à fratre benigne receptus est, & fraterne habitus. Sed cum paulatim severius circa se agi intenderet, & à fratre penitus despici, fratris potentiam declinavit, & collocatus cum quibusdam militibus, quos sibi conjunxerat, ad Frisios de *Drechter* gratia & permissione eorum refugit, quorum auxilio fines Comitatus Fresiæ adjacentes frequenti incursu impugnabat. Ad cujus impetum reprimendum *Aleydis* Comitissa cum exercitu Egmondam venit magno claustri detrimento, & totius ordinis incommodo, quia & res ecclesiæ tam in victualibus quam etiam in aliis multis militibus & ceteris expendebantur, & cotidianus erat discursus per claustrum pedissequarum Comitissæ & ceterarum mulierum supervenientium, quod claustrali disciplinæ omnimodis contrarium erat. Hæc incommoditas & indisciplinatio duravit à festo Sancti Laurentii usque ad octavam Sancti Martini, & non tunc solum sed toto dominatus sui tempore claustrum Egmondense sæpe & graviter oppressit. Et ut à cœpto paululum progrediamur interminata est, quod Sanctum Adelbertum visitaret, & elato corde posuit in cœlum os suum minus opere persecuta. Cum enim nichil agendum ei foret, venit ad ipsum locum, scilicet Egmundam, copiosa satis multitudine militum, dominarum, servorum, & per XI. dies nimio sumptu demolita est. Et ut nihil propositi & minarum illi deesset ipsum Comitem secum attraxit. Hoc judicio Dei commissum sit, quomodo injuriam Sancti sui prospicere de cœlo sibi placuerit. Nunc nostrum propositum persequamur.

Igitur Comite Theoderico in Zelandia remorante propter bellum, quod adversus Comitem Flandriæ Balduinum promovebat,

(1) Tartaros per inscitiam cum Abyssinis confundit.

vebat, *Aleydis* Comitissa in Egmunda contra Fresones belli negotia disponebat, miro ingenio singula administrans, in omnibus indefessa, (1) Fresonum etiam de *Nedorp* saniorum & Principum, quos invitabat, amicitias sibi conciliavit. Cujus colloquium Balduinus Episcopus expetens Egmundam venit, temptans, siquos aditus inveniret reconciliationis inter discordes fratres, quod quia voto suo non successit ad propria se recepit. Hoc circa festum Sancti Michaelis actum est. Cum ergo tumultus cotidiani utrarumque partium essent (2) prædæ & insidiarum tandem Wilhelmus aperta congressione decertare proponens cum infinita multitudine Fresonum *Alcmaar* venit, cui milites Comitissæ & Kinemari occurrentes ad resistendum in acie sua constiterunt. Fresones vero timentes se à tergo circumveniri, & quia ductores & seniores Fresonum de Winckel & Nedorp, quorum fuga pretio comparata fuit, in ulteriore parte † fluminis turmas suas continebant, paulatim ad vadum (3) fluminis progrediebantur fugæ intenti, interdum quasi ad pugnam properantes subsistebant. Hoc à Kenemaris deprehenso militibus jam non exspectatis fortiter eos assilientes in ulteriorem ripam fluminis impulerunt. Willelmus vero in ipso vado substitit, aliquantulum renisus, & fere circumventus foret, nisi maturius fuga sibi consuluisset. Et hoc sui detrimentum Fresones non ipsi Willelmo sed suæ incuriæ asscribentes de cetero familiariter habuerunt. Nuncius vero hujus victoriæ Comiti directus est, qui duplici gaudio jocundatus est, tum victoriæ (4) contra Comitem, tum contra Fresones, Deo in omnibus ei prosperante. Igitur cum de Flandris

† Quod illud flumen? An fossa proprie non flumen?

(1) Legend. *seniorum*, ut recte est apud Sweertium. Pessime autem apud eum, *Frisonum etiam & Denochorum*. Legendum contra, ut hic est, *Frisonum etiam de Nedorp*. *Niedorp* est apud Jo. à Leydis 18. *hist.* 2.

(2) Pro *præda* apud Sweertium est *pridem*.

(3) Quodnam istud flumen? Alcmariam versus ducit, haud procul ab ipso oppido, confini pago adhuc Oudorp, ut videre est in mappis.

(4) Balduinum nimirum Flandriæ. Jo. à Leydis *lib.* 19. *hist. cap.* 2. *Theodoricus Hollandiæ Comes utrobique perplexus, tum contra Frisones, tum contra Flandros, populosum congregavit exercitum, quem de primatum suorum consilio subdivisit in bipartitum cuneum,*

dris victor rediisset iterato Balduinus Episcopus Egmondam venit Dominica præcedente Quadragesimam, simul & *Ada* Comitissa, (1) Præpositus Theodoricus, Otto de Benthem, de commoditate pacis tractaturi. De rebus ecclesiæ sumptus erant graves, qui tantis Principibus impendebantur. Agebantur ergo diversa consilia, & ad omnes Adæ Comitissæ votiva fuit supplicatio cœptis insistere, materno affectu consulens. Episcopus nullum voluntatis suæ desiderium consecutus Haerlem rediit, ubi Comes tunc morabatur. Præpositus vero per noctem remoratus ad singulare colloquium à Willelmo invitatus est, ubi mutuo consilio actum est, ut pax daretur & pacis terminus. Hoc per Episcopum & ipso Præposito tandem elaborato Willelmus Haerlem venit, Episcopo adhuc ibi constituto, & diei cujusdam diluculo ad lectum fratris, dubium an invitatus aut sponte per se venerit, accessit, ubi amica & mutua locutione inter utrosque pax confirmata est, hoc modo, ut de theloneo Geervliet pro patrimonio suo Wilhelmo ccc. libras annuatim solverentur. Homo fratris factus pro Comitatu Orientalis Fresiæ, ut Comes de reliquo quietus esset & Willelmus ad sibi concessa migraret. Qui prædictam Fresiam ingressus post longam disceptationem inter se & *Heinricum Grus* habitam munitionem ejusdem Henrici in vindictam Fresonum ab eodem occisorum expugnatam terræ complanavit, Fresones ditioni ejus subjectos, & omnes reditus in jus suum voluntate eorundem Fresonum transposuit. Post hæc *Willelmus* ad matrem veniens ab eadem & ceteris fidelibus suis inhibitus est, ne ad fratrem accederet, qui tunc in castro, quod *Hurst* dicitur, morabatur, [illegible]

[illegible], quatenus unum versus Flandriam secum adduceret, & alterum cuneum Adelheydi Comitissæ pro Frisonibus debellandis in Egmonda dimitteret. Quibus ita gestis idem Comes versus Zelandiam renavigavit, adversus Balduinum Comitem Flandriæ grave prælium commisit, quem potenter à Zelandiæ finibus cum victoria profugavit.

(1) Præpositi vox cum simpliciter occurrit, *major* designatur, seu *majoris ecclesiæ.* Jo. à Leydis 19. *hist.* 3. *Theodoricus Archidiaconus & major Præpositus. Trajectensis* nimirum. Apud Swertium vox corrupta est. Ter occurrit *Propositus*. Male. Ut & male, quod paulo ante, *propter bellum quod adversus Comitem Flandriæ habebat Baldewinum promovebat. Habebat* abundat, ideoque id delendum.

tur, procul dubio capiendus, si iret, sed retardari non potuit. Venit ergo, & à fratre ingratis oculis conspectus, cum die quadam lotis jam manibus ad mensam accessurus esset, fratre vidente & consentiente captus incarceratur. Sed Domino miserante (1) elapsus ad Comitem *Ottonem* venit. Ibi aliquantulum remoratus, quod tibiæ ejus asperitate glaciei graviter exasperatæ erant, & præ rigore intumuerant. Deinde in Fresiam Orientalem à fratre sibi concessam regressus officiocissime receptus est, de fuga vel salute ejus omnibus mire congaudentibus.

Anno CIↃ. C. XCVI. Balduinus Episcopus Trajectensis obiit, & duo à diversis partibus electi, *Theodoricus* videlicet, frater ejusdem Episcopi, tunc Præpositus majoris ecclesiæ Sancti Martini, & *Arnoldus* Præpositus Daventriæ. Episcopatus vero Theodorico Comiti Hollandiæ ab Henrico Imperatore committitur, & eodem Comite Trajectum & circumjacentia occupante vel regente Otto Comes Gelriæ omnia ulteriora fluminis, quod dicitur Isle, suæ potestati vendicavit. Factum est tandem post longam controversiam inter eosdem Comites bellum apud montem, qui dicitur *Heymenbergh*, ubi multis à parte Comitis captis & ceteris omnibus fugatis insperata victoria Theodorico cessit.

Anno CIↃ. C. XCVII. Theodoricus & Arnoldus, qui Romam profecti fuerant, longam disceptationem coram Apostolico, scilicet Domino Innocentio III. de sua substitutione habuerunt, cum tamen Theodoricus anulo & virga imperiali episcopalia suscepisset. Sed cum more diutino disceptationis protrahuntur, Arnoldus mense Junio moritur, & Theodoricus consecratur, qui repatrians apud Papiam moritur. Eodem anno *Otto* Comes Gelriæ & *Theodoricus* Hollandiæ reconsiliantur, quæ reconsiliationis sive pacis concordia usque adeo inter eos coaluit, ut Theodoricus Comes filiam suam nomine *Aleydem* filio Comitis Ottonis, cujus nomen *Henricus*, desponderet. Sed idem puer non multo post languore correptus moritur & Rinsbugh tumulatur.

Anno

(1) Apud Sweertium est: *ad Comitem Gelrensem Othonem venit.* Alius Otto, Wilhelmi patruus, Comes de Benthem.

Anno CIↃ. C. XCVIII. Theodoricus Præpositus (1) de Masdrecht cleri electione, favore communi Theoderici & Ottonis, & consensu civium Theoderico in Episcopatu successit. Eodem anno Theodoricus Comes Fresiam ingressus hyemali tempore (2) multos Fresonum de Drechter occidit.

Anno CIↃ. C. XCIX. Richardus Rex Angliæ in obsidione cujusdam castri jaculo percussus moritur, & Rotomagi sepelitur, cui successit frater ejus Johannes cognomento *Sonderlant*.

Anno CIↃ. CC. II. Theodoricus Comes Hollandiæ Theodoricum Episcopum Trajectensem bello aggreditur: & post rapinas, &

(1) Trajecti ad Molam. Beka in ejus vit. Apud Sweertium est *Maeldrecht*. Sed & illud mendosum. Refert id quod dicitur hic ad Ann. 1197. Godefrid. Monach. *Conrado*, inquit, *Præposito Deventre, & Theoderico fratre Comitis de Hollant, electis Trajectensis ecclesiæ mortuis, succedit Theodericus de Nurberg.* Sed perperam, ut puto. Ex Necrologiis enim constat Theodericum I. defunctum Ann. 1198. Et qui *Conradus* Godefrido, is est aliis *Arnoldus*, & ut Beka eum vocat, Arnoldus de Isenburch Præpositus Daventriensis. Theodericus, qui * Godefrido *Theodericus de Nureberch*, Cæsario *de Nureberch lib. 12. de Mirac. cap. 23.* aliis est *de Are*. Vid. & Beka & Heda in ejus vit. Cur autem tam varie? Legendum *Aerburch* non *Nurberch*, ut conjectat Buchelius ad Hed. *in ejus vit.* Et conjectat non male. *Aar* flumen est ad cujus ripam in diœcesi Coloniensi etiam castrum est *Aerburch*. Ahriorum habet insignia, & plenius gentem illustrat Ægid. Gelenius *de Colon. Agripp. magnit. lib. 2. syntagm.* 4. epigrammate etiam hoc subjecto:

Abria gens fulget nullis obscura tenebris,
Ceu rosa nativis lucet amicta comis.

(2) Vitiose est apud Sweertium *multos Frisones de Drenochis occidit*. Si contulisset cum nostro, quem videndi tamen non fuit copia, & emendatius edidisset, & mox ad Ann. 1199. *pr. Joconiguni sepelitur* scripsisset *Rotomagi*, & pro *ecclesia Nortsen*, ad Ann. 1202. *ecclesia de Wurden*. Quædam tamen apud Sweertium, quæ rectius quam in meo ut ibid. *in loco, qui villa, & castro Husden dicitur*, rectius longe est apud Sweertium, *in loco, villaque, & castro, quod Heusden dicitur.*

* Godefrid. Monach. ad Ann. 1197. *Conrado Preposito Deventre, & Theoderico fratre Comitis de Hollant, electis Trajectensis ecclesiæ mortuis, succedit Theodericus de Nurberg.*

& incendia, inter quæ ecclesia de *Warden* est concremata, pax reformatur, datis Comiti obsidibus ab eodem Episcopo. Idem Comes munitionem Ducis de *Loven*, quæ dicitur *Busch*, expugnatam capit, & infinitam prædam diripit, capto fratre Ducis Willelmo, & Henrico de Kuc, & multis aliis tam militibus quam peditibus. Dux vero in ultionem injuriæ suæ valida manu tam suorum, quam aliorum Principum, potentum, nobilium, quos de diverso contraxerat, Episcopi videlicet Coloniæ, Episcopi Leodii, Ducis de Limburgh, Comitis Flandriæ, & aliorum quorundam Comitum, eundem Comitem *Theodoricum* in loco, qui *Husden* dicitur, bello aggreditur, & capit. Nec mirum: testati sunt enim, qui in præsenti certamine fuerunt, mirabile fuisse, quod tam valido exercitui, tot Principibus, occurrere potuit vel præsumpsit, præsertim cum exercitus ejus in unum adhuc minime convenisset. Sed hoc discrimen provenit ei ex pertinacis animi minus circumspecta prudentia, tum animosa priorum victoriarum fiducia, & in se profecto didicit, quod idem Deus est, qui exaltat & qui humiliat. Acta sunt hæc ante nativitatem Dei genitricis. Propterea Episcopus Trajectensis Theodoricus sperans Comitatum sine defensore desertum quædam loca Comitatus incendio consumit, prædas contrahit, sed usquequaque res ei in prosperum non cessit, captis de parte ejus pluribus militibus & peditibus, & multis vicis combustis. Dux & Comes Theodoricus reconsiliantur, datis à Comite duabus milibus marcarum. Comes Sutfaniæ Otto † à Duce dolose capitur, cum ad eum in pace descendisset ducatu Regis Ottonis, & Episcopi Coloniæ Adolfi.

† Idem & Comes Gelriæ.

Anno CIↃ. CC. III. (1) Obiit Theodoricus Comes Hollandiæ XI. Cujus morte quis tumultus, quantæ dissensiones, quanta rerum discrimina totam Hollandiam occupaverint, non facile potest exprimi. Sed ne penitus tanquam emortua posterorum notitiæ subtrahantur ratum duximus aliquanta stilo committere, quæ memoria digna sunt explanare, superflua resecantes,

(1) Godefrid. Monach. ad Ann. 1203. *Item ipso anno Theodericus Comes Hollandiæ moritur, & traditur Comiti de Los provincia cum filia sua. Quod graviter ferens Willelmus frater ejus, congregatis militibus eundem Comitem de Hollandia expulit, & filiam fratris abstulit.*

cantes, fastidium lectoris removere, multa paucis includentes. Cum ergo prædictus Comes valida ægritudine gravaretur in villa, quæ *Durdrecht* dicitur, ut dubium non foret ei de hac statione migrandum fratris præsentiam debito germanitatis requisivit, ut vel ejus curæ filiam suam nomine Adam commendaret, aut de provisione Comitatus cum reliquis Principibus ageret. Quod ne fieret *Aleydis* Comitissæ solertia diligenter intercepit, magis, ut post patuit, intendens suæ dispositioni omnia subigi, quæ jam animo conceperat filiam Comitii de Lone despondere. Et ut ejus intentioni nichil subduceretur, suæ voluntatis fautores sibi conquisivit omnes fere Principes terræ, præcipue Ottonem * avunculum ejusdem Comitis, Rotgerum de Merhem, Hugonem de Voern, & ceteros, quorum nomina scribere supersedimus, excepto *Philippo* de *Wasner*, & quibusdam ministerialibus. Etiam infelici seminario discordiæ totum corpus Hollandiæ aspergebatur. Et hæc omnia agebantur, ut & *Aleydis* Comitissa voti sui prosperum successum haberet, & Wilhelmus hereditarii fundi alienus solo nativo pelleretur. Itaque cum jam prædictus Comes circa mortis confinia laboraret, quasi jam spiritum exhalaturus, secreta legatione *Lothewicus* invitatur Comitatum Hollandiæ suscepturus super sponsalibus filiæ Comitis moritur, certis ipsi reseratis & à primoribus terræ dispositis & confirmatis. Qui † tam insperatæ legationi votivæ acquiescens venit vicinam mortem Comitis ‡ Holtena præstolans. Cujus obitu nuntiato festinato Durdrecht ǂ occurrit, & corpore Comitis locello ligneo jam incluso, & in exequiis posito, nobilis puellæ sponsalibus jocundatus est. Et erat miserum videre nobilissimi Comitis reverentiam tam subito disparuisse, ut pro fletu & planctu, qui tanti Principis exequiis debebatur, lætitia sponsalium sonuerit. Et nichil huic simile vel inter viles personas uspiam factum vel compertum fuisse nemo meminerit. Igitur corpus navi impositum & Egmundam delatum est juxta prædecessores suos tumulandum. Cui sepulturæ funebria, quod sine ammiratione dici non potest, non de propria rerum substantia, quamvis erat ditissimus, sed de rebus ecclesiæ tam in missarum oblatione, quam elemosinarum distributione, celebrata sunt. *Wilhelmus*, qui in Orientali Fresia morabatur, sibi à fratre concessa, obitu fratris cognito festinanter occurrit ad locum, qui dicitur *Sipe*,

&

* Comitem de Benthem.

† Sweert *Qui tam insperatæ legatorum votis acquiescens.*

‡ *Altena.*

ǂ al. *accurrit.*

& licentia non impetrata, ut vel ad tumulum fratris accederet, & rediret, in ulteriorem ripam Fresiæ tristis & dolens se recepit. Sed in hac angustia, quæ nimis eum invenerat, aliquantulum retardatus est quorundam Principum solatio, qui ad ejus compassionem totum animum inflexerunt, vita & rebus se illi annectentes, inter suos tum parentum copiosa familia, tum rerum satis habundante affluentia, viri potentes & nobiles. Quorum vel primus *Philippus* de *Wasnar*, Johannes de Riswick fuerunt, annitentibus in id ipsum Symone de Harlem, licet postmodum ad Lothewicum se contulerit, Willelmo de Teyling, Waltero Egmond, Alberto Banjard, Jacobo * Castellano, quos novi Principis jam pœniteret nova jura, novas institutiones animo sibi proponere, ab omni negotio vel consilio facile se removeri, alterius gentis quoscunque sibi præponi, præsertim cum Aleydis Comitissæ nutu, voluntate disponente, omnia agenda forent, animum fœmineum mobilem, illum nichil omittere, quod ipsa vellet, nec negligendum, quin sibi maturius consulerent. Igitur secreta legatione Willelmus accitus intempestæ noctis silentio ad Philippum venit, à quo votivè susceptus est, sed adeo latenter, ut etiam domesticos ejus latuerit, & quia idem Willelmus tutum sibi non credidit, si publicis aspectibus se præsentaret. Adhuc enim novi Principis potestas & Aleydis timor universos occupaverat, cum duobus tamen rei consciis naviculam ingressus Flardinc venit, vili satis indumento omnium cognitioni se subtraxit, pilleus quoque ejus vultum obtexerat. Sed à Zelandensibus, qui eo advecti adventum ejus præstolabantur, gratanter recognitus & officiosissime receptus est. Confestim ad naves alacri festinatione cum ipso regressi celeri impulsu remigum removerunt à littore puppim, & aliquantulum remoti in gaudium & exultationem altis clamoribus perstrepentes lætabantur se Dominum & Principem recepisse, qui filius esset Florentii Comitis, nativus & dignus heres, Principatum Lothewici penitus abrogantes. Cum igitur ad proprium portum scilicet *Syriczee* venissent, & civium aspectui Willelmum insperate præsentassent, omnium tunc præsentium & postea accurrentium pari studio & eadem unanimitate in Principem & Dominum confirmatur. Mira sexus utriusque exultatio salutem illi ex inimicis, pacem in longitudinem dierum imprecantium.

* *Castellano de Leyden.*

Cum

Cum hæc apud gentem maritimam agerentur, Walterus & Albertus summo studio Kinemar ad partes Willelmi continuerunt. Quod Walterus de Raven, qui forte Egmondam venerat, ingrato oculo deprehendens, totus enim Lothewico favebat, Walteri conductu accepto Harlem festine se proripuit, ubi *Lothewicus* & *Aleydis* triduo quam dies tricenarius defuncti Comitis occurreret, venerant, quid præsenserit, seriatim retulit, & ut fugæ præsidio saluti suæ consulant, constanter ammonuit. Tam gravi nuntio consternati festino navigio cum *Gisolberto* de *Amestel* recesserunt. Quorum fuga si beneficium noctis non intercessisset, à pagis circumjacentibus Okstorp & Alsmaer procul dubio intercepta fuisset. Sed elapsi Trajectum venerunt fugæ suæ testimonium protinus circumferentes. Filia vero *Aleydis* Comitissæ materno destituta solatio ad urbis * præsidium, quod est in Leydis, una cum *Rotgero* de *Merhem*, & *Ost* de *Burn*, & aliis quibusdam militibus, & armigeris, & balistariis Comitis *Lothewici* anxia confugit. Sed velociter tota Kinemaria ad eandem munitionem affuit ducatu Walteri & Alberti. Nec minus segnis Philippus. Johannem † mors præripuerat. Omnes etiam pagi circumjacentes Rheno pari conspiratione venerunt. Quid ergo manus pauca contra tantos ageret? Nam & victualium in brevi defectus audaciam resistendi minuerat. Transierunt ergo in potestatem obsidentium obsessi vita cum salute membrorum impetrata, omnibus tamen armis & spoliis ceteris exuti. Rotgerus & Ost in vinculis conjecti. Quis hoc nisi qui vidisset crederet? Sic vario statu humanos eludit fortuna casus. Alii incarcerati usque ad adventum Willelmi. Filia vero Comitissæ Willelmo de Teyling cognato suo tradita liberaliter ab eo est habita in omni, quo potuit, & debuit, honore vel obsequio. Et hæc omnia facta sunt Willelmo Comite adhuc in maritimis. Qui rebus suis circumspecte dispositis Hollandiam rediit summo gaudio omnium, deinde Egmondam veniens, ubi à Kinemarensibus quam sollempni lætitia receptus sit cum matre & sorore sua, *Aleydis* & ipsa nomine, difficile credet, nisi qui interfuit. De his satis dictum sit. Nunc ad congressionem inter ipsum & Lothewicum articulum transponamus summam breviter colligentes.

* Burgum intelligit.

† Johannem de Riswic.

Anno CIↃ. CC. IV. Comes *Lothewicus* suæ non immemor in-

juriæ totus ad vindictam toto animo surrexit, cognatos, amicos, quorum * erat numerosus, appellare, multam solidorum conventionem polliceri, ea quæ ad manum habebat longe expendere, dum immensum valido & magno exercitu in brevi adauctus est, concurrentibus in adjutorium ejus summis Principibus, Episcopo videlicet Leodicense, Duce de Limburgh, Comite de Flandria, Comite Adolfo, (1) Comite de Hare, Otto † vero Gelriæ nullus fuit adjutorio Willelmi, sed in omnibus quietum se habebat. Præterea Theodoricum Trajectensem Episcopum in amicitias & opus belli secum attraxit, promissis eidem Episcopo duobus millibus & eo amplius talentorum. Et ut præmissorum certior fides haberetur, fratrem ejusdem Comitis obsidem accepit. Plures etiam militum Hollandiæ Ysbrandus scilicet de Harlem, & frater ejus Gerardus, Johannes Persin, Arnoldus de Riswic, & frater ejus Henricus, & alii multi, tum favore Comitissæ tum odio Willelmi. Sic ergo diversarum nationum populi tumultuati sunt contra Comitatum Hollandiæ. Quid ergo Willelmus ageret? pauci erant sibi milites, & nusquam tuta fides, nec tanta popularibus suis belli exercitatio, aut armorum copia, ut tanto exercitui & bellis exercitato resisteret. Accepto tamen consilio ad Zelandenses se contulit, Walterum & Albertum Kinemarensibus præfecit, quorum consilio & diligentia, quæ agenda forent, amministrarentur (2) fratri suo Florentio & Ottoni Præpositis, Willelmo de Teylinc, Philippo de Wasner, & ceteris fidelibus suis pagos Rheno circumjacentes vicinos Episcopatui delegavit. Qui idonee injuncta sibi persequentes loca defensionis constituerunt, unum in loco, qui dicitur (3) *Busch*, alterum circa Rhenum *Suatenburch*, grandi & lato fossato aditum hosti-

* Sweert. *quorum non erat numerus.*

† Sweert. *Otto vero Gelriæ Comes nullius fuit adjutorio filia, in omnibus &c.* Pro *filia* puto legendum, *sed.* Et sic optima est constructio.

(1) De *Hake* est apud Sweertium perperam. Gerardus Comes de Are est frater Theodorici Episcopi Trajectensis. Meminit ejus Beka in vita Theodorici.

(2) Florentius frater Comitis Præpositus Trajectensis duabus chartis subscripsit donationem continentibus cœnobio factam Rynsburgensi. Servo adhuc ineditas. Altera est Ann. 1199. Altera Ann. 1201.

(3) *Busch* est jam *Buschkoop*, *Suatenburch*, Swammerdam. Beka in Theodorico: *quarum unam Florentio Trajectensi Præposito sitam in Busch, reliquam autem Ottoni Comiti de Benthem sitam in Zuadenburchdam ad tuendum fidelissime commendarunt.*

hostibus obstruentes. Walterus vero & Albertus non segnes executores commissæ sibi procurationis escas & arma comportare, ad naves convolare, Kinemarensibus indixere die condicto, ut communi impetu aggerem Amestel interrumperent, ut impetus aquarum interclusus libero meatu defluens agros occuparet, & loca circumjacentia devastaret. Quod & factum est, licet quidam milites Trajectenses cum popularibus renisi sint. Hoc prospero successu Kinemarii animati terram cespitosam, quæ dicitur *Vene*, ditioni Giselberti subjectam totam fere incendiis absumpserunt, & infinitas prædas tum pecudum, tum vestium, & ceterarum rerum contrahentes. Inter quæ domum *Giselberti* honorificæ structuræ favilla tenus exusserunt. Arbores pomiferæ domui vicinæ exustulatæ sine spe germinis relictæ sunt. Deinde villam, quæ *Muthen*, dicitur assilientes, & in congressione superiores cum proxima *Wispe* favilla tenus combusserunt, licet prius obsides dedissent, & tunc fiducia militum suorum rebellassent. Et sic omnia usque *Brukleth* subjugantes datis obsidibus sub pollicitatione pecuniæ ad stationem portus navium suarum reversi sunt. In his omnibus Simon remissius agebat, & notabilem se fecit, quippe qui totus Lothewico favebat, quod rei exitus aperuit. Episcopus Trajectensis tantæ calamitatis majore occasione adductus omnimodis hæc ulcisci statuit, & valido exercitu contracto ad munitionem, quam *Florentius* tuebatur, multo militum suorum labore pervenit. Procul dubio suo & omnium suorum dampno vel periculo, si Kinemarii doloso consilio aversi non fuissent, & milites Hollandiæ, qui cum Florentio falsa fide in munitione morabantur, ad Episcopum non transfugissent. Facta ergo irruptione Florentius captus est, & in castro *Hurst* invinculatus. Ceteris vero fuga elapsis Episcopus munitionem potenter optinuit, rapinis & incendiis omnia proterens & consumens *Leythen* venit, primus omnium prædecessorum, qui hoc attemptaverit, vel præsumpserit. Sed poterat, quia regnum in se divisum facile desolatur. Interea Lothewicus in multitudine gravi suorum sequentium tam militaris quam pedestris exercitus Hollandiam intravit, clementior in hoc Episcopo, quod * partium incendiis pepercit, qui datis obsidibus & in custodia receptis Dordrecht venit. Cujus exercitum *Willelmus* declinans, quia viribus inferior esset, in Zelandiam recessit, duabus tamen navi-

** eo quod parcius incendiis pepercit.* Sweert.

navibus Lothewici cum multa præparatione ciborum captis & abductis. Itaque Hollandia subjugata, quia non erat qui resisteret, cor enim populi adinstar nivis defluxerat, (1) Lothewicus cum omni manu suorum sequentium Episcopo se conjunxit in Leythen, ubi Symon de Harlem veniens in gratiam receptus est. Episcopus vero & Comes pro libitu suo omnia agentes & disponentes *Herlem* pervenerunt. Ubi Kinemarenses navali exercitu applicantes, irruptionem in Episcopum meditati, cum nichil profecissent, nihil melius quam deditionem æstimantes, sub conditione quingentorum talentorum accepta pace recesserunt. Morabatur interea mater Willelmi & soror Altdorp, & multitudo utriusque sexus in diversis locis Fresiæ, ad quæ confugerant. Lothewicus autem alias suæ victoriæ usque ad Egmondam extendens possessionem Alberti Banjart, & villam, quæ dicitur S. Agathæ, ditioni ejus subjectam in cineres redegit, similiter domum *Walteri* Egmondæ, benignum vero & pacificum claustro & villæ Egmondensi se præbuit. Episcopus, cujus exercitum defectus necessariorum jam occupaverat, gavisus de pecuniæ promissione, sed sollicitus, ne quovis modo reditu interciperetur, festinus ad propria rediit. In augmentum vero calamitatis & miseriæ Comes de Namen, procurator Flandriæ à fratre Iherusalem profecto relictus, & jam Imperatore Constantinopolitano facto, Walacriam suæ ditioni subjecit. Hugo de Voorn fere totam Zelandiam acceptis obsidibus ad partes Lothewici reflexit, & idem illuc venerat. Willelmus undique fugatus & requisitus piscatoria nave retibus obtectus mirabili eventu evasit, quippe cum inquisitores ejus naviculæ ipsius applicuissent, quem apprehendere poterant, * illum reliquerunt. Sed cum *Hugo* modum potestatis insolenter excederet, Zelandenses majorem sui depressionem timentes, habito consilio, & mutuo data fide eundem Hugonem pro-

* *illusi reliquerunt.* Sweert.

(1) Godefrid. Monach. ad Ann. 1204. *Circa ipsum tempus Theodericus Episcopus Trajectensis cum exercitu & pluribus nobilibus Hollandiam intravit, & provinciam † Comitis de Los rursus subjugavit. Sed ipso recedente cum idem Comes cum suis in quodam oppido nomine Leidni degeret, præfatus Wilhelmus de maritimis partibus, contracta multitudine tam pedestris quam navalis exercitus, plurimos eorum captivavit, ceteris in palude mersis, & vix paucis evadentibus cum ipso Comite.*

† Comiti.

probrose expulerunt, Willelmum requisitum & inventum in Principem & Dominum exaltaverunt. Quorum benevolentia in se confirmata litteris *Waltero* denuntiavit, ut quanto posset apparatu navium † Leythen cum Kinemar occurreret, per nuntium die quo veniret designato, nullam belli commotionem se absente promoveri, confidere se in domino, quod hostem paternis sedibus depelleret. Walterus id strenue exequi, omnibus voluntariis inventis, Willelmo non minori studio & voluntate concordantibus in hoc. Morabatur autem Lothewicus in villa *Vorscot*, tentoriis potenter extensis. Mercatum ibi plenum omnium rerrum sufficientia, mira exultatio omnium in exercitu, novo Principi congaudentium. Solius *Isbrandi* de *Harlem* absentiam ægre ferentes, qui cum avunculo Allino captus & Althorp Comitissæ missus in * vinculis conjectus est. Fama ergo ad aures exercitus delata est defecisse à Lothewico Zelandenses, venisse *Kinemar*, viam illis interclusam, bellum ex adverso instare: quo non modicum Lothewicus conturbatus, quid agendum sit, cum suis collocutus, nichil sanius repperit, quam hostibus obviam † iri, viam ferro aperiendam, quam hostes munitione apposita negaverunt. Hoc igitur decreto consilio viri belli peritia exercitati dispositis ordinibus *Leythen* venerunt, fossas ruderibus aut segete præcisa complentes, & quia res erat eis pro anima hostes forti impetu assiliunt. Quibus Kinemar & cetera societas è munitione prosilientes inconsulte occurrerunt, omnia sine cautela & sine disciplina belli agentes. Unde à viris bello exercitatis facile circumventi & oppressi sunt, in se materiam relinquentes, quod magis in bello disciplina quam inconsulta temeritas valeat. Plures quibus ad naves redeundi facultas non fuit, præcipiti fuga ad pontem se proripuerunt, & quia tantæ multitudini angustus & infirmus erat, & à persequentibus graviter impingebantur, ab ipso ponte confracto proruentes, misero mortis genere, aquarum violentia perierunt. Philippus & alii multi per diversa fugientes hostibus & morti se subtraxerunt. Plures capti, vulnerati & occisi sunt. Walterus & Albertus cum quibusdam sibi adhærentibus celeri fuga evaserunt. *Willelmus* vero de Teilinc & quidam milites spe defensionis in unum conglobati aliquantulum hostibus reluctati sunt, dum tandem viribus exhausti, deditione impetrata capti & invinculati sunt, Kinemarenses navibus & omnibus spoliis exuti miseri

† *Leydis cum Kenemaris.* Sweert.

* in vincula conjectus erat. Sweert.

† *ire.* Sweert.

seri & nudi ad sua redierunt. Hunc exitum habuit indisciplinata temeritas. Lothewicus vero cum captivis & spoliis in lætitia cordis & gloria victoriæ *Vorscot* rediit, & de cetero securum se credidit. Hoc gravi infortunio ad aures Willelmi delato graviter ingemuit, sed omnia dissimulans cœptam profectionem acceleravit, & in multitudine sui exercitus tam Zelandensium quam Hollandensium superveniens ad locum, qui dicitur *Tol*, copias sine alicujus prohibitione exposuit. Ad quod explorandum Dux de Limborch missus est vir gnarus belli, qui ammiratus multitudinem exercitus, diversitatem armorum, acierum dispositionem, verbum pro pace fecit. Quod omnimodis Willelmus refugit, sui expulsionem, patriæ deprædationem, suorum mortes, vincere aut mori se venisse. Itaque Dux sine effectu pacis regressus visa retulit, timorem pro audacia, fugam pro defensione incussit, & cum suis sequentibus recessit, Comite Lothewico in periculis relicto. Cujus discessu *Lothewicus* cognito, * & pretiosa rerum suppellectili multa & diversa, à facie Willelmi, qui jam supervenire dicebatur, festinus abiit, ne via intercluderetur, milites & pedites ut expeditiores ad fugam essent, loricas & galeas, & diversa armorum genera, in manus persequentium reliquerunt. Quorum plurimi præcipiti cursu & cœco impetu (1) in lacum vicinum Reno, quem incolæ dicunt *Sile*, proruentes spiritum aquis suffocati supposuerunt. Alii versus Trajectum festinantes passim cædebantur. Et sic infirmata est præ timore virtus eorum, ut etiam à mulieribus fugarentur. Alii qui evaserunt nudi & confusi in civitate recepti miserabile spectaculum se videntibus præbuerunt, veram paginam ostendentes in * se ipsos legendi, ne glorietur fortis in fortitudine sua. Willelmus vero festino remigum impulsu Lothewicum subsecutus est, sed minime successit, illo velociter cum captivis militibus elapso, quos Episcopo pro debito pecuniæ traditos idem Episcopus vinculis & diligenti custodiæ ** mancipavit, militum tamen ejus satis copiosum numerum apprehendit. Omnis præterea copiosus ille apparatus navium & infinita præparatio cibariorum retenta est. Zelandenses multa

* *relictis tentoriis, & pretiosa rerum supellectili, multa & diversa.* Sweert.

* *in scripturis legenti.* Sweert.

(1) Zile est flumen, quod ad Leydam è Rheno ad lacum ducit Harlemensem.

** Sic lege...... *mancipavit. Militum tamen ejus* (scil. Lothewici) *satis copiosum numerum apprehendit.* (scil. Willelmus.

multa & nobili preda tam militum captivorum quam diversis armorum instrumentis ad propria sunt reversi. Evoluto autem non longo tempore Willelmus Comes *Aspren* munitionem Folperti & Florentii adversariorum suorum exercitu tam Zelandensium quam Hollandensium expugnatam dejecit. Trajectenses vero non longo intervallo Dordrecht navigio applicantes totam incendio consumpserunt, vino, frumento, ordeo infinito † distracto, rebus diversæ suppellectilis tam incendio absumptis, quam rapina sine numero direptis. Processu temporis verbum pacis & reconciliationis factum est inter Episcopum & Comitem, & ad effectum usque deductum, sub hac conditione, ut Comes quæ * *Henrico Grus* extorserat eidem restitueret, ministeriales ad Comitatum pertinentes, & in Episcopatu commorantes in jus Episcopi cederent, & qui Episcopi & in Comitatu degentes in potestatem Comitis reservarentur, datis preterea ab eodem Comite mille talentis. Nec tamen captivos suos obtinuit, qui postea infinita pecunia se ipsos redemerunt. Isbrandus etiam de Harlem, & avunculus ejus Allinus, Arnoldus & frater ejus Henricus, de incommodo vinculorum absoluti, & bonis suis restituti in gratiam & reconsiliationem Comitis admissi sunt. Ceterorum autem possessiones & reditus, qui se ad Comitem de Lone contulerant, Comes in jus suum redactos partim fratri suo Florentio, partim his, qui sibi fideliter adhæserant, distribuit. Præterea *Florentius* Præpositus autumpnali tempore Zelandiam ingressus munitionem Hugonis Scarpenes collectis fidelibus Comitis expugnatam incendio consumpsit, tanto facilius, quanto commodius obsideri potuit, hyemis asperrimo rigore aditum præbente undique.

† *disjecto* Sweert.

* Henrik Graen.

Anno sequente qui erat annus Domini CIↃ. CC. V. Comes Flandriæ Philippus collecta exercitus sui multitudine, & infinito navium apparatu terram maritimam Scalden expugnare statuit, & Dominio Comitis de *Lone* subjugare, Willelmum expugnatum omni honore & Comitatu exuere, qui tamen eorundem Scaldensium hortatu & confidentia animatus resistere decrevit, competentius arbitratus in bello mori, quam paternis sedibus exulem & profugum se haberi. Et cum jam esset in progressu, ut manus confererent, nuntiis intercurrentibus instans negotium ad bonum reconciliationis processit, Comitissa Flan-

† Nomen vetus *Griete van Vlaenderlant.*

† Finit Auctor hic, qui apud Sweertium, & cujus nomen putatur Meerhout. In margine inveni ita: *Præsens iste Codex fuit Nicolai Episcopi Harlemensis, & deinde Hedæ VII. viri.*

* non Wilhelmi scilicet, sed ejus fratris Theodorici.

Flandriæ, *Philippi* Comitis relicta, cui nomen † Reginæ indultum est, & Præposito Bruggensi summo studio hoc elaborantibus: Pacis vero conditio x. mill. quingentarum marcarum fuit. Tanti Comitis potentia Lothewicus & *Aleydis* Comitissa confisi contracto exercitu quasi jam Hollandiam certo habituri Trajectum pervenerunt, sed literis & nuntio de pace & reconsiliatione accepto, & auxilio penitus negato spe sua frustrati & illusi ad propria redeunt. † Ecce longam gestorum seriem qualicunque stilo exaravimus, alia præter hæc, si forte supervenerint, quæ ad præsens negotium spectant, alterius executioni committimus.

Anno CIↃ. CC. VI. postquam Willelmus Florentii & Adæ filius frater Theoderici ulterioris Comitem de Lone generum * suum videlicet bellis variis profugavit, ipse Comitatum Hollandiæ optinens causa confirmationis ad Ottonem quartum tunc Imperatoria majestate sublimatum proposuit tendere, qui processu itineris percipit Ottonem Comitem Gelriæ sibi insidias nec non insidiarum muscipulas tetendisse. Quapropter vir prudens & nobilis suorum consilio, qui directe absque timoris aculeo viam currunt mandatorum, unico sibi famulo Campis jungitur, tanquam servorum minimus spinas & tribulos nudis pedibus inclinando. Cum itaque divinæ pietatis ordinatione vir pulcherrimus in viis applicatur casu contigit Dominam sui videlicet hostis uxorem fenestra prospicere, (1) juvenemque notissimum intueri. Quæ statim mentis sagacitate nec non supernæ ordinationis felicitate dictum inspicit, inspiciendoque crurium ceterorumque membrorum dispositionem discutit, & discutiendo reperit ipsum *Willelmum* jam Hollandia prædicatum. Nuntius itaque mittitur nomine Dominæ præcipiens, ut quasi vagus transiens castro quod cernitur præsentetur, Willelmus vero, cum nuntii verba audisset, sustinuit patienter, & ait piæ famulæ; *Licet majora mihi incumbant negotia, quibus mora potest esse periculo, tamen finaliter præcepto Dominæ meæ licet incognitæ comparebo.* Sic itaque juvenis iste nobilis, pulcer, & habilis, licet nudus, Comitissæ Gelriæ præsentatur, de cujus tamen

(1) Unde autem notitia hæc? An quod ejus maritus Otho & Gulielmus Hollandus simul cruce signati, familiari usi convictu in Asiatica expeditione Frederici Barbarossæ?

tamen viro maxima sibi pericula disputat proventura. Postquam autem præfatus Comes in hujus nobilissimæ Dominæ præsentia comparuit, præmissa salutatione benigne suscipitur, camera suscipitur, intro ducitur, ac vestibus viri sui, qui nunc aberat, melioribus indutus, & secreto à præfata Domina tenore sui nominis salutatur. Qui licet audax & strenuus, in præsenti tamen more captivorum humilis nomen suum inficit se esse Comitem denegando, mulier vero pertinax à proposito non desistit, ipsum ad veritatis confessionem verbis subtilibus inclinando. Interea die inclinante & nocte suis obscuritatibus appropinquante Otto Comes Gelriæ proprio hospitio jungitur, in cujus occursum nobilis Domina, prout consueverat, præsentatur. Cum itaque conjunctis manibus, prout decet, domo regia regalique aula recipiuntur, prudens Domina à viro suo unius petitionis placitum postulat, quod ab eodem promittitur, & facta potestate juramenti tramite confirmatur. Quæ adhuc eadem postulat, & circumstantes, ut ipsam rogare subveniant, humiliter & prece varia deprecatur. Cujus more minus consueto Comes miratur affirmative promittens, ut quicquid proponeret modis omnibus impleretur, & illa tunc, dilectissime obsecro, ut filiam nostram Aleydem *Willelmo* Comiti Hollandiæ velis matrimonio copulare. Comes miratur tali sermone uxorem stultam asserens & dementem. O † prudens, unde tibi hæc somnia? quare ponatur, quod ego paratus sim in omnibus tuam exaudire petitionem, quis pro ipso ratificet, ut quod hic discutitur suorum consiliis approbetur? At illa, tuum tantum præbe assensum. Et ille; utrum à Deo vel ab alio hic casus progreditur ignoro, sed quicquid in ipsa ordinatione vestra actum fuerit à nobis inviolabiliter observabitur. Quo dicto Domina cameram ingreditur, Willemo nomine generi salutato casus discutitur. Qui consentiens amplectitur, cameraque productus Comitis præsentiæ demonstratur. Mirantur singuli assistentes. Quorum quibusdam dicitur, *non est sapientia, non est consilium contra Dominum.* Præfato itaque ordine puella producitur, Willelmo adducitur, & sibi nuptiali tramite lectulo præsentatur. Non est hic, quod quidam dicunt, hanc desponsationem fuisse factam tempore, quo Willelmus supra à ministerialibus Trajectensibus Episcopi captus, & in castro dicto *Hurst* vinculatus ad *Ottonem* Gelrum profugus perhibetur. Quod

† al. O *impudens.*

non est verisimile. Nam si ita fuisset dictus Comes eum in tantis miseriis non deseruisset, sed fideliter prono affectu in necessitatis articulo, quo amicitia vera perpenditur affuisset. Sed quo tempore factum sit, dummodo veraciter factum fuerit, plurimum non curamus. Post prædicta *Willelmus* Comes Hollandiæ adjutorio Comitis Gelriæ sibi prius contrarii progreditur, & confirmationem à Rege consequitur, viginti annis Comitatum Hollandiæ possidendo. Qui licet cognata vivente possessor injustus videretur, ipsa tamen absque partu mortua, ejus possessio regulatur, & quod prius jure non potuit, consequitur ex post facto. Willelmus ex uxore sua filium genuit, quem Florentium appellavit, (1) & post hoc brevi tempore in Domino obdormivit.

Anno

(1) Imo anno demum 1222. ut Meyerus scribit ad eum Ann. Quod si verum, quid ergo est, quod chartæ Imperat. Friderici II. Ann. adhuc 1236. inter ceteros subscripsit etiam G. *de Hollandia* apud Schilterum *Instit. jur. publ. lib.* 2. *tit.* 16? Nullus dubito, quin is filius sit Wilhelmi, Florentii IV. frater, qui Florentio defuncto se Hollandiæ Tutorem ait in charta Ann. 1236. Eximet prorsus scrupulum, si charta ponatur ipsa, cujus hoc est initium: *In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis. Ego. Wilhelmus Tutor Hollandiæ notum facio tam præsentibus quam futuris, quod contuli Abbatissæ & Conventui ecclesiæ Sanctæ Mariæ in Rinsburg omnia bona sive hereditatem, quam post mortem pueri Immæ & Egidii ad Wilhelmum puerum, filium dilecti fratris mei Florentii quondam Comitis Hollandiæ sunt devoluta, decimam scilicet majorem & minorem &c. Hæc autem omnia quæ promisimus cum manu Willelmi pueri, filii Florentii quondam Comitis, ac fratris mei, nec non & cum consensu nobilium & discretorum virorum, hominum Hollandiæ Comitatus facta existunt &c. Datum anno gratiæ* CIↃ. CC. XXXVI. *sexto Idus Januarii apud Leyden.* Willelmum primum quod attinet, certum quod vixit adhuc anno CIↃ. CC. XV. quo Valencenis in Hannonia chartæ Ottonis IV. Imperatoris subscripsit apud Goldastum *to.* I. *const. Imper. p.* 289. Imo adhuc anno CIↃ. CC. XX. quo subscripsit, quod ineditum adhuc habeo, diplomati Friderici Imper. II. de teloneo in Gheyne. Unde & constat, quod ex Syria jam reversus, in quam cum exercitu adversus Saracenos ut Dux classis profectus Ann. 1217. Edidi jam iter id superiori anno à socio scriptum ejusdem classis ** *to.* 3. *Analect.*

** Nostræ Edit. Tom. 2. pag. 25. & seqq.

Anno CIↃ. CC. VII. à Domino Innocentio Papa cum Legato septem Abbates Cistercienfis ordinis ad terram Albigensium ad prædicandam fidem hæreticis mittuntur, quibus de Hispania Didacus Exoniensis Episcopus habens secum fratrem Dominicum sociatur. Eodem tempore Otto quartus contra *Philippum* electum ad Imperium tollitur, sed quia fidem non tenuit subito degradatur. Nam accepta corona statim bellum habuit cum Romanis, & contra voluntatem Domini Papæ intravit Regnum Apuliæ auferens illud *Frederico* Regi Ceciliæ, propter quod Papa ipsum excommunicavit. Et post quarto Imperii sui anno Fredericum Imperatorem Principes elegerunt, qui veniens navigio usque Romam à Domino Papa & omni Romano populo honorifice est receptus, intransque Alemanniam contra Ottonem mirifice triumphavit.

Anno CIↃ. CC. X. Honorius III. Papa basilicam, quæ dicitur *Sancta Sanctorum*, renovavit, & ecclesiam, quæ dicitur Sancti Laurentii extra muros reparavit, (2) in qua Petrum Altissiodorensem Comitem in Imperatorem Constantinopolitanum decoravit. Iste etiam Honorius in basilica Sancti Petri Fredericum Regem Ciciliæ in Imperatorem Romanorum coronavit. Hujus tempore Christiani Damiatam ceperunt, sed Saraceni

(2) Balduinus Comes Flandriæ & capta Constantinopoli Imperator Orientis fratrem habuit Henricum, sororem autem Jolantam, quam alii ajunt Henrici filiam, ut Peucer. in Chronic. Henricus cæso à Bulgaris Balduino successit. Jolantam duxit Petrus Comes Altissiodorensis. Henricus cum sine prole concessisset in fata Imperium reliquit Petro, qui quo firmius id obtineret ad Papam profectus Romam à Papa voluit coronari. Georg. Logotheta: Ἔνθα καὶ Πέτρον μετὰ μεγίςης ςρατιᾶς ἐξ Ἰταλίας ὁρμώμενον, καὶ πρὸς τὴν Κωνςαντινέπολιν ἀνατρέχοντα, ἀνηγορευμένον πρὸς τοῦ Παπᾶ Βασιλέα, καὶ προχειρισάμενον τὸ συμμάχιον, ἐκ τοῦ Λατίνων μέρους Βαλδουίνου, ἐπ' ἀδελφῇ Ἰωλέντῃ, ἐξ ἧς αὐτῷ παῖδες, Φίλιππος, Ῥόμπερτος, καὶ Βαλδουῖνος. *Eodem tempore Petrus à Papa Imperator renuntiatus cum numerosissimo exercitu Dyrrachio jam occupato ex Italia adventabat* &c. *Conjux ei Balduini soror Jolenta. Ex ea ei hæc soboles, Philippus, Robertus, & Balduinus.* Platina in vita Honorii III. *Honorius* III. *patria Romanus patre Americo omnium suffragiis Pontifex creatur, ad quem Petrus Imperator Constantinopolitanus cum sola uxore veniens in basilica Sancti Laurentii extra muros coronatur.*

raceni fortuito casu contingente eam postea recuperaverint. Honorius Papa *Fredericum* Imperatorem sibi & Romanæ ecclesiæ rebellem comperiens eum anathematizavit, & Barones ab ejus fidelitate absolvit. Honorius Papa moritur, & Dominus Hugolinus Hostiensis Episcopus in Papam electus Gregorius nominatur.

Anno CIↃ. CC. XVIII. Fredericus Imperator ab infantia per ecclesiam tanquam per matrem educatus, & ad Imperii fastigium *Ottone* dampnato promotus ecclesiam Dei non fovit tanquam matrem, sed tanquam novercam quantum potuit laniavit, propter quod, ut supra dicitur, *Honorius* Papa, qui ipsum coronaverat, eum sibi rebellem & ecclesiæ Romanæ adversarium comperiens, ipsum anathematizavit ab ejus fidelitate singulos absolvendo.

Anno CIↃ. CC. XXII. Gregorius IX. Papatum suscipit, per quem Sancta *Elisabeth*, filiæ Regis Ungariæ, relicta Lantgravii Thuringiæ, canoni sociatur. Hic sententiam, quam Honorius prædecessor suus contra *Fredericum* fulminaverat, roboravit. Hic Papa per fratrem Raymundum ordinis prædicatorum pœnitentiarium suum volumen unum decretalium ex pluribus compilavit, mandans ubique illo uti. Hic Papa cum Concilium Romæ celebrare nititur, ab Imperatore viæ tam per mare quam per terram coartantur. Duo Cardinales & duo Prælati Abbates, & alii clerici maxime per mare ad Concilium venientes capiuntur. Hic Papa cum ab Imperatore, qui tunc ex magna parte patrimonium ecclesiæ occupaverat, in urbe obsideretur, videns quasi omes Romanos per pecuniam corruptos, ipse accipiens capita Apostolorum, Petri scilicet & Pauli, & processionem à Laterano usque ad Sanctum Petrum faciens animos Romanorum sic revocavit, ut pene omnes contra Imperatorem cruce signarentur, quod Imperator, qui jam urbem intrare sperabat, audiens multum timuit, & ab urbe longius recessit. Denique Gregorius Papa tantis tribulationibus concussus Romæ anno Pontificatus sui XVII. migravit ad Christum. Hic Papa beatum Dominicum Bononiæ sepultum canonizavit. Post beatæ memoriæ *Gregorium* Papam *Cœlestinus* IV. tollitur, qui licet scientia & vita laudabilis, nulla tamen facere potuit, quia senex eligitur, & cito declinatur.

Anno Domini CIↃ. CC. XXIII. Willelmo Comite Hollandiæ mor-

mortuo Florentius filius ejus terræ præficitur, quæ ab ipso annis XI. pacifice possidetur. Hic nobilem Dominam *Henrici* Ducis Brabantiæ filiam *Machteldem* nomine duxit uxorem, de qua filium genuit, quem avi nomine decoravit. Hic filius *Wilhelmus* dicitur, cujus pater causa hastiludii Corbiæ proficiscitur, quo probitatis suæ meritis, quibus in hoc ludo nomen vanæ gloriæ acquiritur, invidorum animus provocatur. Auctoritate enim nunquam melius torquebis invidos quam virtutum gloriæ serviendo. Hic itaque Comes turba Claremontensium cingitur, equo prosternitur, ungulis teritur, & sic vir nobilis absque ulla recuperatione campo hastiludii suffocatur anno Domini CIↃ. CC. XXXIV. V. Kal. August.

Anno Domini CIↃ. CC. XXVII. inter Trajectenses & Westfalos apud locum, qui dicitur *Coevoerde*, bellum durum oritur, in quo pater venerabilis *Otto* Trajectensis Episcopus cum multis sibi adhærentibus inclinatur.

Anno CIↃ. CC. XXXIV. inter *Henricum* Ducem Brabantiæ & *Florentium* supradictum Comitem Hollandiæ ex una parte, nec non homines, qui Stedingi dicuntur, ex altera, belli certamen concipitur, in quo post longam concertationem præfatæ gentis plurima turba dictis Principibus suffocatur. Sed quum prudentis auctoritate ignoratis principiis necesse est silere & artem ignorare, (1) hinc est, quod præsentis belli causam & occasionem breviter præponimus tangere, & quare prædicti Principes hanc terram invaserint explicare. Noveritis itaque mulierem quandam nobilem, & in dicta patria cujusdam militis uxorem in die sancto Pascæ oblationem denarii ad manum sacerdotis facere, qui contra eam propter denarii insufficientiam stulte non timuit murmurare. Completo autem ex more officio dicta mulier cum ceteris ad communicandum progreditur, cui à sacerdote stultissimo non (2) oblata dominici corporis, verum oblatus

* Vid. omnino Ubbon. Emmium hic *init.* *lib.* 10.

(1) Locus notabilis, ex quo patet quam tetros, quam altos, & detestandos, ubi semel est admissa, radices agat calumnia. Miseri enim hi homines tam indignum in modum habiti & tractati à sacrificulis, nec læsæ religionis, nec proculcatæ convicti, traducti tamen passim, vera causa suppressa, ut execrandi hæretici.

(2) Oblata est sacra hostia. Unde & voces, quibus utimur, *ouwelije*, *oblie*. Iso *de mirac. S. Othmari lib.* 1. *cap.* 3. *Quadam panis*

latus per ipsam denarius præsentatur. Qui clausis ab ipsa oculis summa devotione suscipitur, quum vera suscipi eucharistia credebatur. Illa vero masticare incipiens, & in masticando duritiam sentiens dolore tangitur, mente confunditur, metuens culpis propriis existere causam, quare susceptam à sacerdote substantiam non poterat deglutire. Hæc itaque clauso ore ab ecclesia subito recedens, nec non cum festinatione ad hospitium veniens linteum mundissimum studet promere, & in illud quod susceperat apertis labiis reclinare, quæ mox viso denario magis timuit, quum in Paschali gratia proficere desperavit. Hujus insuper tristitia pullulante & coloris facie se mutante, difficile enim quod corde geritur vultu non cernitur, ecce vir nobilis dictæ videlicet conjugatus prope domum aderat, qui faciem conjugis mutatam solito percunctabat, unde ipsam severius studet inspicere, & causam tristitiæ postulare. Cujus petitionem variis negationibus nititur flectere, & vultus imaginem excusare. Porro præfata militis matrona contra virum excusationibus declinante, ipso quoque quæstionem quæstionibus cumulante ipsa ad confessionem compellitur, dictusque tenor coram viro per singula denudatur. Qui audito negotio sæpedictam jubet resici, & doloris materiam à mentis suæ terminis elongari, & quum sæpedictus presbyter in ejus ecclesia erat Vicarius, sibique extitit Prælatus, dictus miles majorem suum studet allicere, & in ejus præsentia dicti negligentiam accusare. Quorum uterque non ad emendationem humiliter flectitur, sed verbis minus decentibus contumaciter elevatur. Quapropter dicti militis iracundia magis accenditur, ad amicos proceditur. Quorum consilio dictus presbyter suffocatur. Quo facto dictus miles ab ecclesia ad emendationem impetitus excommunicationi subditur, cujus ab ipso sententia amicorum etiam consiliis irridetur. Fato itaque milite anno & amplius in dampnationis sententia perdurante, totaque illius patria ipsum in stultitia confortante dicta transgressio Apostolico scribitur. A quo ad Bremensis Episcopi instantiam, qui etiam personaliter aderat, omnibus dicti militis patriam

nis rotulæ, quæ vulgo oblatæ dicuntur. Obligæ etiam in libello, seu charta, à Bignonio edita ad Marculf. *lib.* 2. *in villa, quæ vocatur Nandulia, de ecclesiis, de vineis, de pratis, de censu, de frixingis, de obligis &c.* Dominicy *de prærog. allod. cap.* 16. §. 3.

patriam infestantibus transmarina indulgentia tribuitur, crucisque ignominia contra illum publice prædicatur. Sic itaque dictis Principibus ad sæpedictam terram manu armata tenditur. Quæ per ipsos licet non gratis in majori parte destrui perhibetur.

Anno milleno centeno bis duodeno
Bis jungat denum, qui carmen vult fore plenum.

Anno Domini CIↃ. CC. XXXV. Willelmus Florentii Comitis filius erigitur, atque in Dominum & in Hollandiæ Comitem sublimatur. Cui nobilis Domina *Elisabet* filia Ducis de Brunswic in conjugem ducitur, & cursu ecclesiæ legeque Euangelii matrimonio sociatur, de quo filius nomine Florentius gignitur, per quem post mortem patris Hollandia decoratur.

Anno CIↃ. CC. XXXVI. obiit frater Jordanus magister ordinis Prædicatorum. Eodem tempore olim discordia inter Imperatorem & Honorium orta per Gregorium anathemate renovatur. Duo quoque Cardinales, Jacobus videlicet Penestrinus & Otto pro subsidio ecclesiæ contra Fredericum legati & ultra montes missi cum redirent ad Curiam cum pluribus Prælatis per naves Pisanorum capiuntur. Hic Fredericus proprium filium Henricum Alemanniæ Regem sibi de rebellione accusatum cepit, missumque in Apuliam squallore carceris suffocavit. Hic Imperator dudum cruce signatus durante excommunicationis sententia mare transivit majorem desolationem quam consolationem terræ relinquens.

Anno CIↃ. CC. XL. Cœlestinus Papa moritur, cujus loco Innocentius IV. sublimatur. Hic sedes Cardinalium à multo tempore vacuas de personis ex diversis mundi partibus electis restauravit. Hic post magnum tractatum de pace cum Imperatore, dum ipsius adversus ecclesiam contumaciam perpendisset, clam Ianuensium auxilio devenit in Gallias, & celebrans consilium in Lugduno ipsum velut hostem ecclesiæ condempnavit, Imperioque privavit. Cujus processum causasque qui scire voluerit, quærat *ext. de sentent. & re jud, cap. ad Apostolicæ dignitatis lib.* VI. Hic Papa (1) Sanctum Emundum Cantuariensem Episcopum

(1) *Edmundum* vocant alii. Obiit anno 1240. 16. Kal. Decemb. Matth.

pum in Lugduno canonizavit. Hic (1) ordinem fratrum de pœnitentia Christi, qui vulgariter *Fratres de sacco* nominantur, confirmavit. (2) Ipse etiam canonizavit beatum Petrum ordinis Prædicatorum, & Sanctum *Stanislaum* Assisi Cracoviensem Episcopum ab iniquo Principe trucidatum. Hujus tempore floruit (3) *Hugo* Cardinalis, frater ordinis Prædicatorum, qui sua lauda-

Matth. Paris ad d. *Ann.* Author vitæ ejus apud Surium. Divorum ordini sociatus anno 1240. Steph. Birchingtonus *Angl. sacr. to.* 1. *Hic post multas persecutiones & injurias, insurgentibus contra eum monachis ecclesiæ suæ Cantuariensis, sibi lites magis voluntate quam necessitate inferentibus, & magnatibus terræ sibi undique injuriantibus, ipse ascendens ex adverso de Concilio suffraganeorum suorum in pacis ecclesiæ perturbatores sententiam excommunicationis tulit. Et ob hoc & alia exilium passus ad Pontiniacum per Papam commendatus ibidem quievit in Domino.*

(1) Tertii ordinis Franciscani. De quo ita Antoninus tit. 24. *cap.* 2. *Tertii ordinis viri & fœminæ non dicuntur Religiosi, sed habent quendam modum vivendi religiosum, qui tamen non est completa religio, obligans ad essentialia religionis; & propterea non est verus ordo. Nam & proprium habent, & possunt habere, & uxorati manere, &c.* Et mares, ut videmus, & fœminæ in eo ordine. Mares vulgo *fratres de pænitentia Jesu Christi.* Fœminæ autem vicissim *sorores de pænitentia.* Mares etiam & hic & alibi *fratres de sacco*, à sacco, quo induti. Etiam *continentes*, quod quamvis conjuges admittantur, singulis tamen septimanis certis aliquot diebus à congressu se abstinent. Gloss. *ad cap. cum ex eo. clem. de sent. excomm.* Hospinian. *de orig. monach. lib.* 6. *cap.* 10. *animadv.* 11.

(2) Jacob. Philipp. Bergomas *lib.* 13. *hist. ad Ann* 1242. *Petrus Martyr patria Veronensis, egregius ordinis Prædicatorum declamator, & Catholicæ fidei acerrimus defensor, hoc anno pridie Cal. Maji ob ipsius Catholicæ fidei defensionem, cum à Lario lacu sive Cumano cum solo socio Mediolanum rediret, apud Barlasinum oppidum ab Arrianis hæreticis interceptus martyrii coronam adeptus est. Ob cujus sanctitatem & frequentia miracula Innocentius Pontifex ipsum sequenti anno in Sanctorum martyrum numero aggregavit.*

(3) Idem Jac. Phil. Bergomas ad Ann. 1240. *Hugo Barchinonensis ordinis Prædicatorum, & S. Sabinæ Cardinalis presbyter, vir morum ac doctrinæ & vitæ sanctitate perspicuus, per hoc ipsum tempus, cum esset vir doctissimus, & rerum divinarum ac humanarum scientissimus, & ob hoc Gregorio huic Pontifici acceptissimus, scripsit in toto veteri ac Novo Testamento libros* 37. Idem de Stanislao non aliud habet, quam quod Auctor hic, sed lectio est corrupta: *Straslaum* enim vocat Craconensem Episcopum, eumque & vivum & mortuum miraculis claruisse ait.

laudabili scientia totam Bibliam perlustravit. Postquam autem Fredericus ab Innocentio Papa depositus esset ab Imperio, Principes elegerunt contra eum Lantgravium Thuringiæ. Quo post parvum tempus mortuo Willelmus Comes Hollandiæ contra eum eligitur, sed in brevi à Fresonibus occiditur, & sic uterque benedictione caruit imperandi. Iste Willelmus Comes Hollandiæ, cum adhuc juvenis esset, eligitur in Regem, à quo, quod annorum numerositate negligitur, honestate morum probisque actibus adimpletur. Et quia secundum quot sunt gaudia felicium tot sunt suspiria invidorum, & ubi multæ sunt divitiæ multi sunt qui eas satagunt devorare, Rex piissimus circumquaque inimicorum odiis infestatur. Unde ad partes Hannoniæ maximo tendens exercitu Valentiam vallat, quæ vallata capitur, captaque ejus voluntati per omnia subjugatur. Post hæc nobilissimus Romanorum Rex percipiens castrum in Regni sui umbilico situm, scilicet in loco, qui dicitur *Keyserswart*, se nolens suis judiciis inclinare, ipse paratissimus convocata multitudine Hollandorum, nec non aliorum suis mandatis semper astantium ad præfatum castri locum tendit, illud per annum obsidens. Cujus tandem Castellanus Regis se obtulit voluntati. Cui & Rex propter fidelitatis confirmationem neptem suam, filiam videlicet nobilis viri, Theodorici † dicti Drossaet, tunc Domini de Brederoede, dedit in conjugem, renovatoque homagio sibi suisque heredibus castrum contulit à Romanorum Regibus feodali jure perpetuo possidendum. Interea *Guido* Comes Flandriæ jam diu Willelmo Regi invidens, & ob ejus dispendium amicos * annuens, ut nunc arma proponit induere, & prædicti Regis incommodo laborare. Cujus dissensionis causam altercationisque materiam breviori quo possum studio propalabo. Noveritis itaque, quod quædam apud Flandriam (1) Margareta, Balduini videlicet Comitis filia, patre defuncto terræ præficitur, & in Comitatus Do-

† Vid. Jo. à Leydis *de orig. & reb. gest. Domin. de Brederode cap.* 21. & quæ *ibid.* notav.

* *ambiens.*

(1) Comes hic Balduinus, & expugnata Constantinopoli Imperator Orientis, duas reliquit filias Joannam & Margaretam. Patri defuncto successit Joanna, Joannæ Margareta. Nec Margareta Joanni sed Bochardo nupsit de Avennis, ex quo duos suscepit filios Joannem & Balduinum. Bochardo mortuo nupsit iterum Guilielmo de Dampetra, ex quo suscepit tres, Guillelmum, Guidonem, & Joannem, ex quibus Guido Margaretæ, prædefuncto jam Guillelmo,

Dominam elevatur, quæ mox ad amicorum instantiam pro successoris persona vario modo discutit, & discutiendo reperit melius esse heredem licet in dolore parere, quam hereditatem nobilissimam ad extraneos devenire. A qua cum deliberatione pro viro discernitur, cui preces pro variis offeruntur. Erat autem hoc tempore apud Avennis juvenis quidam elegans & strenuus, nomine scilicet Johannes, qui à dicta Flandriæ Comitissa vocari dicitur, & conjugio copulari, per quos puer virilis sexus gignitur, qui *Balduinus* appellatur. Post hæc dictus *Johannes* reperiens se Subdiaconum, quibus inhibetur matrimonium, conscientiæ suæ volens satisfacere, ad Curiam omni mora postposita studet tendere, & dispensationis beneficium procurare. Qua consecuta redire nititur, sed antequam ad patriam pervenit supplantatur. Uxor enim ipsius inique procedens, & absentem negligens, Deum nec homines inspicit, quando sibi alium sociavit. Iste (1) *Johannes* de *Dampier* dicitur, per quem *Guido* ut nunc Comes Flandriæ generatur. Dictis itaque *Margaretæ* filiis crescentibus, & pro Dominatus successione matris etiam præsentia diffidentibus mater in Consistorio Regis Franciæ (2) Balduinum vere primogenitum tanquam spurium abjicit, & Guidonem licet contra justitiam heredem fieri procuravit. Ad quam Balduinus; *ego igitur mater cum instantia possum dicere, unam de ditioribus mundi meretricibus me creasse.* Dictus itaque *Balduinus* post dissensiones varias Hannoniam, Flandriæ videlicet partem, consequitur, (3) cui soror *Willelmi* Regis videlicet supradicti in conjugem procuratur. Ecce causam, quare Guido Comes Flandriæ

Wil-

mo, in Principatu successit, Joanne & Balduino, quod patre crederentur subdiacono procreati, rejectis ut spuriis, ut latius dixi ad Menconis Chronicon *to.* 3. *Analect. p.* 213. ** *Tom.* 2. *p.* 146. *Nostræ Edit.*

(1) Non Johannes, sed Guilielmus, ut Meyerus aliique.

(2) Non Balduinum, sed Joannem. Balduinus secundo genitus. Meyer. ad *Ann.* 1246. & 1254.

(3) Non Balduino data hæc sed Joanni. Vid. quæ dixi ad Chron. Mencon. *d. loc.* Meyer. ad Ann. 1252. *Guilelmus Cæsar magnus inimicus domus Flandriæ Margaretam Comitem terris Imperialibus privavit, illasque Joanni Avennio attribuit. Terram*, inquit, *de Namurco cum suis appendicibus, terram juxta Scaldem, terram Alostensem, terram de Wasia, terram quatuor Officiorum, cum omnibus appendicibus*

sororis

Willelmo Regi objicitur, quia contra ipsum fratris sui adjutoior combinatur. Ecce insuper radicem, quare, sicut infra scribitur, Johannes hujus Balduini filius post mortem Johannis hujus *Willelmi* nepotis in Dominum & in Comitem Hollandiæ suscipitur, ut in *Willelmo* ejus filio declaratur. (1) Dictus itaque Comes Flandriæ, qui ad matris instantiam jam diu ad Zelandiæ occupationem anhelavit, cernens Willelmum Regem nunc perplexum, variisque negotiis occupatum, innumerabilem multitudinem tam suorum quam aliorum Comitum, qui sibi etiam corporaliter astiterunt, congregat, volens Zelandiam intrare, & terram in Regis absentia quasi sine defensore capere, eandemque perpetuo possidere. Nec mora; navis aptatur, certatim ingreditur, & ex occidentali parte de Middelburgh ad villam *Westcappel* nomine applicatur. Cujusmodi processus jam dudum turbæ Hollandiæ innotuit, quæ ultro absque monitore se præparat, noctu dieque laborat, donec ad locum, qui Flamingis petitur, est perventum. Quo more nobilium Hollandensibus cum incolis fit certatio, quis eorum præcederet, & ab hostibus ictuum primitias sustineret. Absit. Sed quis ipsorum bravium victoriæ optineret. Judicatumque scribitur illos bello præcedere, qui hostibus viciniores ab ipsis cotidie infestantur. Ecce quam bonus, & quam fidelis sibi invicem quondam Hollandiæ & Zelandiæ populus, qui sicut Pilades & Orestes zelo bonæ fidei mortis bravio infestantur. Hoc tempore floruit magister *Albertus* Prædicatorum ordinis & Coloniensis Archiepiscopi suffraganeus,

sororio nostro nobili viro Joanni Avennio, ut eadem Comitissa in feodum tenuit, concessimus à nobis & Imperio perpetuo possidendas, quarum terrarum homines & habitatores eidem Joanni obedire volumus & præcipimus. Datum V. *Idus Julii anno* CIↃ. CC. LII. *Regni nostri anno quarto.*

(1) Ad ejusdem instantiam fratrum uterque Guido & Joannes in Walachriam trajecerunt, non solus Guido, ut vult Auctor. Atroci prælio commisso uterque etiam captus. Meyer. ad Ann. 1253. *Acerrime ab Hollandis in insidiis locatis excepti atroci prælio victi sunt, ac fœda occidione ad magnum numerum cæsi. Capti Principis filii Guido Joannesque cum Comitibus Theobaldo Barrensi ac Godofredo Gisnensi cum aliis ducentis* XXX. *(ut Guisianus tradit,) equestris ordinis viris, tota classe cum omni instrumento bellico amissa.*

gnaeus, cujus ingenium mirabilisque scientia scriptis laudabilibus ostentatur.

Anno CIↃ. CC. XLVIII. circa festum beati Martini Episcopi maximae fuere tempestates ventorum, & tanta fuit inundatio maris, quantam nullus mortalium eo tempore viventium meminit factam in omnibus terminis maris, praecipue in Comitatu Hollandiae, Flandriae, & Fresiae Orientalis & Occidentalis. Aggeribus vero maris oppositis in omnibus locis ruptis & collisis maximam fuit videre miseriam in suffocatione jumentorum & pecudum, viris vix cum liberis & uxoribus evadentibus, & in trabibus domorum suarum residentibus, donec à vicinis misericordia motis vix vivi inde navibus abstraherentur. Eo tempore pisces marini, qui vulgo *Bollik* & *Truitskb* dicuntur, circa *Delf* ex flumine retibus abstrahebantur. Eodem anno à festo Lucae Evangelistae usque ad diem beati Valentini per totam hyemem nix non est visa, & glacies non fuerunt, nisi unius noctis, aut duarum noctium ad majus. Ventus vero ex plaga occidentali ita continue flabat, ut vix aut raro per unius diei & noctis, aut ad majus, quod mirum dictu est, duarum seu trium noctium horas ad loca orientalis plagae transmigraverit, quod hominibus maxima spe cum nimia admiratione & saepe cum cachinno pro jocunditate mirantibus statim ad locum pristinum quasi sibi destinatum resiliit. Eodem anno Ludovicus Rex Franciae mare transfretavit habens laetum principium sed tristem finem. Intrando enim terram sanctam cepit *Damiatam*, sed post paululum omnibus suis amissis fuit captus, licet voluntate Dei restitutus.

Anno CIↃ. CC. L. Fredericus post suam ab Imperio destitutionem, cum inter civitates Lombardiae Parmam tanquam magis exosam forti manu obsideret, à Legato Domini Papae & à Parmensibus est devictus, & amissis thesauris & aliis rebus suis in Apuliam rediens, ibi (1) gravi infirmitate correptus sine poenitentia & sacris in anathemate est defunctus. Quem infirmantem

(1) Contra testatur de insigni ejus pietate & cordis maxima contritione Pandulphus Collenutius *lib.* 4. *hist.* *Tanta*, inquit, *fuit ea, quam in delictorum confessione Christianorum more edidit, penitentiae significatio, ut Meinardinus Imolensis Episcopus, qui multas res à Federico*

tem Manfredus filius ejus naturalis, ambiens Regni Ceciliæ dominium & thesaurum, uno Secretario Regis conscio, timens ne convalesceret, (1) cussino super faciem ejus posito, suffocavit.

Anno milleno bis centum pentaque deno
Dives mendicus decessit Rex Fredericus.
Si probitas, sensus, virtus, sapientia, census,
Nobilitas orti possent resistere morti,
Non foret extinctus Fredericus qui jacet intus.
Tali nempe die celebrantur festa Luciæ.

Manfredus tandem per nephas Regnum optinuit, quousque Dominus *Karolus* frater Regis Franciæ, tunc Comes Provinciæ, per Urbanum Papam vocatus, sub Clemente IV. veniens ipsum *Manfredum* & Regno & vita privavit. Eodem anno Innocentius Papa, mortuo Frederico Imperatore Apuliam cum magno exercitu ingreditur, sed post paululum Neapolim mortuus sepelitur. Eodem anno Rex Dacorum inclitus ab *Abel* fratre suo juniore,

derico gestas literarum monumentis commendavit, asserere ausit, quod vel ex sola ea conjici possit, illum singulare electionis vas fuisse. Quod mortuus non absolutus Papali impotentiæ adscribendum non ipsi. Testantur omnes pœnitentem. Et ipse id testatus, publice satisfacturum se, salva imperii dignitate, siquid peccasset. Sed sprevit Papa id, non attendit, ob pertinax illud odium, quo Fredericum persecutus, nequicquam contra obtestantibus, quibus pax bello potior. Et ea Papæ vecordia in unum id incumbentis, ut se Monarcham ostenderet, & Monarcham ejusmodi, qui potentissimos Principes & crearet cum vellet, & cum vellet abjiceret, sic ut dici de eo posset, quod à Caligula olim dictum, εἷς κοίρανος ἔςω, εἷς βασιλεύς. Virtus interim Friderici clara æternaque. Pandulphus ubi supra. *Atque hoc quidem modo*, inquit, *postquam hominibus atque etiam Deo satisfecisset, & quæ Cæsaris essent Cæsari, Deoque illa dedisset, quæ Dei sunt, animam quoque illi commendavit, annos quinquaginta quatuor natus.*

(1) Negat verisimile id Pandulphus *ibid. Minime autem credibile est, quod quidam scribunt, rumorem de Manfredo sparsum fuisse, ac si pulvino ori admoto obitum illi accelerarit: id enim nec verisimile est, neque ab eo fieri potuisset: & longe aliter scripsere, qui eo tempore vivebant ecclesiastici Auctores.*

juniore, ut pro ipso regnaret, in mari suffocatur. Qui *Abel* parum honoris & commodi ex hoc scribitur assecutus. Nam sequenti anno Regni sui, cum Fresones subjugare voluisset, à Fresonibus est peremptus. Eodem anno VI. Idus Decembris venerabilis pater felicis recordationis Dominus Theodoricus Vironensis Episcopus, vir per omnia discretus, mansuetudinis & benignitatis prædicandæ, de ordine fratrum minorum, multis à Domino Papa spiritualium auctoritatum privilegiis honoratus, cum procurator esset ecclesiæ Trajectensis, monasterium nostrum & ecclesiam beatæ virginis cum cimiteriis suis, ambitum claustri cum domibus & officiis suis aquæ Episcopalis aspersione manu propia reconsiliavit. Indictis quoque ordinibus, undique advenientibus clericis, in Sabbato *Veni & ostende* sacros apud nos ordines celebravit. Ipso etiam die in conventu, solutis quocunque casu excommunicatis super irregularitatibus, usque ad illud tempus undecunque contractis, auctoritate functus Apostolica misericorditer dispensavit. Sequenti proxima Dominica duos Abbates benedixit. In octavis Sancti Stephani duo altaria, unum ecclesiæ, aliud Capellæ beatæ virginis in monasterio dedicavit, post octavas singulis diebus mensurnales memorias primi anni & omnibus anniversariis dedicationis eorundem altarium, sed & altaris Capellæ Sancti Adelberti XXX. dierum indulgentias cunctis devotione seu elemosinis eadem oratoria visitantibus largiendo. Quo etiam die ad perhennem & felicem sui memoriam in honore gloriosæ Dei genitricis virginis Mariæ antiphonam, cujus est initium *Salve Regina*, ad hanc subsequentem *Nos docens* collectam, in perpetuum apud nos in conventu cotidie constituit decantari, devotionis intuitu & decantationi interesse statuentibus felici remuneratione dierum X. indulgentiam recompensans. Ut suum quoque favorem nobis plenius commendaret, & nos sibi in caritate perpetua tenacius obligaret omnibus elemosinarum largitione restaurationi monasterii nostri manum porrigentibus adjutricem, omnibusque in festo Sancti Adalberti patroni nostri, seu dedicationis templi nostri, sive altaris beatæ virginis ad nos devote convenientibus C. dies (1) & unam Karenam de injunctis sibi pœnitentiis relaxando larga nobis indulgentiarum pri-

(1) *Karena* est vox barbara, detorta à *quadragena*. Quadraginta est dierum jejunium continuum, quibus non sumebant nisi panem & aquam. Dixi ad *Annal. Egmundan. cap.* 37.

privilegia condonavit, & literarum suarum testimoniis evidentibus in perpetuum confirmavit. Hic reverendus pater recessurus à nobis, quæ in suo gerebantur Episcopatu, nosque illi vice reciproca, quæ apud nos fiunt, seu fient, sicut bonorum perpetuam communionem, & plenam in omnibus sicut uni ex nostris concessimus fraternitatem. Sic etiam fratri suo viro religioso & honestis moribus adornato, fratri Johanni, atque suo Capellano, & ipsi viro honesto, fratri Henrico, qui uterque de ordine erat fratrum minorum, duximus concedendum.

Anno CIↃ. CC. LI. Conradus Rex filius Frederici, ut mortuo patre Regnum Cyciliæ susciperet per mare in Apuliam devenit, & capta Neapoli muros illius funditus destruxit. Sed cum sequenti anno introitus in Apuliam infirmari cœpisset, clistere, quod à Medicis judicabatur fieri ad salutem, veneno mixto intulit sibi mortem.

Anno CIↃ. CC. LIII. Comes Flandriæ, sicut supra dictum est, multis Principibus innumerabilique populi multitudine naves suas quodam maris littore applicat, quod incolarum vocabulo Westcappel dicitur, & versus Occidentem finis Zelandiæ appellatur. Hic itaque nobilis ille Flamingorum populus salutationis loco turbine horribilissimo recipitur, & sicut oves à lupis ictu frequentissimo laceratur. Unde Flandrensis, qui jam unius Regis absentia gavisus fuerat, mox mille sibi similibus contristatur. Lingua deficit, pennaque non sufficit, quibus illam innumerabilem imo inenarrabilem virorum honorabilium stragem potero denudare. Sicut enim messores inter stipulas, sic quasi furibunda gens Hollandica gente pulcherrima debacchatur. Prima cohors dejicitur, secundæ tertia jungitur. Interimque victores quasi victi laboribus deficere sunt reperti. Cum itaque populus Hollandiæ nimium lassus, quasi deficeret, nec hostes ultro sternere posset, ecce rumor de Regis adventu percipitur, unde gaudio sibi populus reficitur, & timor hostium augmentatur. Nam robustum novumque recentemque exercitum unus gaudio sperabat adducere, quod alter tædio formidabat. Interea cum cohors Flandrensium adhuc restans ceteris pulchrior, & in omnibus perfectior, navibus descenderet, quorum adventus adversariis non modicum timoris incussit, miles quidam Hollandiæ se præficit dicens dampnum esse tam

re-

regalem turbam tamque gloriosum exercitum sic debere conteri, nec non absque defensione hostium viribus declinari, cujus verbis sibi astantes mirantur, & non modicum confortantur. Idem insuper petita habitaque licentia Flamingis jungitur, & si se captivos velint reddere sciscitatur. Qui super adventu Regis de proximo dubitantes, nec non victoriam hactenus habitam considerantes ultro se offerunt, dictisque Regalibus inclinantur. Quo facto laboreque * victoriæ consummato Rex, de cujus magno exercitu sperabatur, (1) se tertio affuit, sed Deum † minus laudans, à quo omnis victoria scribitur & certissime præstabatur. Legitur quod hoc bello, licet modicum reputato, plus quam * xxx. millia hominum deficiunt; præter captivos, & mortis gremio continentur. Plures tamen profugi, armis & vestibus spoliati, sicut primi parentes nuditatem suam erubescentes pisis virentibus virilia sunt tegentes. Unde miror quare stultus ille Flamingorum populus adhuc non intelligit, quod Deus flagello Hollandensium coram patribus eorum fecit mirabilia in terra prædicta, & quod patres eorum eodem loco comederunt uvam acerbam, de qua dentes filiorum jure deberent obstupescere, & sibi vias similes cohibere. Eodem tempore gens Tartarorum occupatis Orientalibus partibus

* *victoria consummata.*
† Vid. infr. de ejus morte.
* Meyer. ad Ann. 1253. *Retulere quidam in literas ad* xxx. *vel hoc amplius hominum millia hic ex nostris occubuisse.*

(1) Id est, una cum duobus, duobus tantum comitatus. Sic infra ad Ann. 1325. ** p. 106. *maximo utique fortunio equis se tertio deportatur.* ** & mox: *Quidam interea se quarto Præpositus ad Comitis solatium per Tornacensem Episcopum destinatus &c. quolibet sibi* (id est, cum quolibet, nam familiare id Wilhelmo, præpositiones omittere, ut jam monui) *licet sacri ordinis socio suffocatur.* Alibi est *mettertius*, ut apud veterem interpretem feudalis juris Alemannici, quem publicavit Schilterus, *cap.* 23. *simul violentiam coram ipso mettertius probaverit*, & *cap.* 80. *vasallus vero mettertius jurato asserit, se nuncium misisse*, & mox: *tunc vasallus absolvendus à Domini actione, sive nuncius venerit nec ne, aut nuncius mettertius juret, quod in die termini vasallo præfixi &c.* Nec est quod quis dubitet, quin *mettertius* sit, quod jam dixi. Ibid. *cap.* 86. *Ex tribus his causis poterit Dominus vasallum convincere mettertius, hoc est, ipse cum duobus Paribus suis.* Metseptimus est *ibid. cap.* 107. §. 6. *nisi Dominus factum id fuisse probare velit metseptimus.* Nec idem est, siquis probet *metseptimus*, & si *septima sua manu.* Septem adhibet, qui probat septima sua manu, *met synre sevender hant.* Sex tantum, qui *metseptimus.* Quapropter & distinguntur hæc *ibid. cap.* 153. §. 5. *& seq.*

** Imo pag. 224. Nobis pag. 635. ** Ead. pag. 224. Nobis pag. 636.

tibus crudeliterque subactis in duo se dividunt, nec non Ungariam & Poloniam incurrerunt, ubi campestri bello cum ipsis habito frater Regis Ungariæ Dux *Colmannus* in Pannonia, & in Polonia nobilis Dux Cohaviæ *Henricus* occiduntur, reliquum vero vulgus tam in viris quam in mulieribus, quos invenire poterant, in ore gladii extinxerunt. Sicque terras illas & maxime Ungariam redegerunt in solitudinem, ut ** fama prævalida matres filiorum carnibus vescerentur, plerique cujusdam montis pulvere pro farina uterentur. Hujus etiam tempore in (1) Burgundia Imperiali per terram solidam à montibus circa quinque millia hominum suffocantur. Nam unus maximus mons ab

** Leg. Fame.

(1) Alia enim Regia. Regia Gallia Lugdunensis. Chron. Reichersperg. ad Ann. 1027. *Ea tempestate Rudolfus prædictus Burgundiæ seu Galliæ Lugdunensis Rex moriens Heinrico filio Imperatoris nepoti suo Regnum cum diademate aliisque insignibus sub Testamento reliquit.* Æduorum hæc continebat & Sequanorum provincias. Grot. *lib.* 4. *hist.* Æduorum evasit lapsu temporis Ducatus, Sequanorum Comitatus. Idem *ibid.* Nec hæc Regia tamen tota. Pars olim libera, vulgo *t'Franche Comté*, ubi & Vesontio civitas Imperialis. Regia inprimis ea pars, quæ *Provincia* vulgo dicta. Burgundia Imperialis Alemanniæ contermina. Annal. *rer. gestar. à Ludovico Pio ad Ann.* 823. *Conventus habitus est, in quo non universæ Franciæ primores, sed de orientali Francia, Saxonia, Bajoaria, Alemannia, atque Alemanniæ contermina Burgundia, & regionibus Rheno adjacentibus adesse jussi sunt.* Sabaudia ejus pars, Geneva, Tullum in Leucis. Etiam Arelate. Radevic. *lib.* 2. *de gest. Frid. Barbaross. cap.* 11. *nisi alia in Regno disponenda inevitabiliter Imperatorem retraxissent, familiariter & cum paucis usque Arelatum sedem Regni Burgundiæ procedere potuisset.* Sui olim Burgundis Reges. Quorum ultimus moriens Henricum Imperatorem, qui 11. ejus nominis, heredem Regni instituit. Chronicon S. Benigni Divionensis apud d'Achery *to.* 1. *Spicileg. Henricus tertius Imperator Burgundiæ Regnum gubernabat. Rodulphus enim Burgundiæ Rex sine liberis existens Henricum secundum Cæsarem heredem Regni fecit. In cujus Regni termino sita est Lugdunum civitas.* Pars Imperii ab eo tempore usque ad Carolum IV. qui uno solenni prandio contentus Duci Andegavensi universum transscripsit. Theodoric. de Niem *nemor. union. tr.* 6. *Ludovico Duci Andegavensi, Francorum Regis germano, suisque heredibus, pro uno solemni prandio sibi apud Villam novam prope Avenionem per eundem Ducem præparato, prædictum Regnum Arelatense ab Imperio demembrando seu separando concessit.* Vid. Conring. *de finib. Imp. cap.* 24.

ab aliis montibus se dividens per plura miliaria cujusdam vallis transiens ad alios montes accessit in valle omnes villas terra & lapidibus opprimendo. Eodem etiam tempore Regis *Ferrandi* in *Toleto* Hispaniæ quidam Judæus comminuendo unam rupem pro vinea amplianda in medio lapidum invenit concavitatem unam, nullam penitus dimensionem habentem, quæ tribus linguis scripta fuerat, scilicet Hebraice, Græce, & Latine, & tantum de litera habebat, quantum unum Psalterium, & loquebatur de triplici mundo ab Adam usque ad Antichristum cujusque mundi proprietates exprimendo. Principium vero tertii mundi posuit in Christo sic: *In tertio mundo filius Dei nascetur de virgine Maria, & pro salute hominum patietur.* Quod legens Judæus statim est baptisatus. Erat etiam in libro scriptum, quod tempore Ferrandi Regis Castellæ debebat inveniri. Simile invenies in Constantino VI.

Anno CIↃ. CC. LV. Willelmus Rex Alemanniæ pro imperiali benedictione proponens tendere, nec non beatorum Petri & Pauli limina visitare more prudentum studiose discutit, nullam post tergum causam relinquere, quæ sibi suisque nobilibus posset respiciendi materiam generare. Ipse itaque cogitans, quod si in confinio contra humiles minimosque victoria deficeret, digno à majoribus ipsique incognitis belli certamine despici posset. Unde Frisones sibi suisque parentibus rebelles manu armata proponit infringere, nec non ipsius regali dominio subjugare. (1) Hyemali itaque tempore exercitum pulcherrimum contrahens versus Alemanniam procedit, ibique propter suorum congregationem moram faciens ipse Rex præ aliis equum ascendit, & paucis sibi adjunctis spiculatoris ordine terram Frisonum intrans glaciem examinat, revertitur, &

(1) Refert id ad sequentem annum & ad mensem Februarium Stero Altahensis, qui & σύγχρονος, & non diu post scripsit. Nec ulla hic tamen pugna. ** Alii enim Januarium ponebant anni initium. Alii festum demum Paschatis, inter quos & Hollandi, ut dicam alibi latius.

** De hac re luculenter egit Vir eruditissimus Franciscus Limburgius in Libello quem edidit Ann. 1711. hoc Titulo, *Brief behelzende twee preuven, dat het Hof van Holland voor den jare 1449. is opgeregt.* in Folio & 8.

& ostentat terram bene meabilem & paucissimis occupandam, quod ore Prophetico ejus funeri applicatur. Interea litis tempore propinquante exercitus ad loca varia transiturus in duas turmas dividitur. Quarum una Rex præ ceteris loco certaminis nititur studiosius advenire, ignorans quod ab infantia ipsum illico mortis pernicies exspectavit. Cum itaque dampnatorum turba de prope cujusdam campi planicie, qua se receperat, immobilis conspicitur, Rex ut semper paratus animam pro suis omnibus ponere equo velociori insidens contra hostes dirigitur, & solus fracta glacie lutosa fossa cum equo recipitur, quo proch dolor mox nephandorum manibus suffocatur. Alterius vero partis nobiles persecuto ad plenum negotio canticorum gaudio redeuntes, dum Regis infortunium percipiunt, cythara lætitiæ in mœroris fistulam convertitur, & omnium hilaritas lacrimarum pluviis irrigatur. Nec mirum; nam

Dum caput ægrotat, turbari membra necesse est.

O quantus planctus, quantus luctus omnium, quanta præcipue lamenta Præfectorum, qui jam nobilissimi Domini lateribus assistentes, & secum ad bellum cum gaudio procedentes, nunc sine ipso redeunt, nec etiam mortuum deserunt, qui à nephandis loco vilissimo reconditur, in quo annis pluribus detinetur! O maledicta Frisia! unde tibi hæc insania, quod Comitem Hollandiæ, Alemanniæ Regem, nec non totius Christianitatis propugnatorem interimeres, & quod magis est Ducem proprium suffocares? sed scio quod per ignorantiam es decepta, quia utique si ipsum cognovisses, nunquam Dominum tantæ gloriæ occidisses. Causa autem, quare Rex non capitur, quædam probabilis ostenditur pro armorum ignorantia. Secundo, quia, quanquam perlucide, per armatos decepti sunt, dum quilibet eorum ut caperetur, nec ab eis subito occideretur, se esse Regem asseruit. Quæ illusio jam Frisones ad hoc compulit, ut nullus à modo quantumcumque honeste armatus capiatur, sed mora postposita trucidatur. O Rex inclite, ubi nunc tua nobilitas? ubi gloria Principatus? qui jam universo mundo præsidens minutissimi populi manibus inclinaris, & qui jam contra nobiles

libri conditor novum Ewangelistam appellavit, illi totam hominum perfectionem tribuendo. Idem etiam asseruit de ecclesiæ sacramentis.

Anno CIↃ. CC. LVI. Florentius Willelmi Regis filius per Principes Hollandiæ quanquam juvenis in Dominum suscipitur, & fideli auctoritate ab omni ejus populo amplexatur. Crescens iste *Florentius* & ad discretionis annos perveniens viri nobilis (1) filiam Guidonis Comitis Flandriæ *Beatricem* nomine ducit uxorem, de qua filium nomine Johannem genuit, (2) cui filiam nobilissimi Principis *Edwardi* scilicet Regis Angliæ in conjugem affidavit. Quodam vero tempore Comes iste præ

(1) Verum quod duxit, sed falsum, quod hac ducta primus Comes Zelandiæ, ut Meyerus scribit ad Ann. 1256. *Duxit*, inquit, *secundum formulam hujus fœderis Florentius filius Guilelmi Regis postea Beatricem in matrimonium, primus Comes appellatus Zelandiæ, quam cum insulis ipsius omnibus possedit.* Non necesse est, ut disputemus hic. Res est in confesso. Idem, qui Hollandiæ, Zelandiæ etiam Comes. Agnoverant jam Zelandi ut legitimum suum Dominum Florentii proavum Guillelmum primum, dum restituunt eum pulsum à Ludovico van Loon. De Zelandia quidem quæstio à Flandris mota, sed nequicquam, crebro fusis, cæsisque, & pulsis insulæ possessione. Sublata dein quæstio, sublatum bellum, quod hinc ortum, fœdere inito inter partes, & ducta ex fœdere Beatrice. *Pactum*, inquit Meyerus, *ut Florentius tutor, aut eo deficiente Florentius ejus pupillus duceret uxorem Beatricem, Guidonis Comitis filiam, cui dos esset Zelandia tota in fide ac clientela Comitum Flandriæ.* Sed nequaquam hinc sequitur, quod idcirco Florentius primus Comes Zelandiæ. Et quod ad clientelam, Flandrorum quidem ea mens, nequaquam autem Hollandorum, ut Meyerus ibidem innuit: *Approbata per Hollandos pax anni* CIↃ. C. LXVII. *quantum attinet ad vectigalia Zelandica, ac libertatem Flandricorum mercatorum.*

(2) Si *affidavit* despondit est, nulla hic difficultas. Patre enim cæso uxor demum ducta. Nicolaus Trivettus apud d'Achery to. 8. *Spicileg. ad Ann.* 1296: *Florentius Comes Hollandiæ, qui filium suum Regi Angliæ nutriendum tradidit, cui etiam Rex filiam suam Elisabeth connubio jungere disponebat, quendam spurium sibi volens heredem substituere, à propria gente necatur.* Idem ad Ann. seq. *Elisabet filia Regis Angliæ post festum Epiphaniæ connubio jungitur Johanni Comitis Hollandiæ filio & heredi, quem pro hereditate patris nuper occisi assequenda una cum uxore, conducente eos Umfrido de Boun Herefordiæ & Essexiæ Comite, remisit Rex Angliæ ad propria cum honore.*

præ morte nobilissimi patris sui suspirare incipiens, & pro vicinitate ipsum interimentium cogitare, auxilium invocat, exercitum præparat, & potenti manu Frisonum annis quasi singulis applicatur, & sic deinceps dicta Frisia præfato Comite bellis continuis infestatur, quibus hinc & inde strages plurima procuratur. Interea Comes infinitos Frisones die quadam multis nobilibus aggreditur, & in confinio villæ, quæ dicitur *Alcmaer*, campo scilicet, ubi ad præsens castrum novum constitutum est, congreditur, quo post aliquam concertationem turba Comitis inclinatur. Et istud bellum à Waltero Frisone nomen habuit, cujus consilio † Comes bellum aggreditur, pugna læditur, & læsione quam plurimum aggravatur. Cadunt enim hoc tempore multi nobiles, villani, & milites, quorum memoria sit in pace. Scilicet Werenboldus ex Haga miles, & Albertus filius ejus, Walterus de Ekmunda miles, & Wilhelmus filius ejus, Theodoricus de Raephorst miles, & Gerardus frater ejus, Jacobus de Wasnaer miles, Bernhardus ex Henghe miles, Gerardus de Hermelen miles, Gerardus Ever, & Walterus Friso tunc Ballivus de Kuyndere, & alii quamplures armigeri prælecti.

† Scil. anno Domini CIↃ.CC.LXXII. XIII. Kal. Sept.

Anno CIↃ. CC. LIX. Constantinopolis, quæ olim per Venetos & Gallicos capta fuerat, per *Palilogum* Græcorum Imperatorem recuperata fuit. Eodem anno in Tuscia Florentini & Lucani miserabilem eventum habuerunt; nam in eorum multitudine & fortitudine confidentes, cum contra Comitatum Senonum (1) freti auxilio *Manfreti* tunc Regis Siciliæ ipsis ad bellum obviam exivissent, Florentini & Lucani fraude suorum circumventi sunt. Nam in inchoatione conflictus, qui primi & præcipui inter Florentinos fuerant, ad hostes accedunt, & in suos cum Senensibus quam plurimum debacchantur. Dicitur autem

(1) Manfredum cæcidit prælio Carolus Dux Andium frater Divi Ludovici Ann. 1265. Sic infra ad eum annum, ubi Auctor videtur usus verbis Chronicæ Augustensis. Nam similiter hæc, ut habet Auctor: *Prædictus Karolus, qui pro recuperatione Regni Siciliæ per Urbanum Papam vocatus, Romam (ubi tunc in senatorem electus fuerat) navigio venit, demum in Apuliam intrans, bello campestri habito, prædictum Manfredum & vita privavit & Regno.*

autem de Florentinis & Lucanis tunc plus quam VI. hominum millia inter captivos & mortuos corruisse.

Anno CIↃ. CC. LIX. Rex Ungariæ pro terris Regem Boemiæ bello aggreditur, habens in exercitu suo diversarum Orientalium nationum & paganorum circa XL. millia equitum. Cui Rex Boemiæ cum centum millibus equitum, inter quos dicitur habuisse VII. millia equitum ferro coopertorum, ad resistendum occurrit. Cumque in confiniis Regnorum bellum inchoatum fuisset, ex collisione equorum & armorum tantus pulvis de terra surrexit, ut media & clara die vix homo hominem cognoscere potuisset. Tandem Ungari Rege eorum graviter vulnerato terga vertentes, cum festinarent recedendo fugere, in quodam fluvio, quem transire debuerant, præter alios occisos circa XIV. millia submerguntur. Sed Rege Boemiæ habita victoria intrante Ungariam Rex Ungariæ per legatos pacem quærit, terras quoque quæ discordiæ causa fuerant restituit, & in futuro amicitiam mediante matrimonio procuravit.

* Vid. Chronic. Augustens. ad hunc ann.

Anno CIↃ. CC. LXII. Alexandro Papa mortuo, & Viterbii apud Sanctum Laurentium sepulto, *Urbanus* Papa IV. ad sedem Apostolicam præsentatur. Hic duas ordinationes fecit: exercitum paganorum, quem Manfredus in patrimonium ecclesiæ adduxerat, per cruce signatos fugavit. Comiti Provinciæ *Karolo* Andegavensi fratri Regis Franciæ Regnum Cyciliæ contulit, ut à Manfredo detentore ipsius hoc auferret.

Anno CIↃ. CC. LXIV. Cometes tam nobilis, qualis unquam visa fuerat, ab Oriente cum magno fulgure surgens usque ad medium emisphærium versus meridiem comam perlucidam præferebat, & licet in diversis mundi partibus forte multa innuerit, hoc tamen unum pro certo compertum est, ut cum plus quam per tres menses duraverit, ipsa primo apparente Papa Urbanus cœpit infirmari, & eadem nocte, qua disparuit, Apostolicus exspiravit.

Anno CIↃ. CC. LXV. Clemens IV. post Urbani mortem erigitur, & Papali insula decoratur. Hic uxorem & liberos habens primo fuit famosus Advocatus, & Regis Franciæ consiliarius. Demum uxore mortua propter vitam & laudabilem scientiam primo Podiensis Episcopus, & post Narbonensis Archiepiscopus, tandem efficitur Sabinensis. Sed cum post in Angliam

Angliam propter pacis reformationem missus ab Urbano Papa fuisset, absens in Papam à Cardinalibus Perusii electus, sic jejuniis, vigiliis, & orationibus intentus fuit, quod multas, quas tunc ecclesia sustinuit turbationes, dictis suis meritis creditur extinxisse. Eodem anno Karolus Comes Andegavensis pro recuperatione terræ Cyciliæ per Urbanum Papam vocatus Romam navigio venit, ubi in Senatorem electus Apuliam intravit, ubi campestri bello habito *Manfredum* Regno & vita privavit.

Anno CIↃ. CC. LXVI. quam plurima multitudo Sarracenorum ex Africa transiens per angustum mare in Hispaniam magnam in Christianos exercuit plagam, intendens, quam olim perdiderat, recuperare Hispaniam. Sed illarum partium Christiani, & cruce signati adunati, licet cum multo Christianorum sanguine, de Sarracenis triumpharunt.

Anno CIↃ. CC. LXVII. Soldanus Babiloniæ Armenia vastata *Antiochiam* unam de famosioribus civitatibus orbis cepit, & tam viris quam mulieribus occisis ipsam in solitudinem redegit.

Anno CIↃ. CC. LXVIII. † Conradus nepos Frederici quondam Imperatoris, parvi pendens Domini Papæ excommunicationem, contra Dominum Karolum, quem ecclesia Regem Cyciliæ fecerat, insurgens, ad Teutonicos, quos habuit, quam plurimis Lumbardis ac Tuscis adjunctis usque Romam pervenit, ubi cum Imperiali more fuisset receptus, associato sibi Senatore urbis Domino Henrico fratre Regis Castellæ, & quam pluribus Romanis, contra Dominum *Karolum* Apuliam intravit. Quo tempore dum plerique factum Domini Karoli pro desperato haberent, tum propter Conradini exercitus multitudinem, tum propter Regni Cyciliæ pene totius rebellionem, Clemens Papa prædixit publice in communi sermone factum Conradini tanquam fumum transiturum, & ipsum tanquam victimam Apuliam intraturum. Quod & postmodum rei probabit eventus. Nam post durum campestre bellum Conradinus suis terga vertentibus capitur, & cum multis nobilibus decollatur. Et sic factum suum subito exaruit tanquam fumus.

† *Scrib. Conradinus*, ut mox.

Anno CIↃ. CC. LXX. Ludovicus Rex Francorum Christianissimus, non territus præteritis laboribus & expensis, quas olim fecerat ultra mare, iterato cum duobus filiis, adjuncto sibi Rege Navarræ, & quam pluribus ecclesiarum Prælatis & Ba-

ronibus pro recuperatione terræ sanctæ iter assumit. Verum ut hæc facilius caperetur incidit ipsis consilium, ut Regnum *Thunicum*, quod in medio consistit, & non parvum dabat transfretantibus impedimentum, primitus Christianorum subjicerent potestati. Cum itaque portum & Carthaginem, quæ est prope *Thunicum*, potenti manu cepissent, infirmitas, quæ in illo anno, maxime in maris confinio viguit, in Christianorum exercitu nimis invaluit, & primo de Regis Franciæ filiis unum, post Legatum Domini Papæ, Dominum Albanensem Cardinalem, & demum ipsum Regem Christianissimum *Ludovicum* cum pluribus Comitibus, Baronibus, nec non aliis simplicibus mundi spatio sublimavit. Quam feliciter prædictus Rex vitam terminaverit, Rex Navarræ Domino Tusculano Cardinali per literas intimavit. Nam in infirmitate sua Dominum laudare non cessans illam orationem quandoque interseruit, (1) *Fac nos quoque Domine prospera mundi despicere &c.* Orabat tamen pro populo, quem adduxerat secum, dicens: *Esto Domine plebi tuæ sanctificator & custos.* Et cum appropinquaret ad finem suspexit in cœlum, & dixit: *Introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum, & confitebor nomen tuum Domine.* Eo hoc dicto feliciter obdormivit. Sanctissimo Ludovico de hac valle miseriæ carnisque ergastulo, & ultra quam nostræ humanitatis est natura veniente, *Philippus* ejus filius Regno Franciæ suscipitur, à quo sicut per patrem turba infidelium provocatur. Iste duos habens filios *Philippum* & *Karolum* quodam tempore versus Arra-

(1) Idem habet de Ludovico Stero Altahensis ad Ann. 1273. *Infirmitas, inquit, quæ illo anno maxime circa confinia maris viguit, in eodem Christianorum exercitu nimis invaluit. Et post quidem de Regis Franciæ filiis unum, prius legatum Domini Papæ, Dominum Albanensem Cardinalem, & demum ipsum Christianissimum Regem Ludovicum, cum pluribus Comitibus & Baronibus, nec non & aliis simplicibus de medio sustulit. Quam feliciter autem prædictus Rex certavit Dux Bavariæ Domino Tusculano per literas intimavit. Nam in infirmitate sua laudare nomen Dei non cessans illam orationem interserebat; Fac nos Domine prospera mundi despicere, & nulla ejus adversa formidare. Orabat & pro populo, quem secum adduxerat, dicens.. Esto Domine plebi tuæ sanctificator & custos. Et cum appropinquaret ad finem suspexit in cœlum dicens: Introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum, & confitebor nomini tuo.*

Arragoniam dirigit exercitum. Quo labore tangitur febribus, angitur, & mortis venabulo declinatur. Post quem ejus filius *Philippus* à Principibus erigitur, Francorumque regalibus applicatur. Cum autem de morte Sancti Ludovici Regis piissimi Christianorum exercitus quam plurimum tristaretur, Sarracenorum vero lætaretur, Dominus Karolus Rex Cyciliæ bellator egregius, pro quo vivens adhuc frater suus Rex Franciæ mandaverat, navigio cum magna militia advenit. De cujus adventu Christianis gaudium, Sarracenis autem tristitia pullulavit. Et licet multo plures viderentur Sarraceni, quam Christiani, nullatenus tamen cum Christianis bello aggredi audebant generali, sed per quasdam astutias multa eis incommoda inferebant. De quibus hoc unum fuit, scilicet, quod cum regio illa multum sit sabulosa, & siccitatis tempore pulverosa, Sarraceni super quendam montium multa millia hominum statuunt vicinio Christianis, ut cum ventus ad Christianos flaret zabulum moventes pulverem suscitarent, per quod multa molestia pullulata Christianis. Sed pulvere per pluviam sedato Christiani paratis machinis & variis instrumentis *Thunicum* per terram & aquam infringere moliuntur, quod Sarraceni videntes, timore compulsi, pacta cum Christianis inierunt. Inter quæ hæc præcipue dicuntur fuisse, ut omnes Christiani in Regno illo captivi libere dimitterentur, & quod monasteriis in omnibus civitatibus Regni illius constructis fides Christi liber prædicaretur, & qui vellent baptismum susciperent, & solutis expensis, quas ibi fecerant, Rex Thunicius tributarius fieret Regi Cyciliæ, & insuper multa alia, quæ obmittimus causa brevitatis. Et cum de adventu nobilissimi Principis *Edwardi* videlicet Reges Angliæ, & multitudine Frisonum & peregrinorum, in tantum creverat exercitus Christianorum, quod circa cc. millia pugnatorum crederentur, & speraretur, quod non solum terram sanctam, sed & totum Sarracenismum subjugare debuisset, peccatis exigentibus absque ulteriori itinere est dispersus. Nam Legatus Domini Papæ, à quo dirigi debuerant, moritur. Terra etiam sancta, ad quam ire decreverant, gubernatore privatur, quia Patriarcha, qui in terra sancta legatus erat, est defunctus. Sedes etiam Apostolica, quæ utrobique providere debuerat, jam vacabat. Rex etiam Navarræ,

qui infirmus de Africa recesserat, veniens in Cyciliam est defunctus.

Anno CIↃ. CC. LXXII. Clemente Papa mortuo & Viterbii apud Sanctum Laurentium sepulto Gregorius X. Papatus ordine sublimatur. Iste cum Archidiaconus Leodiensis esset, & causa devotionis ultra mare tendere voluisset, veniens Viterbii tempore, quo ibidem Clemens Papa moritur, papali infula decoratur. Hic fecit ordinationem unam quinque Cardinalium Episcoporum valde laudabilem, quia honestas & laudabiles personas assumpsit. Hic tertio Pontificatus sui anno pro utilitate terræ sanctæ, quam personaliter visitare intendebat, *Lugduni* sollempne Concilium celebravit, in quo Græcorum & Tartarorum sollempnes nuncii intererant, Græcos ad unitatem fidei redire profitentes. In cujus signum professi sunt Spiritum Sanctum à Patre Filioque procedere symbolum in Concilio sollempniter decantando. Nuncii vero Tartarorum intra Concilium baptizati ad propria redierunt. Numerus vero Prælatorum in Concilio existentium fuit CCCC. Episcopi, LXX. Abbates, & alii Prælati circa mille. Hic Papa in Concilio multa bona constituit pro subsidio terræ sanctæ, pro electione summi Pontificis, & pro statu ecclesiæ universalis. Hic miræ experientiæ in secularibus non pecuniarum lucris sed pauperum elemosinis intendebat. Erat hoc tempore apud Leodium quidam Episcopus, *Henricus* † nomine, frater Comitis Gelriæ, homo plurimum dissolutus, à quo prædictus Papa Gregorius adhuc in præbenda sua residens multum persequitur, & quadam vice orationi procumbens pede turpiter infestatur, cujus præcipue causa idem Gregorius præbendam suam apud Leodium resignans peregre proficiscitur, veniensque Viterbium, Papa ibidem mortuo, Cardinalibus exaltatur. A quo mox Henricus Episcopus supra recitatus sibi in persona propria comparere præcipitur, (1) qui veniens subtractione annuli sedis beneficio

† Admotus ad Episcopatum Ann. 1246. Hocsem. in ejus vit. *cap.* 2.

(1) Per annulum investitus & missus in possessionem ablato rursum annulo de possessione depellitur, *l.* 35. *l.* 153. *ff. de reg. jur.* Vid. *man. ad jus Can. lib.* 3. *tit.* 10. Infra ad Ann. 1330. *Ad inimicorum instantiam magis vi quam juris ordine per eundem Pontificem abjicitur, annuloque privatur.* Nec ab Episcopo tantum Abbas, sed à Papa

cio propellitur. Cujus loco quidam Johannes de Flandria genitus summo Pontifice præsentatur. Quem idem *Henricus* in brevi tamen persequitur, & impetu cujusdam itineris fracta ejus pinguedine suffocatur. *Henricus* vero quamdiu vixit, Leodiensibus licet invitis, fomentum suscipit, cujus finis nobis incognitus omnipotentis misericordiæ præsentatur.

Anno CIↃ. CC. LXXVI. Gregorius Papa Aretii moritur, post quem Innocentius elevatur. Hic à pueritia in Prædicatorum ordine existens doctor egregius efficitur, & Lugduni in Archiepiscopum sublimatur. Qui licet ad Papatum veniens multa facere proposuerit, morte tamen præventus nichil fecit. Romæ moritur, & in Lateranensi ecclesia sepelitur. Eodem anno Adrianus V. ad Papatum veniens *Viterbii* moritur & sepelitur. Hic nepos Innocentii IV. existens, & ab ipso in Cardinalem promotus à Clemente v. pro guerra inter Regem & nobiles sedanda in Angliam destinatur. Hic Papa factus statim constitutionem, quam Gregorius Papa X. Lugduni de restitutione Cardinalium ediderat, suspendit, proponens eam aliter ordinare, sed morte preventus sic suspensam reliquit. Eodem anno Johannes XXI. ad Papatus ordinem honore debito sublimatur. Hic Pontifex in scientiis famosus, primo Tusculanensis Episcopus Cardinalis, tandem Romanus Pontifex efficitur. Qui scientiarum

Papa etiam Episcopus missus annulo in possessionem. Nam & annulus erat Papæ. Transactum sic inter Papam & Henricum V. Imperatorem. Verba hæc Henrici V. apud Goldastum *to.* I. *const. imper. p.* 258. Ego *Henricus Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, pro amore Dei, & Sanctæ Romanæ ecclesiæ & Domini Papæ Calixti, & pro remedio animæ meæ, dimitto Deo & Sanctis ejus Apostolis Petro & Paulo, sanctæque Catholicæ ecclesiæ, omnem investituram per annulum & baculum, & concedo in omnibus ecclesiis, quæ in Regno vel Imperio meo sunt, canonicam fieri electionem & liberam consecrationem.* Henricum autem quod attinet motus Episcopatu anno 1274. Vixit postquam motus adhuc annos XII. Unde & siquis miretur, quod qui historiam perduxit usque ad Ann. 1333. Auctor noster loquatur sic: *Henricus vero, quamdiu vixit, Leodiensibus licet invitis fomentum suscipit, cujus finis nobis incognitus omnipotentis misericordiæ præsentatur;* non aliud habeo quod dicam, quam quod alterius forsan verbis usus, ex quo nimirum hæc desumpsit, & iis usus, quæ reperit.

tiarum florem & Pontificalem dignitatem stoliditate quadam diffamabat, sive deformabat, adeo ut naturali industria carere videretur. In hoc tamen plurimum laudabilis, quod se tam pauperibus quam divitibus communem exhibens, multos egenos litterarum studium amplectentes fovit, beneficiis ecclesiæ promovendo. Hic cum sibi vitæ spatium & annos extendi crederet, & hoc coram aliis assereret, Viterbii subito camera nova pro ipso constructa corruit, qua inter ligna & lapides collisus die VII. exspiravit.

Anno CIↃ. CC. LXXVII. Nicolaus III. natione Romanus ad Papatum eligitur, & in die Katerinæ virginis consecratur.

Anno CIↃ. CC. LXXXII. VII. Idus Julii Florentius Comes Hollandiæ suorum apud Frisones proditione, prout facie ostendit, quasi non læditur, sed contra prædictos majori animositate commovetur. Unde collecta suorum tam Hollandiæ quam Zelandiæ copia ad locum, qui dicitur *Nuwewic*, navigio se dirigit, ubi perversos Frisones, prout hactenus consueverant, oppositos deprehendit. Qui facto in quodam aggere propugnaculo quasi invinctibiles se recipiunt, & Comitis exercitui robore valido opponuntur. Quod cernens turba Hollandiæ, sicut ad escam famelicus, nec non ad requiem lassus, sic contra hostes dirigitur, fractoque ipsorum munimine in fugam versos sequitur, donec negotii propositum laudabili plenitudine procuravit. Transit itaque Hollandiæ & Zelandiæ exercitus armis plurimum oneratus à loco navium pugnando, & hostes insequendo, prout veritate perpenditur circa duo miliaria procedendo, tumque similiter redeundo. Quo itinere quid actum fuerit, prout brevius potero, declarabo. Fuit itaque hæc via gravis & præcipue suspicione traditionis. Nam de quodam milite, *Nicolaus* de *Kaets* nomine, reliqui nobiles minus bene præsumebant, qui Comiti ut nunc præerat, & cujus ordinatione singula procedebant. Fit insuper processus nobilium, quorum ductor sit Rex fidelium, qui de vico in vicum procedentes semper hostes minus fessos inveniunt, quibus nova lis & gravior præparatur. Hujus viæ labor, hujusque laboris via usque ad villam, quæ dicitur *Hoegboutwoude*, protenditur, quo prima statio & major Frisonum inclinatio procuratur. Cæduntur plurimi, capiuntur ** ut pauci, quasi in vindictam Regis Alemanniæ principis decorati. Interea quidam vetulus, nec mundo

** Forte. *haud.*

mundo nec sibi multum utilis, hostibus expositus, mortis timore dicere comprimitur, quod si gladius astantium corpori suo parceret, ipse corpus Regis nobilissimi demonstraret. Quo senex iste melioribus cingitur, vita promittitur, & cum hoc merces plurima, dummodo locus regalis thesauri suo juvamine poterit inveniri. Nec mora dictus senex (1) ad domum quandam, qua Rex sepultus fuerat, procedere nititur. Cujus præcepto in loco, quo ignis jacere consueverat, fossoribus laboratur, qui diu fodientes nec aliquid invenientes desperare incipiunt, & senem illum seductorem appellantes à loco illo volunt recedere ,ipsique mortis semitam indicare. Quo senex: *adbuc modicum fodere dignemini, & si tunc nichil inveneritis, nolo amplius vitæ meæ inducias protelari.* Qui eadem fossa, prout & prius, & vehementissime laborantes quasdam trabes sibi invicem in modum crucis colligatas inveniunt, quibus subtractis invenerunt tumbam parvi muneris, & promunt, in qua corpus nobilissimi Principis continetur. Qua hora in toto Comitis exercitu gaudium fit de Regis inventione, dolorque admiscetur de mortis renovatione. Est itaque ut ita dicam inter cunctos tristis lætitia, gaudensque tristitia. Nam labiis ridentibus oculis lachrymatur. Sed causa victoriæ gaudium præponderat, quo tristitia excluditur, & omnium conscientia roboratur. Hujus itinere de novo invento Regis corpore, pro cujus vindicta bellum principaliter aggreditur, ira fervet, animus offenditur, in tantum, quod quicunque saluti hostium cedere poterat, vel igne vel gladio devastatur. Potest autem fieri, quod quæratur, quare paucis scientibus corpus Regis tam secrete absconditur, tan-

(1) Hæc narratio si vera, fabula est haud dubie, falsis vero mixtis, quam habet Chronica Augustensis ad Ann. 1256. *Wilhelmus Rex eodem mense in Frisia cum exercitu existens à Fresonibus est occisus. Qui cum ad quandam civitatem ejusdem provinciæ venisset, fertur ibidem invenisse sepulcbrum opere mirifico constructum; & dum à civibus quæreret, cujus esset hoc sepulcbrum opere tam sumptuoso decoratum, dicebant quod nondum quisquam ibi sepultus esset, sed antiqui patres eorum construxerint illud præfatum, cognoscentes, quod in eodem loco deberet Romanorum Regum aliquis tumulari. Devicta itaque & subjugata tota Fresia, cum jam victor ipsa terra exiret, à quibusdam fugitivis in arundineto latitantibus cuspidibus occiditur, & in prædicto tumulo ab indigenis sepelitur, anno Regni sui nono.*

tantoque munimine obcæcatur. Ad quod breviter respondere poterit, Frisones licet multum simplices percunctasse, quod postquam Regem Romanorum propriumque Dominum occiderant, quod super læsæ majestatis crimine poterant argui, & sic in perpetuum condempnari. Sed ut super tali negotio major excusatio, nec non aliqualis palliatio haberetur, si corpus ostendi non posset, facta est inter Frisones compromissio, & affirmata conjuratio, quod nunquam aliquis eorum corpus proderet, nec per eos ad solis præsentiam deveniret. Quæ tamen protestatio mortis timore per dictum Frisonem divinæ pietatis gratia violatur. Sic itaque *Florentius* Comes habita victoria de Frisonibus cum corpore nobilissimi patris revertitur, quod in *Middelburg* more Regio sepelitur. Hujus Florentii Comitis tempore inter Johannem Ducem Brabantiæ & Reynoldum Comitem Gelriæ apud locum, qui dicitur *Woeringe*, bellum durum oritur, ubi dictus Comes Gelriæ capitur, & quam plurimi nobiles ipsi adhærentes, sed præcipue Luceburgenses occiduntur, Johannes vero Dux gaudens victoria Ducatu Limburgensi, qui belli erat materia, suscipitur, in quo ejusdem successor heresque proximior hactenus sublimatur. Hujus Florentii tempore *Nicolaus* Papa moritur, post quem sequitur *Martinus* IV. Post Martinum *Honorius* IV. Post Honorium *Nicolaus* IV. Qui omnes infra annos XI. Papali regimine mortis voragine declinantur. Eodem anno scilicet CIↃ. CC. LXXXII. (1) per Florentium Abbatem Egmondanum tres monachi sibi rebelles capiuntur, & apud Alcmariam in castro Comitis dicto *Thorenburg* usque ad recognitionis nec non humilitatis tempora reponuntur. Quorum nomina propter majorem fidem aliorumque correctionem videlicet Gerardus de Alcmade, Simon Gale, nec non Ludo-

Anno Domini CIↃ. CC. LXXXVIII.

(1) Altum de eo silentium apud Jo. à Leydis in *Annalib. Egmondan.* Nec Florentium is ea laude, qua Auctor, ornat, sed contra, ut rixosum, ut prodigum, & plus quam expediens animosum traducit; *Postquam*, inquit, *Henricus resignasset*, *Florentius satis juvenis consilio Henrici Abbatis electus est &c. Hic tum ex juvenili ætate tum ex ingenuitate plus animosus fuit*, *quam monasterio expediens fuit*, *quia bona monasterii juxta Schagen neglexit*, *& multos vasallos de novo infeodavit*, *& cum conventu suo*, *ut patet in Registris*, *discordiam sæpe habuit.*

Ludovicus præsenti ordine describuntur. Et nota in Abbate Florentio jam præfato, Domino videlicet perfectissimo, auctoritatem verificari, qua dicitur, quod omnes pie vivere volentes persecutionem patiuntur. Ipse enim forma & sanguine præcipuus, jocundus, & largissimus, sapientia, qua habundat, vix defenditur, nec tam perfecte vel proprie, quin multis sæpe & variis occasionum articulis provocetur, è quarum numero aliis obmissis unam propono tangere, & ob honestissimi Abbatis commendationem scripti testimonio confirmare. Nondum itaque quondam Florentio Comite in minoribus existente, (1) & Domina quadam de Heynenbergh, amita sua videlicet, suis negotiis præsidente, dictus Abbas quodam sibi adversario sicut & Christus traditore suo impetitur, cujus simpliciter accusatione apud Florentium Comitem dictamque sibi pedissequam infamatur. Quorum consensu & informatione, Domino Abbate veraciter ignorante, ad hoc perventum, & quasi prophetatum traditur, vel Egmondensis Capituli statum in brevi destrui, vel nigrum illius habitum in griseum permutari. Cujus propositionis tramite, adhuc utique Abbate dignissimo ignorante, proceditur, & horum articulus Bernardi fratribus præsentatur, qui in istis sicut & in omnibus avaritiæ se præbentes, &

(1) Scribendum *de Heynouwen*. Aleydim enim intelligit Comitissam Hannoniæ. Cujus chartam habeo nondum editam Ann. 1258. qua Mathildem agnoscit matrem, Richardam Domicellam Hollandiæ, Elisabetham Romanorum Reginam. Charta ita incipit: *In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis. Aleydis de Hannonia Tutrix Hollandiæ universis Christi fidelibus &c.* & mox: *sub testimonio E. quondam Romanorum Reginæ, M. Comitissæ Hollandiæ matris nostræ, & R. Domicellæ Hollandiæ amitæ nostræ.* Richardis fuit monialis, ut ait Chronicon Goudanum, & forsan Losdunensis. Nam extat ejus charta data apud Losdunen Ann. 1250. feria tertia post Lucæ Evangelistæ, qua donat monasterio certam summam pecuniæ. *Ego Rikardis Domicella Hollandiæ notum facio omnibus præsentia visuris, quod pro remedio animæ meæ, & animarum patris & meæ, nec non & fratrum meorum contuli ecclesiæ beatæ Mariæ in Losdunen, & assignavi centum librarum, & centum solidorum Hollandensium redditus.* Habuit, scio, Florentius Mathildem etiam amitam, quæ aliis est Margareta, Comitissam de Hennenbergh, ut notat Petr. Scriverius ad. d. *Chron. Goudan.* sed nuspiam dicitur præsedisse hæc negotiis Florentii, nuspiam tutrix Hollandiæ.

& ad dicta non modicum anhelantes duos ipsorum ordinis uno eorum Connite prælato, & quodam Apostolicæ sedis legato ad [illegible] Adelberti limina destinarunt. Adest itaque Egmondæ Comes prelatis, totaque sibi Curia, qui summa ibidem Abbate dignissimo nec non ejus fratribus deductione recipitur, quorum tamen adventus quæ causa fuerit, Domino Abbate & cunctis quoque fratribus ignoratur. Quæ tandem Domino Abbate perscrutante, & sagaciter percunctante discutitur, & feliciter indagatur. Qua inventa ad Capitulum, ubi Comes aderat, proceditur, Cujus ibidem propositionis petitio denudatur, quæ breviter dicendo talis extitit, ut *Egmondenses Dictum Benedictum* [illegible] *& Bernardi moribus adhærerent.*

Quo audito [illegible] deliberationis licentia & petita ad locum Consilii tenditur, ubi per Dominum Abbatem singulis sui Conventus obedientia proponitur, & per eam, quis dictorum [illegible] (1) brigaverit, dici apertius imperatur, ubi tandem per singulos [illegible] confunditur, dum coram Abbate & fratribus ejus confessio publicatur. A quo dum per piissimum Abbatem causa requiritur, in qua defectus præbendæ solummodo tangitur, Dominus Abbas sermonem suum ordinans prolixius hæc & his similia loquebatur: *Ecce Karissimi quid facitis & ad propositum [illegible]? Volo licet invitus vobiscum si placet hactenus habitu [illegible], & aliorum moribus insudare, est enim mihi levissimum [illegible] vertere, & salva per omnia dignitate nigrum griseo permutare. Nam quicquid a vobis eligitur, induitur, vel deponitur, [illegible] vobis etiam invitissimis suo statu remanens nullius [illegible] deponetur. Potestis vos ipsos confundere, sed me nullatenus [illegible]. Sed si mecum pie vultis procedere, dictis meis assentire. [illegible] vobis utique præbendam vestram integerrimam permittere, [illegible] promissionem sigilli mei testimonio confirmare.* Quo facto

(1) Brigare hic nihil aliud quam molestiam concitare. A *briga* [illegible], rixa, discordia. Infra ad Ann. 1322. *Unde fere inter ipsos briga oritur, quæ tamen prudentum studio subtiliter declinatur.* Ad Ann. [illegible] *sicut olim inter summos quosdam Pontifices & Fredericum Imperatorem briga quædam cernitur, sic ad præsens &c. Imbrigare*, inquietare aliquem lite, & quæ ex lite est molestia. *Disbrigare*, eadem rursum liberare. Charta Ann. 1275. in metropoli Salisburgensi: *Briga seu quæstio mota fuerit &c. & pro his &c. ut disbrigare [illegible] sibi vendita debeat.*

facto idem Abbas & vere dignissimus non solum suis simplicibus sed etiam traditoribus præficitur, & relato consilio in Comitis præsentia per quemlibet monachum & specialiter per dicti proditorem negotii decoratur. A quo ibidem, sicut & prius apud Capitulum, Bernardus non despicitur, sed Benedictus re & nomine & ipsius regula summopere commendatur. Quo facto per Abbatis nuntium sedis Apostolicæ privilegium ostenditur, cujus tenore tam clerus quam laicus, quos Comes adduxerat, disturbatur. Comitis enim clericus ibidem legerat, quod ei Dominum Abbas viva voce confirmat, quod omnis, per quem beatissimus Adelbertus in bonis vel in personis offenditur, quod idem offensor tam subito Papæ sententiis implicatur. Quo audito turba Comitis per singulos, qui hujus causa advenerant, confunditur, à qua apud Abbatem piissimum vix summa humilitate venia procuratur. Ecce Karissimi quid fato casu proponitur, dum Benedicti despectio & Bernardi electio à Benedicti fratribus postulatur,

Es sacer hoc teste Bernarde velut Benedictus
Sed cadat afflictus per te fugiens sibi veste. Amen.

Anno CIↃ. CC. LXXXVII. Florentius Comes Hollandiæ pacis amator, nec non juredictionis suæ propagator cotidie genti Fresonum bella præparat, & terram eorum castris fortissimis turriumque munimentis sibi àpplicat, quod tamen nisi Dei adjutorio non fecisset. Cujus declaratio breviter demonstratur, quod hoc anno facta est quædam maris inundatio, quæ totam Frisiam cooperuit, nec non in terris Hollandiæ & Zelandiæ Ann. 1287. turmas hominum cum pecoribus suffocavit. Quod videns miles, piissimus Dominus de Brederode *Theodoricus*, nam & ipse ad hoc per Comitem ordinatus fuerat, naves præparat, amicos convocat, & de domo ad domum transiens totam Frisiam multis annis rebellem sine defensore capit. Quæ post hoc de die in diem magis subjicitur, & omnipotentis misericordia subjugatur. Eodem tempore vir nobilis Albertus Dominus de Vorne moritur, & in *Loesdunen* sepelitur, cujus viduæ, pulcherrimæ videlicet dominæ, Curia in *Teylinghe* ad Florentium Comitem devoluta, ab eodem Comite cum omnibus illi attinenti-

nentibus tribuitur, ficut per eandem hactenus poffidetur, fcilicet anno CIↃ. CCC. XXII. Et nota quod † ifte Florentius Comes Hollandiæ primo caufa poffeffionis Regni Scotiæ ad ipfum jure hereditario devoluti verfus Angliam dirigitur, cujus quæftio per Regem Angliæ quadam fumma pecuniæ folvitur. Et fecundo propter Johannis filii fui nuptias cum filia *Edwardi* Regis Angliæ. Quorum conjugio confirmato fignifque & factis inter Regem & Comitem amoris ordine propalato Florentio Comite Anglia deferitur, qui fanus & incolumis terræ propriæ videlicet Hollandiæ applicatur. Interea dum Florentius Comes pace fruitur, nec ullius vicini injuriis provocatur, ipfe quorundam confilio Johannem filium fuum negligens nobiliffimum Regem Angliæ deferit, & *Philippo* Regi Franciæ vinculis amicitiæ fe conjungit. Qui Reges ut nunc erant contrarii & capitales inimici. Quodam itaque tempore Florentius Comes à Rege Franciæ vocatus perfonaliter ad ipfum Parifius properat, quo fibi fuæque familiæ dampnationis encænia Regis nomine conferuntur. Nam Philippi hujus collatione fuorumque munerum donatione tota fequens maledictio Florentio Comiti procuratur. Qui ad terram fuam revertitur, defpectorum confilio utitur majores terræ fuæ inclinans & à præfentia fua fegregans. Quo tempore vix proborum aliquis ejus confilio fociatur. Unde contigit, quod dum Zelandia per ipfum inæquali, nec non graviffima exactione, quarti fcilicet denarii penfione conteritur, Zelandiæ Principes adunati, & facrorum datione confœderati dominum proprium Florentium videlicet Comitem deferunt, & fideli promiffione ad Guidonem Comitem Flandriæ convertuntur. Qui collecta fuorum multitudine Zelandiam intrat, Middelburgum vallat, quæ ne deftruatur fub promiffione cujufdam diffiniti temporis, fi *Florentius* Comes ad ejus defenfionem non venerit, fe in manus Flandrenfium tradere confirmavit. Florentius vero Comes apud Ziricze exiftens, & ut nunc pro debellatione Flandrenfium minus fufficiens, ordinatione Johannis nobiliffimi Ducis Brabantiæ Comitis Flandriæ pietati & gratiæ humiliter præfentatur. Qui verfus Flandriam ductus in villa, quæ dicitur *Hulft*, partem Zelandiæ, fcilicet Walacriam de manu Comitis Flandriæ fufcipit, cui per fequentia fideli homagio facrorum collatione affiftere proclamavit. Infuper & Zelandiæ nobiles Comiti Flandriæ hoc tramite adhæ-

† Vid. Annal. Waverlevienf. qui Oxoniæ prodierunt Ann. 1687. *in fin.*

adhærentes in amorem Florentii Comitis redeunt, sua patrimonia pacifice possidendo, quod tamen à Florentio, in quibusdam minus bene legitur observatum. Nam ob eandem causam *Johannes* Dominus de *Renesse* & Theodoricus Dominus de Brederode frater ejusdem Johannis in monte Sanctæ Gertrudis à Florentio Comite capiuntur turribus vinculati, quousque per inæqualia filiorum suorum conjugia cum Consiliariis Comitis facta processu temporis absolvuntur. Hujus Comitis tempore (1) Johannes Dux Brabantiæ apud villam dictam *Baer* hastiludia exercens † musculis brachiorum læditur, cujus mox vulnere suffocatur. Miles vero, quo licet invito dejicitur, extracto gladio, extentoque collo vindictam de se postulans fieri Ducis languidi præsentiæ demonstratur. Qui non solum piissimo Duce suisque hujus facti gravamine absolvitur, sed ejus patrimonium per Ducem nobilissimum augmentatur. Ecce nobilis pietas, ecce pia nobilitas, quæ præsenti tempore multis sanguine ingenuis elongatur. Nota quod à prædicto Comite Florentio fratribus Prædicatorum ordinis in villa, quæ *Haerlem* dicitur, fundus tribuitur, ubi prout cernitur claustrum & ecclesia prædictis fratribus ordinatur. Hujus Comitis tempore post longam concertationem, sicut supra tactum est, inter Regem Castellæ & (2) Comitem Cornubiæ pro Regno Alemanniæ, utroque deficiente, Principes Alemanniæ,

† al. *musculus.*

(1) Guillelmus de Nangis apud d. Achery *to.* 11. *Spicileg. ad Ann.* 1294. *Apud Barrum Lotharingiæ castrum, ad nuptias cujusdam filiæ Regis Angliæ Johannes Dux Brabantiæ invitatus fuit, ibidem in hastiludio à quodam milite interfectus.*

(2) Comes Cornubiæ est Richardus, ut supra ad Ann. 1255. frater Regis Eduardi, electus Imperator Ann. 1257. Qui & eodem anno, assumpto secum Florentio, qui in Anglia tum temporis, ex Anglia contulit se in Hollandiam, & ex Hollandia in Germaniam, ad consequendam coronam Regni, quam & consecutus XVI. Kal. Junii anni jam dicti. Quo & Maguntiæ VIII. Septembr. ut Rex Romanorum edictum proposuit, quod est apud Goldastum *to.* I. *const. imper. p.* 168. Chronicon Thomæ Wikes ad Ann. 1257. *Richardus Comes Cornubiensis in Regem Romanorum electus Domino Archiepiscopo Coloniensi, Domino Leodiensi Episcopo, Domino Trajectensi Episcopo, Domino Florentio Comite de Holland, & aliis quamplurimis Alemanniæ magnatibus ipsum quærere & Alemanniam deducere venientibus, ascensis navibus apud Yernemuth penultimo die Apri-*

niæ, ad quos spectat Regis electio, conveniunt, (1) & quendam nobilem de Nassouwen Radulfum nomine eligunt, qui paucis Regno fruitur. Nam per Adulfum Ducem Austriæ impetitur, quo Regno & vita privatur. Hujus Florentii Comitis tempore apud Scoten quidam famulus Florentius nomine nocte quadam, dum dormiens lecto jungitur, absque læsione qualibet per singula corporis spatia depilatur, cui etiam in tota vita sua nec pilus unus renascitur, quod vere scriptor præsentium, qui fatum viderat, protestatur. Hujus Comitis tempore erat Trajecti quidam Episcopus nomine Johannes, qui propriis militibus *Giselberto* videlicet de *Aemstel* & *Hermanno* Domino de *Worden* infestatur, qui respiciens ipsos licet terræ suæ majores despicit cogens eos se minoribus inclinare. Cujus causa præfati milites ad Comitem Hollandiæ tendunt ipsius consilium & auxilium implorantes. Quibus talis responsio redditur, se nullo modo contra ecclesiam vel ejus Prælatum velle aliquid facere. Sed suis omnibus ipsis astare volentibus pia mente frenum imponitur libertatis, ut quando vel quomodo voluerint ipsis auxilium totis viribus impendant. Quo facto prædicti milites contra proprium dominum omni honore dignum arma præparant, amicos convocant, per quos labore Hollandensium de Comitis licentia illo tendentium Episcopus vincitur, prælio fugatur, & dictorum voluntas militum consequitur, qua inimicus tam † præsidens inclinatur. Corruerunt enim ibidem bellatores egregii, videlicet Stephanus ac Frithericus de Zulen cum aliis armigeris approbatis. Ut vero hujus facti major notitia habeatur, locus, quo bellum fuerat, & Zoezerende dicitur, nostro carmine recitatur.

Anno CIↃ. CC. LXXXVIII.

† al. prudens.

Anno CIↃ. CC. XCIV. Nicholaus Papa moritur, cujus loco Cœ-

Aprilis, præpropere velificando, quinto die Maji cum XLVIII. *magnis navibus & duabus naviculis applicuit in Hollandiam ad oppidum, quod dicitur Durdrect, infra Regnum Alemanniæ, & in festo Ascensionis Dominicæ, quod eo anno contigit* XVI. *Kal. Junii, cum summa solennitate coronatus est, Conrado Archiepiscopo Coloniensi sibi manus imponente, quippe Geraldus Archiepiscopus Maguntiæ &c.*

(1) Insignis ἀνιςορησία: Rodulfus, ut notum, Comes fuit de Habspurch, Adolfus Comes de Nassouwen, Albertus Dux Austriæ Rodulfi filius. *Assouwen* non *Nassouwen*, diserte in MS.

Cœlestinus v. heremorum habitaculis veniens elevatur. Sed eodem Cœlestino Papatum resignante & ad heremum redeunte Bonifacius VIII. quæritur, & in Lateranensi ecclesia Pontificali infula decoratur. Iste Bonifacius quantus fuerit, non est necesse nostris inseri, quia ejus scientia ejusque probitas VI. Decretalium per ipsum videlicet compilato potest facillime demonstrari. Qualiter autem huic Apostolico *Philippus* Rex Franciæ propter justitiam contrarius fuerit, ipsum quoque missis ad urbem nunciis civibusque subornatis capi fecerit, qualiter insuper idem Papa cuidam in legibus Domino de Longaret, videlicet Willelmo, sibi manum imponenti responderit, ipsumque cum præfato Rege usque ad nonam generationis lineam maledixerit vix adjicimus. Cujus tamen maledictionis mysteria nostris fructificasse temporibus non negamus. Quartum enim à præfato Rege successorem infra octo annos vidimus, quod utique divinis flagellationibus dictisque maledictionibus imputamus. Post istum Papam sequitur *Benedictus* XI. Prædicatorum ordine, cujus magister fuerat plurimum commendatus. Post Benedictum Clemens v. tollitur qui Burdegalensis Archiepiscopus in Provincia sedem posuit, ibique vitæ spatium terminavit. Post Clementem Johannes XXII. Papatu suscipitur, cujus adhuc tempore hujus tenor carminis ordinatur. Tempore Florentii Comitis in terminis Hollandiæ pax summa floruit. Nam væ nobili si minimum contra justitiam provocavit. Cum itaque leone animalium Rege in cubili suo cum pacis gaudio quiescitur, per ursum, lupum, & vulpem insidiis provocatur, & quia vires deficiunt consilio nituntur polluere, & multis detractionibus perversisque studiis inclinare. A simili dum nobilis iste Comes in pace putat quiescere, & absque suspiriis panem suum manducare, supradicti de Aemstel & de Wurden milites, sed prædictis feris perversis actibus similes dictum Comitem nituntur corripere, ejusque famam sub silentio omni pravitatis carmine denigrare.

Anno itaque CIↃ. CC. XCVI. Florentius Comes Hollandiæ dum pro pace inter dictos milites ipsorumque adversarios facienda Trajectum tenderet, & in vigilia beati Johannis Baptistæ concluso negotio (1) deductionis causa ad campos propera-

(1) Tollendum hic insigne mendum ex Annalibus Henrici de Rebdorf: *Anno*, inquit, CIↃ. CCC. III. *Bonifacius Papa cum tanta ductio-*

peraret, assunt sæpe dicti (1) milites, quibus vestis sua geritur, cibusque digeritur, ipsum Comitem capientes, & ad castrum dictum *Cronenburgh* turba bellica deducentes. Quo mora minuitur. Unde ad villam dictam Muden eadem nocte trahitur, & in castro quodam, quod ut tunc * illo situm fuerat, ponitur.

* *ab illo.*

ductionis iret extra urbem in oppidum nomine Anania præfati expulsi de Columna &c. Freherus illud *tante ductionis* quid sit ignorasse nec assecutum se significat hac nota *. nec aliter post eum edidit Christophorus Gewoldus. Sine ulla hæsitatione legendum *causa deductionis. Deductio* idem hic quod *deduict* delectatio, oblectamentum. *Plaisir* dicunt Galli. Infra ad Ann. 1322. *Locus eligitur, ad quem deductionis causa dictus traditur extra villam custodibus deducetur*, & mox: *maledictus exiens capitur, & majorum præsentiæ summæ deductionis letitia præsentatur.* ** Pag. 171. *miles quidem causa venationis & non deductionis percipitur eisdem Francorum terminis tendere.* ** P. 179. *Hujus itaque causa nobilis Episcopus venationis deductionem circumquaque præcipit innuere*, & mox **: *cibo & potu præcipua deductione fruentibus &c.* Jo. de Beka in epistola ad Guillelmum Ducem. *Ideoque vobis &c. præsentem historiam &c. compilavimus: quam vestræ Reverentiæ pro quotidiana deductione transmittimus.* Constitutiones Siculæ *lib. 1. tit. 51. Si à litigantibus aut impetrantibus esculenta & poculenta, seu injectas, aut deductionem recepisse probentur.*

(1) Dominorum vestitu non famuli tantum usi, sed & nobiles, & qui in aula, qui Principi ab officiis, qui ejusdem familiares. Guilielm. de Nangis *to.* 11. *Spicileg. ad Ann.* 1314. *Duo vero præfati milites cum non solum tanquam adulteri, sed & dominorum suorum conjugii violatores nequissimi, cumque de eorum vestibus & familia reputarentur* &c. Loquens de hoc casu Jo. de Beka in Joann. 11. *Prædicti grassatores (proh pudor) adhuc ejusdem Comitis vestimentis amicti, ac eodem die suis alimentis in Trajecto depasti.* Assuta Principis insignia, quo facilius, cujus essent, posset dignosci. *Livrees*, ut in nota marginali est apud d'Achery locum jam dictum. Et his, ut id addam, fœminarum etiam nobilium vestis insignis. Schedas habeo manuscriptas, quæ rationes Ducis Alberti continent. Inter cetera in his ita: *In den eersten gecoft jegens Heyn Nagel myns Heeren Bontwercker omtrent den 1. Mart. Ann.* 84. *totter leveryen behoef, die myn Heere geven soude tot Paschen anno* 85. *&c. Item tot Delft gecoft omtrent St. Odulf twe gefineerde voeders voir der Vrouwen van der Lee tot hoer leverye roc. Item* totidem *voer der Vrouwen van der Doertoghe. Item twee voeder voer der Vrouwen van der Heerwinde*, & mox: *Bontwerc ter Leverye: Dese voorsz voeders syn gegeven tote Leve-*

** Imo Pag. 191. Nobis Pag. 608. ** Imo Pag. 206. Nobis Pag. 612.
** Eadem Pag. 200. Nobis Pag. 613. Aliud exemplum habes supra Pag. 530.

ponitur. In quo absque alicujus amici sive familiaris collocutione per triduum detinetur. Interea rumor flagitii hujus terras pervolans auribus Hollandorum percipitur, sed quid gens sine capite faciat ignoratur. Fit clamor, fit concursus, fiunt rusticorum consilia, quia nobilibus silentium imponitur. Nam quod in Comite per quosdam actum cernitur, omnibus imputatur. Tandem sic errante proposito Kenemaris navis aptatur, & turba plurima ad locum, qui supra *Muden* dicitur, properatur. Sed hæc via Comiti mortem intulit. Nam ipsum capientes nunquam de morte sua præsumebant, nisi forte ut nunc aliqui vellent eum ipsis subtrahere, & ad eorum dampnationem statu pristino relocare. Erat enim istorum propositum, si non possent sufficienti cautione cum Comite concordare, ipsum, quoad viveret, vel apud Regem Angliæ, vel Ducem Brabantiæ, Comitemve Flandriæ captivitate perpetua detinere. Interea dum Kenemari venientes castrum, quo Comes detinetur, proponunt spreta morte vallare, & inde dilectissimum Dominum omni virtute viribusque corporis procurare, & hoc à Gerardo de Velsen uno videlicet principaliorum suisque complicibus cernitur, mora spernitur, & omni festinatione fugæ præparatur. Et proch dolor sicut iniquo furi ad patibulum tendenti manus, sic æquissimo Principi equum ascendenti pedes

† Vid. Ubbon. Emmium.

leverye als hier na gescreven staet: & enumeratio dein fit multorum nobilium quibus pelles datæ ad mensuram, *die Heer van Arckel, die Jonchеer van Arckel, die Heer van Gaesbeeck, die Heer van Brederode, die Heer van Egmonde, die Heer van Abcoude, die Heer van der Lecke, die Heer van Vianen, die Heer van Asperen, die Heer van Montfoirde &c.* Principis vestitu ipsi, ipsorum usi ipsorum famuli, clientes, domestici, aliique. Verum numerus clientum, ne in fastum efferret, ne vel ipsis nobilibus vel Reipublicæ esset fraudi, interdum etiam circumscriptus, ut verbi gratia Medioburgi edicto anni 1347. *Willem Hertoghe van Beyeren &c. maken cont allen luden, dat wi om oerbaer, nutscap, ruste, ende profyt van onser poerte, onser gemeenre poerters van Middelburch met onsen gemenen Rade, ende bi versoecke van onser poerten voersz over een gedraghen syn, dat niemant die nu poerter is, of namaels wesen sal, niemants clederen dragen en sel, die gheen poerter en is in onser poerten voersz, uytgenomen ons ende onser nacomelingen Graven ende Gravinnen te Zeelant, ons Borchgrave van Zeelant, des Abs clederen van Middelburch &c.*

pedes sub jumenti pectore colligantur, & sic tendunt per viam pariter æquus & iniquus, justus & injustus, & quod debebat regere regitur pravo more, Dominum præcedit servus, & magistrum discipulus, omnique perversitate quod præfuit succedere coartatur. Ecce nunc Comes *Florentius* factus est Petro similis: nam qui in juventute ad voluntatis suæ placitum properat, ad annos maturiores veniens servo suo cingitur, & ad loca ducitur ipsi minimum commendata. Dum itaque dissimilibus via similis teritur, nec multum procul à supradicti castri porta receditur, ecce turba cujusdam villæ, quæ Narden dicitur, quasi pugnæ præparata eis obviam venit. Qua visa lictores vera dimissa semita per campos, & per devia ab occursu turbæ hujus decentia satagunt properare, motisque calcaribus equorum suorum levitate fossarum latitudinem transvolare. Sed cum nobilis Comes equum debilem haberet, pedesque ligatos movere non posset, præcipue tamen moram faciens, quia visis quasi de proximo hominibus suffragium speraret, dum nephandorum præcepto saltu equi fossam transcenderet, lutosa fossa equus cadens cum Principe declinatur, qui cum de facili non extrahitur, & sæpedicta turba istis malefactoribus quasi de proximo jungitur, quo nephandorum ductor, sicut aliis raptoribus raptor, præda nobilissima timuit spoliari, (1) ecce gladius trahitur, Comes cæditur, & quibus per ipsum sæpe victus

(1) Cæsus est Muderbergæ, ubi postea Capellam extruxit & dotavit Wilhelmus Comes III. Charta Ann. 1324. *Wi Willaem Grave van Henegouwen &c. maken cont allen luden &c. Want onse lieve neve die Grave Florens, daer Godt die siele af hebben moet, doot bleef toet Muderberghe in onsen lande van Aemstelle, wiens siele wi altoes souden geerne doen gedencken, ende hebben in ewelíken gedenckenisse, voir sire sielen, onser ouder sielen, ende der onsen, in der eere Gods, onser Vrouwen, ende alle Goids heyligen, gesticht, ende gemaket hebben tote der selver stede van Muderberch ene Capelrie bi enen goeden Capellaen, daghelix aldaer te verdienen, ende misse daer op te doen, als hy's gestaed is, die wise jof onse nacomelingen geven sullen om dagelix te biddene, ende te gedencken dierre sielen voersz &c.* Causa autem cædis non eadem traditur. Verisimilis, quam tradit Auctor, quod in gratiam percussorum noluit Comes fieri hostis Episcopi Trajectensis, cujus ipsi diœcesin vastabant hostiliter. Non diffitetur Meyerus, sed & perperam refert cædem ad Ann. 1303. & perperam ait Comi-

tus tribuitur, illis, proh dolor! viginti & uno vulnere perforatur. Tantus fervor tantaque vesania in hac nephandissima strage quibusdam tortorum affuit, ut visis jam decentibus piissimum Comitem defendere volentibus, quia minus fugiunt, scilicet manu armata sanguine respersa, capiuntur, quorum quidam animo fervente doloreque crescente capti à propriis consanguineis occiduntur.

Lugeat Hollandia Comite privata,
*Quo præbentur * grandia pacis, & armata*
Pauperi dans prandia manus est prostrata.
Jure dolet hodie dives & subtilis,
Nam quo viget pridie pax & forma vilis
Cadit vi invidiæ, morti fit servilis.

* al. *gaudia.*

Quis

Comitem spoliasse eos possessionibus, easque Episcopo concessisse; *Anno*, inquit, CIↃ. CCC. III. *Florentius Comes Hollandiæ, Guilielmi Cæsaris cæsi à Frisiis filius, à familiaribus suis Hermanno, Gerardo, Gisberto, dum aucupio animi gratia indulget, fœdo parricidio occiditur per causam, quod quibusdam arcibus ac possessionibus istos spoliasset in gratiam Joannis Episcopi, qui ecclesiæ esse bona contendebat.* Res ita se habet. Frisii, Kennemari, aliique seditiosi contra nobiles tumultuati cum castris eos passim & prædiis exuissent, Giselbertus de Amstel, ut amissa reciperet, fœdere cum iis inito, inconditæ turbæ Dux fit, & omnes suos inimicos, ne diœcesi quidem parcens, ope ejus proturbat. Jo. de Beka *in Joann.* I. Pax mox cum coiisset & obtineret Giselbertus potenter castrum de Vredelant acceptum pignori ab Episcopo, iter illac facientes, ut Episcopum irritaret, constituto ibi teloneo, exactionibus pressit. Indignum Præsul id arbitratus oblata ipsi pecunia castrum reddi sibi petiit. Negat se redditurum confictis causis Giselbertus. Ab invito ergo id Episcopus vi & armis recepit. Nec Comes Giselberto, sed cujus justior fuit causa, Episcopo tulit opem. Et hinc fomes odiorum. Beka *in Joann.* II. Sunt qui causam conjiciunt in Regem Angliæ Eduardum minus æquum Florentio, quod is spreto eo conjunxisset se Regi Franciæ Philippo. Matth. Westmonasteriensis *ad Ann.* 1296. *Comes Hollandiæ, soluto fidelitatis suæ freno, quo Regi Angliæ præannexus fuerat, dum Regis Francorum obtemperaret consiliis, à propriis domesticis est occisus.* Sed vix causa hæc verisimilis. Nec reticuisset eam Auctor, qui fere æqualis eorum temporum, si veri speciem habuisset. Alii aliter.

Quis quit ſcire talia, nec vexari mente,
Cunctis dans vernalia, & pro ſua gente.
Tollens inæqualia moritur cliente,
Huic piæ memoriæ convocans examen
Rex æternæ gloriæ conferat tutamen.
Auditor hiſtoriæ noſtris jungat, Amen.

Interea corpus honeſtiſſimi Comitis ſuorum manibus tollitur, & ad inſtantiam Friſonum villæ, quæ dicitur Alcmaer, magno exercitu ſociatur, cujus eccleſia recipitur, donec habita deliberatione apud clauſtrum Reynsburgh paratu debito ſepelitur. Anno Domini CIↃ. CC. XCVI. Idus Julii Hugo de Aſſendelf avunculus Domini Hugonis Abbatis Ekmondenſis XXVI. apud Medemlec à Friſonibus occiſus eſt, Et cum eo LXVI. eodem die. Noverit inſuper turba legentium, quod major turba Comitem interficientium caſtro quodam Domini de Aemſtel, dicto Cronenburgh, cauſa tutelæ nec non tuitionis recipitur. Quod cum mortuo Comiti adhærentibus percipitur, mora negatur, caſtrum vallatur, & noctu dieque infeſtatur, donec maledictis labore & fame afflictis invitiſſime, quia ſine ſpe miſericordiæ ad voluntatem obſidentium traditur, quo ſublatorum ſingulis more debito rotarum colliſio, poſtque colliſionem in elevando aliqualis exaltatio præparatur. Hujus vero maledictionis primi & præcipui, Dominus videlicet de Aemſtel & Dominus de Woerden, fuga ſubtrahuntur, & in exilio moriuntur. Quorum tertius de Velſen, videlicet Gerardus, caſtro ſupradicto cum ceteris capitur, qui paulatim ut prodat complices pœnis variis infeſtatur. Hujus perditioni majores ibidem aſtabant Principes, de variorum conſcientia, ſed præcipue Domini de Brederode inquirentes, qui ſuper finali ipſius carmine quaſdam formabant, quas & nos vidimus, literas hujus domini innocentiam continentes. Quapropter & idem nobilitate conſcia, quo nichil melius, verſus Angliam, ut infra ſcribitur, properat. Unde Johannem ut nunc hujus patriæ Dominum reducebat. Interea cum devotus Hollandiæ, Zelandiæ, ac Friſiæ populus ſicut ovis ſine Paſtore erraret, & ſicut puppis ſine gubernaculo vacillaret, vir nobilis Theodoricus Dominus de *Brederode*, quaſi ſolus inter ingenuos infamia carens,

naves,

naves præparat, amicos convocat, inter quos cum ceteris nobilibus Willelmus de Egmonda & Henricus in *Leyden* Castellanus milites affuerunt. Iste præfatus Dominus se LX. propriis expensis mare ingreditur, ventus conceditur, Dei pietate & salvis omnibus Angliæ partibus applicatur. Cujus adventus dum à nobilissimo Rege percipitur, nuntius mittitur, & pius Dominus suo præclaro comitatu majestati regiæ præsentatur. Causa vero quare Anglia petitur nobilissimo Principi breviter discutitur, cujus deliberatio diebus pluribus protelatur. Hujus hora miseriæ Johannes Comes Hannoniæ versus Hollandiam dirigitur, percipiens quod castrum in Medelmec Frisonibus vallatum vix defenditur. nam turba nobilium illo sedentium fame tangitur, equus occiditur, cujus carnibus cupiditate maxima satiatur. Sed Dei gratia prædictus Comes honesto Hollandorum exercitu affuit, quo Friso subjicitur, & castro obsessorum turba strenuitate nobilissima quamvis labore maximo liberatur. Cum ita que Hollandensium apud Angliam mora extenditur, temporeque expenditur, ad instantiam piissimi militis, Domini videlicet de Brederode, ceterorumque Hollandensium, Regis edicto officiorum Prælati advocantur, quibus res nuptiarum jubentur præparari, & illas ad honorem *Johannis* nunc Comitis Hollandiæ, suæque honestissimæ conjugis, Regis videlicet filiæ celebrari. Quibus prout decebat peractis, nec non Domino de Brederode, suæque societatis singulis speciali munere provisis, naves inæstimabili ornamento præparantur, quibus Johannes Comes Hollandiæ suaque sponsa decentissima Domino de Brederode per Regem speciali obsecratione commissi introducuntur. Et sic benedictione accepta Anglia deseritur, velum tollitur, & navis Christo ductore maris fluctibus infestatur.

Anno CIↃ. CC. XCVII. (1) Johannes Comes Hollandiæ de partibus Angliæ cum sua nobilissima conjuge ad terram propriam rever-

(1) Nicol. Trivettus apud d'Achery *to* 8. *Spicileg. ad Ann.* 1297. *Elisabeth filia Regis Angliæ post festum Epiphaniæ connubio jungitur Johanni Comitis Hollandiæ filio & heredi, quem pro hereditate patris nuper occisi assequenda una cum uxore, conducente eos Umfrido de Boun Herefordiæ & Essexiæ Comite, remisit Rex Angliæ ad propria cum honore.* Quibus fere verbis & Th. Walsingham utitur ad Ann. 1298.

revertitur, & apud terram Zelandiæ portui, qui dicitur Vere, suis navibus applicatur, cujus loco his temporibus miles quidam Wulfardus nomine præficitur, qui cum ceteris nobilibus Comitis consilio jungitur, & etiam in tantum præ aliis quam per ipsum pius Dominus de Brederode in sibi per Regem nobilissimum commissis, id est, in Comitis custodia supplantatur. Nam dum quadam die essent pariter apud Reymerswale, & ab illo loco Dominus de Brederode simplex nec fraudem cogitans cujusdam causa negotii ad villam, quæ dicitur *Zirickzee*, per Comitem mittitur, Wulfardus cum Comite navem ingreditur, qui ad castrum suum ducitur, in quo exclusis sibi displicentibus observatur, venerabilique Domino de Brederode super Comitis licentia atque super reditu ad propria nuntius destinatur. Interea stultissimi Frisones sicut canis ad vomitum redeuntes tempestate malentes deficere, quam pacis tranquillitate gaudere antiqua rabie induuntur, ut nunc Johanni Comiti sicut suis per præterita parentibus opponuntur, dicentes ipsum non esse Florentii Comitis verum filium, sed fictitium ad eorum illusionem à terræ Principibus ordinatum. Cum itaque hujus erroris notitia atque ** tumoris materia Comitis suorumque nobilium percipitur, Comes offenditur, suorumque consilio exercitus colligitur, & ad villam, quæ dicitur *Alcmaer*, ordine pulcherrimo properatur. Frisones vero adventum Comitis suique exercitus percipientes, & suam patriam usque ad mortem defendere volentes (1) in villam, quæ *Vronle* dicitur, conveniunt, in quo fortunæ munera bellique discrimina suscipere moliuntur. Comes itaque cogitans sibi plura fructuum de pacis concordia

** An *rumoris*?

(1) *Vronen* hæc seu *Verona*. Hollandiæ Borealis primaria olim urbs, ut frequens vulgi opinio est, ** & tot fabulis decantata. Sed æqualis eorum temporum, aut locuples satis Auctor, quo probetur id, nullus est. *Villam* vocat Willelmus, *pagum* Chronicon

** De hac fabula extat Libellus hoc Titulo.

Gedaante en gesteldheid van Westvriesland voor den Jaare MCCC. en teffens den Ondergang van het Dorp Vroone; aantoonende dat de gemeene vertelling van een belegering en verwoesting van een magtige Stad, die Vroonen zoude gebeeten hebben, niet anders is dan een Verdigtsel &c. door Simon Eikelenberg. t' Alkmaar. 1714. *in 4to.*

cordia quam de belli discrimine proventura, nam cum bellum quodammodo fuerit intestinum, quæcunque pars vinceret suorum semper aliquis vinceretur. Unde omni lenitate paternis monitis, nec non suorum nobilium precibus studet præfatos Frisones dirigere, & ad statum debitum inclinare. Sed ipsi more aspidis aures obturantes preces & monita obstinata elatione & elata

con † Rhythmicum. Nec hi invicem tamen diffident. Villa & urbs est & pagus. Supra ad Ann. 1204. *Deinde villam, quæ Muthen dicitur, assidentes* &c. & mox: *Morabatur autem Lothewicus in villa Vorscot* &c. De excidio Willelmus nihil. Contra Chronic. Rhythmicum:

Ende verbernden al te bant
Dat dorp van Vronen altemale.

Vronen autem utrumque. Olim pagus, mox urbs. Sed tum recens adhuc condita. Unde & *novam* vocat Willelmus mox. Si excisa hæc ob contumaciam, si dum copiis circumsessa, inter flammas periit ferrumque, non necesse est, ut miremur. Verum refert expugnatam, postquam diu obsessa, & sic excisam, excerptum ex veteri Codice Egmundano, quo & modus rei gestæ, & universa historia adjuncto, quicquid ad rem pertinet, sed fides penes Auctorem sit, ob oculos exhibetur:

Anno Domini CIↃ. CCC. *tertio Verona Occidentalis sive minoris Frisiæ mater, caput, & domina, contra Joannem Hollandiæ Comitem rebellare incepit. Nolebat enim à modo subesse Hollandiæ Principibus, sed cogitabat permanere in libertate pristina. Nam tumultuantes consurrexerunt in manu valida, & mutuo dixerunt: Venite, conglobemur in unum, & defendamus libertatem nostram. Venite, rebellemus contra Joannem Comitem, si forte prævalebimus contra eum. Quod factum dum Comes percepisset fremuit iracundia magna. Quapropter arma protinus induit, & civitatem Veronensem armipotenter vallavit obsidione gravissima. Veronenses nihilominus globo facto novies, ut ajunt, multiplicatum educentes exercitum forenses hostes tam fortiter absterruerunt, ut sæpe multi ab utraque parte neci darentur. Consilio autem Hollandini*

† Pagum etiam vocat Vorperius Thaborita, Auctor adhuc ineditus, eumque cæsis ad eum Frisiis, & regionem ei circumjectam, à Joanne ait succensum; nec præterea quicquam addit, nisi cladibus territos Frisios Occidentales tandem tum submisisse se, fœdere icto cum Hollandis, nec unquam deinceps violasse id, *lib.* 3. *hist. cap.* 35.

elata obstinatione despiciunt, & ad bellum finaliter dictis omnibus inclinantur. Quodam itaque tempore cum Comiti suisque nobilibus expedire cernitur, armis induitur, & inopinata die turba Frisonum quarta videlicet feria cum ipsis bellandi propositum quinta feria haberetur. O quam præclarus populus, quam gloriosus exercitus, unius juste regiminis hic perverse

dini inito corruperunt unum de Burgimagistris jam dictæ civitatis pro quadam summa pecuniæ, quatenus eam dolose traderet oportuno tempore. Erat autem Burgimagistro nomen Phobus. *Nec mora quin pugiles extraneorum agminum cum Comite in manu valida hora optata ibidem adsunt, & à prædicto traditore intromissi clam custodibus & sine difficultate & resistentia dolose hanc urbem ingressi sunt, quia jam dictus* Phobus *eorum adventum præstolabatur. Qui statim cœperunt quærere suos adversarios & rebelles Frisones, ac apprehendere & interficere, & profugare de civitate, non parcentes ordini, ætati, aut sexui. Quibus omnibus, ut præmittitur, flebiliter peractis,* Johannes *Comes accepit spolia civitatis, & incendens dedit eam in ore ignis, ac etiam præcipiendo inhibuit iterum restaurari. Sicque Verona illa gloriosa combusta, & lapis super lapidem non relictus, jam de cætero facta est inhabitabilis hominibus, quia nihil penitus dimissum est stare. Fortitudo enim ejus desolata est sicut solitudo, dies festi ejus conversi sunt in luctum, & honores ejus in nihilum. Secundum gloriam ejus multiplicata est ignominia ejus, & omnis compositio ejus ablata est. Quæ erat libera, facta est ancilla. Omnis qui transiturus est per eam sibilabit, & movebit manum suam. Miserabile sane tunc erat spectaculum transire per civitatem, & intueri tam cito magnificam famosæ urbis disparuisse gloriam. Quapropter* Verona *non immerito assumere videtur lamentum & dicere: Videte omnes amici mei & considerate, quoniam ego famosa per totam Frisiam, quodammodo ad nihilum redacta facta sum vilis valde. Infirmata est virtus mea, dedit me Johannes in manu, de qua non potero surgere. Unde & hodierno die frugum ferax cernitur esse solum, quod fuit præclarissimarum domorum & stratarum ferax. Monstrantur in eodem loco vestigia imo ruinæ ædificiorum templi priscorum accolarum industria olim parati, sed nunc externorum hostium feritate belluina funditus solo coæquati. Eo siquidem loco Veronensis lapis maximus foditur. Itaque destructa civitate, cum Phobus, sicut affirmare fideles audivimus personas, una cum Johanne Comite per eam deambularet, & parentes, cognatos, & amicos universos in ore gladii horribiliter videret jugulatos, commota sunt viscera ejus, & pœnitentia ductus flere cœpit amare. Comes autem hoc videns, & talionem illi non talem, qualem promiserat, reddere volens, hominem sceleratum apprehendi præcepit, ac in castro* Nuburch *sub arcta custodia in-*
cin-

verse jungitur, & qui jure invicem defensionis clipeo protegitur causa alterius destruendi vehementi spiritu fertur. Relatione percipitur, quod quidam Anglici milites his astantes, & utriusque partis ordinationem percunctantes, quod mente conceperant, tali carmine protulerunt: Vere si iste exercitus concors, & in invicem bene dispositus, à latere uno in fine Regni

vinculis collocari jussit, donec quid de illo ageret maturius deliberaret. Sic traditor pessimus cathenis, carceribus, & fame torquetur, ferrum pertransiit animam ejus, sedet in mendicitate & ferro, & non est, qui moveatur super contritione, pallescit jejunio facies, victualibus interdictis, virtusque corporis in detrimentum animæ migratura, & vernans in facie decor natura succumbente marcescit. Evenit ei, quod beatus Job de proditore impio protestatur dicens; divitias, quas devoravit, evomet, & de ventre ejus extrahet eas Deus, luet quæ fecit omnia. *Diebus quippe dehinc aliquot elapsis sæpedictus* Phobus *sub castro* Nuburch *in foveam profundissimam missus, lutoque & ruderibus obrutus, vivus, ut fertur, defossus est. Et proinde turris illa, sub qua prædicta contigerunt, nomen* Phobi *sortita est usque in bodiernum diem. Sic cum Datban & Abiron remunerari debuit successor Judæ, filius avaritiæ, servus Mammonæ, semen Chanaan, germen viperarum, membrum diaboli, minister Sathanæ, præambulus Antichristi. Cecidit impius in laqueum quem tetendit, & in verticem ipsius iniquitas ejus descendit. O rubigo animorum avaritia! o tinea cordium cupiditas! quæ sic hunc pestiferum traditorem excæcasti; ut Dei & judiciorum ejus oblitus neque suæ parceret animæ neque famæ. Consumetur quidem pecunia, sed nota proditionis non delebitur. Tanti sceleris immanitas derivabitur ad posteros, & in ungue adamantino hæc iniquitas scribetur. Porro progenies Phobi, ut multi referunt, notari hoc vituperii canone censita est, ut ex rotunditate oculorum inferat hominibus traditionis pessimæ memoriam. Contigit autem prædicta Veronensium strages tertio Idus Martii. Datum.* Joannes de Hannonia accinxit fortitudine lumbos suos & Veronæ tentoria disrupit. *Datum.* Lux, lex, dux Frisonum rite cadit alta Verona. Datum: *Celso Macedonii festo Fresonia plorat. Datum.* Benefac Domine bonis & rectis corde. *Datum.* Ecce cadit mater Frisiæ. *Datum.*

Mille trecentenis Domini currentibus annis,
I. ter appone referuntur bella Veronæ.
Ante diem quartam Gertrudis lis fuit acta,
Tunc Hollandina gens bellica spumat in hostes,
Viribus invictis, hostibus irruit armis.

Regni Angliæ fuisset, invito Rege ad finem alterius lateris processisset. Et ecce tam probus exercitus, tam valens populus, uni Domino per jura subditus, invidia excitatus contrarie armatur, & in quadam planicie novæ urbi contigua progressu horribili, nec non pace debili sociatur. Fit sonus gementium, fit clamor cadentium, qui putat stare sternitur, & pars qua pax diligitur, & qua invite ad pugnam tenditur, Comitis videlicet, erigitur, atque brevi tramite spe victoriæ confortatur. Nam nobilitas Hollandiæ & Zelandiæ, sicut semper, ita & nunc, pro primi ictus contendunt bravio, & quis eorum præcederet, non verbis, sed cursibus terminatur, quia

Datum. Nolite, nolite credere amico. *Unde & prædicta civitatis incolæ bene possunt assumere verbum sequens:* Vocavi amicum meum Phobum, & ipse decepit me, quia quæsivit semetipsum. *In quolibet autem prædictorum versuum per se literis; quibus numerus amplificari potest, aptissime invenitur annus Domini, quo* Verona *destructa fuit. Ecce quam magna miseria huic civitati inflicta est. Erat enim prius libera absque aliqua exactione, sed modo propter rebellionem ad nihilum deducta, non attendens illud quod scribitur* Numer. XIV. Noli rebellis esse contra Dominum. *Omnia prædicta & multa alia recitantur passim de hac Verona, quæ si vera fuerint, veritati non contradicimus. Veruntamen nullam exinde certitudinem ex veris historiis aliquatenus indagare potuimus. Verona vero, sicut in quodam libro scriptum repperi, interpretatur* vis Romana, Væ Romæ, *vel* Vi ruens.

Et hæc hactenus de Verona. De qua in veteri missali etiam carmen hujusmodi:

Duysent drie hondert doe men screeff,
Ende drie daar noch aan bleeff,
Voor den vierden dach St. Geertruyt,
Heylige Juffrou, Godes bruyt,
Doe vielt alhier te voren,
Dat die van Vroon den stryt verloren.

Unum hoc tantum addam: Cæsos Frisios ad Veronam & cæsis his excisam dubitari vix potest. Dubitatur de modo. Nec ὁμόχρονος quisquam extat, ex quo discere eum possis. De tempore etiam lis est. Nec in Chronosticis quicquam certi. Ad Joannem referunt Hannonium, ad ann. 1303. quod adscribendum Joanni I. Vid. modo Auctor, ut & Chronic. Rhythmicum. A quo nec Vorperius, de quo dixi, dissentit.

quia fossarum fundo se levante nec non palearum injectione redundante diversa semita struitur, quibus disjunctim Hollandia & Zelandia nititur, quæ earum priorem ictum imo priorem palmam hostibus susciperet, atque victoriæ gloriam optineret. Erat itaque in conflictu Frisonum societas duabus disjunctim partibus ordinata. Unde Zelandiæ populus uni congreditur, & illa quasi pro majori parte in fugam versa optatis terminis salvo corpore sociatur. Reliqua vero pars, cui nobilitas Hollandiæ jungitur, quavis parte cingitur, in qua nec solus, qui nuntia deferat, reservatur. Cadunt hoc tempore plus quam tria Frisonum millia salvo quasi ex toto Dei gratia Comitis exercitu, in quo solum quatuor deficiunt. Quorum duo nobiles, Dominus videlicet de Arkel & Johannes de Dorthoge absque vulnere suffocantur. Comes itaque *Johannes* habita hac victoria versus Hollandiam revertitur, & deinceps Domini *Wulfardi* animus contra inimicos, & etiam in ceteris ad placitum permovetur. Primum vero suæ intentionis studium scribitur, quo nobilis ille miles apud *Vronle* pro Comite multa sustinens, videlicet *Johannes* Dominus de *Renesse*, à Comite despicitur, & quasi proscriptus Zelandiæ terminis relegatur. Wulfardus vero sæviens & ad placitum multa disponens incipit Hollandensium animo despici, & invidiæ stimulis laniari. Interea cum quodam vice Comes Johannes apud Curiam suam, quæ *Haga* dicitur, quiesceret, & Wulfardus de Vere miles prædictus cum eo ibidem existeret, fit tumultus nobilium, fit concursus clamantium, & dicentium, Ecce traditor adest, quanto tempore sustinebimus, ipsum regnare super nos, venite, occidamus eum, & videamus, quid prosint illi opera sua, quibus Principem hactenus infestavit. Hæc & his similia, licet saluti contraria turba quædam nobilium sæpe ruminat, quibus tandem dies ultionis præfigitur, horaque qua conventio fieret assignatur. Cujusmodi negotium dum forte alicujus relatione Wulfardo percipitur, ipse summo diluculo de *Haga* cum Comite fugiens apud Sciedam navem ingreditur, qui mox de Mosa nobilibus sibi non casu sed deliberatione obviantibus reportatur, quorum quidam ipsum immediate volebant occidere, quod alii propter Comitis potentiam nolebant aliquatenus sustinere. Ducitur itaque Wulfardus licet invitus ad villam, quæ communi nomine *Delf* dicitur, ubi cum Comite

* jam pene.

mite domum quandam lapideam ingreditur, * jam bene evadere disputans, & mortem quam prius sibi adesse timuit, non formidans. Interea tumultus nimius concursusque maximus coram domo percipitur, talique carmine vox multitudinis exaltatur: *Date nobis traditorem, vel domum incendemus, & omnia quæ in ea sunt pariter comburemus.* Et sic qui intrinsecus erant timore coacti Wulfardum lorica exutum, solaque diploide indutum tanquam canem rabidum januis ejiciunt. Qui astantibus suscipitur, & quasi mille ictibus perforatur, & qui die pristina sedebat in throno hodierno tempore absque ullius attractione tanquam despectissimus jacet in luto.

Anno Domini CIƆ. CC. XCVIII.

Dives Wulfardo studeat mentis tibi cardo,
Qui similis pardo prius hic jacet ordine tardo.
Cunctis prælatus Libani cedroque notatus
Hic inclinatus jacet, ut jubet ordo beatus.
Namque superborum labor, & via mentis eorum,
Dum vult cœlorum Rex, transit ut umbra minorum.

Fuit hoc tempore quidam Balivus Zuithollandiæ nomine Aloudus, qui timore Dordracensium sibi licet minus juste adversantium in castro quod dicitur *Crayenstein*, recipitur. In quo cum suis quasi ab incursu hostium securus quibusdam temporibus hospitatur. Iste mortuo *Wulfardo*, suo videlicet protectore, à Dordracensium communitate verbis nephandis omniumque detractionum carminibus infestatur. Cujus ad præsens mansio circumquaque cingitur, qui modico intervallo castro descendens inimicorum veniæ præsentatur, quibus cum suis navigio recipitur, *Dordracum* ducitur, quo in navis exitu cum duobus fratribus ceterisque famulis miserabiliter laceratur. Interea mortuo Wulfardo à nobilibus Hollandiæ strenuus Princeps virque sagacissimus (1) cognato suo præficitur Johannes scilicet Hannoniæ Comes. Nam & ipse de patris Florentii latere

(1) Et hinc nomen utriusque etiam chartis præponitur, ut Ann. 1299. *Wy Jan Grave van Hollant, van Zeelant, ende Heere van Vrieslant, ende Jan van Avennes Grave van Henegouwen maken cond.*

latere proximus reputatur. Post cujus adventum non longo tempore Johannes Comes Hollandiæ febribus tangitur, lecto jungitur, & sine aliqua suæ carnis propagatione (1) apud villam propriam, quæ Harlem dicitur, dissenterio moritur, qui in claustro dicto Reynsburgh paratu debito sepelitur.

Anno CIↃ. CC. XCIX. Johannes Comes Hannoniæ filius (2) amitæ Florentii patris Johannis proximo defuncti à nobilibus, nec non à communitate in Dominum & in Hollandiæ Comitem suscipitur, (3) & in villis singulis juramenti tramite confirmatur. Iste Comes primo suæ confirmationis tempore sen-

condt allen den ghenen, die desen brief sien sullen, dat wy Boudyn van Roden wysen op syn goet, ende geven hem die Heerlickheyt van Roden hoghe ende laghe &c. Gegheven tot Zierickzee &c.

(1) Rexitque Hollandiam *duntaxat annis tribus, & mensibus sex, multaque bella & prælia commisit*, ut ait Trithemius in Chron. Hirsaugiens. ad Ann. 1296. Sunt qui veneno eum scribunt extinctum, ut Meyerus ad *Ann.* 1303. Nec aliud sensit, ni fallor, Guilielmus de Nangis ad Ann. 1296. apud d'Achery *to.* II. *Spicileg. Florentius Comes Hollandiæ, & non multum post filius ejus unicus, à quodam milite proditionaliter occiduntur: quorum necem Comes Hannoniæ Joannes vindicans Frisiam & Hollandiam consanguinitatis obtinuit ratione.*

(2) Aleydis hæc Wilhelmi Regis soror, non Balduino nupta de Avesnis, ut supra perperam scripsit Auctor, sed fratri ejus Joanni. Nec ratio est dubitandi. Nam ipsa est, quæ eum vocat sic, ut charta Ann. 1280. *Aleydis quondam uxor D. Johannis de Avennis notum facimus universis præsentia visuris &c.* Charta Ann. 1270. *Nos Aleydis uxor quondam Domini Johannis de Avennis universis &c. ad notitiam omnium volumus pervenire, quod nos monialibus in Lausdunis &c. pro anniversariis prædictorum nostrorum, karissimæ matris nostræ Dominæ Mechtildis quondam Comitissæ Hollandiæ, nec non dilectissimi quondam Domini nostri & mariti Dn. Johannis de Avennis claræ memoriæ &c.*

(3) Cives ipsi præstabant, ipse civibus juramentum. Moris autem, ut eo nomine singulas urbes adiret ipse. Et exemplum insigne est, quod præbuit Comes Wilhelmus Bavarus, filius Magaretæ. Ex Archivo feudali Hagæ id descripsi, ut sequitur: *Hertoghe Willem &c. quam in Henegouwen in Julio omtrent Sinte Margrieten dach int jaer ons Heeren* CIↃ. CCC. LVI. *ende wert ontfaen Grave te Henegouwen te* Bergen *in Henegouwen des Vridags op divisio Apostolorum, dair men jegens him quam in den grooten feeste, ende dede sinen eed op te merct op Sinte* Waldetrudis *tombe, ende na noene reet by tot* Songys,

sentiens sibi quosdam in partibus Zelandiæ rebelles parato navigio, collecto Hollandiæ populo, versus partes illas dirigitur, & loco, qui dicitur *Vere*, ordinata multitudine sociatur. Quo in adventu Comitis turba ipsi contraria à facie ejus subtrahitur, & per dies aliquos suorum præsentia propriis liminibus elongatur. Die autem quadam dum à Comitis exercitu ad placitum proceditur, mansio inimicorum destruitur, & omne, quod eorum poterat cedere utilitati, devastatur. Ecce hora, qua mendæ ignoscitur, crimenque despicitur, noctis videlicet crepusculo repentinus horror, horribilisque ** tumor de inimicorum adventu innotuit, & Hollandiæ populus, quæ visu non potuit tactu didicit, nam inimicorum præsentia ictu percipitur, quæ obscuritate temporis visui denegatur. O nefanda obscuritas! ô tenebræ detestabiles! nam per vos nobilis strenuitas, strenuaque nobilitas subjicitur, quæ summi adjutorio solis præsentia salvaretur. Cedunt in præsenti propter vindictam Domini *Wulfardi* multi nobiles, ab ejus proditione immunes, pluribus etiam vero tramite sors dirigitur, quorum consiliis vel consanguineorum manibus præfatus miles mortis nexibus implicatur. (1) Interea Adolfus Rex Alemanniæ ad quorundam subordinationem & instantiam versus † Hollandiam pro-

** *An rumor?*

† *Hannoniam.*

Songys, *daer Sinte Vincentius reliquien syn, die Sinte* Waldetrudis *man was, ende dair dede hy syn eet, ende des Sonnendachs daer na wert hi ontfangen Grave van Henegouwen tot* Valenchyn, *ende dede daar syn eet, ende des Dincxdachs dair na quam myn Heere tot* Keinoit, *ende bleef daer tot des Donredachs toe, ende des Vridags op Magdalenen quam hi tot* Mabeugen, *dair men tegens him quam mit processien, ende mitten heyligen, ende dede dair syn eet. Des Dinxendachs dair na, dat was die* XXVI. *dach van Julio voersz, des anderen dages na Jacobi ende Christophori quam myn Heere tot* Halle, *dair hi ontfaen wert, ende aldaar was die Hertoghe van Luxenborch ende van Brabant, ende ontfinc dair syn goet van mynen Heere van Henegouwen, ende dede minen Heere manscip. Ende dit syn de goede, dair hi manscip of gedaen heeft. . . . . Ende hier over waren vele van hare beyder manne, als die Seneschal van Henegouwen, die Heere van Bredu, die Heere van Cranendonc, die Heere van Renaes, ende andere vele Heeren. Ende des Woensdachs daer na quam myn Heere tot* Aeth, *ende wert daer ontfangen, ende dede daer syn eet, ende after eten reet hy tot* Lessines, *ende wert dair ontfangen, ende dede dair syn eet.*

(1) Non Adolfo id adscribendum, sed Alberto Austriaco. Hic enim qui persuasus, cum Joannes Comes I. sine liberis decessisset, Comi-

proponit tendere, & Johannem pro præsenti Comitem infestare. Cujusmodi casus dum Hollandiæ Domino percipitur, ipse convocatis nobilibus causam studet discutere, & eorum consilio in occursum Regis maturare, quorum propositum fatur per singula rerum dictamine confirmatum. Unde cum Rex Novimagio affuit, & adventum Comitis tali ordine percipit,

Comitatum Hollandiæ velut feudum Imperii ad Imperium devolutum. Qui ut vi Joannem Hannonium depelleret de possessione, armatus ex Germania Neomagum descendit. Verum frustra & nequicquam. Suis enim vicissim objectis copiis Joannes Albertum, ne quid tentaret ultra, ab incepto deterruit. Et longe justior Joannis causa. Nam Hollandia quidem feudum, sed nec rectum, nec ligium. Proprii generis erat feudum, sed cujus nomine, nisi ultro & à volente, servitia nulla præstita. Fateor Comes vasallus. Verum liber non ligius. Nec servitiis obstrictus, nec obnoxius tributis, nec legibus, nec judiciis Imperii subjectus. Vasallus, sed cui investitura vix necessaria olim visa. Nam nec omnes investiti. Siqui sunt, qui investiti, hi vel metu ad id adacti, ut inter ceteros verbi gratia, belli causa propulsandi, Joannes Hannonius. Alii certis de causis ultro id postularunt, ut postulavit Margareta, teste conjuge Ludovico in charta Ann. 1346. *Hinc quum Spectabilis Wilhelmus Comes Hollandiæ, Zelandiæ, Dominus Frisiæ divæ memoriæ, affinis noster perdilectus, proh dolor! diem clausit extremum, nullo ex se vero legitimo relicto herede, cumque inclyta & præclara Margareta Romanorum Imperatrix semper Augusta, contboralis nostra karissima, præfati Comitis soror antiquior ex utroque parente, nobis instanter supplicavit, ut ipsam tanquam veriorem & proximiorem heredem de dictis Comitatibus Hollandiæ, Zelandiæ, ac Dominio Frisiæ investiremus, Nos precibus attendentes &c.* Trithemius in Chron. Hirsaugiens. ad Ann. 1300. *Eodem anno Albertus Rex Romanorum in manu valida intravit inferiores partes Alemanniæ, animo & intentione debellandi Joannem Comitem Hannoniæ, qui Hollandiam, sicut diximus, occupaverat. Cumque ad Noviomagium Gelriæ pervenisset, tales per omnem regionem fecit literas divulgari: Noverint universi, quod Albertus Rex Romanorum semper invictus vacantem Hollandiæ Principatum Romano potenter incorporavit Imperio, quem Carolus Imperator olim Magnus Theodorico Comiti donavit in feudum. Audiens autem Joannem contra se cum exercitu venturum multitudinem armatorum maximam congregavit. Cujus animositatem simul & fortitudinem Rex veritus cum eo pacem iniit, mediante Archiepiscopo Coloniensi, & ei Hollandiæ Comitatum in feudum ab Imperio semper accipiendum concessit.* Et quod adhuc plus est, aliud vix quicquam ab iis, qui investiti, præter

cipit, ipse quasi immobilis illico manens ultra de minimo non movetur. Cui Comes quasi de proximo tenda nobilissima sociatur. Fiunt itaque inter præfatos quandoque per biduum vel per triduum quædam pacis intervalla, quibus ex utraque parte sollempnes nuncii conveniunt sibi mutuo colloquentes. Qui cum tali modo diebus variis se percunctassent, & regales exercitum Comitis invadere defecissent, Rex brevi consilio, unde venit, revertitur, & Comes cum suis Hollandiæ terminis sociatur. Rex iste cognatum quendam sororis suæ filium habuit, qui per ipsum injuriam sibi satisfieri multis temporibus cum instantia postulavit. Cum autem quadam vice flumen quoddam navigio pertransirent, famulus, ut sæpius, (1) sua requirens extracto gladio suffocavit. Hujus insuper hora, sicut & per Dominum Wulfardum supra miles honestissimus apud *Vronle* probitatis suæ meritis reputatus, nec non ibidem quam plurimum vulneratus, videlicet Johannes de Renesse, inimicorum

præter fidem promissum. Plenius rem excussi *lib.* 1. *de Nobilit. cap.* 33. Nec ab iis, quæ ibi dixi, diversum pronunciavit Carolus v. Imperator in sententia ab eo lata Ann. 1549. inter Ordines Hollandiæ, urbesque Medioburgum, Goesam, Mechliniam, ex una, & Ordines Brabantiæ ex altera partibus, quam videre est apud Bort *tr. van Arresten cap.* 4. *n.* 34.

(1) Levoldus de Northof apud Meibom. *to.* 1. *rer. Germ. ad Ann.* 1308. *Eodem anno in die Apostolorum Philippi & Jacobi Albertus Rex à nepote suo occiditur, & succedit ei Henricus Comes de Lutzenburg.* Contra non à nepote, aut ut clarius ait Auctor, à sororis suæ filio sed à patruo occisum ait Chronicon Elwangense ad Ann. jam dict. *In die Apostolorum Philippi & Jacobi occisus est fraudulenter Albertus Rex Romanorum à patruo suo Duce Joanne, & à quibusdam aliis, quorum unus est dictus de Wart., & alius de Palmis.* Rursum non patruum, sed fratris filium Joannem, quod Sueviæ administratio adempta ipsi ab Alberto, Peucerus ait in Chronic. Et perperam haud dubie Chronicon Elwangense. Nam & Meyerus Albertum ait patruum Joannis, eundemque & tutorem, cæsum autem à Joanne, quod impatiens tutelæ. Sic ad Ann. 1208. *Joannes filius Rodulphi defuncti Ducis Sueviæ Albertum Augustum patruum ac tutorem suum, ut se tutela eximeret, interfecit. Aderant illi ad patrandum tam fœdum parricidium Rodulphus Wartius, qui equo distractus rotæ supplicio periit, Waldricus à Palma bonis & ipse & vita spoliatus.*

corum traditione, atque invidentium consilio & detractione per Johannem ut nunc Comitem à patria sua proscribitur, qui ad Flandriam tendens ibidem per Comitem sustentatur.

Anno CIↃ. CCC. erat apud Trajectum quidam Episcopus Willelmus nomine, cui cum quibusdam civitatis suæ Burgensibus via dissimilis teritur, & in tantum quod Episcopus à quodam Burgense, qui dicitur *Jacobus* de *Lichtenberch* captivatur. Quod cum ab aliis villanis ægre recipitur, Episcopus à captivitate solvitur nec non à sede propria tanquam barbarus relegatur. Qui mox ad sibi fideles ultra flumen, quod dicitur Ysel, morantes transfertur, quibus benigne suscipitur, negotium discutitur, quo mora seposita ad ipsius voluntatem regalis exercitus præparatur. Quod dum minus fideliter populo Trajectensium percipitur, versus Hollandiam pro suffragio tenditur. Quo ad instantiam quorundam nobilium, currum proprium sequentium, in Comitis absentia, sed de ipsius licentia exercitus præparatur. Quadam insuper die cum rumor adventus Episcopi suique exercitus innotuit, & hoc Trajectensium relatione turbæ Hollandensi innotuit, armis induitur, mors despicitur, donec loco, qui dicitur *Hogewoert*, populus Hollandiæ præsentatur. Cum itaque nobilissimo Præsule veniente, nec non villam sedis propriæ expugnare proponente Hollandiæ populus conspicitur, cassis ligatur, frenum laxatur, & more pii patris pro tenore sanctæ matris ecclesiæ contra iniquos filios belli certamine provocatur. Sic flos iste cleri, stans pro forma veri, videns portas civitatis, ad quam mens dirigitur clausas, nec quosdam ejus incolas pugnæ præparatos, contra Hollandensem populum licet invitus vertitur, qui quasi ante omnes adversariis bellum impetu sociatur:

Erras præsul nobilis
Nimis festinando
Maneas immobilis.
Tuis propinando
Vultum, & sit debilis
Te vexans sic querelis.

Sed frustra: nam iste Willelmus Præsul pulcherrimus, clericorum optimus, nec non de meliori gremio Brabantiæ genitus,

tus, summa * voluntate, equi levitate, inimicos semel transvolans sanus revertitur, quod dum secundo facere nititur, equo dejicitur, & heu tanquam catulus nephandorum manibus suffocatur, anno, ut supra, in die beati Martini æstivalis:

* al. velocitate.

O pastor egregie nobilis Martine,
Dic cur dormis hodie, cum minus divinæ
Gentes & perfidæ columpnam cortinæ
Destruunt ecclesiæ?
Quondam alienis fons dictaris gratiæ,
Nunc tuis egenis spes negatur veniæ
Mortis cantilenis.
Quis nunc jure spallitur cœtu clericorum?
Nam flos spirans tollitur pratis honestorum,
Dum Willelmus pellitur hinc ad cœli chorum.

Willelmo Trajectensi præsule declinato, (1) *Guido* Hannoniæ, frater Johannis nunc Comitis Hollandiæ, in Episcopum eligitur, & omni gaudio apud S. Martini ecclesiam honoris cathedra sublimatur. Hujus Comitis tempore erat quidam Francorum Rex nomine *Philippus* cupiditatis & avaritiæ febribus maculatus, nam ultra humanum modum divitiis affluens, duorumque Regnorum, scilicet Franciæ & Navarræ proventus possidens

(1) Agnoscit fratrem suum Guido in Charta Ann. 1311. *Wi Guy van Henegouwen bi der genaden Gods Bisscop tot Utrecht, allen den genen die desen brief sullen sien ende horen lesen Saluyt in Gode onsen Heere mit kennisse der waerheyt, Want also is dat onse lieve Broeder Heer Jan wilen Grave van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende Heere van Vrieslant, daer Godt die siele af hebben moet, ons gaf, eer wy Bisscop van Utrecht &c.* Joannes vicissim ipsum in charta Ann. 1303. *Ende om dat onse Heer Broeder Heer Guye by der genaden Gods Bisscop van Utrecht over alle dese stucken geweest heeft, so hebben wy hem gebeden, ende bidden dat by desen brief besegele mit synen segele, ende wy Guye by der genaden Gods Bisscop van Utrecht voersz om der beden ons Heeren ons broeders des Graven van Henegouwen, ende van Hollant voersz &c.* Vid. Hantvesten *van Kennemerlant p.* 11. Utrique avunculus Wilhelmus Rex.

possidens, suis stipendiis minime contentus, ampliori ingluvie avarorum suorum comparatione Flandriæ inhiat Comitatum. Unde captis quasi traditione Flandriæ Principibus, missisque in Flandriam militibus, totam ibidem terram sine alicujus contradictione ad sui imperii dirigit principatum. Sed quum ut * datur Sholasticis, ignoratis principiis necesse est artem similiter ignorari, ad majorem audientium instructionem præsentis guerræ introitum causamque causarum duxi breviter explicare. Noveritis itaque sicut supra tractatu Florentii Comitis tangitur, quod Rex Franciæ, ut nunc, Regi Angliæ plurimum adversatur. Quapropter dum Guido Comes Flandriæ filiam suam virginem, videlicet pulcherrimam, nobilissimo Principi filio Regis Angliæ desponsaverat, quod Regi Franciæ maxime displicuit, idem Comes cum eadem filia ab eodem Rege Franciæ securo conductu Parisius venire dirigitur. Quibus cum fiducia ad præfatum locum venientibus pater cum filia captivatur. Cujus puellæ, ut aliquibus dicebatur, per eundem Regem violenta defloratio bino partu proditur. Quæ tandem adhuc in captivitate nequissimi veneni poculo suffocatur. Pater vero debilis Roberto filio suo Regis consensu Principatus singula adjiciens apud Compendium moritur. Cujus corpus Flandriæ allatum honore debito sepelitur. Interea Dominus *Robertus* Flandriæ Comes adhuc vivente patre à Philippo Rege Franciæ vocatus ad ipsum venire renuit. Unde Rex magnum exercitum nobili Flandriæ sociavit. Quo infectis suo munere quibusdam traditoribus pio bello præficitur, & per consequens tota quasi * suis Flandria conculcatur. Tandem Robertus Comes in Gandavo obsessus Domino Carolo fratri Regis se & oppidum conditionaliter reddidit. Qui ductus Parisius amota omni conditione à Rege cum patre captus permansit usque ad finem guerræ, videlicet (1) usque ad ante Insulam pacis compositionem anno CIↃ. CCC. IV. Interea dum populus ultra consuetum modum per regales ducitur, talliisque & exactionibus affligitur, nec Comitis vel alicujus filiorum suorum Ducatu fungitur, ipse sibi non sufficit, & quia consilium deficit quid agi debeat ignoratur. Per-

* *dicitur.*

* Suppl. *à suis.* Ubique enim illud *a* à Wilhelmo omittitur. Sic mox: *Cujus intentionis pernicies quodam Francorum*, id est, *a quodam Francorum.*

(1) Ante Insulam nimirum obsessam à Rege, sed à Flandris nimis fortiter & strenue admodum propugnatam. Pacis capita Meyerus habet ad Ann. 1304.

Perceperat enim communitas Brugensium propositum, & intentionen Francorum, timens se adhuc majoribus deprimi, videlicet in duobus casibus. Quorum primus dicitur, quod cum alicujus filia nuptui traditur, quantum ipsi pro dote tribuitur, tantum Regis Nuntio præparetur. Secundus casus, quod dum satum colligitur, secunda pars ad Regis beneplacitem deportaretur. Post hæc textor quidam * *Petrus* nomine, quamvis parvus omine, tamen virtute consilii plurimum reputatus sibi similibus loquitur: Fides asscribitur, quod levius esset semel mori, quam continuis flagellationibus infestari. Hæc vox gente quasi furibunda percipitur, armis induitur, & regalis universitas ipsorum terminis elongatur. Rex itaque Francorum discutiens totam Flandriæ terram, villa quæ dicitur *Brugis* excepta, suo parere nutui, studet inquirere, qua via possent ejusdem incolæ subjugari, & quia fides vivendo subtrahitur ipsorum destructio præparatur. Nam intervallo temporis hujusmodi tumultu sedato, & quasi à Francorum memoria declinato, facta quadam treugarum similitudine ad præfatam villam mittuntur Francigenæ, hac ut fatur intentione, ut omnem illius communitatem gladio consumerent, & mortis gremio sociarent. Cujus intentionis pernicies quodam Francorum cuidam hospite secreto detegitur, per quem vicinis, & sic deinceps quasi cunctis, communiter enodatur. Hujus prædictionis materia multa oritur miseria. Nam priusquam Francorum ordinatione statuta aderant tempora, ecce inordinata apparuit hora, resque acta consilio illuditur, fortunæ vero tumultus fini minus proposito sociatur, quia quod Francigenis contra alios active proponitur, hoc ipsi ab aliis passive verso ordine consequuntur. Omnis namque turba, quæ ut nunc *Brugis* advenerat, incisis sternitur, paucis exceptis, quorum vita fuga mirabili observatur. Nec mora, hujus tumultus talisque maledictio Regi Franciæ videlicet Philippo panditur, à quo in vindictam gloriosus exercitus ordinatur.

* *Petrus Rex* est Meyero, apud quem fuse tota hæc historia enarratur.

Anno cIↃ. ccc. II. Sancti Benedicti die nobilis Comes de Artois, hoc tempore Francorum principalis, innumerabili multitudine, & pulcherrimo exercitu villæ quæ dicitur *Cortrike*, sociatur Et nota quod sicut columba pullos fovente granum quod prævalet eligitur, sic utique præfato de *Artois* Comite in toto Franciæ Regno nobilitas præponderans inspicitur, quæ

tali

tali loco, videlicet in Curtraco, die prædicta universaliter inclinatur. Et quibus vel qualiter brevi carmine transcurram. Noveritis itaque quod cum humilis Flandriæ populus tantam gentem, & vere contra Sarracenos sufficientem, propter ejus maledictionem percipit propinquare, *Guido* Guidonis Comitis filius, & *Willelmus* de Juliaco Præpositus Trajecti superioris, qui († *Willelmus ob vindictam fratris sui in principio istius guerræ in Flandria apud Vurnis per Comitem de Artois in primo conflictus interfecti*) majorum loco Flamingis tunc soli aderant, tertium videlicet *Johannem* de *Renesse* Dominum statuunt fiducialiter advocare. Quo licet alienigena veniente incolasque verbis & signis confortante gens perdita in turmas transiens instruitur, & ad cuncta possibilia roboratur. Nam idem more Judæ per singulas turmas transiens, & ore jocundo populum inspiciens astantes studet talibus & similibus roborare: *O fortissimi & divites patriam & filios defendentes, non turbetur cor vestrum, neque formidet, nam vos animas vestras pro justitia ponitis, & Deus justus suam pro vobis semel positam adhuc minus subtrahit, si ejus pietati & misericordiæ spem & fiduciam tribuatis. Ecce vos humiliter proponitis vestrum defendere, & ipsi in superbia & abusione alienum tollere. Unde qui superbis resistit ipsis deficiet, & qui humilibus dat gratiam, ipse vos consolatione & victoria decorabit.* Quo dicto per eundem exercitus disponitur, cuilibet cohorti ductor tribuitur, ipse vero loco magis laborioso primo videlicet cornu sociatur. Turba præterea Flandrensis horrorem expectans venientium loca magis commoda studet discernere, & fossam quandam antiquam suo lateri sociare. Unde Regis exercitus, qui utinam esset primus eques, humilibus jungitur, quorum nullus equum ascendens tali superbia venientibus recto tramite præsentatur. Venientes itaque inflata mente Francigenæ, prout relatione percipitur, dixerunt *se nolle Frandriæ populum præsenti certamine esse vinctum, marique injectum. Tam bonus in fugando; tamque gratiosus in agitando hanc rusticorum aciem ludus Francorum nobilibus ostendetur.* Quæ vox magnæ superbiæ audita Regi gloriæ venientes dejecit, & per fossam superius tactam mirabiliter inclinavit. Nam quam cito Francorum turba Flamingorum dampnatione armata inimicos putat cedere, ipsosque dejicere, ecce nobilitas venientium, priusquam vox dicentium pleno sermone discuteretur, fossæ præfatæ

* Quæ inclusa hic semilunulis deleta reperi in MS. sed sic tamen ut possent legi.

fatie fociata cecidit, alterque alterum oppressit. Nam primo per inæqualia cadente sequenti offendiculum ponitur, ut nec quis currentium † ipsisve sedentium reservetur. Cadit servus cum domino, equus nobilissimo, nec quisquam istorum ictum hosti dantium vel ipsum sustinentium deportatur. Et heu similis materia tantaque miseria à Rolandi tempore in nobilibus ignoratur. (1) Turba enim magnatorum militumque cognitorum per nos nescit instrui, quæ ad præsens salvis per cuncta Flandrensibus inclinatur. Tempus non sufficiet, pennaque deficiet, quibus quantum ad personas tenor præsentium denudetur. Cadunt tamen nostri memoria Dominus Godefridus frater Ducis Brabantiæ, & Dominus Johannes filius ut nunc (2) Comitis Hollandiæ, propter quem præcipue nostri tenor carminis prolongatur.

† Leg. *ipsosve sequentium.*

O Rex naturæ, quo perversæ geniture
Rex inclinatur, qui primus in orbe vocatur.
Vincitur ignotis prius omni laude remotis.
Quid justo rarus per tempora gessit avarus
Hoc summa mente monstrat vindicta cliente,
Pro domini menda patitur famulus sibi flenda.
Dic quæ spes tali, quo gens turba generali
Invidia mentis manibus datur omnipotentis?
Aspicis extinctum qui mox hostem fore vinctum
Sprevit: in humanis sic ludunt congrua sanis
Præsens conflictus fit dum colitur Benedictus.

Anno

(1) Henricus Rebdorf ad Ann. 1302. *Circa festum B. Jacobi Rex Franciæ &c. cum magna potentia intrabat Comitatum Flandrensem, & obsedit civitatem Brugensem, & tunc idem Comes congregavit exercitum cum adjutorio suarum communitatum, Bruck, Eyper, Gennit, Brusel, Ducis Brabantiæ, & aliorum nobilium sibi faventium, & inivit bellum cum Rege, & Rex fugatus est, & ceciderunt de exercitu suo* XX. *millia hominum, vel circa, inter quos erant quingenti magnates, liberi, & Barones.*

(2) Duos habuit ejusdem nominis Joannes, Johannem *sine venia* Comitem de Oestervant & alterum minorem natu Dominum de Beaumont, cujus vita diuturnior, ut qui superfuit adhuc Ann. 1328. quo adhuc chartæ Wilhelmi fratris subscripsit: *ende omme die meerre seeckerhede soo hebben wi gebeden Heeren Janne van Heynegouwen, Heere van Beaumont onsen broeder, dat hi desen brief met ons besegelen wille, ende wi Jan van Heynegouwen, Heere van Beaumont, omme bede wille ons lieves Heeren Broeders, Heeren Willems Grave van Heynegouwen, van Hollant &c.* Vid. Joann. à Leydis *lib.* 26. *hist. cap.* 2.

Anno CIƆ. CCC. III. Philippus Rex Franciæ volens supradicta scandala vindicare ad villam, quæ *Vitri* dicitur, cum maximo exercitu venit. Cui Flandrenses ibidem obviam venerunt. Sed nihil dignum memoria ibi faciens Flandriam reliquit, & ad civitatem Atrebatensem ivit. Eodem anno CIƆ. videlicet CCC. III. Florentius regalis Abbas Egmondensis moritur. Post quem Dominus *Wernerus* natione Trajectensis eligitur, per cujus confirmationem pretio factam dictum cœnobium multis temporibus aggravatur. Et nota quod tempore Philippi Regis videlicet supradicti miles quidam clam & furtive apud Franciam occiditur, cujus mors vel traditio cuidam summi nominis nec non præcipui generis imputatur. Sed quum divitis negotium licet injustissimum in cunctis erigitur, pauperis autem materia quamvis tamen verissima per omnia declinatur, dictus traditor longo tempore sua iniquitate protenditur, nec ab aliquo occisi amico vel consanguineo provocatur, ipsi vero traditore minores, & ipsius comparatione quasi humiles, nec emendam audent ab eo petere, nec sibi vindictæ genus aliquod importare. Cum hæc itaque diutius tacerentur, & quasi neglecta ab omnibus haberentur, monachus quidam novitius occisi militis germanus Abbate suo ad professionem petitur, ipsique porrectis, quibus intraverat, vestibus vel manendi vel recedendi opinio præsentatur. Qui brevi deliberatione respondit, quod vellet recedere, & militarem habitum induere, nec non torneamentis hastiludia more nobilium exercere, ad cujus vocem non solum Abbas prudentissimus, verum etiam totus ibidem Conventus confunditur, nec non quæ sibi recedendi causa fuerit sciscitatur, qui ipsis fratris sui mortem & nullam illius vindictam cœpit exprimere, & ob hoc se velle claustrum deserere, & militis officium usurpare. Qui cum variis per Abbatem objectionibus multisque fratrum deprecationibus ab intentione non flectitur, sed idem voluntatis propositum continuat. Facta precum conclusione, ut saltem consecuto Christi gratia proposito ad monasterium redeat, singuli deprecantur. Qui sapientis consilio disputans, & sub deliberationis dubio respondens laicis induitur, equo præficitur, in quo mora postposita Regi Franciæ præsentatur. Cui adventus sui causam breviter studet exprimere, & militis ordinem postulare. Ipse itaque post * regalis palmæ colaphum gladio præcingitur, miles efficitur, & Regis dono, equo scilicet pulcherri-

* Ridderslagh.

cherrimo, velut encæniis honoratur. Quo facto traditori nuntius dirigitur, per quem sibi, ut ad Regis Curiam veniat, imperatur, qui mox ut comparuit à neoptholomo impetitur, & cyroteca exibita ad duelli certamina provocatur, qui dictum juvenem verbis nititur despicere, & variis cachinnationibus irridere, dicens inter cetera, *Decet magistrum ineptum & insulsum monachum à Priore disciplinam suscipere, quam contra valentes & nobiles dimicare.* Qui audacter & Rhetorice respondendo ait se ipso traditore non multum sanguine dissimilem, & etiam ordine militarem. Istis itaque pro & contra dictis, & similibus altercationibus, nec non variis invicem objectionibus per tempora altercantibus, & præcipue traditoris amicis, ut ipse evaderet, intonantibus, justo finalique Regis edicto præcipitur, ut ad duellum ipsorum quilibet loco & tempore præparetur. Hora igitur certaminis veniente, & claustrali milite ad pugnam necessariis comparente, traditor reorum more sibi conscius, & non modicum disturbatus, omnes quoque cum illo ipsius amicitia, mittens ad Regem diligenter obsecrat, & tam propria quam suorum instantia humiliter postulat, ut Rex casum certaminis sibi ex utraque parte velit assumere, & ad placitum ordinare. Ipse enim fideliter quicquid Regis mandato ibidem ordinatum fuerit fideliter adimplebit. Rex itaque multorum exhortationibus provocatus, & nobilium precibus informatus dictum juvenem, claustralem videlicet militem, jubet assistere, quærens ab eo, si causa proposita velit compromittere, & per ipsius ordinationem emendam pulcherrimam acceptare. Qui Regis petitionem subtiliter studet flectere, & illam breviter per omnia denegare, affirmans inter cetera vel manu propria de fratre vindictam consequi, vel eadem manu, qua & frater moritur trucidari. In cujus breviloquio idem à Rege divertens, & duelli planiciem equi levitate pervolans à cunctis quasi benedicendo aspicitur, & summopere Abbate suo & fratribus quarum plures aderant, Christi pro eo pietas invocatur. Rex insuper se cernens præfatis deficere, & juvenem à proposito non descendere, Abbatem suum, qui forte astabat, studet inducere, & ipsum ut sibi in hoc casu subveniat, informare. Qui Regis mandato ad juvenem dirigitur, compromittendi casus proponitur, qui ut prius adhuc simpliciter refutatur. Abbas vero cum ipsum nec propriis nec Regis precibus flecteret, nec

ad

ad compromittendum induceret; ipse sibi obedientiam nititur proponere, & per illam, ut in Regem & in ipsum compromittat, præcipiendo mandare. Qui cum se nec laicis vestibus nec aliis evasionibus defenderet, & Abbas semper suis precibus obedientiam insinuaret, ipse attractis suspiriis obedienter & humiliter se inclinans, & cum Abbate ad Regis præsentiam incedens dictorum ordinationibus Regis videlicet & Abbatis dictum casum per omnia præsentavit. Qui more sapientum procedentes capita pro conciliis adunantes brevi statuunt deliberatione se manu centesima nobilium purgare, & ad hæc benedicto juveni bis septem librarum millia pro sui rancoris satisfactione præsentare. Qui minimam tota summa * pictam non obtinuit, ast unam illius partem suis monachis, aliam suis amicis indigentibus erogavit. Cui Rex visa probitate, ut secum maneret, mille libras singulis annis exhibuit. Quod tamen dictus claustralis miles facere renuit, sed prudenter incedens, & Regi grates exhibens, nec non habitum non vanitate sed pietate dimissum recipiens ad claustrum revertitur, quod per ipsius probitatem toto multipliciter Benedicti ordine commendatur.

* Comitum Pictaviensium minutissimæ monetæ species. Vid. du Cange.

Quem precor ornari tellure poloque beari.

Anno CIƆ. CCC. IV. idem Philippus Rex Franciæ ad locum, qui mons in Penel dicitur, in propria persona venit, ubi bellum quasi durissimum suis hostibus scilicet Flamingis habuit, in quo licet campum belli & victoriam obtinuit, prius tamen campum relinquens retrotrahendo quasi fugere perhibetur. Flandrenses vero ad locum, ubi tentoria sua dimiserant venientes, omniaque ablata invenientes per diem & noctem ad loca propria festinaverunt. Rex vero hos rumores mane audiens pro mirabili habuit, & ad locum, ubi Flandrenses jacuerant veniens tentoria sua fixit, & altera die exercitum suum ad villam Insulæ movit, in qua Dominum Philippum de Flandria, Comitis videlicet filium, obsedit. Flandrenses vero amissis suis tentoriis omnibus in loco prædicto alia nova & currus coopertos satis latos & talia necessaria præparant, & ad locum qui *Market* dicitur juxta *Insulam* venientes XII. die a die prælii immediate dicti tentoria & currus fixerunt, & cotidie Regem sic im-

impetentes, & in tali periculo, utrosque & Francos & Flandrenses ponentes, quod vel pugnare vel pacem conferre oportuit. Tandem intervenientibus & intercurrentibus multis magnis Principibus pax facta & ordinata fuit x. die à die, qua Flandrenses venerant in loco prædicto. Qua pace proclamata Franci ad Franciam, Flandri ad Flandriam, quilibet ad propria gavisi redierunt. Quo facto Dominus Comes Flandriæ Robertus à prisione absolutus, patre & sorore sua mortuis in Flandriam restitutus, & guerra Flandriæ cessat usque ad tempus Ludovici Regis Franciæ.

Præterea eodem tempore, quo Rex prædictus apud montem in *Ponel* venire disposuit, *Guido* Guidonis Comitis Flandriæ filius, (1) *Johannis* primi Comitis Hollandiæ avunculus ad possessionem terrarum Hollandiæ jure successionis hereditariæ aspirans collecto exercitu Zelandiam ingreditur, quo diviso diversis locis *Arnemuden* videlicet, & villa, quæ *Vere* dicitur, bellis eodem tempore provocatur. Sed in utroque gaudens victoria elato spiritu nititur procedere & sola *Ziriczee* excepta suis alis totam Zelandiam subjugare. Procedens itaque præfatus *Guido* quorundam illius patriæ consilio tantum, ut sibi videtur, proficit, quod in superbiam præsumptuose erigitur, qua suorum verbis & scriptis Comes Zelandiæ nuncupatur. Idem insuper *Guido* his stipendiis minime contentus, sufficienti custodia apud *Ziericzee* relicta versus partes Hollandiæ magno exercitu dirigitur, & loco, qui dicitur *Widel*, apud *Gheraliet* navigio sociatur. Cujus malorum multitudo Hollandensibus in *Sciedam* & in *Flardinga* jacentibus conspicitur, nec licet ibidem mora fuerit alter ab altero provocatur. Nam Hollandiæ nobilibus ejusdem comitatæ diffidentibus species quædam treugarum *Guidone* construitur, quibus cum suis à terminis Hollandiæ segregatur. Eodem tempore *Willelmus* Johannis Comitis senior filius Comitatu Hollandiæ recipitur, & in Dominum juramentis omnium confirmatur, patre adhuc licit infirmo vivente. Hic nobi-

(1) Sobrini Guido hic & Joannes. Avunculus Guido Guidonis pater, avunculus nimirum magnus. Frater enim uterinus Johannis de Avennis, cujus conjux Aleydis Willelmi Regis soror.

nobilissimam atque venerabilissimam ducis uxorem, Johannam nomine, filiam videlicet *Karoli* magnifici Principis fratris Regis Franciæ, qui supra *Philippus* appellatur. Comes iste super injuria à Guidone in possessione Zelandiæ sibi illata non mediocriter mente afflictus suos Hollandiæ Principes duxit consulere, & quid contra Guidonem faceret ordinare, quorum quidam parvi tanquam vetulo deficientes, & secundum prudentem spem non esse ponendam in senibus cogitantes, ipsi tanquam juveni * profutura probitatis actibus pullulanti singuli proponunt assistere, & quicquid ordinatum fuerit secum fideliter adimplere. Unde communi habito consilio Guidonis processus universitati Hollandiæ innuitur, armis induitur, & gloriosissimo exercitu ad unicam in tota Zelandia Comiti optentam Zyriczee videlicet properatur. Quo viribus Hollandiæ, quibus Guido Trajectensis Episcopus pulchro nobilium comitatu affuit, congregatis, Comes in vigilia Annuntiationis Domini quorundam consilio utitur, & circa horam vesperarum ad insulam, quæ dicitur *Duvelant*, universo suorum coetu ducitur. In cujus aggere ordinatis ante & retro utilibus usque ad noctis crepusculum expectatur. Sic itaque cunctis attendentibus & ribaldis inimicorum habitacula comburentibus, ecce rumor murmuris murmurque rumoris de contrariorum adventu circumquaque percipitur, sed cujus viæ semita veniant ignorantur. Cum ergo tenebris orientibus exercitus visu deficeret, silentium indicitur, auris apponitur, ut ita quodammodo inimicorum strepitus ostendatur. Interea singulis hæsitantibus, nec alicujus adventum percipientibus fit subito sonus cadentium à tergo, & plangentium, planctuque conclamantium *hostes*, *hostes*, & sic fiunt primi novissimi, & novissimi primi. Nam quibus cauda committitur, illis inimicus à tergo & mirabiliter sociatur, & in tantum, quod qui percutitur, à lateris socio percussus putaretur. Nec mora, totus exercitus mutato tramite à dorso vertitur, & ad locum, quo hostis percipitur, faciei transitus inclinatur. Quo facto sicut prius alii sic modo & isti hostes retro percipiunt. Qua illusione exercitus confunditur, in fugam vertitur, & qui felici ordine ad navem propriam non dirigitur, aut inimicis sternitur, aut amicorum navi pondere amputatis manibus suffocatur. Talis miseria, talisque maledictio nunquam legitur Hollandiæ partibus affuisse. Cadunt enim nobiles, mili-

* Leg. præfuturo.

tes, & Burgenses. Nec est pagus vicinus, qui hoc pessimo non tangitur, vel hujus calore tristitiæ modicum inficiatur. Cadit hoc tempore Dominus *Nicholaus Persyn*, & Dominus *Theodericus* de *Harlem* milites cum multis similibus ceterisque nobilibus, quos eosdem inhibuit nominare. (1) *Guido* Trajectensis Episcopus ut modo capitur, & *Willelmus* de *Here* major Trajectensis Præpositus cum multis nobilibus inclinatur. Inter quos solum duo uterini fratres, videlicet Dominus *Zwederus* de *Bevernwerde* & Dominus *Theodericus* de *Zulen* milites, nostro carmine recitantur.

Nox fructu rara præsentia condit amara,
Nox qua letatur fur, vel quibus error amatur,
Destruit ingentes, quos sol velut omnipotentes
Armis ornavit, hos nox nudis sociavit.
Ergo die tendant sapientes, ne mala prendant.

Post hæc *Guido* iste hanc victoriam licet per alios habitam, nomini suo asscribens mente plurimum extollitur, & sufficienti exercitu pro custodia villæ, quæ *Zyriczee* dicitur, annotato, ipse turba plurima versus Hollandiam dirigitur, & prope *Dordracum* villulæ, quæ dicitur *Alblaes*, honorabili navigio sociatur, de quo loco omnis quasi Zuythollandiæ populus præter *Dordracum* alis *Guidonis* subditur. Et similiter per Dominum *Johannem* de *Renesse* datis obsidibus tota Northollandia subjugatur. Et brevi carmine: nisi (2) miles quidam *Witto* nomine Comitis *Florentii* naturalis filius latenter de *Zyriczee* per mare fugiens ad

(1) Consobrini Guido Guidonis filius, & Guido Episcopus Trajectensis. Nicol. Trivettus apud d'Achery *to* 8. *Spicileg. ad Ann.* 1303. *Willelmus filius Comitis Hollandiæ Joannis & Guido Trajectensis Episcopus, ejusdem Willelmi patruus, contra Flandrenses, qui maximam partem Zelandiæ occupaverant, præliantes succumbunt, capto Episcopo, sed Willelmo per fugam elapso.*

(2) Ipse se vocat fratrem Joannis I. in charta Ann. 1292. *Ick Witte Broeder s'Graven van Hollant make cont allen den genen, die desen brief sullen sien of hooren lesen, dat ic belooft hebbe, ende belove, enen edelen Prince, ende enen mogenden, minen lieven Heere ende Broeder, Jan Grave van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant &c.*

ad terram Kenemarorum venisset, tota Hollandia imperium *Guidonis* in perpetuum suscepisset. Sed postquam miles iste apud *Harlem* comparuit, mens multorum prius arens refloruit, & facto quodam impetu in villa, quæ dicitur *Gouda*, & in aliis, quibus circa *Aquas* Flandrensium nuntii aderant, obsides rapiuntur, cunctaque cum Flandrensibus fœdera laniantur. Dominus *Johannes* de *Renesse* apud Trajectum quibusdam nobilibus recipitur. Sed *Guido* Flandriæ magna confusione Hollandiam deserens ad suos apud *Zyriczee* revertitur existentes. Quæ villa per ipsum postmodum continuo labore angitur, victus minuitur, quo resistendi defensionisque diffidentia quam plurimis generatur. Quod cum fideliter Hollandiæ populus percipit, ipsius maledictionis *Duvelant* quasi immemor armis induitur, & pulcherrimo navium ordine aquis * Gouda dictis & *Zyriczee* proximis sociatur. Mittitur interea in suffragium Comitis Hollandiæ per Regem apud *Mons* in *Penel* tunc temporis contra Flandrenses existentem in galeis aliisque magnis navibus quidam exercitus, cujus gentes bene armatæ, fortes, & robustæ ibi repertis non modica spei ac fiduciæ contulerunt. Cum itaque turba Hollandensis à præfato loco multis diebus cotidie quasi modicum versus inimicos tenderet, & per hoc exercitum Flandrensem, qui de proximo conspicitur, timore multum offenderet, brevi consilio magna navis straminibus impleta Flandrensibus accenditur, quæ contra inimicorum naves, ut comburantur, vi & arte dirigitur. At eadem Dei misericordia tractu aquarum flatuque ventorum ad auctores revertitur. Unde quo dolus instruitur pene dolo proprio inflammatur. Nec mora hinc & inde armis induitur, amicus amico navibus construitur, & in festo beati *Laurentii* balistarum strepitus, lapidum jactus, ceterorumque bellis de longe utilium parte qualibet officia commendantur. Sed mox cum navis tangitur nave, huicque jungitur, sagittarum instrumenta abjiciuntur, gladiusque & alia ictibus utilia omni mora seposita amplectuntur. Hoc navali bello durissimo turbæ Hollandensi tota nocte luditur, cujus conclusione Flandrensis exercitus trivio sociatur. Nam vel fugæ traditur vel cum *Guidone* capitur, aut quod pessimum est mortis anfractibus inclinatur. Sic iste *Guido* per Ammiralem Ducem videlicet exercitus Regis Franciæ re & nomine dejicitur, nec ejus memoria nisi sub Henrico Cæsare amplius nos-

* Gou fluvius.

 tro

tro carmine ventilatur. Capiuntur autem hoc bello Comiti Hollandiæ contrarii quidam Zelandiæ nobiles, quorum duo, videlicet Dominus *Henricus Bassel* miles & *Willelmus Langes* famulus inimicorum instantia decollantur. Omnes quoque alii ex parte Zelandinorum capti vel rote vel gladio condempnantur. Factum est autem hoc bellum eodem tempore, immo una & eadem septimana, qua & Flandrenses pugnaverunt in loco prædicto *Montis in Peuel* contra Regem, & ibidem propter victoriam campum reliquerunt. Unde his infortuniis hic & ibi simul & semel habitis maximum est sine comparatione omnium, quæ in tota guerra Flandriæ unquam acciderunt, quod pro recuperatione, sicut supra tactum est, contra Regem ante villam *Insulam* tam cito videlicet XII. die tota Flandria venire præsumpsit, & † sequenti X. die pacem plenam optinuit. *Willelmus* itaque Comes gaudens victoria versus Zelandiam dirigitur, qui omnia ibidem subtracta recipiens in Dominum & in Comitem quavis insula sublevatur. *Johannes* vero de *Renesse* miles de suis sinistra percipiens à civitate Trajectensi, qua hactenus tanquam pro præda latuit, recedere nititur. Recessus inimicis percipitur. Unde ad transitum fluvii, qui *Leck* dicitur, suis quasi impetu properatur. Et dictus *Johannes* ad litus veniens quibusdam impetitur, navis appetitur, quæ nimis impleta contentis omnibus mediis fluctibus inclinatur. Et ecce summa nobilitas, quæ mille hostibus in terris armata non compungitur, id est, miles, quo solo Dei gratia tota Flandria apud Curtracum dudum salvatur, hic haustu parvi fluminis suffocatur.

† Vid. sup. p. 538. nobis p. 562.

(1) *Jo. de Renesse Christe socium precor esse.*

(1) Eo-

(1) Laudes viri fortissimi, & qui rei navalis tum temporis peritissimus, non reticuit Mejerus ad Ann. 1303. & ad Ann. 1304. *Joannes Rinessius*, inquit ad Ann. 1303. *aliique propinqui & familiares Vulfardi occisi conatibus se Hannonii opposuerunt, Albertumque Cæsarem, ad quem Hollandiam dicebant devolutam, solicitabant, sed Hannonicus nixus Gallorum favore superior fuit, Rinessiumque cum sociis multavit exilio, qui tum in Flandriam confugerunt, bellumque Zelandiæ inferendum magnopere suaserunt. Guido Comes Flandriæ, antequam à Gallis caperetur, Zelandiæ Principatum ad se jure ac more majorum devolu-*

(1) Eodem tempore auditis victoriæ prædictæ rumoribus *Joannes* Comes pater *Willelmi* in Hannonia gavisus de victoria filii exspiravit. Eodem anno Capitulum Prædicatoribus Coloniæ celebratur. Quo quidem *Nicolaus* in magistrum ordinis eligitur, qui post *Benedicti* XI. nomine ** Papali infula decoratur. Post quem *Clemens* V. ordinatur. Hujus Comitis *Willelmi* tempore ad instantiam *Philippi* Regis Franciæ consensu *Clementis* Papæ Templariorum ordo confunditur, & per futura tempora spe recuperationis carens in tantum imis jungitur, ut vel incendio vel incarceratione perpetua à majore usque ad minimum degradetur. ** Adde mortem.

Anno CIↃ. CCC. VII. Dominus *Henricus* Lucenburgensium Comes in Alemanniæ Regem eligitur. Hic itaque nobilis Regno præficitur, *Aquisgrani* (2) more consueto sollitur, & mox mul-

volutum dicebat, illumque filio suo Guidoni præstantissimo juveni donavit, armis quidem sibi vindicandum. Ad Ann. 1304. *Oravit Guidonem crebris literis Trajecto missis Joannes Rinessius strenuus eques, ne unquam in animum induceret rem dubiæ committere aleæ &c. Rinessius enim rerum maritimarum multam habebat peritiam, illique major pars civium Trajectensium, quibus odio erat Episcopus, libenter parebant.* Victis dein Flandris, ut mox addit Meyerus, *Joannes Rinessius vir fortis misere periit: fugit Trajecto, ne veniret in hostium suorum adventantium potestatem: sed Leccam fluvium cum suis per scapham dum transire celeriter contendit, onere multitudinis in profundum navicula deprimitur, extinctusque Rinessius postea gravi cum planctu à suis sepelitur.*

(1) Chronic. Hirsaugiense apud Trithemium ad Ann. 1304. *Eodem anno inter Guidonem Flandriæ Comitem, & Willelmum filium Johannis Hollandiæ Hannoniæque Comitis magnæ contentiones exortæ fuerunt, quæ usque ad bella gravissima crescentes multos strenuos viros ab utraque parte miserabiliter consumpserunt, & eodem anno V. Iduum Septemb. obiit præfatus Joannes Hollandiæ Hannoniæque Comes, cui Wilhelmus filius ejus prædictus in utroque Comitatu successit, vir per omnia magnificus, qui habuit uxorem Joannam de Valeiso, Regis Franciæ sororem, de qua genuit Joannem Comitem, Margaretam Imperatricem Rom. Joannam Comitissam Juliacensem, Philippam Reginam Angliæ, Wilhelmum in Comitatu suscepto heredem, Ludovicum infantem, & Elisabeth, quæ adolescens obiit.*

(2) Infra de Austriæ Duce Friderico ad Ann. 1308. *Qui & per ipsum sibique adhærentibus apud villam, quæ dicitur, Bonne, sicut de facto potuit, attollitur.* Olim qui coronandi, ut à populo possent conspici, constituti sublimes. Unde & scutis elevati. *De* Juliano Ammian. Marcellin. *lib.* 20. *hist. Impositusque scuto pedestri, & sublatius eminens, nullo silente Augustus renuntiatus, jubebatur diadema* pro-

multorum facta congregatione nobilium pro imperiali benedictione transitus præparatur. Procedens itaque nobilissimus Rex apud Mediolanum recipitur, & sic deinceps per totam Lombardiam (1) ubi & *Guido* Flandriæ, quondam fictus Comes Zelandiæ, moritur, donec urbi potentissimæ ejus exercitus præsentatur. Cujus porta vi suorum panditur, qua aperta Rex piissimus in introitu bellis durissimis provocatur. Quo frater ejusdem Regis miles decentissimus (2) *Walravea* nomine suffocatur. Rex vero Romæ post bella receptus quamvis fratris morte dolore pungatur, gaudens tamen victoria à Legatis Domini Papæ in Imperatorem & in totius orbis Principem coronatur. Sed heu proh dolor! fama veridica referente per totum Regnum Teutonicorum (3) cujusdam videlicet...... sui perceptione calicis sacramento clam toxicati potat, & moritur.

proferre; *negansque unquam habuisse, uxoris colli vel capitis poscebatur.* Libanius in προσφωνητικῷ de hoc scuto: *O felix scutum, in quo solemnis inaugurationis mos peractus est, omni tibi tribunali convenientius!*

(1) Ad Brixiam, dum nimis pertinax est obsidio, & hinc morbi luesque. Meyerus ad Ann. 1311. *Orta hic pestilentia ex fœtore cæsorum hominum inter alios proceres Guidonem nostrum Flandrensem absumpsit, cujus funus in Flandriam relatum, sepultum in cœnobio Isabellæ matris ejus apud Petegbem prope Aldenardam.*

(2) Valeramum vocat Meyerus ad d. Ann. 1311. *Longa obsidione Brixiam pressit, ubi fratrem Valeramum ictu sagittæ percussum amisit, quem Veronæ magnifice sepelivit.*

(3) Quædam in MSS. aqua forti deleta hic, Prædicatorum ordini favente manu haud dubie. Sed nec nomen potuit propterea nec facinus hominis maledicti ex omni monumentorum memoria revelli. Suppresserunt [illegible] non pauci, nec ausi metu territi, præsertim Itali, rem gestam eloqui. Leonardus Aretinus *lib.* 5. *hist.* nihil aliud quam hoc habet. *Ipse Imperator Pisis manens circiter Nonas Augusti non satis prospera valetudine iter ingressus est per Miniatensem & Florentinum agrum. Inde non longe à Senarum mœnibus prætervectus apud Apertum montem Florentina clade nobilitatum locum posuit castra. Ibi ingravescens ad Maceritanas aquas divertit Quum nihilo relevarent aquæ ad Bonconventum castra fecit. Hoc demum in loco superante morbo corruit, ac paucis postea diebus è vita migravit.* Cono Falkestenius Trevirorum Archiepiscopus librum scripsit, cui titulus *Chronicon Trevirorum*. In quo scribens de ejus morte, *Dominus Thomas*, inquit, *de Septem fontibus, cui multum familiaris fuit, ita* cujus

tur. Propter quod tunc temporis fratres (1) illius ordinis multa mala patiebantur in Regno prædicto. Notandum tamen, quod licet talis maledictio à tali fratre verissime

cujus sinu obdormivit, dixit eum dysenteria decessisse, quod verum esse creditur. Fiat. Sit verum. An impossibile, ut venenum, cujus species tam variæ, dysenteriam efficiat? Contra Meyerus insignis Flandrorum scriptor, ne infringeret veritatem, fidem in suo opere incorruptam professus, libero ore ita ad Ann. 1313. *Domiti prope erant ferro fameque Florentini, qui posteaquam armis se longe inferiores esse viderunt, ad scelera se convertunt. Subornant nefarium ac maleficum monachum (Bernardus à monte Pessulano nomen erat) hunc maximis promissis inducunt, ut Dominum quocunque posset modo toxico necaret: erat quippe Henrico à sacris confessionibus, Aderat jam dies Deiparæ assumptioni sacer: Consuetudo erat religioso Principi frequenter in re divina cum sacerdote sacrosanctum sumere corpus Domini, quod quidem hic, proh facinus! sceleratissimus ille monachus una cum veneno illi ministravit. Ferebatur,* inquit Cuspinianus, *maledictus iste monachus sub unguibus venenum habuisse: Ægrotare mox Princeps cœpit, decimoque post die obiit apud opidum Bonum Conventum, Pisis inde sepultus.* Fratrem vocat Bernardum, ut & vocant Willelmus & Jo à Leydis. Cæsaris pœnitentiarium ait Stero Altahensis ad Ann. 1313. *Hic,* inquit *Imperator, ut communis fuit opinio, per Pœnitentiarium suum immixto veneno in calice Domini, cum Imperator ab ipso eucharistiam sumeret, extinctus fuit, & Pisis sepultus, ut patet per sequentes versus:*

Jure dolet mundus, quod Jacobita secundus
Judas nunc extat, mors Cæsaris hoc manifestat

&c. Fidem autem nemo elevet, quod laicis non datur calix. Vinum, fateor, non datur. Datur tamen aqua reliquiis vini mixta, qua calicem, postquam bibit, sacerdos dein abluit. Et id vinum ablutionis, quo Cæsar extinctus periit. Henricus Rebdorff ad Ann. 1313. *Cum devote sumeret corpus & sanguinem Dominici Sacramenti in ablutione calicis per quendam fratrem ordinis Prædicatorum, ut narratur, immissum est venenum in calicem, & sic intoxicatus statim obiit, & in civitate Pisana sepultus est.* Nec quisquam miretur id. Ablutio data non tantum calicis, sed digitorum etiam sacerdotis, cum vino tinxit oblatam. Et hanc bibebant, si possent. Statuta Cluniacensia *cap.* 26. *Ipsum autem Domini corpus in vino aquæ permixto intinguitur. Quo epotato ebibit quoque ablutionem calicis, & si potest ablutionem digitorum sacerdotis, & adbuc calicis, si non potest, alius ebibit.* Vid. Luc. d'Achery ad Guibert. *in not. p.* 612.

(1) Prædicatorum. Auctor vitæ Clementis Papæ VII. apud Baluzium:

rissime fuisset procurata, quod minime non esset verum, non deberent tamen hac de causa boni & innocentes fratres corripi, quum Redemptor noster noluit Petro, Johanni, vel aliis veris Apostolis, Judæ maleficium imputari. Et notandum, quod licet moderni gaudeant brevibus, & prolixitas noverca dicatur favoris, tamen quia Cronicis prolixorum cursus non despicitur, dummodo materia fructu dulcedinis augeatur, hinc est, quod hoc sanctissimo Principe quædam propter addenda duxi repetere, & sui carminis versiculum protelare. Itaque cum Rex piissimus primum apud *Mediolanum* parvo comitatu venisset, ibique causa suffragii petitionem Communitati quasi contrariam accepisset, tumultus in urbe percipitur. Unde turba Cæsaris timoris aculeo provocatur. Super quo Balivus Cæsaris consilio requisitus dictat cum Psalmista gentes, quæ bella volunt, dissipare, & populum jam nunc in tota urbe unanimem dividere, quo diviso Cæsar cum suis unam partem eligens possit ad libitum properare. Unde Balivus quod ore prædixerat exempli studio confirmavit. Nam missis satellitibus quidam. unius partis valentior perimitur. Quo facto subjicientis & subjecti progenies dividitur, & sic Cæsar suæ partis adjutorio voluntati congruis sociatur. Qui licet de hoc loco ad urbem superius Romam videlicet breviter transmittitur, tamen procul dubio via media disturbatione plurima provocatur. Sed proh dolor! tantis laboribus, tantis periculis exaltatus, & ad tantum honorem, nec non totius orbis utilitatem formatus invidia pungitur, multis affligitur, ejusque interitus arte varia maturatur. Ad cujus declarationem & commendationem quædam notabilia conscribentur. Quodam itaque tempore Cæsar à sompno surgens, & ad suos veniens, tristi vultu & humili ostenditur. Super quo Comes de *Savoy* præ cæteris

luzium: *Multi tamen dixerunt quod Confessor suus de ordine Prædicatorum ei potum in calice ministravit venenatum.* Nicolai Episcopi Botrontinensis relatio de itinere Henrici VII. *Misimus unum fratrem Prædicatorem, illum, qui nunc accusatur false de intoxicatione Imperatoris, cum in partibus illis inter omnes Prædicatores esset magis Guebelinus, & à Guebelinis dilectus.* Verum est. quod dilectus. Dilectus ab ipso Principe: Nam ejusdem confessor. Sed an procedit jam argumentum? ergo Principem non occidit: Et Judas Christi discipulus, unus scilicet ex duodecim. An Christum ergo non prodidit?

cæteris multum confunditur. Qui Cæsarem aggrediens, causamque tristitiæ inquirens sic ore summi Principis informatur. Comes fidelissime; mens mea quodam sompnio nimis affligitur, cujus exibitio quid innuere poterit, ignoratur. Visum est utique juvenem quendam pro lotione manuum aquam mihi præbere, me quoque manus lavare, nec non ipsas iterum ac iterum lotas magis viles & immundiores remanere. Istud autem quid signare poterit nescio. Et hæc est causa doloris & tristitiæ, quos ostendo. Comes vere respondens Cæsarem doctrina prudentis sompnia non debere curare, mente memori quid dictum præbere voluerit nititur diebus plurimis indagare. Interea dum quodam tempore Cæsar lecto surgeret, manusque lavaret, & Comes prædictus sompni memoria juvenem quendam aquam præbere conspiceret, idem juvenis licet invitus sæpedicto Comite ad bibendum eadem aqua compellitur, bibens custodiæ committitur, & Cæsar lotus per alvum missarum sollempniis applicatur. Comes vero post missam rediit, juvenemque requirit, qui subito recluso custodiæ ostio mortuus invenitur. Et sic Cæsar piissimus ejus sompnio hoc primo sibi miraculo omnipotentis misericordia mortis pernicie liberatur. Sciendum præterea, quod cum pater venerabilis (1) Treverorum Episcopus hujus potentissimi frater carnalis, ejusdem custos præcipuus, qua-

(1) Balduinus ei nomen, cujus jussu Ordolfus historiam scripsit Trevirorum, in qua insigni hoc elogio Henrici VII. meminit. *Fuit*, inquit, *torneamentorum à mari usque ad mare in juventute semper quæsitivus, in quibus inter ceteros, quorum tamen virtutibus non est detrahendum, gloriosior habebatur. Judex erat justissimus, pauperum, pupillorum, mercatorum, peregrinorum promptissimus defensator, raptorum, malefactorum, tyrannorum rigidissimus exterminator, semper illud gerens animo: juste judicate filii hominum. Omnibus enim sicut affabilis ita & benignus: in quibus tamen seriositatem indicibilem, prudentiæ & discretionis amœnitatem nullo unquam tempore deserebat. Virtutem & honorum morum concatenationem optima cum temperantia jugiter retinebat, & se semper bonis moribus omnium in omni tempore benignissime conformabat, omnibusque se ita socialem & tractabilem præbebat cum intermixtione, ut dixi, officii dignitatis, quod ab omnibus amore constrictus nimio habebatur: & tamen his quæ sunt mundi mundo reddendis non segniter, non minus, quæ sunt Dei, Deo noscitur reddidisse. Nam cum Domina Margareta sorore Ducis Brabantiæ sua collaterali prælecta ita continenter à tempore contracti matrimonii creditur vixisse, quod nun-*

quadam vice cujusdam causa negotii à Domino recederet, & per tempus aliquod moram faceret, Cæsar à fratre requirit, cujus custodiæ ipsum committeret, donec ipse verso tramite remearet. Episcopus: *Reverende, honor vester, salutisque vestræ studium omnipotenti committitur, mei quoque fidelis famuli custodia sociatur.* Episcopo itaque procedente famulus iste Cæsaris potui præficitur, & super omnes Imperatoris cameræ sociatur. Quadam interea temporis hora sompno præparans discalceatus lecto jungitur potum postulans, qui sibi eodem famulo præsentatur. Quo sumpto Cæsar mox percipit se infectum. Ipse itaque subito surgens & hostiarios advocans Capellam solus ingreditur, cujus hostium, nequis secum veniat, obfirmatur, orationi procumbens altari jungitur, ita postulans, ut si non sit mundo utilis, potus iste sibi maneat ultimus. Si vero Deus velit sibi utilitatis causa parcere, ejusque vitam protendere, dignetur ipsum potione pessima liberare. Quo dicto venenum via, qua venerat, recedebat. Cæsar Deo gratias agens & ad lectum rediens dicta nulli aperuit. Sed quidam ipso nesciente post altare latitans ista omnia publicavit. Nocte sequenti Cæsar prout nunc potum desiderat, qui per eundem sibi præsentatur. Sed modo sibi præcavens famulo, ut bibat, & calicem examinet, studet præcipere, qui multis & variis renititur, sed tamen spe evasionis Cæsaris potui sociatur, qui statim suscepto poculo ante pedes Cæsaris mortuorum ordine pertractatur. Fuit etiam Alemannus quidam apud Florentiam ad perditionem Cæsaris informatus, qui ad ipsum veniens & amicitiam veram ostendens cifum quendam pulcherrimum auro & gemmis ornatum Domino præsentavit. Quadam die, Cæsar in mensa sedens dictum cifum sibi præsentari voluit, & eodem sibi poculo sociari. Quod quidam Comes vir nobilis & Cæsari multum fidelis prohibuit dicens Dominum orbis non debere vase in-

nunquam ad aliquam aliam adhuc post ejus obitum dicitur accessisse. Capellæ quoque suæ ornamenta, missalia magni ornatus ac pretiosa, ad quæcunque perrexit loca adhuc Comes existens, suis cum somariis circumvehere faciebat: & omni die coram se & collaterali sua, quando aderat, suos electos per Cantores, canticis cum musicalibus, missas & horas Canonicas, impedimento non interveniente, sed impedimento urgente, vesperas saltem & completorium, & hoc nullo die prætermittendo, celebrare solenniter faciebat &c.

incognito cibum vel pocula sumere, nec calicem prius ab alio incognitum ori suo sociare. Cæsar vero pertinaciter instat volens utique dicto ciso bibere. Unde vino infuso facto crucis signo dum Cæsar proponit cisum tollere, cisus in modum crucis quatuor partibus dividitur, quo venena cum vino fluere discernuntur. Quo miraculo Christus à suis benedicitur, & cunctorum affectu ejus clementia roboratur. Quodam interea tempore Cæsar devotissimus ad eucharistiam sacram procedens, ut sæpius, fratre quodam, ut dicitur, veneno calici immixto inficitur, qui statim corde confunditur, & membris omnibus aggravatur. Unde ambulando deficiens, & Domino *Henrico* de Flandria Regnum Curiæ committens camera recipitur, lecto jungitur, quo turba nobilium pro ipso nimis dolentium foras procedere postulatur. Quibus exeuntibus solus frater *Bernardus* Cæsari asciscitur, quem mitissimus intuens ore piissimo sic affatur: *Manus tuæ Bernarde infecerunt me & destruxerunt me totum in circuitu. Unde breviter moriens & omne facinus vobis indulgens humiliter postulo, ut mihi discutere dignemini, quid in me vestræ displicuit fraternitati, & qua causa tam grande malum in me vobis semper piissimum mens ingratitudinis operatur.* Traditor dimisso capite præ confusione malæ conscientiæ stabat corde anxius, vultu pallidus, omnique membro trepidus, ad modum furis magna sarcina patibulo præsentatus. Nec mirum, quia vix unum de mille videbis, quo vindictæ tempora tali ordine prorogantur. Qui tandem ab alto ducens suspiria hæc vel similia creditur protulisse: *Pie Domine quo ad personam meam sola obedientia datur causa. Sed fratres nostri ordinis pro vestra destructione* XL. *millia florenorum à quatuor maledictis Principibus, Rege videlicet Franciæ, Cyciliæ, Navarræ, & Tarentorum Principe susceperunt. Sunt autem in vestro exercitu plus quam* XX. *nostri ordinis, qui omnes cum eodem studio cucurrerunt. Sed heu me miserum, cujus manus pessimæ ad bravium pervenerunt.* Cæsar: *O bone frater, quæ est hæc obedientia? Christus dicit: Non occides. Modo per Prælatum contrarium habes. Quis ergo horum est sequendus? Certe, si non erramus, Christus. Cum enim Apostolus filios carnales in Domino parentibus obedire jubeat, id est, secundum fidem & justitiam, quanto magis filii spirituales suis Prælatis in Domino debeant obedire. Si vero Prælatus ex hominibus assumptus pro hominibus in his, quæ sunt ad Deum, non constituitur, juste deseritur,*

& ab ejus præsentia tanquam à suspecti judicis sententia fugitur, & majoris, id est, Christi auctoritas postulatur. Magis namque, ut dicit Petrus, oportet Deo quam hominibus obedire. Non debet ergo à vobis allegari obedientia, sed error & dementia, cupiditas quoque & avaritia, quorum ordine si vitiorum aliquid fallente diabolo in paupertatis meæ fabricatione contractum fuerit, illud Christi misericordia in præsenti aliter corrigatur, ut tam agentes quam consentientes in adventu Regis justitiæ in die calamitatis & miseriæ à portis inferni nec non æternorum suppliciis eruantur. Traditor: *Pie Domine, cor meum supra modum hac potione nefandissima doloribus aggravatur.* Cæsar: *Bone frater, dolor iste omnibus meis sero nimium præsentatur.* Traditor: *Reverende Domine, si vestra nobilitas annueret, possem vos curare, & sanitate pristina reformare.* Cæsar: *Domine Bernarde, si hoc posset fieri, ordinem postulo recitari.* Traditor submisso capite, & suspenso pede: *Venenum via, qua venerat, revertetur.* Cæsar: *Absit bone frater, si alio modo non potest fieri curatio, nunquam fiat mentio. Nolo enim aliquo modo animæ meæ cibum suum subtrahere, sed illam destructo per vos corpore creatori humiliter præsentare. Non enim decet violento remedio assistere, quo artium auctoritas nescit proficere, & Logicorum sententia in eodem negans contraria plurimum cernitur deviare. Quæ secundum ipsos impossibile est convenire, nam posito uno necesse est reliquum deperiri, quorum syllogismus ad præsens videtur deficere. Sunt namque in meo corpusculo duo maxime seposita, mors videlicet & vita, mors veneni & vita sacramenti. Sed singula singulis applicantur, carni scilicet mors veneni, spiritui vero vita sacramenti. Quare si cursus corporis extenditur, anima, quod absit, in periculo ponitur. Unde si vestra ordinatione, frater* Bernarde, *corpus per veneni subtractionem medetur, & eodem tramite sacramenti videlicet redditione anima vita, quæ Deus est, secernitur, etiam penitus suffocatur. Malo igitur mori, & corpus vilissimum breviter, licet ad præsens evaderet, moriturum vermibus sibi similibus committere, spiritum quoque nobilissimum per secula duraturum Christi misericordia Deo & angelis sociare.* Ecce vera numina fidei cacumina & humilitatis. Ecce patientiæ virtus & clementiæ. Quid datur beatis, quod in hoc piissimo imo perfectissimo non cernitur? cui flamen Heli fiat socium, Henrici negotium sit benedictum, Amen. Item Cæsar: *O frater Bernarde, licet per vos, sicut scriptum est, michi malum pro bono tribuatis. Nolo tamen vos hac occasione corripi,*

aut

aut michi familiaribus infestari. Unde quum mora vobis possit esse periculo, locus personæ vestræ securus eligatur, & illi sine offensione vos faciam præsentari, quia pro certo si populus meus modo miserrimus actum vestrum perciperet, corpus vestrum nullo modo evaderet mortem, quo tamen meo spiritui fructus modicus proveniret. Cæsar itaque traditori suo *Florentiam* eligenti omnia indulgens ejus quoque honore, qui pro ipso cruci affigitur, illata sibi humiliter sustinens solempnes vocat Nuntios, non Numios, sed Principes, quorum ducatu traditor versus *Florentiam*, causa quasi negotiorum, duceretur. Qui parati, prout Cæsar jusserat, dirigunt. Venientibus itaque nobilibus cum traditore ad portas præfatæ civitatis traditor à complicibus suis intromittitur, sed ipsis Principibus porta strictissime obfirmatur. Qui stupefacti quid dicere vel quid agere ignorantes, verso tramite, cursu festino ad Cæsarem redeunt ipsi singula referentes. Quibus Imperator tunc nihil celavit, sed ipsis & aliis omnia manifeste revelavit, scilicet qualiter à fratre *Bernardo* ultima missa per ipsum celebrata veneno inficitur, & mortis poculo declinatur. Quo audito fit clamor maximus, fit planctus maximus, nec cessant duces traditoris sibi ipsis maledicere, dum ipsum sic recolunt evasisse. Cæsar vero mortem sibi imminere sentiens omnes sibi dilectos convocat, quibus astantibus & ipsum vultu lacrymabili intuentibus talia creditur protulisse. *Ecce Karissimi, dies illa judicii exigit à me tributum carnalis debiti, ego jam delibor, & tempus meæ resolutionis instat. Vocor utique à Domino, qui vos dignetur regere, & ab hostium insidiis defensare. Mors ut cunctis stans ad ostium subito proponit irrumpere, & nostræ dulcissimæ societatis fœdera dissipare. Karissimi, ductor vobis subtrahitur, eligite ergo aliquem, quo mei hactenus filii ut nunc pupilli & orphani dirigantur.* Quibus eligere nolentibus, sed cum instantia aliquem Principem institui patentibus, deliberatione habita Dominus (1) *Henricus de Flandria* ductor exercitus ordinatur.

(1) Guidonis Comitis fuit filius una cum Cæsare in Italiam profectus. Obiit, ut Meyerus vult Ann. 1337. VIII. Idus Novemb. sepultus Brugis ad Minoritas. *Jacet*, inquit ibid. *sepultus & Balduinus ejusdem Comitis Guidonis filius sed titulus fractus & perditus est. Jacet parvus item puer, filius vel nepos, ut dicitur Guidonis Comitis &c.* Judicet autem lector, si totam hanc narrationem attenta mente perpendat serius, utrum hic Henricus mentitus cum dixit

natur. Quo facto Cæsar saluti suæ congrua fidelissime disponens intentissime prohibet, ne sumptus superflui & inutiles fiant ejus exequiis. Sed ne forte si mors ejus barbaris circumsedentibus perciperetur, & tunc ipsorum animus in exercitus præjudicium mutaretur, rogat, ut ipso mortuo corpus suum tanquam vivum equorum ferculo suppositum ad Pisanorum civitatem dirigatur, ibique in majori ecclesia humilitatis ordine tumuletur. Post hæc Imperator Christianissimus suis valedicens, & manus devotissime erigens in Domino feliciter obdormivit. Cujus petitionis omnia per ordinem dantur fieri, nisi quod corpus nobilissimi in pretioso vase ponitur, in quo nobis propitii sanctitas signis & miraculis demonstratur. Et nota huic maledictæ Cæsaris pensioni, sicut & Domini nostri Jesu Christi traditioni quatuor posse inseri, scilicet institor, pretium, mercator, & venditum, quibus salva reverentia Domini *Judas* & *Bernardus*, ambo videlicet, traditores, possunt per singula comparari. Institor ibi, Pharisæi & Principes sacerdotum, hic hæretici, & gentium Reges. Pretium ibi xxx. argentei: hic mille aurei, quo tamen secundum apparentiam traditores minus conveniunt, sed discusso negotio in hoc magis quam in aliis convenerunt. Quia *Bernardus* sicut Judas vix xxx. argenteis gratulatur. Mercator ibi Judas pessimus, hic frater *Bernardus*. Ille

dixit veneno Cæsarem periisse, & utrum dici propterea & nuncupari mereatur *mendacissimus nebulo* à fratre ordinis Prædicatorum Hermanno de Lerbeke in Chronico Comitum Schawenburgensium. Ardentissima enim febre postquam dixit correptum sexta die periisse, *Et quia*, inquit, *multum fuit pletoricus, toto corpore denigratus est, propterea, ut utar verbis illius magni & doctissimi viri Henrici de Hervordia, is mendacissimus nebulo Henricus Comes Flandriæ occasionem vesaniæ suæ videtur assumpsisse, cum diceret Imperatorem non febre sed veneno periisse.* Frustra certe in Henricum stringit calamum calumniator. Non solus dixit Henricus id. Multi sunt, qui dixerunt. Fassus ipse est veneficus. Nec tacuit Æneas Sylvius *lib.* 2. *comment. Cumque*, inquit, *Bonum-conventum introissent, ubi quondam Henricus* VII. *Romanorum Imperator ex hostia consecrata, ut fama est, venenum hausit.* Prima vita Clementis V. Papæ apud Baluzium *in fin. Multi tamen dixerunt, quod Confessor suus de ordine Prædicatorum ei potum in calice ministravit venenatum. Ex quo Pisani & Teutonici amici dicti Imperatoris fratribus multas injurias irrogarunt.*

Ille Christi nequam discipulus, hic *Henrici* fictus amicus. Ille osculo Christum tradidit, iste post veræ pacis osculum, id est, eucharistiæ sacramentum, Cæsarem suffocavit. Ille pœnitendo nummos reddidit, iste nequitiam confitendo dolere se respondit. Ille laqueo propriis manibus corpore suspenditur, iste cum omnibus sibi hoc maledicto adhærentibus manibus diaboli corpore & anima suspendatur. Venditum: ibi Christus, hic Henricus. Ille maximus, iste magnus. Ille Rex æternus, iste Rex modernus. Ille carne solum moritur, cui & iste solum carne moriens anima perhenniter conjungatur.

Orbem lugere decet orantem miserere,
Dum pax cunctorum cadit atque pater miserorum,
Nobilis Henricus fidei Princeps & amicus
Proponens cara perverso gustat amara,
Cujus ductorem peto laudis perdere florem.

Et nota quod licet talis maledictio à tali fuerit fratre procurata, non tamen debent hac de causa boni & innocentes fratres ejusdem ordinis corripi, quum redemptor noster noluit Petro, Johanni, & aliis veris Apostolis, Judæ maleficium imputari.

Anno CIƆ. CCC. VIII. Dominus *Wernerus* Abbas Egmondensis moritur. Cujus loco Dominus *Bertoldus* de *Oyen* vir nobilis exaltatur. Eodem tempore fit in tota Christianitate quasi quædam commotio, & ad terræ sanctæ peregrinationem quædam devotionis ostensio, quo turbæ variæ diversis partibus ordinantur, sed in millibus vix decem sibi sufficientes & expensas propriis facientes nunc videbis. Omnes enim erant quasi pauperes, de vico in vicum mendicantes, & tanquam ad pugnam armis & vexillis civitatibus, quibus subsidium petitur, properantes. Nec sufficerem scribere, quanto & quam diverso agmine ipsis tenditur, sed quot sunt urbes & villulæ toto istis ordine versus *Avionam* facies dirigitur. Quorum paucissimis reditus ad patriam conceditur. Nam victu inter barbaros deficiente, nec aliquo ipsis propter Deum aliquid largiente, manus vi apponitur. Unde multis civitatibus ipsorum multitudo maxima sternitur, & sic paganorum liminibus pau-

cissimi sociatur. Sicut enim autumpnali tempore volucres ab Orientali plaga propter frigora fugientes, & propter calorem ad loca zephyri volitantes medio itinere, antequam illo perveniant, capiuntur, sic & isti nominato itinere indirecte nimia procedentes, nec Deum, prout decuit, pre oculis habentes, ante quam peregrinum videant, deficiunt, nec quod quaerere videbantur consequuntur.

[illegible]

Post mortem nominati imperatoris Principes Alemanniae, quorum interest eligere Regem, loco convenientes, sed diversis eligendo mentis [illegible] se [illegible]. Quibusdam enim ipsorum majori valentes parte Ludovicum fratrem Ducis Bavariae eligentibus. Sed vero Henrico Coloniensi Episcopo Dux Austriae postulatur. Qui & per ipsum sibique adhaerentibus apud villam, quae dicitur *B[illegible]*, sicut de facto potuit, *Ludovicus* vero [illegible] Aquisgrani cunctis Alemanniae Principibus coronatur. Quorum dissensio dissensionisque altercatio adhuc minus concordatur, nec dictorum aliquis versus sanctorum limina pro imperiali benedictione quoad praesens, id est, conclusione nostri carminis tendere declaratur.

Anno cIↃ. ccc. xiv.

Ann. cIↃ. ccc. x. in vigilia Apostolorum Simonis & Judae obiit Dominus *Gerardus* de *Tetrode* Canonicus Sanctae Mariae in Trajecto. Qui divinae pietatis intuitu aream suam in *Harlem* cum omnibus suae possessionis habitaculis domui Sancti Johannis Baptistae vel Sanctae Caterinae in Trajecto obtulerat, & in manus ejusdem domus Commendatoris libere resignavit. Et eodem anno vivente adhuc praedicto *Gerardo* in vigilia beatae Mariae Magdalenae fratres praedictae domus venerunt primitus in *Harlem* in loco praedicto.

Anno cIↃ. ccc. xii. fratres per *Willelmum* de *Egmonda* juxta *Harlem* in sylvis constituti ad domum Sancti Johannis praedictam in *Harlem* se & sua omnia transtulerunt.

Anno cIↃ. ccc. xiv. *Philippus* Rex Franciae quodam die venationi instans equo cadens laeditur, laesus lecto jungitur, & post hoc brevi tempore mortis gremio sociatur. Hic Rex habuit tres filios, scilicet Ludovicum, Philippum, & Karolum. Post quem *Ludovicus* ejus major filius coronatur.

Anno cIↃ. ccc. xv. Ludovicus Rex Franciae cum exercitu in loco, qui *Curtrike* in Flandria dicitur, supra flumen *Lise*, satis prope oppidum ingreditur. In cujus adjutorium *Willelmus* Co-

Comes Hannoniæ & Hollandiæ turba nobilissima versus Orientem eidem patriæ sociatur. Et sic nobilis Flandria inter tot pericula totque insidias constituta quid poterit agere? nisi solum divinæ pietatis auxilium implorare, quod & experientia miraculose factum esse ostenditur, nam Rex præfatus pluviarum habundantia recedere compellitur, sicut & quondam *Hannibal* Romam obsidens confusione imbrium urbem duabus vicibus deserere perhibetur. *Willelmus* vero Comes auditis rumoribus de recessu Regis, destructis in Flandria quibusdam villis, fluvio, qui dicitur *Scelth*, contiguis, sanus & incolumis propriæ terræ, partibus videlicet Hollandiæ, sociatur. Unde sicut in veteri testamento *Susanna* innocens per *Danielem* à seniorum traditione defenditur, sic & in præsenti regalis Flandria per Christum ab infestatione dictorum Principum liberatur. Eodem tempore quo & prædicta fiunt, videlicet circa mensem Augusti omnipotentis justitia volens humanum genus corripere, nec non pro suis sceleribus quam plurimos castigare, famis tristitiam, famemque per omnes casus tam validam incepit mittere in terram, qua mundus corripitur, & etiam multi quodammodo divites affliguntur, pauperes vero quam plurimi per vias semitasque errantes, nec se famis miseria dirigentes locorum variis moriuntur.

Anno sequenti scilicet CIↃ. CCC. XV. fuit tam valida hæc pestis, tamque amara, quod per eam omnis pietas, omnisque caritas negligitur, perpaucis elemosina tribuitur, quia licet pluribus copia panis largiendique possibilitas affuerit, divinæ tamen pietatis fiducia carentibus, quod ut nunc in pauperibus cernitur, magna diffidentia ipsorum corporibus proximis temporibus affirmatur. Nec solum inter ignotos hoc tempore deficit misericordia, sed etiam inter affines sanguineque contiguos omnis clementia omnisque sublevatio denegatur, quum nec parentes filiis, nec filii parentibus in hac necessitate maxima volunt assistere, ipsisque licet habundantes vitæ necessaria ministrare. Et ecce, quod magis est, conjuges divina ordinatione una caro existentes sibi invicem deficiunt, & inter eos victu parvi muneris thori fidelitas violatur. Fuit autem tantus horror tantaque necessitas præsenti agone, (1) quod pauper dum fame moritur, & in plateis jacere conspicitur, non mul-

(1) Guillelmus de Nangis apud d'Achery *to.* II. *Spicileg. Hoc anno*

[illegible] magis quam [illegible] omnis repara-tur. [illegible] quoque [illegible]. quod [illegible] vile [illegible] hoc tempore famis [illegible] [illegible], [illegible] canes quoque [illegible], vescuntur. Insuper, quod magis est [illegible], pauperes quidam ad [illegible] pecorum cadavera procedere, & in more canum car-nes [illegible] dentibus [illegible] deglutire. Unde praefata male-dictio non [illegible], quae in [illegible] legitur, clare di-[illegible]. [illegible] quod [illegible] non caruerunt. Interea divinae pietatis clementia [illegible] benignitatis largitatem volens ostendere, eodem anno, eisdem locis [illegible] generi tam clementer affluit, quod mensura [illegible] xv. [illegible] Hol-landiis comparata & amplius, totidem ejusdem monetae denariis compararetur. In quo omnipotentis clementia ejusque potentia quam plurimum commendatur. Nec solum hac miseria hujusque taedio populus hoc triennio affligitur, sed etiam in fine hujus mortalitate pecorum aggravatur.

Morte famis cocto fuit M. ter C. que bis octo
Cum reliquis binis doluit pecorum nece finis.

Eodem tempore hujus Ludovici Regis praedicti conjugi, Reginae videlicet Franciae, adulterii crimen imponitur. Cujus causa duobus vivis militibus, tanquam adulteris, pellis detrahitur, qui sic inaudito nec non tormentorum maximo moriuntur. Iste Ludovicus puerili ludo calefactus frigido vino tantum suscipit, quod febribus tangitur, & in proximo mortis venabulo declinatur. Post quem *Philippus* frater ejus regno suscipitur, & more debito Remensi praesule consecratur. Iste Philippus nigromanticum invenisse dicitur, patrisque ab eo statum pro tempore quaesivisse, qui obmissis coelestibus ad infernorum tormenta conjurationibus dirigitur, quorum uno spirituum relatione face quaestionis miserrimus invenitur. Quo comperto circulus quidam incantationibus, ut mos est, construitur, cujus medio solus magister cum Principe reclinatur, ubi eodem magistro studente orationumque suarum vocabula proferente

anno fuit magna mortalitas hominum, & maxime pauperum, quorum multi famis inedia perierunt.

ferente statim in specie nuntiorum regalium visi sunt dæmones, quorum quidam tapetas, alii sedem auream in circuli confinio posuerunt, istos janitorum turba persequitur, quibus tam famulorum quam militum societas combinatur. Tota itaque familia procedente Dominique aduentum variis ex utroque stationibus nuntiante, ecce † quo quæritur omni ornatu & habitu, quo dum viveret affuit, qui fide prius posita se recipit, cujus aspectu filius ista procurans non modicum confunditur, qui per magistrum, ne membrum aliquod extra circulum porrigat, informatur, cui pater post horam locutus fuisse dicitur, & quare nichil ab eo quæreret intimasse. Qui tandem sopito timore de statu patris quæstionem subjicit; quem alter fore pessimum jam subjicit. Cui filius æquitatem justa quoque ejus judicia proposuisse legitur, & adhuc pro statu ejus, & cur sibi pessimus, quæsivisse. Ad quem pater; *Fili, tria mihi abjectis ceteris fuerunt crimina, dum viverem, videlicet propter infestationem Cæsaris, traditionem, & destructionem Templariorum. Quorum solo totus mundus justo Dei deficeret, & in perpetuum apud inferos resideret.* Varia insuper habita inter eos collatione pater à filio manum petit porrigi, quod sibi cernitur denegari. Unde velut iratus pallium in faciem filii cum impetu sustulit, cujus aspersione ipsum, ut dicitur, inflammavit. Quo facto omnes maligni nituntur fugere, suisque tormentis miserum reportare. Quid autem in hac, modo nimia veritate, credendum sit, non didici. Scio tamen Regem istum usque ad mortem igne quodam absque remedio devorari. Hujus Willelmi Comitis tempore quidam perversissimus Rex Suaviæ tanta contra proprios fratres infestatione diaboli invidia pungitur, quod infra treugarum januas pacis quoque tempore uterque capitur, & heu captis omni mora postposita mortis pernicies procuratur.

† qui.

Anno eodem scilicet CIↃ. CCC. XVI. Guido Trajectensis Episcopus Willelmi Comitis Hollandiæ patruus de medio tollitur. Cujus sede Fredericus de Zeric tam clero quam populo sublimatur. Eodem anno obiit vir nobilis & elegans Willelmus de Brederode miles, filius piissimi Theodorici Domini ejusdem loci. Cujus memoria sit in pace.

Hic si vixisset Dominus Brederode fuisset,
Sed non successit, quia patre manente recessit.

Eodem anno nobilis Domina *Elysabeth* apud Wieldrecht genita in Rainsburgh Abbatissa de medio tollitur, cujus probitas in ordinatione dormitorii & † regalis horrei demonstratur. Hujus loco quædam elegans Domina *Simonis* de *Teylinghe* militis filia, *Ada* nomine, à Conventu eligitur. Qua eodem anno mortua Domina quædam piissima etiam *Ada* nomine Domini *Henrici* Castellani in *Leyden* filia sublimatur. Hac etiam eodem anno deficiente Domina *Mabilia* de *Wassenaer* sede suscipitur, per quam claustralia hactenus sapientis studio disponunt.

† Kloosterschuyr.

Annis millenis ter centum sex quoque denis
Heu cano! Prælatis tribus uno tegmine stratis
Quarum prima satis nitet ortu nobilitatis
Wieldrecht cognatis Teyling fovet altera gratis.
Ternaque præfatis Leydis ovat urbe sciatis,
Quas tres virgo pia sibi servet pace Maria.

Eodem anno vir venerabilis *Jacobus* Zudensis Episcopus Commendator domus Sancti Johannis in Trajecto regalem aulam (1) apud *Harlem* fabricavit.

Anno CIↃ. CCC. XVII. prædictus Zudensis Episcopus eodem loco in *Harlem* decoratam ecclesiam ornato ambitu fabricari fecit, & in sequenti anno perficitur. Quo loco Deus summa virgine nec non præcursore per militem piissimum *Theodoricum* videlicet Dominum de *Brederode* oblatione calcis auri purissimi veneratur. Cujus memoria sit in pace.

Anno CIↃ. CCC. XVII. erant in villis & in finibus quasi totius Christianitatis quædam *Beghinæ* mulieres longo per prætrita tempore habitum griseum cum faliis deferentes, sibique magisterium & ordinem absque superioris confirmatione procurantes, quarum habitus & regulatio ut nunc per Dominum Papam

(1) In eodem hoc opido idem condidit testamentum suum Ann. 1331. secundum jus Romanum adhibitis septem testibus, viris discretis, Dominis *Hugone filio Mensonis Priore monasterii Egmondensis*, *Alexandro de Jouchusum*, *Johanne de Denemarck nepote Domini Zudensis*, *Gerardo Vrencke*, *Jacobo Scriptore*, *Giselberto de Bergh*, *& Henrico de Aemstel*, *& pluribus aliis fide dignis.*

Papam abjicitur, ficut in feptimo decretalium caufis dilucide propofitis continetur. Eodem anno miles piiffimus *Theodoricus* de *Brederode* caufa devotionis peregre proficifcens in reditu apud Franciam Remorum civitate videlicet moritur. Qui ibidem in Prædicatorum ecclefia fepelitur.

Quem fuus Henricus fequitur pietatis amicus.

Anno CIϽ. CCC. XIX. *Bartoldus* Abbas Egmondenfis de medio tollitur. Poft quem vir piiffimus, prudens, & nobilis, Dominus videlicet *Theodoricus* agnomine *Screvel* dictus, ingenua Egmondenfium profapia genitus, paftorali regimine fublimatur. Hic pater venerabilis ftatim poft tempora fuæ electionis ad Dominum *Fredericum* ipfius diœcefanum caufa benedictionis, prout debuit, verfus Trajectum fe dirigit. Quo Præfule caufa cupiditatis & extorquendi percunctante, & Domini Abbatis petitionem ultra debitum prorogante, idem Dominus Abbas ad honeftum virum, Dominum *Jacobum* videlicet Zudenfem Epifcopum dirigitur, à quo infpectis fui Conventus privilegiis non folum de facto fed juris ordine confecratur. Nam regalis Abbas canonice electus Domino Apoftolico immediate fubjectus ad diœcefanum, ne videatur ipfum contemnere, pro benedictione habenda dicitur tendere. Qui fi negaverit vel malitiofe diftulerit, poteft talis Abbas à quocunque Præfule voluerit, in nomine Domini confecrari.

Eodem anno videlicet XIX. informatione diaboli, cujus invidia orbi terrarum mors immittitur, infectio *Johannis* Papæ quibufdam Minorum ordinis proponitur, quorum ars nequiffima nec non occultiffima brevi carmine peroratur. Sciendum itaque, quod dicti Minores crucifixi imaginem auro gemmifque contextam pulcherrime fecerunt fieri, & illam fuis fratribus Apoftolico præfentari. Quæ per Dominum Papam benigne recipitur, & dictis recedentibus explicatur. Interea Papa fuis aftantibus Chrifti paffione magna devotione compungitur, & ad pedum ofcula dictæ imaginis incurvatur. Quod cum à fibi aftante non patitur, & inveftigandi fpecies requiritur, canis apponitur, ariefque jungitur. Qui mox fummi Pontificis præfentia veneni potentia difcerpuntur. Quod cum Dominus Papa fua gaudens evafione, fed fratrum dolens traditione cerneret,

neret, suosque consuleret, nuntii mittuntur, fratres requiruntur. Quorum quatuor fugientibus duo solum reperti loco imaginis adducuntur, & humiliati ad pedum oscula compelluntur. Quibus tactis, astantibus stupefactis, ut supra canis & aries, moriuntur. Et sic ad præsens pene Dominus Papa minoribus* . . . . ut quondam Fridericus. . . . . . interficitur, qui utinam ut dictus divinæ pietatis gratia salvaretur. . . .

Deleta reperi aqua forti, quæ asterisco notata hic: haud dubie ab eo, qui Minorum plus æquo studiosior.

—— *Infestatur eo prout hæc canit ille trophæo.*

. . . .

ea scit bene scribi.

Anno CIↃ. CCC. XX. quidam casus inter præterita mirabilior gestis quoque nostri temporis rarior percipitur, quo regulæ afflictis afflictionem neganti, prout absque discussione ostenditur, quam plurimum derogatur. Omnes namque Imperatorii Codices omniaque Pontificum decreta super afflictos pia gestant viscera. Sed præsentis Domini Johannis Papæ decretum, quo mundo pauperrimi, leprosi videlicet, jubentur comburi, à cunctis per præterita legibus scriptisque Principalibus videtur nimium elongari. Est igitur inspicienda regula, qua dicitur, *Anima quæ peccavit ipsa morietur*, à qua nec pauper nec debilis excipi demonstratur. Dum ergo homines leprosi licet vere miserrimi paganorum muneribus subornati suis maledictionibus fontes & rivulos student inficere, & tali via totam Christianitatem destruere, dignum & justum est ipsos in foveam, quam fecerunt cadere, & morte gravissima, ignis videlicet incendio deperire. Quod & veraciter factum est; nam hoc tempore per patrias (1) omnes leprosi requiruntur, qui inventi omni mora postposita flammarum voragini committuntur. Eodem anno *Reynoldus* Comes Gelriæ probitatis actibus multisque vulneribus in juventute susceptis verbis & conversatione quodammodo

(1) Velut venefici. Prima vita Clementis V. apud Baluzium: *Anno* CIↃ. CCC XXI. *Rege Franciæ in Pictavia existente extitit ei nuntiatum maleficium, propter quod in Aquitania omnes leprosi sunt combusti. Ipsi siquidem sunt confessi, quod fontes & puteos infecerant illa fine, ut omnes Christiani aut leprosi fierent, aut citius morirentur, intendentes per totam Franciam & Germaniam suum maleficium dilatare.*

modo deficiens à proprio filio capitur, & contra voluntatem suam quasi vinctus villis & urbibus ad filii placitum detinetur.

Anno CIↃ. CCC. XXI. venerabilis pater Dominus *Henricus* Abbas cœnobii Sancti Pauli Trajectensis malens sibi utiliter proficere, quam inutiliter præesse, & intendere contemplationi, quam cotidianis causarum tædiis infestari, dignitatem resignando simplex monachus efficitur. Cujus loco vir piissimus etiam *Henricus* nomine confirmatur. Eodem anno, videlicet XXI. quidam fratres de ordine minorum Domino *Johanni* Papæ se objiciunt quotidie ipsum publice prædicando, & ejus auctoritatem detestando. Quorum quindecim captivitate detenti & postea pariter colligati apud Lunellam incendiis applicantur. Eodem anno Sodomita quidam miserrimus juveni cuidam XVI. annorum commisceri percipitur, quorum uterque capitur, & convictus incendiis applicatur, quibus vetulus cito discerpitur, juvenis vero jám tertio appositus sanus & incolumis sublevatur, qui causa miraculi Papæ producitur, à quo competenti beneficio commendatur.

Albia villa datur, qua res præsens generatur.

Eodem anno *Henricus* Dominus de *Brederode* nobili Dominæ filiæ videlicet Domini de *Fontaynes* matrimonio copulatur. Et quia, sicut beatus Paulus suum officium, sic Capellaniæ meæ locum, *Brederode* videlicet, duxi attollere, & modis omnibus honorare, noveritis, quod primus ibidem Dominus, frater Domini de Theylinge, *Theodoricus Drossaet* dicitur. Cui Domina *Alveradis* filia Domini de *Huusdune* conjugio sociatur. Istis *Willelmus* secundus ibidem Dominus gignitur, cui *Hildegondis* Domini de *Vorne* filia copulatur. Quibus tertius ibidem Dominus *Theodoricus* nomine nascitur, & super † Remis moritur, cui *Maria* Domini de *Lecke* filia conjugatur. Istis * præsens *Henricus* oritur, cujus sponsa *Elysabeth* nominatur. Versus.

† Jo. à Leydis *de orig. & reb. gest. DD. de Brederode cap.* 27. Maria uxor ejus fato functa Anno 1307. ibid.

* cui juncta scilicet filia Domini de Fontaynes. Jo. à Leydis ibid. *cap.* 29.

Elysabeth fatur, cui conjugio sociatur
Nobilis Henricus Dominus Brederode pudicus,
Hæc datur ornata virtutibus intitulata,
Sanguine majorum velut Augustisque suorum

Henricus fati Lucemburgh patre creati,
Quem dictæ fundo gradu genitrice secundo.

Eodem anno in terminis Coloniæ in vigilia Johannis Baptistæ maxima tempestas grandinis oritur. Cujus impetu per XVII. leucas fructus satis omnibus devastatur. Mulier etiam quædam sedens sub arbore eodem tempore horrore maximo suffocatur. Eodem anno.

In Prothi festo vento ruit unda molesto,
Occidens multos homines maris aggere fultos.

Eodem anno.

Festo cunctorum cecidit nix prima bonorum
Qua vult Emundus vento dator esse secundus.
Hac tempestate majore nivis simul à te
Turbo ventorum non sunt variata locorum;
Namque pedester equo delirat tramite cæco
Quem nego discerni prato nivis arte moderni,
Per loca tendentes sunt ventosa nive flentes

Eodem anno.

Est Zepherrinus nimio flatu peregrinus,
Quo nautis gentes pereunt maris aure sedentes.

Eodem anno, fractis aggeribus apud villam, quæ dicitur *Nuwevaert*, aquis Rheni fluminis versus Hollandiam patet introitus, quarum inundatione tota quasi Northollandia per totam hyemem obruitur. Unde gens illo morantium multis doloribus magnisque laboribus aggravatur. Eodem anno *Ludovicus* Comes de Nivers *Roberti* Comitis Flandriæ senior jussu patris capitur, & fere per annum captivus detinetur. Causa autem hujus est: Quidam famulus veneno præparato ad destructionem Comitis Flandriæ prædicti comprehensus capitur, & morte miserabili condemnatur. Qui dum fateretur dixit se à Domino

Ludo-

Ludovico fore constrictum, visque ac minis ad hoc fuisse compulsum. Quod non est verisimile. Cum ipse pater erga filium suum semper extiterit piissimus, & nunc senex 70. annorum & amplius naturaliter diu vivere non deberet. Ipse etiam *Ludovicus* filius suus dives Comes de Nivers proximusque ac legitimus heres in Flandria extitit, hereditatem senis patris pacifice exspectando. Hujus præfati *Ludovici* filius filiam Regis Franciæ *Philippi* in anno preterito duxerat uxorem. Quo matrimonio mediante de guerra diu habita inter Regem Franciæ & Comitem Flandriæ pax firma conditionibus appositis reformatur. Eodem tempore videlicet, quo aquarum inundatione tota quasi Northollandia obruitur,

Lepra Francorum Rex deficit unus eorum,
Quorum tres binis quater annis mortua finis
Suscipiunt, gestis studii sociare potestis,
Qui prior istorum Rex summus in orbe malorum,
Quis cadit Henricus Cæsar, datur actor iniquus
Silvis venatur, quem ramus equo recitatur
Sternere, tractatur pede fesso, lectus amatur,
Læsio scrutatur, pulcherrimus ante vocatur
Leproso similis, vindicta Dei tibi vilis,
Hic Rex successit, moritur, puer ultimus assit
Nunc dicti Regno, Karoli quem nomine signo.
Anno milleno ter centum bis quoque deno
Uno clauduntur humili quæ scripta leguntur.

Anno CIↃ. CCC. XXII. *Karolus* Rex Francorum, tertius videlicet *Philippi* Regis filius, *Philippo* fratre lepra infecto, & ob hoc honore diadematis privato, in vigilia cathedrarum Principis Apostolorum *Remis* attollitur, & præsente *Willelmo* Comite cum multis tam Hannoniæ quam Hollandiæ nobilibus coronatur. Eodem tempore hyemalis tempestas validiore efferbuit frigore aquas diebus plurimis constringendo. In quo gentibus terris aquis Rheni tectis, sicut supra dictum est, morantibus dolor nimius laborque continuus famis inedia generatur. Illi namque avium, piscium que captura, quorum usu actuque

vivebant, per præsens congelatis fossis carentes, & domorum suarum trabibus insidentes modo mirabili cruciantur. Quorum pluribus molendini furnique officio carentibus avena granis integris cocta victus sumitur, & corpus longo tempore absque panis alteriusve cibi solatio prout potuit sustentatur. Et nota, quod in dictorum aggerum confractione & istarum aquarum inundatione, sicut veritate percipitur, viginti quinque homines occiduntur. Eodem tempore fuit festum beati Mathiæ in die cinerum, quod propter vigiliam instantia populi ad quintam feriam est translatum. Eodem tempore omnibus adhuc solidissime congelatis populi miseria nivibus prima die Martii cadentibus augmentatur, cui usque ad festum Sanctæ Gertrudis gelu gravissimum sociatur.

Marthe tuis prendis nimium modo multa Kalendis,
At Idus certe sexto magis horror aperte
Nunc hyemis sævit, qui cum Gertrude quievit.
Post nive conflictus fit dum colitur Benedictus.
Cui quibus hic fatur lux proximior sociatur,
Qua tempestate majore nivis simul à te
Turbo ventorum non sunt variata locorum
Aprilis nono Kalen hic hyemis mala pono,
Cujus cras juste colitur tua nuntio Christe.

Nota insuper præscripta aquarum inundatione usque ad mensem Maji & amplius continuata infra limites Hollandiæ circa LXX. homines infinitis pecoribus defecisse. Quapropter *Willelmus* Comes contra quosdam Trajectenses summa vehementia provocatur. Eodem anno quædam annonæ extitit caristia, qua modius siliginis quatuor solidis & amplius comparatur. Eodem anno inter Regem Angliæ suosque Barones tumultus quidam oritur. Quo Rege prævalente totus pene sui Regni Conventus nobilium trucidatur. Ad cujus materiæ declarationem ortus ipsius & causa breviter enodatur. Notandum itaque quod *Eduardo* nobilissimo Rege Anglorum defuncto filius ejus Regno præficitur, à quo quidam Sodomiæ vitio diffamatus, *Petrus* de *Causton* nomine, in Consiliarium recipitur. Qui ditatus cunctis præponitur, ejusque dictamine abjectis Principibus Regni nego-

negotia disponuntur. Quapropter omnibus pene nobilibus in dictum *Petrum* fomes invidiæ gignitur, quibus conspiratione facta apud *Lonnen* capitur, & subito Regis absentia decollatur. Quo quasi sopito Rex ut prius cuidam alteri scilicet *Hugoni Spensier* nomine speciali amicitia jungitur, nec non ditato plurimum despectis Baronibus privato ordine combinatur. Per istum ut nunc Anglia corrigitur, & quasi solo contra Magnatum imperia dispensatur. Quamobrem ut dicitur omnes fere nobiles Barones & milites neglecto Rege proprio Regi Scotiæ Anglorum scilicet contrario scriptis amicitiæ & confœderationis carmine obligantur. Interea Rex Angliæ hujus tumultum percipiens, & se ad bella disponens, cuidam Balivo suo nuntios destinat, ut collecta armatorum copia supradictos invaderet, ipse cum suis mora postposita in ejus auxilium properaret. Nobiles vero audito Regis ordine duabus turmis Anglorum umbilico declinantes pro Scotorum suffragio ad ipsorum confinium nituntur procedere, & à proprii Regis potentia declinare. Ordinato itaque exercitu nobilium Comes de Herenfort uni parti præficitur, altera vero Comiti de Lancastiel subjugatur. Quæ partes divisim tendentes circa quinque leucarum spatio disjunguntur. Cum igitur prima cohors summo mane pontem quendam transiret, & secunda circa meridiem sequi deberet, ecce supradictus Regis Balivus magno comitatu improvisus isti jungitur probos interimens, vulgus ignobile in fugam conversum deviis inféstando. Cohors autem prima dicta ignorans & consodales exspectans villa quadam recipitur, mensæ jungitur, & refectionis causa lectulis applicatur. Quo idem Balivus superveniens præfatam villam exercitu suo vallatam obsidet, omnes quasi ibidem nobiles capiens, captosque Regi adducens. Qui mox vel rotis attriti, vel gladiis decollati mortis gremio sociantur. Quorum numerus in Baronibus viginti uno in militibus centesimo describitur. Sed vulgus ignobile numero non artatur.

Eodem anno Dominus *Ludovicus* Comes de Nivers jussu patris, videlicet Comitis Flandriæ, ut supra, captus per eundem deliberatur, & eodem anno in Francia moritur. Eodem anno relatione Archidiaconi Trajectensis cuidam magni generis & fratri minorum ordinis pravitas hæretica objicitur. Cujus labe cunctis quasi provinciæ terminis infamatur. Ad quem unus inquisitor frater videlicet ordinis Prædicatorum dirigitur, à

quo forma juris servata convincitur, & Curiæ præsentatur. Quo similiter in præsentia Cardinalium arguitur, & probatis contra ipsum denuo articulis condempnatur. Qui, ut moris est, potestatibus secularibus traditur, ut ipsis animadversione debita puniatur. Cui incendium asscribitur. Ad cujus locum ducitur, stipitique appositus flammis jungitur, sed earum medio quasi rore salvifico temperatoque balneo subportatur. Super quo inquisitor non modicum confunditur, qui reliquis astantibus stupendumque videntibus ammiratur. Præfatus itaque hæreticus stipite tollitur, carceri traditur, donec transacta nocte dies crastina præsentatur. Qua lucescente nec non hora dictis congrua veniente idem inquisitor vehementi instantia summaque diligentia dictum postulat ut prius pœnis dirigi, & flammarum incendiis alligari **, qui ut pridem palo jungitur, igni imponitur, sed nec pilis nec vestibus flammæ voracitas operatur. Unde stipiti subtractus, illæsus, & intractus ergastulo sociatur. Super quo dictus inquisitor cum ceteris verum multo præ ceteris tangitur, & suspiranti studio quid res acta velit innuere percunctatur. Hic itaque vir peritissimus talique negotio sagacissimus, sciens istum veraciter hæreticum, incendiique pœnis dignissimum, cogitat ista non posse fieri nisi arte dæmonum nutu Dei. Quapropter die tertia juventutis delicta repetens, & puram confessionem faciens altari jungitur, missa perficitur, quædam substantia pixidi imposita ejus gremio deportatur. Interea ad instantiam inquisitoris dictus hæreticus carcere promitur, igni attrahitur, & stipiti jam tertio combinatur, qui ut prius flammis non tangitur, cute non læditur, nec quavis sui parte corporis infestatur. Cujus ammiratione nec non stupenda ratione inquisitor præ ceteris deficitur, qui prolata pixide veri numinis invocatione tali sono carminis elevatur: *O Deus piissime, o Christe clementissime, cujus corpus sanctissimum præsenti vasculo deferimus, fide integra cordis hospitio deportamus, pande tuam quæso pietatem, nostraque fidei veritatem, ut cur iste despectissimus, omni Catholico inimicus, igne non roditur, ostendatur. Nam si sua hæresi contra fidem prævaluerit, nec ipsum flammarum vorago involverit, necesse est orthodoxæ cultores deficere, Petrique naviculam, id est, sanctam matrem ecclesiam, despectorum fluctibus vacillare.* Qua oratione suspiriis prolata lacrimisque finita, sicut fraxinus pice madida, pinusque sudans resina, iste maledictus,

** Deest forte *debeat*.

tus, uritur, & stipularum more leviori incendio devoratur. Cujus hora vox caliginoso aere percipitur, quæ utique dæmonibus traditur: *Majoris nostri præsentia te amplius non possumus defendere, nec tui custodia prævalere.*

Eodem anno IX. Kal. Julii aggere suprascripto vulnus antiquum ruptis cicatricibus dissolvitur, & majori quam pridem impetu aqua Rheni fluminis terræ superficies obumbratur. Cujus horrore non solum Trajectensium confinio luctus perpenditur, verum etiam quibusdam terminis Hollandiæ tædium triplicatur, nam satum destruitur, pecus arvo pellitur, & pro struendis aggeribus in *Suadeburghedam* & alibi expensæ laboribus effunduntur, nec dicere sufficit, quanto timore, quantoque periculo tota Northollandia infestatur. Nec mirum: quum si aqua prout potuit advehitur, & novis aggeribus non retunditur, omnis spes victualium tam jumentorum quam hominum deportatur, & sic permissione divina Hollandiæ terminis, ut nunc, caristia annonæ, nec non aquarum inundatione, duplici velut contritione impetitur, ut si forte quis pascuis pinguibus residens prima non læditur, saltem secunda destructis seminibus optatisque graminibus impugnetur. Nota insuper, quod quidam clericus ad majorum præsentiam evocatus super vaticinio dictæ fractionis impetitur, nec non ut incorrigibilis infestatur, qui ipsorum constitutus præsentia, modicum curans de potentia, constanter asseruit se dixisse, nec non ad præsens dicere, aggerem die assignato debere destrui, nec illius destructionem per mortalis consilium impediri. Quum igitur præfati potentes dictum non viderent deficere, sed in suæ assertionis proposito immobiliter permanere, minis, quibus inceperant, postpositis, blandisque appositis, vultus remittitur, causaque petitur, quæ per Deum taliter explicatur. *Sunt utique tres maligni spiritus sive dæmones dictis ageribus insidentes, quorum binis Dei permissione agger impellitur, per unum vero ne subruat impeditur. Cum ergo major auctoritas minori præponitur, & minor majoribus dejicitur, quod duobus trahitur, invito tertio procuratur.* Cujus assertio rei eventu ostenditur, nam die per eundem prædicto aquis Rheni fluminis fundus præscripti aggeris inclinatur. Fuit autem tanta præsens inundatio, quod vina eodem navigio, quo versus Trajectum à terminis Coloniæ ducuntur, Trajectensium cellariis reponuntur. Quibus exhaustis naves ingens vacua rivulis

inse-

inferuntur, quod etiam cujusdam fratris nostri testimonio perpenditur, qui præfato loco infra cellarii habitacula de dolio ad dolium navigio trahitur, ut vini sapore ejusque specie imbuatur. Eodem anno fructuum maturatio in tantum tardaverat, ut cerasorum species, quæ humano generi in Baptistæ nativitate haberi consueverat, in festo Laurentii majori copia præsentetur. Cujus simile de reliquis fructibus secundum tempora perhibetur.

(1) Eodem anno Augusti Kal. XIII. *Fredericus* Trajectensis Episcopus sedi minus utilis de medio tollitur. Cujus Capitulum electionem faciens variatur. Majori enim & saniori parte Dominus *Jacobus* de *Otsborne* Decanus ecclesiæ majoris eligitur, minori vero Zudensis Episcopus, qui & ipse *Jacobus*, postulatur. Quo deficiente & reliquo prævalente, *Willelmus* Comes Hollandiæ, qui intererat, & Zudensis partem pro posse suo faverat, in majorem Præpositum iræ vehementia accenditur. Cujus causa ejusdem Præpositi habitaculum incenditur, & in ecclesiæ præjudicium per ministeriales proprios devastatur. Eodem anno *Jacobus* de *Otsborne* supra in Trajectensem Episcopum electus, & confirmatus, sed minime consecratus

XII. Kal.

(1) Nec cordatus, nec strenuus. Si Comitis Hollandiæ non adesset auctoritas, ausus vix quicquam, quod alicujus momenti. Unde & vivo videntique custodes appositi, ut nec ipse id diffitetur in charta Harlemi data Ann. 1326. Ejusdem charta Ann. 1321. *Nos Fredericus Dei gratia tenore præsentium publice profitemur, quod cum spectabilis vir consanguineus noster dilectus Wilhelmus Comes Haynoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, ac Dominus Frisiæ, nostris in hoc petitionibus annuens prudentem virum & legalem Dnm Gerardum de Raephorst militem ipsius Dni Comitis ad nostrum consiliarium nobis specialiter adjunxerit pro consilio & auxilio vice ejusdem Dni Comitis nobis per eundem militem impendendis in his, quæ nobis & terræ nostræ ad præsens incumbunt, & contingunt, vel incumbent tempore succedente, nos eundem militem sic assumpsimus, quod eidem ad castra & munitiones nostras pro nostris agendis negotiis liber patebit ingressus & egressus, & quodcunque idem D. Gerardus una cum aliis nostris consiliariis super dispositione Officiatorum, theloneariorum, ac cotidianæ nostræ familiæ, ac aliis incumbentibus, habito super hoc nobiscum tractatu decreverit consulendum, illud ratum habere promittimus, & mediante dicti Dni Comitis auxilio perducere ad effectum, fraude & dolo penitus profligatis. Harum testimonio literarum sigilli nostri robore munitarum. Datum anno Domini* CIↃ. CCC. *vicesimo primo in vigilia beatorum Jacobi & Philippi Apostolorum.*

XII. Kal. Octobris beati Mathei videlicet vigilia hujus mundi spatio tollitur. Cujus sede vir prudens & nobilis *Johannes* nomine, Domini de *Broncborst* frater legitimus, & Sancti Salvatoris Præpositus sublimatur.

Eodem anno multis impraegnata temporibus, variisque protelata rancoribus partum student exuere, & maledictioni proxima generare. Mundi enim majores vero Regi ad oculum servientes, & juris ordine pro justitia contra inimicos ecclesiæ eodem spiritu procedentes, Reges videlicet post nobilissimi Imperatoris mortem Regnum Alemanniæ sub discordia occupantes, & hactenus, quis ipsorum prævalere poterat, dimicantes, ut nunc convocatis amicorum suffragiis quasi finali bello satagunt discutere, ad quem solum per victoriam deberet ejusdem Regni dominium pertinere. Tempus itaque mense Octobri præfigitur, locus *Argentinæ* vicinus deligitur, ad quem, prout condictum fuerat, convenitur. Interea Boemiæ Rex *Johannes* filius quondam *Henrici* Imperatoris Lucemburgensis veniens partibus *Ludovico* Bavariæ multis nobilibus affuit. In quorum etiam suffragium præfati Domina Boemiæ scilicet Regina magnam militiam convenientissime destinavit. Quo Rex Boemiæ majoris quasi potentiæ exercitum studet disponere, quod *Ludovici* societas non valuit aliquatenus sustinere. Unde fere inter ipsos briga oritur, quæ tamen prudentum studio subtiliter declinatur. Cum igitur sopita discordia ad locum certaminis concorditer tenderent, & hostem suum Ducem videlicet *Austriæ* invaderent, (1) Dux ipse licet paganorum nec non Ungarorum adjutorio majori habundaret populo, more tamen timentium montibus & rivulo includitur, veraque semita curribus, ceteris quoque offendiculis, præpeditur. Quod dum audacissimo Boemorum Rege eodem bello vulnerato percipitur, nova semita montium cacumine sternitur. Quo laborio-

(1) Guilielm. de Nangis ad Ann. 1123. apud d'Achery *to.* II. *Spicil. Dux vero Austriæ conduxerat secum maximam multitudinem Sarracenorum & Barbarorum, quos in prima fronte belli posuit, Duce eorum fratre suo Henrico. Contra quos ex parte Bavari Rex Boëmiæ primum bellum habuit; post diuturnum vero conflictum Sarracenis & Barbaris interfectis, capto Henrico fratre Ducis Austriæ cum multis aliis, cessit Regi Boëmiæ victoria gloriosa &c.*

riosissime nec non periculosissimo itinere contra Ducem invehitur, qui etiam à facie per *Ludowicum* Bawariæ totis viribus infestatur. Duce vero Ungarorum sagittariis habundante, & illo magis adversarios impugnante sagittis quasi omne Regum pecus occiditur. Quibus tamen post longa certamina victoribus Dux ipse multis suorum nobilibus nec non fratre proprio captivatur. Rex quoque quidam gentilium, qui *Ducis* parti aderat, turba innumerabili tam suorum, quam Ungarorum, mortis gremio sociatur. Præterea Dux in præsentia Regis Boemiæ armis exuitur, nec vestis propria, qua se reinducat haberetur, Rex nobilissimus meliora sibi indumenta jubet porrigi, & Duci ut induat præsentari. Ad quem Dux: *Non decet captum & humilem ornamentis refici, sed ejus pudibunda tali habitu occultari. Absit me captum varium induere, aut ornamenta regalia postulare.* Dux insuper *Ludovico* Bawariæ nimium confusus, & mortis timore plurimum disturbatus regalem vultum piissimi *Johannis* studet inspicere, & ejus suffragium contra *Ludovici* impetum postulare. Cui Rex: *vestræ perditionis concilio interesse non quærimus, quod utique si per alios factum percipimus, omnium nostrorum conamine resistemus.* Sic itaque discordia pro divite Alemannorum Regno multis temporibus habita ad præsens remittitur, in quo solus Bawariæ *Ludovicus* miles videlicet decentissimus Christi misericordia sublimatur.

(1) *Præfata lite loquimur pluralia rite,*
Qua poterant cerni Reges virtute quaterni,

Quo-

(1) Aliud Stero Altahensis, quo res clarius illustratur, habet carmen hujusmodi ad Ann. 1322.

Annis ter denis, minus octo, mille trecentis
Actis Ludvicus vincit, capitur Fredericus,
Ante diem festum Michaelis quod scio gestum
Anno milleno ter c. *bis* x. *que secundo,*
Quando Wenezlai clerus canit ac Adonai
Tunc Rex Ludvicus conflixit cum Frederico,
Quem captivavit, Australes & superavit,
Atque Ducem dictum grandi certamine victum
In Trusnit duxit, ubi longo tempore luxit.
Sed locus hæc acta prope quem sunt omnia facta:
Muldorf est dictus, ubi flumen circuit Enus.

Quorum gentilis fuit unus, quem quasi villis
Advocat Australis Dux, iste magis specialis
Est interfectis Ducis ordine, das bona rectis
Atque piis Domine, qui summa colis sine fine.

Eodem anno thesaurus ecce, fons videlicet gratiæ sanctorum martyrum scaturiens ubertate à Domino Papa recluditur, quo per mundi climata plebs fidelium variis donorum rivulis irrigatur. Statuto enim per ecclesias trunco dantibus elemosinam salus promittitur, quorum tenore scripta Papalia multis indulgentiarum remediis imprægnantur. Cujus petitionis causam vel verius extorsionis occasionem duxi pandere, & breviori quo possum ordine propalare. Noveritis itaque, ut supra cernitur, *Henricum* bonæ memoriæ Imperatorem à *Roberto* Cyciliæ sibique adhærentibus infestationes varias usque ad mortis tempora pertulisse. Quo quidem sublato pars sua, Ghibelinus videlicet electis sibi Capitaneis nexili fœdere contrahitur, quo contra *Robertum* bellis variis palma victoriæ decoratur. Unde *Robertus* videns suos deficere, & adversarios Teuthonicorum audacia, qui ipsis aderant, prævalere, consilio proponit extendere, quod viribus aut gladio non poterat optinere. Ipse itaque Domino Papæ sibi specialissimo jungitur, cujus instantia quod Gibelino agitur, populo attrahitur, & totum in ecclesiæ præjudicium fieri prædicatur. Unde Ghibelinus mandatis & monitis Papalibus impellitur, qui tamen hactenus precibus & dissimulatione subtrahitur, sed ut nunc excedente materia excommunicationis & dampnationis sententia provocatur. Sed præfato cum suis excommunicationis sententiam modicum curantibus, & sua Imperiali auctoritate defendentibus Dominus Papa nititur procedere, & verbum gladio confirmare. Unde præfatum casum scriptis suis per totum orbem fidelibus annuntiat, horum petens auxilium, cum proprium deficiat, cunctis illo venientibus & contra Ghibelinum in persona propria per annum bellantibus, vel bellantes suo munere sustentantibus, easdem promittens indulgentias, quæ ad terram sanctam tendentibus conferuntur, quas etiam indulgentias juxta devotionis affectum & subsidii quantitatem per truncum pauperes consequuntur. Hac itaque occasione audeo dicere, non Christi, sed *Roberti* gratia truncus in ecclesia statuitur, ipsique indul-

indigentia per biennium constringitur, ut fidelium devotiones ad manus hostis de trunco venientibus, & multiplicatis per ipsum [illegible] paganorum pars sua Graecis [illegible] vincit, Graecis omni jure [illegible] [illegible]. Ecce cum [illegible] omni [illegible] justitia [illegible]. Quid est enim fidelium [illegible] credentes destruere, & in crucis cultores crucis ignominiam vindicare, quorum superficies errore & impietate cernitur [illegible]. Unde

Huic sua dans trunco Sathanae detur precor unco.

Absit, debemus enim credere Domino Papae in omnibus adesse justitiam, sicut eidem in ligando atque solvendo inesse credimus potestatem, sperantes, ut cum ab ejus majestate sententia funditur, quod eadem omni maturitate pietatis & sanctitatis studio reguletur. Debent igitur ad Papae instantiam praesenti trunco fidelium dona tribui. Videat ipse, quibus usibus post collecta permiserit erogari. Non enim decet Papale judicium credentibus contumaciter discuti, sed illud velut aequissimum à cunctis humiliter venerari. Nam sicut scrutator majestatis à gloria opprimitur, sic & Papalis potestatis detractor per secula confunditur. Unde

Non veniant unco Sathanae dantes sua trunco,

Amen. Eodem anno Regnum Armeniae viribus paganorum impetitur, & totum eorum potestati subditum tribus tamen exceptis civitatibus devastatur.

Anno Domini CIↃ. CCC. XXIII. hyems fortissima, ventis & nivibus varia, indefesso gelu protenditur, & inter fratres Apostolos continua quasi glacie commendatur:

Non habet Agnetis festo nix ulla quietis,
Turbine ventorum delirat iter populorum.
Frigus Paulinum nimis hic vexat peregrinum,
Majus enim Phoebus dare vix valet octo diebus,
Vix ait hic testis tibi virgo Scolastica festis,
Quis furor horrescit, quibus aequivalens homo nescit,

Transi

Transactis: sociæ data jungas namque Mathiæ
Festa quasi more simili tenduntve furore.

Eodem anno nobilibus pro virium suarum ostensione laborantibus, & in crastino Agathæ apud *Compendium* Franciæ causa tyrocinii concurrentibus, ecce Regis Armeniæ solempnes nuncii affuerunt, qui sui Domini lamentationes, & ejus Regni per paganos depopulationes verbis & scriptis lacrimabiliter ostenderunt. Cujus præcipue causa tyrocinii stultitia obmittitur, cunctis studentibus quo consilio vel ordine præfati Regis patriæ succurratur. Habita itaque hujus negotii collatione varia prædictis Nuntiis in Domini sui auxilium & in ejus terræ defensionem solum decem millia hominum petuntur, qui ipsis à quatuor Principibus Rege videlicet Boemiæ, Franciæ, Duce Brabantiæ, & *Willelmo* Comite Hollandiæ promittuntur. Et nota quod Franciæ *Karolus* pro fidelium subsidio requisitus habito consilio breviter respondebat, quod in Regno novitius, & pro bello necessariis immunitus nummos aut alia pro majori transitu congrua non habebat. Insuper quodam venerabili Parisius studente & præfatos Nuntios cum ministris Papalibus intuente nobis transcribitur, quod præsentibus annotatur. Scripserat itaque Dominus Papa Regi Franciæ & Principibus pro subsidio Christianitatis, adjiciens inter cetera, qualiter Rex Morrocorum Hispaniam & terram sibi convicinam cum decem & octo millibus militum horribiliter invaserat, & omnes illius patriæ populos confundebat. Quod cum à quodam ibidem Episcopo percipitur, studiose sagacique ingenio discutitur, quod licet terram bonaque desereret, manus tamen inimicorum evadere non posset. Unde idem Episcopus fecit quod potuit, & circa trecentos milites congregavit, qui se sponte cum præfato pro Christi nomine obtulerunt martyrio, auxilio Sancti Jacobi ejusdem scilicet terræ patroni devotissime invocato. Bello itaque ingruente, & Sancto Jacobo visibiliter apparente dictus paganorum Rex cum XVII. millibus militum occiditur, Episcopus vero cum suis quasi omnibus sanus & incolumis observatur. Est etiam rumor & mentio, & cunctorum fidelium optio, quod ejusdem Regis germanus hujus causa miraculi fidem suscipiet Jesu Christi. Ut autem supradicti tumultus præfatio, Regisque præscripti, qui Christianus fuerat, apostatio attendatur, sequentis tenor carminis audiatur. Noveritis itaque Morrocorum Regis patriam

Regno Hispaniæ convicinam, eundemque Marrocorum Regem subditum Regi Hispaniæ, ejusque tributarium extitisse. Cujus tributi pensio pro subjectionis titulo tribus pilis quolibet anno solvitur, qui mento Regis barba videlicet sustolluntur. Rex autem Hispaniæ quibusdam temporibus inimicorum impetu provocatus bellis utique multis deficeret, si Morrocorum Regis probitas fato Hispaniæ in suis necessitatibus non astaret. Quapropter recitata pilorum pensio XVIII. annis non petitur, & quasi neglecta seu indulta mentione qualibet elongatur. Interea sæpedicto Hispaniæ contra inimicos prævalente, & aliquorum suffragio tranquillitatis tempora non curante dictus Marrocorum super tributo æmulorum informatione requiritur, hujusque causa ad Hispaniæ Regis præsentiam evocatur. Cujus orationis obsecratio diversique servitii propositio astantium invidia non admittitur. Unde sibi pro restantiis major quasi barbæ cæsaries depilatur. Hac itaque confusione dictus Morrocorum Rex suprascripto Hispaniæ opponitur, paganis jungitur, quorum placentia veræ norma fidei denegatur; & quia semper species multiplicatione individui sunt gaudentes, turba gentilium hujus quodammodo apostatatione reficitur, & ejus mandato armis & gladio præparatur, quorum impetu plebs fidelium dictorum confiniis commorantium hactenus confunditur, quæ ut nunc Christi misericordia Sanctique Jacobi, ut dictum est, præsentia liberatur.

Eodem anno *Johannes* Papa scripturarum auctoritate beatissimus Præsul, & Pontifex totius Christianitatis deviare quam plurimum cernitur, dum Christianis magis offenditur, quam paganis. Ipse enim Regis Armeniæ lamentationi, ejusdemque per gentiles depopulationi modicum curat assistere, in quo tamen posset inimicorum Christi superbiam declinare, sed quorundam informatione licet non veræ fidei ordinatione mentis studio vertitur, & armis invidiæ patriæ credentium sociatur, aciemque gladii, quam inimicis debebat ostendere, propriis studet filiis applicare. Unde & sibi eadem mens quam & pagano esse ostenditur, dum per utrumque populus fidelium infestatur. Nam sicut Regnum Hispaniæ per gentiles confunditur, sic & quodammodo per Papam terra Lombardiæ, quibusdam incolis Ghibelinis videlicet condempnatis. Sed eisdem Ghibelinis verbis Apostolicis, id est, sententia excommunicationis

tionis modicum curantibus, & sua Imperiali auctoritate defendentibus, Dominus Papa datur procedere, & verbum gladio confirmare. Unde cujusdam Cardinalis prælatione triginta millia bellatorum procurare traditur, quibus ut nunc Ghibelini societas infestatur. Sed sicut supra Morrocorum exercitus Sancti Jacobi miraculo confunditur, sic & ad præsens summi turba Pontificis divinæ pietatis auxilio declinatur; nam turbis bello concurrentibus, & Ghibelinis Teuthonicorum audacia prævalentibus, præfati Cardinalis potentia ter dena videlicet servans millia tota quasi dispergitur, & mortis imperio subjugatur. Sæpe dictus vero Cardinalis ductor scilicet exercitus capitur, qui per tempora multorum testimonio Ghibelinorum vinculis detinetur. Sic itaque Dominus Papa contra fideles deficiens tot minus juste suorum perdit millia, quorum parte tertia contra gentiles poterat proficere, & crucis ignominiam vindicare.

Eodem anno Euangelii auctoritas, qua malus male perditur, & mensuranti eadem mensura tribuitur traditione fratris *Bernardi*, traditoris videlicet pessimi, commendatur. Iste *Bernardus*, quo quondam Imperator dulcissimus veneni tabe infectus legitur, hora præsentium captus occiditur, quibus vel qualiter audiatur. Noveritis itaque fratrem *Bernardum* post suæ maledictionis potionem urbem sibi magis placabilem eligere, in qua proposuit vitæ terminum delectatione qualibet exspectare. Hac autem civitate tres Burgenses rebus & potentia majores eliguntur, qui dicti fratris provisioni & custodiæ deputantur, & hac forma, ut quicquid *Bernardus* pro suo corpore peteret, vellet, aut præciperet, hoc dictorum quilibet omni mentis conamine procuraret. Interea præfato traditore delectationibus pullulante, & omni carnis dulcedine se regente, quidam Ghibelinorum Principes pietatem nobilissimi Cæsaris recolentes, ejusque interitu suspiriis habundantes, nequissimi traditoris rumores student inquirere, hujusque stipendio laborare. Percipientes igitur ejus, ut dictum est, in quadam urbe residentiam, per tresque ipsius specialiter custodiam, varia donorum largitione nituntur proficere, & dictos tres ad proditionem pessimi subornare, quod factum per singula cernitur, si tenor sequentium attendatur. Proditionis itaque tempus præfigitur,

figitur, locus eligitur, ad quem deductionis causa dictus traditor extra villam custodibus deducetur, quo tempore Ghibelinorum fidelitas turbis armatorum variis in suburbio latitare traditur, quibus maledictus exiens capitur, & majorum ** præsentia summa deductionis lætitia præsentatur. Quorum intuitu & allocutione multum confunditur, sed præcipue mortis confinio disturbatur. Interea Ovidii regula, qua fallentes fallere præcipitur, dictis Principibus proceditur, dum traditori vita promittitur, si maledictionis causam & occasionem velit pandere, & nequissimi processus ordinem explicare. Dicunt itaque Principes Imperatori mortuo fidelitatis studio adhærentes: *Frater Bernarde, non turbetur cor vestrum, neque formidet, quum vestræ mortis infestatio à nobis non quæritur, sed solum, ut tenor & species, quibus Imperator periit, ostendatur.* Quo audito dictus traditor præsentia diversorum mirabilia, nec non ordine proprio horribilia studet promere, & dictorum singula tam scripturarum quam sigillorum testimoniis affirmare, addens inter cetera, qualiter fratres sui ordinis favore summi Pontificis, nec non *Roberti* Siciliæ piissimum Imperatorem quærebant perdere, ipsumque renitentem ad hoc diebus plurimis septem prudentioribus informare, qui tandem munerum datione donorumque promissione flectitur, quorum numerus non habetur. Fuit autem tam multiplex tamque varia per Prædicatorum claustra aureorum ad usum traditoris collectio, & singulorum promittentium per sigilla promissio, quod ille, per quem sub numero ponitur, mendax cunctis auditoribus diceretur. Et nota, si mendicantes & ad oculum indigentes tot & tanta possunt tribuere, quantis crumena divitum poterit redundare. Hic autem traditor dictorum singula non solum verbis nititur pandere, sed etiam scripturarum testimoniis & sigillorum ostensionibus propalare. Qui post omnia pelle rasoriis exuitur, & morte turpissima condempnatur.

** Leg. præsentia.

Quæ tibi Bernarde modo gloria? quis tibi fructus?
Gestis quis luctus est orbi? mens pia tarde
Christum pulsabit bene, pro talive rogabit.
Aut hunc confundi Juda veniat prece mundi,

Cujus

Cujus mactatur per eum caput, unde creatur.
Dulcoris vena datur heu gestare venena,
Horum latores moveant tibi Christe furores.

Et nota quod in præcedenti, ubi de Cæsaris morte agitur, ejus interitus quatuor Principibus applicatur, hic autem non ipsis sed fratribus. Quorum utrumque si rite perpenditur veritatis ordine commendatur. Quandoque enim non solum propinquo agente res fieri dicitur, sed etiam per illum licet remotum, cujus mandato vel spiritu procuratur. Nam sicut prudente scribitur, causa causæ & causa causati eadem essentia diriguntur. Cum itaque *Bernardus* dictis supra Principibus ad maledicta prece vel pretio trahatur, vel ipse instinctu diaboli fermento cordis proprii ob promerendam dictorum Principum amicitiam ad iniqua ducatur, non solum ipso piissimus Cæsar occiditur, sed etiam illis, quorum favore, jussu, vel munere mors dictatur. Sic igitur ut supra Cæsar potentissimus Principum consilio proditur, qui & hic *Bernardi* complicibus veneni flumine suffocatur. Et quum scripturarum testimonio agentes ipsisque consentientes pœna simili sunt plectendi, hujus auctores singulos quamvis etiam remotos cum traditore proximo precor affici, & carnis ordine declinari, Amen.

Eodem anno pater venerabilis, omnique dignitate præclarus *Johannes* scilicet Trajectensis Electus à quodam Brabantino, etiam *Johanne*, Domini de *Diest* videlicet fratre, impetitur, & ut sibi cedat scriptis Papalibus infestatur. Cujus seriem à principio breviori quam possum studio præsentibus annotabo. Noveritis itaque, ut supra, quod *Frederico* Trajectensi mortuo, & *Jacobo* de *Otsborne* post Domini *Zudensis* cassationem sollempniter sublimato, quod idem Dominus *Zudensis* Trajectensem sedem larga manu ambiens, sed spei anchoram à Capitulo trahens diversorum, ut dicitur, studia concipit, & finaliter illam, quæ sequitur, viam quærit. Hic itaque videns *Jacobum* de *Otsborne* corpore debilem, & infirmitatibus afflictum, missis versus Curiam nuntiis, quodam ibidem sibi speciali procurat, & scienter impetrat primam Trajectensis sedis vacaturæ collationem ejusdem Capitulo subtrahi, & Cameræ summi Pontificis reservari, sperans videlicet hac via proficere, &

eandem sedem Apostolici collatione quomodam suffragio procurare. Interea *Jacobo* de *Otsberne* breviter inclinato, & omni juris ordine per Sancti Martini Capitulum observato *Johannes* de *Brongborst* inscius & absens eligitur, qui veniens confirmatur. Quo tempore Dominus *Zudensis* carnem brachium suum ponens, & magis in *Willelmum* Comitem quam in Deum fiduciam habens versus Hannoniam nititur tendere, & ibidem *Willelmo* Comiti adventus sui negotia denudare, à quo breviter confunditur, dum præventus ab alio declaratur. *Willelmus* enim Comes pro suprascripto Brabantino, Cameracensi videlicet Præposito, jam preces suas *Roberto* Siciliæ direxerat, qui eas suis additis Apostolico præsentabat. Quo audito Dominus *Zudensis* terrena ambiens, fugitiva sequens, benedictionem hereditare cupiens, contristatus minor redire cernitur quam exire. Hic itaque Præpositus Trajectensis sedis collationem à Domino Papa consequitur, qui tamen à procuratore Trajectensis Electi apud Curiam diebus plurimis infestatur. Sed eodem Brabantino Principum afflatu, scilicet Brabantiæ, Hollandiæ, & Gelriæ, qui omnes in † alium conspiraverant, prævalente, & ipso ut nunc instrumentis Papalibus comparente, *Johannes* de *Brongborst* se cernens gravari, & contra juris ordinem infestari, ipse facto appellans prima Martii ebdomada in propria persona versus Curiam dirigitur, per quam adversarius, ut sibi illo compareat, evocatur.

† Illum Vid. Beka *b.*

Eodem anno diversorum studens carmine dignum duxi tangere, qualiter quidam sanguine nobilis, morum vero tramite bestialis, *Zuederi* videlicet de *Montforde* filius, contra quartum decalogi præceptum proprios parentes persequitur, horumque naufragio gratulatur. Raptor enim iste juvenis Domini de *Ysselstein* filiæ sociatus soceri adjutorio nititur procedere, & noctis conticinio muros patris scalis appositis vi intrare, dormientesque vetulos infestatione qualibet excitare.

Pro sibi congestis mihi protacto furor est is,
Vexatur plenus, qui pace maneret egenus.
Est miser ergo nimis, quem nummis subtraho primis,
Cum sibi præsenti fore nescit pax ve sequenti.

(1) Hujus

Hujus itaque carminis detestatione processus Domicelli Gelriæ exceditur. Nam ibi solus (1) pater, hic vero uterque parens captivorum vinculis in domo propria detinetur; quorum utrique, quod hac hora patribus agitur, pati suo tempore filiis concedatur, ut per hoc Evangelica veritas commendari poterit, qua legitur, quod mensuranti eadem mensura, qua dederit, tribuetur. Notandum secundum prudentem, quod sicut caro cibis & potu pascitur, ita & anima piis actibus devotisque orationibus impinguatur. Si vero corpus in animæ præjudicium ejusque despectionem turpis inferitur, vanisque cogitationibus inficitur, illud vel in præsenti Christi misericordia, pœnitentiæ medicina & confusione quadam detergitur, vel perhorrendo judicio dampnationi perpetuæ reservatur.

Cur data sint ista sciri peto mente venusta.

Notandum itaque quod eodem anno in Paschali ebdomada quibusdam nostris monachis causa hospitum tripudiis & coreis intenditur, quod divinæ pietatis judicio apertissime vindicatur. Eadem enim ebdomada inter quosdam monachos & quendam laicum ab eis verberatum dissensio magna oritur, cujus utique causa tota quasi patria duro nostrorum scandalo commovetur.

Eodem anno *Johanne* de *Bronghorst* Trajectensi videlicet Electo apud Curiam existente, & sui juris discussionem Papali judicio præstolante *Johannes* de *Diest* adversarii reditum nolens attendere, auctoritate popularium nititur procedere, & præcepto *Willelmi* Comitis licet absentis maximam tam Hollandiæ quam Brabantiæ multitudinem congregare, quorum societas apud castrum *Yselstein* sexta quadam feria colligitur, ut ab inde proxima dominica singulorum ordinatione versus Trajectensium moenia procedatur. O Trajectensium universitas, quæ *Johannis*

(1) Reynoldus Comes Gelriæ, quem filius ejusdem nominis non satis justo prætextu, quod scilicet mentis non esset compos, in vinculis habuit annos octo; vita tandem concessit anno CIↃ. CCC. XXVI. Filius primus Dux Gelriæ. Ducem fecit ad instantiam Regis Angliæ Ludovicus Bavarus Imperator. Jo. à Leidis *lib.* 27. *hist. cap.* 22.

nis de *Brongborst* creationem summo desiderio collaudabas, cuique tam clero quam populo fideli assertione promisisti assistere, & suggestione qualibet subvenire! Ne quæso, qui ut nunc tuis oculis, subtrahitur, cordis tui lumine subtrahatur, sed consuetæ fidelitatis officio studeas præsenti portas claudere, & absenti dum sors poposcerit aperire. Quod utique fieret, si præsenti spiritus *Willelmi* Comitis non adesset. Cujus auctoritate, sicut dicitur, tali porta magis panditur quam populi. Sunt enim ibidem majores, divinorum testimonia invocantes, qui mallent canonis sententiam summique Pontificis offensionem incurrere, quam absente neglecto præsentem suscipere, si *Willelmus* Comes se subtraheret, & partem alterius non foveret. Hujus itaque mandato apud *Yselstein*, sicut tactum est, populus colligitur, quo *Johannes* de *Diest* manu armata, turbaque prævalida, xv. Kal. Maji villæ Trajectensi præsentatur. Quorum turba quidam probus & nobilis impulsu equi in navem salientis submergitur, cujus morte tota quasi præsens collegio conturbatur. Venienti itaque *Johanni* de *Diest* armis depositis porta panditur, sedes Episcopalis ostenditur, in qua sollempnitate præcipua collocatur. Cujus largitate detractorum invidia læditur, dum ejus donis ac vestibus turba quasi melior insignitur. Et quum æterni numinis furore quandoque ignis aut aeris infestatione panditur, utrum affectus humani cupiditatis aut impietatis ordine dirigantur, dicti *Johannis* promotio ejusdemque per Trajectenses admissio sinistra suspicione tangitur, dum fata Trajectensis villula eadem post dicti receptionem ebdomada novis incendii tempestatibus inquinatur. Cujus horrore non solum laicorum domicilia, verum etiam quædam puellarum, albarum videlicet dominarum, habitacula devastantur.

1323. Eodem anno cicatricis auctoritas, quæ male sana in antiquum vulnus redire traditur, vera esse perpenditur, dum *Karolus* Rex Franciæ denuo contra partes Flandriæ provocatur. Ad cujus notitiam quod sequitur attendatur. (1) Noveritis itaque quod *Ludovicus* Domicellus *Flandriæ*, qui patre mortuo, &

(1) Guillelmus de Nangis apud d'Achery *to.* II. *Spicil. ad Ann.* 1322. *Ludovicus filius Ludovici Comitis Nivernensis nuper defuncti Parisius de Flandria veniens, quia sine consensu Regis homagia receperat, apud Luparam arrestatur, sed data cautione post modicum relaxatur &c.*

& patruo conditionaliter deficiente avo suo in Comitatu successerat, ut nunc sufficienti quasi conductu cum *Willelmo* Comite Hollandiæ Parisius properavit, ubi à *Karolo* Rege benigne satis recipitur, sed ultra, quam placuit detinetur. Quo tempore idem Rex parentum more ad dicti juvenis Comitatum aspirans, & eundem palliata captivitatis specie detinens scripta quædam formare nititur, & à Domicello sigillata per Episcopum Atrebatensem, & quosdam alios sollempnes Nuncios Flandrensi populo destinare. Quorum tenore fatus supra domicellus à Comitatus sui possessione absolutus cernitur, & *Karolus* Rex Franciæ institutus, qui ut nunc se solum & non alium à Flandriæ gentibus in Dominum & in excessivum inquisitorem petit & jubet suscipi, & jure Comitis recognosci. Ad cujus petitionem fato Flandriæ populo, qui præsenti casu non modicum læditur, tali tenore vel simili respondetur: *Prudentis auctoritate valde periculosum traditur, si sola navis anchora tempestatis turbine reservatur, quæ si pluribus ducitur, una licet defecerit, per alteram conservatur. Fatur insuper greges ovium diverso pastore gaudentium majori securitate dirigi, & à luporum insidiis defensari. Ea propter Flandriæ populus duorum protectione gaudens hactenus, Regis videlicet & Comitis, parentum more petit incedere, & dictorum altero non carere. Nam si solius dominio regi cœpit, & ille injurias inferre voluerit, cujus auxilium more appellantium invocabit? Quod si Flandria ad hæc Regi consentiret, juri suo potissimo hactenus obtento renunciasse videretur. Sufficiat itaque Regi Franciæ, qui pro mediato Flandris Domino agnoscitur, qui ipsis utique pro immediato tam majorum quam minorum studio usque ad effusionem sanguinis denegatur.* Heere ende Overheere.

Sit confortatum tibi Flandria cor, quia fatum
Deludens more, patrio remanebis honore.

Eodem anno supernorum altissimus, nec non æternitatis officio, singularis pietatis suæ gratiam in oculis omnium explicat, dum trunco humiliatum, quodammodo stipite, qui inseritur, recommendat, id est, (1) dum nobilissimam orbis creaturam, *Hen-*

(1) Idem Guillelmus de Nangis ad Ann. 1322. *Hoc eodem anno Rex uxore carens, ne tam nobile Regnum successione careret, accepit Mariam filiam Henrici quondam Imperatoris, & quondam de Comitis Lu-*

Henrici videlicet Imperatoris filiam, quæ in patris dejectione multum defecerat, per exaltationem conjugis refocillat. Hic est Franciæ *Karolus* Regno suo formositate præcipuus, qui ut nunc pro suæ conjugis coronatione, prænotati scilicet Imperatoris filiæ, tam suorum quam vicinorum majores studet allicere, & Parisius demandare. Cujus solempnitati *Willelmus* Comes sibique socia non deficiunt, sed illi in die Pentecostes multis tam Hollandiæ quam Hannoniæ nobilibus affuerunt,

Carnis habens grata, nec non pietatis amata,
Cæsare prolata, Karolo Regi sociata,
Hic sublimata sit in omni parte beata.

Et nota quod præsens solempnitas mimorum studiis, variis quoque tripudiis, prout decebat, extenditur, quorum singula nichil vel modicum unius præsentatione fœminæ reputantur. Omnis namque jocus despicitur, ut sola mulier, quam *Zelandia* transmiserat, videatur. Erat enim tanti corporis, nec non tam miræ quantitatis, quod viri staturæ sufficientis ejus æstimatione seu præsentia pueri reputantur. Cujus similiter fortitudo perpenditur, dum manus quælibet Hamburgensi dolio non gravatur. Veridici quoque relatione didici, quod trabem quandam, cujus translatio octo viris defecerat, ad placitum transferebat. Hoc itaque propter miranda gestis asscribitur, quum nostro tempore mirabilius ignoratur. De cujus simili per Augustinum in de *Civitate Dei* XV. cap. 23. sic narratur. *Erat Romæ cum suo patre & matre quædam fœmina, quæ corpore * quodam giganteo longe ceteris præminebat. De † qua,* sicut & supradicta, *maximæ ammirationi fuerat, quod ambo parentes ejus non tam longi erant homines quam longissimos videre consuevimus.* Extitit similiter nostro tempore quidam *Nicolaus Minimis*, qui parentibus apud villam, quæ *Sparnewoude* dicitur, procreatus, cujus substantia comparationem non suscipit. Sub extento namque ipsius brachio eadem hora maximus

*In excusis est *quodammodo.*
† Editiones habent: *Et hoc maxima erat admirationi.*

Lucemburg, & sororem Regis Boëmiæ, virginem gratiosam in festo beati Matthæi Apostoli in primo castro Regio.

mus se divertit. Poterant etiam, si membrorum quæratur species, sub privato ipsius calceo majorum pedes quatuor latitare. Cujus mensuram nos scolares à dorso venientes frequenter suscipimus, quum ante oculos accedere multipliciter formidavimus. Isti si pro quantitate vires assisterent inimicorum acies solius utique præsentia formidarent.

(1) Eodem tempore miles quidam magni nominis, de *Insula*, videlicet *Jordanus*, Domini Clementis Papæ sororis filiæ conjugatus, causa duelli, quod Comite quodam contraxerat, & in Francorum Regis præsentia fieri decreverat, multum remotis partibus plus quam trecentis equorum phaleris Parisiorum opidum introibat. Cujus rota *Karoli* Regis consilio sic volvitur, quod despecto majori florenorum dolio Regi per ipsum exibito, & similiter vestibus, quibus indutus erat, Papalibus post pauca suæ captivitatis tempora latronum miseriis implicatur. Hujus autem causa traditur, quod quidam Franciæ Regis Nuntius ad ipsum specialiter destinatus, sed ab ipso modicum reputatus, hasta propria per anum intrante, & intestinorum substantiam disturbante confoditur, & mortis Imperio subjugatur. Perduntur etiam per eundem quidam Regis armigeri contra paganos in Christianorum subsidium destinati. Inter varias insuper istius iniquitates una describitur, quod uxore sui famuli in ejus præsentia abutitur, & quod per ipsum idem famulus tacens utique & dissimulans gladio perforatur. Cui ad præsens eadem mensura tribuitur, dum equis distrahitur, & aerem inficiens exaltatur. Ecce pendentem patibulo, cujus terror & offensio cunctos ipsius patriæ populos per x. dietas in circuitu invaserat, & quemlibet sibi adversarium pro voluntatis suæ libito confundebat. Dicant igitur sui cum Ovidio,

Omnia sunt hominum tenui pendentia filo.

Eodem tempore relatione nobilium suprascripta Francorum solempnitate venientium de quodam murilego à quibusdam monachis sub *Petri* nomine baptizato, & postea quodam scrinio una

(1) Plura habet de nequitia, & nefaria ipsius vita, Guillelmus de Nangis ad Ann. 1323.

una cum dominici corporis substantiis subterrato, quædam miranda & cunctis fidelibus abhorrenda percepimus, quæ gestorum Cronicis annotavimus. Notandum itaque, quod quidam pastores ad locum quadrivii, id est, quatuor viarum venientes, & ibidem sub terra clamorem cujusdam murilegi audientes ejusdem loci tellurem student evertere, qui vocem quandam de sublimi emissam, ne quicquam foderent, sed percepta Præposito innuerent, audiere. Voluit enim Dei filius, sicut olim mundo natus sic & modo tacto subterratus, pastorum præconiis apparere. Sed illis ammiratione stupescentibus, & moram in annuntiando facientibus, miles quidam causa venationis, nec non deductionis percipitur eisdem Francorum terminis tendere, & in dicto quadrivii loculo suum catulum miro & insolito pervestigationis studio laborare. Miratur dominus, miratur insuper & quilibet sibi famulus, quum nec rubum nec foveam sciunt perpendere, quibus possent venationum bestiæ latitare. Catulo itaque, quo murilegi odor sub terra percipitur, magis in sui naris sagacitate perdurante, & ejusdem domino cum famulo plurimum ammirante, ecce pastor quidam non longe abesse dinoscitur, qui fato milite signis & vocibus appellatur. Quo protinus accurente, & canis etiam studium intuente, miles ab ipso incipit quærere, si ipsis aliquam furoris catuli causam sciret per circuitum demonstrare. Pastor autem simplex & humilis dictum militem datur inspicere, & hæc vel similia vacillante animo respondere: *Reverende domine, perfecte non sentio, quid hoc loco esse poterit aut latere, sed quod die ut nunc septima percipio possum, si præcipitis, enarrare. Vidi utique talem Abbatem cum quibusdam monachis quadrivii loco fodere, & semper ibidem rem aliquam licet mihi incognitam subterrare.* Quo audito miles prædictus divina inspiratione ammonitus studet procedere, & missis quibusdam Nuntiis sibi patriæ præpositum advocare, qui adveniens, vocationis causa imbuitur, & sæpedicto quadrivii loco præsentatur. Quorum studio tellus evertitur, spelunca construitur, de qua tandem quoddam scriniolum subtrahi procuratur. Quo aperto niger quidam murilegus percipitur, cui nichil pro viatico nisi quiddam dominici corporis substantiæ projactatur. Erant etiam ibidem quidam, ut dicunt, bufones positi, & super easdem substantias dimisso capite suspensi, ut veneni maledictionem super easdem emitterent, & quamlibet

illa-

illarum & per consequens murilegum toxicarent. Porro nobiles horum nefanda atque inaudita visa maledictione maximi timoris horrent incussione, vicinos sibi magis presbyteros advocantes, & illis substantiarum omnino illæsarum custodiam committentes, ipsi vero reliquarum maledictione reservata student proficere, & omni mora postposita sæpe dictum Abbatem cum monachis captivare. Qui omnes post hujus flagitii denudationem, & pessimi sortilegii confessionem cunctorum præsentia condempnantur, & incendiorum voragini deputantur. Extitit autem miserorum finalis intentio & propositum dicto murilego nona die post ejus subtractionem pellem subtrahere, & hujus particulis amicos singulos præmunire. Nam quicunque, illorum æstimatione, dicta pelle particulam quantumcunque modicam secum detulerit, omni litis examine coram quocunque judice prævalebit, capitis vero possessor in nullo posset deficere, quod etiam sibi deberet ad quæsita singula respondere. Hoc autem de monachis duxi scribere, optans ut se velint à talibus & à malis omnibus custodire.

Et quum jam pridem cum de Francorum festivitate egimus quædam breviter de *Willelmo* Comite Hollandiæ nostro videlicet Principe tetigimus, consequitur, ad ejus commendationem pauca scribere studeamus. Noveritis, quod in præsenti Comes Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, & Dominus Frisiæ *Willelmus* morum honestate conspicuus dominatus sui patrias tranquillitatis & pacis munimine dedicatas solum quasi nominis magnitudine dirigit. Terra enim propria sæpius absenti, sicut & continue præsenti, ad humilitatis obsequia se extendit. Hujus etiam *Willelmi* Comitis amicitia cunctis fere Principibus circumquaque commorantibus miro pietatis studio quæritur, nec est unus, licet etiam maximus, per cujus audaciam provocatur. Flandria utique *Willelmi* parentibus à tempore, cujus non extat memoria, infesta, & ejus prædecessoribus variis bellorum tædiis permolesta, hujus se gaudet gladio subtrahi, & cum eodem pacis concordiam procurari. Hoc enim sæpius, ut comparationis ordine procedatur, experimento addiscitur ollam luteam ferrea destrui, & tam active quam passive ejus impetu demoliri. Dux insuper Brabantiæ, cujus patria se *Willelmo* Comiti suisque parentibus sæpius opposuit, ad præsens conjugio filiæ pacis & concordiæ viam quærit. Hæc enim

eodem anno, quo nascitur, *Willelmo Willelmi* Comitis filio desponsatur. Si autem qualiter dictus Comes se cum Trajectensibus habeat, quæritur, liber Cronicorum Egmondensi cœnobio videatur. Ibi enim perfecte ostenditur, quod sibi sunt humiles, & ad ejus nutum quasi singula disponentes. Breviter cuncti Germaniæ Principes citra Coloniam commorantes *Willelmo* Comiti student applaudere, & ad ejus placitum apud ultimam sibi villulam *Haerlem* videlicet hastiludii stultitiam exercere, quibus etiam nobilibus dignis & Comitibus *Willelmus* Comes non semel sed sæpius versus Coloniam transire petitur, ut ipsius, quà deficiunt, potentia bona mercatorum per aquas Reni fluminis tendentia protegantur. Quid autem loquor minoribus? videatur qua devotione, (1) quo studio, *Willelmi* favor majoribus Regibus videlicet Franciæ & Angliæ petitur, dum illorum quilibet præcavere nititur, ne sibi flos Principum offendatur. O quam miro nimiumque devoto affectu *Willelmus* Comes potenti Rege Boemiæ diligi perpenditur, dum ejus instantia præcipue seu favore dicti Regis filius filiæ Domini *Karoli*, ut nunc Franciæ Regis patrui, & *Willelmi* Comitis socii, matrimoniali gremio combinatur. Est itaque *Willelmus* Comes in statu pulchritudinis, nec non cursu temporalium perfectionis, qui tamen non immerito videtur argui, & binis prudentum semitis infestari. Morosi etenim studia præcipiunt hominem extraneis se non intromittere. Apostolus quoque jubet propriam diligenter familiam gubernare. Quorum præcepta *Willelmus* negligere cernitur, dum oblitis quasi propriis

(1) Visus tamen Willelmus nonnullis pronior in Regem Angliæ, cui filia ipsius nupta. Guillelm. de Nangis ad Ann. 1341. *Temporibus illis obiit Guillermus Comes Hannoniæ, pater Reginæ Angliæ, & pater uxoris Ludovici Ducis Bavariæ, qui Ludovicus pro Imperatore se gerebat. Hic Guillermus multum contrarius erat Regi & Regno Franciæ, favens partem Regis Angliæ propter Reginam Angliæ filiam suam, & tamen habebat sororem Regis Franciæ in uxorem, quæ sancta domina erat, & devota, ut apparuit, nam videns quod post mortem viri sui mala inolescebant atque guerræ, & quod filius suus juvenis Guillermus Comes Hannoniæ erat contra Regem Franciæ fratrem suum, sicut fuerat pater ejus, dolens de hoc, nec valens apponere remedium, ut optabat, effecta est monialis in Abbatia de Fontenellis juxta Valentianas ordinis Cisterciensis &c.*

propriis aliorum negotiis implicatur, non advertens utrobique subesse pericula, quorum uni subvenit experientia, dum mors *Florentii* Comitis, ejus videlicet prædecessoris proponitur, & hujus traditio recitatur. Qui utique hac occasione deficit, quum se de aliorum scilicet Trajectensium negotiis intromisit. Ad alterius vero confirmationem auctoritas sufficit, quia dicitur, quod multotiens per absentiam despicitur, cujus præsentia decoratur. Caveat igitur sibi *Willelmus* Comes dictis casibus, & erit reputatione temporalium vir perfectus. Veniat ergo quandoque visitare fructuosam magis Hollandiam, non semper aspiciens Hannoniam floribus speciosam. *Jacob* enim filiorum testimonio sæpius *Lyæ* jungitur, qui tamen summopere *Rachelis* pulchritudine provocatur.

Eodem anno summæ divinitatis humilitas incarnationis mysterio commendata, & olim circa eandem infandorum nequitiis provocata, ad præsens etiam quibusdam eucharistiæ miraculis perficitur, quibus humanæ fragilitas fidei confirmatur. Sciendum itaque, quod in partibus Alemanniæ, villa scilicet quadam *Rymaghen* nomine, mulier quædam, filia diaboli, suis utique fratribus, dicti etiam filiis, Judæis videlicet ibidem commorantibus, & in Christi passione patrissare studentibus collatione munerum, vestium scilicet, & quinque marcarum ad hoc instruitur, ut ipsis per eandem dominici corporis substantia procuretur, quæ maledictionis studio devotam se simulans, locique & temporis oportunitatem eligens in die natalis jam præterito altari jungitur, corpus suscipitur, quod ori subtractum, & bursa quadam repositum suis institoribus, quorum jam IX. hujus causa convenerant, præsentatur, quibus etiam quidam extraneus *Vivus* nomine Judæus advenerat, qui mensæ, cui sanctissimum corpus supponitur, cum ceteris assistebat. Quorum singuli stilos & similia ad pungendum student promere, & summo diligentiæ studio puncturis & verberibus, heu! corpus sacratissimum infestare, sed benedictionis substantia post varios ictus illæsa permanente, & sub eadem in mensa læsione varia comparente, numero enim verberum correspondet numerus cicatricum, Judæis mirari incipitur. Quorum magistri imperio cultellus quidam magnæ quantitatis promitur, qui invocatione diaboli pro ictu multum horribili sublevatur. Qua hora venerabilis substantia

more quasi pueri confusa in ictu subtrahitur, vagientis vox percipitur, quæ etiam apertissime auribus Christianorum foris existentium implicatur, quorum singuli studenc occurrere, hostium domus infringere, & vagientis, ut putant, pueri interitum prævenire. Quibus dampnati carnifices totis viribus student occurrere, & illorum ad ipsos introitum impedire. Sed Christianorum turba fortiori videlicet prævalente, & miserorum nequitia fugiente, fideli populo accessus panditur, sanguinis inundatio super mensam cernitur, sed sacratissimi corporis substantia, quæ voce prius dicta disparuit, non habetur. Hujus itaque flagitii comites IX. capiuntur, qui omnes, prout ipsorum merita exigunt, condempnantur, decimus vero, quia extraneus, & facie ignotus, Christianorum turbæ in tumultu se miscuit, qui statim ad ecclesiam fugiens, & baptismum *Hermanni* nomine suscipiens dicta mihi miracula scriptis auctenticis demonstravit. Addens inter cetera, quod præfatus eucharistiæ clamor quavis villæ parte tam bene percipitur, sicut in eadem domo, qua præsens flagitium procuratur.

Eodem anno in Kal. Julii inter virum venerabilem, Monasteriensem videlicet Episcopum, & quendam de *Marke* Comitem bellum durum concipitur, in quo sexcentis occisis idem Episcopus cum multis suorum nobilibus & præcipue XVIII. militibus captivatur. Et quum præfatus jam supra casus populo præsidentes utiliter tetigit, adhuc etiam hoc æquissimo Monasteriensi Episcopo scribere non gravabit. Notandum itaque quod quidam advena sive extraneus villa quadam dicti Pontificis hospitatus denariorum summam protulit, quam hospitis custodiæ deputavit. Intera dicto advena completo negotio recedere volente, & commissam hospiti pecuniam repetente, idem hospes falsariorum semitam nititur currere, & veritatis ordinem negatione pecuniæ disturbare. Quapropter dictus advena fatum supra Pontificem studet quærere, & sibi cursum negotii explicare, à quo veste mutata silentioque imposito in familiam recipitur, & ejus continue lateri sociatur. Hujus itaque causa nobilis Episcopus venationis deductionem circumquaque præcipit innuere, & Scabinos supradictæ villæ, quorum fatus hospes unus fuerat specialiter advocare. Cum igitur per nemora more venantium errando quasi tenderent, & per varios saltus bestiam quærerent, Episcopus advenæ informa-

formatione hoſpiti jungitur, qui diſſimulato propoſito ſecum de variis fabulatur. Rogat autem inter cetera Epiſcopus, ut mitra, quæ hoſpitis capite cernitur, ſuo capiti ad videndum, qualiter ſibi ſedeat, imponatur, quod & fieri traditur, & ſic Epiſcopus per horam mitratus incedere prædicatur. Poſt hoc clam vocato famulo eadem mitra hoſpitæ pro interſigno mittitur, à qua nomine hoſpitis talis pecunia advenæ videlicet tribui poſtulatur. Mulier vero interſigno cognito mora poſtpoſita nititur procedere, & negatam à viro pecuniam nuntio deſtinare. Qui verſo tramite domino jungitur, pecunia promitur, quæ per ipſum advenæ præſentatur. Hoc itaque negotium maledicto hoſpite ignorante perficitur, qui ab Epiſcopo cum ceteris ad prandium invitatur. Interea cunctis gaudentibus cibo & potu,** præcipua deductione fruentibus, Epiſcopus quæſtione propoſita interſerit, quo dignus habeatur præmio, qui depoſitam apud ipſum pecuniam non vult reddere, ſed abſcondit. Hæc autem quæſtio communiter próponitur, ſed ejus ſolutio ſæpedicto hoſpiti ſpecialiter indicatur. A quo brevi conſilio palam aſſeritur, quod talis quicunque fuerit digne furis ordine præmiatur. Ad quem Epiſcopus : *ex ore tuo te judico, ſerve nequam. Fiat tibi ſecundum verbum tuum.* Qui ſtatim cunctorum ammiratione tollitur, & furca patibuli condempnatur. Hujus etiam Epiſcopi terminis clericus quidam pilleo ſuo per nobilem ſpoliatus dicto Pontifici conquerendo jungitur, cui dictus raptor habens in capite pilleum indicatur, qui amicorum precibus patibulo vix ſubtrahitur, ſed dictus pilleus hujus capiti clavis ferreis affirmatur.

** Vide ſupra Pag. 535. & ibi Notas Matthæi.

Eodem tempore tactis jam pridem Trajectenſis eccleſiæ litibus ſummi Pontificis Cancellario ventilatis, & alterius partis de *Bronghorſt*, videlicet *Johannis*, petitionibus annullatis, nobili viro *Johanni* de *Dyeſt* fata ſedes aſſcribitur, cujus adverſario expenſæ probabiles refunduntur, & hoc taxatione venerabilium dictis † Apoſtolico Præfectorum. Eodem tempore falſarii quidam ſcriptis Papalibus diſcurrentes, & indulgentiarum largitione maximam in eccleſia pecuniam procurantes detecta ipſorum nequitia captivantur, & incendiorum voragini deputantur.

† i. e. ab Apoſtolico. Præpoſitiones paſſim Auctor omittit.

Eodem anno in Flandriæ partibus mira tempeſtas cernitur, dum bello utique inteſtino unus villæ populus per gentem alterius, & maxime contra voluntatem Comitis, infeſtatur. Cernens

nens equidem de *Brugis* communitas, villam quæ *Sluus* dicitur, sibi vicinam, & in portus sui parte, inferiori scilicet, versus mare repositam divitiis ac potentia erigi, & proventione mercatorum in ejus quodammodo præjudicium augmentari, vicinos sibi populos minis ac precibus studet allicere, & II. Kal. Augusti totis præfatam viribus impugnare, quorum conflictu XL. melioribus vel pluribus vita subtrahitur, inter quos (1) *Florentius* de *Borsalia* Dominus à Zelandia longo tempore proscriptus dejicitur, & Comes quidam de *Namur*, nomine *Johannes*, patris ut nunc Comitis patruus capitur, & plurimum vulneratur, ubi post longa certamina dicta villa diripitur, capta obruitur, & funditus igne vel gladio devastatur.

Vires destructæ proprias si quæris, eorum
Præco dabit recte tibi millia quinque virorum.

Et nota quod (2) Comes de Namur, qui supra capitur, & in captivitate mori præsumitur debere, vix duobus ibidem mensibus detinetur. Nocte enim quadam dum artissima detentus custodia ad aleas luderet, & subornato sibi famulo infirmitatem ostenderet, candela quædam accenditur, ad privatam

(1) An hic is est, cujus meminit charta Ann. 1317? *Wi Gerard Heere van Vorne, ende Burchgrave van Zelant maken kont ende kenlic allen luden, dat wy over een syn gedraghen met Haren Florense van Borselen Ridder, ende met Claise synen broeder, alse van allen eischen, die wi hem eischende syn, of megen eyschen, alse van onsen huwelicken goede, dat ons beloevede Heer Wolfart van Borselen Heere van Sandenburch &c.* Meminit Meyerus ad Ann. 1327. Alius est haud dubie, & hujus forsan filius, qui in charta Wenceslai Ducis Brabantiæ Ann 1356. consiliarius dicitur Wilhelmi Ducis, & Dominus de St. Martensdyck.

(2) Patruus ejus magnus, Guidonis Comitis filius. De ejusdem evasione Meyerus ad Ann. 1327. *Fugit sub Calend. Octobres de nocte, qua quidem nocte viros quosdam honoratos invitarat, illisque ad mediam usque noctem compotantibus ludentibusque, ut custodes sibi adhibitos fallat, fingit mollem sibi alvum, iteratque frequenter secessionem, donec parato descensu insciis custodiis evadit, paratisque equis per portam Boverejam Spina concitante raptim profectus est Bononiam ad memoriam Christiparæ virginis supplicaturus. Inde in Galliam se contulit.*

tam acceditur, per quam colligatis manutergiis ipsum inferius expectantibus præsentatus, ubi una cum famulo equis receptus deducitur, cujus evasione hostis concutitur, & suorum animus gratulatur. Eodem anno

Veri sermone recitata mi ve loquelis
Construo namque bona loca mentis habentque fidelis.

Cum prudentis auctoritate non pandatur melius rei excellentia, quam si sui contrarii utilitas ostendatur, hinc est, quod ad Trinitatis commendationem gesta cujusdam casus nequissimi duxi promere, & scripturarum memoriæ commendare. Notandum itaque quod sicut in veteri testamento *Naboth* causa vineæ per *Achab* Regem occiditur, sic & in Teuthonicæ partibus dominio cujusdam Comitis rusticus quidam milite quodam pro vinea molestatur. Iste enim rusticus dicto militi vicinus, & fertilitate cujusdam vineæ agris dicti militis contiguæ commendatur, multo tempore horisque variis super vineæ suæ venditione ejusdem militis cupiditate impetitur, cujus venditio horis singulis absque variatione carminis, nec non verbo simplici denegatur. Quapropter miles offenditur, rusticus capitur, qui XII. mensibus afflictione carceris infestatur, sed eodem perseverante, & propositum non mutante, maluit enim vitam perdere, quam vineam vendere, carcer recluditur, dictus absolvitur, nec non familiæ, quæ ipsum jam diu putabat mortuum, præsentatur. Hic itaque facie pallidus totoque corpore macilentus uxore propria non agnoscitur. Quæ tandem intersignis verbisque cognitis informatur. Cujus rumore fiunt lætitiæ amicorum, commessationes, & tripudia vicinorum, quum dilectus eorum opinione mortuus fuerat, & revixit, & qui perierat est inventus. Interea idem rusticus mentis turbatione confractus, & afflictione carceris defecatus lecto jungitur, sacris conficitur, & contra mortis impetum præparatur. Quod dum sæpedicto percipitur milite, ipse consuetæ cupiditatis tendens ordine ad languentis lectum studet procedere, & super præmissorum observatione jacentis suspiria provocare, qui per maledictionis invocationem æternique judicii dampnationem coram omnibus constanter asseruit, & finaliter affirmavit se nec ordine venditionis, nec alicujus forma promissionis præ-

Fabula de milite, qui à mortuo vineam emit.

sato-

fato militi aliqua debere, pro quibus ipſe aut ſui heredes tenerentur reſpondere. Quo dicto idem ruſticus infirmitate tamen affligitur, quare poſt pauca mortis gremio ſociatur. Poſt hæc ſæpedictus miles diſcutiens præſenti ſe via deficere, nec ſupradictæ iniquitatis itinere profeciſſe, ipſe novam maledictionis ſententiam ſtudet inquirere, & ſe conjunctæ civitatis rectoribus ſociare, quibus intentionis ſuæ tenor oſtenditur, conſilium petitur, quorum ſinguli vel prece vel pretio ad deteſtationis libitum informantur. Qui omnes præhabita ordinatione noctis crepuſculo cum præfato milite ad locum cimiterii nituntur tendere, dicti quoque ruſtici jam triduo mortui ſepulchrum effodere, & quandam ſummam pecuniæ tanquam vineæ ſolutionem collo cadaveris alligare. Quorum ſinguli clauſo ſepulchro feſtinant recedere, cartas teſtimonii ſcribere, & illas ſigillorum appenſionibus confirmare, quarum ſeries tali tenore pertenditur, & tali concluſus ordine prædicatur: *Nos Scabini & Conſules talium contractui aſſidentes proteſtamur talem militem à tali ruſtico vineam comparaſſe, & ſibi pro illius ſolutione in noſtra præſentia primo denario ultimum perſolviſſe. Cujus rei cauſa noſtrum omnium ſigilla præſentibus ſunt appenſa.* Harum igitur literarum auctoritate dictus miles datur procedere, vineam colere, & viduæ famulos infeſtare, quæ ſummo clamore & gemitu ad prædictæ civitatis locum ſtudet pergere, & fatos jam pridem Conſules ſuper literarum confirmationibus implorare, cui mitis aut benigna reſponſio non tribuitur, ſed vox tumeſcentum, & pauperes offendentium ſingulis explicatur. Interea horum dominus, Comes videlicet, qui quodam temporis ſpatio affuit, revertitur, cujus præſentiæ fata prius vidua inaudito clamoris turbine ſociatur. Comes vero ſtupens, & doloris cauſam aſtantibus inquirens percipit viduam cum filiis ad hoſpitium tendere, & ſuæ revocationis carmine non tardare. Hic autem Comes ab adoleſcentia ſua æquitatem diligens, & ſemper ſalva juſtitia cauſas humilium promovens hujus negotii diverſa conſilia diſcutit, qui tandem Chriſti gratia illam, quæ ſequitur, viam quærit. Ipſe itaque conſiderans fallentes auctorum licentia fallaciis opprimi, & decipientes deceptionibus infeſtari, cujuſdam noctis crepuſculo nuntios ordinare nititur, & illos diviſim pro quolibet qui hoc negotio tangitur deſtinare. Quorum unus Curiæ militis jungitur, ipſum excitans &

ſuadens

suadens, ut aulæ Comitis præsentetur, qui, quorundam rumore, nec non mentis consciæ præsumptione vineæ negotium vocationis causam existimat. Quapropter secum sui testimonii literas deportabat. Interea quidam Scabinorum solus advenerat, qui se Comitis conspectui præsentabat, cui Comes diversa loquitur, dominicaque oratio inter cetera legi præcipitur, & post hæc idem Scabinus cujusdam Cameræ custodibus præsentatur. Quo facto secundus aderat, quem etiam Comes lecta oratione dominica speciali Camera recludebat. Scabinorum insuper tertio veniente, & ipso Comitis faciem intuente, Comes vocationis causam verbo simplici studet exprimere, & vineæ venditionem, viduæ quoque cum pupillis lamentationem inter cætera propalare, adjiciens & sacramento affirmans ipsum duos Scabinorum, ejus videlicet sociorum, audivisse, & illorum quemlibet veritatis carmina protulisse, à quibus si defeceris, anima & corpore morieris. Audiens itaque tertius verba Comitis orationem dominicam veritatis carmine intendentis ipse putans ea de venditione vineæ fieri, & super illam socios confiteri, veniam postulat, cursum explicat, qui post ut reliqui privatam custodiam introibat. Comite autem ut nunc plurimum gaudente, & pro veritatis indagatione Christo gratias referente, ecce miles despectissimus intromittitur, qui labiis ridentibus, ut mos est traditoribus, nobilissimo Comiti præsentatur. Cui similiter ut ceteris sed magis expressius, quum auctor & principalis, vineæ casus proponitur, veritas inquiritur. Super quibus dicto milite nichil tribuitur, quam suis literis Comiti exhibitis demonstratur. Comite vero susceptis literis perstante, & signa quædam negotii proferente miles confusus veniam postulat, qui præsens flagitium per singula denudabat. Quo facto idem, ut ceteri, capitur, & speciali custodiæ deputatur. Et ut multa paucis concludam, hujus flagitii singulis Comitis custodiæ deputatis, & ante ortum luminis vinculis mancipatis, Comes omni mora postposita civitatis confinio rotas jubet construi, & singulos singulis exaltari. Miles vero hac maledictione præcipuus hujus negotii principalis inter ceteros excellentiori rota ponitur, cui judex Scabinis, potestas Consulibus sociatur. Interea sole oriente & civitatis populo rotata corpora perpendente fit variorum inquisitio, nec non personarum rotis jacentium investigatio. Quorum

rum amici volebant Comiti insurgere, & ejus habitaculum debellare. Sed horum tumultus nuntii missione, maledictionis per literas denudatione, brevi hora confunduntur, & pacis series confirmatur. Quo facto vidua cum filiis ad Comitem venire præcipitur, vinea redditur, cui etiam tota militis substantia sociatur. Sic itaque divinæ pietatis judicio miles despectissimus perditur, vidua cum filiis erigitur, & benedicti Comitis justitia, quam cunctis præfero, commendatur.

O si præsentes Comites, dominique potentes,
Præscriptis mentes dare vellent, qui modo flentes
Sunt, aut lugentes gauderent, nec maledentes
Majorum gentes minime seu pauca legentes
Sentirent, sentes hos perdant cuncta regentes.

Eodem anno *Willelmus* Comes Hollandiæ binas filias desponsare nititur. Quarum prima Regi Germaniæ jungitur, secunda vero juveni strenuo Juliacensis videlicet Comitis filio copulatur. Pro quorum suffragio in toto *Willelmi* Comitis dominio, ipso personaliter circumeunte, exactio quædam statuitur, quæ tam urbanis quam rusticis ferventissime procuratur, & merito. Nam post *Willelmi* Regis tempora nunquam præsens patria tali decore producitur, quali dum filia sui Comitis futuri per summi gratiam Imperatoris amplexibus honoratur. Eodem anno

Monstrat hyemps festis zepherini dura molestis
Ventorum fossis glaciem duram fore noscis.
Ceciliæ festis solum vel nocte potestis
Cernere tam fortes glacies, quibus addo cohortes
Quas doluit Phœbus calcari quinque diebus,
Noctem Clementis primasque nives dare sentis.

Eodem anno magister *Thomas* de *Aquino* ortus de Comitum prosapia, ordinis sacri Prædicatorum per Johannem Papam canoni inseritur, cujus ingenium, mirabile quoque studium, scriptis mirabilibus ostentatur. Eodem anno &c. Nota quod à tempore, cujus non extat memoria in partibus Oestfrisiæ gens

gens erat perversissima, rapinis & cædibus paratissima, à qua ut nunc divinæ pietatis intuitu tanta pietas tantaque pacis tranquillitas concipitur. Omnium quoque illius patriæ majorum assertione construitur, quo ve † maximo si per ipsum etiam miserrimus contra justitiam provocetur, nec est adeo audax vel . . . .

† Locus corruptus. Et mox pagina plusquam integra aqua forti deleta.

Eodem anno *Joannes* Rex Boemiæ *Willelmo* Comiti Hollandiæ cognatissimus, & Vespasiani filio largitatis officio comparatus, apud Boemiam Regnum videlicet proprium constituitur, ubi à septem majoribus, Regni quoque sui potentioribus, ad epulas invitatur. Ipse itaque ad locum convivii veniens ante prandium supradictis ad secretum quasi consilium trahitur, & solus cum ipsis privatæ quasi Cameræ sociatur. In qua brevi deliberatione intentio panditur, quolibet enim illorum cultellus ad pungendum congruus trahitur, quorum singulis Rex piissimus infestatur. Qui minori utique reluctatione deficeret, si lorica, quam ex consuetudine ad tunicam deferre consueverat, defuisset. Dicta igitur lorica Regem nobilissimum protegente, ipsoque susceptis vulneribus intonanti, ecce duo ipsius famuli, qui casu ad opus naturæ processerant, & sibi hac hora magis vicini fuerant, audito Regis clamore, omni mora postposita, student occurrere, & subpeditato traditoribus domino subvenire. Quorum etiam clamore tum propria læsione tum domini protectione tumultus in aula percipitur, fractisque foribus aditus familiæ præparatur, ubi subito tres traditorum Regem videlicet artius infestantium captivantur, qui rotis, ut decuit, pœnis variis applicantur, quatuor vero fenestris exilientes, & equorum levitate sylvis & nemoribus evadentes bonis & patria proscribuntur.

** Anno Domini CIↃ.CCC.XXIV. Egmondensis ut nunc monachus, quondam in *Brederode* Capellanus, præsentem Cronicam à tumultu Comitis de Lone Christi gratia persecutus, eandem ejusdem ad præsens gratia, horribilissima mundo materia persequitur, cujus intentioni pietas legentium invocatur. Notandum itaque, quod cum jam diu in partibus *Flandriæ* tempestates non fuerint modicæ, communitate scilicet perversissima contra privatos & nobiles irruente, eadem x. Kal. Martii magis impie cernitur, dum apud villam, quæ *Brugis* dicitur, meliorum societas expellitur, & ditiorum varii suffocantur. Quorum

** Vide supra pag. 413.

 rum

rum turba dum quidam juvenis cum patre jam occiso non modicum vulneratur, & per fenestram elevatæ domus in plateam projectus ab amicis vix salvo spiritu ad lectum trahitur, medicus quæritur, & sacerdotis clementia postulatur, ecce revertuntur carnifices dictum in lecto, proch! juvenem confessoris præsentia membrorum numero lacerantes, cujus miseriam inter multa specialiter tangimus, quum sibi summopere propter mortis speciem condolemus. O quis status? quæ salus patriæ? ubi ut hic serviles omniumque reputatione inutiles melioribus præferuntur, quorum etiam placito dives & nobilis absque juris ordine confunduntur. Et nota, quod de Romanis aliorumque civitatibus bella intestina nec non prælia multa legimus, sed huic maledictioni similia non habemus. Quis enim in Cronicis aliisve commentariis repperit sutores, textores, carnifices, ac illis similes manu armata absque Duce surgere, & omnes apud ipsos divites, nobiles, & Burgenses, vel patrimonio pellere, vel qualibet procul justitia lacerare? Eodem tempore Comes *Willelmus* tam Hannoniæ quam Hollandiæ Dominus multum præ ceteris ibidem Principibus extollitur, dum Rex potentissimus Germaniæ, videlicet *Ludovicus*, ejus matrimonialiter filiæ contra voluntatem tamen conjugis applicatur, quorum solempnitas infinitis quasi præsentibus in crastino Mathiæ, nec non dominica quinquagesimæ apud villam nobilis *Coloniæ* celebratur. Ibidem quoque secunda *Willelmo* Comiti filia filio Comitis de Juliaco ducitur, qui juvenis tam probitate quam facie commendatur. Velit autem omnipotens præfatos temporaliter honorare, nec non post omnia *salutis* stipendio munerari. Nota insuper, quod dicitur superius *contra voluntatem conjugis*, cujus materiæ causam, filiæ videlicet apud barbaros elongationem, breviter & carmine propalamus.

En quia mens tristis Comitissæ tangitur istis,
Ut patet auctore, repetam cursu leviore
Causas turbatæ; supra perpenditur à te,
Quod pro longinquis sibi dilectæ dolet, inquis,
Ni fuerit reliqua via tristitiæ, quod iniqua,
Vel nimium stulta, datur hæc quia virgine multa.

Cerno

Cerno quod à matre datur elongatave patre,
Unde magis duro strepitu sibi scribere curo.
Noscat eo lector, quod Robbertus tibi Rector
Cyciliæ terræ Comitissæ jungitur isti
Sanguine, quam tristi timet offendi modo guerra
Per sponsum natæ, cui si conjux pietate
Congruit, ut debet, & ad arma suos sibi præbet;
Præsenti mense cognatus proditur ense
Conjugis & carus sibi caro fiet amatus,
Insuper elatus præsens natæ sociatus
Est imprægnatus † avius reliquæ mulieri † animus.
Quondam tollatur, cujus pueris nego quæri;
Sunt etenim plures ea propter discere cures,
Hujus quod jure dos ipsius geniture
Non valet aptari, poteratque puella beari
Anglorum nato sibi carnis quæ via grato
Intuitu summo Pastore coli datur uno.
Scribitur ornato per eum Comiti; petit à te
Servus servorum, ne Regi Teuthonicorum
Nata tibi detur, quia per nos suscipietur
Anglorum puero, patet istis carmine vero,
Quod dolor aut vultus fatæ nequit ordine stultus
Dici, cum tantis vexetur, jungito sanctis
Hos Deus auctore recitati carminis ore
Puro dictamen recitans quo gaudeat, Amen.

Eodem anno magna oritur materia scriptis memoriæ commendanda. Notandum igitur, quod sicut olim inter summos quosdam Pontifices & *Fredericum* Imperatorem briga quædam cernitur, sic ad præsens inter ut nunc Apostolicum & Regem Teuthoniæ *Ludovicum* major dissensio propalatur. Sicut etiam dictus Imperator suo tempore per *Innocentium* quartum excommunicationi subditur, sic etiam præfatus Rex per *Johannem* XXII. graviori pro tempore sententia provocatur, cujus executio tribus Germaniæ Archiepiscopis, videlicet Coloniensi,

Treverensi, & Maguntinensi, singulis bullis committitur, quibus etiam dicta dampnationis sententia, si in hujusmodi mandati executione timore vel amore defecerint, applicatur, cunctis insuper Alemanniæ Principibus dicti Regis fidelitate vel homagio absolutis. Ejusdem protestatione sententiæ præcipitur, ne post hanc horam sæpedicto Regi ab aliquo auxilium, vel consilium, aut aliquod humanitatis suffragium impendatur. Quo tractatu gens nostra, videlicet Hollandiæ, propter Comitis sui filiam multum compungitur, quæ dicto Regi nuper in conjugem sociatur, sed eadem gens tali cujusdam auctoritate erigitur: *Spem & metum examina, & cum incerta fuerint omina tibi fave*, quum ad quem finem dicta contra Regem sententia veniet ignoratur. Eodem anno idem *Ludovicus* Alemanniæ videlicet electus Brandeburgensem Comitatum ad ejus collationem, ut credidit, devolutum (1) filio suo contulit,

(1) Ludovico primogenito, quem quod Romæ esset natus dixere etiam vulgo Ludovicum Romanum. Henricus Rebdorff ad Ann. 1322. *Hic Marchionatus modico tempore absque naturali herede vacavit per obitum Waldmari. Unde præfatus Ludovicus filium suum primogenitum nomine Ludovicum ibi Marchionem fecit, qui in adipiscendo eodem Marchionatu resistentiam passus est, in cujus odium prædicti pagani Marchionatum depopulantur*. Add. Paralipom. Abbat. Urspergens. ad Ann. 1323. Sed hunc vicissim, ut liti, ut controversiis, dissidiis, belloque hinc excitando inter fratres occurreret, collato Marchionatu, in gratiam Wilhelmi fratris secundogeniti Comitatui Hollandiæ, Zelandiæ, ac Dominio Frisiæ, curavit renunciare, idque in Principum conventu, ut testes sunt literæ: *Nos Ludovicus Dei gratia Romanorum Imperator semper Augustus ad universorum notitiam cupimus pervenire; Nobis sedentibus cum proceribus nostris in opido nostro Franckenford pro tribunali, comparuit coram nobis illustris Ludovicus Dux Bavariæ primogenitus noster, ex præclara Margareta Romanorum Imperatrice contborale nostra karissima procreatus, libere & spontanee renuntians omnibus juribus & consuetudinibus, quæ vel quas habere posset aut poterit in futurum, in Comitatibus Hollandiæ, Zelandiæ, ac Dominio Frisiæ, nec non hominibus eorundem, ad opus illustris* Wilhelmi *Ducis Bavariæ fratris sui, secundogeniti nostri, sic quod post obitum prædictæ contboralis nostræ karissimæ matris suæ succedat eidem absque ulla contradictione atque scrupulo in dictis Comitatibus, Dominiis, & hominibus supradictis, & si prædictum Wilhelmum filium nostrum absque herede decedere contigerit, quod Deus avertat, tunc* Albertus *Bavariæ Dux inclytus, tertiogenitus noster eidem*

contulit, qui sibi filiam Regis Daciæ sociavit. Quorum materiis & præcipue collatione Comitatus *Johannes* Papa multum offenditur, asserens quod Bavarus nichil conferre poterat, antequam coronatus. Quapropter idem Apostolicus omni conamine studet, ut dictus Bavari filius ad patris ignominiam destruatur. Ad cujus subversionem cum vicini circumquaque deficerent, nec non Christianorum singuli ipsum his gestis impetere formidarent, paganorum amicitia quæritur, quorum ad Christianos introitus à Teuthonicorum fratribus bulla summi Pontificis impetratur. (1) Tres itaque gentilium Reges maxima multitudine versus *Marciam* proponunt tendere, hujus quoque

eidem succedat in Comitatibus, Dominiis, & hominibus sæpedictis, & sic de gradu in gradum subsequentem, omnibus dubiis, quæstionibus, & litibus procul semotis. Hæc etiam omnia & singula supradicta Imperiali auctoritate confirmamus, approbamus, & ratificamus harum testimonio literarum. Hujus rei testes sunt venerabilis Henricus *Archiepiscopus ecclesiæ Moguntinensis, Princeps, & Archicancellarius noster, Spectabiles viri* Gelracus *&* Adolfus *de* Nassau, Rudolfus *de* Voertheim, *&* Wilhelmus *de* Montfoirt, *Comites, & strenui viri,* Thomas *de* Fronsperg, Cunradus *de* Pfalheim, *&* Volkerus *de* Gundelfingen *milites, fideles nostri, cum pluribus aliis fide dignis. In cujus etiam rei testimonium præsentes literas conscribi, & majestatis nostræ sigillo jussimus consignari. Datum Franckenford septima die mensis Septembris Anno Domini* CIↃ. CCC. XLVI. *Regni nostri anno* XXXII. *Imperii vero* XIX. *Et nos* Ludovicus *Dux Bavariæ antedictus ad majoris roboris firmitatem promisimus, & tenore præsentium promittimus omnia & singula superius annotata inviolabiliter observare, præsentes etiam literas una cum Serenissimo Domino Dn.* Ludovico *Romanorum Imperatore, Genitore nostro karissimo, sigillo nostro duximus roborandas, loco, die, & annis prænotatis.*

(1) Inter quos & Livoniæ. Henricus à Rebdorff ad Ann. 1322. *Rex Livoniæ cum multitudine paganorum Marchionatum Brandeburgensem crudeliter depopulatur. Hic Marchionatus modico tempore absque naturali herede vacavit per obitum Waldemari. Unde præfatus Ludovicus filium suum primogenitum nomine Ludwicum ibi Marchionem fecit, qui in adipiscendo eodem Marchionatu resistentiam passus est, in cujus odium prædicti pagani Marchionatum depopulantur permittente Johanne Papa prædicto.* Atqui Livoni jam pridem Christiani, ut notat Emo ad Ann. CIↃ. CC. XIV. *Temporibus ejusdem Pontificis populus Aquilonaris, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam fidei Catholicæ. Nam gens Livonum, Hestonum, Prussorum &c.* Verum est. Fateor. Cœpit

que Comitem cunctis sibi adhærentibus debellare. Qui cum per *Nusiam* tenderent, illamque funditus ab homine usque ad animantia devastarent, quædam illius patriæ villula medio itinere se dictis opposuit, cujus impetu cum amicorum suffragio gentilium perditis cum quodam Rege multis millibus à proposito deficere, nec non ad propria tendere festinavit. Qui tamen non impune revertitur. Infinitus enim ipsorum numerus quodam ibidem flumine suffocatur. Quidam similiter ipsorum Regulus cuidam captivi militis conjugi varia vice nocturno tempore sociatus eodem milite dormiens perfoditur. Qui miles assumpto, qui ipsum à vinculis solverat, puerulo ad propria revertitur. Quid autem ejus conjugi postea evenerit ignoratur. Sic itaque *Johannes* Apostolicus *Herodi* hac parte similis infinitos quasi pueros prodidit, qui tamen Bavari filium sicut nec *Herodes* Dominum trucidavit. His gestis maximus quasi contra cruce signatos rumor oritur, ipsis etenim paganorum contra Christianos introitus imputatur. Qui se summi Pontificis licentia nituntur defendere, hujus quoque bullam super hujusmodi negotiis ostentare, quæ quodam illius patriæ præcipuo suscipi dicitur, & *Ludovico* Bawariæ præsentari. Cujus tenore propriisque legibus idem Bavarus contra Apostolicum annis multis invehitur, obsecrans generale fieri Concilium, ut hujus bullæ nequitia, nec non ipsorum altercationis materia cunctis Christi fidelibus ostendatur.

Horum lis Christe tibi displicuit quia teste
Quovis provecto mundus per eam maledicto
Tangitur, atque malis cesset, precor, huic via talis.

Et nota, quod *Johannes* Papa dicta superius bulla tantis confunditur, quod summa florenorum, quæ pro ejus redditione præberi dicitur, equorum fortissimo non portatur. Quæ tamen frustra quæritur, cum Bavarus per eam summe contra Apostolicum roboratur. Hæc enim inter alia *Johannem* Papam magis confun-

pit Christus hic prædicari sub Innocentio Papa III. Ad fidem tamen conversi tardius, ut nec Emo id diffitetur, cujus tempore eorum pars tantum fidem amplexa. Vid. ad *d. Ann.* ** 3. *Analect.*

** Hoc Tom. 2. Nostræ Edit. Pag. 18.

confunderet, si ad lucem generalis Concilii, ut à Bavaro petitur, perveniret.

Eodem anno civitas *Tolosana* in partibus *Gasconiæ*, quasi maxima, *Karolo* Regi Franciæ, proprio videlicet Principi opponitur, cujus excessu regalis auctoritas secundum quod decuit provocatur. Unde idem præpotens Regem Boemiæ generum suum, virum utique nobilissimum una cum ceteris amicis & potentibus, quibus etiam *Johannes* frater nostri Comitis intererat, studet allicere, & ad dictæ civitatis confinia apparatu Regio properare. Quorum adventu & præcipue Teuthothonicorum dictæ civitatis incolæ vacillantes & suorum funditus subversionem non modicum abhorrentes brevi consilio student procedere ad Regis voluntatem, portas recludere, & in eorum numero magis reos ac divites ordinationi Regiæ præsentare, quorum turba per Regis ministros suscipitur, & deliberatione brevissima patibulis sociatur. Consummato itaque negotio Regisque proposito consecuto quidam Teuthonicorum milites, quorum plures aderant, procurata à Regibus licentia ad partes proprias student tendere, sed instinctu diaboli, vel infortunio, in itineris quasi medio, apud locum videlicet, qui dicitur *Montaguit*, torneamentorum stultitiam exercere. Quibus ludentibus & more suo contra Francos prævalentibus, die enim inclinante, & noctis crepusculo appropinquante Alemannus clamore præficitur, & ceteris quasi nationibus per omnia dominatur, ecce Lothoringi cum incolis se ad præsens ut semper ludentes ludendo deficere, & furorem Teuthonici prævalere, quod virtute non poterant fraude supplent. Unde circa horam tenebrarum iniquorum more se student jungere, nobiles jam fessos, & ad hospitia de campo victoriæ tendere proponentes invadere, nec non inaudita, proh dolor! malitia XI. Teuthonicorum milites multa suorum familia suffocare. Quorum vesaniam velit corripere, qui per omnia regnat fine fine, nec æstimet aliquis dictos traditores, quamvis reliquorum comparatione innumerabiles, in cunctis hoc conflictu proficere, & nulla ab adversariis pericula sustinere, quum dictis Germaniæ nobilibus viriliter se defendentibus, & non solum usque ad sanguinem, verum etiam in morte resistentibus, furor maximus cernitur, in cujus tumultu tres incolarum milites variis ipsorum famulis perimuntur.

Infirmis quorum minus infirmor, sed & horum.
Opto regi more socium sibi quemlibet ore,
Cujus amat fieri prior hic gemitusve moveri.

Eodem anno mulier nobilissima *Henrici* videlicet quondam Imperatoris filia, quæ præcedenti anno *Karolo* Franciæ matrimonialiter jungitur una cum filio veneni poculo declinatur.

Cui Christi flamen perpetuum precor, Amen.

Eodem anno hyeme communiter transeunte ad vernum tempus proceditur, cujus benedictio linguæ faucibus exprimi prohibetur, tanta enim ubertas & fructuum copia tam in herbis quam in arboribus cernitur, ut vivens non fuerit, cujus memoriæ simile præbeatur.

Festo Marthæ tî nequeunt pluviæ bona scribi,
Talis enim tantaque cadit quod in hac fore sancta
Sentitur fructu, nec sub linguæ capis ictu
Arboris ornatum, quem nunc magis esse beatum.
Cunctis ostendis quam Juni sæpe Kalendis.

Eodem anno Dominus Papa Ghibelinos sibi plurimum resistentes, & clavibus ecclesiæ non curantes, ter manu armata studet [illegible]vadere, & multis armatorum millibus infestare, inter quos varia vicissim committuntur prælia, sed Ghibelinis victoribus ipsisque fortioribus gentes Apostolici, Ghelsi videlicet, conteruntur, de quorum exercitu trino fatorum prælio in festo Sanctorum Viti videlicet & Modesti commisso xv. pro certo hominum millia trucidantur.

Eodem anno *Willelmus* Comes Hollandiæ non solum propriis, verum etiam diversarum intendens utilitatibus transgressione cujusdam castelli in Dominio potentis Episcopi, Coloniensis videlicet, constituti, & *Volmensteyne* nomine famosissimo nuncupati, non modicum læditur, dum per hujus raptores peregrinis & mercatoribus vis infertur. Unde dictus Comes convocata suorum atque nobilium multitudine hujus castelli.

telli patriam, licet sibi remotissimam studet impetere, vallatumque diebus variis manu fortissima impugnare. Quod tandem dum à Præsule licet potentissimo non defenditur, ab incolis procurata per deditionem salute in manus nobilissimi Comitis traditur, & funditus devastatur.

Hujus insuper hora temporis pridie videlicet Kalend. Septemb. Monasteriensis Episcopus, qui supra in bello capitur, magnis muneribus absolvitur, & in ipsius Domini potentia restitutus rursum permaximo conflictu per Comitem Gelriæ impetitur, ad cujus impetum tota quasi nobilitas Alemanniæ Hollandiæque, & etiam in propria persona Rex Boemiæ in Comitis adjutorium convocatur, ex parte vero Episcopi tam Frisonum quam reliquorum Australium numerus ignoratur. Cum itaque præfati potentes ex utraque parte multum fremerent, & suas ad bellum cotidie acies maturarent, *Willelmus* Comes Hollandiæ pietatem intuens, & propriam quasi partem, Comitis Gelriæ videlicet, deserens nobilissimum Boemiæ Regem studet allicere, & una cum eo tranquillitatis & pacis semitas indagare. Ad quorum instantiam sed summe per Christi gratiam litis rancor obmittitur, pax & concordia innuitur, & infinitorum interitus prævenitur. Quo facto *Willelmus* Comes versus Hollandiam rediit, qui limina sanctissimi *Adelberti* in *Bavonis* crastino visitavit. Rex verò Boemiæ versus Metensem civitatem manu armata properat, cujus incolas vallatione fortissima ad pacis concordiam & ad deditionis materiam coartabat. Quorum dissensionis si causa quæritur, inter eosdem cives illorum quoque Præsulum dissensionem fuisse quandoque maximam attendatur. Qui cives cum Capitaneo deficerent, omnisque circumquaque nobiles Præsuli adhærerent, Lucenburgensis Comes affuit, qui promisso sibi suisque successoribus perpetuo annuæ pensionis solatio horum hostibus satisfecit. Quæ pensio promoto ad Imperium *Henrico* quibusdam annis non requiritur, quapropter & nunc ejus filio requirenti donec cum instantia denegatur. Nota quod cum *Willelmus* Comes Hollandiæ pro variis expensarum stipendiis, & præcipue filiarum suarum nuptiis anno præterito à sibi subditis suffragium peteret, & per villas singulas auxilium postularet, ab universis tam per Hollandiam quam per Zelandiam benigne reci-

 pitur,

pitur, (1) Kenemaris solum exceptis, à quibus Comiti facie ad faciem respondetur: *Domine Comes, nos libenter vestram petitionem admittimus, summam propria taxatione disponimus, si & nos, quod à vobis quærimus, invenerimus.* Fecerunt enim quosdam libertatis articulos cartis inseri, quos sibi instanter petebant à Comite sigillari. Quod cum Comes renuisset facere, nullam voluit ab eis pietatis gratiam procurare, sed maxima, quam tamen dissimulavit, ira versus Hollandiam rediit, & in Curia, quæ *Teylinghe* dicitur, pernoctavit. Qui ut nunc à præfato tumultu rediens, & cum Domicello Gelriæ, qui secum advenerat, in *Haga* existens Kenemaros sibi jubet allici, & ejus Consistorio præsentari. Quibus cum multis recitata prius indignatione proponitur, & si dictis eadem adhuc fuerit sententia postulatur.

(1) Mera hæc contumacia. Nam non minus hi eo casu obstricti quam ceteri. Comites olim populum non gravabant tributis. Precariam exigebant tantum certis ex causis, si ad Curiam Imperatoris iis proficiscendum, si vel filia nuptura, vel ipsi nuptias contracturi, aut filii ipsorum fratresve, vel si milites creandi, quod & ipsum non constabat nisi sumptu ingenti, ut dixi *lib.* 4. *de Nobilit. cap.* 16. Florentii v. diploma Leydensibus concessum Ann. 1266. *Opidani in Leyden nullas caligias, tributa, vel exactiones, quocunque nomine censeantur, michi vel alicui dabunt, nisi caligiam ab anno tertio in tertium, quæ vulgo* Bottinge *dicitur, quæ videlicet tres libras & quinque solidos non excedet. Si vocatus ad Curiam Imperatoris fuero: si ego, filius meus, vel frater, gladio militiæ accincti fuerimus: Si ego, filius meus, vel frater, uxorem duxerimus: si filiam meam vel sororem matrimonio copulaverim: in quorum articulo michi in decem libras Holland. tenebuntur.* Sic in charta Wilhelmi Regis data Harlemensibus Ann. 1245. *Insuper si me aut verum Dominum Hollandiæ ad Curiam Imperatoris accedere contigerit, aut uxorem ducere, aut militem fieri, ad quodlibet istorum solvent mihi oppidani de Harlem* 20. *libr. Etiam si aliqua sororum mearum aut veri Domini Hollandiæ nupserit, dicti oppidani de Harlem dabunt* 15. *libr. Item si frater meus aut frater veri Domini Hollandiæ miles factus fuerit, aut uxorem duxerit, oppidani de Harlem ad quodlibet istorum solvent* 15. *libr.* In charta Wilhelmi Comitis, de quo sermo, *Ann.* 1315. quæ est apud van Hout in *syn Dienstboek p.* 18. *Ende oft geviel, dat wi voeren, ende geroepen worden tote des Keysers Hove, of waert dat wi ofte onse sone, ofte onse Broeder Ridder worden &c.* Add. Boxhorn. ad Veldenaer *p.* 175.

tulatur. Qui cum in objectis deficerent, & Comitem Dei dono prævalere cernerent, fuga quæritur, venia petitur, & simplex supra quæsita pensio, si acceptari voluerit, triplicatur. Comes autem vere intelligens rusticum ungentem pungere, & pungentem ungere suavissimo suorum consilio studet procedere, & dictis rusticis non solum quæsita non tradere, verum multis possessa temporibus declinare, & juste; auctoritate enim quadam dicitur, quod vulgi imperitia sola necessitate constringitur, & ut justa faciat coartatur. Sic itaque Kenemarorum gens suo jure hactenus superbissima sibique viciniis & etiam nobilibus infestissima non solum nova jura non consequitur, verum tempore longissimo habitis, infinitis expensis & laboribus procuratis spoliatur, eorumque Scabinis & Consulibus ad Comitis placitum captivatis. Video itaque Kenemaros stultissimos & confusos. Confusio præsto est. Stultitia auctoritate probatur, qua dicitur, quod sapiens nunquam potentum iram provocabit, imo declinabit. Erraverunt insuper Kenemari probabiliter, quum raro vel nunquam tumultus eorum vel silentium visum est proficere ad finem bonum, vel ad statum utilem devenire. Pœniteant igitur Kenemari taliter coram nobilissimo Comite, ut eorum successores & filii per hoc instruantur, corrigatque sæpedictos Princeps probatissimus, ut eorum pœnis & vulnere ceteri corrigantur.

Nam quo peccatur ibi juste pœna paratur.

Eodem anno

Festa puellarum piscatores per aquarum
Vexant conflictus, datur evadens Benedictus.
Est miser allecis adventus, eo quia plures
Inficit ordo necis, quibus astra Deus dare cures.

Eodem anno

Vespere Martini maris incola, vel peregrini
Imbreque ventorum vexantur turbine, quorum

 Conflictu

Conflictu plures periere, quibus dare cures
Christe poli grata, nec non sine fine beata.

Eodem anno

Barbara multiplici pluvia valet impia dici,
Talis enim cecidit qua vix similes homo vidit.
Horrida cum ventis Damasi nox fulgura sentis
Huic similem vento cui non reor esse memento.

Anno Domini CIↃ. CCC. XXV. inter Regem Franciæ nomine *Karolum* ejusque sororium Angliæ videlicet tyrannum pro Gasconiæ patria jam nunc à Francis diu possessa & ad præsens per insidias ab Anglicis recuperata briga quædam oritur, ad cujus decertationem *Willelmus* Comes Hollandiæ per Franciæ *Karolum* invitatur, qui dum in festo Pascæ hac de causa versus Franciam tendere properaret, & ejus Domina nobilissima, scilicet Hollandiæ Comitissa ob hoc, licet de filio grossa ad eum versus Hannoniam tenderet, ecce assunt Nuntii regales usque ad Baptistæ nativitatem treugarum inducias deferentes, quas assidue prolongari postulo, & ne *Willelmus* periclitetur, usque ad diem judicii confirmari.

Eodem tempore Northollandiæ populus anno præterito per confractionem aggerum aquas *Lecke* intromittentium (1) aggravatus, simulque

(1) Siquis non capiat, cur propterea aggravatus, aut cur periculum tum à Lecca fluvio tam remoto Hollandiæ Boreali, sciat olim, cum Hollandia, quæ Borealis jam proprie, nondum Comitis esset tota, Australis magnam partem tum adscriptam Boreali. Leyda adscripta, Sciedamum, Delft, Rynlandia, Haga &c. Chronicon Goudanum in vita Adæ: *Maer doe is Grave Willem van Oestvrieslant] Grave Dircks broeder van Hollant &c. met een groot heyr van volck gecomen in Noorthollant, ende is daer neder geslagen tot Ryswyck mit synen tenten.* Florentii V. Charta Ann. 1273. *Comes Hollandiæ universis præsentes literas visuris salutem cum notitia veritatis. Cum inter religiosos viros Abbatem & Conventum monasterii S. Pauli Trajectensis ex una parte, & nos ac procuratores nostros ex altera super jure patronatus ecclesiæ de Munstre sitæ juxta monasterium de Losduna*

simulque timens quandoque deficere Comitis nititur præveniendo auxilium implorare, qui ad hujus instantiam propriique fructus inspectionem Episcopum cum suis nobilibus studet allicere, & ad collationem super hujusmodi invitare, rogans inter cetera præfatum aggerem taliter, ne sibi suisque noceat, refici, quo minus, sciant eorum terram ad emendationem, nec non ad dampni restitutionem debere procul dubio manu valida infestari. Quorum super promissa cum Comes pollicitis verbisque simplicibus Trajectensium non crederet, scripturarum ad ea testimonia postulat fieri, ac illa sigillis tam ecclesiarum quam Præsulis roborari. Quorum signa cum excepto Sancti Martini omnia deficerent, & quatuor, videlicet *Salvator*, *Maria*, *Petrus*, & *Johannes*, recitata confirmare renuerent, Comes perversorum consilio nititur procedere, & tam res quam personas dictarum quatuor ecclesiarum infestare. Unde eodem anno prima Maji ebdomada vassalli Comitis quoddam (1) officium Sancti Johannis, *Midrecht* videlicet nomine, manu armata nituntur invadere, & inde raptorum more pecorum multitudinem deportare. Quo post pauca alii auctoritate Comitis superveniunt, qui eandem villam funditus flammarum incen-

dune in terra nostra Northollandiæ jam diu fuerit quæstionis materia ventilata &c. Wilhelmi Comitis charta Ann. 1345. *In Noirthollant onse wysticb pont Hollants s'jaers, die ons onse Stede van Delf schuldich is jaerlicx van onser bede &c. onserenten van der vribede van Scie dam, alle onse renten van den Ambochte van Maeslant &c.* Australis tum Gouda, Roterodamum, Dordracum &c. Harlemum, Alcmaria, & vicina iis regio, nec Australis proprie, nec Borealis. Kenmerlandiæ hæc adscripta, quæ distincta olim regio, ut ex charta jam dicta Wilhemi Comitis satis patet, apud van Hout *in syn Dienstboeck p. 26.*

(1) *Officium* idem quod *Ambacht*. *Ambacht* idem quod territorium. Charta Ann. 1336. *in officio de Toloyse, & in terra, quæ vulgariter dicitur Polre, in officio seu jurisdictione temporali Joannis de Toloyse.* Idem quod ministerium. Nec refert utrum dicas *officium de Hulst*, an *ministerium de Hulst*. Charta Ann. 1270. *Renuntiarunt & quitarunt ad opus Decani & Capituli ecclesiæ beatæ Mariæ Cameracensis omne jus decimarum tam agrorum quam animalium, quas dictus R. & ejus uxor habuerunt & habere potuerunt in toto officio de Hulst &c.* Charta Balduini Flandriæ Comitis & Hannoniæ Ann. 1199. *in perpetuam elemosinam dedi Canonicis Capellæ meæ de Curtraco totam decimam, quam habebamus in ministerio de Hulst.*

incendiis devastarunt. O quam fero, quam maledictoque consilio *Willelmus* Comes utitur, cum hæc contra ecclesiam & in ejus præjudicium conspiratio dictitatur, qua utique ipse & omnes sibi in hoc casu consentientes non solum percelluntur majori sententia canonis, verum etiam in profundissimum infernum, nisi redeant, demerguntur. Et nota quod hac de causa apud *Trajectum* in minori letania magna quoque confusio cernitur, tempore videlicet, quo reliquiæ deferuntur. Remittunt enim quatuor ecclesiæ cum quinta more solito, licet majore, processionem facere, vel pro facienda, ut moris est, apud eam, Sancti videlicet Martini ecclesiam convenire. Cujus dissensionis altercatio, aut altercationis dissensio ejusdem villæ Burgensibus ægre recipitur, à quibus pro concordia primo, secundo, & tertio convenitur. Sed frustra: ajunt enim expresse quatuor Capitula se malle ab hac civitate ad alias usque ad persecutoris obitum fugere, quam se dictis jungere, aut eorum sigillis dicta scripturarum volumina roborare. Quo audito Communitas voce præconis asscifcitur, & ne quisquam cum ipsis circueat pœnis appositis inhibetur. Fit itaque laicorum processio solum cum Sancti Martini Canonicis. Cetera vero quatuor Capitula humiliter & sine pompa quatuor diebus conveniunt. Qui in eorum quatuor ecclesiis quatuor vicissim missas singulis diebus singulas summæ devotionis studio celebrarunt. Et nota, quod præfati quatuor Capitulorum Domini taliter superius indurati Comitis licet minus justam perseverare videntes voluntatem, statuunt habito consilio versare propositum, & mutare decretum. Visum est etenim melius præfatas ad Comitis instantiam literas sigillis eorum tangere, quam destructis victualibus continuo mortis periculo laborare, quia non solum dictum Hollandiæ Comitem sibi adversarium sentiunt, verum etiam inventos fugiendo Principes velut hostes ad ejusdem Comitis instantiam invenerunt. (1) Est itaque pace composita tacta superius litera sigillata.

Eodem

(1) Resumpta rursum sacra, & postquam pax coiit, cum majori ecclesia, à quatuor reliquis more solito stationes rursum factæ, & solennis processio. Supersunt hac de re literæ, & se habent, ut sequitur: *In Dei nomine Amen. Anno à nativitate ejusdem* M. CCC. *vicesimo sexto, indictione nona, decima die mensis Maji, in mei Notarii publici* &

Eodem anno ecclesia Sancti Odulphi apud *Stauriam* cum vetustate deficiente, tum tempestatis impulsu corruente solus Abbas

& testium infra scriptorum præsentia personaliter constitutus Reverendus in Christo Pater & Dominus Dn. Johannes *Dei gratia Episcopus Trajectensis quendam processum monitionis, excommunicationis, suspensionis & interdicti sententias continentem, per discretum virum* Petrum Man *clericum ejusdem legi & recitari mandavit ac promulgavit, quem dictus Dns Petrus recepit & de mandato prædicto perlegit, cujus tenor sequitur in hæc verba:* Johannes *Dei gratia Episcopus Trajectensis universis ecclesiarum Præpositis, Decanis, ac aliis dignitates vel officia optinentibus Canonicis, Capellanis, Vicariis, & clericis ecclesiæ nostræ Sancti Salvatoris, Sancti Petri, Sancti Johannis, & Sanctæ Mariæ ecclesiarum Trajectensium præsentibus & residentibus Salutem in Domino sempiternam. Officii nostri debitum remediis vigilat subditorum, quia dum eorum excutimus onera, dum scandala removemus, nos in eorum quiete quiescimus & fovemur in pace. Sane cum inter vos inimico homine seminante zizania super quibusdam articulis, statutis, & consuetudinibus antiquis, jam dudum exorta fuerit materia quæstionis, ex quarum omissione consuetudinum indevotio populi excrescit, divinus deminuitur cultus, scandala oriuntur, & majora pericula evenire posse verisimiliter formidatur, Nos præsentia in melius reformare, & futuris periculis in quantum possumus obviare volentes, attendentes quod in notoriis usquequaque non debeat observari juris ordo, vobis omnibus & singulis in virtute sanctæ obedientiæ, & sub pœnis suspensionis & excommunicationis, quas in personas vestras, & interdicti, quod in Capitula, collegia, & loca vestra ferimus in his scriptis, sex dierum monitione præmissa, de quibus vobis duos pro primo, duos pro secundo, & reliquos duos pro tertio termino peremptorio & canonica monitione assignamus, districte præcipiendo mandamus, quatenus stationes & processiones nostras ab antiquo observatas & non alias in singulis ecclesiis vestris communiter & concorditer observetis, benedictionum & visitationum ferias in ecclesia Sancti Salvatoris facientes & observantes, prout hactenus ante discordiam, quæ nunc inter vos est, consueverat observari, sed quia ab aliquibus vestrum ex utraque parte extitit dubitatum, quatenus prædictæ antiquæ consuetudines propter juramenta prius præstita absque reatu perjurii non possent invicem observari, quod tamen non credimus, nec ad præsens nobis constare potuit, nec videtur, sed ut omnis ambiguitatis & anxietatis scrupulus conscientiæ vestræ repellatur, vobis liberam damus auctoritatem & potestatem per præsentes, ut non obstante dicto juramento, si quod sit, quod absque difficultate & gravi scandalo non valeat observari, dictas consuetudines superius expressas concorditer, ut dictum est, observare possitis absque metu reatus perjurii, cum in quolibet juramento auctoritas superioris sit excepta, Adjicientes insuper & protestantes,* quod

Abbas in ea orationis causa deambulans lignis & lapidibus circumquaque corruentibus (1) astitit, qui tamen Dei gratia illæsus evasit. Et nota, quod cum *Willelmus* Comes hujus villæ sibi vellet usurpare dominium, & ut in ceteris sibi patriis jurisdictionem, duos ejusdem villæ incolas sibi specialiter adhærentes ibidem instituit, quos Scultetos sive judices ordinavit, quod cum quorundam parte institutis adversa cernitur, ægre recipitur, fierique contrarium conspiratur. Unde jam nunc die quadam assignata tam incolæ quam suburbani dictorum videlicet adversarii hunc casum proponunt discutere, & præfatos Comitis novitios, ut errorem, id est, auctoritate Comitis jurisdictionem revocent informare, quos cum profugos & deliberationis sententiam minus exspectantes inveniunt, Comitem in eis dispiciunt, dictorum mansiones, domos videlicet lapideas, fun-

quod super aliis articulis, de quibus inter vos controversia existit, posteaquam requisiti fuerimus, & nobis de ipsis & aliis constiterit, parati sumus & erimus justitiæ facere complementum. Datum anno Dni M. CCC. *vicesimo sexto in vigilia Pentecostes. Acta, pronunciata, & promulgata sunt hæc Trajecti in domo habitationis dicti Episcopi Trajectensis, sub anno, indictione, mense, die prædictis, præsentibus Venerabilibus viris & discretis Dnis* Jacobo *Dei gratia Episcopo Zudensi*, Giselberto *de* Everdingen *Decano*, Bertoldo Spirinc, Gisberto *de* Jutfaes, Huberto *de* Bosinchem, Theodorico *de* Lobede, Waltero *de* Zulen, Hugone Pollaert, Wilhelmo Capellano, Egidio *de* Bake *majoris*, Gerardo *de* Zulen, Rutgero *de* Voerde, Gerardo *de* Amerongen, Arnoldo Pot, Waltero *de* Boderic *Sancti Salvatoris*, Johanne *de* Ternout *in Decanum electo*, Nycholao Frisone, Wilhelmo *de* Leyden, *Sancti Petri*, Henrico *de* Loenresloot *Decano*, Bartholdo *de* Daventria, Alberto *de* Judfaes, Alberto *de* Bastonia, Henrico *de* Reno, Conrardo *de* Gheno *Sancti Johannis*, Rodolpho *de* Borch, Theoderico *de* Ere *Sanctæ Mariæ ecclesiarum Trajectensium Decanis & Canonicis*, Johanne Rotardi, Arnoldo Proeys, *Burgimagistris dictæ civitatis Trajectensis*, Arnoldo *de* Velde *Sculteto*, Johanne Walen, Theodorico Roman, Johanne Leheman, & Ludolpho Mercatore *laycis*; *testibus ad præmissa vocatis & rogatis &c. Et ego Johannes de Absteden clericus Trajectensis &c.*

(1) Martial. ** *epigr.* 3.

Heu quam pene novum porticus ausa nefas!
Nam subito collapsa ruit, cum mole sub illa
Gestatus bijugis Regulus esset equis.

** Lib. 1. Epigr. non 3. sed. 13. Hujusmodi errores aliquando commisit Matthæus dum aliud ageret.

funditus subvertendo. *Willelmus* igitur Comes omnium quasi negotia assumens, & se de multis superflue intromittens studeat matura deliberatione præfata corrigere, clericos in pace relinquere, si cotidianum & per secula scandalum voluerit evitare.

Eodem anno in beati Odulfi crastino apud *Curtracum* Flandriæ res cernitur, cujus utique simile à mundi principio vix auditur. Notandum itaque, quod cum Flandriæ communitas, & præcipue Brugensium, contra nobiles, ut superius legitur, & isti contra Communitatem decertarent, & quique hora qualibet pro detrimento resistentium laborarent, contigit Comitem Flandriæ quosdam de Brugensium melioribus certo conductu, literisque patentibus, quasi pro concordia allicere, qui treugis credentes, fidemque pollicitis adhibentes *Curtracum* die tacta superius intravere. Quod cum adversariis, turbis videlicet nobilium percipitur; Comiti innuitur. Ad cujus subito præsentiam melior Flandriæ nobilitas congregatur. Quibus astantibus causa proponitur, & quid pro dictorum perditione, Brugensium videlicet, commodius fieri debeat, disputatur. Quorum conclusione nuntius mittitur, dictorum hospitium quæritur, ad quod irruentibus cum Comite nobilibus pervenitur. Quibus cunctos quoque, qui de *Brugis* aderant, occidere volentibus, Balivus civitatis se nititur objicere, & quorundam introitum præpedire. Quod cum Principes ægre reciperent, perditionique Brugensium absque remedio insudarent, tumultus signum ostenditur, porta clauditur, fugaque maturata nobilibus præpeditur. Quorum consilio quilibet servorum pro equis quasi adducendis ad stabulum mittitur, illa tamen intentione, ut hospitium quodlibet accendatur. Quibus ardentibus, incolis quoque propter damna debacantibus ad arma curritur, Dominus Flandriæ cum VII. militibus quodam castro recipitur, cujus patruus Comes videlicet de Namur *Johannes* ** maximo utique fortunio equis se tertio deportatur. Reliquorum vero multa nobilitas, quæ per eosdem adducta fuerat, mortis imperium sentiebat, quorum XL. privata loco tumuli fossa recipit, ut nobis casu superveniens atque dictorum cadavera intuens explicavit, dicti quoque milites Comitis pro ipsorum evasione lacrimas frustra intuentes ad Brugensium, qui supervenerant, instantiam indumento quolibet denudati per fenestras dejiciuntur.

** Vide supra pag. 512.

 Qui

Qui erectis ibidem gladiis lancearumque aculeis more horribilissimo, antequam terram attingerent, occiduntur. Quo facto solus Comes timore rugiens, quolibet quoque passu occidi metuens infinita quasi multitudine *Brugis* ducitur, ubi ultra quam placuit detinetur. Quidam interea se quarto Præpositus ad Comitis solatium per Torneacensem Episcopum destinatur, nec non divini adjutorii suffragio roboratus, *Brugis* villam videlicet ut nunc insidissimam nititur invadere, & incolarum excessus maledictione quasi proposita detestari, qui minima oblocutione furibunda gente mox impetitur, & quolibet sibi licet sacri ordinis socio suffocatur. Hujus insuper tempore Julii videlicet mense dictus sine capite populus nititur procedere, & duas pietatis villulas *Gandavum* videlicet & *Ardenburgh* sibi dissentientes, & domino licet capto fidelitate præcipua adhærentes innumerata multitudine more aggerum coartare. Quod cum Gandavensium nobiles ut nunc utique Flandriæ meliores cernerent, & dicti eorum adversarii versus regalem ipsorum civitatem procederent, tumultus oritur, ad arma curritur, & in divisionis Apostolorum crastino ad locum certaminis pervenitur, ubi sicut moris est, vita defenditur, palma quæritur, quæ bis eodem die dictis pro certo Gandavensibus præsentatur. Quibus cum fortunæ pietas minus sufficeret, & ingratitudo illam offenderet, rota volvitur, victus erigitur, & dictus jam vincens populus tam sitis quam caloris tædio aggravatus fugere per planitiem præparatur, qui dum per artam viam juxta fluvium, qui *Scelt* dicitur, cursum dirigeret, & callis multitudini fugientium non sufficeret, dolor cernitur, tardus opprimitur, sed pars utique melior dicto cadens flumine suffocatur. Hoc itaque intestino Flandrensium heu! prælio multus utique populus dejicitur, cujus numero Gandavensium probitas remanentibus deploratur. Hujus vero lamentationis materia deficeret, si gens communis nobilibus præliandi studio adhæreret. Communitatis enim fallacia, quæ traditio dicitur nobilis, ad præsens Gandavensium probitas declinatur. Quo mox processu *Ardenburgh* datis hinc & inde obsidibus ceteris adunatur. Universa itaque dissensionis materia apud jam dictos tranquillata, gente quoque extranea dictis de *Ardenburgh* pacis ordine combinata, per *Ardenburgenses* obsidum restitutio petitur, quæ usque ad aggerum destructionem, fossarum quoque im-

impletionem fieri denegatur. Omni itaque ad *Brugensium* instantiam munitione destructa, quavis quoque prole, quæ obses fuerat, restituta, dicta pietatis villula, quæ hactenus beatæ virginis miraculis claruit, furibunda gente impetitur, ejusque murus terga vertente quovis nobili devastatur, communis vero populus manum exibens dictis quoque per omnia consentiens reservatur.

Ad templum fatæ quidam timidi fugientes
Umbram quærentes hinc tolluntur brevitate,
Vi necis afflicti, quibus in cunctis maledicti
Postea cernuntur hi quis data mente geruntur.

Interea universalis quasi Flandriæ communitas una cum Brugensibus se nititur ad bella disponere, & ut Gandavensibus noceat præparare. Quorum via quædam Gandavensium villula, *Oudenaerde* scilicet nomine, sita fuerat, cujus perditioni venientium universitas insistere laborabat. Unde apud præfatam villulam flumen motu consueto subtrahitur, ut videlicet tempore placito majori impetu dissolvatur. Hujus itaque concreto Martini videlicet hyemalis crastino hostibus circa villam jacentibus aquæ ductus recluditur, ad arma curritur, ubi septem vel amplius millia infestantium occiduntur. Gandavensium similiter superstites suorum jam dudum exitia deplorantes proponunt, ut sequitur, communitatem sibi dubiam expellere, & Comitem de Namurco ter quingentis Alemanniæ probissimis effuso quasi salario convocare. Quorum tempore Brugensium populi fato conflictu, licet perdito, non cessantes, sed eorum exercitum versus eandem dirigentes quadam ibidem planitie tentoria nituntur erigere, Gandavum quoque noctu dieque quasi incessabiliter infestare. Ad quorum confusionem aqua ut prius apud *Oudenaerde* contrahitur. Qua contracta Comes de *Namur* suis fidelibus armis induitur. Ad cujus exitum porta conveniens aperitur. Ipso itaque per circuitum ad hostes procedente, artam quoque viam qua planitiem intraverant, occupante, aquæductus apud villam dissovitur, cujus stillicidio tota infestantium planities irrigatur, ubi dum multitudo non modicum confusa parat fugere, nec non per viam, qua venerat, fugam dare, Comes de Namur, qui jam suis valentibus pervenerat, exitumque vallaverat, nititur proficere, & de dicto-

 rum

rum numero LX. cum quingentis Brugensium videlicet trucidare, evadens vero multitudo per diversa nititur fugere, singulisque personis calles singulos ostentare.

Miror præsentes nuper super astra loquentes,
Vixque ea credentes cursu tardare clientes.

Statuunt interea Brugensium populi Comitem eorum à vinculis solvere, hac saltem adhibita conditione, quod ipsorum hostes debeat debellare, qui ad omnia, ut ipsis placuit, respondere nititur, donec ab eorum potestate solutus, prout deambulando placuit, callibus semitæ applicatur, quorum principio versus majores dictorum hostes, Gandavenses videlicet Comes iste se dirigit, non solum illorum audaciam non infestando, verum per singula confortando. Quo facto dictus Comes ad Franciam quasi fugiendo tendere nititur, ubi per Regem diebus variis sustentatur. Quantæ vero maledictiones sive interdicti tempestates tam per summum quam per alios Pontifices Flandrensibus superveniunt literæ præsentes quam modice non ostendunt. Sacerdos vero, qui causa interdicti divina tractare renuit, plebanis abjicitur. Qui vero coactus dictis se immiscuit Prælatorum sententia condempnatur. Sic itaque Flandria multis temporibus vere optima inhabitantium malitia confundi cernitur. Pro cujus ut ita dicatur remedio universitas fidelium postuletur.

Eodem anno dissensionis materia per diversa terrarum climata pullulavit, Dominoque Apostolico contra *Alemanniæ* Electum consueta discordia perdurante, eidem Electo cunctisque fautoribus cotidiana quasi maledictio legitur, inter quos summopere Potestas Mediolanensium numeratur, contra quem specialiter per Apostolicum proceditur, dum (1) cruce prædicata omnibus

(1) *Crucem prædicare* est propositis indulgentiis & remissione peccatorum, quod Papale est stipendium, explicatis vexillis, in quibus crux est depicta, contra infideles ad arma populum concitare, contra hæreticos, Saracenos, Turcosque. Ludovicus autem hæreticus condemnatus. Si quæratur, quam ob causam, verbo tantum dicam, quod in Papam non crederet, quod Papæ potestatem, quam in Reges, in Principes, usurpabat infinitam, in con-

omnibus illi suisque nocentibus indulgentia tribuitur transmarina. Hoc itaque dissensionis articulo plus errante, Ghelforumque

controversiam vocaret, quod Papa non assentiente Imperatorem dixisset se, & Imperatoriam potestatem invito Papa exercuisset. Albertus Argentinensis; *Papa Ludovicum super eo, quod nondum approbatus per sedem Apostolicam jura imperii administraret, & Galeacium hæreticum foveret, Avinionem citavit, & post annum similiter de hæresi condemnavit, privationis juris electionis, Ducatus sui & Dominiorum, & aliis plurimis in eum & filios, & fautores ejus successive sententiis promulgatis.* Verum strenue Ludovicus contra Papam defendit se, non armis tantum, sed & scriptis. Extat Apologia ejus, quæ prorsus meretur legi, apud Goldastum *to.* 1. *constit. imper. p.* 333. Extat Principum Electorum rescriptum apud eundem in Comitiis Reinsensibus Ann. 1338. *ibid. p.* 335. *Nos & alii Collectores nostri*, inquiunt, *cognovimus, & nobis constitit evidenter ex processibus quondam Domini Johannis Papæ* XXII. *prædecessoris vestri, quod ipse primo & postea sententias excommunicationis & interdicti (si sic dici merentur) ac alias diversas sententias, & processus, de facto contra Deum & justitiam, & juris ordinem fulminavit contra prædictum Dominum nostrum, Dnm Ludovicum Romanorum Imperatorem, ac fautores & adhærentes sibi, qui à majori parte Principum Electorum fuit rite & rationabiliter in Regem Romanorum electus, in Imperatorem postea consecrandus, quod se de Imperii administratione intromisit, non approbata per prædictum prædecessorem vestrum ipsius electione &c. Per quas sententias & processus cum juri & consuetudini Imperii maxime derogetur &c.* Sed frustra nequicquam hæc. Papa nec Principem, ut qui Deus in terris *c. satis* 7. *dist.* 96. & eo multum superior *c. si Papa dist.* 40. qui de omnibus judicat, ipse à nemine judicandus *c. cuncta* 4. *qu.* 3. nec Electores curavit quicquam. Bellorum auctor, instinctor, & Regum etiam gentilium, ut Willelmus diserte ait, in Germaniam concitator. Divisus hinc terrarum orbis, divisa Germania, divisa ipsa Italia inter flammas & sanguinem. Et tantum tum potuit, qui passim animos occupaverat, Papalis quidam terror, tantum religio, summæque ejusdem & potestatis & sanctitatis opinio. *Joannes Papa* XXII. ait, qui adjecit Paralipomena ad Abbatem Urspergensem, *Imperatorem Ludovicum excommunicavit, ut qui Imperatoriam potestatem & jurisdictionem in Italia ante coronationem usurparet. Hinc gravissimum schisma in Germania exortum, quod fere annis* XXIV. *duravit. Unde passim in civitatibus multæ seditiones, multa civilia bella fuerunt &c.* Verbo addam, si id tanti, quod à cruce est *Cruciata*, pensio, seu tributum, quod solvunt singuli in usum belli suscepti cum hæreticis, cum paganis, Turcisve. Greg. Leti 2. *de vita Philippi Regis lib.* 3. *pr.*

forumque exercitu contra Ghibelinos imperii dimicante; popularis turba, Ghelfus videlicet, maximo exercitu apud ** *Januas* contrahitur, quæ civitas per Ghibelinos, quibus *Fridericus* de *Baerne* præerat, infestatur, ubi post pauca ad arma curritur, campus quæritur, cujus planitie Ghibelinis prævalentibus ter decem Ghelforum milia una cum fratre summi Pontificis occiduntur.

** Genuam.

Eodem tempore in Hollandia dissensionis quædam materia cernitur, cujus tractu *Dordracensis* villula villis quasi singulis impugnatur. Comes vero *Willelmus* Dordracensis nova quædam privilegia tulit, quibus utique ceterorum vetera revocavit. Dictis itaque jam nunc illis uti volentibus, reliquorumque nautas attrahentibus, cuncta quasi per Northollandiam communitas se studet contrahere, & communi singulorum consilio apud suas partes Dordracensium mercatores capere, dimissisque personis, omnia quæ attulerant, sequestrare. Quo processu *Willelmus* Comes multum ostenditur, mutatio quæritur, sed quum plurimi gestis aderant subportatur, juxta videlicet.

Ob populum multum crimen transibit inultum.

Eodem anno æstas serenissima, pluviarum quoque imbribus rarissima, roris tantum participio fructus scitissimos gignere cernitur, quod utique multorum oculis non miris sed miraculis applicatur. Cujus pro certo tempore tanta extitit siccitas, quod diversorum partibus pecudes suas adaquare volentibus pro puteo miliare vel amplius teritur. De cujus subsequenti hyeme non minus mirabile perhibetur: tanto enim frigoris horrore tunc unda stringitur, quod omne pecus siti deficeret, si ignis non fuit, quo glacies degeletur:

En velut hic gentive bovi gustare volenti
Flumine siccato nocet æstas, sic quoque fato
Frigore duratis fluviis labor est recitatis,
Flamma solventte, quod hyems aqua coxerat in te.
M. ter C. quater V. sex jungimus à vice, qua tu
Nasci matre pia dignaris Christe Maria,
Dum gens despecta, gens pessima, gens maledicta

Captum

Captum Pastorem sacco ligat, inque liquorem
Ducit mergendo. Deus assit opem tribuendo,
Ut prosa retro pateant nimis abdita metro.

Noverit igitur fidelium universitas inter Madeburgensem Archiepiscopum ejusque civitatis populum quoddam minus conveniens dissidium multis temporibus extitisse, in quo vice quadam idem Episcopus capitur, qui per quendam, cujus custodiæ commissus fuerat, liberatur. Unde idem quodammodo malevolus omni mora postposita illos, qui sibi manum injecerant, nititur corripere, summæ quoque maledictionis sententia provocare, quorum tandem XVI. de majoribus veniam nituntur petere, & injuncta pœnitentia ad Curiam pro absolutionis beneficio properare, quorum utique minimus non revertitur. Sed quæ mortis eorum causa veraciter fuerit ignoratur. Quorum tamen amici contra Episcopum mussitant, ipsique eorum interitum imputabant. Unde communi pacis organo deficiunt, inter quoque eos sæpius lites fiunt, ubi tamen, dum pro concordia loquuntur, treugarum pietas impetratur. Quarum minus catholice Episcopus primo, secundo, & tertio transgressor extitit, in quo utique sacramentum promissionis & fidei violavit. Quod cum adversariis spe quasi carentibus cernitur, ad auctorem, quasi artis per artem traditur illusio, festinatur. Unde ut nunc sicut multotiens superius treugarum interpositione tempus cum loco quæritur, ubi pacis & concordiæ materia ventiletur. Ad quem dum Episcopus fidem adhibens pollicitis cum paucis accederet, & quum adversariis pluralitas prævaleret, ipse legem, quam ante tulerat, patitur, & à propriis civibus treugis non obstantibus captivatur. Qui cum detentus mentem superbiæ non corrigeret, præteritorum quoque excessus adversariorum instantia non mutaret, brevi, proh dolor! consilio sacco imponitur, & in flumine, cui nomen *Albia*, suffocatur. Quantæ vero maledictiones in ipsius vindictam subsecutæ sunt, scribere deficimus, ne mentes tam audientium quam legentium provocemus.

Eodem anno *Dordracensium* populi præsumentes, suisque exactionibus totam quasi Hollandiam infestantes, tantis tamque variis insipienter se dirigunt, quod non solum Dominum *Johannem* fratrem Comitis, qui Communitati in cunctis affuit, verum

 etiam

etiam ipſum Comitem eis quaſi per prima aſſiſtentem offendunt. Unde Comitis edicto quadam die concurritur, communiſque expeditio per totum Hollandiæ Dominium ordinatur. Quorum rumore hactenus effrenati dimiſſis ſupra aliis ſe nituntur flectere, & maximo à Comite ſcandalo vix impetratam veniam poſtulare. Unde & iſti ſicut ſuperius *Kenemari* non ſolum nova non conſequuntur privilegia, verum judicantur digni perdere hactenus habita vel optenta.

Eodem anno apud Franciam mira ſupra modum res cernitur, cujus juſte ſeries ſcripturarum memoriæ commendatur. Noveritis igitur, quod quidam Judæus ritus Chriſtianorum voce commendans, perverſaque ſimulatione ad baptiſmi lavacrum properans, actu & habitu fidelibus ſe ſtudet jungere, nec non, ut mos eſt, eccleſiam frequentare, ubi poſt variam infinitamque ymaginum mutilationem corpus Dominicum abſque læſione ſuſcipit, quod ſuis complicibus integrum præſentavit. Quid autem illo actum fuerit, à nobis quæri deſpicimus, quoniam ignoramus. Cum autem temporis curriculo, dum nequitia Deum offenderet, beatiſſimam quoque virginem varia ſuæ imaginis mutilatione provocaret, ipſa cuidam fabro, ſimplici videlicet viro, in ſompnis apparuit, & eum contra dictum Judæum ad duelli certamina confortavit. Qui cum ſecundo vel tertio ammonitus negligenter procederet, & ipſe poſt vice quadam eccleſiam intrare proponeret, ymago præfatæ virginis ſibi in hoſtio occurrere nititur, per quam ejus introitus præpeditur, quæ etiam verbotenus ſubdere dicitur, *Niſi prout in ſompnis tibi jam ſæpius retuli, ſcandalum filii mei meumque in Judæum vindicaveris, noſtri templi introitu proſcriptus eris. Vade ergo viriliter agens, dictumque Judæum ad ſingulare certamen alliciens, quum Chriſtus meus filius dictis aderit, qui tibi præfatum ictu leviſſimo ſubjugabit.* Ad inſtantiam itaque fabri idem Judæus judicis officio ad campum trahitur, ubi mox non ſolum fabri verum Dei malleo declinatur. A quo dum veniam petente nequitiamque fatente, quare ſe non defendiſſet, quæritur, dicitur reſpondere. *Quid potui in hoc prælio ſolus facere, aut aſſaltus ſupervenientium ſupportare. Vidi enim adverſario meo quaſi mille armatos aſſiſtere, ſibique paratius auxilium præbere.* Dictus itaque miſer ad patibulum ducitur, ubi etiam incendiis devoratur

Fabro

Fabro gaudente, velut ante, Deumque colente,
Vidimus Egmondæ fatum, tibi laus Deus unde.

Eodem anno (1) Begardorum nequitia, quæ diversis mundi climatibus hactenus latere cernitur, apud *Coloniam* propalatur. Illi enim eorum ibidem stultitiam prædicantes, & matronas varias ad ipsorum ludibria contrahentes sub terra quoddam mirabile habitaculum fecerant, quod *Paradysum* vocabant. Omnibus enim illico divitiis affluebant. Ad quem locum, ut sæpius, etiam in nocte Parasceves convenire decreverant, ubi cujusdam potentis uxorem cum ceteris invitabant. Illa itaque ad præfatum locum eodem tempore transeunte, ejusque marito non modicam contra ipsam suspicionem habente, ipse lorica munitus, cujusdam quoque Lollardi habitu indutus ad præfatum locum festinare traditur, cujus semita per uxoris pedissequam ostentatur. Ipse itaque cum ceteris hujusmodi paradysum ingrediens, sed in angulo privatim se recipiens, gestorum diversitates nititur discutere, & finem sub silentio exspectare. Quorum medio quidam ipsorum reputatione valentior, fuerat enim inter ceteros eloquentior, nititur surgere, in Ihesu suæque matris Mariæ, ut ajebat, præsentia erroris materiam propalare. Duo enim, ut per conceptionem loquar, ibidem aderant, qui se Mariam & ejus filium asserebant. Dictus itaque nudus prædicans, & omnes more innocentum ad nuditatem exhortans, vario errore tam prima quam media nititur detegere, & conclusionem tenebris, extinctione candelarum videlicet, deturpare, ubi dum quilibet porcorum more suam nititur subjicere, carnis quoque officium summa quasi invidia perficere, dictus potens peregrini ordine & quasi casu propriæ uxori jungitur, cujus maxilla subtracto similiter annulo vulneratur. Quo facto summa festinatione nititur fugere, & die crastina cuncta quæ viderat

(1) Infames hi hæretici. Stero Altahensis ad Ann. 1311. *Hic Papa sectam Begardorum & Begardarum hereticorum utriusque sexus reprobavit, qui Alemanniam † in plures provincias perversis dogmatibus suis infecerunt. Dixerunt enim inter cetera hominem eundo de virtute in virtutem perfectiorem Christo posse fieri &c.* Unde dicti sic non satis constat. Vid. du Cange.

† & plures.

derat propalare. Capiuntur igitur cum præfato Ihesu ejusque matre hujus sectæ singuli, quorum corpus aut ignis voragine aut Rheni flumine suffocatur. Quid autem dictum potentem suæ uxori in amicorum præsentia tam vulneris ostensione quam anuli subtractione proposuisse didicimus breviatur. Fertur præterea quendam illico juvenem ob amorem fugientis tactumque negantis quasi per tempus deficere, tandem vero ad sororis instantiam cicatricem vulneris enodare, per quam ad quoddam velut supra paradysi habitaculum sæpius ducitur, ubi dilectæ tam in osculis quam in ceteris vice plurima sociatur. Cujus cum gressus deficeret, dictaque materia conscientiæ malitiam augmentaret; fuga petitur, confessor quæritur. Ad cujus instantiam quævis dictorum series divulgatur. Hujus itaque *Paradysi* Cherubim dormiente, gladioque versatili jam cessante, accessus panditur, Ballivus arcessitur, cujus vultui multo magis quam auditu perceperat, ostentatur, ubi utriusque sexus multitudo capitur, quorum plurimi denario procurante, avaritia instigante, mortis nexibus liberantur.

Eodem anno mortalitate infinitorum quasi pecorum quorundam mortalitatem cernimus Prælatorum, quorum numero *Reynoldum* Gelriæ Comitem majori numine credimus reputandum. Hic enim gestis nobilissimus, & inter præcipuos reputatus multis annis per proprium ut dicitur filium more captivorum deputato sibi habitaculo clauditur. Qui æterni misericordia utroque ut nunc ergastulo carnis videlicet & carceris liberatur.

Hujus vicino tempore vir per cuncta laudabilis Abbas videlicet Sancti Pauli cœnobii Trajectensis *Henricus* nomine de medio tollitur, pro cujus successione disputationis materia ventilatur. Cum autem in electione Capituli dissensio crebresceret, alius quoque alium postularet, quidam *Gierlandus* spiritu utinam sancto ad sedem trahitur, cujus tamen pridem memoriam perire cum sonitu putabatur. Is quoque per discordiam multis præesse statuitur, sibi vix hactenus sufficiens, ubi regularis subjectio postulatur.

Sed quæ post illi fuerint despecta priore
Et quasi rancore tribuit tenor is minus ulli.

Eodem anno *Mabilia* in Reynsburg Abbatissa moritur; cujus

sede

sede nobilis Domina *Machtildis* nomine collocatur. Hujus pater de *Duvenvoerde* nomen habuit, matrem vero *Florentius* frater Domini de *Brederode* procreavit.

Eodem anno *Francia* superior plagarum dispendiis afficitur, quarum species locorum numero narratur. Urbes enim quasdam Navarræ telluris motu obrui didicimus. Quid autem hostili manu Aquitaniæ partibus evenerit breviamus, ubi cum per consequens grandis supra modum materia nobisque vicina oritur. Ad cujus discussionem corde utique melior stiloque valentior postulatur, cujus tamen memoria ne cum sonitu pereat, absentiave deficiat præfatorum, nos ejus processum breviter & pro viribus duximus tangere, ipsum quoque nostris Chronicorum cedulis annotare. Notandum itaque, quod cum anno præcedenti, ut supra scribitur, † Anglorum tyrannus Aquitaniam armis invaderet, illamque pro viribus occuparet, Rex Francorum, Princeps utinam fidelissimus nititur occurrere, sibique ad hæc fidelium suffragia postulare. Quorum conflictus per Reginam Angliæ, * sororem videlicet Regis Franciæ, hac ut quidam dicunt vice, submittitur, quædam quoque pacis numina invocantur. Post hæc vero tempore transeunte, quintoque angelo suam fyolam super sedem Regis Angliæ effundente, totum Regnum non solum, ut prius, Principum proditione confunditur, verum nobilissima Francorum Regis filia una cum filio periculis adjicitur, quorum materia tactis in superficie processibus breviatur. Notandum ergo, quod cum Rex Anglorum *Hugonis Despenser*, militis videlicet pessimi, utens consilio omnes quasi suæ patriæ nobiles occidisset, dictoque *Hugoni* conjugis & filii nec non totius terræ custodiam in absentia commisisset, dictus miles benignissima quasi allocutione, summa quoque familiaritate Reginæ favorem ejusque filii quærere nititur, cujus labor in damno per singula reperitur, quorum inter cetera processu Regis primogenitus dicto *Hugoni* alloqutus fuisse dicitur, vas quoque quoddam aqua plenum tali verbo vel simili ostendisse: *Domine Hugo, vultis nobis humanitatis officio assistere, nostris quoque jussionibus parere, tunc rogamus, ut modicam nostri precatus materiam velitis attingere, vas quoque tale pede vestro, ut aquam ejiciat, commovere.* Cui dictus miles verba primo derisoria respondisse dicitur, sed tamen vase dejecto aquam penitus effudisse. Quam dum puer recolligi

† Eduardus II.

* Isabella ei nomen. Gulielm. de Nangis ad Ann. 1326.

præciperet, dictusque traditor recollectionem impossibilem assereret, puer intentionis suæ propositum persequitur in hæc verba: *Domine Hugo sicut hanc aquam motu vestro diffusam nescitis recolligere, similiter nec amicorum sanguinem vestro consilio proditorum ad vitam poteritis revocare, quorum proditio vel interitus nunquam apud nos tantis oblivioni dabitur, quin eorum vindictam, si quandoque illam Deus obtulerit, persequetur.* Hæc itaque vel similia puero perorante, ejus quoque domino huic astante, fatus *Hugo* sibi utique conscius ab aula nititur procedere, nec non dictorum singula Regi per conjugem vice Nuntii propalare. Quo audito Regis iracundia talis fore dicitur, quod Regina cum filio, si conjugis reditum expectaverit, periclitatur. Quamobrem nobilissima Angliæ Regina assumptis familiaribus honustisque trieribus ab Anglia una cum filio hujusque patruo nititur fugere, & ad fratris dominium Franciam videlicet pervenire. Cujus absentia maritus incepto quondam flagitio nititur procedere, & præscripta Aquitaniæ spatia devastare, omnes quoque ibidem masculos gladio vel simili perimere, mammasque fœminis amputare. Quæ mala incolarum diversitate proveniunt, quum in se divisi diversis Regibus adhæserunt, quibus post hanc, ut dicitur, tempestatem Princeps unanimiter eligitur, per quem obmissis Regibus dicta sæpius patria gubernatur. Hujus quoque vicino tempore dictus *Hugo* quosdam Jacobitas ad Papam mittere dicitur, per quos nummo socio, ut Rex Angliæ conjugem abjiciat, aliamque adducat, tota quasi Curia subornatur, aula etiam, proch dolor! Francorum simili vere nummo inficitur, ut dicta sæpius Regina apud eam cum filio captivitate perpetua teneatur. Interea nobilis Regina licet dictam forte traditionem ignorans, suam tamen peregrinationem deplorans congregatis cum Rege Francorum Principibus humili instantia lacrimosisque suspiriis rogare nititur, ut sibi ad reditum Angliæ succurratur, ad quam singulorum manus pro suffragio porrigi dicitur, Quorum etiam numero nobilis Princeps *Johannes* Hannoniæ frater *Willelmi* Comitis Hollandiæ recitatur. Tempore itaque transcurrente, Reginaque non solum fratris, sed etiam omnium amicorum pollicitis carente ipsa se divino adjutorio invocato pro reditu versus Angliam nititur disponere, & ad hoc humiliter nummos quos poterat congregare. Unde Gallorum semper pavidorum

dorum solatio deficiens, & in Teuthonicis furorem de more retinentibus cymbis anchoram figens versus Hollandiam una cum filio dirigitur, quum in illius Dominii Principe tota ipsius fiducia sustentatur. Quali autem vel quanta veneratione dicta sæpius Regina apud *Dordracum* in festo nativitatis beatæ virginis à *Willelmo* Comite recipitur, brevi minus carmine perloratur, ubi etiam (1) dictorum pueris, Reginæ videlicet primogenito & dicti Comitis filiæ, dicuntur sponsalia contrahi, dummodo Curiæ placeat, & super tertium consanguinitatis gradum dispensatio poterit impetrari. Hac itaque illico existente, suique adventus causam Comiti propalante, timoris propositio ventilatur. Quis etenim nisi stultissimus Rege invito Regnum Angliæ manu armata, sicut ab ipsa petitur, auderet invadere, ipsumque viribus occupare? (2) Cujus tamen petitioni *Johannes* Hannoniæ Comitis Hollandiæ frater legitimus, Comes & ipse Suessionensis, voto quasi nititur assistere, & ad ejus suffragia probiores, quos poterat, congregare. Ad cujus, ut ita loquar citationem, Regisque Boemiæ afflationem quædam Teuthoniæ nobilitas armis induitur, quæ dicto Principi sociatur. Is itaque in beati Mathei vigilia apud villulam dictam *Briele*, fratre invito, ejus comitatu summa audacia naves ingreditur, quarum numero nil dictatur.

Carbasa tolluntur plano minus æquore tali,
Ursula te quali ludentem scripta loquuntur.
Ventus adest durus, mare sulcatur quasi murus,
Tramite depresso stans, unde magis dare cessa.

Quo-

(1) Eduardus III. est, de quo sermo, & Philippa Willelmi filia. De Hugonis supplicio Frossartus loquens *lib.* I. *hist.* *Quo facto*, inquit, *Eduardus nobilissimus heros, filius optimus pessimi parentis, qui cum matre, ut diximus, exulaverat, Londini coronatus est Angliæ Rex illius nominis tertius, ætatis suæ anno 16. Uxorem duxit Philippam, Gulielmi Hannoniæ Comitis & Hollandiæ filiam. Hanc enim inter ceteras sorores amare cœpit, quo tempore una cum matre profugus ex Anglia in Hannoniam devenerat.*

(2) Meminit Guilielmus de Nangis ad Ann. 1326. *Postmodum Regina sperans cor Regis ad amorem & mansuetudinem posse inflectere versus ipsum aliquamdiu properavit, sed Rex eam malignorum depravatus consilio quasi sibi omnino abominabilem nec audire voluit, nec videre. Unde Barones indignati una cum Domino Johanne de Hannonia contra Regem ad bellum processerant &c.*

Quorum expeditioni quasi pro miraculo adjici poterit, quod procellis utique tumescentibus, astrisque latentibus, una navis ab alterius vestigio nocte obscurissima non erravit, lucidissimo etenim solis radio melius combinari non poterant, quam se præfatæ noctis crepusculo sociabant. Quid autem superius per audaciam summamque similiter fortitudinem intendimus, si audire convenit, explicamus. Ad quorum ut lucidius procedatur subsidium novem præcipuos mundi quasi Principes reputatos duximus assumere, paucaque de singulis, prout nostris
† recitare. convènit † excitare.

Hectora commendo per plura sibi sociando
Cæsare, qui fatur Macedo, Josuæ sociatur,
Dignis, ut sydus, sequitur magnus Godefridus.

Quorum audaciæ, virtuti, seu prudentiæ, quia dictus *Johannes* comparari sufficit, supra tangens audaciam non defecit. Quis enim istorum, ut per singulos procedatur, patria fugiens, mare maximum transiens mille armatos solus invasisse scribitur, sicut in superficie fatus *Johannes* opere comprobatur. Regnum etenim Anglorum', quod infinitis armatorum milibus protegi cernitur, ad mulieris instantiam pauco per ipsum milite provocatur. Unde fatus *Johannes* dictis non solum quasi denus jungitur, verum si dici liceat ejus audacia præ ceteris reputatur.
† præsentiens. Rex autem Anglorum conjugis reditum longo tempore † persentiens, hunc quoque causa præcipue proscriptorum, quos sibi aptaverat, impedire cupiens, maximo exercitu, infinitaque navium multitudine, portus illos vallari præceperat, quibus ipsam credidit applicari. Illa vero tardante, dictoque exercitu quasi pro nichilo exspectante, assunt, qui dicerent Reginam castra movisse, nec non sua carbasa non ad hos portus, verum ad alios direxisse. Quo audito dictus exercitus fato loco nititur recedere, & aliis applicare. Quorum recessus vix biduo pernoctare dicitur, cum Regina eisdem locis summa pace & vere divinis nutibus applicatur. Hujus quoque dominii patriæ optio non defuit, quum frater Regis, qui Reginæ semper affuit, illi jure hereditario præfuisse scribitur, cujus adventus tam vassallis quum subditis honoratur. Qui quum se post marina reficerent, & majorum patriæ solatia, quæ promissa fue-

fuerant, exspectarent, Abbas Sancti Eadmundi, Benedicti videlicet ordinis, solus affuit, cujus thesauro Regina omnium expensarum inopiam reparavit. Ceterorum vero nullus infra quindenam Dominæ comparuit. Quilibet enim fortunæ exitu dubitavit. Unde si ad Dominam tenderent, omnes dampnationem incurrerent, si vires Domini postea prævalerent. Quapropter cuncti majores Reginam cum filio cordis intimo præferentes Regi se nituntur jungere, & ipsum, ne conjugi bella moveat, ut proposuit, informare. Qui tandem ejus fortunam videntes deficere, nec non Dominam Christi gratia prævalere, omnes quasi Regem dicuntur deserere, nec non Reginæ partibus adhærere. Sed quis timor horum mora advenis nasci potuit dici non sufficit, cum illorum fiducia istos patriam deserere, flumina terere, Angliam quærere procuravit. Assunt insuper tam vicini quam proscriptorum amici Regis facie fugientes, ejusque conjugi omnem pacem & amicitiam offerentes. Quorum quasi ordine quidam reputatus millibus affuisse dicitur, cujus fallacia non multo post tempore denudatur. Iste enim *Hugoni Despensier* inter amicos quasi præcipuus, & per ipsum ad Reginæ confusionem subornatus, loco privato Reginæque vicino complicibus trahitur. Unde quidam famulus indagationem faciens destinatur, qui ut Deo placuit proditionis causa captivitate detentus, mortis quoque timore perterritus, dominum ut evadat per singula procedere dicitur, qui dominus in foveam, quam fecerat, suffocatur. Eadem enim hora, qua famuli nuntiis Reginam prædictam tollere proposuerat, ipse interfectis sociis adversariorum spicula deliberatione tamen habita sentiebat. Quorum rumore sed præcipue Regis tyrannide tota Regio ad Dominam ejusque filium tantis confluere dicitur, quod Rex quasi pro modico reputatur. Ipso enim invito inimicus patrimonio restituitur, sui quoque ydoli possessio ad Reginæ placitum dissipatur. Cujus etiam genitor à Teuthonicorum facie fugiens, & in castro quodam se recipiens propria familia hostibus exponitur, & Dominæ præsentatur. Qui Regis propositum publicare compellitur, & quandam maximi horroris materiam denudare, videlicet quod Rex centum milites, ducentos quoque de valentioribus famulos morti velut quondam tradidisset, si Regina adventum ejus pauco tempore subtraxisset. Cujus confessio vix ad plenum panditur,

cum vis tortoris pessimi ejus corpori damnatur. Quorum rumore turba Regis minuitur, exercitus vero Hannoniæ Principis, Reginæ videlicet pervigilis, augmentatur, qui despectis horroribus spretisque laboribus per patrias sine intermissione properat, hostesque devastat. Capitur interea *Hugonis Despensier* traditoris videlicet pessimi fœmina, Regique sororis filia, & si fas est dicere concubina, quæ subito minima deliberatione in foveam descenderet, si se impraegnatam avunculo Rege videlicet non juraret. Quapropter absoluta proscriptorum familia, ipsa vice versa in captivitatem traditur, ** donec visibiliter, quid de ejus impraegnatione judicandum fuerit, perpendatur. Contigit præterea quendam Archiepiscopum pro Rege & contra Reginam in quadam ecclesia surgere, dictæque maledictionis sententiam provocare, cujus caput mox ab incolis tollitur, & Dominæ præsentatur. Rex autem tales ac similes suorum confusiones percipiens, suoque corpori similia perditionis inferri metuens, omnem divitiarum absque numero substantiam nititur colligere, nec non summa festinatione ad maris littora properare. Quem turba Dominæ ad tanta persequitur, quod omnis substantia, quam secum deferre proposuit, præpeditur. Rex quoque quasi solus ad littus fugiens navem ingreditur, cujus sibi sanctissimo omine à persequentium manibus deportatur. Rex itaque non solum Hannoniæ Principis audacia, verum etiam innatæ pravitatis fallacia paterno regno pellitur, cujus præda fatæ sæpius Dominæ, conjugi videlicet propriæ, præsentatur.

Si prædæ numero quæris, sex carmine vero
Bigæ majores nummis & equi meliores
Centum ducuntur, quibus hic benedicta loquuntur.

Rex insuper hac fuga ad quandam civitatem mari vicinam pervenire dicitur, quæ consanguineo Principe infinitis subito militibus infestatur. Cujus incolæ Regem deficere videntes, nec non sibi adversarios prævalere, portarum claves hostibus de muro projiciunt, quorum jactu introitus patefiunt. Quo rumore Rex paucis barcha receptus ad trierem nititur tendere, fugamque maris fluctibus licet tumescentibus maturare. Maluit enim procellis conteri, quam manibus ut nunc sequentium ar-

** Consule Menag. Jur. Civ. Amœnit. Cap. 21. *de praegnantis, capitali judicio damnata, pœna differenda.*

attractari, quis tamen ipsum hac vice captum cerneres, si ventorum enormia prohiberes. Isti enim malentes vivere, quam ipsius captivitate dubio mortis periculo laborare, vela vento tribuunt, terrámque, quam mox dimiserant, rursum quærunt. Rex vero ad Walenses se dirigit, quibus tamen, ut dicitur, hostis fuit. Horum enim Princeps Anglorum conflictu quandoque capitur, quorum vinculis usque ad mortis terminum detinetur. Ad hos tamen licet alienos miserrimus fugiendo se dirigit, quem apud suos præteritorum conscientia accusavit.

O res miranda! res maxima! res socianda
Scriptis auctorum, nec non gestis meliorum!

Fugiens itaque Rex per dictorum patriam privatis silvarum se locis nititur recipere, nec non ferarum more densarum frondium umbraculis residere, cujus familia ab incolis persequentibus non proditur, donec justæ solutionis substantia altercatione varia denegatur. Verum Regalibus incolarum prædam tollentibus, solvereque negantibus, rusticorum clamor circumquaque percipitur. Cujus timore Rex cum paucis densissimis silvarum vepribus, modicis pastorum casulis hospitatur. Quo tempore Teuthonicorum societas à Regis persecutione summa deliberatione compescitur, ne inventus ab ipsis furore consueto, ut proposuerant, occidatur. Unde majori confusione more Hactæonis propriis quasi canibus persequitur, quorum princeps quidam Anglorum nobilis perhibetur. Qui cum Regem propter latibulorum multitudinem invenire deficit, ipsum prodentibus magnam pecuniæ summam tribui proclamavit. Ad cujus promissa dum quidam intenderent, fidemque fieri creditis postularent, assunt manu extensa illi summam promittentes solvere, qui locis incognitis Regis latibula voluerit demonstrare. Sicque quodam, ut dicitur, rustico Rex proditur, ad cujus cœnaculi cubiculum pervenitur. Qui cum januis licet invite apertis hostes conspiceret, quosdamque extracto gladio invaderet, assunt dicentes, quod proprium in vaginam cum festinatione gladium remitteret, quo minus alieni transitum per ventris media sustineret. Quo audito vis vi retunditur, sui quoque cum ipso capti complices deducuntur. Ubi Regis prisione bre-

breviter transeo, quid autem tribus sibi majoribus factum fuerit enodabo. Notandum itaque quod cum captivitas Regis sed præcipue *Dispenser Hugonis* per Angliam cernitur, ejusque ad patibulum transitus proclamatur, omnis utriusque sexus senes cum junioribus ad hostium nituntur currere, ipsumque in propriis armis, liçet capite, ut despectis convenit, inclinato videre. Cujus maledictio scriptorum pennis licet plurimis tangi vix poterit, tota enim communitas illi maledicere non desistit. Is itaque *Hugo*, qui alias tortor majorum dicitur, minimis quasi patriæ jam torquetur, (1) ductus vero ad patibulum laqueo brachiis submisso tollitur, ut ipsius detestationis confessio astantium inquisitione varia denudetur. Qui coram omnibus dixisse legitur, omnes hoc mundo nobiles promotione avarorum pauperum defecisse, quorum numero se immiscuit, quando suo consilio Angliæ pulcherrimos interfecit, quod tamen non solum sua promotione fecisse asserebat, verum quia vel Regis captivitatem vel interitum formidabat. Quo completo Regis Cançellarius, nec non majorum alius dicti *Hugonis* præsentia patibulo strangulantur. Affuit quoque carnifex, per quem viventi lignoque pendenti subtracta ventre viscera flammarum incendiis tribuuntur. Corpus vero furca sublatum quatuorque mutilatum partibus ad totidem terræ angulos mittitur, ubi summo quasi studio & pro magno munere suscipitur, rotisque levatur, caput vero capiti patriæ, majori videlicet, quæ *Lonnen* dicitur, villulæ transmittitur, ubi turri altissima, lanceaque procera, cunctis qui adesse poterant, præsentatur. Et ecce quod omnes dicti *Hugonis* parentelæ, vel sanguinis, qui fortunæ suffragio fuga eripiuntur, totius Angliæ partibus proscribuntur. Quorum quidam navibus suscepti fluctibus se ingerunt, qui summa crudelitate more piratarum mercatorum spoliis victum quærunt. His itaque capto Rege tribus quasi mensibus Anglorum præsens conflictus submittitur, ubi ad Reginæ voluntatem nec non Hannoniæ Principis ordinationem singula con-

(1) Ad caudas equorum tractum & sic ductum ad patibulum Guilielmus de Nangis ait *d. loc. Satis cito post Hugo Dispensator per Baronum judicium ad caudas equorum fuit tractus, & ipso exenterato, ipso vivente viscera ejus sunt combusta, & deinde suspensus vitam suam miserabiliter terminavit.*

concluduntur. Quo tempore sæpe dictus Hannoniæ ad propria redire proposuit, quem dilecta sibi Domina, Angliæ videlicet Regina, usque ad tempus coronationis filii captivavit.

Eodem anno Dominus Apostolicus, Papa videlicet *Johannes*, contra *Ludovicum* Allemanniæ Electum more solito nititur procedere, ipsumque excommunicatum, Regnique nomine privatum, ut in propria persona apud Curiam compareat, suæque maledictionis sententiam audiat, evocare. De cujus excommunicatione materia nascitur, quæ nostris inseri postulatur. Notandum itaque, quod cum quidam potens & nobilis, *Ludovico* per omnia fidelis quadam vice de hoc mundo tenderet, ejusque parentela ipsum ecclesiæ, ut mortuis convenit, præsentaret, affuit presbyter, corpus cum oblationibus recipiens, corpus tamen, ut mos est, tumulo dare nolens, qui cum defuncti amicis informari renueret, ejusque custos ad campanæ pulsationem tendere denegaret, tumba magna humiliari præcipitur, in quam ligatus manibus & pedibus horum uterque, custos videlicet & presbyter, præcipitatur, quibus frustra clamantibus defunctus supponitur, quorum processu dicta proclamatio per patrias mitigatur.

Anno Domini CIↃ. CCC. XXVII. *Johannes* Hannoniæ Princeps videlicet nobilissimus ab Anglia revertitur, hujusque reditus, quem præcedentis anni Decembri fieri proposuisse dicitur, usque ad præsentis Februarium causa tacta superius protelatur. Cujus ut nunc adventu gaudebant non solum cognati, verum quicunque nobiles licet inimici. Hic autem propter maris forte pericula beatæ virgini apud *Rochemadon* visitandi votum fecerat. Post cujus, ut mos est, salutationem, ut dictis dispensetur pueris, properabat. Cujus cum procuratorium quodammodo deficeret, cumque petitionem cum instantia factam Dominus Apostolicus non admitteret, ipse circa finem mensis Maji apud Zelandiam fratri comparuit, cui mox singula tam Angliæ quam Curiæ revelavit. Quorum subito versus Franciam gressus dirigitur, qui semper in conspectu tuo dirigi, Domine, postulantur.

Eodem anno *Ludovicus*, qui Rex Alemanniæ dicitur, cujus ad Imperium transitus, causis hactenus variis & præcipue Papæ contrariis præpeditur, miro supra modum ordine Alpes ag-

greditur, cujus materia licet nobilis multumque spectabilis propter summi Pontificis displicentiam breviatur. Notandum itaque, quod cum guerrarum copia Italos pro tempore interficeret, dictum quoque, si fas est, dicere Regem, ipsis pro tempore electum, multorum inopia retardaret, fiunt Italicis procul dubio varia consilia, quomodo ut hostibus Papæ adjutorio fortissimis tutius resisterent, Ducem ac propugnatorem invenirent. Mittuntur itaque dicto superius *Ludovico* tam Romanis quam Italicis quædam sub silentio literæ, rogantes ipsum quasi furtive paucisque familiaribus quodam signato ipsorum procuratoribus loculo comparere. Quorum petitioni *Ludovicus* modica deliberatione annuit, qui sua Deo committens L. se vix equitibus dictorum nobilibus præsentavit. Cujus adventu vel præsentia dictorum majores ipsi pro viribus tam honestis personis quam Notariis fato prius loculo occurrentes gavisi sunt, qui commissa sibi negotia decenter & brevibus hoc modo vel simili retulerunt: *Gloriosissimo nec non Serenissimo Principi* Ludovico, *Romanorum Regi semper Augusto. Tusciæ, Calabriæ, Romaniæ, & quasi totius Italiæ Præsides semper & in omnibus mandatis & monitis obedire. Cum voce dominica Pastoris absentia oves dispergantur, bujusque desidia infinita gregibus pericula luporum insidiis generantur, rogamus humiliter & hortamur, cum Deus personam vestram ad Imperii regimen elegerit, vosque nobis, qui cotidie tanquam oves à lupis inimicis affligimur, pastorem ac propugnatorem ordinaverit, quatenus obmissis apud Germaniam negotiis spretisque periculis propter has oves custodiendas, tondendas, fœtasque, si necesse fuerit, deportandas ad Italiam, vestram videlicet provinciam, velitis tendere, nec non Imperatorum palatia possidere. Quorum petitioni sanctissimos Pontifices Notariosque clarissimos quasi pro testimonio præesse decrevimus, vestris quoque responsionibus interesse, videlicet ut nobis illas referant, sufficientique tam sigillorum quam signorum testimonio conscribant. Sciat autem vestra Imperialis Majestas, quod si hac vice vel amplius tardaveritis, aut nobis subvenire, ut tenemini, renueritis, quod non solum vestra persona Romana sede proscribitur, verum omnis Theutonicorum successio, quæ vobis in æternum posset fieri, eadem privatur.* Quorum nuntia cum *Ludovicus* tam verbis quam scriptis attenderet, responsionibus ex arrupto deficeret, hora licet modica ad deliberandum petitur. Qua concessa quid melius respondeat deliberatur. Qui saltem

rediens

rediens dixisse traditur, nec non hoc vel simili modo respondisse: *Sanctissimi patres ac Domini; Vestras vestrorumque petitiones jam audivimus, quarum effectui impedimentis cessantibus corde & animo compateremus. Verum cum nobis tria Regibus summopere necessaria, videlicet armatorum familia, necessariorum copia per cuncta deficiant,** vianum quoque semitæ se abscondant, quo ordine quod à vobis petitur valemus perficere, sive ad sanctissima Romanorum limina pervenire?* Hæc autem cum *Ludovicus* diceret, nec alias excusandi causas prætenderet, responderunt subito circumstantes Italicorum videlicet Nuntii sollempnes his de caussis nullam debere moram fieri; certum est enim hæc omnia per Italicos affluenter, dummodo ejus personam habeant, exhiberi. Quorum auctoritate *Ludovicus* modico habito consilio Nuntiis jungitur, per quos omni procul obstaculo Mediolanensibus sibi videlicet fidelissimis præsentatur. Ut autem his nostris auditu & relatione conscriptis major fiducia subveniat, tenor literæ de verbo ad verbum inseritur, quæ fæpedicti palatio ad Hollandiæ Curiam dependebat: *Ludovicus Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus spectabili viro Willelmo Comiti Hollandiæ socero suo Karissimo gratiam suam & omne bonum. Licet quemadmodum alias sinceritati tuæ patefecimus ob causas quasdam speciales sacro Imperio ac Coronæ nostræ fidelibus necessarias, animo tamen redeundi in Alemanniam, venerimus in Tridentum, omnes nobiles civitatum, castellorum, & castrorum Imperialis Coronæ fideles nobis obviam occurrerant, exponentes afflictiones & attritiones suas innumerabiles, quibus professores Imperialis nominis amplius resistere non valerent, cum lacrimis nobis & amaris singultibus supplicantes, personas suas & posse decem & novem Episcopatuum, castellorum, & castrorum quodammodo innumerabilium, cum pecunia maxima offerentes, & personam nostram sub sacramento per nos de conservandis juribus Imperii præstito obtestantes, & quod, sicut ex debito ejusdem Imperialis gubernaculi assumpti & divinitus nobis crediti tenemur, ad relevanda ipsorum onera importabilia descenderemus, & assumendum dyadema Cæsareum more solito, & sedem Imperii principalem, quæ jam attrita & polluta nefandis rebellium ausibus à temporibus divinæ & claræ memoriæ quondam* Henrici *Imperatoris prædecessoris nostri, pene usque ad ultimum exitium, & usque irrecuperabilis desolationis obprobrium sunt deducta, protestationes suas, sicut nos duros suis senserunt postulationibus, coram*

** Leg. *viarum.*

ram

ram nobis publice in præsentia nostri consilii, multorum sapientum Lombardiæ, ac Notariorum publicorum, quos de conficiendis instrumentis super eisdem interpellabant, facientes, & cum cordis amaritudine proponentes, quod nisi absque processu retrogrado in Italiam procederemus, ad liberandum eos, & nomen Imperii sustinendum, quod ex hoc nunc renuntiarent fidei eidem, & quod de necessitate naturali Domino relicto ipsos se oporteret peregrinæ committere servituti in non modicum nostrum, Principum electorum, domus nostræ † Ravoniæ, & totius nationis Alemanniæ opprobrium, & verecundiam perhennalem, & quia deinceps apud Deum & homines de hoc deberent teneri in perpetuum excusati. Nos vero his auditis multis, quæ nos, sicut Deo placuit, tetigerunt adversitatibus superatis, ne nostris temporibus personæ & domus nostræ Ravoniæ, ac totius Theutoniæ, & specialiter ne jura Principum Romanum Principem eligentium, de quorum propagine & nos processimus, & in quorum etiam cum nostra posteritate numero sumus, sic dampnabiliter absorberentur, & per indirectum occuparentur, per nationes alienas & frequenter antecessui Alemannico invidentes Regnum mundi multo generoso Alemannorum sanguine acquisitum ad eosdem deduceretur exteros & raptores, de consilio procerum & sapientum nostrorum ante mori quam vivere, & hujus exspectare improperia eligimus, illius misericordiæ nos committentes, per quem Reges regnant, & Principes Dominantur, & in cujus manibus cor nostrum est, videlicet Domini nostri Jhesu Christi, ad laudem & honorem ipsius Dei omnipotentis, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli, ac sanctæ matris nostræ ecclesiæ Romanæ, non tamen jam præsidentis, & ad exaltationem nostri nominis, perpetuumque ac desiderabile commodum omnium fidelium amicorum ad statum Imperii pro viribus conservandum descendimus, & ad Imperialia diademata assumenda. Quapropter dilectionem tuam ex intimo affectu sub plenissima fiducia requirimus & hortamur ad hujusmodi nostrum præpositum feliciter assequendum, tuum in persona propria, vel saltem per potentem & paratum tuum exercitum, celeriter nobis conferas juvamen, memor quod ad hoc nos semper sollicitasti, quodque nobis in Italiam obsequi promisisti, (1) quia honor tuus ac filiæ tuæ conthoralis nostræ karissimæ propterea gloriosissime sublimatur, non minus etiam quod

† Forte *Bavaria.*

(1) Frossartus *lib. 2. hist. Quantum attinet ad Comites Hannoniæ, sic accipiendum est: Guilielmus hujus ditionis dominus quatuor habebat filias,*

quod ad hoc nobis & sacro Imperio ex fidei debito obligaris. Ex quibus promissis & omni alio modo, quo possumus, te contestantes, attentissimeque rogantes tuum auxilium invocamus, & ad obsequendum nobis, ut præmittitur, te corde & labiis invitamus, Sciturus certissime, quod propterea ad tui honoris augmentationem, & ad sublimiorem tuum statum intendere volumus, & præscriptorum gratissimas reddere tibi vices. Noveris etiam, quod ipsam contthoralem nostram inclitam Margaretam Romanorum Reginam nobis transduci mandavimus, ut simul nobiscum apud Mediolanum in proximo coronetur, & exinde Romæ Coronis Imperiatibus infulemur. Datum Tridentii XII. *Idus Martii sub Regni nostri anno* XIII. Hujus autem Ludovici adventus versus Lombardiam indicium & maximum utique pronosticum hoc anno circa beatæ virginis purificationem Avinionis, ut veridica relatione didicimus, cernitur, ubi aquilarum circumquaque volantium numerus ignoratur. Cum autem aves prædictæ, aquilæ videlicet, gruum more, aut aliarum avium non consueverunt incedere, nec sua pro gignendis pullis domicilia combinare, quid harum sola proveniens dictaque loca umbra alarum suarum quasi tegens poterat innuere, cujus mox itineri quingentæ vel amplius affuere, nisi quod aquilæ speciem vexillo gestiens, ejusque regnando altiusque volando formam gerens, maximo exercitu ad eadem loca quasi volando quandoque descenderet, qui ab inimicis prædam tolleret, amicos vero ab horrore infestantium obumbraret. Hic itaque *Ludovicus* ad Mediolanum perveniens, ibique cum corona omnium, quæ natura poterat tribuere, copiam reperiens, versus Italiam se transtulit, ubi plura ad placitum aperta repperit, quam prædecessoris potentia omni gressus sui tempore procuravit. Quo rumore (1) Dux quidam magnæ supra modum potentiæ, quem Papa civitati Romanæ multis

filias, Margaritam, Philippam, Joannam, & Isabellam, item filium unum Guilielmum. Margarita nupsit Ludovico Bavaro Imperatori, Philippam duxit Eduardus Anglus &c.

(1) Erat ex præcipuis, qui Romæ vulgi studia ad Pontificem trahebant, Cardinalis Ursinus. Sed quos Cæsar præmiserat, peditum duo millia, & equites sexcenti, cum clam in urbem recepti castellum S. Angeli & regionem trans Tyberim vi expugnassent,

multis armatorum millibus præfecerat, una cum *Stephano* Senatorum videlicet præcipuo, quem Papæ subornatio Ghibelinis subtraxerat, urbe expellitur, ad cujus introitum *Ludovici* exercitus per sollempnes Romanorum nuntios invitatur. *Ursini* enim & reliqui urbis Principes, quamvis hactenus invicem diffidentes, facto preces & munera unanimiter dirigunt, jurantes, & sub divini exterminatione judicii attestantes, quod ejus adventui cuncta ipsorum cum portis palatia, si quandoque illum Deus obtulerit, patefiunt. Quidam etiam Gelforum majoribus dicitur suas partes deserere, & *Ludovico* tam auxilio quam consilio adhærere. *Fredericus* etiam de *Barne*, qui tam prece populi quem pretio pro tempore bellis se subtraxerat, rursus armis induitur, cujus impetu quicquid Gelfus perfecerat, devastatur. Quid autem *Ludovicus* Papæ scripserit, vel qualiter ipsum Romam ad ejus coronationem faciendam venire petierit, qualiter insuper idem Apostolicus Regem Franciæ ad ejus auxilium invitaverit, quid quoque idem Rex sibi negando responderit breviatur. Qualiter autem hac hora Bavarorum gratia *Jacobitæ* deficiunt, & ab illorum facie de loco ad locum fugiunt, Sancti *Jacobi* peregrinis innuitur, quibus illorum cursus variis semitarum callibus ostentatur, qui dum quandoque ipsorum elemosinas reciperent, & ipsi è converso tanti tumultus causas quærerent, Baurorum impietas, Alemannorum quoque ferocitas, summo quasi clamore singulis exprimitur, verum causa causæ nobilissimi videlicet Imperatoris interitus, qui illorum veneno periit, subticetur. Quorum bis binos quasi similes nec non similia proponentes jam ad *Ludovici* Curiam venisse traditur, quorum nequitia instante mortis articulo denudatur. Quapropter tam Italiæ quam Germaniæ Principes *Ludovicum* quasi sub custodia deducentes ejus curam magis hactenus nituntur gerere, & ab illius præsentia non solum Jacobitas, sibi utique conscios, verum quoslibet mendicantium populos, cujuscunque

que

nassent, fuga is se proripuit, mox edicto proscriptus. Proscripti Stephanus Columna, Neapoleo Ursinus, & alii nonnulli, ut Nicolaus Burgundus scribit *lib.* 2. *hist. Bavar.* Nec Stephanus Cæsarem coronavit, ut scripsit Peucerus in *Chron. Carion.* sed Setra Columna, ut Nicol. Burgundus *d. loc.*

que etiam professionis fuerint, amovere. Et nota quod *Ludovicus* iste more quondam Johannis Evangelistæ jam venena suscepisse dicitur, sed omne periculum absque læsione corporis per Christi gratiam evasisse. Qui cum *Cumis* existeret, adventumque soceri Comitis, videlicet *Willelmi*, summa diligentia exspectaret, ejus traditio binis facienda fratribus eorum tertio proditur, quibus etiam Mediolanensis Episcopus socius perhibetur, quorum nequitia unius castro perpenditur, quod multis ad arma valentibus permunitur, cujus ut fatur cervix inciditur. Quid vero reliquis factum fuerit, ignoratur. Ut autem quæ supra *Ludovici* processu breviter ex relatione scripta sunt, falsitatis pallio indui non credantur, missilium carmina subjungimus, quæ sæpedicti palatio *Willelmo* Comiti Hollandiæ binis utique literis destinantur. Dicit itaque prima: *Ludovicus Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus. Spectabili viro Willelmo Comiti Hollandiæ socero suo dilecto gratiam suam & omne bonum. Quemadmodum alias tibi scripsimus, licet alia intentione & proposito pertigerimus Januas Lombardiæ, sacri tamen Imperii irrecuperabilem subversionem videntes, ac audientes fletum & ululatum zelatorum ejus, ne quod prædecessores nostri Romanorum Imperatores & Reges acquisiverunt multorum Theutonicorum sanguine generoso, nostris temporibus perdatur, memores etiam multarum instantiarum & persuasionum tuarum, quibus frequenter conatus es nos ad progressus subscriptos pro viribus inclinare, ejus nos misericordiæ, qui nobis divinitus tradidit Imperium gubernandum, per quem Reges regnant & Principes dominantur, sub fiducia tui debiti adjutorii commisimus, & pro defensione ipsius & insularum Imperialium assumptione intravimus Lombardiam. Cum ergo largitor omnium gratiarum, qui cor nostrum, quod in manu ejus est, altitudine occulti sui consilii contra deliberationem nostram ad præcedentia in præmissis salubrius inclinavit, auspicia & successus propinet inopinatos, & ultra humanæ sapientiæ providentiam prosperos & felices, ita quod longe plures civitates & castra cum suis habitatoribus, quam divinæ memoriæ* Henricus *Imperator prædecessor noster habuit, nobis fidelitatis homagia præstiterint, & quod tanta est nobis pars in urbe Romana, quod quasi pro certo credimus, quod in coronatione nostra Imperiali in ipsa urbe nullus nobis possit difficultates & impedimenta procurare. Quare sinceritatem &*

 fidem

fidem tuam sub debito, quo nobis & filiæ tuæ jure teneris naturali pariter & civili in specie & in genere, ac sacro Imperio, (1) *cujus te membrum novimus principale præsentibus obtestamur requirentes omni instantia, & rogantes, quatenus indilate te omni fortitudine & potentia, qua valeas, pares, & ad parandum omnes amicos, fideles, & subditos nunc inducas, ut continuatis processibus ad nos accedere valeatis, recepturi palmas Imperialis triumphi, quas sine te ac tuis amicis capere quodammodo nos tæderet, ne à tanto principio excludamini desidia aliquali. Surge ergo & armis potentiæ tuæ circumda, & aliis omnibus postergatis recupera Imperium, exalta generum & filiam, te & domum tuam in perpetuum, & quasi alter eris veraciter Imperator. Pecuniam non petas, imo recipe per te ipsum, manus misericordiæ Dei nobis apertæ sunt; astra arridere jubent, fortunam patefecerunt. Non negligamus illa, ne nostra ingratitudine ac pigritia indignata feris difficultatibus claudant gratias supradictas. Nos enim etiam usque ad sanguinem in præmissis parati sumus nos exponere, & sicut amicos, novimus quod nolis nos absque te procedere in eisdem. Datum Comis* IV. *Idus Aprilis anno Regni nostri* XIII.

Sequitur alia ejusdem in hunc modum epistola: *Ludovicus Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus spectabili viro* Wilhelmo *Comiti Hollandiæ sotero suo karissimo gratiam suam & omne bonum. Non te ea lateant, quæ universorum provisor, qui cuncta, prout vult, gubernat, ordinat, & disponit, de nostris processibus miraculose quotidie operatur, tam nobis quam cunctis nostris amicis & fidelibus procul dubio feliciter profutura. Tibi ergo*

tanquam

(1) Comes ergo Hollandiæ olim Princeps Imperii. Vasallus etiam, ut dixi supra, verum liber, non ligius. Et adeo quidem liber, ut nec judiciis, nec tributis obstrictus. Ad Curiam Cæsaris citatus, nisi ultro non accessit. Nec in expeditionem coactus sequi invitus. Vid. *lib.* 1. *de Nobilit. cap.* 33. Exemplum hic luculentum. Nam nec Wilhelmus idcirco, quamvis toties rogatus, ad generum in Italiam militatum discessit. Et hinc est, quod cum Cæsar invito Comite nihil posset, nec si Comes non esset author Hollandia ei dicto audiens, Hollandiam ut alienam neglexerit tandem prorsus, præsertim postquam constitit nec illud moris, aut usitatum, ut quamvis in terris Imperii publicata publicarentur in Hollandia edicta Imperatornm, ut Carolus V. fatetur ipse in sententia, quam tulit Ann. 1549. & quam videre est apud Bort *tr. van Arresten. cap* 4. *n.* 32.

tanquam nostro specialissimo, & *nostri honoris ac sacri Imperii fidelissimo zelatori significamus*, *quod divina gratia mediante circa omnia nostra negotia tam in Lumbardia quam Tuscania feliciter habundamus. Nam coronationem nostram in die sancto Pentecostes nunc præterito Mediolani cum multa festivitate peregimus*, & *celebravimus*, *exhibitis omnibus solemnitatibus debitis* & *consuetis*, *in qua nobis adstiterunt multi Principes seculares* & *ecclesiastici*, *nec non Comites*, *Barones*, *ac universi totius Italiæ*, & *Tusciæ*, & *aliarum provinciarum*, & *multarum terrarum* & *civitatum solemnes Ambassiatores*, *qui nobis multas honorantias tempore dictæ coronationis nostræ impenderunt*, *homagia fidelitatis præstiterunt*, *sua* & *se reddiderunt nostris monitis* & *voluntati semper benevoles* & *paratos. Ultra hæc omnia populus Romanus ad urbem pro accipienda corona nostra ibidem nos concorditer evocat*, & *invitat*, & *ipsum adventum nostrum sic multis suspiriis* & *affectibus desiderat*, *quod ad ipsam urbem, quam pro certo jam habemus*, & *nos tanquam fidelis nostra* & *sacri Imperii sponsa continue exspectat, pro apprehendendo diademate Imperiali immediate gressus nostros cum magna* & *forti potentia certitudinaliter dirigemus. Et his Deo propitio completis*, *tibi* & *aliis nostris amicis*, *cunctisque sacri Imperii fidelibus*, *quorum Regnum nobis divinitus traditum exstitit*, *omnis pacis* & *refrigerii umbra* & *tranquillitatis splendor procul dubio in virtute valida elucescet. De novo autem intelleximus*, *quod is qui Papam se nominat*, *noster* & *sacri Imperii Romani notorius inimicus de clero morante in Dominio tuo*, & *aliorum multorum amicorum nostrorum partium inferiorum*, *quoddam genus exactionis pecuniariæ exigat*, & *suis commoditatibus*, & *injuriosis processibus*, *quibus ex innata sibi malitia* & *contra Deum ac rationem humanam totum mundum inficit*, *nitatur penitus extorquere. Et cum ipsum hoc solummodo in perniciosas strages Christi fidelium* & *in nostrum* & *sacri Imperii Romani dispendium* & *jacturam convertere dinoscatur*, *fidelitatem tuam sub fide*, *qua nobis* & *dicto Imperio teneris*, *requirimus* & *rogamus*, *volentes quatenus omnem clerum secularem seu religiosum tuorum districtuum cum affectu inbibeas*, *ne prædicto inimico nostro* & *turbatori sacri Imperii*, (1) *contra quem pro nostris* & *dicti Im-*

(1) Albertus Argentinensis: *Contra quos tamen processus Ludovicus electus ex quibusdam causis rationabilibus appellavit*, *ipsamque appellationem eidem Papæ intimavit.* Extat appellatio apud Goldastum 1. *constit. Imper. p.* 93. & *seq.*

Imperii juribus defendendis jam dudum legitime duximus appellandum, aliquam impositionis collectam subeant, vel alicui suo nomine tribuant quoquo modo. Quod si forte praesumpserint, ex tunc de ipsis & universis eorum bonis duplum ejus exactionis tollas, & effectualiter recipias auctoritate nostra, & dicti Imperii, tibi per praesentes super eo tradita & concessa. Datum Medioloni XII. *Kal. Jul. anno Regni nostri* XIII.

. . . . *pacifico statu urbis, omnis Consules artis, totusque populus Romanus devota pedum oscula beatorum. Nexus immensi debiti, quo parentibus filii alligantur, insufficientes totaliter ad solvendum, in hoc saltem retribuunt, quod gaudent in illorum honoribus, & obprobria detestantur. Hac certa meditatione continua nos veri filii ecclesiae sanctae Dei modernis temporibus audientes iniquos flare ventos pro Petri navicula tempestatibus conquassanda turbarum in intimis, & lethaliter vulneramur, praesertim quod cum ecclesia sancta matre nostra, cum qua & vivere & mori unanimiter sumus dispositi, ab ea tam longaevo spatio separati praesentialiter & continue non manemus. Eapropter vestrae beatitudini flexis poplicibus supplicamus, quatenus sedem vestram primaevam & verum ecclesiae fundamentum, quam oblivioni videmini tradidisse, abjectis morulis & exceptionibus praesentialiter visitetis, ut in sua omnium adversantium repulso turbine pater & filii conflati in unum poterint Deo propitio pacis pulcbritudine nuptialiter delectari. Alioquin ex nunc apud Deum totamque coelestem Curiam & ecclesiam ipsam ac omnes Christicolas excusemur, siquid sinistrum accidat vel contingat, & filii praesentia patris destituti tanquam Acephali declinent ad dextram vel ad sinistram. Et ecce quod pro his seriosius enarrandis oraculo vivae vocis nobiles & sapientes viros dominum* Petrum Vigiani *&* Petrum *de* Magistris *Lucae judices*, Gotricum Gentilis *de* Insula *dilectos cives & Ambassiatores nostros ad vestram praesentiam destinamus, eisdem districtius injungentes, quod quia facto opus est non verbis, ut ultra dies tres apud Romanam imo Avinionicam Curiam non morentur, sed cum festinatione retrocedant, ut eorum audita relatione saltem nostrae indemnitati cautius consulere valeamus.* Quid autem latores viva voce his literis addiderint, ipsisque Papalia responderint, non apponitur. Quid quoque Romana civitas Nuntiis redeuntibus Bauro scripserit ignoratur.

Eodem anno nova denuo tempestas apud Angliam Scotorum im-

impugnatione oritur, ob cujus ut ita loquar serenitatem novissime ibidem domicello *Johannes* Hannoniæ miles videlicet nobilissimus tam verbis quam literis revocatur. Qui sua ut sæpius ordinationi divinæ committens, amicisque valedictis, apud *Wisant* naves ingreditur, quibus circa finem Maji in Angliam deportatur, cujus adventu amicis gaudentibus timor affuit inimicis. Quorum numero Scotorum Rex se ipsum præbuit, dum quibusdam Anglorum partibus, quas hactenus infestaverat, se subtraxit, cujus Regni fine sua contrahit, quem Princeps Hannoniæ quodam, Christo Duce, tempore provocabit. His itaque bellorum studio per diversa jacentibus, virisque religiosis pro concordia laborantibus, Theutonicorum servis cum incolis altercatio fuit, quæ binos, ut dicitur, priorum numero neci dedit, quorum strage advena irascitur, ad arma curritur, quorum impetu Anglorum numerus quingentis & amplius minoratur. Quo conflictu si Anglorum Regina mediatrix non fieret, Scotorum Rex ad placitum procedere posset. Victis enim ibidem Teuthonicis Anglorum videlicet tumultibus præornatis dictus Rex absque prælio utique victor existeret. Quis enim sine capite Anglorum finibus bella daret. His itaque sedatis tumultibus interfectorum partibus combinatis fatur ut prius pro concordia sermones fieri, verum à Teuthonicis omni tempore omnique studio bella quæri.

Æstas præsentis anni autumpno utique siccissimo binis proximo præteritis per multa non congruit, quum in illis major siccitas, in hac vero pluviarum & tempestatum humiditas habundavit, quarum tempestatum XIII. Kal. Junii apud *Sciedam* & in illis finibus horror cernitur, ubi diabolo visibiliter comparente, & in elementis cuncta quæ voluit operante, tam clerus quam populus ad ecclesiam festinare dicitur. *Lombardi* quoque illic propter lucra commorantes, domoque propria hoc tempore quamvis lapidea moram facere metuentes ad templum una cum populo nituntur fugere. Quorum adventu quia publice peccatores omnes quasi qui aderant gemuere. Non enim quisquam licet sapiens nubium flammas inspiciens affuit, qui mori subito non expavit. Quid autem inimicum humani generis hoc turbine particulatim fecisse didicerim, si auditus sufficeret, explicarem. Hic itaque sui gressus principia à Zelandiæ partibus habuisse dicitur, suique horroris semita pluribus

bus offuisse, qui supradicto jam dudum seculo equitantis specie hominibus se offerens, suique cursoris caudam dentibus quasi tenens, miro modo, & quandoque nudo gladio per semitarum calles transmittitur, cujus etiam cum torneamentis hastiludium vicino dictis aere cerni fatur. Qualiter autem currus absque jumento temone levato se moverit, quendamque illico peregrinum vexaverit, breviter inseratur. Hic enim ad capellam hospitalis cum reliquis fugiens, ibique curru præventus ad ecclesiam tendens ante cymiterium mirabiliter & absque læsione tollitur, & in fossam, quæ tamen multum aberat, præcipitatur. Dicunt etiam Mosæ accessum usque ad ima recessus subito conteri, ejusque per nubes flumina nutu dæmonum deportari. Tolluntur etiam pratis prædicti loci greges ovium, quæ salvis, ut dicitur, membrorum articulis ultra leucæ spatium remittuntur. Sed quicquid horum malignitas brutorum dejectione domorumque plurima læsione gesserit, divina tamen pietas semper affuit, non permittens fidelium corpora affici, aut animabus pericula procurari. Eodem etiam tempore grando tantæ quantitatis cecidisse dicitur, cujus ictu quævis fenestra vitrea devastatur.

Eodem anno Johannes Trajectensis Episcopus II. Kal. Junii primam ad Christi honorem missam apud cathedralem ecclesiam celebrare noscitur, cui cum ceteris Theodoricus Abbas Egmondensis summi honoris affluentia conjungitur, cujus etiam oblatio, quoniam præ ceteris honorabilior, commendatur. Eodem die Pentecostes videlicet nuntius *Ludovici* Bauwariæ eodem loco comparuit, qui tacto juris ordine fatum Pontificem tam verbis quam litteris ad sui domini auxilium invitavit, quorum similia similibus credo fieri. Sed quæ via prædictis tutius eligi poterit non reor absque consilio judicari. Si enim Imperator verus existeret, & si quisquam obligatus, & cum instantia requisitus in necessitate subvenire renueret, periculum utique incurreret omnium feodalium, quæ illius nomine possideret. Verum cum majori hactenus Regis videlicet nomine, nec non populi coronatione deficiat, Papalisque auctoritas quemlibet ejus obligationi vel homagio summa sententia subtrahat, possunt prolixe & cum deliberatione fieri consilia, quid ejus nuntio per Trajectensem Episcopum, nec non per similes, tutius poterit responderi.

Eodem

Eodem anno inferioris Germaniæ Principes, Hollandiæ videlicet & Gelriæ, nec non de Juliaco Comites summa utique intentione maxima quoque deliberatione sua statuunt disponere, nec non ut Ludovico personaliter subveniant disputare. Ad quorum instantiam non solum subditi nobiles, verum circumquaque habiles arma præparant, moram dampnant, ut dictis cum ceteris Principibus summo quandoque Principi se ostendant. O venusta societas! o præclara communitas! quæ huic itineri præfatis se præparat. Vere solis oculus istis personarum numero similes à mundi principio vix videbat.

Eodem quasi tempore quædam in Colonia de novem juvenibus materia cernitur, quæ nostris breviter inseri postulatur. Notandum igitur, quod cum sati propriis deficerent, expensas inutiles donis parentum, licet summe divitum, non haberent, ad gazas cujusdam divitis quadam nocte tenditur, cujus ancilla variis unius quoque cogniti precibus ut januam aperiat, potumque tribuat, informatur. Hac itaque lecto surgente, ostiumque aperiente, novem larvis ignotis vultibus insiliunt, qui hospitis thesaurum minis & jurgiis unanimiter pandi quærunt. Quorum nequitiam cum ancilla attenderet, salvaque vita thesauri loculum celare non posset, ipsa prudenter Logicorum quasi fallaciis studet procedere, suumque propositum tali protestatione vel simili palliare: *Dilecti filii, pecuniam domini mei quæritis, & illius per me ostendi locum petitis, quibus usque ad mortem propono resistere, nisi sub sacramento mihi per vos promissum fuerit, me divisis spoliis partem unam vestrorum videlicet numero decimam possidere;* Cujus verbis, quia petitionem facere volebant, singuli congaudebant. Hac itaque accensa candela præcedente, quodamque cellario subtractis januis descendente, perversorum turba mox sequitur, quorum oculis pecuniæ loculus, ut promiserat, ostentatur. Quibus summe gaudentibus vectesque confringere parantibus, candela puellæ manibus cecidit, quæ subito per scalam, qua descenderat, dictis in umbra manentibus, exilivit, quæ firmatis valvis omni mora postposita ad dominum currere nititur, ipsique quod gestum fuerat per singula nuntiare. Cujus studio civitatis Consules eadem nocte se contrahunt, qui in dictum cellarium manu valida descenderunt. Qui cum dictorum facies inspicerent, & alicujus notitiam propter larvarum species non haberent, cunctis hæsitantibus

tibus quid tali negotio tutius agi debeat, quidam illorum hanc sententiam, vel similem præferebat. *Si clara luce possemus istos agnoscere, vellet forte suos nostrorum quilibet quamvis contra justitiam supportare. Quum igitur ipsorum nequitia probatione non indiget, cunctis enim astantibus luce claret, meum est utique judicium, ut singuli, quicunque tandem fuerint, saccis singulis induantur, & omni mora postposita in medium Rheni fluminis demergantur.* Cujus sententia impleta dicitur, per quam tamen idem vel fratre vel filio privatur.

Hujus vicino tempore Benedicti videlicet translatione Comes *Willelmus* à Francia versus Hollandiam transiens, fatisque superius negotiis intendere proponens, subito nec non ex arrupto versus Brabantiam dirigitur, cujus Principe quidam nobilis nomen habens de Valkenburgh infestatur. Hic Ducis cathenis prius quasi ad mortem astrictus, nobiliorum instantia sub quadam protestatione à vinculis solvitur, quarum species, ut multi referunt, non servatur, quum dictus de Valkenburgh Dominus postea quadam vice per occulta nemorum transiens Ducemque capere proponens proditur, cujus fallacia Dux evadens pericula magis quam hactenus provocatur, qui suam hac hora potentiam fatur ostendere, & nomen dicti Principis, si Regis Boëmiæ afflatio deficiat suffocare. Hujus enim auxilia, ut dicitur, fato subveniunt, quorum robore ducenti vel amplius quodam ut nunc bello Ducis agmine ceciderunt. Horum itaque altercatione *Willelmus* Comes se transtulit, quatinus ejus per Dei gratiam præsentia omnis fatorum dissensio pacis munimine disponatur. Hujus temporis vicinio Augusti videlicet XIV. Kal. *Willelmus* Comes de Brabantia rediens suis apud Catwyk tam urbanis quam rusticis se ostendens comparuit, quibus hactenus dubium videlicet de transitu versus Imperium propalavit, qui majorem illico filium personaliter sustulisse dicitur, illique assensu populi patriæ regimen usque ad reditum commisisse.

Istis quasi sub proximo temporibus vigilia videlicet beati Petri in vinculis fatorum negotia cernuntur infici, nec non bis novem Ducis villulas alterius incendio demoliri. Quapropter ejus familia, tota videlicet Brabantia, exceptæ actionis tramite confunditur, vindicta quæritur, cujus processus diversis diversa asserentibus protelatur. Interea quidam arte sua famosus

annoque

annoque præterito apud castrum dictum *Volmensteyn* ingenio reputatus affuit, qui se ad subversionem castri de *Valkenburgh* obligavit, cujus ingenio diversæ lignorum machinæ formantur, quarum custodiæ quadringenti vel amplius electi Ducis familia deputantur, quorum turbam Dominus de *Valkenburgh* paucis utique vassallis, plurimis tamen vexillis nititur confundere, festoque Laurentii singula dictorum fabrilia vi deferre.

Eodem quasi tempore vigilia videlicet Assumptionis Mariæ scripta Curiæ, quibus absolvitur *Ludovicus*, quolibetque dignitatis nomine privatur, Trajecti se conferunt, ubi contra eundem multis tacta rumoribus patefiunt, scilicet, quod quicunque ipsum Ducem vel Regem animo nominaverit, aut Cæsarem, quod eodem sibi eloquio excommunicationis sententiam attrahit graviorem.

Eadem quasi hora ad supradicti Domini castrum *Valkenburgh* quævis Ducis potentia cernitur dirigi, illudque diebus pluribus infestatione maxima coartari, omnia quoque apud Brabantiam artis mechanicæ prohibentur officia, ut ad hujus subversionem omnes officiarii dirigantur, de quibus quoque plurimos fugere ab exercitu didicimus, vicinisque provinciis latitare. Quorum assertio adversarii negotia nititur extollere, propriique causas Principis, Ducis videlicet, impugnare. Horum itaque rancore *Willelmus* Comes, qui ut nunc maximo comitatu versus Lombardiam tendere proposuit, transitus sui tempora prorogavit, cui in Septembris Idibus frater ab Anglia rediens apud Hannoniam comparuit, qui ejus præsentia ultra quam scribi valuit exultavit. Et nota quosdam potentes *Ludovici* commodis invidentes infinita quasi florenorum milia, nec non puerorum ad placitum conjugia, ut nunc, *Willelmo* Comiti præbuisse, certis quoque temporibus promisisse, dummodo domi sedeat, Baurique negotia non assumat. Quod etiam universis sibi bajulis placuisse dicitur, solum vero militem *Saucet* nomine restitisse, qui dominum ad fidei observationem filiique promotionem semper informaverat, & adversis omnibus, quæ dictis oriri poterant, non curabat, cujus tamen auctoritas maximo Comitis scandalo despicitur, quid quoque incommodi cognatis apud Lombardiam eveniat non curatur. Sic itaque multis præoptata fautoribus, variisque percepta rumoribus, ad nichilum deveniunt, quia Germanorum socii Alpium cacumina, ut

 pro-

propositum fuerat, non ascendunt. Proficiat itaque *Ludovicus*, si poterit, qui auxilium *Willelmi* Comitis sustra quærit. Cujus similiter desidia Boemorum Regi objicitur, dum militi piissimo, de *Valkenburgh* videlicet Domino, ejus contra Ducem auxilium informatione, ut dicitur, Regis Franciæ denegatur.

O quæ spes orbis, quæ gloria, quæ fuga morbis?
Si tam Prælatis, tam claris, tam reputatis
Desit honor fidei, quis erit fide speciei:

Et ecce præfatorum, Ducis videlicet, & alterius concertationem post infinitam expensarum copiam, multarumque animarum pericula arbitrorum ordinationibus subjici, ipsamque salvo jure militis, dum October ingreditur, pacari. Hujus vicino tempore Romanorum nuntii à Curia revertentes, nichil quoque vel modicum pro suorum solatio reportantes, habito Communitatis consilio nituntur procedere, sollempnesque *Bauro* nuntios, ut ad urbem veniat, destinare. Cujus adventu quanta fuerint gaudia, nostris breviter inseri renuit. Qui autem inimicus esse creditur, fugam quærit. Eodem itaque anno *Ludovicus*, quem *Baurum* dicimus, summi honoris affluentia urbem ingreditur, atque per Principes, quorum sede vacante interest, corona tegitur, cui mox quadam coena maledictionis confectio præsentatur, cujus miseria serpentum linguis aliorumque indiciis in mensa ostenditur, quorum causa coquus, domino fidelissimus infestatur, qui se purgando fratris *Augustini* nequitiam detegit, qui solus ad eum, dum præfata coxerat, intravit. Iste *Bauri* confessor veneno ollis dimisso eques se subtraxerat, quem *Baurus* velociori nuntio revocabat. Qui se objectis talibus excusare nititur, & ne dictis, ut præcipitur, comedat denegare. Qui tandem præceptis urgentibus Papalem, ut dicitur, subornationem prodidit, statimque receptis ferculis, propriis videlicet confectionibus, exspiravit. Fatur en altera vice ad *Bauri* præsentiam venisse mortifera, ipsumque dixisse; *Si inimici taliter velint contra nos procedere, nosque cotidie istis vel similibus infestare, quid prosunt humana consilia? Nichil utique. Quæramus ergo dominum.* Quo verbo signum crucis cibis canes necantibus optulit, quos absque omni læsione personaliter Christi nomine deglutivit.

Eodem

Eodem quaſi tempore Rex quondam Angliæ, qui ſupra captus ſcribitur, naturali, ut dicitur morte in carcere tangitur, cujus ut tunc filio cum *Willelmi* Comitis filia matrimonium contrahat, Papalis diſpenſatio multis denegata temporibus præſentatur. Quorum ſponſa celebratis in feſto Luciæ apud *Wiſant* nuptiis ſummi honoris affluentia in Angliam deportatur. O quantus ut nunc Hollandiæ Dominus, Comes videlicet *Willelmus*, exiſtere cernitur, cum à *Ludovico Bauwariæ*, nec non à præfato Rege, ſoceri vocabulo nuncupatur.

Eodem quaſi tempore *Johannes* Trajectenſis Epiſcopus (1) ſui Principatus terminos *Willelmo* Comiti ſtultiſſime, & quaſi pro

(1) Sermo eſt haud dubie de Vredelant caſtro, quod ad fines Epiſcopatus. Obligatum id Willelmo Comiti, non ut putat Wilhelmus, undenis librarum millibus, ſed ter mille & ſeptingentis, ut habet charta Epiſcopi Ann. 1327. *Wi Jan bi der genaden Goeds Biſſcop t'Utrecht maken kondt allen luden, dat wi ſculdich ſyn, van geliende geldè, enen edelen Prinche, ende enen mogenden, onſen lieven neve Heren Willem Grave van Heynnouwen ſeven ende derticb hondert pont ſwarter tornoyſen, enen ouden grooten Conincks tornoys over ſeſtien penningen gereeckent, die wilke ſeven ende derticb hondert pont wi gekeert hebben in onſer Kercken oerbaer ende Geſticbts van Utrecht voerſz. Voer wilke ſeven ende derticb hondert pont tornoyſe voerſz wi geſet hebben ende ſetten mit deſen tegenwoordigen brieve onſen lieven neve den Grave van Hollant voerſz t'enen onderpande onſe huys tote* Vredelant *in duſdaniger manieren; Dat wi geven ſullen van deſen voerſeyden huyſe te verwaren, ende te houden, den ghenen, diere onſe neve die Grave voerſz op ſet tot hondert pont tornoyſen s'jaers &c. Ende dit voerſz huys ſal die Grave voerſz ende ſyn erfname beſetten, ende vrilike gebruken, ende hore hode van horen weghen van ons ende van onſen nacomelingen Biſcopen t'Utrecht ter tyt toe, dat wi hem deſe ſeven ende derticb hondert pont tornoyſen, ende die twe hondert pont tornoyſen s'jaers van den huſe te houden, ende die coſt van der timmeringhe, datmen ane timmeren ſal, ter goeder rekeninghe voldaen hebben, ſonder argeliſt &c. Gegheven tot Utrecht int jaer ons Heren* CIↃ. CCC. XXVII. *des Woenſdachs na Sinte Remigius dach.* Alia eſt Wilhelmi charta, & ejuſdem quidem anni, qua recepta ea ſumma promittit ſe redditurum id: *Wi Willem Grave &c. maken kondt allen luden, dat wi voer ons ende voer onſe nacomelingen Graven van Hollant glooſt hebben, ende geloven enen Eerſamen Vader in Gode, onſen lieven Heere, Heren Janne bi der genaden Goeds Biſſcop t'Utrecht, ſo welcke tyt, dat hi jof ſine nacomelinghe Biſſcopen t'Utrecht, jof ſine Cleſie, als daer ghien Biſcop en*

pro pignore subjicit, dum circiter undena librarum milia ab ipso recipiens exterorum partibus se committit, quorum processu

en ware, ons geven seven en dertich hondert pont tornoysen, die wi hem geleent hebben, ende hi van ons ontfaen hevet; ende gehesicht in sijns Gestichts oirbaer, ende twee hondert pont tornoyse 's jaers van der timmeringhe van den huse te Vredelant voersz, dier van onsen weghen aan den huse geleyt sullen werden ter gaeder rekeninghe in allen manieren, als syn open brief houd sonder argelist. So sullen wi hem t'huys toite Vredelant *rumen, ende weder leveren, ende vriliken laten gebruken sonder argelist in allen manieren voersz. In oerkonde &c. Gegheven tot Huyrst op Sinte Victoers dach int jaer ons Heeren* CIↃ. CCC. *seven ende twintich*. Tantum autem abest, ut brevi reddita ea summa, ut non diu dein post, cum Præsulis æs alienum ascendisset ad quadragies quater mille libras nigrorum Turonensium convenerit inter Comites Gelriæ & Hollandiæ de solvenda ea summa, à singulis scilicet pro semisse, & interim, donec reddita, dividenda inter se diœcesi, à Gelro possidenda, qua patebat trans Ysulam, ab Hollando, qua cis Ysulam. Conventio est Ann. CIↃ. CCC. XXXIV. An servata autem dubito. Nam Episcopi extat charta Ann. 1336. qua Transisulanæ bonam partem Gelro obligat acceptis quadragies ter mille. Chartæ initium est ejusmodi: *In Gods name Amen. Wi Johan bi der genaden Gods Biscop t'Utrecht maken condt, ende doen verstaen allen luden, die desen brief sullen sien of horen lesen, dat wi sculdich syn enen hogen manne, ende Edelen, ende enen machtigen Heere, Heren Reynoude Grave van Gelre ende van Zutphen drie ende veertich dusent pont swarter tornoysen, enen goeden grooten Conincks tornoyse voer sestien penninghen gereeckent, die by ons om sunderlinge gunst ende vrientscap geleent, getelt, ende wale betaelt heeft, ende wi van hem ontfangen hebben, gekeert ende geleget hebben ter meester oirbaar in onse ende ons Gestichts scout, alse daer wi onse Gesticht mede geloest hebben, dat te male daer vor verset was, ende die wi sculdich waren, ende gemaect hadden om onser kerken oerbaer, ende om nootsaken ons Gestichts, alse omme des coops wille des Huys, der Stadt, ende des lants van* Dycpenem, *ende der Graefscap van Dalem, om grooten oorloghe, die onsen Gestichte toequame, ende wi hi node des Gestichts verweren mosten; ende om anders kenlyke nootsaken ende verbaer ons Gestichts. Ende die selve drie en veertich dusent pont hebben wi hem geloeft, ende gesworen, ende geloven mit desen brieve mit goeden trouwen den Grave voerseyt tot syns ende synre erfnamen behoef wale te betalen, ende voer die meerre sekerheyt die voergenoemde drie en veertich duysent pont dien Grave ende sinen erfnamen Graven tot Gelre, waert dat syns gebrake, dat God verbieden moete, vol ende al te betalen, so hebben wi hem tot syns*

cessu quis finis esse poterit quæritur, contra tamen Episcopum per singulos disputatur. Si enim castrorum & totius patriæ possessor fuerit, quis eum leviter amovebit? Eodem anno hyemis horror fortissimus, similisque cum tellure super undam transitus, quorum similia frigora nostris processisse temporibus dubitamus.

Anno Domini CIↃ. CCC. XXVIII. cum Baurus tam coram Deo quam apud homines omni probitate crescere cerneretur, moreque solito per Apostolicum tam auxilio quam consilio vexaretur, currus quadam die nummis onustus *Roberto* Cyciliæ dirigitur, qui Ghibelinis media planitie supervenientibus tollitur, & *Bauro* præsentatur. Unde magis timens Apostolicus suorum arma, curam contra *Baurum* cernens deficere, hostisque prudentiam cunctis circumquaque negotiis vigilare, mansionum habitacula mutare proponit, & à XII. annorum nidulo *Avinione* videlicet, ad locum alium volitare. Eodem anno *Bauro* apud urbem existente, ejus quoque ibidem dapifero cum quodam civium altercante, tumultus quam maximus oritur, qui dijudicato per Baurum dapifero mox sedatur. Quorum rumores maximo apud Curiam gaudio suscipi didicimus, cui subito tristitiam pro *Castrutii* victoria sociamus. Iste *Bauri* Mariscalcus cum Florentinis bellum ingreditur, ubi quingentis fere occisis totidem capiuntur. Sicut itaque contraria contrariis curantur, sic læta, quæ Romanorum dissensio dederat, Florentinorum tristitiis elongantur. Quorum quasi tempore non solum hæreticorum more

syns ende boere behoef in die bant geset, ende gelevert tot enen rechten onderpande onse ende ons Gesticbts huyse, lant ende goet, alse dat huys tot Vollenho, *ende mitten landen van* Zallant, *ende bi der* Vecht *dat huys tot* Gore, *mitten lande van* Twenthe, *ende mit allen Steden, Poorten, Kerspelen, ende Dorpen, die in den voersz lande gelegen syn, mit ambachten, ende allen weerlycken rechten, hooge ende laghe, cleyn ende groot, buten Steden, ende binnen Steden, mit verval, opcomingen, ende forfeyten, in wat manieren si vervallen ende versoinen, ende die den Scout-ambacht, ende gerichten toebehoren, die vrilick op te boeren, te berichten, ende te besitten voer ons ende onse nacomelingen Bisscoppen ter tyt toe. dat si ofte wi hem of sinen erfnamen Greven tot Gelre vol ende al betaalt ende gequyt hebben die drie ende veertich duysent pont voersz &c. Geghreven int jaer ons Heren* CIↃ. CCC. *ses ende dertich des Woensdages voor Palmdach.*

more candelis accensis campanisque pulsatis *Bauro* apud Curiam cotidiana maledictio legitur, verum in quodam, ut ita dicatur, Calvariæ loco ignis construitur, cujus medio straminum colligatio *Bauri* nomine jactitatur. Quorum ludibrio astantium universitas & præcipue Alemannorum obstupuit, ubi etiam à socio fati ignis divertente cineres, quid quæreret, inquisivit, qui placido vultu respondisse dicitur, ipsum siquid de *Bauri* super esset ossibus quæsivisse. Eodem quasi tempore *Bauri* per *Lombardiam* potentia pullulavit, Teuthonicorumque stultitia more solito debacante Bononiensis villula cum ceteris multum timida Romano Pontifici sollempnes nuncios dirigit, quorum numero *Johannes Andreæ* clericus, ut nunc, famosissimus extitit, insinuans se *Bauri* non posse incursionibus resistere, vel à Teuthonicis defendere, nisi forte dictus Pontifex illi voluerit armatis armatorumque copiis subvenire. Qui fato *Johanni* in civitatis subsidium trecenta florenorum milia tribuisse dicitur, quorum singula capto per Ghibellinos *Philippo* deportantur. Eodem itinere sponsa quædam cujusdam videlicet reputati filia ducitur, cujus præda secernitur, & salvis salvandis sponso honestissime præsentatur. Quorum pietate multi Gelforum *Bauro* subveniunt, qui pridem ejus commodis doluerunt. Eodem anno Anglorum Regis amita Scotorum Principis lecto jungitur, per quam habita dissensio mitigatur, Scotorumque Rex posterior videlicet à priore Anglorum scilicet Principe homagium faciens sua suscipit. Quorum amicitiam quisque piis æstuans transitaque cognoscens commendavit, quum inter præsens istorumque parentes varia cernuntur prælia, quorum privato xxx. occisorum milia numerantur.

Regnet eo cella summi recitata puella,
Amplexu cujus veniunt pia temporis hujus.

Eodem anno

Sunt distorta viæ vice ventis Epiphaniæ,
Quo veluti bellis multi maris alta petentes,
Pisces quærentes, Thetidis periere procellis.

Et nota quod fati maris habundantia veterum relatione magis extollitur, quam quorundam inundatio temporum, quibus ut nunc

nunc anni XL. vel amplius apponuntur, quorum tempestate varias tam hominum quam pecorum species defecisse legitur. Quod vere, ut nunc similiter fieret, si glacies durissima fluviorum hostiis subtrahatur.

Hujus anni principio Rex Francorum *Karolus* placido juventutis tempore moritur. Quod utique patris maledictioni, quam supra scripsimus, imputatur. Fit etiam secundum opiniones, quod similiter huic maledictioni addicitur, dissensio, quis potius præsidere debeat fati Regno. Quidam enim Regem Angliæ sororis videlicet filium præficiunt, reliqui tollunt *Philippum* patruo genitum, ultimi vero Reginæ visceribus, si forte masculus fuerit, latitantem. Ubi tandem sublato quovis dubio *Philippus* idem Hollandensis Comitissæ germanus erigitur, cujus sceptro Comes Hollandiæ, ut conjecturæ tribuunt, plurimum exaltatur. Et notandum quod idem *Philippus*, patris adhuc familiæ sociatus, sumptu vice quadam quodammodo deficiens, suos proventus liberalitatis studio præconsumens, paucis sibi adjunctis versus *Lombardiam* dirigitur, ubi ad pugnam cum ceteris taxatis sibi stipendiis invitatur. Cui cum quadam vice promissum sibi deficeret, recursumque ad placita non haberet, paterni soli omnes allicientis memoria affuit, qui solo sibi socio versus Franciam repedavit. In cujus itinere *Caroli* tunc Regis Camerarius sed ut verius loquar usurarius cernitur, à quo itineris subsidium saltem ut sibi equum accommodet postulatur; qui fato stultius respondisse dicitur, nec non licet maximum quod petitur malo sibi omine denegasse:

Hic miser erravit veluti Nabal pia David
Qui dare despexit, & ut is quadam vice rexit
Qui loca Lamberto, quorum duo tempore certo
Jam nunc transacto vexantur crimine dicto.
Huic advertatur ibi terno quid modo fatur.

Notandum itaque quod cum fatus supra Rex *Karolus* multa adhuc superstes sæpius emeret, solvendique materiam eidem Camerario commendaret, quidam mercator vice quadam pro equis, quos Regi vendiderat, mille sibi libras restitui postulabat. Qui cum instanter sæpius sua peteret, Camerarius quoque

 Dominum

Dominum offendere formidaret, cuidam in longinquis Præposito littera scribitur, quæ per eundem mercatorem tali quoque more, ut ab illo sua suscipiat, destinatur. Quam cum prudens ille Præpositus dissolveret, more quoque Uriæ in ea latoris mortem cerneret, lator arcessitur, cui detecto carmine litera redditur. Quæ per eundem data à pijssimo Præposito licentia versus Franciæ Curiam reportatur. Quo tempore Rex, cui literam dare proposuit, *Karolus* videlicet, moritur, cujus utique solio præsens *Philippus* collocatur. Ad cujus præsentiam, quia Rex, dictus mercator, quavis mora postposita currere nititur, nec non ipsius conspectui suam per singula materiam enodare. Qui statim auditis negotiis, literisque inspectis, mirari non sufficit, verum præteritorum memoria cordis intimo jocundari. Dictus itaque traditor Regibus, quia Boemus aderat, præsentatur, discussisque negotiis justo judicio reprobatus tortori traditur, per quem primus in patibulo, quod personaliter fieri fecerat, exaltatur. Cujus hospitio *Philippus* Rex tantam avaritiæ substantiam, pecuniam videlicet, invenisse dicitur, quod ei thesauro similis saltem apud Franciam legitur vix fuisse.

Eodem anno pater summe venerabilis, *Theodoricus* videlicet Abbas cœnobii Egmondensis, priorum circa monasterium, & præcipue circa trabes ecclesiæ cernens negligentiam, obventionum per singula reditus, quæ ipsius mensæ derivari poterant, ad conventus placitum libere præbuit, certos quoque redituum proventus, ut lignorum cum ceteris congrua veniant, largius obligavit, cui salutem stabiliri petimus, vitam quoque ut incepta perficiat protelari.

Ter C. *ter* V. *quater* I. *semel* M. *dum carne dedisti,*
Summe poli nate, Tyto similis probitate
Bartoldus moritur, pater hoc loculo monachorum,
Affectu quorum Theodricus honore potitus,
Egmondæ natus, meliorum sanguine satus,
Solvens bis mille cito libras, quas pater ille
Debet sexcentis subito placidæ quoque mentis;
Dum ter C. *semel* M. *[illegible]as Christe quater quoque septem,*
Nummos fundebat pro lignis, unde fiebat

Tectum

Tectum præsentis templi: Marius omnipotentis
Assit perdigno sibi carpentante benigno
Nomine, qui floret, cunctisque faventibus Amen.
Cernens dictamen mihi sancta dari sacer oret.

Et notandum pro miraculo patroni nostri meritis ascribendo omnem hujus ædificii materiam adeo inveniri ad placitum, quod exceptis cum vitro picturis omnia miro & inenarrabili modo finem suscipiunt infra annum.

Ejusdem anni Martio *Willelmus* Comes de Francia veniens Zelandiam ingreditur. Unde propriis suspensis negotiis *Machlinia* petitur, ubi cum Rege Boëmiæ de casibus inter Ducem & Dominum de *Valkenburg* disputatur. Sed quia Reynoldus personaliter ad hunc locum venire renuit, nuntiosque cum literis, quibus concludi non poterat, destinavit, turba Principum, quibus compromissum fuerat, ad propria revertitur. *Willelmus* quoque Comes ad partes Zelandiæ reportatur. Unde mense proximo versus *Lovanium* redire cernitur, ubi diebus plurimis super dictorum negotiis fatis una Principibus altercatur. Cui ut tunc loculo *Philippi* Franciam regentis nuntii se offerunt, qui *Willelmum* Comitem Parisius tendere procurarunt. Et notandum, quod cum *Willelmus* Comes de *Lovanio*, suspensis ibidem negotiis, treugis quoque usque ad Baptistæ nativitatem prorogatis, versus Franciam tenderet, turbaque sodalium ad propria remearet, quidam nefandissimi homines Dominus videlicet de *Hensberg*, & frater ejusdem Domini de *Valkenburgh Johannes* omni nituntur studio viam quærere, qua honestum possint decipere, ejusque nomen à viventium memoria profugare. Unde quadam ut nunc hora cursor incognitus, dictis proditionibus sufficienter instructus versus castrum de *Valkenburgh* dirigitur, qui janitori subito adeo familiaris efficitur, quod intersigni verba, quæ idem janitor à Domino exeunte susceperat, ipse similiter audiebat, qui statim ad suos redire nititur, & quæ perceperat intimare. Qui nocte surgentes ad villam castro contiguam manu valida properant, fatoque superius intersigno portam aperiri procurant. Quorum introitu janitor occiditur, totusque inhabitantium populus excitatur, cujus pars castrum currere nititur, ibique salvatur, reliquos vero vel igne vel gladio perire didicimus, penden-

pendentes quoque ad ubera cum matribus interire. Isti itaque destructa ad placitum villula ad propria redeunt, qui Ducem, ut dicitur, relato sibi negotio, propter treugarum infractionem mox confundunt.

Eodem tempore Australes, ut ita dicatur, Frisones multis per *Willelmum* Comitem loculis miseri, prædis quoque rapinarum variis infestati, saniores ipsorum numero Nuntios fato dirigunt, per quos pacifica quindenæ Philippo videlicet & Jacobo proximæ procurarunt. Quamplures autem istorum dum multis collecta temporibus mercimonia de mari ad patriam ducerent, una cum rebus per Comitis decipiuntur familiam. Siquis calculo tangi petierit, non modicum afficiet murmurantem.

Hac luce Walburgis Deus umbra fulgura spargis;
Imbribus absque mora plantis benedictior hora,
Nam siccum flamen prius infecit dare gramen.

Dicti itaque Frisones talibus provocati, nec non circumquaque Regnorum Dominis, *Willelmi* videlicet amicis, infestati ad fatam superius villulam nituntur tendere, pacem quærere, & cum *Willelmo* Comite in Idibus Maji admissis petitionibus concordare. Obligantur itaque ut nunc fide præstita pro ipsorum communitate Frisonum nuntii *Willelmo* fideliter assistere, ipsi quoque quicquid amplius ab eo juste petitur ultro offerre. Quo facto *Willelmus* Comes Remis tendere nititur, ubi Rex ut nunc Franciæ *Philippus* quarto Kal. Junii coronatur. Eodem anno

Urbani festo ruit ignis tramite mœsto,
*Perdens ** Alemariam meliori parte domorum*
Hujus & ecclesiam contentis omnibus horis.
Est numero terræ tua Christe caro. Miserere.

** *Alcmariam.*

Eodem anno

Gervasii festo vel Prothasii perhonesto
Ordine servorum variis Remis properatur,
Quando coronatur Francorum primula, quorum
Es numero vere Willelme Comes muliere,

Sive

Sive tibi nupta regnantis ibique sorore
Fratre pro more veluti decet usque recepto.
Hac vice tractatur modus, unde tibi generatur
Flandria tempestas, quia non fuit unus eorum
Hic Prælatorum, qui non petit, ut prior æstas
Prava tibi fundat caveas, inimicus habundat.

Eodem anno quidam ætate juvenis, senum vero moribus impraegnatus, *Johannes* videlicet nomine, apud villam, quæ *Leiden* dicitur, procreatus, de terra sancta, quam tribus annis incoluerat, rediit, qui nobis reliquias illico Christi gratia procuratas summæ humilitatis reverentia obtulit, & in Baptistæ vigilia præsentavit.

Fulmina præsenti tribuunt anno mala genti,
Diversis villis variis morientibus illis.

Eodem anno

Inter Prælatos actus fieri viciatos
Cernimus effectu bellorum turbinis. Hæc tu
Maguntine pater facis atque Monasteriensis
Pontificis frater Comes Essen, ubi dolet ensis.
Primo victore modico periere labore
Multi, captivis poterit fore quæstio, si vis.

Eodem anno

Bella parat villæ sibi Præsul Leodiensis
Ad placitum mille tractans, quorum prius ensis
Tractabat misere proceres templo fugientes. Vid. Jo. Hocsem. in Adolpho à Marcka Cap. 14.
Flammis astantes veluti pecudes periere
Templis allatæ Moysi vice vel Salomonis.
Plus tamen hic ponis, lector, quia perditur à te
Cum quasi nunc brutis fidei domus atque salutis.

 Isti

Isti dicentur paganis deteriores
Quorum scriptores perhibent, quos templa tuentur,
Hic non vexari vice belli sive gravari.
Horum delicta pater iste manu benedicta
Corrigit his horis summi pro parte cruoris,
Quorum captivis poterit fore quæstio, si vis.

Eodem anno maxima apud Christianos confusio cernitur, quum illorum ecclesia monstro utique similis duorum capitibus infulatur. Quorum materia utinam discipulus existerem, atque singula, quæ ex illa per magistros adjici poterant, ignorarem. Notandum itaque, quod cum *Johannes* Apostolicus *Bauro* hactenus *Roberti* subornatione deficeret, *Bauri* quoque familia reconciliationis materiam illico non videret, varia in Conciliis *Bauro* proficiens via teritur, quorum uno libellus Romanorum continens privilegia præsentatur, cujus quodam inter cetera capitulo pristinis definitum legitur, quod Apostolicus juste, si per decennium continue ab urbe se subtrahat, Sancti Petri cathedra deponetur. Hæc nota cum ceteris Apostolico per Romanos objicitur. Unde & alius *Nicholaus* nomine, minorum, ut dicitur, ordinis, ejusdem Sedis culmine, prout potuit, collocatur.

Hæc scio magna fore tribuens tamen absque pudore
Scriptis majora, quæ fiunt temporis hora
Qua prior Otto datur Cæsar; tribus hac vice fatur
Infula summa dari simul, at medium reputari.

Iste *Nicolaus* summæ utique devotionis ab infantia cum timore jugum domini bajulans, electionem de se faciendam præsentiens, cum lacrimis ad orationem flectitur deprecans, ut sibi si Deo ejus electio placeat, ostendatur. Cui ab oratorio exeunti, refectoriumque intranti, quidam à nativitate privatus lumine affuit, qui statim absque clientis auxilio, verum ducatu proprio ad propria remeavit. De quo utique miraculo maxime gavisi sunt, qui ejus electioni auxilio vel consilio affuerunt. Stella quædam similiter hoc tempore supra templum apparuit, cujus

cujus radios solis claritas luce media non abscondit, quam etiam apud *Trajectum* inferius quidam se vidisse testati sunt, nec non diem & horam sodalibus ostendisse. Erat hoc tempore maximus *Romæ* dolor propter (1) *Veronicam* quibusdam furto Canonicis elongatam, cujus locus paries videlicet strictissime obfirmatus *Nicholao* oranti proditur, inventis etiam ibidem vestibus, in quibus consecratur. Et nota hunc utique esse annum, cujus solem varii prudentes pronosticorum studiis laborantes videre desiderabant, quum in isto fieri mirabilia nuntiabant. Quorum præconia pro monstris jam sufficerent, quamvis menses ceteri sequentes videlicet mirandorum pluralia non offerrent. Quid enim amplius pro miraculis desiderari poterit, quam Apostolicum, qui solus tanquam Sol mundo præficitur, pluraliter numerari? Lunæ cursu solis eclipsin fieri didicimus, num-

(1.) Divam esse *Veronicam* error est popularis. Sudarium fingunt, quo Servator vultu ei impresso detersit faciem in horto anxius, delatum ab ea Romam, ubi summa cum reverentia religiosissime adhuc custoditur. Henr. Rebdorff apud Freherum: *Anno Domini* CIↃ. CCC. L. *maximus hominum concursus fuit ad urbem Romam propter plenam remissionem culpæ & pœnæ anni Jubilei per Dominum Papam indicti, ita ut in Dominica passionis Domini, qua canitur Judica me primo ostensum fuit sudarium Domini, sive imago delata per Veronicam, & tunc ex nimia pressura in ecclesia S. Petri (me præsente) multi sunt suffocati.* Sed hæc vulgi opinio est. Rem si attendamus, Veronica nihil aliud, quam vera icon Salvatoris. Composita enim vox est, ut contra P. Sebastianum à S. Paulo Carmelitam egregie observavit doctrinæ vir præcellentis Daniel Papebrochius 1. *Respons. art.* 1. §. 4. & *art.* 10. §. 7. *art.* 11. §. 2. & ex eo Leibnitius in *præfat. ad to.* 1. *Access. histor.* Inter cetera, quibus probet id, duo Papebrochius habet loca, quæ addam hic. Alter est ex literis Nicolai Papæ IV. Ann. 1290. *In ea namque Basilica sui pretiosissimi vultus imaginem, quam Veronicam fidelium vox communis appellat, in singularis amoris insigne tribuit venerari.* Alter ex descriptione Basilicæ Vaticanæ seculo XII. à Canonico Romano edita: *Oratorium Sanctæ Dei genitricis virginis Mariæ, quod vocatur Veronica, ubi sine dubio est Sudarium Christi, in quo ante passionem, suam sanctissimam faciem, ut à nostris majoribus accepimus, extersit, quando sudor ejus factus est sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram.* Potest tertius jam addi, qui apud Willelmum. Add. Mabillon. *itin. Italic.* p. 88. & *seq.* ** His adde Tom. 3. Analect. p. 46. sed. nostræ Edit. Tom. 2. p. 33. & quæ Cl. Matthæus ibi notavit.

numquam vero per eam solem visui hominum duplicari. Vere luna mirabilis, quæ solem, quo lumen recipit, suo lumine privare non studuit, verum & solem alium, ut magis luceat, sociare

Hac brevitate cape lector solem vice Papæ,
Lunam pro Bauro tribui, careat precor auro
Vitæ cœlestis, qui litem suggerit istis.

Ejusdem quasi temporis confinio *Bauri* cum summo Pontifice dissensio, ejus quoque *Nicholai* contra Apostolicum altercatio summi fervoris nequitia persequitur. Quorum bullæ annotatis confusionum articulis in omnem quasi patriam destinantur. Quorum videlicet articulorum unus contra *Nicholaum* extitit, ut nobis à Curia veniens explicavit, ut dimissam ante religionis introitum conjugem recipiat, & debitum sibi reddat. Quanta vero vel qualia confusionis negotia idem *Nicholaus* contra *Johannem* scripserit, Catholicis repetendum non sentio, quia veraciter blasphemavit. Qui se tamen, ut dicitur, ad talionem xxv. casuum degradationem per singula tangentium contra Johannem Apostolicum bullis apertissimis obligavit.

Eodem anno mense similiter Julio facta superius Domino de *Valckenburch* nequitia Duci apud partes Limburgenses valide refunditur, quæ patria per dicti Vicarium de *Sleide* videlicet militem funditus concrematur, prædæ vero numerum perfecte non describimus, quatuor enim pecorum milibus adhuc mille jungere formidamus.

Eadem vice de *Bauri* potentia suique Pontificis elegantia nova percipimus, quorum carmina, licet res magna fuerit, breviamus. Fatur itaque, si dici liceat, hunc Papam, virum utique sanctissimum, scripturarum flosculis elegantes totis viribus omnique conamine per mundum seminare literas tres excellentissime cum ceteris articulos continentes, videlicet *Johannis* Papæ abjectionem, *Bauri* reputationem, & compassionem terræ sanctæ. Primus ut condempnetur quæritur, secundus ut regnet perficitur, pro tertiæ suffragio laboratur. Primus fugiendo quærit foveam, secundus contra inimicos exercet audaciam, tertia quandoque per Christi gratiam exultabit. Tales similiter literæ ad manus Trajectensis Episcopi in die translationis Stephani pervenere. Et nota, eodem veraciter die, quo fata superius

perius relatione tantum & quasi sub dubio descripsimus, quasdam nobis de Lombardia præsentari literas, eandem realiter materiam continentes. Modus vero in quibusdam secernitur. Quapropter & illarum series annotatur. Notandum igitur hunc Papam plus quam sexagenarium *Petrum* de *Comario* à *Minoribus* nuncupatum XXIV. die Aprilis Sancti Petri Canonicis, duobus quoque tantum Cardinalibus, ut superius scribitur eligi, nec non summo tam cleri quam populi gaudio consecrari. Cui secundum literam Imperator post osculum indumenta Potificalia cum anulo summa humilitate contulisse scribitur, omnesque similiter possessiones, quas Romani hactenus Pontifices Imperatorum licentia possident, tradidisse. Quorum rumore *Johannes* Papa multum turbari dicitur, nec non quibusdam potentibus, ut ipsum *Bauro* reconcilient, applicari. Quædam similiter *Bauri* certamina, summa quoque per *Fredericum Ciciliæ* juvamina traditis scriptor inseruit, qui suam hac parte sententiam futuris mirabilibus consummavit.

Eodem tempore *Philippus* Francorum Rex parentum more Flamingis offenditur, in cujus auxilium major circumquaque nobilitas invitatur. Ipse itaque ab occidente veniens Francorum turbas Attrabatensi villula contrahit, Rex vero Boemiæ cum Teuthonicis ab oriente congrediens Gandavensium mœnia subintravit. Hujus etenim incolæ Brugensium furori subtrahuntur, hactenus suo Comiti fideliter adhærentes. Quo tempore Brugenses suos nuntios XII. videlicet reputatos Anglorum Regi pro suffragio direxerant, qui ipsum similiter ad occupationem Franciæ informabant dicentes, quod si eis hac vice velit fiducialiter assistere, ipsi volunt sibi procul dubio Coronam Franciæ procurare. Quid autem ipsis responsum fuerit nobis ista referens ignoravit. Eadem similiter vice Regi Boemiæ offeruntur satellites ipsi confusionem patriæ per invidiam Ducis Austriæ offerentes. Is enim armatorum copia & etiam paganorum Boemiam invaserat, ubi sexus varii varios confundebat. Quorum nuntiis nobilissimus Imperatoris filius Flandriam festinando deserit versus Boemiam properando, cujus transitu multum in quibusdam lætatur Flandria. Francia vero modicum doluit, quoniam ipsius reditu hora sufficiens spe tractatur. Repulsis enim à Boemia hostibus Christi veraciter inimicis summa festinatione redire præsumitur, suis quoque apud Flandriam subvenire. Et nota quod

Johannes Papa Regi Boëmiæ hanc infestationem procurasse dicitur, turbas quoque gentilium invitasse. Cujus simile filio *Bauri* de *Brandenburgh* videlicet Marcioni anno præterito idem fecisse traditur, & ut hac via *Bauro* noceat infidelibus se junxisse. Qualiter autem *Willelmus* Comes se ad ista personaliter velit disponere hactenus non didici, scio tamen filium ejus licet parvulum cum avunculo armis indui, dominum quoque *Johannem* ejus videlicet germanum Francorum militum principem ordinari.

Eodem quo dicta proponuntur tempore quidam Anglorum Regis rumor affuit, qui Flamingorum stultitiam non modicum inflammavit. Fatur etenim eundem Francorum se Regem scribere, & pro confirmatione nominis laborare. Unde jam per ipsum Scotorum Rex, gener sibi videlicet, versus Gasconiam directus dicitur, ipse vero personaliter totis viribus ad Flandriam tendere recitatur. Quorum rumore *Willelmus* Comes vere multum tangitur. Si ergo præsenti apparatu tardus fuerit non miretur. (1) Mallet enim, si dicti Reges bello concurrerent, conjugi filiæ viribus assistere, quam fratri conjugis subvenire, sibi quoque genitam Reginam facere, quam natam incogniti & forte inimici nomine regio decorare. Is autem rumor sperantibus nihil profuit. Anglicus enim contra Francos Flamingis assistere dubitabivit. Proficiat itaque Philippus Rex, si poterit, qui utique Christi gratia prævalebit.

Eodem tempore festo videlicet Magdalenæ Comes Hollandiæ *Willelmus* satis supra negotiis non modicum perplexus apud montem Sanctæ Gertrudis comparuit, ad quem locum tam ministros quam nobiles convocavit, tractans cum eis de Francorum Regis amicitia pariter cum nequitia Flamingorum, qualiter quoque Regi subveniat, illisque auxilio vel consilio noceat, indagando. Fato itaque impetu pullulante, suas quoque acies parte qualibet pro prælio contrahente, miles utique piissimus Hollandiæ, videlicet Willelmus, se nititur objicere, & belli tempora prorogare, cujus in-

(1) Nec id ipsum dissimulat Chronici Continuator Guillelmi de Nangis ad Ann. 1341. ad quem notat Willelmi mortem: *Hic Guillelmus*, inquit, *multum contrarius erat Regi & Regno Franciæ, favens partem Regis Angliæ propter Reginam Angliæ filiam suam, & tamen habebat sororem Regis Franciæ in uxorem, quæ Sancta Domina erat, & devota, ut apparuit.*

instantia utriusque partis rancor submittitur, pacis quoque & concordiæ materia ventilatur. Quo post pauca discusso pro & contra negotio arbiter quæritur. Ad cujus officium tam voto Regis quam adversariorum ejus *Willelmus* Comes solus petitur, cujus excellentia in hoc utique negotio ut in ceteris ostentatur. Quis etenim nisi quodammodo Regulus tanti Regis, tanti quoque exercitus, frena submitteret, deditionem ordinaret, sicut in præsenti Comes Hollandiæ recitatus? qui prima super hujusmodi negotio collationis tempora apud *Vlissinghe* dominica post beati Petri ad vincula ordinare studuit, ubi se tam Franciæ quam Flandriæ prudentia præsentavit. Quorum propositionibus sic concluditur, quod ad pejus negotii ad bellum videlicet festinatur. Unde Hollandiæ nobilitas, quando equorum species profecerat, ut nunc versus Hannoniam in festo Laurentii properabat; illico etenim manum suam contrahere nititur, & ab hinc Francorum cœtui, dum tempus poposcerit, sociare. Quorum medio belli quædam species civilis videlicet Brugis oritur, factionis quoque materia ventilatur. Quidam enim sanæ fidei parant Regem quærere, ejusque præsentia pro pacis concordia disputare, quibus sibi consciis resistitur, piorumque sapientia iniquorum judicio reprobatur, quorum altercatio pro & contra tantis efferbuit, quod una species artis mechanicæ aliam litis tædio provocavit. Vexantur enim carnifices textoribus fullonumque societas sutoribus infestatur. Simili quoque modo quælibet fraternitas, ejusdem videlicet officii societas, promissa fide se contrahit, ceterosque vexavit. Quorum tumultu bella foris præparans, Rex videlicet erigitur, quum per illos, qui ab invicem pereunt, amplius non vexatur. Et nota quod qui Brugensium miseriam hac hora conspiceret, comparatione deficeret, nisi forte Egesippi volumina, destructionem Iherusalem videlicet continentia, perlegisset. Illa enim portis clausis propriis factionibus perire cernitur, quæ si ad campos concorditer tenderet, victoria frueretur. Unde *Brugis* peropportune dictæ civitati comparari poterit, quum utraque omnibus vitiis cœlo utique displicentibus, & pro quibus justissime proditur, habundavit. Illa inobediens prophetas, sapientes, & scribas occidisse legitur, illa vero legem sui Principis deserens sacerdotes, nobiles, nec non sibi Consules morti cotidie tradere gratulatur. Det autem Christi gratia ut sicut ibi Romanorum legio non leditur, sic nec Francorum regio suorum hic numero minuatur.

 Brugen-

Brugensium itaque nequitia pullulante, nec non textorum acie factionum agiminibus prævalente, carnifex quilibet cum piscatoribus à villa expellitur, quibus utique clericus, qui evadere poterat, sociatur.

Eadem ut dicitur hora Flandriæ fortior villula, & quasi patriæ janua, *Gheroutsberghe* nomine, Theutonicis capitur, cujus transitu Regis familia totam quasi Flandriam pervagatur. Nullus etenim ipsis jam amplius resistere poterit, nisi forte miserrimus, qui se Brugensium miseriæ sociavit, quorum tamen lætitia subito tanquam aqua decurrens ad nichilum devenire præsumitur; dormientibus etenim foris hostibus alter ab altero occidetur. Horum ut perscribitur tumultu senescente, Regisque familia cotidianis infestationibus propinquante, Comes Flandriæ valida multitudine circumcirca discurrere nititur, sibi quoque quos poterat sociare. Unde quidam à parte Zephyri sibi Brugensium more perversis conscii, qui Regis adventu ad Imperatoris castrum *Casselbergh* videlicet nomine confugerant, ibique degebant, victu deficiente maximam quasi multitudinem nituntur contrahere, nec non tripertita acie versus, ut ita loquar, Franciam properare. Quorum exercitus, ut verbis utar Boetii, licet numerosus sit, tamen spernendus, quum nullo duce regitur, sed errore tantum temere ac passim lymphante raptatur. Horum adventu *Willelmus* Comes suos divisim à Francis locaverat. Unde præsentiam talium ignorabat. Prima igitur acie propinquante, Regis quoque populum infra ipsorum tentoria provocante, & vere, si audacter & cum impetu procederet, confundente, tumultus *Willelmo* Comiti panditur, qui subito armis, sicut poterat, induitur, nec non suos, ut Regi sine mora subveniant, intentissime deprecatur, cui cum ad Francos tenderet, & per cujusdam montis circuitum properaret, duæ superius fatarum acies hostiliter nituntur occurrere, ejus quoque transitum impedire, quibus devictis in fugamque conversis, (1) ipse tertiæ à tergo affuit, ubi Regem cum suis maximo hoc vice periculo liberavit. Hujus etenim tumul-

(1) Miris passim in cœlum laudibus Willelmi virtus insignis hoc conflictu extollitur. Jo. Hocsem. *hist. Leodiens.* *in Adolpho à Marcka* cap. 14. *descendentes quandam Regis aciem invaserunt, quæ vix ad castra fugiendo Regia est salvata, Rege tunc in supremo periculo existente, nisi*

tumultu hostis confunditur, Regis turba accingitur. Quæ subito tubis clangentibus eisdem à facie, quos Willelmus à dorso conterit, sociatur. Quorum miseriam cum ceteri cernerent, ipsisque succurrere formidarent, timor oritur, fuga quæritur, quæ tamen variis equestri agmine prævallatur. Cæditur itaque miserrimus Flandriæ populus se defendens, cæditur quoque fugiens, ille tamen honestius, iste vero tutius. Variis etenim fuga profuit, pugnantium vero unicus, qui nuncia deferat, non evasit. Tertia feria, Sancti quoque Bartholomei vigilia, belli hujus certamen aggreditur, cujus miseria Flandriæ communitas atteritur. Decem utique ipsorum milibus exceptis fuga cadentibus hoc privato jam prælio vitæ spiritus elongatur. Quot vero milia puerorum ac fœminarum ecclesias fugientium ignis absorbuit, gesta nobis referens ignoravit. Hæc itaque pars Flandriæ tantis hac hora conteritur, quod spes satorum aut fructuum annis utique variis non habetur, quum licet copia seminis affuerit, tellus quoque materiam præbuerit, bos tamen qui jugum deferat, nec non villanus, qui liram faciat, hujus terræ † cognitis non habetur. Boum etenim species hostium victu pascitur, rusticorumque cadavera hujus pratis & vallibus jacentia brutis ac avibus lacerantur, quorum aere Regis exercitus hunc locum deserit, occupans cursu alium, cujus superficiem, ventorum serenitas immutavit. Cernens itaque Brugensium populus horum patriam absque misericordia conteri, nec non in quibus fidebat circumcirca villulas hostibus devastari, multum timuit. Unde vultus submittitur, consilium quæritur, ne ipsius familia eisdem bedauris hominibus videlicet pessimis confundatur. Unde submissis rancoribus, invitis tamen pejoribus ipsorum prudentiæ forma quædam committitur, quæ Regis consilio, ut pacem referat, præsentatur. Cujus post multa decreto quilibet sibi conscius à villa præcipitur tendere, nec non libere ad locum sibi placitum properare. Qui vero post statutum tempus reorum numero fuerit inventus, se

† cognitus.

nisi Wilhelmus Comes Hannoniæ succurrisset eidem, qui cum sua coborte circumdando Flamingos fortiter impugnavit. Quibus à cæteris exercitibus pariter circumclusis, ex eis decies mille dicuntur fuisse perempti, ex parte Regis duobus millibus interfectis. Add. Mejer. & Continuat. Guillelm. de Nangis ad Ann. 1328.

se quoque purgare non potuerit, omni metallo non consequetur veniam, verum quavis mora postposita rotarum patibulis suspendetur. Hac utique forma vel simili *Brugis* misericordiæ *Philippi* se contulit, in quo piorum salus & gaudium redundabit, cujus edicto ut certius pareatur, quingenti tribuuntur obsides, reliqui vero armis omnibus spoliantur. Hoc itaque pacto larga nimis Flandrensium impietas submittitur, Regis petitioni satisfactum traditur, qui per thronum suum capitisque præcipuum juramentia, ut dicitur, inseruit, quod ante humiliationem Brugensium ut nunc ordinatis agminibus ad maria fugientium vivus ad Franciam non rediret. Concluso itaque negotio ad ejus placitum, nec non Flandriæ Domino suis gradibus restituto, Francorum exercitus dispergitur, cujus numero Dux Burgundiæ, qui pro tumultu fugam cum suis petiit, non habetur. Rex vero paucis assumptis *Insulam* cum *Willelmo* Comite intraverat, ubi se quodam tempore post fatorum tædia refocillat, cujus absentia Comes Flandriæ suorum concilio nititur procedere, nec non per villas singulas singulorum excessibus disputare. Fit insuper per partes Flandriæ inquisitio Communitatis principalium, quamvis etiam mortuorum, quorum unus de cimiterio ut nunc cum ecclesiæ interdicto tollitur, cujus corpus in loco patibuli decapitatis sibi fæderatis concrematur. Cujus similiter quisque similis versus *Brugdamme* cotidie trahitur. Ibi etenim ordinatis tormentorum machinis omnis impietatis filii cruciantur, quorum præcipuos Brugensium voracitas post crapulam evomet. Horum etenim pernicie Flandriæ nobilitas magis studet. Diviso itaque per sex partes Brugensium populo submissa veritas omnium statuitur, & præcipue absque decreto judicis occisorum, quorum numerus sexcentis non includitur. Quorum tortoribus quanta vel quam varia tormentorum genera illata fuerint ignoratur. Et ecce quod sicut olim capta Iherusalem per universum quasi mundum Judæorum progenies dispergitur, similiter & hac hora per totam utique Franciam Flamingorum obsides distrahuntur, quorum cal[illegible]lo Ypra pluraliter se immiscuit, quæ sola tibi Suessio novies centum obsides commendavit.

Istis concludi quærunt tibi Flandria ludi
Annis durantes quater x. *& iniqua creantes.*

Istis

Illis vicino tempore sedata videlicet apud Flandriam tempestate apud Leodium inter cives & eorum Præsulem magnus horror cernitur. (1) In cujus auxilium Præsulis videlicet Comes Gelriæ vocitatur, qui collectis circa Rhenum nobilibus versus Galliam dirigitur. Cujus itinere quædam illius patriæ villula Leodiæ civibus infestatur, quorum multitudini Marscalcus Comitis paucis se immiscuit bellans viriliter, sed tamen moriens antequam Dominus cum exercitu supervenit, qui suorum contritione, sed *Willelmi* de *Brongborst* præcipue non modicum confunditur, exhortationem faciens, ut omnis, qui ipsorum vindictæ memor non fuerit confundatur. Quorum impetu discerni poterat, quantum Gallorum species à Teuthonicorum pernicie se declinat. Viginti enim priorum milia, ut dicitur, duobus tantum Alemannorum milibus impetuntur, de quibus tamen solum quingenti cum Comite inimicis se offerunt, reliqui vero quia rustici fugierunt. Ubi veterum auctoritas propter multitudinem victoriam subtrahens verificari cernitur. Mille etenim per Comitem perditis ducenti vel amplius capiuntur. Quorum conflictui Episcopus se quasi decimo affuisse dicitur, verum ejus exercitum magna locorum distantia defecisse. Victis itaque Leodiensibus civibus, in fugamque conversis, Comes præda laudabili ad propria revertitur, cujus nomen sollempniter victoribus seculorum seculis annotatur.

Hæc fiunt sane quando socio Damiane
Templo laudaris vel Christicolis veneraris.

Horum itaque nequitia multis ut nunc miseriis tranquillata, fatuus Leodiensium populus maximo utique scandalo Præsuli subditur, de quorum præteritis quæstio sæva continens terminatur. Et ecce quod sicut apud Flandriam Communitas inobediens prius inclinata legitur, similiter & hoc tempore, quorum utrobique tortores Teuthonicorum Principes extitere. Flandria etenim per præsentiam Comitis Hollandiæ subjicitur. Quid

(1) Et armis Comes Gelriæ & pecuniis tulit opem, Mechlinia ei obligata, cum Antistiti dedisset mutuo XII. millia florenorum. Jo. Hocsemius *in Adolpho à Marcka cap.* 15.

Quid vero Gelrensis hic fecerit, jam narratur. Eodem anno.

De Bauri gestis sermo variatur, & hostis
Lingua dat obliqua, quibus impugnantur amica.

Quorum altercatio literis finem suscipit, quas idem Baurus sibi versus Germaniam fidelibus destinavit, quarum prima de verbo ad verbum per copiam sic infertur: *Ludovicus Dei gratia Romanorum Imperator & semper Augustus prudentibus viris Consulibus ac universis civium in Frankenvoert, Ghelenchusen, Vredenborgh, & in Wecstor suis & Imperii dilectis gratiam suam & omne bonum. Dedit nos Deus in lucem gentium, ut sit laus nostra usque ad supremum & ultimum terræ. Ecce enim peractis feliciter, quæ circa statum Lombardiæ, Tusciæ, ac Campaniæ, Matimape, Campestrini, & Montanarum, nec non & urbis Romæ, ejusque districtibus & vicinarum partibus fuerant facienda, perfectisque, quæ circa sollempnitatem coronationis nostræ & destitutionem illius Apostatici* Jacobi *de* Cathorco, *ac institutionem sanctissimi viri Domini* Nicolai *Papæ quinti & creationem Cardinalium extiterant adimplenda, in auctore salutis in Apuliam potenter progredimur ad illius hostis pestiferi* Roberti *de provincia exterminium sempiternum. Quo favente Domino breviter consummato totum mundum in pacis commodum reponemus.* Alteram vero Bauri literam, prout auditu & relatione didicimus taliter apponemus, scilicet qualiter Baurus (1) *Roberto* navali bello congreditur, quorum conflictu quinquaginta vel amplius Roberti galeæ contentis omnibus submerguntur. Cujus victoria, *Bauri* videlicet, *Johannes* Papa multum confunditur, cogitans per singula, qualiter suo pugili *Roberto* videlicet succurratur. Unde dispersis muneribus circiter mille

(1) Robertus Rex Neapolis & Regum progenies, natus Carolo II. & Maria Stephani Hungariæ Regis filia. Avum habebat Carolum I. Divi Ludovici Franciæ Regis fratrem, & cæsa Suevorum prole Manfredo & Conradino Regem Siciliæ. *Robertus igitur*, inquit Pandulphus Collenutius *lib. 5. hist. tertius in ordine, Caroli* II. *filius, patre mortuo Avinione erat, ibique pronuntiatur illius successor, & antequam ex Provincia discederet, à* Clemente V. *confirmatur.*

mille equites composuit, quorum unicus ad *Roberti* præsentiam non pervenit. Omnes enim à *Bauri* fidelibus, sicut dicitur, medio itinere trucidantur. Quorum præda, centum videlicet & quinquaginta florenorum milia, *Bauro* transmittitur, quæ per singula, ut ejus voluntati placuit, erogantur.

Eodem tempore Hollandiæ Domina à Francorum rediens Curia à suis apud Hannoniam honestissime recipitur, cujus donativum florenorum videlicet quinque millium commendatur. Eodem anno hujus patriæ famosissima de *Voerne* videlicet Domina moritur, cujus epitaphium nostris breviter inseri postulatur.

Francorum d'Urbi Katerinam contulit orbi
Primo communi sed post vice conjugis uni,
De Voerne vico Teylinghe sub hac benedico,
Virtutum gestis quicquid Dorcas fuit est is
Tempore præfatæ, modo Christe sibi sociatæ.

Eodem anno completis apud *Harlem* in festo Katerinæ hastiludiis, *Willelmus* Comes versus Franciam se dirigit, ubi usque ad tempus quadragesimæ moram fecit. Eodem anno quidam proscriptorum Flandriæ electo apud Zelandiam Capitaneo versus patriam navigio se dirigunt, cujus quodam noctis crepusculo circa partes Zephyri portus quærunt, villas in ipsorum itinere minis & precibus attrahentes, nec non summa festinatione versus illam, quæ *Brugis* dicitur, properantes. Putabant etenim ipsorum numero malorum ut prius audaciam attendere, totam quoque rursus Flandriam contra Comitem informare; quorum propositum Deo displicuit. Unde aliter quam ipsis placuerit ordinavit. Percepto namque tumultu Brugensium probitas armis munita, quibus infidelis communitas caruit, dictis nititur occurrere, bellum committere, totamque cohortem captis ipsorum ductoribus infirmare, quorum infortunio magis quam Regis triumpho gens dubia conteritur, omnis namque spes amplius resistendi Principibus elongatur. Et nota partes Flandriæ quondam piissimas maxime nunc infectas, mores quoque juvenum ad omnem malitiam præparatos, qui ipsorum tempore nulla pietatis viderant opera, verum quovis latro-

cinio nequiora, quorum præmiis licet durissimis gavisi sunt, qui pacem amantes guerrarum copiis doluerunt.

Anno Domini CIↃ. CCC. XXIX. &c. Hic est annus, cujus mirabilia in hæc verba locuti sunt, qui anno Domini CIↃ. CCC. XXII. majores apud Hispaniam extiterunt. *Omnibus ad quos hæc litera pervenerit magister* Johannes Davidis *Toletanus, & omnes ejusdem loci magistri salutem & gratiam Sancti Spiritus & solamen. Noveritis, quod anno Domini* CIↃ. CCC. XXIX. *mense Septembri sole existente in libra convenient omnes planetæ in simul, & sol erit in cauda draconis, & fient signa rerum mirabilium & horrendarum, & fiet diluvium ventorum per Saturnum & Martem, crescetque mare ultra solitum, & erit ventorum tanta conflatio vel conflictio, quod flabunt omnes insimul, & obscurabunt, & denigrabunt totum aerem, & dabunt sonos horribiles, corda hominum dissipantes, & subvertentes ædificia & arbores, & plures valles adæquabunt montibus, & eos & multas civitates præcipitabunt, maxime Babylonem, Meccam, Baldac, & Tripolim, & præcipue civitates situatas in locis arenosis, sed ante omnia erit defectus solis, & erit sol à tertia usque meridiem ignei coloris & rubicundi, quod signat maximam effusionem sanguinis, & postea sequetur eclipsis Lunæ in coloribus permixtis, quod signat confusionem gentium, & postea erunt prælia magna & occisiones in Oriente, & Occidente, & terræ motus erit universaliter per totum orbem, subvertens plurima loca, & erit caristia magna, & fames fere per totum orbem, & traditio hominum & regnorum adinvicem, & quidam magnus & potens Imperator morietur, ita quod post illorum ventorum diluvium pauci remanebunt viventes, sed quicunque remanebunt divitiis affluent, orieturque dubietas inter Sarracenos, & relinquent idola sua, & fient unum cum Christianis. Ideoque nos cum magnatibus, sodalibus pariter & Astrologis Toletanis, ista vobis duximus revelare, injungentes in redemptionem animarum vestrarum, ut prædicta ignorantibus revelatis, provideatisque vobis ubi habitabitis, quoad venti durabunt. Flabunt enim in mense Septembri, & tunc invenietur in terra vix mansio secura. Præparetis ergo cameras in planitie montibus circumdata, non tamen arenosis, non zabulosis. Sintque opertæ & terræ solidæ desuper positæ. Non sint ibi arbores, neque aliæ res quibus orificium Cameræ possit operiri, & ponantur intus cibaria ad* XXX. *dies. Et sciatur quod in horum veritate nobiscum omnes Philosophi convenerunt, Hispaniæ, Græciæ, Arabiæ, Armeniæ, & Hebreæ. Audivi-*

divinus etiam quod Monaclinus Rex constituit turrim supereccellentis ædificii, coadunaruntque eum in † castrum omnes [illegible] & amici, eritque turris ad instar magni montis. Hæc [illegible] à Rege Ciculi, *quæ valde periculosa videntur.* Nos quoque hanc materiam hujusque tenorem nostris asscripsimus, ut si forte vera fuerint per hos commendemur. Eodem anno antiqua inter Reges Franciæ videlicet & Angliæ dissensio pro Aquitaniæ dominio renascitur, quorum invidia *Willelmus* Comes utrumque diligens, qui ut nunc Martii principio à Gallia veniens versus Zelandiam se dirigit. Unde pro futurorum concordia ipsius familiæ majores ad partes Britanniæ destinavit, qui statim conclusis Zelandiæ negotiis ad Brabantiam tendere dicitur, ubi pro salute Domini de *Valckenburgh* laboratur. Eadem vice filia *Willelmi* Comitis Ducis filio promittitur. (1) Quapropter antiqua sponsaliorum materia de Comitis videlicet filio & Ducis filia non vexatur. Quibus conclusis idem Comes ad partes Aquitaniæ summa festinatione se dirigit, bella si poterit præveniens, quæ ibidem Regi Franciæ Anglicus præparavit.

† *In castu est in* M. S.

Istis quasi vicino temporibus, sexto videlicet Idus Aprilis *Bauri* socia, *Willelmi* videlicet Comitis filia, quasdam literas versus Hollandiam dirigit, quarum unam Egmondensi Præposito, Abbati videlicet *Theoderico* in hæc verba per ordinem destinavit: *Margareta Dei gratia Romanorum Imperatrix semper Augusta venerabili viro Abbati Egmondensi suo & Imperii fideli dilecto gratiam suam & omne bonum. Cum ad ipsius laudem & gloriam immensa suæ divinitatis clementia Deus, qui est bonorum om-*

(1) Et biennio tamen post ei data in matrimonium. Auctor infra ad Ann. 1331. *Qui ludus, ut præsumitur, causa non modica ad Bruxellam Brabantiæ trahitur, ubi Willelmus Willelmi Comitis filius primum thalamis sociæ Ducis videlicet filiæ sociatur.* Joanna hæc cui pater Joannes III. Quæ & cæso à Frisiis marito Ann. 1346. nupsit iterum Wenceslao Joannis filio Regis Bohemiæ, Duci Lucenburgensi, Ducatu Lucenburgensi cum Brabantia deinceps juncto, postquam frater Joannæ Henricus morte immatura & sponsalibus irritis decessit. Ann. 1347. Divæ. *lib.* 14. *hist.* Henr. Loyens in vita Joannis III. Erat autem Willelmus annorum tum XIII. Nam ** ad annum præcedentem Auctor de eo ita *p.* 309. *Iste filius tali tempore* XII. *annos habuisse dicitur, qui post patris imperia judex justus fieri postulatur.*

** Scilicet infra ad Annum 1330. pag. 314. nobis vero pag. 307. Cl. Mattheus hic male allegat pag. 309. pro 314.

omnium conditor dividens singulis prout vult, his diebus nos & statum nostrum grandævum ad culmen gratiæ, singularis prærogativæ, nec non honorem & nomen totius posteritatis & progeniei pariter & alti sanguinis nostri dignatus fuerit sublimare, quod auribus vestris devotis & fidelium nostrorum cordibus cupimus infonare, hinc est quod dilectionem vestram, de qua fidem gerimus specialem, scire volumus, quod in urbe XVII. *die Januarii mensis, videlicet Dominica, qua cantatur* Omnis terra *multi honoribus & dignitatibus, tripudiis, cerimoniis, & ceteris quam plurimis fistulis & ornatibus ad hoc spectantibus specialiter & consuetis in ecclesia beati Petri Cæsareo & Imperiali diademate fuimus magnifice coronatæ. De cujus sollempnitatis reverentia discretos & honestos viros* Willelmum *de* Forges *militem & magistrum* Andream *clericum nostros peculiares dilectos vobis duximus trasmittendos, ob inde gaudium & lætitiam reportantes. Datum Romæ primo Idus Martii.*

Eodem anno Dux Brabantiæ pessimorum consilio sibi videlicet similium nititur procedere, nec non familiam Domini de *Valckenburch* suis contra Dominum muneribus subornare. Ubi duo specialiter milites quondam dissensionis materiam debiti videlicet proponentes à Domino nituntur fugere, & ad propria remeare. Qui Dominus post pauca unius habitaculum nititur impetere, nec non omnia, quæ murus non protegit devastare, qui utique castro stante non recederet, si nuncius Comitis de Juliaco preces offerens non adesset. Hujus vicino tempore (1) Dominus de *Valkenburch* versus Trajectum se dirigit, qui præordinatis insidiis paucos pro rapina pecorum destinavit, quorum nequitiam dum colæ perciperent, nec non ipsos usque ad insidiarum terminos

(1) Mentio Domini de Valkenburch iterum iterumque. Cur autem tam infestus ei, tam implacabilis Dux Brabantiæ, necesse, ut obiter tantum addam. Clarius autem non possum quam verbis Petri Divæi *lib.* 14. *Anno sequenti*, inquit, *Joannes Dux noster primum arma accinxit hac de causa: Gerardus Juliaci Comes post diuturnas conflictationes Reinaldum Falcoburgi Dominum captum in arce Niderga arctissime custodiebat. Qui tandem promissa ingenti pecuniæ summa dimissus, suos primum, mox & externos in agro suo prædia possidentes, immenso tributo onerabat. Id indignum rati Trajectenses querelam Ducis concilio deferunt. Legati, qui ablata Trajectensibus restitui, ac vi deinceps abstineri juberent, ad Reinaldum missi. Nihil ille Legatorum monitione mollitus, at pejora multo ausus, Trajectenses bello urgere cœpit. Quo comperto hostis judicatus, & bellum contra eum decretum, severissimo delectu toti Brabantiæ imperato &c.*

nos provocarent, Dominus de *Valkenburgh* suis licet comparatione paucissimis nititur surgere, atque occisis cum suo milite variis varios captivare, qui salvis suorum capitibus domum rediens magis gavisus est præda hominum quam brutorum. Quadam insuper hora similis insidiarum materia cuidam villæ proponitur. Unde ut prædam cum ceteris defenderet Ducis frater naturalis prima quasi arma deferens enodatur, cujus vires hac hora deficiunt. Ad placitum enim Domini de *Valkenburgh* cuncta deficiunt. Istis quasi temporibus *Coloniæ* proclamantur hastiludia, ad cujus stultitiam gressus Domini de *Valkenburgh* dirigitur, cujus in reditu semitam secundus miles sibi deficiens præoccupare nititur, nec non ad nobilissimi interitum armatorum militiam occultare, cujus nequitia Domino panditur, & per consequens urbis Consulibus, quorum Capitaneus ut se sufficienter præparet, Dominoque subveniat, informatur. Qui cum quodammodo moram faceret, nec ad nobilis placitum festinaret, ipse cum suis summa festinatione ad hostem se dirigit, qui ad malum suum ipsius præsentia ut dicitur, non modicum exultavit. Ubi subito confractis lanceis gladiorum aculeis impari numero decertatur. Quater denis enim nobilissimi sociis trecentorum manus impugnatur, quorum inæqualitas Coloniensium turba statim corrigitur, cujus impetu, qui par esse credidit, subjugatur. Cæsis itaque plurimis in fugamque conversis dictus miles ** se XIV°. capitur. Quorum custodia Coloniensium Principibus à Domino de *Valckenburgh* tali protestatione vel simili commendatur, videlicet ut mittantur in carcerem & continue teneantur. Quod si forte Dominus à Duce captus fuerit, Duxque ipsum morti tradiderit, ut tunc dicti apud *Coloniam* eadem perdantur mortis specie, quam Dominum de *Valkenburgh* perceperint pertulisse. Hoc pacto disceditur, ubi mox Domino de *Valkenburgh* nova traditionis materia nuntiatur, videlicet eosdem, quibus castrum nominis sui commiserat, pro tradendo corpore Ducis munera suscepisse, quatuor vero fideles non corde sed labiis consensisse. Quo percepto, mutato habitu se XIV°. versus castrum dirigitur, quorum bis quinque quidam insidiarum modus foris committitur, ipse vero cum reliquis castrum ascendens

** Vide supra pag. 512. & ibi not. sic Auctor mox: *Quo percepto, mutato habitu se XIV°. Versus castrum dirigitur, quorum bis quinque &c.*

dens more consueto voce libera quæsiit quid agatur. Ad cujus subito latera turba quatuor fidelium se dirigit. Traditorum vero alius alium inspiciens murmuravit. Quivis etenim sibi primo manus timuit injicere, aut aliqua, quibus irritari poterat, intimare. Ad cujus tamen instantiam uno ipsorum veritas panditur. Qua audita recedendi licentia postulatur. Qua concessa equi producuntur cum armorum sarcinis, per quos portis patentibus dicti ad placitum deportantur, quibus mox vico proximo insidiarum sociis mittuntur manus, & omnes deploratione modica occiduntur, quorum tam equi quam substantia ad castrum unde descenderant reducuntur. Sicque pius Dominus hac vice dictis traditoribus liberatur. Cujus post pauca constructis de ligno turribus castrum per Ducis familiam impetitur, quarum dum tertia erigitur, ipse cum suis à castro evolans hostesque infestans ducentorum tortor efficitur, xxx. captivos eligens, quorum unus præ ceteris reputatur, erat enim Ducis consanguineus, & in ejus consiliis principalis; cujus caput amputari præcipitur, & Duci mora postposita præsentari, cujus livor cum invidia tantis ebulliat, ut se confundat. Qualiter post hæc quidam agilis ad campos descenderit, nec non porcelli clamore greges porcorum Ducis ad castrum duxerit nostris breviter inferitur, licet eadem in risum materia quilibet audientium excitetur. Istis quasi temporibus quidam de *Valkenburgh* per Trajectenses capitur, qui requisito minus consilio decollatur. In cujus invidiam tres Trajectensium cives capti sunt, quorum binis abscissis singulorum manibus cæcitas adjicitur, tertio solum monoculo, ut ejus ducatu miserrima ipsorum familia repetatur. Istis atque similibus Dux multum offenditur. Unde constructis tribus contra *Valkenburgh* de ligno turribus fanior cohors Brabantiæ expeditionis tramite convocatur. Sicque vallatur castrum Principis, cujus cum salute semita in conspectu Domini dirigatur. Et ecce ut nunc quosdam Brabantiæ milites Dominum de *Valkenburgh* cognationis linea intuentes suspicionis causa proscribi, nec non bonis omnibus ordinatis per Ducem heredibus spoliari. Qua veraciter atque sine dubio causa Dux deficiet, nec non suorum sicut avunculus Anglorum videlicet Regulus præda fiet.

Horum veraciter dissensionis tempore Boemorum Rex qui versus *Prussiam* potentissime se diexerat, ibique occisis super cal-

calculum variis xx. vel amplius paganorum milia ad fidem veri numinis converteras, à dictis remotis videlicet finibus diversa sibi carissimis dirigit carmina, quibus finaliter Domini de *Valkenburgh* suffragia continentur. Francorum similiter cum Rege Principes Domino de *Valkenburgh* amicorum instantia condolentes varias Duci dirigunt literas finem discordiæ, si possibile fuerit, requirentes. Quid vero Dux Brabantiæ Regi ceterisque responderit, hactenus non addiscitur, verum scietur postea, quando proposita Principum conspiratio versus Brabantiam armatorum copiis dirigi propalatur. Interea quidam de *Brabantia* milites Domino de *Valkenburgh* specialiter invidentes quasdam pro ejusdem insidiis nituntur occupare semitas, quarum pro certo deviis fatum putabant Principem declinare, verum ipso tardante, nec ut isti conceperant veniente, tædio afflicti dispersi sunt, quorum quidam in laqueum Domini de *Valkenburgh* inciderunt. Quorum conflictu occisis utique variis Dominus de *Petercum*, miles videlicet nobilior, multis ejusdem ordinis capitur, cujus infortunio tota quasi cum Duce Brabantia contristatur. Nec est mirum Brabantiam non causa dicta sed ut dictum est contristari, cum eorum ad præsens Principem sole, luna, stellis, & quasi elementis singulis videant infestari, quem nec auxilio, nec consilio, licet magnus sit, protegitur, quin à modico multumque dissimili provocetur. Nam quicquid ab ipso velut in aurora proponitur, pessimo suis oraculo, antequam sol occidat, immutatur. Unde quandoque cum malis male perdi præsumitur, ejusque vineam ab aliis, Ducatum videlicet, occupari, quorum mysteriis vota dirigit, qui supra non modicum Flamingorum insolentiis disputavit, quorum sicut conteri nequitia cernitur, similiter & hujus Principis malitia conteratur.

Eodem anno mense Maji x. die mensis *Willelmus* Comes subito & quasi furtive apud *Haerlem* comparuit, versus *Hanno-niam* cito rediens, cujus subitam pro & contra motionem proxima quasi societas ignoravit. Et nota, quod eadem vice *Willelmus* Comes pro Regum concordia versus Aquitaniam proponens tendere infirmitate corripitur, mittens illic cum fratre filium, Hollandiæ videlicet Domicellum, quorum cum ceteris instantia litis propositum declinatur. Nec offendatur istis quasi impossibilibus lector aliquis, quum Domicellus noster inter fa-

tos

tos avunculum videlicet & fororium non tanquam inter Reges verum fibi amantiffimos arbitrio fungitur, cujus probitas paucis congaudeat, ut Hectori comparetur. (1) Eadem vice Comitiffa Gelriæ moritur, cujus patruus *Willelmus* bonæ memoriæ Trajectenfis Epifcopus fore fcitur.

Eodem tempore Nerei videlicet & Achillei vigilia caftrum de *Valkenburgh* maximis per tempora expenfis & laboribus impugnatum ad inftantiam Comitis de *Verneburgh* Duci traditur, quod dimiffis ad placitum incolis demolitur. Hic Comes quondam Domino de *Valkenburgh* fideliffimus, verum ut nunc non ex toto, fed quodammodo alienus, caftri cognofcens focios, horumque plurimos Ducis munere corruptos, hanc deditionem procurare nititur, & ne fideles Domino cum caftro pereant prævenire. Sic itaque miles piiffimus tyranno quafi nequiffimo patrimonii fubftantia pellitur, cujus recuperatio fanctorum precibus commendatur. Hujus itaque materiam prolixo magis carmine tetigimus, ut Ducis hac parte nequitiam ejufque fuperba monentium oftendamus.

Eodem anno *Johannes* Papa *Bauri* potentia quodammodo perterritus, paucorumque fiducia roboratus *Philippo* Francorum Regi decimas ecclefiarum ultro pro confolatione obtulit, quas idem Rex propriis Deo regratians fufcipere denegavit, dicens:

Pauper eram, dives effectus culmine Regni,
Sint precor indigni michi concordes nece cives,
Si modo tollatur, quo pauperis offa creatur.

Idem infuper Apoftolicus ab eodem Rege cum inftantia auxilium & confilium petiviffe dicitur, ut ordo quorundam medicantium,

(1) Obiit III. Non Maji Ann. 1329. Nomen ei Sophia Domini Mechliniæ Florentii filia de Berthout, magni nominis apud omnes ob incredibiles ipfius opes. Reinaldo II. hæc Gelriæ Duci nupta. Ex qua duæ ei filiæ, Maria & Johanna. Joanna data in matrimonium Joanni Domino de Arckel, Maria Duci Juliacenfi, ex quo duos fufcepit filios, Guilielmum & Reinaldum, Reynaldo III. & Eduardo fine liberis extinctis Gelriæ deinceps & Juliaci Duces. Pontan. *lib.* 7. *hift.*

cantium, minorum videlicet, destruatur, qui se hujus negotii causas & occasiones responsis ignorare tradidit, atque in his & in omnibus facta Apostolica commendare. Hic itaque Rex sanctus atque piissimus media via finem exspectat discordiæ, quam Papæ consules utinam utiles Bauro hactenus commovere. Hujus Regis justitiam, nec non in judiciis astutiam ad plenum dicere non possumus. Studet enim modis omnibus quicquid Deo placere respicit adimplere.

Eodem quasi tempore *Johannes* Papa quibusdam *Danorum* partibus casu quodam depingitur, ubi ad ejus usum annis utique variis maxima pecuniæ summa colligitur, nec ejus usui præservatur. Hæc namque quibusdam *Bauri* amicis prodita subtrahitur, quibus extra limites summi Pontificis deportatur, & ecce quia dictus *Johannes* sibi hac collectione atque superius varia non profuit, teste Psalmista, *Ignorans*, *est*, *quorum usui congregavit.*

Eodem anno mensis videlicet Junii principio apud Trajectum inferius dissensio efferbuit, cujus materiam domus de *Lichtenborgh* fabricavit. Hæc enim vero herede invito, viro utique notissimo, ad Communitatis rusticorum videlicet placitum venditur. Quorum nequitia inter diversos diversa sentientes, & præcipue inter fati cognatos diversimode ventilatur, qui ut nunc amicis & sociis sibi videlicet carissimis ab urbe quasi profugus dirigitur, quorum exitu jumentorum præda nobilis deportatur, cujus mox restitutio de bonis præfati *Johannis* videlicet cernitur; aperto enim ipsius cellario vina pro carnibus offeruntur. Isti statim deforis multi accrescunt nobiles noctu dieque pro civitatis incommodo laborantes, quorum radix *Willelmus* Comes fore creditur, (1) quoniam suis licentiam tribuit, ut

(1) Sic se literæ habent, quibus Comes eum recipit in protectionem: *Wi Willem Grave &c. maken condt &c. omme dat Jan van Lichtenbercks Voirvoirders ende vrienden ons ende onse Voirvoirderen dicken gedient hebben, ende him die Stat van Utrecht veronrecht aen t'Huys te Lichtenberch, als hi seghet, dair wi der voersz Stat omme geboden hebben, dat si en niet veronrechten en willen, des si niet doen en wilden, so hebben wi Jan van Lichtenberch ende sinen vrienden geirloft ute ende in te riden onse lant van Hollant, van Zeelant, ende van Vrieslant, ende scade te doene binnen onsen Lande der Stat ende den Borgers voersz toit alre tyt als sys gestaet sien. Ende dit en sullen*

ut *Johanni* de *Lichtenbergh* succurratur, qui etiam Comitis placito apud *Oudewater* opidanus efficitur, ut eruptione facta de pro-

wi Janne voirsz noch sinen vrienden niet wederseggen, ten ware dat sake dat die voerseyde Stat van Utrecht ende hoir Borgeren van alre sake ons geloven wilden, die si jegens hem te doen hebben. In oerconde &c. Gegheven in die Haghe op Sinte Servaes dach int jaer ons Heeren CIↃ. CCC. *en* XXIX. Erat domus de *Lichtenberch*, ubi Curia jam urbana est. Ex ea, & quæ vicina ei *Hasenberch*, quæ Hasiorum, extincta utraque familia, quæ nobilis olim, potens, & clientelis conspicua, ut tradit de Lichtenbergica Buchelius etiam ad Hedam *p.* 275. quum superiori ævo magistratus emisset ædes, constructa evasit Curia. Unde & carcer, qui in Curia, adhuc *Hasenberch* vulgo. Operæ pretium, ni fallor, faciam, si in gratiam Trajectensium verbo addam, quæ reperi in publicis urbis actis: *Anno* 1546. *des manendachs den* 18. *Januar. Op huiden is in den Rayde, als daer toe vergadert wesende, gelesen t'Octroy van de gratie deser Stadt van Keyserl. Maj. verleent van de quytschelldinge des leens van* Lichtenberch, *inhoudende op conditien, dat men den voorgevel van* Hasenberch *in de tyt van twee jaren na datum van t'Octroye afbreken ende gelyck Lichtenberch stellen soude &c.* Jovis den XXV. Februar. ejusd. anni: *Item noch sal men afbreecken Hasenberch, ende so verre innewaerts trecken, gelyck Lichtenberch nu is, ende t'selve wederom opmaken na vermogen t'patroon ende concept daer van synde.* Anno 1547. XIX. Januar. *Die Raydt verhoort hebbende t'aengeven van de Burgemeesters, alse dat sy mit myn Heer die Schout, ende enige Schepenen, ende den yersten Cameraer deser Stad versproken hadden opt behagen ende believen van den Rade mit Herman van Vryhuysen als besitter van de huysinge van kleyn Lichtenberch, die hy over heeft van Anthonis Beeflant, Anthonis voersz leven lank, Welck gebruyck der voersz huysinge dese Stadt yerst na Anthonis voersz doot toekomen sal, Omme die selve huysinge nue te Paschen toekomende tot deser Stadts behoef aen te mogen tasten, ende te gebruycken, overmits dese Stadt (zo deser Stadt huysinge van Hasenberch half afgebroken, ende gelycx Lichtenberch weder opgemaeckt sal worden) deselve huysinge niet ontberen soude mogen, omme daegelicx gerechte daer inne te houden, oick een schryfcamer voor den Schepenen Secretaris daer inne te maicken, ende voorts s'nachts die waickers daer inne te laten waicken, ende boven op de solders een wooninge voor den Cipier te ordineren. Ende dat sy so veer mit Herman voersz versproken hadden, dat hy die selve huysinge te Paschen toecomende ruymen soude tot deser Stadts behoeff, mits dat dese Stadt betalen soude Anthonis Beeflant alsulcke jaerlicxe penningen ende wyn, alse hy hem jaerlicx voir 't gebruyck der huysinge voirsz schuldich is. &c.*

proximo civitas cotidie promptius infestetur. Et nota, anno quodam præterito, ut supra scribitur, quosdam aggeres *Leckæ* fluminis conteri, inundationem quoque maximam quibusdam Hollandiæ partibus generari, quos etiam ut nunc Trajectenses proponunt evertere, horumque stillicidio fructus apud Hollandiam plurimos devastare, quorum rumore quidam armantur habiles fatum inundationis periculum aggeris custodia præcaventes. Horum contra vel pro nequitia pullulante, modicum quoque consilio licet vario procurante, nuntius *Willelmi* Comitis affuit, qui Dominum ad singula Trajectensibus incongrua obligavit, jubens inter cetera tam Hollandiæ quam Zelandiæ familiam armis indui, atque præparatos subito dum Comes poposcerit inveniri, qui suas à Trajectensibus petitiones consequetur ad placitum vel omine minuetur. Quæ dum Communitati recitantur, à nuntiis Comitis incommoda clamore maximo requiruntur, qui tamen ultima collatione omnium arbiter efficitur, tria personaliter Hollandensis monetæ librarum tollens milia, ut pacis inter eos hoc casu munia non lædantur. Quædam similiter villula ejusdem Provinciæ, *Campen* videlicet nomine, trecentas libras annuatim dare Comiti compellitur, quod veraciter desidiæ Præsulis imputatur. Mallet namque strenuus Pastor deficere, quam talia de suis ovibus sustinere, videlicet illas tondi ab extraneis, nec non quasi luporum faucibus infestari. Verum hanc confusionem *Johannes* Episcopus sibi suisque intulit, dum susceptis denariis castra patriæ *Willelmo* Comiti commendavit.

Eodem anno Princeps per cuncta laudabilis de Juliaco Comes videlicet moritur, cujus supra filio *Willelmi* Comitis † filia sociatur, qui statim patre sepulto versus Curiam se dirigit, ubi summi honoris affluentia ultra quam scribi valeat exultavit. Visa namque ipsius familia statim *Johanni* Papæ proditur, ad cujus mensam non semel sed pluries invitatur, cujus petitionum copiis vestimentorum nobilitas additur, quod paucis antea Alemanniæ Principibus imputatur, singuli quoque Cardinales, quod adhuc magis reputo, ad hujus hospitium veniunt, cum gratiarum actione suscipientes cibaria, quæ ejusdem servi nobilis obtulerunt. Cum autem iste juvenis *Bauri* quasi frater fuerit, similem quoque sibi cum *Bauro* conjugem ejusdem videlicet Comitis filiam copulaverit, quæritur, qua mente, quo studio,

† Joanna. Quatuor enim habebat filias Margaretam, Philippam, Joannam, & Isabellam. Froissart. *lib. 1. hist.*

 isti

isti tanta pietas apud Curiam impenditur, ubi *Baurus* cotidie summa singulis invidia provocatur, cujus solutio illi committitur, qui scrutator est cordium, & cogitationum semitas intuetur. Verum si mihi cum licentia dicendo commissa fuerit, dicam breviter, hæc impensa juveni, non ut ejus augeatur gratia, verum ut apud eundem ejusque parentes *Bauri* gratia minuatur.

Eodem anno ad partes nostras cum *Nicholai* bullis quidam veniunt clerici, postulantes se illarum auctoritate de beneficiis ecclesiasticis provideri, ubi etiam bulla *Bauri* ad Principes semper affuit, quæ subtractione temporalium Canonicis dicta fieri procuravit. Et nota has collationes omnino inutiles, nisi forte in quantum pro digno poposcerint Domini temporales. *Johanne* namque superstite auctoritas *Nicolai* rite despicitur, nisi forte *Johannes* in generali Concilio reprobetur. Eodem anno Bonifacii similiter festo major *Minorum* ordinis per *Johannem* Papam apud *Trajectum* à fidelibus secernitur, ubi in eum excommunicationis sententia fulminatur. Quorum causa principalis inobedientia, sicut dicitur, extitit, quoniam biennio jam transacto apud Curiam existens eidem sine summi Pontificis licentia se subtraxit, summa festinatione tendens versus partes, quibus *Baurus* præerat, ubi statim suis publice sermonibus contra Apostolicum prædicabat.

Eodem anno Julii quasi principio *Johannes* Boemiæ peregrinatione sanctissima revertitur, qui incommodis Domini de *Valkenburgh* ultra quam dici valeat provocatur. Vellet enim multis suæ peregrinationis casibus licet utilibus defuisse, fatoque contra Ducem militi dictis super negotiis astitisse. Quapropter fusis per Germaniam muneribus turbam convocare nititur, & ut dictum quodammodo militem restituat laborare. Qui etiam in Sanctæ Margaretæ vigilia cum *Willelmo* Comite Aquisgrani pro eodem negotio extitit, ubi multos Principes in ejus auxilium invitavit, tendens subito versus *Magontiam* pro patrui negotio, Treverensis videlicet Præsulis, contra de *Banne* Præpositum ad sedem *Magontiæ* postulati, volens ibidem civium vineas subvertere, vel quietam sedis possessionem patruo procurare, qui summi Pontificis afflatione assistente Præposito ipsi dicuntur resistere, verum deditionis tramite postea comparere. Et nota, quod Papa fato Præsuli sedem cum instantia

requi-

requirenti, nec tamen pristinam ante quietam hujus possessionem resignanti super cupiditate duorum Episcopatuum objectionem fecisse dicitur, dictum quoque Præsulem respondisse, quod eodem jure sibi duorum Episcopatuum regimen assumeret, quo idem Apostolicus Papatum & Imperium regere laboraret. Dicti interea Regis cum Duce dissensio tantis efferbuit, quod Hollandiæ Dominus vir utique pacificus quadam vice deditionem inter ipsos fieri procuravit, quorum arbitris octies mille grossorum libras Domino de *Valkenburgh* tribui, castrum quoque refici imperantibus Dux consentire renuit, quorum impetu invidiam Regis Franciæ nec non majorum in se omnium provocavit. Quorum hora Maguntinensium dissensio denuo efferbuit, ad quos obmissis præsentibus Rex Boemiæ tendere festinavit, multis diebus ibidem causa laborans patrui. Quorum studia proximi Novembris tempore nondum sentio terminari.

Eodem anno nativitatis videlicet Sacratissimæ Virginis crastino *Willelmus* Comes apud Hollandiam comparuit, cujus adventu turba nobilium exultavit. Quorum studio quædam apud *Haerlem* fiunt hastiludia feriis huic festo proximis celebrata.

Eodem anno quædam Treveris quodam cive contingunt mirabilia Cronicorum cedulis annotanda. Iste Burgensium ditissimus, verum usurariorum pessimus vice quadam febribus tangitur, cui diversis prædam sequentibus famulatur. Quorum præcipui minores ibidem fuerant, (1) qui suis post singula cimiteriis cadaver pessimum attrahebant, cujus depositione techa angulo quolibet accenditur. Quorum flamma dictorum fratrum domus quælibet annullatur.

Eodem anno prophetiæ Prophetarum Hispaniæ pro terræ motu & tempestatibus verificatæ sunt. Multæ namque urbes, varia quoque ædificia in locis montanis & superioribus corruerunt.

Eodem anno Lamberti festo *Willelmus* Comes apud *Hollandiam* comparuit suorum proventuum computationem exigens, quam sibi quisque Præpositus deliberatione congrua præsentavit. Quo

(1) Ex sepulturis etiam clero lucrum, ut plenius observavi *Man. ad jus Canon. tit.* 13.

Quo facto Mauritii festo versus *Leiden* tenditur, ubi casus *Johannis* de *Lichtenbergh* Comiti commissus sententiis terminatur. Istis itaque cum similibus apud *Hollandiam* terminatis *Willelmus* Comes VIII. Kal. Octobris versus *Flandriam* dirigitur, bis septem sui ordinis se Gandavensium miscens hastiludiis, pro Comitissæ illorum adventu primulo proclamatis. Iste ludus ut convenit Flandrensibus, aliarum quoque nationum nobilibus, summa devotione colitur, quorum inter omnes clementior *Willelmus* Comes Hollandiæ prædicatur, qui apertis utique januis summisque expensis cunctis escas tribuit, quos aut fames aut probitas invitavit.

Eodem anno secunda *Willelmi* Comitis filia de Juliaco videlicet Comitissa parentum absentia multum doluit, ad quam mater de Francia properavit dies festos secum agens plurimos jocis & muneribus imprægnatos. Quæ post hæc versus Hollandiam se dirigens à Domino Gelriæ honestissime suscipitur, nec non à Trajectensibus, ubi minimus ipsi servulus speciali munere veneratur.

Præsulis insigne tectum modo perditur igne
Trajecti, Guido gemitus novitate tibi do.
Hic destructorum minus arte dolens seniorum,
A specie cujus tamen errabit manus hujus
Pontificis vere, quia viva colens muliere
Non studet, ut veniant, quibus hic nova tegmina fiant.

Fata itaque Domina versus Hollandiam se dirigit, cujus adventu patriæ Communitas exultavit, nec immerito. Fiunt namque per eam convocatis nobilibus in omnium Sanctorum festis comessationes & lætitiæ, quæ ipsius absentia diebus plurimis non fuere. Eodem tempore assunt eidem Comitissæ satellites de torneamento apud *Compendium* laudes Comiti offerentes, nec non puerorum sponsalia, Ducis videlicet & Comitis scriptis & testibus innovata. Eodem tempore *Johannes* Episcopus variis debitorum angariis infestatus Zudensi Episcopo ejus videlicet suffraganeo omnium divinorum jurisdictionem studuit committere, atque cum ipso & aliis taliter ordinare, ut duo de proventibus librarum millia ejus victui cederent, reliqua vero

vero creditorum nutibus dissiparent. Sicque paulatim *Willelmus* Comes, ut supra, idemque Zudensis de Episcopatu se cernuntur intromittere, ut vix aliquando idem *Johannes* eos valeat amovere. Nota principium, respice finem. Eodem anno

Egmondæ monachis, quibus assunt munia pacis,
Ante Thomæ festum lux terna locum det honestum,
Atque chori grata propter nova tecta negata
Mense quasi deno, sit honor, sit copia pleno
Cornu Willelmo, cujus labor explicit almo
Tegmine constructo, dispensator fuit iste,
Cuncta Deo teste dispensans ordine recte.
Sique Thomæ dubites hyemis vice subtraho lites,
Quis fuga sit nostris per eum, qui præsidet astris,
Sive poli stellis, decor Egmondæ domicellis.

Fato proximis tempore *Willelmus* Comes apud Hollandiam comparuit, qui per totam hactenus hyemem pro concordia Principum Ducis videlicet & Domini de *Valkenburgh* laboravit, & frustra. Ducis enim oblatio Regi Boëmiæ non infigitur, cujus per cuncta suffragio causa Domini de *Valkenburgh* sustentatur, qui utique ut nunc liberius contra hostes disponitur, quam cum castrum de *Valkenburgh* maxima cura ejus custodiæ commendatur. Summis etenim eadem hyeme tempestatibus, ventis, & frigore provocatis versus partes Limburgensium se dirigit, ubi captis cum præda ad placitum plurimis tres villas, ut dicitur, præcipuas incidio suffocavit, quorum videlicet captivorum pretio, si Dux admitteret, castrum de *Valkenburgh* reformaret. Eadem quasi hora quidam Trajectensium sibi videlicet magis nocentium ejus itineri affuit, cujus sarcina mille libras Hollandicas vel amplius impetravit.

Eodem anno Lombardorum nequitiis Papæ muneribus subornatis quædam Ghelforum milia ad *Bauri* destinantur perniciem, qui veraciter omnes quadringentis Theutonicorum manibus trucidantur, *Baurus* vero ad *Boniventi* provinciam rediit, ubi dierum numero militavit, ejus vero socia, *Willelmi* videlicet Comitis

Comitis filia, versus Bauwariam dirigitur, ut illic partus tempore commodius sustentetur. Quales vero & quam varias *Johannes* Apostolicus & *Willelmus* Comes sibi invicem hoc tempore pro *Bauri* negotiis mittunt literas, scribi jam non præsumitur. Verum cum Deo propitio scripta pacem & concordiam inter fatos tribuerint, ostendetur.

Anno Domini CIↃ. CCC. XXX. &c. Inter maxima hujus temporis memorabilia lucide numerari poterit, Prælato sine causa dignitatis consueta subtrahi, nec non absque juris ordine ejusdem officio spoliari, velut ad præsens Abbas videlicet Sancti Pauli Trajectensis, qui proprio conventu hactenus quasi despectissime regitur, & per *Johannem* Pontificem pensione varia provocatur, quarum una modo negari dicitur. Quapropter & nunc ad inimicorum instantiam magis vi quam juris ordine per eundem Pontificem abjicitur, anuloque privatur. Ad cujus sedem mille librarum pensione promissa *Jacobus* quidam de *Colonia* trahitur. *Gherlandus* vero appellationem prosequens versus *Coloniam* tendere perhibetur, illic sui sanguinis incitando nobiles Archiepiscopum pro ipsius suffragio supplicantes.

Ejusdem anni Februario *Scolasticæ* videlicet virginis crastino diversarum civitatum incolæ deficiunt, quorum turres & habitacula tempestatum horroribus corruerunt, quarum una *Gandavum* extitit, quæ tamen magis dominorum interitu doluit quam domorum. Plures etenim, qui ejusdem civitatis majores extiterunt tota simul familia perierunt, pauperes vero vel humiles suis tute casulis latitantes maximas Deo gratias, quoniam evaserant, retulerunt. Hæc autem tempestas in multis civitatibus similia exercuit, parcensque pauperibus divites deglutivit. Væ ergo vobis divitibus.

Eodem anno Valentini martyris crastino *Willelmus* Comes de Francia veniens apud *Brabantiam* comparuit, ad quem ejus Domina de partibus Hollandiæ properavit. Cui statim occurrunt satellites vicina filiarum puerperia nuntiantes, quæ subito causa veritatis inquirendæ nuntios competentes nititur quærere, nec non illos tam ad Angliam quam ad Italiam cum gaudio destinare. Et juste cum gaudio: nam si dictæ ipsius filiæ, ut dicitur, impregnatæ fuerint, maresque tribuerint, fiducialiter sperare poterit, quod per summi gratiam avia Regum erit. Quæ autem major vel similis lætitia esse poterit Dominæ, quam Regum honeste

honeste procreatos visceribus natarum uberibus adhærere. Assunt similiter tali vice quædam literæ à *Bauro* venientes variam ipsius victoriam una cum morte *Nicholai* Romanorum Pontificis continentes. Quorum tenore & præcipue fati morte *Baurum* diligentes gavisi sunt, quorum præcipui *Willelmo* adhærentes Comiti extiterunt. Horum utique unus *Philippus* Francorum Rex fore dicitur, qui cotidie cum *Willelmo* Comite studet & discutit, qualiter *Baurus* ad *Johannis* Papæ gratiam pervenire possit, qui etiam eadem causa ad *Willelmi* Comitis instantiam se ad iter præparare dicitur, sed qua via vel quando hic vel ille properare voluerit ignoratur. Hujus vicino temporis principio videlicet Martii mensis dicta superius Domina ad partes Hollandiæ revertitur, ad cujus præsentiam apud *Haerlem* Præpositorum societas invitatur, quæ in illorum præsentia conjugis propositum propalare studuit, nec non ut ipsi subveniatur pro viatico singulos informare. Cujus clementia mentes tetigit omnium non solum Comiti consuete tribuentium; verum infinita quasi munera ab amicis & proximis impetrata. Omnes namque pietatem inspicientes Dominæ nituntur quasi plura quam postulat exibere. Negata namque sæpius Domino, sicut dicitur, in ipsius absentia ultro Dominæ tribuuntur, quæ tamen omnia ad conjugis manum Comitis videlicet perveniunt, quando cum eo versus Curiam turbæ nobilium viam quærunt. Et nota *Johannem* Papam & *Willelmum* Comitem varias sibi invicem misisse literas *Bauri* negotia continentes, pro cujus reconciliatione *Willelmus* Comes, si membrorum infirmitas cessaverit, personaliter ad Curiam tendere jam proponit, quam utique ad placitum, sicut dicitur, adjutorio Regis Franciæ consequitur. Quibus non solum gaudebit Italia, verum turba fidelium universa. Assit igitur divina pietas, monstrans quod Hollandiæ Principem tribuerit, qui mundo proficit universo. Hujus itaque transitus principium Sanctæ Gertrudis crastino Parisius cernitur, ubi turba nobilium hinc & inde accurrentium præparatur. Unde jam *Willelmus* comitatu pulcherrimo, juncto sibi Regis Franciæ germano, versus Provinciam tendere nititur, cujus quadam villula *Avinione* videlicet summus Pontifex hospitatur, ad quem pro causa superius fata gressus horum dirigitur, qui in conspectu tuo domine dirigi postulatur.

Eodem tempore patria Regis Arragoniæ paganis impetitur, ad

ad cujus auxilium dicto completo negotio *Willelmus* Comes totis viribus præparatur, quorum medio dictus Rex treugas biennii cum barbaris conficit, quibus *Willelmum* Comitem multis utique curis & laboribus elongavit.

Eodem anno inter Regem *Boëmiæ* & Comitem de *Bare* quædam dissensionis materia nascitur, quibus assignato die prælii amicorum diversitas invitatur, qui cum turmis ordinatissimis maxima utique invidia ad nominatam planitiem ex utraque parte tenderent, cædes quoque plurimas invicem facere proponerent, mandatum Regis Germaniæ causa Regis *Boëmiæ* se interposuit, bellumque præveniens pacem fecit.

Quo mox tempore adjutorio similiter Regis Germaniæ causa Domini de *Valkenburgh* eodem exercitu versus Brabantiam proponit tendere, & illam totis viribus infestare, ubi quidam prudentes infinitam utique Ducis vesaniam corrigentes paucis personis se nituntur intromittere, nec non decreto *Willelmi* Comitis cum eodem pacifica tractare, cui salvis salvandis talis pro emenda pensio adjicitur, qua Dux in ipsius omniumque suorum amicitiam revocatur.

Eodem tempore *Willelmus* Comes, qui maximis veraciter expensis, octingentis videlicet equitibus, frustra versus Curiam se direxerat, revertitur. (1) Frustra quidem diximus, quoniam sibi omnibusque suis Papæ præsentia denegatur. Restantibus etenim ab itineris sui termino dietis circiter tribus occurrunt, qui præmissi fuerunt, qui sibi percepta breviter nuntiabant, videlicet quod Papa ipsum nec audire, nec videre voluit, & forte quia ipsum tanta venturum multitudine percunctavit, & quia pontes fluminum destrui præceperat, per quos ejus fieri transitum præsumebat. Unde *Willelmus* converso itinere quasi cum impetu versus Franciam dirigitur, Regi gesta nuncians, qui ultra quam scribi valeat commovetur, Papæ scribens ut dicitur, quod *Willelmi* Comitis incongruis magis quam propriis irretitur. A quo *Willelmus* Comes accepta licentia

(1) Continuatio Chronici Guillelmi de Nangis ad Ann. CIↃ. CCC. XXIX. *in fin. Comes Hannoniæ Guillermus existens in Claromonte civitate Arverniæ, missis Ambassiatoribus ad Papam, & per eos audiens ejus adventum non esse gratum Papæ, indignatus contra eum vehementer ad propria remeavit.*

licentia versus *Hollandiam* dirigitur, cui in B. Servatii vigilia cum gaudio præsentatur. Et juste cum gaudio: quoniam si ad Curiam hac vice pervenisset, ut proposuit, omnibus ipsum sequentibus carceris ergastulum occupasset. Papa enim multa armatorum milia vocari præceperat, quibus calcatis forte fluminibus poterat infestari. Eodem quasi tempore idem *Willelmus* versus *Bauri* loca proposuit tendere, sibique prædictorum negotia denudare. Cujus iter *Bauri* præpeditur satellite Domini descensum versus Germaniam nuntiante. Unde *Willelmus* suspenso modicum tramite tandem ad villam, quæ *Vrankenvoerd* dicitur, tendere studuit, ubi *Bauri* præsentiam III. Nonas Junii recognovit.

Eodem tempore duo milites Avinionensi Curia venientes *Willelmum* Comitem quærebant cernere, dictisque processibus Apostolicum excusare, quos nec videre nec audire voluit, sed adjecit: *Quod eorum Dominum meis didici fecisse Nuntiis, faciam utique & suis, dicant tamen illi, qui ipsos destinat, & se Papam vocat, quod licet me alias despectum habuit, suam quoque mihi præsentiam negavit, quod me quandoque videbit velit nolit.* Quibus auditis confusi sunt milites omni festinatione ad Apostolicum redeuntes. *Willelmus* vero Comes multis illico diebus *Bauro* jungitur. quorum consiliis quid actum fuerit proximis ibidem Baptistæ sollempniis ignoratur. Cujus crastino ejusdem *Willelmi* Domina Hollandiæ videlicet Comitissa *Egmondæ* se præbuit, ubi reliquias Sanctissimi Adalberti una cum filio devotissime visitavit. Iste filius tali tempore XII. annos habuisse dicitur, qui post patris imperia judex justus fieri postulatur.

Eodem tempore *Willelmi* Comitis filia *Bauri* thalamis sociata *Theoderico* Abbati quasdam destinat literas de verbo ad verbum taliter eloquentes: *Margareta Dei gratia Romanorum Imperatrix semper Augusta viro Abbati Egmondensi suo & Imperii devoto dilecto salutem & bonorum omnium incrementum, Gestientes semper nostros Imperii zelatores devotos nostrarum prosperitatum fieri participes, vobis, quem hujusmodi novimus, per latorem præsentium, familiarem nostrum, ad gaudium invitamus, quia die Sabbathi ante Ascensionem Domini filius sanus & incolumis divina opitulante clementia natus est nobis. De cujus ortu lætentur fideles, exultent Imperii zelatores devoti, magnificante nobiscum omnipotentiam creatoris. Bene valete.*

Iste annus cum Philosopho quasi disputare nititur, ejus quoque fructi-

fructibus hujus Dialecticam infirmare. Illo etenim ex humore & calore omnia nasci scribitur, isto autem vero supra modum sicco, æstatis quoque tempore nimis frigido fructus siccissimi tribuuntur. Erat utique hæc æstas tanti frigoris tantique horroris, quod monachorum pellicia diebus veraciter paucissimis deponuntur. Aliquis tamen malo fuit usus in illo, quod muscæ & pulices consuetis vexandi officiis non utuntur.

Quare autem *Baurus*, ut supra scribitur, ad *Germaniam* redierit, *Lombardiamque* dimiserit, multis quæritur, quorum quæstio diversis diversa sentientibus diversimode figuratur. Quidam enim defectum pecuniæ, alii robustorum Germaniæ, tertii accessum divitis Austriæ causam tribuunt extitisse. Quorum primi veraciter verum dicerent, si suis assertionibus *Castrutii* nequitiam tetigissent. Iste *Bauro* specialissimus, tuo Papa numine subornatus, *Bauri* nuntiis se intromittere nititur, promittens pecuniæ sufficientiam reportare, qui *Bauro* fraudem faciens non solum in quærendis deficit, verum etiam omnia, quæ prius quæsita fuerant, deportavit. Hujus thesauri spoliatione, atque futurorum sibi præventione *Baurus* suis deficiens tantum angitur, quod dimissis, ut dicitur, Italicis Germanos visere commovetur, ubi ad eum subito turba Principum confluxerat, quorum pacificis intendebat, quorum etiam afflatione quædam formantur litteræ *Johanni* Apostolico pro *Bauri* commodis destinatæ, quibus & insertum dicitur, quod si idem Apostolicus decretum non mutaverit, *Baurum* quoque velut hactenus vexaverit, sciat quod omnia, quæ sibi fecerit, amplius quoque eadem Germaniæ Principibus faciet universis. Quorum tempore, Benedicti videlicet translatione *Willelmus* Comes *Bauro* dimisso versus Hollandiam dirigitur, cui in festo *Margaretæ* virginis præsentatur. Eodem tempore solis transitu in medio Zodiaco existente, luna quoque tricesima ejus cursui linealiter accurrente, solis eclipsim in divisionis Apostolorum crastino, die similiter Lunæ vidimus. Quinta post hæc feria *Willelmus* Comes Hollandiam deserens una cum conjuge versus Hannoniam dirigitur, quorum semita semper in conspectu tuo, Domine, dirigi postulatur. Horum namque discretio cum pietate erga subditos ad plenum diffamari non sufficit. Quapropter & illis, non solum familia, verum quævis ipso-

rum

rum patria benedicit. Vix enim unquam istis deficientibus creabuntur similes subditorum ut isti negotia omni pietatis studio procurantes. Horum utique tempore summa pax apud Hollandiam cernitur, quoniam devictis apud *Zirixcee* Flamingorum copiis nunquam post istorum tempore ad quid arma valeant indagatur.

Assunt hac vice quidam clerici *Bauri* Curia venientes ejusque rescriptis possessa per *Johannem* Apostolicum beneficia postulantes. Quorum possessores cum sua defenderent, se quoque institutos legitime proclamarent, Papa adversariorum replicatione quasi hæreticus confunditur, quod etiam ipsorum instrumentis annotatum publice legebatur. Scripsit enim *Baurus Jacobum* de *Cathorco* esse hæreticum, & ad omnia ecclesiasticorum officia minus dignum. Quapropter & beneficia, quæ ipse contulerat dictis clericis tanquam vacantia conferebat.

Eodem anno plurima multitudo Sarracenorum ex Africa transiens per angustum mare in Hispaniam magnam in Christianos exercuit plagam, intendens quam olim perdiderat recuperare Hispaniam, qui Christianorum populo atque fidelium gente de diversis mundi partibus accurrente bellis durissimis repressi sunt, quorum uno xv. & amplius milia corruerunt, fidelium veraciter numero ter solum quingentis laude pulcherrima demolitis, ubi inter victores, & ad patriam cum victoria redeuntes paucos novimus, Dominum vero de *Assinghen* commendamus. Et nota quod Rex Scotorum personaliter ad hæc loca venire decreverat, qui morte præventus cor suum illico quodam deferri milite procurabat, qui miles quadam lite cum beati Jacobi Antistite corruit, qui Antistes anno præterito de gentibus mirabiliter triumphavit.

Eodem anno Romanorum Antipapa, qui supra minus congrue dicebatur mortuus, propriæ humilitatis conscientia provocatus versus *Avinionam* se dirigit, quærens *Johannis* Apostolici gratiam, quam invenit. Benignissime namque suscipitur, & quasi alter Apostolicus à Papa & Cardinalibus nuncupatur. Nec est, qui crederet, si non vidisset, quod tanta pietas, quantam fato exibet, in *Johanne* Apostolico extitisset. Competenti namque familia ad Cameram & ad mensam ab eo recipitur secretorum conscius, quod nulli Cardinalium exibetur.

Eodem anno aurea per cunctas disponentis secula terras

 Satur-

Saturni tempora rediisse cernimus, genus quoque præcipuum numismatis extitisse. Nam sicut quodam potentiore minor proscribitur, ita & hoc tempore nummus argenteus aurea relegatur, ubi veraciter multi rurales & pauperes, quorum sine dubio parentes vix unquam aurum viderant, aureis habundabant. Ego similiter *Willelmus* procurator ut nunc ecclesiæ Egmondensis fatis affui, ea quoque experientia didici. Extitit enim mihi sæpe levius libras auro fundere, quam duos vel tres solidos nummis argenteis exhibere, ubi ** *Oratii* ** auctorem argentum auro vilius innuentem quodammodo defecisse conspicitur. Despectis namque in foro aureis mercator argentum offerens advocatur.

Eodem anno nova apud Angliam confusio cernitur, quia Regina filium quodammodo deserens, Regem videlicet, cuidam militi sociatur, quæ etiam modis omnibus arcem eum rebus quærere dicitur, quibus cadente filio fortuna militis exaltetur, cujus stultitia Regi quadam vice proditur, qui multo plura quam aures tribuerant, oculis perscrutatur. Nocte etenim quadam ad matris properans thalamum invenit eodem lectulo nuda nudum. Quibus inter cetera omnem patriæ tristitiam patris quoque cum nece miseriam obtulisse dicitur, & militem cum matris custodia captivasse. Hic est Dominus *de mari mortuo*, qui cum Regina proscriptus fuerat, & cum eadem de partibus Hollandiæ versus Angliam, ut supra scribitur, properabat. Cujus utique mors statim foribus assisteret, si speciei cum quantitate qualitas non deesset. Hæc itaque Regina, quæ summo honore ab exilio revertitur, patriæ redditur, maximo, ut nunc, dedecore in patria propriis tamen stultitiis annullatur, Et juste. Ipsa namque Reginam Franciæ quondam † perdidisse dicitur, cujus intuitu duobus vivis militibus pellis miro modo usque ad mortem inciditur, cui ut nunc eadem mensura, quam tunc tribuerat, mensuratur. Et ecce ut fati militis breviter compleatur miseria ejusque nequitia concludatur, omnem per pœnas effigiem in ipsius exerceri corpore, quæ *Hugoni Dispenser*, cujus tortor extitit, prius illata percipitur à lectore. Sicut enim ille maxima confusione distrahitur, distractus suspenditur, sic & iste. Caput etiam eodem castro verum novo stipite sublimatur, ubi etiam Regina pro majori ipsius confusione cum sola criminis conscia quadam cellula clauditur, de qua

† al. prodidisse.

** Horat. lib. 1. Epist. 1. vers 52. ** Leg. auctoritatem.

qua ad ejus placitum horis quasi singulis dicta facies intuetur. Et nota de militis hujus nequitiis ejus conscientiam per singula denudantis unum veraciter extitisse, ipsum anno præterito de Scotis infinitam quasi pecuniam, ut dominum proderet, ipsisque consilio assisteret suscepisse. Alias *Johannes* Hannoniæ, qui paratissimo exercitu tunc Anglicis affuit, & cotidie contra hostes tendere proposuit, voluntati satisfaceret, quia præsentem Scotorum familiam Christi adjutorio debellaret. Hic itaque traditor causa extitit, quare post incendia & rapinas, maximas quoque Regis Anglorum expensas, salvo quasi suorum numero Scotus ad propria se recepit.

Eodem anno diversis ad Rhenum partibus non erat germen in vineis, æstatis frigore, ceteris quoque tempestatibus annullatis. Unde vitis primitiæ, quæ circa Lamberti apparere consueverant, vix sequentis anni Februario universaliter per patrias apparebant. Quorum infortunio diversa hominum species tangitur, verum *Alemannica* præcipue, quæ per ubertatem vineæ sustentatur.

Imbribus & ventis quasi confundi modo sentis
Quamque orbis partem, maris unda tumens fugit artem,
Qua capitur piscis lugereque flumina discis,
Subtracta nave, qua vina vel omne sauve
Accurrunt genti procul horum sade manenti.
Arva timentque fore sine florum semper honore,
Cum desint tractus aratri vel semine jactus,
Hæc & adhuc plura facit ætheris actio dura.

Eodem anno *Bauro*, sicut scriptum est, redeunte, sua quoque apud *Lombardiam* negotia claro minus ordine concludente, *Johannes* Rex Boemiæ miles veraciter nobilissimus versus *Lombardiam* comitatu pulcherrimo dirigitur. Qui primis ibidem subito civitatibus honestissime suscipitur, & ultra Alpium cacumina cum gaudio deportatur. Ubi tam Ghelfis quam Ghibelinis ultro præficitur, & paucis exceptis, omnibus, ut dicitur, civitatibus, & præcipue quatuordecim *Bauro* resistentibus dominatur, quarum opulentior dum Bernensi Comite Ghibelinorum videlicet Principe vexaretur, & rumor de adventu Regis Boemiæ

miæ audiretur, litteras formare ſtuduit, & Regem ut ſibi in adjutorium veniat ſupplicare. Qui Gibelinos à dictæ civitatis vexatione compeſcens, & ad illam ſine dilatione properans honeſtiſſime & quaſi pro domino ſuſcipitur, oblato ſibi cum clavibus munere, cujus pretium nemo ſibi aſtantium poterat numerare. Quod Rex ſtatim ex integro præcepit reſtitui, (1) & pictam unam à ſecum venientibus non teneri, qui apertis illico januis convivia celebraſſe dicitur, & non ſolum hujus civitatis incolas, verum omnes ejus per circuitum probitatem audientes ad ipſius amicitiam provocaſſe.

Anno Domini cIↃ. ccc. xxxi. Comes Flandriæ circa Pontiaſeſtum haſtiludia *Brugis* proclamari fecerat, ad quæ univerſa circum circa nobilitas tendere proponebat. Qui ludus, ut præſumitur, cauſa non modica ad *Bruxellam* Brabantiæ trahitur, ubi *Willelmus Willelmi* Comitis filius primum thalamis ſociæ Ducis videlicet filiæ ſociatur. Eadem quaſi hora *Johannes* Hannoniæ frater videlicet *Willelmi* Comitis Hollandiæ perfectiſſima nobilium multitudine verſus *Hiſpaniam* dirigitur, ubi peſſima *Turcorum* acie populus Chriſto ſerviens infeſtatur. Cujus ſocietas circa quantitatem quingentorum ſcilicet numero breviter tangitur, qualitas vero triginta frenis auro fulgentibus prolixius commendatur. Quem *Philippus* Francorum Rex tardare voluit, ut dicitur, & ad ſui tranſitus tempora, ut ſecum properet, impetrare, ſed fruſtra, quoniam nec prece nec pretio per horam ab itinere divellitur, cujus tranſitu devictis Chriſti gratia ad placitum hoſtibus honoretur. Et nota quod *Joannes* Hannoniæ multis expenſis magniſque laboribus ad præfatas dyabolorum partes ſe dirigens treugas quoque annales apud *Robertum* Cyciliæ fati videlicet filium paganorum procuratas muneribus inveniens abſque conflictu revertitur, cujus tamen voluntas quam ſanctiſſima facti numero reputatur.

Eodem tempore nobis per quendam de Curia ſcribitur, quali adhuc vehementia *Johannes* Apoſtolicus contra *Ludovicum* Bauwariæ provocetur. Eſt enim interdicti & excommunicationis

(1) Minutiſſima hæc monetæ ſpecies. Charta Guillelmi Comitis Forcalcarii apud du Cange: *Quicunque à* xx. *ſolidis ad quantitatem* xx. *librarum in bonis habuerit, pro qualibet libra unam pictam ſolvat.* ** Vide ſupra pag. 561.

tionis in universitates & in personas quascunque ut nunc lata sententia, quæ in Dominica ante festum purificationis beatæ virginis ad fati citationem in Franconiam devenere. Insuper omnis mendicantium conventus per Alemanniam, qui postquam dicta ad eos pervenerunt, vel ne perveniant fecerint, ad mandatum *Bauri* vel ejus Officialium divina prophanaverint, vel in terris propter eum interdictis celebraverint, sunt omnibus privilegiis & exemptionibus prædicandi, confessiones audiendi, mortuos sepeliendi, & omnibus aliis libertatibus denudati, & personæ singulares excommunicatæ, non ab alio quam à Romano Pontifice nisi in mortis articulo absolvendæ. Eodem modo clerici & laici eos ad hujusmodi admittentes sunt excommunicati & universitates interdictæ. Supponuntur etiam ex tunc dicti mendicantes jurisdictioni ordinariæ sub potestate suorum nichilominus permanentes. Contra quos ex mandato Papæ Patriachæ, Archiepiscopi, Episcopi, & hæreticorum inquisitores alii procedent secundum statuta canonum & privilegia inquisitoribus concessa tanquam contra hæretici fautores, & de hæresi suspectos, nec eis uti suis privilegiis dicti Patriarchæ & alii post permittent. Quibus etiam dijudicatio *Michaelis* generalis quondam ministri *Minorum* ordinis suorumque sequatium ob hoc inserta fuerat, (1) qua Christum & Apostolos, in his, quæ habuerant, nullum jus proprietatis habuisse, sed † usum fructum tantummodo asserebant. † al. usum facti.

Eodem anno Aprilis veraciter principio *Willelmus* Comes de Francia veniens apud Hollandiam comparuit, tendens subito versus Zelandiam, ubi majorem patriæ discordiam multis annis

(1) Imo erant, qui negabant habuisse eos usumfructum, aut jus utendi fruendi. Et hos Papa damnavit. Vita tertia Joannis Papæ XXII. apud Baluzium: *declaravit edicto, quod in posterum pertinaciter affirmare Christum & ejus Apostolos nihil habuisse in speciali, nec non in communi, hæreticum sit censendum &c. Item pertinaciter affirmare, quod Christo ejusque Apostolis in his, quæ ipsos habuisse scriptura sacra testatur, nequaquam jus ipsis utendi competierit, nec illa vendendi donandive jus habuerint &c. erroneum & hæreticum declaravit &c.* Franciscani erant, qui ajebant id, ut stabilirent hac ratione & religiosam paupertatem & ordines mendicantium, exemplo Christi dictantes contentos eos rerum usu, quas populi liberalitas in eosdem conferret. Sed id multis displicuit, Dominicanis inprimis, qui in alia ibant omnia. Nic. Burgund. *lib. 2. hist. Bavar.*

annis Domini *Wulfardi* propagatam intuitu utriusque partis præsentia declinavit. Quo facto versus Hannoniam infirmus rediit, ubi illum Dominus *Theodericus* Abbas decentior *Egmondensis* causa sui cœnobii mense, qui *Junius* dicitur, visitavit. Et nota quare *Baurum* superius claro minus ordine de *Lombardia* rediisse scripsimus, ejusque turpiter ibidem negotia ingratitudine videlicet contraxisse, quoniam beneficii accepti immemor filios fidelissimi sibi Principis, ipsi quoque per multa tempora expensarum copiam tribuentes, post patris obitum vexare studuit, & pro quadam exactionis nequitia captivare. Quorum supplicio major ejus confusio per *Lombardiam* nascitur, paucos tamen incitans, quoniam Imperator studia negligens Veneris tantummodo exercere stultitiam gratulatur. Quo quasi deficiente Rex Boemiæ tali studio per *Lombardiæ* partes dirigitur, quo Germaniæ probissimis de die in diem ejus societas augmentatur, quorum numero Dominus de *Valkenburgh* societate pulcherrima misceri dicitur, cujus cum reditu recuperatio videatur. Qualiter autem processus Regis Boemiæ Apostolico placeat ex illo perpenditur, quod ejus affatus & facies Regis nuntiis denegatur. Hi namque cum apud *Carpentraes* existerent, & Papæ vesaniam per præmissos attenderent, reputatis quasi pro nichilo negotiis ad Dominum redeunt, cui breviter cuncta itineris nota fiunt. Quorum rumore Rex modicum ut audivimus tangitur, ejus namque præsentia tota quasi *Lombardia* jocundatur. Papa vero hoc casu multum desipuit. Rex namque, ut dicitur, salva honestate Imperii sibi obedire voluit, petens ab eo consilium, qualiter sublatis rancoribus procederet, tranquillitatem fidelibus & pacem ecclesiæ procuraret.

Eodem anno clemens Domina Hollandiæ videlicet Comitissa causa filiæ, Reginæ scilicet, pulcherrimo comitatu de Juliaco videlicet Comite, & de *Voerne* præclaro milite suisque sequacibus, quadringentos veraciter equos ducentibus, in Angliam devehitur, ubi donis & tripudiis largo tempore veneratur. Sed quia Propheta teste extrema gaudii luctus occupat; eadem vice

de Voerne miles pulcher juvenisque, parente
Ipsius astante, ludos hastis pueriles
Tractans conflictu perit, implens omnia luctu.

Eodem

Eodem anno

Principe Flandrorum tibi Francia Rex numerari
Postulat atque dari nummos, trenis populorum,
Quos Cassel misit consumptos, utque sibi sit
Hic procurata tellus, fratri sociata
Robberti nupta, Comitis patrui, minus apta.
Quo patriæ dantur, veluti præscripta loquuntur.

Eodem anno

Maguntinensis populus causa Treverensis
Præsulis hunc abicit, qui postremo benedicit.
Quapropter mille per Pontificem locus ille
Turmis vexatur, ubi lis brevis esse petatur
Ore beatorum, quod si lis aut furor horum
Prolixus fieret, Cæsar frustra sibi quæret
Teutbonica gente pia Romanis velut ante
Hic qui perdentur, quibus arma geri probibentur.

Eodem anno

Pellitur impure per te Princeps tibi Dane
Regni tellure, quod jura jubent sit inane,
Ut timor aut pietas, quibus exultat prior ætas,
Prævia majori, tribuenda secunda minori.
Quapropter gentes quædam Rheno venientes
Sunt infestantes, Regi minus apta creantes,
Turbine bellorum, quibus assunt arma Deorum.

Eodem anno cruce signatis apud Prusiam dira sorte paganis occurritur. Nam de ipsorum fratribus decem ** duodenes occiduntur, quorum lictores non sine luctu ad propria redeunt, quoniam Regis Boemiæ suffragio tam in campo quam in itinere multa milia perdiderunt, & hoc ipsorum Regis vitio, qui

** Duodeni.

treugas ſervare noluit, quas perſonaliter apud fratres multis precibus cum inſtantia procuravit.

Eodem anno miles quidam apud Zelandiam *Symon* de *Marckenburgh* nomine die quadam de domo ſua curru tranſiens, medioque itinere ad aquæductum perveniens equis recalcitrantibus ſervum increpuit, & ut equos in nomine dyaboli moveat exclamavit. Quibus leviter tranſeuntibus ventoſus turbo ſtatim comparuit, qui malignos ſpiritus ſub avium ſpecie præſentavit, ubi ſalvo cum equis famulo miles de curru projicitur, cujus cadaver continuo fœtidiſſimum reperitur. Qui eodem curru ad hoſpitium retrahitur, fracta ſibi turbine lancea, quæ ſecum quaſi pro conſuetudine ferebatur, cujus cuſpis illæſis, ut dicitur, veſtibus in jacentis corpore reperitur. Hæc autem breviter movimus, ut oppreſſores pauperum timore ſaltem modico moveantur. Eodem anno

Fiunt rumores, quîs tanguntur meliores,
Ut Rex Francorum quod ad urbem Teutbonicorum
Notam vi tendet ſceptro dyademaque prendet
Cæſaris: hi vere modicum veri tribuere.
Fert quoque blaſphemus, quod nobilis ille Boëmus
Cauſa Prælati de Valkenburgh vocitati
Ad Brabantinos tendit bellis peregrinos
Actus tractando, quibus aſſunt aſtra negando.
Primum tardavit furor & vis Teutbonicorum,
Ultimus expavit fidei perverſa ſuorum,
Quos daret hic tergo cujus magnum datur ergo.

Anno Domini CIƆ. CCC. XXXII. hyemis pars præterita frigore caruit, quæ in Circumciſionis feſto magnis cum fulgure tonitruis in ventis & pluvia perſonavit. Fertur hoc tempore Regem Francorum *Philippum* pro communi ad terram ſanctam paſſagio laborare, duoſque ad Apoſtolicum miſiſſe Epiſcopos, qui crucem nomine ſuo ſuſciperent, ſibique & ſubditis apportarent, Regis votum cum fidelitate nuntiantes, & proteſtationem cum juramentis pro ipſo facientes, quod Deo propitio infra biennium iter ad terram ſanctam arripiet, & Turcorum ſuperbiam

superbiam vi confundet. Quapropter *Willelmus* Comes Papæ permissione dictique Regis ordinatione ad *Baurum*, qui apud Franconiam extitit, & ibi Imperatoris officia exercuit, tendere nititur, ut pace quadam inter ipsum & dictos facta ipse similiter viam salutis arripiat, & omnis fidelium populus armiger Christi fiat. Sedit autem *Baurus* potentialiter & inaudito more pro tribunali in eodem loco, astantibus sibi cunctis quasi Alemanniæ Principibus, ubi inter cetera *Metensem* civitatem pleno judicio omni libertate privavit, cives condempnavit, objiciens eos omnibus per circuitum tanquam hostes, & inimicis capitalibus, si esse poterunt nequiores. Simili modo *Henricus* Imperator *Robertum* Cyciliæ apud *Pisas* omni dignitate privavit, cujus sententiam Clemens V. suis Decretalibus, *Pastoralis* videlicet *capit.* revocavit. *Baurus* vero ut supra dictis soceri diversa inseruit, quorum orationes risus mollior terminavit. *Willelmus* autem Comes tali reversus itinere versus Franciam dirigitur. Post hæc ad partes properans Zelandiæ mense qui Martius nuncupatur.

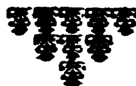
Eodem anno *Henricus* Coloniensis Episcopus *Bauri* quondam negotia, velut supra scribitur, persecutus de medio tollitur, cujus infula vir litteratus & nobilis frater videlicet de *Juliaco* Principis *Walraven* nomine decoratur. Eodem anno *Jacobus* de *Colonia*, qui *Gerlando* depulso supra ad Sancti Pauli Abbatiam apud *Trajectum* trahitur III. Kal. Aprilis apud sacrum montem quodam juvene causa equi occiditur, qui juvenis *Helyas* de *Woudenbergh* appellatur.

Eodem tempore *Willelmus* Comes apud Middelburgh Zelandiæ podagræ morbis impetitur, cujus pigritia per mensem & amplius quasi immobilis detinetur. Quorum tempore maximus apud Brabantiam tumultus oritur: terræ namque circuitus duobus Franciæ videlicet & Boemiæ Regibus, Treveris atque Leodii Pontificibus, ceteris quoque multis Principibus cum Domino de *Valkenburgh* ad Ducis ignominiam venientibus occupatur. Quo audito *Willelmus* Comes licet multum debilis gestario se imponi præcipit, & Ducis vultui præsentari, ut qui causis & occasionibus non poterat saltem consilio subveniret. Cujus filium ne socero, Duci videlicet, competenti turma, ut proposuit, subveniat, avunculus Rex scilicet Franciæ, quasi in vinculis detinebat. Dux itaque hostium animositates consi-

deratis, suorumque comparative desidiam non ignorans ad vallem quandam adversariis quasi inaccessibilem toto simul exercitu tendere nititur, ubi post pauca non modicis pluviarum stillicidiis infestatur. Qui & cotidie ab hostibus rapinis & incendiis circumcirca debacantibus, ut ad planitiem bello congruam de latibulis veniat invitatur. Qui utique summo impetu Marti se committeret, si Comes *Willelmus* videlicet Hollandiæ non adesset. Hic cum suis festinatione & noctis crepusculo veniens vigiliarumque custodibus occurrens hostis creditur, armis impetitur, qui magno evadens periculo membris familiæ vulneratur. Ipse vero nichilominus Ducis honesta diligens fratrisque pericula, qui cum adversariis aderat, intuens lites præpedire nititur, & pro concordia laborare. Ad cujus instantiam guerra per duos menses suspenditur, quorum medio apud Compendium in præsentia Regis Franciæ pro pacis materia disputatur.

Eodem tempore *Reynoldus* Comes Gelriæ sororem Regis Angliæ duxit in conjugem, quorum nuptiæ diebus plurimis valde sollempniter apud *Novimagium* celebrantur. Eodem tempore completa mense Maji Egmondensis ecclesiæ materia Dominus *Theodericus* Abbas utique piissimus Domini *Hermanni* sui monachi instantia provocatus, ejusdem videlicet ecclesiæ custodis, & ad hoc opus, centum libras Turonensium tribuentis, eosdem famulos pro lignis dormitorii mittere studuit; quos anno IV. mense Julii pro lignis ecclesiæ destinavit. Eodem anno mulier quædam apud *Egmond* in die translationis beati *Adalberti* ibidem patroni more consueto caseum faciens, suisque compressionibus coagulum glutinans, liquorem effundere nititur, ubi seri color modicus, verum sanguinis dimidium sextarii reperitur. In quo strages multorum pronosticari poterit. Nos autem petimus Deum cum patrono nostro eisdem miraculis venerari.

E X P L I C I T.

CON-

CONCLAVE ULTRAJECTINUM

QUO

PRINCEPS ULTRAJECTINUS

ET

DIOECESIS ANTISTES

conſtitutus

FREDERICUS

MARCHIO DE BADEN

Anno CIↃ. CCCC. XCVI.

CON-

CONCLAVE ULTRAJECTINUM

QUO

Princeps Ultrajectinus & diœcesis Antistes constitutus

FREDERICUS

MARCHIO DE BADEN

Anno CIↃ. CCCC. XCVI.

Ex Chartulario majoris ecclesiæ Trajectensis.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis Patris & Filii & Spiritus Sancti Amen. Anno à nativitate Dni nostri Jesu Christi CIↃ. CCCC. XCVI. indictione quarta decima, die vero Jovis vicesima prima mensis Aprilis, Pontificatus Sanctissimi in Christo patris & Dni nostri Dni *Alexandri* divina providentia Papæ sexti anno quarto, Venerabiles & egregii viri Dni Decani majoris, Sancti Salvatoris, & beatæ Mariæ, ac Vice-decani Sancti Petri & Sancti Johannis, Capitulaque & Canonici quinque ecclesiarum Trajectensium unum Capitulum generale ecclesiarum prædictarum repræsentantes & facientes, in domo Capitulari majori dictæ majoris ecclesiæ Trajectensis generali Capitulo ad infra scripta peragenda specialiter ut moris est convocato & indicto de mane hora Capitulari consueta, in mei *Michaelis Keyen* de *Breda* clerici Leodiensis diœcesis Notarii publici testiumque infra scripto-

Copia processus electionis Dni Frederici de Baden Episcopi Trajectensis.

ſcriptorum ſpecialiter ad hoc vocatorum & rogatorum præſentia perſonaliter & Capitulariter congregati & conſtituti, per os venerabilis & egregii viri Dni *Ludolphi* de *Veno* utriuſque juris Doctoris, Decani dictæ Majoris eccleſiæ Trajectenſis, dixerunt & propoſuerunt, ſeu dici & proponi fecerunt inter alia in effectu: Quod cum ad præſens eccleſia Trajectenſis per obitum bonæ memoriæ *Davidis*, dum vixit, Epiſcopi Trajectenſis die ſexta decima præſentis menſis *Aprilis* in Caſtro ſuo *Duerſteden*, ſicut Altiſſimo placuit, vita functi, Paſtoris ſolatio eſſet deſtituta, atque vacaret, & ad Prælatos & Canonicos Capitulares earundem eccleſiarum in ſacris ordinibus conſtitutos, vacante eccleſia Trajectenſi, hujuſmodi futuri Epiſcopi Trajectenſis electio ſeu poſtulatio, jus eligendi ſeu poſtulandi eundem tam de jure, quam ex antiqua & à memoria hominum citra & ultra legitime præſcripta conſuetudine, ſpectaret & pertineret, ſpectatque & pertineat, ipſique Decani & Capitulum intendant & velint una cum aliis Prælatis & Canonicis ibidem tunc non exiſtentibus, electioni ſeu poſtulationi hujuſmodi de jure aut conſuetudine intereſſe debentibus & volentibus, ad electionem ſeu poſtulationem futuri Epiſcopi Trajectenſis rite & legitime quantum in eis fuerit procedere, intelligerent quoque corpus præfati quondam *Davidis* Epiſcopi Trajectenſis eccleſiaſticæ ſepulturæ nondum traditum eſſe, idcirco ut ad electionem ſeu poſtulationem hujuſmodi rite procedere poſſent, omnibus melioribus modo, via, jure, cauſa, & forma, quibus melius & efficacius potuerunt & debuerunt, fecerunt, conſtituerunt, & deputarunt ſuos veros, certos, legitimos & indubitatos procuratores, Syndicos, ſeu actores, factores, negotiorumque ſuorum infra ſcriptorum geſtores, ac Nuntios ſpeciales & generales, ita tamen quod ſpecialitas generalitati non deroget, nec è contra, videlicet venerabiles & circumſpectos viros Magiſtros *Adrianum Ram* utriuſque juris Doctorem majoris, *Albertum Schuerſack* beatæ Mariæ eccleſiarum prædictarum Canonicos ibidem præſentes, & onus Syndicatus & procurationis hujusmodi in ſe ſponte ſuſcipientes & receptantes, ac infra ſcripta ſe facturos fide promittentes, videlicet ipſorum Dnorum conſtituentium nomine & pro eis Magnificum & ſtrenuum militem Dnm *Philippum Baſtardum* de *Burgundia* fratrem naturalem dicti quondam

dam *Davidis* Episcopi defuncti castrum prædictum de *Duersteden* tenentem accedendi, eumque debita cum instantia exhortandi & requirendi, ut corpus præfati quondam *Davidis* Episcopi in eodem castro adhuc detentum, quantocius posset, ecclesiasticæ traderet sepulturæ, ne ex diutina mora sepelitionis hujusmodi, quæ de jure & laudabili consuetudine expectari consuevit, antequam ad electionem seu postulationem novi Pontificis procedatur, ipsis Dnis Prælatis & Capitulo generali in electione seu postulatione futuri Episcopi aliquando præjudicium generari posset, desuper quoque illius mentem & animum explorandi, ac responsum & deliberationem reportandi, & generaliter omnia alia & singula, quæ in præmissis & circa ea necessaria fuerint, quæ ipsimet Dni constituentes facerent, seu facere possent, si præmissis omnibus & singulis præsentes & personaliter interessent, etiamsi talia forent, quæ mandatum exigerent magis speciale, quam præsentibus est expressum. Promittentes insuper iidem Dni constituentes michi Notario publico supra & infra scripto tanquam publicæ & autenticæ personæ rite & legitime stipulanti & recipienti vice & nomine omnium & singulorum quorum interest, intererit, aut interesse poterit quomodolibet, se ratum, gratum atque firmum perpetuum habituros totum id & quicquid per dictos suos Syndicos seu procuratores actum, factum, dictum, gestum, procuratumve fuerit in præmissis seu quolibet præmissorum, relevando nichilominus Syndicos seu procuratores suos hujusmodi ab omni onere satisdandi, judicio sisti, & judicatum solvi, sub hypotheca & obligatione omnium & singulorum bonorum suorum, mobilium & immobilium, præsentium & futurorum, ac sub omni juris & facti renunciatione ad hoc necessaria pariter & cautela. Super quibus præmissis omnibus præfati Dni constituentes per os dicti Dni Decani Trajectensis sibi à me Notario publico infra scripto unum vel plura publicum seu publica fieri petierunt atque confici instrumentum vel instrumenta, Acta fuerunt hæc Trajecti anno, indictione, mense, die, hora, loco, & Pontificatu suprà scriptis, præsentibus ibidem venerabilibus & egregiis viris Dnis *Ludovico* de *Momfoort* majoris, & *Gerardo* de *Turri* Sancti Petri Trajectensium ecclesiarum prædictarum Canonicis ** non Capitularibus, & honorabili viro *Theodrico* de *Malsen* Nuncio ecclesiæ Trajectensis jurato & præbendato, testibus ad præmissa vocatis specialiter atque rogatis.

** Canonici alii Capitulares, alii non item. Matth. Introd. ad jus Canon. lib. 1. Tit. 18.

Die vero vicesima secunda mensis Aprilis Dni *Adrianus Ram* majoris & *Albertus Schuersack* Beatæ Mariæ Trajectensium ecclesiarum prædictarum Canonici Syndici & procuratores supradicti coram præfatis Dnis Decanis, Vicedecanis, Canonicis, & Capitulis in Capitulo generali propterea, ut moris est, specialiter indicto congregatis in domo Capitulari majori hora Capitulari consueta personaliter constituti eisdem Dnis Decanis & Capitulo per os præfati Magistri *Adriani Ram* retulerunt, quod ipsi nomine procuratorio & syndicatus & ex parte Decanorum & Capituli generalis prædictorum heri paulo ante horam cœnæ supradictum D. *Philippum Bastardum* de *Burgundia* ante & prope castrum de *Duersteden* personaliter apprehensum amicabiliter & debita cum instantia rogarunt & requisiverunt, ut corpus præfati quondam Dni *Davidis* Episcopi Trajectensis fratris ipsius dum viveret naturalis quantocius ecclesiasticæ traderet sepulturæ, ex quo jam quamplures dies transacti essent, infra quos ipsum decenter, ut Episcopum sepeliri decet, merito ecclesiasticæ sepulturæ tradi potuisset & debuisset, timerentque Dni Decani, Vicedecani, & Capitulum prædicti, qui infra tempus à jure eis præfixum, ad electionem seu postulationem futuri Episcopi Trajectensis procedere intenderent & vellent, ipsis ex diutina mora sepelitionis hujusmodi præjudicium generari posse circa electionem seu postulationem hujusmodi, distulissentque iidem Dni Decani, Vicedecani, & Capitulum huc usque in hujusmodi electionis seu postulationis negotio quicquam attemptare seu procedere, aut illud inchoare, propter non sepelitionem corporis prædicti, *Quodque* præfatus D. *Philippus* ab eis sic rogatus & requisitus respondit, quod hactenus laborasset, ut corpus dicti quondam Dni *Davidis* Episcopi decenter & solemniter omni qua decet reverentia ecclesiasticæ traderet sepulturæ. Sed ex quo nec in civitate Trajectensi nec in locis circum vicinis reperiri possent ad prædictam sepelitionem solemniter faciendam necessaria & requisita, misisset, ad nundinas Bergenses actu exeuntes pro omnibus necessariis & requisitis antedictis. Et antequam illa emi & reperiri possent, nonnulli adhuc dies laberentur, attamen quod diligentiam suam facere vellet circa expeditionem hujusmodi negotii sepulturæ sibi possibilem. Qua quidem relatione sic facta Dni Decani, Vicedecani, & Capitulum generale supradicti nescientes.

tes, quid mora tam longa sepelitionis hujusmodi designare posset, ac timentes nichilominus eis præjudicium aliquod generari in electione seu postulatione prædictis, illamque aliquo modo turbari aut impediri posse, iterum de novo eosdem Dnos *Adrianum Ram* & *Albertum Schuersack* Canonicos præsentes & acceptantes omnibus modo, via, jure, causa, & forma, quibus melius & efficacius potuerunt & debuerunt, fecerunt, constituerunt, & deputaverunt suos, veros, certos, legitimos, & indubitatos Syndicos & procuratores, actores, factores, negotiorumque infra scriptorum gestores & Nuncios speciales & generales, ita tamen quod specialitas generalitati non deroget, nec contra, ad rogandum & debita cum instantia requirendum denuo eundem D. *Philippum Bastardum* de *Bourgundia* in præsentia mei *Michaelis Keyen* de *Breda* clerici, Notarii publici, & testium ad hoc specialiter vocandorum, ut corpus dicti quondam Dni *Davidis* dum viveret Episcopi Trajectensis, naturalis fratris sui, quantocius ecclesiasticæ tradere vellet sepulturæ, ex quo jam plures dies ab obitu, ejusdem Dni Episcopi transacti essent usque in præsens, ubi sextus ipsius obitus agitur dies, infra quos eum decenter, ut Episcopum sepeliri decet, merito ecclesiasticæ sepulturæ tradere debuisset, timerentque iidem Dni Decani, Vicedecani, & Capitulum generale, qui infra tempus à jure eis præfixum ad electionem seu postulationem futuri Episcopi Trajectensis procedere intenderent & vellent, ex diutina mora sepelitionis hujusmodi præjudicium eis generari posse circa electionem seu postulationem hujusmodi, nec non ad protestandum, quod per ipsos Dnos Decanos, Vicedecanos, & Capitulum non staret, neque stetit, quo minus corpus dicti quondam Davidis Episcopi jam dudum decenter & honorifice ecclesiasticæ tradidissent sepulturæ, & si illud haberetur decenter adhuc sepeliretur, *Quodque* ipsi non erunt in culpa moræ hujusmodi, ac propterea non vellent eandem moram sibi in aliquo præsertim quoad electionem seu postulationem prædictam faciendam aliquo modo præjudicari debere, attentis diligentiis per eos factis prædictis. De quo etiam iidem Dni Decani, Vicedecani, & Capitulum generale ibidem expresse protestabantur, & generaliter omnia & singula in præmissis & circa ea necessaria faciendum, dicendum, gerendum,

dum, exercendum, & procurandum, quæ ipsimet Dni constituentes facerent seu facere possent, si præmissis omnibus præsentes & personaliter interessent, etiamsi talia forent, quæ mandatum exigerent magis speciale, quam præsentibus est expressum, Promittentes insuper iidem constituentes michi Notario publico supra & infra scripto tanquam personæ publicæ & auctenticæ rite & legitime stipulanti & recipienti vice & nomine omnium & singulorum quorum interest, intererit, aut interesse poterit quomodolibet in futurum, se ratum, gratum, atque firmum perpetuo habituros totum id & quicquid per dictos suos Syndicos & procuratores actum, factum, dictum, gestum, & procuratum fuerit in præmissis seu quolibet præmissorum, Relevantes nichilominus Syndicos seu procuratores suos hujusmodi ab omni onere satisdandi, judicioque sisti, & judicatum solvi, sub hypotheca & obligatione omnium, & singulorum bonorum suorum mobilium & immobilium, præsentium & futurorum, ac sub omni juris & facti renuntiatione ad hoc necessaria pariter & cautela. Super quibus præmissis omnibus & singulis præfati Dni constituentes per os dicti Decani Trajectensis sibi à me Notario publico infra scripto unum vel plura publicum seu publica fieri petierunt atque confici instrumentum & instrumenta. Acta fuerunt hæc Trajecti anno, indictione, mense, die, hora, & Pontificatu suprascriptis, præsentibus ibidem honorabilibus viris Magistris *Theoderico* de *Malsen* Nuncio jurato & Jacobo *Hermanni Quant* Vicario perpetuo dictæ ecclesiæ Trajectensis testibus ad præmissa vocatis pariter & rogatis.

Eodem die Veneris vicesima secunda mensis Aprilis hora sexta vel circiter ante cœnam Dni *Adrianus Ram* & *Albertus Schuersack* Canonici, procuratores, & Syndici supradicti nomine procuratorio & Syndicario hujusmodi coram supradicto Dno *Philippo Bastardo* de *Bourgundia* in mei *Michaelis Keyen* clerici, Notarii publici, quem de eorum constitutione ad faciendum infra scripta Notarium me hoc annuente rogatum dixerunt, testiumque infra scriptorum ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum præsentia, personaliter ante & prope castrum *Duersteden* constituti, eundem Dnm *Philippum* nomine quo supra per os præfati Magistri *Adriani Ram* rogarunt, & debita cum instantia requisiverant, ut corpus dicti quondam Dni *Davidis*

Epis-

Episcopi nondum ecclesiasticæ sepulturæ traditum quantocius ecclesiasticæ tradere vellet sepulturæ, ex quo jam plures dies ab obitu ejusdem *Davidis* Episcopi transacti essent, ubi sextus nunc obitus agitur dies, infra quos decenter eum merito ecclesiasticæ sepulturæ tradidisset, ex quo dicti Decani, Vicedecani, & Capitulum intendentes & volentes intra tempus à jure eis præfixum ad electionem seu postulationem futuri Episcopi Trajectensis procedere timent ex diutina mora sepelitionis hujusmodi præjudicium & multa pericula circa electionem seu postulationem hujusmodi eis generari posse. Quibus rogatione & requisitione sic per præfatos Adrianum & Albertum factis dictus Dns *Philippus* in effectu respondit eisdem, quod ipse heri eis desuper dedisset responsum, quod merito eis sufficere deberet, aliudque responsum pro tunc eis dare nescivit. Quo facto iidem Dni *Adrianus* & *Albertus* Syndici & procuratores quo supra nomine coram eodem Dno *Philippo* per os ejusdem Dni *Adriani Ram* protestabantur solempniter & expresse, quod per præfatos Dnos Decanos, Vicedecanos, & Capitulum non stabat nec staret, quominus dictum corpus hujusmodi jam dudum decenter traditum fuisset, & si ipsi illud haberent, traderent ecclesiasticæ sepulturæ, quodque mora hujusmodi non esset nec provenisset ex eorum culpa, & propterea non deberet merito eis quoquo modo esse nociva, neque ipsi vellent illam sibi in aliquo præsertim quoad electionem seu postulationem prædictam faciendum & ad illam procedendum nocivam fore, aut sibi præjudicare posse aut debere, attentis diligentiis & requisitione per eos factis supradictis. De & super quibus præmissis omnibus & singulis Dni *Adrianus* & *Albertus* Canonici Syndici & procuratores supradicti nomine quo supra sibi à me Notario publico supra & infra scripto unum vel plura publica fieri petierunt atque confici instrumentum & instrumenta. Acta fuerunt hæc anno, indictione, mense, die, hora, & loco proxime supradictis, præsentibus ibidem honorabilibus & honestis viris *Adriano Jacobi* & *Henrico Beyer* de *Rhenen* Clericis ac *Ottone Henrici* van *Elsweert* & *Wilhelmo* de *Asch* laycis Trajectensis diœcesis testibus ad præmissa vocatis specialiter atque rogatis.

Die vero Sabbati vicesima tertia dicti mensis Aprilis supradicti Dni *Adrianus Ram* & *Albertus Schuersack* Canonici ac Syndici

dici & procuratores supradicti coram præfatis Dnis Decanis, Vicedecanis, & Capitulo generali quinque ecclesiarum Trajectensium propterea ut moris est specialiter indicto & congregato in domo Capitulari minori ecclesiæ Trajectensis de mane hora Capitulari consueta personaliter constituti eisdem Dnis Decanis, Vicedecanis, & Capitulo per os præfati Magistri *Adriani Ram* retulerunt, quod illi Syndicatus & procuratorio nomine supradicto heri hora sexta vel circa paulo ante horam cœnæ supradictum D. *Philippum* Bastardum de *Bourgundia* ante & prope antefatum castrum de *Duerstedem* personaliter apprehensum amicabiliter rogarunt, & debita cum instantia requisiverunt, ut corpus dicti quondam *Davidis*, Episcopi dum vixit Trajectensis, nondum ecclesiasticæ traditum sepulturæ, quantocius ecclesiasticæ tradere vellet sepulturæ, ex quo jam plures dies ab obitu ejusdem quondam Dni Episcopi transacti essent, infra quos eum decenter merito sepulturæ tradere debuisset, & ipsi Dni Decani, Vicedecani, & Capitulum intendentes & volentes infra tempus à jure eis præfixum ad electionem seu postulationem futuri Pontificis Trajectensis procedere timerent ex prædicta mora sepelitionis hujusmodi præjudicium aliquod seu periculum circa electionem seu postulationem hujusmodi generari posse, *Quodque* rogatione & requisitione sic per eos factis dictus Dns *Philippus* eis respondit, quod ipse pridie eis in præsentia eorum super requisitione hujusmodi dedisset responsum, quod merito eis sufficere debuisset, & aliud eis responsum dare desuper nesciebat. Quo facto ipsi nomine Syndicatus & procuratorio quo supra ibidem coram eodem Dno *Philippo* de *Bourgondia* expresse protestabantur, quod per præfatos Dnos Decanos, Vicedecanos, & Capitulum non stetit, neque staret, quominus corpus hujusmodi jam dudum decenter traditum fuisset, & si ipsi id haberent, traderent ecclesiasticæ sepulturæ, *Quodque* mora sepelitionis hujusmodi non esset ex eorum culpa, & propterea non deberet eis merito esse nociva, neque ipsi vellent illam sibi in aliis præsertim quoad electionem & postulationem prædictas faciendum & ad illas procedendum fore nocivam, aut sibi præjudicare posse aut debere, attentis diligentiis & requisitione per eos factis supradictis. Qua relatione sic ut præmittitur per eosdem Dnos *Adrianum Ram* & *Albertum Schuersack* Canonicos, Syndicos, & procura-

curatores antedictos facta, iidem Dni Decani, Vicedecani, & Capitulum gesta per illos, uti ea facta retulerunt, rata & grata habuerunt, & laudaverunt, ac protestationem per eosdem, ut supra, factam expresse de novo renovaverunt, protestantes quod per eos non stetisset, neque staret, quominus corpus prædictum ecclesiasticæ jam dudum sepulturæ traditum fuisset & traderetur. De & super quibus præmissis omnibus & singulis prælibati Dni Decani, Vicedecani, & Capitulum per os præfati Decani Trajectensis sibi a me Notario publico infra scripto unum vel plura publicum seu publica fieri petierunt atque confici instrumenta. Acta fuerunt hæc anno. indictione, mense, die, hora, loco, & Pontificatu proxime præscriptis, præsentibus ibidem dicto *Theodrico* de *Malsen* Nuncio præbendato, & honorabili viro Dno *Gysberto Gysberti* de *Montfoort* Vicario antedictæ ecclesiæ Trajectensis, testibus ad præmissa vocatis specialiter atque rogatis.

Quibus omnibus & singulis sic ut præmittitur peractis iidem Dni Decani, Vicedecani, & Capitulum generale, adhuc ut præfertur Capitulariter congregati, Capituloque ad infra scripta facienda propterea specialiter ut moris est convocato & indicto, habita aliquali deliberatione super electione seu postulatione futuri Episcopi Trajectensis celebranda & facienda, & processu desuper instituendo, per os supradicti Dni *Ludolphi* de *Veno* Decani in mei Notarii publici supra & infra scipti testiumque ad hoc vocatorum præsentia dixerunt & asseruerunt, quod ipsi cuperent summo ex corde corpus dicti quondam Dni *Davidis* Episcopi ecclesiasticæ traditum esse sepulturæ, & quia non stetisset neque staret per eos, quominus hoc factum fuisset atque fieret, ipsique circa hoc omnem debitam fecissent, & majorem, siquam scirent, diligentiam facerent, essetque ulterior mora sepelitionis hujusmodi, & propter illam diuturnior inchoationis processus ad electionem seu postulationem futuri Episcopi, ipsiusque processus mora eis valde periculosa ac posset fieri & esse præjudicialis, idcirco ipsi de his protestantes intenderent & vellent præjudiciis & periculis hujusmodi præcavere, cum ipse quondam *David* Episcopus jam sex diebus & ultra vita functus & propterea ecclesia Trajectensis Pastoris regimine destituta esset. Idcirco omnibus melioribus modo, via, jure, causa & forma, quibus melius & efficacius potuerunt & de-

debuerunt diem tertiam decimam mensis Maji proxime futuram, scilicet crastinum Ascensionis Dni nostri Jesu Christi, & horam Capitularem ejusdem diei de mane solitam & consuetam cum continuatione omnium dierum & horarum sequentium, quousque electionis seu postulationis hujusmodi negotium expeditum foret, & domum Capitularem majoris ecclesiæ Trajectensis, in qua electiones seu postulationes Episcoporum tempore occurrente hactenus semper fieri consueverunt, concorditer statuerunt & præfixerunt, ad electionem seu postulationem futuri Episcopi Trajectensis celebrandam, & ad alia peragenda, quæ ad ipsius electionis seu postulationis negotium qualitercumque spectare & attinere dinoscerentur. Et propterea ad citationes contra omnes & singulos, qui electioni seu postulationi futuri Episcopi Trajectensis de jure vel consuetudine interesse possent, vellent, & deberent, tam in civitate Trajectensi præsentes seu residentes, quam ab illa absentes, & in ea pro nunc non residentes, de quibus eis constabat, aut constare poterat, ut à dicta civitate absentes, qui tamen infra Coloniam constituti erant & moram traherent, videlicet Venerabilem in Christo patrem & Dominum Dnm *Conradum* Dei gratia Episcopum Osnabrugensem, Præposituram Sancti *Lebuini* Daventriensis & Archidiaconatum in ecclesia Trajectensi in commendam ad vitam obtinentem, nec non Venerabiles & egregios viros Dnm *Johannem Kerckhoff* Sancti Martini Embricensis, *Henricum* de *Wellis* Sanctæ Walburgis Arnhemiensis, *Vincentium* de *Eyll* Sancti Plechelmi Aldenzalensis ecclesiarum Præpositos, & in dicta ecclesia Trajectensi Archidiaconos, nec non *Johannem* de *Heesboem* Præpositum & Archidiaconum Sancti Petri, *Henricum* de *Lotting* Decanum Sancti Johannis, *Johannem Knyf* majoris, *Johannem Lensf*, *Johannem Baers*, *Johannem Vos* Sancti Salvatoris, *Godefridum Pympare*, *Johannem* de *Nispen*, *Henricum Braem* Sancti Petri, *Johannem* de *Diepbolt*, *Gosuinum* de *Lotting* Sancti Johannis, *Johannem Listige*, *Johannem Oekell*, *Heydenricum* de *Beverwaerde* beatæ Mariæ ecclesiarum Trajectensium prædictarum Canonicos ad una cum eisdem de futuri electione seu postulatione Episcopi Trajectensis & ipso electionis seu postulationis negotio modo debito, tractandum, eligendum, seu postulandum & prosequendum, aliasque & alia faciendum, in & sub formis, prout & quemadmodum

modum in patentibus citationum literis sigillorum supradictarum quinque ecclesiarum Trajectensium appensione munitis, & per me *Michaelem Keyen* Notarium supra & infra scriptum munitis & signatis inferius in præsenti processu & actis hujusmodi de verbo ad verbum insertis plenius continetur & habetur, decreverunt & emitti mandaverunt. De & super quibus præmissis omnibus & singulis prælibati Dni Decani, Vicedecani & Capitulum generale per os præfati Dni Decani Trajectensis sibi à me Notario publico infra scripto unum vel plura publicum seu publica fieri petierunt atque confici instrumentum & instrumenta. Acta fuerunt hæc anno, indictione, mense, die, hora, loco, & Pontificatu præscriptis, præsentibus ibidem præfato Magistro *Theodrico* de *Malsen* Nuncio præbendato, & honorabili viro D. *Martino Johannis* Vicario perpetuo supradictæ ecclesiæ Trajectensis, testibus ad præmissa vocatis specialiter atque rogatis.

Tenores vero citationum decretarum, de quibus supra fit mentio, sequuntur ordine, & sunt tales. Et primo tenor citationis generalis Nuncio jurato & præbendato directæ, & per eum candelabris & valvis quinque ecclesiarum Trajectensium affigendæ, sequitur & est talis.

Decani Majoris, Sancti Salvatoris, & beatæ Mariæ, ac Vicedecani Sancti Petri & Sancti Johannis, & Capitula ecclesiarum Trajectensium discreto viro *Theodrico* de *Malsen* Nuncio ecclesiæ Trajectensis jurato Salutem in Domino & nostris infra scriptis firmiter obedire mandatis. Cum recolendæ memoriæ *David* quondam Episcopus Trajectensis die sexta decima præsentis mensis Aprilis, quod non sine grandi mentis amaritudine referimus, naturæ solvendo debitum spiritum suum suo reddidit creatori, unde eccclesia ipsa Trajectensis pastoris solatio noscitur destituta, Nos vero attendentes diuturnam & longam ipsius eccclesiæ vacationem fore periculosam, hinc est, quod nos tibi in virtute sanctæ obedientiæ committimus & mandamus, quatenus visis & acceptis præsentibus accedens successive ad dictarum majoris, Sancti Salvatoris, Sancti Petri, Sancti Johannis, & beatæ Mariæ Trajectensium nostrarum ecclesiarum choros, & inibi ad candelabrum cujuslibet chori, & deinde ad valvas uniuscujusque ecclesiarum prædictarum, locis videlicet ad id deputatis & consuetis ex parte nostra voces, moneas, & requiras, omnes & singulos in negotio infra scripto

de jure aut consuetudine interesse habentes, ac habere volentes seu putantes, quos nos etiam tenore præsentium vocamus, monemus, atque requirimus, quatenus die tertia decima mensis Maji proxime futura, quæ erit in crastino Ascensionis Dni nostri Jesu Christi mane hora Capitulari consueta cum continuatione omnium dierum, & horarum sequentium, quousque negotium hujusmodi infra scriptum fuerit expeditum, Trajecti ad domum Capitularem majorem dictæ majoris ecclesiæ Trajectensis veniant & compareant una nobiscum de futuri electione aut postulatione Pontificis tractaturi aut processuri. Alioquin ipsis diutius non expectatis, nec ulterius etiamsi prædictus terminus prorogatus fuerit convocatis, in hujusmodi electionis seu postulationis negotio, ut præmittitur, tractabimus & procedemus ipsorum absentia non obstante, cum intimatione tali videlicet, quod si forte aliqua legitima aut justa causa impediti in dicto termino non poterunt interesse, & velint alicui Concanonicorum nostrorum Capitularium vices suas committere, aliquem ad nostram præsentiam transmittant, qui super impedimento hujusmodi juxta generalis statuta Consilii nobis fidem faciat. Diem vero executionis tuæ & quid in præmissis feceris nobis fideliter referas. Datum Trajecti sub dictarum quinque ecclesiarum nostrarum Trajectensium appensione sigillorum anno à nativitate Dni CIↃ. CCCC. XCVI. mensis Aprilis die vicesima tertia. *Michael Keyen* de *Breda* Notarius de mandato scripsit.

Tenor vero citationis Dno Episcopo Osnaburgensi, Præposito Daventriensi &c. directæ sequitur, & est talis: *Reverendo* in Christo Patri & Domino Dno Conrado Dei & Apostolicæ sedis gratia Episcopo Osnaburgensi ac Præposito ecclesiæ Sancti Lebuini Daventriensis, Archidiacono in ecclesia Trajectensi, Decani majoris, Sancti Salvatoris, & beatæ Mariæ, ac Vicedecani Sancti Petri & Sancti Johannis, & Capitula ecclesiarum Trajectensium Salutem in Christo salutis authore. Cum recolendæ memoriæ *David* quondam Episcopus Trajectensis die sexta decima præsentis mensis Aprilis, quod non sine grandi mentis amaritudine referimus, naturæ solvendo debitum suum suo creatori reddiderit spiritum, Nos nolentes, quod ecclesia Trajectensis Pastoris solatio diutius existat destituta diem tertiam decimam mensis Maji proxime futuram, quæ erit in crastino Ascensionis Dni nostri Jesu Christi,

Christi, & horam Capitularem de mane cum continuatione omnium dierum & horarum sequentium, quousque electionis aut postulationis negotium fuerit expeditum, concorditer præfiximus ad electionem seu postulationem futuri Pontificis celebrandam, & ad alia peragenda, quæ ipsius electionis aut postulationis negotium contingere dinoscuntur. Ut igitur Reverenda paternitas vestra ignorantiam prætendere nequeat, eidem præfixionem hujusmodi duximus intimandam, vocantes & citantes eandem Reverendam paternitatem vestram, quatenus dictis die & hora cum omnibus diebus & horis sequentibus, quos eidem Reverendæ paternitati vestræ tenore præsentium assignamus, ad domum Capitularem majorem majoris ecclesiæ nostræ Trajectensis antedictæ veniat una nobiscum de futuri electione aut postulatione Pontificis in ipso electionis seu postulationis negotio debito tractatura & processura, Alioquin eadem vestra Reverenda paternitate non expectata, nec ulterius etiamsi prædictus terminus prorogatus fuerit convocata, in hujusmodo electionis aut postulationis negotio procedemus ejusdem Paternitatis vestræ absentia non obstante. Si vero ipsa Reverenda paternitas vestra aliquo justo impedimento in dicto termino electionis seu postulationis nostræ hujusmodi non poterit interesse, & velit alicui Comprælatorum aut Concanonicorum nostrorum Capitularium vices suas committere, ad nostram præsentiam Nuncium sufficientem & ydoneum transmittat, qui super impedimento hujusmodi juxta generalis statuta Consilii nobis instrumentaliter fidem faciat. Datum Trajecti sub appensione sigillorum quinque ecclesiarum nostrarum antedictarum, Anno à nativitate Dni 1496. mensis Aprilis die vicesima tertia. *Michael Keyen* de *Breda* Notarius de mandato scripsit.

Tenor verocitationis Dno *Johanni* ** *Hoesboom* Præposito Sancti Petri Trajectensis & pluribus aliis Prælatis Canonicis quinque ecclesiarum Trajectensium directæ sequitur & est talis: Decani majoris, Sancti Salvatoris, & beatæ Mariæ, ac Vicedecani Sancti Petri & Sancti Johannis, Capitula ecclesiarum Trajectensium, dilectis in Christo *Johanni Hoesboom* Sancti Petri Trajectensis, *Johanni Kerkhoff* Sancti Martini Embricensis, *Henrico* de *Wellis* Sanctæ Walburgis Arnhemensis, *Vincentio* de *Eyll* Sancti Plechelmi Aldenzalensis ecclesiarum Præpositis, & in

** Supra *Hoesboom.*

dicta ecclesia Trajectensi Archidiaconis, *Henrico* de *Lotting* Decano Sancti Johannis, *Johanni Knyff* majoris, *Johanni Lenss*, *Matthiæ Baers* Sancti Salvatoris, *Johanni* de *Nispen*, & *Godefrido Pymparè* Sancti Petri dictarum ecclesiarum Trajectensium Canonicis nostris, & eorum cuilibet, Salutem in Christo salutis authore: Cum recolendæ memoriæ *David* quondam Episcopus Trajectensis die sexta decima præsentis mensis Aprilis, quod non sine grandi mentis amaritudine referimus, naturæ solvens debitum spiritum suum suo reddiderit creatori, Nos nolentes quod ecclesia Pastoris existeret solatio diutius destituta hodie Capitulariter in domo Capitulari ecclesiæ majoris Trajectensis præfatæ congregati diem tertiam decimam mensis Maji proxime futuri, quæ erit in crastino Ascensionis Dni nostri Jesu Christi, & horam Capitularem de mane cum continuatione omnium dierum & horarum sequentium, quousque electionis seu postulationis negotium fuerit expeditum, concorditer præfiximus ad electionem seu postulationem futuri Pontificis celebrandam, & ad alia peragenda, quæ ipsius electionis seu postulationis negotium contingere dinoscuntur. Nequis igitur ignorantiam prætendere queat, vobis & vestrum cuilibet præfixionem hujusmodi duximus intimandam vocantes & citantes vos & quemlibet vestrum, quatenus dictis die & hora cum omnibus diebus & horis sequentibus, quos vobis & vestrum cuilibet tenore præsentium assignamus, ad domum Capitularem majorem ecclesiæ majoris Trajectensis antedictæ veniat & compareat, ac quilibet vestrum veniat & compareat una nobiscum de futuri electione seu postulatione Pontificis & in electionis seu postulationis negotio modo debito tractaturus & processurus. Alioquin vobis aut quolibet vestrum non expectatis, nec ulterius etiamsi dictus terminus prorogatus fuerit convocatis, in hujusmodi electionis seu postulationis negotio tractabimus & procedemus vestra aut cujuslibet vestrum absentia non obstante. Si vero vos aut aliquis vestrum aliquo justo impedimento impediti vel impeditus non poteritis seu poterit in dicto termino interesse, & velitis seu velit alicui Concanonicorum nostrorum Capitularium vices vestras aut suas committere, ad nostram præsentiam Nuncium vestrum aut suum specialem & ydoneum transmittatis & transmittat, qui super impedimento hujusmodi juxta generalis Con-

Consilii statuta nobis instrumentaliter fidem faciat. Datum Trajecti sub dictarum nostrarum quinque ecclesiarum Trajectensium appensione sigillorum. Anno à Nativitate Dni 1496. mensis Aprilis die vicesima tertia. *Michael Keyen* de *Breda* de mandato scripsit.

Tenor citationis Dno *Johanni* de *Diepholt* Canonico Sancti Johannis Trajectensis & tribus aliis Canonicis &c. directæ sequitur & est talis: Decani majoris, Sancti Salvatoris, & beatæ Mariæ, & Vicedecani Sancti Petri & Sancti Johannis & Capitula ecclesiarum Trajectensium dilectis in Christo *Johanni* de *Diepholt* Sancti Johannis, *Johanni Lisbighe*, *Johanni Oekell*, & *Heydenrico* de *Beverweerde* beatæ Mariæ Trajectensium Ecclesiarum Concanonicis nostris, & eorum cuilibet in solidum, Salutem in Christo salutis authore. Cum recolendæ memoriæ *David* quondam Episcopus Trajectensis die sexta decima præsentis mensis Aprilis, quod non sine grandi mentis amaritudine referimus, naturæ solvens debitum spiritum suum suo reddidit creatori, Nos nolentes quod ecclesia Trajectensis Pastoris existeret solatio diutius destituta hodie in domo Capitulari majori majoris Ecclesiæ Trajectensis præfatæ Capitulariter congregati diem tertiam decimam mensis Maji proxime futuram, quæ erit in crastino Ascensionis Dni nostri Jesu Christi, & horam capitularem de mane cum intimatione omnium horarum & dierum sequentium, quousque electionis seu postulationis negotium fuerit expeditum, concorditer præfiximus ad electionem seu postulationem futuri Pontificis celebrandam, & ad alia peragenda, quæ præsens electionis aut postulationis negotium contingere dinoscuntur. Ut igitur ignorantiam prætendere nequeatis, vobis & vestrum cuilibet præfixionem hujusmodi duximus intimandam, vocantes & citantes vos & vestrum quemlibet, quatenus dictis die & hora cum omnibus diebus & horis sequentibus, quos vobis & vestrum cuilibet tenore præsentium assignamus, ad domum Capitularem majorem ecclesiæ majoris Trajectensis antedictæ veniatis & compareatis, & quilibet vestrum veniat, una nobiscum de futuri electione seu postulatione Pontificis & in ipso electionis seu postulationis negotio modo debito tractaturus & processurus. Alioquin vobis & quibuslibet vestrum non comparentibus non expectatis, nec ulterius etiamsi dictus terminus prorogatus fuerit, convocatis, in hujusmodi electionis seu postulationis negotio

dicta ecclesia Trajectensi Archidiaconis, *Henrico* de *Lotting* Decano Sancti Johannis, *Johanni Knyff* majoris, *Johanni Lenss*, *Matthiæ Baers* Sancti Salvatoris, *Johanni* de *Nispen*, & *Godefrido Pymparè* Sancti Petri dictarum ecclesiarum Trajectensium Canonicis nostris, & eorum cuilibet, Salutem in Christo salutis authore: Cum recolendæ memoriæ *David* quondam Episcopus Trajectensis die sexta decima præsentis mensis Aprilis, quod non sine grandi mentis amaritudine referimus, naturæ solvens debitum spiritum suum suo reddiderit creatori, Nos nolentes quod ecclesia Pastoris existeret solatio diutius destituta hodie Capitulariter in domo Capitulari ecclesiæ majoris Trajectensis præfatæ congregati diem tertiam decimam mensis Maji proxime futuri, quæ erit in crastino Ascensionis Dni nostri Jesu Christi, & horam Capitularem de mane cum continuatione omnium dierum & horarum sequentium, quousque electionis seu postulationis negotium fuerit expeditum, concorditer præfiximus ad electionem seu postulationem futuri Pontificis celebrandam, & ad alia peragenda, quæ ipsius electionis seu postulationis negotium contingere dinoscuntur. Nequis igitur ignorantiam prætendere queat, vobis & vestrum cuilibet præfixionem hujusmodi duximus intimandam vocantes & citantes vos & quemlibet vestrum, quatenus dictis die & hora cum omnibus diebus & horis sequentibus, quos vobis & vestrum cuilibet tenore præsentium assignamus, ad domum Capitularem majorem ecclesiæ majoris Trajectensis antedictæ veniat & compareat, ac quilibet vestrum veniat & compareat una nobiscum de futuri electione seu postulatione Pontificis & in electionis seu postulationis negotio modo debito tractaturus & processurus. Alioquin vobis aut quolibet vestrum non expectatis, nec ulterius etiamsi dictus terminus prorogatus fuerit convocatis, in hujusmodi electionis seu postulationis negotio tractabimus & procedemus vestra aut cujuslibet vestrum absentia non obstante. Si vero vos aut aliquis vestrum aliquo justo impedimento impediti vel impeditus non poteritis seu poterit in dicto termino interesse, & velitis seu velit alicui Concanonicorum nostrorum Capitularium vices vestras aut suas committere, ad nostram præsentiam Nuncium vestrum aut suum specialem & ydoneum transmittatis & transmittat, qui super impedimento hujusmodi juxta generalis Con-

Consilii statuta nobis instrumentaliter fidem faciat. Datum Trajecti sub dictarum nostrarum quinque ecclesiarum Trajectensium appensione sigillorum. Anno a Nativitate Dni 1496. mensis Aprilis die vicesima tertia. *Michael Keyen* de *Breda* de mandato scripsit.

Tenor citationis Dno *Johanni* de *Diepholt* Canonico Sancti Johannis Trajectensis & tribus aliis Canonicis &c. directæ sequitur & est talis: Decani majoris, Sancti Salvatoris, & beatæ Mariæ, & Vicedecani Sancti Petri & Sancti Johannis & Capitula ecclesiarum Trajectensium dilectis in Christo *Johanni* de *Diepholt* Sancti Johannis, *Johanni Lisbighe*, *Johanni Oekell*, & *Heydenrico* de *Beverweerde* beatæ Mariæ Trajectensium Ecclesiarum Concanonicis nostris, & eorum cuilibet in solidum, Salutem in Christo salutis authore. Cum recolendæ memoriæ *David* quondam Episcopus Trajectensis die sexta decima præsentis mensis Aprilis, quod non sine grandi mentis amaritudine referimus, naturæ solvens debitum spiritum suum suo reddidit creatori, Nos nolentes quod ecclesia Trajectensis Pastoris existeret solatio diutius destituta hodie in domo Capitulari majori majoris Ecclesiæ Trajectensis præfatæ Capitulariter congregati diem tertiam decimam mensis Maji proxime futuram, quæ erit in crastino Ascensionis Dni nostri Jesu Christi, & horam capitularem de mane cum intimatione omnium horarum & dierum sequentium, quousque electionis seu postulationis negotium fuerit expeditum, concorditer præfiximus ad electionem seu postulationem futuri Pontificis celebrandam, & ad alia peragenda, quæ præsens electionis aut postulationis negotium contingere dinoscuntur. Ut igitur ignorantiam prætendere nequeatis, vobis & vestrum cuilibet præfixionem hujusmodi duximus intimandam, vocantes & citantes vos & vestrum quemlibet, quatenus dictis die & hora cum omnibus diebus & horis sequentibus, quos vobis & vestrum cuilibet tenore præsentium assignamus, ad domum Capitularem majorem ecclesiæ majoris Trajectensis antedictæ veniatis & compareatis, & quilibet vestrum veniat, una nobiscum de futuri electione seu postulatione Pontificis & in ipso electionis seu postulationis negotio modo debito tractaturus & processurus. Alioquin vobis & quibuslibet vestrum non comparentibus non expectatis, nec ulterius etiamsi dictus terminus prorogatus fuerit, convocatis, in hujusmodi electionis seu postulationis nego-

tio

ecclesiæ Trajectensis & Venerabilis viri Dni *Arnoldi Gruneisse* Canonici dictæ ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis nomine & ex parte aliorum Dnorum Decanorum, Vicedecanorum, & Capitulorum quinque ecclesiarum Trajectensium, à quibus citatio hujusmodi emanavit, discreto viro *Martino Hoyer* clerico Bremensis diœcesis publico Apostolica & Imperiali auctoritatibus Notario ad manus tradidit & assignavit, & eundem ut illas contra inibi nominatos salvo salario debito persolvendo debitæ executioni demandare, ac desuper relationem fidelem coram Capitulo generali tempore congruo & oportuno facere, ac quatenus opus foret instrumenta publicum seu publica conficere, quodque se sic facturum medio juramento constringere debere monuit & instanter requisivit. Unde idem *Martinus* requisitus easdem literas ad se recipiens promisit & erectis digitis juravit se hujusmodi literas in & contra personas inibi nominatas salvo salario suo prædicto debite exequi, ac relationem debitam de executione hujusmodi postquam ab eo facta foret, in generali Capitulo quinque ecclesiarum Trajectensium tempore congruo facere, nec non quatenus opus foret instrumentum & instrumenta publicum seu publica desuper conficere, atque ipsis Dnis de Capitulo assignare. De & super quibus omnibus & singulis præmissis idem Dns Decanus Trajectensis tam nomine suo quam Capituli generalis hujusmodi sibi à me Notario publico supra & infra scripto unum vel plura publicum seu publica fieri petiit atque confici instrumentum & instrumenta. Acta fuerunt hæc in domo Capitulari majori dictæ ecclesiæ Trajectensis prædicta, præsentibus ibidem præfato Magistro *Theodorico* de *Malsen* Nuncio jurato & honorabili viro Dno *Iacobo Hermanni Quant* Vicariis ecclesiæ Trajectensis testibus ad præmissa vocatis atque rogatis. Deinde eisdem die, loco, & hora præfatus Dns Decanus Trajectensis in præsentia præfatorum Dnorum Canonicorum quasdam alias literas citatorias contra præfatum Reverendum patrem D. *Conradum* Episcopum *Osnaburgensem* ex commendatione Apostolica Præpositum Sancti Lebuini Daventriensis, Archidiaconum in ecclesia Trajectensi, nec non alias citationis antedictæ literas contra Dnos *Johannem* de *Diepholt*, *Johannem Oekell*, *Johannem Listighe*, & *Heydenricum* de *Bevervaerde* supra nominatos decretas sub tenore de verbo ad verbum ut

ut supra apud acta hujusmodi registratas & præinsertas nomine & ex parte præfatorum Dnorum Decanorum, Vicedecanorum, & Capitulorum quinque ecclesiarum Trajectensium, à quibus citationes hujusmodi emanarunt, discreto viro *Henrico Divinc* clerico Osnaburgensi publico Imperiali auctoritate Notario ad manus tradidit & consignavit, ac eundem, ut illas contra inibi nominatos debitæ executioni demandaret salvo salario debito sibi persolvendo ac desuper relationem fidelem coram Capitulo generali tempore oportuno faceret, & quatenus opus foret instrumentum seu instrumenta publicum sive publica conficeret desuper, quodque sic facturum medio suo juramento astringere vellet & deberet, attente monuit & requisivit. Qui quidem *Henricus* easdem literas ad se recipiens promisit, & erectis digitis juravit se hujusmodi literas in & contra personas inibi nominatas salvo salario suo prædicto debere exequi, ac relationem debitam executionis earundem, postquam per eum facta foret, in generali Capitulo Trajectensi tempore oportuno facere, nec non quatenus opus foret instrumentum & instrumenta publicum seu publica desuper conficere, ipsisque Dnis de Capitulo generali hujusmodi consignare. De & super quibus præmissis omnibus & singulis præfatus Dns Decanus Trajectensis tam suo quam totius Capituli nomine sibi à me Notario publico præfato unum vel plura publicum seu publica fieri petiit atque confici instrumentum & instrumenta, præsentibus ibidem testibus immediate præscriptis ad hoc etiam vocatis & rogatis. Insuper supradictis die & hora & loco antefatus Dns Decanus Trajectensis certas alias literas superius præinsertas in & contra Dnos *Johannem Vos*, *Henricum Braem*, & *Gosuinum Lotthing* antedictos decretas nomine & ex parte præfatorum Dnorum Decanorum, Vicedecanorum, & Capitulorum quinque ecclesiarum Trajectensium, à quibus emanarunt, discreto viro Dno *Jacobo Block* presbytero Trajectensi publico Imperiali auctoritate Notario ad manus tradidit & consignavit, ac eidem ut illas in & contra inibi nominatas personas salvo salario debito sibi persolvendo debitæ executioni demandare, ac relationem fidelem desuper coram Capitulo generali tempore oportuno facere, & quatenus opus foret instrumentum seu instrumenta publicum seu publica desuper conficere, quodque se medio juramento per eum ob id præstando

fic factorum astringere vellet & deberet, consimiliter monuit & requisivit. Unde idem. D. Jacobus literas ad se recipiens promisit & manu dextrà more sacerdotum ad pectus posita juravit se hujusmodi literas in & contra inibi nominatos salvo salario suo antedicto debite exequi, relationemque fidelem earundem executionum, postquam per eum factæ forent, in generali Capitulo tempore congruo & oportuno facere, nec non instrumentum & instrumenta publicum seu publica quatenus opus foret desuper conficere, ipsisque Dnis consignare velle. De & super quibus omnibus & singulis præmissis idem D. Trajectensis Decanus nomine suo & totius Capituli generalis sibi à me Notario publico hujusmodi unum vel plura publicum seu publica fieri petiit atque confici instrumentum & instrumenta. Acta fuerunt hæc anno, indictione, mense, die, hora, loco, & Pontificatu proxime præscriptis, Præsentibus ibidem præfatis Magistris *Theodrico* de *Malsen* Nuncio & *Iacobo Hermanni Quant* Vicario in ecclesia Trajectensi, testibus ad præmissa vocatis atque specialiter rogatis.

Anno à nativitate Dni millesimo quadringentesimo nonagesimo sexto, indictione quarta decima, die vero tertia decima mensis Maji, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri Dni *Alexandri* divina providentia Papæ sexti anno quarto, hora octava ante meridiem vel circa Capitulari quinque ecclesiarum Trajectensium sive generalis Capituli Trajectensis consueta, corpore supradicti quondam Davidis Episcopi jam ante aliquot dies ecclesiasticæ sepulturæ tradito decenter, missaque hora prædicta de Sancto Spiritu in summo altari ecclesiæ Trajectensis ob negotium electionis futuri Episcopi Trajectensis feliciter celebrandum & perficiendum solemni prius decantata & celebrata, Venerabiles & egregii viri Dni & Magistri *Ludolphus* de *Veno* Decanus majoris, *Wilhelmus* de *Montfoert* Sancti Salvatoris Trajectensis, *Henricus* de *Wellis* Sanctæ Walburgis Arnhemensis, *Vincentius* de *Eyll* Sancti Plechelmi Aldenzalensis diœcesis Præpositi Archidiaconi in ecclesia Trajectensi, *Johannes* de *Hoesboom* Sancti Petri, *Adolphus* de *Rutenberch* beatæ Mariæ Trajectensis Præpositi, *Hermannus* de *Lochorst* Sancti Salvatoris & *Bernardus* de *Tyela* dictæ beatæ Mariæ Trajectensis Decani, *Gerardus Zoudenbalch*, *Johannes* de *Drakenborch*, *Gerlacus* van der *Donck*, *Theodricus Byndop*, *Jacobus*

cobus de *Driberge*, *Johannes Grutter*, *Wynandus* de *Doernick*, *Johannes* de *Montfoort*, *Wilhelmus* de *Weerdenburch*, ** *Nicolaus Pott*, *Fredericus* de *Voerde*, *Jacobus Johannes Ysbrandi*, *Elias* de *Noerden*, *Johannes* de *Renesse*, *Gerardus* de *Helmont*, *Johannes Foeyt*, *Johannes Modde*, *Johannes* de *Haeften*, *Johannes* de *Cluus*, *Ghilbertus Judoci*, *Gerardus* ten *Herenhove*, *Johannes Lensse*, *Petrus* de *Amerongen*, *Henricus Braem*, *Johannes Roberti* alias *Nys*, *Johannes* de *Amerongen*, *Abraham* de *Lewenberch*, *Anthonius Pott*, *Jacobus* de *Apelteern*, *Nicolaus* de la *Neve*, *Michael Wissens*, *Johannes Hermannus Tulleman*, *Arnoldus Consinck*, *Ægidius Gobbaert*, *Johannes Knyff*, *Anthonius* de *Vinea*, *Cornelius Zelbach*, *Arnoldus Grandick*, *Gerardus* de *Baern*, *Nicolaus Lamberti*, *Johannes Martini*, *Theodoricus* de *Haer*, *Anthonius* de *Winsen*, *Johannes Portick*, *Wynricus Huyer*, *Johannes Tulleman*, *Gerardus Zoudenbalch*, *Johannes* de *Tussenbroeck*, *Fredericus* de *Coninck*, *Johannes* de *Nispen*, *Petrus* de *Mera*, *Nicolaus Noenkens*, *Jacobus* de *Amerongen*, *Arnoldus Sgravesande*, *Johannes* de *Diepholt*, *Christianus Zenden*, *Gysbertus Byndop*, *Amelgardus* de *Haerlem*, *Henricus Zoudenbalch*, *Gosuinus* de *Lotthing*, *Heydenricus* de *Beverweerde*, *Henricus* de *Compostell*, *Adrianus Ram*, *Henricus Maerdewyck*, *Johannes* de *Molendino*, *Johannes Knyff*, *Petrus Wolphardi*, *Theodricus* de *Drakenborch*, *Arnoldus Boekelair*, *Johannes Vos*, *Bernardus Mommen*, *Jacobus Kroll*, *Albertus Schuerjack*, *Matthias Baers*, *Theodricus Lieverjan*, & *Theodericus Kogeck*, earundem majoris, Sancti Salvatoris, Sancti Petri, Sancti Johannis, & beatæ Mariæ ecclesiarum Trajectensium respective Canonici Capitulares, Capitulum generale ecclesiarum prædictarum repræsentantes & facientes in domo Capitulari majori dictæ majoris ecclesiæ Trajectensis, ejusdem majoris ecclesiæ ædificiis continue adhærente, in qua electiones Episcoporum Trajectensium, ecclesia Trajectensi vocante, ut ipsi Dni asserebant, fieri consueverant, Capituloque generali ad infra scripta peragenda, ut superius & inferius plenius continetur, & alias ut moris est specialiter & debite convocato & indicto, inque mei Notarii publici testiumque infra scriptorum ad hoc vocatorum specialiter & rogatorum præsentia personaliter &

** Hic inserendum nomen Adriani van Weerdenburch. Vide infra Cl. Matthæi Observationem pag. 798.

& Capitulariter congregati & constituti, ac Capitulum generale quinque ecclesiarum Trajectensium repræsentantes per os præfati D. *Ludolphi* de *Veno* Decani ecclesiæ Trajectensis dixerunt & proposuerunt, seu verius dici & proponi fecerunt in effectu, Quod cum ad eos vacante ecclesia Trajectensi futuri Episcopi Trajectensis electio seu postulatio & jus eligendi seu postulandi eundem futurum Episcopum ex antiqua & à memoria hominum citra & ultra legitime præscripta pertineat consuetudine, ac bonæ memoriæ *David* Episcopus Trajectensis præsenti anno CIↃ. CCCC. nonagesimosexto, die sexta decima mensis Aprilis, sicut Altissimo placuit, viam universæ carnis ingressus, & deinde intellecto per eos die vicesima prima ejusdem mensis Aprilis, quod corpus ipsius Episcopi defuncti nondum esset ecclesiasticæ sepulturæ traditum, unum majoris & alium beatæ Mariæ Trajectensium ecclesiarum prædictarum Canonicos Capitulares deputarunt eisque commiserunt, ut eorum nomine magnificum & strenuum militem Dnm *Philippum* de *Bourgundia*, & alios tenentes castrum de *Duersteden*, in quo dictus quondam Episcopus decessit, & corpus ejus erat, hortarentur & requirerent, quod illud, quantocius possent, ecclesiasticæ traderent sepulturæ, ne diutina mora sepelitionis hujusmodi ipsis Dnis Prælatis & Capitulo generali in electione seu postulatione futuri Episcopi præjudicium aliquod generaret. Commissioneque hujusmodi per eosdem Deputatos in personam dicti Dni *Philippi* die vicesima secunda ejusdem mensis executioni debite demandata, & responso ab eo recepto, quod misisset ad nundinas Bergenses pro emendis necessariis ad sepelitionem solemniter faciendam, quodque antequam illa emi & apportari possent aliquot dies laberentur, illoque responso per eosdem Deputatos eadem die ad eosdem Dnos Prælatos & Capitulum delato ipsi asserentes se nescire, quid mora hujusmodi designaret, Deputatos supra dictos ad præfatum D. *Philippum* remiserunt cum speciali mandato & commissione ad petendum denuo corpus prædictum ecclesiasticæ tradi sepulturæ, & quatenus illud tunc non obtinerent protestandum, quod per eos non staret, quominus corpus ipsius ecclesiasticæ sepulturæ honorifice traderetur, quodque si ipsi Prælati, Canonici, & Capitulares illud habuissent, jamdudum decenter sepelivissent, nec se esse in culpa moræ hujusmodi, ac propterea non vellent nec inten-

de-

derent eandem moram sibi in aliquo forsitan quoad electionem seu postulationem faciendam præjudicare debere, de quo etiam expresse protestabantur. Et hac ultima commissione iterum per eosdem Deputatos in præsentia ejusdem Dni *Philippi* executioni debite demandata, & de hoc die vicesima tertia dicti mensis Aprilis plenaria relatione per præfatos Dnos Deputatos dictis Dnis Prælatis & Capitulo hora Capitulari Capitulariter ad infra scripta protunc peragenda congregatis facta, & iterum de diligentiis, responsis, & protestatione prædictis solenniter per eosdem Dnos Prælatos & Capitulum protestato, ipsi sic ut præmittitur Capitulariter congregati, quum ad electionem seu postulationem futuri Episcopi Trajectensis canonice celebrandam præsentem diem tertiam decimam hujus mensis Maji duxerint statuendam, citationes quoque contra omnes & singulos tunc præsentes & infra provinciam Coloniensem tunc absentes, qui electioni seu postulationi celebrandæ hujusmodi debuerunt, voluerunt, & potuerunt de jure aut consuetudine interesse, ad interessendum illi, illamque perficiendam ad eandem diem tertiam decimam præsentis mensis ac horam Capitularem consuetam ejusdem diei & domum Capitularem majorem ecclesiæ Trajectensis supradictam decrevissent, ac Notarios publicos ad exequendum illas debite cum receptione juramenti de hujusmodi executione debite facienda quoad absentes inibi nominatos, nec non honorabilem virum magistrum *Theodricum* de *Malsen* Nuncium communis ecclesiæ Trajectensis ratione suæ præbendæ seu officii, Dormitorii nuncupati, juratum quoad omnes & singulos alios in negotio electionis seu postulationis futuri Episcopi Trajectensis de jure aut consuetudine interesse habentes seu habere putantes deputassent, illique adessent, ideo per os sæpedicti Dni Ludolphi Decani illos scilicet *Theodricum* de *Malsen* Nuncium juratum præfatum, ac *Martinum Hoyer*, *Jacobum Block* & *Henricum Divinc* Notarios publicos, pro executione dictarum citationum contra absentes in illis nominatos facienda, ut supra in præsenti processu sive actu hujusmodi latius continetur, juratos & deputatos ibidem præsentes astantes & audientes, ut de executionibus citationum hujusmodi per eos respective factis relationem ibidem facerent fidelem & legalem, & desuper instrumenta publica si ea confecissent, in medium exhiberent, rogarunt & requisierunt.

Unde

Unde præfatus magister *Theodricus* de *Malsen* Nuncius ecclesiæ Trajectensis juratus præfatas literas citatorias originales sibi ad exequendum decretas una cum instrumento publico executionum illarum per eum subscripto & publicato à tergo earundem literarum citatoriarum conscripto ibidem in medium exhibuit atque produxit, referens medio suo juramento, quod in sui ad præbendam seu officium suum receptione de & super committenda sibi per Capitulum ecclesiæ Trajectensis fideliter exequendo præstitit, se executiones hujusmodi in omnibus & per omnia peregisse & fecisse, prout & quemadmodum in executionum hujusmodi instrumento per eum exhibito, & per me Michaelem Notarium præfatum ibidem publice alta & intelligibili voce lecto & publicato, cujus tenor inferius de verbo ad verbum insertus plenius continetur & habetur. Et deinde præfatus *Martinus Hoyer* Notarius antedictus sicut præmittitur literas citatorias originales sibi, prout supra in præsenti processu seu actu hujusmodi plenius continetur, ad exequendum contra inibi nominatos consignatas, nec non instrumentum publicum executionum earundem literarum citatoriarum per eum factarum una cum in illo inserta commissione Dni *Johannis Knyff*, *Matthiæ Boers*, & *Henrici* de *Lottingh* inibi nominatorum citatorum, quibus dictus Dns *Johannes Knyff*, Dno *Hermanno* de *Lochorst*, ac *Matthias Boers*, Dno *Theodrico Kryeck*, & Dns *Henricus* de *Lotthing* Dno *Gosuino* de *Lotting* supranominatis (quoad electionem & postulationem & alia, de quibus in ipso instrumento fit mentio, facienda vices suas commiserunt manu, signo, & subscriptione ejusdem *Martini Hoyer* signatum & subscriptum, quæ ibidem suis habebat in manibus, in medium exhibuit atque produxit, referens medio suo juramento, quod alias coram supradicto Dno *Ludolpho* Decano ecclesiæ Trajectensis & aliis Dnis tunc præsentibus, ut supra in præsenti processu sive actu hujusmodi plenius continetur, præstitit se executiones hujusmodi in omnibus & per omnia peregisse atque fecisse, prout & quemadmodum in eodem executionum hujusmodi instrumento per me Notarium ibidem de mandato &c. lecto & publicato, cujus tenor de verbo ad verbum inferius est insertus, plenius, continetur & habetur. Quo quidem instrumento sic per me Notarium publicum supradictum lecto præfatus Dns

Dns Decanus Trajectensis ab omnibus & singulis Prælatis & Canonicis ibidem præsentibus, siquis eorum mandatum aliquod alicujus illorum citatorum absentium ad suum in electione seu postulatione hujusmodi consensum & votum præstandum seu eligendum haberet interrogavit. Ad quam interrogationem Dns *Joannes Roberti*, alias *Nys*, Canonicus Sancti Petri antedictus se quandam papyri cedulam à præfato Dno *Godefrido Pymparé* sibi missam accepisse respondit, quam michi Notario antedicto legendam & ibidem publicandam tradidit & consignavit, prout in eodem, cujus tenor etiam inferius post finem dicti instrumenti executionum est insertus, plenius continetur & habetur. Consequenter vero Dns ** *Matthæus Block* Notarius antedictus sicut præmittitur requisitus literas citatorias originales sibi, prout superius in præsenti processu seu actu hujusmodi plenius continetur, ad exequendum contra inibi nominatos consignatas una cum instrumento publico executionum per eum factarum manu ac subscriptione subscripto & subsignato a tergo earundem literarum citatoriarum conscripto, quæ ibidem in suis tenebat manibus, in medium exhibuit atque produxit, referens medio suo juramento, quod alias coram supradicto Dno Decano Trajectensi & aliis Dnis tunc præsentibus, ut supra in præsenti processu seu actu hujusmodi plenius continetur, præstitit se executiones hujusmodi in omnibus & per omnia peregisse & fecisse, prout & quemadmodum in eodem executionum instrumento per me Notarium ibidem de mandato præfatorum Dominorum Prælatorum & Capituli generalis publice alta & intelligibili voce lecto & publicato, cujus tenor inferius de verbo ad verbum est insertus, plenius continetur & habetur. Postmodum vero *Henricus Divinc* Notarius supradictus sic ut præfertur etiam requisitus literas citatorias originales sibi ut præmittitur ad exequendum in personam præfati Dni Episcopi Osnaburgensis ac ex commendatione Apostolica Præpositi ecclesiæ Sancti Lebuini Daventriensis Archidiaconi in ecclesia Trajectensi consignatas dixit se illas debite executum fuisse, ac ipsas literas eidem Dno Episcopo eas petenti dimisisse, reliquas vero citatorias literas originales sibi etiam ut præmittitur ad exequendum contra alios inibi nominatos consignatas una cum instrumento publico executionum ambarum literarum citatoriarum prædictarum per eum factarum signo

** Supra pag. 739. & 743. vocatur *Jacobus*.

& subscriptione ipsius signato & subscripto, quæ ibidem suis tenebat manibus, in medium exhibuit atque produxit, referens medio juramento suo ;alias coram præfato Dno Decano Trajectensi, & certis aliis Dnis tunc præsentibus, ut superius in præsenti processu seu actu continetur, per eum præstito se executiones prædictas hujusmodi in omnibus & per omnia peregisse & fecisse, prout & quemadmodum in eodem executionum hujusmodi instrumento per eum exhibito ac per me Notarium publicum ibidem publice alta & intelligibili voce lecto & publicato, cujus tenor etiam de verbo ad verbum inferius est insertus, plenius continetur & habetur. Quo siquidem ultimo prædesignato instrumento executionum per me ut præmittitur lecto præfatus D. *Johannes* de *Diepholt* Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis assurgens quoddam procurationis mandatum præfati Dni Episcopi Osnaburgensis & Commendatarii Præpositure Daventriensis, Archidiaconi in Ecclesia Trajectensi, in medium exhibuit tenoris infra scripti, quod ego tunc *Michael* Notarius infra & supra scriptus de mandato dictorum Dnorum Decani & Capituli generalis alta & intelligibili voce perlegi, illoque sic lecto præfatus D. *Ludolphus* suo & totius Capituli generalis nomine alta & intelligibili voce interrogat, anne eorum aliquis præter supradictos Dnos *Hermannum* de *Lochorst* & *Johannem* de *Diepholt* haberet mandatum aliorum absentium per omnes & singulas literas citatorias supra designatas vocatorum & citatorum. Et cum nemo ad hujusmodi interrogationem respondisset, aut aliquod mandatum eorundem absentium exhibuisset, dictus Dns Decanus nomine quo supra à præfatis Dnis *Hermanno* de *Lochorst* & *Johanne* de *Diepholt*, anne alia mandata haberent, quam ea quæ superius in eorum personas ex parte dictorum Dnorum Episcopi Osnaburgensis & *Johannis Knyff* exhibita fuerunt, diligenter quæsivit & interrogavit. Ad quam interrogationem ipse D. *Hermannus* de *Lochorst* & *Johannes* de *Diepholt* responderunt se nulla alia habere mandata. Quapropter cum in illis non erat potestas data ad faciendam fidem super impedimentis inibi allegatis juxta generalis Consilii statuta cum juramento in forma juris ac juxta citationes emissas prædictas, idcirco unanimi totius Capituli decreto dicti Dni *Hermannus* de *Lochorst* & *Johannes* de *Diepholt* ad dandum pro

dictis

dictis Dnis Episcopo Osnaburgensi & *Johanni Ruys* respective sua vota non fuerunt admissi, sed repulsi. Quibus omnibus & singulis peractis, Prælatis & Canonicis Capitularibus adhuc ut præfertur Capitulariter congregatis, & Capitulum generale dictarum quinque ecclesiarum repræsentantibus, ego *Michael* Notarius supra & infra scriptus de mandato dicti Capituli generalis per os præfati Dni *Ludolphi* Decani michi facto quandam cedulam monitionis, quam ibidem meis tenebam in manibus, & cujus tenor insertus, ibidem alta & intelligibili voce legi, per quam monebantur omnes & singuli excommunicati, suspensi, & interdicti & alii præsentes, qui electioni seu postulationi hujusmodi nunc faciendæ non deberent de jure vel consuetudine interesse, ut exirent. Alioquin vota eorum nullum suffragium præstare, & per hoc non admitterentur ad electionem seu postulationem hujusmodi. Eaque cedula sic per me lecta iidem Dni Prælati & Canonici Capitulares prænominati Capitulariter ut præfertur adhuc congregati, de via & forma futuri Episcopi eligendi seu postulandi diligenter deliberantes, ac declaratis ibidem eis per os dicti Dni *Ludolphi* Decani tribus viis electionum seu postulationum, scilicet *Scrutinii*, *Compromissi*, & *Spiritus Sancti*, ipsi omnes & singuli una cum dicto Dno *Ludolpho* Decano diligenti deliberatione præhabita post longum & maturum tractatum inter eos desuper habitum concorditer nemine discrepante aut contradicente consenserunt se velle per viam *Scrutinii* ad electionem seu postulationem futuri Episcopi celebrandam procedere, & ea via ecclesiæ Trajectensi viduatæ de futuro Pastore providere. Hæc via omnibus & singulis placuit, & illam expresse unanimiter acceptarunt, & se in ea procedere velle dixerunt. Et hoc facto una voce nemine contradicente elegerunt & assumpserunt tres Scrutatores ex & de ipso Capitulo generali excellentes viros fide dignos, videlicet supra nominatos Dnos *Ludolphum de Veno* Decanum majoris, *Wilhelmum de Montfoort* Sancti Salvatoris, & *Johannem de Hoeboom* Sancti Petri Trajectensium ecclesiarum prædictarum Præpositos, illisque unanimiter dederunt omnimodam & plenariam potestatem secrete & singulatim primo sua, duo scilicet eorum tertii, ac deinde omnium & singulorum aliorum prænominatorum Prelatorum & Canonicorum Capitularium nullo omisso vota super electione seu postulatione

 futuri

futuri Episcopi Trajectensis in mei Michaelis & honorabilis viri Dni *Johannis Lateur* clerici Cameracensis diœcesis Imperiali auctoritate Notarii, quem una mecum ad hoc & ad vota singulorum conscribenda unanimiter nominarunt, assumpserunt, & deputarunt, præsentia inquirendi, examinandi, & scrutandi, eaque in scriptis redigendi, seu per unum ex nobis Notariis prædictis redigi faciendi, & in scriptis sic redacta mox in communi publice alta & intelligibili voce publicandi seu per alium publicari faciendi, & insuper ipsi omnes Prælati & Canonici Capitulares adhuc præsentes, & ut præfertur Capitulum generale repræsentantes, dicto Dno *Ludolpho* Decano in hoc consentientes, plenariam & omnimodam concorditer dederunt & contulerunt potestatem debitam collationem & considerationem numeri ad numerum, zeli ad zelum, & meriti ad meritum, aliaque juxta juris dispositionem mox post publicationem prædictam diligenter habendi & faciendi, nec non post collationem hujusmodi mox & statim vice sui & Conscrutatorum suorum & omnium aliorum, qui in hoc Capitulo interesse debuerunt & interfuerunt, & in hoc consentientium electionem seu postulationem futuri Episcopi in scriptis verbaliter faciendi & pronuntiandi, ac solemniter alta & intelligibili voce in Capitulo primo & deinde coram populo in ecclesia publicandi, aliaque in præmissis & circa ea necessaria faciendi & exequendi. Super quibus omnibus & singulis præsenti die tertia decima mensis Maji prædicti hactenus factis, prout superius descripta sunt, præfatus Dns *Ludolphus* Decanus tam suo quam totius Capituli nomine sibi à me Michaele Notario publico supra & infra scripto unum vel plura publicum seu publica fieri petiit atque confici instrumentum & instrumenta. Acta fuerunt ea sub anno, indictione, & die tertia decima mensis Maji prædicta, hora & loco Capitulari præmissis, Præsentibus ibidem Venerabilibus & discretis viris Dnis & Magistris, *Ludovico* de *Montfoort* majoris, *Theoderico* de *Haer* juniore Sancti Petri, *Johanne* de *Worthem* beatæ Mariæ Trajectensium ecclesiarum Canonicis non Capitularibus, & Theodrico de Malsen Nuncio ecclesiæ Trajectensis jurato, testibus fide dignis, ad præmissa omnia & singula vocatis specialiter atque rogatis.

Quibus omnibus & singulis præmissis sic factis prænominati tres Scrutatores ad partem & quendam locum dictæ domus Capitu-

pitularis seorsim secesserunt, & se ibidem retraxerunt assumentes secum nos *Michaelem Keyen* de *Breda* & *Johannem Lateur* Notarios supra & infra nominatos ad omnia & singula, quæ in scrutinio hujusmodi contingerent, conscribenda, ibique exeuntes coram nobis eisdem Notariis audientibus & intelligentibus sua & omnium aliorum prænominatorum Prælatorum & Canonicorum Capitularium vota scrutati fuerunt secrete & singulatim per ordinem; ac alias in omnibus & per omnia factum fuit, pro sequitur. Quæ vota omnia & singula ego *Michael* Notarius præscriptus dictis Scrutatoribus ita mandantibus & præfato meo Connotario præsente & in hoc consentiente conscripsi. Inprimis præfati duo ex Scrutatoribus Dni *Wilhelmus* de *Montfoort* & *Johannes* de *Hoesboom* habentes & detinentes in manibus dicti Dni *Johannis* de *Hoesboom* quandam cedulam hujusmodi tenoris scilicet: *Adjuramus vos per Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, & in periculum animarum vestrarum, & sub debito præstiti juramenti ecclesiæ, tactis sacrosanctis scripturis, ut secundum vestram certam & justam conscientiam, & juxta Deum duntaxat, ut omni carnalitatis favore, odio & amore, ac præmio temporali, & expectatione ejusdem præmii postpositis, & omni specie corruptelæ seclusa, in illum dirigatis votum vestrum & consensum, quem creditis ecclesiæ Trajectensi viduatæ utiliorem & ydoneum magis præficiendum in Episcopum Trajectensem.* Eandem cedulam præfato Dno & Magistro *Ludolpho* Decano eorundem Conscrutatori per os præfati D. *Johannis* de *Hoesboom* alta & intelligibili voce perlegerunt, eumque prout in illa continetur interrogaverunt & adjuraverunt. Qui quidem D. *Ludolphus* sic interrogatus & adjuratus respondit per hæc verba: *Ego Ludolphus de Veno Decanus ecclesiæ Trajectensis secundum Deum & conscientiam meam consentio in illustrem Dnm Fredericum Marchionem de Baden Concanonicum nostrum ecclesiæ Trajectensis, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter virtutes, quas intellexi à fide dignis viris veraciter in ipso esse, & propter circumspectionem in spiritualibus & temporalibus, & credo etiam eum esse magis utilem ecclesiæ & toti patriæ Trajectensi.* Deinde dicti Dni *Ludolphus* de *Veno* & *Johannes* de *Hoesboom* Scrutatores eandem cedulam præfato Dno *Wilhelmo* de *Montfoort* eorum Conscrutatori per os dicti Dni *Ludolphi* legerunt, eumque ut in ea continetur adjurarunt & interrogarunt. Qui sic adjuratus & interrogatus respondit

ſpondit per hæc verba: *Ego Wilhelmus de Montfoort Præpoſitus eccleſiæ Sancti Salvatoris Trajectenſis conſentio in Venerabilem & illuſtrem Dnm Fredericum de Baden Concanonicum Trajectenſem, ut eligatur in Epiſcopum Trajectenſem propter virtutes, quas à fide dignis viris intellexi veraciter in ipſo eſſe, & propter circumſpectionem in temporalibus & ſpiritualibus, & credo etiam eum eſſe magis utilem eccleſiæ & toti patriæ Trajectenſi.* Deinde dicti Dni *Ludolphus* de *Veno* & *Wilhelmus* de *Montfoort* dictam cedulam præfato D. *Johanni Hoesboom* eorum Conſcrutatori per os dicti D. Ludolphi legerunt, eumque ut in ea continetur adjurarunt & interrogarunt. Qui ſic adjuratus & interrogatus reſpondit per hæc verba: *Ego Johannes de Hoesboom Præpoſitus eccleſiæ Sancti Petri Trajectenſis conſentio, ut Venerabilis & illuſtris Dns Fredericus de Baden eligatur in Epiſcopum Trajectenſem, & eum ad hoc nomino. Ad quod movet me primo, quod eccleſia & Dominium Trajectenſe ac ſubditi illius ſunt multis hoſtium incurſionibus devaſtati & indigent futuro Paſtore, cujus medio illa poſſint reparari, & cum ditio ipſa fuerit quaſi undique cincta Dominiis Illuſtriſſimi Dni Philippi Archiducis Auſtriæ & Dni Karoli Ducis Gelriæ, illique rogaverint, ut ipſe Fredericus Dns de Baden eligatur, ſpero quod ſi in Epiſcopum præficiatur omnia reparabuntur & eccleſiæ feliciter conſuletur. Accedunt ad hæc, quod ipſe Dns Fredericus eſt ſecundo gradu conſanguinitatis Dño Regi Romanorum conjunctus, & quod eſt alias ydoneus, utpote legitimus, ætatis ſuæ triginta quatuor annorum, major, liber, & Subdiaconus, & omnibus virtutibus, quæ Epiſcopalem decent dignitatem, pollet. Hæc dico quia novi eum à decem & ſeptem annis citra; etiam multa converſatione.* Quorum trium Scrutatorum votis ſic ut præfertur ſcrutatis dicti tres Scrutatores in loco ſcrutinii prædicto exiſtentes & permanentes nobis duobus Notariis prædictis adhuc præſentibus & ſimiliter in ipſo ſcrutinio permanentibus proceſſerunt ad omnium & ſingulorum aliorum prænominatorum Prælatorum & Canonicorum Capitularium ſcrutinium ſecrete & ſingulatim per ordinem cujuſlibet eorum votum ſucceſſive ſcrutantes ut ſequitur. Et primo D. *Henricus* de *Wellis* Præpoſitus eccleſiæ Sanctæ Walburgis *Arnhemienſis Archidiaconus in eccleſia* Trajectenſi antedictus lecta ſibi per os præfati Dni *Ludolphi* de *Veno* Decani cedula adjurationis prædicta ſecrete & ſeorſum per dictos tres Scrutatores, ut præfertur, juxta formam & tenorem ejuſdem

ejusdem cedulæ interrogatus & adjuratus respondit per hæc verba: *Ego Henricus de Wellis Præpositus ecclesiæ Sanctæ Walburgis Arnhemensis Archidiaconus in ecclesia Trajectensi consentio & nomino medio juramento præstito Venerabilem & illustrem D. Fredericum de Baden Canonicum ecclesiæ Trajectensis, ut eligatur in Episcopum Trajectensem, ex quo novi eum in Romana Curia & in partibus multis annis, & semper fuit bonæ famæ, & se gessit virtuosum, & multum poterit prodesse patriæ & diœcesi Trajectensi propter sibi conjunctos consanguinitate.* Consequenter Dns *Vincentius* de *Eyll* Præpositus ecclesiæ Sancti Plechelmi Aldenzalensis Archidiaconus in ecclesia Trajectensi præfatus per dictos tres Scrutatores similiter, ut præfertur, interrogatus respondit per hæc verba: *Ego Vincentius de Eyll Præpositus ecclesiæ Sancti Plechelmi Aldenzalensis Archidiaconus in ecclesia Trajectensi, ex quo audivi multa bona referri de Venerabili & illustri Dno Frederico* de *Baden Canonico Trajectensi, in ipsum consentio & eum nomino eligendum in Episcopum Trajectensem.* Deinde Dns *Adolphus* de *Rutenberch* Præpositus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis prædictus per dictos tres Scrutatores sic ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit per hæc verba: *Ego Adolphus de Rutenberch Præpositus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis consentio in Venerabilem & illustrem D. Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem ** magis utilem videre meo ad Episcopatum Trajectensem, ipsumque nominoe ligendum in Episcopum Trajectensem.* Deinde D. *Hermannus de Lochorst* Decanus ecclesiæ Sancti Salvatoris præfatus per dictos tres Scrutatores sic ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit in hunc modum: *Ego Hermannus de Lochorst Decanus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis consensum præbeo, ut illustris & venerabilis Fredericus Marchio de Baden eligatur in Episcopum Trajectensem, quia in conscientia mea neminem scio ydoneorem & utiliorem propter merita & virtutes suas.* Deinde D. *Bernardus* de *Tyela* Decanus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis antefatus per dictos tres Scrutatores sic ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit in hunc modum: *Ego Bernardus de Tyela Decanus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden juxta conscientiam meam, ut eligatur in Episcopum Trajectensem, quia audivi bonam conversationem & bonam famam ejus, & quod sit virtuosus Dominus.* Deinde dictus D. *Gerardus Zoudenbalch* Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per dictos tres Scrutatores sic ut præfertur adjuratus & interrogatus

** Hæc non cohærent.

tus respondit in hunc modum: *Ego Gerardus Zoudenbalch Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis nescio juxta conscientiam meam neminem alium ydoneorem eligendum in Episcopum Trajectensem, quam Venerabilem & illustrem D. Fredericum de Baden confratrem meum, quia audivi à multis etiam veridicis de virtutibus suis, & ideo quoad hoc in eum consentio.* Deinde præfatus D. *Johannes* de *Drakenborch* Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per præfatos tres Scrutatores sic ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit in hunc modum: *Ego Johannes de Drakenborch Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis consentio in Venerabilem & illustrem D. Fredericum de Baden confratrem meum, ut eligatur in Episcopum Trajectensem, quia audivi & intellexi multa de virtutibus suis.* Deinde dictus Dns *Gerlacus* van der *Donck* Canonicus ecclesiæ majoris Trajectensis per præfatos tres Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit in hunc modum: *Ego Gerlacus van der Donk Canonicus ecclesiæ majoris Trajectensis consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden confratrem meum, ipsumque nomino eligendum in Episcopum Trajectensem, quia communis fama est, quod sit homo utilis & virtuosus.* Deinde præfatus D. *Theodricus* de *Byndop* Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis per dictos Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit in hæc verba: *Ego Theodricus de Byndop consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum & Dominum Trajectensem propter multas virtutes quas de eo audivi.* Deinde D. *Jacobus* de *Drieberge* Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis præfatus per dictos tres Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Jacobus Drieberge Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis testor Deum, qui est scrutator cordium, quod nescio alium nominare ydoneiorem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem, quam Venerabilem & illustrem Dominum Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem propter virtutes & merita quas de eo audivi. Ideo consentio in eundem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem.* Deinde D. *Johannes Gruter* Canonicus ecclesiæ majoris Trajectensis præfatus per dictos tres Scrutatores ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Johannes Gruter Canonicus ecclesiæ Majoris Trajectensis nomino Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden confratrem meum propter virtutes & merita, quas de eo audivi, eligendum in Episcopum*

pum Trajectensem & in hoc consentio. Deinde dictus Dns *Wynandus* de *Doornick* Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis per dictos tres Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Wynandus de Doornick Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis propter virtutes & merita, quas audivi de Venerabili & illustri D. Frederico de Baden Canonico Trajectensi eundem nomino & in hoc consentio ut eligatur in Episcopum Trajectensem.* Deinde dictus D. *Johannes* de *Montfoort* Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis per dictos tres Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit, ut sequitur: *Ego Johannes de Montfoort Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem propter virtutes & merita, quas de eo audivi & intellexi.* Deinde præfatus D. *Wilhelmus* de *Weerdenburch* Canonicus ecclesiæ majoris Trajectensis, per dictos tres Scrutatores, ut præmittitur, adjuratus & interrogatus respondit, ut sequitur: *Ego Willelmus de Weerdenburch Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis nomino & consentio in Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut & eligatur in Episcopum Trajectensem propter virtutes & merita, quas de eo audivi.* Deinde dictus Dns *Adrianus van Weerdenburch* Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis per dictos tres Scrutatores, ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit, ut sequitur: *Ego Adrianus de Weerdenburch Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis nomino & consentio in Dn. Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum propter virtutes & merita, quas de eo audivi.* Deinde dictus Dns *Nicolaus Pott* Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis per præfatos tres Scrutatores ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Nicolaus Pott Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis juxta discretionem à Dno Deo michi traditam pro salute patriæ Trajectensis nescio alium ydoneorem eligendum in Episcopum Trajectensem, quam Venerabilem & illustrem D. Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, quem nomino eligendum in Episcopum Trajectensem & in eum consentio.* Deinde D. *Fredericus* ** de *Voird* Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis præfatus per antedictos tres Scrutatores, ut præmittitur, adjuratus & interrogatus respondit in hunc modum: *Ego Fre-*

** Supra pag 741. vocatur *de Voerde*.

dericus de Voird Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem D. Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem, propter virtutes & merita quas de eo audivi. Deinde dictus D. *Jacobus Johannis Isbrandi* Canonicus ecclesiæ majoris Trajectensis per prælibatos tres Scrutatores ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Jacobus Johannis Ysbrandi Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem D. Fredericum* de *Baden confratrem meum, ut eligatur in Episcopum Trajectensem, propter merita & virtutes suas, quas de eo audivi.* Deinde antefatus D. *Helyas* de *Noirde* Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis per dictos tres Scrutatores ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Helyas de Noirde Canonicus beatæ Mariæ Trajectensis pluribus consideratis pro salute ecclesiæ Trajectensis consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem.* Deinde dictus D. *Johannes* de *Reneſſ* Canonicus & Scholasticus majoris ecclesiæ Trajectensis per dictos Scrutatores, ut præmittitur, adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Johannes de Reneſſ Canonicus & Scholasticus majoris ecclesiæ Trajectensis consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden confratrem meum, ut eligatur in Episcopum Trajectensem, ipsumque ad hoc nomino propter virtutes, & merita, quas de eo audivi.* Deinde præfatus Dns *Gerardus* de *Helmont* Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis per dictos tres Scrutatores ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Gerardus de Helmont Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis ex [illegible] audivi à pluribus, quod Venerabilis & illustris D. Fredericus de Baden Canonicus Trajectensis erit proficuus ecclesiæ & patriæ Trajectensi in omnibus & per omnia ipsum nomino eligendum in Episcopum Trajectensem & in hoc consentio.* Deinde dictus D. *Johannes* ** *Foeyet* Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per dictos tres Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Johannes Foeyet Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per juramentum quod præstiti ecclesiæ Trajectensi consentio in Venerabilem & illustrem D. Fredericum de Baden confratrem meum, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter merita & virtutes suas, quas de eo*

** Supra pag. 741. vocatur *Foeyt.*

eo audivi. Deinde præfatus D. *Johannes Modde* Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis per antefatos tres Scrutatores, ut præmittitur, adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Johannes Modde Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis consentio in Venerabilem & illustrem D. Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter merita & virtutes suas, quas de eo audivi.* Deinde D. *Johannes* de *Haeften* Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis præfatus per dictos tres Scrutatores ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Johannes de Haeften Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis spero, quod Venerabilis & illustris Dns Fredericus de Baden Canonicus Trajectensis propter virtutes & merita, quas audivi de eo, erit utilis & proficuus ecclesiæ & patriæ Trajectensi, & nescio alium ydoneorem, Quare ipsum nomino eligendum in Episcopum Trajectensem & in hoc consentio.* Deinde dictus Dns *Johannes* ** de *Clivis* Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis per antefatos tres Scrutatores, ut præfertur, adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Johannes de Clivis Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis spero, quod Venerabilis & illustris vir D. Fredericus de Baden Canonicus Trajectensis propter merita & virtutes, quas de eo audivi, erit proficuus & utilis ecclesiæ & patriæ Trajectensi, & nescio alium ydoneorem, Quare ipsum nomino eligendum in Episcopum Trajectensem, & in hoc consentio.* Deinde præfatus D. *Ghilbertus Judoci* Canonicus & Scholasticus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis per antefatos tres Scrutatores adjuratus & interrogatus respondit, ut sequitur: *Ego Ghilbertus Judoci Canonicus & Scholasticus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis, ex quo non habeo notitiam illius, pro quo est rogatum, sic ego consentio, quod postuletur Dns Ludovicus de Montfoort in Episcopum Trajectensem, ex quo ipsum nosco nobilem & humilem.* Deinde dictus Dns *Gerardus* ten *Heeren-hove* Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per antedictos tres Scrutatores, ut præfertur, adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Gerardus ten Heerenhove Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden confratrem meum, ut eligatur in Episcopum Trajectensem, propter merita & virtutes, quas de ipso audivi, etiam à fide dignis personis.* Deinde dictus Dns *Gerardus Lenff* Canonicus & Scholasticus ecclesiæ Sancti Salvatoris Tra-

** Supra pag. 741. vocatur de *Claut.*

Trajectensis per prædictos tres Scrutatores, ut præmittitur, adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Gerardus Lenff Canonicus & Scholasticus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem, quia novi eum à multis annis virum Catholicum & ydoneum pro Episcopali dignitate Trajectensi.* Deinde dictus D. *Petrus* de *Amerongen* Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis per antefatos Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Petrus de Amerongen Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis consentio & nomino Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter virtutes & merita quas audivi famamque de eo.* Deinde antedictus D. *Henricus Braem* Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis per sæpedictos tres Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit in hunc modum: *Ego Henricus Braem Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis nescio alium ydoneorem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem, quam Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, quia novi eum ydoneum ac virum probum & legalem.* Deinde D. *Johannes Roberti* alias *Nys* Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis præscriptus per antedictos tres Scrutatores, ut præmittitur, adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Johannes Roberti alias Nys Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem* D. *Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter merita & virtutes suas, quas de eo audivi.* Deinde dictus D. *Johannes* de *Amerongen* Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis per præfatos tres Scrutatores sic ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Johannes de Amerongen Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis consentio in Venerabilem & illustrem Dominum Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem propter ejus sapientiam, scientiam, & dignitatem, ut eligatur, in Episcopum Trajectensem.* Deinde dictus Dns *Abraham* de *Lewenberch* Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per dictos tres Scrutatores ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Abraham de Lewenberch Canonicus ecclesiæ majoris Trajectensis propter virtutes*

&

& merita, quas audivi publice famari de Venerabili & illustri Dno Frederico de Baden confratre meo ipsum nomino, & consentio, ut eligatur in Episcopum Trajectensem. Deinde præfatus D. *Anthonius Pott* Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per supradictos tres Scrutatores sicut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Anthonius Pott Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis propter bonam famam & merita, quæ audivi relatu multorum fide dignorum Prælatorum & aliorum de Venerabili & illustri Dno Frederico de Baden confratre meo, & spero & credo, quod est digna persona non solum præessendi, sed etiam præficiendi ad ecclesiam Trajectensem, & idcirco ipsum nomino & consentio, ut eligatur in Episcopum Trajectensem.* Deinde dictus Dns *Jacobus* de *Apelteren* Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per præfatos tres Scrutatores ut præmittitur adjuratus atque interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Jacobus de Apelteren Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem D. Fredericum de Baden confratrem meum, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter merita & virtutes, quas de eo audivi.* Deinde præfatus D. *Nicolaus* ** de *Lavennis* Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per præfatos tres Scrutatores ut præmittitur adjuratus atque interrogatus respondit, ut sequitur: *Ego Nicolaus de Lavennis Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis medio juramento per me ecclesiæ Trajectensi præstito nomino & consentio in Venerabilem & illustrem D. Fredericum de Baden confratrem meum, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter bonam famam, quam de eo audivi.* Deinde Dns *Michael Wissens* Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis præfatus per dictos tres Scrutatores ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Michael Wissens Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem D. Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter merita & virtutes suas, quas de eo audivi.* Deinde dictus D. *Johannes* de *Castro* Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis per præfatos tres Scrutatores, ut præmittitur; adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Johannes de Castro Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter merita & virtutes suas, quas de eo audivi.* Deinde præfatus Dns *Hermannus*

** Supra pag. 741. vocatur de la *Neve*.

Tulleman Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per prædictos tres Scrutatores, ut præfertur, adjuratus & rogatus respondit, ut sequitur: *Ego Hermannus Tulleman Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis ex quo novi Venerabilem & illustrem Dum Fredericum de Baden in Romana Curia, & etiam in partibus, & etiam de bona fama ipsius multum audivi, ipsum nomino ut eligatur in Episcopum Trajectensem, & in eum consentio, & nescio alium ydoneorem.* Deinde dictus Dns *Arnoldus Consinck* Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per præfatos tres Scrutatores ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Arnoldus Consinck Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden confratrem meum, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter merita & virtutes suas, quas audivi de eo.* Deinde præfatus Dns *Ægidius Gobbaert* Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per dictos tres Scrutatores, ut præmittitur, adjuratus & interrogatus respondit: *Ego Ægidius Gobbaert Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden confratrem meum, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter merita & virtutes, quas de eo audivi, & etiam ab eo vidi in Romana Curia.* Deinde dictus Dns *Johannes Knyff* Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis per prædictos tres Scrutatores ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Johannes Knyff Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnum Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem, & credo neminem fore ad hoc ydoneorem.* Deinde dictus D. *Antonius* de *Vinea* Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis per dictos tres Scrutatores ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Anthonius de Vinea Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter merita & virtutes suas, quas audivi de eo.* Deinde Dns *Cornelius* de *Zelbach* Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis per antefatos tres Scrutatores, ut præmittitur, adjuratus & interrogatus respondit, ut sequitur: *Ego Cornelius de Zelbach Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem*

sem propter merita & virtutes suas, quas de eo audivi, & spero quod erit bene ydoneus pro ecclesia & patria Trajectensi. Deinde præfatus Dns *Arnoldus*** *Grundick* Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis per dictos tres Scrutatores ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Arnoldus Grundick Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem D. Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem eligendum in Episcopum Trajectensem propter merita & virtutes suas, quas de eo audivi.* Deinde prælibatus Dns *Gerardus* de ** *Buren* Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis per dictos tres Scrutatores, ut præmittitur, adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Gerardus de Bueren Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem eligendum in Episcopum Trajectensem propter merita & virtutes suas, quas audivi de eo.* Deinde dictus Dns *Nicolaus Lamberti* Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis per dictos tres Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Nicolaus Lamberti Canonicus Sancti Petri Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter merita & virtutes suas, quas de eo audivi.* Deinde Dns *Johannes Martini* Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis præfatus per dictos tres Scrutatores ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit, ut sequitur: *Ego Johannes Martini Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis medio juramento per me ecclesiæ præstito, quia videtur michi, quod nosco Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem utilem & ydoneum ecclesiæ & patriæ Trajectensi, & non nosco utiliorem, ipsum nomino eligendum in Episcopum Trajectensem & in hoc consentio.* Deinde dictus Dns *Theodericus* de *Hair* Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis per præfatos tres Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit, ut sequitur: *Ego Theodericus de Hair Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter merita & virtutes suas, quas de eo audivi.* Deinde dictus Dns *Anthonius* de *Windsbem* Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis per dictos

** Supra pag. 741. vocatur *Grandick.*

** Supra d. pag. vocatur *Baern.*

dictos tres Scrutatores, ut præmittitur, adjuratus & interrogatus respondit, ut sequitur: *Ego Antonius de Windshem Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter merita & virtutes suas, quas de eo audivi.* Deinde dictus Dns *Johannes Poertick* Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis per præfatos tres Scrutatores ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Johannes Poertick Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden eligendum in Episcopum Trajectensem, quia audivi à multis fide dignis personis non solum hic intra sed & extra civitatem Trajectensem, quod sit vir meritus & virtuosus.* Deinde dictus Dns *Wynricus Hoyer* Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis per dictos tres Scrutatores, ut præfertur, adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Wynricus Hoyer Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem eligendum in Episcopum Trajectensem, propter merita & virtutes suas, quas de eo audivi, & etiam ipsum novi pro digna persona.* Deinde dictus Dns *Johannes Tulleman* Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis per dictos tres Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Johannes Tulleman Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter merita & virtutes suas, quas de eo dici audivi.* Deinde dictus Dns Gerardus Zoudenbalch Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per dictos tres Scrutatores sic, ut præmittitur, adjuratus & interrogatus respondit in hæc verba: *Ego Gerardus Zoudenbalch Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Taden confratrem meum, eligendum in Episcopum Trajectensem, propter merita & virtutes suas, quas de eo famari audivi.* Deinde præfatus Dns *Johannes de Tussenbroeck* Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per antedictos tres Scrutatores, ut præmittitur, adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Johannes de Tussenbroeck Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis, ex quo non scio aliquem ydoneorem pro Episcopatu Trajectensi, quam Venerabilem*

lem & illustrem Dnm Fredericum de Baden confratrem meum, quia novi eum ydoneam personam, & etiam id de fama publica percepi, nomino & consentio in eum, eligendum in Episcopum Trajectensem. Deinde dictus Dns *Fredericus* de *Coninck* Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis per antefatos tres Scrutatores, ut præfertur, adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Fredericus de Coninck Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter virtutes & merita, quas de eo famari audivi.* Deinde dictus Dns *Johannes* de *Nyspen* Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis per dictos tres Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Johannes de Nyspen Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis dico juxta juramentum per me præstitum, quod ex quo novi Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem virtuosum & ydoneum virum, ipsum nomino eligendum in Episcopum Trajectensem & consentio in eum.* Deinde dictus Dns *Petrus* de *Mera* Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis per antedictos tres Scrutatores, ut præfertur, adjuratus & interrogatus respondit, ut sequitur: *Ego Petrus de Mera Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter virtutes & merita, quas de eo famari audivi, & à fide dignis personis etiam percepi, quod sit amator Cleri & pacis.* Deinde dictus Dns *Nicolaus* ** *Noeykyns* Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis per sæpedictos tres Scrutatores, ut præfertur, adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Nicolaus Noeykyns Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis ratione juramenti præstiti nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter virtutes & merita, quas de eo famari audivi.* Deinde præfatus Dns *Jacobus* de *Amerongen* Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis per antefatos tres Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit, ut sequitur: *Ego Jacobus de Amerongen Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis credo meliorem & utiliorem futurum Dnm Trajectensem Venerabilem & illustrem Dominum Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem eligendum in Episcopum Trajectensem propter virtutes & merita, quas de eo famari audivi, & con-*

** Supra p. 741. vocatur *Noenkens.*

sentio in ipsum ut eligatur. Deinde dictus Dns *Arnoldus* de *Sgravesande* Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis sic ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Arnoldus de Sgravensande Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis nomino Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Confratrem meum, & in ipsum consentio, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter virtutes & merita, quas de eo famari audivi.* Deinde dictus Dns *Johannes* de *Diepholt* Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis per antedictos tres Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Johannes de Diepholt Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter virtutes & merita, quas de eo famari audivi.* Deinde præfatus Dns *Christianus* de *Zenden* Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis per prædictos tres Scrutatores sic ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Christianus de Zenden Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem eligendum in Episcopum Trajectensem propter virtutes & merita, quas de eo famari audivi, & quia novi eum in Romana Curia bonæ famæ & reputationis.* Deinde præfatus Dns *Gysbertus Byndop* Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis per antefatos tres Scrutatores sic ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Gysbertus Byndop Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem; propter merita & virtutes, quas de eo dici audivi.* Deinde dictus Dns *Amelgardus* de *Haerlem* Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis per dictos tres Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Amelgardus de Haerlem Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem eligendum in Episcopum Trajectensem propter virtutes, & merita, quas de eo famari audivi.* Deinde præfatus Dns *Henricus Zoudenbalch* Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis per sæpe dictos tres Scrutatores, ut præfertur, adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Henricus Zou-*

Zoudenbalch Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem eligendum in Episcopum Trajectensem propter virtutes & merita, quas de eo famari audivi. Deinde præfatus Dns *Gosuinus* de *Lottbing* Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis per antedictos tres Dnos Scrutatores sic ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Gosuinus de Lottbing Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter virtutes & merita, quas de eo famari audivi.* Deinde præfatus Dns *Heydenricus* de *Beverweerde* Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis per sæpedictos tres Dnos Scrutatores sic ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Heydenricus de Beverweerde Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem eligendum in Episcopum Trajectensem propter virtutes & merita quas de eo famari audivi.* Deinde præfatus Dns *Henricus* de *Compostelle* Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis per sæpe dictos tres Scrutarores sic ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Henricus de Compostelle Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis, nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter virtutes & merita, quas de eo famari audivi.* Deinde antedictus Dns *Adrianus Ram* Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per sæpe fatos Dnos tres Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Adrianus Ram Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis credo utiliorem & ydoneorem pro Episcopatu Trajectensi Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden confratrem meum. Quare ipsum nomino eligendum in Episcopum Trajectensem propter virtutes & merita quas de eo famari audivi, & ita consentio.* Deinde dictus Dns *Henricus* ** *Mandwyck* Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per antedictos tres Dnos Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Henricus Mandwyck Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum** meum Trajectensem, ut eligatur in Epi-*

** Supra p. 741. vocatur *Maerdewyck.*

** Sic edidit Cl. Mattheus.

Episcopum Trajectensem, propter virtutes & merita, quas de eo famari audivi, & nescio utiliorem eo. Deinde præfatus Dns *Johannes* de *Molendino* Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per antedictos tres Dnos Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Johannes de Molendino Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis secundum conscientiam meam & propter bonam spem quam habeo, & etiam propter merita & virtutes, quas intellexi ex fama publica de Venerabili & illustri Dno Frederico de Baden confratre meo, quod erit utilis ecclesiæ & patriæ Trajectensi, ipsum nomino eligendum in Episcopum Trajectensem, & in eum consentio.* Deinde prælibatus Dns *Johannes Knyff* Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis per antedictos tres Dnos Scrutatores sic ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit, ut sequitur: *Ego Johannes Knyff Canonicus ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter merita & virtutes, quas de eo famari audivi.* Deinde dictus Dns *Petrus Wolffardi* Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis per antedictos tres Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Petrus Wolffardi Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis attentis & consideratis utilitate & salute ipsius diœcesis & patriæ Trajectensis, ac patriarum circum adjacentium, nescio alium & ydoneorem, quam Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, quem nomino & in illum consentio, ut eligatur in Episcopum Trajectensem.* Deinde præfatus Dns *Theodericus* de *Drakenburch* Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per sæpedictos tres Dnos Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Theodericus de Drakenborch Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden confratrem meum, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter bonam famam, quam de eo audivi.* Deinde præfatus Dns *Arnoldus Boekelaer* Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per antefatos tres Dnos Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Arnoldus Boekelaer Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis ex quo intellexi relatu multorum Prælatorum & aliorum hominum de probitate & qualificatione Venerabilis & illustris,*

illustris Dni Frederici de Baden confratris mei, ipsum nomino & in ipsum consentio, ut eligatur in Episcopum Trajectensem. Deinde dictus Dns *Johannes Vos* Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis per præfatos Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Johannes Vos Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem propter bonam famam, quam de eo percepi & audivi.* Deinde dictus Dns *Bernardus Mommen* Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis per sæpedictos tres Dnos Scrutatores sic ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Bernardus Mommen Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis medio juramento per me ecclesiæ præstito nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden confratrem meum, ut eligatur in Episcopum Trajectensem, quia novi eum Romæ bene morigeratum, & intellexi eum legitimæ ætatis & literaturæ sufficientis, & credo quod erit utilis ecclesiæ & patriæ Trajectensi.* Deinde præfatus Dns *Jacobus Kroll* Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis per antedictos tres Dnos Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Jacobus Kroll Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem, propter merita & virtutes suas, quas de eo famari audivi.* Deinde dictus Dns *Albertus Schuersack* Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis per sæpefatos tres Dnos Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Albertus Schuersack Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis, ex quo ex relatu & fama audio omnes virtutes prædicari de Venerabili & illustri Dno Frederico de Baden Canonico Trajectensi, ipsum nomino, & in eum consentio, ut eligatur in Episcopum Trajectensem.* Deinde dictus Dns *Matthias*** *Boers* Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis per antedictos Dnos Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Matthias Boers Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis nomino & consentio in Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem eligendum in Episcopum Trajectensem propter virtutes & merita, quas de eo famari audivi, & quia nosco eum probum hominem, & habilem*

** Supra p. 741. vocatur *Boers.*

lem & ydoneum ad ecclesiam Trajectensem promovendum & eligendum. Deinde præfatus Dns *Theodericus Liverjan* Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis per dictos tres Scrutatores sic ut præfertur adjuratus & interrogatus respondit ut sequitur: *Ego Theodericus Liverjan Canonicus ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis, credo utiliorem & meliorem Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem pro ecclesia Trajectensi. Quare ipsum nomino & in eum consentio, ut eligatus in Episcopum Trajectensem propter virtutes & merita, quas de eo famari audivi, & etiam quia vidi eum Coloniæ virum probum & devotum.* Tandem Dns *Theodoricus* ** *Kryeck* Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis per sæpedictos tres Dnos Scrutatores sic ut præmittitur adjuratus & interrogatus respondit, ut sequitur: *Ego Theodericus Kryeck Canonicus ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis nescio aliquem ydoneorem pro ecclesia Trajectensi, quam Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem. Quare ipsum nomino & in eum consentio, ut eligatur in Episcopum Trajectensem, propter virtutes & merita, quas de eo famari audivi. Etiam propter utilitatem status & patriæ Trajectensis.* Et post exitum dicti Dni Theodorici Kryeck dictis Dnis Scrutatoribus adhuc in loco scrutinii existentibus, cumque ab illo nondum discesserant, rediit & retractavit supranominatus Dns *Ghilbertus Judoci* Canonicus & Scholasticus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis, & dixit hæc vel similia verba: *Ego Ghilbertus Judoci Canonicus & Scholasticus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis certis de causis animum meum ad hoc moventibus muto hic coram vobis Dnis Scrutatoribus adhuc scrutantibus & in scrutinio existentibus votum meum prius emissum & consentio in Venerabilem & illustrem virum D. Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum Trajectensem.* Quo siquidem scrutinio votorum ut præfertur facto & completo, & per me *Michaelem* Notarium in scriptis ut similiter præfertur redacto, mox & in continenti nullo alio intermedio dicti tres Dni Scrutatores inde ad loca sua priora in eadem domo Capitulari ecclesiæ Trajectensis accesserunt, ibique coram prænominatis omnibus Prælatis & Canonicis Capitularibus per os dicti Dni *Ludolphi* de *Veno* Decani alta & intelligibili voce dixerunt se omnium & singulorum Prælatorum & Canonicorum Capitularium vota scrutatos esse, & ea in scriptis per

** Supra p. 741. vocatur *Kogeck.*

per manum mei Michaelis Notarii prædicti redegisse, seque esse paratos ad illa sic ut in scriptis redacta per os mei Notarii hujusmodi publicandi, quatenus ipsis Dnis Prælatis & Canonicis Capitularibus placeret. Illis autem omnibus respondentibus hoc eis placere dictus Dns *Ludolphus* de *Veno* Decanus de expresso consensu & commissione suorum Conscrutatorum prædictorum dixit alta & intelligibili voce sua ac omnium & singulorum Prælatorum & Canonicorum Capitularium vota in unum videlicet Venerabilem & illustrem Dnm *Fredericum* ex Marchionibus de *Baden* Canonicum ecclesiæ Trajectensis directa fuisse, prout in scriptis per me *Michaelem* Notarium antedictum redacta essent, mandans michi propterea de simili consensu eorundem Conscrutatorum suorum, ut hujusmodi omnia & singula vota sic in scriptis redacta ibidem in medium alta & intelligibili voce publice in communi legerem & publicarem. Cui mandato ego *Michael* Notarius prædictus obtemperans vota hujusmodi, prout supra inserta sunt, publice alta & intelligibili voce in communi ibidem legi atque publicavi. Qua publicatione sic facta mox & in continenti nullo alio actu intermedio præfatus Dns *Ludolphus* Decanus juxta potestatem sibi ut præscribitur traditam in totius Capituli prædicti præsentia alta & intelligibili voce supranominatis Dnis Prælatis & Canonicis Capitularibus dixit hæc vel eis in effectu similia verba: Venerabiles Dni mei ex quo nos tres Scrutatores & vos omnes & singuli in unum videlicet Venerabilem & illustrem virum Dnm Fredericum ex Marchionibus de Baden Canonicum Trajectensem, ut Episcopus Trajectensis eligeretur, consensimus, & propterea non sit habenda aut facienda collatio numeri ad numerum, nec zeli ad zelum, aut meriti ad meritum, sed duntaxat diligens collatio & consideratio de hoc, quod ego una cum Conscrutatoribus meis & vobis excedimus duas partes Capituli generalis quinque ecclesiarum Trajectensium, & omnium eorum, qui huic electioni de jure aut consuetudine interesse potuerunt & debuerunt, quod appareat potestatem Capituli ad eligendum seu postulandum apud hic præsentes residere. Idcirco considero hic non abesse ex illis, qui huic electioni de jure aut consuetudine interesse potuerunt & debuerunt, & qui de Capitulo generali quinque ecclesiarum Trajectensium existunt, nisi duntaxat Venerabiles & egregios

Dnos,

Dnos, *Simonem* de *Slusa* Præpositum & Archidiaconum ecclesiæ Trajectensis, dictum Dnm *Conradum* Episcopum *Osnaburgensem*, Commendatarium Præposituræ Daventriensis, *Johannem Kerckhof* Præpositum Embricensem, Archidiaconos in ecclesia Trajectensi, *Gysbertum* de *Stoutenborch* Præpositum Sancti Johannis, & *Stephanum* de *Reumeler* Decanum Sancti Petri, nec non *Johannem Reness*, *Johannem* de *Boechove* majoris, *Godefridum Pymperé* Sancti Petri, *Johannem Zyll*, & *Anthonium* de *Boechout* Sancti Johannis, ac *Rodolphum Vries*, *Johannem Oeckell*, & *Johannem Listige*, beatæ Mariæ ecclesiarum Canonicos, ac quondam Dnm *Henricum* de *Lottbing*, dum vixit, Decanum ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis, qui cum ut in instrumento executionis infra inserto citatus & vocatus fuerat ante duos dies ab hac luce decessit. Et sic trecedim duntaxat esse absentes de Capitulo quinque ecclesiarum prædictarum, qui electioni hujusmodi interesse potuissent & debuissent, & nos qui illi electioni interesse potuimus & interfuimus, ac nostra vota dare potuimus & dedimus, esse numero * octuaginta sex, & propterea nos longe excedere duas partes totius Capituli generalis prædicti, & eorum, qui huic electioni interesse potuerunt & debuerunt, & potestatem Capituli generalis apud nos hic præsentes residere, quodque omnes prædicti, qui vota sua dederunt, & in præfatum Dnm *Fredericum* de *Baden* consenserunt bono zelo, videlicet, quod ipse Dns *Fredericus* de *Baden* ecclesiæ Trajectensi utilis erit Pastor & Episcopus, & ob ejus præclara merita atque virtutes, ac in spiritualibus & temporalibus circumspectionem in eum sua vota direxerunt & consenserunt, ut in Episcopum Trajectensem eligeretur. Quæ considero atque confero, quodque ipse Dns *Fredericus* est vir plenæ ac maturæ ætatis, utpote qui jam tricesimum suæ ætatis annum exegit, de illustri ac legitimo matrimonio susceptus, & in Subdiaconatus ordine constitutus, morum honestate, ac virtutibus, nec non literarum sufficiente scientia pollet, ac jura ecclesiæ Trajectensis defendere poterit, sitque alias habilis & ydoneus, ut in Episcopum Trajectensem præficiatur. Quas siquidem considerationes & collationes idem Dns *Ludolphus* Decanus sic ut præmittitur ibidem alta & intelligibili voce fecit nemine penitus contradicente, ac propterea mox & in continenti nullo actu intermedio ad electionem dicti Dni *Frederici* de *Baden* in futurum Episcopum

* Heda in vita Frederici *pr. nec unquam tot concordia suffragia visa in electione alicujus Episcopi Trajectensis, quæ ultra numerum octuagenarium ascendebant.*

Tra-

Trajectensem procedendum dixit, atque processit, habensque & tenens suis in manibus quandam papyri cedulam electionis hujusmodi illam ibidem coram omnibus Prælatis & Canonicis Capitularibus prænominatis in Capitulo generali prædicto publice alta & intelligibili voce in scriptis pronuntiavit & publicavit hujusmodi sub tenore: *In nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti ego Ludolphus de Veno Decanus ecclesiæ majoris Trajectensis ad actum infra scriptum faciendum à Prælatis & Capitulis quinque ecclesiarum Trajectensium Capitulariter congregatis assumptus & deputatus in honorem omnipotentis Dei & gloriosæ virginis Mariæ, & præcipue patroni nostri gloriosissimi beati Martini, eligo vice mei & Conscrutatorum meorum & omnium aliorum, qui in hoc Capitulo interesse debuerunt, & interfuerant, qui in hoc unanimiter consenserunt, Venerabilem & illustrem Dnm Fredericum ex Marchionibus de Baden Canonicum dictæ ecclesiæ majoris Trajectensis, confratrem meum, in Episcopum & Pastorem ecclesiæ Trajectensis.* Eisque electione, pronuntiatione, & publicatione factis, mox & in continenti omnes & singuli Prælati & Canonici Capitulares prænominati electionem, pronuntiationem, & publicationem hujusmodi una ac alta & intelligibili voce, nemine contradicente concorditer laudarunt, acceptarunt, & approbarunt. Quo facto præfati Dni Prælati & Canonici Capitulares Capitulum generale prædictum ut præfertur repræsentantes per os dicti Dni *Ludolphi* de *Veno Theodrico* de *Malsen* Nuncio ecclesiæ Trajectensis jurato ibidem præsenti mandaverunt, ut statim & in continenti majorem campanam ecclesiæ Trajectensis pro congregatione populi ad audiendam publicationem electionis hujusmodi pulsari faceret. Qua tandem pulsari inchoata, & pulsa etiam ad notabile tempus, deinde præfati Dni Prælati & Canonici Capitulares in dicta domo Capitulari majoris ecclesiæ Trajectensis, processionaliter bini & bini chorum ipsius ecclesiæ Trajectensis accesserunt, Canonici quoque se ad stallos suos in choro receperunt, & illis inibi stantibus Prælati prænominati locum quendam certum & eminentiorem ante chorum ipsius ecclesiæ extantem ascenderunt, ibique dictus Dns *Ludolphus* Decanus juxta facultatem sibi, ut supra dicitur, traditam, electionem prædictam de persona dicti Dni *Frederici* ex Marchionibus de *Baden*, per eum etiam speciali facultate sibi à toto Capitulo generali data, vice sua, & omnium aliorum

qui huic electioni interfuerunt, factam & pronunciatam & concorditer ab omnibus Prælatis & Canonicis, qui electioni interfuerunt, ratificatam & acceptatam, coram magna multitudine nobilium & legislatorum ac populo civitatis & diœcesis Trajectensis personum campanæ prædictæ ac alias congregata, publice alta & intelligibili voce, ac materna & Teutonica lingua publicavit, & exclamavit, illique læto vultu altas voces ingentem lætitiam & applausum per hujusmodi electionis insinuationem emiserunt. Et deinde ipsi Prælati ad suos stallos in choro † Canonicis & aliis ministris ecclesiæ Trajectensis canticum *Te Deum laudamus* in organis, ac ad cordis jubilationem, solemniter decantarunt: De & super quibus omnibus & singulis præmissis post scrutinium votorum prædictorum factum & completum, ut præfertur, gestis atque factis, iidem Dni Prælati & Canonici nomine suo & totius Capituli per os dicti Dni Ludolphi Decani sibi à nobis *Michaele* & *Johanne Lateur* Notariis supra & infra scriptis unum vel plura publicum seu publica fieri petierunt atque confici instrumentum & instrumenta. Acta fuerunt hæc sicut præfertur post dictum scrutinium completum gesta atque facta, anno, indictione, & die tertia decima mensis Maji prædicti respective in domo Capitulari, ac ante chorum & in choro ecclesiæ Trajectensis supradictæ, præsentibus ibidem Venerabilibus & discretis viris Dnis ac Magistris *Ludovico* de *Montfoort* majoris, *Theoderico* de *Hair* juniore Sancti Petri, *Joanne* de *Morthem* beatæ Mariæ Trajectensium ecclesiarum Canonicis non Capitularibus, & *Theodrico* de *Malsen* Nuncio ecclesiæ Trajectensis jurato testibus fide dignis ad præmissa omnia & singula post dictum scrutinium completum vocatis specialiter atque rogatis.

† Deest *cum*.

Tenores vero principiorum & finium citationum reproductarum & instrumentorum executionum earundem, nec non cedulæ papireæ per Dnm *Johannem Nys* ac mandati per Dnm Johannem de Diepholt superius ut præmittitur exhibiti, ac etiam cedulæ monitionis per me *Michaelem* Notarium Capitulariter lectæ, sequuntur per ordinem, & sunt tales. Et primo tenor executionis citationis generalis per Nuncium juratum ecclesiæ Trajectensis factæ una cum principio & fine ejusdem citationis præinsertæ superius exhibitæ & reproductæ, unde supra fit mentio, sequitur, & est talis:

De-

Decani Majoris, Sancti Salvatoris, & beatæ Mariæ, ac Vicedecani Sancti Petri & Sancti Johannis, & Capitula ecclesiarum Trajectensium discreto viro *Theodrico* de *Malsen* Nuncio ecclesiæ Trajectensis jurato Salutem &c. Datum Trajecti sub dictarum quinque ecclesiarum nostrarum Trajectensium appensione sigillorum, sub anno à nativitate Dni millesimo nonagesimo sexto mensis Aprilis die vicesima tertia.

Egregiis & Venerabilibus viris Dnis Prælatis & Capitulis quinque ecclesiarum Trajectensium retro scriptarum obedientiam ac reverentiam. Noveritis præsens vestrum retroscriptum mandatum juxta sui formam & tenorem debite executum fuisse in singulis quinque ecclesiis supradictis & retroscriptis in modum infra scriptum, videlicet in majori ecclesia Trajectensi sub decantatione vigiliarum ante vesperas, primo candelabro in medio choro stanti, in quo similes executiones fieri solitæ sunt, idem mandatum una cum copia debite auscultata & subscripta apposui, & deinde idem mandatum una cum simili copia debite subscripta valvis rubeis ejusdem ecclesiæ Trajectensis affixi, & mandato, postquam aliquamdiu affixum fuit, tandem hinc inde deposito, copias prædictas in utroque loco appositas stare dimisi, præsentibus ibidem honorabilibus viris *Jacobo Hermanni Quant* & *Renero Spall* Vicariis dictæ ecclesiæ Trajectensis. Deinde similiter sub decantatione Vigiliarum in ecclesia Sancti Salvatoris Trajectensis candelabro in medio chori stanti & valvis borealibus ejusdem ecclesiæ dictum mandatum cum Copiis subscriptis apposui & affixi, & tandem mandato ad me recepto copias in dictis duobus locis affixas stare permisi, præsentibus ibidem honorabilibus viris Dnis *Henrico Bunninck* & *Balduino* de *Beverwyck* Vicariis ejusdem ecclesiæ. Insuper in ecclesia Sancti Petri Trajectensis sub decantatione Vesperarum simili modo idem mandatum candelabro chori ad id deputato & valvis borealibus ejusdem ecclesiæ una cum copiis debite subscriptis apposui & affixi, & mandato tandem deposito copias prædictas stare affixas dimisi, Præsentibus ibidem honorabilibus viris *Tymanno Gerardi* & *Joanne Pen* Vicariis ejusdem ecclesiæ. Simili modo sub decantatione vesperarum in ecclesia Sancti Johannis Trajectensis dictum mandatum candelabro chori ad id deputato & valvis borealibus ejusdem ecclesiæ affixi, & mandato tandem deposito copias prædictas

dictas affixas stare dimisi, præsentibus ibidem honorabilibus viris, Dnis *Wilhelmo* de *Windsem* & *Tymanno Wolffardi* Vicariis dictæ ecclesiæ. Deinde sub decantatione completorii in ecclesia beatæ Mariæ Trajectensis sæpe dictum mandatum una cum Copiis debite subscriptis candelabro chori ad id deputato affixi, & tandem mandato hujusmodi amoto Copias antedictas in ambobus locis affixas stare permisi, præsentibus ibidem honorabilibus viris Dnis *Gerardo* de *Daventria*, & *Egberto Bor* Vicariis ejusdem ecclesiæ, testibus hinc inde ad præmissa vocatis & rogatis. Acta sunt hæc prout præscribitur locis & tempore supradictis, sub anno à nativitate Dni CIↃ. CCCC. nonagesimo sexto die vicesima septima mensis Aprilis.

Tenor vero instrumenti executionis citationis specialis per *Martinum Hoyer* Notarium factæ una cum principio & fine ejusdem citationis præinsertæ, exhibitæ & reproductæ, unde supra fit mentio, sequitur & talis: Decani Majoris, Sancti Salvatoris, ac Vicedecani Sancti Petri & Sancti Johannis, & Capitula ecclesiarum Trajectensium dilectis in Christo Johanni Hoesboom &c. Datum Trajecti sub dictarum nostrarum quinque ecclesiarum appensione sigillorum. Anno à nativitate Dni millesimo quadringentesimo nonagesimo sexto mensis Aprilis die vicesima tertia.

Hujus præsentis publici instrumenti serie cunctis pateat evidenter & sit notum, quod anno à nativitate Dni millesimo quadringentesimo nonagesimo sexto, indictione quarta-decima, die vero Lunæ vicesima quinta mensis Aprilis, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri Dni *Alexandri* divina providentia Papæ sexti anno ejus quarto constitutus venerabilis & egregius Dns & Magister *Ludolphus* de *Veno* Decanus Trajectensis, ac alii plures Canonici ecclesiarum Trajectensium nomine dictarum ecclesiarum Trajectensium in domo Capitulari majori dictæ ecclesiæ Capitulariter congregati, hora vesperarum vel quasi, quasdam literas patentes sigillis dictarum ecclesiarum sigillatas idem Dns Decanus suis tenens in manibus, vigore quarum me Notarium infra scriptum rogavit atque requisivit, quatenus easdem juxta & secundum tenorem earum & continentiam executioni debitæ demandarem. Quas quidem literas de manu ipsius Dni Decani reverenter ut decuit ad me recipiens onus legalis & debitæ executionis earundem

medio meo juramento corporaliter præstitio in me suscepi. Quarum literarum tenor sequitur & est talis: *Decani majoris, Sancti Salvatoris, ac beatæ Mariæ, & Vicedecani Sancti Petri & Sancti Johannis, & Capitula ecclesiarum Trajectensium dilectis in Christo Johanni de Hoesboom dictæ Sancti Petri, Henrico de Wellis Sanctæ Walburgis Arnhemensis, Johanni Kerckhoff Sancti Martini Embricensis, Vincentio de Eyll Sancti Plechelmi Aldenzalensis ecclesiarum Præpositis & in ecclesia Trajectensi Archidiaconis, Henrico de Lottbing Sancti Johannis Decano, Johanni Reness majoris, Johanni Lensss, Matthiæ Boers Sancti Salvatoris, Godefrido de Pymperè, & Johanni de Nyspen Sancti Petri Trajectensium ecclesiarum Canonicis nostris & eorum cuilibet in solidum Salutem in Christo salutis authore: Cum recolendæ memoriæ David quondam Episcopus Trajectensis die sexta decima præsentis mensis Aprilis, quod non sine grandi mentis amaritudine dolentes referimus naturæ solvens debitum spiritum suum suo reddidit creatori. Nos nolentes quod ecclesia Trajectensis Pastoris existeret solatio diutius destituta hodie Capitulariter in domo Capitulari majori ecclesiæ majoris Trajectensis præfatæ congregati diem tertiam decimam mensis Maji proxime futuram, quæ erit in crastino Ascensionis Dni nostri Jesus Christi, & horam Capitularem de mane cum continuatione omnium dierum & horarum sequentium, quousque electionis seu postulationis negotium fuerit expeditum, concorditer præfiximus ad electionem seu postulationem futuri Pontificis celebrandam, & ad alia peragenda, quæ præsens electionis seu postulationis negotium contingere dinoscuntur. Ut igitur ignorantiam prætendere nequeatis vobis & vestrum cuilibet præfixionem hujusmodi duximus intimandam, vocantes & citantes vos & quemlibet vestrum, quatenus dictis die & hora sequentibus, quos vobis & vestrum cuilibet tenore præsentium assignamus, ad domum Capitularem majoris ecclesiæ nostræ Trajectensis antedictæ veniatis & compareatis, ac quilibet vestrum veniat & compareat, una nobiscum de futuri electione seu postulatione Pontificis, & in ipso electionis seu postulationis negotio modo debito tractaturi & processuri. Alioquin vobis & quolibet vestrum non comparentibus non expectatis, nec ulterius etiamsi dictus terminus prorogatus fuerit, convocatis, in hujusmodi electionis seu postulationis negotio tractabimus & procedemus vestra aut cujuslibet vestrum absentia non obstante. Si vero vos aut aliquis vestrum aliquo justo impedimento impediti vel impeditus non poteri-*

tis seu poterit in dicto termino interesse, & velitis seu velit alicui Concanonicorum nostrorum Capitularium vices vestras aut suas committere, ad nostram præsentiam Nuncium vestrum aut suum specialem & ydoneum transmittatis seu transmittat, qui super impedimento hujusmodi juxta generalis Consilii statuta nobis instrumentaliter fidem faciat. Datum Trajecti sub dictarum nostrarum quinque ecclesiarum appensione sigiliorum, Anno à nativitate Dni 1496. *mensis Aprilis die vicesima tertia, Michael Keyen de Breda Notarius de mandato scripsit.*

His vero peractis die Martis quæ fuit die vicesima sexta dicti mensis Aprilis arripui iter literas præscriptas unicuique in eisdem nominato successive intimaturus & insinuaturus. Deveni itaque primum ad villam *Apelteren* vocatam Coloniensis diœcesis, ibidemque literas prænarratas ac omnia & singula in eisdem contenta Venerabili Domino *Godefrido Pympere* Canonico ecclesiæ Sancti Petri Trajectensis insinuavi, & ad ejus indubitatam notitiam deduxi. Qui quidem Dns *Godefridus* habito dictarum literarum plenario intellectu & se modicum deliberato respondit & dixit. *Juxta mandatum & rogatum Dnorum meorum ecclesiarum Trajectensium die & tempore michi in præsentibus literis præfixis comparebo Trajecti & ex nunc habeo me pro citato & legitime vocato.* Actum in villa Apeldoorn præfata in campo prope parochialem ecclesiam ibidem anno quo supra, die XXVII. mensis Aprilis præfati, hora vesperarum vel quasi, præsentibus ibidem honorabilibus & discretis Dnis *Petro* de *Mera* & *Nicolao Vergell* presbytero & layco dictæ Coloniensis diœcesis testibus ad præmissa rogatis. Insuper ad statim eundo ad opidum Xanctense Coloniensis diœcesis prænarratas literas, omniaque & singula in eis contenta, Venerabili & egregio viro Dno *Vincentio* de *Eyl* Præposito Aldenzalensi & Archidiacono in ecclesia Trajectensi insinuavi copiam collationatam earundem eidem dimittendo. Qui respondit: *Ob rogatum Dnorum meorum indubie veniam & comparebo Dno volente, & ex nunc habeo me pro legitime citato atque vocato.* Actum ibidem in ecclesia collegiata dicti opidi Xanctensis de sero hora quasi quarta, anno, die, & mense supra proxime designatis, præsentibus ibidem Venerabili & honestis Dno *Wesselo Hottman* Præposito Reessensi Coloniensis diœcesis, testibus ad præmissa vocatis. Deinde veniendo Coloniam

pulsavi

pulsavi ad domum habitationis Venerabilis & egregii Dni & magistri, Magistri *Johannis* de *Hoesboom* Præpositi Sancti Petri & Archidiaconi in ecclesia Trajectensi, requisivi à familia ejusdem, ubinam esset Dns Præpositus. Quæ respondit & dixit ipsum non esse pro præsenti in civitate Coloniensi, sed ivisse ad civitatem Trajectensem. Cui ego dixi: *In casum & eventum, in quibus contingat dominum vestrum Dnm Præpositum reverti ad civitatem Coloniensem infra hinc & decimam tertiam diem mensis Maji proxime futuram dicatis sibi, quod ego fui hic missus nomine quinque ecclesiarum Trajectensium insinuando sibi diem decimam tertiam mensis Maji præfati fore diem electionis futuri Pontificis Trajectensis, & quod habeat ibidem comparere.* Quæ respondit: *Jam ivit, & fortè non revertetur ante illud tempus. Si autem reversus fuerit in tempore, ego faciam ambasiatam juxta informationem vestram michi traditam.* In continenti ivi ad domum proximam, domum videlicet Venerabilis & egregii viri Dni *Johannis Lens* Canonici & Scholastici Sancti Salvatoris Trajectensis. Interrogavi de præsentia ejusdem. Ubi pariformiter ut in domo Dni Præpositi præfati per servitorem michi fuit responsum, dictum Dnm *Johannem Lens* una cum memorato Dno Præposito ivisse Trajectum. Dixique & egi pari modo cum eodem servitore, prout per me in domo Dni Præpositi dictum & actum jam narravi. Actum Coloniæ ut supra anno & mense præallegatis, die vicesima nona de mane, hora quasi septima, præsentibus hinc inde Venerabili & egregio Dno *Godefrido Henrici* Decano Weerdensi Coloniensis diœcesis, & *Hermanno Lapicida* clerico dictæ Coloniensis diœcesis testibus ad hoc rogatis. Ex tunc ivi ad domum habitationis Venerabilis & egregii Dni Magistri *Johannis Kerckhoff* Præpositi Sancti Martini Embricensis & Archidiaconi in ecclesia Trajectensi, cui pariformiter præfatas literas, ac omnia & singula in ipsis designata, insinuavi atque perlegi. Quibus per eum auditis & intellectis respondit, quod ut obediens omnino ad diem præfixam personaliter venire intenderet, & in eventum si non compareret aut comparere non posset, ex tunc pro legitime citato se haberet & haberi vellet, & nullatenus pro contempto, ita quod libere possent in nomine Dni ad electionem procedere ejus absentia non obstante. Actum ut supra anno die & mense proxime supra allegatis, hora vesperarum,

perarum, præsentibus ibidem honorabili & honesto *Johanne de Mescha* Pastore in *Meren*, & *Cornelio* de *Zierczee* Coloniensis & Trajectensis diœcesis testibus ad præmissa rogatis. Tandem vero deveni ad domum habitationis Venerabilis viri Dni *Johannis Renefs* Canonici majoris ecclesiæ Trajectensis ipsique literas superius descriptas insinuavi, & ad ejus quantum potui deduxi notitiam. Quibus per eum sane ut asseruit intellectis respondit & dixit, se omnino venturum ad diem statutum, nisi infirmitas corporis, qua pro nunc in parte laboraret, eum prohiberet. Et in eventum quo comparere non posset, ex tunc commisit & dedit vices suas quoad electionem præfatam perficiendam seu celebrandam Venerabili & egregio viro Dno *Hermanno* de *Lochorst* Decano ecclesiæ Sancti Salvatoris, dans atque concedens eidem omnem potestatem agendi & exercendi in dicto electionis negotio, quæ ipsemet faceret aut facere posset, si præsens & personaliter interesset. Actum ut supra anno, die mense antea designatis, hora quasi octava post meridiem, præsentibus ibidem *Johanne Valckensrock* & *Johanne Krueder* laycis Coloniensis diœcesis. Postea vero veniendo ad opidum Trajectense Leodiensis diœcesis ivi ad domum Venerabilis & egregii viri Magistri *Henrici* de *Wellis* Præpositi Sanctæ Walburgis Arnhemensis, & Archidiaconi in ecclesia Trajectensi, cui literas prænominatas ostendendo perlegi atque insinuavi. Quibus visis & intellectis eas tanquam insinuatas habuit & respondit. Ob reverentiam Dnorum meorum Trajectensium veniam & comparebo ad diem michi statutam Deo duce. Actum ubi supra anno qui antea scriptus, die prima mensis Maji hora duodecima in meridie, præsentibus Venerabili & honestis Dnis *Johanne Billeren* Canonico Leodiensi, & *Gysberto* presbytero dictæ Leodiensis diœcesis testibus fide dignis. Ac statim eisdem anno, die, mense, hora, & loco statim præscriptis, ac coram eisdem testibus literas superius descriptas Venerabili viro Dno *Matthiæ Boers* Canonico Sancti Salvatoris Trajectensis insinuavi, & ad ejus veram notitiam deduxi, quas idem humane suscipiens, & intelligens habensque se pro legitime vocato, dixit se pro hac vice venire non posse propter certas causas rationabiles. Quapropter vices suas pro hac vice quoad actum futuræ electionis celebrandæ commisit atque dedit omnimodo Venerabili viro Dno *Theodorico*

Kryeck

Kryeck dictæ ecclesiæ Sancti Salvatoris Canonico, habens ratum & gratum totum id & quicquid ipsius nomine per ipsum Dnm *Theodericum* quoad actum seu negotium electionis præfatum fieri contingeret. Deinde vero veniendo *Berck* literas prius designatas Venerabili viro Dno *Johanni* de *Nispen* Canonico Sancti Petri Trajectensis insinuavi, ostendi, ipsumque vigore earundem citavi atque vocavi. Quibus per eum intellectis dixit se venturum indubie ad diem electionis eisdem literis designatum. Actum ibidem in ecclesia collegiata, anno quo supra, die secunda mensis Maji præfati, hora quasi sexta de sero, præsentibus ibidem Venerabili & discretis Dnis *Nicolao* Decano & *Gerardo* de *Merode* Canonico Leodiensis diœcesis, testibus ad præmissa rogatis. Hinc vero finaliter veniendo in *Bextell* Leodiensis diœcesis accessi venerabilem virum Magistrum *Henricum* de *Lotthing* Decanum ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis, cui sæpedictas literas tradendo insinuavi, ipsum juxta earundem continentiam citavi atque vocavi. Quibus per eum sane intellectis se pro citato atque vocato habuit, atque haberi voluit, sed quia debilis corpore dixit se non posse comparere ad diem præfixam, sed ne negotium electionis futuræ ejus absentia impediretur dixit & commisit vices suas plenarias quoad actum & negotium electionis instantis perficiendæ nepoti suo Dno *Gosuino* de *Lotthing* Canonico Sancti Johannis Trajectensis, quem ibidem venturum asseruit. Actum ubi supra in ecclesia collegiata ibidem anno superius descripto die sexta mensis Maji præfati hora decantationis summæ missæ, præsentibus ibidem honorabilibus Dnis *Waltero* de *Tuell* & *Leonardo* de *Buscho* Canonicis ibidem, testibus ad præmissa rogatis. Super quibus omnibus & singulis sic ut præmittitur diversimode per me factis idem Dnus Decanus majoris nomine quinque ecclesiarum Trajectensium, cæterique Dni Prælati & Canonici ecclesiarum Trajectensium sic ut præmittitur diversimode vocati atque citati petierunt, & quilibet eorum petiit sibi à me Notario infra scripto fieri atque confici publicum seu publica instrumentum & instrumenta. Actum anno, die, mense, horis, & locis præscriptis, præsentibus quoque quibus supra. Et ego *Wilhelmus Hoyer* clericus Bremensis diœcesis publicus sacris Apostolica & Imperiali auctoritatibus Notarius, quia prædictarum literarum præsentationi,

receptioni, debitæ executionis earundem demandationi responsioni, ipsorum citatorum & vocatorum receptioni, potestatis, ac vicis dationi, exonerationi, & excusationi, omnibusque aliis & singulis dum sic ut præmittitur diversimode fierent & agerentur, una cum prænominatis testibus præsens interfui, eaque sic fieri vidi, scivi, & audivi, atque peregi, idcirco præsens publicum instrumentum manu mea fideliter scriptum exinde confeci, subscripsi, publicavi, & in hanc publicam formam redegi, signoque & nomine meis solitis & consuetis signavi rogatus & requisitus in fidem omnium & singulorum præmissorum.

Tenor vero cedulæ papyreæ per Dnm *Johannem Nys* Canonicum Sancti Petri Trajectensis porrectæ, unde supra fit mentio, sequitur, & est talis. *Fraternalem amorem honorabilis Dne Johannes confrater, Habeatis me excusatum coram confratribus in electione, quia pro hac vice non venio, sed committo Omnipotenti Deo, beatæ Mariæ, Sancto Martino, beato Petro, ac omnibus Sanctis, ac die noctuque rogo pro anima ipsius pii Pastoris Davidis defuncti, atque acquisitione boni, honesti, providi Præsulis, acquirendi patriæ Trajectensi. Et sic mea præsentia parum potest prodesse, Idcirco peto me excusatum coram omnibus confratribus nostris, & salutentur omnes in Dno Jesu Christo. Godefridus Pymperè Confrater vester paratissimus in omnibus.*

Tenor vero instrumenti executionum citationis specialis per Dnm *Jacobum Block* Notarium factarum una cum principio & fine citationis ejusdem præinsertæ superius exhibiti & producti, & unde supra fit & habetur mentio, sequitur & est talis. *Decani majoris, Sancti Salvatoris & beatæ Mariæ, ac Vice-decani Sancti Petri & Sancti Johannis & Capitula ecclesiarum Trajectensium dilectis in Christo Johanni Vos &c. Datum Trajecti sub dictarum nostrarum quinque ecclesiarum Trajectensium appositione sigillorum, Anno à nativitate Dni 1496. mensis Aprilis die vicesima tertia.*

In nomine Domini Amen. Notarius infra scriptus ad infra scripta facienda per venerabiles Decanos, Vicedecanos, & Capitula quinque ecclesiarum Trajectensium retro scriptarum legitime requisitus & specialiter assumptus insinuavi venerabili viro Dno *Gosuino* de *Lotthing* Canonico Sancti Johannis Trajectensis literas præfixionis, intimationis, vocationis & citatio-

nis

nis retro scriptas sibi intimando, illumque vocando & citando ac alias & aliter faciendo, prout in literis retro scriptis plenius continetur. Et nichilominus eidem Dno *Gosseving* petenti & recipienti ac literas hujusmodi pro sufficiente insinuatione & executione expresse habenti in signum veræ & realis insinuationis & executionis literarum retro scriptarum hujusmodi quandam auctenticam copiam earum tradidi & consignavi. Actum in *Bueren* in domo *Henrici* de *Graina* ibidem sub anno à nativitate Dni CIↃ. CCCC. XCVI. indictione quarta decima, die vero vicesima sexta mensis Aprilis, hora vesperarum vel quasi, Pontificatus Dni Alexandri Papæ sexti anno quarto, præsentibus ibidem honestis *Ottone* de *Lotthum* & *Henrico* de *Graina* prædicto, testibus ad præmissa vocatis & rogatis. Deinde autem die Mercurii vicesima septima prædicti mensis Aprilis, hora primarum vel quasi, ego idem Notarius modo præmisso requisitus & assumptus executus fui præsentes retro scriptas intimatorias vocationis literas juxta omnem tenorem in Venerabilem Dnm *Johannem Voss* Canonicum Sancti Salvatoris Trajectensis personaliter apprehensum. Qui dictus Dns *Johannes* illis debite inspectis & pro parte perlectis michi Notario in effectu respondit: *Habeo literas hujusmodi pro sufficienter insinuatis & executis.* Actum in Schoonhovia juxta portam aquarum ibidem, præsentibus ibidem discretis viris *Alberto Jacobi* & *Jacobo Arnoldi*, testibus ad præmissa vocatis pariter atque rogatis. Deinde vero eodem Mercurii supradicti mensis Aprilis, hora vesperarum vel quasi, anni, indictionis, & Pontificatus præscripti, ego idem Notarius infra scriptus insinuavi venerabili viro Dno *Henrico Braem* Canonico Sancti Petri Trajectensis in retro scriptis literis scripto ante portas opidi de *Yselstein* personaliter reperto literas præfixionis, intimationis, vocationis, & citationis retro descriptas, illarum verum & effectualem tenorem sibi intimando, ipsumque vocando & citando, ac alias & aliter faciendo, prout in eisdem literis latius dignoscitur contineri, & nichilominus eidem petenti & recipienti copiam earundem literarum sufficienter auctenticam in signum veræ & realis insinuationis & executionis hujusmodi ad manus tradidi & consignavi. Et nunc idem Dns *Henricus* michi Notario respondit se habere literas hujusmodi pro sufficienter insinuatis & executis. Acta sunt hæc ante portas opidi de Yselsteyn

ſteyn prædicti, præſentibus ibidem Dno *Hectore Henrici* presbytero, Paſtore in *Oudewater*, & *Gerardo Walteri*, ac *Gysberto* de *Waal* incolis dicti opidi de *Yſelſteyn*, teſtibus ad præmiſſa vocatis ſpecialiter atque rogatis. In cujus rei teſtimonium ego idem Notarius infra ſcriptus hanc meam relationem per alium fidelem hic ſcriptam manu mea propria ſubſcripſi & ſignum meum appoſui conſuetum. Sic ſubſcriptum. *Et ego Jacobus Block clericus Trajectenſis publicus Imperiali auctoritate Notarius, quia præmiſſis omnibus & ſingulis una cum prænominatis teſtibus præſens interſui, eaque ſic fieri vidi & reſpective fieri, ideo banc meam relationem per alium hic ſcriptam publicavi & ſubſcripſi, ac ſigno & nomine meis ſolitis & conſuetis ſignavi rogatus & requiſitus in fidem & teſtimonium omnium & ſingulorum præmiſſorum.*

Tenor vero inſtrumenti executionum citationum ſpecialium per *Henricum Divinc* Notarium factarum una cum principiis & finibus earundem citationum præinſertis, unde ſupra fit mentio, ſequitur & eſt talis:

Reverendo in Chriſto Patri & Domino Dno Conrado Dei & Apoſtolicæ ſedis gratia Epiſcopo Oſnaburgenſi ac Præpoſito eccleſiæ Sancti Lebuini Daventrienſis, Archidiacono in eccleſia Trajectenſi &c. Datum Trajecti ſub appenſione ſigillorum quinque eccleſiarum Trajectenſium noſtrarum antedictarum, Anno à nativitate Dni 1496. menſis Aprilis die viceſima tertia.

Decani majoris, Sancti Salvatoris, ac beatæ Mariæ ac Vicedecani Sancti Petri & Sancti Johannis & Capitula quinque eccleſiarum Trajectenſium dilectis in Chriſto Johanni de Diepholt &c. Datum Trajecti ſub dictarum noſtrarum quinque eccleſiarum Trajectenſium appenſione ſigillorum, Anno à nativitate Dni 1496. menſis Aprilis die viceſima tertia.

In Chriſti nomine Amen. Anno à Nativitate ejuſdem milleſimo quadringenteſimo nonageſimo ſexto, indictione quarta decima, die Mercurii viceſima ſeptima menſis Aprilis de mane, hora tertiarum vel quaſi, ego *Henricus Divinc* clericus & Notarius publicus infra ſcriptus ſuper citationibus & executionibus infra ſcriptis faciendis, & ad hoc pro parte Venerabilium egregiorumque Dnorum Decanorum majoris, Sancti Salvatoris, & beatæ Mariæ, Vicedecanorumque Sancti Petri & Sancti Johannis Trajectenſium eccleſiarum, Capitulorumque earundem inſtanter requiſitus & ad hoc deputatus ſpecialiter

cialiter de fideliter exequendo ac ſtipulatione Dni Decani majoris eccleſiæ præfitæ juratus literas Prælatorum & Capitulorum quinque eccleſiarum hujuſmodi, in quibus ipſi ſede epiſcopali Trajectenſi per obitum felicis recordationis Dni *Davidis*, dum viveret, Epiſcopi Trajectenſis vacante, terminum ſuper futuro eligendo Epiſcopo Trajectenſi ad tertiam decimam menſis Maji proxime futuram Capitulariter ſtatuerunt & præfixerunt, & ad hoc omnes abſentes, qui de jure vel conſuetudine debuerunt, voluerunt, & commode intereſſe potuerunt, vocari & citari mandaverunt & voluerunt pridem ſub data videlicet viceſima tertia menſis hujus Aprilis ſub quinque eccleſiarum ſigillis hujuſmodi decretas & ſubſcriptas per honorabilem Dnm Michaelem Keyen Notarium publicum factas & communitas, Quas patulas in originalibus earum formis in meis tunc geſſi manibus in opido *Daventrienſi* Trajectenſis diœceſis Venerabilibus Dnis *Johanni* de *Diepholt* Sancti Johannis in Curia habitationis ſuæ primum, & deinde immediate poſtea *Johanni Oeckell* beatæ Mariæ Trajectenſium eccleſiarum Canonicis Capitularibus in eccleſia Sancti Lebuini dicti opidi ſucceſſive perſonaliter apprehenſis, per me ipſum reverenter, ut decuit, præſentavi & inſinuavi, eoſdemque & eorum quemlibet literarum ipſarum vigore & prætextu ad veniendum & comparendum Trajecti in termino ſupradicto ſuper futuri electione Pontificis cum præfatis Dnis Prælatis & Capitulis tractaturos & proceſſuros vocavi & citavi juxta literarum ipſarum omnem vim, continentiam & tenorem. Quibus ſibi ac per eoſdem & eorum quemlibet viſis, lectis, & ſufficienter intellectis pro ſufficientiori executione copias auſcultatarum literarum earundem in promtu exhibui eiſdem & cuilibet ex ipſis. Qui Dni *Johannes* de *Diepholt* primum & deinde *Johannes Oeckell* conſequenter copiis ſibi exhibitis à me receptis ſe hujuſmodi literas pro ſufficienti intimatione, ſeque vocatos & citatos juxta illas publice confeſſi & proteſtati fuerunt, præſentibus in executione in perſonam Dni *Johannis* de *Diepholt* Dno *Johanne Valckruick* Canonico dictæ eccleſiæ Daventrienſis & *Conrado Diepholt* clerico Oſnaburgenſis diœceſis, in perſonam autem *Johannis Oeckell* Dno *Antonio Oems* Scholari Trajectenſis diœceſis, & *Conrado Diepholt* proxime prædicto, teſtibus ad præmiſſa ſpecialiter rogatis. Quibus ſic peractis pro ulteriori præfatarum lite-

literarum executione facienda me transtuli versus dioecesim Osnaburgensem. Quo veniens in eadem die Veneris XXIX. mensis supradicti accessi Reverendum in Christo Patrem & Dominum Dnm *Conradum* Episcopum *Osnaburgensem* & ex commendatione Apostolica Præpositum Daventriensem, Archidiaconum in ecclesia Trajectensi, in castro *Eversborch* per me personaliter compertum, cui etiam reverenter literas supradictas vocationis & citationis ut præmittitur decretas in originali ipsarum forma sigillatas & subscriptas præsentavi & insinuavi, & ad legendum & intelligendum ad ipsius manus tradidi & porrexi, ipsumque vocavi & citavi ad comparendum Trajecti in termino statuto & præfixo, ac ad tractandum, eligendum, seu postulandum juxta omnem literarum earundem continentiam & tenorem. Qui Dns *Conradus* Episcopus literas sibi pro sufficienter insinuatis, seque vocatum & citatum benevole profitebatur, & respondit, præsentibus ibidem venerabili Dno *Henrico Marngolt* Præposito ecclesiæ Osnaburgensis & *Gerardo Dixclage* clerico Osnaburgensis dioecesis, testibus ad hoc vocatis specialiter & rogatis. Post hæc civitatem Monasteriensem accessi, in qua die ultima Sabbati mensis Aprilis venerabilem Dnm *Johannem Listige* Canonicum ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis supradictæ in domo habitationis suæ penes veterem ecclesiam Sancti Pauli ibidem sita personaliter comprehensum & inventum, exhibitis & præsentatis sibi per me literis præfixionis, vocationis, & citationis supradictis in originali ipsorum forma, illisque per ipsum receptis, visis, ut dixit, & sufficienter intellectis, vocavi & citavi eundem ad comparendum Trajecti in termino statuto ad contractandum & peragendum in omnibus & per omnia, prout in literis latius continebatur. Qui Dns *Listige* perlectis literis originalibus & visis sufficienter per eundem illas michi restituens confessus & attestatus fuit se illas habere pro sufficienter intimatis, seque pro satis vocato & citato, præsentibus ibidem honorabilibus & discretis viris magistris *Bernardo Brockman* Canonico dictæ veteris ecclesiæ Sancti Pauli & *Johanne Spykerhoff* clerico Monasteriensi, testibus ad hoc rogatis. Deinde ex civitate Monasteriensi iterando iter me transtuli ad oppidum *Aldenzalense* Trajectensis dioecesis pro citando D. *Henrico* de ** *Bevervoerde* Canonico ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis. Quo cum pervenissem die Martis tertia mensis Maji de mane hora tertiarum domum *Antonii Reygers* opidani

** *Bever-woerde.*

opidani dicti opidi, in qua præfatus Dns *Henricus*, cum in *Aldenzael* moratur, hospitium suum continue habere solet, personaliter accessi, & à familiaribus ipsius hospitii, quos inibi repperi de persona & præsentia Dni *Henrici* ejusdem pro eo vocando & citando ut supra diligenter inquisivi. Qui mihi responderunt eundem Dnm *Henricum* pridem ab *Aldenzaell* iter versus civitatem Trajectensem arripuisse & Trajectum repetisse. Hoc per me audito citationem hujusmodi prout melius potui ad domum & hospitium suum hujusmodi dimissa ibi copia feci & insinuavi, præsentibus ibidem discretis *Wesselo Keper* & *Egberto Causeng* laycis Trajectensis diœcesis testibus ad præmissa vocatis & requisitis. Sic subscriptum. *Et ego Henricus Divinc clericus Osnaburgensis publicus Imperiali auctoritate Notarius & ad supradicta sic facienda & fideliter exequenda specialiter juratus & deputatus, quia literas præfixionis termini ad eligendum vocationis & citationis, ut supra scribitur, executus sum, vocationique & citationi in persona Dominorum supra nominatorum, & in locis suis respective expressis, personaliter interfui, & sic fieri vidi & audivi, ideo præsens executionis instrumentum publicum per alium me alias legitime præpedito fideliter scriptum subscripsi & inde confeci, signoque & nomine meis solitis & consuetis signavi rogatus & requisitus in fidem & testimonium omnium & singulorum præmissorum.*

Tenor vero mandati procurationis prælibati Dni Episcopi Osnaburgensis superius per Magistrum *Johannem* de *Diepholt* prædictum exhibiti sequitur, & est talis:

Universis & singulis quinque ecclesiarum Trajectensium Prælatis & Canonicis Capitularibus in quibuscumque dignitatibus constitutis, nec non aliis cujuscunque status, gradus, ordinis, vel conditionis existant sive fuerint, præsentes nostras literas inspecturis, visuris, lecturis, seu legi audituris Salutem in Domino. Nos Conradus de Rechbergh Dei & Apostolicæ sedis gratia Episcopus Osnaburgensis gravi cum querela conquesti sumus & conquerimur, quod arduis causis territorium & diœcesim nostram Osnaburgensem concernentibus, præpediti ac animum nostrum à profectione territorii & diœcesis nostræ retrabentibus & moventibus, ad electionem seu postulationem futuri Pastoris sive Pontificis ecclesiæ Trajectensis pro hac vice nullatenus comparere possumus, quamvis ad hoc quodam mandato dictarum ecclesiarum nobis per Notarium publicum intimato & præsentato vocati & citati fuerimus.

fuerimus. Quare vocem & auctoritatem nostram Venerabili viro Dno & Magistro Johanni de Diepholt in ecclesia Daventriensi Scholastico, Vicario nostro ac confratri, ecclesiæ Sancti Johannis Trajectensis Canonico ad eligendum seu postulandum futurum Episcopum seu Pontificem non partialem, sed ecclesiæ & diœcesi prædictis ydoneum, proficuum, & utilem, omniaque alia & singula faciendum & agendum, quæ circa negotium electionis seu postulationis prædictæ necessaria videantur & oportuna, transmisimus & commisimus, prout transmittimus & committimus per præsentes. In quorum fidem & testimonium omnium & singulorum præmissorum præsentes nostras literas jussimus & fecimus sigilli nostri appensione communiri. Datum in castro nostro Forstennouwe dictæ nostræ diœcesis, die Saturni, quæ fuit septima mensis Maji Anno. Dni 1496.

Tenor vero cedulæ monitionis per me Michaelem Notarium Capitulariter lectæ & publicatæ, unde supra fit mentio, sequitur est talis:

Monemus & requirimus omnes majori excommunicatione excommunicatos, suspensos, & interdictos, & alios quoscunque in hoc Capitulo præsentes, qui electioni seu postulationi Episcopi Trajectensis nunc faciendæ non debent de jure vel consuetudine interesse, quatenus exeant. Alioquin protestamur, quod vota ipsorum nullum suffragium præstabunt eligendo vel postulando, & quod ipsos non intendimus admittere ad electionem seu postulationem prædictas.

Die vero Dominica quinta decima dicti mensis Maji mane hora Capitulari quinque ecclesiarum seu generalis Capituli Trajectensis consueta Venerabiles & egregii viri Dni Prælati & Capitula quinque ecclesiarum Trajectensium Capitulum generale earundem quinque ecclesiarum repræsentantes & facientes in domo Capitulari majori dictæ ecclesiæ Trajectensis, Capitulo generali, ut moris est, & debite convocato & indicto, in mei *Michaelis Keyen* Notarii publici & testium infra scriptorum specialiter ad hoc vocatorum & rogatorum præsentia personaliter & Capitulariter congregati & constituti, omnibus modo, via, jure, causa, & forma, quibus melius & efficacius potuerunt & debuerunt, fecerunt, constituerunt, & solemniter ordinaverunt suos veros, certos, legitimos, & indubitatos Syndicos & procuratores, actores, factores, negotiorumque suorum infra scriptorum gestores ac Nuncios speciales & generales, ita tamen quod specialitas generalitati non deroget,

deroget, nec è contra, videlicet egregios & venerabiles viros Dnos & Magistros *Ludolphum* de *Veno* Decanum majoris, *Wilhelmum* de *Montfoort* Sancti Salvatoris, *Johannem* de *Hoesboom* Sancti Petri Præpositos, & *Hermanum* de *Locborst* dictæ Sancti Salvatoris ecclesiarum Trajectensium Decanum præsentes, & omnes Syndicatum & procurationem hujusmodi in se sponte suscipientes, & quemlibet eorum in solidum, ita tamen quod non sit melior conditio primitus occupantis, nec deterior subsequentis, sed quod unus eorum incepit alter eorundem id prosequi valeat mediare & finire ad ipsorum Dnorum constituentium nomine & pro eis electionem prædictam de persona venerabilis & illustris viri Dni *Frederici* de *Baden* Canonici Trajectensis ad Episcopatum Trajectensem per eos factam, ac instrumentum electionis ejusdem eidem Dno *Frederico* Electo omni qua decet reverentia præsentandum, eumque ut electioni hujusmodi consentiat, ac illam ratam & gratam habeat, aliaque circa hæc necessaria & oportuna faciat, petendum, rogandum, & exhortandum, & generaliter omnia alia & singula faciendum, dicendum, gerendum, exercendum, & procurandum, quæ ipsimet Domini constituentes facerent, seu facere possent, si præsentes & personaliter interessent, prout in instrumento publico Syndicatus seu procurationis hujusmodi sigillorum quinque ecclesiarum Trajectensium prædictarum per transfixionem illius per instrumentum electionis sæpedictæ per me Michaelem & Johannem Lateur Notarios publicos scripto & sigillorum appensione munito, cujus tenor una cum tenore ejusdem instrumenti electionis inferius est insertus, plenius continetur & habetur. Super quibus omnibus & singulis præmissis dicta die quinta decima hujus mensis Maji, ut præfertur, factis atque gestis præfati Dni Prælati & Capitulum generale per os dicti Dni Ludolphi Decani sibi à me Notario publico unum vel plura publicum seu publica fieri atque confici petierunt instrumentum & instrumenta. Acta fuerent hæc dicta die quinta decima mensis Maji, ut præfertur, anno, indictione, & Pontificatu quibus supra in dicta domo Capitulari majoris ecclesiæ Trajectensis præsentibus ibidem honorabilibus viris Dnis *Nicolao* de *Medenblick* majoris & *Gerardo* de *Beverwyck* Sancti Salvatoris ecclesiarum Trajecten-

sium prædictatum Vicariis, testibus ad præmissa vocatis specialiter atque rogatis.

Tenores vero electionis, & procurationis, & Syndicorum constitutionis instrumentorum publicorum, de quibus supra fit & habetur mentio, sequuntur successive, & sunt tales.

In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis, Patris & Filii & Spiritus Sancti Amen. Anno à nativitate Dni millesimo quadringentesimo nonagesimo sexto, indictione quarta decima, die vero Veneris tertia decima mensis Maji, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri, Dni *Alexandri* divina providentia Papæ sexti anno quarto, hora octava ante meridiem Capitulari quinque ecclesiarum Trajectensium consueta, decantata & celebrata prius in summo altari ecclesiæ Trajectensis solemniter missa de Sancto Spiritu, Venerabiles & egregii viri Dns *Ludolphus* de *Veno* Decanus majoris, *Wilhelmus* de *Montfoort* Sancti Salvatoris Trajectensis, *Henricus* de *Wellis* Sanctæ Walburgis Arnhemensis, *Vincentius* de *Eyll* Sancti Plechelmi Aldenzalensis Trajectensis diœcesis Præpositi & Archidiaconi in ecclesia Trajectensi, *Johannes* de *Hoesboom* Sancti Petri, *Adolphus* de *Rutenberch* beatæ Mariæ ecclesiarum Præpositi, *Hermanus* de *Lochorst* dictæ Sancti Salvatoris, *Bernardus* de *Tyela* dictæ beatæ Mariæ Trajectensis Decani, *Gerardus Zoudenbalch*, *Johannes* de *Drakenburch*, *Gerlacus* van den *Donck*, *Theodericus Byndop*, *Jacobus de Drieberge*, *Johannes Gruyter*, *Wynandus* de *Doernick*, *Johannes* de *Montfoort*, *Wilhelmus* de *Weerdenborch*, *Adrianus* de *Weerdenborch*, *Nicolaus Pott*, *Fredericus* de *Voerd*, *Jacobus Johannes Ysbrandi*, *Helyas* de *Noerde*, *Johannes* de *Reness*, *Gerardus* de *Helmont*, *Johannes Foeyt*, *Johannes Modde*, *Johannes* de *Haesten*, *Johannes* de *Clivis*, *Gilbertus Judoci*, *Gerardus* ten *Heerenhove*, *Johannes Lenss*, *Petrus* de *Amerongen*, *Abraham* de *Lewenberch*, *Anthonius Pott*, *Jacobus* de *Apeldoern*, *Nicolaus* de *Lavennis*, *Michael Wissens*, *Johannes* de *Castro*, *Hermanus Tulleman*, *Arnoldus Gruysing*, *Ægidius Gobbaert*, *Johannes Knyff*, *Anthonius* de *Vinea*, *Cornelius* de *Zelbach*, *Arnoldus Grundick*, *Gerardus* de *Bueren*, *Nicolaus Lamberti*, *Johannes Martini*, *Theodricus* de *Haer*, *Anthonius* de *Windshem*, *Johannes Portick*, *Winricus* ** *Hoyer*, *Johannes Tulleman*, *Gerardus Zoudenbalch*, *Johannes* de *Tussenbroeck*, *Fredericus* de *Coninck*, *Johannes*

** Supra pag. 760. etiam vocatur *Hoyer*. Ergo supra pag. 741. pro *Heyer* Leg. *Hoyer*.

nes de *Nispen*, *Petrus* de *Mera*, *Nicolaus Naeykyns*, *Jacobus* de *Amerongen*, *Arnoldus t'Sgravenzande*, *Johannes* de *Diepholt*, *Cunradus* de *Zenden*, *Gysbertus Byndop*, *Amelgardus* de *Haerlem*, *Henricus Zoudenbalch*, *Gosuinus* de *Lotthum*, *Heydenricus* de *Bevernoorde*, *Henricus* de *Compostelle*, *Adrianus Ram*, *Henricus Mandwyck*, *Johannes* de *Molendino*, *Johannes Knyff*, *Petrus Wolffardi*, *Theodricus de Drakenborch*, *Arnoldus Beekelaer*, *Johannes Voss*, *Bernardus Mommen*, *Jacobus Kroll*, *Albertus Schuersack*, *Matthias Beers*, *Theodricus Liverjan*, & *Theodricus Kryeck* earundem Majoris, Sancti Salvatoris, Sancti Petri, Sancti Johannis, & beatæ Mariæ ecclesiarum Trajectensium respective Canonici Capitulares Capitulum generale ecclesiarum prædictarum facientes, & repræsentantes in domo Capitulari dictæ majoris ecclesiæ Trajectensis ejusdem majoris ecclesiæ ædificiis adhærente, in qua electiones Episcoporum Trajectensium ecclesia Trajectensi vacante fieri consueverunt, Capitulo ut infra dicitur ad infra scripta peragenda specialiter & debite convocato & indicto, in nostrorum Notariorum publicorum testiumque infra scriptorum ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum præsentia personaliter & Capitulariter congregati, & Capitulum generale quinque ecclesiarum Trajectensium repræsentantes, cum ad eos vacante ecclesia Trajectensi futuri Episcopi Trajectensis electio & jus eligendi ex antiqua & a memoria hominum citra & ultra legitime præscripta consuetudine spectet & pertineat, per os præfati Dni *Ludolphi* de *Veno* Decani dixerunt; Quod bonæ memoriæ *David* Episcopo Trajectensi præsenti anno CIↃ. CCCC. nonagesimo sexto, die sexta decima mensis Aprilis, sicut Deo placuit, viam universæ carnis ingresso, & deinde intellecto per eos die XXI. ejusdem mensis Aprilis, quod corpus ipsius Episcopi nondum esset ecclesiasticæ traditum sepulturæ, unum majoris & alium beatæ Mariæ ecclesiarum prædictarum Canonicos Capitulares deputarunt, eisque commiserunt, ut eorum nomine Magnificum & Strenuum virum Dnm *Philippum* de *Burgundia* & alios tenentes castrum *Duerstede*, in quo dictus quondam Episcopus decessit, & corpus ejus erat, hortarentur, & requirerent, quod illud, quantocius possent, ecclesiasticæ traderent sepulturæ, ne diutina mora sepelitionis hujusmodi ipsis Dnis Decano & Captiulo in electione futuri Episcopi præjudicium aliquod generaret, commissioneque hujus-

 modi

modi per eosdem Deputatos in personam dicti Dni *Philippi* die vicesima secunda ejusdem mensis executioni debitæ demandatæ, & responso ab eo accepto, quod misit ad nundinas Bergenses pro emendis necessariis ad ipsam sepelitionem solemniter faciendam, quodque antequam illa emi & apportari possent, aliquot dies laberentur, illoque responso per eosdem Deputatos eodem die ad eosdem Dnos Decanum & Capitulum delato ipsi asserentes se nescire, quid mora hujusmodi designaret, Deputatos supradictos ad præfatum Dnm *Philippum* remiserunt cum speciali mandato & commissione ad petendum denuo corpus supradictum ecclesiasticæ tradi sepulturæ, & quatenus illud tunc non obtineretur protestandum, quod per eos non staret, quominus corpus ipsum ecclesiasticæ sepulturæ honorifice traderetur, quodque si ipsi illud habuissent jamdudum decenter sepelivissent, nec se esse in culpa moræ hujusmodi, ac propterea non intenderent eandem moram sibi in aliquo præsertim quoad electionem faciendam præjudicare debere, de quo etiam tunc expresse protestabantur. Et hac ultima commissione iterum, per eosdem Deputatos in personam ejusdem Dni Philippi executioni debitæ demandata, & de hoc vicesima tertia dicti mensis Aprilis plenaria relatione per præfatos Dnos Deputatos dictis Dnis Decano & Capitulo hora Capitulari Capitulariter ad infra scripta pro tunc peragenda congregatis facta, & iterum de diligentiis, responsis, & protestatione prædictis solemniter per eosdem Dnos Decanum & Capitulum protestato, ipsi sic ut præfertur Capitulariter congregati ad electionem futuri Episcopi Trajectensis canonice celebrandam præsentem diem tertiam decimam hujus mensis Maji duxerint statuendam, citationesque contra omnes & singulos tunc præsentes & infra provinciam Coloniensem tunc absentes, qui electioni celebrandæ hujusmodi debuerunt, voluerunt, & potuerunt de jure aut consuetudine interesse, ad interessendum illi illamque perficiendum ad eandem diem tertiam decimam præsentis mensis Maji ac ad horam Capitularem consuetam ejusdem diei & domum Capitularem majorem ejusdem ecclesiæ Trajectensis supradictæ decreverunt, citationibusque hujusmodi postmodum per Notarios publicos ad hoc specialiter respective deputatos & juratos executioni debitæ demandatis, & deinde corpore præfati Dni defuncti Episcopi jam ecclesiasticæ tradito sepulturæ, & præsenti tertia decima die hujus mensis adveniente, executioni-

tionibusque hujusmodi coram ipsis Dnis Decano & Capitulo hinc ut præfertur Capitulariter in dicta domo Capitulari majori congregatis exhibitis, ipsi de electione futuri Episcopi tractare inceperunt, & post diversos tractatus inter eos habitos placuit eis universis & singulis per viam *Scrutinii* procedere, & suæ viduatæ ecclesiæ providere, ac tandem concorditer una voce elegerunt tres *Scrutatores* videlicet prænominatos Dnos *Ludolphum* de *Veno* Decanum, *Wilhelmum* de *Montfoort* Sancti Salvatoris, & *Johannem* de *Hoesboem* Sancti Petri Trajectensium ecclesiarum Præpositos fide dignos. Deinde eisdem unanimiter plenariam potestatem, ut secrete & singulatim primum sua, duo scilicet tertii, ac deinde omnium & singulorum aliorum prænominatorum Prælatorum & Canonicorum vota inquirerent & scrutarentur, atque in scriptis redigerent, atque in scriptis redacta mox in continenti publicarent. Et statim præfatus Dns *Ludolphus* Decanus, cui desuper plenariam ex tunc ipsi contulerunt potestatem, tam numeri ad numerum, quam zeli ad zelum, ac meriti ad meritum, ac alias juxta dispositionem juris debitis collatione & consideratione per eum habitis diligentibus, illum eligendi, in quem inveniret omnes vel majorem partem dicti Capituli consensisse, in quod ipse Dns Decanus vice sua & Conscrutatorum suorum ac aliorum omnium & singulorum prænominatorum Prælatorum & Canonicorum electionem eandem pronunciaret in scriptis & solemniter publicaret. Et sic tres dicti Scrutatores secedentes ad partem in eadem domo Capitulari primum sua, ita quod duo tertii, & deinde ipsi tres simul omnium aliorum Prælatorum & Canonicorum prænominatorum coram nobis Notariis antedictis, sicut prænominatis Prælatis & Canonicis postea retulerunt, secreto & singulatim diligenter debita adjuratione præcedente inquisierint, & in scriptis redegerint, & sic redacta mox in continenti publicaverint. Et in continenti dictus Dns *Ludolphus* Decanus juxta commissionem sibi, ut præfertur, datam in totius Capituli præsentia, cum ipsi tres Scrutatores ac omnes & singuli Prælati prænominati & Canonici in unum videlicet in Venerabilem & illustrem virum Dnm *Fredericum* ex Marchionibus de *Baden* Canonicum Trajectensem ut in Episcopum eligeretur consensissent, habita collatione & consideratione diligenti de hoc, quod ipse & prænominati sui Con-

Conscrutatores una cum aliis prænominatis Prælatis & Canonicis longe excedebant duas partes Capituli generalis quinque ecclesiarum prædictarum, ac omnium eorum, qui huic electioni interesse possent & deberent, sic quod potestas Capituli ad eligendum apud ibi præsentes residebat, ac de bono & justo zelo, quod in Dum Fredericum ad hoc ut in Episcopum eligeretur, consenserunt, quodque idem Dns *Fredericus* esset vir plenæ & maturæ ætatis, ut puta quia jam tricesimum annum ætatis suæ exegit, & de legitimo matrimonio susceptus, ac in sacris ordinibus constitutus, ac morum honestate & virtutibus, ac literarum sufficienti scientia polleret, ac jura ecclesiæ Trajectensis defendere posset, & alias habilis & ydoneus esset ad hoc, ut Episcopali dignitati præficeretur, vice sua & Conscrutatorum suorum & omnium aliorum Prælatorum & Canonicorum præfatorum in hoc consentientium invocata Spiritus Sancti gratia in suum & aliorum prænominatorum Prælatorum & Canonicorum ac ecclesiæ Trajectensis † alta & intelligibili voce per quandam cedulam, quam ibidem legebat, dictum Dum *Fredericum* elegit Episcopum & Pastorem, eamque electionem sic in scriptis pronunciavit & publicavit. Eaque electione, pronuntiatione, & publicatione factis, mox & in continenti omnes & singuli Prælati & Canonici prænominati illam una & alta ac læta voce laudarunt concorditer, acceptarunt, & approbarunt. Et ipsis in eadem domo Capitulari ad parvum temporis spatium remanentibus jussu eorum campana magna pro convocatione populi pulsari inchoata, eoque pulsu durante eis ab eadem domo Capitulari processionaliter chorum dictæ ecclesiæ Trajectensis accedentibus, & Canonicis inibi in suis stallis stantibus Prælati prænominati locum quendam alium & eminentem ante chorum ipsius ecclesiæ existentem ascenderunt, ibique dictus Dns *Ludolphus* Decanus publice alta & intelligibili voce, ac materna & Teutonica lingua electionem prædictam de persona dicti Dni *Frederici* concorditer factam coram magna multitudine Nobilium & legislatorum ac populi Civitatis & diœcesis Trajectensis per sonum campanæ prædictæ ac alias congregata ex commissione totius Capituli publicavit, illis læto vultu altas voces, ingentem lætitiam, & applausum pro hujusmodi electionis insinuatione emittentibus. Et deinde ipsis Prælatis ad suos stallos in choro acce-

† Deest *solatium* aut tale quid?

accedentibus ibidem una cum prænominatis Canonicis & aliis ministris ecclesiæ canticum *Te Deum laudamus* cum organis ac omni cordis jubilo more solito decantaverunt. De & super quibus præmissis omnibus & singulis præfatus Dns *Ludolphus* Decanus vice sua & totius Capituli prædicti sibi à nobis Notariis infra scriptis unum vel plura publicum seu publica fieri petiit atque confici instrumentum & instrumenta. Acta fuerunt hæc Trajecti, sub anno, indictione, mense, die, hora, Pontificatu, & loco prædesignatis, præsentibus ibidem generoso, venerabilibus, & discretis viris Dnis *Ludowico* de *Montfoort* majoris, *Theodrico* de *Haer* juniore Sancti Petri, *Johanne* de *Worthem* beatæ Mariæ prædictarum ecclesiarum Trajectensium Canonicis non Capitularibus, & *Theodorico* de *Mussen* nuncio præbendato & jurato sæpedictæ ecclesiæ Trajectensis, testibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis. Sic subscriptum.

Et ego *Michael Keyen de Breda* clericus Leodiensis diœcesis publicus Apostolica & Imperiali auctoritatibus Notarius præfatorumque venerabilium Dnorum Prælatorum, Canonicorum, & Capituli generalis Trajectensis Scriba juratus, quia prædictis viæ Scrutinii, assumptioni prænominatorum Scrutatorum, deputationi, publicationi, collationi, electioni, approbationi, cæterisque omnibus & singulis, dum sic ut præmittitur agerentur & fierent una cum infra scripto Connotario meo ac prænominatis testibus præsens interfui, eaque fieri vidi & audivi, & in notam sumpsi, ex quo hoc præsens publicum instrumentum manu mea propria scriptum confeci, subscripsi, publicavi, & in hanc publicam formam redegi, signoque & nomine meis solitis & consuetis signavi in fidem, robur, & evidens testimonium omnium & singulorum præmissorum rogatus & requisitus.

Et ego *Johannes Lateur* clericus Cameracensis diœcesis publicus sacra Imperiali auctoritate Notarius ac venerabilis Curiæ Archidiaconalis Trajectensis Scriba juratus, quia prædictis viæ scrutinii, assumptioni, deputationi, publicationi, collationi, electioni, approbationi, cæterisque omnibus & singulis præmissis dum sic ut præmittitur agerentur & fierent, una cum ante scripto Connotario meo & prænominatis testibus interfui, eaque sic fieri vidi & audivi, ideo hoc præsens publicum instrumentum manu ejusdem antescripti Connotarii mei me aliis

aliis negotiis legitime impedito fideliter scriptum subscripsi, publicavi, & in hanc publicam formam redegi, signoque & nomine meis solitis & consuetis signavi in fidem & testimonium omnium & singulorum præmissorum rogatus & specialiter requisitus.

Tenor vero instrumenti constitutionis Syndicorum ad insinuandam Dno Electo electionem &c. unde supra fit mentio, sequitur de verbo ad verbum, & est talis:

Nos Prælati & Capitula majoris, Sancti Salvatoris, Sancti Petri, Sancti Johannis, & beatæ Mariæ ecclesiarum Trajectensium notum facimus universis & singulis præsentes nostras literas seu præsens publicum instrumentum visuris & auditoris, quod nos die tertia decima præsentis mensis Maji Venerabilem & illustrem virum Dnm *Fredericum* ex Marchionibus de Baden Canonicum ecclesiæ Trajectensis in Episcopum Trajectensem elegimus, quodque omnia & singula facta fuerunt, prout in instrumento publico, cui hæ nostræ literæ transfiguntur plenius continetur, idcirco omnibus melioribus modo, via, jure, causa, & forma, quibus melius & efficacius possumus & debemus, facimus, constituimus, deputamus, & solemniter ordinamus nostros veros, certos, legitimos, & indubitatos Syndicos & procuratores, actores, factores, negotiorumque infra scriptorum gestores ac Nuncios speciales & generales, ita tamen quod specialitas generalitati non deroget, nec è contra, videlicet egregios ac Venerabiles viros Dnos ac Magistros *Ludolphum* de Veno Decanum majoris, *Wilhelmum* de *Montfoort* Sancti Salvatoris, *Johannem* de *Hoesboom* Sancti Petri Præpositos, & *Hermannum* de *Lochorst* dictæ Sancti Salvatoris ecclesiarum Decanum præsentes, & onus procurationis & Syndicatus hujusmodi in se sponte suscipientes, ac quemlibet eorum in solidum, ita tamen quod non sit melior conditio primitus occupantis, nec deterior subsequentis, sed quod unus eorum incepit, alter eorundem id prosequi valeat, mediare, & finire, ac ad effectum debitum deducere specialiter & expresse, ad nomine nostro & pro nobis electionem hujusmodi ac instrumentum prædictum præfato Dno *Frederico* Electo omni qua decet reverentia præsentandum, eumque ut hujusmodi electioni consentiat, eamque ratam & gratam habeat, aliaque circa hæc necessaria & oportuna faciat, magna cum devo-

votione & humilitate petendum, rogandum, & exhortandum, & generaliter omnia alia & singula faciendum, gerendum, exercendum, & procurandum, quæ in præmissis & circa ea necessaria fuerint & quomodolibet oportuna, & quæ nosmet ipsi faceremus & facere possemus, si præmissis omnibus & singulis præsentes interessemus, etiamsi talia forent, quæ mandatum exigerent magis speciale, quam præsentibus est expressum, promittentes insuper Notario nostro publico infra scripto tanquam personæ publicæ & auctenticæ rite & legitime stipulanti & recipienti vice ac nomine omnium & singulorum, quorum interest, intererit, aut interesse potuerit quomodolibet in futurum, nos ratum, gratum, atque firmum perpetuo habituros totum id & quicquid per dictos nostros Syndicos & procuratores ac eorum alterum actum, factum, dictum, gestum, procuratum fuerit in præmissis seu aliquo præmissorum, relevantes nichilominus eosdem Syndicos nostros & procuratores hujusmodi & eorum quemlibet in solidum ab omni onere satisdandi judicioque sisti & judicatum solvi, sub ypotheca & obligatione omnium & singulorum bonorum nostrorum mobilium & immobilium, præsentium & futurorum, ac sub omni juris & facti renuntiatione pariter & cautela. In quorum omnium & singulorum fidem & testimonium præmissorum has nostras literas exinde fieri, & per Notarium nostrum publicum infra scriptum subscribi & publicari, nostrorumque sigillorum per transfixionem prædictam jussimus & fecimus appensione communiri. Datum & actum Trajecti in domo Capitulari majoris ecclesiæ Trajectensis nobis inibi mane hora Capitulari consueta Capitulariter ad supra scripta facienda congregatis. Anno à nativitate Dni CIↃ. CCCC. nonagesimo sexto, Indictione quarta decima, die vero XV. mensis Maji prædicti, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri, Dni *Alexandri* divina providentia Papæ sexti anno quarto, præsentibus ibidem honorabilibus viris, Dnis *Nicolao* de *Medenblick* majoris & *Baldewino* de *Beverwyck* Sancti Salvatoris ecclesiarum Trajectensium Vicariis perpetuis, testibus ad præmissa vocatis specialiter atque rogatis. Et ego *Michael Keyen* de *Breda* clericus Leodiensis diœcesis publicus Apostolica & Imperiali auctoritatibus Notarius præfatorumque venerabilium Dnorum,

Prælatorum, Canonicorum, & Capituli generalis Trajectensis scriba juratus, quia dictorum Syndicorum & procuratorum constitutioni, ratihabitioni, relevationi, ceterisque præmissis omnibus & singulis, dum sic ut præmittitur agerentur & fierent, una cum prænominatis testibus præsens interfui, eaque omnia & singula sic fieri vidi & audivi, ac in notam sumpsi, ex qua has præsentes literas sive præsens publicum instrumentum manu mea propria scriptum confeci, subscripsi, publicavi, & in hanc publicam formam redegi, signoque & nomine meis solitis & consuetis una cum præfatorum sigillorum quinque ecclesiarum Trajectensium per transfixionem appensione signavi, in fidem, robur, & evidens testimonium omnium & singulorum præmissorum.

Die vero Mercurii decima octava dicti mensis Maji intra octavam & nonam horas ante prandium coram illustri & venerabili Dno *Frederico* ex Marchionibus de Baden Canonico Trajectensi in Episcopum Trajectensem, ut supra scribitur, electo, in meique *Michaelis Keyen* Notarii publici testiumque infra scriptorum ad hoc vocatorum specialiter & rogatorum præsentia personaliter constituti Venerabiles & egregii viri Dni *Ludolphus* de *Veno*, *Wilhelmus* de *Montfoort*, *Johannes* de *Hoeshoem*, & *Hermannus* de *Lochorst* procuratores & Syndici prænominati electionem ipsius Dni Frederici in Episcopum Trajectensem ad longum eo ordine & serie, prout in instrumento electionis hujusmodi, quod dictus *Ludolphus* de *Veno* in suis tenebat manibus, & superius in processu, decreto, sive actu electionis registratum existit, narratur & continetur, factam eidem Dno Frederico per os ipsius Dni *Ludolphi* de *Veno* insinuarunt, illamque ac instrumentum hujusmodi una cum mandato Syndicatus sive procurationis eorum, de quo supra in præsenti processu, decreto, sive actu hujusmodi, fit mentio, eidem electionis instrumento transfixo, ipsi Dno *Frederico* electo instrumentum electionis & mandatum Syndicatus seu procurationis hujusmodi ad se recipienti, cum omni qua decuit reverentia, de facto, realiter, & in scriptis præsentarunt, ac eidem, ut electioni hujusmodi consentiret, ac illam ratam & gratam haberet, aliaque circa hoc necessaria & oportuna faceret, magna cum devotione ac humilitate petierunt,

roga-

rogaverunt, & hortati fuerunt, aliaque omnia & singula, quæ eis videbantur, ut asseruerunt, in hoc necessaria & oportuna. Quibus sic gestis & factis idem Dns *Fredericus* Electus per os Venerabilis & egregii viri Dni *Ludolphi* de *Eusschengen* Præpositi ecclesiæ Sancti Simeonis Treverensis utriusque juris Doctoris & Reverendissimi & illustrissimi Patris & Dni *Johannis* Archiepiscopi Treverensis** respondit atque dixit se super hujusmodi petitione & consensu præstando ac aliis præmissis deliberare, atque per totam præsentem diem ipsis Dnis procuratoribus & Syndicis respondere velle. Super quibus omnibus & singulis præmissis tam ipse Dns Fredericus Electus quam procuratores & Syndici prædicti nomine quo supra sibi à me *Michaele* Notario publico infra scripto unum vel plura publicum seu publica petierunt confici & quilibet eorum petiit instrumentum, & instrumenta. Acta fuerunt hæc in castro sive arce opidi de Breda partium Brabantiæ Leodiensis diœcesis, sub anno, indictione, dictaque die decima octava mensis Maji prædicti, hora & Pontificatu, quibus supra, præsentibus ibidem honorabilibus viris Dno *Martino Johannis* majoris & *Baldewini* de *Beverwyck* Sancti Salvatoris Trajectensium ecclesiarum prædictarum Vicariis perpetuis, ac *Henrico Wezeken* & *Hartmanno Hundebeken* clericis Paderbornensis & Monasteriensis diœcesis testibus ad præmissa vocatis specialiter atque rogatis.

** Forte deëst *Consiliarii* vel simile quid.

Eadem die hora quarta post prandium vel circa venerabiles & egregii Dni *Ludolphus* de *Veno*, *Wilhelmus* de *Montfoort*, *Johannes* de *Hoesboom*, & *Hermannus* de *Lochorst* Syndici & procuratores antefati coram dicto Dno *Frederico* de *Baden* Electo in mei Michaelis Notarii præscripti & testium infra scriptorum præsentia personaliter constituti per os præfati Dni Ludolphi Decani sibi super insinuatione & petitione per eos hodie porrectis responsum à Dno Electo magna cum devotione petiverunt, rogaverunt, & exhortati fuerunt. Unde idem Dns *Fredericus* Electus per os præfati Magistri *Ludolphi* de *Eusschengen* ibidem astantis respondit magnum admodum fore onus & jugum ad se delatum, seque timere, quod ad illud digne supportandum & perficiendum indignus foret, & propterea multipliciter se excusavit, ipsis tamen Syndicis & procuratoribus vehementer instantibus & asserentibus eum non aliqua corrup-

tela, sed divina quadam dispositione, bono zelo, & ob ejus merita unanimiter & concorditer, nemine aliter votante, divina quadam inspiratione in Episcopum Trajectensem electum esse, & propterea eum merito huic electioni non resistere, sed illi consentire debere, idem Dns Electus modica deliberatione per os dicti Dni *Ludolphi* de *Eusschengen* respondit, quod ipse timens divinæ quodammodo dispositioni hujusmodi contraire, invocato divinæ pietatis auxilio, votis in eum consentientium acquievit, electionique hujusmodi consensit, & illam gratam & ratam habuit & acceptavit. Et his per eundem Dnm *Ludolphum* de *Eusschengen*, ut præmittitur, dictis, idem Dns Fredericus Electus personaliter dixit: *Ego ita prout dictus Dns Ludolphus de Eusschengen prædixit electioni huic consentio, eamque accepto.* Super quibus omnibus & singulis dicta quarta hora vel circa diei decimi octavi mensis Maji prædicti ut præfertur gestis tam Dns *Fredericus* Electus, quam Syndici & procuratores præfati, nomine quo supra, sibi à me *Michaele* Notario publico supra & infra scripto unum vel plura publicum seu publica fieri atque confici petierunt & quilibet eorum petiit instrumentum & instrumenta. Acta fuerunt hæc in supradicto castro opidi de *Breda* Leodiensis diœcesis, sub anno, indictione, die, mense, Pontificatu, & hora quarta immediate præscriptis, præsentibus ibidem honorabilibus viris Dno *Baldewino* de *Beverwyck* Vicario perpetuo ecclesiæ Sancti Salvatoris Trajectensis, & *Henrico Wesekes* clerico Paderbornensis diœcesis & quam pluribus aliis fide dignis personis in multitudine copiosa astantibus, testibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis.

Et ego *Michael Keyen* de *Breda* clericus Leodiensis diœcesis publicus Apostolica & Imperiali auctoritatibus Notarius, præfatæque ecclesiæ Trajectensis Scriba juratus, quia prædictis procurationi & Syndicorum constitutioni, promissioni, relevationi, ratihabitioni, relationibus, responsionibus, rogationibus, requisitioni, protestationi, diei & loci ad eligendum præfixioni & assignationi, citationi, decreto, juramentorum præstationi, assignationi, receptioni, exhibitioni, repulsioni, viæ scrutinii, & Scrutatorum assumptioni & deputationi, scrutinio, illiusque publicationi & lectioni, considerationi, collationi, electioni, illiusque pronuntiationi,

tioni, & publicationis jussioni, decantationi, electionis præsentationi, & illius ad consentiendum in illam petitioni, & consensus in eandem præstationi, instrumentorum petitioni, omnibusque aliis & singulis præmissis dum sic ut præmittitur fierent & agerentur, una cum respective prænominatis testibus, excepto *Scrutinio*, in quo supra nominati tres Dni Scrutatores ac discretus vir Dns *Johannes Lateur* Notarius publicus supra & infra scriptus ad hoc una mecum deputatus duntaxat & sine testibus interfuerunt, respective interfui, eaque sic fieri vidi & audivi atque partim feci, ac omnibus & singulis post dictum scrutinium die tertia decima mensis Maji præscripti gestis præfatus Dns *Johannes Lateur* in ea parte Connotarius meus mecum una cum testibus ibidem annotatis etiam rogatus & requisitus interfuerit, ideo processum sive decretum seu acta hujusmodi publicum seu publica manu alterius me aliunde legitime occupato in præcedentibus quadraginta foliis papyri conscriptum seu conscripta exinde confeci, ac una cum dicto Connotario meo subscripsi, & in hanc publicam formam redegi, signoque & nomine meis solitis & consuetis una cum dictarum quinque ecclesiarum Trajectensium sigillorum appensione signavi, in fidem, robur, & evidens testimonium omnium & singulorum præmissorum rogatus & requisitus.

Et ego *Johannes Lateur* &c. quia dicto *Scrutinio* una cum præfatis tribus Dnis Scrutatoribus & discreto viro Magistro *Michaele Keyen* de *Breda* Connotario meo in hac parte prædicto absque testibus, & deinde post ipsum *Scrutinium* illius publicationi & lectioni, considerationi, collationi, electioni, illiusque pronunciationi & publicationis jussioni, & decantationi supra dicta die tertia decima mensis Maji una cum præfato meo in ea parte Connotario & testibus supradictis interfui, eaque sic fieri vidi & audivi, ideo processum, sive decretum seu acta hujusmodi publicum seu publica manu alterius fideliter in præcedentibus quadraginta foliis papyri conscriptum seu conscripta una cum eodem Connotario meo subscripsi, publicavi, & in hanc publicam formam redegi, signoque & nomine meis solitis & consuetis una cum sigillorum dictarum quinque ecclesiarum Trajectensium appensione signavi, in fidem & testimonium omnium & singulorum præmissorum,

quibus me ut præfertur, interfuisse præscripsi rogatus & requisitus.

OBSERVATIO

AD

PRÆCEDENTIA.

** Vide Supra pag. 741.

** Votum Adriani de Weerdenburch inseruimus supra pag. 753.

OMissum supra, sed incuria typothetæ, ** quod obiter tantum moneo, & nomen & votum Adriani van Weerdenburch Canonici S. Salvatoris. ** Dixit, postquam dixisset Wilhelmus van Weerdenburch, & dixit, ut sequitur: *Ego Adrianus de Weerdenburch Canonicus ecclesiæ S. Salvatoris Trajectensis nomino & consentio in Dn. Fredericum de Baden Canonicum Trajectensem, ut eligatur in Episcopum propter virtutes & merita, quas de eo audivi.* Patrem habuit Fredericus Carolum Marchionem. Mater ei soror Frederici III. Imperatoris, frater Christophorus, Comes Spanheimensis, Gubernator Lutzenburgi & Comitatus Chiny. Sic in Regis Romanorum Maximiliani, & Philippi filii ejus literis Ann. CIↃ. CCCC. XCIV. Frater major natu, cui uxor Odilia Comes in Catzenelleboge, patri Carolo successit. Vid. Munster. Cosmograph. *fol.* 535. *edit. Basiliens.* Agnatus ejusdem nominis, Chorepiscopus Trajectensis factus à Friderico. Ann. 1498. scriptis codicillis XXVII. Septembr. quorum hoc est initium: *Fredericus Dei gratia Episcopus Trajectensis, Marchio Badensis, illustri Principi Dn. Cristophoro Marchioni Badensi, nepoti nostro charissimo salutem in Domino sempiternam. Nobilitas generis, vitæ ac morum honestas, aliaque laudabilia probitatis & virtutum merita, quibus apud nos plurimum commendamini, nos inducunt, ut vos specialibus favoribus prosequamur. Hinc est, quod vobis Choriepiscopatum ecclesiæ nostræ Trajectensis ad præsens & novissime per liberam resignationem dilecti nobis in Christo Domini Johannis Pavonis &c. in manibus nostris coram Notario & testibus sponte factam &c. contulimus &c.* Chorepiscopus quis, &

& quodnam ejus officium, dixi *Manud. ad jus Canon. lib.* 1. *tit.* 11. & 17. Quam magnificus Frederici in Principatum introitus patet ex Actis publicis. Ex quibus duo hæc instrumenta. Quorum primum se habet ita:

Int jaer ons Heeren doe men screef CIƆ. CCCC. *ses ende t'negentich na doode van Biscop* David *van Bourgoengen, die sterf opten* XVI. *dach in April ontrent tien uren na der sonne int selve jaer opten sloote tot Duerstede, so is die Hoochgeboren, Doorluchtige Furst ende Heer, Heere* Frederick *geboren Marckgrave van Baden &c. Elect gecoren gemaeckt by der ecclesie van Utrecht eendrachtich op Sinte Servaes dach, ende was den* 13. *Dach in Mey int jaer voersz.*

Item daer naer in den selven jare voersz op Sinte Lamberts dach, ende was den XVII. *dach in Septemb. so is die selve Elect voorsz mit grooter statie, heerlicheyt, ende staet, mit ontrent seven hondert peerden, daer mede was die Biscop van Trier synen Oem, die Marckgrave van Baden synen broeder, ende des Marckgraven twee sonen, ende Jonker* Johan *van* Nassouwen, *ende meer andere Heeren, Ridderen, ende Hofluden, alse eyn Elect binnen der Stadt van Utrecht gecomen sonder eenige ballingen, voorvluchtigen, uytgeweecken, of der Stadt van Utrecht verboden mit hem inne gebrocht, ofte begeerende inne te brengen mitter lynde, ofte anders, ende en heeft ook geene lynde uytgesteecken oft gehadt om eenige inne te brengen, als Erfheeren in andere landen wel gewoonlyck syn te doen. Ende heeft doen by binnen der Stadt van Utrecht was int Capittelhuys der ecclesie een eydt gedaen als hier na volgt.*

Die rechten mynre Kerken van Utrecht int geestelyk ende weerlyck sal ik trouwelyck administreren, onder holden, ende administreren naer uytwysinge des Lantbriefs, ende nae die oude rechten ende gewoonten myns lants van Utrecht, ende een ygelick sal ick syn privilegien ende vryheden onderhouden, ende die niet verbreecken. Ende als ick die confirmatie mynre electie van den stoel van Romen verworven sal hebben, sal ick sweeren ende den eedt doen, die myn Voorvaderen Bisscoppen t'Utrecht te doen ende te sweeren plagen, ende den Lantbrieve sal ick na der gewoonten mynre Voorvaderen besegelen, ende ander dingen sal ick doen, die myn Voorvaders in haer aanneminge te doen plegen. So helpe my Godt ende alle syne Heyligen ende t' geluif der heyliger Evangelien.

Ende

Ende doe hy aldus als voersz synen eedt gedaen hadde, so beestmen dat Ridderschap, der Stadt van Utrecht, Amersfoort, Wyck, ende Rhenen hare Gedeputeerden int Capittelhuys doen comen, ende hem dat te kennen gegeven, ende den eedt doen hooren die hy gedaen hadt als voersz. Item in den selven jare doen hy die confirmatie verworven had &c. Extant, quæ sequuntur, *lib. 2. de Nobilit. cap. 47.*

* Bisschop Frederik van Badens incomste binnen Utrecht op Dynsdach na Willebrordi den 8. Novemb. Ann. 1496.

Alterum vero ita: *Onsen Genadigen Heere* Frederick *geboren Marckgrave van Baden Elect ende Confirmeert t'Utrecht quam van Wyck door Zeyst, daer hy de † clock luyde, so men seyde, en ontrent drie uren na middach quam hy binnen onse Stadt en voor t'Raedthuys stont hy af van syn peert, ende de nieuwe Overste gingen hem te gemoet tot voor de deure, en brachten hem opt Raedthuys, daer den ouden ende nieuwen Raedt vergadert was, ende syne Genade op den Huyse gecomen synde, volgende onse Overste, worden hy ende synen Broeder den Marckgrave van Baden geset boven op de bancken, ende den Borgemeester* Henrick van Gent *met myn Heere van Montfoort met een deel van den Schepenen gingen ter rechterhant, en die Schepenen weken ter slinckerhant aen d'andere zyde, die haer neder setten, ende den gantschen Raedt staende ende bleven staen, daer onsen Genadigen Heere voorgeleyt worde, of hy aldaer gecomen was om onse Stadts rechten ende privelegien &c. na gewoonte te besegelen ende te besweren, want sy waren bereyt dat goedichlyck van hem te ontfangen. Hy antwoorde* Ja, *ende den brief lag op de kiste met meer andere brieven by de voorgaende Bisschoppen besegelt, ende den brieff t'syner vermaninge wiert doen gelesen, ende gecollationeert met twee van de andere brieven. Terstont dede hy den brief besegelen. Daer na las hem den Secretaris den behoorlycken eedt, die hy dede, syne hant leggende op den besegelden brieff, synde in de hant van onsen Borgemeester. Daer na wenschten hem onsen Borgemeester veel gelucks, ende heete syn Genade*

† De Henrico Bavaro Hortens. *lib. 1. hist. Mox paulo Sesti pulsu campana inaugaratur. Veteres ceremonia novorum Episcoporum instaurant, postquam in sedem Episcopatus collocati essent, quia in urbibus nullum imperium nullumque jus habebant, præter jus dicendi Prætorem, ut jurisdictioni suburbanæ inaugurarentur. Sesti motu campana imperium ejus inire consueverant. Unde ad bella iturorum Principum arma, dato per agros signo, plebs rustica sequi cogebatur &c.*

nade dienstelyck wellekom, ende ten orber ende ten proffyte onser Stadt, die men hem opende, onsen Borgermeester begeerde van myn Genade sekere poincten, als van buyten bieren niewers in den Gestichte, niet te brouwen, ons oock af te houden van den pensioen in Hollant, te verlichten, ofte ons t' onderhouden dat gene, daer over de Hollantsche dickwils in gebreke sijn van't Sticht te veyligen, ende meer andere poincten. Daer syn Genade deuchdelyk antwoort op gaf. Daer Mr. Evert *van* Ens *als hem sulks voorquame by de Geschikte uyt den gilden, so hy verhoorde daer toe geschickt te syn, vorder op seyde, dat syner niet te nae en ginge, en daer de Stadt buyten syn Genade schade gevordert mochte werden, soudemen syn Genade vorderlyck ende goetwillich bevinden. Comende vant Raethuys ginck by in de Buerkerck inde Sacristie, ende dede syn Choorkleet op met de besse, ende worde gehaelt met processie van de vyf Godtshuysen tot in den Dom int midden van de kercke, voort int Capittelhuys, ende voort naer t'hooge Outaer, daer wierde gesongen ende gespeelt,* Te Deum laudamus.

Fessus senio, curisque, rerumque per Diœcesin fluentium minus prospere affectus tædio diuturno cessit Episcopatum, annitente ad id, quantum posset, Domo Austriaca, Philippo Burgundo, decessoris sui fratri, Ann. CIↃ. IↃ. XVI. Obiit non diu post, sequenti nimirum anno, Lyræ in Brabantia, XXIV. Septemb. ibidem etiam sepultus in choro S. Gummari, ære obducto sarcophago. Translatum tamen mox corpus & illatum debito apparatu majorum sepulchris, quotannis facto in memoriam ejus, requiem animæ, & refrigerium sacrificio solenni. Quod quo promtius quotannis fieret, præmiis, quorum res erat, invitati, hujusmodi:

Summa dividenda XXXII. *flor. auri de pondere.* IV. *sol.*
Holland. Facit in currente moneta Hollandica XLIV. *flor. Et dicta summa ministrabitur in hunc modum videlicet.*

Memoria Illustrissimi Dni Frederici de Baden Episcopi Trajectensis.

Item celebrans missam habebit	IV. *sol.*
Item Diaconus	III. *sol.*
Item Subdiaconus	III. *sol.*
Item Provisor	III. *sol.*
Item celebrantes in singulis quinque ecclesiis in augmentum præsentiarum celebrantium	XX. *sol.*
Facit	V. *lib.*

Item Thesaurarius pro candelis xx. *sol.*
Item campanarius majoris ecclesiæ xv. *sol.*
Item campanarii singularum aliarum ecclesiarum inter se xxx. *sol.*
Item cantantes novem lectiones ix. *sol.*
Item cantantes novem versus ix. *sol.*
Item ebdomadarius servans officium ii. *sol.*
Item Sacrista majoris ecclesiæ v. *sol.*
Item quatuor succentores majoris ecclesiæ, quilibet. ii. *solid. Facit.* viii. *sol.*
Item xvi. *chorales majoris ecclesiæ, quilibet.* ii. *solid. Facit.* xvi. *sol.*
Item octo succentores quatuor aliarum ecclesiarum. ii. *sol.* xvi. *sol.*
Item xxxvi. *chorales aliarum ecclesiarum singuli.* vi. *den. Fac.* xviii. *sol.*
Item ministrator majoris ecclesiæ, qui istam præsentiam ministrabit, & solvet vi *sol.*
Item singulis Vicariis omnium ecclesiarum in vigiliis. xii. *den. & in missa* xii. *den. Facit in toto de centum.* x. *lib.*
Item Nuncio Capituli majoris ecclesiæ intimanti exequias. v. *sol.*
Item Choralibus intimantibus, cuilibet i. *solid. Facit.* ii. *sol.*

Et totum quod superest detractis præmissis ministrabitur Dnis Prælatis & Canonicis & cum eis participantibus præsentibus modo prædicto. Ita quod omnes gaudeant æqualibus portionibus.

Summa inter Officiantes xiii. *libr.* xiv. *sol. & de centum Vicariis* x. *libr. Facit* xxiii. *libr.* xiv. *sol. solido computato pro dimidio stufero Holland. Facit in pecunia* xi. *flor.* xvii. *stufer. Sic maneret summa dividenda pro Dominis* xxxiii. *flor.* iii. *stuf. Et si fuerint plures Vicarii quam centum debent adhuc detrahi de summa prædicta ministranda pro Dominis* . . . . . .

FINIS TOMI SECUNDI.

INDEX

INDEX

RERUM ET VERBORUM MEMORABILIUM.

A.

C.

Ca-

Com-

Co-

D.

E.

Eu-

Frede-

H.

Hasti-

I.

Infan.

K.

Mattiaci

N.

Parma

Possi-

Robo-

T.

U.

V.

ERRATA.

Pag. 3. Lin. 7. à fine. 1524. leg. 1594.
36. lin. 22. Augusti de sermone. leg. Augustini de sermone.
138. lin. 21. suæ successionis XI. leg. suæ successionis VI.
147. infra in notis. *ubi vide notas Matthæi nostri vero Tom.* 4. leg. ubi vide notas Matthæi nostri. Tom. 4.
175. infra in margine. *Concalescunt* Cod. leg. *Concalescunt* Cod. Gron.
252. lin. 30. desen brief mit. leg. desen brief besegelt mit.
254. lin. finali. 1593. leg. 1493.
431. in margine. pag. 61. leg. pag. 26.
438. lin. 10. CIↃ. XCIII. leg. CIↃ. XXIII.
459. lin. 31. Ottendyk. leg. Otterdyk.
480. lin. 28. Otto Dux Sueviæ oriundus. leg. Otto Dux Sueviæ ex Suevis oriundus.

Addendum.

Pag. 604. in margine. 1223. sic in editione Matthæi; sed legendum 1323.